

M Th n Joh 286

(371 368 01

Cōtinētia decimnoni libri

U ltimus liber incipit agere de opere sexti diei: hoc est de animalibus terrestribus: et primo de iumentis siue pecoribus et armentis. Continet autem nonaginta octo capitula: ut sequi videbis per ordinem.	
D e opere sexti diei: et primo de animalibus	i.
De pecoribus in generali	ii.
De eisdem in spali secundum ordinem alphabeti: et primo de agno	iii.
De multiplici agni utilitate	iiii.
De apro	v.
De medicinis ex apro	vi.
De arietibus	vii.
De arietibus ad coitum admittendis	viii.
De visu arietis in cibo et medicinis	ix.
De asino et de eodem	x.
De asinorum generatione	xi.
De medicinalibus ex asino sumptis	xii.
De eodem	xiii.
De boue	xv.
De boue et de eodem	xvi.
De bobus parandis et eligendis	xvii.
De bobus edomandis et iugo parandis	xviii.
De carnibus bouinis	xix.
De operatione bouis in medicinis	xx.
De bubalo et dromedario	xxi.
De camelo	xxii.
De visu camelorum in preliis	xxiii.
De generatione camelorum	xxv.
De medicinis ex camelis	xxvi.
De capra	xxvii.
De generatione caprarum	xxviii.
De carnibus capris et medicinis ex eorum corporibus	xxx.
De medicinis ex caprarum carnibus	xxxi.
De ceteris medicinalibus ex capris precedentibus	xxxii.
De caprea	xxxiii.
De capro	xxxiiii.
De ceruo	xxxv.
De inimicitia cerui cum serpente	xxxvi.
De ceruorum sagacitate	xxxvii.
De iporum venatione	xxxviii.
De ceruorum generatione	xxxix.
De morbis eorum ac senectute	xl.
De carnibus ceruinis et adipis et sanguine	xli.
De carnibus ceruorum	xlii.
De medicinis ex cornibus cerui	xliiii.
De aliis medicinalibus ex ceruo	xliiiii.
De cuniculo	xlv.
De damula et dromedario	xlvi.
De edo	xlvii.
De equo	xlviii.
De ingenio et affectu equorum	xlix.
De generatione equorum	l.
De emissariis ad equos admittendis	li.
De pullis equorum emutrandis atque domandis	lii.
De melioribus equis eligendis	liiii.
De visu equorum in preliis	liiiii.
De vivacitate equorum et moribus	lv.
De diversis equorum generibus et equifero et equicervo	lvi.
De medicinis ex equo	lvii.
De hircio	lviii.
De operatione hirci in cibo et morbi remedio	lix.
De ibice	l.
De mulo	li.
De lepore	lii.
De eodem	liii.

De medicinali lepore operatione	liiii.
De eodem	liiii.
De mulo	liiii.
De mulorum generatione	liiii.
De medicinis ex mulo	liiii.
De oue	liiii.
De eodem	liiii.
De diversis generibus ovium	liiii.
De pastu ovium	liiii.
De generatione ovium	liiii.
De carnibus ovinis	liiii.
De tonsione ovium et lana	liiii.
De visu lane in medicina	liiii.
De ceteris utilitatibus ovium	liiii.
De porco	liiii.
De porcorum cibo	liiii.
De generatione porcorum	liiii.
De morbis eorum	liiii.
De carnis porcinis	liiii.
De diversis ex porco medicinis	liiii.
De sue	liiii.
De verribus ad sues admittendis	liiii.
De medicinis sillis et verrinis	liiii.
De thauo	liiii.
De eodem	liiii.
De thauris indicis	liiii.
De thauris ad vaccas admittendis	liiii.
De diversis ex thauo medicinis	liiii.
De vacca	liiii.
De carne vaccina et lacte	liiii.
De medicinalibus ex vacca	liiii.
De veruce	liiii.
De vitulo	liiii.
De vitulis castrandis	liiii.
De medicinis ex vitulo	liiii.

Cōtinētia libri vicefimi.

U icesimus liber agit de bestis. Et habet liber iste centum triginta novem capitula: ut sequi videbis per ordinem.	
D e bestis	i.
De abane et albe et alo	ii.
De anabulla et antapione vel aptalo et aukaci	iii.
De bonnaco	iiii.
De caco	v.
De cameleonte	vi.
De medicinis ex eo	vii.
De camelopardo	viii.
De cane	ix.
De canis sagacitate	x.
De affectu canum ad dominos suos	xi.
De diversis generibus canum	xii.
De sexu canum	xiii.
De generatione canum	xiiii.
De catulis et cecitate eorum	xv.
De etatibus et morbis canum	xvi.
De latratu canum	xvii.
De morfu eorum ac remediis contra eum	xviii.
De medicinis ex cane	xix.
De cane rabioso	xx.
De signis rabiei in cane	xxi.
De morfu canis rabiosi	xxii.
De signis eiusdem morsure	xxiii.
De remedio contra eum in usu medicine	xxiiii.
De eodem	xxv.
De castoreo	xxvi.
De venatione castoris	xxvii.

De castoreo	xxxi.	De eodem.	xxxii.
De caroblera et carro	xxxiii.		xxxiiii.
De cepho et centrocota	xxxv.		xxxvi.
De cyogrillo	xxxvii.		xxxviii.
De duran.	xxxix.		xl.
De cale	xli.		xlii.
De elephante	xliii.		xliiiii.
De humanitate et obedientia elephantor.	xlv.		xlv.
De sagacitate ipsor.	xlvii.		xlviii.
De pugna elephantor. euz draconib.	xli.		xli.
Qualiter homines elephantib. vtantur in pletis	xliii.		xliii.
De eodem	xliii.		xliii.
De costu elephantor. et generatōe	xliii.		xliii.
De membror. elephantor. creatioe	xliii.		xliii.
De eodem	xliii.		xliii.
De pmutide	xliii.		xliii.
De etatib. et morbis elephantor.	xliii.		xliii.
De venatione ipsor.	xliii.		xliii.
De ipor. domesticatione.	xliii.		xliii.
De ebore	xliii.		xliii.
De diuersis medicinalib. et elephante	xliii.		xliii.
De enchire	xliii.		xliii.
De enidro et enitra.	xliii.		xliii.
De erinacio et erinatio	lv.		lv.
De falena et fibro	lvi.		lvii.
De furone et furunculo	lvii.		lviii.
De galy et genetiba	lviii.		lviii.
De hericio	lix.	De medicinis ex eo.	lix.
De byena	lxi.	De medicinis ex byena	lxi.
De bultrice	lxii.		lxii.
De icano et imadi	lxiii.		lxiii.
De lamia et lauzani	lxv.		lxv.
De leone	lxvi.	De virtute leonis et fornicatōe.	lxvii.
De leonis ferocitate	lxvii.		lxvii.
De ipsius audacia et nobilitate	lxvii.		lxvii.
De eiusdem humilitate et docilitate	lxvii.		lxvii.
De diuersis generib. leonum	lxvii.		lxvii.
De venatione ipsor.	lxvii.		lxvii.
De generatōe leonum	lxvii.		lxvii.
De etatibus et morbis et nocumētis leonum	lxvii.		lxvii.
De medicinis ex leone	lxvii.		lxvii.
De leopardo	lxvii.		lxvii.
De leobophono et leuocuta	lxvii.		lxvii.
De lichaone et lycisco	lxvii.		lxvii.
De lince	lxvii.	De vrina lincis	lxvii.
De locusta	lxvii.		lxvii.
De lupo	lxvii.	De astucia lupor.	lxvii.
De malicia et nocitate ipsor.	lxvii.		lxvii.
De abis eoz.	lxvii.		lxvii.
De generatōe et etate luporum	lxvii.		lxvii.
De diuersis generibus lupor.	lxvii.		lxvii.
De medicinis ex lupo	lxvii.		lxvii.
De lurbere	lxvii.		lxvii.
De māmoneto et manticoa	lxvii.		lxvii.
De melono et meloso et monoceronte	lxvii.		lxvii.
De musione	lxvii.		lxvii.
De musquelib et musco	lxvii.		lxvii.
De onagro	lxvii.		lxvii.
De diuersis generib. onagror.	lxvii.		lxvii.
De medicinalib. ex onagro	lxvii.		lxvii.
De onocenthauro et ozasio	lxvii.		lxvii.
De orige	lxvii.		lxvii.
De panthera	lxvii.		lxvii.
De generatōe et venatione panthere	lxvii.		lxvii.
De parandro et pardo	lxvii.		lxvii.
De piloso et pirolo et putorio	lxvii.		lxvii.
De ranguero et rostellia	lxvii.		lxvii.
De rinocephalo et rinoeronte	lxvii.		lxvii.

De sciuro et scurulo et strige	cxv.		cxv.
De simia	cxvi.		cxvi.
De ridiculofitate symiarum.	cxvii.		cxvii.
De fetibus symiarum et spibus earuz	cxviii.		cxviii.
De tarandro	cxix.		cxix.
De taro	cx.		cx.
De medicinis ex taro	cx.		cx.
De tigride	cxii.		cxii.
De tragelapho et trogodita	cxiii.		cxiii.
De vario et vnicorne et vncia	cxiiii.		cxiiii.
De vzo	cxv.		cxv.
De vzo	cxvi.	De astucia vzi et sciuicia	cxvii.
De generatōe vrsina	cxviii.		cxviii.
De venatione vrsina et captura	cxix.		cxix.
De medicinis ex vzo	cx.		cx.
De vulpe	cxxi.	De vulpis dolofitate	cxxii.
De medicinis ex vulpe	cxxiii.		cxxiii.
De ychneumone et yppotamo	cxxxv.		cxxxv.
De zibrone	cxxxvi.		cxxxvi.
De minutis bestiol. et pmo de mure	cxxxvii.		cxxxvii.
De eodem	cxxxviii.		cxxxviii.
De diuers. generib. murū	cxxxix.		cxxxix.
De his e quibus mures fugantur	cxl.		cxl.
De medicinis ex mure	cxli.		cxli.
De glire	cxlii.		cxlii.
De migali	cxliiii.	De eodem	cxliiii.
De mustela	cxliiii.	De eodem	cxliiii.
De medicinis ex mustela	cxliiii.		cxliiii.
De ratto et foixe	cxliiii.		cxliiii.
De talpa	cxliiii.	De eodem	cxliiii.
De medicinis ex talpa	cxliiii.		cxliiii.

Continentia libri vicesimoprmi.

U icesimoprmius liber agit de ceteris animalibus scz spentibus et reptilibus atqz vermibus. Et habet liber iste centum septuaginta nouem capitula ut sequi videris per ordinem	
R eptilibus in generali	i.
De spentibus in cōmuni	ii.
De anatomia spentuz	iii.
De generatōe ipsorū	iiii.
De motu et viuacitate ipsorū	v.
De astucia ipsorum	vi.
De venenis eorum	vii.
De nocumētis ac remedijs eorū	viii.
De multiplici uarietate ipsorū et nocumētis eorum	ix.
De eodem	x.
De monstruos serpētibz	xi.
De his q̄ contraria vñ noxia sunt spentibus	xii.
De eodem	xiii.
De anguibz	xiiii.
De asserato et affudio	xv.
De anfibena et armena	xvi.
De aspide	xvii.
De balisco	xviii.
De generibus basiliscorum: et remedijs q̄ illos	xix.
De bebestoth et bero et bobā.	xx.
De eculla et celidro et cendri	xxi.
De cerasse	xxii.
De colubro	xxiii.
De dracone	xxiiii.
De pugna draconis cum elephante et ceteris	xxv.
De nocumētis draconum	xxvi.
De vtilitatibus eorum	xxvii.
De draconopede	xxviii.
De dyssade	xxix.

De emotroide et hydro: et cetera xxxvi
De glandosa et gnatrice xxxvii
De iaculo et ignali xxxviii
De leuatban xxxviii
De nepa et obite xxxix
De padera et paria et prestere xl
De regulo xli
De salpiga et scitrali ac sepe xlii
De sirula ac spuente et sirena xliii
De taranta et totruca xliiii
De tyro xlv De eodem xlvi
De tyri carmb et tyziaca xlvi
De vipera xlviii De generib viperarū xlix
De generatōne ipsarū l
De quibus viperis conficienda sit tyziaca li
De preparatōne ipsarū lii
De diuersis medicinis ex viperis et huius morisū liii
De ydra liiii
De genere lacertorū liii
De borace et botracha lvi
De bufone lvii
De gamalcone lviii
De rana lix De diuersis ranarū spēbus lx
De medicinis ex ranis lxi
De rubetis lxii
De salamādra lxiii
De salamādre nomēto ac remedio lxiiii
De saura et stellide lxv
De medicinis ex stellone lxvi
De vermib in generali lxvii De eodē lxviii
De diuersa vermium origine lxix
De anulosis lix De pedibus eorū lxx
De quozundam aliis lxxi
De quozundam aculeis lxxii
De vita insectorū siue anulosoꝝ lxxiii
De sensib ac vocibus eorum lxxv
De generatōne ipsorum lxxvi
De apib lxxvii De excellentia apū lxxviii
De solertia apū lxxix De generatōe apū lxxx
De pullis earum lxxxi
De sexu et etatibus earum lxxxii
De regibus earū lxxxiii De eodem lxxxiiii
De spēb apum lxxxv
De vita earum et voce et sono lxxxvi
De cibo earum et potu ac somno lxxxvii
De mansiōib earum lxxxviii
De apibus inuestigandis lxxxix
De apibus eligendis et collocandis xc
De examinibus excipiendis et custodiendis xci
De eisdem supplendis et reparandis xcii
De pcessu apum ad operandum xciii
De diuersis officiis apum xciiii
De pugnacitate ipsarum xciv
De operibus apum xcvi
De fauo xcvi De cera xcvi
De operatōne cere in medicina xcvi
De melle c. De diuerso mellis genere ci
De mell electōne et pbarōne ci
De operatōne mell in cibo et medicina cii
De diuersitate mell multimoda ciii
De aqua multa ceterisq pocul mellis ciiv
De melle venenoso cvi
De aluearibus apū fabricandis atq purgandis cvii
De aluearibus apum castrandis cviii
De vtilitate ipsorum aluearium in medicinis cx
De his que hia sunt apibus vel noctua cx
De morbis apum cxii
De aranea cxii De arancarū generatōe cxiii
De venatōne arance cxiiii

De diuersis speciebus arance cxv
De motu arance cxvi De tela arance cxvii
De bibione et blacta cxviii
De bombyce cxix
De brucho cxix
De bufone et bupreste cxx
De cantarida cxxi
De virtute cantaridarū in medicina cxxii
De ceruleo et ceruo volante cxxiii
De cicada cxxv
De cicendela et cimice et costro cxxvi
De culice cxxvii
De his quibus effugatur culices aut necantur cxxviii
De cinomia cxxix
De engula et eruca cxxx
De formica cxxxi De formice solertia cxxxi
De his que contraria sunt formicis cxxxii
De maioribus formicis cxxxiii
De formicolcone cxxxv
De fuco cxxxvi
De grillo et gurgulione cxxxvii
De lamfice et limace cxxxviii
De locusta cxxxix De generatōe locustarū cxli
De nocumētis earum cxli
De remedis cōtra eas cxlii
De medicinis ex corporibus locustarum cxliii
De lumbrico cxliiii
De multipede cxlv
De musaraneo cxlvi
De musca cxlvii De eodem cxlviii
De opuncho cxlix
De papillione cl
De pediculo cli
De pulice clii
De pirale et rana et ricno cliii
De rutela cliiii
De sanguisuga clv De opatōe illi in medicina clvi
De scabione clvii
De scarabeo clviii
De scampbe. dij clviii
De scorpionē clx
De diuersis generibus scorpionū et morisib et tactibus eorū clxi
De accidentibus puncture vel morisū scorpionū clxii
De remedis h scorpiones ac medicinis eorū clxiii
De his quibus puncture vel morisū sanantur clxiv
De medicinis ex ipsis scorpionibus clxv
De seta ac similitate et solifuga clxvi
De spbalangione clxvii
De spoliatoꝝ colubri ac stella clxviii clxviii
De thabano clxix
De thabur et capulla clxx
De tereidne clxxi
De testudine clxxii
De quadruplici testudinum genere clxxiii
De tineā clxxiiii
De vespa clxxv
De diuersis generibus vesparum clxxvi
De cibus et mansiōibus earum clxxvii
De generatōne ipsarum clxxviii
De punctōne earum clxxix

Continētia libri vicesimisecondi.

Uicesimisecondus liber agū de cōmuni natura animalū: et de singulis partibus vel membris eorū. Habet autē liber iste septuaginta et capitula.
Universali natura animalium. i.

De multimoda diuificatione eorum .	.ii.
De corporibus animalium	.iii.
De membris animalium	.iiii.
De capite.	.v.
De vertice ⁊ cerebro	.vi.
De cerebro iterum	.vii.
De cornibus .viii. De eodem	.ix.
De auribus .x. De fronte ⁊ superciliis	.xi.
De oculis .xii. De palpebris	.xiii.
De diuificatione oculorum in diuersis generibus anima- lium .xiiii. De eodem	.xv.
De genis ⁊ naribus .xvi. De ore ⁊ labiis	.xvii.
De lingua .xviii. De maxilla ⁊ dentibus	.xix.
De dentium varietate	.xx.
De eorum mutatione	.xxi.
De collo ⁊ gutture	.xxii.
De armis ⁊ pectore ⁊ costis	.xxiii.
De mammillis .xxiiii. De eodem	.xxv.
De corde .xxvi. De eodem	.xxvii.
De pulmone .xxviii. De epate	.xxix.
De splene	.xxx.
De icore ⁊ felle	.xxxi.
Iterum de felle	.xxxii.
De medicinis ex felle	.xxxiii.
De ventre .xxxiiii. De eodem	.xxxv.
De umbilico	.xxxvi.
De coagulo	.xxxvii.
De intestinis	.xxxviii.
De reibus .xxxix. De vesica	.xl.
De coris ⁊ pedibus .xli. De pedibus	.xlii.
De pedibus ⁊ unguibus	.xliii.
De membris genitalibus: ⁊ primo de testiculis	.xliiii.
De virga ⁊ matrice	.xlv.
De cauda	.xlvi.
De tegumentis animalium: et pmo de pilis	.xlvii.
De diuificatione pilorum	.xlviii.
De eodem	.xlix.
De coloribus pilorum ⁊ mutatione eorum	.l.
De causis diuificationis colorum in pilis	.li.
De cute .lii. De carne	.liii.
De differentia carnum in cibo ⁊ medicina	.liiiii.
De eodem	.lv.
De carnis extremitatum animalium	.lvi.
De neruis ⁊ cartilagine	.lvii.
De ossibus .lviii. De eodem	.lix.
De medullis .lx. De pinguedine	.lxi.
Abduc de pinguedine ⁊ sepo ⁊ adipe	.lxii.
De differentia pſictorum inter se	.lxiii.
De arterijs ⁊ venis	.lxiiii.
De sanguine	.lxv.
De diuificatione sanguinis in animalibus	.lxvi.

Continentia libri viceſimtercii.

Uicesimus tertius liber agit de nutri-
mento animalium ⁊ motu ⁊ generatio-
ne ⁊ humiditatibus eorum. Et habet li-
ber iste sexaginta octo capitula: vt se-
qui videris per ordinem.

De cibo ⁊ potu animalium.	.i.
De diuificatione paſtus animalium	.ii.
De animalibus ruminantibus	.iii.
De vocibus animalium .iiii. De eodem.	.v.
De varietate vocum in diuersis generibus animalium	.vi.
De ſenſibus animalium	.vii.
De proprietate tactus ⁊ viſus	.viii.
De tribus reliquis ſenſibus	.ix.
De vi animalium motiua	.x.
De ſomno ⁊ pigritia	.xi.

De diuersis cauſis ſomni	.xii.
Abduc de eodem	.xiii.
Utrum in oibus animalibus ſit cauſa ſomni euapotatio nutri- menti	.xiiii.
Quia animalia quedam impinguntur ſomno etiam ceſſan- te alimento illorum	.xv.
De ſomnis animalium	.xvi.
De ingentibus ⁊ affectioſibus animalium	.xvii.
De appetitu ⁊ motu ad inuicem	.xviii.
De naturali pietate animalium ⁊ concordia ad inuicem	.xix.
De naturali concordia quorundam animalium ⁊ pugna ad inuicem	.xx.
De armis quibus vtruntur ad pugnam vel tuſiſdem.	.xxi.
De eodem	.xxii.
De moribus membrorum ⁊ extremitatum animalium	.xxiii.
De ſexu animalium	.xxiiii.
De animalibus caſtratis	.xxv.
De generatioſibus animalium	.xxvi.
Abduc de eodem	.xxvii.
De coitu animalium	.xxviii.
De diuersis temporibus coeundi.	.xxix.
De luxuria ⁊ continentia animalium	.xxx.
De ſecunditate ⁊ ſterilitate eorum	.xxxi.
De eodem	.xxxii.
De temporibus impregnationis eorum	.xxxiii.
De differentia mulieris pregnantis a femina aliorum animalium	.xxxiiii.
De traſuſione ſemis in pparatione embriouis	.xxxv.
De impoſitione formarum viſarum in conceptu	.xxxvi.
De diſtinctione ſexus in embrioue	.xxxvii.
De eodem	.xxxviii.
De formatione membrorum animalium	.xxxix.
De eodem	.xl.
De monſtruoſis fetibus animalium	.xli.
De eodem	.xlii.
De animalibus bigeneribus	.xliii.
De naturali partu animalium .xliiii. De eodem	.xlv.
De cremo animalium ⁊ etate	.xlvi.
De ſuperſtibus humiditatibus animalium	.xlvii.
De ſudore	.xlviii.
De lacrima ⁊ ſalua	.xlix.
De vrina .l.	.l.
De ſtercore ⁊ ſterquilino	.li.
De ſpermate	.lii.
De menſtruo	.liii.
De lacte .liiiii. De lactis origine	.lv.
De multiplici lactis diuificatione	.lvi.
De lacte meliori eligendo	.lvii.
De lacte malo ⁊ venenolo	.lviii.
De coagulatione lactis .lix.	.lix.
De triplici lactis ſubſtantia	.l.
De ſero	.li.
De caſeo .lxii. De eodem	.lxiii.
De butyro	.lxiiii.
De vniuerſali lactis proprietate ſim medicinam	.lxv.
De diuificatione lactis ſim differentias animalium	.lxvi.
De vita ⁊ morte animalium	.lxvii.
Quia animalia in quibus regionibus non ſunt	.lxviii.

Continentia libri viceſimiquarti.

Uicesimus quartus liber agit de hominis
creatione ſue factura: ⁊ pmo de aia hu-
mana. Et habet liber iſte octuaginta unum
capitula: vt ſequi videris per ordinem.

De cauſis hominis creandi.	.i.
De hominis creatione	.ii.
De generatione nobilitate pſictioſis humane .iii.	.iii.
De imagine dei in homine	.iiii.

De proprietatibus hominis.	iv.
Cur deus in hoc spm ronale vniuit terreno corpi.	vi.
De anima humana	vii.
De nobilitate ipsius ac virtute	viii.
De quibusdam eius diffinitombus.	ix.
De diuersis rationibus vl modis animam diffinendi.	x.
De origine anime	xi.
De simplicitate eiusdem ac compositioe	xii.
De eodem	xiii.
De unitate anime in tribus potentis	xiiii.
Responsio ad obiectiones contrarias.	xv.
De eodem	xvi.
De imagine ac similitudine trinitatis in aia sensibili.	xvii.
De imagine trinitatis in memoria vl imaginatioe	xviii.
De fallacia trinitatis exterioris hominis scdm quas homo conformatur huic seculo.	xix.
Quod in sensibili non sit vera trinitatis imago	xx.
Quod nec in fantasia similiter: vbi sit infinita trinitatis alternatio	xxi.
Quod non solum vera sed etiam ficta in memoria vl imaginatioe concernuntur	xxii.
Quod ex his que meminitur cognoscimus vl fingimus ea que non vidimus	xxiii.
De imagine trinitatis in mente	xxiiii.
De similitudine omnium rerum in anima	xxv.
De differentia anime humane ad brutales	xxvi.
De quantitate anime	xxvii.
Quod crescatne corpore non crescat anima: nisi forte in virtute	xxviii.
Quod fortitudo corpis consistat in incremento corporis vel etatis	xxix.
Quod anima de viribus corporis non crescat	xxx.
Quod anima corpori non commensuratur: licet per totum diffusa sentiat	xxxi.
Quod anime etiam lacertax ac vermium in corpore sunt: et indiuisibiles	xxxii.
Obstentio eiusdem sententie p exemplum	xxxiii.
De loco anime corporali	xxxiiii.
De eodem	xxxv.
De loco eiusdem spiritali	xxxvi.
De vtroq; iterum	xxxvii.
De motu anime locali	xxxviii.
Quod rationalis aia non sit virtus organica	xxxix.
Rationes ad idem probandum	xl.
Alie rationes ad idem necessarie	xli.
De vntione anime ad corpus	xlii.
De modo illius vntionis	xliii.
Quod nequaquam sine medio fieri possit illa vntio	xliiiii.
Qualiter in homine supremis infima pnectuntur	xlv.
De quatuor rebus ad predictam vntionem puenientibus	xlvi.
De alio modo distinguendi mediu predictae vntionis.	xlvii.
De differentia vntionis anime in hoc et aiali et plana.	xlviii.
De perfectione ipsius organici. id est. corporis humani.	xlix.
De naturali federe amborum	l.
Quod sedus illud quandoq; molestus trumphantur	li.
De modo offendi anime in corpore.	lii.
Qualiter anima corpus vegetat et viuificat	liii.
Qualiter anima corpus sensificat	liiiii.
De naturali anime cognitione	lv.
De multiplici eius operatione	lvi.
De ipsius passibilitate	lvii.
De multiplici eiusdem passione	lviii.
De passibilitate anime coniuncte et separe	lix.
De separetione anime a corpore	lx.
De statu et loco anime separete	lxi.
De immortalitate anime fm assertiones sanctorum	lxii.
De quibusdam medijs ad pbendam anime immortalitate.	lxiii.
De eodem	lxiiii.
Assertiones platonis et assertiones aristoteli. de eodem	lxv.

Assertiones aliorum philosophorum de eodem	lxvi.
Iterum aliorum ad idem	lxvii.
Rationes Aristoteli ad idem	lxviii.
Exempla quorundam philosophorum ad idem	lxix.
Rationes ad idem	lxx.
Ad hoc ad idem	lxxi.
Responsio ad obiectiones contrarias	lxxii.
Iterum ad idem	lxxiii.
Qualiter intelligi debeat anime immortalitas	lxxiiii.
De quorundam philosophorum errore sup aiaz reuolutioe	lxxv.
De errore eiusdem causa	lxxvi.
Qualiter anime corporibus exire i inferno. patiuntur	lxxvii.
De his que patiuntur in purgatorio	lxxviii.
De illis que iam redeunt in paradiso	lxxix.
Qualiter anime exunt ea que fuerunt apud nos immorescunt.	lxxx.
De quibusdam animebus que post mortem viuuntibus apparuerunt	lxxxi.

Contentia libri vicefimoquinti.

U icefimoquintus liber agit de viribus anime quibus corpus vegetat et sustentat ac tenetur in corpore: videlicet de naturali vitali et aiali. Habet aut octuaginta octo capitula: sequi videris per ordinem.	
Utrum anima sit sue vires atq; potentie	1.
Unde sit distinctio virium anime	ii.
De virtutibus anime quibus comiscet corpus	iii.
De virtute naturali et eius speciebus.	iiii.
De quatuor virtutibus virtuti pascatue subsuicibus	v.
De actione virtutis digestiue.	vi.
De actionibus attractiue et retentive virtutum in stomacho	vii.
De actione digestiue virtutis in eodem	viii.
De actione virtutis expulsiue in eodem	ix.
De actionibus predictarum virtutum in matrice	x.
De virtute vitali agente.	xi.
De vita in genere	xii.
Utrum vita sit substantia vel accidens	xiii.
Utrum vita sit anima ipsa	xiiii.
Qualiter in anima dicatur vita	xv.
Utrum vita sit anime potentia	xvi.
Quod ipsa sit potentia vel virtus indiuisa	xvii.
Cur inter vires anime non agit aristotiles de vitali sicut	xviii.
Auicenna	xix.
Qualiter vita sit actus anime	xx.
Responsiones ad obiecta	xxi.
Quod vita diuersimode sumpta sit actus et potentia	xxii.
Quod vita sit habitual potentia	xxiii.
Quo vita sit effectiue	xxiiii.
Quod insatiabilis sit actus vite.	xxv.
Qualiter vita sicut dicatur ex actio et sempiterno	xxvi.
Utrum in plantis et brutis sit immediate a deo creata.	xxvii.
Opiones diuersae de multiplicacione vite in plantis et brutis	xxviii.
Iterum opiones de eodem	xxix.
Alexandri sententia de eodem pbabilior	xxx.
Rationes ad obiecta in huius	xxxi.
Quod vita causatur a creatura media inter corpale et spirituale.	xxxii.
Quod non possit causari a spiritali creatura in specie communi	xxxiii.
Quod principia vite fundantur in essentialibus	xxxiiii.
Eiusdem sententie declaratio	xxxv.
Rationes ad obiecta	xxxvi.
Quod res ex se viuens habet in se aliquid vnde alteri viuam tribuit	xxxvii.
Opiones in huius	xxxviii.

Responsiones ad eadem	xxxviii.
De duplici vita scy creata & increata	xxxix.
Utrū vita creata & increata pueniāt in aliqua re	.xl.
De multiplici vite differentia	.xli.
Quæ celestia corpora non sunt viua	.xlii.
Responsiones ad quedam in huiusmodi obiecta	.xliii.
Adhuc ad idem	.xliiii.
De coopatōne forme celestii corporum ad vitam inferiorum	.xlv.
Utrum viuat aliquod animal carens sanguine	.xlvi.
De quadruplici assignatōe sedis vite in corpe	.xlvii.
Utrū ante organizatōem vita sit in embione	.xlviii.
Opiones varie de hac materia.	.xlix.
Probabilior alexandri sententia	.l.
Utrum citius in humoribus sit vita.	.li.
Quæ virtus vitalis causa sit ambelū ac respiratōis	lit
De corruptōe natural coloris ex interiorib⁹ caus⁹	lii.
De corruptōe eiusdem ab exteriorib⁹	.liii.
De virtute vitali patiente	.lii.
De virtute animali: & eius spēsibus	.lii.
Alia diuisio virtutum anime sicut quosdam	liii.
De virtute spūali & eius instro	liiii.
De instro virtutis animalis.	.liii.
De impedimentis actōnum eius per impedimenta instrumentoz	.liii.
Alia diuisio virtutum anime sicut philosophos	liii.
De differentia eaz ad inuicem	liii.
De anima vegetabilis & eius opatōib⁹	liiii.
De virtutibus vegetabilib⁹	liiii.
De instro eaz & finibus	liiii.
De instro vis nutritiue	liiii.
De ipsius actōne	liiii.
De unitate virtutis nutritiue	liiii.
De digestione prima ei subfuitente	liiii.
De secunda digestione	liiii.
De tertia digestione	liiii.
De eo quomodo per nutrimentū sit restauratō deperditorum	liiii.
De vi augmentatiua	liiii.
De augmento corporis animalis	liiii.
Utrum augeatur corpus animalium sicut quilibet partem sui.	liiii.
De statu augmenti & motu diminutōis	liiii.
Quæ aliter sit assimilatio in augmentatiua qm nutritiua.	liiii.
De vi generatiua	liiii.
De actōnibus generatiue	liiii.
Quæ semen decidere sit sicut ac generatiue.	liiii.
Quæ vis generatiua sit in plantis & animalib⁹	liiii.
Quæ in plantis nō sit distinctio sexus	liiii.
Cur non sit in plantis sicut in animalib⁹	liiii.
Utrū anima vegetabilis sit ex radice	liiii.
Utrū anima sit in semine	liiii.
Utrū vegetabile vel sensibile per diuisionem corporis sit multiplicabile	liiii.
De varietate generatōis sicut varietatem agentis & materie.	liiii.
Quæ perfectiorem habeant generatōem animata qm inaniata.	liiii.

Continentia libri vicesimiseptimi.

Uicesimiseptimus liber agit de virtutibus anime sensibilib⁹ .i. quibus anima res sensibiles exteri vel interi apprehendit vel appetit. Et habet centū quattuor capitula: ut sequi videris per ordinem.

De prima diuisione virtutū anime per cognitiuas siue affectiuas siue apprehensiuas & motiuas .i.

De virtutibus cognitiuis vel apprehensiuis.	ii.
De natura illarum punctione	iii.
De differentia eaz sicut hugonem	iiii.
Item de eodem sicut aristotilem.	.v.
De modis apprehendendi.	.vi.
Quæ diuerse vires apprehensiue formas abstrahant a materia diuersimode	.vii.
De vi apprehensiua sensibili	viii.
De vi apprehensiua sensibili exteri⁹	ix.
De instro vel medio sentiendi	x.
Qualiter omnes sensus & voluntarij motus a cerebro diriguntur	xi.
Qualis sensus sit sensibilib⁹ susceptiu⁹	xii.
Qualis sensus dicat esse sensibilib⁹ et nō sensibilib⁹	xiii.
De sensibilib⁹ p se ac p accidens.	xiiii.
Qualis sensibile sit in obiecto & in medio & in sensu.	xv.
Qualis forma singularis recipiatur in sensu	xvi.
De numero & nominibus sensuum	xvii.
De ratione numeri eoz	xviii.
De eodem	xix.
Item alie rationes ad idem	xx.
Item alia ratio ad idem	xxi.
De dispositōne quinqz sensuum in corpe	xxii.
De ordine ipoz	xxiii.
De organo quinqz sensuum	xxiiii.
De medijs ipoz	xxv.
De obiectis eoz	xxvi.
De inclinatioe sensuū ad obiecta	xxvii.
De diffinitōnibus visus	xxviii.
De organo visus	xxix.
De celeritate spūs visibilis	xxx.
Reprobatio quarundam opinionum de progressu radii visualis	xxxi.
Affertio opinionis academicoz de eodem	xxxii.
Quæ oculus sicut aristoteles dicitur in humido	xxxiii.
De quibusdā accidentib⁹ visum impediētib⁹	xxxiiii.
De quibusdā animalib⁹ nocte videntib⁹	xxxv.
De opione platonis qm in oculo videtur ignis	xxxvi.
Qualis aristoteles dicitur reprobare illā opinionem	xxxvii.
De alijs rōnib⁹ eiusdem ad idem	xxxviii.
De obiecto visus	xxxix.
De eodem	xl.
De medio eiusdem	xli.
Qualis spēs visibiles sint in medio & in oculo	xlii.
De modo actus videndi sicut diuersos	xliiii.
Cur nō videamus ad omnem partem sicut aeris immunitatem	xliiiii.
Cur nō aī nos videm⁹ sicut & ad oēm partem	xlii.
Rationes ad probandū qm videm⁹ est mittendo	xlii.
Solutōnes ad obiecta in huiusmodi	xlii.
Ad expuncta q videntur huiusmodi rōnioni	xlii.
Cur aliqui visui vni apparet duo	xlii.
De diffinitōne auditus	l.
Cur auditus dicitur secundus sensus	.li.
De organo auditus.	lii.
De pœanitate ac mobilitate aurium.	liii.
De obiecto eiusdem quod est sonus.	liiii.
De soni diffinitōne	.lv.
De voce.	lvi.
De vocis significatōne	lvii.
Qualis ad auditū pueniat vox & echo ac sibilus	lviii.
Cur densa corpa penetrat son⁹ potius qm visual radi⁹	lix.
De medio soni vel audit⁹	.lx.
De diffinitōnib⁹ olfactus	lxi.
De organo ipsi⁹	lxii.
Quæ eius organū sit frigidū & humidū	lxiii.
De obiecto eiusdem	lxiiii.
De medio eiusdem sensus	lxv.
Secundū quā naturā aer & aqua sunt media olfact⁹	lxvi.

Continentia libri vicesimiseptimi. Utrū vita creata & increata pueniāt in aliqua re. De multiplici vite differentia. Quæ celestia corpora non sunt viua. Responsiones ad quedam in huiusmodi obiecta. Adhuc ad idem. De coopatōne forme celestii corporum ad vitam inferiorum. Utrum viuat aliquod animal carens sanguine. De quadruplici assignatōe sedis vite in corpe. Utrū ante organizatōem vita sit in embione. Opiones varie de hac materia. Probabilior alexandri sententia. Utrum citius in humoribus sit vita. Quæ virtus vitalis causa sit ambelū ac respiratōis. De corruptōe natural coloris ex interiorib⁹ caus⁹. De corruptōe eiusdem ab exteriorib⁹. De virtute vitali patiente. De virtute animali: & eius spēsibus. Alia diuisio virtutum anime sicut quosdam. De virtute spūali & eius instro. De instro virtutis animalis. De impedimentis actōnum eius per impedimenta instrumentoz. Alia diuisio virtutum anime sicut philosophos. De differentia eaz ad inuicem. De anima vegetabilis & eius opatōib⁹. De virtutibus vegetabilib⁹. De instro eaz & finibus. De instro vis nutritiue. De ipsius actōne. De unitate virtutis nutritiue. De digestione prima ei subfuitente. De secunda digestione. De tertia digestione. De eo quomodo per nutrimentū sit restauratō deperditorum. De vi augmentatiua. De augmento corporis animalis. Utrum augeatur corpus animalium sicut quilibet partem sui. De statu augmenti & motu diminutōis. Quæ aliter sit assimilatio in augmentatiua qm nutritiua. De vi generatiua. De actōnibus generatiue. Quæ semen decidere sit sicut ac generatiue. Quæ vis generatiua sit in plantis & animalib⁹. Quæ in plantis nō sit distinctio sexus. Cur non sit in plantis sicut in animalib⁹. Utrū anima vegetabilis sit ex radice. Utrū anima sit in semine. Utrū vegetabile vel sensibile per diuisionem corporis sit multiplicabile. De varietate generatōis sicut varietatem agentis & materie. Quæ perfectiorem habeant generatōem animata qm inaniata.

Utrum olfactus vitioce sit in animalibus respirantibus et non respirantibus	lxvii.
Cur homo peius odorat ceteris animalibus	lxviii.
Cur delectatio in odore propria sit homini secundum se	lxix.
De diffinitione gustus	lxx.
De organo eiusdem	lxxi.
De obiecto eiusdem	lxxii.
De medio eiusdem sensus	lxxiii.
Qualiter gustus sit quidam tactus	lxxiiii.
Qualiter iuxta cor sit instrumentum gustus et tactus	lxxv.
De diffinitionibus tactus	lxxvi.
Quod tactus non sit plures sensus secundum philosophum	lxxvii.
De proprietatibus eius	lxxviii.
De organo eiusdem	lxxix.
De obiecto eiusdem	lxxx.
De medio eiusdem	lxxxi.
Utrum dolor corporis ac delectatio sensibiles sint secundum dum tactum	lxxxii.
Solutiones quatuordecim questionum circa sensum	lxxxiii.
De sensualitate	lxxxiiii.
De viribus anime sensibilis inter apprehensivis	lxxxv.
De numero capax et ordine	lxxxvi.
De sensu communi vel fantasia	lxxxvii.
Cur dicatur sensus communis	lxxxviii.
Que fuit necessitas ponere sensum communem	lxxxix.
Diffinitio sensus communis secundum Avicennam	xc.
Diffinitio eiusdem secundum Galen	xc.
Qualiter omnes sensus proprii coniungantur in sensu communi	xcii.
De organo sensus communis	xciii.
De obiecto eiusdem	xciiii.
De actu eiusdem	xcv.
De imaginatione	xcvii.
De imaginatione et fantasia	xcviii.
De estimacione	xcix.
De memoria et oblivione	cl.
De vi motiva sensibili	cli.
De motiva duplici	clii.
Diffinitio motivarum in communi	cliii.
De motibus exterioribus	cliiii.

Continencia libri viceprimi.

Uiceprimus liber agit principa-
liter de anime humane impressione. que
suscepit adrepta quodammodo a corporis
sensibus siue dormiendo siue vigilando
videlicet in extasim mentis excedendo.

Et hinc capta centum videri sequi videris per ordinem.

De somno et vigilia	i.
De diffinitione ipsorum Aristotelica	ii.
Quod somnus et vigilia sunt passiones sensus	iii.
Utrum sint passionibus virtutis motiue	iiii.
Quod sint passionibus virtutis	v.
Qualiter sint passionibus communis sensus.	vi.
Utrum loci vel partis corporis sint somnus et vigilia	vii.
De qualitate somni et eius causa	viii.
De causis oppositis somni et vigilię	ix.
De dispositione anime et corporis in dormiendo	x.
De causis efficientibus somni	xi.
De prima eius causa que est euaporatio nutrimenti	xii.
Quod nutrimentum illud est sanguis	xiii.
De hac prima causa somni questio Aristotele	xiiii.
De eodem	xv.
Utrum euaporatio nutrimenti sit in omnibus animalibus causa somni	xvi.
De causa somni que est labor	xvii.
De eodem	xviii.
De tertia que est egritudo	xix.

De quarta que est etas prima	xxi.
De eodem	xxii.
Obiectio contra predictam causam	xxiii.
De quinta causa que est caloris subtractio	xxiiii.
De sexta causa que est studii attentio	xxv.
De septima causa secundum Avicennam	xxvi.
De his qui dormiendo faciunt opera vigilie	xxvii.
De eodem	xxviii.
Cur expectati si memierint opere que fecerunt in sono	xxix.
Cur dormientes si recordantur que fecerunt vigilando	xxx.
De his que somnum excitabile faciunt	xxxi.
De duplici causa somni excitatiua	xxxii.
De somno	xxxiii.
De quibus Aristotele circa somnum	xxxiiii.
Quod somnus fit a motu silacroy in dormientibus	xxxv.
De causis quibus fit huiusmodi motus	xxxvi.
De eodem	xxxvii.
An somnus passio sit intellectus	xxxviii.
Utrum quomodo solutio	xxxix.
Qualiter somnus sit motus fantastice virtutis	xl.
Qualiter somni motus sit ut motus vertiginis	xli.
Quod somnus sit passio sensus communis	xlii.
De spiritibus sensibilibus que apparent in somniis	xliii.
De secunda questione Aristotelis circa somnum	xliiiii.
Utrum quomodo solutio: et de illis que nunquam somniant	xlv.
De illis que tam etate pueri somnare incipiunt	xlvi.
Que fantastica faciunt somnia	xlvii.
Solutio predictę questione	xlviii.
De somniis incertis	xlviii.
De tertia questione Aristotelis circa somnum	li.
De somno latente et non latente	li.
De deceptioibus anime in somniis	lii.
De quarta questione Aristotelis	liii.
De quinta questione eiusdem	liiii.
De somniis significatiuis	liiii.
De diuersis somniorum signis	lv.
De reuelationibus que fiunt in somniis	lvi.
De sexta questione Aristotelis	lvii.
Cur intellectus futurorum non demonstratur in imagi- nibus propriis	lviii.
De septima et vltima questione Aristotele	lix.
De sex modis somniorum secundum Gregorium	lx.
De sufficientia diuisionis secundum ipsum	lxi.
De alia diuisione secundum Hugonem et Augustinum	lxii.
De diuersis causis visionum in somniis	lxiii.
De visionibus vel imaginibus anime per angelum bonum et ma- lum expressis	lxiiii.
De illusionibus dyaboli cauenda in somniis	lxv.
Qualiter malignus spiritus imagines imprimat in vigilanti- bus	lxvi.
Quod proprie non sit cogitationum immulorum: sed incen- torum	lxvii.
Utrum malignus spiritus agat in animam immediate mala suggerendo	lxviii.
Quod dyabolus anime non illabitur in temptando hominis nem	lxix.
Quod non videt anime interiora	lxx.
Qualiter angeli boni imprimant anime locutiones suas	lxxi.
Qualiter incendat in anima cogitationes bonas	lxxii.
Eiusdem questione determinatio	lxxiii.
Qualiter angelus animas doceat	lxxiiii.
De triplici visione	lxxv.
De ipsarum ordine	lxxvi.
De earundem punctione	lxxvii.
De visionum fallacia vel errore	lxxviii.
Qualiter sobrius intellectus et vigilanter et dormientem a pni- cioso defendat errore	lxxix.
De mutua diuersarum visionum collatione vel comparatione	lxxx.
De prophetica visione	lxxxi.

Quid sit pphetia	lxxvii.
Utrum requiratur dispositio naturalis ad prophetias habendam	lxxviii.
Utrum bonitas mox requiratur ad illas	lxxviiii.
Qualr pphete dicuntur in speculo videre	lxxv.
Adhuc de eodem	lxxvi.
Quid sit illud qd pphete impmit in reuelatōe	lxxvii.
Utrū ois reuelatō pphica fiat ā gēlo mediāte	lxxviii.
Q. ppha aliqñ cū a spū pphetic tangitur a sensibus alienetur.	lxxix.
Obiectōnes in cōtrarium	xc.
Rōsiones ad eisdem	xc.
De collatōe mutua pphetic q fit fm visionē intellectualem tñ: et q bz intellectuālē sū cū imaginaria	xcii.
Adhuc de eodem	xciii.
Utrum gradus pphetic distinguantur fm visionem imaginariā	xciiii.
De quatuor modis distinguendi pphetiam	xcv.
De extasi.	xcvi.
De diuersis eius causis	xcvii.
De eodem	xcviii.
De discretōe spūum	xcix.
De raptu anie vtra duo pma genera visionum	ci.
Qualr raptus fit ad id qd est sup naturam	ci.
De eodem	ci.
Utrū paulus in rapto viderit deum p essentia	ci.
Q. hō in corpe mortali pstitutus nō pōt deū p cēntiaz videre nisi a sensibus corpis alienetur	ci.
Rōsiones ad ea q p obiciuntur	ci.
De eodem	ci.
Q. ad vidēdū deū in statu pñti nō requiritur abstractio a vi vegetabili	ci.
Solutōnes ad obiecta in cōtrarium	ci.
Diuerfox opiones de scia pauli circa rapto suū	ci.
Probabilior sentētia sup hoc	ci.
In quo differat mētis excessus extas et raptus	ci.

Continentia libri vicefimoctau.

Uicefimoctauus liber agit d viribz anie quas bz q ad se videt q sensum corpis excēdit: et magis appropianf anie būane. Et bz centum tria capla ut sequi videris per ordinem.

De viribus anie quas bz quo ad se.	li.
De pfulsōe et varietate distictōis viriū aie. ii.	li.
De viribz appbentiu sensibilibz	lii.
De viribus appbentiu rōnalibz	liii.
De duplici mētis intentōe.	liii.
De verbo mētis. i. cogitatōe	liii.
De verbi nri ad verbum pñs silitudine	liii.
Quantū sit ab eodez dissimile	liii.
De cogitativa vel excogitativa virtute	liii.
Q. excogitativa fm autēntā que dē imaginativa dif ferr ab imaginatōe	liii.
De memoratiua virtute	liii.
De via recordatōis et obliuionis in capite	liii.
De pigritia et tarditate memorie	liii.
De differētia mēorie et remiscētie et addiscētie	liii.
De mēoria dei naturalē infixa mēti būane	liii.
Qualr imago diuīa refulget in mēte	liii.
De iudicio mētis fm veritatis regulas	liii.
Qualr in ipō intriuit veritatis in mēte formatur ima go trinitatis	liii.
De ratione	liii.
De duplici rōnis portōe	liii.
Qualr ratō p inferiorem sui ptē declinat ad culpā.	liii.
Qualr due ptes rōnis declinat ad sapiāz et sciam.	liii.
De sindresi.	liii.

In quibus et qualiter sit extincta	liii.
De conscientie scintilla	liii.
De diuersis acceptōibz et officiis rōnis	liii.
De opinione	liii.
Qualr opio differt ab intellectu et a fide	liii.
De virtute intellectua	liii.
De duplici eius potentia	liii.
De differētia et puenētia intellectus et sensus	liii.
Qualr a spū iuuatur intellectus	liii.
De organo uirtutis intellectiue	liii.
De opatōe eiusdem et formaz abstractōe	liii.
De ordine abstractōnis forme corpalis	liii.
Quis sit uerissimus modus abstractōnis	liii.
De differētis appbentiu fm differētias abstracti onis.	liii.
De distinctōe uirtutis intellectiue	liii.
De uaria eius diuisione fm diuersos	liii.
De cōcordia uarietatis pdicte	liii.
De intellectu agente	liii.
De uariis opionibz sapiētū in ei? positōe.	liii.
Utrū intellectus agens sit pars anie	liii.
Qualr sit intellectus agens	liii.
Qualr intellectus sit possibilis	liii.
De gradibus eius vel differētis	liii.
Qualr intellectus possibilis est incorruptibilis fm suā sub stantiam	liii.
De dñis intellectiue uirtutis et appbentiu	liii.
De speculatiuo intellectu	liii.
Utrū intellectus speculatiuus sit res scita in actu fm ra tionem ordinis.	liii.
Qualr spēs intelligibiles sint in intellectu.	liii.
Utrū oia intelligibilia sint in ania	liii.
De quatuor viribz intellectiue	liii.
De actibus inuentiue uirtutis et iudicatiue.	liii.
De actibus mēoratiue et interpretatiue	liii.
De uirtutibus anie motiuis interioribus	liii.
De practico intellectu	liii.
Qualr ab intellectu speculatiuo peticus differt	liii.
Utrū intellectus peticus sp sit rectus	liii.
De motu fantasie	liii.
De dña eius a sensualitate	liii.
De uirtibz appetitiuis obediētibz ratōni	liii.
Cur uegetabiles nō obediūt ei	liii.
De obediētibus ratōni	liii.
De dña cēntiali pcupiscibilis et irascibilis.	liii.
De actibus cōcupiscibilis	liii.
De actibus irascibilis	liii.
De actibz utriusqz generālī et organo amboz	liii.
De spēbus tristitie et leticie	liii.
De spēbus rōis et ire	liii.
De diuersis causis dñe affectōnum	liii.
De eodem	liii.
De uiclositate et radice affectōnum	liii.
De ordinatōe ipaz	liii.
De carentia affectōnum	liii.
De vi motiua mēbroz	liii.
De motu pcessiuo qd sit.	liii.
Et qua vi motus ille pueniat	liii.
Utrum vis illa sit ab aliis distincta	liii.
De numero mouentiū motu pcessiuo	liii.
De fine pcessiui motus et eius organo	liii.
De uirtutibus motiuis rōnalibz: et pmo d uolūtate.	liii.
De uolūtatis distinctōe	liii.
Item de triplici uoluntate	liii.
Utrū uoluntas sit vna potentia p se	liii.
Utrū uoluntas sit in omnibus uirtutibus anie	liii.
Qualr intelligatur q ois uolūtas sit in iōne	liii.
De uolūtatis cōsensu	liii.
De mltro et obiecto uolūtatis	liii.

Continencia libri vicefimoctauus liber agit d viribz anie quas bz q ad se videt q sensum corpis excēdit: et magis appropianf anie būane. Et bz centum tria capla ut sequi videris per ordinem.

De viribus anie quas bz quo ad se. li.

De pfulsōe et varietate distictōis viriū aie. ii. li.

De viribz appbentiu sensibilibz lii.

De viribus appbentiu rōnalibz liii.

De duplici mētis intentōe. liii.

De verbo mētis. i. cogitatōe liii.

De verbi nri ad verbum pñs silitudine liii.

Quantū sit ab eodez dissimile liii.

De cogitativa vel excogitativa virtute liii.

Q. excogitativa fm autēntā que dē imaginativa dif ferr ab imaginatōe liii.

De memoratiua virtute liii.

De via recordatōis et obliuionis in capite liii.

De pigritia et tarditate memorie liii.

De differētia mēorie et remiscētie et addiscētie liii.

De mēoria dei naturalē infixa mēti būane liii.

Qualr imago diuīa refulget in mēte liii.

De iudicio mētis fm veritatis regulas liii.

Qualr in ipō intriuit veritatis in mēte formatur ima go trinitatis liii.

De ratione liii.

De duplici rōnis portōe liii.

Qualr ratō p inferiorem sui ptē declinat ad culpā. liii.

Qualr due ptes rōnis declinat ad sapiāz et sciam. liii.

De sindresi. liii.

Q voluntas in bono firmata sit magne libertatis. xc.
De libero arbitrio vtrum sit in nobis xci.
Quæstio de his q̄ fiunt in præte liberi arbitrii xcii.
De terminatio de his 7 illa q̄one xciii.
De libero arbitrio qd sit xciiii.
Quali i eo pcurrit iudiciū rōnis 7 mor? volūtatis. xcv.
Q flexibilitas ad malū nō sit p̄ libertatis xcvi.
Utrum liberū arbitriū aliquid sine gr̄a possit xcvii.
Q libertatē arbitriū p̄sentia dei nō tollit xcviii.
Q nec volūtas dei tollit s̄ iuuat libtatē arbitriū. xcix.
De impotentia standi 7 potētia peccādi c.
De varia distinctōe liberi arbitrii ci.
De oporōnib? oim viriū anie in generali .cui.
De passionib? anie salū in generali .cui.

Continencia libri vicelesimoini.

Uicelesimus liber agit de formati
 one hūani corpis 7 ei? natura. Et h̄
 liber ille nonaginta sex capla. vi sequi
 videris per ordines

De cā creati hūani generis .i.
De materia 7 loco 7 forma ipsius creatōis .ii.
De dignitate 7 nobilitate corpis hūani .iii.
De corpis eiusdem membris .iiii.
De varia membroꝝ diuisione .v.
De distinctōe membroꝝ s̄m p̄uentiā actōnum .vi.
De membris p̄sib? 7 p̄mo de ossib? .vii.
De ratōe multitudis ossium .viii.
De diuisionib? coz .ix.
De ossibus singuloꝝ membroꝝ .x.
De ossibus maxillaz 7 menti .xi.
De dentibus .xii.
De ossibus dorfi .xiii.
De ossibus pectoris 7 spatulaz ac furlularaz .xiiii.
De ossibus manuum .xv.
De ossibus pedum .xvi.
De nūero ossiū totū? corpis .xvii.
De moribus ossium .xviii.
De medullā ossium .xix.
De cartilagine .xx.
De neruis .xxi.
De neruoꝝ distinctōe .xxii.
De ligamētis 7 cordis 7 musculis .xxiii.
De venis .xxiiii.
De arteriis .xxv.
De carne .xxvi.
De sanguine .xxvii.
De pinguedine 7 zirbo .xxviii.
De panniculis .xxix.
De cute .xxx.
De coloratōe cutis .xxxi.
De vngulis 7 pilis .xxxii.
De capillis .xxxiii.
De capilloꝝ colore .xxxiiii.
De diminutōe capilloꝝ 7 caluicie .xxxv.
De medicis capilloꝝ .xxxvi.
De tincturis coz .xxxvii.
De barba .xxxviii.
De membris officialibus: 7 p̄mo de lacertis 7 muscu
 lis .xxxix.
De cerebro .xl.
De ventriculis cerebei .xli.
De pia 7 dura matre .xlii.
Qualiter cerebrum sit p̄ncipium sensus 7 motus volū
 tarii .xliii.
Quali a cerebro nucha deriuat 7 p̄ ea sensus 7 motus
 ad membra transfunditur .xliiii.

De vitis quibus cerebrum purgatur .xlv.
De oculis 7 coz munimentis .xlvi.
De p̄prietatibus oculoꝝ bonis .xlvii.
De dispositōe oculoꝝ .xlviii.
De septem tunicis oculoꝝ .xlix.
De p̄bionomia oculoꝝ .l.
De auribus .li.
De naribus .lii.
De ore 7 labiis .liii.
De lingua .liiii.
De variis officiis lingue .lv.
De vna 7 amigdal .lvi.
De gurgure .lvii.
De pulmone .lviii.
De corde .lix. **De** eodem .lx.
Iterum de eodem .lxi.
Quali a corde p̄cedunt arterie .lxii.
De signis dispositōnum cordis 7 pulsus .lxiii.
De dysfragmate .lxiiii.
De instrumentis vocis .lxv.
De instrumentis cibi .lxvi.
De dentibus .lxvii.
De ore stomachi .lxviii.
De stomacho .lxix.
De visceribus 7 intestinis .lxx.
De numero intestinoꝝ 7 officiis singuloꝝ .lxxi.
De epate 7 icore .lxxii.
De ortu uenaz 7 icore .lxxiii.
De felle .lxxiiii.
De splene .lxxv.
De renibus .lxxvi.
De vesica .lxxvii.
De urina .lxxviii.
De membris generatiuis: 7 p̄mo de testiculis .lxxix.
De virga virili .lxxx.
De matrice 7 vulua .lxxxi.
De lumbis 7 ymbilico 7 ylis .lxxxii.
De mammillis .lxxxiii.
De lacte .lxxxiiii.
De membris compositis: 7 p̄mo de capite .lxxxv.
De facie 7 fronte .lxxxvi.
De collo .lxxxvii.
De humeris 7 brachiis .lxxxviii.
De manibus 7 digitis .lxxxix.
De torace 7 pectore 7 ventre .lxxxx.
De lateribus 7 dorso .lxxxxi.
De anclis natibus 7 cotis .lxxxxii.
De genibus 7 tibiis .lxxxxiii.
De pedibus .lxxxxiiii.
De visonomia membroꝝ hūani corpōis .lxxxxv.
De medicinis ex humano corpore .lxxxxvi.

Continencia libri tricesimi.

Tricesim? liber agit de vniuerso. i. de vni
 uersitate rerum in qua deus p̄ter illa p̄ma
 sex dieꝝ opa a q̄bus in die septimo rece
 uit opaf multipliciter vlgz modo. Et ha
 bet centum septuaginta capitula.

Qualiter deus opa sua iā facta p̄siderauit .i.
Qca bonitas ipsius approbavit .ii.
Qomnia erant ualde bona .iii.
Cur non omnia facta sunt equalia .iiii.
De quatundam rerum eminentia .v.
Q in reb? ordinē nature nō usus: s̄z ratō discernit .vi.
Utrū de? aliud ul' meli? aliqd facere possit q̄ fecit .vii.
De vniuersitatis apta 7 firma compositōne .viii.
De mira omnium reruz dispositōne .ix.
De mirabili 7 multiplici rerum specie .x.

Qualiter illos a peccatis iustificat .cxliiii.
 Qualiter eos a peccatis consuendibus purgat .cxv.
 De eodem .cxvii.
 De eis etiam in pñti multa bñficia tribuit .cxviii.
 Qualiter ipos adimat et protegit .cxviiii.
 Qualiter in melius proficere facit .cxix.
 Qualiter munera eoz grater suscipit .cxxx.
 Qualiter exaudit orationes pro seipf facientes .cxxx.
 Qualiter exaudit orationes pro alijs facientes .cxxxii.
 Qualiter pfectos ad sui subleuat cõtemplatõem .cxxxiii.
 Qualiter firme fisis aspectu lux diuina reuerbat .cxxxiiii.
 Qualiter ex hoc ipõ intuitu mentes electoz ad pñctõem inflammat .cxxxv.
 Qualiter illis spuales locutõnes occulte inspirat .cxxxvi.
 De varijs dei locutõnum modis .cxxxvii.
 Qualiter etiam nobis in scripturis loquitur .cxxxviii.
 De diuis pceptis scripturæ pmutatis .cxxxix.
 De diuis iudicis in generali .cxl.
 Qualiter misericõdia et veritas in eis occurrunt .cxli.
 De ira dei .cxlii.
 De deus semp inuitus punit .cxliiii.
 Qualiter peccatores p miseriu creaturaz affligit .cxliiii.
 De malis diuie iusticie mistris .cxlv.
 De illi tradit iusticie misteria p gñib? vñ meritis .cxlvi.
 De ex agel? et ex hoib? pñtis sue mistros facit .cxlvii.
 Qualiter i hoib? fetores ac doctores eligit constituit .cxlviii.
 Qualiter de? ad vñbz doctrine grām infundit .cxlix.
 Qualiter pñctoz vias dispoit ac dirigit .cl.
 Qualiter dñilibus grām tribuēs supbis resistit .cli.
 De occultis dei iudicijs .clii.
 De iudicio discretõnis .cliii.
 De iudicio correctõnis .cliiii.
 De iudicio interrogatõnis et pbatõnis .clv.
 Qualiter deus in sanctis vim arceat rēpñtõnis .clvi.
 Qualiter eos seruet a vento elatõnis .clvii.
 De iudicio purgatõis quo in pñti electoz purgat .clviii.
 Cur deus quorundã peccata tãdiu dissimulat .clix.
 Cur quosdã in peccato relinquit indurat .clx.
 De iudicio diuie discussiõnis .clxi.
 De eodem .clxii.
 De iudicio pñtis vltionis .clxiii.
 De iudicio secretissime aniuersionis .clxiiii.
 De deus nō iudicat in idipsum bis .clxv.
 Qualiter deus vindicat iniqñtates patrũ in filijs .clxvi.
 De iudicio mortis carnalis .clxvii.
 De iudicio future purgatõis .clxviii.
 De iudicio perpetue damnatõnis .clxix.
 De iudicio diuine remuneratõnis .clxx.

Continentia libri tricesimoprimum.

Tricesimumprimum liber psequitur de institutõne nature: p̄cipueqz hñane: et eoz p̄mo statu et immutatõne. Nã et hõ ppter quẽ facta sũt vniuersa quoddã vniuersum recte dicitur q̄ vniuersum creature gen? iux? grego. in ipso sit aggregatũ. Et iõ microcosm? a. mior mund? a philosophis appellat. Et hz. xcv. capitula.

Epilogus de institutõne nature et specialiter hñane .i.
 Epilogus de consideratõne creature .ii.
 De miraculis nature .iii.
 Epilogus de plantatõne paradisi .iiii.
 De lignis eiusdem .v.
 Epilogus de formatõne hominis .vi.
 De transitõne ipsius in paradysum .vii.
 De adiutorio homi? faciẽdo .viii.
 De adductõne aniantium ad eum .ix.
 De formatõne mulieris ex costa viri .x.

De errore p̄boz circa p̄ditõem generis hñani .xi.
 Adhuc de eodem .xii.
 Epilog? de hñani corpis et anie p̄unctõne .xiii.
 Cur deus et mulierẽ et om̄s boies ex vno adam voluit procedere .xiiii.
 De impositõnibus nominũ ade et eue .xv.
 De p̄phetia ade .xvi.
 Qualiter in cõiugii p̄p̄tione p̄hibita est om̄is sp̄s luxurie .xvii.
 De statu p̄moz parentũ ante peccatũ .xviii.
 De triplici eoz cognitõne .xix.
 De naturali eoz virtute .xx.
 De varijs bonis eisdem ab inicio p̄paratis .xxi.
 De appetitu iusti et cõmodi .xxii.
 De mensura sibi imposita in appetitu cõmodi .xxiii.
 De multiplici custodia sibi data .xxiiii.
 De immortalitate ipsoz abis sustentãda .xxv.
 De ipsoz in meli? r̄anslatõne futura si p̄stitissent in innocencia creata .xxvi.
 De eis et p̄uidencia carnis et exercitiũ op̄is oblectamẽto essent .xxvii.
 De multiplici p̄cepto diuinitus illis data .xxviii.
 De illo qd datum est ad nature sustentatõem .xxix.
 De illo qd datũ est ad sui generis multiplicatõem .xxx.
 Qualiter p̄iugũ esse dicat in p̄ceptis ipso? nature .xxxi.
 Qualiter vnicã vñ? esse sit de naturali iure .xxxii.
 Cur olim cũ viris dispensatũ est vt bñent plures: n̄ aut e conuerso .xxxiii.
 Cõtra rēpñsores patrũ in hac parte r̄isio .xxxiiii.
 Irẽ de sanctis mulierib? olim plem desiderãtib? .xxxv.
 De cõiugali federe .xxxvi.
 De cõiugis electõe .xxxvii.
 De mutua conuigum dilectõne .xxxviii.
 Adhuc de eodem .xxxix.
 De tribus matrimoni bonis: et p̄mo de fide .xl.
 De prole et religiosa ipsius educatõne .xli.
 De tercio matrimoni bono. i. sacro .xlii.
 De nunc virginitas p̄ferretur matrimonio .xliiii.
 De eidem plata fuit etias a p̄ncipio .xliiii.
 De virginitatis p̄rogatiuis .xlv.
 Exhortatio ad custodiã virginitatis .xlvi.
 De virginitate deo consecratis .xlvi.
 De virginitate martirio coronatis .xlvi.
 De virginitate lapsis .xlvii.
 De nuptiaz incommõdis .xlviii.
 Adhuc de eodem .xlviii.
 De sanctis conuigis quorundam .li.
 De commendatõne boni conuigal? .lii.
 Qualiter p̄mi pariter generassent si n̄ peccassent .liiii.
 De illius generatõnis motus et i bonibus et in animalibus exempla quedam apparent .lii.
 Quales filios i illo statu generassent .lii.
 De his q̄ eos i paradiso p̄miseri si credũt licuisse .lii.
 De tercio p̄cepto nature .lii.
 De regula dilectõnis dei .lii.
 De regula dilectõnis p̄ximi .lii.
 De ordĩne charitatis ad proximum .lii.
 De duabus regulis eius quantum ad effectum .lii.
 De summa ordĩs charitatis quantum ad affectum et effectum .lii.
 De p̄cepto discipline dato ad p̄batõem obedientie .lii.
 Qualiter homo p̄ceptus illud potuit intelligere .lii.
 Cur deus hominem a se factũ temprari et labi p̄miserit: quẽ consensus p̄fectur .lii.
 Qualiter ad sua et electoz gloriã mala reducit .lii.
 Qualiter d̄abol? ad boiem temprandũ accessit .lii.
 Qualiter temprando processit .lii.
 De transgressione mulieris ac viri .lii.
 De grauitate illius peccati .lii.

De curatione egritudinis	ca.
De signis mortalibus	ci.
De breuitate vite huius	cii.
De multiplici miseria pñtis vite	ciii.
Iterum de multiplici eiusdem calamitate	ciiii.
De propria iustorum penaltate	cv.
De moriendi necessitate	cvi.
De compendio mortis et eius equitate.	cvi.
De contemnda morte	cvi.
De prudenti contra mortem preparatōne	cix.
De nō sit ad mortem currendū p̄ fastidio vite	cx.
De ceteris rebus homi naturalib⁹: et p̄mo de colorib⁹ corporum	cxii.
De figuris eorū: et p̄mo de pinguedine et macie	cxiii.
De soliditate ipsorū et raritate	cxiiii.
De differentia maris et femine	cxv.
De mulierum viciis	cxvi.
De regimine mulieris pregnantis	cxvii.
De regimine parentis	cxviii.
De partibus geminis et monstruof	cxviii.
De potentis	cxix.
De variis potentiorum modis	cxix.
De potentis et monstris fabulosis	cxix.
De transformatis	cxix.
De quorundam virorum miris ac singularibus natura	cxix.
ris	cxix.
De quibusdā mulierib⁹ barbatis et monstruof	cxix.
De quorundā virisq⁹ sexus corpib⁹ immensis	cxix.
De gentibus monstruofis: et p̄mo de gigantibus et ci	cxix.
nocentibus	cxix.
De cyclopiis ac ceteris	cxix.
Abuc de eodem	cxix.
De quorundā gentium moribus extraneis	cxix.
Abuc de eodem	cxix.
De barbaris moribus indorum	cxix.
De moribus singularibus ceterarum regionū	cxix.

Continentia libri tricesimiterci.

Tricesimifertius liber agit de locis hominis habitabilib⁹: ac de spib⁹ q̄bus p̄ generatōnum successiones vsq⁹ ad finem decyrit humanus genus. Et habet centum sex capita: vt sequi videris

De locis ac spib⁹: et p̄mo de trib⁹ orb⁹ p̄tib⁹	i.
De asia et eius capite quod est padus	ii.
De india et eius mirabilibus	iii.
De ceteris asię regionibus	iiii.
De eodem.	v.
Abuc de eodem	vi.
Iterum de eodem	vii.
De asia minori: et eius prouinciis	viii.
De europa et eius regionib⁹	ix.
De grecia et eius prouinciis	x.
Iterum de eodem.	xi.
De ceteris prouinciis europę	xii.
Abuc de eodem	xiii.
De affrica et regionibus illius	xiiii.
Iterum de eodem	xv.
De insulis oceani quo cingitur orbis	xvi.
Iterum de eodem	xvii.
De insulis maris magni. scilicet mediterranei	xviii.
De cicadibus	xix.
De ceteris insulis maris magni.	xx.
Abuc de eodem	xxi.
De tpe et cursu eius	xxii.
De tribus seculi temporibus	xxiii.
De mutatoe p̄ceptorū et sacramentorum p̄o varieta	xxiiii.
te temporū	xxiiii.

De incremento hūane iusticie p̄ t̄pis p̄ccisum	xxv.
De sex etatibus seculi	xxvi.
Chronica prime etatis	xxvii.
Chronica secunde etatis	xxviii.
Chronica tercię etatis: ab abrahā vsq⁹ ad ioseph.	xxix.
Tempora ab ortu ysaac vsq⁹ ad mortē ioseph.	xxx.
Chronica moysi vsq⁹ ad exitum egypti.	xxxi.
Tempora ab exitu egypti vsq⁹ ad mortē moysi	xxxii.
Chronica ioseph et iudicum	xxxiii.
Chronica ab orbomel vsq⁹ ad ieptē	xxxiiii.
Chronica a ieptē vsq⁹ ad dauid.	xxxv.
Chronica dauid et salomonis	xxxvi.
Chronica a roboam vsq⁹ ad oziam	xxxvii.
Chronica ozie: ioatham: et achaz.	xxxviii.
Chronica ezechie: manasses: et amon.	xxxix.
Tempora ioseph: et filiorū eius vsq⁹ ad sedechiam.	xl.
Tempora sedechie et captiuitatis iudaice	xli.
Chronica cyri reg⁹ psar: et cambisis et duorū fratru.	xlii.
Chronica a dario filii scapsis vsq⁹ ad dario nobū.	xliii.
Chronica a dario nobo vsq⁹ ad dario arlami filiu.	xliiii.
Chronica a dario filio arlami vsq⁹ ad mortem alexandri magni.	xliv.
Chronica ptolomeorū regū egypti sotberis et p̄bitades p̄bi.	xlv.
Tempora euergetis et p̄bilopatoris et epysanis	xlv.
Chronica p̄bilometoris et euergetis	xlv.
Chronica p̄bilcomis et alexandri	xlv.
Tempora dyonisi et cleopatre.	l.
Tempora romanoꝝ imperatoꝝ cesarū et augusti	li.
Tempora incarnatōnis dñi	lii.
Tempora tyberii: gait: et claudii	liii.
Tempora neronis	liiii.
Tempora galbe: orbomis: et vitellii	lv.
Tempora vespasiani et tyti	lvi.
Tempora domitiani et nerue	lvii.
Tempora traiani et adriani	lviii.
Tempora anthonini pii et anthonini veri	lix.
Tempora comodi et pertinacis: seueri et caracalle	lx.
Tempora aureli alexandri maximi gordiani p̄bilip pi.	lxi.
Tempora decii valeriani et galiēti et claudii	lxii.
Tempora aureliani taciti floriani p̄bi laurii	lxiii.
Tempora dyocleciani et maximiani et galerii	lxiiii.
Tempora constantini magni	lxv.
Tempora constantini heretici: Juliani apostate Iouiani.	lxvi.
Tempora valentiniani valentis et graciani	lxvii.
Tempora theodosii senioris: archadii et honorii	lxviii.
Tempora theodosii junioris: et theodosii senioris	lxix.
Tempora marciāni leonis atq⁹ zenonis	lxx.
Tempora anastasi et iustini senioris	lxxi.
Tempora iustini legum compilatoꝝ	lxxii.
Tempora iustini minoris: et tyberii secundi	lxxiii.
Tempora Mauricii et theodosii interfectoꝝ.	lxxiiii.
Tempora heractii et eius filii constantini	lxxv.
Tempora constantis qui et constantin⁹ terci⁹	lxxvi.
Tempora constantini quarti	lxxvii.
Tempora Iustiniāni secundi: leonis quoq⁹ secunde: et absimari	lxxviii.
Tempora philippi: et theodosii theodosii teratleonis quoq⁹ terci	lxxix.
Tempora constantini quinti	lxxx.
Tempora Leonis quarti: et byrenis: et constantini sc̄i	lxxxi.
Tempora heractii	lxxxii.
Tempora heractii	lxxxiii.
Tempora heractii	lxxxiiii.
Tempora heractii	lxxxv.
Tempora heractii	lxxxvi.

De opere sette diei. Et primo de animalibus. **G**uillermus de concubis. C. 3.

Nos scibus itaq; et amb; effe ctu superioru; ex aqua creatis; vbi fuit tenuior aqua ex istoz creatone et superioru; calore est desiccata. Et superficies terre: que ex superposita aqua erat lu

lens diuersa animaliu genera ex se creauit. Et si aliq; ex pre dominabatur caliditas ignis. inde colerica natura sunt aialia: vt leo. Si frigiditas terre: melancholica. vt bos. Si aque fleumatica: vt porci. In orientali q; parte regione est factu. Est aut; ceteris regionib; temperatior. **C**omestor: Ornatis ergo cunctis superiorib; mundi partib; .i. celo et aere et aqua. tandem sexta die ornamtu deus in summa partem. .i. terra; producens et ea tria genera animaliu. scilicet bestias. reptalia. iumenta. **S**ciens deus homine p peccatu caluz. in pena laboris dedit ei iumenta ad opus: vel esum. Reptilia vero et bestie sunt ei in exercitu. Sed queritur de his et aliis nociuis animalibus: vtruz creata sunt nociua. an primo mitia: postea facta sunt nociua. Respondetur: q; primo creata sunt mitia: sed post peccatu facta sunt nociua homini: tribus de causis. .i. ppter hominis punitione. correctionem in structione. Punitur em; ho. no cu leditur ab his: vel cu timet ledi: q; timor maxima pena est. **C**orrigitur his: cu set ista sibi accidisse p peccatu suo. Instruitur etiaz admirando opa dei: magis scilicet admirans opa formicaz: q; onera cameloz. vel cu videret homo hec minima sibi posse nocere: reco: daretur sue fragilitatis: et humiliaretur. Forte diceret aliquis: q; quedam animalia ledunt alia: que nec inde puniuntur: nec corriguntur: vel instruitur. Sed etia in his instruitur homo p exemplum q; ad hec creata sunt vt alius sunt in esum. **S** forte obicitur: q; etia in mortuos homines sciunt. **D**e per hoc instruitur homo: ne aliqd; gen; mortis horrescat. quia p quoscunq; transeat meat; nec capillus de capite eius peribit. **C. II.**

De pecoribus in generali. **A**ctor. **R**iusq; assignemus animaliu terrestrium naturam: singuloruzq; membror; anatomia in generali: couent. vt de singulis p se generibus: ac singulor; generu specieb;: disseram; in speciali more nostro: secundu ordinem alphabeti. Illud em; ad p sens ppter fastidiu longitudinis euitand;: vtiq; pterimus: et sequenti opti diligenti; atq; diffusi; prosequendum referiam;. **T**unc ergo de illis generibus: que p; pte in adiutoriu hominis facta sunt. .i. a pecorib; et armentis: que etia ob hac causam iumentoz nomine scriptura appellat;: et ordiu capiam;. **C. I.** **I**sidor; libro. vii. **P**ecor; nome accomodari p; pte his animalib; soler; q; sunt aut ad vescuendu apra. vt oues et fues. aut in vsus hominum comoda. vt equi et boues. Generaliter tame omne animal pecus a pascendo vocatur. **I**umenta aut dicta sunt. eo q; labores hominu vel onera iuuent. vel subuectando vel arando. **I**te et armenta. vel q; sunt armentis apra. .i. bello. vel q; his homines vtiuntur. **A**li armeta tñi boues intelligit ab arando dicta. quasi aramenta. vel q; sunt cornib; armata. dilectio aut est inter armenta et greges. **N**on armenta equoz et boum sunt.

Greges vero ouiu et capraz. **C** Plinius libro. ix. **D**e eius potu pinguescit. et ideo sal est illis aprissimu. **I**de in libro. xxi. **O**nera pomoz a iumentis statim sentitur. ac nisi prius ostendant eis. quis pauca. alio sud ar **C** Solinus: Armeta gentis garamantu obliquis ceruicibus pabulabantur. **N**az si recta ad passus ora dunt gant. officit pna ad humu cornua obniga. **C** Valerius maximus de gestis et dictis memorabil; libro pmo. **I**n cephalonia insula. cu omnia vbiq; pecora vsu aque quotidie recreentur. in ea pecudes maiore ex pre anni ore aperto ex alto ventos recipientes. sitim suam extingunt. **C. III.**

De eisdem in speciali secundu ordinem alphabeti. et primo de agno. **A**gidius.

Huius greci vocant a potu agno quasi pium. **L**atini aut; hoc omnino nome eum habere putant q; pre ceteris animalib; matre agnoscat adeo vt etia si magno grege errauerit. statim balatu voce parentis recognoscat. **A**mbrosi;: Agnus sim plicissimu cu a matre q; aberrat: frequenter ea balatu absentem creatat. multiq; licet versetur in milib; ouium. recognoscat voce parentis et festinat ad ea. **N**az quis cibi et potus desiderio teneatur: transcurrit tñ ali ena vbera: licet humore lactis grauida extunder: solus q; materni lactis fontes requirit. **C** Plin; libro. viii. **M**ulti h; ybernos agnos preferunt vernis: qm magis interit ante sollicitu: q; ante brumam firmos esse. soluz hoc animal vtiliter bruma nasci. **C**astrari vero agnos nisi trimestres: prematur; est. **C** Idem in libro. xviii. **P**orro decrecente luna castrati sunt agni vel arices sicut iuuenti et edi ac verres. **A** resthorice: Agnus si renes eius sepo circiquaq; cooperiantur moritur.

C Palladi; vbi supra libro. xv. **A**gnos prima generatio est in mense nouembri: sed agni natus. maternis vberib; statim ad mouend; est manu: p; tñ exigui lactis in quo spissior est natura mulgendu qd; pastozes colostram vocat hoc em; agnis. nisi auferatur. nec bibit. ac per biduu natus cu matre claudatur: et tunc sepius obsecris caliditq; feruetur. **I**te secluso paruuloz grege: matres in pascua mittantur. **S**ufficit aut; p; uisq; in mane pcedant. et cu sature reuertuntur ad vespera: agnis vbera haurienda pmittere. **Q**ui donec firmetur: intra stabulu sustinend;: vel medica herba: vel si est copia farina q; deti pascatur ingessu donec conscriptis pabuluz p etatis robur mib; habere possint pmune. **C. III.**

De multiplici agni vtilitate. **A**ctor.

Huius est animal omnium simplicissimu et mansuetissimu: q; nec vlla fraude: vel astutia caller nec vlli dentib; vel cu vnguib; nocet. **I**te p; timentissimu. q; et immoland; no clamat. et tontendus silet. **I**te ad plures vsus vtilissimu. **N**az lac pbet ad nutrimentu: et lanam ad vestimentu: et carnes ad esum: corium quoq; ad calcand;: vel ad scribend;. et simuz ad agrum impinguand; et fecundand;. **E**st aut; et animal mundu secundu legem: q; et ruminat et findit vngulaz. **L**upum vero naturaliter timer et horret et fugit. **A**ctor; ergo et ppter p; dicitas tot bonas p; p; tates: voluit xps pre omnibus bon; in agno p; p; pte figurari. sicut sp; .i. in columba. **I**saac in dictis. **A**gnus quidem lactans in viscositate vicinus est porcis siluestrib; propter vicinitate vultu: et humiditate lactis: quo nutrit. **P**roinde caro ei; no est laudabilis: q; indigestibilis et lubricitate sua de stomacho descendit. **I**ndigestibilis aut; p; p; pte: si comedentes stomachu humidu ex defectu habeat. **I**deoq; galien; vitupauit lactares agnos annuales vero mediocrem habent complexionez inter lactantu humiditate et iuuentu siccitatez. **I**deo ceteris sunt meliores et ad digerend; faciliores. **S**anguinem

est meliorē generā: maximeq; iuuenes iuuant calidā et siccam complexionē habentes: et calidam et siccam regionē inhabitantes. **Ex libro de naturis rerū.** Caro agnina robustis et sanis ē valde bona: sed infirmis infirma. q; licet a stomacho facile descedat: difficillime tamē a mēbris soluitur ideoq; viscosum humorē generat. **Plim⁹ li. xxix.** Coagulum agni contra oīa mala medicamēta pollet et contra marinozum motus vel icrus valet. **Aucēna.** Sanguis agni sanat epylepsiam cū vino. Coagulum em̄ eius a venenis et mortuis omnibus sanat. **Ca. v.**

De apro. Sidorus

Her a ferocitate vocatus est: Ablata. s. litera et p. subrogata. vñ et apud grecos. siagros. id ē ferus dicit. Omne em̄ qd ferū est et immitte: abusiue agreste vocam⁹. Porci agrestes valde bellicosi sūt tempore coitus et ingentiā fer cozia sua sūt eo tempore rari: q; se cū arboribus pfricant: et posita lutū intrant: al ludq; desiccant. Hū inde pliant: ystrūm vt vnus aut ambo moriātur. vñs quoq; pugnat cū porcis agrestibus. Est aut aper iracūdus et insipiens: nec bonoz dor crinā motū recipiēs. nullaq; mutatio accidit in eo etiā si castrē. **Apri** quoq; femina castrā: ita q; non indigeat coitu: vt cito impiguitur. sed prius biduo cibul prohibet. **Plinius libro. viii.** Apri maribus i coitu est asperitas plurima. Tunc inter se dimicāt arborum attritu collas indurātes scq; luto tergozātes. Semine quoq; i partu aspiotes sūt et fere similes in omni genere bestiaz. **Apri** marib⁹ non nisi āniculis est generatio. **Apri** nō sūt in cetera insula nisi i affrica: **Apri** in india cubitales dentus sicut gemini in rostro totidem in frōre sicut vituli cornua eceunt. **Idem in. xi.** **Apri** dentes exerti sūt. **Raro** emine et tñ sine vñ. Itaq; cū apri pcutiant: femine sicut mordēt. **Mari** bus plures q; femine dentes. caude vt bircis. **Apri** sanguis nō spillatur. **In libro viii.** Dederā sibi apri in morbis medētur. et caneros velcēdo marie mari cie ctos. **Idem in libro xi.** **Apri** tarde ac ceruos nec nisi ab infanta educatos mitigari mirus est. In macedonia muti tradūtur apri. In pampibia vero et scilia morofo salamādra ab his deuozata. qui ederit moriūtur. **Abisilognus.** **Aper** agitur cū fugere cogitur. icum non reperit. dens apri ab eo separas eo vt uente acumen suū retinet. qd cum motuus ē amittit.

Ex libro de naturis rerū. **Aper** bestia fortis nigri coloris. que nullā bonoz motum doctrinā recipit vñq; sed semp fera ac feror est. dentes habet magnos et re curuos incisionibus aptos. in quibus hoc mirabile est q; vna quidē bestia possunt idem qd feruz. **Doctus** vero detracti vñ incisionis amissile probantur. **Hoc** animal si mane anteq; mingat a venatorib⁹ impetatur de facili lassatur. **Si** vero añ. vel interm dum venatur vñā fecerit difficulter capture cedit. **Uerū** pta mentā lassatum nō cedit. sed in posterioribus subsistit et atrocitate rigida lassitudinē dissimulat. **Uellū** offerēs venatori. ferre tñ in hominem. vel inuadere nō ptesu mit nisi prius ab illo icū accepit. **Caueat** aut homo si bi. q; nisi primo icu pungētis cuspidis letale vulnus inter armū et laterales costas dederit. **pictari** d vira poterit. nisi forte iuxta ad refugium arbotem inueniat quā ascendat. aut in humiliori loco reliqua terre planicie totis mēbris se pcamet. **auerfi** em̄ ac recurui dētes eius. quibus quasi quibusdā atrocissimis armis valēt ad inferendā mortem. nō possunt quēq; nisi elati et re ctum attingere. **Sustinebit** tñ pedum illius cōcalcatio nem. quousq; sic tacēti a proio succuratur. **Aper** cum cras bestias pcedit auditu. a dextris habet os ad modū scuti: qd venabulis et machere opponit. **Ca. vi.**

De medicinis ex apro.

Plinius libro. viii.

Her cerebrum cōtra serpentes laudatur cū sanguine. **Ite** etia inueneratū cum rufa potum et vino. **adept** quoq; cū melle resinaq;. **Simili** modo et iecur verrum exempris duntaxat fibris quatuor oboloꝝ pondere. et cerebrū et vino potum. **Item** cerebrum apri vel sanguis verendoz medetur carbūculis. **Ite** eius letargicos excitat. **In** icore femine apri in uenūtur lapilli. qui cōtriti et in vino poti calculos pel lunt. **Apri** pulmo ebrietatē arect. assus eo die a tenuo sumptus. **Et** apriū strumas discurit: lyenes quoq; le dat potum. **Idem** cū adipe pulmo impositus pñones sanat. **Ulcera** quoq; serpētia sanat fel apinum cū resina et cerusa. **Lumis** maxillarū apri sanat vlcera que ser punt. **Idem** quoq; cōfert fractis. **Lardū** eius elixū at q; circūligatum mira quoq; celeritate solidat ea. **Apri** vrina et ipsa vesica pro cibo sumpra: vesice calculozūq; cruciatibus medetur. si prius vtrūq; fumo maceratur. **Ite** apri vesica si assa mandetur vrine cobibet incontinētiam. **ydropsicis** auxiliatur apri vrina vel etiā vesica paulatim in potu data. **Efficacius** que inauerit i vesica sua. **Ite** apri vrina et aceto prodest comiciali morbo. **Prodest** etiā testes apinos bibiles ex equino lacte vel ex aqua. **Urina** quoq; apri in vitro seruata aurium dolori vicisq; medetur. **deniq;** tam grauis est apri vrina: vt effugere non sufficiat: nisi egesta: ac ea velut deuitus opprimatur. **Uñ** illa eturi col traditur. **Apri** in sum cūis isperus potioni tepidi vini: vsente ricis medetur. **laxatis** quoq; valet idem sumus. **verri** q; spuma recens et aceto. in simo quide; suis est vñs efficacior: que nō peperit: in apri quoq; multo prestā rior. **Uñ** arungie valet ad emollēdas excalescēdas discutiendas purgādāq; constrictis membris trinez lassitudines. **Et** libro de naturis rerū: **Sumus** apri recens et calidus precipuum est remedium contra fluxum sanguinis e naribus. **Ca. vii.**

De ariete Sidorus.

Her a potu arios. i. a mare vocatus ē. **Unde** apud nos in gregibus masculi mares dicitur sine q; hoc pecus a gētib⁹ pūmū aris inola tum est. **Unde** est illud. aries mactatur ad arā. **Ari** stoteles. in libra cito apparent cornua in capitibus arietum: et vt ait homerus cornua sūt etiaz in capitibus feminaz arietū. **Apud** septentriones vero non habent arietes cornua in quodā loco. **Animalia** que habēt cornua fissuras habent in vngulis naturaliter vt taurus ceruus et aries. **Et** vt in pluribus aries dux gregis ē. **Pastores** em̄ in grege ponunt arietem vñ rectorem: sicq; docent eum a pueritia: q; cum clamauerit eum pastor proprio nomine anteriorat se. **Esculapius** in libro de miris. **Elephas** cum arietem viderit timet eum et fugit. **Plinius libro. viii.** arietem naturale est agnos fastidire senectam ouū consecrari. **Et** ipse melior senecta et vtilior. **Eius** ferocia cobibetur cornu iuxta aurē terebrato. **Dextro** teste pūgato feminas generat leuo mares hunc aut castrari nisi quinquimestrem pre maturū est. **Idē** in eodem. **Aries** cuius coloris sub lingua venas habuerit: eius et laniatum in fetu est: vā riumq; si plures fuerint. **Idē** in. xi. libro. **Arietū** gēneri cornua data sūt in amfractum conuoluta. **Idem** in. xviii. arietes decreferente luna castrandi sūt. **Aetoz.** aries dux gregis cornu focū impetit et primo retrocedit vt melius cornibus feriat. **Ca. viii.**

De arietibus ad coitum admittendis.

Palladius libro. viii.

Herces mente vtilio eligēdi et admittendi sūt candidissimū mollibus lamis: in quibus non solum corpis candor considerādus est: sed etiā lingua que si maculis fuscata sit: varietatem in sobole

reddir. De albo pleriqz nascitur fetus coloris alterius
 De inficis vero sicut affert columella nupqz creari pot
 albus. Eligendus est aut arces altus; perus; vete pro
 missor; lams cadidissimis tecto; cauda longissima; velle
 rti depressi; fronte lata; testibus magnis; etatis prime q
 m vsqz i annos. viii. potest ysulter coire. admittedi fut
 aut vt dicitur est mese iulio; vt nati ferus ante hyemem
 coualescant. Arestoriles asserit. si plures masculos cre
 ari velis; admittire tempe haluu septentrionis eligendū
 et contra eundem ventū greges esse pasceudos. Si femi
 nas austru status captados; et in cum pasca dirigen
 da. si qz matres incautas dirigas vt mortuaz vel vici
 ofaz; numerus nouella sobole reperit. Nonnulli vero
 duobus añ mensibz arces a coitu reuocaz; vt facile li
 bidines auget dilatatio voluptatis. Quidā aut cois sine
 discretione coire pmittunt. vt hoc eis genere p annum
 totum fetura non desit. Arestoriles. Arces vnus an
 ni coit; sed debile quid generat. arces añ tempus cois
 rus simul ambulat. Tempe vero coitus se diuidunt; et
 pugnant; ppriamqz vocē habent; qua se se tempe coit
 clamant. **CA. IX.**

De usu eius in cibo et medicinis **Isaac**
Arietes habet carnes calidiores; ac min⁹ humi
 das; qz sunt carnes omniū; ac virtutes ad digerē
 dus. Arices in iuuetute manētes minoris sunt
 humiditatis. et viscositatis; ppter etatis siccitatem cois
 completionis disantem. Ideo cois caro melior est ag
 nis et ouibus; qz si bene digerit; bonū et multum sangui
 nem generat; maxie si castrati sunt; qz caliditas et bu
 miditas cois tempore sunt; vt de bono saporis sunt; ni
 si quando sunt decrepiti; qui paulatim pessimi sunt; et
 non castrati sunt eis meliores. Omis em decrepiti i ca
 lore naturaliter defeci sunt. Qui defecatus prouenit ex
 erate et testiculoz indigētia; annuales mediocri; habet
 coispletionem; inter lacrentū humiditatem; et iuuenum
 siccitatem. Ideo ceteris arietibus meliores sunt; et
 ad digerēdum faciliores. Sanguine enim meliores ge
 nerat; et maxie iuuat iuuenes calida et sicca complexi
 onē habentes; et calidam et sicca regionē inhabitantes.
 Decrepiti vero vt dicitur est ceteris deterioris sūt. Pia
 enim decrepita secundū generationē siccam frigidiora
 sunt; et sicciora. Sunt ergo lignea et insipida. Sed licet
 ppter senectutē sint illaudabilia; tamen qz calida et bu
 mida naturaliter ceteris decrepitis meliora sūt. Qui
 cōna. Caro arietis adusa limitur vtiliter sup morpheā
 et sup impetiginem. Conferē etiā moribz serpenū ac
 scorpionum. etiā cum simo canis rabiosi. Lims eusdē
 pfert albugini oculi. Arictis pulmo calidus supposit⁹
 sanat excoitationē calcanei et calcamēro. Esculapius
 Arictis liquor qui a pulmone decocto distillar; tercia
 nas; et renum morbū in eis natum sanat. **Plinius li**
bro. xxi. Jus ex carne arietū valer contra cantharidat
 mali. Arictis fel aurū dolorū; qui ē ex frigiditate me
 detur. **CA. X.**

De asino **Isidorus**
Asinus a sedendo dicitur; quasi a sedus qz pri
 usqz equos capent boies hinc psidere ceperunt
 Animal quippe tardū; et nulla ratione reitens
 statim vt voluit hō sibi subtrahit. **Plinius libro. viii.**
 Asinus opa gerit mimifica arādo quoqz; sed mularū
 maxime p generatione. patria spectatur in bus; arcadi
 bus in achata. i italia reatim. animal frigidior maxie
 impacens. Mares in remissione opis deterioris sunt
 Partus eis caritas summa; sed aquaz tedium maius.
 Per ignes ad fetus tendunt. Itemqz si riuus minim⁹
 interit borentata vt pedes omnino tingere caueant
 Nec nisi affuetos fontes potant; qui sunt in pecuariis
 atqz ita vt sicco tramine ad potum eāt; nec fontes trāse
 unt; p raritatem plāz; et traslucentibus fluuiis. **Dirū**

qz dicitur; sicut; et si mutentur aque; vt bibant cogendi
 exonerandi ve sunt. **Idem in libro xi.** Ex coispe asu
 in mortui nascitur scarab. asino sanguis est pugnus
 simus sicut homini tenuissimus. Plus longior est asi
 noz qz equoz; caudis. Sed ferolus veterinis. **Crassus**
 mium ē lac asine; vt coaguli vice vtatur. **Cōferre** aliqd
 et candori in multiz cure existimatur. De numero soli
 pedum animal vnico; ne est asinus indie; tū **Idem**
 in libro xxi. asinus ferule gratissime sunt in cū o cetero
 ris aut iuuetis pnti v; vno. Qua d causa id animal
 libero patri assignatum ē; cui et ferula victima **Are**
stiles. Asinus habet soleas sicut et equus; nec habet
 fel omnino sed hz sanguinē spissū ac nigrū valde sicut
 taurus. Asinus et animalia cetera magni cordis timi
 da sunt plus omnibz animalibus timet frigus. felle caret.
 spinas comedit qz molles sunt. multū coit; minus tamē
 qz equus. Et si nō inceperit generare post cietioneē posse
 rior; dentū; nō generabit oīno. **Comedit** fruct⁹; herbis
 pascat⁹; et aqua impinguatur. Quātoqz plus ex aqua
 bibit; tāto plus eius cibus pficit. vnici habet ventrem
 sicut et cetera soleas habēta. Infirmitate sepe infirmi
 tate qz dicitur mlidē; et est prius i capite. **Luriaz** fleg
 ma multū e naribz; et si descēderit ad pulmoneē mortuar
 Asina sicut et vacca multū euacuatur mēstru; ppter
 magnitudinē cois. Asinus cum asino pugnat; qz car
 nem crudā comedit. **Coruus** quoqz cū eo pugnat; et su
 per ipm volat; et noz; ac pigit oculos eius rostro. **Asi**
nus indicus simul habet cois et soleas; cōtra mozem
 animalium ceteroz. **Aret.** Asinus est animal stolidū
 tardum; et luxuriosum. **Crucem** habz in antioze dor
 ti pre sup humeros; et ibi debilior est. In posteriori aut
 sup renes; ibi fortior est. **horribiliter** clamat; lappas co
 medir. **sonū** etate. vt ferur. **vulgat.** triticum fert; et nō
 comedit. **CA. XI.**

De eodem **Et libro de naturis rerum**
Asinus est animal deforme vile ac despectū. grā
 di capite. longis et latis auribus. cois macillē
 to. nescit impinguari. In hiemis signata xpi
 portat crucis. Est ergo asinus animal māficatum; et vis
 cordic nescit. oneriferum. et nō rebellans sui cuius enaz
 vltra qz ferre possit sibi impositis. **beatus** et irrationale
 sup omnia animalia. In essu quoqz pigrū et tardū; pa
 tiens; et inter verbera durissimū; p vias incedens obui
 antibus eedere nescit. post menses. **xxx. cois.** s; nisi post
 annos tres gignit. spinas libenter comedit; frigidus
 est naturaliter. et frigidis impacens; maxime tpe coep
 tus. Ideoqz nō generatur in locis frigidis et in sebocia
 et in regionibz ppinquis. nec in equinoctio sicut cocunt
 equi; sed in estate. In terra quoqz septentrionis. qz est
 frigidissima; nō inuenitur. quoniā illic vivere nō potest
Beltar aut in vtero p annū integrum. **Asini** pullus ali
 quātulū decoctis habet i iuuetute; s; quāto plus sene
 scit tāto turpior fit. **Asinam** si iuxta pullum suū positā
 amoneas; pullūqz sequi cobibeas; in eodem loco rema
 nebit; nec ad quinqz passus alias gressū mouebit. sed
 mater vbi eum dimiserit expectabit. **Asinoy** ossa p ce
 teris canota sunt; vt dicit **plinius.** **Asine** lac cādidiſsi
 mum est; et candori in cure cōferre aliquid existimatur
Unde inuenitur qz popca **neronis** comix in lacte asine
 se balneabat. **Idem** quoqz calidū dentes pfimar; et co
 rū dolores sedat. **Asini** ex maiori pte infirmatur i vno
 latere. reuma habētes. si fluat e naribz iterius sup pul
 monem mortuar. **Ambrosius.** Asinus piger et ad
 pōdam expositus; sensuqz tardior. docz nos viuaciores
 esse debere; nec desidia cois animiqz pigrescere. sed
 ad fidem cōfugere; que onera graua solet alleuare. **A**
phisiolog⁹. Asinus est animal onerifer⁹ mancipium
 feruituti addictū. respectu multitudinis laborū; quos
 sustinet. pax; gratie psequitur vocem hominis plectaz

intelligit: r nouit iter quod sepe ambulauit. interdus q
fit dur agitator suo cu ertauerit. Cum aut vider lupu
veniente respicit in lumbū: r sic improusus a lupo cō
prehenditur. Isaac. Asina caro si comedatur diffi
cile digeritur. Stomacho nocet: vomitūqz facit. Subri
loris tñ est nutrimenti q̄ equus. Equus aut subtilioris
camelo. mulus ceteris deterior.

De asinorum generatione. C. XII.

Hominis coit post triginta mēses: sed nō generat
anteq̄ cōpleantur anni tres. aut duo aut dimi
dius. In coitu autem cūcit sperma yelocius q̄
equus. Asine vero maris sperma nō recipiūt: sed qm̄
dicit mungūt. Et eque similiter. Ideoqz postq̄ coierit
asinus: asina corrigis pcuritur: ac ne mungat prohibe
tur. hys aut māmilla: distinctiones sub ascellaria sicut
camela r equa. In regionib⁹ frigidis nō generatur asi
nus qz naturaliter sentit multū frigus. Ideoqz nō coit
in equinoctio: sicut equus. sed in introitu estatis: vt in
tempe calido sit aselli generatio r partus. qz paritū in
tempe simili tpi cōceptus. Impugnantur em̄ p vñū an
nus. Natura vero asini ē frigida: r frigidū ē eius sper
ma. Qñd si coierit equus cū asina ex asino impregna
ta: nō corripitur cōceptum. Si autē coeat asinus cum
equa ex equo impregnata: corripetur conceptū. ppter
frigus spermatis asini. Itaqz si coierit equus cū asina
saluabitur mixto. ppter calozē vnius scz spermatis eq̄
sperma siquidē asini vt dictū est frigidū ē. materia ves
ro eque calida est. Cūqz miscetur calidū cū frigidū fit
temperatum: r erit ex eis cōceptū. Cū autē asini sper
ma fuerit magis frigidū: nō generabitur et eo mlti dif
ficile. vel generabitur ster. C. XIII.

Plinius libro. viii. Asi
nus est asial maxime si gōris imparis. Ideo nō gene
ratur in ponto: nec equinoctio verno admittitur. h sol
stitio. Asine p. r. us a tricesimo mēse ocellimus: r a tri
matu legir. us. Toridi quor eque r iisdem mēsi bus:
r simili r. nō. Raro geminos parit. Partura lucē fugit
r terzbras querit: ne cōspiciatur ab boie. Siquit tota
vita que ēci ad tricesimū annū. Partus ē illis vt ocell
est caritas summa: p ignes ad fetus tendunt. Asina q̄
nō p̄tulq̄ dentes pullinos tacet conceperit sterilis in
relligitur. r que nō primo inuū generate cepit. Idē
in libro. xi. Asine vero p̄gnantes cōtinuo lactescunt. a
fetu māmās dolent. Ideoqz. vi. mēse partū arcent. cū
eque toto anno fere p̄beant. Pullos carū biduo a par
tu maternū lac gustasse letale est. C. XIII.

De medicamentis ex asino sumptis.

Hircennia vbi supra
Asinus sanat leprā. contracti ex siccitate sedēt in
iure carnis eius: r caro etiam eius viuat. Epar
eius asiatū r a ietuno comestū: cōfert epylenic.
similiter r eius yngula adusta. Cūis carnis et epatis
eius cū oleo valz suppositus filluris frigidis. Item ci
nis epatis eius cum oleo: valet sup scrofulas. Biat
aut q̄ eius vrina cōfert dolori renū. Vrina vero silne
stria asini sicut galicinus air lapidem in vesica frangit.
Sanguis asini phibet fluxū sanguinis narium ex vici
mine. Adeps eius valz ad vestigia cutis. Vrina asini
cōfert vlcibus ambulatūis r humidis r dolori renū
Stercus eius in omni cursu sanguinis admi. stratur.
Odoratur quidē ad fluxū sanguinis narū fortem. r ex
primitur hūiditas eius in narē ac retinetur. Itē ster⁹
asini pascens sicū cum vino: valde bonus est punctu
re scorpionis. lac etiā asinay minus butirofū cūctens
subtile est r aquosum. valet tussit: r extenuationi. ac spuro
sanguinis: r ydropis: ac duricia splenis: ventrem lenit
r eribic bonū est. Ferrur etiā q̄ cum os ce co collitur
cōfirmat dentes r gingiuam. Nō est autē cōueniens
habentib⁹ sōda r vertiginē r tinnitū. p̄p̄icqz dormire
supra spm. r vni: uel saliter nocet habentib⁹ capita debi

lia Esculapius. Sanguis asini cū vino potatus: fe
bres quotidianas sanat. tribus vel quatuor gurris illi
us datus. lac eius valet lassescitib⁹: suspiriois. tremu
lous: vlcetericis: tenebrosorū oculoz vlcitib⁹. Adeps
eius coitū cōmouet. Splen eius cū aqua trit⁹ r m̄mil
le appositus attrahit lac. B. Galcozides. Adeps asini
nus dicitur epcatrics cōcolorare. lac eius ventrē mol
lit. r ore receptū dentes gignatqz cōfirmat. Vulnēra
tiones quoqz ventris ac reumatismum optime curat.
Locū eius bibitum freneticos sanat. C. Hali. Asini
palmo et pulli eius si desiccatus teratur ac bibitur ac
tractioni ipsū ac tussī p̄dest. Epar asini domestici si co
mederit em̄ epylenicus: p̄dest ei. Asini finnis si oppo
natur eo sanguinis flux⁹ de venaz vel arteriaz. inellū
one: amputat cū vel stringit. Pari mō si de aqua eius
instillerit narib⁹ sanguinis fluxū patientib⁹ stringit om
nino: lac asine medicamentū letalib⁹ obest et intestino
rū vlcitib⁹. p̄dest ac tenasmo. sic quoqz p̄dest lac ouis
sed minus. C. XIII.

De eodem C. Pythagoras in libro roma
norū. Et Plinius libro. xviii.

Hulum ex yngula r crurib⁹ asini nigredinem
non habētis. si induat epylenicus phibet ipsum
ne cadat. Pterera si domum suffumiges asini
pulmone mīdas cam ab omni reptili ac serpēte. Asini
accenso pulmone omnia venenata dicitur fugere. Asi
nino quoqz lacte potō venena restinguūt. peculiarit
si boscanū potū sit: aut vitē: aut cicuta: aut lepus ma
rinus. sed recentū vrendū est nullū em̄ celere: auancet
Quagris vero omnia sūt efficaciora. asini oīla contra
cta r decocta cōtra leporis marini dātur venena. aqua
que relicta est ex potu asini pota: dolorē capitis sedat.
Yngule asini cuius strumas dicitur ex oleo vl aqua il
litus. Finnis quoqz feruēs et aceto. Item yngule as
nime cinis et lacte suo in unctus cicatrices oculoz: r al
bugines tollit. Asini secur reumatismos sanat cum pe
troselino p̄ibus duab⁹ r nucib⁹ tribus ac melle trituz
r in cibo sumptū. Itē iecur admixta modice panace in
stillatum in os infātes tuetur a comicialib⁹ r aliis mor
bis. Pellis etiā asini mētra. impaudos infātes facit
huius cerebrū ex aqua mulla infusamū comiciali mor
bo p̄dest: vel yngular: eius cinis coclearib⁹ bitis toto
mēse potus. Item yngule asinime abortuz prum euo
cant. viucentem em̄ necat. asinime carnes p̄ficis medē
tur et iure sumpt. asinime medulle scabie hominis mar
ime abolent. r eius vrina cū luto suo illita. Sep̄s asini
cicatrices nigras ad colorē reducit. Asini renes in me
ro triti ac poti incōmentum phibent. Item inuetera
ti ac triti r i vino inebriati vesice medentur: r calculos
expellūt. Asini vrina circa canis ortum maculas in fa
cie tollit. lactis eius pot⁹ cū melle vlcetericis p̄dest
vald. Lenasmos. i. crebra r i am̄ egerēdi volūtas tol
lit potō lacte asinino. Fin⁹ a⁹ letargicos excitat nari
bus illitus ex aceto. Idem recens impositus p̄flumia
sanguinis mire sedare dicitur. E⁹ dē quoqz finit eius
dilutus sanguinem silit. Efficacior aut est vis e marib⁹
aceto admixto r in lana ad om̄e p̄fluum imposito. De
deur quoqz morbo regio sim⁹ asinini pulli quem simū
edidit a partu sibe magnitudine datus e vino r hoc in
tra diei tereum. C. XV.

De boue C. Sidonis.

Bouem greci boeten dicit: latini trionem vocant
quasi trionem eo q̄ terraz terat. cuius latitudo
pellis a mento ad crura: p̄lcaria dicitur a pelle
quasi pellaria. qd ē signū generositatis in boue Bou
in socios exima pietas est. Nam alter alterū inquiri:
cum quo ducere collo aratra cōsuevit: r frequēti mugi
tu pium restatur affectū si forte defecerit. Ambrosi
us Bos comparem suū diligēs requirit et si mutetur

alijs trahere iugū nescit. Porro spendente pluvia bo-
ves se tenere nouerit ad p̄sepia. At ubi naturali sensu
mutatione celi collegerint: fortas spectare: et ultra p̄sepi-
pia ceruices suas erēdunt omnes vna spe: vt p̄dire se
velle testetur. **De linādus.** Est in silua hircinius bos
cerus figura: cutis a media fronte inter aures vniū cor-
nu exaltat excelsius: magisq; directū: huiusq; nobis nota
sunt cornib; ab eius summo sicuti palme ramiq; diffū-
dūt. Eadem est femine marisq; natura: eadez forma
magnitudoq; cornū. **Plinius libro vii.** Bobus ī
dicis cameloz altitudo inesse traditur: cornua latitudi-
ne quaternoz pedū. Sunt autē indici boues vnicornes
atq; tricornes. In ipa quoq; sunt boues solidis vngui-
lis vnicornes. **Laurus** minora q̄ boum sūt cornua atq;
qz tenuiora. **Boues** animalū soli et retrō ambulantes
pascitur. apud garamātes quidem baud aliter. vita fe-
mim quindecim annis. lōgissima marib; viginti. **Ro-
bur** in quimatu. lauatiōne calide aque legūtur pinguel
cere. et siquis incisa cure: spūm barūdine in viscera adi-
gat.

De eodem Idem in libro v.

Boues et animalia quib; cornū sunt dentes bi-
bendo sorbent vt equi. Idem in libro xi. **Super-
iores** priores dentes nō sunt bobus: sicut nec
quib; et omnibus ruminantibus. boues autē mutant dētes.
Boz caudis ē lōgissimus caulis atq; in vna pte bur?
In genere boum feminis tñ vor grauior. cū in omni
alio genere sit exilior q̄ marib;. **Abrostrastus** pbat bo-
ues pisce vesci. sed nō nisi viuēte. boum attritis vngul
arvina vngendo cornua medētur agricolis. **Adoqz** se-
quat cap natura est vt in ipis viuētū corpibus feruē
ti cera siccatur in calaq; nascētum ī diuersas pres tor-
queātur vt singulis capitib; quaterna fiāt. **Idem** in
libro xvii. Est in nazbonēsi puincia nobilis fons orge
nomie: in quo nascitur herbe intm bobus expeite: vt
cas mēris capitib; totis querāt. At illas in aquis nas-
cētis certū est nō nisi ymbrib; ali. **Idem** in libro xvii.
Oleū bobus p nares infusum donec rictet inflationem
sedat. **Idem** in libro xv. Elieboro autē nigro boues
necātur: ideoq; id cauēt cū candido vesciāt. **Idē**
in libro xviii. Boum vero morbis medetur. cepuz sul-
fur vini. allium siluestre: ouū cocum. **Boues** in capū
cōtra rotina sibi medetur excrenētis hominū. **Pedi-
bus** quoq; boum medetur si cornua prius tam pice liq;
da perūgantur. **Idem** in libro xxx. Duplex hea in
mal simile scarabeo fallit boues inter herbas. deuoratū
qz tacto felle ita inflamāt vt rumpat. **Idem** in libro
xxxi. Gal tollit boū scabiem illius datusq; lincendus.
Idem in libro xxvii. Rana parua muta et sine voce viri-
dis si bauriatur ventrē boum distēdit. **Boues** celuz ol-
faciēs seqz lambētes cōtra pilum tempestatē signant.

De bobus comparandis et eligendis

Palladius de agricultura libro iij
Boues in marcio comparandi sunt: qz nec dum
lagna corpus plena: vt celare possint fallaciam
venditoris: aut vicia sua: aut ad repugnandum
domiture: cōtumacem pleni roboris exercere fiduciam
Hec autē in bobus spectāda sunt vt sint nouelli: quadra-
tis et gradibus mēbris: ac solidi corporis: muscularis vbiq;
furgētib;: magnis aurib;. late frontis et crispē: labris
oculisq; nigribus: cornib; robustis ac sine curuature
pauitate: lunaris parulisq; naribus et refectis: ceruice

chodosa atq; compacta: pale arib; largis et circa genua
siue ribus. pectore gradū armis vallis: vētre nō paruo
porrectis lateribus: latis lumbis: dorso recto et plano.
cruribus solidis neruosis et breuib;: vngulis magnis:
caudis longis ac serosis. pilo totius corpis depresso ac
breui: rubei maxime coloris aut fusci. **Melius** autē bo-
ues de vicinis locis p̄crabimus q̄ nulla soli aut acris
varietate tempētur. **Aut** si hoc deest: de locis similib;
ad similia trāseramus. **Illud** autē in vniuerso curandū
est: vt viribus ad trahēduz comparētur equales: ne va-
lentioris robur alteri procurer exitiū. In moribus hec
cōsideranda vt sint arguti: mansueti: sumētes boz tamē
clāmoris et verberis: cibi appetentiores: si regionis ra-
tio patitur. nullus melior cibus est: q̄ vine pabulum.
vbi vero deest: eo ordine ministretur: quo pabuli copia
et laborz cogēt accessio. **Plinius libro vii.** Non autē
degeneres estimādi sunt boues etiam minus laudato
aspectu. plurimū lactis alpinis. quibus minimū corpis
plurimū laboris: capite nō ceruice iunctis. **Synacis** nō
sunt palearia: sed gibbus in dorso. **Lanci** quoq; in pre-
asie sedi sunt visu: tubere sup arnos a ceruicibus emi-
nēte: lacatis cornibus: excellentes in opere narrantur.
Ceteri nigri coloris candidi vt ad laborez dampnan-
tur.

De bobus edomandis et iugo preparandis

Palladius vbi supra
Boues eodem quoq; mēse domandi sunt trimi:
quia post quinquēniū bene domari non possunt
etatis repugnāte duricia. **Capri** ergo statim do-
mētur: qui quidem pus cum temeri fuerint: assidue fre-
quenti manus attrēctatōe māsuēcant. **Sed** stabulū non
ui boues largioribus spaciis habere debēt. sic et an sta-
bulum loca nullis cōcludantur augustius. et p̄ducti non
aliqua viciantur officina. In ipō vero stabulo assēs
trāserui a terza septenis pedibus alti cōfigantur. **Ad**
quos boues ligentur indomiti. **Tūc** eliges absolutam
tempestatē et impediriis omnib; dicim qua capri per-
ducātur ad stabulū quoz si nimia fuerit asperitas. vno
die ac nocte inter vicula mitigentur atq; iciuma. **Tūc**
appellariōib; blādis. et illecebris oblatōz ciboz nō a
latere neq; a tergo. sed a frōte accedēs. **Hubulus** com-
muleat. narelsq; et terga p̄ceter. mero subinde cōlper-
gens. **Hac** tñ cautione. ne aliquem calce cōtingat. aut
cornū. qd vicū si in p̄mordius effectū sibi cessisse sen-
sit. obtinebit. **Tūc** mitigans os et palatum salib; fri-
ca et in gulas dimitte p̄celsi adipis libiales offas. et in
de sextarios singulos cornū infundente p̄ fauces. q̄ res
intra triduum totius seucie iram resoluet. **Aliqui** eos
inter se iungunt. ac docent onera temptare leuioza. **Et**
quod vtile est. si arationi parātur. subacto pus loco et
erendi sunt. vt nouus laborz tenera adhuc colla nō q̄s-
set. **Expediōz** autem domādi ratio est. vt asper bouē
māsuero et vāido boui cōiungas. quo ostendente. faci-
cile ad omnia cōgentur officia. si post domiturā decum-
bit in sulco. nō afficiatur igne nec verbere. sed potē cū
decumbit. pedes eius ita ligentur vinculis. vt nō p̄gre-
di possit aut stare v̄l p̄sci. **Quo** facto siti ac fame lassā-
tus. carebit hoc vicio. **Plinius vbi supra.** **Domitura**
boum est in trimatu. postea sera: an p̄matura. **Optime**
vero cum domito iuuenus imbutur: locū em laboris
et agriculture hoc aīal habem;. **Apud** p̄ores tradit q̄
dā fuisse dampnatus. qz bouē occiderat suū actusq; fu-
it i exiliū tāq; colone suo interempto.

De carnibus bonnis

Quina caro ad p̄pationem carnis pecudum sic
assima est. ideoq; sanguinem generat grossum
et turbidū et melancolicum. multūq; dat nutri-
mentū. **In**obediēs est digestioni. rardeq; de stomacho
eicitur. et ventrem cōstipat. **Si** eo afflucti melancolice

copletionis fuerint. sunt spleneticis. vel quartanarum. vel ydropici. vel scabiosi. vel leprosi. secundum completionem quam paratam huius morbis inuenit. Vituli tamen lactis caro laudabile generat nutrimentum. facilis est digestionis. quod calor eius et humiditas in quantitate magna est. pro vulue vicinitate et lactis bibitione. Idcirco bonum facit sanguinem. Coleram rubeam expellit de stomacho. maxime si comedendum calor naturalis dominetur. Egritudine autem excubitus. licet non noceat. grauis est tamen digestionis propter defectionem virtutis eorum. **CA. XX.**

De operatione bouis in medicina.

Alicenna

Bovium fel cum nitro et thimolea valde ad furfures. cum caput eo lauatur. Idem quoque fel aperit ostia emorroidarum. et eodem cum melle lenitur palatum ad profectionem. **B**yscorides. Lac bubulorum oris vulnera recedunt dicitur ad sanitatem. Simus bouis in uar ad apum et vesperum ictus. Idropicus eriam illius et eo inuatur si ad sole multum taceat. defecatur. **M**artium vero bificium postat simus masculi bouis stereticis mulierum fumigatus prope dendum. **P**linius li. xviii. **B**ovis sepi cum adipe asserino et oegmi succo vlcera oris ac rimas sanat. Item contra ea que ex ulceratione venena enecant sepium bubulum auxiliatur. **A**pedulla quod bubula ex crure dextro prope trita cum sanguine. pro his palpebrarumque vicis et angulorum occurrit. Si vero grauitas sit audiendi fel bubulum prodest cum urina capre vel birci. **L**alus bouis accesus dentes cum dolore labentes confirmat ad motus. Eiusdem quoque cinis cum mirra bouum est dentifricium. **L**ien bubulus in melle datur. et il lenitur ad licentis dolores. **L**ac bubulum. ceteris medicamentis est. **B**ubulo siquidem lacte. cuncta venena expugnari tradit vomitione. **P**tererea tenasim? potio lacte bubulo tollitur. **S**tomachum exulceratum lactis bubuli prope reficit. cuiusque rosionis caro bubula mirra aceto et vino cocta. ad hominis etiam mortuum bubula caro cocta et imposita efficitur. **L**anum scabies sanatur sanguine recerti bubulo. **I**terumque cum inarescat illud et postero die abluito cinere litiuio. **H**ali. Fel bouis rimibus et auris sonitui medetur. si cum bombace supponatur. **S**i cum oleo mixtus instilletur auri. mitigat dolorem et frigidum. **I**n loco quoque bouum si infundatur se huius optimi est stomacho dolenti et frigidum. **P**rodest etiam emorroidibus. **S**imus bouis cathaplasmatibus super apostemata grossa dissoluit. easi vero phuratur et naribus insufflentur. sanguinis fluxus ab eis sedat. **P**tererea si cathaplasmetur eo modico cum butiro veteri ydropici manifestissime medetur. **S**ed si puerum vesperum cathaplasmetur. prodest. **J**ecur bouis si coburatur et bibatur. veteris solutioni prodest. et fluxus sanguinis. **O**s quoque bouille si phuratur. dentes comotos et se fricatos solidat. **E**t si cum squinguibus bibatur splene liquefacit. appetitum coitus excitat. ac lepore prodest. **CA. XXX.**

De bubalo et bisonte Sidorius.

Bubali per deuotionem vocati sunt. eo quod sunt similes bouis. adeo indomiti. ut pro feritate iugum ceruicibus non recipiant. bos affrica precat. **E**t libro de naturis rerum. **B**ubalus est animal boue maius et altius corpore nigri colore. huius cornua longa. toruosa. collum longum. caput ingens. membra macilentia. caudam puam. aspectum beniuolum ac simplicem. **S**ed summe pnicitatis atque crudelitatis est. cum ad iram fuerit. puocatum. **A**libus humanis accomodatissimum est. fortitudine maxima pollet. **B**ubalus pariens est laboris pilos huius paucos. rocem terribilem. frontes asprum. cutes durissimas. pede spargit terram. **I**n eius nare anulus creus cum funiculo ponitur. ut facilius homini cedat in opus quod ei fuerit impositum. **S**i onus est graue et vitra voluntatem suam imponatur. statim motus in terra steruitur. **N**ec

facile ictibus ad surgendum cogitur. nisi alleuato onere quo grauatur. hic alio nomine bisontes dicitur. de quo dicit solinus quod bestia est boui similis. **L**ac bubalinum facile ventre emollit. vulnera recentia sanat. et huius qui veneni hauserunt prodest. **F**el etiam eius medicinalis est quod vulnerum cicatrices sanat. mixturaque lacti dolores aurium sedat. **S**olimus. **B**isontes in septentrionali plaga sunt boues. veris silles. serosi colla. tubas horridi. vitra ruros pnicitate. capiti assuecere nesciunt. hos imperitum vulgus bubalos vocat. **P**linius libro viii. **B**ernia nia lcy. hic cotermina gignit insignia. boui ferax genera tubarum bisontes et velocitate excellens vros quibus omnibus imperitum vulgus nomen bubalorum imponit. cum id affrica gignat viruli potius ceruice quadam similitudine. **I**dem in libro xi. **B**ubalorum sanguis non spissatur. **H**ali. **C**oagulum pulli bubali contra potum acutem prodest. cuius qui comedit fungos. urina bubali si protra muceatur mirra aut oleo et in aure ponatur. dolorem eius et frigidum mitigat. **B**yscorides. **S**imus bubali pascens impositus tumoribus vulnerum tollit. et septicis passionibus coeunt. **I**n cathaplasmatibus positus duricias ac serofas purgat. et pustulas soluit. **CA. XXXI.**

De camelo. Sidorius

Camelis nomen deditur. siue quod oneratur et breuioribus et huius fiant. accubant. quod greci camibubulle et breue dicitur. siue quod curuus est dorso camiem greci curuus signat. bos licet et alie regione s mirant sed arabia plurimos. **B**ifferunt autem sibi. Nam arabici bina tubera in dorso habent. reliquarum regionum singula. **M**ittit et bactria regio fortissimos camelos. nunc prope ante rentes pedes. **S**olimus. **C**amelis bactrianis nunc pedes atterunt. quia sunt illis reciprocos quibusdam pulmiculis et carnis pulpis. vestigia carumelata. **A**lii quidem sunt oneri ferendo accomodati. **A**lii vero pniciores. **S**yl li non vitra iustum pondera recipiunt. nec isti amplius quod solita spacia egredi volunt. **D**erunt equinum genus. **B**isontes in quadripedum tolerant. **C**eterum cum occasio bibendi data est. tantum implentur quantum facit desideria preterita. et in futurum vni prostrant. **I**ntulentes aquas captant. puras refugunt. **S**emque vbi cenosio liquor fuerit ipsi assidua coculatione lutum exarant et turbidetur. **B**urant autem in annos centum. nisi forte in pegrina translati. insolentia mutati acris morbos trahant. **P**linius libro viii. **C**amelos inter armata pascit orientis. quorum duo genera bactrie et arabie differunt. quod illi bina habent tubera in dorso. huius vero singula et sub pectore alteri. cui incidunt. dentium supiorum ordine ut boues catent. in vitro quoque genere. **I**dem in libro xi. **C**amelis soli ex huius que non sunt cornigera. dentes priores non habent in superioribus maxilla. **L**eo simi et camelus pedatum gradiuntur. hoc est ut pes sinister non traseat dextrum. sed subsequatur. camelos tali sunt similes bubalici. sed paulo minores. **E**st enim animal bitulcus. discrimine exiguo. pes sumus vestigio carnosus ut vrsi. **Q**ua de causa in longiore itinere siue calciantur fatiscunt. **E**t libro de naturis rerum. **C**amelis quatuor ventres habent. **P**rimus recipit cibum erudum. **D**ecidius aliquantulum digestus. **T**ercius magis digestum. **Q**uartus coplere digestum. **A**mbrosius. **C**amelus cum altior sit. ut verbis pascetur minutissimis longiora versus ad terram colla fortitudo est. ad vsum pastionis. **B**asilus libro viii. **C**amelus huius tenacy malo rum memoria. denique si percussus fuerit. diu dissimulato dolore. cum oportuatum tempus reperit. illarum protum amuriam reponit. **A**udite ergo boies traxidi. cui bestie similes habeamus. **CA. XXXII.**

De eodem Aristoteles

Camelis sunt. sicut animalia cornuta. quod ventres eius sunt sicut habentium cornua. **E**t quod abus illi spirituosus est. necessarius fuit ei ligua caruosa

ppere buricē palati. Natura ergo vitur p alato. sicut p
 pte dentium terreftri. Ideoq3 ruminat camelus. sicut
 animalia habentia cornua: q3 ventres habent sicut illa
 Creatio vero dentium eius est. sicut animalis habentis
 cornua. Camelus est ppere docti gibbositas: et aliqua
 duas habet. Camelus nō habet fel distinctum sed ve
 nas suas in quib3 est fel. Sub pede eius est multa car
 nositas: et in eius fissura cornū simile ei quod est in pedib3
 anserum. Ideoq3 qm multum hōy ire: sunt ei foratares.
 Cum autē ambulat prius mouet pedes. viuit trū
 ginta annis et plus. quidā etiā viuit centū annis. hūis
 etiā rabies accidit: sicut et quib3dā aliis aialib3. Adigū
 ad posterius sicut et leones. Nam camelus virgas habet
 ad posterius: et caudas ad modū alinoz. In quolib3 pe
 dum est genu: sup quō flectunt pedem. In vtroq3 pede ē
 caba simile cabe vacini pedis: q3 puum ē respectu cor
 poris. Camelus paritur situm p quatuor duos: et postea bi
 bunt multū: hūc aiali natura dedit magnitudinem cor
 poris in modū iumēti sicut et elephāti. Animal quoq3
 cuius cib3 est ex materia lignea: et spinosa: multos baby
 ventres: et in hoc genere est camelus. Ex libro de na
 turis rerū. Camelus est aial deforme: gibbosus: habet
 collum longū: crura poplitea: lentum incessum: et dū gra
 ditur nūq3 pedes arterit: immōdum aial secundū lege
 qm vngulam quidē habet: sed nō diuidit eam. Cū autē
 onerāti sunt paululum sup genua paritur: et statim
 ad onera fectis ceruicib3 inclinātur. aquas puras resu
 giunt. luteolentias bibunt: et hoc gratia nutriti. omne
 em clemētum quantū plus pmititur est alius: itō plus
 nutrit. et cōtrario. irati camelus stridēt horribiliter. hūis
 etiā rabies accidit: et podagra: de quib3 facillime motū
 tur. Non autē vngulas eiciunt. sed vehementissimo do
 lore grauiāt qm duras et laboriosas vias incedūt. Nō
 est in pedib3 habet de forti corio foratares. Quidē ci
 to trā glutiētes reseruāt: vtrius ruminādo tota no
 cte māduēt. Camelus hec pietas inesse dicitur: vt si in
 grege vel stabulo aliquis egritudine detentus non man
 ducet: alii cōpatiētes abstinēt. Illi qui recit camelū du
 citur: vni tñ habet in dorso gibbū. Est autē et aliud ge
 nus eoz: quos domedarios vocāt: cursu mirabili vige
 tes et bina tubera in dorso habentes. C. XXXII

De usu camelorum in preliis **Solinus**
 Cameloz femine ad bella preparentur: putantq3
 validiores eas fieri: nisi castratione a cornib3 arce
 antur. Camelus cū boves cis vitur ad plandū
 castrāt: q3 tunc nō impingūtur. In locis quidam al
 tissimus habitātes. triamilia cameloz habēt boves cur
 rentum velocius q3 equos: et hoc nō accidit eis: nisi p
 pter amplitudinē passus. **Plinius libro viii.** Came
 los vt dicitur est habet bacra et arabia differētes. Om
 nes autē in hūis terris iumētioz dorso suūgūtur: et equi
 tatu i preliis: velocitas hūis vt equis. sed sua cuiq3 mē
 sura: aut vires. Nec vltra spacū assuetum pcedūt: nec
 plus onere instituto recipiūt. **Ueggei** de re milita
 ri libro sexto Camelos apud veteres aliquantūle natio
 nes in aciem pduxerūt. Sed hoc genus animalū bare
 nis quidē tolerabile: sic aptum: nā cōfusis etiā in pulue
 re vento vias: absq3 errore dirigere memoratur. Cre
 rā preter nouitatem hoc si vti videatur: inefficax bello
 est. C. XXXV.

De generatione camelorum
 Cameloz mares habēt virgas ad posteriōrē p
 tem: vnde auerti cocunt. Sunt autē virge neruo
 se ac pure: vnde et eis arcuū corde fiunt. Coit3
 tempe solitudines aut secreta petunt. **Idem.** Came
 lus ē valde malus tempe coitus. Et si quō animal vlt hō
 tempe hoc appropinquauerit ad eum: ledit ipm. Coit
 aut post tricenū: tempe luxurie solitarius est cū femina
 ferus ac fluctans: et cocundo p totam diē equitat. Sed

eum alias luctuosus sit: erga matrē cōtinens est. vnde
 in quadā ciuitate cooperiebatur camele caput: vt eius
 pallas super eam saltaret. Qui coepetro motu is capi
 te: super eam saltauit: et cooperimento sublato: ma
 trem agnosceus: turpitudinis opere quod cepat inter
 cepto: descendit. ipm q3 ingentiarozē mordēs interfecit
 Camelus pregnās est p annū. post partum quoq3 quies
 cit a coitu p annū. vnum tñ filium facit. sicut elephas:
 equus: et omne animal habens soleas. **Solinus.** Ca
 meli geniture cupidine efferātur ad eo vt seuiant: cū ve
 nerem requirūt. **Plinius libro x.** Camel3 coit auer
 sus: sicut et cetera quibus auerfa sunt genitalia. Solitu
 dines aut secreta petūt: hoc tempe nulli interuentio da
 tur sine pnicie. hūis coitus tota die. vt illis tantū quib3
 est solida vngula. singulos gungunt. femine quatuor
 habent māmillas: vt vacce. duodecim mensib3 ferunt et
 in vere pariunt: utrumq3 post annum implete a par
 tu. C. XXXVI.

De medicinalibus ex camelo **Auicenna**
 Caro camelī puocat vrinam. Adeps qui est in
 gybbo camelī suffumigatus confert emorroidi
 bus. camelī cerebrū exsiccat et cū aceto bibitur
 cōfert epilepsie ad idem valet eius sanguis. Qui etiā
 siccat et frigus retinet fluxū. cum vino quoq3 bibitur
 sagitte armenie nocimento confert. post purgationem
 vero menstruoꝝ potatū iuuat ad impugnationem: con
 fert pfocioni matricis. **Idem Auicenna.** Lac came
 laz fetax est subtile: et valde aquosum nec facit opilati
 ones sicut cetera. ppere paucitatem castratis: et abster
 sionem aquicitatis illius. In ipō est falsedo. quia came
 li diligitur accosum: et hoc est melius lac. Dicitur autē
 q est vehemens tarditatis in stomacho et in supiori
 bus ventris. Ex ipō nō timetur foridicis: sicut et cete
 ris: nisi raro. cōfert autē afmani et frequentie spūs. vdro
 piti quoq3 valde nocet. ceter3 splenitico et epatico sed
 cōfert. Excitat desiderū cibi et facit tussim. mensiua
 puocat: ventrem leniat: et cōfert emorroidib3. Urina ca
 meli cōfert ydropis: cōfert etiā vehementer fetozū na
 rium. et aperit opilationes colozū cum virtute vehe
 menti. abluitione et ea facta cōfert furfurib3. Stercus
 camelī mūdicat. et destruit verrucas. abscindit fluxus
 sanguinis ex narib3. Et quādo bibitur cum medicinis
 epilepsie cōfert. Itē resoluit bochos et vlcera stropbu
 las quoq3 forititer. Sedat etiā dolores iuncturarum et
 apostemata eoz. **Plim3 libro xiiii.** Camelī cerebrū
 arefactū et potum cū aceto. caducis medetur. Fel quo
 q3 melle potum hoc idem facit. vrina et3 vtilissima ful
 lomb3. vlcibusq3 manātib3. Heta eiusdem cōtoza
 quarrans pdest. simi eius crispant capillum cum oleo
 dysentericis quoq3 pdest illius potusq3. quātus trib3
 capiatur digitis. et caducis morbis. cauda eius arefa
 cta soluit aluum. **Byasozides.** Simul camelū alb3
 cum melle tritus et impositus tumores reprimt et vul
 nera delitata pmmutat. **Pali.** Sāguis camelī fricat
 dysenterie prodest et solutioni cronice. potusq3 venet
 lac camelī prodest corruptioni completiouis: augetq3
 venerem. C. XXXVII.

De capra **Ysidorus**
 Capram a carpendis virgultis quidā dixerunt
 alii q3 capret aspera. Non nulli a crepitu crurū
 vnde eas creas appellatas: que sūt agrestes ca
 pre. **Arestoziles** vbi supra. Capra est animal rumi
 nans: qd tamen h3 dentes in vtraq3 mādibula. Capre
 in passu cito mouentur a locis suis. qd non oues faci
 unt: et accipiunt summitates herbarū tñ. Quādo mo
 uentur post meridiē plus aque potabunt. et quādo salē
 ante prum comederint: multum fluxum a māmillis ha
 bebunt. In teutonia capraz auricule sunt quantitates
 vnius palme maiorisq3 fellis in quāritate mirabili.

Capre naturaliter veloces sunt. ideo pastores non po-
nunt eis rectorum. capra non bene videt in die sed acutur
eius visus de nocte. habet autem aliquando oculos ut
similes in colore quando sagittata fuerit: pulegiu cerui
nun querit: et comedit: ut extrahatur sagitta. Si quis
villo ad abigendum ceperit capram alie subito eriguntur: et
id aspiciunt vultu stolido. Est autem capra preda vultu
ris. **Plinius** libro viii. Capre traduntur de nocte non
minus cernere quam interdiu. Ideoque captiuu teat si vel
catur: restitui vesperinam acies hinc: quos nicolopas vo-
cant. Capras in occasum declinat sole in pascuis negat
conuerti inter sese: sed auersas iacere. reliquis autem bovis
aduersas et inter se cognitores. dependit omnium merito
villus que aricum vocant. quo si quis apprehensam ex
grege vna trahat: ceteri stupentes spectant. **Mozus** ca-
rum arbori extrahit. Est. Quia quoque lambes do steriles
faciunt: eaque ex causa mimerue immolantur. **Huic** modi
aialis id est. capre solerata **Mucian** sibi vifam pdidit
in pote preterit due sibi e diuerso obtinuerunt: que cum
non possent p pontis agustia se in prem vertere nec re-
trocedere p longitudine in exilitate ceca. torrente rapti
do minaciter subterfluere: vna decubuit: et altera p eas
transiit. Capre in sicilia sicut oues villo rosi vestuntur
Capras in ethiopia vita est vsqz ad annos vndecim. in
ozbe reliquo plurimu octo. Oculos suffulos capra un-
ci puncto sanguie exonerat capri vero rubi. **Idem** in
libro vii. Oculi capre de nocte splendent lucemqz iaculā-
tur. **Pili** acute crassi exiit hircis: feminis aut tenuio-
res. Item mares caprarum plures habet dentes quam femi-
ne. Nec habet capre dentes pter priores: gemios habet
Et binas in feminibus mamas: nec alibi sicut et oues.
Idem in libro xvi. **Rododēdros** herba capris vene-
num est. **Idem** in libro xvi. **Ellebor** autem nigru ca-
pras purgat comestis. **Idem** in libro xvi. **Picus** et
capra si folia rododēdros in aqua maducant vel aqua
bibentur mori dicuntur. **Ex** libro de naturis rer. La-
pra est animal barbaru: longis et acutis cornibus. pasci-
tur in conallibus. et in montib. et in ramis arborum quos
oze potest attingere. sed **mozus** capz vt dicitur est extri-
lis est arbori. **Mel** vero lambes capre moriuntur. her-
bis venenatis viuunt. **Constantinus** vbi supra. Si capz
ex vastis tamarisca biberint aut comederint: non habet
bit splenem. **Serapion** in libro de simpliciter medicina
vbi inquit **galienus** capras lingetes tamarisca frons-
dos: et inuicem eas sine splene. quasda vero vidi lingetes
serpentes pelle deposita: et post albescentes minus se-
nescere. **Ca. xxxviii.**

De generatione caprarum. Plin li. viii.
Capre pariunt et quaternos: sed raro admodum. fe-
rit quinqz mēsis vt oues veneno pinguelū
pinguedine sterilecūt. **Mutulū** in vtroqz sexu
vtilis est. primus in die coitus nō implet: sequens effi-
caetoz. de inde cōcipiunt in nouembri: vt **marcio** pariat
turgētibus virgultis. Aliquādo ānicule: semper dime
in trimatu inuicem pariūt. **Lū** autē impgnatur sūt pigi
uozes: sicut et oues. **Mares** q̄ maxime simos: longis
aurib. infractiqz armis q̄ villosissimos pdant. **Femi-**
narū generositatis insignie lacime corpibus e ceruice bi-
ne pendentes. Non omnibus cornua: sed quibus sunt: in
bis et iudicia annoz p incrementa nodoz. **Multris** ma-
ior est vbertas lactis. **Aurib.** eas spirare nō naribus
nec vniqz febre carere: **archelans** auctor est. **Ideo** fortas-
sis anima bis q̄ ouib. ardētior: calidior: qz capz cōcu-
bitus tradūt. **Aristoteles.** **Laper** vnius anni coit:
sed debile quid generat. In ethiopia pprie capra viuunt
ānis vndecim. tota vita coit. et gemellos parit et si cub.
cōueniens est: caper virtuosus erit. **Capra** sicut et ouis
si impgnatur cōtra imperuz venti seprētrionalis parit
marem: si cōtra meridionalē parit feminā. **Lū** autē non

soleat esse lac in animalib. ante impgnationē: in quibus-
dam regionib. nō expectatur impgnatio capre: sed et
māmilla cum vrina fricatur et ex primo quidē sangui-
de inde quasi sanies: postea vero lac bonū: nō penus la-
cre impgnatur. **Est** autē auis que fugit vbera capra-
rum: et adhibetur lac et excutitur. **Ex** libro de na-
turis rerū. **Capra** lacte abundat: lac eius suauissimū
est. sed vt coagulatu fuerit viciatur: mā caseus ex eo fa-
ctus ad nichilū pene vtilis est. capra geminos aliquā-
do parit: sed admodum raro. fert quinqz mensibus: vt
ouis. vtilis in nouembri cōcipit: vt in marcio pariat.
Octonis ānis pariūt: et notio frigore abortiūt. **Pal-**
ladius libro xii. **Capra** trima optime pot educare. sed
eligenda est capella magni corpis: crassis crurib. breui
collo: pleniqz ceruice. aurib. flexis et grauib. paruo ca-
pite nitido ac spūso: longozqz capillo: magnis vberibus
Nec multe capre sicut oues claudende sunt vna statio-
ne. q̄ luto carere puenit et sterore. **Qz** reuictozes ma-
res generat: haud trāseundū ē. **Sed** vltra octo ānos
nō sunt matres seruāde: quia genus hoc lāguoze sere
lescit et etare. **Ca. xxxix.**

**De carnis capris in medicinis et ea-
rum corporibus**

Capre et boues cum carnes habeat grossas. dige-
stioni inobediētē: et calor quiete viuētē? sit in-
becillis: necessario ab eis nō digeruntur: nisi cum
lactates sunt. **Lū** cum digestioni obediūt: ppter carniū
suaz teneritatē: et etatis puitatē. **Hirci** quoqz peioris
sanguinis generatiū sunt: q̄ capre. **Aristoteles.** **La-**
pra malā habet carnem: ppter pinguedis paucitatem.
Ideoqz greci vocat capras: vitib. sterilib. similes
Auicenna. **Caprina** caro est siccā et difficilioris dige-
stionis q̄ ouina: nec est multū bona. sed et humoz for-
tasse malus est valde. porro hircina caro mala est abso-
lute: faciatqz febres quartanas euenire. **Plinius** libro
xxviii. **Caprine** carnes in rogo tolle: comicialibus dan-
tur ad remediū egritudinis sue. **Actoz** **De** carnis
autē edinis que bone sunt etiā in cibo: dicitur inferius
vbi agitur de edo. **Ca. xxx.**

De medicinis caprarū. Esculapius

Capre cerebrū cum melle carbonculos in ventre sa-
nat. **Sepum** eius omni moriū et lesure subuenit
Aungia quoqz eiusdem cum rosis nigra pulsu-
las: que in nocte grauelcūt tollit: hoc etiā aurib. instil-
latū surdos sanat. **Caleus** eius impositus omnes pūcti-
ones atqz dolores reprimit. **Pili** eius vsti fluxus omnis
sedant. **Angule** eiusdē vste: et cum pice liquida trite et illi-
te: allopiam curāt. **lac** eius bibitu arteriacū liberat.
vermes occidit. pruriginē et mozus sanat. **Sanguis** et
eadem facit. et venenum bibitu extinguit. **locia** eius bi-
ta: et dōpticos sanat. **Stercus** eius omni dolozi interi-
et exterius valet. **Ex** libro de naturis rerum. **Lozū**
capre adustum si aī nares vere caduci teneatur: statz
cadit. **Auicenna.** **Lozū** capre adustum et albsficatuz
dentes fortiter abstergit. stringitqz gingiua. et sedat in-
flate gingiue dolorem. **Lū** et cinere vngule caprine cum
aceto linitur. allopicie cōfert valde. **Pellis** caprine ra-
sura super cursum sanguis posita: retinet euz. **Dicitur**
etiā q̄ recēs pellis capre cādida posita sup vipere mor-
sum attrahit venenū. **Adeps** caprin. **stipricioz** ē omni-
bus adipibus. **Cōfert** modicationi intestinoz: et vlee-
ribus eoz. et est fortior in cura vicerū intestinoz: q̄ por-
cinus. ppter cōgelationis eius velocitatē. **Porcin.** nō
modicationē sedat vehementius. **Item** adeps capinus
cōfert cātardibus. **Epar** caprar. et pprie hircoz. dete-
git esse epylentici. **Et** quādo epylenticus ipm comedit
epylentia incurrit. **Aqua** epatis caprin cōfert panno
comesta et in alcohol posita. et inclinatio sup vaporē et
Sanguis capre bibitus cum melle cōfert dylenteric.

Item ceticatus et frigus retinet fluxum. **P**linius li bro xviii. Capre cornu vel pilis accensis fugari serpē res dicunt. Lincemq; ex cornu potū r illū valere cō tra morbus eoz. Idem quoq; cims sudores inbibet. Sanguis capre cū medulla decoctus cōtra venena tor ica sumitur. Idem etiā sic datur dysentericis: r aurilv atur ydropicis. Jecur capre cōtra papilionē: qui lumv nūb' aduolat p'ricat. affum quoq; celiacis subucit. **L**o rium eius cū pilo suo decoctum vel succo epoto licit me detur. Fel caprinū cum creta cymolea r aceto allopicu as emēdat. Idem quoq; fel cū melle sumitur cōtra cali gines. vngular' eius anere cū pice: fluēs capillus con tinetur. Jecibus vero serpentū: qui efficaci' mederi de siderāt: occise capre delectam aliuū cū fumo intus reper to statim illigāt. Laudabiles quoq; sunt medulle hirci ne r caprine. **D**ysalcorides. Adeps caprinus ceteris magis est stipiticus pascuarus causa. vnde dysentericis clisterib' miscetur. Jus fellis eius etiā p'p'ificis auxili atur. Bibēntibus quoq; cātariēs subucit. Fel caprinū adhibetur fistulis cū succo porri. adhibetur etiā me di caminib' vulney: r ea sine tumore sanat. **L**yracis eti am admiscetur antidotis iuncto melle. dolorē testium vetericū suspēdit. Leprosib' r bus qui surculos habēt in capre admicto nitro cōuenit. **C. A. XXXI.**

De ceteris medicinalibus et capra proce dētibus

Actor **C**aprinū lac vt legitur post scimēnū est tempa tissimū. qd etiā patet ex sequētibus. **C**apri cerna. Lac caprinum tempatum est scilicet sub nitrate et grossicē: ideo minus nocet viscerib' q' aliud quia plurimū eius quo pascitur cōstricūū est. **C**ōfer cararns ac retinet eos: et ipoz acredinē meliorat. vlcē ribus quoq; palati cōferit et tussis: extenuationē ac spu ro sanguinis et vlcēribus vesice. vtile est etiā ethice et ydropicis: ac duriciei splenis. Urina capraz domestica rum r mōtanaz cōfert neruosis: r p'prie spalmo et ex tensioni. Eadem sola r cū mira sedat dolores auris. valet etiā yppolarbe: vrina p'cipue mōtanaz. Stercus capraz habet in se virtutē attractiua. attrahit enim venenū vespe. Stercus capraz sicū cum lana: p'hibet fluxū matricis. Ex eo quoq; rectificato p' decoctionem in vino nigro: fit emplastrū morfu viperē facientis si tim. **R**esoluit etiā scrofulas foriter. Itēz in omni fluxu sanguinis administratur. aduētū aīc subulibus fit: r nō calidius: r hoc cōuenit allopicie. Item stercus valet ex corianoni. r cum aceto sup aduentionem ignis. **L**ū cera r oleo rosco. Idem cū adipe porci cōuenit podrage su perpositū r sup cyaticā. **V**aler etiā duricis iūcturaz r etiā apostematib' eaz: p'prie cum aceto mixtum. **P**linius libro xviii. **C**ontra serpentū ictus v'als lactis caprinū haustus cum vna amica vel vrina. vel aceto. Item calscus eius cū origano impositus vel sepū cū ce ra. **M**illeq; p'rerea ex hoc animali remedia demōstrā tur: quod equidez nitro: cū febribus carere neges. am plioz quoq; potentia feris eiusdē generis. **I**dez in eodem. Lac caprinū stomacho est accomodatissimū: qz fronde magis q' herba velūtur. eo licnes sanantur. ei vsdez potu cū sale ac melle aliuis soluitur. pinguissimū fit butirū et ouibus et capris. Jus caprinū cōtra cāta ridas valet r lac similiter. hoc quoq; lacte tradit ledel tolli. fimo cū melle allopicias expleri. **C**alscus caprinus recens valet his qui viscum biberint. ficus autē ex ace to ac melle purgat vlcera. sepū caprinus cum calce stru mas: vel fimo capraz: et aceto bono decoct': nūc etiā fimum ex vino illitū laudant contra rabiosi canis mor sum. Capre sepo in pulve haliacacia p'stym r tussim sa nari tradit. **C**ostis vero fractis laudatur vnicē. **C**apri nus fimo ex vino veteri aperit: extrahit: sanat. Itēz capre fimo illitus ep'sporis valet. r p'ra dolores ocu

log. medulla. Item etiā in aceto cum melle decoctū her uoz dolorib' putant vtilissimū. **D**ysalcorides. Lotū caprinū bibitum calculos frangit: r excludit. Idem in vase coctū. et cum laniis p'fatis adhibitu dolores ste zicos curat. **O**culoz quoq; vulnera tollit. **F**imus capri mus aeris est r diaforeticus in virtute. **A**ucenna. **L**audanū vt alibi iam dictū est humiditas est pendens in pilis capraz pascorum: r barbīs eaz. **E**st autē subri le valde maturatiū humiditatz grossaz: v'cosaz re solutiū: atractiū: calefactiū apriū orificiōz: vena rū: r cetera q' sup' dicta sunt. **C. A. XXXII.**

De caprea Plinius li xiii

Caprea rāfiguratur in plurimas similitudines. **S**unt etiā capree. sunt rupicapre sūt ibices. sūt r oziges soli a quibusdā dicti contrario velti pilo r ad caput verso. **S**ūt r damme r pigargi. r strep sicrotos: multaq; alia r dissimilia. **S**ed illa alpēs: bec rāsmarini situs mittit. **C**apree vel ibices p'ncipalis mirāde sunt: q'q' onerato capite: vastis cornibus gladi ozūq; vaginis in bec se liberāt vt tormēto al' quo rota rian petris porissimū r monte aliquo in alium trāsire cupiētes. arq; recurso p'nci quo liberit exultant. **I**dem in libro xi. **N**atura cornua dedit ramosa capref sed pua nec decidua fecit. huius animalis sanguis nō spulatur. **N**atura rubris capreis cornua dedit in dor sū adunca. **C**sidorus. **C**apreas agrestes creas dicit quās greci eoq' acutissime videāt recte pandorcos ap pellauerūt. **M**orātur eti in excelis montibus: r q'uis de longinquo sunt. vident tñ omēs qui veniūt. **E**dem et capre eadem r ibices quasi auices eo q' admittat aui um ardua r excelsa tenēt r inhabitent. ita vt de subli mi vix hūanis obturbus pateāt. vnde et meridiana ps ibices aues vocat qui nūc fluetis inhabitāt. bec itaq; animalia vt diximus in perris altissimis cōmorantur. vt liqū feraz vel boim aduersitatem p'serent. de al tissimis fatoz ea v'imb' sese p'cipiūt: r in suis se cor nibus illesa suscipiūt. **A**mbrosius **C**apra vel caprea solo odore noxia declinat: vulnerata v'p'p'iam p'nt et de vulnerē sagittas excludit. huius sanguis hausto leo pardus sanatur. **A**restoriles. **A**grestes capre sagit tis pouffe querūt pulegiū ceruinū: vt illas extrahant a corpe. **E**st autē capra vulturis preda. **E**x libro de na turis rerū. **C**apra siluestris que r capreola vel rupica pra dicitur. bestia seuā est in comparē sui generis. **I**n alias autē bestias timida ac māfucta nimis bec i' nitula creta quādo vulnerata est: pulegiū querit quo comesto sagitta de corpe cedit. vix autē capi pot. qz celeritima ē et cum a canib' p'mitur. ad mōtes altissimos confugit. plurima inter mares est discordia p'pter feminas r hoc tempe cotus. **D**ysalcorides. **F**imus capraz siluestri um cum vino bibit' ictericos sanat. cum folio spicanar di bibitus mēstruis impar. **R**eliquos sanguinis flux' cum aceto imposit' abstinet. **C**ombustus r tritus cum aceto vel otimelle allopicias sanat. **A**trungie mit' po dagris medetur. **A**ctor Item de caprea sub ibicis nomie dicitur inferius: vbi de ibice. **C. A. XXXIII.**

De capro

Caper est duplicis generis: domesticus ac silue stris. de quibus loquunt auctores cōfusi: sicut d' capra r caprea. p'pter ipius generis similitudi nem: ac nois vnitatem. **A**restoriles. **F**unduntur capri pedibus in duo r in extremo illaz partiz sunt fomla res vngulozus loco. **S**omnat caper sicut et hō. **C**aper vnius anni cor: filius autē que p'mo genuerit melior ē et gr' offior post generatis. qd non est in alalibus ceteris. **C**apri mltū impinguati nō multum cocunt. nisi raro p'pter hoc macrificant eos pastozes ante coctum. **C**ap vocem habēt p'p'ia qua se clamant. quia tempe coitus se diuidunt et pugnant. **C**aper multos habet ventres:

sicut et vacce et oues. mala habet carne: ppter pingue
 dimis paucitatem. In teutonia quida capri detrahunt
 caudam vsqz ad tercia in quadā etiā regione tondentur
 capri. sicut oues in aliis locis. **Plinius libro viii.** Ca
 per oculos suffusos exonerat sanguine: puncto rubi. c.
 pra vero iunci. **Calladi** vbi supra. admittēdus au
 tem caper eligendus est: cui sub maxillis due videntur
 pendere verrucule: magni corporis: crassis crurib: breui
 plenaqz ceruice: auribus flexis: et grauib: paruo capi
 te: mudo spisso longoqz capillo: ad incundas feminas:
 et ante anniculū cogruus: nodum durat vltra sexennū
 um: Capella quoqz similis eligēda est corpus sed vberi
 bus magnis. **Et libro de naturis rerū.** Inuētus est
 aliquado caper vtrāqz naturā habēs: sicut i hermosfo
 ritis hominib: accidit. Caper siluestris ē animal saga
 cissimū alios montes amat et hoies de longe ambulā
 tes: si venatores sint an viatores spectat. **Auicēna**
Fel cap: pferi occidit: ppterqz morant. **XXXIII.**

De ceruo. **Hydorus**
Ceruus dicitur ē apotecraffon. id est. a cornib:
 cerasta em̄ grece cornua dicuntur. **Plinius li**
viii. Cerui mulectur fistola pallozali et cātu. su
 giunt audito canum latratu. Ceruus ad omnia super.
 Ideoqz facilius obuium se prebet sagittarib: **Bētib:**
 in his senecta declaratur. senex em̄ paucos habet aut
 nullos. nec in cornib: imis alioquin ante frōtem p̄omi
 nent senib: sicut iuniorib: **Idem in libro. r.** aquila
 cum ceruis p̄clatur: multūqz puluerē collectū in fides
 cornibus excutit i oculos: pennis ora verberās: donec
 in rupes precipit. Ne vnus hostis acrior est illis: hosti
 femine vni nō tolerant et ea d̄ causa ingrediūtur in cō
 ceptu. Cerui vicissim ad alias trāsunt et ad priores re
 deunt. **Idem in libro xi.** Nec alibi maior lasciuia na
 tura iuste animalū armis. ceruisqz cornua sparit in ra
 mis. his em̄ cornua sunt solida. et omib: annis decidua.
 Nec sup̄e primores dētes cerui habēt. Qui vero pu
 tant eos in cornua absumi. facili coarguūtur ceruarū
 natura. que dentes superiores nō habent nec mares nec
 fē habent cornua. ceterorū ossib: adherēt cornua. **Cer**
uorū r̄imodo cutib: enascūtur. ceruus in capite sū ver
 miculū. sub inamitate lingue et circa articulū quo caput
 humero iūgitur numero r̄. pduntur. ceruus aures sūt
 scisse ac velut diuise. ceruus sūt renes quaterni. **Cerui**
rum anima. id est. status serpētes vrit. coisqz sanguis
 non spillatur. **Glosa sup cāticis cāticorū.** cerui calū
 gatur i oculis: serpentes comedūt: et fonte hausto vsqz
 recipant ac sup̄flua deponūt. **Arestotiles** ceruus ē
 animal timidū. cornua quidē habens. et fissurā i vngul
 Bentes eius declināt ad inferius. habet quatuor den
 tes in vna pre orie. et in alia quatuor p̄ quos molit. ha
 bet etiā duos magnos alios. qui sunt in masculo maio
 res. et in femina minores. **Sex** masculi ḡossior ē et al
 tior q̄ femine. **Masculus** vociferatur multū tempe co
 itus et femina qm̄ timet. ceruus itaqz sicut et cetera ma
 gni cordis animalia timidū est. vocē vulpium timet. In
 nibilo aut̄ et cantu delectatur. itaqz sibilātem et cātātem
 sequitur. et alius cū occidit. vnde cū aures crebras ha
 bet insidias subsequētis aduertit. **Postq̄** vero demise
 rit nō aduertit. **Irem** cerui pugnat. et victus obediē vi
 ctoria obediētia fori. cū autem imp̄gnatur ceruus latec
 ppter venatores. **Inrestra** cerui valde fetida sunt. vñ
 non comedūtur a canib: nisi sint valde famelicū. **Bun**
guis cerui nō coagulat foriter s̄ leniter sicut lac. in
 quo coagulū nō miscetur. **Solus** animalius mutat cor
 nua. quoz cicero sit semel in anno cū fuerit ceruus bi
 ennis. deinde oriūtur alia. **Et** castretur an̄ cremenium
 cornuū: non et oriūtur. et si post nūq̄ amplius crescant
 nec illa ciciūt. pro alleuimento ciciūt cornua quia dura
 sunt solida et ponderosa. **Nullū** animal agreste videtur

ruminare p̄ter ceruū. hic non habet fel epati applicari
 Habet aut̄ pedes in duo fillos: et in extremo vngularū
 loco forulares: sicut et capri et oues. **Ceruis** pugnat cū
 ceruis: cerui quoqz ad inuicem pugna forti p̄uenientes
 sese cū cornib: et deuictus obedit victori. **Et libro d̄**
naturis rerū. Ceruus est aial velocitate mirabili: fron
 tem habens ramosis cornib: asperam. Quozū creatio
 fit si biennis fuerit. tunc vsqz ad sex ānos p̄o etate ra
 mos augent. **De** inde numerosiora fieri nō possunt: s̄
 maiora. **Solū** hoc animal cornua mutat et supra modū
 gloriatur. habet vñū vermem in capite qui cū fere vet
 ar assidue. **Ed** et omne animal et ip̄e homo vermē habz
 sub lingua. **C. A.** **XXXV.**

De inimicitia cerui cum serpente

Plinius libro viii
Ceruis cum serpēte pugna est: inuelligāe cauer
 nas. nariūqz spiritu extrahunt remittentes. **Ideo**
ingularis odor abigendis serpētib: ē aduisto
 ceruino cornū. **Contra** molus vero p̄cipuū est remedi
 um et coagulo bimulti maris in viro occisi. **Hydo**
rus. Cerui serpentum inimici: spiritu nariū ip̄os de ca
 uernis extrahunt. et sup̄ata veneni p̄nicie ip̄oz pabulo
 repantur. **Ambrosi.** Coluber itaqz fugit ceruū: cer
 uoqz cibus est veneni. **Phibologus.** Ceruus vbi ser
 pentem agnouerit esse: implet os suū aqua: effunditqz
 in foramine. deinde cum quodā oris sui spiramine ser
 pentes foras attrahit: et pedibus suis p̄cicans ip̄m in
 terficiat. **Ceruoqz** aut̄ duo sūt genera: vñū qd̄ vt inue
 rit serpēte in cauerna: vbi latitat: statim inuicit: vt
 eteat. et egredietis collum p̄cutiens hinc et inde occidit
 eum: et deuorat. **Postea** vero ppter timores ad aquas
 purissimas currit: ac veneni euomit. **Ed** inter hūc tu
 mores pilos mutat: et cornua abicit. **Aliud** est gen: qd̄
 si serpētem inuenit: occidit. et post victoriam ad mon
 tem: vbi pabulum inueniat tendit. **Plinius li. viii**
Ceruos cetero serpētib: esse nemo ignorat. extrahit
 mandentes. **Nec** ip̄i quidem spirātes tm̄ aduersantur
 sed mēbrarum quoqz. **Nam** corū cornu si vratur: serpen
 tes in dolore dicitur fugari: ac ē summo gutture vsqz os
 sibus cōgregari. **Pelles** eius subtracē securos p̄stant
 ab illo metu somnos. **Sanguis** etiā cerui valet contra
 serpentes. **Fugiant** omnino cerui quoqz dentem habē
 tes: aut punctos medulla sepo vel illius tactu. **Coagu**
lum eius et acco potum: ab icu serpētis reddit secer.
Et si tractatū sit eo die serpēs nō ferit. **C. A. XXXVI.**

De ceruorum sagacitate

Arestotiles
Ceruus est animal sapiens de quo etiā op̄mātur
 q̄ inter animalia quādrupedia dicitur: sit qz
 super viam vbi se non applicāt animalia: prope
 hoies parit. **Plinius libro viii.** Ceruus quoqz sua
 malignitas est: quis placidissimo animalū. vrgēte vi
 canum: vltro cōfugiunt ad hominē. **vrgēte** vi
 tas min: cauet humanis vestigiis tritas. q̄ que secre
 te sunt: ac feris oportune. **Maria** tranant gregari na
 rantes: ordine porrecto capita sua p̄cedentium dūmb:
 imponentes: vicibusqz ad terga redeuntes. hoc maxie
 notatur a cicula cyprium traicentibus. **Nec** terras vi
 dent: sed in eaz odore natant bus cum serpēte pugna
 est: vt supra dictum est. **Bene** quoqz bono suo inuident
 res: vctrum cornu negant inueniri: tanq̄ p̄dictum ali
 quo medicamento. **Idqz** mirabilis est: qm̄ cum omnib:
 annis et in viuatis mutent: defodi ab his putāt. **femi**
ne quoqz cerui purgātur ante partum herba q̄ scelis
 dicitur et sic facilius pariunt. **Febrem** hoc animal non
 sentit. quin potius hūc medetur tumori. **Ambrosi.**
Ceruus cum nodum habet cornua. tm̄ fronte p̄cludit.
 et ea que nodum exptus est: rela minatur vel mimita
 tur. **Ceruus** quādo egrotat ra musculos olec comedit.
 et sanus fit. **Hydorus.** Cerui vt dictum est serpētū

Inimici. cui se infirmitate grauari pferant. spiritu na
 rium cos extrahunt de cauernis. et supra ueniunt pu
 cio. eoz pabulo repantur. Dipranum herba ipsi pside
 runt. Nam eo passi sagittas acceptas excutunt. Du
 rantur aut sibilum sibiloz. arrectis auribus acute au
 diunt. sub miffis nihil. sed quado immela flumina vl' ma
 ria trāsnatant capita dumb' pcedentium supponit. su
 biqz inuicem succedētes. nullū laborem ponderis senti
 unt. **C** Solinus. cerui acceptis canum latratib'. secun
 dum uentū vias dirigunt. vt odor cū ipsis recedat. Si
 maria tranant non aspectu petunt litos. a. sed olefactu.
 Infumos ponit i vltimo et lassoz capita dumb' p vi
 ces sustinet. **C** Et libro de naturis rez. Cerui coina
 in aquis mutāt quia dextrū cotinu medicamentū? vnde
 nolūt reperiri ab hoie. cum aut serpente vocauerit. ve
 neno estuāte pernotas ad fontē. aquaz feruāt. amat
 em aqua dulca purissima associari. **C** XXXVII.

De ipsorum venatione **A**restotiles
C Eruus mas enā cum impingatur later vt nō
 ipse ppter pinguedinem uenitur. Cerua quoqz
 cū filus suis vadit ad loca lateria sicut fissuras
 lapidum. que nō habent nisi vnū introitus. Venatura
 aut ceruoz est secūdm hūc modum. homines duo va
 dunt simul ad venādum. quoz vnus sibilat et canit. cer
 uisqz sequitur cantum. quoz delectatur in ipso. et tunc
 alius traicit ipm venabulo. Et siquidem auricle cerui
 fuerint cleuare audiet fortiter. statimqz cognoscat illū
 qui traicere uolet. si vero fuerint demisse non cognoscat.
C Plinius libro viii. cerui mares soluti desiderio libi
 ditinis. aude pabula petunt. at vbi prepingues se sente
 rint. latebras querūt. fatentes inōmodū pondus. Ali
 as vero semp in fuga quiescūt. stantes quoqz respiciūt
 et cum ppe ventum est. rursū in fuze p̄sidia repetunt. fu
 giunt aut latratu canum audito. secūda temp aura. vt
 abeat cū ipsis vestigia. Fissola vero passozali mulcen
 tur et cantu. ceterū animal simplex est omnū rerū mira
 culo stupens. in tantū vt equo vel buccula ppius acce
 deute. hominē iuxta venantē non cernat. aut si cernat
 arcum ipm sagittas qz mirat'. Porro dipranū herbas
 extrahēdis sagittis potentē cerui monstrare eo p̄ssū
 telo pasto herbe illius electo. vrgente quoqz vi canū vl
 tro ad hominē confugiunt. **C** Glosa sup canica. Cerui
 canibus insequētibz per dumeta. comibus docto im
 positos illeci euadunt. **C** Et libro de naturis rerū. Bu
 cunt venatores qz si ceruus a canib' inscutus. aquas
 bibens intrauerit. a lassitudine refocillatur. et ad cursū
 reparatur. **C** XXXVIII.

De ceruorum generatione **G**losa sup cātica
C Erui tempe amoris. a patria discedunt et hic al
 ter dumbus alterus capite imposito se susten
 tant ordinatē incedētes. p̄tinoqz fatigato vlti
 mus succedit. **C** Plinius vbi supra. Cerua in pariedo
 semitas minus cauz. vt dictum est. humanis vestigiis
 tritas. q̄ que secreta sunt. ac feris oportune. Cōceptus
 eaz post arcturi sidus. octonis mētibz ferunt prius
 interdū et geminos. a conceptu separāt se at mares re
 licit. rabie libidinis sciunt et fodiūt serobes. Tunc ro
 stra eoz nigrescūt. donec aliqui abluant symbres. Jam
 vero soluti desiderio libidinis. aude pabula petunt. Cer
 ue vt dictū est purgantur ante prim herba que dicitur
 selye. et sic vtero facilitate vritur. **C** Idem i libro xviii
 Tradunt quoqz ceruas cū se grauidas senserint deuo
 rare lapillum. in excrementis reprim. qui adalligatus
 custodit prim. **C** Arestotiles. Ceruus vt dictū ē mal
 culus vociferatur multū tempe coitus. Cerua nō pōt
 coitum pati ppter duriciem virge maris. recipit autem
 fugiendo. Cerua partura prius draconicam comedit
 cum vero parit subito comedit secundā fetuū. anteqz
 cadit ad terram. et est eius secūda venenū. Parit au

tem sup viam. quomā ad locum illū animalia se nō ap
 plicat. ppter homines. Post prum vero filios ad loca
 lateria vnū introitum habentia ducit. Unde cū alius
 animalibus pugnare possunt. **C** Et libro de naturis re
 rum. Ceruoz mares statuto veneris tempe. sentūt libi
 ditinis rabie. Femine vero cōcipiunt ante arcturi sidus
 i. augusto eteunte. ac septembri intrāte. Separāt aut
 se cōceptus tempe. Parit aut cerua in via calcata. et cū
 fetu suo currit sequēdo ventū. ne si occurret obuiā ven
 to. ventus vaporem eius deferens. nūciaret iter suum
 insequētibz eam. vt moreretur. Porro iuxta solinum
 cerui teneros fetus studiose oculūt. et absconditos inter
 pfunda frōdiū vl' herbarū pedum verberare castigāt ad
 latendū. Cūqz maturuerit ad fugā robur. excrecio cur
 sus docēt. ac p abrupta salire affuecūt. **C** XXXIX.

De morbis ac senectute eorum.
Plini' li. viii.

C Eruus quadoqz fit intestino dolore itā infirm'
 vt rumpatur interius. Febrium morbos. vt di
 citur est. hoc animal nō sentit quicquid hūc me
 detur timor. Cerui quoqz a spbalangio p̄ssū quod ē
 aranez genus aut aliquo similit. cōctoz edendo sibi me
 dentur. **C** Isidorus. Cerui cū se infirmitate grauari p
 senserint. ipi narium serpētes de cauernis extrahunt.
 ac supata ueniunt pernicie. alioz pabulo repantur. Per
 ba quoqz dipranno passi sagittas acceptas excutunt.
C Ambrosius. Cerui quoqz vt dictū est quado egro
 tant ramulos olez comedūt. et sanescūt. **C** Solinus
 Cerui pro etate ramos augēt. Item incrementū i ser
 ennes persequat. Veniqz numerosiora fieri vltra non
 possunt. sed crassiora. que quidē castratis nūqz crescūt
 nec tamē decādūt. paruit eos nūqz febrescere. Venos
 vero monstrāt in eis senectutē. cum aut pauci inueniūt
 tur aut nulli. Ad dinoscēdas vero eoz viuacitatē alex
 ander magnus tozques plurimos ceruus inuegit. qui
 post annū centesimum capti. necdum sentū indiciz p̄e
 ferebāt. **C** Glosa sup psalmū xli. Ceruus semo grauar'
 excrecētibz pilis et comibus. serpētem narib' haurit
 quo hausto estuat veneno. Unde fontem ad bibēdum
 ardētissime desiderat. quo hausto pilos deponit et cor
 nua. **C** Et libro de naturis rez. Ceruus senex vt ait
 arestotiles dentes nō habet. vel paucos habet. venato
 res aut pro experimēto certissimo prodiderūt. q̄ ceruo
 ad etatem grauidaz venēre. osse capitis sub oculo tere
 brato naturaliter vespē cōdere. ac formate interius ex
 humore supfluo. vel vt alii animāt et medulla p̄deunt
 euolātes. Et tunc dicit eum nō posse diutius viuere.
 nisi secūdm qd supra dictū est. immouetur. aliquando
 etiā eodē modo vespas dicunt prodire concretas. eua
 ribz cerui. **C** XL.

De carnibus ceruinis et adipe et sanguine
Plac.

C Erui caro dura est ad digerendū. et melanco
 lica. sed tñ diuersa secūdm complexionē et eta
 tes. sicut de boue diximus. Nam lactātes cete
 ris decentiores. iuuenes aut duriores. decrepiti vero
 pessimi. Sed iuuenes si castrati fuerint. meliores sunt.
 qz calozet tempantur et siccitate. **C** Auicēna. carnes cer
 uoz cū grossitudine sua velocis sunt descensionis et fa
 ciunt euentre febres quartanas. **C** Idem caro cerui cō
 fert spāsmo. et adeps similiter. qui scilicet adeps vebest
 nis calefactionis est. et linimentū ex eo factū venenosa
 fugat. **C** Arestotiles. Epar vero cerui valde malū est
 quia corpus eius valde male complexionis est. **C** Soli
 nus. Paruit ceruos nūqz febrescere. quā ob causam
 confecta ex medulla ipoz et vngula. sedant calozes ho
 minum languentium. Legim' plurimos maturis di
 ebus ceruinam carnem degustare felitos. sine febribus
 longuos fuisse. quod demum prodicit. si vno vulnere

fucunt interempti. Plinius libro xv. Omnes aut malium medulle; molliunt. complent. sicant. excalefaciunt. laudatissima vero ceruina. Idem in eodem. cerui medulla linendo sanatur vlcera: sanguis eius alius fuit. Byscorides. Sanguis cerui punctus araneal et vulnera mala compescit. Bali vbi supra. Sanguis cerui fricatus. valet contra venenum. quod sagittis supponitur.

De ceruorum cornibus. Arestonles Ceruus solus habet cornua solida radicibus et dura. solusqz mutat ea quolibet anno. scz postqz fuerint completa. Deicit em. ppter necessitates et ppter pondus. habetqz iuuamentum ad velocitatem corporis. nam multa ramificatio cornuū magis ei nocet qz iuuat. Sicut aut ea vbi graue est inuenire. vnde pro uerbu. vade vbi ceruus eicit cornua. Precipue vero cornu cerui dextrū. similitrū em aliqz inuenitur. abscon dit em ipm. vnde putatur qz in eo sit aliquod magnum iuuamentum. Sicctis aut cornibz nō apparet. qm armis caris. Itaqz timēdo lupos lars. nocte vero exiit ad pascua cunqz redeat cornua. sub sole stat quasi maturās et desiccans ea. cū aut creuerint ceperunt ea cōfricando ad arbores. et tunc ceāt secure. qm habēt arma. Olim de pcedēsus est ceruus: sup cuius cornua creuerāt edere: scz et arborz fricatione: iuxta plinū. et hoc accidit quia cornua tunc erāt mollia. pfunditates in se cōcauas habentia. Solus ceruus vt dictū est habet cornua dura: nō cōcaua. ceteroz nāqz sūt vacua. Cornua eius vsqz ad sex annos angmētantur. et ex tūc etas illi cognosci tur. Senex aut cognoscitur. qz dentes nō habz. Quidā tñ dentes habent. sed paucos. Plinius libro viii. In ceruis cornua mares habēt. soliqz animalū annis omī bus statuto veris tempe amittit. Latentqz amissis velut incermes. Indicia quoqz etatis in illis gerūt: singulis annis aduicētibz ramos: vsqz ad sexēnes. Ab eo tempe similia reuiscūt nec pōt etas discerni: sed dentibus senectā declarat. Nō decidit castratis cornua nec nascūtur: qdū carent hūis: noctibz pcedunt ad pabula. Erumpunt aut renascētibz tubētibz: pmo aride cuti sūta. Inrelescētia solis vapore durāt. xlii.

De medicinis ex cerui cornibus. Ceruus vt supra dictus est cum serpētibz pugna est. Ideoqz singularis serpētibz abigēdis odor est adustum cerui cornu. Plinius. Cornu ceruini vlti nidor comicialē morbz siue caducū deprehēdit. Eiusdem cornu cinis illitus et aceto vel rofaceo dolorem capitis sedat. Idem cinis dentes mobilēs fricando vel collūdo cōfirmat: corūqz dolores mitigat. Idem quoqz valet crudi cornu farina. Itē cinis p̄dictus reumatismos sanat: et sanguinis excretaones curat. Eclaciis ac dysentericis medetur tribz digitis in portione aque acceptz. Lineaz quoqz genera. i. vermes: pellit potatus. Regio morbo pdest ex vino. Uicera quoqz sanātur eo. vel medulla cerui vt dictū est liniendo. Volimus. Et cornibus aut cerui: dextruz effi caciū est ad medelam. Si vero angues fugare gestias vtrū ve vras. Quodqz vltū p̄terea nidoze suo vitium aperit ac detegit: si cui morbz inest comicial. Actoz Quia vero cornu dextrū vt dictum est ad medelam ef ficaciū est. Ideo dicit plinius. qz ceruus hoc bono suo inuidēs. homini cornu dextrū abscondit ne queat inueniri. Idem quoqz dicit liber de natura rerū. Arestonles vero dicit cum abscondere cornu similitrū: tanqz in eo sit aliquod iuuamentū. Anicema in secundo canone. Cornu cerui adustum donec albescat: abstergit dentes fortiter. stringitqz gingiua. et sedat inflatē gingiue do lorem. Item cornu cerui capre adustum et albificatū sicut sal ablutum phibet materiā ab oculo. Cornu cerui adustum ablutū confert spūto sanguinis et dysente

rie. Item detumescere facit latus nec stomacho nocet. et confert ictericie. Esculapius. Cerui cornu oēs du mores epicat: et in collitis ponitur. Combustū dentes et eo fricatos confirmat. Puluerisatū et cum vino bibi tum caducos sanat: et fluxus ventris restringit ac lumbricos occidit. qz si aduratur in domo: serpentes odore illum fugiunt. xliii.

De ceteris et cerui medicinalibz. P̄bisidologz Ceruus lacrimae collectae: et ossa mueta in corde ipoz: apta sunt potui cordis pulsu laborantibz. Platarius. In corde cerui reperitur. quod dam os in sinistra pte in qua est quedam cōcauitas: ad quam splen habet respiraculū: et emittit supfluitatem: que ibi p̄p̄ta siccitate in substantiā mutat ossuofam Illud est de sanguine cordis subtrahū: habet virtutē depurandi sumū melancolicū. Sicut et cōtra cardias et sincopum: et cōtra emorroides. Esculapius. P̄ete rea si quis in corio cerui voluitur: serpentes non timec medulla quoqz cerui dolores sedat. Bali. Coagulus cerui cōtra potum ciuitate: et fungoz efus pdest. Urina cerui splenis dolorem adiuuat. Ventositati stomachi et intestinoz pdest. Auribus instillata medetur earū vlceribus. Instillata quoqz naribus illius qui odoratu p̄uatus est: manifestus pdest: hac etiā si caput lauce fures extirpat. Testes cerui siccant: et in vino sumpti exie morbum iuuant. Extremitas vero caude cerui si bibatur interficit. Auicēna in iiii. canone. Extre mitas caude cerui venenū est: et ipam bibēti accidit an gustia rebemens. et incopis et mors. Sed cura ei est vt euomat cum butiro et aneto. de inde in potu dentur auellane et fustici et fozularabargi confecta simul. Plinius libro xxviii. Pulmo ceruinus cū gula sub arefactus in fumo. deinde tusus et melle tussim sanar. Coagulum cerui et aceto sanguines sūst. binulū vero coagulum marris vtero exeti summis p̄feritur reme dius. xliiii.

De cuniculo. Suidorus Cuniculi sunt genus agrestiu animalū sic dicit quasi cuniculi: eoqz canū indagatiōe capian tur. vel a speluncis excludātur. Plinius li octauo. Lepozū genera sunt: quos hyspani cuniculos appellant. vario et auroz est a cuniculis suffosus in hy spania opiduz. Cuniculi fecūditatis innumere sunt: sa mēqz baleaz insulis populatis messibus afferūt. certū qz est balearicos aduersus eoꝝ puentū auxiliū mū dare a diuo augusto petiisse. Fetuz ventre exectos. vel yberibus ablatos nō repurgatis intercanis in cibatu gratissimos habēt: laurices vocāt. Magnaqz ppter eoꝝ venatum in teris est gratia. Inuicūt eas in specz qui sunt multiformes in teris. vnde et nomen animalū atqz ita cicetos superne capiunt. Auroz est ardelauz quot sint corpis cauerne ad excrementa. lepori toride annos esse etatis. varius certe numerz reperitur. Idē vtrāqz vim singulis inesse. at eos sine mare eque gigne re benignaqz circa hoc natura. innocua et esculenta ge nerauit animalia fecūda. Et libro de naturis rerum Cuniculus est bestia leporē minor. colore et forma ppe tamē similis. hec in antrofa habitacula terā fodiens. nocte vincta frugēqz depascit. Hanc vero antruz in grediens os eius equat terre puluere p̄ intrinsecz. ne su peruenientes homines p̄ diem eius habitaculū deprehē dant. vbiqzqz habitant cuniculi multiplicantur nimis. quia sepius in anno pariunt. cunqz aliqui ex eis aliqd illic aduersi senserint. alias fugiūt. Nec mori ceteri so cioꝝ iniuria designari. locum cum illis dimittunt. Hū auerfis posterioribus coeunt. quomā illis auersum est membrū genitale. Isaac. Kriculus vim baby dissol uentem. p̄p̄ie etiā stomachū cōfortat. ventrē dissoluit vrinā puocat. vltū quoqz eis qui elephantiū morbo

apparati sunt.

.XLV.

De dammula et dromeda C. Isidorus

Dammula vocata est. coq. de manu effugiat. n. midum animal et imbell. vii. marcialis. Ben re timetur aper. defendit cornua ceruū. Et un belles dame qd nisi pceda sumus. C. Hosa sup parab. Damula est animal mundi. veloc. pspicax. vnde ser ipi tum est. Erucere quasi damula de manu rē. C. Plinius vbi supra. dame raro malfuscunt. cum fere dici iure nō possint. C. Lpura nauqz sunt nec placida. nec fera. sed medie inter vtrūqz nature. vt in volueribus birūdines apes in campo. in mari delphunt. C. Idem in libro xi. Natura dedit cornua damis in aduersum. erecta autē rugarūqz ambitu contorta. et i leue vestigiū cracura vt liras deceret. C. Auicēna in. a. canōe. Damule caro moze emplastri ponitur sup dolores iuncturaz. Eadez cum vino miscetur et bibit. ppter epilepsiaz vel foda Item exticata cū vino in potu accepta. cōfert venenis C. Hali. Virga damule siccata trita et bibita morsui serpentum pdest. Idem facit et virga cerui. C. Isido rus. Dromeda genus est cameloz. minoris quidez statur. sed velocioris. vnde et nomē habet. Nā dromos grece cursus et velocitas appellatur. Centum em̄ et amplius miliaria vno die pgeret soler. Quod scz animal si cur bos et ouis et camelus ruminat. C. XLVI.

De edo.

Edus ab edendo dicitur est. Parui em̄ pinguis simi sunt. et saporis locūdi. Inde et eduliz vocatur. C. Palladius vbi supra. Edus autē nutritio dis supra lactis abundantia edera vel lentis caecumia sepe prebenda sunt. C. Plin. libro viii. Edi luna dei cretēte castrādi sunt sicut et vituli. Idem in li. xv. Sanguis edi recens cū aceto acri feruēs potus sanguinis cōtrecationel iuuat. Eius pulmo ebrietate ardet. et vrine incontinentiā cohibet. Quidā etiā carnem edoz recentem cū pilo suffumigant. nec edemqz nidore serpen tes fugant. C. Idem et ipoz pelle recēte ad plagas. In pfluio mulier vtile putant eoz pilos suffumigari. Et in pfluio sanguinis edi coagulum bibi. Edi coagulum pdest contra vscū. et contra chameleonē. albū sag unem et taurinū. Ides et aceto sanguinē silit. Capite quidem sanguis. vt dicitur est supra. decoctus cum mē dulla sumitur cōtra venena toxica. Edm̄ autē sanguis contra reliqua. Femurū edi cūis intestina rupta mū re sanare traditur. Edi quāto fuerit a natiuitate remo tiore. tāto erunt deteriores. Eōdē autē est d feru pot ci. Nam fetus sicce quāto fuerit natiuitati ppinguior. tanto erit melior. humide vero deterior. Edi siue capri dum lactātes sunt digestioni obediūt. ppter carnū su arū teneritū dinem et etatis puitatē. Econtrario est de carnibus capinis. vt supius dicitur est. C. Auicēna. La ro quippe capraz veterū grossi nutritiēti est. ac vebe mentis calefactionis et difficilis digestiōis. Caro ve ro parui melior est. vt edi. bec em̄ subtilioris nutritiō ni est. magisqz susceptibilis digestiōis. C. Idem. La ro edina minor est supuitatūm. C. Idem. Car nis animalis sicce complexionis caro. melior est pti q̄ magni. vt caro cōi. Coagulū edi sanat a veneni ommbz mortuis. Sanguisqz edi recens anteq̄ coaguletur ac ceptus. et cū aceto tribus diebus bibitus. calefacit. va let. vt quidā testificati sunt. et ad cōseruandam māmū lam. ita vt remaneat stans. Renes edi lactātes lauda biliores sunt rembus ceteris. C. Hali. Coagulū eduli pra potū cicante pdest. eius q̄ fūgos comedit. C. XLVII.

De equo

Qui dicitur sunt eo quādo quadrigis iugēbā tur. equabatur. patetqz forma et similes cursu copulabatur. Caballus autē antea dicitur est a cauo coq. gradicus vngula impressa terras concuēt.

qd reliqua animalia nō habent. Inde et sompes quia pedibus sonat. C. Plinius libro vii. Dexte p bella fe minis equoz vti maluit. qm̄ vrinam cursu nō impedi to reddunt. viuunt mares annis aliquādo quinquage nis. femine minore spacio. Eodem finē cretēte capūt quinquēnio. mares anno addito. C. Idem in libro. x. Animalia quibus continui dentes sunt. in potu for bent. vt equi et boues. C. Idē i libro viciesimooctauo Equis adalligati dentes lupoz infatigabile prestare dicuntur cursum. C. Aristoteles. Equus oculos habet diuersi coloris vnius ab altero. Nec est oculoz varie tas nisi in hominibz et equis. Cōtra naturā etiā omni um animalū est q̄ cum senescit equus. dentes eius al bescūt. Item equus felle caret. In corde equi et vacce sunt ossa. Hīs autē est. que odit equi. et vocē eius im tando stupefacit ipm̄. ac fugere cogit. et forte interficit Equus diligit aquā turbidā ad bibendum sicut vacca claram. C. Hosa. Ideo egyptus forte abundat equis. quia nilus turbidus est. C. Ides Aristoteles. Veniqz si fuerit aqua clara plerūqz turbat equus illam pede. nullū quoqz diligit p aquā natate. habet fel epari ap plicatum. sicut ceruus et mulus. voces equoz diuersi cātur secūdum etates. Nam in primo sunt debiles. Ss vor masculi maior est. senectute firmatur voces et fi unt maiores. Et quando core incipiunt erit vtrūqz vor maior. femine tā clarior. Itē. Aialia dentes equa les habere. que nō et eis faciūt ferā. sūgunt aquam. vt equus et taurus. Animalia quoqz soleas habentia si cut equus et mulus et asinus vnicū habēt vterū. aimal fistulus pedū carens. et paucos filios habēs. distinctio nem habet māmū. sub ascellaria. sicut equa et came la. Lac eque et asine nō est cōuēmens. vt sit casei mate ria. Natura ordinat caudas equoz longas cū pilis et iudas in collo. de ditz p iuuamēto velocitatē equis. Somniat etiā equus sicut homo et taurus et caper et ca tis. pugnat autē et rempe dentes mutat. nō tū omnes si mul. C. Et libro de naturis rerū. Sola quidē animalū equus ac ceruus et vacca habēt in corde ossa cartila ginosa et hoc ppter sui magnitudinē vt scz cor suis of sibus sustentetur. C. Escala pius in libro de miris. Si calcauerit zofab. id est equi vbi vestigiū fuerit dozim ā. vrsi. accidit stupor eius pedi. C. Renatus vegetius de re militari libro. iiii. Equoz sete de caudis ac iudis ad balistas viles asserunt. licet arcus vel baliste cete raqz tormenta nisi funibus nerulibus intenta. nihil p desse dicantur. C. XLVIII.

De ingenio et affectu equoz C. Solinus

Quis inesse iudicū. documēta plurimis ē pa tes facti. nam equus alexādi buccifalus cuz ab equatio suo altas molliter sedēref. accepto re gio stratu neminē vnq̄ alius pter dñm vebere ē digna tus. Documēta eius in plus plura sunt. quibus alexan drū crudelitissimis certaminibus ope sua exultit. Equi gau cesariū nullū preter cesarem dorso recepit. cuius p otes pedes. facie vestigiū humani tradit fuisse. Reges scytarū. cū singulari certamēte interemptū. aduersariū vicroz spoliare veller ab eius equo calcibz morsūqz la ceratus est. Affectum etiā equinū lacrimē probat. Ve niqz interfecto nēbomode rege. equus eius inedia vt tam expulit. Inimicos etiā pris sue nozūrita q̄ hostes inter plia morsu perunt. Ceterū hū mores in equoz ge nere pstantissimo reperitūtur. Nam qui infra nobilita tem sati sunt. nulla documēta sua pbucunt. Golupra tem hūis inesse. cara spectacula pdiderunt. Quidā em̄ equoz. cātibz sybiar. quidā saltrationibus. quidā co loz. varietate. nōnulli etiā accensis facibus ad cursus prouocantur. C. Isidorus. Equoz quidam boltes in bello sentitū. adeo vt aduersarios morsu petāt. Aliqui etiā proprios dominos recognoscūt. oblitū māfuctū dī

si vincetur. Aliqui pter dñm dorso nullum recipiunt. Interfectis vel morientibus dominis: multi lacrimas fundunt. Soli enim equū fertur ppter hominem lacri mari. et doloris affectū sentire. vnde in centauris equo rū et hominū natura p̄mixta est. Solent etiā et equozū vel mesticia: vel alacritate: futurū cucurru dūmicatur colligere. **Alexāder.** Lemissimū autē est: q̄ equi generosi suos dños affectuose diligūt. qd̄ patuit in equo rodari: qui mortuo Karulo magno monach⁹ apd̄ meli⁹ effectus post multa tempa truentibus pagamis: equū quē ibidem depoluerat insilit. Quē gaudēter equus. licet iam grandævus. susceper. potrauitq; gratāter: quo usq; de hostib⁹ suis trūphavit. Et hic erat de illis: q̄ nullū fessore p̄ter dñm p̄prium admittere volunt. **Plinius libro viii.** Equus est cognationis intellect⁹. et in grege prioris anni sorore libentius q̄ matre comitatur. Invenimus equū: detracto opimento oculos: cogitro cū matre coitu: p̄rupta penille: atq; exanimatum fuisse. Et eadez causa equā in agro reatino laceratūq; aurigam pariter invenimus. Equus ergo ē animalis vclissimū ante boves: sicut et canis. Pugnā p̄elagat. et amissum dñm lugs. Lataq; illi docilitas est: vt vniuersus sybaritanti ceteris equitat⁹: ad symphonie cantū saltatione quadā inueniatur moveri solit⁹. **XLIX.**

De generatione ipsorū. Aristoteles.

Equus et equa plus diligit coitum: q̄ animalia cetera. p̄ter hominē. Equa quoq; furti p̄cipua p̄fectia coitus: dolofaciēdo feminicem ore ad os cocupiscētia p̄uocant. Dorsulus supra matrē suaz non salit. Unde equus aliqñ. sicut supra dictū est. matrē suppositaz agnosens subito fugit: seoz p̄cipit. Coit autē equus duum vel triū annoz: sed debile generat. Fortis autē est a quatuoz annis vsq; ad vicesimū et fortis ē quousq; generat. Lota vita sua coit. Et vsq; ad annos. xxx. vel vsq; ad. xxxv. viuit. Equa vero vsq; ad. xl. Equus cū equa coit etiam imp̄gnata. Nullaq; femina post imp̄gnationem recipit coitū: nisi mulier et equa. Equus implet matrīcē femine nō determinatis diebus: sed aliquādo vno: vel duob⁹: aut trib⁹: vel amplius. Et est equoz coitus iuuenū ante tempus dēterminatū: si bonū habuerint cibū. Non est ledens coitus equoz: sicut coitus tauroz. Partus equaz melior est: q̄ oim̄ alioz quadrupedū. Apparētaz p̄cipue i equab⁹ et vacas menstrū. **Plinius vbi supra.** Ad generā dum quidē paucis animalū minor fertilitas est: q̄ cōf. In hoc genere grauida stans parit: p̄ter ceteras fetū diligit. amissa parente in armēti grege: relique fete cūbum educant. Coitus equinoctio verno: p̄puz in eo genere vndecim mētib⁹ ferūt. duodecimo gignūt. Coit stat in iustitia circa vltipponē opidū et tagum annē equas flante fauonio obseruas: animalē concepit spiritum idq; fieri p̄m: et ita gignit p̄uicissimū sed tinnū um vite nō excedere. **Idē in libro. x.** Equi singulos gignūt sicut cameli et elephanti. Equaz iudas tonde ri p̄cipiunt: vt asinoz coitū pariatū bumilitate: comantes em̄ gloria sup̄bire. a coitu sole animalū eque curāt ex aduerso ad aquilonē austrū ve: p̄out marē aut femi nam cōcepere. Colozē illico murār rubioze pilo. vel qui eunq; sit plentioze. Equos et canes ac sues initū matritum appetere. Feminas autē post meridies blādiri: vcl ligētiorez tradūt. Item equas post vñū aut terciū diez ab enicu admitti vtiliter putant: cogūtq; iuitas. **Volinius.** Equarū libido extinguitur iudis tonsis. In quaz partū amoris nascitur venēciū: quod in frontibus p̄terunt recētes editi: fuluo colozē: caricis magni rudine sumile: yppomanes nominatus. Quod si p̄cep tū statim fuerit: nequa q̄ mater pullo p̄reby vbera vellī canda. Quo quis acroiz fuerit: sp̄ciq; maioris: eo p̄o fundius nates mēsitat in bibendo. Mas. vt dicitur ē

ad bella nunq̄ p̄ducitur apud se q; tas: cozq; femine cō nerare velicas et in fuga possunt. In primis vltippo nis opidi eque lasciuunt mira fecūditate. Nam aspirā te fauoni vento concipiūt: et scientes viros aurarum spiritu maritantur. Eundē ergo equē et ventis concepit. Sed hū nunq̄ vltra tricēnū cūū trabunt. **Et libro de naturis feruz.** Equa sterilis intelligitur esse: si nō primo coitu ceperit generare. Imp̄gnata vero quā doq; facit abortum: si ante nates eius cādela cerca extinguitur.

De emissarijs ad equas admittendis. Palladius libro. iij.

Ele marcio: generosis equabus admittēdi sunt et v̄pletis feminis itez ad stabula colligēda. Ne qz tamen equalē numerū omnibus debem⁹ extibere: sz estimatis viribus vniuersūq; admittari submittēda sunt pauca vel numerosa cōingia. Que res efficiet: ad missarios non parua etate durare. Inueni cum equo et viribus formaq; cōstanti: nō amplius q̄ duodecim vel quindecim debemus admittere p̄ qualitate virium suaz. Eadem in equab⁹ p̄sideranda sunt: matre vt sint longi et magni ventris et cozpis. sed hoc in generosis seruetur armētis. Leterē passim toto ano inter pasca dimissis secū marib⁹ impleātur. Equaz natura est partum spacio duodecim mēsis absolucere. Illud in admittariis est seruandū vt membris aliqñ sp̄ciis sepazetur. p̄pter notam furoris alterā: sed his armentis pasca legatur pinguislima hyeme. Aprica frigida et opa ca p̄uideantur elare. nec adeo mollibus locis nata: vt vngular: firmitas de asperitate nil sentiat. si equa marem pari noluerit: trita squilla naturalia eius infecta li bidinem cōcitabunt. De inde graude non vt ceantur: nec famem frigusq; tolerent nec inter se locis p̄pman tur angustis. **Plinius libro viii.** In equoz genere partum vndecim mētib⁹ ferūt. duodecimo gignunt. Coitus verno equinoctio bumo vtrūq; vulgaris. sed a trimatu firmioz parte. Generat mas ad ānos xxxiij. vtpote cum a circo post. xx. annū mittatur ad sobolem. **Senon in libro de animalib⁹.** Equa feta cum odorat qd̄ est in sepo renūm vacce: egredī p̄puz et. **LI.**

De pullis equicū nutriendis atq; domandis. Plinius.

Equinū autē fetum mater p̄ter animalia cetera diligit: quem ore terā attingere posse negant triduo primo q̄ genit⁹ sit. **Aristoteles.** Venus equoz: naturaliter sp̄cie suam diligit: ita q̄ equa mortua: pullum eius relictū aliqua nutriendū suscipit. Aliquādo quidē accipit cum equa sterilis: sed quia nō habet lac: picidatur pullus. Pull⁹ equi posteriori parte pedis caput suum tangit: equus autem non potest. **Palladius vbi supra.** Generosas equas et que masculos nutriunt: alteris annis submittere debemus. vt pulli puri sine: et copiosi lactis robur infundant. Leterē passim replende. Etas incipientis admittariū quiri anni initio esse debet. Femina recte et bima cōcipi et: quia et post decemū quod ex ea nascetur erit tardū Pulli equaz nati manu tangendi nō sunt. quia eos ta etus ledit allidius. Quanti ratio patitur: defendatur a frigore. In pullis pro etatis merito: ea sunt p̄siderā da: que signū bone indolis mōstrāt que in matrib⁹ vel patrib⁹ spectanda p̄cepti. Dabit et bylaritas alacritas agilitasq; documentū. In marcio domādū sūt pul li: nisi tempus bime etatis excesserint. Considerāda sūt autē magna lōga nigra musculosa et arguta corpa: testiculi pares: et: quic et cetera que in patrib⁹ dicta sunt. **Dozes vt vltima quere facile cōtinentur.** vel excita ta festinatione nō difficile tenētur. Etatis p̄sideratō talis. Bimo et sexto mensium: dentes mediū supiores

cadunt. Quadrato canini mutatur. Infra sextu annu...

LII.

De meliorib' eqs eligendis. Et li. d. na. reru...

Qui vinceris fere partib' orbis generantur. sed illi pcepit qui in sebyria z capadocia...

LIII.

De usu equorum in prelijs. Actoz...

Mus aut. ut ait salomo. ad die belli pat cur videlicet nobilitate et audacia...

a vulneribus quide sunt tuti. sed ppter impedimentuz et pondus armoru...

De vivacitate equozu et morbis. Ysidorus...

Quoz vivacitas multa est. Exultant em in ca pis: odorant bellu. excitatur sono tube ad preli andu...

LIV.

De diversis equozu generibus et equife ro et equicertio. Ysidorus.

Quoz tria sunt genera. vnu generosum. plis et honoru aptum. aliter vulgare atqz grega...

nisi in infantia e⁹ generis q⁹ in ear lacte hausto Qua ppter subreptos pullos in tenebris equaz ybert. asina rum ve eculos admouent. Itaqz q⁹ obseruatum est ex duobus diuersis generib⁹. nata terti⁹ generis fieri. et neutri parentu esse similia. ipaqz que ita nata sunt. non gignere in omni animaliu genere. Idcirco mulas no pa rere. **E**bostrastus in in capadocia parere tradit sed ee id animal ibi sui generis. **C**hidorus. Centauris aut species vocabulu indidit. id est hominib⁹ equo mixtis Quos quida equites tessaloz fuisse dicit. sed pro eo q⁹ discurretes in bello velut vnu corpus equoz et homi num videretur. inde centauros fictos asseruerit. Dicit itaqz quedā fabulosa poetā boim. que non sunt. sed fi cta in causis rerū. **I**dem. Equiferos aut illos dicit⁹ equos qui de agreth genere orti sunt et proude ad vr banam dignitate transire non possunt. **E**t libro de naturis rerū. Equicervus est animal ortens ad magni tudine cervi. sed habes in pedib⁹ soleas. et collo pilos: vt equus p scapulas descendentes. Comua mas habet: his femina caret. **A**restoteles. Equicervus inuenit in regione grece secundū quosdā circa pbasidem. Pū los habet sub colli domestico qui barbe assimilantur: et comua simili coromb⁹ similia. **LVII.**

De medicinis ex equo. Bisacordes.

Equoz. id est. admittarioz sanguis medicamē mbus causticis admiscetur. lac equum ventrē mollit. et hominē turbat. Fumus caballinus et crudus et combustus sanguinē absterit profluentem. **D**ali vbi sup. Coagulum equi solutioni cronice. p⁹ dest. et interlinoz vlcerebus. Fumo equoz si vaporetur mulier. secundam fetumqz mortuus educit. **E**scula pios. equae lac bibitu matricis laborē sedat. et caducos eicit. Caseus eius ventrē reprimt. et torsiones tollit. co agulum eius cū vino pparatum omnes dolores sedat. **S**tercus equi siccu aspersum. sanguinē sistit auribus in stillantū dolorem tollit. **A**nticēna in. ii. canone. Banguis equi adultiu⁹ est putrefactiuus totusqz debilis dū gestionis. precipue qui grossus est. Lac equaz sicut et lac camelaz. partu vicinaz subtile est. aquosum. et vē trem lenit. coagulu equi cōtinentis est fluxu antiquo. et vlcereb⁹ viscep ac fluxu. **L**oniū pulli equi si aduratur et limatur ex eo cū aqua sup borbor. infrigidat eas. **B**itur quoz q⁹ additioes ille que sunt in genu equi tri te et bibite cum aceto sanant sorda. et epylesiam. **S**tercus etiā equi facit opationes stercozis alim. **P**lin⁹ li. xviij. Sanguis equoz et equaz pteret⁹ virginiū vim habet siphricam. **E**rodit. marginat. vlcerat. carne ac fis mo equi in agro passi vritur ad plagas. **E**quino lacte lepotis marini venena cepugnatur et toxica. ceterum si magna sit aurū grauitas. equi spuma. vel eius sumi re centis cinis. cū rosaceo instillatur. **I**n equi corde inueni tur os maxims dentib⁹ caninis simile. quo dentes dos lentes fricatur. **H**ypomanes quoqz dentib⁹ medetur cinis equine yngule et oleo vel aq⁹ illitus. strumas dis cutit simisqz feruēs ex aceto. **L**ienē vero sedat lingua equi inueterata ex vino. **C**oagulu eius altum soluit et lactis equi potus. **I**tem equi coagulu celtacis ac vilen tericis pdest. etiam si sanguinē detrabant. vel fumi e⁹ cinis. ac dennum eiusdem tunsoz farina. vesice autem medetur et calculos expellit. **I**scenes equum ex mulso vl vino poti et. diebus. **P**rodest et equina yngula cinis in vino vel aqua. **I**tem lactis equini potus datur morbis comicialibus. **G**ilcerib⁹ que serpiūt. insplis sanguis eā carnes aridit siphrica vi. **E**t itez fauilla sunt equini in ueterati. **P**artum mortuū cicit syen equi ex aqua dulci pot⁹. aut yngulaz suffumigatō. vl fum⁹ arid⁹. **LVIIII.**

De birco. Ysidorus.

Bircus est lasciuum animal et periculum et sem per feruens ad corū. cuius oculi ob libidinem

in transfuerum aspiciunt. vnde et nomē traxit. **N**ā bir ci secundū suctoniuū sūt oculoꝝ anguli. **H**uius natu ra adeo calidissima est. vt adamātem lapidem: que nec ignis nec ferri materia domare valet. solus huius cru oz dissoluat. **M**aiores birci cunfū dicit⁹: a fluuio cum fe i libia: vbi grādes nascitur. **B**etoz. **E**st etiā bir cus animal fetidum. vt dicit **I**aac. si sumatur in cibū peiozem sanguines generat: q⁹ capta. **P**linius libro viij. **M**ares capraz id est bircos q⁹ maxime limos: ac longis aurib⁹. infractilqz armis q⁹ villosissimos pbant. **I**dem in libro. xi. **P**ili acute crassi eceant bircis. te nuiores aut feminis. **I**tem capraz mares plures hnt q⁹ femine dentes. **I**des in libro xxvij. **B**ircis rabi em. si mulgetur barba. mitigari dicit. eademqz fessa non abire illos in gregem alienū. **B**ircino sanguini tan ra vis est. vt feramentoz subtilitas nō aliter acuatut aut induretut: aut scabicia polliatur: vehementisqz q⁹ lima. **P**alladius libro xi. **B**irci mēse nouembri ad mittendi sunt: vt ferum primū fouere possit veris exoz rus. **S**ed caper. vt supius dicit⁹ est. eligendissimus est: cui a maxillis due videtur pendere verrucule: magni copis crassis cruribus: breui plenasqz ceruice: aurib⁹ flexis et grauidis: paruo capite: nitido spisso et longo capillo: ad incedas feminas. et ante amniculu cōgruū. nō aut du rat vltra sexenniū. **C**apella similis corpis: sed magnis vberibus est eligēda. **E**t libro de naturis rerū. **C**apre mas. id est bircus est animal animosum: ac bellico sum: et robustum. **I**n fronte aut et caribus est illi ma xima fortitudo. **LVIII.**

De opatione birci in ciboz remedio Anticēna.

Mirca caro mala est absolute: et facit euentre febrez quartanas. **B**anguis apostemata cast da cito maturat: et administratur post cōgelati onem. **I**dem potatus frāgit lapidem renū. **F**ricus au tem et cum vino bibitus armenē sagitte nocumēto con fert. **E**par bircoꝝ detegit esse epylesiam: nam quando epylesius ipm comedit: epylesiam inuenit. aqua epa ris capini cōfert comesta: et in alcosol posita: et media rio super vaporem eius. **H**ircinus ad ps vehementio ris est resolutiois: q⁹ ceteri. **F**el bircinū carnem malā eradica: cōfert vlcerebus in aure crescentibus. **C**onfert etiā super elefantiam et varices positus. **F**el birci silue stris est ryraca moribus venenosis. **C**alcaneus birci nus. id est os calcanei eius. vt dicitur. cum otimelle au fert splenem et excitat corum. **I**aac in dietis. **B**ir cina caro peiozis etiam sanguinis est generatiua q⁹ ca pina. **B**anguis calidus birci punctus vt dicit **B**y ascorides. araneal et mala vulnera compescit. **B**ircinum sepum solutoriu si cum sanguineo villo solutum fuerit et lamis succidis impositis podagricis opitulatur. **M**ax time si crocum acceperit. **F**el bircinum inunctū grossitu vitem palpebray tollit. et strumaticis conuenit. **L**anis aut addibitum: et in vmbilico positum: infantiu ventrē soluit. **P**lin⁹ vbi supra. **B**irci sanguis in carbone decoctus lieni medetur. eoz lusciosos quidam sanari putāt: vel capre teoze decocto i vino austero. **S**ecur bir ci calidum illitum lepras tollit sicut elefantiam sel ca prinum. **I**tem secur birci calidum cum bellines parte equa sinapis tercia podagricis medetur. **M**ulieri sedū fit amozis vberē birci pota admixto. **M**ulieri sedū nardo. vt **E**schines tradit. sanguis capinus. vt supra dictum est. cum medulla ydropicis autiliatur. **E**fficax us aut si bircus lentisco pascatur. **LIX.**

De ibice. Idem in libro octauo.

Lepus sine capite sunt animalia de caprarum genere pnicitatis miranda: quod conerato capite cornibus vastis gladioque vagantur. In hoc ita se libant: ut torminto aliquo rotati in petris potissimum et monte aliquo in aliu transire cupientes: atque cursu pnicitatis libenter exultant. **¶** Et libro de naturis reru. Iber est animal pnuum: velocissimus. in capite vastis cornibus oneratum: in petris comorantur ibique ferus faciunt. de quo videlicet plenius dictu est tam in perus. Est etiam ibis genus volucris: de quo in bilomimus dictu est superius in tractatu de avibus. vnde et ille verus: Iber est animal: avis ibis: et inuidus ibis. Itaque de ibice animali dictu est superius sub capite vocabulo in hoc eodem libro: ubi se agit de pecoribus. **¶** LX.

De inulo. **¶** Simulium. **¶** Simulium dicitur quod scy ad nutum matris absconduntur. **¶** Solin. **¶** Cerui naqs. sicut dicitur est supra. tenentos feru studio occultant id est abscondunt: inter profunda fruticosa arboru vel herbaru vel eos pedu verberare castigant ad latendum. Quis maturaverit ad fugam robur exercitio docent cursus: aliter scilicet salire per abrupta. Simuli vero in viro sue matris occisi coaguli: aduersus venena est munificum. **¶** Aucena. Coaguli in muli ceruoy sanat a venenis et moribus omnibus. **¶** Aetor. In inulo quoque. ut legitur. agilis est: cursu velox: visu per speciosus: vngulam fundit: in excessis moratur: et in summis pascitur. vnde scriptu est. Similis esto dilecte mi ca pree inuloque ceruoy sup montes herbel. **¶** Ambrosius in hexameron. Simulus cornua nodus habet: et tamen fronte precludit: et ea que nodum exsertus est telaminiatur. **¶** Aristoteles. Ceruoy in muli si castretur ante cremetum cornuum: non oriuntur eis cornua. Si vero post ortum cornuum non crescant: nec amplius cucitur ea. **¶** Et libro de naturis reru. Simulus cerui ab homine captus: et ad modicum in vinculo ductus: sequitur illu etiam non ligatus. **¶** LXI.

De lepore. **¶** Simulium. **¶** Lepus quasi leuipes. quod velociter currit. velox enim est animal. et satis timidus. **¶** Ambrosius. **¶** Lepus hęceme albefcit. estate in colorem suum redit. **¶** Plinius libro vii. Lepoy plura sunt genera. In alpidus candidi sunt quibus hybernis mentibus pro cibari nuem esse creditur. Certe liquefctea ca rubefcit annis omnibus. Lepoy generis sunt: et quos hispania cuniculos appellat: fecunditatis innumere famiqz balearibus insulis popularis mellibus inferentiu. Inuicunt eas in specus: qui sunt multiformes in terra. **¶** Ande et nome animal. atz ita cieetos supne capiunt. **¶** Idem in libro decimo. Sim animal digitos habentiu herba alitur lepus: sed et fruge. **¶** Idem in libro xi. Parentibus oculis dormiunt lepores. et no pinguedine: sicut nec ps dices. Animalu vtilissimus est lepus: traditqz frogus et pilos esse in buccis intus: et in pedibus. **¶** Aristoteles. **¶** Lepus vtiqz multoz pueroz est. Et intra mandibulas pilos habet: et in pedibus similiter. Solus in bus qui dentes habent in vtraqz madibula: coagulus habet. Lepus femina quadoqz matrem equirat coitus tempore. Est autem pili mollis: sed valde tenuis. Cor habet magnum: sicut et animalia cetera: que timida sunt. **¶** Vultur leporem depredat: et interficit. Lepores etiam si ad terram itacā inferantur: non viuunt: sed aliquando reuerti ad mare videntur. **¶** Ambrosius. Lepores cogitauimus hęceme albefcere: estate autē in colore suu redire. **¶** Quod ideo dicimus: ut in resurrectione futura bonoz immutationem credamus. **¶** Aetor. Lepus est animal molliissimum: debile: timidum: ac fugaciu: auri culatum: habet crura retro longiora. vnde et facile: as cendit: quod defecit. Inmudus est secundum legem quia

non ruminat: sed quidē vngulas diuidit. In petra cubile suum collocat. apertis oculis dormit: habet autē simul vtriusqz sexu. **¶** Ande ibentius comicus. Tu ne inquit es lepus: et palpamentum queris. Quasi dicat ex quo nunc femine: nunc maris: vsurpas officiu. quid nā quod palpes: queris mulierem. **¶** Habet autē lepus labia semper in motu. **¶** LXII.

De eodem. **¶** Et libro de naturis rerum. **¶** Lepus celeritate vigenis: inter bestias timidissimus est. vnde et raro nisi i nocte exir. ad pastu tempe messis exultat: et mouetur ad ludu. **¶** Et stante plinio nūq pinguedine. **¶** Si autē intra tecta domus nutriatur cū hominib: et motu velocitatis careat: inaturalis crassitudo sup ren eius crescit: et moitur. **¶** Mltus itaqz motus in animalu pinguedine minuit. quam vtiqz ex multo cibo posset contrahere. Lepus cū omnibz pceda nascitur: oportuit ut supra modu multiplicaretur. **¶** Unde solus fere animalu fetu pariens: aliu interi in viro pilis vestit: aliu sine pilis: et alius in femine repositu simul gerit. **¶** Itaque dicit basilius. quod vbiqz ceperunt habitare: non facile deletur eoz genus. **¶** In aliquibus aut regionib: iuxta ambrosiu. hęceme albefcit: et estate in colorem pristinu redcit. **¶** Fertur quod mustela cū lepore ludat: et tandē lassati guttur dentibus apprehens dens acerzime stringit. **¶** Qui mortuum sentiens: euadere fugiendo conatur: sed doloso podere aggrauatur. **¶** Tandē demqz conuente impudba bestiola necat: et manducat. **¶** Lepus aut sexum suum per annos singulos mutat. **¶** Philologus. **¶** Femina lepoy equirat marem in coitu. **¶** Pedibus lepoy granula auri colliguntur: me pereant. **¶** Non autē sit os tuu plenu pilis: sicut os lepoy interi us: sed sint pedes tui pilosi subtus sine pondere: sicut pedes lepoy ne ledantur in saltu. **¶** Alexander. **¶** Ferunt lepoy caracterē ferus nobilitatis habentē: lepusculos i viro gestare. **¶** Nūquid hermafroditus est. **¶** Addit etiā quod postq semel cōceperit et lepusculus etiā grandescere incipitibus iterū concipit. **¶** LXIII.

De medicinali lepoy operatōe. **¶** Nsaac. **¶** Lepus licet siccus sit: et grossum sanguinis generet: melior tamē est hircis et capris iuuenib. **¶** Proinde cōuenit siccitas habere volentibus cōplexiones. **¶** Corarius vero est tenuem dietā seruand. **¶** Auicenna. **¶** Lepus siluestris frigidus est et siccus: sicut machu mūdicat. **¶** Sanguis ei mūdicat pannu et cinis capitis ei medetur alopecie. **¶** Cerebru eius assatus confert tremori accidenti in successione egritudis. **¶** Itē cum eodē cerebro gingiue pueroz iunguntur. **¶** Proprietates que in ipso est: velociter oriuntur dentes: et facile ex eunt sine dolore. **¶** Coagulum eius melius est omnibus coagulis in specie. **¶** hoc cū aceto bibitum confert epispemise. **¶** Idem cū aceto tyriaca est venenis. **¶** Itē sanguis lepoy fritus confert diuiterice: et apostemati intestinoy et resolutioni antique. **¶** veneno quoqz sagitte armene. **¶** Caro lepoy calida est et sicca: assata bona est vlcery intestinoy. **¶** In iure carnis ei sedent podagrici: et haberes dolorem iuncturay. **¶** Et ei opario prima est opario in iuris vulpis. **¶** Sanguis lepoy calidus: morpheo pāno qz suppositus: offert eis. **¶** Idē cibo maturat apostemata calida et apostemata leuia. **¶** Bysacoides. **¶** Sanguis lepoy punctus araneas et vulnera mala compescit. **¶** Pulmo lepoy oculoy dolores mirifice tollit: sup perpositus et ligatus. **¶** Item contritus et illinitus perni onco: et pedes a calcamētis lelos sanat. **¶** Locium lepoy cum spicanardi et aqua bibitu ydropticos curat. **¶** Infantibus vrinam prouocat. **¶** ventres mollit. **¶** dolores aurium compescit. **¶** Idem. **¶** Cerebellu lepoy comestum: tremorem corpis tollit. **¶** Tritum comestū dentes infantium confirmat. **¶** Caput eius combustum cū sepo vsino: et ut cathaplasma adhibitum alopecias emēdat

Idem in libro octavo

Coaguli eius bibitu abstinet menstrua: fluxu sanguis stringit Epilepticis medetur: venenis subuenit. Cum aceto lac in muliere mamis coagulatus dissoluit. Bibitum quoque mortuum viperis nocere non sinit. Succus eius calidus punctus: maculas emendat. Item cerebrius lepore tritum et potatum submeliosos emendat et urinam emittit non patitur.

De eodem **LXXIII.** **Kazi phisicus** Lepozina caro plus aliis melancolie generativa est. Phisicus. Coagulum leporeis frigidus est et sicum: virtute habet costringentiam et frigiditate. Absterge di et mundificandi et propter lacrimas costringit quales fluxus. Et propter membra. maximam habet vim contra epilepsiam. Esculapius. Leporeis pulmo super oculos positus dolores tollit. Cor eius recens collo suspensum: quartanarios tuat. Siccatu comitum et bibitum caducis couent. Fel eius oculos claros facit. Renes ericari et bibiti calculos pellunt. Sanguis cum aqua calida idem facit. Item non vbi super. Et cui aduenit rigor ex febre: si suspeditur cor leporeis: aut pes foricis cofert. In egrotantibus quoque colicis occidit. id est. coagulum leporeis super patientem suspensum tuat eum. **Arethodes.** In animalibus. ut dictum est. in utraque mandibula dentes habentibus non inuenitur coagulum: nisi in lepore tantum. valet coagulum contra fluxum ventris: et maxime leporeis. **Plinius libro. xxviii.** Coagulo leporeis et aceto quidam vitur contra scorpionem et murum et araneam: eoque punctos aut non feriri. Valet idem contra marinoz morbum vel icterum. Et contra sanguinem thauri haustum. Et contra venena antidotis additur. per aurem infusum valet contra dolorem dentium. Confert etiam grauitati auditus. eoque vberem illud silitur infantium aluus. Cerebrum leporeis in vino primentiaz vine cobibet. Eiusque restitum li tollit: vel coagulum cum aseruo adipe in polenta: Renes quoque illius inueterati calculos pellunt: et pedes eius ad alligati podagris referunt. Cuius pili leporeis cofert pedibus frigore adustis. Eiusque pulmo cotulis dissectus auri pulmonis cinis. Sanguinem quoque silitur coagulum leporeis et piloz eius cinis. Leporeis cinis cum oleo mirre sedat dolorem capitis. Somnos fieri lepore in cibis sumpto. arbitraturo caro. Fumi quoque leporeis cinis in vino repido confert dysentericis.

De mulo. **LXXV.** **Mulorum.** Mulus ex greco tractus habet vocabulus eo scilicet quod iugo pistoz subactus tardas molesto ducit in gyrum molas. Indes asserunt quod anas abnepos elauit grezes equas ab asinis in deserto fecerit prius mos ascendit. ut muloz inde noua opra natura animalia nasceretur. **Plinius libro viii.** Ex asino siquidez et equa. sicut dictum est supra. gignitur mula mente triu. videlicet animal ad labores vtriusque certimum. Ad tales partus equas neque quadumis miores: neque decemibus matozes legunt. **Arceusque vtriusque genus ab altero nascuntur.** nisi in infantia eius generis quod in lacte hausto. Quapropter surreptis pullis in tenebris equaz vberit: asinaz ve oculcos admouet. Itaque obseruatum est ex duobus diuersis generibus nata tertium generis fieri. et neutri partus esse similia. Ea que ipsa que ita nati sunt non gignere in omni animalium genere. Ideo mulas non parere. male calcitratus inbibetur vini crebriore potu: Mulu autem non licet. vicisse atthenicis monumentis apparet. hoc animal maxime frigidis imparis est. Ideoque non generatur in ponto: nec equinoctio verno: sicut pecora cetera: sed solsticio. **Idem in libro. xxx.** Angule mularum tantum a venenis vel veneno fugis aque quo perit alexander magnus: non perunt. sed omnis alia materia. **Idem.** Mulas non calcitrare cum vino biberint. **Alexander.** Mulus est animal versutum. retro calcitrando quippe muloni insidias premit. ac pede magistrum suum cum si

mulantem percutit. Stimulis etiam inobediens est. cumque vilam cernit in qua se pnoctaturum putat. repente claudicans: impotentem se esse vicerius progredi metuit. **Et ascensor cui note sunt fraudes ipsius crebra iteratione calcarii potentiam pristina ei restituit.** **Phisilogus.** Mulus est quasi mediu inter equum et asinum cui qui in se det quasi tempantia vebitur. Nam qui supbia vebitur quasi vebitur equo. qui pigritia: quasi asino. hoc animal omni tempore domesticatur: sicut et homo. **Et libro de naturis rerum.** Mulus ex asino et equa genitus: habet quodam asini proprietate: sed aures longas: binitum horridum: erucem in humeris: pedes erigulos: et corpus macilentum. Reliqua vero: vbi habet equus. **Mule non concipiunt** quia menstrui supfluitas in eis cum cibo trahit in nutrimentum corporis. Item sanguis quo natura non indiget: exit cum supfluitate vesice. **Et alia ratio: quoniam hoc animal extra naturam generatum est: et eius natura diuersificata est: in equo: qui calide nature est. et asino qui summe frigiditatis.** Itaque in fetu diuersificet generato et male complexionato: non potest esse peccantia primum et otidinata natura. ut quasi et propria: sibi simile generet. quod nullam propriam generis sui substantiam habet. Itaque in animalibus romanorum mulas peperisset: prodigium loco habitum est.

De eodem **Arctostylis.** Mulus est animal pilosum. in eo vicinatur ante riora colli versus ad partem capitis et spularum extremitate. habetque iudas: sicut et equus. **Nec habet filium pedem: sed in extremo pedis solea.** Eucite dentes sicut equus et asinus. habetque fel epati applicatum. **Comedit et ipse fructus. herbisque pascur.** et ab equa impregnatur. Quaproque potat et aqua plus tanto magis proficit ei cibis. **Pilos** habet molles splenem strictum: sicut homo et asinus. ventres vnum: sicut et cetera soles habentia. **Mulas** genus eucit humiditatem mestralem. quod non faciunt cetera quadrupedia pedes ad posterius flectentia. **Corpaque mularum magna sunt:** quia supfluitas menstrui trahit in creationem et cibis corpum. **Sanguis quo non indiget cum vesice supfluitate egreditur.** Ideoque multi non olfaciunt mularum vrinam: sicut alie bestie habentes soles. denique mulozum genus cotu estuar: quod multi et mule non possunt generare. possibile tamen est quod impregnatur mula: sed raro. quod accidit in tempore preterito. sed nutrire non potest ac cibare: quousque completur eius creatio. mas vero generare potest in quibusdam temporibus. quia calidior est quam femina. **Et quod generatur ex eis extraneus: occasionatum erit.** Mulus cum sit magni cordis: est timidus: nec habet fel omnimode. sicut equus et asinus. **LXXVII.** **De mulozum generatione** **Plinius vbi supra.**

Muli. ut dictum est. in solsticio generatur. **Partus a tricesimo mense occidimus.** sed a trimatu legitimus. **Mulas** tradit non parere. **Theophrastus** autem eas in capadocia parere tradit: sed esse id animal tibi sui generis. **Generatur ex equa et onagris** manifeste factis mule veloces in cursum. **duricia eximit pedum.** verum rugoso coepe: indomito animo sed generoso. **Quapro autem et asina genitus: omnes antecellit.** **Et si de naturis rerum.** **Et asino quidem et equa. ut dictum est generantur mule.** **Et asina vero et equo burdones sine burduli.** **Palladius libro. iiii.** Si quis ergo mulozum genus creare delectat. equam magni corporis: solidis ossibus: et forma egregia: debet eligere. in qua non velocitatem: sed robur exquirat. **Etas** a quadrima versus in decemem. hinc admixtura iusta conueniet. **Si asinus equaz fastidiat admixtum ostentam prius asinam: donec cocui diuoluptas sollicitetur: adhibemus** quia subditur: equa libido incitata non spernet. et rapit illecebris generis

caude plurimūq; in ea parte lanificē. Quūq; deinde summa genera duo sunt: scy rectum: et colonicum. Illud mollius hoc in pascua delicatius cuz rubis rectum vel catur.

CLXXII.

De pascu ouium. Et li. d. na. rerū. Ovis, vt superius dictum est. iuxta Ambrosiū in aduentu hyemis ad escam in explebilis: et insaciabiliter herbam rapit. cozq; asperitates hyemis presertit. vt se prius herbe pabulo fartiat. q̄ ge lu adurente deficiat. herbam quide depascūt sepe oues radicitus. Arbores aut si depauerint vit vnq; pficiēt. Morus etiā illaz arboribus multis ē etritalis. In locis aridis pascē diutius viuūt. Aristoteles. Quib; in autumno cucurbita pare cū sale dantur ad multiplicatiōē lactis. Impinguātur aut lenticula et palca cum sale. Impinguātur etiā aquā bibendo. Et in estate qui dem valet eis aqua septentrionalis frigida. In autum no vero aqua meridionalis tepida. Inuat eas pass; in sine diei: motusq; per itinera. labore vero macrescunt. ouis vel agnus si renes eius impinguātur: vt sepo cir; cūquaq; cooptantur: moritur. vnde q; ppter bona pas cūa sepū in renib; multiplicatur. Ideoq; plerūq; oues a suis pascuis mutātur. vt nō accipiant plus necessārio. In egypto sunt oues magne valde: quia ibi multi habent cibū. Palladius libro. xii. pascua ouilio generi vtilia sunt: que vel in nonalib; vel in ptatis siccioribus exatātur. palustria vero noxia sunt: siluestria damnoſa lanatis: salis tamen crebra p̄persio vel pascuis mixta: vel cānelib; frequēter oblata: dicunt leuare fastidium. Nam p̄ hyemem si penuria est: fenum: vel palea: vel vitia: vel faciliq; victus vime seruatis frōdibus p̄beaf. aut fraxini. Estius mētib; pascātur sub lucis initio: cum graminis teneri suauitatē rosis mixtura emendat. Quarta hora caleſcēte potus lutiſsimus: aut purei p̄ beatur: aut fōtis. Medios solis calozes vallis: aut arbor vmbrosa declinet. Deinde vbi siccio iam die ardoz infrigitur: et solū primo vmbre vespertini rosis humefcit. gregem reuocemus ad pascua. Sed canicularibus et estius dieb; ita pascende sunt oues vt capita gregis semper auertātur a solis obiectu. Hyeme autē vel vere nisi reſolutis gelicidius ad pascua pdire nō debēt. Nā priuioſa herba hui; generi morbos creabit. ac tunc se mel adaquare sufficiet. Breuas oues: sicut asianas: vt tarentinas moris est stabulo potius nutrire: q̄ campo et p̄cludis tabulis solum in quo claudūtur inſerere: et sunt tata cubilia: ppter inuriam p̄ciosi velleris. ne humor reddat elabens. Sed trib; per annū totum diebus: aprico die. lotas oues vngere oleo oportebit: et vino. ppter serpentes qui plerūq; sub p̄sepibus latent: ce drum vel galbanum. vel mulieris capillos. aut ceruina coxia. frequēter vti oportet.

CLXXIII.

De generatiōe ouium. Aristoteles. Ovis post annū cotit: et vsq; ad. ix. annos parit: vel vsq; ad. xi. siue tota vita sua si bene custos diatur. oues aquam saliaz potātes: anterioritē coitum. In coitu facies ad septentrionē vertere debēt. vt mares cōcipiant. Et siquidem albe vene fuerint sub lingua eius faciet fetum albū. si nigre nigrū. si duozū similiter duoz; color. et si rubei rubent. Versus traciā sunt duo flumina: quoz; vnum potatū ante coitū: facit colores agnotūz nigrōs. et aliud albos. aliud quoq; ru beos. Cum aut impinguātur capre et oues sunt pigritiores. Vt aut ouis p̄prie in ethiopia xiiii. annis. et capra vnde cum. paritūq; gemellos. Et si abus cōueniēs ē aries vel caper erit virtuosus. ouis et capra si vnq; nātur in loco cōtra impetum venti septentrionalis. parit vnt mares. Si vero contra meridiem parient. feminas ouis quidem si acciderit tonitrus. et sola remanserit im pregnata abortit. Plinius vbi supra. Ouum co

itus est ad occasum arcturi. id ē. a tercio idus maias. ad aquile occasum. id est vsq; in xiii. kalēdas augusti. Be runt partū diebus centūquinquaginta postea vero con cepti sunt inualidi. et post id tempus natos cordos vo cabant antiqui. Tonitrua solitaris ouibus abortus in ferunt. Remediū est eas congregare: vt certū iuuentur. Aquilonis flatu mares concipi debēt. Vultri feminas atq; i eo genere arictū maxime spectātur ora. qz cuius coloris sub linguis habuere venas. eius lanificiūz in fe tu est. variūq; si fuerint plures. immutatio aquarū po tulq; variat. Ambrosius. Ouis aut inter multa mi lia agniculoz; soluz; agnoscat suum filiu;. vnus est bala rus. eademq; species plurimoz;. illa tamē suū a ceteris discernit fetum. pastor errat in ouū discretionē. fallitur qz specie. sed ouis nō fallitur pietate. Ouis odor ē om nibus. Sed tamē habet naturā domesticū. odorem suū quē soboles speciali quadam p̄prietate redolere vidēt. Et libro de naturis rerū. Si iuniores oues festi nant ad coitum. pessimū est lignū scy q; pessis sit inter il las. Similiter ouis antiqua. si post tempus debiti. que rit coitum. malū est lignū. In multis orbis p̄tib; oues faciunt duos fetus et maxime in ethiopia. sicut aut ag nus mares p̄prietam inter alias oues balatu cognoscit: sic mater agnum cum eum odoratur in cauda vberib; qz admittit.

LXXIII.

De carnis ouinis. Isaac. Ouis caro siue pecorina calidior est ac siccior porcina. Bobus etiaz et capris calidior ē et hu midior: vnde tenerior est et ad digerendū facili or. et a stomacho facillime descendit. venter magis ca pta et ouina humefacit. minus tamen q̄ porcina hu mida est. nō em̄ habet humiditatē digestioni repugnā tem sicut porcina. nec humiditatem lubrificantiē: vt an te excoctionē egrediat. Sed tamē eius nutrimentum diuersum est: scēdūm etatis et cōplexionis diuersitatē. Diuersitas nutrimenti ex etate quadruplex est. Est em̄ lactans: et annualis: vel iuuenula. Adulta siue tā com pleta et decrepita. Lactans viscosa ē et indigestibilis. Iuuenula mioris ē humiditatis atq; viscositatis. Adul ta vero mediocris complexionis. Decrepita vero dere rior ceteris: quia frigidior atq; siccior: ideoq; lignea et insipida. Oues comelle viscosum flegma generant: nisi manducātes sicce complexionis exsūt. Aucina. Ouis caro bona est: que cum caliditate est fibrilis: et siccior est omnino carne quadrupedis. Actor. De carnis; arictinis. et agnūz iam dictū est supius: que videlicet animalia cū oue sūt eiusdē generis: carnes tñ in cibo di uersificātur p̄ differentia sex; vel etatis. CLXXV.

De tonsione ouū et lana. Palladi; li. v. Oves i locis calidis mense apuli oportet tonde ri ac ferotinos fetus eodem mense signari. Idem. Porro in locis temperatis mense maio ouium tonsio est celebrāda. Sed tonfas oues hoc vng vine medicari oportz. Succum decocti lupini. feces vi ni veteris: et amurcay; pari mensura miscerib;: et in vniū corpus omnia redacta curabis allinere. Post triduum deinde si mare vicinum est: litoz; mergātur extremo. si in mediis terris pascimus aqua celesti cum sale paulu lum decocta sub diuo debet pecozū tonsa et vncta mē bra diluere. hoc em̄ modo curatum pecus toto āno nec scabrum fieri dicitur: et prolixas lanas creare fertur ac molles. Plinius vbi supra. Oues nō vbiq; tōden tur sed durat quibusdam locis mos vellendi. lane et per se coacte vestem faciūt: et si addatur acetū ferro resistūt. Imo vero etiā ignibus. Sic vt dicitur est supra. cubi tales sunt ouium caude: plurimūq; lanifici in ea parte lanarū nigre nullum colorē bibūt. Aristoteles. La na ouium quas comedit lupus: post tonsionem ill; pā ni plus recipit pediculos. Et libro de naturis rex

Quaeque plurimum in caudis lanatae sunt: bonitate spe...

LXXXVI.

De usu lane in medicina

Quum lane praeter cultum et rurclam contra frigora...

LXXXVII.

De ceteris utilitatibus suis.

Et libro de naturis rerum

Omnia que in ovis sunt: vitula sunt. scilicet lana: pel...

pecoris et similiter ius et carne arietis valet contra...

LXXXVIII.

De porco

Porcus dicitur quasi spurcus. In iugum enim...

LXXXIX.

De porcorum cibo

Et libro de naturis rerum

Deci pprium est terra subacta escam querere
 & cretenus lutosio ac vilibus ifudare. **M**idus
 eni et immundus. vt dictum e. indiffereter velti
 tur. et luto delectatur. **A**restoriles. porcus inter aia
 lia quadrupedia: est habes additametum rostri latum
 ad cauandū terrā. et comedēdū radices. plus enis oib⁹
 aialibus radices comedit: et eis cito impiguatur. serpe
 tes etias comedit. Ventrem habet maiorē canis ven
 tre. habentē in se inuolutionē: vt sit decocto cbi longo
 tempore. Impiguatur autē cum ordeo ac milio & palea
 precipue vero quiete impiguatur: et delectatur. ipiguar
 illuz abus diuersus. adiuuansq; cibus compositus. Et
 quidā cbi cū inflant: quidā carnes. quidā piguedmem
 generant. Delectatur autē in comedendo glandes: que
 reddūt humiditas eius carnes. culmos duos habet. **S**c
 mima vero eius impregnata si multum de glandibus co
 mederit: abortiet. porco etiā valent ciceres. **O**rdiū bo
 nus ē cibus salētibus masculis. **O**rdeus quoq; coctū
 feminis impregnatis. **L**ibi porci secta pars transit in
 pilos et sanguinē et similia. **P**alladius libro tercio
 In porcis autē preter alia illud etiam cōmodum reperi
 tur q̄ inuisi vinctis nec dum turgentibus vel post vīn
 demiam gramine prefecto diligentiam fossiois imita
 tur.

De generatione porcorū **A**restoriles
Decus octo mensium coit: sed tunc debile quid
 generat. Multos filios facit: ppter multitudi
 nem spermatis: cetera bisulea paucos facit. vt
 vit aut vsq; ad annos quindecim. **L**ū impiguat coire
 potest omni tpe: estate & hyeme nocte & die. porca pegr
 nās est quatuor mētib⁹: ferulū est in fetu. parit em̄ 12.
 filios: & lactare nō sufficit. p totū ventrē habet mām
 las. & nō omnes equales. **Q**uax p̄mā. id est subascella
 rem dat p̄mo filio. porco sollicitate feminas illa aures
 erigit: anteq̄ demiserit: nō consentit. porc⁹ multos filio
 os facit. ppter multitudinē spermatis. **M**ultos eni
 in anno parit: ppter caliditatem et abundantā cibi. post
 octo menses saltat porc⁹. & porca vni⁹ an̄ parit. **I**n qui
 buisdā vero regionib⁹ porc⁹ post quatuor mēses coit: et
 porca post sex parit. **L**ū autē parit marcescit. **I**te porca
 si prius fuerit virgo: pariet filios pauci corpis. **E**t cum
 ad quindecim annos puenerit nō pariet. **E**t si multum
 pinguis & in delictis fuerit tunc lac eius post p̄mū erit
 paucū. **I**tes meliores sunt porce filii: qui nascūtur ei
 inuentute. meliores quoq; qui nascūtur in hyeme. dete
 riores autē qui in estate parit: & macri: & būidi. **E**x li.
 de naturis rerū. porcus habet potestare coeundi multū
 p̄re aliis animalibus: si tamen piguis sit. porce autē in
 tantum efferari dicūtur in coitu: vt hominem laniant.
 maxime candida veste indutū. **L**astrātur autem reci sa
 tuba. sicq; celerius pinguescūt: a coitu abstinentes. **S**i
 multas glandes comederit q̄ impregnata ē. abortum fa
 cit. **Q**uādo mltas habet fetus lac paucissimū. pessime
 vero suos sum: qui natos filios lamiat. **I**n calidis regi
 onibus melior est fetus porce in hyeme q̄ in estate. **I**n
 frigidis autē stratiū: et hoc ppter intemperie regionis
Phisiologus: Agrestis porci tempore coitus bel
 licosi sunt. et vt habeant durum corium conficiat se ar
 bouibus: et postmodū intrant lutum. **D**einde lutū illuz
 desiccant: postea preliātur intantuz: vt ambo aut vnus
 eoz moriatur. **L**oir autē porc⁹ manet: sed qd̄ agrestis ge
 nerat postq̄ intrat etatem malum est. **LXXXI.**

De morbis eorum **A**restoriles
Decis accidunt tria genera egritudinū vna vt
 delictet que dicitur blancos et est apostema in
 auricula & mādibula: in alio quolibet membro
 accidit in sepe in pedibus. ita caro illius loci corrumpi
 tur: & trāsit corruptio paulatī: donec pueniat ad pulmo
 nem: & postea moritur. hoc infirmitas cito augmētatur

& stati in principio q̄ cognoscitur: abscondatur membrū
 tu quo est: aliter sanari nō pōt. **S**ecūda est pōderofitas
 & dolor in capite & ex ipa mouitur maior ps potozorum.
Tercia est fluxus ventris & hāc optināt nō habere re
 mediū. **I**nfirmetas auricularū accidit q̄ dolor est gran
 dis. **L**ū autem porc⁹ est crassius: iuuat cū comedere mo
 ra. **I**uuat etiā cū balneū & aqua calida. **D**imiuatur quo
 q; vena: que est sub lingua. **P**orcis mollis carnis con
 tingit pustule in crure & collo & spatulis: sepe quoq; in
 lingua. & sub ascellaribus. **E**t si eradicetur puli sui capi
 tis: erit & radicibus piloz quasi venenū. valent ei cice
 res & ficus in cibo. delectatq; comedere glādes: reddūt
 q; carnes suas tempatas & humidas. **Q**si impugna
 se porce comederint multuz de glādeb⁹ abortient. sicut
 oues. **P**orcus cū mordetur a scorpione: par sentit: & si
 post mortuum intret aquā: cito morietur. **A**ctor. **A**d
 egritudines quoq; porci p̄tinere videtur: q̄ vt sup⁹ dū
 crum est. vno oculo p̄dūo citius moritur: & q̄ porca q̄
 parit marcescit. **LXXXII.**

De carnibus porcinis **I**saac.
Decima caro multum: nutritibilis est. **B**onū ge
 nerat. chymum. ventrem humefacit. ppter hu
 miditatis sue copiamq; viscositatis: vitam ta
 men p̄uocac. et tenui dicta vrentibus ē inconueniens
 diuersē tñ qualitatis est: ppter etatum sue complexōis
 varietatē. **L**actātes em̄ ceteris būidiōres sunt: et ideo
 cōuertibiles in malos humores: et in putredinem. **P**orci
 que tamē si stomachum malis humorib⁹ inueniunt p̄
 occupatū. **S**ed stomachū fortē habentib⁹ viles sūt: qz
 bene digerunt. & perfectū dant nutrimentū. humidis
 vero natura sūt pessimā. maxime si stomach⁹ eoz malis
 humorib⁹ plenus sit. **P**legma em̄ viscosum generat: et
 inde podagram. vlti dolorem. lapides in renib⁹. parali
 sim. & silia scdm̄ p̄lectiones & naturas quas inueniunt
Adolēcentes autē meliores quidem sunt: et bene nutri
 biles: laudabilem em̄ sanguinem generāt. **I**uuenes au
 tem ceteris meliores maxime si castrati sunt. decrepiti
 vero pessimi. **S**unt em̄ frigidi et durā carnem habent:
 lignē & insipidam. quibus afflicti incedunt melanoliā
 & diuturnas febres: vt quartanā. **C**aro porcina ceteris
 animalibus est frigidior & humidior: maxime domestica.
 ca. quia siluestris ad comparationem domestice calida est
 & sicca. vnde minoris est nutrimenti. **D**omesticam ergo
 nō oportet accipi nisi raro. **E**t solus extremitates eius
 comedantur: vt pedes & nates que semp in moru sunt.
 sed & comedentes debēt post cibū exercitari. **Q**uete at
 vni⁹tib⁹ cauenda sūt siluestria mltomagis & domestica

Bucen: **C**aro porci siluestris et domestice secundus
 qd̄ dicitur. est velocis digestiois ac deflectionis. et for
 tis nutrimenti: viscosi et grossi. **D**icunt autē chylisiant
 et eorum imitatores. qz melior caro siluestris est caro
 porci siluestris: qz cū hoc q̄ leuior ē carnibus domesti
 cis. fortis ac plurimi nutrimenti est: et velocis digestōis
 & ē melior q̄ potest esse in hyeme. **P**orcellaz vero caro
 parū nutrimenti ē. ppter fortitudinem sue resolutōis
 et vehemētā humiditatis. **E**x li. de naturis rerū
Porcine carnes in estate nocue sunt. ad comedendū
 vsq; ad equū etiā autūnale: qz dormit porc⁹ calido tpe
 plus q̄ co impet nature. **A**deo autē inbysat somno max
 ime porcus debilis: q̄ nisi interim exercitur: quasi som
 no litargico morietur. **LXXXIII.**

De diuersis porcorū medicinis **Q**uēna
Deci sanguis et hominis similes sunt in omni
 re. similiter et carnes amboz. ita vt quidā veu
 diderūt carnem hominis pro carne porci. et la
 tuit donec in ea inuenit sunt digiti hominis: **S**ang⁹
 us tamen porci debilior est virtutis sanguine homi
 nis. **S**el porcūz ceteris fellibus debilis est: solutiū
 tamen est malicium. **I**n ipso est quedam supicitas. et

generat sanguinem melancholicus tardeq; digestionis est: dicitur ppter spicritate n sua. Adeps porcini valet ad apostemata: et ad ignis aduersionem. Cofert et p acure veneni venenoso: sed atq; modicatione intestio ru uebementius etiã q; caprinus. Stere porcini cum aqua et vino confert spuro sanguinis: et dolori lateris Item ster? siccu cu aceto bibitur ad infirmitatem la certoz. Cum ceroto quoq; ponitur sup proflonem in neruis et sup duricias omnes. Balsamoides. Adeps porcini salitius vetus et calidus malacior est. Qui cu vino lotus fuerit: pleureticus est vtilis ac matriæ: et ignis aduersionibus. cum cinere mixtus aut cu calce tumo res tollit. et vulnera ad sanitare pducit. Fel porcini la nis adhibetur et in ymblico positu ventre soluit infanti um. C. Hali. Fel porcini pdest vlcereb? auris. Adeps porci min? calidus est: q; leonis. sed declinans ad humi dum. naturas et bumectat. Prodestq; venenosoq; mor sui. Pulmo quoq; porci et agni. cobustus et pulueris tus pdest ocreaz excoziationi. Spar siluestris porci cu aceto comestus. pdest morui reptilis. Os caulle porci si coburatur: et frictur eo dentes solidantur. pdest etiã ppeze torsioni et inflationi ventris. locu porcoz pdest albedini oculoz. Sed eius pprietas est vt lapides fran gat et cetera. C. LXXXIII.

De sue Vidozus.

Sue dicta est: eo q; paucis subigat. id est terra subacta escas inquirat. De qua bozarius. Est amica luto sus. a sue aut; dicitur sunt sere. vnde et sutores vocatur. eo q; ex fetis suant. id e contur pel les. C. Solinus. Vocatur in arabia qui in tertioris et licinis habitãt. nullis caribus proxi? asphinet. Hane buus animalis genus si illic inuenit fuerit: lico mozi tur. C. Plinius libro octauo. Sues piguescit le dieb? sed magis inedia tridui ante saginãtoz oza. Alialium hoc maxime brutum. Lastrantur femine post mediam bidit prioribus alias pernis suspense. recia vulua: ce lerisq; piguescit ita. Semel in anno gungunt. Sue oculo amillo. putat cito cerringit. Aliquibus vita est ad quindecim annos. aliquibus ad vicinos. verũ esse rantur alias obnoxium genus morbis angine maxime et stric. Indeq; suis inualide cruoz in radice fete doso euulle. capne obliqui in incesu. Penuriam lactis pze pigues sentit. et pzo fetu min? nuerose sunt. In luto voluntatio huic generi grata. intozta cauda. Id est no tatum facilius iacere in detrum q; in leuam detoztas. C. Idem in libro decimo. Equos et canes ac sues intum maturini appetere. Feminasq; post meridies blandiri diligetiozes tradidere. Sues quoq; tantu in coitu oze spumaz fundere. Atermazq; subantis audita voce: nisi admittatur: abum vsq; in maciez nõ capere. Feminas in tantum cferari ob coitum. vt hominem laceret. ma time candida veste indutum. Rabies ista mitigatur aceto nature asperso. Auiditas coit? putatur ex cibis fieri: sicut viro cruce. pecori cepa. Quadrupedi pgnã tes arent venerẽ ppter equam et suem. Solidipedes et biscula sues omni cibatu et radicibus aluntur.

Idem in libro xi. Apro quidem exerti sunt dentes ra ro aut; femine: et tamen sine vsu. Itaq; cu api pcutiant femine sues mordet. Marib? quoq; plures sunt dentes q; femine: sicut i capra et homine. Sub? dentes nunq; decidit. Guttur homini tantu et sub? intumescit aqua ru que potatur pleriq; vicio. Animalu pleriq; ping uedo sine sensu est. quã ob causam sues spirãtes a muri bus tradunt rosas. Sues habent plures mãmas toto ventre. duplici ordine. Generose quidem duodena: vul gares aut minus duntis. Prinoogeniti in quaz parte situs primas premur. Et si clce sunt fauci ptime. tamen suã quisq; nouit in fetu: quo gentus est. ordie eaq; ali tur nec alia. Betraero alumno suo illa sterlescit ilico:

ac resilit. Sic et omni turba relicto vino: sola munifex que genito fuerat attributa descendit. Laudam sues in rosquent. In ilirico quibusdam locis vngulas solidas habent. Idem in libro xxi. Elleboz nigz sues necat itaq; id cauent: cum cadido veltantur. Idem in libro xxi. Salamãdra a sue maditur dominare eadez: illa re rum dissidentia veneni eius cerringit primu omniu ab his que veltatur illa: verisimile est. Idem in libro tricesimo primo. Sues a serpentibus percussit: cancol edendo sibi medentur. Et libro de naturis rerum. Sues apo seuoz venatoru occurrit cu moriu: icrus acer rime iterante. cum vt supius dictu est. porcus agrestis icu non iteret. C. LXXXV.

De verribus ad sues admittedis Plinius vbi supra

Quillo pecori partus bis in ano. Tempus vtero quattuor mensiu: numerus fecunditatis ad vi cenos sed educare nequeunt tam multos. Ma res non vltra trimatum generãt. Femine senectute sel se cubantes coeunt. Polladius. Mese february ver res maxime feminas mire debebunt. legedi sunt vasti et ampli corporis: sed rotundi potius q; longi: ventre et clumbus magnis: rostro: breui ceruici. glãdulis spissis libidiosi: amicali: qui vsq; ad quadrimos mire femi nas possunt. Profas longi lateris debemus eligere: et quibus ad sustinendu feture onus magno se vter effundat. cetero verribus similes. Onus in regionib? fri gidis densi et nigri pil. i reptidis qualescuq; pueniunt. Femina tandem vsq; in anos septem partus onera ge stare sufficet. Ad cocipiendum amricula debz incipe. Quarto exempto mense pariunt vbi quintus incipier. Incipiunt aut; vt dicit. mese february: vt solidiorib? her bis nartice stipula succedente pascantur. vbi facilitas est trasigedi vediris q; subiu nati sunt. celcrioz miribus fetura rapatur. Sues hoc oib? locis haberi pot mel? tũ agris palustrib? q; sicca. pcpue vbi arboz fructuosa ru silua suppetit. que subiu maturis fructib? alterna p annu mutacione succurzat. Maxime locis gramuosis et canarum iuncis radicezq; nutriuntur. Sed deficiẽb? alimentis. p hyeme non nuq; pbebenda sũt pabula glã dis: castane: vel frugum vilia excrementa ceterarum. Verno magis cum lactent. nouella virentia pleriq; solent porcis nocere. Neq; gregatim claudẽde sũt por ce moze aliaz pecudum sed baras intersitio sub parti bus faciemus: quibus mater cu porculis claudatur. vt alumnũ gregẽ tutiozẽ ipa defendat a frigore. Qua re a supiori pte detecte sint vt libere numerũ pastoz ex plozet et oppressis a matre fetibus sepe subueniat sub trabendo. Curabit aut; vt fetus pproi cum vnaquaq; recludat. plus vero q; octo. sicut columella dicit. nutrire nõ debet. Mibi vero vtilius probatur experto: porcas cui pabula suppetunt: vt plurimuz sex nutrire debere. q; licet plures possint educare: tamen numero frequen ter sicca deficiat. C. LXXXVI.

De medicinis sillis ac verrinis. Plinius libro vice simooctauo.

Sillis cerebz atq; sanguis medetur. carbuncu lis verendozum: Medulla eius oculos fricari ptra lipitudines recipiunt. Fel quoq; suis au rium dolori medetur a viciis. Idem etiaz potũ lyemem sedat. Cum adipe vero pollino impositu perionies cu rat. Matilla: eius cinis vlcera que serpit sanat. An gularum quoq; ipsius cinis potone inspersus vrine in cõmentia cohibet: et vesica eius cobusta et pota. Lar dus eliti atq; circũligati ossa fracta mira celeritate so lidat. Lac sullum disintericis nec nõ prificis est vtilis simus. Eodem lacte potio cum mullo adiuuatur partus mulierum per se vero potum deficiẽtia replet vbera pu erperaz. Cusdez animalis licẽ sez inueterat? ex aqua

illius mammas abundantiā facit. Medulla suis hauri
sta cotum stimulat. Pulmo eiusdē assus eo die a ieiunio
sumptus ebrietatem arect. In icore suis inveniuntur la
pilli qui pruri et in vino ponticalculos pellit. Adipi sui
illo magna fuit laus apud antiquos. Inuiceturat duo
bus modis aut cū sale. aut sincerus. tūto vtilior quanto
verusior. Greciqz agungia vocat. vsus est ad emollien
da. et calefaciēda discutiēda purgādaqz ambustis et cō
fricatis mēbris: itez lassitudines et fatigationes leuat.
In simo suis innumeri vsus. Quāobrem ne de alta lo
quimur succum multo efficaciorē femina et que nō peperit:
multo vero prestātor in apris est. Fim⁹ suis sub recto
calefactus et tritus cū oleo valet ad tumores. Idem suc
cus illius sanat vlcera que serpūt. Idem quoqz simus
reccus vel inuiceturat cū farina illimitur ferofactis vl
ceribus. Fimi suilli cinis inspersus porioni vini tepidi
medetur desintericis. Sanguis si pfluat iunēris. suul
lus simus ex vino infundendus est. Luratis quoqz vas
let simus suillus: ac veris spuma reccō ex aceto. pustu
lis quoqz cōfert fimi suilli cinis ex aqua illirus. Corra
serpentis valet icari verinum et cerebrum et vino pos
tum.

LXXXVII.

De tauro

Visidius.

Taurus grecū nomen est: sicut et bos. Fertur at
qz taurini haustus sanguinis est homini letalis
Ambrosi⁹. Haustus quidē sanguinis tauri
in letalis est homini nec a deo purandū est laboriosū aut
mal deuisse nō nasci: aut sine sanguine generari: cum
eius virt⁹ sit ad cultū agrorū vtilis. ad vium plaustrorū
habilis. ad alimoniam lauis. Plinius libro viii. ca
pitulo quinquagesimo octo. Taurus minor a bob⁹ coz
nus sunt atqz tenuiora. Taurus in aspectu generositas
totius fronte: auro⁹ setolis. Corrib⁹ in procerū dūmi
cationem posecētib⁹: sed tota cōmatio priorib⁹ in pe
dibus stat. ira gliscere alternos replicās pedes ac spar
gens in altrū barenam. soliqz animalū cō stimulo ardel
cens. Vidimus ex impetio dimicātes rotari corribus:
cadentes excipi: iterūqz resurgere modo iacentes in bu
mo tolli atqz etiā curru citato velut bigis aurigas infli
sere. Aetoz. Taur⁹ est aīal luxuriosum petulans fe
rox et cornu petans armentū tuetur et fecūdat. Aro
stiles. Taur⁹ sicut et porcus tempe iracūdie: et coitus
valde indiscere iracūdius est: qm̄ in eius sanguine ml
ti sunt pili. Ob hoc etiā audax est ppter iracūdiā: que
mouet calorem. Sanguis quoqz tauri citius omnibus
sanguinib⁹ cōgelatur siue coagularur. Est em̄ spissus
ac niger valde. Coru pugnāt cum tauris: et volant sus
per eos: ac pūgnant oculos corūz rostro. Taurus mutat
dentes post duos annos: et nō omnes simul: sicut equus
Vrsus aliquādo se sup taurū proicit. et super dorsum il
lius cadit. Cūqz taurus vult eū ferire corrib⁹: tenz cor
nua manū⁹: et spatulis: et tunc ipm̄ in terra prosterant.
Taurus comedit fruct⁹: et impingatur a fructib⁹ vcu
tositate generātib⁹ vt ordeo et faba. Et etiā pingua
rar cubis dulcib⁹: vt ficub⁹ et vuis passis. Mel si quis co
riūz eius sident et insufflauerit eū: postea det ei ad come
dendum. Impingatur etiā multū si remāserit sine coi
tu. Multis annis viuūt tauri: in maiori pte quindecz
annis. Et si castrētū viginti. Animalia dētes equales
habentia: que nō ex illis seram faciūt: aquā sugunt. si
cut taurus et equus. verū tauri faciūt cōtrarium equus
quā nōlit aquā bibere: nisi clarā et frigidā. Equi ve
ro diligunt turbidā. In egipto sunt animalia quodāz
valde magna: vt tauri et oues. qz scilicet ibi sunt bona
cibaria. tauri etiā aliqui pilos habēt sup spatulas: sicut
camelū. Somniat et taurus: sicut caper et canis. tauri si
cur et capi et arietes ante temp⁹ coitus simul ambulāt
et tempe coitus se diuidūt: et pugnat. Cornua tauroz
siluestriū ppinguora sunt nocamito suo qz iunamento

Pugnāt em̄ corrib⁹ cum eo qd est debilius. qsqz fugit
lupos ac debiliores se. LXXXVIII.

De eodem. Plinius ubi supra.

Tauri si coitum in dexteraz partem habēt: ma
res. vt tradūt. generātur. si vero in leuam femi
nas. cōceptio pagitur intu vno. Que si forte
pererauerit post viginti dies marem femina repetit.
Idē in libro vndecimo. Cornua vero dedit natura tau
ris infesta. Et in hoc quidē genere tribuit etiā feminis
maribus tamē in aliis multis. Idē in libro secūdo
Lassere herba tauros inflammat narib⁹ illitis. Idē
in libro xxi. Caprificus et collo ferocū tauroz circum
data: intantuz eos compescit vt immobiles psciet.
Idē in libro xxviii. Taurinus sanguis quoqz venenū
est: ac cōtra hoc venenū auxiliatur edī coagulū. Idē
in libro xxxii. Nitru quoqz cū lassere datur būs q lang
uinem tauri bibentur. Et libro de naturis rerum
Taurus est animal robustū: et inter omnes bestias soci
ales satis mansuetū: preterqz ad eas que rapacitate ce
teris adueriātur. hi simul adunati creberzime pugnāt.
et in plectando linguas exertas habēt. dentib⁹ nil agūt
sed tantū comibus. frontem habent validā ad omne p
lium. Mēbraqz in eis fortiora sūt caput et collū. ppter
hec iuga ligātur eis in capite et in humeris sicut eōz
Et carne quoqz cartilaginosa et forti est eozum collum
et ob hoc inflectibile quodāmodo ad pondus debitum.
aquā darām libenter bibunt. et cum herbas depascunt
radices nō ledūt. sed hoc tantū quod in supficie appa
ret: sumunt. Qui si castrati libidine arceantur. meliores
sunt: aptiqz ad omne opus: et marie ad iuga sūt. Tou
ri cornua si calefiant: ad libituz flecti possunt. Vol⁹ aut
malū taurus est: qui stimulo ardescit. Quāto senior est
tāto teneriores habet carnes. si fuerit impingatus bos
habet nervos cordis fortiores ac duriores animalibus
ceteris. taurus tamē fortiores habet. Taurus si manē
rit multus annis sine coitu multū impingatur. et cum
venit et excessus subito moietur. Arestiles. In am
pbros custodiūt taurus annis it. ne cocant et hoc non
faciūt: nisi in principio cōtuficationis crescāt. Abissi
ologus. Taurus vero timens tonitrua: in picipio cho
rulcationis remanet in prato pascens: voce vero fugit.
Taurus siluestriū ligatus ad arborem fiet mansuetat.
et cetera.

LXXXIX.

De tauris indicis.

Visidius.

Taurus indicus ē fulvis coloris: pnicitatis volu
cris: piloz in cōtrarium versoz. Caput quando
vult circumflectit: tergit duricia celum omne re
spuens immitis feritate. Rabanus. Indicus taur⁹
immitis feritate: grandī capite: et ozū ricū. ab aure vs
qz ad aurem patelcente. Solinus. Indici tauri cor
nua circumflectunt: flexibilitate qua volunt. tam immiti
feritate sunt: vt capti animas furore prorunt. Plini
us et. Apud indos sūt atrocissimū tauri siluestres: ma
iores agrestibus: oculus ceruleis: et pilo in cōtrariuz ver
so: ricū ad aures desiccante. Feras omnes venantur.
et ipsi non aliter q foucis capti: feritate semper inere
unt. Et libro de naturis rerum. Tauri indici grāde
caput: et seras condensas et horridas habent. Cōferūt
cornua sua flexibilitate qua volunt: vel ad libitū vel ad
pugnam: et ea deponunt vel produunt. habēt et aliud
iunamentum: scilicet et cicione stercoz in longinqua
cuius caloze et ferore canes et venatores retardantur.
Sunt et in oriente boues qui vnum tantū cornū habēt
Alii vero qui tria hū nō habēt vngulas fissas: equo
rum more solidas. C. X.

De tauris ad vaccas admittēdis.

Arestiles

Taurus pascitur solus: nisi eius appropinquaue
rit tempus coitus. tūc enim cū vacca pascitur

et contra masculos omnes preliatur. Pugnat quidem tauri post vaccam. et victor salit super feminam: vacca vero fugit coitum. propter virge maris duriciem. **P**lini⁹. Tauri generatione quadrimi implent. Partunt autem mense decimo. Quicquid ante genitum est inutile est. **P**alladius libro quarto. Itaque mense marcio qui vult armenta construere: tauros tenera etate bis si gnis debet submittere: ut sint alti: et ingentibus membris: etatis medie. Et magis qui in iuventute est minor: qui declinat in senium. totum facie. parvis cornibus: thosofa vasaq; ceruice. ventre substricto. vaccas etiam tunc magis pabimus: sed eligemus forma altisima. corporis longi. vteri capacis et magnitala fronte oculis nigris et gradibus: pulcris cornibus: et picipue nigris: aure setosa: palcaribus et candidis maxillis: vngulis breuib; et cruribus nigris et paruis: etatis maxime trime. q; vsq; ad decimum fetura et bis pcedit vtilior. nec ate etate trimā tauros bis oportet admitti. **S**erit studiu diligentis. amotis senioribus nouella subinde conducere: et sterile aratro ac laboribus deputare. **H**ecce afferunt: si mare creatare velis. similit; tauri in coitu ligandus est testiculus. **S**i feminas dextru. Taurus tamen diu abstinentos: ut cum tempus est: acutus in causas dilati feruoris incumbant. Sed his armenis bieme maritima et aprica loca: estate opaca parem? ac frigida: montana maxime. quia melius fructetis. et his herba internascentes: saturantur. q; quāuis circa fluitof recte ppter loca amena pascantur. **F**utura tamē aquis tepidioribus adiuuatur. vnde magis vtilisq; pascetur vbi pluuialis aqua repetens format lacunas. **O**leat tamen frigus. hoc armenti gen? et potest facile h; bernare sub diuo. Quibus tamen septa fieri. ppter in iuriam grauidarus cōuenit lactioza. **S**trabula vero vtilia sunt strata sapor: aut glareis: aut arenis: deuexa aut quatenus. ut humor possit elabi: pti meridiane obuerfa: propter flatus glaciales. quibus aliquis resistere debet obicere. **I**dem in libro octauo. Mense quoq; iulio maxime tauris submittere sunt vacce: q; decem mensiu partus sic poterit maturo vere cōcludi. et certum est eas post vernam pinguedinis gestientes venenris amare lasciuā. vni tauro quindeci vaccas columella afferit sufficere posse: Curandusq; ne cōcipere neque aut nimitate pinguedinis. **S**i abundantia pabuli ē in regione qua pascimus. potest annis omnib; in feturam vacca submitti. **S**i vero indiget hoc genere al ternis temporibus onerāde sunt. maximeq; si eodem alicui operi seruire cōducunt. **CXXXI.**

De diuersis ex tauro medicinis.

Esculapius. **T**auri cornu serpentes fugat. et sanguis ei? eos inferticit. maculas quoq; faciei delet. **F**el eius cū melle et balsamo: oculos uicia curat. **S**epum ei? cū resina et cera duricial oēs mollit. **M**edula ei? cū vino temperata tremulosos curat. **F**imus eius tumoros atq; duricias soluit. **P**lini⁹ libro vicimo octauo Taurino felle cum egipto alumine tepefactis alopicias illinūt: **A**d vlcera quoq; capitis et eodem felle cū oui albo colliria fuit. aqua q; dissoluta per quadriduū inunguntur. **I**dem addito nitro lepras et furfures soluit. pterigiasq; digitor; ides fel aridū aqua callida dissolutum aufert. eodem felle collui dentes confert. **F**elle taurino vlcera sanātur. **I**dem quoq; cum succo porri sistulis immittitur. **R**ecentem etiā plagas ferro factas curat illinū glutinum taurinum liquefactū tercio die solum. **I**tem glutinum aqua calida resolutū inflatio nes sedat: mulier quoq; purgationes adiuuat fel taurinum lana succida appositū. **T**aurinus sanguis aridus tritus parotidas cōprimit: sedis viciū medetur: **T**aurinum fel in limbeolis conserpris rimasq; ad cicat

ricem pducit. **I**nflationib; quidem in parte illa medetur sepum sanguis taurin? aridus tritus. **P**odagris etiam valer vrinus adeps taurinumq; sepum: ydropicis auxiliatur fimi taurini liquor. **E**odēq; fimo malas rubescere auunt. **U**lcera veto capitis manāria efficaciter sanat tauri vrina. **Q**uicenna in secundo canone **F**el taurinū confert vlcerebus in aure recentib;. **E**tia vlcerebus ani. **F**itq; et eo linimentū ad dolorem maxicris ac testiculor;. et ponitur super apostemata oset. **E**st autem ryraca moribus venenosis vrina tauri cuz nitro dissoluta et in aurem subtiliter distillata. sedat dolorem eius. ablationeq; et ea facta confert furfuribus. **S**ter? tauri prope vermes effugat venenolos ac cimices quando fit cuz eo suffumigatō. **E**t eodē quoq; suffumigatio fit emeticis marris. **S**anguis tauri calidus super apostemata dura lenitur. **I**dem in libro tercio. **S**anguis tauri recens venenum est: ipsiq; q; biberit accidit ei difficultas anhelitus: et dolo; brachof et meri et rubedo lingue: et frusta sanguinis congelati in dentibus ac gignis. et nauisq; vebemēs: et angustia deinde in lingua apparet corrosio: deinde perducit ad pefocationem et spasmū. oportet itaq; pperare ad distere et solutionem ventris. vomitus enī periculofus ē qm em quandoq; expellit tur: cuius expulio quandoq; nō toleratur. et ideo pefocat. **B**ande sunt autem medicinē cōferentes in congelatione sanguinis. ut ficus immature plene crude: semen causticū. **D**ysalcoides **F**el taurinum miero felle hircino simantico curat: vulnēra et cicatrices sanat. mixtum lacri dolores aurium mitigat. plusq; miero lacte mulierū. **S**anguis taurin? vnaforeticus est: et malacticus: duricias soluit et casta plasma adhibitus medetur. **CXXXII.**

De vacca. Fidorus

Vacca dicitur quasi boacca. **E**st enim ex quali tate mobilū nominū sicut leo leena. vacca vnaena. **A**restoriles in libro de animalib;. **V**acca est animal māsuetum et iracūdie pauce: mste vero msi pientie. **H**uius renes in aspectu quasi cōpositi sunt et pluribus paruis renibus. vteres habet multos: ut cibi cōpleāt vsum: et quod diminuitur ex eo ppter dige stōem habet ventrē post alium. **P**rimus ergo venter cibum recipit crudum. secundus digestū. tertius iam digessione melioratus. **Q**uart? vero bñ digestū. **C**onua vacce si calefiant: in omnem partem declinat. **C**onua feminatū sunt fortiora cornibus masculor;. **B**eliderū corus vaccarum manifestatur p tumorē inguinis: et continuos mugitus eaz. vaccas que sunt in armentis accidunt infirmitates due. **P**odagra scy: quia pedes eaz astringunt: sed ex hac nō moriūtur. et si vngatur eaz cornua vtriq; sanabūtur. **A**lia vero crocaro: que cū accidit velociter abelitus su? reuertitur: et bec febribus in boibus assimilatur. huius infirmitatis signū ē quando demittit auriculas: et nō comedunt. citoq; ex illa moriūtur. **C**ū autē impinguātur vacce pigritiores sunt: he pascuntur ad posterius. **V**acca in corde habet os: sicut equus. ppter cordis magnitudines. **E**t māmilas quatuor ut camela. **G**lor ei? et maxie vaccule grossior est q; bouis masculi. cum in ceteris animalibus sit contrario. ad potādum diligit aquā clarā: equ? turbidam. **P**ugnant tauri post vaccam et victor salit sup eam. **C**um aut debilitatur ppter multitudinem coitus iterus victus pugnat contra illus. et qui vincit: feminā salit. **I**psa vero fugiendo nō sustinet coitum: ut supra dictum est. et tempore coitus domari non potest. **A**cce rectorem habent. et viuūt diutius ppter bonum pascum. **Q**si si vacca sepetur a grege: perditur. quoniam a bestis comeditur. **V**acca siluestris habet cornua declinātia ad inimicē: et ob hoc dedit ei natura iuuentū aliud: scy eiectionem stercozis in remotū: ut ab ipso de

timeatur venator. In regione grecie circa pbasida abū dant agresles vacce. Sunt aut nigre: fortes valde: pedes in duas yngulas fistas habentes: et crines longos faciesqz declinantes. Lac vacce inter alia spissus ē valde habz aut lac. sicut et ouis. plusqz fetus indigeat. Jō qz pueniens est. vt ex illo calcus fiat. In regione q̄ grece dicitur ephesis sūt vacce parue a quibz subtrahitur lac in multitudine. Sūt vero pascua quedā infantia q̄ multiplicant lac. vt fabe. q̄ pueniūt vacce et capre. Gac ca circa coitu scjitur rauu: et salit sup ipm. Jp̄iusqz rauu saluus sup illā grauis est: ita q̄ ipam incuruari oportet. Tempus aut coitui pueniens et partui est post duos annos. Tempusqz impregnationis vacce sunt nouē menses et ptus erit in decimo. Cūqz vacce multotiens fecundat multam h̄emē futurā esse pluuiaz significari putat. Sūt aut vacca p maiorē pte. xv. annis. Gacce et asine mēstruant et euacuātur multuz: ppter magnitudinem corpoy. **Ex libro de naturis rerum.** Gaccae grauidas plimūz ferre negat pterq̄ in dextro vulue simi. et cum geminos ferit mēstrua apparēt: et in vacca et in equabus. p̄cipue in calidis regionibz: vbi magis abundant humores ac supfluitates in animalibz. Sed ipsa mēstrua egeriūt. quādoqz p vesicā in vrina. Gria vacce acuta est valde. Gacca in prato pascēis tempe tonitruū fugit: a facie chouscacionis. tauro remanente et non timente.

C. XXXIII. De carne vaccina et lacte.

Rasi. Vaccina caro grossa est: multūqz nutrit: sanguinē nem fetidū et grossum generat non cōgruit nisi biis qui multo vtiūtur exercitio. ab hac oportz illos abstinere quibus accidit egritudines melancolicę. **Vaccina** in. ii. canone. Vaccina caro plurimi nutrumenti est: grossa: melancolica: generas egritudines melancolicas. Quodqz melius est: est caro vituloy. Caro vaccina generat morpheā. cancri. scabiē. impetigies malas. lepram. elephanā et varices. ac febres quartanas. Item caro vaccina et relique carnes male faciunt euenire alienationē ppter exiccationes. et ingrossat splenem. Jus vaccine carnis acetose solutioni colerice bonum est. abscondit em ipam. Carnē vaccinā dissolunt cortices meloni: quādo scz cum eis decoquitur. Adli us aut tempus in qua comedatur est ver: principium estatis. **Ex libro de naturis rerum.** Caro bouina sicca est: turbidūqz sanguinē et grossum generat. multū tamē nutrit: sed tarde digeritur: nisi cū vino et alio sumatur. Gaccae lac valde spissum nec de facile p frigus ingelatur. sed aquositas ab eo segregatur. retidūqz grossum efficitur. Per ignē autem incrassatur. In regione ambedoz magni corpis sunt vacce ita q̄ oportz mulgē rem in pedes stare: bec supra modū lactis abundantiaz p̄bent. sed et canes in illa regione magni sūt et animalia omnia pter asinos. **Vaccina.** Lac vaccini plurimum butiri est: grossū et pingue plusqz ouinū. **Iaac.** Lac vaccini minus ceteris est aquosum: et acutum: ac magis nutritiuū. Stomacho p̄icit: mēbra cōfortat: calorem epatis et stomachi refrigerat. Est etiā bonum ad alia butirofirate remota. Nā ad bibēdū datū calidiorū hūoy mocturas mitigat. calozē naturalem p̄fortat et tēperat. carnem augmētat. dyartiam colericam aufert et nasmon colericum. vulnera intestinoz et vesice et matri cis adiuuat. Sic aut dandū est et erit optimū: vt tantū aque frigide apponatur. quantum lactis erit et tā diu coquantur: donec aqua tota auferatur. Et quoties hoc feceris tāto melius biis actionibz erit. **C. XXXIII.**

De medicinis et vacca.

Vaccinū sel fortius est ceteris fellibus quadrū pedū. Ponitur in emplastris ad vulnera q̄ sūt crispula: volozisqz vebemētis. **Crura** vaccina. id est. ossa crurū adultā fluxū sanguinis abscondūt et lo

lutiones ventris. Stercus vaccini est et hūis: que dantur pulmōni et p̄sili et similibz. **Ex eo** fit emplastrū sup scyaticam. Item cū aceto sup exicituras calidas positus sedat eas. Louent etiā apostem atibus que post aures sunt. Colla de corio vaccino linita cum aceto sup impetiginem et scabiē excoquabilem cū nou est vebemētis p funditatis cōfert. Similiter et linita cum melle et aceto sup vulnera: adusta quoqz et lora valent ad curationem ledium. **Hali.** Sanguis vacce si sup vulnū infundatur sanguinē stringit. **Arestoteles.** Gacce cornua si calefiāt in omnem. vt dicitur est. p̄rem declinant. et si qui dem yugantur cum oleo ac pice valent contra dolorem pedum et contra niuis nocumentum. **Plinius** libro xxviii. Contra etia secur elaciatis atqz dysintericiis medetur.

C. XXXV. De veruce.

Veruca a viribz dicitur est: q̄ ceteris ouibus sit fortior. vel eoq̄ sit vir. id est. masculus: vel q̄ vermes in capite habeat. quoz excitati p̄ritu se inuicem cōcutiūt: et pugnātes cum magno impetu feriunt. **Ex libro de naturis rerum.** Veruca siue aris habet cornua in modū circuli replicata: quibz gregē defendere nititur. **Ex naturali** feritare dextro pede rertā percutit: quādo irascitur: aut stupet: vel timet: et hoc maxie amoris tempe per dimidium annū tacet sup unū lacus et per dimidium sup aliud. Carnes eius calidiores sūt et minus humidę: q̄ ouium: ac duriores ad digerendūz. **Agri** vero naturaliter lupū abhorēt: licet nūq̄ eū viderit: statim fugit. qui tamē equo vel alio animali visio: nec fugeret nec timeret. Carnes eius nō facile egestio ni cedunt. facile tamē a stomacho descedunt. sed a membris difficilime soluiūt. Nam viscosum humorem generat. **Agnus** aut amniculus laudabilior est ppter bu miditans et siccitatis temperiem. Omnia que in oue sūt vitula sunt: scilicet lana: pellis: caro: lac. **De ascozides** Adeps verucein? similem habet virtutē porcino. Stericas aut anti causas vitulæ curat. et cōbustis optulatur. **Fel** veruceinū laniis addibitum: et in vmbilico positum ventrē soluit infantū. Finus veruceinus cū aceto vt cathaplasma impositus: maculas nigras emendat. nascentes clauos corpibus tollit. **Ignis** in acruz impositus curat. Cum cera et oleo mixtus combustionibus medetur et.

C. XXXVI. De vitulo.

Vitulus et vitula a viriditate dicitur sunt id est. a viridi etate: sicut virgo. Vitula ergo puia est: et nondū enita. Nam enita iuuenca est aut vacca. **Iuuenca** aut dicitur eo q̄ iuuare incipiat hominū vs? in excolenda terra. vel quia apud gentiles ioui semper nisi iuuenca immolabatur: nūq̄ taurus. **Naz** in vitulis etiā etas cōsideratur. **Palladius** libro v. Mense apuli nasci solent vituli: quoz matres abundantia p̄buli iuuentur: vt sufficere possint tributo laboris et lactis. Ipsis aut vitulis tostum molitūqz mliū cum lacte misceatur faracii more p̄bendū. **Arestoteles.** Partus vituloy dicitur esse decē mensū: et si ante hoc tēpus parturāt nō viuet. quonā eius yngule nō complebūtur. Si castretur vitulus viuere pōt viginti annis et amplius. si saltem forte fuerit eius corpus. Solus vitulus in ter omne genus animalū grauiorē habz vocey vobibz senioyom boum. Nam cetera quidem omnia vocey habent acutiore in iuuenture: grossiorē in senectute. **Cū** aut imerint vituli mares etate solurārur: ac sine feminis vsqz ad tempus coitus pascūtur. Cum autē appropinquat tempus coitus: iam nō solus: sed cū vaccis pascitur. Incipit coire post duos ānos. sed tunc eius filii sūt pauci: debiles: et parui. **Plinius** libro viii. huic soli omnium animalum quibus p̄erior est cauda: nō statim nato. vt ceteris. est summata mēsure. crescit em donec

ad ima pueniat vestigia. Quãobrem in vitulo victima rum pbatio cõsistat vt articuloꝝ suffragines cõtingat breuore non litant.

De vitulis castrãdis

Uituli autã mato castrãdi sunt. si cur mago dicit; tenera etate; vt fissa ferula testiculi cõpumanãt & paulatim cõfracti resoluuntur. Sed hoc luna decrecente; verno vel autumnio fieri debere precipit. Alii ligato ad machinã vitulo; duabꝫ angustis regulis stãcis; sicut forcipibus; ipsos nervos apprehendunt. Qui grece cremaleres dicitur. His cõprehensis; ten tos testiculos ferro relecant; ita recidit; vt aliquid de his capitibus nervoꝝ suoz; dimittatur herere. Que res & sanguinis nimitate p̃hibet. & non omissio iuuen eos subducto roboꝝ virilitatis; effemmar. Nec dimit tendum est; quod pleriqꝫ faciũt; vt statim castratos coi re compellãt. Nam certũ quidẽ est ab eis generari; sed ipsos fluxu sanguinis interire; vulnera vero castratoꝝ cinere samentoz & spuma linentur argenti. Castratus abstineatur a potu. & cibus pascatur exiguis. De seque te triduo p̃beatur ei teneri arboꝝ summitates; & frute tra mollia; herbe virides come dulciores saginatoꝝ aut fluitales. Pice etiam liquida; misto cinere & modi co oleo post triduo vulnera diligẽter vngẽda sunt. S; melius genus castrationis sequens vsus inuenit. Alli gato em̃ iuuẽco atqꝫ delecto; testiculi stricta pelle clau dantur atqꝫ ibi regula lignea premente; decidãtur igni tis securibus vel dolabris. Vel qd est melius; formato ad hoc ferramento; vt gladii similitudinem teneat. Ita em̃ circa ipam regulã acies ferri cãdentis imprimatur vnoꝝ icru sic motam doloris; beneficio celeritatis ab sumit & vltis venis ac pelibꝫ fluxu sanguinis strictis; plagam cicatrix quodammodo cum ipso vulnere nata. defendit. Aristoteles. Vituli post vnu annũ castrãdi sũt. Alioquin parui erũt. Castrati vero diutius viuũt.

De medicina et vitulo

Uituli carnẽ ad hominis morsum imponit; nec ante quintũ diem soluit. Omnes quidem me dulle molliũt; explet; siccant; excalescũt. In ter ceteras autã laudabilis est vitulina. Sepum quoqꝫ vitulinũ capitis viceribus cũ sale tritũ laudatur vitulũ simum. Sed & ad omis vlcera & rimas sepum vituli vel bouis cũ adipe asinino vl' ocimi succo sanat. Preterea testũ tumor cohibetur sepo vituli; addito nitro; vel tri am fimo eiusdem ex aceto decocto. Inflationibꝫ quoqꝫ que fiunt in parte sedis; medetur sepum vituli cũ ruta. Item p̃tra venena que exulceratione enecãt auxiliatur sepum vituli; cõtra qꝫ aconita. & cicuta. Fel vituli ca lesacrum cicatrices nigras extenuat. Vlcera quoqꝫ ca pitis manãtia fel vituli efficaciter sanat. Quo etiaꝫ cũ aceto calefacto lendes tollitũr. Len vituli cũ melle in vino decoctus ac tritus & illitus; vlcera manãtia sanat Vituli quoqꝫ fimus in vino decoctus intestinoꝝ vicus prodest. Eodem fimo suffumigare p̃ussos a scorpione est eis vtile. Vituli fimus qui nõ de herba gustaucrit; medetur podagris. Et ydropicis auxiliatur; fimus vi tuli masculi illitus. Igm̃ quoqꝫ sacro illitur fimꝫ vitu li recens. Eiusdem fimi cinis illitus ex aceto; sanguine sũt. Viscum quoꝝ dolores sedat cinis eiusdem fimi cum lili bulbis decoctis addito melle modico. Et om nia inflamata & suppuraciones minantia. Podragris quoqꝫ prodest et articularis morbis & maribus pecc ique vitulis.

Contentia libri vicesimi.

Uicesimus liber agit de bestis. Et ha ber liber iste centumtrigintanouem ca pitula. vt sequi videris per ordinem. De bestis. .i. De abane & albe & aloꝝ. .ii. De anabulla & antaplonẽ vel aptalo & aukaci noꝝ. .iii. De bomaco. .iiii. De caco. .v. De camelonte. .vi. De eodem. .vii. De medicinis ex eo. .viii. De camelopardo. .ix. De cane. .x. De eodem. .xi. De canis sagacitate. .xii. De affectu canũ ad dominos suos. .xiii. De diuersis generibus canum. .xiiii. De fetu canum. .xv. De generatione canum .xvi. De catulis & cecitate eoz .xvii. De etaribus & morbis canum .xviii. De latratu canum .xix. De morsu eoz ac medicinis cõtra eum .xx. De medicinis ex cane .xxi. De cane rabioso .xxii. De signis rabiei in cane .xxiii. De morsu canis rabiosi .xxiiii. De signis eiusdem morsure .xxv. De remedis cõtra eum in vsu medicine .xxvi. De eodem .xxvii. De castore .xxviii. De eodem .xxix. De venatione castoris .xxx. De castoreo .xxxi. De eodem .xxxii. De caroblepa & catto .xxxiii. De cepho & centrocota .xxxiiii. De cyrogrillo .xxxv. De duran .xxxvi. De eale .xxxvii. De elephãte .xxxviii. De humanitate & obediẽtia elephãtoꝝ .xxxix. De sagacitate ipsoꝝ .xl. De pugna elephãtoꝝ cũ draconibꝫ .xli. Qualiter boies elephãtibꝫ vtant in flũs .xlii. De eodem .xliii. De cotu elephãtoꝝ & generatione .xliiiii. De membroꝝ elephãtoꝝ creatione .xlv. De eodem .xlvi. De promiscade .xlvii. De etaribus & morbis elephãtoꝝ .xlviii. De venatione ipsoꝝ .xlix. De ebore .l. De diuersis medicinalibꝫ ex elephante .li. De enchire .lii. De enidro et enytra .liiii. De ernacio et erminio .lv. De falena et fibro .lvi. De furore et furunculo .lvii. De galy et genetba .lviii. De bericio .lix. De medicinis ex eo .l. De hyena .li. De medicinis ex hyena .lii. De bustrice .liiii. De icino & inachi .liiiii. De lamia et lauzani .lv. De leone .lvi. De virtute leonis et fortitudine .lvii. De leonis ferocitate .lviii. De ipsius audacia et nobilitate .lix. De eiusdem humilitate et docilitate .lxi. De diuersis generibus leonum .lxii. De venatione ipsoꝝ .lxiii.

De generatione leonum	lxxiii.
De crantibus et morbis et nocumētis leonum	lxxiiii.
De medicinis ex leone	lxxv.
De leopardo	lxxvi.
De leotophono et leucroluta	lxxvii.
De lichaone et lintisco	lxxviii.
De lince	lxxix.
De yrina lincis	lxxx.
De locusta	lxxxi.
De lupo	lxxxii.
De astutia lupoz	lxxxiii.
De malicia et noxietate ipsoz	lxxxiiii.
De cibis eoz	lxxxv.
De generatione et etate lupozum	lxxxvi.
De diuersis generib ⁹ lupozum	lxxxvii.
De medicinis ex lupo	lxxxviii.
De lufere	lxxxix.
De māmonco et manticoza	xc.
De melone et meloso et monoceronte	xc.
De musione	xcii.
De musquelibet et musco	xciii.
De onagro	xciiii.
De diuersis generib ⁹ onagroz	xcv.
De medicinalibus ex onagro	xcvi.
De onocentbauro et oratio	xcvii.
De otige	xcviii.
De panthera	xcix.
De generatione et venatione panthere	cc.
De parandro et pardo	cc.
De piloso et piroso et putotio	ccii.
De rangiuero et rosirella	cciii.
De rynocephalo et rynozeronte	cciiii.
De sciuro et scuzulo et strige	ccv.
De symia	ccvi.
De ridiculositate symiarum	ccvii.
De fetibus symiaz et speciebus eaz	ccviii.
De tarandro	ccix.
De taro	cc.
De medicinis ex taro	ccxi.
De tigride	ccxii.
De tragelapho et trogodita	ccxiii.
De vario et ynicone et yucia	ccxiiii.
De vro	ccxv.
De yrfo	ccxvi.
De astutia yrfs et fenicia	ccxvii.
De generatione yrfsina	ccxviii.
De venatione yrfsina et captura	ccxix.
De medicinis ex yrfo	ccxx.
De vulpe	ccxxi.
De vulpis dolositate	ccxxii.
De medicinis ex vulpe	ccxxiii.
De vebnucumone et yporamo	ccxxiiii.
De zubreone	ccxxv.
De minutis bestiolis et primo de mure	ccxxvi.
De diuersis generibus murium	ccxxvii.
De his e quibus mures fugantur	ccxxviii.
De medicinis ex mure	ccxxix.
De glure	ccxxx.
De mitgali	ccxxxi.
De mustela	ccxxxii.
De codem	ccxxxiii.
De medicinis ex mustela	ccxxxiiii.
De ratto et forice	ccxxxv.
De talpa	ccxxxvi.
De codem	ccxxxvii.
De medicinis ex talpa	ccxxxviii.

De bestijs et Iudoyis

Estiaru

vocabulum pro
prie couenit le
onibus. pardis
tigris lupis;
ac vulpib⁹; cas
mb⁹ ac simis;
ac ceteris q⁹ vel
ore vel vnguib⁹
seuiunt exceptis
serpentib⁹. Be
stie aut⁹ dicte sūt
a vi qua seuiūt.

Fere vero sunt appellatione q⁹ desiderio suo ferantur na
turali vritate libere. Libere ei⁹ hic illuc vagantur: et quo
anim⁹ duxerit: eo feruntur. **A**restoriles. pugna bestij
aru non est nisi. ppter cibum et ppter mantione: et ppro
ter femina. **E**t libro de naturis reru. Fium in asali
bus bella quatuor de causis: videlicet ppter naturalēz
superbia: ppter cibum: ppter coitum: et ppter fetum:
scz defendendū. **A**uicenna in quarto canone. **B**es
stiaz quedā motu grauant etiam sine rabie quia vene
num in dentibus habent: vt cartus: et cocodillus: et hu
iusmodi. Quedā etiam in rabiem incidunt vt canis. di
citur etiā q⁹ vulpes rabiosa fit: et mustela similiter. **M**u
li quoqz secundū quosdam rabiosi facti sunt: et domios
suos momorderūt: et infamiam que ex reliquis rabieb⁹
accidit: incurerūt. **L**eopardus aut⁹ et leo isti rapaces: et
eis similes: non sunt sicut canes salui et homies immo
dētes eoz: et vngues vacui nō sūt: sūt at venenosi. Qua
ppter oportet vt curētur morsus eoz: et vulnus vnguis
um eoz in primis eū attractione. deinde cōsolidatione.
sed in eoz quidem attractione sufficit res parua. **S**u
dor bestiaz venenosus est. et ex eius potu sit facies viri
dis et apoplematur et currit ex coepe sudor: fetidus vt as
cellaz. **C**ura eius ē vomit⁹ eū aqua tepida et riraca de
terza sigillata. **H**ali. **G**rina vero bestiaz arteticas
est remedium. **A**cor. Quedam aut⁹ sunt animalia:
queqz medium locum inter bestias et pecora tenere: vel
ad vtrūqz genus cōmuniter primere videntur. **N**ā. ver
bigratia. costat apum maxime dentib⁹ seuique m
tura **I**udoz: inter pecora cōputauimus: q⁹ hominibus
aptus est ad vclendum. **D**igem quoqz plinius feram
vocat et hieronimus que tamē deuteronomi liber inter
animalia mūda et ad vclendum apra computat. **P**lura
quoqz talia repūntur animalia. **U**nde **P**linius. vt di
ctum est supra. **D**ame inquit raro māfuecūt: et tamē fe
re de iure dici non possunt. **L**ōplura nāqz sunt nec pla
cida nec fera: sed medie inter vtrūqz nature. vt in cam
po apti. **I**n mari delphini. **S**icro em de pecoribus iux
ta ordinem litteraz alphabeti: cōsequēter de bestijs se
cundum eundem ordinem prosequi deo iuuante intem
dimus.

De abane et albe et aloi

Hanc secundum **A**restorilem. est animal magni
tudine cervi: cōtra cōsuetudines omnū anima
lium habēs fel in auribus simile felis hominis
in colore. et est amax valde causatiuū vebemētis ire: fe
rocitatiz. **D**elinādus. **A**lbes est animal in silua
bercānia. harum cōsimilis est capris figura: et varietas
pellium sed magnitudine paulo antecedit. **M**urila sūt
combūs: et crura sine nodis. articulosqz nō hēt. **N**ec
quicris causa procumbūt. neqz quo afflicte casu ceci
derint erigere sese aut subleuare possunt. **H**us sūt arbo
res pro cubilibus ad eas se applicant atqz ita paululū
reclinantes quietem capiunt. **Q**uarū ex vestigijs e m
animaduertum a venatoribus fuerit quo se recipie loco

consueverit. eo loco a radicibus subruunt: aut abscon-
dunt arbores: tantu vt summa species vel stirps caruz
stantium relinquatur. huc cum se consuetudine declina-
uerint: infirmas arbores pondere affligunt: atq; vna
ipse concidunt. Est albe mulis companda: adeo propè
lo labro superiore: vt nisi recedens in posteriora vestigia
pasci non queat. Bangama insula e regione germanie
mittit animal quale albes: r cuius sicut nec elephantis
fleeri nequeunt suffragines. Ideoq; non cubat: cu dor-
miendum est. sed somnolentam arbor tantumodo susti-
net que prope casum minatur: vt fera ruina faciat: du
aliens fulcimentis inuitur ita capitur. Alioquin eaz
mancipare difficile est. quomā nullo rigore poplicuz in
comprehensibili fuga pollet. **Acto:** Hec bestia eadē
que et inacin esse videtur: de qua scilicet inferius dice-
tur.

**De anabulla et anthapione vel apralo. et
Zukacinoze.**

Anabulla bestia est ethiopiæ: collu bñs vt equ?
pedes r crura velut bos. caput vt camel?: abas
habet maculas: colore rutilum valde: membra
singula distinguuntem. Cūq; tato deozie sit animal re-
sperum: pellis multum spectabilis: carius venditur ad
luxum oculoꝝ. **Anthapion** vel **apralo** animal simi-
le capriole feridum nimis: cui non pot homo a ppcima
re. Et habet duo cozuua acuta valde. quasi dual falces
r recuruata sunt. hoc animal cu sitit: accedit ad eufra-
tem: vt bibat. r cum biberit a dit dumentum quoddam
vianum minutis virgulis et subtilibus conficit. vt ibi
quasi ludendo se in illis vimibus conficit. **Quo** fit
vt in illis illaqueetur: ita q se inde non possit auellere.
Et tunc vocem magnā emittit. quā cum audit venator
irruens in ipsum occidit illud. **Et libro de naturis re-
rum.** **Apralo** est animal acerzimum: ita vt venator ei
non possit appropinquare. habet aut longa cozuua ser-
re figurā habentia: ita vt possit etiaz arbores magnas
et altas secare: et ad terram depo nere. Cūq; sitit venit
ad flumen eufraten et bibit. Est autem frutex qui gre-
ce dicitur hercime habens virgulta subtilia et prolata
ad que ludens comibus suis obligat ea virgultis eius
siccis diu clamans auditur: et a venatore occiditur.
Arestoriles. **Zukacinoz** est animal equale catulo le-
uerrario. huius intelligentia maior est cum est paruus: q̄
cum est magnus.

De bomaco

Bomaco est animal quod in locis frigie nasci-
tur: huc taurinum est caput: ac deinceps offic
corpuz: uba tantuz equina. Cozuua vero tam
multiplici flexu in se recuruata: vt si quis in ea offēdat
non vulneretur. sed quidquid presidiu monstru illi frōs
negat aliuz sufficit. Nam cum in fugam se vertit pro-
lume citati ventris simum egerit per longitudinē trū
iugerum. Cuius ardor quidquid attigerit: adurit. Ita
egerie nocta submouet in sequentes. **Acto:** Fosi-
tan hoc animal idem est qd vacca siluestris: de qua vi-
ctum est supra secūdum arestoriem: que habet cozuua
declinanta ad inuices. Nam r boues siluestres siue bu-
bali alio nomine dicitur bisontes: vt supius dictum est
Arestoriles. **Bomaco** est aial in carthonia in quo-
dam monte tauro simile. sed est in eo crinis descendens
ad duas partes spatulaz. huius pili mollores sunt q̄
equi et breuiores. crines eius omnes cōtinū sit: et vt
qz ad oculos pueniunt. Et qui ex pilis eius sunt inseri-
us lane assimilatur. **Pili** vero qui sunt super eius frō-
tem cōueniunt: vsq; dum separentur secundū discrimē
Color eius est rubeus: et forte erit ad nigredinem decli-
nans. huius vox assimilatur voci tauri. nec habet deu-
tes supiores: sicut nec taurus. habet duos sotulares r
cat dem breuem respectu corpis: et cauat terrā. **Habet**

et corium multos ictus patiens. huius caro dulcis est:
et ideo deprehēditur. Cūq; pcutitur fugit et quiescit.
Cum aut debilitatur pugnat: r stercol per quatuor pas-
sus cicit. Cum vero tempus partus eius appropinquat
adunantur et eo genere multi. priusq; circa ipsum ster-
cus congregat: r ipsum quasi murū ponit. Est aut ani-
mal multi stercois

De caco

Acus est monstrum in archadia totum scetozuz
vt potius. Et vt scribit additū philosophus
banelū suo pectore flamas eructuat. id est spi-
ritum flammicū: maxime cū ira fuerit permotum. hic
in antris super cyberim pmozatur. r inuadit subito tau-
rorum r vaccaꝝ greges per caudas tres vel quatuor
apprehēdens r vi sue fortitudinis in antris occulte tra-
bens gressu retrogrado. ne scz de facili possit inuelliga-
ri. Nec solum animalib; est infestus. sed buboni grauis
sime insidiatur. cū tamen ipm hominē plurimū timeat
Si queritur quomō de animalis ore flama possit eio-
mitam efficari: vt proxime contractata alias ptracta cō-
burat. r non ipm corpus animalis flama tali absumat
Responderi potest: quia cum anbelitus adbur in utre
ribus animalis per mēbra varia late diffusus est: ē re-
pidus: vsq; q̄ non exuberat in flamas. Sed eructua-
tus cōtinuatur ac multiplicatur in obiectū aliquod cor-
pus: virtute qz recipit cōburendi. sicut videm; per me-
dium berilli lumen solis multiplicare radios. et in sum-
mo mucronis acumine radioꝝ ignis virtutem in sub-
iectam materiam suscipere. ignēq; effici uolentem. huc
animali similia fuerūt illa: de quib; in libro sapientie le-
gitur: q ignes ex ore suo spirabant.

De cameleonte

Ameleon nō habet vniuz colozem sed diuersa
varietate cōspersus est. vt pardus. **Huius** came-
leontis corpusculum ad colozes quos videt: fa-
cilita cōuersione variatur. cū alioꝝ animalū nō sit ad
cōuersionem facillit corpulentia. **Rudolfus** super le-
uiticum. **Cameleo** in infirmitate mansuetum esse se-
git: cum alias sit imansuetum animal. **Glosa** sup leui-
ticum. **Cameleon** animal est natū ad deridendum: dolo-
sum: rapax: angustiosum: et ideo secūdum legem immū-
dum. **Ambrosius.** **Cameleon** diuersas species: colo-
re vario fertur mētrī. **Arestoriles.** **Cameleon** ē ani-
mal valde timozosuz: ppter quod in multos colozes mu-
tatur. **Causa** vero timozis eius pauetas est sanguinis
et colozis. **Unde** etiā valde macer est: r vocatur leo ter-
re. huius facies est sicut animalis et pozo r simia cō-
positi. **Angulas** habet similes vncis aut vngulis. **Al-
teratio** colozis eius fit: quādo corum eius insufflatur.
manet in cauernis sicut lacertulus. **Solinus.** **Per** om-
nem asiam cameleon plurimus est. animal scz quadru-
pes facie qua laceret: nisi crura recta r longiora ven-
tri iungerentur. prolata cauda: eademq; in vertiginem
toza. **hamati** vngues: subtiliq; aduncitate. **Incess?** ve-
ro piger: r idem fere qui testudinum motus. **Corpus** as-
perum cute: qualem ex cocodrillis deprehēdimus. **subdu-
eri** oculi r recesso concavo intozosum recepti. quos nūq̄
nitarione obnubir. **Uilum** non circularis pupillis: sed
obrutu rigidi orbis intrentat. **h;atus** eius eternus: ac si-
ne vsus illius ministerio. **Quippe** cū neq; cibuz capiat
neq; potu alatur: nec alimento alio q̄ hausto aeris vi-
uat. **Color** varius: r in momento mirabilis: ita vt cui-
cūq; rei se cōiunxerit cōcolor et fiat. **Colozes** duo sunt:
quos fingere non valet. rubeus r candidus. ceteros fa-
cile mētrur. **Corp** pene sine carne. **Italia** sine h;ene
nec nisi in coculo parullū sanguinis deprehēditur. **la-
ter** h;eme: pducitur vere. **Impetibilis** est cozacia quo
cum interfectus est: victorem suū perimit interemptus
Nam si vel modicum ales et eo cderit: ilico moztur.

Fed cotax habet presidium ad medela natura manum porrigente. Nam cu affluctum se sentit: sumpta fronde laurca recuperat sanitare. Idem. In terza ergo camelcontes: in mari polippi: cuiusq rei appropinaverit sumiles sunt. Luris enim eoz lenitas emulatur proxi mania.

De eodem Plinius libro viii. Amelcontē q̄q̄ frequentiozem india gignit. figura z magnitudo erat lacerti nisi crura essent recta z excelliora. huius latera ventri iunguntur: vt piscibus z spina simili modo. Eminent rostruz: vt in paruo sit haud absimile sullo. Cauda eius p̄longa in tenuitatem desinens: seqz utperinis oibibus ipleas Ungues aduincit: motus tardior: vt testudini. Corpus asperum vt crocodilo: Oculi eius in recessu cano: tenuit discrimine: pergr ades: z corpi cocolor. Nūq̄ eos operit: nec pupille motu: sed totius oculi versatione circū aspicit. Ipse cellus: hiane semper ore. Solus animalis um nec cibi nec potu alitur: sed acre tantū. Circa capiti ficos ferus: innotius alioquin. Et coloris natura mira bilio. Mutat eum nāqz subinde z oculis z cauda z ro to corpe. Redditqz semp quecuqz proximē attingit: p̄ter rubrum eādū nūqz: de funco pallor est. Caro in ei capite z maculis: z ad cōmissuram caude admodū exti gua: nec alicubi toto corpe. Fāgus i corde: z circa ocu los tantū. Viscera sine splene: hybernis mensibz later: vt lacerta. Idem in libro xi. Camelcontis oculos tra dunt circumagi totos. Est aut pulmo camelcont porti one maximus: z nihil intus aliud. Idem in li. xviii. Camelcont similis est magnitudine crocodilo sp̄ne tan tum vitio ac recurvatura: z caude amplitudie distans. nullū animal pauidius existimatur: z ideo verficoloris esse demutationis. His eius maxima est contra accipi trum genz. Detrabere nāqz supulante ad se traditur z voluntariū p̄bere lacerandū ceteris animalibz. VIII.

De medicinis ex cameleonte. Amelcont quoqz multa in se fertur habere vti lia medicane. Caput eius et guttur si roboreis lignis accendatur imbriū ac iontruū cōdursus facere democritus narat. Item secur in regulis vltim Reliqua ad veneficia p̄nientia que dicit: q̄q̄ falsa ex istimātes obmittemus p̄ter q̄ in risu coarguentium. Oculo eius dextro si viuenti eruatur albugines cū la ete caprino tolluntur. lingua quoqz adalligata pericula puerperū. Eundē salutarē esse p̄uicribus circa domū. Sin vero domibus inferatur p̄niciosissimū. linguam si viuenti exempta sit ad iudicioz enētus pollere. Cor ei aduersus quartanas est proficuiū. lana nigra prime tō sure illigati. Pes prior dexter in pelle hvene adalliga tus biachio sinistro: dicitur p̄desse cōtra latrocinia ter roresqz nocturnos. Itē dextera māmilla contra fozi dines pauoreqz. Sed z pedē eius sinistrū in furno toz reri cū herba eiusdem nominis addito vngento passū facis inde. si credimus. fertur hominē inuisibiles face re. Betera quoqz marilla sicut z pes valet contra foz midines ac terrores. Eius felle glaucomata et suffusio nes corrigi creditur: p̄prie tridui vinctione. creditur eti am eo lēmbus instillato serpētes separari. Et ad alia multa. IX.

De camelopardo Plinius. Camelopardus est dicitur: eo q̄ cū sit vt pardus albis maculis superas per suo collo equo similis pedibus bubulis: capite tamē camelo similis ē hunc ethiopia gignit. Plinius libro viii. Camelo rum aliqua similitudo in duo trāsfertur animalia. Na buna siquidem ethiopes vocant bestiam collo similem equo pedibus z cruribus boui. capite camelo: albis ma culis colorē rutilum distinguētibz. Unde et camelo parduli s̄ appellata est. Nec primus quidem dicitatoz

celaris circensibus ludis rom: visa est. Etes subinde cernitur aspectu magis q̄ feritate cōspicua. Quapropter z outis fere nomen inuenit. X.

De cane Plinius. Cans ex greco nomē habere videtur. grece em cynos dicitur. licet eū a canore latratus quidā appellatū existiment. bozū natura est extra bo mines esse non posse. In canibus duo sunt: fortitudo et velocitas. Ares hortiles. Cans est animal trucidum et applaudens hominibz: pilosum secundū vniuersum: sicut porcus z vrsus. habet dentes supius z inferius. z ventre m viū. ac post ventrē intestinū. Multos habz fetus: multasqz fissuras in pedibus z mltas in amillas sicut z porcus. Quinqz digitos habet in pedibus ante rioribus: z quatuor in posterioribus: sicut leo z lupus. Fimū etiam habet sicut: sicut z lupus. splenem longuz sicut homo z porcus. p̄terea somnus z vigilia: cremē rī z corruptio z vita z mors: ceteraqz accidentia et le n sibus sunt in canibus: sicut in equis z hominibus. Bē tes non cūciant canes. nisi culmos id est anteriores. Et hoc vno modo cūcūt illos mas z femina post quatuor menses. Ideoqz dicitur quidam q̄ ipsi non cūciant den tes. Alii vero q̄ mutant officē. Fugit aut canis demil sis auriculis. Cans habet ventrē. id est. stom. achū ven tri hominis simile: q̄uis amplior homini sit. Cans nō cūcīt dentem aliquē donec egrēdiatur in loco suo siml. Nec sunt cogniti canes iuuenes a senioribus nisi p̄ dē res. Quia dentes iuuenū albi sunt z acuti. senum vero nigri et obtusi. Alexander. Cans animal est immun dum: rediens ad vomitū: trucidus: latratus horrendus. canem extraneū lacerans: ossa corrodens. Que cum ha buerit: cōfortium alteri? canis refugit. Solus āt nomē suū cognoscit. Physiologus. Cans viuere n̄ posse fertur sine homine. Cum autem fluuiū transiat. auerit: carnem in ore vel tale quid tenens. z vident vmbzā car nis os aperit: z dum aliam habere sperat: ipsaz quā te net: perdit. Idem applicatus intestinis hominum vel hominis vulnerari vulneribus alligatus ea curat. Ligu na etiam eius vlcera sanat. Hec eius erate intrante al noz est et grossior q̄ in p̄ncipio. Pitagoras in li. ro mano. Si portauerit secum homo lignum: quo fuerit hominis vltulatum os: non latrabit. nec resurgēt ca nes aduersus eum. Ceterū si posueris in vino alicuius hominis lapideū: quem canis rabidus momordit: ara cundis z cōdentiosus erit qui biberit. XI.

De eodem Plinius. Cans h. de na. rerum. Cans masculi non ledunt canes feminas de sa celi. consuetudo canum indigna est q̄ pulcra quoz ac virentia loca sede deturpant. in mit gendo autem crus eleuant: et vrinaz suas odorāt. Nā quedam et eis aliquādo suavis sunt odoroz. et hoc aīal multuz afficitur odore suau: maximeqz in huiusmodi canum vrinis: et ob hoc etiam inuicem posteriora sua odorant. Bixerunt plurimi canem si extra hominuz ha bitationem sit: furia agitari. canis lingua medicinalis est: labendoqz sua vulnera vel aliena sanat. Qui si vul nus proptum attingere lingua non possit: pedem lambit et saluz medicamine delimitum ad vulnē apponit. cer cus de medicamine: q̄ lingue sue natura indidit. Plinius libro xi. Cans habent plures māmillas toto vē tre duplici ordine. Medulla non est in cruribus canis sicut tumentozum. Mutantur dentes leoni et canis: sed non nisi canis appellati. Impetus eozum sentia miti gatur ab homine buni confidente. Plinius libro xix. Antiqui catulos lacretes adeo puros existimabāt ad abum: vt etiam nummibus placandis vterent eis vice hostiaz. Porro sicut asnes bonozoz meruere. ca pitulum defendentes silentibus canibz. ita canes sup plicia annua furca sambucca armo alias arbore fixi

pendunt: qui vinam suā in vitinam canis egererit: totū potem lumborū sentit. **C** Aitenna in secūdo canone: Aqua calet canes impinguat valde: nutrit eos bene. **C** Aetor. Lanis ergo. vt legitur. cecus nascitur. lunaticus est: odoratu multū viger. Dentes habet acutos et os fūsum. valde mordet. et lingit: nō ruminat s; rodit. Ad vomitū redit: priusq; recubet lectum circuit. **B**olismum patitur id est rapidissimā famē. **C. XII.**

O De canis sagacitate. **C** Et li. de nat. rerū. Amis est bestia docibilis ad omnem ludum dominum suū diligit: et eius hospicium vigilādō custodit: nocteq; latratu nocentes pdit. Est etiaz quoddam genus canum: quod odoratu suū res intelligit: et a ceteris hominibus implacabili odio disternit. **I**sidorus. Nihil autē sagacius canibus: p̄ enim sensus ceteris animalibus habent. nam soli nota sua cognoscunt: recognoscūt dominos suos et diligunt. et eorū recta defendūt. p̄ dominis suis se morti obiciūt solitarie et voluntarie cum eis ad prædā currūt. **C** Corp̄ dominū sui etiā mortuū non relinquūt. **C** Ambro. Lanis est animal sagax: quod vbi vestigiū lupi vel leporis inuenit: argumenta quedam ad eum directa semita i sequendum colligit. ad diuerticulum semite venit: si ngularumq; semitarū erroria tacitū punctat: vt per odorū rem agnoscat: in quā partem diuertit. huius etiā aiāli instum est naturaliter: imptite alimonie memoriam seruare: gratiāq; referre: ac sollicitas excubias p̄ domino rum salute prædere. **C** Solinus. Canes soli nomina sua recognoscūt: itēq; meminerūt. **E**gypti canes nūq; e nilo nū curientes lambūt: vuz a cocodrillis insidias cauent. **C** Plinius libro octauo. Canes soli dominū suū nouerunt. ignotumq; si repente veniat: intelligunt. **I**trina quis longa meminerūt. **S**oli domesticā agnoscunt vocem: nec vllt memoria est maior p̄ter hominē. **I**n venatu est illis solertia et sagacitas p̄tima: vestigia fere scrutatur canis: atq; p̄sequitur. **C** Comitantes ad feram inquisitorem trahens lozo. et quis aquā transiēs se occultasset: venatum et odorem capiat: et rostrum ad cubilla prendit. **C** Idem in libro vicesimoquinto. Inueniunt canes canariā herbam: quā fastidium deducūt. cāq; in nostro conspectu mandit. sed ita vt nūq; que sit intelligatur: quia iam depasta cernitur. mederi quoq; sibi quadam herba dicitur percussus a serpente: sed illam homine spectante non decepti: et sua malignitate **C** mittiones quoq; hoc animal viderit hominū monstrasse.

C Aristoteles. Cū enim infirmatur canis: radicem aliquid berbe comedit ad vomendū. **C** Plinius. Lanis cetera beura in tribus excellit. **I**n discernēdo: amā vo: seruēdo. **D**iscernūt enim dominum ab extraneis. nec eos quos insectatur odit. sed p̄ eo que amat zelat et ex conscia solliciti amoris inuigilat. **M**os ei est euz pastore alludere: gregem nosse: insidiantes feras persequitur: huius soli a natura instum est: voluntarie ad quod p̄paratur ingeri: et p̄ q̄dā obedientie formulā sola dicit plinari timoris expectatōne suspendi: donec ad pagēdi licentiam nutu vel signo mittatur. **C. XIII.**

O De affectu canū ad dños suos. **C** Solin⁹. Anes domnos suos equaliter omnes diligit sicut exemplis patet. **I**n epyro nāq; domi percussore in cetu agnūm latratu canis prodidit. **I**asone licio interfecto canis eius aspernatus cibū: inedia obiit. **L**ysimachi regis canis flama se inicit: accesso rogo domi et pariter igni absumptus est. **S**araman tum regem ducenti canes ab etilio rederunt: prestantes aduersus resistentes. **C**olofoñi et castabaleses in bella canibus ductis primas acies instruebāt. **A**ppio timo **P**ublio filio consulib⁹ damnatum dominum canis dum abigi non posset comitatus in carcerem. mox percussum vlulatu profecutus est. **C** Lunq; p̄pter hoc et

miseratōne ei potestas cibi fieret ad os defuncti escam tulit. vltimo vero abiectum i rēberti cadauer adnatās sustentare est conatus. **C** Plin⁹ libro octauo. **E**t aiāli bus que nobiscum degunt fidelissimos accipiunt ante omnes homines et quos et canes. **A**duersus latrones quoq; pugnant. p̄ domino suo canem: confectumq; plagis a corpe non recessisse volucres ac feras abigentem. **S**e alio quoq; in epyro habem⁹ et agnūm in conuentu percussorem domini: lamiatu atq; latratu adactuz vt cogere tur fateri scelus. **C** Ambrosius. **N**ullum animal tam tenax eē beneficii potest: vt canis. et memor gratie. **Q**uandoquidē p̄ domino suo et latrones insilire: et extraneis nocturnos accessus nouerit. phibere. mox p̄ dominis: et cōmori dominis: sunt parati. **S**epe etiā illa te necis euidencia canes ad redarguendū reos indicia prodiderūt. **N**am anthiochie in remorōre edis parte ferunt virum necatum: qui canem sibi haberet adiuuētū. **H**ic enim quidam miles p̄cedandi studio interfecerat. et in alias p̄tes cesserat. tacēte autē cadauere inhumato frequens spectantiū vulgus astabat. canis autē vultu lacrimabili crummas domini sui deshebat: **I**s vero q̄ necem intulerat humani ingenti versutia quo p̄cipit ptam fidem asciret innocente. ad illas circūspectantis populi coronam: quasi miserās accessit. **T**unc canis se questrato paululum doloris questu: audaciam vltionis assumpsit: et ap̄rehensuz tenuit: ac velut epylogo quodam miserabile carmen immurmurans vniuersos in la crimas cōuertit: fidemq; probatōni attulit. quia solum cum et plurimis tenuit: nec dimisit. **C. XIII.**

O De diuersis generib⁹ canū. **C** Plinius. **Q**uam autem genera sunt plura. **A**lii enim ad capiendum feras siluarum inuestigāt. alii volucres. alii vero greges. alii domos custodiunt. **E**t libro de naturis rerum. **T**ria sunt genera canum: nobilissimum sunt leporariū alias leucariū. quib⁹ forma elegantior: et ad cursum celerior: aptiorq; venatū. **B**ui pectore valentes sunt: latratu edere nesciunt: et nisi producantur ad cursum: infra domum se continēt. **A**lii sunt apti venatū: longis auribus ac deperdentib⁹. huius odore et importunis latratibus bestiam sequuntur. **C**oguntq; ad lassitudinem: donec eam in man⁹ venatorū vel leporariū deiciant. **E**t quā iussu venatorū insequi ceperint: non relinquūt: etiam si multas alias inueniūt. **T**ercium genus est quod omnibus cōmuniter in custodia datum est. **E**t hi licet ceteris rusticiores: tamē in ministeriis hominū sunt aptiores. **E**t bis autē quidā sunt magis: quidam medi: quidā vero parui. **S**unt et minutissimū caniculi: quos matrone nobiles in sinibus suis portant. **O**mnes hi domos latratu defendūt: et aliis importuni sunt. **L**um ante mensas iacent: ita se deponiūt alias disponiūt: vt vno oculo largam dominorū suorū manū obseruent. altero vero vt hostium dom⁹ videre queant. **C** Aristoteles. **C**anib⁹ leporariū acci dit. p̄prium q̄ magis possunt saltare cum labore q̄ in quiete. **C**oit autem leucariū vii. mensium: viuūtq; leucariū mares fere ānis decē. et leucariū femine duodecim. maior autem ps ceterorū canum quatuordecim. **I**n leucariis femine magis cōueniētes sunt istructōni: q̄ masculi. leucariū magis nati sunt olfactus boni. **I**n egypto sunt canes valde parui: q̄ cibis eorū paucus ē tibi. **I**tem canes qui oues sequuntur in quāritate diuersantur. **C** Plinius libro decimo. **L**acomici. id est leucariū canes viuūt annis decem. femine duodenis. **L**ete ra vero genera quidecim annis aliq̄ et viginti. **I**de z in libro vndecimo. **B**egeneres autē canū reflectunt cauda sub alium. **C** Solinus. **A**pod albanos nati canes feris anteponiunt: tauros frangūt: leones premunt: detinent quidquid obiectum est. **E**t quib⁹ causis meruerunt animalibus tradi. **L**egim⁹ petenti indiam alectādo

genere mares: vt dictum est: plus feminis viuunt. excep-
to genere canum leucarior. in quibus mas decem annis
uiuere potest. femina duodecim. et hoc ppter laborem
et in hoc genere semp vtuntur coitu dum viuunt mares
ac femine. **A**resortiles. Canes cogniti non sunt a fe-
mibus iuuenes: nisi per dentes. quia dentes iuueni al-
bi sunt et acuti. dentes aut senis nigri et obtusi. Canes
mensurant per quinqz dies et in hoc tempe apostema-
tur ora matricum earum: nec appetit coitum. post partum
ergo grossam humiditatem multam flegmaticam eiciunt.
et ppter hoc eorum corpora maerescunt. **P**reterea canibus
accidit infirmitates canices. et squinantia canina: et
podagra. Squinantia canes interficit: et pauci eorum
cuadunt a podagra. **D**onstruositus etiam: vt dictum est
accidit canibus: et huiusmodi animalibus multas habent
tibus fissuras in pedibus: ppter multitudinem filioz: et qz
partunt filium incompletum. nam et canis parit filios i
maiori parte cecos. **C**um aut infirmitantur canes: come-
dunt alicuius herbe radices ad euocandis. **A**ctor.
Est autem etiam inter canum egritudines lunaticus mor-
bus et rabies: de qua dicitur postea. **P**linius libro
tricesimo octo. Odor aut ex argentifodinis inimicus
est omnibus animalibus: sed maxime canibus. **I**dem in
libro tricesimo quarto. **H**altus quoqz fons cum plum-
bi noxius ac pestilens sentitur: sed occisime canibus.
Auicenna in quarto canone. **E**lleborus etiam interfi-
cit canes: et muscus similiter. **CXXX:**

De latratu canu **A**ctor.
Anim vox dicitur latratus: sicut vulpium qz
intrus; boum mugitus. equoz binitus. **P**li-
nius in libro vicesimo quinto. **P**eristros herbam qui
habent a canibus eos latrari negant. **I**dem in libro
vicesimo octauo. **E**os quoqz qui linguam bene in cal-
ciamento habent sub pede. tradunt magi a canibus non
latrari. **I**dem in libro vicesimonono. **C**or caninum
bidentes fugiunt et non latrant canes: lingua quoqz
canina in calciamiento pollicis subdita. vel cauda muste
le viuenti absclsa non latrant canes cum qui hoc habz
Pitagoras in libro romanor. **S**i portauerit sciu
homo lignum: quo fuerit hominis os vtilatum nec la-
trabit: nec consurgent canes aduersus eum. **A**ctor.
Est etiam ramulus viridis modicus. qui calamites
dicitur. de quo dicit soler qz si proiciatur in os canis.
reddit eum mutum. vnde ab effectu mutus dicitur. vñ
in ecclesiastico dicitur cetera alias enecia et dona ex
cecant oculos iudicum et quasi mutus in ore canis ad-
uertit corrupciones eoz: huiusmodi ramulus sup arbo-
res corulos frequenter reperitur. ibiqz assidue carabdius
voces emittit. sed et torrelli de polca proteci in ore ca-
num impediunt eoz latratum. **L**ui rei satis apparet ca-
scilicet humiditas posse viscosa. **CXXX.**

De morzu eozu ac remedijs cõtra eum
Auicenna in ij. can.

Canis non rabiosus si momorderit aliquem lo-
cus aceto statim aspergatur: manus mltociens
quassetur. **S**ecunde sup ipm nitrum cum aceto
ponatur. omnibusqz tribus diebus remoueat.
vel curari potest cum cepa ac sale: et ruget fabis: et a-
migdalas amaris: cum melle vel amiglossa. **P**linius
libro vicesimo. **F**olius cuiuscuzqz peponis satiu cum vi-
no: canis morzus sanatur. **L**epe quoqz siluestres ex a-
ceto illite vel sicce cum melle ac vino: ita vt post terciuz
diem soluantur eosdem curat. **A**lluz quoqz ad morzus
canum et vulnera imponitur cum melle. **P**reterea fenicu-
li siluestris radicem in succo vel cum melle multi contra
morzus canis solent illinire. **I**dem in libro vicesimo
secundo. **A**rtica morzibus addito sale medetur. **B**ole-
ti etiam eisdem ex aqua illinuntur. **I**dem in libro vice-
simosecundo. **A**ctuz canis morzibus medicinali est. **A**ce

ti quoqz fet cum melanthio contra foscom pdest. **I**tes
fici ramozum teneri cauliculi imponuntur cuti. **S**urculo
quoqz caprifici coagularur in caseo lac qui morzus ca-
nis sanat. **P**reterea folia caprifici mollitia canis mor-
sus recentes cum vino sanant. **A**mgdale quoqz cum
melle. **N**uces etiam iuglandes cum cepa et melle et sale
canis hominibz morzus curant. **I**dem in libro vice-
simooctauo. **A**ggrauant quoqzdam vulnera introitu
eoz: qui vñqz lesi fuerunt dente canis aut serpentium.
Aurozum autem capillus medetur ex aceto canis mor-
zibus. **U**rina quoqz ppta cuius maxime prodest: conse-
stum pfulso canis morzu. **I**dem in libro vicesimonono.
Lapis etiam morzus a cane vsqz in puerbis venit
discordie. **I**de in li. tricesimo primo. **N**itru valz cõtra
morzus canis addita resina cum aceto illitis. **CXXI.**

De medicinis ex cane **E**sculapius

Canis sanguis potat tremulosos liberat. **L**a-
put eius vltum tritum et puluerisatum: vel eius
caro veruosa et ficus: morzus canis si bibatur
sanat. **P**uluis dentium eius dolores dentium
ac gingiuas curat. **C**or eius potatu canes a latratu d-
tinet. **F**el eius cum melle curat oculos. **L**ac eius bibitu
pilos et capillos crescere non sinit: cum melle vel vino
datum mor ferum mortuus citat. **B**ens ex eo tactus ci-
to emittitur: et cicatrices oculoz extenuat. **A**deps eius
podagram et aurium dolori sanat. **A**uicenna. **S**an-
guis canis phibet ortum piloz euulsozum: vt scripsit
galienus. **U**rina quoqz canis administratur super verzu-
cas: **T**esticulus canis est sicut testiculus vulpis. **R**e-
soluit apostemata flegmatica: mūdificat vlcera: phibz
qz fornicam dilatar. et aperit fistulas et incarnat vlc-
ra fraudulenta corrosiua. **C**onfert etiam alcola. et qñ
vir matorem amboz sumit fit fortior masculus. **M**lier
vero si sumat debiliozem fit magis femina. **D**icitur
etiam qz ille qui est humidus facit augmentus in coitu
Siccus aut ipsum absclndit. et vnusquisqz amboz de-
struit alterius opationem. **F**ercus canis ex ossibz nu-
triti confert cum melle vlcridz antiquis. **I**dem in pa-
lato cum digito ponitur ad squinantia. confert autem
solutum et vlcricibus intestinoz. **C**lusterisatum aut bibi-
tum in lacte decocto cum ferro aut lapidibus. **B**is-
scorides. **L**ac primi partus canis capilloz ortus ampu-
tat et in vtero infantes excludit. **L**orum caninu addito
nitro aut medicamie facto lepras et purtignes tollit.
Fimus caninus in cancularibz diebz collectus: et sic
bibitus: ventrem abstinet cum vino. **A**lbis vero sum
eiusdem arcuato morbo medetur. **P**linius libro vicesi-
monono. **S**anguine canino nihil prestantius contra
torica putant. **C**anino felle cum melle curabat appollo-
nius oculoz suffusiones: item albugines. **C**anini lacris
instillatio dolorem et grauitates aurium sedat. **A**dipe
canino lendes a capillis tolluntur. **I**dem in libro trice-
simo. **C**anina curis cuiuslibet digito circũdata distillato-
nes sedat. **F**el caninum podagris confert pema illini-
tum. **V**erucas omnium generum sanat vñna canis re-
cens illita. **F**imiqz canis cum cera. **A**mbrosius. **O**is
quoqz fera egra hausto canis sanguie curat. **CXXII.**

De cane rabioso **P**hysilog.

Canis quandoqz postq comedit de cadauere
mortuoz insani. et tunc limphas reformidat.
vnde morbus hominis a cane rabido vulnera
et limpharicus dicitur. **P**reterea canis: sicut
alie quedam bestie: linguam attenuat lambendo: cuius
salua si lingue sanguinem attigerit in rabiem agit.
Isaac in viar. **C**anis: vt dictum est: naturaliter frigi-
dus et siccus est: cui nigra dominatur colera. vñ ex sui
abundantia immutata et putrefacta et toto corpore
dominans ita corrupta: necesse est qz rabidos faciat: et
maxime in autumno et vere. **P**linius libro secundo.

rabidi fore morsum. **I**saac ubi supra. Certū vtiqz signū morsure huius est: vt buccella panis linita. vt dicitur est. canibus proiciatur. talibus somnia sunt terribilia. In somni expugnatione sunt timorosi. sine causa irascuntur. stupidi. et cōtinuē circumspecti. inspicit ab aliquo non patietes. Qui cum incidit in passionem timent aqua: et quasi canes latrant. et rauci sūt timētes cum in aqua inspicit. aut etiā tremētes cadūt. quibz nisi medicina succurratur moriūtur. **XXXVI.**

De remedijs cōtra eū in vsu medicine.
Quicenna in secundo canone.

Quis rabiosi morsu cōfert hominis vrina super illum effusa. Cōfert etiā aqua cepe si linita super ipsuz. vel emplastratur et eo cum ruta et sale. et mēe quoqz ac cepa sit emplastrū sup eundem morsum. Item linitur sup eum sterces pecudis aduētū precipue cū aceto confectū. Sanguis etiā canis rabio si iuxta dyalcoridem valet eundem morsu. Triticum quoqz tritū et puluerisatum: eadem est iuuamentū. Item epar rabiosi canis morsu datur: et cōfert. ipm qz meatum aque phibet. Amigdale quoqz cōfertur eidem et folia cucumeris: et similiter feniculi radix trita et supposita. Ficus etiā immatura: vel folia eius recentia. Be glutino etiā mellis est cum cura rabiosi canis. Et praesio cum sale sit emplastrū ad eius morsum. Cōfert etiā caro ostree eius morsu. Similiter gentiana cum vino. vel caro arctuz adusta similiter cum vino: vel capilli hominis in emplastrū modū suppositi euz aceto. Praeterea mel calefactum cum oleo rosato de glutiū. **I**dē in quarto canone. vultus hominis a rabioso cane morsu si non pmitas vsqz ad dies quadraginta consolidari. sed dilata et aperi et in primis occupare in trabedō ad exteriora. quia quādo trahit humores ad interiora: cū eis venenum trahit. Cepe aut et alia venenis resistūt: eaqz abscondit et a corpore repellunt. **XXXVII.**

De eodem. Plinius libro vicesimo.

Quis rabiosi morsu brassica siluestris imponitur que cratica dicitur: mellis si cum sale et aceto acri. Olusacrum quod bypposelinuz vocant. eidem morsu potum et illitum medetur: vel etiam rite succus ex vino bibitur. Foliaqz trita vel comminata iuncta cum melle vel sale vel cum aceto ac pie decocta imponūtur. Item eundem morsu folia fici et aceto restinguntur. **I**dē in libro xxxvii. Vulpes canis rabiosi morsu facta circumcidunt vsqz ad carnes viuas: admoventqz vituli carnem et ius eius carne decoctum ponit dant. vel ipsam cum calce rusam. birca iecore imposito. nec temptari affirmant metu aliquo. laudant et ea pie finium ex vino illitum cuculiz et yrundinis decoctum ac potum. **I**dē in libro xxxix. In canis rabiosi morsu tuetur a pauore aque canis canini capitis vulnere illitus: idem etiā in portione pfitur. et quidam ob id edēdum illud dederunt. Est etiam limus saluē sub lingua canis rabiosi: qd si i potu datur: liphaticos fieri si patit. Item ex cerebzo galli succurritur: qd tūc āno pdest deuorati. Crista etiā galli trita efficaciter iponitur et anferit adeps cū melle. valz quoqz cū aceto iposet. **S**imus galli pulliqz yrundinum cōbusta membrana etiaz anguim vere alias vernatione exuta cum cancro mafculo trita. Praeterea succida lana morsibus canis rabiosi inculcata imponitur et post septimuz diem soluitur. Item cōtra limphaticum modū vtilissime iacet et qui in rabie momorderit datur crudū. si fieri potest mandēdum. sin aut coctum: vel coctis carnibz ius ipm. **I**dē in libro xxxii. Imponūtur et saliamenta pisabub serua ta contra canis rabiosi morsu. Item huiusmodi morsu potum et pauescēbus adipe vituli marini facit perungunt. **I**dē in libro xxxii. Vltione ferri morsus canis rabidi sanantur: et pauescētisqz potum preualente

morsu: vsta plaga illico liberatur. **I**dē plinū libro vii. Ad morsum rabidi canis remedium nuper reperi tum est radix rose siluestris: que cynozboda appellatur. **H**ali. Epar etiam canis rabiosi si affertur et comeditur. manifestissime pdest morsui canis. **XXXVIII.**

De castoreo. Et libro de naturis rerum.

Castor est animal ad modū canis pontica: longū scilicet et gracile. Bētes habet acutissimos: pellem delicatam ac nobilem: que quāto nigrior ē tanto preciosior. Colores in pilis habet velut rapus. s; pili subtiles sunt et pulcri. non potest diu sustineri alias subsistere nisi caudam in aqua teneat. quā habet vtiqz piscium caude similem: saporēqz eius et species. Unde et a pisciis in ieiunio comeditur. Pars em caude ipsius edibilis est. pars vsibus interdicta. residuus autem eius est caro. ipaqz cauda longitudinis cubitalis: epigvedicem multam habēs. pedes aut posteriores habet: vt anser. et si maiores et cum vnguibus. Anteriores autem vt canis. hec em illi natura parauit: vt et posterioribus velut auis i aqua nataret. et anterioribus in terra sicut quadrupes ambularet. **F**idozus. Castores a castrando dicti sunt: nam testiculi eoz apti sunt medicaminibus. ppter quod cum venatorē perleserint ipsi se castrant: et virtuta sua morsibus amputant. **De quibz** cicero in scauriana. Redimunt se a parte corporis ppter quod maxime experitū. **I**uuenalis. Qui se cumuchum fecerit cupit eadēdama testiculi. **I**bi sunt et sibi qui etiam pontici canes vocātur. **S**olinus. Castor lutheri similis est animal morsu potentissimū: adeo vt cum hominem inuaserit cōuentum dentium nō pte laxet: qd ossa fracta cōcrepisse pferent. **Plinū** libro viii. Castor est animal horrendi morsus: Arbores em iuxta flumina vt seruo cedit. hominis parte comprehensa non anteq fracta cōcrepuerint ossa: morsu resoluit. **C**auda piscū huius cetera species lutheri. vtiqz aquaticum. vtiqz mollior pluma pilus. **I**orab in libro de animalibus. Castor animal aquaticum ac terreste. quod ex hoc genere fortius est: debilitōe sibi in seruitutem redigit. morsuqz testiculos et eius folles pcedit: vt leuior in fugam cōuertatur. **XXXIX.**

Item de eodem. Et libro de naturis rerum.

Castores. vt dicit experimentator. in grege viuūt et simul ad siluas pergunt lignaqz dentibz abscondentes ad cauernas suas ea miro modo referunt. vnum em ex castoribus p vehiculo resupinatus pedibus cleuatis in terram pucunt: et inter crura eius abscessa artificiose cōponunt. et sic eum trabentes cauda ad propria tecta deducunt. verum iniuriam talem non faciunt huius: qui inter illos educati sunt. sed illis qui de alienis pibus ad se venerūt. hos em in seruitutem sub certa custodia redigit. **A**lioz tamē opinio est qd hoc illis faciunt: qui senectute laboribusqz cōfecti dētes obtusos habent et qui ligna secare non valent. **C**ales ergo in seruitutē redactos p absorptionē pilorum in dorso venatores agnoscūt. eosqz pietate comoti illos abire pmittūt. **I**n duplices autem vsu ligna secata habent. **N**am ex corticem comedūt et ex lignis habitacula valde artificiosa faciūt. **A**maris quidē arbor foliis et corticibus castor. p summis delicus vescitur. vnde et tota eius caro: et si bono tamē amaro odore pfun ditur. **C**omesturus aut corticem in posterioribus pedibus residet cleuatus: et anterioribus pedibus ligna tenens. eam tantū ptem comedendo decoctat quā inter pedes tenebat. qd autem extra pedes est abicit: et non curat. **B**onum vero suā edificat super aquas: faciens in ea mansiones diuersas. vt cum aquis crescentibus vt decrescētibz ascēdat et descēdat. **C**ū aut castor arbozem fecat: dentibz ictu dato eminus ab arborē currit. vt vitet casus eius. **E**t hoc tam diu vel tā sepe facit

donec crebris ictibus percussa occiderit. **XXX.**

De venatione castoris. Physiologus

Quoniam cum venator persequitur: abscisos testiculos ante faciem eius percipit et venator habes quod ab eo cupiebat ultra non sequitur. Si autem alius venator eum sequatur erigit se: et ostendit viridia se non habere et sic euadit. Est autem animal mansuetum nimis.

Ex libro de naturis rerum. Huius animalis venatio fit hoc modo. Laniis ad hoc instructus in aqua prouincitur: qui ad foramen mansuetis illius pueniens ingreditur: nec cedit castor: morsibus donec a venatoribus artificiosa illa mansio confringatur. Quod autem dicitur castoream calstrati erigere se: iamque testiculos amputatos esse venator ostendit: plurimum esse falsum dicitur. In illis castoreibus qui apud nos sunt: quae testiculi castoris non extrinsecus eminent: sed intus in ventre iacent: sicut renem culti. Egerit autem sicut alica. Et etiam enomita. ut plinius dicit. ad multa vitale medicamenta. Preterea quod dicitur se ipsum castrare: quando venatores inloqueres presentur: sibi que pericere testiculos ut euadat. platearius negat. peritiam cum cum magis venentur boies propter pellem: quod propter testes. etiam cum ipsum animal non sit tante disore rionis. Et eius. ut dictum est. ad multa vitale est. Eius quoque coagulum sedat morbum caducum. **XXXI.**

De castoreo. Platearius.

Quoniam testiculi abscisi in vmbroso loco suspensi desiccantur: ut in vsum medicine referuntur: et dicitur castoreum. Bonum autem castoreum id est. non soperficatum. habet saporem medicoriter acutum. Blutuifum est: et saporem habet multum horribile. nervos intricatos: et pelliculis adherentes. Per annos sex in magna efficacia seruari potest. melius tamen est quanto recentius. In medicinis ponitur abiecta pellicula exterior. virtutem habet dissoluedi: attrahendi: et maxime nervosa loca confortandi. Contra epist. et alias frigidas passionis capitis: datur castoreum cum succo rute in potu. vel decoctionis eius vinum. Contra paralysim lingue puluis eius sub lingua ponitur donec per se resoluatur et consumatur. Contra paralysim torvis corporis datur vinum decoctionis eius et rute et salvia. Contra litargiam puocaf stemutatio et castoreo. cerebrum commouet: et confortat. **Byalcozides.** Castoreum testiculi sunt animalis quod castor dicitur. et sepe aquatica: sepe vero terrenas sustinet vitam. Optimum est ponticum quod sit inermis cererum et obstrusum in ebra: anulis naturalibus. quidam autem testiculos adulteratos immittunt vesicis: cum bannonia ei gutta sanguine castoris conspersa. Eligendi sunt ergo qui iuncti sunt ex vna radice sibi coherentes. pleni: incedi di: fragiles: ipsi folliculis se tractus separantes. Purgari enim debent: et mediis ipsum medicaminibus misceri. Calet facit autem castoreum et desiccatur et attenuatur. illis ergo qui ex plenitudine spasmodum patiuntur: aut tremorem nervorum vtilissimum est. Quibus autem hoc contingit ex inanitate vel siccitate contrarium. Quia quoque pulmonis emendat: et humidus frigidusque cerebri humor cum pulegio cum vino bibulum inflationes tollit: torsionibus medetur: portiones venenatas nocere non sinit. Litargicis singulis are psidium est. Tremori et contractionibus et omnibus nervorum causis delictum et vinctum medetur. virtus enim ei terminatica est et reconstituta. mixtum malagmanibus et acopis paliticis seu scbiaticis et huius similibus subuenit.

XXXII. Auicenna

Quoniam habet corticem subtilem: qui quoties tactus frangitur. Est autem subtilius et fortius omni quod calefacit et desiccatur. Inflationes resoluunt et illius corpus calefacit. confert vlcibus perniciosis. ac nervis: ac tremori: et humido spasmo: ac fluxu: et palasi. Confert etiam obliuioni et letargie cum aceto et oleo rosaceo. surditatis frigide ac ventositate in aure dissolutum in oleo nardino. Attractio per nares ex fumigatione ipsius confert apostematum pulmonis et in firmitatibus eius. Bibitur cum aceto propter singultum: et facit sitim. Delet dolorem ventris pungitium cum aceto bibulum. ventositatem resoluunt. menstrua puocant. se cundinam et fetum extrahit. Confert morsui paruorum venenatorum: et quod ex eo declinat ad nigredinem esse venenum: ita quod interficit quoadque in vna die. Plinius libro deo xxxi. Castoreum id est. castoris testes dicit. Scilicet esse puos: substrictos: spine adherentes: nec sine animalis vira posse adiri. Adulterari vero renibus cuiusmodi qui sunt grandes cum veri testes parui admodum reperitur huius per se potest ex aqua freneticis sunt vtilis. litargicos etiam odoris suffitus excitat. et cum pulegio secum dnas euadit ac menses ciunt. medetur quoque vertiginibus: tremulis: spasticis: nervorum vicis. ischiaticis: homa ticis: paliticis: omnibus peruncis vel triti ad crassum dincem mellis cum semine vitice alias viticis et aceto rosaceo. Sic et contra comiciales valent sumpti. Potest vero contra inflationes: tormina: venena: Aduerit quippe scorpionis bibitur ex vino. Aduerit spbalangial et araneos ex mulso. ita ut vomitione reddatur. aut ut retineantur cum ruta. Aduerit chalcidas cum myrtite. Aduerit cerasten et presteras cum panace aut ruta ex vino. Aduerit cecos serpentes cum vino. Priuatum quoque contra vscum ex aceto auxiliatur. Aduerit aconium ex lacte aut aqua. Aduerit belleborum album ex aqua multa nitroque medentur et dentibus cum oleo triti et in aurem ad cutis partem dolor est infusus. Claritatem visus facit inuncti cum melle attico. Libidinem etiam singultus ex aceto. Idem in eodem. Capitis vlcibus confert castoreum cum peucedano et rosaceo. Oculorum quoque claritati cum melle. auribus etiam vtilis sumus est cum succo papaueris rigoque cervicis molitur cum pipere et mulso mixto raris decoctis et oleo et sale ut lozbeatur succus. In aceti multo tribus cyatis comicialibus datur ieiunio. Inuat etiam castoreum tremulos si perungantur oleo. Idem ex mulso porum pdest purgationibus feminarum si tamen supgradatur grauidam: facit abortum. valet etiam ad alia plura in medicina. **Acet.** Cetera itaque de castoreo et castoreo requirit inferius ubi agitur de fibro. **XXXIII.**

De caroblepa et catto. Plinius li. viii.

Quoniam caroblepa appellatur fera modica et iers iuxta fontem nigrum: qui est apud belpios ethiopes et plerique existimauerunt. noli caput. Fera hec ceteris quoque membris iners caput tantum pregraua egre fert: id deiecit semper in terram. Alias intermetio est humani generis. omnibus qui oculos eius viderit confestim expirantibus. Eadem et basilica serpentis est vis.

Solinus. Juxta fluum regrum nascitur caroblepa: modica et iners bestia pestilenti aspectu. **Isidorus.** Cattu. id est ingentiosus a greco venit. Muisio est appellatus: eo quod muribus infestus sit. hinc vulgus captum a captura vocat. dicunt alii quod captat. id est. videt. tam enim acute cernit ut fulgore lumis noctis tenebras supparet. **Auicenna.** Et catti morsu quoadque accidit dolor vebemens. et viriditas in corpore. et curatio eius est curatio communis. Inuatur autem cum emplastro cepe. vel calamenti siluestris. **Razi.** Catti siluestres ex fumo rute et amigdalax amarax fugiunt. **Pali.** Carnes catti calide sunt et sicce medentur emoroidax doloribus. renes calefaciunt dorfi doloribus pro sunt. **Esculapius.** Stercus catti vel catti cum synapi et aceto alopiciam curat. **Acet.** Ides et mulso siue murilegus appellatur: de quo etiam plenius infra dicitur.

XXXIII. De cepho et centrococa. Plinius li. viii.

Quoniam cepho appellatur fera modica et iers iuxta fontem nigrum: qui est apud belpios ethiopes et plerique existimauerunt. noli caput. Fera hec ceteris quoque membris iners caput tantum pregraua egre fert: id deiecit semper in terram. Alias intermetio est humani generis. omnibus qui oculos eius viderit confestim expirantibus. Eadem et basilica serpentis est vis.

to et oleo rosaceo. surditatis frigide ac ventositate in aure dissolutum in oleo nardino. Attractio per nares ex fumigatione ipsius confert apostematum pulmonis et in firmitatibus eius. Bibitur cum aceto propter singultum: et facit sitim. Delet dolorem ventris pungitium cum aceto bibulum. ventositatem resoluunt. menstrua puocant. se cundinam et fetum extrahit. Confert morsui paruorum venenatorum: et quod ex eo declinat ad nigredinem esse venenum: ita quod interficit quoadque in vna die. Plinius libro deo xxxi. Castoreum id est. castoris testes dicit. Scilicet esse puos: substrictos: spine adherentes: nec sine animalis vira posse adiri. Adulterari vero renibus cuiusmodi qui sunt grandes cum veri testes parui admodum reperitur huius per se potest ex aqua freneticis sunt vtilis. litargicos etiam odoris suffitus excitat. et cum pulegio secum dnas euadit ac menses ciunt. medetur quoque vertiginibus: tremulis: spasticis: nervorum vicis. ischiaticis: homa ticis: paliticis: omnibus peruncis vel triti ad crassum dincem mellis cum semine vitice alias viticis et aceto rosaceo. Sic et contra comiciales valent sumpti. Potest vero contra inflationes: tormina: venena: Aduerit quippe scorpionis bibitur ex vino. Aduerit spbalangial et araneos ex mulso. ita ut vomitione reddatur. aut ut retineantur cum ruta. Aduerit chalcidas cum myrtite. Aduerit cerasten et presteras cum panace aut ruta ex vino. Aduerit cecos serpentes cum vino. Priuatum quoque contra vscum ex aceto auxiliatur. Aduerit aconium ex lacte aut aqua. Aduerit belleborum album ex aqua multa nitroque medentur et dentibus cum oleo triti et in aurem ad cutis partem dolor est infusus. Claritatem visus facit inuncti cum melle attico. Libidinem etiam singultus ex aceto. Idem in eodem. Capitis vlcibus confert castoreum cum peucedano et rosaceo. Oculorum quoque claritati cum melle. auribus etiam vtilis sumus est cum succo papaueris rigoque cervicis molitur cum pipere et mulso mixto raris decoctis et oleo et sale ut lozbeatur succus. In aceti multo tribus cyatis comicialibus datur ieiunio. Inuat etiam castoreum tremulos si perungantur oleo. Idem ex mulso porum pdest purgationibus feminarum si tamen supgradatur grauidam: facit abortum. valet etiam ad alia plura in medicina. **Acet.** Cetera itaque de castoreo et castoreo requirit inferius ubi agitur de fibro. **XXXIII.**

De caroblepa et catto. Plinius li. viii.

Quoniam caroblepa appellatur fera modica et iers iuxta fontem nigrum: qui est apud belpios ethiopes et plerique existimauerunt. noli caput. Fera hec ceteris quoque membris iners caput tantum pregraua egre fert: id deiecit semper in terram. Alias intermetio est humani generis. omnibus qui oculos eius viderit confestim expirantibus. Eadem et basilica serpentis est vis.

Solinus. Juxta fluum regrum nascitur caroblepa: modica et iners bestia pestilenti aspectu. **Isidorus.** Cattu. id est ingentiosus a greco venit. Muisio est appellatus: eo quod muribus infestus sit. hinc vulgus captum a captura vocat. dicunt alii quod captat. id est. videt. tam enim acute cernit ut fulgore lumis noctis tenebras supparet. **Auicenna.** Et catti morsu quoadque accidit dolor vebemens. et viriditas in corpore. et curatio eius est curatio communis. Inuatur autem cum emplastro cepe. vel calamenti siluestris. **Razi.** Catti siluestres ex fumo rute et amigdalax amarax fugiunt. **Pali.** Carnes catti calide sunt et sicce medentur emoroidax doloribus. renes calefaciunt dorfi doloribus pro sunt. **Esculapius.** Stercus catti vel catti cum synapi et aceto alopiciam curat. **Acet.** Ides et mulso siue murilegus appellatur: de quo etiam plenius infra dicitur.

XXXIII. De cepho et centrococa. Plinius li. viii.

Quoniam cepho appellatur fera modica et iers iuxta fontem nigrum: qui est apud belpios ethiopes et plerique existimauerunt. noli caput. Fera hec ceteris quoque membris iners caput tantum pregraua egre fert: id deiecit semper in terram. Alias intermetio est humani generis. omnibus qui oculos eius viderit confestim expirantibus. Eadem et basilica serpentis est vis.

Solinus. Juxta fluum regrum nascitur caroblepa: modica et iners bestia pestilenti aspectu. **Isidorus.** Cattu. id est ingentiosus a greco venit. Muisio est appellatus: eo quod muribus infestus sit. hinc vulgus captum a captura vocat. dicunt alii quod captat. id est. videt. tam enim acute cernit ut fulgore lumis noctis tenebras supparet. **Auicenna.** Et catti morsu quoadque accidit dolor vebemens. et viriditas in corpore. et curatio eius est curatio communis. Inuatur autem cum emplastro cepe. vel calamenti siluestris. **Razi.** Catti siluestres ex fumo rute et amigdalax amarax fugiunt. **Pali.** Carnes catti calide sunt et sicce medentur emoroidax doloribus. renes calefaciunt dorfi doloribus pro sunt. **Esculapius.** Stercus catti vel catti cum synapi et aceto alopiciam curat. **Acet.** Ides et mulso siue murilegus appellatur: de quo etiam plenius infra dicitur.

XXXIII. De cepho et centrococa. Plinius li. viii.

Quoniam cepho appellatur fera modica et iers iuxta fontem nigrum: qui est apud belpios ethiopes et plerique existimauerunt. noli caput. Fera hec ceteris quoque membris iners caput tantum pregraua egre fert: id deiecit semper in terram. Alias intermetio est humani generis. omnibus qui oculos eius viderit confestim expirantibus. Eadem et basilica serpentis est vis.

Solinus. Juxta fluum regrum nascitur caroblepa: modica et iners bestia pestilenti aspectu. **Isidorus.** Cattu. id est ingentiosus a greco venit. Muisio est appellatus: eo quod muribus infestus sit. hinc vulgus captum a captura vocat. dicunt alii quod captat. id est. videt. tam enim acute cernit ut fulgore lumis noctis tenebras supparet. **Auicenna.** Et catti morsu quoadque accidit dolor vebemens. et viriditas in corpore. et curatio eius est curatio communis. Inuatur autem cum emplastro cepe. vel calamenti siluestris. **Razi.** Catti siluestres ex fumo rute et amigdalax amarax fugiunt. **Pali.** Carnes catti calide sunt et sicce medentur emoroidax doloribus. renes calefaciunt dorfi doloribus pro sunt. **Esculapius.** Stercus catti vel catti cum synapi et aceto alopiciam curat. **Acet.** Ides et mulso siue murilegus appellatur: de quo etiam plenius infra dicitur.

XXXIII. De cepho et centrococa. Plinius li. viii.

Quoniam cepho appellatur fera modica et iers iuxta fontem nigrum: qui est apud belpios ethiopes et plerique existimauerunt. noli caput. Fera hec ceteris quoque membris iners caput tantum pregraua egre fert: id deiecit semper in terram. Alias intermetio est humani generis. omnibus qui oculos eius viderit confestim expirantibus. Eadem et basilica serpentis est vis.

Ex libro de naturis rerum. Huius animalis venatio fit hoc modo. Laniis ad hoc instructus in aqua prouincitur: qui ad foramen mansuetis illius pueniens ingreditur: nec cedit castor: morsibus donec a venatoribus artificiosa illa mansio confringatur. Quod autem dicitur castoream calstrati erigere se: iamque testiculos amputatos esse venator ostendit: plurimum esse falsum dicitur. In illis castoreibus qui apud nos sunt: quae testiculi castoris non extrinsecus eminent: sed intus in ventre iacent: sicut renem culti. Egerit autem sicut alica. Et etiam enomita. ut plinius dicit. ad multa vitale medicamenta. Preterea quod dicitur se ipsum castrare: quando venatores inloqueres presentur: sibi que pericere testiculos ut euadat. platearius negat. peritiam cum cum magis venentur boies propter pellem: quod propter testes. etiam cum ipsum animal non sit tante disore rionis. Et eius. ut dictum est. ad multa vitale est. Eius quoque coagulum sedat morbum caducum. **XXXI.**

De castoreo. Platearius.

Quoniam testiculi abscisi in vmbroso loco suspensi desiccantur: ut in vsum medicine referuntur: et dicitur castoreum. Bonum autem castoreum id est. non soperficatum. habet saporem medicoriter acutum. Blutuifum est: et saporem habet multum horribile. nervos intricatos: et pelliculis adherentes. Per annos sex in magna efficacia seruari potest. melius tamen est quanto recentius. In medicinis ponitur abiecta pellicula exterior. virtutem habet dissoluedi: attrahendi: et maxime nervosa loca confortandi. Contra epist. et alias frigidas passionis capitis: datur castoreum cum succo rute in potu. vel decoctionis eius vinum. Contra paralysim lingue puluis eius sub lingua ponitur donec per se resoluatur et consumatur. Contra paralysim torvis corporis datur vinum decoctionis eius et rute et salvia. Contra litargiam puocaf stemutatio et castoreo. cerebrum commouet: et confortat. **Byalcozides.** Castoreum testiculi sunt animalis quod castor dicitur. et sepe aquatica: sepe vero terrenas sustinet vitam. Optimum est ponticum quod sit inermis cererum et obstrusum in ebra: anulis naturalibus. quidam autem testiculos adulteratos immittunt vesicis: cum bannonia ei gutta sanguine castoris conspersa. Eligendi sunt ergo qui iuncti sunt ex vna radice sibi coherentes. pleni: incedi di: fragiles: ipsi folliculis se tractus separantes. Purgari enim debent: et mediis ipsum medicaminibus misceri. Calet facit autem castoreum et desiccatur et attenuatur. illis ergo qui ex plenitudine spasmodum patiuntur: aut tremorem nervorum vtilissimum est. Quibus autem hoc contingit ex inanitate vel siccitate contrarium. Quia quoque pulmonis emendat: et humidus frigidusque cerebri humor cum pulegio cum vino bibulum inflationes tollit: torsionibus medetur: portiones venenatas nocere non sinit. Litargicis singulis are psidium est. Tremori et contractionibus et omnibus nervorum causis delictum et vinctum medetur. virtus enim ei terminatica est et reconstituta. mixtum malagmanibus et acopis paliticis seu scbiaticis et huius similibus subuenit.

XXXII. Auicenna

Quoniam habet corticem subtilem: qui quoties tactus frangitur. Est autem subtilius et fortius omni quod calefacit et desiccatur. Inflationes resoluunt et illius corpus calefacit. confert vlcibus perniciosis. ac nervis: ac tremori: et humido spasmo: ac fluxu: et palasi. Confert etiam obliuioni et letargie cum aceto et oleo rosaceo. surditatis frigide ac ventositate in aure dissolutum in oleo nardino. Attractio per nares ex fumigatione ipsius confert apostematum pulmonis et in firmitatibus eius. Bibitur cum aceto propter singultum: et facit sitim. Delet dolorem ventris pungitium cum aceto bibulum. ventositatem resoluunt. menstrua puocant. se cundinam et fetum extrahit. Confert morsui paruorum venenatorum: et quod ex eo declinat ad nigredinem esse venenum: ita quod interficit quoadque in vna die. Plinius libro deo xxxi. Castoreum id est. castoris testes dicit. Scilicet esse puos: substrictos: spine adherentes: nec sine animalis vira posse adiri. Adulterari vero renibus cuiusmodi qui sunt grandes cum veri testes parui admodum reperitur huius per se potest ex aqua freneticis sunt vtilis. litargicos etiam odoris suffitus excitat. et cum pulegio secum dnas euadit ac menses ciunt. medetur quoque vertiginibus: tremulis: spasticis: nervorum vicis. ischiaticis: homa ticis: paliticis: omnibus peruncis vel triti ad crassum dincem mellis cum semine vitice alias viticis et aceto rosaceo. Sic et contra comiciales valent sumpti. Potest vero contra inflationes: tormina: venena: Aduerit quippe scorpionis bibitur ex vino. Aduerit spbalangial et araneos ex mulso. ita ut vomitione reddatur. aut ut retineantur cum ruta. Aduerit chalcidas cum myrtite. Aduerit cerasten et presteras cum panace aut ruta ex vino. Aduerit cecos serpentes cum vino. Priuatum quoque contra vscum ex aceto auxiliatur. Aduerit aconium ex lacte aut aqua. Aduerit belleborum album ex aqua multa nitroque medentur et dentibus cum oleo triti et in aurem ad cutis partem dolor est infusus. Claritatem visus facit inuncti cum melle attico. Libidinem etiam singultus ex aceto. Idem in eodem. Capitis vlcibus confert castoreum cum peucedano et rosaceo. Oculorum quoque claritati cum melle. auribus etiam vtilis sumus est cum succo papaueris rigoque cervicis molitur cum pipere et mulso mixto raris decoctis et oleo et sale ut lozbeatur succus. In aceti multo tribus cyatis comicialibus datur ieiunio. Inuat etiam castoreum tremulos si perungantur oleo. Idem ex mulso porum pdest purgationibus feminarum si tamen supgradatur grauidam: facit abortum. valet etiam ad alia plura in medicina. **Acet.** Cetera itaque de castoreo et castoreo requirit inferius ubi agitur de fibro. **XXXIII.**

De caroblepa et catto. Plinius li. viii.

Quoniam caroblepa appellatur fera modica et iers iuxta fontem nigrum: qui est apud belpios ethiopes et plerique existimauerunt. noli caput. Fera hec ceteris quoque membris iners caput tantum pregraua egre fert: id deiecit semper in terram. Alias intermetio est humani generis. omnibus qui oculos eius viderit confestim expirantibus. Eadem et basilica serpentis est vis.

Solinus. Juxta fluum regrum nascitur caroblepa: modica et iners bestia pestilenti aspectu. **Isidorus.** Cattu. id est ingentiosus a greco venit. Muisio est appellatus: eo quod muribus infestus sit. hinc vulgus captum a captura vocat. dicunt alii quod captat. id est. videt. tam enim acute cernit ut fulgore lumis noctis tenebras supparet. **Auicenna.** Et catti morsu quoadque accidit dolor vebemens. et viriditas in corpore. et curatio eius est curatio communis. Inuatur autem cum emplastro cepe. vel calamenti siluestris. **Razi.** Catti siluestres ex fumo rute et amigdalax amarax fugiunt. **Pali.** Carnes catti calide sunt et sicce medentur emoroidax doloribus. renes calefaciunt dorfi doloribus pro sunt. **Esculapius.** Stercus catti vel catti cum synapi et aceto alopiciam curat. **Acet.** Ides et mulso siue murilegus appellatur: de quo etiam plenius infra dicitur.

XXXIII. De cepho et centrococa. Plinius li. viii.

Quoniam cepho appellatur fera modica et iers iuxta fontem nigrum: qui est apud belpios ethiopes et plerique existimauerunt. noli caput. Fera hec ceteris quoque membris iners caput tantum pregraua egre fert: id deiecit semper in terram. Alias intermetio est humani generis. omnibus qui oculos eius viderit confestim expirantibus. Eadem et basilica serpentis est vis.

Quephos ethiopia mittit. quoz pedes posterior res humanis pedibus r cruribus. priorer ma nibus sunt similes. Hoc aial roma postea non vidit nisi in ludis pompeii. **Solinus.** Tempe dicta totis celaris mostra rome visa sunt. que cephos dicitur boz posteriorer pedes crure ac vestigio humanos me tuntur artus: priorer hominū manus. **Philologus** Lencrocota est que bestias vniuersas precedit. huius copus asini: elunes cerui: pectus et crura leonis sumi litudinem habet. oris byatum vsqz ad aures vastum: imitatur autē hominis vocem. **Plinius** vbi supra. **Crocotas** ethyopia inter alta monstra generat. velut et cane lupozqz conceptos. omnia dentibz frangentes: protrinusqz deuorata ventre coficientes. **Idem** in eo dem. **Dyene** coitu leena ethiopia parit crocotā homi num peccatiqz voces imitantē. **Acies** ei ppectua in vtra qz oris parte nullis gingiuis cōtinuo dente que. ne oc cursu contrario hebete tur capax modo includitur. **Solinus.** **Crocota** nūqz aciem orbium cōmouet. sed in obtutum sine nictatione intendit. in ore gingiua nulla: dens sumus atqz ppetuus. **XXXV.**

De crotgillo Rudolfus super leu.
Crotgillus est animal spinosum r hericio simi le. **Aetor.** Alibi legitur: qz manus sit heri cio: spinosum tamē. **Unde** patet qz quidam fal so dixerunt hunc esse cuniculus. Alibi quoqz legitur qz crotgillus ipe sit hericius vel herinacius: animal vident licet porcelli formā habens: sed spinosum. de quo pleni us dicitur inferius. **Unde** in psalmo centesimotercio. vbi legitur in nostra trāslatione: petra refugium heria cius. **Alia** trāslatio habet crotgillus. **Glosa** super puerbia salomonis. **In** puerbiis quoqz vbi iuxta trāslationem nostrā legitur. **Lepusculi** plebs inualida: qui collocat in petra cubile suū. **Alit** p lepusculo habet crotgillum. **Et** est animal non minus hericio: simile mu ricet vrsi. cuius in palestina magna est copia in foue is r in petraz cavernis. hinc et in psalterio: vbi dicitur petra refugium herinacius. alit ponit leporibus: alit crotgillus. **Sed** quidam hic p lepusculo hericiū habent **Dieronimus** em verbū hebzeū saphau interpretatur: r crotgillum: r hericiū: et leporē. **Et** super leu. **Crotgillū** animal debile quidem: sed rapax: r mortife rum esse dicunt. **XXXVI.**

De duran. Ex libro de naturis rerum.
Gran. vt dicit **Arestoniles.** est animal veloz at qz fortissimū. qd a venatoribus insequitur: cui cuadendi desperatione frangi ceperit: astuta naturali stercoz intorquet valde cōtra canes insequen tes se: eosqz retardat putride egestionis odore. **Aetor** **Fortassis** etiā hoc noie videtur duran: vocatur bestia que supius iuxta eundem arestonilem bonacus siue bō nacois est appellata. r ipsa est. vt videtur. siluestris vac ca. de qua dicit arestoniles: qz habet cornua contra sem uicem inclinātia. **Et** ideo natura dedit et aliud iuuamē tum. videlicet cūctionē stercoz in remorū. vt ab ipso venatorē detineat: ne ad eā ppe accedat. **XXXVII.**

De eale Solinus.
Eale est animal apud indos: alias vt equū cauda elephanti nigro colore: maxillis aprinis: cornua pferēs vltra cubitalē modum longa. ad oble quum cuiuslibet motus accomodata. **Neqz** em rigent si vltus exigit ptiandi. **Quoz** aliter cum pugnat: pten dit. aliter replicat. vt si icru aliquo alterius acumen of fenderit: acies succedit alterius. **hypotamis** compa ratur: et ipsa sane aquis fluminum gaudet. **Plini** us libro octauo. **Eale** magnitudinem habet equi flu uiantis: cornua mobilia: que alterna sicut in pugna. va riaz et obliqua. **Et** libro de naturis rez. **Eale** ē de stia cuius corpus est quasi equi: maxilla vero sicut apu

nigro colore: horrens in aqua: r i tera equaliter potēs habet cornua matia. quoz pugnas aliud reflectit post terga. **Quo** quidem obruso illo videlicet vnde pugna uit: reliqui ad pugnam dirigit. **XXXVIII.**

De elephante. Iudorus.
Elephantem greci a magnitudine corporis voca tum putant. eozqz formam mōtis pferat. **Bre** ce em mons elefon dicitur. apud indos autez a voce barzo vocatur. vnde r vox eius baratus: r dentes eius ebur. **Solinus.** **Boz** duo genera sunt: nobilio res indicat magnitudo. minores norbos dicit. **Trun** eos edunt: lapides vorant: gratissimas habent palmas in cibatu. **Indicos** elephātes timēt mauri: et quasi par uitatis sue confici: aspernātur ab his idem. **Impatien** tissimū sunt frigidis. **Si** quis tamē camelontē vermes deuorauerit: oleastro supro pesti medetur. **Burissimū** dorso tergus est: venter mollis seraz byrsurie nulle.

Arestoniles. **Elephantoz** aliqui potant oleum: aliq non. **Et** qui potant oleum: si in eoz ventre fuerit ferū extrahitur per olei potum. **Elephas** quoqz bibit vinuz et quādo bibere non pot: medicinas cū oleo decoquunt et ei bibendum tribuit. hoc animal est valde fluuiale: manetqz prope fluuios: ac mergit se in aqua. ita qz eius additamentum est sup faciem aque ac per ipm spirat. **Nec** potest multū durare narando: ppter ponderosita tem corporis. **Natura** quippe dedit in iuuamenti modū elephāto magnitudinē corporis: sicut r camelo. **Magni** tudo etenim corporis prohibet occasiones ab animalibz. **Elephas** ergo omnibz maior est: aqua nascitur magn? sicut canis: et crescit annis sexaginta. **Quit** aut amiss .cc. quādoqz ccc. huius habitatio in desertis est: arbo res magnas fortitudine sua prosterunt. culmisqz suis pa riter deicit magnos. **Plinius** libro viii. **Elephāti** gaudent amibus: et circa fluuios vagantur. cum alto quin nare non possint: ppter corporum magnitudinem **Palmas** excellentiores fronte prosterunt: et ita iacentuz assument fructum. **Ore** mandunt: spirant: et bi bunt: et odorant. **haud** impropiē appellata manu. **Traditur** ele phas vestigio hominis animaduerso: priusqz homines intremisecre insidiaz metu. subsistere olofactu. circum spectare. iras proflare. nec calcare: sed ceterum portimo tradere. **Illum** sequenti nūcio similit vsqz ad extremum. tunc agmen circumagi: ac reuerti: aciemqz dirigit: ad eo omnū odori durare vltus illud maiorē ex parte: ne nu dorum quidem pedū **Elephanti** gregatim semper ince dunt. ex obus minime soluiagi. dicit agmen natu mar imus. cogit etate proximus. **Et** libro de naturis rez **Elephas** nō nisi lacessitus nocet. muscas eius dorso in sidentes cute in rugas contracta necat. r hoc illis p vil lo caude est. hoc animal. vt dictum est. valde fluuiale ē quoniam in india vbi generātur semp habitant super fluuios. **Et** quādo purgari vult i aquis vsqz ad pmiū eadem se imergit. p hanc em spirat. **XXXIX.**

De humanitate et obedientia elephātozū Arestoniles.
Elephas est animal māfuctum: quod cito dome sticatur. r obediētiō atqz disciplinatioz est om nibus animalibus. vnde instruitur etiā adora re regem: r in hoc omnibz melior est animalibz. **Pli** nius vbi supra. **Magna** quoqz narratur eoz clementia nec nisi lacessiti nocent. **Equitatu** vero circūcūti infir mos aut fessos siue vulneratos in medium agmen reci piunt: ac velut imperio vel ratione p vicef subcunt. cap ti celerime mitificātur odeli succo. **Bomantur** rabidi fame verberibusqz aliis elephāns admōnis. qui tumul tuantem carbens coercent. **Ambrosi.** **Itaqz** vt debatur natura nichil robustius elephantis habere ge nitum. nihil tam terribile. tam procerum. r vt bit tamē procerū hominū ad nutum seruiunt. naturamqz suam

ingentis exanimant. **XLIII.**
De eodem. **De li. de naturis reru.**

Elephanti ergo in bello quoque pmscude vtuntur. et in ea capiunt homines: pibus suis aduce fontes. Snt em bellicos et audaces nimis magime cum eis in prelo sanguis vne vel mozi ostenditur. Intollerabili. vt dictum est. impetu ruit in hostes: vt nullo belloz agmine: nulla milituz conspatione nullo clipeoz obiectu retardetur. Quoz vociferatur per os vociferatio est horribilis: quia cu multo spiritu. ple et indi cum his pugnare solent. turres lignicas cum armatis et vel. l. sup. eoz dorza portantes. Itaqz legitur q alexader magnus ptra indos pugnaturus: creas stautas impleri iussit pumis ardntibus: quas elephanti putantes hostes esse: labia protendentes coburcbant. Statimqz ceperut fugere de cetero nemine audentes corin gere. alia vice grimitu ac stridore potozoz cum somitu buccinar: multos elephates supant. eoz talibus assueti non fuerant. Elephanti coligetes vna no medio cre sanctioz curam habent. Nam fessos et sanctuos in medum ipoz recipiunt. **A**ucena. Inuatur homines in pugna et elephanti feminis sicut masculis s; coapa feminaz: minora sunt q marium et cu hoc etiam audacie sunt minoris. Elephas aut. vt dicitur est. tante fortitudinis est: vt cu suis culmis pfernat magnos parietes et cum sua fronte magnas arbores. **P**lini libro vii. Elephantes phaleris argenteis maxime gaudent et gloriuz appetit. dormit militat: de turres armatum in hostes ferunt: magnasqz et pre coferunt. idem tamen suis ena minimo terretur stridore. vulnerati ac terrii temp retrocedunt haud minore ptium suaz. **P**utic. Indicum elephatem paucit affric: nec audent co tueri. Nam et maior magnitudo est indicis. Elephanti alterius dentis mucroni ne sit bebes et peluis parcu. Alterius opario vsu radices fodunt: ac moles impellunt. **T**empe bambubalis viuis homo coira elephanti in barena pugnavit et magno dolore penaz. interfecit. Elephantoz. pm usadem facillime amputari paruit et perimentis pelioz pstri. **C**irca hos itaqz cura belli summa est. miras pudore victus vocem victozif fugit.

Philologus. **De coitu elephantoz et generatione.**

Elephanti cocupiscuntur fetus in se no habet sed tempe quo volunt filios procreare: vadunt ad orientem vsqz in proximu paradisi. vbi iue niant mdragoram. de cuius fructu prior gustat femia demde masculus eius suafione. et tuc coueniunt: et concipit femina. **T**empe vero partus ingreditur aqua vsqz ad vbera: et ibi parit sup aquam: ppter dracones qui insidiatur ei. **E**t si extra aqua pareret: fetum e? deuo raret. **M**asculus quoqz non recedit ab ea dum parit. ppter serpentem qui inimicus est eius: sicut draco. **N**am vniu animalis ossa et pellis in quocuzqz loco incisa fuerint: statim odor eoz serpentis fugat: et quodlibet venenolum no accedit. **S**olius. **G**eneris ante anos decem femine. ante quiaz mares nascunt. **B**ienno cocunt quinis nec amplius in anno diebus. no prius ad gregarium numeru reuertunt: q viuis aquis abluatur. ppter feminas nuqz dimicant: nulla em adulteria nouerunt. **I**sidorus. **E**lephanti aueris cocunt. cu aut parturiut: in aquis et insulis fetus dimittit ppter dracones: qui eis inimici sunt: et ab eis implicari necantur. **B**ienno aut fetus portant: nec amplius q semel gignunt: nec plures sed vni tantu. **Q**uut aut annis trecentis. **A**pod solam affricam et indiam elephanti prius nascbatur: nuc hof sola india gignit. **A**restotiles. **E**lephas coit in agre sli loco maxime prope fluuios femia sedet mas equitat

super illam. **F**emina post annu decimu vsqz ad quindecimu coit. mas aut post quinquenuz et hoc i vere. **Q**nt cum filii gignit: sicut equus et camelus. **F**emina p duos annos impgnatur. id est in vtero trahit ppter extreme mitatem magnitudinis concepti. **I**mpgnata quoqz a masculo non tagitur omnino. et post prum cessat trueno. **P**arit aut fetum similem vitulo duoz vel trium mensium. **E**lephanti tempe coitus efficiuntur siluestres: domoqz ditimur: et alia mirada multa faciunt. **J**ozath. **E**lephantes partu suum in desertis locis coferunt ppter dracones: qui dum ipm inuenit: subito interficit. **P**lini. **E**lephanti pre pudore nuqz nisi in abdito cocut. **H**uius generis femine multo pauiores sunt. **A**nnis decem vulg? existimat gestare in vtero. **A**restotiles aut biennio: nec amplius q singulos semel gignere. **L**ete ris animalib? inter se. ppter feminas pnicola sunt prelia: bus nulla non quia desit eis vis amoris nec inrum bus amoris inesse quib? inest memoria. **I**n india maxime circa temp? coit? elephanti effertur: et indonaz stibula dentib? sternunt. **Q**uapropter illos arcent coitu femiaruz pecuaria separar que haud alio modo q armentoz habent. **E**t libro de naturis reru. **S**olus ait elephante semel parere. **S**ed reuera ter vel quinquies parit in etate.

De membroz elephancoz creatione.

Elephas statim vt nascitur: apparer dentes subito cu eo generatis no apparer dentes magni donec iuuenescat. **H**ui? lingua valde parua est: et interi? valde nasus eius long? ac fortis. **F**elle caret. nec multos in pedib? anterioribus digitos habet. **N**ec habet pedes fillos vel soleas habentes. s; propter grauedinem corpis posuit natura pedes ei? fortes ad portandu corp? tantum. **I**deoqz non vitur anteriorib? pedib? loco manuz: sicut animalia cetera. **P**edes ei? anteriores multo sunt posteriorib? maiores. **F**lectes aut duos pedes sedet: ac fulcans lat? alter? dormit. **C**irca coxas em iuncturas alias quatuor em iuncturas flectit. **P**es sinister i animalib? no est leuis mor? ppter q? elephanti. **D**igiti pedum ei? non sunt diuisi diuisione masculi: sicut in aliis animalib? et habet quinqz digitos in pedib? posteriorib?. **F**emina duas habet mamillas: non in pectore sed prope. scilicet subascellaria et est mamilia elephantis valde parua: no coueniens magnitudi sui corpis. **I**deoqz non apparer in vtroqz latere. **M**ares quadoqz duas mamillas habent. **F**emina duas habet tantum: quia no parit nisi vnicum filiu. **N**ec sunt prope coxas: quia fultis pedis est animal sed in parte subascellari sunt. qui propius est locus mamillaruz. **E**lephas intestinu habet inuolutu: villosuz. **I**deoqz putatur q habeat quatuor ventres. nec habet aliu stomachum. **T**otiqz suum interi?: simile est interiori porci. **E**par ei? est quadruplo maior epate bouis: et similiter est residuum sui interioris. **S**plen ei? respectu sui corpis est modic?. **O**mne animal habens pedes fillos habet digitos ppter elephatem qui habet quidem digitos iunctura latenti couinctos. **N**on em filii sunt: et io non habent vnques omnino. **I**taqz natura dedit eis fortes multum ad portandum corp? tam ponderosum. **V**ituz virge elephanti similis est situi virge: cquit: s; parua est non conueniens corpis suo. **E**t? testiculi no apparer extra: sed sunt prope renes intra. **I**deoqz velocis salt? est in coitu. **H**ui? inq? testiculi sicut et torruce et herici: sunt em intra corpus quia cutis animalu illoz non est pueniens ad cooperiendu. **F**el non habet elephas distictu sed venas paruas in quib? est fel. **E**t libro de naturis reru. **E**lephanti cadentes surgere non possunt: quoniam ossa solida sine iuncturis habent. **U**nde et crura vsqz flectere non valent: nisi in iuuentute. **C**rua vero equalia habent in grossitudine. **I**nstar spiritus ab

imo pedis vsqz ad ventrē. Pedes vero rotundos ad istar pomt. Quoniam dum gradiūtur: r pōdere sui corporis r virtute sue fortitudinis: altissime pedes suos imprimūt terre. ita vt piculosum sit aliis animalibus vt equis et rbaunis post eos ambulare.

De eodem. Plinius vbi supra.

Elephanto durissimi tergo est dossi: ventres molli. Setarū vero nullus tegumentū nec i cauda quidē sūdū abigēdo redio redditur muscarum. Idē in libro xi. Elephanto dentes ad māducandū quatuor sunt: p̄ter illos qui prominēt, masculis quidē reflecti femis autē recti ac p̄oni. Gētes elephāto sunt tui. cetera vero sub? similia. Elephanto: tergoza impetrabiles habēt pelles. Cū tamen inter omnia quadrupedia subtilitas animi p̄hibeatur illis p̄cipua. Tesculū sunt eis occulti parentū lumbis adbeentes utrus ob hoc in venere id est coitu oculisimū. Ambrosius. Elephāto parua cernit est respectu corporis. Benua nō flectit: vt rigidiorib? crurib? quasi colūmis tanta membroz machina sustineri possit. Calcaneum leuiter incuruat. Rigent cetera pedū a summo vsqz ad imum. Fulcitur autē hincinde maximis trabibus vt in somno aliquantulū reflectatur. quia pes ei? nulla cōiunctione artūū distinguitur. At hec fulera sūt māfueris tantū. Feris autē r agrētib? imminet piculum. arborū siquidē imixti aut costas fricant: aut in somno se se relaxant. Que aliquādo victa atqz inflexa tanto corpore frāgitur r elephas corruit. nec se pōt eleuare: sed tibi iacens interit. aut gemitu suo p̄ditus sternitur. ouz ventrem ceteraqz ceteriora nō facile solent aliqua p̄nerrare tela. Benaqz artus elephātis sunt compacti nō vt nobis distineri. quo sint robustiores q̄ hominis. Philologus. Elephas nec se vt nos in anebos aliquādo deponit. nec genua flectit: sed solūmodo calcaneum leuiter incuruat. Residūū vero corpis nequaquā. Oculi eius parui: sed grauitate se mouēt. Scurculiter quidē ludentes despiciūt. honestū aliquid gratāter attendūt. Cutis vlcerosos vallibus cōparatur. a qua leprosoz passio scy elephāria nomen accepit. Cutis hec in tantā duriciem solidatur: vt illam ossēaz esse putes. Nulla deniqz vi transmittitur: nullo ferri acumine penetratur. Id qz p̄larum reges illā ad bella traxerūt. quia nullis ictibus pulsata cedit. Venter autē elephāti r que iuxta sūt mollia sunt. Interi? simile est interiori porci: ac p̄ consequens interiori hominis.

De promuscide. Plinius li. viii.

Elephanti rostrū pmuscidi s dicitur qm̄ illo pabulum ori admovent. r est angus similis: vallo vumitaz eburneo. Aristotiles. Elephanti nasus longus r fortis r vritur eo loco manū in accipiendo cibum r potum: r in omnibus quibus indiget. in eradicatione quoqz arborū. Itaqz membi hui? creatio fuit in eo mollis atqz flexibilis: vt possit retinere cibuz quem accepit extra: r adducit ad os. Item p̄pter anbelitum: r p̄pter traditionē eius in egrū: r p̄pter mansionem eius in aqua posuit natura additamētum illud lōgum: potens inuolui r duplicari. Itaqz p̄uauit ipsuz natura vsu pedum. vritur autē illo additamēto: sicut vritur animalia pedib? anterioribus. Hinc nasus est quasi calcane? ex cartilagine creat? quo vritur loco manus. Per hūc cibos r potus accipit r ori suo reddīt. ac p̄ ipsum domino suo qd voluerit. Solusqz animalū hoc facit. In aqua quoqz cum narat eo inspirat: r aquā eicit. huius siquidē animalis natura cōtēns ad habitandum in desertis r prope aquas: vt sit cib? ei? in humidis. Et quonā est animal habēs sanguinem r difficile ambulat a loco sicco ad humidū: p̄pter hoc indiget balneis multo: secundū corpis eius magnitudines. Beni qz sicut homines in aqua submergētes se: preparāt in

strumentū sibi quo hanelant in aqua lōgo tempe: vt pueniat illis aer in humidis mediāte isto instrumēto: sic etiam ingeniata fuit natura dādo elephantis addita menta longa: que illi sup aquā eleuant: quādo natant: ad acrem attrahendū. vritur etiā bus vociferādo. Elephas quādoqz vociferatur per os sine naso: r tunc eius vociferatio est cū multo spiritu: sicut quādo magus inanbelat homo. Cum autē ex pte nati vociferatur: tunc sicut fistula dulcissima erit. Plin? libro .xi. Elephas circa nares ore ipso sternutāmēto simūē didit sonum. p nares autē rauicari tubaz. Anima siue anbelus elephātis serpētes extrahit. Ambrosi? Equ? quidem r hos p̄tiora colla fortiti sunt: quoniam herbas pascūt. Elephas vero qz cunctis emūctioz inclinare se nō potest ad pascendū. habet pmuscidem. id est rostrum in anguis similitudinē: ad colligendū cibuz r largopotū humorē infundendū. que videlicet pmuscidis est concaua: vt ad refringendā tantē bestie itum in pleuros lac? baurat. Ex libro de naturis rez. Elephas ergo animal videlicet magnū r robustum habet rostrū decem cubitoz prominēs quasi amplum intestinus. ex carne cartilaginosa r dura: quod pmuscide vocant. r vritur eo loco manus ad omnē acqz habituro. Unde r p hunc cibum r potum capie r ori suo reddit. Nay r vinum. quod natura libētē bibit sibi datum: pmuscidi de foebet: oriqz infundit: r tunc palato locūditatem sentiens: ore mulcebi rgratatur danti rē. XLVIII.

De etaribus et morbis et nouemntis elephantum Plinius li. viii.

Elephantoz iuuentus ab anno sexagesimo inci pit. vitiūqz plures annis ducētis. r quidaz etiam triētis. Frigoris imparietes sunt: infirmitatem r profusū alui sentiūt. Olei potū tela que corpori eoz inbelant: inuenio decidere. a sudore vero factius adbrelescere. Animalū maxime murem oderunt r cruciatum in potū maximū ab hirudine siue sāguissuga: cū in ipso anme cānali se fixerit: sentiunt. Draco. vt dicitū est supra. cōtra elephātem pugnat: oculozqz maxime perit. ita fit vt plerūqz ceci r fame ac micreis tabe cōfecti repiantur elephāti. Rinoceeros quoqz ipugnat cornu alium perēs que scit esse molliorem. Elephantis terzā edisse rabificum est: nisi sepius mādat. Elephas cameleōte verme casu deuorato: occurrit oleastro hūc suo veneno. Setarū nullum habent tegumentū: nec in cauda quidem sūdū abigēdo redio muscarū. Plinius In elephātis candore dentū iuuentus intelligit quoz alter temp? in ministerio est. Alteri parit: ne bebetatus assiduo repulsū mū? vigeat: si fuerit dimicandum. Cum autē venatu p̄mitur. vtrosqz pariter affrigunt: vt eboze damnato nō requirātur. Hanc em̄ sibi causam inesse piculi sentiūt vitiū annis tricentis ipa rientissimi frigoris. Odorem muris maxime fugiunt. Ambrosius. Elephas itaqz tauros formidat: murem timet: Nec amplius miror elephātem. quia procer? est q̄ murem: quia elephāti terribilis est. Elephāti tricentis r amplius annis ferūt vitam producere. quia cū artus habeāt compactos: nō distinctos: si diu steterint aut velocius cucurrerint: aut iugiter ambulauerint coram genua verantur r plante. Esculapius ex libro de sensibus. Elephas cū arietem viderit: timet illum r fugit. Aristotiles. Elephantis nocet ventus: r si comederit elephas terzā: moriet: nisi fuerit ad hoc assuetus. r forte lapides trāslutiet. Accidit autē eis r infirmitas inflatua. propter quā nō possunt vrnā aut stercus eicere. cum aut veratur elephas ex eo qd nō dormi erit eius spatule cum oleo et aqua vngantur et curabit. Si vero doluerit eius spatule: caro porcina assata vis per scapulas illius ponatur: et sanabitur. Accidit eis quādoqz dolor iuncturaz: et cōtra hoc iunat eos pot?

aque calide et gramina submersa in melle. Iste nanqz
 due res prohibet fluxus ventris. Si quis cozus habue
 rit in ventre ferzum extrahitur: per olet totum. Cuiqz
 bibat elephas vitu: quado bibere no potest: accipiunt
 medicas: r cu oleo decoquit. eiqz dant illd ad potadu
 Per annos sexaginta crescit et ruc frug? r hycem ven
 tumqz frigidu sentit. **Ex libro de naturis rez. Ele**
phantis. vt dictum est. multu nocet ventus. ac per huc
infirmitates ptabunt. Elephas si tera comederit mo
ritur. Aliqui tam assueti sunt comedere nec inde mor
natur. quia puat in eis ipsa consuetudo: que est altera
natura. Simi quod libenter potant: quado bibere non
possunt. signu est q infirmatur: r ideo medicina purgan
di sunt.

De venatione iporum Actor.

Elephas in tibis iuncturas no habet: erit les
 gatur in bestiaro. dormietes elephari nunq re
 cumbit: sed cu labore defatigati sunt: arborib?
 ma gnis applicati se recerant: in ipsis sufficit dormiit
 Quod venatores attendentes locum r arbores notat:
 casqz pnt succidunt. Quib? cum elephates mitti se cu
 dum consuetudinem suam putat ruat arbores: et eleph
 ti cum eis ad tera pferuntur: sicqz capiunt. Cum est
 elephas occidit: surgere no valet. Sed ad eius barzi
 rum elephates pleriqz ceteri curant: r cum se incurra
 re ac locu erigere no possunt: genuit pariter r barziit
 Paruli vero elephates put valet sese cum sua pms
 ade supponit: aliquado erigunt: sicqz ibus de manu
 venator: liberant. Ideo aut maior elephas cadens sur
 gere non valet. quia ossa solida sine iuncturis babz. Au
 de rhyas r cura flectere no potest. iuuenis tam pdr.

Plinius libro viii. Elephatos capit affrica vel in
dia foucis: in quas aliquo decerant: ceteri prinus con
gregatur: molles ramos deuoluit: aggere costruunt.
omniqz vi extrahere conatur. Btium causa: pedes eo
rum tuculantur. Ambrosius. Elephati. vt supra dix
imus: siluestres arbori in mxi aut costas fricat aut in so
no se relaxat. Que aliquado victa: ratorqz corpe inflexa
frangitur: r elephas corruens ibiqz iacens interit. aut
genuit suo pditus sternitur. Quidam etiam ppter ebur
insidias eis parant. Arbores rescindedo aliquandulm
ex illa parte: qua se frequentius applicant cofuauerunt
et illis se reflectentibus facilius riant. Ex libro de
naturis rerum. Elephates audito homis vestigio post
se nec p? vilo: intremiscit. r insidiaz metu subfistit.
Sic aut capiuntur due puelle virgines in desertis vbi
habitant nude pergunt vna ferens vnaq: altera gladi
um. Quibus alta voce cantantibus cu audiert elephas
ppe accurrit. moxqz naturali instinctu virgines carnis
innocentiam recognoscit: r amoris dulcedie castimoni
am in eis veneratur. cariqz pectus r vbera lambens:
mirifice delectatur: r in soporem resolutur. Nec mora
puella cum gladio teneri eius ventrem pfodiens ruen
tis sanguinem fundit: altera vero fusum in vna susci
pit. hoc sanguine regalis purpura tingitur. Est et alia
cop: venatio teste philosopho.

De iporum domesticatione Aristoteles

Elephantem em domesticu equitat homo vena
 tor elephantem alios querendo. Quos vt com
 pprehendit: elephanibus domesticis aliquos ex
 siluestribus pcutere quousqz obediunt: pcepti. Cuiqz
 comprehenditur elephas rector sup eum saltat. Ipsum
 qz instrumto qd peltre assimilatur: pcutit. r ruc subito
 quiescat. r qd diu rector super eu est: obedir. Cum autez
 descendunt rectores: quidam eoz domesticatur: quidaz
 non. r ideo quousqz quiescant ligantur pedes illoz ante
 riores. Ommbus tam animalib? agrestibus elephas
 domesticior r obediens est: ac bene recipit instructio
 nem: intelligitqz: vt iam supius dictum est. **Plin?**

vbi supra. Elephanti domantur rabidi fame ac verbe
 ribus: alius elephantis admontis alias admotis. qui
 tumultuates coercent cathemis. aliasqz circa coit? in
 me efferantur: r indoz stabula sternunt dentib?. Qua
 ppter illos coitu arcent. F eminariqz pecuaria separar
 que haud alio modo q armentoz habet. Romiti vero
 vt supra dictum est. militat r turzes armatoz in hostel
 ferunt: magnaqz ex parte orientis bella conficiunt.

Solinus. Elephanti. vt dictum est. quando capti vene

riunt in manus hominu: ordei succo bauisto mansuescunt
Et libro de naturis rez. Itaqz venatores. vt supra
dixit aristoteles. in deserto queretes elephantos silue
stres: cum eos inueniunt: domesticis pceptiunt illos perse
qui: ac pcutere quousqz obediunt: r defatigati stando
quiescant. Tunc venatores illos ascendunt: r pcutiunt:
ac pungunt: r mouent eos ad hoc: vt homines tunc a-
ligantqz pedes eoz anteriores: quousqz mansuescant.
Mansuescunt aut r domesticantur citius agrestib? ani
malibus. est r alius elephantem domesticandi modus.
In primis caprus a venatore pcutitur: multisqz verbe
rib? tribulatur. Alius qui vult eum habere sibi obedi
entem accedit: euqz de manu verberantis eruit. Quod
aduertens elephas in manib? eius mansuescit: eumqz
liberatozem sui recognoscens: semper ac diligens ei obe
dit.

De eboze. Actor.

Elephanti pax habent de carnibus multumqz
 de ossibus. Ipsum aut os quod dicitur ebur ca
 vidum est: planum lucidum: frigidum: quanto
 qz vetustius: tato rubicundius. r hoc in dentibus confi
 strit. **Solinus. Landorez dentiu intelligitur. sicut dcm**
est. iuuentus elephantoz. Quoz alter in ministerio e
semp: alteri vero elephas parcat: ne assiduo reperassu
heberatus minus vigeat: si dmicadum fuerit. Cuiqz
venatu premunt vtrosqz pariter dentes affrigit: vt ebo
re damnato no requirantur. hanc etiā. vt iam dictum est
ante sibi causam periculi sentit inesse. Plinius vbi
supra. Elephanti siquidem. vt dictu est. a venatoribus
circuenti sciunt prius predam experenda in se: solam
in armis suis esse. que tuba cotinus vocat. euqz felli fue
runt: impactos arbori dentes frangit: pcedaqz se redi
munt. dentes aut deciduos aliquo casu vel senecta dif
fodunt. hoc solum ebur est. Amplitudo vero dentium
tam raro preterq? ex india reperitur. Ex libro de natu
ris reru. Elephas. vt dicit plinius. quatuor habet den
tes intus ad mandendum: pter illos qui pminent. mas
culis reflectit: feminis aut recti aut prout. In bitis est p
capua nobilitas ebozis que no in ceteris ossibus corpis
habetur. Cui scilicet ebozi si pannus supponatur: igne
supposito pannus no exurit. sed naturali frigiditate
ebozis exringitur.

De diuersis medicaminib? ex elephante.

Elephanti sanguis r maxime masculi flux? reu
 matis sistit. Fumo quoqz qui fit ex vulgula et
 pilis elephantis: animalia quilibet venenata fu
 gantur. **Platencius. Elephas habet ossa quedā soli**
da: vt dentes. et hec no comburuntur: sed ad diuersa of
ficia referuntur. Quedā vero sunt medullam habentia
et hec cobusta dicitur spodium. Est aut spodium frigi
dum in tercio gradu: sicum in secūdo. Sophisticatur
aut quadoqz ex ossibus canis cobustus. quadoqz ex mar
more combusto. sed id est minus ponderosum. Unde il
lud eligendum est: qd est subalbidum: et valde leue: et
continuum. In syrupis ponitur ad infrigidandū. Pul
uis eius cum succo plantaginis datus valet ad diluente
riam et emoptoicam passionem. Contra pfluuium quo
qz puluis eius naribus impositus sanguinem sistit.
Sicut tamen anicema q spodium est radices camax
aduste. vt aut dicit hieronim? Segnita ebozis i variat

tumescit et moritur. Partu quidem secunda est: vtpote septem vel octo fetus simul edens portat in vtero quasi draginta diebus. Et cum nati fuerint caruli ceci sunt duobus trigitia a tempe vero quo videre incipiunt vsqz ad xl. dies venari incipiunt. **LXVIII.**

De gali et genetha.
Gali est animal multe audacie: cui serpentes pugnant. Mures enim libere comedit. et ipse genetha serpentium caribus muris vivit. Ideo quasi cibi sui amulos serpentes psequitur: et cum eos devictos comedit: mox rutam que serpentes aduersa est comedit hoc animal ad septentrionalem partem ingressus fouearum suarum facit: ut vento sibi contrario non fatigeretur. **B**ene thia est bestia paulo maior vulpecula: colorem habet in tera crocum et nigrum. Maculas interdum nigras ordinatae in pelle dispositas habet. Aduersa fatis est bestia: nisi fuerit muris lacessita. Nec ad ardua ascendit: sed in humilibus locis et super riuos aquarum deambulat. ibi quoque cibum cum eluritur querit. **LXIX.**

De hericio.
Hericius est animal spinosum: cuius sensus aparet multotiens contra ventos septentrionales et meridionales. Sciamina namque facit in terra e contra in opposito ventos. **P**linius libro viii. **H**ericius cutes velles expolitur. **I**ndorus. **H**ericius est animal spinosum: quod inde nominatur: quia subrigit se: quando spinis suis clauditur. quibus vniuersis potestus est contra insidias. Nam statim ut aliquid presenserit primum se subrigit: in globum conuersus: in sua se arma recolligit: ita spinoso defenditur tegimine. ut nec contingi quidem possit. **H**uius pudetia que dicitur: dum vias de vi re abiicerit: superius se super eam volutat: sic eam exhibet natis suis. **Z**ozar. **H**ericius cum spinis dorsum colligit fructus. Si quid autem ex huius cibo cederit: re fiduum a se totum reuocat ac reuertitur: ut spinas suas repleat: sicut prius. hunc autem lupus timet ac fugit. **A**m brosius. **H**ericius siue iricius futurum. puidens: geminas sibi respirandi vias munit: ut ita quando bores flatum collegit: septentrionalem obstruat. Quando vero cog non erit aeris nubila detegit: septentrionalem cōferat se. ut flatu obuios declinet. **B**regou in moral. **H**ericius vel iricius cum capitur: caput et pedes et omne corpus et est videtur. Sed mox ut apprehensus fuerit: in speram se ipsum colligit: pedes introitus trahit caput abscondit: intra reuocatis manus totum simul absconditur: quod totum simul videbatur.

De medicinis ex hericio.
Anticena. **H**ericius alius est terrens: habens spinas sagittales. Alius marinus: et est species piscium habentium ostrata. Vtriusque cineres sunt absterisio: et resolutio: et acuitas: et ericatio. **A**deps herici pibet effusiones ad viscera: similiter et eius epar. **C**aro eius confert scrofulis: et prauis et duris nodis: et moriis vermium venenosorum. Item confert hericius malicie oplexionis: et quod ex eo salitum est cum oximelle: bonum est ydroptisi. **Q**uod adustum est de cute herici: confert alopecie mixtum cum pie. **L**inis cinis eius confert vlcibus fordidis **E**t mundificat carnem additam. **T**errens hericius bonus est stomacho ventri lenit et puocat. **Q**uod de eo salitum est confert alopecie. caro eius confert lepore propter vebemiam resolutionis eius. **E**adem confert extenuationi: et febribus antiquis. **C**onfert etiam puero qui in lecto migrit ita quod assiduano comestione eius fortasse faciet: ut vti na cum difficultate egrediatur. **E**adem vero saluta confert palisi et spasmus: et omnibus neuropis egritudinibus et elephantiis. **C**um oximelle quoque confert dolori renium **L**inis herici marini ponitur in medicinis scabiet: et eius caro valde confert scrofulis. **D**ali. **H**erici carnes

si cum haufali. id est squilie aceto comprimantur: elephanticis pdest: et etibus corpe: et spasmu habentibus: et repletionem. Sed arteticis valet et dolores in renibus patientibus. et ydropicis. **C**ongregat enim virtute dissolutionis ac spulationis. **H**erici fel vlcera que sunt in oculis maculas extirpat. **E**lephanticis quoque si bibentur pdest. huius corium siccatum. et cum melle distemperatum: si catha plasmetur: alopecie pdest. **E**t libro de naturis rerum **C**arnes herici vim habent desiccatiua et dissolutionum propterea stomachum confortant. ventrem solunt. vrinam puocant. vtilis sunt his qui ad lepram et elephantiam dispositi sunt. **LXXI.**

De hyena.
Hyenam nutrit affrica hinc cum spina riget cololum continua vmitate flecti nequit: nisi toto corpore circumacta. **M**ulta de ea mira sunt. **P**rimus quod sequitur stabula pastorum: et auditu assiduo addit eum nomine quod exprimere possit ad humane vocis imitationem. ut in homine astu accitum nocte seuiat. vomitur quoque humanos mentur fallis singulibus: sollicitat quoque canes sic deuorat. **Q**ui forte sic venantes ymbraz eius dum sequuntur: si attrigerint. latrare nequit voce perditam. **E**adem hyena inquisitione corpus sepulchrorum busta eruit. **P**etereia pronus est marcem cape. **F**eminas enim ingentia callidior astutia. varietas multiplex inest oculis colorumque mutatio. **I**n quorum pupillis lapis inuenitur: que dicitur tali potestate preeditum: ut cuius hominis lingue fuerit subditus: predicat futura. **P**etereia hyena quodcumque animal ter iustrauerit: mouere se non potest. **V**nde et magicam ei scientiam inesse dixerunt. **I**n ethiopia prece coit cum leena. vnde nascitur monstrum cui leucocrota vel crocota nomen est. **A**restoriles. **H**yena aial est magnitudine lupi: **I**n cuius collo sunt piluliculi in collo equorum. **P**ilos habet duos vel fortes super omnia spodiata. **P**astores et canes singulando: quasi eius canis deludunt. et sic pecora comedit. **I**psos enim homines et canes deludens deprecatur: et sepulchras canat: quando tales carnem comedere desiderat. **E**t libro de naturis rerum **H**yena duas habet naturas: maris scilicet et femine colore cum voluerit variat. et in sepulchris mortuorum semper habitat. gemmam portat in oculis. vel ut aliqui dicunt. in fronte. **P**linius libro viii. **H**yenis vtramque naturam esse alterius animas mares. alterius feminas fieri. et parere sine mare. vulgus credit: **A**restoriles negat. **C**olum et iuba commutare spine porrigitur: nec nisi circa actu totum corpus flectitur. **I**dem libro xi. **H**ylene oculi trahunt in mille colores: cuiusque ceruix rectis ossibus riget. **I**dem in libro xviii. **H**yenam magi ex omnibus animalibus in admiratione maxima posuerunt: cui et magi cas artes dederunt. vim quoque ut se homines mente alienatos alluciat. **P**recipue vero partheris esse in metu hyene dicitur: ut ne resistere quidem conetur: et aliquid de corio corpe habentem non appeti. **M**irumque dicitur: si pelles vtriusque suspendantur partherie: panthera pilos decedere **C**um autem venantem fugiunt: ad detera decedunt: ut progressi hominis vestigia occupent. **Q**ui si successerit alienare mentem: vel ex equo decedere homines. **E**t si detorserit in leuam: deficientis argumentum esse: capturamque facilem. **G**losa super hieremias. **H**ylene nocturna bestia mortuorum deuorat cadauera: de sepulchris etiam effodit corpora. cuiusque foridibus vescitur. cuius immundicie populus israel comparatur. **U**nde et propheta: a domo dicitur. **N**umquid spelunca hyene hereditas mea michi. **LXXII.**

De medicinis ex hyena.
Hieronimus contra iouinianum. **H**ene fel oculorum claritatem restituit sterere: eius putrida curat vlcera. **P**linius libro xviii.

Lutem quoq; capitis byene dicunt capitis dolori al ligatam pdesse. lippitudini vero fel eius frontib; illitū aut ne omnino lippiatu coctū cū artici mellis cyarbis tribus et croci vincta illitū. Sic et caligines dicitur: et in claritatem suffusiones excitari. **De** aut inuetera to medicamento: et in cypria picide asseruato. Eodem quoq; argenia sanari et scabidias in oculis excresecia. Item cyparices. glaucomata vero iocineris recentis in affari sanie cū despumato melle iunctis. dentes et dentium doloribus et tactu prodesse: v' alligatos ordi ne humeros. humeros et lacertorū doloribus. Eiusdem quoq; dentes si de sinistra parte eruti sint illigatos pe coris aut capri pelle stomachi cruciatib;. pulmones in cibos sumptos celsatis. ventriculis cinerē cum oleo illi tum. Neruis medullas e dorso cū oleo veteri ac felle. **Ferrib;** quartanis iecur degustatum ante accessiones. **Tremultis** sciadiciis: exilicibus: et quib; cor palpitet: aliquid mādendum ex eius corde: ita vt parvis relique eius: cū crebro byene illinatur. venerē stimulari eius genitali ad ferus suos in melle sumpto. **Et** si viri muliex coitus oderint. Spine illius articulū primus in re medius habet comitaliū. **Adipe** illius accenso: serpens res fugari dicit. **Palato** eius arefacto: et cum egyptio alumine calefacto: aut ter i ore pmutato: fetores et vlce ra emēdari. **Eos** aut qui linguā in calcamento sub pe de habeāt: a canib; nō latrari. **Sinistra** quoq; pre cere bti naribus illata: morbos pniculos mitigari. siue boi minū siue quadrupedū. **Frontis** quoq; corū fascinarō nibus resistere. **Iecur** porū roymimb; et calculis mede ri. **Cor** in cibo porū ve sumptū: omnibus doloribus cor porum autillari. **Medullas** quoq; spūe doloribus ac neruorū lassitudini renā. mltiaq; alia bñot. **LXXII.**

De hystrice.

Dieronimus cōtra iouinianum.

Hystrix in ebiopia frequentissime berinacio si i milis est: spinis tergū hystida. Quas pierūq; latatas emittit iaculatione volūntaria: vt assidu is aculeorū nubis alias iaculis canes vulneret ingruē res. **Plinius** libro viii. **Hystrices** generat india et af frica spina cōsectas ac berinacioz genere. sed hystriū longiores aculei: et cum inēdit cutē missiles. hibernis aut mensibus se condit. **Que** natura est multīs: et preci pue vris. **Et** libro de naturis rez. **Hystrix** ē bestia que vulgo porcus spinosus dicitur. circa maria habi tat. et in cauernis montū non nūq; quādo scilicet iuxta marina refugū non habet: in terra et aqua potenter va let. **Ira** eius ad vindictā citissima est: vnde plerūq; ia culis e tergo sponte latatis: canes vel homines vulne rat primantes. **Arestoniles.** Animal quod dicitur porcus spinosus: loco piloz sūt spine sui corū: et coope riunt ipm vt pili. **Sunt** etiā illi sicut arna: quibus ipm querentē deprehendere: roquet. **LXXIII.**

De icano et machli.

Isidorus.

Icus est animal terreste: quod vulg; ericius vocat a quo et icinus marinus nomē traxit. **Acor.** De icino marino qui et cebū? appels latus est: superius in tractatu de piscib; sufficiter dicitur est. **Icinus** aut terrenus similiter pluribus appellat no minib; scilicet cebinus et ericius et berinacius. **Que** sci licet nomina quādoq; scribūtur cum aspiratōne. quan q; sine illa. et ideo de hoc animalī in plurib; locis dicitur est supra. **Byascorides.** **Cebini** terre corū combustū et pice liquida cōmixtum: alopicis medetur. **Carnes** ei us cum oginelle bibite: nefreticis singulare est psidiū. **ppolaricis:** et ydropicis contractis: et strumaticis: et calenicis siccat interaneoz reuma. **Iecur** ei in testa sic catum in feruenti sole atq; repositū et inunctū omnia su pradicta mirifice sanat. **Plinius** libro viii. **Inach lin** in scadmaua ferunt nullo suffraginū sicut. ideo nō

cubātem: sed arbori in somno accliuē eaq; incisa ad in fidias capi. alias est velocitatis memorare. **labrū** ei? su perius est pregrāde: et ob id retrograditur in pascendo ne in priora tendens inuoluatur. **Acor.** **Inach** in alio noie videtur cale dicta: de qua vicrū est supra. **LXXV.**

De lama et lauzani. Et li. de na-re.

Lama. sicut dicit liber rerū. est animal magnū et crudelissimū. **Nocte** siluas exiit: et ortos intrat arbores frāgit: carūq; ramos dissipat: et hoc p brachia fortia nimis ad omnē acrum habilia. **Cūq;** su puenerit homines ad pibendū: pugnat cū eis: et mor det eos. hoc aut in eius motu mirabile est. vt a restori les refert. q; homo sauciatus lamie dentibus: nō sanat a morfu: donec rugientis bestie vocem audierit. **fosita** iste sunt lamie de quibus hieremias dicit. **Lamie** nuda uerūt māmas re. **Ibi** nāq; dicit glosa. q; lama ē bestia ferocissima: que tamen sentib; teneris perēribus lac pre bet. **In** quo iudeos crudeliores ostēdit esse lamis: quia paruli perērit panē: et nō erat qui frangeret eis. **Hoc** animal bebratice vocatur lidit. **Et** iudei quidam suspi cantur vnā esse de furis: que pce dicitur. eo q; nulli p cunt. **Quidā** q; lamie bestie sūt in oriente circa partē illas. que continent turam babel. in campo semaar: et hec maiores sunt capris irigie lactis supra modū: do mesticatur ab hominib;: vt ducuntur ad pascuā. **vlces** emi sūt in abundantia lactis. **Et** glosa sup statim: **L**ama quia durior et crudelior est suis feribus q; cetera bestie. fertur emi eos lamare: et tamen eos lactare. sicut scrip tum est: lama nudauerunt māmas re. **Et** libro de natu. re. **Lauzani** est animal a cuius crudelitate nulla bestia esse tuta potest. **Nam** et ipm leonem omnib; for midabilem dicitur. suo tamē generi parit: in cetera gras satur. que reliquas bestias depredatur. **Et** cum hec ce lus in alius psequatur: pprie tamen iniquitatis non me minit re. **LXXVI.**

De leone.

Isidorus.

Leo vocabulum habet inflexum et greco. leo si quidem grece rex interpretatur latic. eoq; sit pti eeps omnū bestiaz. **Arestoniles** vbi supra. **Leo** est animal audax: forte: largū: nobile: magnanimit huius generis mas habet comas. **Leo** est et animalis? quadrupedibus que fusa sūt in extremitatib;. **vincoz** habet vngues et incuruatos. **Ungit** ad posterius: et in modum canis eleuat crus. **Cūq;** os suū aperit odor ab illo exiit. animal est multoz digitoz. habet quīq; di gitos in pedibus anteriorib;. et quatuor in posteriorib; vt linc et canis et lupus. **Irem** omne animal dentes ha bens superius et inferius: habet ventrem vnum vt leo: et post ventrem intestinū. **Animal** terū habens sanguinē et generās animal vnum: habet ventrem vniū tantūmo do: vt leo et canis et homo. **Leena** duas tantum habet mammillas paruas in medio ventris non cōuenientes magnitudini sui corporis et butus causa est: non q; pau coz filioz est: sed quia modici lactis. **Libus** emi in cor pus transit: quia non nisi raro comedit: et carnem edir. **In** ossibus leonis nō est medulla nisi parua: ppter hoc fingitur q; non est eis omnino medulla. **Dentes** habet acutos diuisi situs: et pōit vniū in alio. **Omnia** q; hu iusmodi aialia filioz sūt ortis. **Lotū** autēz interī le onis assimilatur interiori canis. **Iraq;** leo comatus est **Seram** dentium habet: et fissuram oris terribilē. **Os** sa habet valde dura: ita q; si cōfricentur ad inuicem: et bit et eis igitis: sicut et lapidib;. **Nec** est in eis medul la: nisi in ossē core et fortillis scilicet ab armo vīq; ad cu bitum. **Os** colli leonum cōtinuum est: et in eo non ē an nulofitas. **leo** et camelus cum ambulāt prius dexterrum

Liber

plena... **Plinius** libro viii. **Hystrix** generat india et africa spina cōsectas ac berinacioz genere. sed hystriū longiores aculei: et cum inēdit cutē missiles. hibernis aut mensibus se condit. **Que** natura est multīs: et precipue vris. **Et** libro de naturis rez. **Hystrix** ē bestia que vulgo porcus spinosus dicitur. circa maria habitat. et in cauernis montū non nūq; quādo scilicet iuxta marina refugū non habet: in terra et aqua potenter valet. **Ira** eius ad vindictā citissima est: vnde plerūq; iaculis e tergo sponte latatis: canes vel homines vulnerat primantes. **Arestoniles.** Animal quod dicitur porcus spinosus: loco piloz sūt spine sui corū: et cooperiunt ipm vt pili. **Sunt** etiā illi sicut arna: quibus ipm querentē deprehendere: roquet. **LXXIII.**

Icus est animal terreste: quod vulg; ericius vocat a quo et icinus marinus nomē traxit. **Acor.** De icino marino qui et cebū? appels latus est: superius in tractatu de piscib; sufficiter dicitur est. **Icinus** aut terrenus similiter pluribus appellat no minib; scilicet cebinus et ericius et berinacius. **Que** sci licet nomina quādoq; scribūtur cum aspiratōne. quan q; sine illa. et ideo de hoc animalī in plurib; locis dicitur est supra. **Byascorides.** **Cebini** terre corū combustū et pice liquida cōmixtum: alopicis medetur. **Carnes** eius cum oginelle bibite: nefreticis singulare est psidiū. **ppolaricis:** et ydropicis contractis: et strumaticis: et calenicis siccat interaneoz reuma. **Iecur** ei in testa sic catum in feruenti sole atq; repositū et inunctū omnia su pradicta mirifice sanat. **Plinius** libro viii. **Inach lin** in scadmaua ferunt nullo suffraginū sicut. ideo nō

pedem mouent. **C** Plinius libro viii. Leonum mares
 vrinam crure sublaro reddunt. grauem odorē nec minus
 balitum. **R**ari sunt in potu velcuntur alternis diebus.
Triduo abis carent: vt possint in mandendo solida de
 uozare. nec capiente auiditate alio. coniectis in fauces
 vnguibz extrahūt: vt si fugiendū sit nō in satietatem
 abeat. **C**olor aut leonū niger est in sirta tantus. **A**strū
 vero pambetas ⁊ pardos ac leones ⁊ similia condituro in
 corpis vaginas vnguū mucrone: ne refringantur: aut
 bebetētur incedere auersūqz falculis curare: nec nisi in
 appetendo prendere. **C** Idem in libro ii. **A**durū de
 res leonū: sed nō nisi canini appellati. leonibz est lingua
 felibus imbricare asperitatis: ac lime similis attenuāsi
 qz lambendo cutem hominis. **L**eo totuosos habet ta
 los. **L**eo tantū ⁊ camelus pedatim incedunt. **H**oc ē vt
 pes si intrare non trāseat dextrū. sed sublequatur. pilus
 caudae leonis est ī sirta parte vt bobus. **E**scalapius
 Sarim id est leo cū dormit: si qua nauis eū gestauerit.
 mergitur plus solito. **A**t vero dum euigilat leo. sic eū
 redit potius. **E**t libro de naturis rerū. **L**eo fetidus
 est matutēqz in ore dormiens aptos habz oculos. **L**ū
 aut dormit in nauī piclitatur nauis. **LXXVII.**

De virtute leonis siue fortitudie. **C** Isidorus.

Leonū virtus est in pectore: firmitas in capite:
 animos eoz indicat frons ⁊ cauda. **A**restori
 les. **L**eo ergo est animal forte. vt diximus. ven
 tes habēs acutos: vt ferram: ⁊ fursurā ouis terribilē. of
 saqz durissima: ac pene omnino non medullata. **N**ec in
 omnibz ossibz est medulla: sed in his tantumodo que sunt
 cōcaua. ⁊ fortasse nō est in quibusdā concantuas sicut ī
 ossibus leonis. habet ergo ossa spūsa ⁊ fortia: quia non
 est in eis medulla: nisi parua. ⁊ ideo fingitur qd omnino
 nulla. **I**taqz si cōfricentur ad imices ossa leonis: exibat
 ad eis. vt dictum est. ignis. **C** Plinius libro viii. **E**iso
 quidem est caput inualidissimū: quod ecōtra leoni ē for
 tissimū. **C** Idem in libro xi. **C**erux niger leonibz recal
 ossibus. his medulla in femoz ⁊ brachiopz ossibz pau
 cis admodum est exigua. ceterū ossibus tanta duricia:
 vt ignis elidatur inde velut a silice. **A**mbrosi. **I**do
 aut natura leonibz sicut ⁊ vrsis ⁊ tigribus angustiora
 formauit colla. quia in terra ceruicem ⁊ ora nō deiciūt
 pascendi gratia. sed aut ceruicem inuadunt: aut bouem
 ouemqz ducerunt. **E**t libro de naturis rez. **C**irrus
 leonis est in pectore: ⁊ in pedibus: ⁊ in cauda. **O**ssa eū
 maiora sunt alioz ossibus animalū. tantēqz duricia: vt
 et eozū mutua collisione ignis emicet: sicut e silice. **I**n
 his tamē est cōcauitas parua: nullaqz medulla nisi ra
 rissima. **O**s colli eius: ⁊ caro colli cartilaginosa. vnde
 potest ad tergū vel in partem colli flectere. **A**liqui pu
 tauerunt: qd hoc esset indignationis causa: vel stolidita
 tis: ignorātes causam ossis ī collo continui. fortitudie
 celebratū est: natura vero grauis. ⁊ ppter hoc diffi
 cilem habet digestionē. **C**unqz valde currit: propositi
 cursus metas trāsit: quomā in vehemētia spiritus se re
 tinere nequit. **L**eo nūqz crassius vel sagina inuicitur one
 ratus. **I**nteriora eius assimilātur cōmode canis interi
 oribus. **O**ssa eū duriora sunt ossibus alioz animalium
 ppterqz delphini. **I**n anteriori pre est calide nature: in
 posteriori frigide. **D**ic ⁊ sol cū est in leone. **LXXVIII.**

De leonis ferocitate. **C** Ambrosius.

Leo nature sue ferocia supbus: aliaz ferarum
 quasi rex cōsortia dedignatur. **S**ed nec vlla ei
 fera lociare se audet. cū eius voci tantus inste
 teroz naturaliter: vt etiā animantia que p celeritatem
 impetum eius euadere possunt: rugienti eius sonitu ve
 lut quādam vi attonita atqz icca deficiāt. **Q**ui etiaz ci
 bum fastidit besternū: ⁊ ipsas esce sue reliquias auerfa
 tur. **C**allum vero ⁊ maxime albū veretur. **L**ū aut egro

rat sineam querit ⁊ deuorat qua sanari valeat. **E**t li
 bro de naturis rez. **B**eniqz ad leonis rugitum anima
 lia omnia figūt gradū etiā que cum nunqz viderūt: vel
 experta sunt. **E**t hoc iubēte natura: que timorem eis in
 didit leonis. huius crebrior est ira. **N**am ⁊ aliquando
 cū immoderatus est furor interius: igneo cruozet ira
 cundie calore consumit dicitur ⁊ interimi. **P**roinde ī pā
 cipio quidem ire terzā cauda verberat: ⁊ incremento ter
 ga cum quodam incitamento flagellat. **I**ra leonis capti
 arte tali sedatur. **V**erberatur catulus eozā eo crediqz
 illius exemplo se debere timere hominē quem in canis
 coertione videt potentem. hinc in proverbio dicitur qd
 pulcre castigatur: qui p alium se castigat. **N**on solum
 aut rugitu suo ceteras terret feras. sed ⁊ pede semp in
 byans: caude sue descriptōne sup facie pulueris aut ni
 vis. **I**nfractē circulum describit: cuius circūferentiā trā
 sire non psumūt bestie incluse. **C** Plinius libro viii.
Leo saltu insilit dum insequitur: quo in fuga nō vritur
Leena cū pro catulis dimicat fera: oculos aciem in ter
 ram defigere traditur. ne expauescat venabula. **B**lo
 sa sup amos. **N**ūquid aut rugiet leo in saltu nisi habue
 rit predam. **L**eo cum famē patitur: si videt predam: dat
 rugitum. qua voce audita fere stant fixo gradu stupefa
 etc. **LXIX.**

De ipsius audacia et nobilitate. **C** Plinius vbi supra.

Leonum animi index est cauda. sicut ⁊ equoz
 laures. **N**am ⁊ has notas generosissimo cuiqz
 natura tribuit. **I**mmota ergo ē cauda leoni pla
 cido clemēs blandienti. quod rarus est. crebrior em ira
 cundia eius. cuius cauda in principio terza verberatur
 ⁊ incremento terga ceu quodam incitamento flagellan
 tur. vis summa in pectore. **E**t omni vulnere siue vngue
 impresso: siue dente. ater pfluit sanguis. idem sarrati in
 noxi sunt. **G**enerositas in piculo maxime deprehendi
 tur. **N**on in illo tantumodo qd spermens tela diu se solo
 terroze tuctur ac velut cōtestatur. **C**ogitur qz nō tanqz
 piculo coactus sed tanqz iratus. **I**lla nobilitas animi sig
 nificatio: qd qualibet magna canum vel venātium vrgē
 te vi vel cōtemptum restitēs cedit in campis: et vbi spe
 ctari potest. **I**dem vero vbi virgulta silualiqz penetrare
 rit: acerzimo cursu ferrur velut turpitudines deputans
 absconsione. **B**ū sequitur. vt dicitur. insilit saltu: quo
 in fuga nō vritur. vulnertus obseruatione mira pef
 sozem nouit. ⁊ in quātalibet multitudine appetit. **C**um
 vero qui telam quidē miserit: sō vulnertauerit: cōreep
 tum raptariqz sterit: nec eū vulnerat. **C**eterum dolis
 caret ac suspitione: nec limis intuetur oculis: aspiciqz
 simili modo nolunt. **LXX.**

De eius humilitate et docilitate. **C** Isidorus.

Leonum circa hominē est natura. vt nisi lesi ne
 queant irasci. **P**aret eoz misericordia exēplis
 assiduis. **P**rostratis em parcent. captiuos ob
 vios repatriare pmittunt. hominē nō nisi in magna fa
 me intermunt. **C** Plinius vbi supra. **L**eonū clementie
 iudicia multa sunt. **I**n viros potius qd in feminas seu
 unt: infantes non nisi in magna fame pūmunt. **L**eonū tā
 tum ex feris clementia in supplices. pstratis pat vbi se
 unt. **C**redit libia intellectus ad cum pccū puenire. **C**ap
 tuam certe reducem audiui referre multozum in siluis
 impetum a se mitigatus alloquio aise se dicere feminā
 profugam: infirmam: supplicem: animalis omnium ge
 nerosissimū ceterisqz imperāris indignā eius gloriā p
 dam. **A**mbrosius. **L**eones quoqz iugum subeunt: ⁊ do
 ciles sunt: ⁊ hū hominū seruiunt: naturāqz suam huma
 na institutione deponunt. **O**bluiscuntur qd nata sunt
 et quod iubentur induunt. **B**eniqz docentur vt puuli
 seruiunt vt infirmi: verberātur vt timidi: corriguntur

Porro senectam in leonibus defecto probat dentium: ut ait solinus. Cum autem leo sit omni bestie formidabilis et ergo tam aculeo scorpionis agitur. et cum vbius q3 viderit velut hostem vite sue fugit. Magna venaf cum q3 naturaliter adit. fugit etiam igne: vel cum qui portat illis. fugit et a strepitu rotarum. Tinet galli et eius cantu: maximeq3 galli album. Leo et hominis visu febricitat. Et sanus esse videtur in drem: sed in qualibet febricitat estate. Veniq3 febre semp quartana febricitat: et tunc maxie carnes symie appetit: ut sanetur. Ideo etiam haustu sanguine canis egritudine sue medetur. Razi in almazore. Leo et pro mure fugit. pro ligno quo q3 quod dicitur serbum turet. Ellebotus etia et squilla canes et leones plurimasq3 beluas interficiunt. Et scilicet lapis in libro de membris. Cetero si sup costices quer cus calcaverit zarim. id est. leo formidabit continuo. Ambrosius. Leo rex ferax ergo scorpionis aculeo et agitur. et venio serpentis occiditur. Eximia leonis pulcritudo per comantes ceruicia sbotos excutitur cu subito a serpente os pectore atollit. Itaq3 coluber ceruum fugit. sed leone interficit. Leo veretur gallus maxime album. Cum autem egroratur sumam querit et deuorat qua sanari valet. Et libro de naturis rex. Leonis et supra dicitur est. crebrior est ira. Et aliquado cum sit immoderatus furor interius: igne cruore: et iracundie calore cofumitur et interit. Plinius libro viii. Creditum est a moriente leone humu morderi: lacrima q3 leto dari. atq3 hoc tale tanq3 seuum animal rotarum orbis circumacti: curusq3 inane: et gallinacioz crulle cantusq3 magis terrent: sed maxime ignes. Circa leoni bus argumeto longa esse docetur: quia pleriq3 dentib3 deficere reperiuntur. Polibus emilianus comes in sene eta homine ab his appeti refert: eoq3 ad feras pleque das non suppetat vires: tunc affricte vrbes obfidere: eaq3 de causa cruciferos se cum scapione vidisse: ut ceteri abstereretur eadem noxa metu similis pene. Egritu diem fastidii tantu sentit: qua hederit et contumelia in rabidi agente amnetaz lacrima simiaz. Gullatus dicitur sanguis in remedio est et.

De medicinis ex leone.

Conina caro ceteris est calidior: grossa: grauis et viscidis. Si comedatur dolore et torfione in ventre generat. Esculapius. Leonis caro fa tallicos sanat. aurii dolori et omni alii valet. Si quis se dent sup pelle leonis recedat ab illo omniroides. Qui vero linit corpus suu sepo renum leonis teritur ab colupi. Mal. Adeps leonis calidior est ceteris et fortioris dissolutionis in apostematata vura. Bysalcoides. Adeps leoninus omnibus quadrupedib3 calidior est: et minus extenuatorius. Terus aut factus a se ipso calidior fit. Dicitur aut venenis esse contrarius. cum vino adhibitus bestias omnes expellit. Et est repugnabilis odoris: quo serpentes plequitur. Auicenna. Adeps leonis resoluunt duricias apostematati. Plinius li. xxviii. Leonis adeps cu rosaceo curi in facie custodit a vicus. Canderiq3 seruat. et sanat adusta niuib3 articuloz quo q3 tumores. et magozum vantates punctis co adipe fa calidorem gratia apud reges popululose pmittunt. precipue tamē co pingui quod sit inter supclia: vbi esse nullum potest. Idem etia adeps cuz rosaceo quotridianis febribus prodest. eoq3 punctos eo bestie fugiunt. Sed et aqua addita claritatem oculis inunctis facit et cum eiusdem adipe comitales morbos leui gustu discutit. et ut prius qui sumpere curis id digerant. Cor in abo sumptum quartanis medetur.

De leopardo.

Leopardus ex adulterio leone et pardis: sine leonis et parde nascitur: et tertiam originem efficit. Si

cut et plinius dicit. ex huiusmodi cotu de generes par tus: creati: ut mul? et equa et asino? Ambrosi? Sic cum eger fuerit: agrestis capree sanguine bibit: et vim languoris euitat. Alius vero fugit. Veniq3 sic vbi alius quis allium cofricauerit: ille exinde exilit nec resistit q3 odorem eius sustinere non potest. Et libro de naturis rex. Leopardus est animal quod et leona et pardo generatum est. colore subruffum. maculas habes nigras per totum. Femina mare fortior est. Lu pardus bestia crudelissima sit: aliquado quidem domesticatur: sed nu q3 sic: ut sue crudelitatis oblitiscat. Domesticatur autem ad venandu. Itaq3 cum ad predam in venatione ducitur relatur. qua si quarto vel quinto saltu cape nequie rit: ferociter iratus subsistit. Et nisi statim venator fuerit bestia aliquam obtulerit cuius sanguine placetur in ipm venatoris vel in quoslibet obuios iruit. Impol sibile est em cum placari: nisi in sanguie. Sed in hoc p uidi sunt venatores: ut agnos penes se vel alia animalia semp habeant. quib3 iratos placat. huc autem furere qui resistere vult: inter manus alia fricret: statim ille resistit quia odorem allii sustinere no valet. hic cum venenofu aliquid comederit: stercus boie querit. eoq3 comesto sanatur. Philosopho? Leopardus est animal leoni simile in capite ac membror dispositione. licz no sit tam magnus nec tam robustus. hic ab homie ita domesticatur: ut eo sicut canem ad venandu vtatur. Qui ne qua q3 predam caput curudo: sed saltu faciedo. Et siquidem in secundo vel in tercio saltu pedam non ceperit: in dignando sibi proflus cam dimitit. Hic interna egritudine detentus agrestis capree sanguine bibit: et vim languoris euitat. Arctoniles. In animalib3 masculi femini fortiores sunt exceptis vris et leopardo. si quibus optinatur: q3 femine fortiores sunt et audaciores. Ambrosius. Pardus coloris varietate motus varios pdit anime sue. Unde Jeremias: si potest inquit pardo varietates suas mutare et. Auicenna in secundo canone. Sed leopardi veneni est ex eo biberi. Cui vomitus et thyracis ppria subuenit. Idem in quarto canone. Leopardus etiam et leo isti rapaces et ei similes no sunt sicut canes salui et homines. uno dentes eoz et vngues vacui non sunt a natura venenos. aqua propter opoz vt curretur motus et vultus vngui eoz in primis cu attractione: vnde cu solidatione. Sed i eoz quide attractione sufficit res parua. Esculapius. Leopardus cu hominis cranu videtur: fugit. Razi. Herba quoq3 que leopardi herba dicitur: leopardus terref. Et herba q leopardi stragulans dicitur interficit.

De leontophono et leucrocota.

Leontophonos est bestia modica et eo vocata quia capta exuritur. eius cinere asperse carnes et poste p compita semitarum: leones necant. si quantulocunq3 ex illis sumpserint. Solinus. Propter rea leones eas naturali odio premunt: et vbi facultas datur mortu quide abstinent: sed dilaniatas pedum misib3 exanimant. Plinius libro viii. Leontophono non accepimus paruu aial vocari. nec alibi q vbi leo gigitur nasci: Duo gustato a leone: tanta ei vis inest: ut ceteris quadrupedum impitans illico expiret. Qui itaq3 corpus exustum aspergunt aliis carib3 polente modo in sidiantes fere: necantq3 illam tam contrario feris cinere. Igitur baud immerito hunc odit leo. vsumq3 frangit et citra mortuum exanimat. Ille vero coftra vrinaz spar git: prudens hanc quoq3 leoni exicalem. Solinus et Plinius libro viii. Leucrocota velocitate precegit feras vniuersas. Ipa est asini fere magnitudine: ceruicis clumbus: collo: cauda pectore: et crurib3. Leonis caput melium bifulea vngula. oze viq3 ad aures debiscere ali as resculso: dentium locis esse perpetuo. hac quoq3 ferā

humanas voces tradunt imitari. Nam voce loquentium hominum sonos emulatur. apud indos inveniuntur. Actos. Videtur leucrocota eade esse bestia: que superius vocata est centrocota vel e crocota siue cheroocota. Et fortassis ex scriptoris vicio proventi hoc nomenclum vatiato.

LXXXVIII.

De licaone et lurtico. Solinus. Licaones mittit ethiopia. lupus est ceruice in datus: et tot modis varius vt nulli colorem illi dicant abesse. Et libro de naturis rerum. Licaon in orientis partibus est bestia: qua in genere luporum nonnulli ponunt sed lupo longior est. et habet crura breuiora ac dissimilia: ceruicem quoque iubarum multum pharantam coloris varietate. Vultu velox: et innocua hominibus. Genari viuit habitum mutat secundum tempora. Nam hyeme hirsuta est et pilis horrida: estate vero nuda. Actos. Sed a plinio hoc genus thoes dicitur. Na de licaone sic inquit Plinius libro octauo. In indis ex his que pilo vestuntur: nec aliud mutat colores: nisi licaon cui iudata traditur ceruicem. Actos. Et d thoe tam dicitur et libro de naturis rerum de licaone continetur Plinius in eodem. Nam thoes lupo id genus est. procerius longitudine: breuitate crurum dissimile: velox salutu: venatu viuens innocuus hominibus: habitum non colore mutat. p hyemes hirtus: estate nudus. Et li. de naturis rerum. aial quadrupes e. vt dicitur expiuntur: i li. suo quod ex cane et lupa nascitur. Est enim vterque paries adeo lurtico: vt odio naturali sibi contradicere. quod e inter canem et lupum. in copulam tamen conueniunt: ppter luxurie delectationem. Sicque fit vt ferus attrahat sibi colorem et morem vtriusque. Plinius vbi supra. E lupis galli canes concipi volunt quorum greges suos quisque ductorem et canibus et duem habet. Illum in venatu comitantur: illi parent. Isidorus. Lincisci dicitur. vt ait plinius. canes nati ex lupis et canibus cum inter se forte miscetur.

LXXXIX.

De lince. Isidorus libro xij. Intra dicitur est: quia in lupo genere numerat bestia maculis in tergo distincta: vt pardus sed sumptis lupo. vnde et ille lycos: ille lincis licas ait scdm plinium extra ferum vnu non admittit. Alga sel super de sensu et sensato. Maxime vero lincis aial mouetur secundum sensus visus. Nam visio suo res solidas penetrat et si aduenit ei res transparentes: cito excecatur ab ea. Et libro de naturis rerum. Lincis adeo pspicaces oculos habet: vt subtilitate visus etiam solida corpora penetrat. Constat enim quod oculus in humido situs est: iuxta philosophum. Tria vero sunt in aqua: scilicet aqua humilitas dyaphanitas et lucis pspicuitas et hanc vltimam communicat cum natura celesti. Et hec vltima depuratio a materia est in natura lucis. Quoniam ergo lux est vltima pspicuitas in corpore terminato si ponitur aquea substantia in vltima sui depuratione: quantum ad pspicuitatem in oculo lincis poterit penetrare corpus solidum et obscurum. Lincis habet linguam serpentis similem sed maiorem. qua in longitudine magnam porrigit: et colorem circumagat. Ungues habet grandes. vnicum feru facit. et vrina eius in gemmam durefcit. Alexander Lincis acumine visus prospicit noue fertur parietes penetrare. adeo vt si quis nouem interpositis parietibus carnem crudam deserat: incedens iuxta parietes. Lincis se quitur incedentem: Statque illa: illo stante qui carnem deserat. Non nulli tamen in rerum naturis instructi porro hoc ascribunt olfactus quod visus virtuti. Plinius li. xxviii. Peregrine sunt lincee que clarissime omnium animalium cernunt. vngues lincis omnes cum corio tradunt in carpatu efficacissime cerni. eorum cinere potio pspicua viroorum: eiusdem aspectu feminarum libidines inhiberi.

LXXX.

De vrina lincis. Isidorus. Lincis vrina piosi lapidis in duriciam conuertitur dicunt. qui ligurius appellatur. Quod et lincee ipsas sentire hoc argumento comprobatur. Nam egestu liquorem harenis cogeant: annidia quadam nature. ne talis egestio traseat in usum humanum Plinius libro viii. Lincum humor redditus vbi gignitur glaciatur: arefcit ve in gemmas carbunculis similes: igneoque colore fulgentes. ligurius vocatas atque ob id succino etiam a plurimisque ita generari pedito. nouere hoc sciunt quod lincee etiam inuidentes: vrina terete operiunt: eorum celerius solidatur. Idem in libro xxviii. Purit corpus vrine lincis sillicidio traditur inhiberi. Eademque prodesse monstratur et vngularum dolori. Solinus Vrinarum lincis in duriciam piosi calculi core factur qui ligurius dicitur. Hinc lapidi ad succinum color est pari spiritui attrahent appropinquata. Dolores renu placat: regio medetur morbo. Jozarb. Lincis formam: vt lupo. Lapis quoque ligurius ab eius vrina distillata septe diebus spacio generatur. Bysalcorides. Locu lincis que ligurium vocant: mor vbi inuenerit lapis sit dolores stomachi tollit: et ventris abstinet reumatismum. Actos. De hoc lapide videlicet ligurio qui ex lincis vrina cogeata creatur: et eius virtute vel efficacia. dicitur etiam est plenus supra in tractatu de lapidibus preciosis.

LXXXI.

De locusta. Ex libro de naturis rerum. Locusta est animal quadrupes: paruum ad canem culi fere modum: caput habet carnosus: et magnum et comestibile. habitatus circa partes hircosolite. Unde Johannes baptista diuisi modi carnibus animalium vescebatur. Quidam tamen dicunt quod circa iordanis solitudines est herba dulcis ad edendum: que locusta vocatur. et diuisi modi cibo non locustis animalibus iohannes vrebatur. hoc animal gregatum incedit. Unde salomon ait. Regem locusta non habet etc. Quod vtrique de locustis verum: intelligi non potest: que in multo timore sunt et non per turmas: sed solitarie incedunt. Sicut Aristoteles quod femina quedam locustam intravit ad eam tempore quo inuenit et parua fuit qua cum creuisset per se sine masculo: impregnata inuenit.

LXXXII.

De lupo. Isidorus. Lupus grece lycos a morsibus appellatur corpore rapacitatis rabie quidquid inuenit trucidat. Quidam lupos vocatos dicunt quasi leopos: eorum quasi leoni in pedibus sit illis virtus. vnde et quid quid pede presierint: non viuunt. Est autem bestia rapax: et cruoris appetens. De qua rustici autem hominibus voce pderet. si lupo cum prior viderit. Unde subito tacenti dicitur: lupo in fabula est. Certe si se prius visum senserit: ferocitatis audacia deponit. Isidorus in libro. Habet autem lupo dentes inaequales vnde et eorum mors vehementer obest. Glosa super lucam. Lupus natura corporis rigidus: defacili se inflectere non potest. Impetu suo fertur: et ideo frequenter illuditur. Esculapius. Lepas agrestis si calcauerit zebeth. id est lupo: granatur crus eius. fugit autem lupo vricium. Quod si quis corpus suum lincis cum sepo renum leonis: vel cum eius fimo inuenerit: terentur ab ipso lupi. Pitagoras. Oculum vero lupi eradicatorum cum viderint quadrupedia domestica: timent et fugiunt. Et si quod animal inierit supra vrinam lupi calidam non concipiet vniqua. Actos. Lupo vetidissimus est et rapidus: horrendus habet vltimum. In vespe autem maxime esturrit. Unde scriptum est. Iudices eius lupi: vespe non relinquebat in mane: prope vero timet ignem. scdm Aristotilem. Lupo omni tempore agrestis est: sicut et leo: et visus est etiam fortis et astutus. Quod cerui amissis cornibus latent: et pascuntur

Liber

Fragmentary text from the right edge of the page, partially cut off.

de nocte: qz lupus fugiunt. Et ipsi tamē lupi aliquando fugiunt demittis auriculis: sicut et canes. Et secū dum boverū lupus quīs vigil sicut ignes et fugit. Virga eius est et esse. sicut et vulpis et huiusmodi. Animal est multorum digitos. hz em quinqz digitos in pedibus anterioribz: et quatuor in posterioribz: vt leo et canis. et linc et lupus. Item animal pilosum habet candā breuē paucorū piloz: sicut accidit lupis. Animalia quoqz de tium acutoz carnes comedentiū: hos multum aperiuunt vt fortius mordere valeat. Ob hoc ovis lupoz apertio maxima est. Lupi membra interiora debilia sunt: et de facili corruptionem in suis vulneribus recipiūt. Resu dū aut corp⁹ eius multas pūssiones paritur. Caput etiam eius forte. Ossa masculoz fortiora sunt dentibz feminaz. Ventes lupoz fortes. ac culmi eoz sunt vni ci ad sciendum atqz molendū et etiam ad viderēdū habet aut lupus dentes supus et inferos. factoz ser ram in dentibus. vniū habet ventrē sicut homo et leo et canis et vris. et post ventrē intestini. Porro venenum aconitum interficit pantheram et etiā lupum. Plūm? libro ii. Lupo sicut et capz splendent oculi lucemqz ta culantur. Better lupi dens caninus in magnis habet opibus. lupo ac leoni et hzene tantūmodo ceruicē et in gulis rectiqz ossibus rigens. In vesica lupi nascitur lapillus qui sirtites vocatur. Et libro de naturis re rū. lupus est animal rapacissimū et fraudulentus. hunc nō nulli canem sicut odit et dixerūt: quia forma ei⁹ ca nis: vultusqz similis: sed latratu caret. Audax ē ma gis eoz: gemis qd breuē: qd longū est. Crebrū ei⁹ crescit et decreuit secūdm statū lune. Et licet in omni bus quadrupedibus in lupo tamē et in cane plus. vll? aut lupi in carne vermosus est.

De affina luporum.

Ambrosius. Lupus si primo hominē viderit: vocē ei eripit et cum tanquā victor vocis ablate despiciat. Si autē se puenimū senserit: ferocia deponit: et cur rere nequit. folia squille odit et fugit: que turtur in mdo suo ne lupus pullos suos incurret. ponit. Glosa super lucam lupus etiā ouibz insidiatur. ouile circuit: canis somnum et pastoris desidiā et absentiam explorās. Si quā vero apprehēderit: guttur inuadit: et vitalibus vultus infligit. Solm. Laude lupi vll? mest ama torus persequitur: que spōtaneo vāno abutitur quan capi meruit. nec habet potestiam nisi videntē detrahāt. Aristoteles. Lupi cū e cauernis exeunt: prius draco tēam comedūt: linguaqz masticant. quasi ad acendendz dentes. Cum autē fugiūt: filios secū deferūt. Et si vena tores ipsos deprehēderit: sup arbores saltāt ibiqz iacent Porro si lupus fugiēs viderit multos venatores ipsū angustiatēs: ambulabit paulatim: ac retro aspiciat. Et si quidē fugere necessarium fuerit: curret et nō saltabit Et usqz cursum est cōtinuus: sicut canis cursus. Si autē aliquod animal fugiēdo inuenit sup ipm cadit. Et libro de naturis rez. Lupo? aliquādo folia salicis in ore colligit: et sub illis se abscondit: vt capras ad folia venē tes latenter capiat. Tres cū inter folia incedit: ne capi atur et sonitu lingua pedes suos lambit et sic eos lubri cos et humidos facit. Fertur etiā qz cum ouem rapue rit insequente pastore: dentibz eam nō ledit: sed sup dor sum suū eam suauiter iacere facit: ne forte si lesiones il lam sentiret ouis dum se ipam moueret: lupi fugā retar daret. lupi dicuntur inter se rapinas equa diuisione diui dere. Lupo? p sepe trāsiens occulte insidiatur? ouibz si forte pede strepitum fecerit: mor pedem quasi reum morder. Intra os ouile omnes occidit oues: anteqz aliquā ad comedendū attingat. Escas supstiles in terza fodit Aliquādo vero domesticatur: et cū hominibz ludit: vt catulus. Venatores tamē naturaliter fugit: nec odi p

perni obliuiscitur et pūstine dolositas in agnis et hu iusmodi aialibus comedendis. Quoddā etiam gen⁹ lu pi pferit humanas voces et sic deludit pastores. Lanes quoqz decipit singulitēdo quasi esset canis: non nunqz vero canis et lupus aliqua societate amica confederā tur adeo vt et ipi fures nocte pariter caulas ingredia tur.

De malicia et noxietate ipozū.

Physiolog⁹. Lupus. vt dictū est. hominē que prius viderit conticere facit. quia radios oculoz suozum in eum mittit: et defecit ipm eius visibilem. Qui defecatus defecit alios hominē spūs: et illi tan dem defecāt arterias: et sic homo rauē efficit. Lupo? obrusum de die visum habet: nocte clarius videt. Qui si te prioz videns tibi vocē abstulerit. Solue amictum tuū: vt sermonē resoluas. Si vero te insequitur: paula tim vt tibi insidietur: ipso vidente signū aliud mediū inter te et illum pone. et illaqueationis metu subsistet Cum autē ouile lupo? ingreditur: nō est cōtē? vna oue strangulata famē sedare: sed omnes strāgular pio posse Plinius libro viii. In yralia creditur lupoz vltus noxius esse: vocemqz hominē que prioz cōtemplantur ad preles adimere: hos aut merces paruozqz africa et egiptus gignūt. Asperos truces qz frigidior plaga. Aristoteles. Lupo? est fortis et audax et leuis non ti morosus. Si tamē inueniatur quādo comedūt famelic⁹ ferocissimus est: et si saturatus quodāmodo sine fame: quiescit. Et aliquādo sine ira domesticatur imo cū amo re valdeqz diligit ludere. ppe mare qd dicitur pal? me onda: veniūt lupi ad loca piscatoz. ppinqua. Et si vede rit eis pisces nō eis nocēbūt. Si autē corrupit retia cum eas sup teras ad ericandū extendūt. lupi quādo semerint frequēter accedunt versus ciuitates: et nocēt hominibz: quia iam venari non possunt ledit aut lupus dentibus et unguibus. Pitagoras. Si quis induat pellem ouis quā lupus comedit: nō cessat in eo scabies: vebementiqz purit. Si vero ponatur pellis ouis cū pelle lupi abraditur lana de pelle ouis. Deniqz si tēda tur corda lupi vel intestini eius cū ouium cordis: rum pit cas: et aufert omne tempamentum ab eis. vulnera eius que et morsu eius et unguibus accidūt. valde ma la sunt: quia vir? ab eis erit ac p ligamenta in spongiā que sup ipa ponitur: transit. Medicina vero cōtra bec vulnera eadem est: que et cōtra morsum rabidi canis. Si quādo vero lapidatur: primū iactātem lapidem cō siderabit. Et si quidē lapis ei nocuerit intendet in illū vt interficiat ipm. Si vero ei nō nocuerit: tūc etiam in tendit in eum: nō tamen nocēbit ei cū unguibz: nisi mo dicum vel irritādo ipm. Glosa sup actus ap' ouz Lupi seniores sunt vicina nocte citari ad rabiem diur na fame. Unde scriptū est. Velociores erūt lupus vel pertinus. Lupi recte intelligūtur heretici callidi videli cet in fraude. fortes in disputatione: crudeles in occisi one. Unde ap' l' ad eph. Intra bunt inquit lupi rapa ces in vos.

De cibis eozum.

Aristoteles. Lupi famem quidem diu portant. et post longa ieiunia multū deuorāt. Lupus gulose comedit sine masticatione. et vna die qz ad tres dies suf ficiet. Non autē comedunt nisi carnes. post medicinā a liquā accipiunt cōtra infirmitates: et vomitant: et fa nantur. Lupus famelic⁹ audax est. et quando comedit: ferocissimus est. vulnera que infligit: sicut canes rabio si sunt et eadem illis est medicina. Itaqz comedunt etiam homines quādoqz lupi: maxime illi qui sunt soli tati. Lūqz mltas carnes comederint ac sine absctio ne et masticatione translucuerint: manent sine cibo du obus diebus. quia multuz saturātur in vna pncisione

viuitq; aqua modica: et egerit similiter diebus tribus. Eiusq; simus est siccus: sine aque humiditate: sicut canis stercus. Et exit cu eo formis ventositas ab inferiori parte: et vrina eius olofacit. ppter hoc. vt canes. olos faciunt arbores. Oris lupi apertio maxima: vt fortior sit morbus eius: quia comedit carnes. Comedit etia pisces. vt supius dictum est. imo et dicitur q lupi comedunt aliquando terram: no aut comedunt aliquid de herbis: nisi si. vt predictum est. causa medicine. Lana ouium quas lupi comedunt: eius panis pediculos plus recipiunt.

Plinius libro viii. Lupum aiunt in fame terra velcibus etiam quis in fame mandenti. aiunt. si respexerit obliuione cibi surripere: digressumq; aliud querere. Id in libro xi. Insatiabiles sunt animaliu quibus a ventre prius inestimo recto cibi transcurt: vt lupus ceruarius

Et libro de naturis reru. Lupus nequaquam pinguelat quia cibos vorat: quos sine masticatione traeglutit: et ideo non transeunt in corpis nutrimentu. Ob hoc etiaz frequenter accidit ei infirmari. manetq; sine cibo p biduu ppter digestionem cibi. viuit aut aqua modica: quia non tuat porus cibum indigestu. Stercus etia omnino sic cum: et difficulter egeritur. Vrina ei? olofacit. leuat aut pedes vt canis qui mingit. Cuius infirmatur terra et herbas p medicia comedit: statimq; vomit: et sanatur. hoc idem facit canis cu infirmatur. Nullu em animal quod carne velcitur herbas impune comedit. preter homine et vrsu. Preterea lupus in fame terra comedit. Tunc quoq; cibo terre se onerat: cum bouem aut equum aut animal huiusmodi robustum inuadere querit. Id nepe p naves inuadit: et cum animal exatere illu a se voluerit: doloso pondere defatigatur: et in terra victum cadit. Tunc comesta terra se exonerat: et ad predam redit. dicitur aut lupus homine no comedere nisi prius aliquo casu de cadauere hominis occisi comederit. quod p arma fortassis exanimatum inuenerit: tunc em illece? humane carnis dulcedine: non formidat homine impetendo piculum incidere.

CLXXXVI.

De generatione et etate luporum. Isidorus

Lupi toto anno no amplius q duodecim dies coeunt. Et libro de naturis reru. Lupi vrgas ofeas habent. anno p duodecim dies coeunt et solum eo tempore gregatim incedunt. Mutant quoq; pariter vno precipite: et ceteris cōclamandibus: magisq; tunc formidabiles et infesti sunt. Luporum vero canuli aliquid quidem arte magistra masticant: sed interdus artem vincit natura. Unde relicto magistro genus suum repetunt. Arestoriles. Lupus coit sicut canis. tēpore coitus quado filios habet: valde malus est. Quod libet aut animal quadrupes habes multas in pedibus fissuras vt canis et leo et vulpis et lupus: filios generat cecos. Extra vero se paratur oculi et vident. Itaq; vulpis et leo ac lupus filios parit non distinctos: occasio natos. Animaliu quoq; natura est ad inuicem ppinqua simili coeunt: maxime si no diuersantur in aspectu et magnitudine sunt: qz scdm impregnationis spacium conuenientia. Et huiusmodi omnia sunt in canibus et lupis et vulpibus. Unde quida putant de canibus, indie qz generatur ex cane et lupo. Canes aut et lupi et animalia q filios habet pedes multa fissura ponit filios multos. Interdum canes cum lupis coeunt et leuerarios generant. Quado senescunt ad loca ciuitatibus proxima vadunt: vt facilius predam inueniant: qua iam difficillie venari possunt. Vita namq; lupi est longissima: et i senectute dentes perdit. Unde deprehensus est aliquando lupus claudus cui plures erant dentes fracti: quod erat signum senectutis.

CLXXXVII.

De diuersis generib? luporum. Isidorus

Lupos ethiopia nuntur ceruice iubatos et tanto varios. vt nullum colore illis abesse dicant. Solinus. Ethiopis lupis ppium est: qz insiliendo ita nifus altis habent: vt no magis pficiat cursu: q in saltu. homines tamen nunq impetit. Bruma coman sunt: estate nudi bos aut thoes vocant. Plinius libro viii. Fertres lupos puosq; affrica et egypte gignit: asperos trucesq; frigidior plaga. Euantes iter aurores grece no spectus tradit archadas scribere et gente ante cuiusdam forte familia electus ad stagnum quoddam regionis eius duci: vestitusq; in quercu suspeso tranare: et abire in deserta transfigurariq; in lupum et cum ceteris eiusdem generis cōgregari p amos no uem. Quo in tempore si homine se abstinuerit: reuertit ad idem stagnum: et cum tranauerit effugiet recipere ad pristinum habitu addito noue amoz senio. Dix est quo pcedat greca credulitas. Nullum tam impudens meda cum est: vt tesse careat. Homines siquidē in lupos verti: rursumq; sibi restitui: falsum ee confidenter estiare debemus. Sunt lupi qui ceruarii vocantur: qualis e gallia in pompeii magni arena spectatus est. huc quis in fame mandenti si respexerit obliuione cibi surripere aiunt: digressumq; aliud querere: scilicet presentis copie oblitum. Thoes lupoz: genus est pcerius longitudine: beuitate crurii dissimile: veloz saltu: viuens venatu: homini innocui. Idem in libro xi. Lupi vero ceruarii. vt supra dictum est. insatiabiles sunt: quid? nimis a ventre prius inestimo recto cibi transcurt. Arestoriles Labonecia lupus est comatus vt leo. In greca lupus est: qui dicitur maricorion. id est manticoza: tres acies dentium habens superius et inferius. Itē iuxta aliquod mare genus lupoz: quoddam ad piscatores accedit: et si viderint eis de piscibus no eis nocent. Sin aut eorum rena quado exponitur ad ciccandū obseruanti: pilis absentibus ea dilacerat. Aliubi vero canes cu lupis coeunt Lupoz qui dam est rotundus: quida vero longus et asperi eius pilis. Eozq; genus audacitas quod breue est: qz longum est. Aetoz. De genere quoq; lupoz: sunt libaon et ling et lyciscus et byena: vt superius dicum est.

CLXXXVIII.

De medicinis ex lupo. Plinius li. viii.

Lupi caude vulgo creditur inesse amatoz vt rus eriguo in villo: cuius qui captiur abicerent. nec idem valere alias pollicere nisi direptum vuenti. Idem in libro xxi. Lardū lupi mediciale est. Fel ei? prodest capitis vlcere? cu synapi pari modo dilutum. Iecur lupini ex vino tepido tussim sanat. Adipe lupino contra lippitudines fricari precipit oculos. Ad adeps illius vluus mollit. Earum dolores iecur iocis nois quoq; dolores lupi iecur aridum ex mullo sedat. Testes lupini strumas discunt. Lupi quoq; carnes edisse pituris prodest. Ossa in extremitatibus lupi repta collo medentur brachio adalligata: Lupi quoq; excrementis circumliniri. pdest oculoz suffusiones. Et eo? cinere cum atrico melle mungi obscuritates. Eade alligata dentes mobiles ofirmant eozumq; dolores mitigant. Item illius adeps e lupis optime mollit offes duricias quadois. Lupi dens adalligatus pauoces in fantum phiber: dementiazq; morbos. Equis etiam alligatus insatiabilem cursum. vt dicitur. preber. Equos aut rumpi tradunt qui sub equis sequuntur vestigia luporum. lupos enā in agru no accedere traditur. si vnus capri pedibus infractis cultroq; adacto paulatim sanguis circa fines agru spargatur: ipseq; in eo loco ex quo ceperit tradi defodiatur. aut si vomere quo prius sulcus eo anno in agro ductus sit excussus aratro focalium quo familia coeunt absumat. ac lupi nulli animalium noctuz in eo agro qdū id fiat. Rostrum lupi

inmetratum veneficiis resistere aiunt. ob id qz villaz
 poris pefigunt. **Ex libro de naturis rez.** Lupi coz
 si deficcatur ac fructur multu fieri dicitur aromaticu
 Idem cõbustum contritu & potatum iuuat epylentiz
 si nulla patiens postmodum luxuria maculetur. **H**bi
 siologus. Epar lupi siccatum & tritum et cum dulci vü
 no sumptum. facit ad omnes distemperantias. **E**t epatis
 ppriam iuuat substãtiã. **E**sculapius. Lupi caro co
 cta & esa phantasticos sanat. **A**deps eius & fel quãtus
 canis. **H**ali. Epar lupi siccatu diligẽter trituz ac me
 dicamibz eparis doloris admittit. manifeste confert.
Pellis lupicali si suspẽdatur etiqui a rabido cane puf
 sus est nõ tuncbit aquã. fimus albi lupi colice prodest.
Aucẽna in secundo canone. Caro lupi mala est. **L**a
 ro tamẽ lupoz habentiu rostra & vngues oculo confert
 & cõfortat ipm. **G**aler etiã emorroidis. Is abhorret cã
 stomachus. **H**isidius. Nec solũ lupi sanguis. sed etiã
 am fimus cõfert in colica passione. **P**itãgoras. **M**o
 mo in passione sua qua lunã fensert canum dẽtes adib.
 id est lupi curant eum. **LXXXIX.**

De lupo. **Ex li. de naturis rez.**
Liber est animal astutu & maliciosu magnitu
 dine murlegi. forma ppe cõsimili. pteretq in ca
 pite. colore fuscũ. & nigru pelle. nitens cui mol
 lior pluma pilus est. cuius nitoz non defacili cedit vetu
 stan. vnde de pelle ipius fuit ornatus circa colluz in ve
 stribus viroz ac mulier. hec bestia circa stagna & flumi
 os habitat. ibiqz foueas habet. & fetus facit. **P**iscibus
 viuut quos mirabili frequentia venatur. **Q**ui licet sub
 aquis diu viuere possit. respiraculũ tamen ab aere tras
 bit. **U**nde quãdoqz auditate prede gurgustium. id est
 nassam ingreditur. **E**t qz tunc nec p introitus locũ redi
 re nec nassam tam cito discerpere possit ipũ in aere re
 cupere nõ valens. in aquis suffocatur. **A**deo vero ci
 hoz cupidã ẽ & auara. qz pisces captos in specu suo tã
 to cumulo cõgregat. vt ex putredinis hoz fetore nõ so
 lum foueam. led etiã aerem inficiat. **Q**uõ nõ sine piculo
 sui quãdã experti sunt. qui hanc bestia cape voluerunt.
Piscatoribus aliquãdo domesticatur & arte inducũt
 vt pisces suo circumitu cogat picula renũ ingredi. suo
 qz iuuamine capti. **U**nde magnũ emolumentũ dominis
 suis pectare videtur. **XX.**

De ammoneto et manticoza.
Ammoneus est animal simia minus an dorso
 fuscũ. in ventre candidũ. caudã habens villo
 sam. & collũ ita grossum. vt caput. **U**nde captũ
 non ligatur p illud sicut cetera bestie. cum laque. id re
 nere nõ possit. sed p ventrem. habet autẽ ppriissime faci
 em hãmã. simile. nigram dumtaxat & sine pilis. a col
 lo desup frontem. **N**ec est natus ore cõtinu. sicut in si
 mia. sed certum spaciũ inter vtrũqz. sicut in homie. **I**n
 ter has bestias & simias odium est implacabile. bellum
 qz frequẽs & licet viribus nõ pũualeant. astuta tamẽ
 & animositate bellandi sumis pferũtur. **T**enaci quoqz
 & ingenti memoria pollere dicũtur. **S**olimus. **M**an
 ticoza inter bestias indie nascitur triplici dentium ordi
 ne cocunte vicibus alternis. facie hominis. glaucũ ocu
 lis. colore sanguineo. coepe leonino. cauda velut scõpti
 onis aculeo spiculata. voce tam sibila. vt imitetur mo
 dulos fistularũ. tubamqz cõcimentem. hãmãas carnes
 audissimẽ affectat. **P**edibus sic viger. saltu sic potest.
 vt eam remozari nec spacia extẽssimã possint. nec ob
 stacula latissimã. **P**lini? libro octauo. **A**pid indos.
Crestas scribit nasci manticozam scilicet bestia triplici
 dentium ordine pectinatim cocutum. facie & auriculis
 hominis. oculis glaucis. colore sanguineo. coepe leonũ
 cauda scõptionis modo spicula infingente. & voce fistu
 laz. ac tubaz mixtos concentus imitare. **E**st autẽ veloci

ratis magne hãmãũ corpus appetens pãpue. **A**ui
 cema. **I**n partibus indie lupus quidã est. qui grece di
 citur maricozon. latine scilicet manticoza. tres habent
 dentiu acies inferius & supius. **E**st autẽ magnus & pilo
 sus. eiusqz pedes. vt leonis. facies et oculi. et aures. vt
 hominis. fusci sunt eius oculi. & color eius est rubicun
 dus. vt mini. **C**auda eius est vt scõptionis. agrestis.
Et in ea ẽ rubedo. **I**peqz pilos eicit et loquitur & hu
 nit. **S**or eius est. vt vor tube. et velociter currit. sicut
 ceruus. est qz agrestis hominem comedens. **XXI.**
De melone et meloso ac monocerote.

Isidorus.
Melo dicitur est vel qz sit rotundissimo mẽbro. vel
 qz fauos petar. & assidue mella capter. **E**st autẽ
 animal quadrupes armatu vngulis. **B**losa
 sup eplãm ad hebreos. **M**elo vel melotus est animal qd
 & rarus dicitur. cuius pellis hispida valde melota vo
 catur. **U**nde de quibusdã sanctis antiquozibz le gatur
Circũerunt in melotis. **B**e hoc ergo inferius plenius
 dicitur. **P**linius libro viii. **M**elibz autẽ in metu fo
 lertia bec est. qz cute sufflata distente ictus hominum &
 morsus canum arcent. **E**t libro de naturis rez. **M**e
 losus est bestia valde magna. que truculẽtos hostes pfe
 quitur. tanq ad bec creata. **R**ictus habet ingẽtes. **B**e
 tes quoqz fortes et pminentes. cũ quibus audacter del
 ta cũ aduersariis partitur. bec cum hominibz fortibus
 terribilis sit. pueroz tamẽ innocẽtiã & coz paruitatẽ
 mirabiliter phorefcit. coz verbera fugit. **I**n quo dig
 ne magnificẽtia innocentie cõprobatur. **M**onoceros
 est monstrũ equino coepe. ceruino capite. cauda nulla.
 pedibus elephãtis. mugitu horridi. cornu tamen vno
 scilicet acutissimo in medio frontis armatu. **L**aprum
 quidez pumi potest. sed nõq domari. **I**nmo. vt dicit ia
 cobus. qz nunq viuum in hominis potestatem venit. qz
 vinci se cernens. furore vitam ẽquit. **H**isidius. **M**onoceros
 est animal pusillum bedo simile acerrimũ
 habens vnu cornu in capite. **P**lini? libro viii. **A**sper
 rimã ferã monocerotẽ reliquo coepe equo similit. ca
 pite ceruo pedibus elephãto. cauda apzo. mugitu gra
 ui. vno cornu nigro media fronte duozũ cubitoz emine
 re. viuam capi negant. **XXII.**

De musione. **Isidorus.**
Musio. vt supra dicitur est. cattus est appellatus.
 eo qz muribz sit infestus. **E**t libro de naturis
 rez. **M**usio siue murlegus aut catt? grece di
 citur quasi astutus. animũ est immũdũ ac venenosũ
 et omne murũ genus psequitur. cũ busonibus quoqz
 pugnare dicitur. **Q**uoz licet venenatis aculeis repug
 netur. nõ tamen necãtur. **M**ures captos primo lusibz
 afficit. post hoc illuzas comedit. **O**culus carbunculosis
 tam acute cernit. qz etiam in antris tenebrosissimis. ve
 lut in luce. mures cõspicit. **V**entes habet ad modũ ser
 re. **P**ilos autẽ circa os habet. quibus ablatis audaciam
 pdit. **B**lãdictis gaudet. loca calida diligit. vnde pre ni
 mia pigricia pellem suã cõburit. hominis manu con
 trectari gaudet. & ad ludum facillime prouocatur. **L**oru
 ram faciei lambẽdo prioribus pedibus imitatur. **L**ibi
 dine imparĩssimẽ accenditur. **E**t libẽter coit? tempe
 siluester efficitur. **S**ed cum siluestere domesticus cepit
 aures illi amputatur. vt scilicet aurũ locis infusum pa
 tentibus guttas noctis ac pluuie nõ possit sustinere. sic
 qz domus recta cogatur repetere. **N**õ solum autũ cũ pre
 dictis animalibus. verũ inter se musiones crudelissime
 pugnar. & hoc frequẽtius vt terminos cõsuetos sue ve
 nationis obtineant. **XXIII.**

De musquelibet et musco.
Musquelibet est bestia orientis capiteole magni
 tudinẽ habet. **I**n cui? inguine creciscit apostema

imperatori friderico.

De orige.

Orix est aial immundū secundū legem: iuxta li
brūz deuteronomi. De quo etiā dicit Isaias.
Somnia sicut orix illaqueatus etc. hunc qui
dam putaverūt esse glārem. sed glis videtur potius in
ter mures deputari. et ideo eius esus in lege pōbitur
Hieronimus sup ysaia dicit origem esse genus bestie
nascētis in heremo que laqueo venatoris capitur. Qu
datur autē esse de genere caprarū p ea que supius sunt
dicta iuxta plinū: nam capre transfigurātur in multas
similitudines. Sunt em̄ capre: sunt rupicapre: sunt etiā
ibices: sunt et origes. Plinius libro ii. Origē appel
lat egyptus feram quā in exitu canalic contra stare et
cōverti tradit: ac velut ozare cum cernuerit. Et des in
libro viii. Sunt origes soli a quibusdā dicit: contrario
pilo vestit et ad caput verso. Idem in x. Inopria
maior pars ferarū nō bibunt estate pte inopia ymbriūz
quā ob causam capri mures libici: si biberint: mox iunt
Origem ppetuo sitientem affrica ex natura loci poru
carentem pbebat mirabili modo ad remedia sitientium
Nam gentili latrones eo duram auxilio repertis in eo
zum coepe saluberrimū liquozis vesicis. Et libro de
naturis rerū. Orig est bestia capree magnitudinis: h̄t
eo et parte similis villū habens sub mento. Hec in illa
parte affricę que caret aqua generatur: et ideo ppetua
sui ardet. Admirabile vero remediū sitientium latro
nes gentili terre aqua carentis certissimū expimentis
piderunt: quo homo in siti eo duraret auxilio: qui illo
saluberrimo liquoze vesicis dicitur bestia: infuso pro
parte modica vteretur. Hec bestia sicut egyptu tradit
in exortu canalic naturaliter tripudiare videtur com
page corpis eius visibiliter sentiente: q̄ ymber et frigus
abur: inlentis vapores ignei solis vt vestiaf terza flo
ribus herbalsq̄ pferat et fructus. Est aut frigus im
patiens. Unde nec frigus nec nives de facili sustinere
potest.

De panthera.

Panther dicitur esse: sive q̄ omnū animalū sit
amicus excepto dracone. sive quia ex sui gene
ris societate gaudet: et ad eandem similitudinē
quiquid accipit: reddit. Pan em̄ grece omne dicitur. Est
aut bestia minutis orbiculis superpicta: ita vt oculatis
et fuluo circulis nigra et alba varietate distinguatur.
Glofa sup ofce. Nihil leone fortius. nihilq̄ panthe
ra velocius. Ideo per p̄pberas ait domus iuda. P̄bisio
logus. Panthera est animal p̄ciosum et māfuctus ni
mis. solum draconem nō habet amicu. hec cū abis va
riū satiata fuerit. spelūca sua se recōdit et dormit. Post
triduum exurgens mox rugitū magnūz emittit cū odo
re suautilimo quasi omnū aromatum. que audientes be
stie omnes que longe et que prope sunt: ad odorem
illum cōfluunt. et sequitur pantherā quocūq̄z terit. So
lus draco audiens: et vim odoris non ferens in se ipso et
mox cōtrahitur: et in cavernis terrāncis fugiens obroz
pescit: et manet immobilis. Plinius libro viii. Panthe
ra et tygris ppe bestia: sole speculatur maculaz varie
tate. Pantheris tradit in armo maculaz esse lune simi
le cretētem in orbis: et cauante pari modo cornua. n̄c
varios et pardos qui mares sunt appellant in omni ge
nere creberimo in affrica syriaz. Quidā ab his pan
theras solo candore discernunt. Mirū vero pantheras
et leones ac similia. vt dicitū est supra. condito in vagi
nas corpis vnguium mucrone: ne refringantur et hebe
rentur incedere: auersiq̄z salculis currere nec nisi in ap
petendo protendere. Idem in libro xi. Habētq̄z pan

tere quatuor mammas in medio ventre. Mares autē
in omni genere fortiores sunt feminis p̄terq̄ in pan
theris et vrsis. Idem in libro xviii. Hyena. vt dicitū
est supra. terrorem infert pantherę: vt nec ei conetur re
sistere. Et si quis aliquid e corio eius secum habeat nō
appetit a panthera. Mirūq̄ dicitū si pelles vrsisq̄z
cōtra sese dependeāt pantherę p̄li decident. Solim
Pantherę numerose sunt in byrcania. Tradūt earum
odore et contemplatione armēta mire affici: et nisi eas
presentificat p̄perato puenire: nec terzeri nisi sola oris
rotunditate: quā ob causam pantherę absceditis capitūz
que corpis reliqua sunt: spectada p̄bebt. vt greges stu
pidos in obrutū secura vastatione populentur. S̄z h̄t
cani. vt hominūz intemperatū nihil est. frequētius eas
veneno q̄ ferro necant. Et libro de naturis rerū. Pā
thera est animal variū ac speciosum nimis. Sunt qui
tradunt huic in armo maculā esse lune similem et inter
dum crescere rotundam et ad lune mutationem variari.
Quicquid panthera et pardus quādo venenū come
derunt stercois querūt et comedūt. C. A.

De generatione ac venatione pantherę.

Hydorus.

Panthera semel omnino parturit. cuius cause
Oratio manifesta est. Nam cum in vtero matris
coaluere caruli: maturisq̄ ad nascēdum viribz
pollent: odiūt tempoz moras. Itaq̄z oneratam scilicet
vulvam tanq̄ obstātem partū vnguibz lacerant: et
fundit illa partum seu potius dimittit dolore cogente.
Ita postea corruptis et cicatricosis sedibus genitale se
men infusum: nō heret acceptū: sed irritum resilit. Itaq̄z
et plinius dicit animalia cum acutis vnguibz frequen
ter parere nō posse. viciat̄ur em̄ intrinsecus se mouenti
bus carulis. P̄bisilogus. pantheris venādis in si
stentes byrcani: veneno carnes illuminat: easq̄z per com
pita semitaz spargunt vt illaz esu pantherę seducātur
Sed ille dum excrementa hominis deuorāt euadunt.

Plinius libro viii. pantheras per carnes aconio fri
catas veneno barbari venātur: scilicet p̄ compita semi
taz eas spargētēs. Quas vbi ederint pantherę: faucez
eaz illico occupat angos. At fera contra hec excremen
tis hominis sibi medetur et alias tam auida cozuz: vt a
pastoribus et industria in aliquo vase suspēsa altius q̄
vt queat saltu cōtingere: iaculando petendoq̄z defigit:
et postremo expirare. Alioquin viuacitatis est tam leu
re: vt electis interaneis diu pugnis. Tradit Bemerius
p̄bisicus iacentē in media via pantherā hois desiderio
repente apparuisse patri cuiusdam p̄bisius affectatoz
sapientie. Illūq̄z pauore cepisse regredi: feram vero cir
cumuolutari pie blādicentem sese q̄z merore cōstictantē
fera siquidem erat: carulis p̄pocal in foueam delapsis.
primū ergo mirationi fuit nō expauescere. primū ei cu
ram intendere. Scurus itaq̄z que trabebat vestē vng
uium leui in lectu. vt causam doloris intellexit: simulq̄z
salutis sue mercedem: carulos exemit. eazq̄z cum his p
sequente vsq̄z extra solitudines deductus est leta atq̄z
gestiente: vt facile appareret graniā referre: et nihil in vi
cem imputare. quod etiā in boie rap est. C. A.

De parando et pardo.

Solinus.

Parandrum nutrit ethiopia boum magnitudi
ne: ybico vestigio: ramosis cornibus capite cer
uino: vrsi colore: pariter villo profundo. hunc
parandru affirmant habitum metu vertere: et cum deli
rescit: assimilē fieri cuiūq̄z rei proximauerit. siue sacro
al ba fit. seu fructo: vrens. siue quē alium modus pre
ferat. faciunt hoc idem in mari polippus: in terra camele
ontes. Sed et polippus et camelcon glabra sunt: vt pro
nus sit cutis lentatam pro: uantia emulari. In hoc

virgo et puella proponitur: que venienti suu aperit: in quo ille omni ferocitate deposita: caput ponit. sicqz so-
 poratus velut inermis capitur. **S**olinus. Ante lu-
 dos gnei pompeii rhinocerotem romana spectacula nesci-
 ebant. **E**t bestie color: byrcus: corum in naribus vnicu
 z repadum: quod subinde attritum in mucronē exit. eo-
 qz aduersus elephātes prelatatur. **P**ar ipis longitudine
 breuior: cruribus: aliu naturaliter petens: quā solaz in
 telligit: itibus suis puam. **I**dem. **A**trocissim? mo-
 noceros: monstrum mugitu horrido: equino corpe. ele-
 phantis pedibus: cauda fusilla: capite cerumo. **C**omū a
 media fronte eius protenditur spīdōse mirifico. **E**t
 libro de naturis rez. **R**hinoceros qui et monoceros: ha-
 bere dicitur in media fronte cornū robustissimū in lon-
 gitudine quatuor pedum. **E**oqz aduersus elephantes
 prelatatur: naturaliter alium petens: quam solam intelli-
 git: itibus suis puam. **C**um aut a venatoribus capit:
 et sola indignatione supbum animal moxitur. **P**lini-
 us libro viii. **E**t de ludis z rhinoceros vnius in mare cor-
 nu qualis sepe visus. **A**lter hic genitus hostis elephan-
 to: cornū ad latera limato: prepat se pugne. **I**n dimicatio-
 ne aliu maxime petens: quā scit esse molliozes. longitu-
 do ei par. **L**aura multo breuiora: color bure. **C**AV.
De scuro et scurulo et strige.

Plinius libro octavo.

Scur? hac solertia viget: qz tempestatz preui-
 det. **O**bturatqz qua spiraturus est ventus ca-
 uernis: et alia parte fores aperit: de creatas. **V**l
 losior et cauda p regumto ē. **I**n hyeme pabulū aliis p
 visū aliis vero p cibo somn? **S**curul? a curredo di-
 ct? est: hic fluuū transire consuevit: vtens asserē vel cor-
 rice pro nauē: z cauda pro velo. **S**trix est animal i af-
 frica berinacis simile: vocatum a stridore spinaz: quas
 tergo laxatas emittit: vt canes vulneret insequētes. **S**
Solinus. **S**trix in affrica z india generatur: ai mal vi-
 delicet spinosum. longiores habēs aculeos: qz erinat?
 bybernis aut se condit mēsihus. **A**ctor. **H**ac estimo
 esse eandem feram quā solinus z plinius addita in pi-
 cipio. y. litera cum aspiratione vocat bystricem: vt supe-
 rius diximus. **I**ta est cū porcus spinosus: siue vt vul-
 go dicitur spicatus. **D**icit em? **P**linius libro viii. **H**y-
 strices generat india z affrica spina cōcretas: ac erina-
 cioz genere. sed bystrici longiores aculei. et cum inten-
 dit cutem missiles. **O**za yrgentium figit canē. et paulo
 longius iaculatur: bybernis aut mēsihus se cōdit: que
 natura multis: z ante omnia vris. **C**AVI.

De simia.

Simie nomē grecum est. id est pēssis naribus.
Unde simias dicimus eoqz suppressis naribus
 sint. z facie feda rugis turpiter follicantibus. **L**i-
 cet z capellaz sit pressum habere nasus. **A**lii simias la-
 tine vocatas arbitrantur. eoqz multa in eis similitudo ra-
 tionis humane sentitur. sed falsum est hoc. hec enīz ele-
 mentoz sagaces noua luna exultant: media est caua tri-
 stantur. **A**restoteles. **S**imīa mixte nature esse quis
 dubitat. nature em? hominū z nature quadrupedū cōue-
 niens est. z vritur itidem pedibus sicut z manib? quia
 compositę sunt et manu z pede. **S**imīa ergo est vniū et
 animalibus que cōmunicant in naturis scilicet hominū
 z quadrupedis. **S**imie nō sunt pilose anterius. carūqz
 alia sunt curta et subtrita valde: habent em? dentes an-
 teriores etiam molares sicut homo z in palpebris alta.
Letra vero quadrupedia nō habent pilos: nisi in supe-
 riori tantummodo. **I**n pectore simie sunt māmille parue
 et in eis com duo. **E**ius quoqz brachia sūt vt hominis
 sed pilosa. **S**icut manus et pepes vt homo. sed manus
 habet minores: et etiā digitos z vngues. vt homo. am-
 bular super pedes quatuor. z quādoqz erigitur tempo-

re modico. **N**on habet anchas vt animal bipes: nec can-
 dam vt quadrupes. **U**mbilicū prominentē non habet
 sed ille locus in eo durus est. **F**emine vulua est vt mul-
 eris: masculi virga vt canis. **I**lla tamen species simie
 que dicitur liboz caudam habet. **I**nter? vero eius si-
 cut z interius hominis omnino. **P**linius libro xi. **S**i-
 miaz genera pfectaz hoīs similationem cōtinent: facie
 naribus: auribus: palpebris que sole quadrupedum et
 inferiorem habēt genam. **N**am māmās etiā in pectore
 z brachia: et in cōtrarium crura similiter sicca: similiter
 in manibus etiā vngues: digitos: longiozqz mediū.
 pedibus paululum differūt. **S**unt enim vt manus pre-
 longi: sed vestigiū palme simile faciūt. **H**ī quoqz pollex
 z articuli vt hominū: preter genitale tantum: et hoc in
 maribus. **V**iscera quoqz interiora omnia ad exemplar
Idem. **E**a que animal generat: genia ante se flectit:
 z suffragium artus in aduersus. vris aut z simiaz ge-
 neri cōtrarium: ob id minime pnicib? quā quadrupe-
 dum partibus verioz litera plinū habet. **Q**ua partiu
 ribus quadrupedum crocodilo: et forte p errorem lectū
 est: quia pro oua. **I**dem in libro xxi. **S**imias et qua-
 drupedes quib? sunt digiti: crescere negant auctozes po-
 tu meri. **E**t libro de naturis rez. **S**imīa est bestia cō-
 densa villo in exterioribus membris sup omnia anima-
 lia simīas humani corpis dispositionē. **I**nterius autē
 nullā cum homine dispositionem habēs cōmuncem: aut
 omnibus animalibus minozes. ergo omnes fere bestie
 māmillas habent in posteriori contra renes vt eas iuse-
 rius positas fetus attingere possint et promptas habe-
 re cum velint. homo vero et simia habent eas in pecto-
 re: quia natura dedit eis manus abiles ad omne actum
 quibus eleuare possint fetus a terra: et aptare illos ad
 vbera. **H**oc aut illi deest humani corpis: quia carz vim
 bilico. virga quoqz masculi est vt virga canis. **C**alcane-
 um habet in pedib? et ppter hoc erigitur vt homo. **S**tat
 et currit quādoqz: sed hoc non potest nisi modice. qz na-
 tura bestiam hāc condidit an faciem esse prostratā. **N**ā
 solus homo naturaliter erectaz habet staturam. hoc be-
 stia gestu inquietus est: morsu feroz. **L**auda caret: et p ce-
 teris animalibus gustu viget. **N**uces et poma libenter
 comedit. sed euz in eis amax: cortice reperit totū pūit
 sicqz ppter amax: dulce respuit. **I**n india dicit plinius
 esse simias toto corpe candidas. **A**lectāder. **S**imīa
 domestica domini suum agnoscit: post multa reuertens
 rem annoz curricula. **C**AVII.

De ricolositate simiarū.

Simias mira solertia visa singula quoqz facere
 nam visco inungunt laqueos: calcariqz venanti-
 um imitatione tradūt. **A**ducianus tradit eos z
 latrunculis lulisse fictis. **E**t libro de naturis rerū.
Simīa ad omnem ludum docibilis est: et ad ferocitatis
 obliuionem. nūqz tamen sic est mansuetā: vt non sit rabi-
 da. libenter cum pueris ludit: et si copia data fuerit: eos
 aliquādo strangular. **S**i quis eam lelerit: diu contra eū
 rancorem custodit. **I**ngemo pollent: et emulantur quid
 quid vident. **U**nde facilius incidunt in manus venato-
 rum. habitāt aut in arboribus vel rupibus. **A**t vbi eas
 habitare venatores viderint: acceptis calciamētis ho-
 minū vadunt et sedēt in locis vbi ab illis videri possint
Induētqz calciamēta illa pedibus suis: ac diligentius
 ligant: et post hec exponētes ea sub arboze relinquunt:
 et procul abeunt: tunc simie descēdentes quod eos fa-
 ce viderunt: imitātur. sicqz calciate capiuntur. **S**oli-
 nus. **O**mne latifundium quod inter egyptum et iopi-
 am libiamqz diffūdatur: quārcūmqz lucis opacum est:
 v arium impleuit simiaz genus. **N**ec sine ingenio emu-
 landi sunt: quo facilius in manus hominū veniūt. **N**ā
 dum aude venantium gestus affectant: relicta cōsulto

vila vngula: quod mendacio factū vident: oculos suos oblinunt. et ita obducto visu pronum ē eas corripit. Im moderate fetus suos amant.

C. LVIII.

De feribus sumariū ac speciebū earum.

Physiologus

Smia cum geminos peperit: vniū diligit et alterum odit. Si quādo autē a venatoribus querit ante se illum quē diligit: amplectitur. et alterū quē odit collo portat. Sed cūz bipes cundo laffa fuerit pūcti volēs quē diligebat. suatqz nolēs quē odio habeat. Iridor. Simie fer? q̄s amār an se gestār: negle cti circa mīem herēt. hōz genera quīqz sūt: ex q̄b? arco petti caudas h̄t: S̄ngie villose sūt conis: māms p̄ minētib? dociles ad feritatis obliuionē. Cinocephali et ipsi similes sunt simis: sed facie ad modū canis. vnde et nūcupati sunt. Barri facie grata: et gestularis motibus inuicti sunt. Callitrices toto pene aspectu a ceteris distant. Sunt em̄ in facie producta barba: et lata cauda. C. Solinus. Cinocephali e numero sumariū: in erioptie partibus frequētissimi sunt: violenti ad saltūz feri mōsu. Nunq̄ ita mansueti: vt nō sint magis rabi di. Callitrices in toto diuerse sunt a ceteris. has quidē capere nō arduum: sed proferre rap. Non em̄ viuūt in altero: q̄ in erioptia hoc est suo celo. C. Plin? li. vii. Simiaz quoqz genera figura hominis prima. caudis inter se distinguūt. Cornelius distinguit luna caua tri ftes esse: quibus in eo genere cauda sit: noua vero exultationē adoriri. nanqz defectū siderum et cetera pauent quadrupedes. Simiaz generi precipua est erga fetum affectio. Bestiā catulos quos māsufecte intra domos pepere: omnibus demōstrant tractariqz gaudēt: gratulationē intelligentes. itaqz magna ex parte p̄lectendo necant. Effertatio cinocephalis est natura: sicut mīssima fatyris Callitrices aspectu differunt a ceteris. barba est in facie: cauda late diffusa priori parte. Hoc aut mal negatur esse nisi in eo quo gignitur celo: erioptie oceli aut indi simas toto corpe candētes venā. C. LX.

De tarandro. C. Plinius vbi supra.

Arandrus est asial cui magnitudo que boni est caput magis ceruino nec absumile. Comua rā mōsa vngula bifida villus magnitudine orloz. Cūqz libuerit sui coloris esse: asini similis est. Ergo rī tanta duricia est: vt toraces et eo faciāt. Coloz omni um ardoz: floz fruticum: locozqz reddi in quib? me ruens later. Ideoqz raro capitur. hoc ergo animal scy tarum mutat colores. nec aliud et hīs que pilo vesti untur: nisi in indis et licaon cui tubata traditur ceruis. Nam thoe quod est lupoz genus: lōgitudine procerus breuitate crurū dissimile: saltu veloc: venatu viuens in nocuum homini: habitū: non colozem mutat. p̄ byemes bertus: estate nudus. C. Acroz. Hoc animal quod plī mus vocat tharandru: idem esse estimo: quod iuxta soli num vocauit parandrum. quod vicio scriptoris attribui endū puto et que debeat esse litera capitalis scilicet vtrū p. vel t. incertum habeo. C. LX.

De taro.

Tarus est animal agreste: magnitudine fere vulpis habens in corpe: sed humilioris stature. qz tibias habet curtas pilum habet grisei coloris cutem durā atqz fortissimā: dētes acutos: et cum a canibus vel ceteris animalib? infestatur: se ip̄as respiciat et dēribus pedibusqz repugnat. Fertur autē huic vulpes quodāmodo esse cōtraria. vulpes em̄ nunq̄ sibi foueam parat: sed foueam tati p̄ dolum occupat. Cum em̄ cum exulle inde scit ad introitum vadit. et ibi stercozat. sicqz taro p̄pter immūdiciam locum deserente: vulpes cū occupat. Idem dicitur et melo siue melota de quo dictū est supra. C. Ex libro de naturis rez. Tarus est animal:

magnitudine vulpis: habet crura breuia: nec in vtroqz latere equalia: sed in sinistro breuiora. Unde fit vt in valliculas rote: quas attritione curz? faciūt: positus pedibus dextri lateris valenter curzat sicqz suos p̄sequi tores effugiat. Pellem habet villosam et scris rigidaz albis nigriqz pilis cōtextam. C. Physiologus. Lari mansiones sibi subterranas labore parāt: et vnum tarum eligunt: terre pedibus suis effosse vectores itaqz su pinatus quidem: extensiqz crurib? et erectis. supra ventrem sui terza effossa accumulatur. oneraturqz: per pedes ab aliis expositatur. Loniēqz hoc faciūt: quousqz dom? latitudo: habitatorib? sufficere possit. C. LXI.

De medicinis ex taro. C. Et li. de na. re.

Ubi sagina luna crescēte augetur: Decrescent te minuitur: ita q̄ si occidatur in vltio lune de fectu: nō inuenitur: b̄uiusmodi sagina cōficiuntur vnguentis: quibus scdātur renium dolores: membrorumqz lēsiones. et hoc mirum q̄ bestia licet ex vna parte sit medicinalis: morsus tamē eius plurimqz grauis mus est: et exitialis. Sed h? ratio ē. qz viuūt scabidib? et animalibus que in terra repunt: ac venenifera sunt. Ideoqz dentes eius inficiunt. Quamq̄ etiam sine cibo venenoso: lupoz ac vulpium. et multoz animalum dentes: esse venenatos experientia comprobatur. vnde mor s? lupoz bestia inficit: sero calido adurūtur: ne morsus vtraz nocuus. cōtrahat corruptionem. C. Idus aut venenatus internoz: mediantē natura bene disposita: in optimam materiā transit. Et quod est ex parte venenoso: digestio propellit: reliquum vero purgat: et in nutrimentum carnis mūdificatē transmittit. hac itaqz ratio ne fit vt sagina sit medicinalis: et morsus exitialis. Qu melius in sero serpēte qui veneniferis velsatur: et tamē carnes eius in vtracum cōferte: venenis omnibus opponitur. C. Esculapius. Adipe rationis inuncti febrientes sanatur. Cerebrum eius cū oleo coctum: omnes dolores curat. Cuiqz testiculi cum melle cocti. libidine accendunt. C. LXII.

De tigride. C. Iridor.

Tigris vocata est p̄pter volucem fugā sic em̄ nominat persi et indi sagitā. Est bestia variis distincta maculis: virtute et velocitate mirabilis: ex cuius nomine tigris fluuius appellatur eo qz rā pidissim? sit omnū fluuioz. Has aut magis byrcania gignit. C. Physiologus. Est aut tigris animal scvillimū et incomparabili rabie seuens. precipue quādo raptus ca tula insequitur venatores. C. Aristoteles. Natura tigris sicut et vris et leonib? angustiora formauit colla. quia viuūt carne: nec in terras ceruicem et ora deiunt pascendi gratia: sed aut ceruū inuadunt: aut boues ouemqz dēcepūt. Nichil qz tam ferum q̄ leones vt tigris sunt: et tamen hec homini plerūqz seruiunt. suā qz naturam humana deponunt institutione. sicut dictū est supra de leonis institutione. Tigris vbi vacuū rapte sue sobolis cubile inuenerit: ilico raptoris vestigiu insisit. At ille quis equo vectus fugaci: videns tamen velocitatem fere se nō posse effugere. vbi se et cōtiguū viderit: speram de vitro proicit. At illa emagine sui il luditur et sobolem putans imperū reuocat. colligere fetum desiderans. Rursus vana spe retenta: totis se viribus ad comprehendendum equitem fundit: et iracundie stimulo velociter fugienti imminet. Ille itez spere obiectu sequētem retardat: nec tamen scdularitatem matris memoria fraudis excludit. Cassam versat ymagines: et quasi lactatura fetus residet. Sicqz pietatis sue studio decepta: et vindictam amittit et prolem. C. Solin?. L ygres fuluo nitent: et hoc fuluum nigricāribus segmentis interundant. Auerse cocunt: adeo veloces sunt: q̄ nihil tam longum est: qd non in breui penetret nichil adeo

Fragmentary text from the right edge of the page, partially cut off.

anteceat: vt nō illico assequatur. Maxime autē eorū po-
rentia probatur. cū catulorū insunt raptoribus. Suci
cedant sibi equites licet et astu quantolibet emoliri pre-
dam velint: nisi in precidio maria fuerint: frustra ē au-
sum omne. Notatur frequētissime. si quando latrones
suos renauigantes vident. in litore irata rabie tenuari
velut ppriam tarditatem volūtaria ruina castigantes.

¶ Plinius libro viii. **¶** Tigris et panthera ppe bestiaz
sole maculaz spectatur varietate. Nam ceteris vni-
us ac suis vnicuique generi color est. Tigrim byrcani et in
di ferunt animal velocitatis tremēde: maximeqz dum ca-
pitur cogit. Tigris totus fetus qui semp numerosus
est ab insidiatore rapitur. At vbi cubile vacuus feta re-
perit. maribus enim sobolis cura nō est. ferrur pcepto
odore vestigans. Tollit illa morsu et pondere etiaz oei
os acta remeat. Itēqz consequit ac subinde: donec co-
nauim regresso irata feritas leuit i litore etc. **¶** CXXIII.

¶ De tragelapho et tragodita. **¶** Isidorus
Tragelaphi a greco nominati sunt: qui cū eadē
specie sint vt ceruus: villosos tamē habēt armos
vt byrci. et prolis menta byrsura barbīs. qui
non alibi sunt q̄ circa phasidem **¶** Plinius. Tragela-
phus est eadem specie barba tantū et armorem villo di-
stans: quē tragelaphon vocat: nō alibi q̄ iuxta phasim
ammem nascens. **¶** Helinandus xi. libro. **¶** Vicius ē au-
tem tragelaphus quasi byrcocervus. Nā tragos byr-
cus laphos cervus. Est autem quantitate et forma cer-
uo simillimus. sed villosos habet armos vt byrcus. **¶**
¶ Acor. Idem et platocervus dicitur lata scilicet habens
cornua. **¶** Et libro de naturis rerū. **¶** Tragodita sola in-
ter bestias delectis comibus obliqua ceruice pascitur:
vt magis videatur herbam sic ore attractam secare: q̄
alioz animalium more carpere. habet em cornua longa
per decursum capitis et matillaz ad terrā vsqz dependē
naque phibēt eā in terra iuxta more pascere. **¶** CXXIII.

¶ De vario et vnicorne et vicia

¶ Vrius ē bestiola de genere piroli: paulo ampli-
or q̄ muskela. In arboribus habitat et ferus fa-
cit. a re nomen habet. In ventre nanqz candidus
est. In dorso colorem habet cinerei: elegantes: atqz spe-
cabilem. barz pellibus in ornatu vestium gloriatur ho-
mines vtriusqz sexus. Ipsa tamē bestiola minime glori-
atur in pelle ppria nec dū in aliena. **¶** Vnicornis ē ani-
mal parvū: sed corpis fortitudinem habens. crura byr-
ua ad suā magnitudinē. serz nō rursz. In excelsis mōti-
bus vastissimiqz solitudinibus cōmoratur. **¶** Vicia ē
animal seuissimum nō aliuz cane. sed longius corpore
cambus mimicum valde. pcedam nō comedit: nisi eaz
in altum poster. sed quādo ad arbozem venit: ad super-
mum eam ramum defert: eamqz pēdendo comedit. **¶** Ū
autem in caloze coitus existens aliquem vulnerauerit:
mures sup ipm cōueniunt: ac super eum mingūt et mo-
ritur. Unde quidā ab ea vulneratus se per barbaz in
mari portare fecit: et mures ad mare venerūt vt ad eum
accederent: sed ppter mare non poterant. huius anima
lis sed mortiferum est. **¶** CXXV.

¶ De vro.

¶ Vri sūt boues agrestes adeo fortes: vt arbores
et armatos milites in comibus eleuent. **¶** **¶** Iri-
dor? **¶** Vri dicitur a poton orion id est a mon-
tibus. Sūnt boues autē agrestes in germania: habētes
cornua in tantum pntia: vt regis mensis vsiqz capa-
citate et eis gerule fiant. **¶** Solinus. **¶** Vri sunt in ger-
mania quos imperitium vulgus bubalos vocat: eaz bu-
dali pene ad ceruinā faciem in affrica pcreantur. **¶** Istis
autem quos vros dicimus: taurinā cornua in tantuz p-

tendūt: vt dempta ob insignem capacitatem inter re-
gas mensas potuum gerula fiant. **¶** Helinādus libro
xvi. In hircania silua germanice sunt vri. hū sunt mag-
nitudine paulo infra elephantos: specie et colore et figu-
ra tauri. Magna vis eorū est et magna velocitas. Neqz
homini neqz fere quā spererint parūt. hos studiose fo-
ueis captos interficiunt. et relatis in publicum cornibz
que sint testimonio magnam laudem ferūt. Sed afuel-
cere ad homines et māueti fieri: nec parvuli quides et
cepti possunt. amplitudo cornū et figura et species ml-
tum a nostrorū boum cornibus differt. **¶** Pec studiose cō-
quisita a labris argento circūcludere: sicqz hūis in am-
plissimis epulis pro poculo vrūt. **¶** CXXVI.

¶ De vrsō

¶ Et libro de naturis rerum.

¶ Vrsus dicitur quasi orsus: scilicet in ventre. sed
extra completus. et hoc ideo quia p mature par-
turitur. Unde lingendo informatur. Est autē
vrsus animal seuū nimis: deforme membris. Indifferē-
ter comedit carnes et fructus terre vel arborz: ppter
humiditatem corpis. Formicas etiā caneros instinctu
naturali ppter medicinā infirmitatis naturalis. Arbo-
res ascendit vel ppter merū: vel ppter cibum: aluca-
ria frangit: et eaz fructus comedit. aquā vocat potius
q̄ bibit. byeme parū ambulat. Vere autē procedit. Et
tamen tunc ppingues sunt maxie mares. Sed byber
no tempe parum valde dormiūt. huius anbel? ita pe-
silens est. vt eius halitu cōtractum nulla attingat fera.
oculqz purescūt afflata. Sanguis eius paucissimus ē
ppter q̄ circa cor. **¶** Ocre carnes eius mrescere vident
vt dicit Plinius. qd est contra omniū carniū morem.
Vrsus inter omnia fere animātia semper q̄diu vixerit
crefeit. Unde inueniuntur vrsi magni atqz fortissimi.
Vrsos habet orbis cōmuniter nigros sed nō nulle par-
tes habent albos. et hos ita magnos vt in quindecim
cubitoz longitudinem eualescāt. Vrsū fortior est q̄ vr-
sus et audacior et astutior: circūqz domesticatur. habet
quatuor māmillas. **¶** Arestotiles. **¶** Vrsus est animal ba-
bens dentes supius: et vnus ventrem inferius. ac post
ventres intestini: sicut et lupus. Est autē in aliquibz ani-
malibus venter maior: vt in porco et vrsō. **¶** Manifestus
est autem q̄ vrsus agrestis byeme laret. sed vtrum hoc
faciat ppter frigiditatem an ppter aliud: questio est.
Mares enim et femine in tempe illo pingues sunt val-
de. ita q̄ defacili moueri nō possunt. Femina quides co-
tempe in cauernis parit quousqz filios extrahere volu-
erit. qd erit post mēcum terciū mensis ac veris. Suaqz
latentia est ad minus per dies quadraginta et dicitur
p xiiii. dies non mouetur omnino: nec venātur ipsaz ni-
si raro. hūis etiā diebus nō comedit aliquid. Unde si q̄
venātur eos isto tempe: inuenient intestina eorū vacua.
et vt dicitur. ppter pinationem cibi efficiūtur quasi cō-
creta. Animalū femine vniuersaliter maribus sunt de-
biliores: ppter vrsū et leopardum: in quibus opināf
q̄ femine fortiores et audaciores sunt. habet autē vrsus
māmillas quatuor. **¶** Isidorus. **¶** Vrsus caput est inuali-
dum: sed vis maxima in brachiis et lumbis. Unde et in
terduz erecti insunt. **¶** Ambrosi? **¶** Vrsis angustiora
colla data sunt: quia nō pascūtur herbis in terra: s; car-
nes animalium comedunt. **¶** Plinius libro viii. **¶** Inuali-
dissimum est vrsō caput: quod leoni fortissimum. Ideo
urgente vt scipitatur se et aliqua rupe: cooperto mani-
bus capite tacitū ac sepe in barena colapho infracto
moriuntur. **¶** Crebro veneficium esse hispanie credunt:
occisorūqz in spectaculis capita cremāt testato quomā
potum in vrsinā rabiem agat. In affrica non sunt vrsi.
In crbeta quoqz insula non sunt vulpes nec vrsi. **¶** **¶** **¶**
In li. xi. **¶** Vrsis medulla nulla ē: p: des autē i vestigio sūt
carnosi. Laude vero parue sunt animalibus villosis: vt

viam mellicam. tandem incidat in foueam. Cum autez capitur: si no ad nutum hominis mafeucat: oculi eius ere candenti et cecantur. Dum em es candens respicit: quasi sensibuliter visum amittit.

De medicinis et vrsu.

Ursina caro viscosissima digestionis inobedi ens: pessima dat nutrimentum vnde plus perri net medicine q cibo. Physiologus. Fel vrsi si calidum est et siccu. valet contra epilepsu et paralasim. Bebet aut fel cum folliculo suo ab epate separari et ita suspendi et desiccari: per duos annos seruatur. Esculapius. Si oculos doum. id est vrsi eradicaucris: et supra sinistru hominis adiutoriu ligaueris: eius quar ranam mitgabur. Plinius libro xviii. Oculoz sus fusions circumlincit prodest vrsino felle ptergia quoz digitor: sed ad admitto melle. Item in aqua sumptu lazar inspirandi meatus. Ursinus sanguis pamos et aposte ma in quacumqz pte discurit. Adeps vrsi medetur po dagris: ibaurium qz septu pari pondere et cere. Idem adeps admicta rubrica sanat in tybis et cruribus vice ra. Iumbox quoqz dolores et alia quecuqz opus est mol lri couent vrsino adipe fricari. deniqz testes vrsini co mitalibus coferunt comesti. Auicenna. Adeps vrsi si coferit alopicie. Dyaforides. Dicitur adeps vrsi capilloz incrementis prestare et alopicias emedare. Fel vrsinu vt electuariu datum: epylentias medetur. Item lamis adhibitur et in vmblico positum infantium ven trem soluit. Aetor. Ut aut dicitur est lupus iuxta plinium vt electuariu dieb? xiiii. graui somno preumunt. Luncas miruimmoduz veterno pinguescit. Et illi sut apti medicamentibus adipos. contraqz capilli desluuii um tenaces.

De vulpe.

Vulpes est animal dolosum. aues etiā domestica: vt gallinas insidiose rapit et deuorat. Sub los habet yberes et altos caudamqz magnam fertur aut q vulpes nunq facit sibi foueam: sed foueā rari dolose occupat. Cum em scit rariu esse de fouea accedit ad introitum: et ibi stercozat sicqz ppter immū dicitaz fugit rariu: et vulpes occupat locū eius hanc in sequitur venatores ppter pellem: non ppter carnes q sunt mutiles. Plinius libro viii. In thracia vulpes locis rigentib? animal alioquin solerti auditu: gelatos amnes laculos non nisi ad pastus ituri redituriaz trāse unt. Itaqz obseruatu est vulpē aure ad glaciē apposita edicere gelu crassitudinē. Idem in libro x. Vulpes sicut et vrsi ac leone fetul inchoatos ediat: in forma em parunt: rariūqz est videre parientē. Postea vero lam bendo fetus calefaciūt et figurant. plurimū autem qua ternos parunt. Idem in libro xi. Vulpibus genita lia sunt ossa: sicut et lupis et mustelis. Idem in libro xvii. Vulpes si ederint amigdalas nec e vicino aquaz lambere contingat: moriūtur. Idem in libro xviii. Ballinacios aut tradunt a vulpib? non attingit. qui vul pis iecur ariduz ederint. vel si pellicula ex co collo indu ta galli intererit similia quoqz in felle mustele. Are stortes. Vulpis est animal ingeniosum: et malaz opati onum: habet virgam ex osse: coit ad terrā proiecta. Ur sus et hyroltos auis scilicet vncoz vnguuium cum vul pe pugnant: quia carnē manducant. Lyrus autē et vul pes amicitur amboqz in cauernis terre manent. Quis quoqz vulpem deprehēdit. Omne animal quadrupes habens multas fissuras in pedib?: vt canis et vulpis ac leo et lupus generat filios cecos. Extra vero se pantur oculi et vident. Item animalia quoz natura propicia est adinuicem: maximeqz si non diuersantur in aspectu et magnitudine: ac secundū impregnationis spaciū con uentia sunt adinuicem coeunt. Hec aut sūt in canib?

et in lupis ac vulpibus. Vulpū vocem timent cerui. As celon auis est que cum vulpe pugnat: eam desumat: et nocet: et pullos eius interficit. Loxus autē amicus est vulpis et tuat eam contra ascelon. Est et auis que nō cubat oua sua. sed inuoluit ea corio vulpis aut leporis donec frangatur. Ambrosius in betameron. Vulpes est animal odio dignū: ppter rapinam: despectū ppter infirmitatem: incautum sue salutis dum insidiatur alie nis. vulpes lacrimula pin? sibi medetur. et tali remedio mortis imminētis spacia pfert. Auicenna in iiii. ca none. Vulpes quoqz sicut et alia quedā animalia. effi citur rabiosa. Et libro de naturis rez. Vulpes est animal ferendum maximeqz in ore: et etiā a posteriori p te imminēte mortis piculo. Succum qui de pino fluit i cibū sumit. sicqz salutem recapat: et eum vire in longuz prendit. habet em vulpes in terra foueas ad turamen sed plerūqz capiūtur in eis. Nā venatores vbi eas de lutecere nouerint in foueis paruos catulos arte doctos immittūt. qui foueā sumitatem penetrātes: eas latratu produunt. Itiqz de contra venatores fodunt sicqz facē tem vulpem attingunt et capiunt. vulpes si amigdalas comederit: mori dicitur. Calefactionē epatis estuali tē poze panitur. Vnde sanguis ad exteriora fluens eum re leuar: et cutis eius vlceraur. et p hoc pili de corpe ipsius cadūt. sicut ait Cōstantinus in viatico. vulpes in fame p angustia larratus canū imitari dicitur. hoc est cū esu rit nec inuenit quod māducat: fingit se mortuam: et resu pina statum attrahit lingua. ptracta. tunc aues incaute descedētes quasi ad cadauer aperto suo ore rapit et de uorat. Coētiāt vlpes in latere. ptece: marēqz femia amplectāte. Latuli vero vulpū i vtero materno gestati pelliculā vnguib? penetrāt vterio materno. CXXXII.

De vulpis dolositate. C. Fidozus.

Vulpes recte dicta est: quasi volupes. Est em vo lubilis pedibus: et nunq rectis itinētib?: s; tortuosis amfractibus currit. fraudulentiuz animal insidiosuz decipiens. Nam dum nō habuerit escam: sin git mortem: sicqz descedētes aues quasi ad cadauer ra pit et deuorat. Physiologus. Vulpes quādo esurit: nec inuenit quod māducat: inuoluit se in rubra terra: vt ap pareat quasi cruenta: et pūcit se in terram retinetqz fla rum suum. Quā videntes aues nō spirātes: et quasi cru entatam: linguamqz eius ore eiecunt: putant esse mor tuam. Tunc descedētes ad sedendum sup eam: illa ra pit et deuorat eas. Et libro de naturis rerū. Canes etiam quādoqz vulpes euadit: dum se canē inter canes cōsimili latratu fingit. et dum se ramo suspendit: canes errare cogit qui vestigia sequūtur incertos. Consequit etiam canes ac venatores deludere: dum gregē capta rum intrans: vnam ex eis occupat: eius dorso insiliens. Sic em p cursum capre fugiētis ppter insperati et odi osi sessoris terrorem euadit. Nam et alie capre sequunt quas cum venator turbari timer: odorinsequos. id ē ca nes odorē vulpis sequētes reuocat. Capra quoqz in pe dica: quandoqz mortu sibi pedes precidit: vt vel sic eua dat. Cum vero fuga nulla patet se mortuaz simulat: vt a pedea extracta fugam arapiat. Cum aut. vt dicitur est. rari habitacula sua prepaauerint: absentibus illis ac cedit vulpes et intrat eoz labores. Signūqz turpe no uoz hospitiū relinquit: vt egestionis putoze fouea pol luta vilesat. Et reuera rariu fetozem detestans locum dimittit: sicqz dolosa bestia illum occupat. Vulpes euz eam canis insequitur: et assequitā apprehēdere nititur: villosam caudam suam p insequētis ora trahit. Dicitz canem deludit: donec ad condensa siluaz attingere pos sit. Maxime vero domesticis animalibus insidiatur. Leporem quoqz venatur: et primo quidē cum ipso ludit deinde dentibus eū attempat: et tandē capit: nisi lep?

effugiat. At non nulli lepores eius malicias experti: fu-
giunt ludum eius: tanq[ue] inimici. Vulpes fugies amfra
cruosis cursibus fertur: ne a venatorib[us] eius vestigia p-
cipiantur. Sicu[er] etiam vulpem lacus gelatos trasit
ra: aure apposita glaciæ pietate spissitudinē nec aude
re trāsire: nisi sufficēter inuenit forē. CXXXIII.

De medicinis ex vulpe.

Vulpis carnes si comburatur: valent asmaticis
cum vino sumptæ. Sanguis et adeps eius mul-
tum confert aurium doloribus. CXXXII. Vulpes
si cū oleo decoquatur olivæ: colcum hoc nodis et du-
ricie quæ fiūt et arterica pdest. Adeps vulpis cū oleo
sulfurati. id est creos liquefactus auris dentiumq[ue] medef
dolorib[us]. Pulmo eius cū aceto haufali cōpessus attra-
ctio[n]i spūs et asmat medetur. Fel vulpis acut visum:
et prodest in principio aque que descedit ad oculū. CXXXIIII.
Pulmo lib[er]o xviii. Vulpes decocta donec ossa tantus re-
stent medetur podagræ: lingua vulpina habentes in ar-
millis lippituros negant. Secur vulpis aut pulmo in vi-
no nigro meatus spiradi laxat. Ides quoq[ue] pulmo cine-
re siccat[us] et in aqua potus pdest lyeni victato. Adeps
eius cōfert capitis vlcibus. Testes quoq[ue] vulpini pa-
toridias comprimūt. CXXXV. Vulpes i aqua cocta
et embrocata iuncture dolorose confert vehementer.
Adeps eius in aurem distillatus sedat dolorē et. Ad
hoc em euacuativa est valde. Item eius pulmo sic cō-
fert asmaticis valde. Pellic eius callidior est ceteris et
hac iuuatur humerati ppter eius resolutionem. Testi-
culus vulpis calidus est in primo et humidus in ipso: et
est in eo humiditas supflua. Cōfert spasmo: et tiberano
qui sunt in posterioibus et palisi. facit appetitum coi-
tus. et adiuvat ipm propticis cū vino. et stat loco stincti.

Byscorides. Pulmo vulpis sic cōfert cū vino nigro
potatus asmaticis subuenit. Adipes eius collecti et so-
luti dolores auris mirifice curant. CXXXVI. Esculap[us]. Pul-
mo vulpis affatus in primo ac bibitus splenē cōsumit
suspiriosos sanat. Cor eius cursui sanguinis et recurui
valet. Fel eius aures et oculos curat. Cum melle valet
ad facies maculas: et ad surditatem auris cum lacte mu-
lieris. Secur eiusdem elum vel cū vino bibitū celsacos
sanat. et oculos ex eo suffumigatos: atq[ue] cum aqua cali-
da salia lotos: clarificat. Splen eius bibitū rozininosos
mirabiliter curat. Adeps eiusdē aurib[us] et membris po-
dagricis prodest. Sepum ei[us] tremulosus: et omni dolori
valet. Renes ei[us] cum melle cocti faucū dolores pellūt.
Testiculi quoq[ue] eius podagram sepe fricatam fugant.
et gingivæ panniculos dissolvūt. Idem in oleo veteri
cū bitumine cocti atq[ue] suppositi suffocata[m] matricem
sanant. aurib[us] etiā ac spleni et alopicie valent. Itē pell
eius circūoluta pedi podagrico sanat cū. Cerebrū ei[us]
infāti si sepe datū fuerit nūq[ue] cadu[us] erit. CXXXVII.

De ichneumone et ippotamo.

Ichneumon grece vocatur: eo q[uo]d odore suo salu-
bria cibor[um] et venenosa prodatur. de quo draco
eius ait. Precidit suillis vin cūuscunq[ue] vene-
ni. Dicitur est aut suillis a feris. hic etiā serpēs insēq[ue]
tur. Qui cum adversus aspidem pugnat: caudā erigē
quā aspis maxime incipit observare quasi minantē: ad
quā cum vim suā transfert: cecepta coarctatur. CXXXVIII.
Are stoteles. Ichneumon cū videt serpentē qui dicit dolo-
sos non pugnat cū eo quousq[ue] clamet adiutores. Et quia ti-
ment a motu serpentis: intrant aquā et post barenam:
deinde cum serpente pugnat. CXXXIX. Plinius libro viii. Ha-
bet animal aspis interneciū bellum cum ichneumone
Norum est aut animal hac gloria maxime in egipto na-
tur. Vergit se limo sepius: siccatq[ue] sole. At or vbi plu-
ribus eodem modo se coctis locavit: cōtra aspidem in-
dicationem pergit. caudāq[ue] se attollens ictus iratus

aver[us] excipit: donec obliquo capite specular[is] invadat
in fauces. Nec hoc contentum aliud hanc mitius debet
lat animal: scilicet crocodilum. hunc enim somno pressū
cōspicimus: p[er] fauces vt telum aliud immisum rodit al-
uo. CXXXIX. De hoc require supra vbi de crocodilo di-
ctum est in fine. hāc bestiam scilicet ichneumon eandē
esse patet: quā vocat Isidorus endros: de qua superius
diximus. CXL. Et libro de naturis rez. Ippotamus i ter-
ra nascitur. licet in aquis sicut in terra potens sit: et ha-
bitet. Eandem habet totuosam. Dentis puriginos:
dorlo et bintu similis equo. d quo supra plenus dictū
est in tractatu de monstris marinis et piscib[us]. CXLII.
Plinius libro viii. Ippotamus etiā in quadam medendi pre-
magister existit: assidua namq[ue] facietate abelus exit in
litus recies hāriduum cefuras p[er]specular[is]. atq[ue] vbi
acutissimā videt stirpem impitinis corpus venam quā
dam in cute sua vulnerat: Sicq[ue] p[er] fluvio sanguis mor-
bidum alias corpus exonerat et plagam limo rursus ob-
ducit. CXXXV.

De subrone.

Et libro de naturis rerū.
Subro est bestia de genere thauror[um] siluestrium
fortissima maxinaq[ue]: vt pote quidecim cubito[rum]
longitudo. Tāte quoq[ue] velocitatis est: vt ster-
cus. quod cum impetu egerit. retroacta in cornibus re-
cipiat: ac longius post terga p[er]iciat. hoc itaq[ue] stercore
egello largissime p[er]sequentes canes excecāt atq[ue] debili-
tat: et parvus inutilis reddit. Pilos habet subnigros
cornua maxima trium cubito[rum]: ampla supra modū: ita
vt ad mensas diuitum grula fiant potum. Cui ergo
homini aut canem obuiū habuerit: in cornib[us] subrollit
eum: et tam dū in altum p[er]icit: iterūq[ue] in cornibus reci-
pit: donec penit us interimat conquassatū. hanc quidā
propter eius velocitatem dicit esse tigridem: sed falso
Nam tigris est bestia satis modica: et habitat in oriete
hec autē reperit in bobemia. Que a venatoribus hoc
astu decipitur: nec est ars alia venādū qua defacili pos-
sit capi: lassato subrone primitus a cambus: venator ei
se circa arboem magne molis opponit. quem subro vi-
dens ad arboem accurrit: canq[ue] cornibus et fronte cu-
gens putat solidus: q[uo]d venatorem obrucere possit. In-
terim venator semp arboe prote[ct]o: lucantis latera cul-
pide p[er]fidit. et sic humanis viribus inuincibilem sapien-
tia deicit. Aliud autē est subronū genus quod poloni
thurones dicunt. Forma quidem minus sed velocitate
pstantius. CXXXVI.

De minutis bestiis et primo de mure.

Acto.

Musq[ue] de iumentis ac bestiis dicitur. Preter
has vero maiores bestias: sūt et minute quedā
bestie: que p[ri]m reputari possūt in genere be-
stiar[um]: p[ri]m in genere vermū: vt sunt mures: gires: mi-
gale: mustela: raterus: foxet: talpa: et siqua sunt similia.
De his ergo restat dicendū: que omnia generaliter vi-
dentur esse de genere murū: et primo de mure. i genera-
li: cuius tamē vocabulum forci vulgariter ē a p[ro]p[ri]o
atum. CXLIII. Isidorus. Mus est animal pusillū cui grecum
nomen est. Quidquid autē ex eo trahitur latinum sit.
Alii dicunt mures eoq[ue] et humore terre nascatur. Mas
mus terra dicitur: vnde et hum[us]. his secur plenitudo
crefcat: sicut quedā maritima augentur: que rursus de
crefcente luna deficiūt. CXLIV. Plinius libro viii. Mus est
animal femiferum. id est nec placidū nec serum: sed me-
die inter vtrūq[ue] nature. Incolas domor[um] mures posue-
runt. hū cōduntur byeme. genitores q[ue] suos senecta fel-
los alunt insigui pietate. Genium hiberna quiete fini-
tur. Conditi namq[ue] et hū cubant et rurs[us] estare iuvenē-
cunt. CXLV. Idem in libro eod[em]. Sicut e volucris grundi-
nes indocibiles sunt: sic e terrestribus mures. Autore

aristotile et alexandri magni milibus generatio murium lambendo consistere non conu dicitur. Et vna gentias cre. tradiderunt. Apud plas vero pregnantes: venteris patientes: et vtero patientes reptas. et salis gustatu fieri pregnantes opinatur. Itaqz definit esse muru. vnde vis tanta melleop oletur muru agrestiu. In quibus illud quoqz adhuc latet quonā modo illa multitudo repente occidat. Nam nec exanimis repiuntur: nec exat qui murem byeme in agro effoderit. Plurimū itaqz ad troadem pueniunt et iam accolat inde fugauerūt puen tus eoz siccatibus tradūt. Idem in libro xi. Murum aliqui habent fel. Et pleriqz animaliu pinguedo sine sensu est: q̄ ob causam fues spirātes a muribz trauunt adrosas. Idē in libro xvi. Muribus fagi glās dicitur esse gratissima: et ideo animal vna puenit est. Idem in libro xxv. Nullus animal estimat muru do cile vel minoris intellectus: q̄ mus.

XXXVII.

De mure.

Aristotiles. Is sicut et animalia cetera magni cordis. simi dus est. Mures etiā habent habitacula sicut et talpe. Animalia in libia nō asueverunt potare aquā in estare: ppter paucitatē aquarū. Et ppter hoc si mus potauerit aquā morietur. Inueniuntur animalia quedā ruminantia: dentes in vitāqz mandibula habētia sicut mures. Item animalia quedā parua mltos filios ponunt sicut genus murū. Et in quibusdā animalibus eiusdem generis: quādoqz inuenitur fel: quādoqz nō vt in mure et in homine. nam quidam homines habent fel manifestū sup epar: et quidāz non. Quis quedam galy pugnat cum serpētibz mures comedētibz. quoniam et ipa mures comedit. Item aliquod animal quod fa cit seram dentibus: accipit aquā lingua sicut mus. Ambrosius. Elephāus foetidus thauri murū timet.

Et libro de naturis rez. Mus est bestiola panis cui pda: et eoz que ex frugibus ad humanos vsus fiunt. In pquirendis cibis solertissima: pro quibz etiaz nulla pleriqz vitat picula: eozqz cupidine duriores solidasqz materias demolitur. Porro si aquā biberit moritur quia valde humide nature est. Plinius dicit mures libi cum nō biberit. Quia vero certū est murē intingere: pro babile est eius cibum in vrinā verti: sicut homines quidam fere nichil bibunt et tamē mutatis in liquidaz sub stantiam cibis vrinā plurimā faciunt. Mus plurimos caecos in vno loco repertis omnes attrēat: et illi quez optimū inuenient comedens: deteriores damnat. Odor murū elephātes verat. Hāz subito multitudinē oriri: ac repente occidere manifestū est. nec tamē exanimis re peritur. lapillos etiam cācidos cum eoz fecibus inue niri frequēter certus est. Unde vulgus edocuit cas nō posse parere nisi presente lapillo. in egiptiacis thebis si pluuas largiores estiuo tempe celum fuderit: mox in finitis muribus regio tota repletur. muribz in plentiu mo iecur crescit luna quoqz plentiu. muribz in plentiu mo iecur crescit luna quoqz plentiu. muribz in plentiu mo iecur crescit luna quoqz plentiu.

XXXVIII.

De diuersis generibus murum.

Plinius libro viii. Murū plura genera sunt in regione egyptiaca. Alii lata fronte. alii acuta. alii erinacior gene re pūgentibus pilis cum candidi puenere lerū faciūt ostentū mures et ipos byeme condit. auroz et nigi dius. sicut glres quos cēzozine legis picipes. Alia scau rus et. An cōsultu non alio modo cens ademere q̄ conchilia: aut ex alio orbe coniectas anes. Idem theo frastus auroz est: in geyro insula cum incolaz fugasset

ferum quoqz rosisse. constat id quod iacturam quidez et ad calibes fecere in ferariis officinis. Aurario qui dez in metallis: ob hoc aluos eoz excidit semp qz id fur tum deprehendi. Idē in libro xi. Tradunt aut muribz Obituris vermiculū in capite gigni Egiptiis muribz durus est pilus sicut bernacis. Idem bipedes ambu lant: sicut alpini. Idem in libro viii. Conduntur et al pini mures quoz magnitudo media est. pabulo autem ante in specubus cōiecto. Quisā aut narzant alternos marem et feminā supra se complexo fasce barbe supios cauda mordicus apprebēta inuicem ad specuz detrahi et ob hoc illo tempe detritos esse dorso. Sunt et hīs pa res in egipto. Similiterqz relidēt in clunes: et hīs pe dibus gradūtur. priozibus aut vt mandubz vtūtur.

Et libro de naturis rez. In oriente mures. vt dicit iacobus. ad modū vulpium magni sūt: qui animalia pe rimunt. et homines licet nō occidant: moribz tamē mo lestant. In arabia mus magnus inuenitur cuius pedes anteriores sunt magni scilicet vni palme: posteriores aut vnius digiti.

XXXIX.

De his de quibus mures fugātur.

Plinius libro viii. Mures abigūtur a frugibus cinere mustele vel felis diluto et semine sparto: vel in aqua deco ctaz. Sed huius animalis virus redolet etiaz in pane: ob id felle bubulo attingi semina vtilū purat. Idem in libro xi. Cucumeres aguiui dicit vel erari ci decoquūtur: et ex hac decoctione sparsa mures nō at tingunt. Aliū valet contra venenatum murū morūz maluc quoqz ptra oēs aculeatos icrus sunt efficaes p cipue muris. Idem in libro xxi. Lameleonis herbe succus additis aqua et oleo mures in se cōtrahit ac ne car. nisi priozibus aquā sorbeant. Idem in libro xxiū. Tacti quoqz arboris sum: necat mures. Idē in libro xxi. Elleborz etiam polente admixtum mures necat.

Idem in libro scz xvi. Porro si cerebzū mustele eoz gulo addatur: dicunt caecos a muribz nō attingi. Idē in libro xxvii. Item aconitū e longinquo mures odore necat. Idem in libro xxi. Affodillū alias asphodellū est de clarissimis herbaz: cuius radice mures fugātur cauerna vero pclusa moriūtur. Rasi i animalia. Mu res de domo calchabito fumigata fugiūt. Et squama vero ferri vel gallia metallina vel ex elleboro moriūtur si ex aliquo sez istoz cum farina consperso comederint.

Quicenna in ii. ca. Squilla est cepe muris sic nomi nata quia murē interficit. Item argentū viuū interfi cit murem. Oleū autem abintbei cū infunditur i aqua encausti mures libzū non corrodunt. Idem in iii. ca. Murem interficit litargiriū et elleborus. et idem ellebo rus: ac semen tusquami albi et radice caulis. Sūt et hīs cepa muris: et scoria ferri. Ad effugādum aures mures mus masculū excoziatur: et in domo dimittitur: aut ca stratur: aut cauda ei? absconditur. Sed excoziatio forti or est. Et dicitur q̄ si vnus eoz legato pede cum filo li gatur ad parullum in domo: reliqui effugiunt. Itē quā do ponitur super cauernam eoz byran. id est pix fugi unt ab ea. Similiter ex felle thauri et ex asa fugiunt: et ex fumo foenicaz. Palladius de agricultura. Mu res si amurā spissā panie effuderis: et in domo nocte posueris adherēbunt. Necabūtur autem si elleboro ni gro caseum: vel panem: vel adipem: aut polentam pmis ceas et offeras. Agrestis quoqz cucumeris et colocoquim tide suffuso sic nocebit. Aduertus mures agrestes apu leius asserit semina bubalo felle maceranda anteq̄ spar gas. nomilli foliis rodaphanes aditum eoz claudunt qui corrolis hīs dum in exitum nituntur intereunt. Mures rusticos si querno cinere aditus eoz obtures a tactu frequēti scabies occupabit ac pimet.

XXXX.

De mure.

Idem in libro xxi. Mures in domo dimittitur: aut castratur: aut cauda ei? absconditur. Sed excoziatio forti or est. Et dicitur q̄ si vnus eoz legato pede cum filo li gatur ad parullum in domo: reliqui effugiunt. Itē quā do ponitur super cauernam eoz byran. id est pix fugi unt ab ea. Similiter ex felle thauri et ex asa fugiunt: et ex fumo foenicaz. Palladius de agricultura. Mu res si amurā spissā panie effuderis: et in domo nocte posueris adherēbunt. Necabūtur autem si elleboro ni gro caseum: vel panem: vel adipem: aut polentam pmis ceas et offeras. Agrestis quoqz cucumeris et colocoquim tide suffuso sic nocebit. Aduertus mures agrestes apu leius asserit semina bubalo felle maceranda anteq̄ spar gas. nomilli foliis rodaphanes aditum eoz claudunt qui corrolis hīs dum in exitum nituntur intereunt. Mures rusticos si querno cinere aditus eoz obtures a tactu frequēti scabies occupabit ac pimet.

Adhuc de eodem. Ex libro de na. reru.

Muscula est bestiola subdola: carulof sedule nutrit coloz de loco ad locum sepius trasserit: ne forte inueniatur. Hec rupes et cauernas inhabitat: diutissime dormit. Quando cum serpente pugnare vult...

De medicinis et mustelis. Esculapi.

Muscula est cibus et sanguis eius elephanticus... Mustela siluestris in cibo sumpta: vel et locinera. Saguis mustele podagrifis confert: cum plastragine illitus.

De ratto et foice. Actoz.

Rattus et foice species sunt. Et in foicis nomen muris pimus vulgariter a ppariatur. et contra riuo rattus in medicoz libris quasi pprio nomi ne mus vocatur.

est murium genus: multo ceteris maius. Hii adeo pni ciosi sunt cum libidine accenduntur: vt si eoz vrina par tem aliquam hominis nudam attigerit: carnes eius vltz ad ossa putrefecere faciat. nec vulnus in eycatricem vite rius inducitur.

De talpa. Nidozus.

Talpa dicta est eoq perpetua eccitate tenebris damnata sit. est em absq oculis semp terras fo dit: et huium egerit et radices subter frugibus comedir: qua greci affalata vocat. Rudolf. Talpa est animal cecum quod dicitur ex terra simul ac pluuia cre ari.

Adhuc de eodem. Jozath.

Talpa radibus herbar nutritur: et ex illis per hycem reficitur. Cuius puerit ad lucis so lis et agrem tunc moritur. Cuius autem effodit si contra imperum ventri effoditur: sentit ipm qui effo dit: ac se occultat in terra.

De mulla ceterisque poculis mellicis	cy.
De melle venenoso	cvi.
De alucaribus apum fabricandis atque purgandis	cviij.
De alucaribus apum castrandis	cviij.
De utilitate ipsorum alucarum in medicinis	cix.
De his que contraria sunt apibus vel nociva	cx.
De morbis apum	cxi.
De aranea	cxi.
De arancarum generatione	cxiiij.
De venatione arance	cxv.
De diversis speciebus arance	cxvi.
De motu arance	cxvii.
De tela arance	cxviii.
De bibione et blacta	cxix.
De bombee	cxix.
De brusco	cxix.
De bubone et bupeste	cxix.
De cantarida	cxix.
De virtute cantaridax in medicina	cxix.
De ceruleo et ceruo volante	cxix.
De cicada	cxix.
De acendela et cimice et costro	cxix.
De culice	cxix.
De his quibus effugantur culices aut necantur	cxix.
De cinomia	cxix.
De engula et cruca	cxix.
De formica	cxix.
De formice solertia	cxix.
De his que contraria sunt formicis	cxix.
De maioribus formicis	cxix.
De formicolone	cxix.
De fuco	cxix.
De grillo et gurgulione	cxix.
De lamfico et limace	cxix.
De locusta	cxix.
De generatione locustarum	cxix.
De numeris earum	cxix.
De remediis contra eas	cxix.
De medicinis ex corporibus locustarum	cxix.
De lumbrico	cxix.
De multipede	cxix.
De musaranco	cxix.
De musca	cxix.
De eodem	cxix.
De opumacho	cxix.
De papillone	cxix.
De pediculo	cxix.
De pulice	cxix.
De pyrali et rana et ricino	cxix.
De rutela	cxix.
De sanguifuga	cxix.
De operatione illius in medicina	cxix.
De scabrone	cxix.
De scarabeo	cxix.
De scympbe	cxix.
De scorpione	cxix.
De diversis generibus scorpionum et moribus vel ictibus eorum	cxix.
De accidentibus pūcture vel motui scorpionum	cxix.
De remediis contra scorpiones ac medicinis eorum	cxix.
De his quibus pūctura vel mors sanantur	cxix.
De medicinis ex ipsis scorpionibus	cxix.
De seta et similitate et solifuga	cxix.
De spalangione	cxix.
De spoliatoze colubri ac stella	cxix.
De tabano	cxix.
De thamur et rapula	cxix.
De teredine	cxix.

De testudine	clxxi.
De quadrulici testudinum genere	clxxii.
De tineca	clxxiii.
De velspa	clxxv.
De diversis generibus vesparum	clxxvi.
De abis et mansionibus earum	clxxvii.
De generatione ipsarum	clxxviii.
De punctiombus earum	clxxix.

De reptilibus in generali. Petrus comestor.

Reptilia cum

bestis. ut supra dictum est. homini sunt in exercitum sicut iumenta in adiutorium. Reptilium autem tria sunt genera: videlicet serpentina ut colubri. quod costarum vi se rapiunt. Reptilia ut laerte vel borrae.

pedibus reptit. Traberia ut vermes qui ore se trahunt. Aristoteles in libro de animalibus. In animalibus ouantibus ac generantibus vermes semina maior est ut in lacertis et ramis serpētibus et araneis. Vermes qui generantur ex animalibus cibantur prius: deinde non recipiunt cibum: sed remanent immobiles: sicut qui dicuntur apidemi. et sunt coloris auri. Animalia squamosa sicut laertule ac serpentes comedunt indifferenter herbas et carnes. Quia autem huiusmodi et manent in lapidum parietumque rimis: et in locis angustis. Porro caude serpentium atque lacertorum crescit postquam abscise sunt.

Andromachus in libro de triaca. Natura ingenita ut ut magnificaret mandibulas et dilatarer os reptilium rapacium et habentis venena. ut esset et facilius et convenientius in rapina. Unde magnificatio mandibularum et dilatio super vehementiam virtutis et audaciam eorum.

Achilles in libro de venis. Ex cofectione arnoglossae ac zedum reptilia aggregantur et ex eo reficiuntur. Porro si spiritum hominis quando ieiunus est cum arillogie pulvere miscet. reptile quod ex eo gustauerit moritur.

De serpentibus in comunem. Fidozus

Serpens dicitur quia occultis accessibus serpit. nec apertis passibus: sed squamam minutis sumis nitibus reptit. Illa autem que quatuor pedibus vivit ut lacerte et stelliones: non serpentes: sed reptilia nominantur. Serpentes autem etiam reptilia sunt: quia ventre et pectore reptant. Quorum tot venena quot generantur: quatuor species: tot dolores: quot colores habentur. Aristoteles in libro de animalibus. Serpentes abscondunt se et latent in terra. Sunt autem mediter animalia sanguinea agrestia: et aquosa. plus enim manent super terram: et pauci in aqua. Sunt quidem in mari varium serpentium genera: nec manent in profundo: sed prope ripam. Accidit serpentibus quod et pullis accidit yridum. quia videlicet si quis eis perforaverit oculum et excecaverit: reuertetur visus iterum. Caude quoque serpentium. ut dictum est. crescit postquam abscise sunt. Plinius libro viii. Animalibus in hiemes quibusdam pro usum est pabulum et alius pro cibo somnus. Vola serpentium vipera dicitur condita terra. Cetera autem arborum vel saxorum cavernis vel cauis et alias vel annua fame durat algore modo dempto. Omnia vero secessus tempe veneno orba dormiunt. Idem in libro xi. Scilicet serpentibus est longus affectus aut indicta sunt etiam in serpentibus

immitissimum animalium genere. Et libro de natu. rept. Serpentes hyeme latent in saxis vel arboribus...

De anathomia serpentium Bre. vbi supra

Serpentium intestina et interiora similia sunt animalium quadrupedum ouantium; precipueque lacertuli. Non tamen habent testiculos. Matrices autem habent duas in duo diuisas...

De generatione ipsorum Bre. vbi supra

Serpentium omnium genera reliqua faciunt oua. Tyrus autem generat animalia. Et in matrice

bus serpentium diuersitas est ad matricem ceterorum animalium. et ad seminem. Matricem nempe serpentium inuenitur ab inferiori parte et procedit ad superius...

De cibo eorum Bre. vbi supra

Serpens de terra viuunt et animalia squamola: sicut lacertule ac serpentes; indifferenter comedunt herbas et carnes...

Vertical text in the right margin, likely a commentary or continuation of the main text.

De eodem Costarinus in pategni li. viij

Erpentiu venenum calidum est: et qui morde- tur nimiu dolorem in illo loco patitur. Pea vero dolor secedit ad totu corp. In loco mor- sus duo foramina separa videtur que sunt dentiu illoz locus. post ab ipis humiditas quasi oleru curit: deum de humiditas fumosa: Et in circuitu loci est apostema calidum pari. quod habet ruborem et liuorem ac velu caser: quasi ab igne cobusti sunt: corpis color mutatur. Abomatouem et vomituu colere patitur: et dese- ctorem ac tremore: et frigidum sudorem. Caro come- ditur: et de mebro in mebrum corroditur. de gingiuis quoqz sanguis effluit et stringitur. Ex libro de natu- ris rep. Qui veneno interficitur: primum obagelcit. Postq autem venenu fuerit calefactu homine aridita te sicut interficit. Tercia serpente homine percussio: sicut Plinius dicit: amplius non recipit: sed post paululum moritur? penas luit. Itaqz serpens non plures interu- mere potest qd solum vnu. nisi salamadaa tantum.

Paulian? ad costroe: Non omnibus animalib? repti- lia nocua sunt. Nam z fues et cerui serpentes comedut et alii ab aliis innocui deuorantur. Multaqz alia inue- nire est: quibusdam quide salutaria: quibusda autē no- cua: talemqz ad se inuicem bitudinem habentia cona- turalitatis z fuge. Schyctiu venenum ex vipere et ho- minis fame copositionem habet: quo tingunt sagittas ad velocitatem plage mortifere. Lanu vero morbus z lupox cum rabiant et alio effectu nocui sunt. Qui ceina in secundo canone: Serpente puncture confert fursur superpositus emplastri more. Prodest etiā alliu cum vino bibitum: Veniqz galbanu tyriaca est venis serpentiu. Iterum planta que dicitur agnus castus: se- men eius bibitum confert serpentiu morib? Idem i quarto canone. In morsuris venenatorz phibetur co- solidato vulneris vsqz ad horam sanatiois egri a ma- licia veneni. Et bis autz que super pūcturas venena- toz liniuntur: est petroleum cu butiro cocto: vel castoreu cu oleo. Sucus etiam potri que aqua non tergit: et ca- lamentum fluuiale optime venenum attrahit: et sulfur cu vna. Item gallus z gallina dum viu scindunt et cum eis pūctura vel morsus emplastatur assidue quo- qz pmutatur: et administratur.

De multiplici varietate serpentiu ac no- cumentis ipsozum Arestotiles

Erpentiu: sicut z pitium: quidam habet leue- cotium. quidam vero squamosum. quidam et asperum. z quidā spinosum. Plures manent super terram: et pauci in aqua. In mari quoqz serpen- tes sunt similes serpentibus terre: pterq capita: quia caput in eis est durissimū z asperum. Paulian? vbi supra. Serpentiu quidā in morsu venenum inferunt: quidam punctōne: aut etiā quadā occulta virtute sine spiritu: aut voce vel aspectu: sicut in quibusda aliis animalibus: z fascinatib? homibus accidit. Quedam etiam ex natura venenosa sunt: quedā ex trāslarōne. et quedā quidem scipitum inferunt. quedam passionez. quedam vero piculum. Sciendū quoqz quoniā et loca et ipa et esce differentem faciūt moruum varietatem. byeme nāqz cum foucas intrant: aut continuo post fo- ucam infirmantur: morsus z fere innocui sunt. In mō- tams aut et asperis locis velut aridis et calidioribus: omēs mordaces sunt. qz ibi fortiores. In altera vero pre humidis sunt et dissoluti. Per hoc etiaz circa coitu plurimū seu: Sz a qualicūqz esce potest argumentari quis eoz impetum et fortitudinē. Quedā aut reptilia non solum mordēdo sed etiam flatu per media arua z li- gna aut lapides nocent et interimūt. Talis z quoz dā

mordentium virtus est: vt si radicez arboris momode- rint: omnis arbor folia proiciat. Sicut serpentes par- uum qui vocatur ieronos: apparet raro circa thessalia: et veluti sola voce vtens interimit. Vbi autem apparet fugiūt vipere z serpentes et alia omnia. Plinius vbi supra. Serpentiu innumera sunt genera: alius in sunt squame. aliis vero picture. omnibusqz virus exiale. Nec est fateri: vtz rerum natura largius mala genu- rit: an remedia.

De eodem Auicenna vbi supra

Erpentium quidā venenosis sunt acutis: non mordates scz interficere ex sua dispositōne ultra tres horas. Nec morsus eoz curantur. i. pudentur vel cauentur: quia murti sunt. id est i silenco clam mordētes. Nec ad eoz morsus valet nisi incisio mebra statim: aut combustio mebra vltima penetrans. et coburens venenum. et cōstringens meat. et qūqz in eoz curatōne confert postea vomit? sup repletōnez ex picibus salinis z post hoc curatōnez alie succedunt. Ex hoz genere sunt basiliscus: ymudo: aspis sicca: ser- pens qui vocatur expucus et cozma. Morsus tamen basilisci nulla curatio. aliud autem est genus viparum quaz species itez tamen diuerse sunt. Et bis ei sunt vipe alefilati et de eis sunt vipe quereine. et vipe faci- entes sitire: et relique quas diciturimus. Accipit ite- rum serpentibus diuersitas non in spē sed scdm come- mentia in specie vna: verbigracia: ppter scrum: Nam masculi pauciores habēt dentes et plus veneni et acu- tius. licet quidam dicāt qd femie deteriorēs sunt ppter similitudinē dentium suoz. Item ppter etatem: quia senes deteriorēs sunt iuuenibus. Item ppter corpus quia magni deteriorēs sunt pus vel curus cum spēs eoz sit vna vel ppter locum: quia illi qui in habitant montes z loca inaquosa: deteriorēs sunt eis qui littore vel pluriu aquaz loca. Item ppter dispositōne suaz in repletōne et vacuitate. Nam illi qui sūt famelici de- teriores sunt veneni. Item ppter passionez eoz: ani- males: qm irati et audaces sunt eoz deteriorēs. Item ppter tempus: quia venenum eorum in estate est de- terius.

De monstruosis serpentib? Philolog?

Erpentes in ethiopia esse dicitur alias haben- tes. Sunt et quidā serpentes piper albus come- dentes: lapides pccos in capibus habētes qui singulis annis inter se preliātes. sese mutuo ex p- te magna interficiūt. Quidam etiā serpentes habent comua in frontib? velut arietes: quib? ventilando per- cutiūt homines. Arestotiles: In ethiopia terra sūt serpentes: vt dictum est: alias habentes. Jamqz appa- ruit serpens capita duo habens. Nec tamen inuenitur monstruositas in serpentib?: nisi raro: propter matricis figuram: quoniā ipoz oua sunt disposita scdm aciem in matrice propter lōgitudinem suam. Ex libro de naturis rep. Arestotiles loquens de serpentib? onētis que bina habent capita: dicit. causam monstruositatis bu? esse in spermate: vt si duo spermata cōtinentur in vna matrice. nullusqz partes inter ea distinguat. ambo vero serpentis capita ebum capiūt: et in vnu corpus transmittūt. Ambo etiā in diuersoria serpunt. Soli- nus. Indicie serpentib? enozitas tanta est: ut ceruos et animantū alia ad parem molem tota hauriant. qn etiam oceanum indicum quārus est penetrēt: insulas qz magno spaco a cōtinenti separatas: populādū gracia petant. Plinius vbi supra. Megasthenes quoqz scri- bit in india serpentes in tanta magnitudine adolecere vt solidos hauriant ceruos taurosqz. meribodorus ve- ro circa rhindacum amnem in ponto: vt supulantes quis alte pniciterqz haustu raptas absorbant alites.

Vertical text in the right margin, likely bleed-through from the reverse side of the page. It contains various small fragments of text, including words like "liber", "serpentes", and "morsus".

Nota est in punicis bellis ad fluvium bagrada a regulo fuit serpens etc. pedum longitudinis: ut opidiu aliquod expugnatum balistis atq; tormentis: Obuiam serpentes cantu extrahuntur: atq; in penam coguntur. **Q**uo fuis li. iiii. **R**egul⁹ bellu cartaginense fortius iter cu exercitu facies. haud procul a flumine bagrada castra constitit. Unde cum plurimos militu aquandi necessitate descendentes ad flumen: serpens mire magnitudinis deuoraret. **R**egulus ad expugnadam bestiam cum exercitu profectus est. Sed cu nihil in eius tergo proficentibus iaculis: et omnium teloz irrito impetu: que per horrendam squamam: cratem quasi per obliquas scutorum restiduum lababantur: mirumq; in modu ne corpus lederent: ipso corpore pellebatur. insuper magnaz multitudinez morsu comuni et imperu proteri balistis etiam pestifero egalari viderent. balistas deferti iussit per quas molare saxum spine eius incussum copagem totius corporis soluit. Nam serpens coltus r squamis instructus et in qualibz parte corporis icus incidit et spinam soluit per qua costaz pedes et motus corporis agebantur: Unde etiam hic serpens qui tamdiu iaculis tot inuulnerabilis obstruit ad vnius icum saxi debilis cessit. ac mox circumdatis telis facile oppressa e. **L**oru autem eius romam deductum quod fuisse etc. pedum spacio ferunt: et aliquandiu cunctis miraculo fuit. **XIII.**

De his que contraria vel notia sunt serpentibus

Arestoteles **S**erpentibus animalia quedam insecta sunt ut pota: qui serpentes comedunt. Est etiam galy animal quod cum serpente pugnat: et ruzq; comedit: quia serpenti contraria est: etiam odor eius. **P**acterea galy auis quedam in maiori parte pugnat cum serpentibus: comedentibus mures: Est etia animal quod dam in egipto quod cu vider serpente quenda: non pugnat cu eo: quousq; clamer adiutores. Et quia timet a moriu serpentis: aquam intrat: et postmodu barenam. **D**einde cum serpente pugnat **L**eteru homis salina contrahitur animalibus: venenum habentibus. **P**lur⁹ li. octauo **Q**uozdam hominu odore qui syri vocatur serpentes fugantur. **I**dem in libro r. **L**oru quoq; cerui odore fugantur serpentes. **L**etex se librat arane silo super caput serpentis: sub vimbra porrecte arboris tantaz vi cerebrum moriu apprehedit: vt serpens sub inde stridens vertigine rotata ne filum quidez pedentem rumpere aut fugere possit. nec finis ante mortem est.

Idem in libro xi. **L**ocuste quoq; serpentes necant. **L**etex se liberant cu libuerit singule faucibus: eoz moricus apprehensis. **I**tem elephanto: anima id est flatus vel halitus serpentes extrahit: ceruoz autem vrit. **S**uib⁹ serpentes in pabulo sunt que aliis venena snt. **H**espe quoq; velscutur auide serpentibus: quo alimeto mortiferos facit ictus. **I**de in libro xii. **A**plur genies cedrosas est herba precipui odoris referta inimicis serpentibus: quaz ictu moriendū est proxi. **S**albanum de syria sinceru si vritur: eius nidore serpentes fugantur. **I**tem in libro xviii. **F**ragini tanta vis contra serpentes extat. vt ne matutinas: quidem vel occidentales vmbraz spūs longissime sint: serpens huius arboris attingat. sed procul ipam fugiat. **E**xpertu proclimus si frode ill⁹ gyro: circūdudat quis serpete r igne in ignes pot⁹ q; in fraxinu fugere serpentes. **A**ira nature benignitas puq; deo prodeat fraxinu flozere: nec ante conditas folia dimittere. **B**eniq; contra serpentes opifera sunt fraxini folia succo expresso ad potum: et vtero imposta. **I**sidorus libro: xii. **F**erunt etiaz de serpente q; hominem nudum no audet contingere.

Item in libro xvi. **L**apis gargas incensus fugat serpentes. **I**dem in libro xvii. **R**asani semine macerato quisquis manus suas infecerit serpentes impune tractabit. **XV.**

De eodem Ambrosius

Serpentem interimunt rubi folia eidem superiecta. **S**putum etiam hominis icium si serpens gustauerit moritur. itaq; si spuro suo iciumus homo terrenum interficit serpente merito r iciumo in reficit spūalem. **R**azi vbi supra. **S**erpentes expelluntur si domus cum cornibus cerui vel vngulis capre. vel galbano: vel pice: vel bdello: vel lignis malozum granatoz: vel capillis humanis suffumigetur. vel si ex aqua in qua sal hāmoniacū dissolutum fuerit roretur. **D**e hac etiam aqua si in eoz foraminibus immittatur fugiunt. **A**uicema in secundo canone. **E**x plāta quoq; que dicitur agnuscastus facta suffumigato: et eius folia fugant venenosa. **I**tem in iiii. canone. **E**x illis etiam que fugant serpentes ex suffumigato: sunt cornua cerui: et radix lili. p. p. ruz sulphur. **S**inapis quoq; serpentes interficit: r qñ ponitur super semitas eius ab ipso refugit. **I**terum serpentem occidit iciumi sputum in os eius proiectum: p. p. ruz qñ sumit in ore suo sal hāmoniacum. **P**alladi⁹ de agricultura libro primo. **S**erpentes ppe omni austeritate fugantur: et noctes spūs innocentia fumi graue olentis etagitat viamus galbanuz: vel cerui cornua: radices lili: capre vngulas: hoc genere monstra notia phibentur. **E**x libro de naturis rez. **S**erpens hominez nudum fugit. etiam odorem bonū: quo plerq; necatur. **I**n hybernia nullus serpens viuere potest: sed nec aliqui id venenarū **Q**uinetiam vbiq;q; terra de hebernia allata supra aial venenatum proiecta fuerit: ilico moritur. **I**n syria an gues non ledunt. **I**n lacedemonio monte hospites a scorpionibus non leduntur: indigenas autem interimit. **XVI.**

De medicinis ex serpentibus Auicē. i. ij. cañ.

Serpentis i carne est eccicatio fortis: et in cure etiam vehemens: sed calefacto non est vehemens in carne eius. **C**aro femine melior est: r melior curis eius est curis masculi: p. p. ruz carnis ei⁹ est q; ipa facit penetrare supfluitates ad cures. **I**deo q; comestio eius facit pediculos r corrumpit. **I**n cui dam accidit ex comestione eius r ex tura magna i collo. **Q**uā cu appuisset exiuit caro eius tota in pediculof couerta. **I**tem eius caro cum in vsu habetur: plongat vitam: confortat virtutem: et cōseruat sensus ac iuentutem. **C**onfert aut lepe magnifice et alopicie. **C**aro et ius eius post extremitatū suaz protectionem probent augmentatōnem scrofulaz: r similiter eius curis hec etiam cōferunt doloribus neruoz. **I**tem ius r caro eius confortant visum. **C**uris ei⁹ in vino cocta r in aurem distillata: sedat dolorem eius: r doloz dentriū medetur. **E**st etiam adiutorium oculo: maxime tunica de vipera. **H**ali. **L**oru serpentis si sicceetur r teratur: colitrium ex eo factum acuit visum: **I**tem si cuz aceto bullatur: doloribus succurrit dentium. **XVII.**

De anguibz. Isidorus. li. xij.

Anguis autem est vocabulum omni serpentiu generi: quod placari r tozqueri potest. **I**nde etiam anguis dicitur est: q; angulosus snt: nū q; rectus. **A**nguib⁹ vniuersis bebes visus est: raro in aduersum cōuertentur. nec frustra cu oculos non in froditibus sed in temporib⁹ habeant: adeo vt citius audiat

veniens in egipto aleretur: assidue catulos emittit: quo rñ ab vno filium hospitis interemptus. Illam vero re uerlam ad conseruandem cibi culpã intellectisse et ca nulo necem intulisse nec postea in tectũ id reuerlam.

Idem in libro xi. Aspidum dentes in os vergentes sunt: ne cibi excidant. nullũ habetũm admiculum reti nendi. sed duo sunt in supiori parte dextra lenaqz lógis sunt tenui fistula perforati: uentũm infundentes vt scor pionum aculei. Idem in libro ix: Aspides a se peuis los torpore et somno necar: omniũ serpentũm minime sanabiles. Venenũm eoz si sanguinem: aut uulnũm recẽs attingit statim interimit. Si aut inueteratũ uleus tar dius: de cetero quãtalibz copia potum: non nocet: ei ve ro tabifica vis est. Itaqz occisa mortu eius alata aia lia: cibis sunt immorta. Lãctaret ex his in proferendo remedia: nisi varo pdidisset: aspidum ictus efficacissi me sanari hausta a percussis ipoz vna. multie quo qz stultis fel contra aspides efficac est. Solimus. Plures varietqz sunt aspidum spẽs: vt dyplax: spnals emorosis. pæster. sunt aut amodate. est z cendebis ele phancie cberitra: cameidia contes. Postremo quãtus nominũ tantus est numerũ mortuũm. Mostra hoc si bilant et vt ferunt affectus habent: nec temere nisi con tiges euagantur. altero capro vel occiso vter suspue nt effertur. subtiliora sunt capita feminis: aluiqz tu midior. pelus nocentior: masculus equaliter ceres sub lumio atqz mittior. Pbiologũ. Aspides lucanus somiferam vocat: quia uulnerat ab ea somnum mor ti cõtinuat. Fertur aut sic incantari. Demones discar runt cum verbis ad serpentes: z infectõne interiori hoc faciunt. vt serpentes ad nutum eoz moueantur: ac sine lesione tractabiles exhibeãtur. Cxxii.

De basilisco Cfidorus

Basiliscus grece latine regulus interpretatur: eo q rex serpentium sit: adeo vt videntes euz fugiant. quia olofactu suo eos necat. Nam z hominẽ vel si aspiciat: interimit. siquidem z eius aspe ctum nulla auis volans illefa pertransit. sed qũs pro cul sit: eius ore combusta deuocatur. Solinũ. Prope egyptum est solitudo inaccessa: que basiliscus creat. ma lum in terra singulare. Neqz em hominis tantum vel alioz animantũ exitus datum est. sed terre aditũ quo qz ipi quã polluit: exurit vbiqzqz ferale sortis recep taculũ. Venqz extinguit herbas. necat arbores. ipsas etiam corumpit auras spũ pestilenti. mouetur media corporis parte. media vero ardu est z excelsus. sibilus eius enaz serpẽtes phoretiscunt. et cum accipiunt: qua qua possunt fugiunt. Duidquit mortu eius occiditur. non depascit fera: non attrahat ales. Mustelis tamen vincitur. Vni autem nec defuncto quidem deest. Beni qz basilisci reliquias pãgament compauerunt: vt edem apollinis manu insignes. nec arance intererent. nec ali tes inuolarẽt. Pbiologus. Edes nuntz in quibus aliqua corporis basilisci pãcula referuatur: nec serpen tes in gre diũtur. nec aues sedant. nec interunt arance media parte sui corporis serpit: media vero ardu est. et excelsus. Plinius libro viii. Basilisci vis est. vt omnes qui oculos eius viderint confestum expirent. Dunc ceterenata generat prouinria. duodecys enim nõ amplius digitoz magnitudine. Laudida in capite ma cula: vt quodã dyademate insigni. serpentes omnes si bilo fugat: nec flexu multiplici: nec vt relique eoz im pellit. sed celsus z erectus in medio incedit. Necat fru tices non modo cõtractas verus z afflatas. Exurit her bas: rumpit saxa. huic tali monstro mustelaram virus exitio est: adeo nature nihil placuit esse sine pari: interfi cãũ eos cauernis facile cognitis sola tabe. Necant et

illi simul odore: mortũturqz. et nature pugnam confici unt. Idem in libro. xix. basilisci sanguinẽ qui etiã olofactu serpẽtes alios necat: z visu hominẽ: magi mi ris laudibz celebrant cocũrem picis modo et colore di lutum cinnabri clariorẽ fieri. Attribuit et succellus peritõnum a porellaribz et a viis etiam precũ z i mor bis remedia. Quidam id saturni sanguinẽ appellant. Gorath vbi supra. basiliscus omne aial sup quod anbe lat: statim interficit. Et omne animal pæter mustelam naturaliter ipm fugit. Nam illa cum cõsequitur z viu cit: mortuqz suo inficit: z sic interficit. Cxxiii.

De basilisco C Aucena i iij. casũ.

Basiliscus est serpens qui solo visu int erficit z auditu vocis sue. Hũc aut quidã vocari regu lum: quia caput habet coronatũ. Cui longitu do duoz palmoz est: z caput acutus valde. oculi rubci Color eius ad nigredinem et circumitates declinans. hic adurit totum super quod incedit: nec in circuitu cauer ne eius oritur aliquid z cum habitatõni eoz opponitur auis: cadit. non sentit ipm aliquod animal quim terrea tur. et si ppinquus fuerit stupescit. ita q non mouetur sibilu suo quando exalat euz interficit: z ille quoqz mo ritur super quem visus eius est lóginqz cadit. Corpz aut illi quem mordet liquefit: et inflatur z currit vtr. et statim moritur. Omnis aut moritur qui illo mortuo appropinquat. raroqz euadit: qui eius vicinitati pñens sit. At vero possibile est in quibusdam horis vt quis tangat eum virga. Secũdum pliniũ moriturqz qui sic eum tangit: et hoc mediante virga: Unde tectiqz cum miles quidã cũ lancea sua: z mortuus est ipẽ z equũ illius. hic serpens multiplicatur in terra arabe z nu bia. Signum ergo eius mortuus est si videris mortuũz subito absqz causa primitus apparente. pprie quando est in loco vbi scatur illud animal esse. nec est proxius vlla curatio. Et libro de naturis rez: basilis ho minẽ si primo viderit solo visu eum interficit: quia ra du oculoz eius spiritum hominis visibilem corũpũt. Quo corrupto ceteri quoqz spũs corũpũntur. qui a ce rebro z vita cordis descendit. z sic homo moritur. ser pentem vero si pri viderit serpens extinguitur. vt di cit iacobus aconensis. vbiqzqz cinis eius fuerit delin tus. nec arance possũt interire. nec venenifera quelibz attractare. dicitur argentum cinere eius delinitum mu tari in colorem aureum. De hoc iterum quidã dicit inferius sub reguli nomine. Cxxiiii.

De generibus basilis eoz et remedijs con tra illos.

Basiliscus interdum ex gallo nascitur: qz gallũ in etate decrepita facit ouũ ex se: vnde basil scus pcreatur. Sed in generatõne hac opoz tet vt multa cõcurãt. In fumo nanqz callido z multo pomt ouũ: vbiqz fouetur vice patris: et post multũ tem poris exit pullus: et inualefat. sicut solent anatũ pulli. Habet autem caudam vt coluber: residuũ vero corpo ris vt gallus. Dicunt autem hi qui creatõnes eius se vidisse restantur: q nulla est oui testa. sed validissima pelus. tantum vt resistere possit scribũ validissimis. Optimo quoqz quoqz dam est. q ouum illud galli colu ber aut bufo foueat. sed hoc incertum est. hoc tamen in antiquoz scriptis habemus. q basilisci quoddam genus ex ouo galli decrepiti generetur. Pbiologũ. Tra sunt genera basilis eoz. primus aloctus qui cri sens dicitur. hic quod viderit insufflat z incendit. Se cundus stellatus qui et crytocephalus. id est capitis auri. hoc quod viderit pauelcit et occidit. Tercũ ematibitis. id est sanguineus vt minimum: et ipẽ capite aureo. hoc quod viderit vel peufferit defluecit z ossa

Itaqz libenter etiam in rupe lapidea spelunca fossitur
 Circa turum babel et in desertis illis antiquae babilonis
 ac ruinis eius marum dracones habitare dicuntur quo
 rum vox ac rugitus homines terret. ad ruy. cubitos et
 amplius crescens sepius eualescit. ad senum aut et de
 bitam magnitudinem veniens sine cibo tempore multo
 viuit. At ubi comederit non defacili faciat. In abis
 sis terret. sicut dicit augustinus: aliquando draco moratur
 et cum in aere sentit humiditate egreditur: et super aera
 fertur: magnis alax remigis aera concitans et impel
 lens. Aliis quidem pellicea volubilitate extantibus: et
 secundum corpus sui magnitudinem late diffusis. vbi cum
 qz moratur: aera inficit. Quoddam genus eoz pectore
 super terra repit. aliud vero pedes habet: sed hoc rari
 ueniat. **Arestoriles.** Draco cu infirmatur come
 dit fructum chersacon cum lacte. **XXX.**

**De pugna dracois cu elephate ac ceteris
 Ambrosius.**

Draeo elephatem ligat: cuius ruina mors vi
 etozis est. et ideo summe in vrayz certatur. ille
 vt pedem alligerit in quo cas? victi sibi nocere
 non possit. ille ne posteriori pede extremis vel caeca
 piatur angusto. vbi vel ipse se non queat explicare: Et
 draconez vestigio graui proterere: vel sequenti elepha
 tis auxilium non habere. **Plinius** vbi supra: India
 dracones habet et elephantes ppetua discordia bellan
 tes: tante magnitudinis vt facili circumplexu elephan
 tes ambiant: noxiqz nodo perstringant. Comoztura
 dimicatio. victusqz coerticus complexum elidit podere
 pmo quidem dracones cauda gressus elephantois
 alligant sed illi nodos manu resoluunt. At vero draco
 nes in nates ipos caput condunt: pterqz spiritum pne
 cludunt: et mollissimas partes lamiat. Idem obuii depe
 bent in aduersos se erigit: oculos maxime perit. Ita
 fit: vt ceci et fame ac meroris tate confecti reperiantur.
 Est et alia dimicatiois hui? fama: videlicet elephatis
 sanguinem frigidissimum esse: et ob id a draconibus expe
 ti. precipue estu torrente. Quobrem in ammbus mer
 sos insidiari bibentibus artatqz alligata manu: mor
 su in aurem defigere. qsi bis tantu locus defendi non
 possit manu. iposqz dracones esse tantos: vt totu san
 guinem capiat. Itaqz elephatos ab his ebri: succosqz
 qz coedere. et dracones inebriatos opprimi comoziaz
 Idem in libro. x. Aquile quoqz satis est pugna cum
 dracone: multoqz magis anceps etiam si in aere. **Arestoriles.**
 Vultur etiam et draco prestantur: **Ar**
 comedit animalia. **Horath.** Est arbor zilani quam
 draco timere consuevit et fugere: in cui? fructu delecta
 tur columbe. Et siquidem arboris vmbra venit ad ori
 entem. draco fugit ad occidentem. Si vero ad occidentem
 draco fugit ad orientem. Sic itaqz columbis insidiatur
 et ipas interficit et deuorat: cum ab arboze separantur.
XXXI.

De nocementis draconu Hidoris.

Draeo vim in cauda non in dentibus habet. et
 verberare potius qz ictu nocet. Innocentius autem
 est a venenis. sed ideo huic ad mortem facien
 dam venena non sunt necessaria: qz si quem ligauerit:
 occidit. a quo nec elephas tutus est sui corpis magni
 tudine. Nam circa semitas delitescens p quas elepha
 ti solito gradiuntur. Crura eoz solidis nodis illigat. ac
 suffocatos perimit. **Arestoriles** i libro de animalib?
 Est in terra ethiopia draco ex quo rerus generatur: et
 ex illo entichon accipitur: contra quod no est remediū
 Omniuqz animaliu venenum habentiu morsus est val
 de malus: maximeqz si se comedant inuicem: sic come
 dit draco scorpionē. **Item** de ppetuarib? elefitor.
 In diebus philippi regis vi. in monte armenie fuit

de qua rex interrogauit: cur super illa nullus transiret.
 quin mortuus caderet. Socrates ergo speculum de ca
 libe contra illuz posuit: in quo duos dracones magnos
 vidit. Qui appuerunt os suum: et egrediebatur corru
 pens aera fumus et orificus eoz. Rex vero pcepit
 ad montem illum exiri: et ipos interfici. Itaqz saluatus
 est locus ille. **Aetoz.** Dracones vt dictum est: cum
 in aera sustolluntur aer propter eos concitatur: et lucet
 sicut ignis. De his lucanus. Hos quoqz qui cunctis
 innotia munera terzis. serptis aurato nitidi fulgore
 dracones. pestiferos ardens facit affrica: ducitns alru
 Aera cum pennis armenta qz tota sequunt. rumpuntqz
 ingentes amplecti verberere thaurus. Nec tutus spacio
 est elephas datis omnia leto. Nec nobis opus est ad
 noxia fata veneno. Narat petrus damian? de quoda
 agricola: qui quadam die valde mane surrexit: et vidit
 draconem enormis magnitudinis lignum putauit: sessus
 qz super eum vt requiesceret: sed it. que mot indignata
 bestia deglutit. Draco iuxta Hieronimum hebraice
 dicitur leuathan sicut infer? dicitur vbi sez de leuia
 than agitur. **Et** libro de naturis rep. Draco: vt di
 ctum est: venenum non habet. ore quidem debiscit. sed
 dentib? non nocet. Morus tamen eius pessimus: et si p
 uis: quia venenifera comedit. Vius etia draconis in
 tollerabilis est hominib?: ita vt quandoqz sola eius vi
 sione terreatur ad mortem: Cauda quoqz si quid liga
 uerit occidit. auram etiam spirando inficit: flatu mor
 tifero pestem ingerit. **XXXII.**

De utilitatib? ipsoz. Solinus.

Draconum et cerebris exciditur dracoctias la
 pis: sed lapis non est nisi detrabatur viuētib?
 Nam si obear per? euz anima simul euanciscit
 duricies soluta. **Philologus.** Gramibus quidez
 medicatis dracones dormire coguntur: sicqz lapis ac
 quiritur: cui? vsu reges orientales precipue gloriantur.
 Draconum adipe fugiunt venenata. nec ipse draco ha
 bet venena. Draconis capite prosperas et fortunatam
 domū promittit facere. Oculis eius inueteratis et cu
 melle tritis inunctos: non expauescere ad nocturnas
 imagines etiam pauidos. **Et** libro de naturis rerū.
 Et cerebro draconis inopiniate percussit et adhuc in ple
 no vigore palpitans: extrahitur dracoctias lapis. lin
 gua eius et fel i vino decocta remedia sūt bis qui veta
 tur ab incubis eoz corpibus et hoc inunctis. dracois
 caro vitrei coloris est: ac vescentes illa refrigerat. hic
 est q ethiopes in feruida plaga manentes: draconis
 carne libenter vescuntur: adeo quoqz auaricie sitis i im
 mensum creuit. vt insitiores quibulday carmbus dra
 conem ad tempus mansuetum reddat: eiusqz tergo insi
 dentes freno ipm regant: vsqz dum in ethiopia pue
 niant. **Hidorus** libro xix. Amabaz aut esse dra
 conum sanguinem dum implicant elephantos. Ruit
 em belue: et dracones obruuntur. Quozum cruoz suffus
 terram inficit. sitqz pigmentu quidquid solum tingerit
 Est autem puluis coloris rubet: quo sez vrantur picto
 res vt ceteris coloribus. Inde amabaz ex dracone
 et barzo. id est elephanto cognominatum dicit. **Aetoz**
 Porro sanguinem draconis quo phisici vtunt in me
 dicinis: aut gummi cuiusdam arboris: sic dicit ppter
 sanguis similitudine vt supus dicit est. **XXXIII.**

**De draconcopede. Et libro de natu
 ris rerum.**

Draconcopedes serpentes magni sunt et porē
 res: facies virgineas habentes humanis simi
 les: in draconu corpus desinentes. Credibile
 est hui? generis illu fuisse: per quem dyabolus Euam
 decepit. quia: sicut dicit beda: virgineu vultu habuit.
 Huc etiam dyabolus se coniungens vel applicans: vt

dicitur infra: vbi agetur de vipera. C. **Isidorus.** Obi
tel dicta est: qd habere colores habet. De qua poeta
q perferis pictus maculis theophrastus obites. cocolor
erulii ars inuiscet? barenti admor? id. **XL.**

**De padera et paria et prestere. Ex libro
de naturis rerum.**

Padera e serpens in germania ad grossitudinē
humani brachii: colore in ventre aureo: et dorso
virenti. huius status adeo noxius esse dicitur:
vt si virgam recenter cesam ori eius adhibeas cortices
eius flatu suo faciat in vesicas felleas ebullire. Sed et
fulgentem gladium si ori eius adhibeas lingua vene
no cum inficit. et vsqz ad summum gladii percurrens
tetro ceruleoqz colore afficit. ac si flama violenta corri
peretur. hic cum hominem in pede percussit: venenū
et ad cetera mēbra per momenta decurrit: et hoc p nimio
excessu caloris ei? dez nature cuius et ignis qui semper
ascendit. Cum autē ascendens cor tetigerit. sic homo
cadit et moritur. Contra qz remedium est: vt homo per
cassus in pede suspendatur in altum per pedes demisso
capite. sicqz venenū nequit ascendere: sed infectus loc?
exciditur: et per medicamenta sanatur. **Isidorus**

Parias est serpens que semper in cauda ambulat: et sul
cum facere videtur. De qua lucanus quo cōtēnus iter
cauda sulcare parias. **Prestere** est aspis qui semper
ore patenti et vaporanti currit. Unde poeta. Quaz di
stendens audis fumātia prestere. hic quem percussit:
distenditur. enormiqz corpulentia necatur. et rubeatū
eū putredo sequitur. **Alexander.** Prestere est serps
sumū et alans: et in morsu suo tumorem tantum homini
leso adducit: vt hūana prosi? forma pereat. **XLII**

De regulo. C. Isidorus.

Regulū ipse est basiliscus scz serpens longitudine
sempedalis: albis maculis linear. Idē et sibi
lus dicitur: quia sibilu occidit: anteq? mordeat
vel curat. Reguli sicut et scorpiones arenita queqz se
ctantur: et postq? ad aquas venierit. ydrofobas et lipha
ticos faciunt. **Glosa** super ysaiam xiiii. Regulū ipse
ret serpentis: qui solo visu v? flatu absorbet volucres
occiditqz homines. Unde et d achab et filio ei? esechia
sic loqitur ppheta. De radice colubri egredietur regul?
et semen eius absorbens volucrum. Est autem regulus
serpens penmaris. vnde vbi iuxta translationē nostraz
legitur volucres absorbens in hebreo iuxta hieronimus
legitur serpens volans. **Actoz.** Hinc etiaz alibi per
eundem ppheta dicitur: In terra tribulationis et angu
stie leena et leo: et eis vipera et regul? volans. **An
dromachus** in libro de confectione tryriace Regul? qui
et basiliscus: serpens est subalbidus super cuius caput
sunt tres pilei. Quēz cum videt aliquis paulopost mo
ritur: et quando sibilat moritur: qui audit sibilum eius
omnis quoqz bestia de illo mortuo comedens: statim
moritur. Et est malignior serpentum nec apr? tryriace

Boath. Regulum si quod animal viderit vel audi
erit: ydropicum efficitur et moritur. **Actoz.** De hoc
autem serpente. i. regulo: plenus dicit? est super? vbi
agitur de basilisco. **XLIII**

De salpiga et scitali ac sepe. C. Isidorus.

Salpigia vel salpigna serpens est que non vide
tur. Scitalis dicta est eo q? rāta tergi varietate
presulget: vt notarum gratia retardet aspicien
tes. et que reptando pigrior est: quos assequi nō valet:
miraculo sui stupentes capit: Tanti autē feruoris est:
vt etiam h̄yemis tempore exuias corporis feruentes
exponat. De quo lucanus et scytales peris etiam nunc
sola prunis exuias postitura suas. **Solinus.** Scita
lis h̄yemalis exuias pruma ponit. **Isidorus.** Sepes

est erigua serpens: que non solū corp? sed et ossa veneno
consumit. **Lur?** poeta sic meminit. Quaz dissolucus
cū corpore tabificus seps. **Idem** seps est tabifica
aspis qui dū morderit hominē statim cū consumit:
ita vt liquefiat totus mox serpentis. **lucan?** pua modo
serpens: sed quasi nōnulla cruce mortis habz tantum.
et post eripiūt omis animā: tu sola cadaver. **XLIII**

**De situla et spuente ac sirena. Ex libro
de naturis rerum.**

Situla serpens est parvus et malicōsus qui bo
minem siti interficit. hic rāta varietate resulqz
vt intuentes pulcritudine retardet: et que natura dedit
reptādo pigriorem: miraculo stupentes detinet: quos
assequi non valet. Est autē tanti feruoris. vt et in h̄yeme
pellem deponat. hui? morsu qui tangitur: igneo coxrep
tus ardore: succeditur. **Actoz.** Situla genus est aspi
dis: quod grece dicitur dyplas: de quo pleni? dicit? est
supra. **Quicenna.** Spuens dicitur quidā serpens qz
spuito suo interficit illud sup quod cadit: quod scz sp
tum pucit dentes eius constricti sup alios. Qdōz etiā
spuit ip? interficit longitudo eius est vsqz ad duos cu
bitos. et color eius cinericius ad citrinitatem declinās
et illū quem mordet. interficit anteq? redeat. Quem cū
mordet sine sensu remanet. et sine motu quiet?. et p̄su
do dormiens post saltus cōtinuos. et clausione oculo
rum et tortionem colli. et spasmi: et pulsū mordiatū.
et non sentit dolorem intestinoz. et intromittit digitos
in guttur suū. et euomat. **Isidorus.** Syrene sunt in
arabia serpentes cū alis que plus currit q? equi. sz etiā
volare dicitur. Quaz tamen virtus est. vt morsum an
mors insequatur. q? dolor. **XLIII**

De taranta et tortuca. C. Physiologus.

Tarante serpentes sunt modice quantitatē. a
quib? puncti vehementer angustiantur. Et nisi
tiriaca eis subueniatur. qzqz angustate mori
tur. **Ex libro de naturis rez.** Tortuca de genere ser
pentū quidā esse volunt. veneno quidē in vita caret:
sed nequaq? post mortem. Nā renes eius: vt dicit Am
brosius: si quis post mortem nudo pede calcauerit: ve
neno statim inficitur. Est autē duoz pedum: caput ha
bens vt bubo: caudā vt scopus: duobus scutis durissi
mis quasi testis regitur: quibus adeo se induit: vt diffi
cilter etiā validissimis ictibus periri possit. Quaz vt
gallina. sed oua eius ad comedendū sunt noxia. **Tor
tuca** femina: vt dicit **Aristoteles:** non habet nisi vnam
viam exat? supfluitatis: quis habeat vesicā cōtra dim
animalū naturā habentium plumas aut squamas aut
corticem. Nā ista omnia nō habent vesicam. **Actoz**
Tortuca dicitur et testudo. qz teste regimibus adopra
est i caucne modū. hāz plūme sunt aquatice: de quib?
tam dicit? est supius in tractatu de piscibus. Quedam
vero terrestres que et siluestres dicitur: nec sunt vene
nose. sed ab homibus comedūt. **Aristoteles.** **Tor
tuca** est animal quadrupes: habens linguā et pulmone
ac debilem vocem: habet pulmone parū et sicum. nec
sirit. sed abstinet se a potu lōgo tempē. Epar habz ma
lum valde quia corpus ei? est complexionis male. habz
vesicaz et facit oua completa. Animal aut quadrupes
ouans habz instrumentū sensus. vt os et nasum: et au
riculas: que non sunt et nisi quasi vic carne: ppter cu
tis duriciem. Qd manifestū est in tortuca. et in serpenti
bus magnis. et in crocodilis. Item animalia in cau
ernis latentia: nō citiūt senectutem: nisi ea que cotū ha
bent subtile. nō restem vt tortuca. Nā et ipa manet in
cauernis. Animal plumā aut squamas aut corticez ha
bens. non habz vesicam. ppter paucitatem potus: et qz
supfluitas aque transit in plumas et alia: ppter tortu
cas: qz pulno tortuce maxime carni? est: et sanguine?

diebus ac noctibus. donec laxetur pellis eius. Tunc vadens excisum petre querit. et per ipsum transitum facit. sic quoque expoliatur ut inueniat. **Rasi.** Fertur de vipera quod si boum zamozed oculi eius intueatur. illico eliquatur et a capite fluit. **Aucema** vbi supra. **Vipe** sunt serpentes habentes capita plana et lata. collum minutum ac subtile valde. quorum caudae curte sunt strepitum facientes. ac fontium in incessu. **Capitur** autem a medicis in fine veris. et principio estus ut inde troscica fiat. **Quibus** tamen non omnes conueniunt vipere. sed flauae et de flauis femine. **Item** in ii. canone. **Vipere** post hyemes de cavernis egredientes oculos suos super feniculum frugant ut illuminentur. vrina hominis vtiliter effuditur super motum vipere. propter quod vipa petrosae. **Idez** in quarto canone. vipaz deteriores sunt masculi. femine sunt incoluntiores. **Et** motus quidem femine cognoscitur per inuentum fixationis plurimum dentium quod duorum. in parte qua morozdit. **Egreditur** autem a principio rei: et loco dentium sanguis: deinde virus feruens: et for tassis incipit aquosus. **Deinde** spumofus: deinde ut erugo eris. **Et** tunc quidem coarctatur ad substantias veneni et colorem eius: et dolet locus. **Deinde** perambulatur dolor eius: et apparet apostema calidum: rubrum habens botbor: et vesicas: sicut et adustione ignis. **Et** accidit in visceribus inflammatio in corpore rubedo cum rigore. **Deinde** sudor frigidus. et corruptio coloris ad viriditatem deducitur. et comotio vertiginis et frequenter ambelitus: et nausea: et singultus etc. **Et** plurimum quidem moritur in tribus diebus. quibus autem vltis ad vii. post radices aut communes in curatone: fortior huius curatio est ad triacam de viperis proparare. **Aristoteles.** tot rura comedit vipera: et tunc radices origani siluestris comedit: cuius locum antea signat. **Alioquin** moritur in tribus diebus: si radicem illam non inueniat. **Glosa** super tob. x. vipera politionis est corporis quod aspid: tardius quoque veneno suo occidit. **Ex li. de naturis serp. De** vipera dicit philologus: quod habet faciem humanam vltis ad vmbilicum: ab vmbilico vero vltis ad caudam crocei vultus figuram. **De** artus digestibilibus quasi forame acus est: et ideo morte ceterarum conuictio non potest: sed tantum per os. **Lauernas** habet loco auribus: et tres dentes tibi. **Motus** eius tumorem et inflatorem inducit. et iracundia bilis esse perhibetur. **hic** serpens in hyeme in terra conditur. **Ambrosius** et basilius sacri doctores referunt quod si quis vipa mortuae renes incaute calcauerit: grauius quod venenum perhibetur nocere et irremediabile vulnus serpere. **CLIX.**

De generibus viperarum Andromach in libro de cofectione triacae.

Viperarum ac serpentium tria sunt genera. **Ex** his enim est que dicitur aspis. cuius habitatio est in sicco et in locis aquosis hec quoadque amercia est quoadque citrina. **Aliud** genus dicitur. yridinicum quia simile est coloris yridinum. **Ex** his etiam est que dicitur spuens: et sic nominatur. quia venenum suum ex puit super hominem: **Est** iterum alia species aspidi similis cuius habitatio quoadque est in aqua: et illa nominatur vdra. quoadque vero est in sicco: et hic nominatur terre stris sed non aquosa: et hec species minor est aspidi. sed capitis latioris. **Item** ex speciebus vipaz est illa que affros dicitur: que cum vider aliquem collum suum extollit et mensurat: an consequatur hominem. **Deinde** salit super ipsum: et expuit venenum in ipsum: et faciem eius. statim interficit eum. **Huius** autem vipere spes sunt tres: vna dicitur serpin. alia scidiosa. tertia vero basilida. **Et** cum huiusmodi vipa fertur semetipsum interficisse cleopatra egypti regina. **Li** enim augustus vixisset antonom egypti regem: voluit cleopatram capere viuas: ut eam romanis

ostenderet ipsamque palaret. **Quis** postquam id contigit: volens inimici manus euadere: serpente pnomiatum accepit: ipsamque manille sue sinistre adhibuit: quia cor in latere sinistro esse cognouit: punxit ergo eam serpens: statimque mortua est. **Quidam** vero dixerunt quod illa se iterum cere volens brachium suum momozdit: donec sanguis exiit: postea de veneno huius vipere quod apud se habebat accepit: ipsamque super vulnere proiecit: et statim mortua est. **Nos** quoque viperam hanc in alexandria vidimus: et velocitatem interfecionis eius. **Cum** enim iudex aliquem no bilem iudicat ad mortem: volentes eum subito interficere adducunt huiusmodi viperam. et faciunt ut ipsa circa pectus pungat eum statimque moritur. **L.**

De generatione ipsorum Isidorus.

Vipera dicitur esse eo quod vi pariat. **Nam** cum venier eius ad partum intumuerit: caruli non expectantes naturam nature solutionem: corrosi et lateribus inde erumpunt cum matris interitu. **Lucanus** vipa cocuit abupto corpore nati. **Fertur** autem quod masculus ore inserto vipa semen expuat. **Illa** autem et voluprate libidinis in rabiem versa: caput maris ore receptum praecidit. **Ira** fit ut parens uterque percat. **Ma** sculus dum coit: femina dum punitur. **Ex** vipera autem fuit pastilli qui troscici dicuntur a grecis. **Ex** libro de naturis rez. **Vipere** mas cum inter omnia fere serpentium genera crudelior sit: ad feminam tamen suam blandus est: ut dicitur **Ambrosius** et **basilius**: **Ab**sentem namque feminam mas requirit. et blando sibilo pclamat. **Et** vbi coparem aduentare senserit. venenem euomit ob reuerentiam eius: honoras gratiam nuptialem. **Ambrosius** **Vipera** vbi cocundi cupiditatem assumpserit. murene maritime nota sibi copulam requirit. vel nouam preparat. **Progressus** ad litrus sibilo testificante sui presentiam ad conjugalem complexum illam euocat: **Illa** autem euocata non deest: et venenato serpenti vsus sue conuictionis expetito impititur. **Cum** autem sibilo murenam euocatur. venenam suam vomit. et post coitum illud resumit. **Philosophus** libro x. vipere mas: ut praedictum est: cocundo femine caput in os inserit. quod illa dulcedine voluptatis absorbit. **Ceteris** vipera sola intra se parit oua vni coloris et mollia: ut pisces. tertia die intra utrumque carulos excludit. deinde singulos singulis diebus parit x. fere numero. **Iraque** ceteri tarditatis impatientes conrumpunt latera matris occisa. **Ceterae** serpentes contra oua in terra incubant. et fetum sequenti excludunt an no. **Idem** in libro xi. **Porro** vipera praegnans veneno impulso dentium repulsi virus fundit in motus. **Est** autem vulua vipere et intra se parientibus duplex. **LI.**

De quibus viperis conficienda sit triaca Aucema in quinto canone.

Vipere non omnes. ut dictum est: troscicis medicis malibus conficiendis conueniunt. sed flauae ac de flauis femine. **Quarum** signum est. quod masculi in omni latere dentem vnum habent: femine vero plures. **Opportet** autem de vitari cornutas varias: et aspides ad albedinem decliuos. **Nec** capiatur ex piscinis et littoribus flumioy et marium. neque petrosae: quoniam in eis sunt quercine sitim facientes. sed capiatur in loco longinquo ab huiusmodi nec ille que sunt debilis motus. sed que velocis hites caput eleuatum. et aspectum audaciam. **Andromach** vbi supra. **Ex** omnibus serpentium generibus vipa tantum eliguntur in triaca. quia genera serpentium in radice sunt tria. **Quidam** enim habent venenem forte velociter interficiens. ut basiliscus et aspis ac quercus: **serpens** **Alii** vero debiles ac pigri sunt: nec multum ledunt: nec omnino interficiunt: sed dolorem ac lesionem et apostema in loco punctura faciunt: **Inter** hec est medium genus vipere: quia nec sunt multi veneni: nec itez debiles

cant inter aures ad erimendum lapillum. quem ab ea terita deuorari aiunt. alii toto capite vtuntur. **S**unt autem vipera pastilli qui a grecis vocantur reriacti. **E**ximius intranea et liuo: spine reliquo corpore in patena cum aqua et aneto discocto: ac spinis exemptis additaq; si milagine. **S**icq; pastillis siccatis in ymbra ad multa vtuntur medicamenta. **Q**uidam etiam non tantum corpus. sed etiam adipem cum oleo decoquunt ad medietate reducentes: cum opus sit trinis stultis eius additis in oleis punguntur: vt omnes bestie fugiant eos. **P**terea constat contra omni serpentium ictus quis insanabiles ipsarum serpentium extra imposita auxiliari: **E**osq; qui alii qm vipere tecur coctum hauserint nunq; postea ferri a serpente. **L**inis pelles vipine alopias explet ceber rime. viperam quoq; viuam in nouo fictili cobure: ad viso femiculi succo: et oculos inunge vtilissimus est ad effusiones et caliginis. sit et collarius e vipera in olla putrefacta vermiculicq; cnatris cum croco tritis: **I**n olla etiam cum sale exturitur que iungendo claritatem odorum consequitur. et stomachi tonusq; coorporis tempore stuitur. **D**oc sal et peccori datur causa salutis in antidotum contra serpentes. **Q**uidam viperis vtuntur in cibis. **P**rimu omnium occise statim sale in os addi iubent. donec liqueat humor: quatuor digitos mensura vniuus precisa. exepitilq; ceteraneis discoquit i aqua aut oleo sale et anetho: et omnib; aut statim vefcuntur aut a pane colluntur vt sepius vtantur. **I**ns pter supra dicta pediculos ex corpore toto expellit atq; purius summe cutis. **E**ffectum etiam ostendit et p se capitis viperini cinis. valet quoq; oculis inunctis: **I**n eis adeps similiter vipinus: **P**orro de felle non audacter suadeo que precipitur: quia non est aliud venenus serpentinum. **B**eatricoides. **A**deps viperinus suffusiones oculorum et obrusiones et caliginis: mixta cedria tantu poteris: et melle attico et oleo veteri curat. **A**lazq; pilos inunctis nasci non sinit. **E**t li. de naturis rerum **E**tra vipere valent contra omni serpentium ictus vt dicit **P**linius. **L**unica eius quem proicit cus in nouatur in vino cocta: dentib; et oculis medetur adeps et caliginem oculo tollit.

De idra. **S**idoris. **I**dra dicitur draco multosq; capitus: qualis fuit in lerna palude prouincie archadie. hec latine excedra dicitur eo qd vno ceso tria capita ecrete scabant. sed hoc fabulosum est. **N**am constat idra suis se locum euomentem aquas vastantes vicinã ciuitates in quo vno meatu clauso multi crumpebat. **Q**uod hercules videns loca ista exiit: et sic aque meatu clausit. **N**am idra ab aqua dicta est. ydros autem est aquatilis serpens: a quo ictu obtur gescit: **L**ui? quidem moribus boam dicunt: eo qd simo bouis remediatur. **P**linius libro xxxi. **E**tydros: vt dictu est supra: vocatur a greco coluber viuens in aqua: **H**ui? quatuor dentib; superioribus in dolore supioy ginguas sacrificat: inferiorum in inferioribus. **A**liqui vero canino eoz rrimodo contenti sunt. **P**hisiologus. ydros in nilo habitat: et est statu minor crocodilo. **L**unq; videt cum in litore domientem aperto ore vadit et inuoluit se in luto quo facilius possit illabi faucibus eis. **C**rocodilus ergo subito cum viuũ transglutit: qui dilanians omnia visera eius: viuus et illelus ab eo erit. **E**t libro de naturis rerum. **E**st autem ydros: vt scribit **P**linius: pulcherru? anguiniũ in orbe terrarum. **H**ui? serpens tecur ad percussor remediu feruatur. **F**abiose vero deã e ydra serpens cui? cum veller caput hercules amputare. statim duo subcreuerũ: sic semp amputatis quibusdã alia statim subcreuerũ. **D**ec de serpentib; dicta sunt. **D**equitur

de secundo genere reptilium. i. lacertis. **C** LV. **De genere lacertorum.** **S**idoris. **L**acertus est reptilis genus sic vocat? eo qd bybachia et tui. pedibus immitur. **G**enera vero lacertoz plura sunt: vt botracha: salamandra saura: stello. **A**ctor. **I**n eodem genere non inerto reputantur rana et bufo. **N**am et botracha videlicet similis est rane: et rana dicit? botracha grece. **A**liqui vero sumitur lacert? siue lacerta p botracha. videlicet genus p specie. **A**restoniles. **L**acertaz genus omnino non claudit oculum. **L**acertule apes et omne animal auulofum hęceme latent in cauernis. lacertule manent in rumis lapidum et pietum in locis angustis. **I**n his scia maior est. sicut in ranis ac serpentibus et araneis. hñ resticulos spondili applicatos. **I**n coitu ita reuoluit: si cur et serpentes: implicatur: vt vnum corp? capita duo hñs esse videatur: vnicum habent ventrem: et eoz cau de cresunt postq; abicise sunt. **A**nimalia squamosa si cur et lacertule ac serpentes indifferēter comedũt herbas et carnes. **I**n arabia inuenitur lacertula maior cubito. **A**ranea multo ceteris lacertam venatur: et prius incipit texere sup ipm: donec orificium eius foriter ligetur. **D**einde vadit ad ipm et mordet eum. quousq; moriatur. **D**oc animal ona completa facit. eiusq; pulmo paruus et siccus cũ inflatur tumescit. **P**linius libro octauo. **L**acerte quonies cũ serpētib; cosueuerit pugnare: vulnerate herba dypranno ad serpentiu ictus p eipue se resouent. **I**dem in libro x. **Q**uadrupedum oua gignentiu lacertas ore parere: vt vulgo creditur. **A**restoniles negat. **N**ec incubant eadem oblite quo in loco sunt emig: qm huic animali nulla est memoria. ita qd p se caruli erumpunt. **I**dem in libro xi. **L**acertis est bifida lingua et pilosa. **I**n pebre tamen in superioribus. his plexq; sunt gemine caude. **I**dem in libro xvii. **C**ontra crucas et mala ne putrefcant viridis lacerte felle tangi cacumina iubent. **I**dem in libro xxx. **L**acerta in vino potata morsus suos sanat. **E**t li. de natura rerum. **L**acertam poct? vermẽ dicunt qd serpente. quia clement? ferit: libilat tñ vt serpens: et caudã habz consimile. linguãq; bifidã et pilosã. **P**edib; vero graditur. **U**no ex duob; capro. reliqu? efferatur. **H**uic animali nulla est memoria: et ideo nõ cubat: oblitera qui dem in quo loco sit enita. p se erumpit caruli numero videnti. **Q**uidã dicunt fetus a matribus deuorari: vno relicto qui se matris clumb? imponit. et hic vltor frat? parentes suos occidit. **L**acerte sunt i india numero pedum xxiij. colore fulgenti. **E**st et de genere lacertarum belhola quedã forma sed colore dissimilis. que caudam habet nigra: et araneis siluestrib; vefcitur. **F**ozarib; vbi supra. **L**acerta cũ lenuerit obscuratur oculi eius: et excecatur. **T**unc cõtra solem ad eius radios intendit. et oculos suos aliquãdiu tpe matutino p foramẽ dirigit. quousq; redeat visus ei? ac pfecte videat vt prius. **G**lofa sup **L**euiti. xi. **L**acerta immũdus animal secũ dum legem: in sepulchris habitat: et inconstantiã vite si gnat. **Q**uicẽna in secũdo casũ. **L**acerte natura stelli omi vicina est: sed melior. **S**anguis eius confortat visum. **S**tercus eius albugini confert oculi et puritatis: et visum acuit. coloreq; bonum efficit. **I**dẽ in ii. casũ. **L**acerte caro mortificans est: et ei qui bibit eã. accidit apostema lingue: et puritatis: et dolor capitis. et adustio et tenebrositas oculoꝝ. **C** LVI. **De borace et botracha.** **E**t libro de naturis rerum. **B**orax est gen? bufonis: quod in capite portat gemmã sui nominis: hic vulgo trapondina vocatur. sed quando bufoni viuo et palpitanti ex

trahitur: tunc ipse lapis in medio sui oculum habere dicitur. Cuius autem aliquadiu mortuo extrahitur: tunc malicia veneni oculum exstringitur et lapis victatur.

Philosophus botax de genere bufonis est: hic propter veneni quantitate: quoniam tangitur inflatur. Cum aranea pugnat et ab ea vincitur: Nam cum illa frequenter pupa gerit ille se vindicare non valens: intus inflando se extrahitur: quod medius crepat: et moritur: huius morbus pessimus est: et insanabilis efficitur. Gemma in fronte nutritur: quia occiditur: et que ab ipso animali botax appellatur. Quando extinctum habet oculum: herba speali vitetur in qua visus recuperat: rura vero interficitur. humida loca et maritima libenter inhabitat. odit claritatem solis. nec cum de facili videre paritur. nocte ambulat. et huius magis per vias hominum tritas vestigiis. per diem vero lateri addidit. Odorem florentis vince fugit et prope cubitalem magnitudinem aliqui crescit: In hispanie partibus illo seipue botax genit habetur: quod lapidem in fronte portat. **Isidorus**. Botraccha dicta est: eo quod habeat rane speciem. Nam greci ranam botraccham vocant.

LXVII.

De bufone. **Aetoz.**
Bufo est animal venenosum: omnibus notus: quod videtur ab auroibus dici rubera vel crassancium de quo dicitur inferius. Est autem bufo frigidissima bestiola: et aspectu fedissima quae fertur habere cor in gutture. unde nec de facili interficitur: nisi per medium guttur transfigatur. Ex putredine autem vel corruptione terre nasci putatur. **Et libro de naturis rerum**. Bufo etiam reptile venenosum: habet visum pestilentem. atque etiam foetidum. Tera vesatur: et hoc pondere et mensura. Quantus enim in anteriori pede concludere potest. hoc illi per cibo quotidiano est. Timet enim ne sibi terra pro cibo deficiat: In gallie partibus est bufonis genus quod comitatus dicitur: quia comitare videtur. In a solo vocis sic appellatur: Colores habet duos: terris et croceis. hi vero procedunt: tunc voces rubay edunt: duoque et duo voces rubay reddunt suavit. In sola gallia voci feri vivunt: elati voces pedunt et muti sunt. **Physiologus** bufo est animal horroxus quod nunc cum aranea: nunc cum lacerta: quoniam vero cum colubis: vel etiam cum serpente plium subdit. Lelus autem veneno alterius animalis veneno sua plantagine medelam accipit. Salvia libenter vescitur: cuius radicem venenositate nonnulli inficiunt. Hinc est quod areola salvia: rura cingit debet: cuius ros bufoni mortalis est. Lapis in capite bufonis inveniunt: et ab homine gestatus: veneni malitiam arceat. Ex bufone quoque per combustionem in pulcrem redacto cum sibi relinquatur bufo vivit regeneratur. nec tantum vivus sed etiam plures.

LXVIII.

De gamaleone.
Gamaleon siue camaleon est animal quadrupes huius faciem quasi lacerte: caudam proliam et tortuosam. corpus asperum. cutem qualis est in crocodilis. profert autem ex cute quasi lanam quandam de qua zone contexte coburi non possunt. Est autem si al pigrum incessu: sed victorem suum interfecit perimit. Nam cum ales et eo comederit: illico moritur. Hoc idem animal dicitur et salamandra grece: et etiam: ut quodam volunt: stellio latine. Sed forasle diverse sunt speciei: quibus eiusdem generis: sicut capre et capree et rupi capre. Unde **Isidorus** camaleone ponit in genere bestiarum. salamandras ac stelliones tanquam diversas species in genere lacertorum. **Plinius** autem dicit stelliones habere quodammodo naturam camaleonum. De his ergo plenus dicitur infra ubi agitur de salamandra. que scilicet salamandra. quoniam vocatur et salamandra sicut etiam camaleon dicitur videtur et gamaleon siue camaleon.

LXIX.

De rana **Isidorus.**

Rana a garulitate vocata est: eo quod circa gentes tales paludes strepit: et sonos vocis importat: ut clamoribus reddat. **Et libro de naturis rerum**. Rana cotius magis est de nocte quam de die. et in coram coitu magna est mora: multumque seminis effundit. Ranas habet mare que alas habent. et omnis piscis feruntur: preter ranas. **Aucenna** in quarto casu. Venenum rane cognoscit per abominabile saporem sicut lepore marini per odorem. Sunt rane fluviatiles virides: et maritime rubee vitreque venenose. Cap potu accidit obfuscatio coloris: et apostematio corporis secundum semitam molliciei et adustio in gutture et ore: difficultas anhelitus et tenebrositas oculorum: et vertigo ac fetor otis. Quis etiam accidit spasimus: aut tetanus: et quoniam ventris solutio. distinetria et nausea: et vomitus: ac punitio romis: et sinopsis. et quoniam spina et vrinam et melitrua sine voluntate expellit: eius quoque qui euadit: et eis non soluantur dentes. immo cadunt: horum curatio conferunt vomitus: et exercitium plimum: et balneum: et inunctio cum oleis cialdis. et vinum plurimum: et radices hardinis. et siliter caperum: et calam aromaticum cum vino et omne quod coferit ydropisii. Sunt autem et rane citrue. et quibus abscondit appetitus: cibi: et accitit cruentatio: et corrumpitur color. Fitque sinopsis et nausea et vomitus ac dolor otis stomachi: et apostematatur venter et crura. **Hay** cura proxima est cure predictay. **Plinius** libro xxxii. Est rana parua et viridis et muta que forte si hauriatur bouem distendit. hec in arundinetis et herbis maxime vivit. Carnes eius supponitur oculorum doloribus: huius corporis humorem spiculus demissus daturam oculis inunctis narant afferre. Ranas carnis bus in hamis additis. purpure allicuntur. canes vero quibus in ossa rana viva data sunt: larrare negantur.

De diversis ranarum speciebus. **Isidorus.**

Ranas quedam aquaticae dicitur: quedam palustres: quedam rubere. ob id quia in vepubus sunt: gradiores dicitur. Alie calamite vocantur eo quod inter haridines et frutescunt: mitem omnem et viridissime: mureas et sine voce sunt. **Agredule** autem sunt rane que in siccis vel agris morantur: unde et nuncupate. Serabus super exodus. Tria sunt genera ranarum: vni fluviatile et vocale. alterum minutum quod calamitum dicitur: quod fit in os larrantis canis: piciatur: statim obmutescit. Tertium maximum quod rubent dicitur: pessimum et venenosum: quod vulgo crassantium dicitur. **Et libro de naturis rerum**. Rana vermis est: quoadquos colore viridis: si ille que rubet deterior est: loquax est: et vocibus importuna. vocem habet propria: coar: nec aliud quicquam dicere potest nisi cum premitur aut leditur. tunc mutatur vocem: et instar muris emittit exilem. huius vocis ratio secundum **Aristotilem** et hoc perpendi potest: ore clauso et in flans lateribus: eo sonat in gutture. ad sil labam vero at os aperit et instar folium latera reprimit: ut forosum spiritu vox elata promatur. multiplicat vocem: quando posuerit equaliter in aqua mandibulam inferiorem: et extendit superiorem. Cum autem ambas extendit: tunc oculi sicut candelae lucent: Timet omne quod spirat: et ab omnibus odioso haberi suspicatur. In augusto mense nunquam potest os suum pro quolibet misterio cibi vel potus vel vocis aperire. Quod si etiam manu vel baculo temptaueris: diffuciliter aperire poteris. Est et rana viridis ac puula coloris cognominata. que arbores ascendit: ibique inter folia requiescit. hec naturali prelatio pluuias in nubibus sentiens. fortiter clamat: future scilicet inundationis nuncia: reliquo vero tempore vix vix canat. In ora canum proiecta cis voce demere putat.

LXXI.

De ranis et rana... Rana a garulitate vocata est... Rana cotius magis est de nocte quam de die... Ranas habet mare que alas habent... Ranas carnis bus in hamis additis... Rana vermis est: quoadquos colore viridis... Rana viridis ac puula coloris cognominata... Rana a garulitate vocata est: eo quod circa gentes tales paludes strepit: et sonos vocis importat: ut clamoribus reddat. Et libro de naturis rerum. Rana cotius magis est de nocte quam de die. et in coram coitu magna est mora: multumque seminis effundit. Ranas habet mare que alas habent. et omnis piscis feruntur: preter ranas. Aucenna in quarto casu. Venenum rane cognoscit per abominabile saporem sicut lepore marini per odorem. Sunt rane fluviatiles virides: et maritime rubee vitreque venenose. Cap potu accidit obfuscatio coloris: et apostematio corporis secundum semitam molliciei et adustio in gutture et ore: difficultas anhelitus et tenebrositas oculorum: et vertigo ac fetor otis. Quis etiam accidit spasimus: aut tetanus: et quoniam ventris solutio. distinetria et nausea: et vomitus: ac punitio romis: et sinopsis. et quoniam spina et vrinam et melitrua sine voluntate expellit: eius quoque qui euadit: et eis non soluantur dentes. immo cadunt: horum curatio conferunt vomitus: et exercitium plimum: et balneum: et inunctio cum oleis cialdis. et vinum plurimum: et radices hardinis. et siliter caperum: et calam aromaticum cum vino et omne quod coferit ydropisii. Sunt autem et rane citrue. et quibus abscondit appetitus: cibi: et accitit cruentatio: et corrumpitur color. Fitque sinopsis et nausea et vomitus ac dolor otis stomachi: et apostematatur venter et crura. Hay cura proxima est cure predictay. Plinius libro xxxii. Est rana parua et viridis et muta que forte si hauriatur bouem distendit. hec in arundinetis et herbis maxime vivit. Carnes eius supponitur oculorum doloribus: huius corporis humorem spiculus demissus daturam oculis inunctis narant afferre. Ranas carnis bus in hamis additis. purpure allicuntur. canes vero quibus in ossa rana viva data sunt: larrare negantur. De diversis ranarum speciebus. Isidorus. Ranas quedam aquaticae dicitur: quedam palustres: quedam rubere. ob id quia in vepubus sunt: gradiores dicitur. Alie calamite vocantur eo quod inter haridines et frutescunt: mitem omnem et viridissime: mureas et sine voce sunt. Agredule autem sunt rane que in siccis vel agris morantur: unde et nuncupate. Serabus super exodus. Tria sunt genera ranarum: vni fluviatile et vocale. alterum minutum quod calamitum dicitur: quod fit in os larrantis canis: piciatur: statim obmutescit. Tertium maximum quod rubent dicitur: pessimum et venenosum: quod vulgo crassantium dicitur. Et libro de naturis rerum. Rana vermis est: quoadquos colore viridis: si ille que rubet deterior est: loquax est: et vocibus importuna. vocem habet propria: coar: nec aliud quicquam dicere potest nisi cum premitur aut leditur. tunc mutatur vocem: et instar muris emittit exilem. huius vocis ratio secundum Aristotilem et hoc perpendi potest: ore clauso et in flans lateribus: eo sonat in gutture. ad sil labam vero at os aperit et instar folium latera reprimit: ut forosum spiritu vox elata promatur. multiplicat vocem: quando posuerit equaliter in aqua mandibulam inferiorem: et extendit superiorem. Cum autem ambas extendit: tunc oculi sicut candelae lucent: Timet omne quod spirat: et ab omnibus odioso haberi suspicatur. In augusto mense nunquam potest os suum pro quolibet misterio cibi vel potus vel vocis aperire. Quod si etiam manu vel baculo temptaueris: diffuciliter aperire poteris. Est et rana viridis ac puula coloris cognominata. que arbores ascendit: ibique inter folia requiescit. hec naturali prelatio pluuias in nubibus sentiens. fortiter clamat: future scilicet inundationis nuncia: reliquo vero tempore vix vix canat. In ora canum proiecta cis voce demere putat.

De medicinis et ranis Plinij libro xxxij.

Rane iecur geminum esse dicitur: abucioz formis eam partem qua appetant oportere: et illa contra omnia venena que ex ipsis fiant. et si viue cõcrementur in olla: cinis eaz cum melle alopicias replet: ac melius cu pice liquida: singule quoqz rane i aceto decoquuntur: ita dentes dolentes colluantur: et in ore succus cõcreatur: Jus rane in patinis decocte: tussim fertur sanare. Cor eaz cum melle tritum medetur dufus rericis: morbo quoqz regio fassamentum eaz valet euz pipere: ita vt abficatur reliqua carne. Podagris et articularis vtilis est oleum in quo decocta sunt intestina ranaz. Item rane mirino decocte oleo carmbus abiectis: punctos liberat quartanis. Cor eaz adalligatum frigora minuit febrius. Si tumeat aures: ranaz adeps instillatus statim dolores tollit. Ghermes unati in boie ranaz tollitur felle: prodest et febriz ranaz felluz cinif. Zenes sacros ranaz viuentiũ ventres impositi restinguunt. pedibus postertoribz pronas adalligari iubent: vt crebriore ambelico profint ad sanguine quoqz narium silendum ranaz cinerem illunt: vel sanguine are factum. Seriatim siue capitis infantiu vlcera: rana in uersa efficacissime sanat adalligata: Jecur rane calamitis in pellicula grus adalligati venere excitat. Equo rum scabiem rane in aqua decocte: donec illini possint. extenuant. Rane ex oleo et sale decoctis vt succus so beatur: tetano medetur. Et fluminalibus ranis si carnes edantur: vel ius decoctaz: so beatur: profunt contra le potem marinum: et contra serpentes: et cõtra scorpioes et viuo. Aucenna in ii. casu. Cinis rane positus sup sanguinis locum: retinet eum. Idem cõferit apostemati bus cordaz: iucet eaz superfluis. Rana euz sale et oleo decocta dicitur esse bezabar lepre ac vermũ venenoso rri comesta. Et decoctõne rane flumialis os ad dolores dentiu colluitur et sedatur. Corpz rane petrose et pprie pinguedo eius faciem facit denius eradicatoribz: ipa qz dentes eius animaliu: qsi fumunt eam. LXII.

De rubeta Acco.

Rubeta siue rubetum: vt dictum est: pessimum e ac venenosum rane genus qd vulgo crassanti um dicitur Plinius libro viii. Rane rubete quaz et in terra et in humore vita est plurimus referre medicaminibz deponere ea assidue ac resumere passu dicitur: venena sibi tantum referuantes. Idem in li. xi. Rana insidiarum est vite. Idem in libro xxv. Sunt vetera ranis marime rubetinis poro artibemi sta prodesse traditur contra ranam potã. Idem in li bro xxvii. Marston zmirne tradit spurto rumpi tube tas: aliasqz ranas: et si rana quidem salua sua asperse rit oculum: precipuus remediũ est lac mliex. Ides quo contra mortum eiusdem bibitur et instillatur. Jecur ca melcoms cum rubete pulmone illitum: pilos detrahut. Idem in libro xxxii. Succus ranaz marinaz ex vi no et aceto decoctaz: bibitur contra rubete venenum. Dicte sunt autem rubete: quia in vepibus viuunt tñi: gradissime cunctaz geminis vclut combz: plene venefi cioz. Mira de bis certatim tradunt autores. ossiculo quod est in dextro latere i aquã feruentẽ iniecto: refrige rari vas nec postea feruere. Lanuz imper? eo cobiberi amorem et iurgia in potõne addito concitari. Generez adalligato stimulari. Rursus a dextro latere feruentia refrigerari. et hoc in agmina pellicula recentis adalliga to quartanas et alias febres sanari. coqz amorem ubi beri: podagris articularisqz morbis cum adipe veteri pdest rubete cinis. Porro necui rubete lacerto dextro adalligati: venere cõtrant: amorem vero finit rubeta in recenti corio pecoris adalligata: eadez aqua excocta potui data: suum medetur morbis. vel cuiusqz ranæ et

nis. Ex libro de naturis rex. rubeta diuersis referta medicaminibus: qñ vult deponit ac resumit et hoc assi due in passu facere dicitur. venena vero nunq̃ deponit: sed tãq̃ arma sua penes se referuat. habet gemina cor nua veneficõrum plena. Mira de bis certatim narat: autores. Carmbus eaz in hamum positus: pprie pur puras allici certum est. Contra venena marini leporis et rubete: cinis eaz remediõ est in aqua potatus.

LXIII.

De salamandra Plidonis.

Salamandra dicta est: eo q̃ contra incẽdia va leat. Cui? inter omnia venenata maxima vis est. Cetera em singulos ferunt bec plurimos pariter interimit. Nã si arbori irrepserit: omnia poma veneno inficit: et eos qui ederint occidit: Que etiam si vel in puteũ cadat: vis venent potantes interficit. Ita contra incẽdia repugnã: ignes sola animaluz extin guit. Quir em in mediis flamis sine dolore et cõsump tione. Nec solum non vritur: sed extinguit incendium. Plinij libro x. Salamandra est animal lacerte figu ra: scellarum occulta et ceca origine: nunq̃ nisi magnis imbutibus proueniens: et serenitate desinens huic tã? est rigor: vt ignem tactum extinguat: non alio modo q̃ glacies. cuiusdam sanie que lactea ore vomitur: quãqz parte corporis humani cõtacta: toti defluit pli. Ides quod contactum est colorem in viridiginẽ mutat. In bul non est masculinum gen? aut femininũ. Grem in li. xi. Venenatis pasta notia fuit et ipa. Apros in pãpulia et in mõtuois sclicie salamandra ab bis deuorata: qui ederint: moriuntur. nec vllus est in odore vel sapore itel lectus. Idem in libro xxx. Panis coctus lignis a sa lamandra contactis: interficit. Ex libro de naturis rex. Salamandra quã nonnulli cameleontem id est leo nem terze vocant. Est animal quadrupes: faciem hõis lacerte: vel vt dicit Aresstolis: facies habz inter faciẽ porci et simie. In igne viuit: et incendium extinguit. p fert etiam quãdam lanam pallidam: de qua cõderte so ne cõburi non possint. Est autem splene carens: et con tra omnia animalia tecur habz in sinistra parte. In ce ris quoqz viscerum magna est in eo varietas a ceteris animalibus. macra est valde: quia parz habz de sangui ne. Ideoz timorosa est valde: qz diminuitur in ea ca lor: qui est mentiu? audacie. Timor etiaz eius causa e q̃ color eius sit varius ac p momenta mutabilis. Quã gallinaz more gignit: et ex eis fetus producit: In hoc autem genere nõ est masculus neqz femina: sed omnes gignunt. Alexander papa: vt fertur: ex bu? animal la na vestimentum habuit. qd cum ad mũdictam aliqñ la uari deberet. nõ alius aquis abluebatur. nisi q̃ in igne poniceret: et p ignem candescebat. LXIII.

De salamandre nocimento ac remedio Aucenna xbi supra.

Salamandra species est mordicatum: accidit ex eius potu dolores vebemẽtes in ano: et apo stema sicut ydropisus. et in ventre spasmus: et vrine retentio. Idem in eodem. Salamandra estimatur esse bestia lacerte similis habes quattuor pedes. et cau dam curtã. et q̃ ipa non aduritur. sed et si ponitur i larem: extinguit ignem. Accidit autẽ et ex? morfu do lor vebemens et inflatio in corpore. et grauitas lingue et punctio eius: et tremor ac stupor. Mulcoriens etiã accidit nigredo membri secũdum figuram rotundã et casus eius. Cura eius: vt quidã dixerunt. est cura can taridus: Et pprium quo curantur est. vt in potu deur resina pini cum melle. Detur etiam decoctio lili. cũ fo lus vrtice. Quidam vero dant ranas coctas. et de iure eaz in potu. Plinij libro xxxi. Testudinis marime carnes admixte ranaz caruibz. pclare otra salamandra

auxilantur. De ascorides. Salamadre virtus stipri ca est...

De saura et stellione

Saura lacertus est: qui quoniam senescit excecatur oculi eius. et intrat in foramen parietis aspicit...

De medicinis et stellione

Stellio visus pavorem infert scorpionum. et torporem sudoris frigidi. unde et ipsum oleo putrefactum...

tritum eradicat verrucas. spar stellionis sup molares corrosos positum: sedat dolorem coxus. Idem in tui. can. Caro stellionis mortificans est.

De vermibus in generali

Vermis est animal quod plerumque de carne vel de ligno: vel de quacumque re terrena sine vilo tereno cocubitu gignitur.

De vermibus in generali

Vermes dicuntur propter quod nascuntur ex putredine: itaque de carne vel de terra nascuntur: sine coitu et concupiscentia.

De vermibus in generali

Vermes dicuntur propter quod nascuntur ex putredine: itaque de carne vel de terra nascuntur: sine coitu et concupiscentia.

Marginal notes on the right side of the page, including 'Liber' and various small text fragments.

nec pedes habent. et hi potius quasi rugis quibusdam subtilissimis in cute excensis se trahunt. Alii duos habent pedes: alii quattuor. et hi currunt et aliquantulum sanguinis habent. Alii vero plus quam quattuor pedes habent et hi etiam currunt sed omnino sanguine carent: quia si sanguis transit in nutrimentum multorum pedum: vel quod motus ipsorum pedum antichilatur sanguinem. Omne genus vermium habet humorem velut sanien pro sanguine. Est autem aliud vermium genus: quod pedes habet et graditur. et nihilominus pinnas habens. vel potius membrana volando ad cetera suscitatur: et hi foliis arborum materie viuunt: eaque dentibus rodunt. nonnulli quoque vermium et genere volantium minime rodunt. sed potius ex humidis viuunt. vermes autem generaliter secundum nutrimentum elementorum colores vel potentias fortituntur: ut qui multum habent de elemento ignis: aera sursum petunt. Qui multum de aqua vel terra. naturaliter tardiores sunt. Secundum hoc enim creaturarum visibilibus ordo disponitur. In celidome regione: sicut dicit Augustinus: in quibusdam aquis naturaliter ferentibus sunt vermes sicut in aqua frigida sunt pisces. Et extra feruntur aquae cum veniunt in frigidum: moriuntur. Licet autem vermis nomen conueniat vermibus vniuersis: specialiter tamen vermis appellatur ille qui de pura et munda terra nulla feminis commotione generatur. quo etiam in deceptone vel captura piscium hamis insectatur: Et tunc se domini de virgine natus per prophetam se comparat dicens Ego autem sum vermis: et non homo: **LXX.**

De diuersa vermium origine. Fidozus.
 Vermes sunt aut terree: aut aquae: aut aeris: aut carum: aut frondium: aut lignorum: aut vestimentorum. Propter autem vermis in carne putrida nascitur. Tinea in vestimentis: eruca in oleo: Teredo in ligno: tannus in lardo. Vermes carum sunt emigraneus. lumbicus: ascaride: costi: pediculi: pulices: lentes: tarinus: ricinus: ystia: cimer ventris. Emigraneus est vermis capitis. lumbicus ventris siue intestinum: dicitur quasi lumbicus. quia labitur: vel quod in lumbis sit. Alia vermis potius sic dicitur eo quod vit. Nam ubi morio dicitur adeo locus ardet: ut vesice fiant. Ricinus vermis est canis vocatus quia heret in auribus canum. pediculus capitis. tannus lardi. Et libro de naturis rerum Vermium multa genera: cum estate incipiunt: et cum estate desinunt. quia potius in corruptione nascuntur quam ex semine. Aliud autem est genus quod incipit cum estate et cum posuerit semen in arboribus aut domiciliis cum estate vitam sinit. manentque pariterbus mortuis semina per hanc: et verno tempore prodeunt aeris serenitate solisque calore animantur ad vitam. Aliud quoque genus est quod hanc conditur lateris velut mortui: et cum venient ad estatem renouatur ad vitam. **Petrus** come fit. Queritur autem de quibusdam huiusmodi miris animalibus: que vel ex cadaueribus vel ex humoribus nasci solent. Citrum sceta die creata sunt horum quidem sex genera sunt. Nam quedam ex exalationibus esse habent: ut bibiones et vno. papiliones et aqua. Quedam ex corruptione humorum: ut vermes in cisternis. Quedam ex cadaueribus: ut apes et iumentis: scarabei et cabrones et equis. Quedam ex corruptione lignorum: ut teredines. Quedam ex corruptione fructuum: ut gurguliones et fabis. De his ergo dicitur: quia que sine corruptione nascuntur: ut illa que ex exalationibus tunc facta sunt. que vero ex corruptionibus post peccatum ex rebus corruptis orta sunt. **LXX.**

De anulosis. Aetoz.
 Et his autem quedam dicitur anulosa. quoniam corpora quasi per quosdam anulos videntur esse formata et distincta. quorum etiam quedam sunt volatilia

ut apes. quedam gradientia ut formice: et illi qui proprie dicuntur vermes. Eadem quoque genera secundum Aristoteliem dicuntur et rugosa: secundum Plinium insecta: **Aristoteles.** Animal anulosum dicitur et rugosum. quia rugationes habet in corpore: anterieus et posterius: hoc genus sanguinem non habet. et anulositas eius autem est in ventre: aut in dorso: aut in utroque. Nec est in huiusmodi corporibus os separatum per se: neque caro: sed aliud cuius creatio est inter carnem et ossa. quoniam huiusmodi corpora secundum eundem modum dura sunt intra et extra. In his autem que longi corporis sunt multorum pedum est equaliter anulositas: Animalium anulosorum ita modi sunt: quorum vni congregantur ut greges: et quibus sunt vespe et apes. Genera vero solitaria sunt tria. Omnia quidem anulosa manent in cauernis suis in hyeme: nisi sint domestica. Et quedam ibi manent diu: quedam paucis. Apes in cauernis manent in diebus magni frigoris: manentque per octiduum pladius: usque ad tempus veris. Anulosa quedam senectutem exiunt et ex his que alas habent coopertas. Et que animalia pariunt: et clam eiciunt. que autem vermes pariunt id quod fallator dicitur. eiciunt. similiter accidit vespis et locustis. In corpore animalium anulosis est pars vlla terestris per se distincta: sed collatus ad os carnosum est: ad carnem vero terestrem. Omnia haec habent tria membra. scilicet caput et ventrem: et tertium quod est inter illa sicut in aliis est pectus et dorsum. et illud membrum in pluribus est vni. Item animalia corporis anulosi multi laboriosus sunt: ut formice et apes et araneae. **Plinius** libro xi. Insecta sunt immense subtilitatis animalia: nec usque rerum natura magis quam in minimis est tota. Et iure insecta sunt appellata ab infestis: que nunc ceruicis loco nunc pectoris et alii praecincta septem membra tenui modo fistula coherentia. aliqua vero non tota incursa rugas ambiente: sed in alio aut superne tibi imbricatis flexilium vertebri: nusquam alibi spectatone nature rerum artificis. Et libro naturis rerum: In anulosis minus est mas: maius femina. In apibus ac vespis vndique incisiones apparent. quoniam in his non est respiratio: neque pulmo sed tota per totum aerem nutritur. Ideoque et oleo infusa corrumpuntur poris obstruendis: acetosque confectum immisso reuiscunt et iudibus apertis. **LXXI.**

De pedibus eorum. Aristoteles.
 Pedes animalium anulosi corporis ad latera flexerunt: et aculei flexerunt interius. In eis autem qui longi sunt corporis et multorum pedum est equaliter anulositas: et huiusmodi animalia viuere solent aliquantulum post abscissionem capitis: ut dicitur infra. quedam ex anulosis faciunt coitum cum ambulat: et habent pedes posteriores anteriores maiores. Et quedam faciunt coitum ac flexerunt pedes ad posteriorem: ut quadrupes et horum corporum creatio non est sicut caro intra testas. sed inter illa. Ideoque non habent os vel spinam: nec saluabuntur nisi per corporis duriciam. et hic modus habet coitum. quod est subtile membrum. Item animalium anulose cutis: quedam habent multos pedes. propter sui tarditatem et naturale frigus. ut leuior sit eorum motus. Ideoque fuit animal frigidum naturaliter multipes. propter longitudinem sui corporis. et propter multitudine carnis corpus eius anulosum fuit: multoque pedes habuit. quod autem ex eis est parui corporis et pauca carnis: pauciores habet pedes altius. et maxime id quod solitarium est volatile. In quorundam huiusmodi animalium corporibus duo pedes qui sunt in anteriori maiores sunt quia duri sunt oculi eorum: nec acuto visu cernunt. et non possunt accipere volatum. nisi per virtutem pedum anteriorum: sed hoc facit muscarum genus. et modi qui assumuntur apibus: Pedes autem posteriores sunt maiores

non apes tantum: sed omnia insecta exanimantur: pre
cipue si capite vincto in sole ponantur. Ites et insectis
pennata quide autumno moriuntur fere: itabam etiã ce
citare. Muscis at humores exanimatis: si cinere condã
tur vita redit. Actor: Dicitur est tam supius q apes
ac vespe oleo infuse corrumpuntur potis obstructis. ace
toqs confesum immiso reuultuãt eximb' apris. LXXV

De sensibus ac vocibus eozum. Aristoteles

Omni hmoi animalium genera habet oculos
nec aliud instrumentum sensus manifestu omi
no. Et quedã illoz: ut dicitur est: habent mem
bru lingue simile. Qlibet autem eorum habet medz
p quod recipit cibum: et qns quidem molle: qns duz
hoc autem membrum est in modo careti lanca loco ar
moz: nec est in animali dentes habenti nisi in paucis
modis hoc membro musce ac multiliones pungit: et san
guinem extrahunt: habent quidem anulosi cozpis ani
malia omis sensus: sentiunt enim remote subtili sensu:
sicut apum genus: Quedam etiam olofactu sulphuris
moxiuntur. et si quis sulphur et organu agreste pulueri
sauerit sup domos formicar: inde fugabitur. Anulo
sa quedã habet sanguini conueniens: et maioris ac sub
tilioris intelligẽtie sunt animalibus habentib' sangui
nem vt apes: formice: et hmoi. Item animal anulolum
bandat p telam pietris: sentinqz modos odoris. Dozuz
autem quedam oculos habent: et palpebris carent: So
natura creatur oculos eoz maxime mobiles. habetqz
animal hmoi memby inter os: per quod sentit cibum:
sicut genus formicar: animal pulmone carens et modi
cum aque potans: vesica carens: nec recipit aquã in potu
sed pper abuz vt anulosa et pisces. Anulosa quoqz si
habent venas nec hanelant: nec nisi mebz quod cordi
necessario conuenit habent: Debz enim in quo est ase
sensus: et quod e causa vite: necessarii est: vt sit in prin
cipio mebz: cozporis in omni animãte. Et omnia qui
dem hmoi habent mebra cibi conuenientia: sed in locis
diuersantur: qz loca que cibos recipit variãtur. Sem
qz in animali anuloso inuentum est mebz: in quo e sen
sitiua virtus inter caput et residuũ corpus quod conti
net caput: hmoi animalis strepitus: est in cozpis interi
oriã: nec est per spm ecurrentem: quia non bandat: vt patz
in apibus et hmoi. Et his autem sunt dulcem haberes
vocem: vt parusi animal quod affilariu locuste: et quod
siblat nocte. Sim autem illoz strepitus: et sibilus fit
per telam sub pietre in loco abscissionis cozporis in duo
bus: vt parer in apibus et similib'. Ista dõppe nõ faciũt
streptum nisi volando: in extendendo alas et cõtraben
doz et hoc per aerem intra corpus et alas cadentem. Hi
mũter faciunt et locuste. hmoi autem animalia dormũt
quia quiescunt de nocte: et non vociferant: quia non vi
dent. Quis oim animalium duos oculos habentium
fit debilis visus. Itaqz si quis applicauerit candelam
de nocte videbit eas qescere: Est autem animal qõdaz
genus hmoi quod dat vocem de nocte: et non habet os
sed memby longum quod supra caput nascitur simile
lingue et illud mebz filius non est: nec aliqua superflui
tas in ventre animalis est. Plinius vbi supra. Inse
cta: vt dicitur est: immente subtilitatis sunt animalia
neqz vqz rez natura magis q in mimis est tota. habet
hmoi sensus et oculos tactum atqz gustatum: aliqua et
odoratum: pauca et auditũ. LXXVI

De generatõne ipozum. Aristoteles

Amulosis quedam generãtur ex coitu: quedã
per se. et quedam faciunt vermes. et illud qõdez
generatum quod habet figuram sicut vermis
qõ crescit fit magnum. et eius figura sicut ouũ: quia cõ
tinens sez cutis indurecit. et tunc est immobile. Cuius
causa est quia natura quasi pparat creatõnem ouozuz

ante tempus suum ppter priuatõnes cõplementi. Ver
mes em crescant: post illud cõmentum: et generãt ouũ
molle. et hoc accidit aliis generib' que non ex coitu ge
nerãtur: sed ex lana. Omnes isti modi primo non mo
uentur: Et cum deficcatur cortex ea contingens ac findi
tur: tunc exeunt sicut animalia completa exeũt ex aiali
bus: et exitus eoz est in tertia generatõne. Volantia
qõdem ex eis maiora sunt: q ambulantia: Et hoc apud
multos homines mirabile est: q scilicet vermes q gene
rantur ex animalib' cibantur pri: deinde nõ recipiunt
cibum: sed manent immobiles: sicut apicule que sunt au
rei coloris: et ex vermibus vespe. Natura quide ouoz
qõ completur non crescit: sed in prima creatõne crescit
et recipiunt cibũ quousqz diuidatur qõ interius est: et
tunc sunt oua completa. Quidã autem vermes in se ha
bent id quo cibantur: et exciũt a se supfluitatem cibi. si
cut pulli vespar: et apum. Quidã vero cibum accipiũt
ab extrinseco: sicut vermes omniuz alioz gener: Anu
losa que faciunt coitum cum ambulãt posterioroz pe
des anterioribus maiores habent: Quedã vero coituz
faciunt: et pedes ad posterius sicut quadrupes flectũt
Item animal anulolum in byeme coit: si conueniens ac
meridionalis ventus fuerit. Maximeqz illa que nidifi
cant: vt formica et musca. Non autem sepantur anulosa
nisi grauitur: quia coitus multum durat in eis: vt patz
in muscis et araneis. Hoc gen' a posteriori coit: et mi
nus super manus: id est mas sup femina ascendit. Pu
guescunt in tempore sue generatõnis: maxime si temp'
veris calidum et humidum fuerit. Quedam g anulosa
et coitu sunt. et animalia sibi similia gignunt. quedam
vero cocũt et generãt dissimile in genere. quia vermes
faciunt tantum: nec sunt ex aialibus. sed quedaz ex bu
miditatibus. et quedã ex rebus siccis. vt apicula et mu
sca et cantaris. quedã autem non sunt ex animalib' ne
qz cocunt. vt culices et multiliones et hmoi. quoz dam
femine maribus imponunt memby recipiens sperma.
et hic modus inuoluitur adinuicem in coitu longa mo
ra. Lunaz sepantur cito parium. et non nisi rem incom
pletam qõ omnes isti modi vermes gignunt. Ites mo
di q nõ semper spermatizant ligãtur adinuicem diu.
donec compleatur sustentatio suscepti. sicut cocũt aia
lia cozporis anulosi. Plinius vbi supra. Insectorum
plurima vermiculum procreat. nam et formice similem
ouis generant. LXXXVII

De apibus. Idozus.

Apes dicte sunt vel pro cozp se pedibus inui
cem alligent: vel quia sine pedibus nascuntur
nam postmodum et pedes et pennas accipiunt
re. Aristoteles. Apis est animal anulosi cozporis.
habens memby vel additamentum ab ore exitus per
quod gustat: et cibum contrahit ac recipit. sanguine ca
ret: dentes alioz animaliu dentibus similes habet. In
comitatu volat. et est leuis cozporis. habetqz quatuor
alas. duosqz pedes habet in dextera et duos in sinistra:
nec plus q quatuor habet ne volatum suũ prohibeant
hoc animal non recipit aerem: non bandat: animalia
multos cibos comedẽtia sunt diuersi coloris in parte
maiori cozporis. Ideoqz color apum est vnus: color au
tem vesparum diuersus. Comedit mel maxie in necel
sitate tempore. Unde qõ incipiunt infirmari apparer
mellis diminutio. qz videlicet comedũt ex eo nec repa
rant ipm. bonos odores diligunt: et aquis curãibus
delectantur. Plinius libro xi. Auleus apibus na
tura dedit ventri consertum. Ad vnu ictum hoc sfixo
quidam eas statim emori putant. Aliqui nõ nisi intissi
adacto vt intestinum quippe assequatur. sed fucos po
stea esse. nec mella facere: sed vt castratis viribus pari
terqz et nocere et prodesse. Est in exemplis equos ab

Omni ergo reges creati sunt propter convenientiam generationis semper remanent intra domos: et nihil operantur, et habent magnum corpus propter generationem: alioquin nisi generatio apum esset ex eis: non dimitteret intra domos et nihil operantes. Invenies autem sunt mares apum ociosos: quia non habent membris convenientes pugne propter gravitatem corporis. Apes vero magnitudinis medie sunt inter illos duos modos: et secundum hunc modum convenientes sunt creati pullos: sicut autem accidit leone: quod parit filios deinde paucos: quousque perueniatur ad unum. sic accidit regibus apum: quod primo generant multos, postea paucos, quia diminuitur superfluitas que sunt in corpore. quod autem generatio apum sit ex coitu felicitate inter reges et apes signum est: quod in foraminibus domorum inveniuntur. Aristoteles. Apes: ut supra dictus est: uno modo dicitur: eo quod sine pedibus nascitur. nam postea que nate sunt et pedes et pennas accipiunt. Has vero perierat et perti sunt de boum cadaveribus nasci. nam pro eis creandis vinulorum ociosorum carnes verberantur et ex putrefactio cruore vermes creantur: qui postmodum apes efficiuntur. Aristoteles. Apes ex coitu taurino recondito in terra nascuntur. ex conio autem asini vespe: ex stercore muscarum: erucarum: atriplicibus: rane ex acre infecto haneltu culices. C LXXXI.

De pullis earum. Aristoteles. Apes et folia atque herbas ore suo prolem legunt subitque maximum examen filiorum emittunt. et cum aues ceterae vix in anno semel singulos edant. apes geminos creant: et duplici ceteris fecunditate ponderant. Aristoteles. In annis pluvialibus multiplicatur valde pulli apum: quia propter humiditatem multiplicatur superfluitas in corporibus regum. In annis autem temperate completionis diminutio fit in pullis. Fertur autem quod cum amittitur in aliquo loco pullas: rector subito querit ipsum quousque iuvenat: quia cognoscit eum ex odore ipsius huius. Et eos alias coibet et foras in telluris oestrum inter apes nihil faciunt sed aliorum operationes corrumpunt. Ideoque bone apes eos vincunt. et eos retores interficiunt. quoniam illi pullos apum extrahunt. Apes quidem postquam ceram faciunt pullificare incipiunt cumque pullificatio non est prohibita: quin advenit in eadem cera pulli et mel ac huiusmodi. id est mares apum. Rex apum non exit alucaria nisi cum apus separatu magno: et ipse est in medio. Exit autem in tribus diebus: an reque pulli exeunt. Deinde pauca apes exeunt: et circa alucaria volant. Cumque advenit pulli: volabunt et se parabuntur inter se: ubique caterua una cum quolibet rege. Plinius ubi supra. In extremis autem fauis aliquando nascuntur apes gradiores que ceteras fugant. Oestrum vocatur hoc malum. Ruptis autem mediantis que singulos contingunt pullos apum modo emergit agmine vniuersus. Porro fetus intra dies xlv. peragitur. Propterea autem educi quada disciplina cum matribus operantur. regemque iuvenem equalis turba comitatur. Reges inchoantur plures nec desunt postea soboles ex his cum adulta esse cepit concordia suffragio tenerimus negant ne agmina distrahant. C LXXXII.

De sexu et etatibus earum Aristoteles. Apum in genere sicut et in ceteris animalibus minus est mas: et maius est femina. Femina vero rectoris dupla est ad apem meliorem: mares aculeis caret. et quousque quasi cum aculeo pungeret voluit: sed non potest: apes autem mares interficiuntur: cum angustatur locus in quo sunt. Multitudo namque masculorum in alucaria non facit eas magis negociosas. Corpora iuvenum in apibus sunt molliora: et veterum dura: Senus apum quod est fortiter mel durus: et dicitur quod sunt iuvenes apum quia non exercentur in arte: preterea iuvenes nequaquam

pungunt fortiter: sicut veteres. Plinius ubi supra. Quidam apes existimant progenerari coitu vni: qui rex in quolibet appellatur examine: et hinc solum esse mare. Principia ne fatiscat. id est deficiat magnitudine. Ideoque sine illo fetum non edat: apesque reliquas tanquam marem feminas non tanquam ducem comitari. Et si de naturis rex. Dicitur quod si rector apum vivus fuerit mares erunt et vna parte. Si vero mortuus fuerit: mares erunt intus cum feminis. Denique mares cum sint solitarii: occupant domos plures domibus apum. et mares faciunt sibi mel totiens domos. Meliusque stat apibus: quoniam pauci masculi sunt: quoniam apes magis negociosas non faciunt. Corpora iuvenum apum molliora sunt: et veterum dura: Iuvenes etiam apes nequaquam fortiter pungunt sicut et veteres. Apes autem senes dulcius mellificat quam iuniores. quoniam experientiam habent. C LXXXIII.

De regibus apum. Apum retores duos sunt modorum melior est rubeus: alius autem est niger: femina rectoris dupla est: ad feminas apum. Ambrosius. Apes regem sibi ordinant non sorte sed iudicio: et quis sub rege possit tamen libere sunt: quia propterea tenent iudicium: et fide devotio affectum et reges ipsum tanquam se constitutum diligunt. hic autem rex nature claris formatur insignibus: ut et magnitudine corporis preter et specie. Et quod in rege principum est morum maiestate: Nam si habet aculeum eo tamen non vitur ad vindictam. Sunt enim leges nature non litteris scripte: sed moribus impositae: ut et leuiores sunt ad puniendum: qui maxima potestate possunt. Sed apes que legibus regis non obtulerant: proinde condensatione seipsas mulcant: ut aculei sui vulnere moriantur. Denique ipsum regem suum summa pro rectione defendunt: et pro eo pro pulcris putant. Incolunt rege iudicium mutare: nec mentem flectere nesciunt. Eo autem amissio: fidem seruandi munus dicitur: quousque sua mella diripiunt. eo quod is interemptus sit qui principatus munus habuit. Non indiget farina rex populi: tantam quam apes devotio reuerentia observant. ut nulle e domibus eire audeant: nec aliis adire passus. nisi rex fuerit egressus: et volatus sibi videri dicauerit principatum. Aristoteles. Apes sicut et grues habent sollicitos circa se reges: quibus sunt obediens. Rectors apum duos sunt modorum: melior rubeus est: alius vero niger. femina rectoris dupla est ad apes que melior est. Si rex de alucaria ceciderit: apes subito ipsum erigunt: ac sub ipso sustentamentum ponunt. Bonus in quibus manent reges: non sunt nisi in fine. Eorumque numerus est multus. apes sunt ex regibus: et reges per se generantur. Quoniam autem reges: ut dictum est supra creati sunt propter generationis convenientiam. semper remanent intra domos: et nihil operantur. habentque magnum corpus propter generationem. Hi quasi patres percutiunt. et extrahunt apum mares: Bonus est enim ut filios oculos castigent patres. Sunt autem reges pauci: et apes que generantur ab eis. quoniam in prima vice generant multos: et in secunda paucas eo quod superfluitas que sunt in corpore immittunt. Reges apum non exeunt alucaria: nisi cum omnibus apibus. Quod si amittatur apicula: querit eam rector donec inueniat. Si rector deficiat: moriuntur. Sed fatigatur rector apum volatu circa ipsam. Precipue quoque moriuntur apes: si fuerint retores multi alii quam regem suum dimittunt: et ad regem qui plibus preest transfugunt. Et si insequitur eas rex primus: ipsum interficiunt. C LXXXIII.

Abduc de eodem. Seneca in libro de clementia. Apes iracundissime ac pro corpore capti pugnantissime sunt: et aculeos in vulnere relinquunt.

si cibus apibus vest: uas passas siccas vel ficus tufas ad fines ear: ponere vtile est. vel lanas tinctas passis. vel aqua multa madentes: gallinaz etia nudas carnes tadem tibi estare sicca flores tollente sunt pfectandi.

Arctoniles. Animalia qdem anulosa dormire mai festus est: hoc quod apes desunt. et no vociferant de nocte: Nam si quis applicauerit eis candelaz de nocte videbit eas quiescere. Queda ergo i principio diei ad operatorem exeat. quedaz vero donec expgestant alie desunt. deinde volant: et ad opandum simul exunt. ac reuertetes vociferant. Deinde paulatim strepitus ear: quiescit: donec vna illaz remanet volans et circiens q si iam tempus esse dormiedi significet: deinde desunt simul omnes: C. Plin. libro xxi. Apes a bruma arctu ri exortu aluntur somno diebus se. sine vilo cibo. Et ab arcturo ad equinoctiu vernu tepidiorie tractu iam vigi lant: sed etiam tunc alucei se continet: seruatiobz ad id tempus repetunt cibos. C. LXXXVII

De mansionibz earum. Arctoniles

Apes assignatas sedes incolit: domicilia tenar rabili arte componit. apis est et animalibz habentibus habitacula: sicut formica et mus et talia. apes manent in caucris in diebz magni frigiditatis. nec de pparato cibo comedunt aliquid. Signum huius. quia cum a foramine suo exiret aliqua illaz videtur qst puum. et nihil est in eius interiori. Manetqz post occatum pshadum. vsqz ad temp' vernum. Describitur autem domus maris. si mel fuerit modicu. Qdaz inuenitur i domibus apum est aut pulli. aut mel. aut latices. Itaqz prius incipit et cera facere domos apum: deinde cum alitecon multum fuerit. domos regum. deinde domos laticon qm mel fuerit multum. et incipit edificare sub pieribus aluceis supra: nec cessant descendere paulatiz donec pueniant ad aluceis ima. et vna domus habet duas portas. quaz vna est exterior. alia interior. hnt qz locum introitus et exitus. Domus aut cere que sunt cera coopte. cera plene sunt in maiori parte. Domi at in quibz manent reges. non sunt nisi in fine. Plinius vbi supra. Apes domos priuuz plebeis. edificant de inde regibus. Sic autem prouent' largior spatium. coru bernia et fucis adiciuntur de cellaz mime sed ipi maio res apibus: Regias domus impatoribz futuris i vna pre alucei extruunt: amplas: magnificas: septatas: rubeo culo emittes. qz si exprimat. soboles no gignuntur. Et angule omnes celle: a singuloz pedum opere. Sol stitio cuz nimis florere incipit et vna precipua est cellarum materia. C. LXXXIX.

De apibus inuestigandis. Palladii li. v.

Apes mense aprili locis apris querere sunt. Sz loca melliflua indicant apes si circa fontes frequetissime pascantur. Na si rariores videbuntur in his locis: mellificari vtiliter no potest. Sz si frequetes aquantur: vbi sunt examina ear: hoc genere possum' inuenire. Ac primo q longe sunt exploremus ac proxime. Rubricam liquidam breui vasculo infusam geram' et obseruemus fontes aut aquas vicinas. Tunc dorsa apum bibentium tangat illo liquore: tincta vesticula at qz ibidem moremur: Si cito reuerse fuerint quas tite rimus: hospicia ear: proxima esse notemus: si tarde spacio longiore submota quod p moza temporis estimam' ad proxima facile venis: ad longinqua hoc genere perducens: Latere vnu interno diuz cum suis recides artikulis: et in latere aperies: ibi mel eriguum vel destrutu mittes: et iuxta fontem pones. Cu ad eum couenerint apes atqz ingressi fuerint post odorem foramen pollice claudes opposito. et vnam rmi patieris exire: cui' fugam persequere. ca tibi partem demonstrabit hospitii. Luz ipam ceperis non videre: altera cotinuo dimittes: et se

queris Ita subinde singule dimisse te faciut vsqz ad locum examinis peruenire: Aliqui mellis bceussimuz circa aquas vasculum ponunt: de quo cum apis aquanda gustauerit: ad comune pabulum pergens alias exibe bit. Quaz frequentia subinde crescentem notata reuo lantiu parte vsqz ad examia profequaris. Sz si exami in spelunca recoditur: fumo eicitur: et cu exierit eris sonitu tertium: in frutice vel in aliqua silue se parte suspendet: et ita admoto vasculo recipietur. Si vero i ca ue arboris ramo fuerit: acutissima serza idem ram' sup infraqz decusus: et nuda veste coopertus: poterit afferri et inter alucearia collocari. vestigantur autem mane: ut tota die sufficiat ad sequendum: Naz vespere peractro opere' ad aquas plezqz non redeunt. Gasa autem qbz recipiuntur perfricada sunt citreagine: vel herbis suisibus: et conspergenda ymbre mellis erigui. Qd si vernu fiat et circa fontes alucearia sic tincta ponantur locis quibus apum frequentia est. multitudinē sibi sponte codu cent et si tamen seruari a furibus possunt. C. XC.

De apibz collocandis. Ex li. de natu reru

Apes: vt dictum est: meliores sunt parue rotunde in sele dense atqz constrictie facientes mel subtile. C. Palladius libro. i. Apes si emede snt puidemus vt plena coparent alucearia. Quaz rem vel inspectio: vel murmuris magnitudo vel frequentia monstrat comeantis examinis. Ex vicina pot' q longinqu regione ne aeris nouitate temptentur. Si vero longius aduehente sunt: collo nocte portetur. nec collocare nec aperire alucearia: nisi vespere instanti debemus. specule mur deinde post triduu ne omne iamnas suas egrediatu examen: hoc enis signo fugam meditantur assumere. Cetera em suo vnaqz reddemus. Tame credunt no fuge re si fercus primogeniti vituli alliniam' orbibus vasculorum Apibus stationes non longe a dsi coibz vel i orti parte secreta et aprica et a ventis remota et calidiorie locare debemus: que in quadrata constituta mensuram fures et accessus hominu pecudiqz sub moueat. sit abudans floribus: quos vel in herbis vel in fruticibus vel in arboribz procuret industria. Herbas nutritia origanum. thymum violas agrestes. affodillum: amaracu iacinctum qui yris vel gladiolus dicitur similitudie foliorum. narcissus. crocum. ceterasqz herbas suauissim odoris et floris. In fruticibus vero sint rose. lilia violae flauae. rosmarinus. hedere. In arboribz sisyfia. amigdalus persicus. pirus: pomiferaqz arbores quibus nulla amaritudo respondet floride succo. Siluestria vero glandi fera: robora. therebinth'. lentiscus. cedrus: tilia: ilex minor: et thymus: sed tati remoueat intinice. sint autem arbores a septentrionali parte dispositie. frutices atqz virgulta ordines suos sub materis crequantur: herbas de inde plano: post frutices conferemus. Fons vel riuus buc coueniat occlusus: qui humiles transecido former la cunas. quas operiant rara et transversa virgulta: sedes tutas apibus prebitura cum sitient. Arctoniles Apibus in hyceme couenit locus calidus. in estate frigidus Alucearii quoqz foramina clauduntur ppter fortem vetum ne ingrediatu. Oportet etiam ppe alucear planta re. mirtum et purum morianus et pisa et fabas et papauer et amigdalas. Plinius libro xxi. Silue florem non attingunt apes. et ideo ab eis procul esse debz. Aliqua vero seri couenit proxime que examina euolantiu inuitet nec longius paciantur abire. Arborem quoqz corum oportet cauere: quia moriuntur. degustato e' flore. Re medium his est sorba contusa et melle: vt hominis aut bouis vrina vel malipuncti grana vino amine cosperla: At vero genestas alucearis confici gratissimum est. C. XC.

De examibus excipiendis et custodiendis

pollos ipsarum extrahunt. et tunc omnes illi descendunt. Pu-
gnant etiam apes. cum volentibus ab eis extrahere mel.
Item apes biculores pugna forti cum longis pugnant
et ab alucaribus ipas tuciendo laborant. Beniqz si qd
non est ex alucaribus ad eas intraverit: interficietur ab
eis. Quaedam itaqz sigillatim sedentes aspiciunt ne ad ex-
trauam intret: quod si p. n. gligentiam eaz intraverit: vit
cuader. **Plinius** vbi supra. Apes quoqz si cubus de-
fecerit in aluco: impetum qnqz faciunt in proximis rapi
no pposito. At ille dirigitur aciem econtrario. Si custos
allicat alterutra pars que suis fauere sentierit: non eius ap-
petit. Ex aliis etia sepe causis dimicant. Ealsqz acies co-
trarias impatores duo instruit: Maxima est rixa i co-
uehendis floribus et suos quibusqz euocantibus. Que-
scz dimicatio in tactu pulueris aut fumo tota discitur
lacte vero vel aqua multa recoctantur. **Idem** in li. ix.
Asparago trito et oleo perunctum ab apibz pungi ne-
gant. Contra illarum aculeos rure succus et vino bibi-
t folia trita imponuntur vel macerantur: Succo etia ei-
puncti ab eis ferri negantur. **Idem** in libro xxi. Api-
bus cuspidis natura dedit venenatas: aduersus quas
succo malue vel foliozum bedere pungi est salutare vel
percutissos eas bibere. **Idem** in libro xxiii. Contra apes
vinum remedio est. Sed et decoctum ex foliis lauri sump-
tum reficit venenas. **Idem** in libro xxviii. Curta quoqz
ppolis ex aqua remediu qd efficitur est: populit naqz gur-
tam in foliis ferunt ex qua propolim apes faciunt.

Idem in libro xxviii. A scopione puciss. nisi ab api-
bus postea feruntur. **Quicena** in u. can. Decocto al-
tee cum aceto comixto vel cum vino coferit apes puctu
re limendo: Item oleum lauri confert ei. **Idem** in quar-
to can. Apis habet dispositiones proximas vespe. nisi
quia dimittit aculeum in pictura: et cura eius est cura
vesparum proxima. **CXXVI.**

De operationibus apum. Sidozus.
Hpes in officio melis generadi solertes sunt. et
incenarabili arte domicilia componunt. **Are-**
stoteles. Apes non venantur: sed opantur. addu-
cunt in alucaribus suis quo indigent ad ppatonem ex
modis flor. scz glandis et salicis et alioz. in quibus est
glutinosis aliqua. et illiuntur ex eo sufficiens alucaris
propter animalia nocentia. Et stricificat intro: aluca-
ris: si fuerint amplii. Deinde cogregant mel: et incipiunt
ex cera facere domos apum. Deinde domos regum: de-
inde alioz. et incipiunt edificare sub pteribz alucaris su-
pra: nec cessant descendere paulatim donec pueniant ad
eius ima. vnaqueqz domus habet duas portas vniam in
terius. aliam exterius. Cuiqz volat apis non intendit
ad flores diuersos: sed ex vno id quod indiget colligit
et ad alucar redit. **Plinius** libro xi. Apes primum fa-
uos construnt ceram fingunt. hoc est ex cera cellas fact
unt. Deinde sobolem postea mella. Ceram ex floribus
melligentem de lacrimis arbor. que glutinosa parunt.
et salicis vni. aridius succo. gummi. resina. et bus: mo-
dius primum alucar inuis rotu vt rectorio quodaz illi
unt: et alius amarioribus succis contra bestiarum auicta
tes id se facturas conscie: qd ab eis concupisci possit. De-
inde bis quoqz fores latiores circūstrunt. **CXXVII.**

De fauo Sidozus.
Hpes itaqz fauum ex variis floribus condunt.
textusqz certis innumera prole castra replent. **A-**
mbrosius. Apes fauos ordinant in castroz
modu in quibus in iure ac rotunde cellule sui conerctioe
in uicem succiunt. Opus suauis de floribz herbisqz dul-
cibus cofecrum. Quis architectus docuit eas ex ago-
nia cellaz indifcreta. laterum equalitate componere: ac
tenues inter domoz septa ceras suspendere mella sit
pare: et iuxta floribus botrea nectare qda distendere

Plinius vbi supra. Fauis superiori parte afficit pau-
latim etiam lateribz simul berent et vna pendet. Alucis
non contingunt: nunc obliq: nunc rotundi. qualiter alucis
us poposcit: aliqz et duoz gener: cum examina duo
concordibus populis distiles ritus habuerint. Ruertes
ceras pilaru instar interius a solo fomicatis fulciunt.
vt sit aditus ad faciendum. Primi fere tres versus ma-
nes struunt. ne promptum sit qd furacem inuictet. No-
uissimi vero maxime melle implentur. ideoqz auerso al-
ueo faui extruuntur. Hexangule omnes celle a singuloz
be pedum opere. **Et** libro de naturis rez. Fauis aut
iuxta Sidoz dicitur: eo qd comedatur magis qd bibitur
Fage em grece comedere dicitur Fauus autem dulcis
et lapidus: qz mel intra ceram continet. **CXXVIII.**

De cera. Aristoteles.

Hpes a floribus accipiunt ceram: et euz pedibz
anterioribz congregat ea: debinc ad pedes me-
dios illa mittunt. Deinde ad cozas peduz poste-
rioruz: postea volant cum ipa: et tunc manifestat ponder
rositas in ea. **Et** libro de naturis rez. Cera itaqz in
fauo later: que pura est et odorifera: pabulum luminis:
et materies literaz: mollis est: et tenax: et fragilis. In-
durata vero ad ignem mollescit. et qlibet formaz ipzel
sam recipit. **Sidozus** libro vi. Cere literaz materies
puuloz nutritices. ipe dant ingeniu pueris: pimum dia
sensus qm studium primi greci tradidisse probantur
Plinius vbi sup. Apes ceras ex oim arborz lateroz
qz floribus confingunt: excepta rumice ac chenopode:
falso excipitur spartum. quippe cum hispania multa in
spartatis mella herbz cam sapiunt: oleas falso arbitroz
excipi: appo oliue proventu certum est plurima examina
gigni. Nullis vero fructibus nocet. **Idem** in libro
xvi. Cera fit expressis fauis sed ante aqua purificatis
ac triduo in tenebris sicatis. Quarto die liquatis ig-
ne in nouo fictili aqua fauos regente. Tunc spora cola-
tis rursum in eadem olla coquitur cera cu eadem aqua.
Excipiturqz alta frigida vasis melle circumlitis. Opti-
ma est cera que vocatur punica. proxima qmaxime sul-
ua odorizqz mellei pura. Nazione aut pontica quas co-
stare edpes miroz inter venenata mella. Deinde vero cre-
tica est. Plimum emz ex ppoli habet. post has costica
qm ex burzo fit: habereqz aliquatula vim medicaminis
putatur. punica fit hoc modo: ventilatur sub diuo sepe
cera sulua Deinde ferret in aqua marina ex alto petita
addito nitro. Inde lingulis eligunt florem. id est candi
dissima queqz. transfunduntqz in vas: quod exiguus ma-
rine habeat frigide. et rursus marina decoquit sepatis
deinde vas ipm refrigerant. Et euz hec ter fecere. vna
ees crate sub diuo sicant sole lunaqz: hoc em cadorem
facit: si sic siccatur: Et ne liquefaciat ptegun. tenui lin-
theo: Ladidissima vero fit post insolationem etiam non
recocta: puica medicinis vtilissima. Cera nigrescit ad
vito cartarum cinere: sicut anchusa admixta rubet va-
riofaz in colores pigmentis trahitur ad reddendas simi-
litudies et innumeros mortaliu vsus pietumqz etiaz
et armoz turclam. **CXXIX.**

De operatione cere in medicina. Idem
in libro xxi.
Hpum omnis cera mollit: et calefacit: explet cor-
pora. Recens melior est in sorbitone datur di-
sintericis: fauiqz ipsi. **Diascorides.** Cera vti-
lis est rufa: et pinguis: et odorata: mellis odorem hns.
et munda: vt est pontica et cretica. Alba cera et pinguis
sedam habet virtutem. virtus est omni cere termatica
et plerotica: miscetur succis et pultribus. ppter disinte-
ricos pfectis: aduictio ad ea aliquid mellis. quo decoctio
fiat comestibilis. In modis pisi accepta coagulata lac
mams. soluit. Vires habet ois cera relaxadi duricialoz

annis fertilibus multiplicatur mel: et est tempus melli...

De operatione mellis in cibo et medicina

Hum mel calidum est et sicum in pmo. Mel autem thabarzed et de canis est calidum in pti...

Plinius libro xxii. Mellis quidem ipsius natura talis est: ut putrefecere corpora non sinat...

De aqua mulla ceterisqz poculis mellicis

Que melle duo sunt genera recentis et inuete rare: bec in egrotantiu cibis valet viribz...

De diuersificatione mellis multamoda

Apes quidem colligunt mel: qd est ros occultus cadens super flores: ac super huiusmodi cetera...

potis maloz humoz copiam per poros cutis abicit. Genarum foedes optime detergit. Ideoqz frigidis et...

De melle veneno so.

Hum quoqz sunt et mella quedam in hispania et v enenata. heracle in ponto quibusda annis...

Ita fit ut in omnibus annis sentiat hoc malum. Venenati mellis signa sunt quod omnino non denfatur: quod color magis rutilus est: odor alienus: sternutamenta pituitus mouens. Quod ponderosius innoxio: qui ederint huius se piciunt refrigerationem querentes. Nam et sudore diffiunt. At contra huiusmodi remedio sunt nullus vetus e melle optimo et ruta: salamenta quoque si reuictantur crebro sumpta. Certum est autem id malum per excrementa etiam ad canes puenire: colorque similiter torquetur. nullum tamen ex eo inueteratum constat innocuum esse. seminarumque cutem nullo melius emendari cum coquo suggestata et aloce. Aliud etiam genus mellis in eodem potio viget ex amona mellis: quod ab infamia quam gliguit nomen non vocat. Istud existimatur contrahi a flore rododendri quo scitent silue. Hincque illam cum cera in tributus romanis mittebat: nequaquam mittebat vel vendebat mel: quoniam etiale erat. In pside quoque in mauritania celarienti getulia ptermina massilis venenati gignuntur faui. Ipsis etiam apibus ut dictum est super cuspides venenatas dedit natura aduersus quas remedium malue succo: aut foliorum edere perungi salutare est: vel percussos eas bibere. Idem in libro xxx. Contra venenarum mel valet mel in quo mortue sunt apes. Quicquid in ii. canone. Odor mellis acris et venenosi siture facit: aufert rationem. Sed et eius comestio facit ablationem rationis subito: et sudorem frigidum: eius autem cura est comestio piscis salitis: et bibere aquam mellis et vomere cum eo. Idem in iii. Mel quod afferitur plurimum de regione heracle: malus est ac venenosus. Est acutum sternutare faciens odorantem ipsum: et habere sincopium: sudoremque frigidum et accidentia mala. Cura vero eius est: sicut usquam nigri: scilicet ut comedat rutam et pisces salitos: ac poterit syrapii aumeli nec cesset comedere aut vomere quantum possibile est ei.

CXVII.

De aluearibus apum fabricacionis atque purgandis. Plinius libro xxi.

Aluearia sunt optima cortice. Secunda vero ferula: tertia vero vimine. Multi ea et e speculati lapide fecere: ut opantes intus spectarent. Aluearia si circumstantur fumo bubalo vitulifimum est. Periculosa a tergo esse. Etiam opus est deambulatio: ut pperatus intus sit. pper si magnus sit vterque aluearius: puentus autem sterilis ne operadi desperare curam abiciat: id paulatim reduci oportet fallere operis incremento. Alueos iteque vitile est hinc opere stramento. crebroque suffiri maxime fumo bubalo. Item aluearia conuenit orientem equinoctiale spectare aquilonem vero eurent nec fauonum minus. Palladius libro i. Aluearia meliora sunt que cortex formabit raptus ex subere: quia non transmittunt vim frigoris aut caloris. Possunt tamen ferulis fieri. Si bec defuit saliginis vimibus fabricentur. vel ligno cauare arboris. aut tabulis more cupax. fictilia dicuntur sunt. et hinc lanantur: et citate feruescunt. sed podia ternis alia pedibus fabricentur: ppter lacertas ceterorumque animalium noxam. quibus est motus irripe: et sic bec podia aluearia collocantur: ita ut non possint umbra penetrari. spaciolus inter se patentibus segregata. angustus tamen aditus admittat examina: ppter frigoris et caloris iniurias. sane veteris frigidioribus altus paries resistat: qui locus possit defensis sedibus apricare. Aditus omnes soli opponantur hiberno: qui in vno cortice duo vel tres esse debebunt: ea magnitudine que apes formam non possit excedere. sic enim noxiis animalibus ingressu resistetur angusto. vel si apes obsidere voluerint: excites alio cum non defuerint vrentur egressu. Idem in libro iiii. Marcio mense circa kalendas aprilis curat sunt aluet et omnia purgantia tollantur: et fordes quas tempus comaxit by

bernum: et vermiculi et tince et aranee quibus corrumptur vsus fauorum: et papilionis qui vermiculos stercore suo faciunt nasci tunc fumus incensum siccum bubali stercoreis adhibeatur: qui est aptus apum saluti. Que purgatio frequenter vsque in autumnum tempora celebret. bec omnia ceteraque efficit castus: et sobrius: et alienus ab aliis vel a cibis acris et odoris immunditatis omnibus saluamens. Idem in libro quinto. Mense quoque aprilis purganda aluearia sordibus: et papilionis que maxime tunc abundant florentibus malis: sicut videlicet infer: dicit: ubi de papilionibus agef.

De aluearibus apum castradis. Idem in libro vii.

Aluearia mense iunio castrantur. que matura esse ad mellis redactum signis presentibus edocentur. Primum quidem si plena sunt: apum subtile murmur audimus. Nam vacue sedes fauorum velut cocaua edificia voces quas cepit: in maiore extollit. Quare cum murmuris sonus magnus et raucus etiam noscimus non esse ydoneas ad metendum crates fauorum. Item cum fucos a sedibus suis: qui sunt apes maiores grandi intentione detrahant: matura mella testantur. Castrantur autem aluearia matutinis horis cum torpent apes: nec caloribus asperantur. Fumus admouetur et galbano et arido fumo bubalo: que in pultario factis carbonibus conuenit excitare. quod vas ita figuratum sit: ut velut inuicium in fidubli angusto ore finis possit emittere atque ita cedentibus apibus mella recidetur. ad examinis pabulum hoc tpe pars fauorum debet qui tamen dimitti. Hanc putres ac viciosi faui de aluearibus auferantur. Tunc mella coficimus coficimus in mullum labanum fauis: ac diligenter expressis. Sed antequam premamus: partes fauorum corruptas: vel pullos habentes recidemus. Nam malo sapore mella corripit. Mel recens paucis diebus apertis vasculis habendum est: at tu summitate purgandum: donec refrigeratio multum calorem foueat. Nobilissimum mel erit quod ante expressionem secundam velut sponte profuerit. Hoc etiam melle ceram coficimus: que in vase eneo seruati aqua pleno: minute coficis fauorum reliquias mollietur: et demum in alius vasculis sine aqua resoluta digeretur in formas. Idem in libro xi. Mense quoque octobri aluearia castrantur more quo dictum est. Que tamen oportet inspicere: et si abundantia est demere. si mediocritas partem mediam pro hinc inopia relinquere. si vero sterilitas apparet i cellis: nihil proliis auferre. Prestonies lum apparent flores tunc mel vel dictum est faciunt apes. Ideoque tunc debet cultos mel extrahere de aluearibus quia tunc subito mel facient loco illius. at in extrahendo mel relinquendus est: quod apibus ad cibum in hinc sufficit. aliquando damnabit aluear. Debet autem cultos eis dimittere de melle secundum multitudinem apum quia si multus dimiserit eis mel: non opabuntur postea multus. et si fuerit modicus legnescit ad opandum. Certum quibus ppter paucitatem mellis remanentis cultos des. abant apes et dulcibus: ut et sicibus et et huiusmodi aliis. Plinius libro xi. In examendis fauis est dispensatio necessaria: quia desperat apes aut motus sur: aut effugiunt cibi inopia. Contra vero ignauiam offert copia. Lunus mella eximuntur. Apes adigi sumo vitillissimum est: ne irascatur: aut ipse mel aude vorant. Precipit autem ut loti purius mella eximat. hinc quoque oderunt apes: ac mulieris menses. id est mestrus. Idem in libro xxi. Cum eximuntur mel: exitus oportet genestha aut alba vite ptingi: ne diffugiat apes. vasa vero mel laria et fauos aqua lauari precipiunt: hac decocta saluberrimum acetum fieri dicunt.

CXX.

De utilitate ipsorum aluearum in medicis. Quicquid in ii. canone.

Aluearia sunt optima cortice. Secunda vero ferula: tertia vero vimine. Multi ea et e speculati lapide fecere: ut opantes intus spectarent. Aluearia si circumstantur fumo bubalo vitulifimum est. Periculosa a tergo esse. Etiam opus est deambulatio: ut pperatus intus sit. pper si magnus sit vterque aluearius: puentus autem sterilis ne operadi desperare curam abiciat: id paulatim reduci oportet fallere operis incremento. Alueos iteque vitile est hinc opere stramento. crebroque suffiri maxime fumo bubalo. Item aluearia conuenit orientem equinoctiale spectare aquilonem vero eurent nec fauonum minus. Palladius libro i. Aluearia meliora sunt que cortex formabit raptus ex subere: quia non transmittunt vim frigoris aut caloris. Possunt tamen ferulis fieri. Si bec defuit saliginis vimibus fabricentur. vel ligno cauare arboris. aut tabulis more cupax. fictilia dicuntur sunt. et hinc lanantur: et citate feruescunt. sed podia ternis alia pedibus fabricentur: ppter lacertas ceterorumque animalium noxam. quibus est motus irripe: et sic bec podia aluearia collocantur: ita ut non possint umbra penetrari. spaciolus inter se patentibus segregata. angustus tamen aditus admittat examina: ppter frigoris et caloris iniurias. sane veteris frigidioribus altus paries resistat: qui locus possit defensis sedibus apricare. Aditus omnes soli opponantur hiberno: qui in vno cortice duo vel tres esse debebunt: ea magnitudine que apes formam non possit excedere. sic enim noxiis animalibus ingressu resistetur angusto. vel si apes obsidere voluerint: excites alio cum non defuerint vrentur egressu. Idem in libro iiii. Marcio mense circa kalendas aprilis curat sunt aluet et omnia purgantia tollantur: et fordes quas tempus comaxit by

Hum aluearia pficiunt et in medicina. Nam sordidies eorum calefactiva est in fine secundi Melior est ex eis viridius Abstergit autem cum equalitate: et attrahit valde: Abstergit quidem imperi ginem et extrahit furculos et spinas bec quoqz ponitur loco ammoniaci. **I**dem in eodem. Hum puru est: pa rics domoz apum: in quibus ova faciunt et pullos: et aduent in eis mel. Hum vero nigrum est sordes fene strax: foensecax. Est autē mum natura equali lenituu Replet viscera sordicie: et bumectat p accidens: quia cō glutinat et opilat potos. et ē materia emplastroz infri gidantium et calefacientius oim. In ipo est maceratio parua: et aliquantulus resolutōnis et multitudine resolu rōnis mellis. Et in mum qdes nigro est attractio vbe mens et profundo. Attrahit enim furculos et spinas carni affricas. Et in ipo sunt subtilitas et mūdificatio pauca: et lenitas vltima. Lent aures nervos: et durici am apostematū. Confert etiā asperitati pectoris linitū et ppice deglutitum. valet quoqz ad vlcera intestinoz. **B**icitur etiā q extrahit venena. et ponit sup vulnera sagittaz: venenolax. Num quidē nigrū odoris sui for tirudine facit sternutatōnem. **A**restoriles. Apes in aluearium circuitu in extremitate introitus includit il lud quod micos dicitur. et est valde nigrū quasi fec: qd de cera exit: cuiusqz odor est valde acur: et valet vlturis **P**linius libro xi. Propolis que ē tercia in aluearij? crusta: magni vsus est ad medicamēta. Grauis est odo re: et qua p galbano vrantur pleriqz. **P**linius libro xii. propolis alueoz aculeos et omnia infra corpori ex ti abriterbera excutit: dura concoquit. nervoz dolores mulcet. **A**lcraaz iam desparātia in cicatricez claudit.

cx.

De his que cōtraria sunt apib? vel nociva **P**alladius libro iij.

Hapis nocet plerqz felicitas sua: nā si nimis floribus ann? exuberat: volem solam curā gene rādi mellis exerceant: de pome nil cogitant: cui? obmissa reparōne populus idem labore cōfectus extin guttur: totius gentis extitio. Itaqz qd mellis numerate videris et floz grandi et cōtinua melle desitire: inter lectis trinis diebus clauso foramic: nō eas patiaris ex tre. Ita ad generādus sobolem cōferent. **M**idovus. Apes fumo fugātur: tumultu exasperantur. **P**lin? libro xi. Oderunt apes fumus mulieriqz menses id est menstrua. vnde cum mella eximūtur: fumo abiguntur. **O**derunt etiā odores sedos. sed z insectos Itaqz vngē ta redolentes infestāt. Ipe plurimoz animalū murtus obnozie impugnat eas eiusdem nature de generez ve spe et scabrones et c culicum genere q vocatur multo nes. populātur byrundines: et quedā alie aues. infidiā tur a quāribus rane: maxime eius sobolez faciūt. rubere quoqz vltro veniūt ad repētesqz floribus opros sufflāt ab hoc spacio puolat: pfectumqz adripitūtur: nec sentire ictus apum rane tradunt. **I**nimice et omes difficile e la nis caz: se expticāribus. **L**æroz etiā odore siquis iux ta coquat exanimātur. **I**nimica z echo est resulantis so no. qui pauidas alterno pulset situ. **I**nimica et nebula **A**ranet quoqz vel maxime hostiles cum pualuerint vt interz: alueos emecāt. papilio etiā ignauus aduolitat pestifer: accensis lumbibus. **N**ec vno modo: nā et ipse ceras depalcit: et relinquit exercemēta qbus terecines gignunt. **S**ilo etiā aranea quocunqz inceserit alarum maxime lanugines obtecti. **N**ascantur et in ipso ligno terecines: que pāpue ceras appetūt. **I**nfestat etiā eas auditas passus: nimia floz sacietate verno maxime tē pore alio cita. **I**dez in libro xxvii. Apes fugere cer tum est aluearis mēstruo tactis. **A**mbrosius. Siqz apes oleo casu pfundat: prope necātur: eoqz obstructis

poris aerium illud spiramē haurire nō possunt vt vide licet supius dictū est. **A**restoriles. Apes in oparōne debilitātur p hoc: q a paruis bestiolis parunt. Ille siq dem apibus nocēt: sed apes illas interficiūt et extrahūt **A**nimal quod circa candelā volat: eticit fauos in terrā cū inspirat. **E**t apes quidē nō pungunt illud: sed fugit cum apes suffumigauerit. **G**espe quoqz et byrundines et rane apibus nocēt: que depbendūt eas quādo porāt **A**pes vero nō fugiūt aliq? aial: sed quedā illaz fugiūt alias: quia pugnat adinui: cem. **L**oqanos introiūt apū obleruat: et in eo fortiter oppugnat. vt exeat. **E**t si ali qua euolauerit: depbendit eam et comedit. **N**ec ab api bus ei nocetur. sed ab aluearis custode foratilis inter ficitur. **P**terea nocet apibus appropinquare vespis et onibus. **M**ultitudo quoqz masculoz: negocia impe dit apum **L**epora etiā pluuiosa nocēt apibus. in aluca ruis inuenit vermis qui in modū aranee telam facit: et dominatur sup totū alueariū: et putrefacit mel. sunt et apes solitarie quedā et ociose: que volādo p aera quasi exercentes se: cum apibus operosis intrant aluearia: et comedūt mel: sed apes operose cū ociosis pugnat: et eas interficiūt: ac de aluearis extrahunt: maximeqz re ges carum hoc faciūt.

cx.

De morbis apū **E**t li. de uaturis rerum

Hapis egritudines accidūt p maiori parte in aluearibus fertilibus: et accidit eis infirmitas **E**t quiete ipaz: et ex stercore aluearium **L**unqz infirmātur: plus comedūt: q ante solebāt. propter pie tatem quā habent sup mel **M**ozūtur aut ex multis ca sibus: pcepit si rectores multi fuerint: et vnusqzqz rece rit turbā vnā. **E**t si aliqua pars in alueari moriatur: ex trahūt illā residue: hēt qdē apes bestiolaz nascētes ali as nocētes puas: et si fuerit apes fortes interficiūt illas et extrahūt. alie vero apes in oparōne debilitātur: et p hoc q ab illis bestiolis patiuntur. **P**alladius li. iiii. **M**ense marcio maxime apibus solet morbus incumbe re. **N**am post hyberna teumia rymalli et amaris vltini floribus qui prius nascūtur audius appetitis solutōez ventris incurrit et pereunt: nisi affucris velocitate re medi. **D**ebebis etiā malignanā cū vino amicum gra na contrita vel vnepassē cū roze siriaco et austro vino vel simul omnia leuigata et incocta vino aspero. que de inde in lignis canalibus refrigerata ponant **I**tem ros marinus aqua multa decoctus cōgelatur. et in ymblice ponitur succus butiri: modi. **Q**z si bovide vident: atqz ptraete rozpete silentio et mortuozus corpa frequenter efferre canalibus et canna factis: mel cū galle puluere vel sicce rose coctum debebis infundere. **I**llud an omnia expedit: vt putres pres fauoz: vel vacuas ceras quas aliquo casu etamē ad paucitatē redactū nō valebit im plere: sempqz recidas acutissimis ferramētis subtiliter ne mora alta pars fauoz: cogat apes domicilia cōcussa deserere. **A**restoriles. **I**nfirmātur apes pcepit cum et aroebeli intumescunt f lozes: quia rēpus illud siccū **M**ozūtur aut cum oleo caput eaz unguēt: et cōtra solem ponuntur. **A**pis ala cum absconditur: nō oietur iterum et cum elicit aculeum: moritur. **M**ozūtur etiā apes si multi fuerint eorum rectores. **E**gritudines etiā accidūt sepe et aluearium fertilitate. **A**liquādo aut ex quiete: vel ex alueariū fetore. **P**linius libro xi. **A**pū sanitas extimatur: bslaritate ac nitore. **N**am et mor tuos sua sentiūt natura: quoz index est rospēs tristitia funerārumqz moze comitantur exequias. **R**ege illaz peste sumpto plebs meret dolore: ignauo: nō cibos cō uebens: non procedens. **T**risti tantum murmure circa corpus glomerantur. et nisi tunc eis subueniatur. fame moriuntur. **S**unt et opis morbi cum fauos expleat de ron vocant. **I**dem blasipbigonā si fetum non pagant

ad locum: in quo ponit ea que deprehendit: et quando patitur famen: humiditatem illius fugit: in qua vita et us exsistit. Cum autem esurit reuertitur ad uenandum. Prius tamen reparans: quod de textura fuerit ruptum.

De diuersis arance generibus. Plinius libro decimo.

Aranceo: plura sunt genera: sphaeragica et huius appellatur quorum notus morus: corpus eriguum varium: acuminatum: ingredientium ad saltum. altera eorum species nigri prioribus cruribus longissimis omnibus internodiis terna in cruribus luporum modo. Minimi non tegunt. Maiores in terra cauernarum erigua vestibula prepaudent. Tercium eorum genus eridita opatione conspicuum. Orditur telas tantique operis materie uterius ipsius sufficit. sive ita corrupta alui natura statim tpe. ut democrito placet. sive est inuis que dam languera fertilitas: tam moderato vnguentum tere trifolox: taz equali deducit stamina ipso se podere visus. Legere autem a medio incipit circinato orbe subtemi na adnecrens maculalqz partibus semper interuallo: sed subinde crescentibus: et angusto dilatans utrisso: lubili nodo implicat. Lunqz captura incidit: quingit lans et paratus ad cursum. licet extrema hereat: plaga semper in medio currit. Et quo sic maxime totum concutiendo implicat. Venia primus reficit ad polituram sartens. Aristoteles. Arance multa sunt genera. Unum est simile quod grece dicitur locos: et est genus quoddam paruum diuersi coloris: acutum: saltrans. Aliud autem maius. et nigri coloris: anteriora crura habens longiora. et est tardi morus: multique salus repose cotus. Alia vero residua: que apothecarij ferunt: aut omnino non mordet: aut debilitat. Genera vero locos nra sunt: vni eorum est puu. aliud magnu. paruius quidem non tegit. magnu autem asperus est et mali. textus pro peccetram. Intra foramina stat: et manes i textura sua spectat donec aliqua bestiola incidat. Deinde sup ipaz salit: eamqz precipit. Inuenitur et aliud genus maculatum in vere sub arboribus: paruius texturas a malam texens. Est aliud genus isto discretius: quod fila textu re prius extendit: eamqz in terminis ponit. Deinde iter extremitates istos in medio textit: texturamqz sufficere imponit: et preparat locum venationi conuenientem. Ipse autem in medio quasi speculator venit: et si qua bestiola incidit: subito mouetur: et a loco suo exit: ligatqz il lam: et inuoluit textura donec pueniat ad debilitatem postea fert illam ad locum in quo deponit: et humiditatem eius fugit cum clurit.

De morfu arance. Plinius libro x.

Aranea ut dicitur est suo librat se sup caput serpentis potrecte sub umbra arboris sue. Tara qz vi morfu cerebrum eius apprehendit: vt stridens subinde ac rotata vertigine: ne filum quide desup pendens erumpere adeo no fugere queat. Nec finis ante mortem est. Auicenna in ii. canone. Ex morfu arance accidit plurima ventositas in ventre: cum botrypilatone et frigore extrematuz: et erigitur virga. Ex huiusmodi medicinis sunt nigella et vinum et ruta sicca.

Constantinus in pategni. Aranceoz species multe sunt. que vbi mordent doloz multu faciunt: ruborez: frigidum sudorem: et citrinu coloz. Aliquaudo quasi stridit in vna duricie ac virge extensione intra lingua et genua. resinositatem in stomacho: lingue extensioez vt eoz sermo discerni non possit. Omnit humiditatem quasi arance telam: et veteris emollitioz similiter. si aqua calida infundatur: doloz dimittitur. si aut exeat: reuertitur. Alia species in loco quem mordet: dolozem facit et ruborem: sub dystragmate constipationem. in vrina stri

giditatem in virga quoqz extensione

De tela arance. Actoz

Arance tela vt patet ex predictis de visceribus eius procedit. Enscerat em se texendo illa adeo frequenter: vt prosus euacuata deficiat in motem. Est autem tela eius inanis ac debilis et modico vento dissipatur atqz dissoluitur. Unde de ypoctria legitur: qz sicut tela aranceoz fiducia eius. Multis tamen eadem tela pficit medicaminibus: sicut habet ex diuersis autoribus. Auicenna in ii. canone. Arance grosse alba tela cum oleo rosacco in aurem distillata: dolozem eius sedat. Itē arance tela posita sup vulnera stringit fluxu sanguis Ulcera qz et vulnera phibet apostemari. Dixerunt etia quidaz qz arance tela quibusdam emplastris mixta: et sup fronte et timpoza posita: sanat febde terciana. Fracto capite arance tela ex oleo et aceto imposita non nisi sanato vulnere abscedit. Arance tela vires habet costringentes. admixta quibusda vnguentis timpoibus imposita febtes curat. Sanguine defluentem retinet. Supposita vulnere si cauo prohibet sanies fieri. Sine tumore vulnera feruar. euz oleo rosco cocta dolozem aurium mitigat. Album opus arance. id est alba tela cozio ligatum: et collo suspensum. quartana vt dicitur tollit.

De bibione et blata. Isidorus

Bibiones sunt qui in vino nascuntur quos vulgo multiones a musto appellant. vnde affrontus. Luz a me expectasset fabulare incipis ex ore bibiones inuolant in oculi otus. Blate a colore dicte sunt. siquide et compense manu tingunt. Unde et blateum colorem dicit. hoc animal luce no patitur videre corranu mulce. Musca em est lucipera: blata vero lucifuga. Et libro de naturis reru. Blata vermis est qz lucem videre no patitur. vnde p nocte tantummodo ambulare cofueuit. Palladius de agricultura. Blate sunt apibus inimice: sicut et lacerte. Unde huiusmodi animalia et bus similia oportet apu castris vl aluaribus longe fugare: qui vult apes bene coferuare. Plinius libro xi. Lucent ignium modo noctu laterum et clausu coloz lampyrides: nec pennaz byatu refulgentes. Nunc vero compressu eodem obumbrate non ante matura pabula: vel post defecta conspiciunt. Contrario tenebrarum alumna est blatis natura lucemqz fugiunt et inualidiores et in balneis maxime humido vapore pgnate vel pgenite. Item in libro xi. Herbe cum ilaginis obiecto manipulo tradunt ad eam coeuenire blatas omnes de tota domo. Idē in libro xxi. Blata a uulso capite vna cum rosacco trita auribus mire dicunt pdesse. Alii vero binas ternasqz in oleo decoctas auribus efficacissime scribunt mederi: et in linteis tritas imponi. Plura fecerit eaz genera. vni scy molles quas in oleo decoctas efficacissime illini verrucis experti sunt. Alterum genus. Mylochon appellauere circa molas nascitur et huius detracto capite attritis sanasse lepras. Musca et picton in exemplis reliquerunt. Tercium genus et odoris redio inuisum et acuta clume euz pisse leo tradunt sanare vlcera alias insanabilia: et strumas et panos xxi. diebus impositas pculsa cotusa cacoebe scabiem furiculozqz detractis pedibus pinnisqz curat. At hercule diadotus et morbo regio et orthopnoicis restitisse tradit cum resma et melle. Humanissimi eoz cinerem crematoz in conea pixide seruatur ad hos vsus. traduntqz tritas reumaticis et orthopnoicis infunden das disteribus. corporu quoqz infixa extrahere illita constat.

De bombee. Isidorus

Bombyx est frondium vermis: et cuius textura bombycinu coficitur. hoc aut nomine appellat

strepitum faciunt habent coquina medicinalia grandia
prolonga bisulca dentata et lucida quasi foveatib' i ca
acumine cuz libuerit ad mofuz coaruntibus. crura vero
longa et reflexa lucent ignem noctu partes lateri
rum et duntum colores primaxrefulgētes aliquādo cō
pelle obumbantur. amputatū caput earum viuit di
utrus sine corpore. sed et ipm corpus sine capite: sed nō
tam diu sicut caput. **CXXXV.**

De cicada.

Cicade vermes sunt. quozus genera duo sunt. q
dam paruis locustis similes sunt. et de domos
imbabit: eaqz loca que magis calida sunt vbi
sez ignium feruor est. Aliud vero genus atrum colore
papilionibus simile: fertur etiā q' eaz genus est. quod
nos ceruos volātes dicimus: et hoc et pimentator sup
crabonēs vocat: sicut iaz dictū ē. Cicade habent in pe
ctore quoddam aculeatū: linguis simile: quo roze lābūt
Ipsum vero pectus fistulosū habet: et hoc dulciter ca
nunt. Mares quidem canunt: femine sicut supine co
unt. Qua candida sed corrupta. In terra feture locum
excavant: ubiqz prolem faciunt. **Ambrosius.** In ceti
quo cicadaz gutture dulcis est cāntena: quaz cantib'
estu medio rumpuntur arbuta: eo q' magis canoze me
ridianis calozibus: quo puriorez aetern spiritu atra
hunc: eo cantus clariorēs reddūt. **Psidius.** Cicade
et ciculoz spuro nascuntur: hoc ē italia apud regmos
mure sunt: nec vsq' alibi. Nam alibi dulciter canunt.
Quaz cantibus medio estu arbuta rumpūt. **Pli
nius libro xi.** Cicade si nascunt in raritate arborū: nec
in frigidis aut vmbrosis nec moribus penarum illis
natura que apibus: sed p corpore amplioz Cicade ran
tuz viuit roze. quaz duo sunt genera: miores q' prime
penuit. que ve sunt mure et nouissime pereūt. Sūt au
tē mure que canūt: et vocant' abete: et q' miores et bis
sunt tetragometre: sed ille magis sonore. Mares canūt
in vtroqz genere: silent femine. Venies bis videntur
ad orientem: etiā partib' opibus abundantes. Ante coi
tum mares preferunt: a coitu feminas. circa solsticium
est coitus ipaz. Quis earum corruptis que sunt cādi
da: coitus supinus. Est illis asperitas in dorso precau
ta qua feture locum excavant in terra. **Sitas primo ver
miculus.** deinde et ea que vocat' tetragometra cuius cor
tice rupto circa solsticia euolant noctu semper primum
nigre atqz dure. vni hoc et bis que viunt: et est sine
ore: sed eo quiddam est aculeatū linguis simile: et hoc
in pectore quo rozem lambunt. Pectus ipm est fistulo
sum. hoc vt diximus canunt adbere. **De cetero nichil
est in ventre.** Excitate cum subuolant: reddunt humo
rem: quod solum roze ipas ali est argumētuz. Solis est
dem nullum est ad egeremēta foramen. **De culis tam he
betes:** vt siquis digitum p'rabēt ac remittēt bis appin
quer: transeunt velut folia. qdaz alia duo genera earum
faciunt: sez surculariā que fit grandior. Et frumētariā
quaz alii auenariā dicūt: apparet enim simul cuz fru
mentis areferentibus. cicadis sicut et apibus lingue p
longe et cum tractu putantur stridorem edere. **Quidā
vero negāt vocem insectis esse in tanto cicadaz sonore:
apum murmure. Solus. Nisq' alibi cicade mure
sunt q' regmo: qd est a loci tanto miraculo: cum vicine
que sunt loquentuz: vltra ceteras sonent. **CXXXVI.****

De cicendela et cimice ac costro.

Cicendela genus scaraboz est: sic viderum coq
graditēs vel volās lucet. **Ex libro de naturis
rerum.** cicendela est vermis in yralia nocte vo
lans: et inter noctis tenebras fulgidus radiēs: ita vt si
cum in tenebris videas exbalatorem scintillaz putes
Psidius. Cimex aut' et vermis carniū est vt supe
rius dictū est. **Vicinus autem est cimex et similitudine**

cuiusdam herbe: cuius fetorem habet. **Quicenna in
secundo canone.** Ex fraxino capita inflata sicut grana
ta egreduntur: in quib' est humiditas de q' cimices ori
untur. Cum enim capita huiusmodi aperitū: cimices
et illis egreduntur. Cimices aut' effugat. pprie ster
rhaur: quādo cum eo fit suffumigatio. **Idem in quar
to.** Effugantur etiam cimices: si fiat limitio cum oleo d'
raphano: vel si fiat ex ferraturis ligni pini aut cum ni
gella suffumigatio vel cetera que de culice simul ac et
mice dicuntur infra. **Razi in almafaze.** Cimices ex
fumo palee et ex fumo vaccini stercois et qm' maxime ex
fumo calami et nigelle fugantur. **Palladius:** vbi su
pra. **Oris quoqz cimices nocēt:** extingunt autē amur
ca et felle bubalo lectis: aut locis eaz peruicis: vel fo
lis edere tritis et oleo vt uicēsis sanguisugis. **Ido
rus.** Costros greci appellant eos: qui extrinis fauozū
partibus maiores creantur. Quos aliqui reges purāt
dictos eoq' castra ducant. **CXXXVII.**

De culice.

Culice ab aculeo dicit' ē: eoq' sanguinem sugit:
habet enim in ore fistulam in modum stimuli: q'
carnem terebrat: vt sanguinem bibat. **De quo
quidam ait:** Parue culic' pecuduz custos tibi plura me
renti. **Arestoteles Animal** corporis anulosi membz
habet p quod cibuz sentit: et quedā habēt hoc mēbrum
extra: sicut aculeum. cuius natura est mollis et vacua p
ipm gustant: et sentiūt: et cibum attrahunt. Culices au
tem et musce minime bestiaz p hoc mēbz perforāt ho
minis cozzū: et alioz animalū. **Ex libro de naturis
rerum.** Culic' acida perit et dulcia fugit. lucem diligit:
ita q' ad lumen aliquādo se vrit. Nomen habet ab acu
leo quo sanguine sugit. **Plinius libro x.** Culices aci
da perunt ad dulcia non aduolant. versperillont' culi
ces sunt in cibatu gratissimi. **Idem in libro xi.** In tā
paruis atqz tantillis alias tam nullis que ratio: quāta
vis: tam metricabilis pfectio. vbi tot sensus in culice
collocant: sed sunt alia dictu minora. Sed vbi visus in
eo pretendit: vbi gustatū applicauit. oderatū inscruit
vbi vero triculentam illam et portione maximā vocez i
generauit. Quia subtilitate pennas adnequit. pedū cru
ra plongant. **Jeunā cauam** sicut aliu disposuit. **Qui
damqz sanguinis ac potissimum** humani surim accēdit
Telam vero perfodiendo tergoz qui ingenio spicula
uit. Atqz in capaci cum cert: non possit exilias ita ar
te reciproca generat. vt esset pariter: fodiendo acuti
naturū: forbēdoqz fistulosum. **Itaqz aculeus est in ore
culicis:** sicut et quibusdam muscis. Impugnāt aut' apes
e culicam genere: qui dicuntur multones. **Laprificus
generat** ficarias culices. **Idem in libro xvii.** Sunt et
culicum genera quibusdam arboribus molesta: vt glan
dibus et fico: qui nasci videntur ex humore tunc dulci
subito corticibus. **Laprificatio** maturat ficum in qua
culices nasci grossis est manifestuz. Cum enim euolave
re non inueniuntur intus grana: que apparent in eos
versa. **Exundi** tanta est auditas: vt erumpant pleriqz
aut relicto pede: aut penne parte. est et aliud genus cu
licum quos centurias vocant: similes fucis apum igna
tia malictaqz cum pnicie veroz et viliū: ipos est inter
ficiunt: atqz ipsi moriuntur. **Idem in libro xix.** Napis
quoqz culices inuascuntur. **CXXXVIII.**

De his quib' effugantur culices et necat'

Idem in eodem.

Culices insectat' ortus riguos: et precipue si ibi
alique sint arbutule. Sed galbano fugātur ac
censo. lupinoz crematoz fumo culices necant'
Idem in libro xxxi. Absinthio quoqz et aceto per
uncto culices abiguntur: eiusqz fumo si vsat'. **Idē in
libro xxxii.** Fornacuz etiam omniū metalloruz fumus

sentitur noxius ac pestilens muscis et culicibus. **Am** brosius. Culices non tangunt homines: si absint in eo oleo coquar: et eo se perungat. **Palladius**. Contra culices ac limaces in ortis vel satis amurca recens: vel ex cameris fuligo spargitur: galbano quoque infuso aut sulfure fugantur. **Aucenna** in iiii. canone. Ad ex fugandum culices et cimices fit suffumigium cum ferraturis ligni pini: aut cum nigella similiter cum mirto sic ca: et cum sulphure: et bedellio: et spina ferida: et stercore vaccino: et cum foliis cyprissi: ac nucis eius. Item ad idem aspergitur domus ex decoctione radicis lupinorum aut ex decoctione nigelle: aut absinthii: aut rute.

CCXXXIX.

De cinomia. **Isidorus**. **Cinomia** grece dicitur musca canina. Nam canis grece cynos dicitur. **Et** libro de naturis rerum. **Cinomia** est musca canina: catulorum auri: bus importuna. Quia licet catulus frequenter excusat se impetum importune reuoluit: ubi autem cum pigri ad excuriendum inuenerit: usque ad sanguinem et vulnera peccat. **Actoz**. **Cinomia** est illa musca grauilissima: aqua percussa est egiptiorum populus in quarta plaga. De hac est in exodo legitur. Venit musca grauilissima in domos pharaonis ac seruo eius: et in officium terrae egipti: cor ruptaque est terra ab huiusmodi muscis. p. hanc enim secum gloriolam canini mores significatur: in quibus humane mentis voluptas. id est libido arguitur. Sic enim et in istis quibus in tertia plaga percussa sunt egiptii: signum est iniquitudo in mundano: qui puocatores rituum amatoris calumniatum non admittit quiete spirituales sabbati. Unde psalmista. Dixit et venit cinomia.

CCXXX.

De erugula et eruca. **Et** li. de natu. reru. **Erugula** est vermis a re nomine habens: habet enim semper in sanguine caput: continuoque lugens ita intrinsecit: ut medius creperet. Non enim exitus supfluitatis habet. hic a quibusdam pediculus siluestris dicitur. In iumentis nunquam sed in lupis et canibus frequenter gignitur. **Eruca** est vermis longus multis distans pedibus: colore varius. Olera et arborum folia depascit. **Eruca** tempore septembris celesti rore vel ymbre pfusus mutare subito colorem et formam dicitur. et qui pedibus repebat innumeris: volare possit ceptis alis. **Uniuersa** consumit: ipsa demum consumitur. **Eruca** postquam in summitatibus arborum instar bombicis contera reliquit sequenti estate vermis coaliscunt. **Quedam** vero tecta domorum intrantes: mutata forma penitus et colore sub aura in parietibus pendit: ibique in nihil rediguntur. **Eruca** per carnem hominis transiens: eam inficit: ac post se pustulas relinquit. **Et** hoc est veneni signum: et si non est efficit ad magnam malum. **Isidorus**. **Eruca** est frondium vermis in oleo vel pompino involuta: ab ero dedit dicitur. de qua meminit plautus. **In**mitatus nequam bestiam maleficam involutam in pompino. **Implicat** se item: nec auolat vel locusta: et huc illuc discurrens se mipasta dimittit: sed permanet pituris frugibus: et tandem lapsu pigrius moribus uniuersa consumit. **Plinius** libro xvii. **Erucæ** multo ymbre animalia dira nascuntur: et alie frondem alie florem erodunt: ac depastam arborem turpi facie relinquunt. hoc malum oritur tempore humidum et lento. **Palladius** libro ii. **Contra** erucas semina que spargenda sunt semper uel succo: vel erucarum mafaciatur sanguine. **Aliqui** vero cinere de fico super erucas spargunt: nonnulli squillam in orto serunt: vel aliqui etiam mulierem nuda pedibus contra erucas et cetera noxia ortum circuire faciunt. **aliqui** fluuiales caneros intra ortum plurimos et pluribus locis affigunt.

CCXXXI.

De formica. **Actoz**.

Formica est animal paruū: solitum. prouidum et sagax. Terram de cauernis egerit arto calle incedit. grano pascit. **Isidorus**. **Formica** dicitur ab eo quod forat micas farris. **Arestoteles**. **Formica** est animal anulolum sine alis. et sine sanguine. et est ex animalibus que cum foetis suis manent. et ex his que habitacula habent. sicut mures et talpe. **Formica** sicut et musca coit in byeme si cōueniens aer fuerit et ventus meridionalis flauerit: habet intra os membrum quod sentit abum: anulosa siquidem animalia que non habent additamētū in anteriori corporis aculeo simile: habent aliud membrum in ore sicut formice. **Quodam** non habet in anteriori corporis aculeo: habet dentes quosdam ad accipendum: et quosdam ad retinendum ut formica et genapum. **Formice** generatio fit ex animalibus sibi similibus. **Formice** terram ad edificandum extrabunt. **Reges** non habent multaque laboris et industrie sunt. laborant et in nocte cum plena est luna. abibus suis deponunt. et se ambulat una via. **Plinius** libro xi. **Culices** formicarum itinere vidimus attritos: et in opere semita factam: ne quis dubitet quod possit in qualibet re quadrulacis assistit. **Sepe** lunt inter se viuentis sole pter hominem. **Et** insectis habet ut lingua formica. **Idem** in libro xvii. **Nullule** e cyprisso femina. mas enim non gignit. collecte siccantur sole: ut proqz semen emittunt mire formicis expectitū: ampliatque miraculo tantuli aialis cibo natalem absumi tantarum arborum. **Idem** in libro xviii. **De** ginteros et contra industria sua: formice abscondite cōcurrant. aut oua pperetes: tempelat aeris significat. **Et** libro de naturis rerum. **Formica** est animal mire. prudentie sibi. hec sola inter animalia senio fortificatur et crescit. **Formice** labores cōmunicat ut apes. sed apes cibos faciunt. hec vero cōdunt. **Esse** etiam mortuos suos arz sepeliunt. et hoc sole inter omnia animalia pter hominem faciunt. **Formica** in suo genere fortissima pondus enim fert equale sibi in quantitate. **Stranus** frumenti solū colligit: non ordet. **Plinius** libro xi. **Formice** vermiculū gignunt similes ouis. **Et** apes hōem viles faciunt cibos: hec vero cōdunt: ac si quis cōparet ouera corporibus earum: fatetur in illis portione vires esse maiore. **Serunt** ea morsu: maiora auerle postremis pedibus moluunt humeris obnixæ. **CCXXXII.**

De formice solertia. **Isidorus**. **Formice** solertia mita est: spūdet enim in futurum: et parat in estate: quod comedat in byeme. **In** melle enim eligit triticū: ordem uo tangit: dum pluit eis sup frumentū: totum cūct. **Dicitur** in ethiopia esse formice ad formā canis: que arenas aureas pedibus eruit. quas custodit: etiā ne quis auferat. captatque ad necem psequitur. **Ambrosius**. **Formica** cum sit exigua: maiora suis viribus audet: nec ad operandū seruitio cogitur. sed spontane. prudentie pposito. futura alimentorum subsidia sibi prestruit d alie mis laboribus sibi mellez recodit. **Et** cum agricola plerique egeat: illa non indiget. **Nulla** sunt ei clausa borea nulle impetrabiles custodie. **Non** etiā explozare se renitatis tempore. **Nā** cum aduerterit madidatos ymbre fructus suos humescere: ex plozato diligētius aere: quādo iugem possit seruare temperiez: acruos suos reterat: et de cauernis foras humeris suis portat ut iugi sole propria frumenta siccat. **Denique** nunquam illis vibus ymbres erumpere de nubibus videbitis nisi cum fruges suas boreis propriis formica reuocauerit. **Plinius** siologus **Formice** excentes de spelunca sua ambulante ordinate queretes grana. **Et** cum aliqua illarū spica inuenit ex odore intelligit: utrus tritici sit an ordet. **Si** ordet transit: donec inueniat spicam tritici: tunc accedit sursum in spicam granū deponit: sicque singule singula grana in ore deferit ad speluncam. **Alie** autē vacue eis

Liber

Formica non dicitur esse...
 Formica est animal paruū...
 Formica dicitur ab eo quod forat...
 Formica est animal anulolum sine alis...
 Formica sicut et musca coit in byeme...
 Formice generatio fit ex animalibus sibi similibus...
 Formice terram ad edificandum extrabunt...
 Reges non habent multaque laboris et industrie sunt...
 Formice vermiculū gignunt similes ouis...
 Formica cum sit exigua: maiora suis viribus audet...
 Formice solertia mita est: spūdet enim in futurum...
 Formice excentes de spelunca sua ambulante ordinate...

obstantes non dicunt eis date nobis de Anona vestra: sed vadunt querentes per eaz vestigia donec inveniatur et similiter deferant. Recedentes aut grana in spiliu ca diuidit illa media ne germinet. **A**restoteles. Formicaz manifesta est operatio: laborant vt dictu est etia nocte apud complementu lune. non venantur: sed cibuz deponunt: et vna via semp ambulat. multa namqz animalia careria sanguine subtiliora sunt qbusda habentibus sanguinem: vt apes vt formice. **P**linius libro x. **L**ibuz formice condunt in anni. **I**dem in vndecimo. **H**is republice ratio est: et memoria: et cura semina pdunt abrasa ne rursus in fruge creant a terra. **M**aiora ad introitum diuidunt. **M**adefacta quoqz ymbre pferunt et sicant. **O**perantur etia noctu in plenilunio. cessant autem interlunio. **E**t qm e diuerso conuehnt altera alterius ignara: ceteri dies: ad recognouit mutam mundis dantur. **Q**ue tunc eaz pcurfatio: q di ligens cum obuiis collocatio quedam ac perconectio. **B**losa sup pabolas vi. **L**antillum animal formica vt dicitur pncipe carens: rationis experta: natura duce: in posterum sibi prouidet. vnde scriptu est. vade ad formicam o piger etc. **E**t libro de naturis rerum. **F**ormica frumenti granum eligit: et si completu in fossa sua fuerit: illud exponit vt sicatur. sicqz iter reponit ipm vsqz ad tempus. **E**t autem granu coheret abiqz germinat: fertur ipm in tres pres diuidere. **CXXXIII.**

De his que contraria sunt formicis.

Palladius vbi supra.

Formice aut quomā ortis satius nociue sunt abigitur si origano ac sulphure tritis forame eaz aspergatur. Item si coelacaz vacuas restas vlleras: coqz cinere foramen eaz inculcaueris. **P**ete/rea cōtra formicas si forame in orto habent noctue cor admouetur. si autem foris veniunt omne orti spaciū cinere aut crete cādore signet. **A**chides in libro d' venenis. **L**um nitromiseris in antrū formicaz azathi id est vespertilio coberent: ille formice nō exibunt agruz: nec per ipm amplius colligent abū. locus etia cui sanguis mensstruus fuerit asperlus: nunq ad cum accedent formice: et arefcit et eo plare. **P**linius libro decimo. **S**tracis origani aut calcis aut sulphuris: odoze necatur formice. **I**dem in libro xi. **R**anaz altera fibra rabetaria formicis non attingitur: ppter venenum vt arbitrantur. **I**dem in libro xvii. arboz pestes sunt et formice: has abigunt rubrica et pice liquida perunctis caudicibus. necnon et pice suspensio iuxta in vnum locum cōgregat: aut lupino trito cum oleo linitis radicibus. **I**dem in libro xix. **S**i rigui non sunt: remediuz est: limo marino vel cinere foramina carū obdurare. sed esotropio herba siue solsequio necantur efficacissimē. quidam et aquā diluto latere crudo bus putat immitam. **I**dem in libro xxx. **E**st formicaz genus venenatum non eas nouere in ytalā: quas solifugas appellat cicero vel salugas bētica. bus cōtrariuz est cor vespertilionis. sed et cātarides resistit omnibus formicis. **A**restoteles. **S**iquis acceperit sulphur et origanuz agrestet: pulueris auerit sup mansiones formicarū: di mittent illas et fugient. **S**imiliter etia fugiunt a fumo storacis sicci. **R**azi i almafoze. **F**ormice ex altitraz: et ex sulphure: et ex ala fetida fugantur: et si ex istis mitatur aliquid in eaz foraminibus: moriētur. poro si ex co circa foramen ep'rbima fiat: nō exibunt. **E**t libro de naturis rerum. **B**onus formicaz ex sulphure et origano agr est fumigata: formicas effugere cogit ab illa.

CXXXIII.

De maioribus formicis. **S**olimus.

Formice. vt dictum est dicitur esse in erbiopia ad formā marini canis: que arcuas aureas pedibus quos leoninos habent: eruit. ac ne quis auferat custodit. **P**linius libro xi. **F**ormice in regione septentrionali indorum qui darde vocantur: terre caueris egerit aurum: quibus color felis. magnitudo egypti lupoz: erutum ab eis hoc auruz tpe byberno indi furantur. feruore estuo cōditus ppter vapozē in cuniculos formicis. **Q**ue tamen odoze sollicitate puolant: crebroqz spūs camelis puelocibus fugiēt: lacerat. **L**āta pernicitas est bis feritasqz cum auri amore. **P**bi siolog? **Q**ui volūt a formicis est: opicis aurum abri pere: accipiunt equas cum pullis suis et fame affligit tribus diebus. deniqz pullos earum ad littus aque religant: que currit inter eos et formicas. **E**t equas agit trans aquā illam impositis citellis sup dorsum earuz: que vbi vident transumen herbas virentes. pascuntur per campos vltra flumen. formice aut vidēt seruita et citellas sup dorsum eaz: cōpōstāt in eas aureas harenas volētes eas ibi recedere: vespere tēte aut die post q faciat sunt eque et auro onuste: pullos suos audientes pte fame binimentel regreduntur ad eos cum auro multo. **E**t libro de naturis rerum. **I**n india sunt formice circa montes aureos vulpibus maiores fortes ac sine nimis pedes quatuor habentes. et in pedibus hamatos vngues. **L**ante vero fortitudinis sunt: vt vios homines dicerant. **B**estas aut de facili nō ledit satis conficte: q aurum illud quod tpe custodiūt inuitis non auferant. **A**d plectendus ergo temeritate auaricie illic a deo collocatē sunt bestie. **CXXXV.**

De formicolone. **S**idozus.

Formicolon ideo sic vocatur: quia formicaruz est leo. vel quia formica pariter et leo. **E**st enī animal parū: formicis satis infelsum: quod in puluere se abscondit: et formicas frumenta gestantes interfuit. **P**roinde autem formica et leo vocatur: qz aliis animalibus est vt formica. formicis aut vt leo. **B**losa super iob. **M**irmicolon id est formicaz leo: est puū animal: quod clam insidiatur formicis: et easqz comedit. volatilibus autē et aliis animalibus a qbus comeditur: formica existit. **U**nde mirmicolon perit et cetera. **E**t libro de naturis rerum. formicarum leo qz mirmicolon dicitur: vermis est de genere formicaruz sed multo maior. **Q**ui dum ad huc paruus est et inualidus robore: pacem ac modestiam simulat: sed cum vires ac cepert: pristina consortia despicit: et vnam maiorū turbam committit. **I**taqz inualecēs audacia formicis ad vltus cōuenient laboratibus insidias delitit: et q sibi nichil in estate parauerat: in byeme labores earum de ripit ac destruit. **CXXXVI.**

De fūco. **S**idozus.

Fucus est maior ape: vt maior apis maior scra bone. **E**t dicitur est fucus: eoq alienos labores edat: quasi fagus vel focus. **D**epascit em: qd non laborauit. de hoc virgilius ait. **I**gnauū fucos ped a preceptibus areet. oriuntur autem fuci de mulis mortuis. **A**restoteles. **R**ulzmes. vt dicitur est. ab apibus solitarium est nec operat: sed viuit ex eo quod operant apes. **I**pleqz et pulli apum cibantur a melle: et quasi se exeretes volant in aere. **D**einde ad aliearia reuertuntur: et cibantur. **P**linius libro x. **A**pes primum domos plebeis edificant: deinde regibus. **S**i speratur largior prouētus adiciuntur cōubernia et fucis. **H**ec quidem cellaz minime: s; ipse maiores apibus. **S**unt autem fuci sine aculeo: velut apes impfctē: nouissime qz a fessis: et tam emeritis inchoate: serotinus fetus: et quasi seruicia veraz apum. **Q**uobrem impant bus: pti mosqz in opera expellunt: tardantes vero sine demētia puniunt. **N**ec tantum in opere: sed in fetu quoqz aduuant eas: multū ad calozē turbā cōferente. **C**erte quo

minime. id est minores atelabi dicitur: aduersantur apud
 ac vespis: et serabombus atq; sanguisugis. **¶** Et li. d.
 naturis reru. Locuste. vt dicitur est. a vento australi ge
 nerantur. septentrionali et aquilonari moriuntur. Cir
 ca solstitium est coitus earu. Quia condensata in autumno
 pariunt: que tota heme durat: et exitu veris erumpit.
 Fetus forma pusilli sine cruribus penulq; reptantes
 mox eas cum peperint certum est. **¶** Glosa sup iobel.
Bucus vocatur fer⁹ locuste anteq; alas habeat. Dein
 de cum incipit parum volare atelabus dicitur. Cum ve
 ro plenter volat locusta vocatur. mltosq; grauior e bu
 cus q; locusta vel atelabus: quia iacens in vno loco ra
 dicitur comedat fructus. **¶** Glosa sup nau iii. Bucus
 autem et atelab⁹ et locusta incalescente sole auolant: re
 ste propheta.

¶ De nocimentis earum. **¶** Plinius vbi s.
Locusta certum est maria longinqua transire:
 continuata plurimaz diuorum fame maximaz
 miramur q; propter externa pabula nouerit ra
 remota petere loca: mira pestis nam et grandiores cer
 nuntur. Lantozq; pennaz stridore volant: vt aues esse
 credantur. solenq; obumbant. populi autz vbi adoge
 venientes spectant solitarii sunt: ne suas terras operat.
 Nam vbiq; vira mellibus nube terras coteget: mltis
 contactu adurentes. et omnia moxus corrodunt: vt fru
 ges rectozq; fores. Aliquado autem ventis sublati i
 maria vel stagna decidunt. In cyrenaica regione lex e
 haec ter in anno debellandi. primo quidem oua obseru
 to. deinde fetum: et tandem adultas. Delectozisq; penis
 aduudicatur: qui ab hac lege cessauerit. Italiam ex af
 frica maxima sepe infestant cohorte. populo sepe ad si
 bilina coacto remedia pfugere metu inopie. In lemno
 insula certa presmita est mensura: qua singuli enecata
 runt: ad magistratus referant. **¶** Eraculos etia ob id co
 lum: aduerso volatu earu: cetero ac neci occurreres. Tot
 oibus partibus malum id vagatur. In syria quoq; mi
 litari imperio necare coguntur acce et eas debellare
 partu vico eas in cibum sumunt. **¶** Ex libro de natu
 ris rerum. Locusta est animal dente notum et cu regē
 non habeat ordinatum dicit exercitum. hoc animal vt
 dicitur est pluzq; cetera inimica frugibus nocet. **¶** Am
 bosius. Locusta collecto agmine occupans latitudinez
 regions: non nocet habitando: nec fructus depascitur:
 nisi signum acceperit diuine preceptionis: et tunc exe
 quitur vitionem celestis offensionis: hanc auis gre
 ce dicta seletibus vel seleuris ad remediū data insana
 bili pastu deuozat: et plagam extinguit. **¶** Glosa super
 amos vii. Locuste cum in principio ymbribz serotini. id
 est verno tpe quādo cūcta vnt: omnis ager parturit
 veniunt: cuncta fere cōsumunt. **¶** Glosa super nau iii.
 Locuste in frigore torpent: in calore volitar. Porro ate
 labus modicus pennis reptans pot⁹ q; volans: vbi cū
 q; oitur: vsq; ad puluerē cūcta cōsumit. quomā abire
 nō potest donec penne crescat: potro buch⁹ et atelab⁹
 et locuste incalescente sole ad alias regiones aduolant:
 nec meminerit sepi in quo tempore frigoris sederant.
 Unde scriptum est. custodes tui quasi locuste: et parui
 li tui quasi locuste locustaz: que confidit in sepius in
 die frigoris. Sol ortus est: et auolauerit: et nō est cog
 natus locus earum vbi fuerint.

¶ De remedijs contra eas. **¶** Glosa super
 isaiam xxxij

Locuste follis obruuntur: ne a vtero in mare ra
 pian⁹ et ad frā deiecte ex ouis q; viue ceperat
 etiaz buchos in morte gignant. Unde dicitur
 per pphetam. Lōgregabūtur spolia vestra: sicut colli
 gūtur buchos. velut cum fosse ex eo fuerint plene.
 Plinius libro x. Eleutides aues vocantur quaz adue

tum ab Ioue precib⁹ impetrant casti montis incole lo
 custis fruges eorum vastantibus. **¶** Idem in libro xi.
 Lemni certa mensura sibi prefica singuli locustarum
 enecatuz: ad magistratus referunt. **¶** Ob id quoq; gra
 culos colunt: quomā aduerso volatu earu: exitio necatu
 ri occurrunt. **¶** Palladius libro primo. Spinio grecoz
 est: si nubes locustaz repente surrexerit latentib⁹ infra
 recta cunctis hominibus eam posse transire. Quod si i
 obleruātes hoies sub acre dephendat: nullum fructum
 noceri si cōtinuo omnes ad recta confugiant. **¶** Pellī etia
 dicitur amari lupini aut agrestis cucumeris aq; decocta
 si murie mixta fundatur. **¶** Et estimat aliqui locustas vel
 scorpiones posse fugari. si aliquo ex his vtantur in re
 medio.

¶ De medicinis et corporib⁹ locustarū **¶** Actoz

Locuste sicut et animalia cetera plura in se bēt
 medicinalia corporis humani morbis curadi s
 vtilia. **¶** Plinius libro xxx. Locustarum pedes
 cum sepo hircio triti leptas sanant. **¶** Auicenna in ii
 canone medicine. Locuste meliores sunt grosse que alas
 nō habent: et hec assantur et comedunt ppter puncturā
 scorpionis. Pedes locustaz: eradicant verrucas: vt di
 citur. **¶** Ex rotundis autem earu: cū grana sumentur: abie
 ctisq; caputibus et extremitatibus earum poniturq; cū
 eis parū mirri sicce bibaturq; propter ydsopium sicut
 sunt. **¶** Item cōferit guttatōni vrinę et difficultati ipsius
 fitq; cum eis suffumigatio et cōfert difficultati ipsius
 ac precipue mulieribus. **¶** Fitq; cum eis vaporatio emoz
 roidib⁹. **¶** Etercus locustaz: panno cōfert: et morphee re.

¶ De lumbico. **¶** Fidorus.

Lumbicus est vermis intestinoz: sic dicitur
 quasi lubricus. quia labitur. vel eo q; in lūbis
 fit. **¶** hor tria sunt gna rotundi: longi: et lati. **¶** Plinius li.
 xi. Intra hominē tunc triceni peduz: aliquado et plu
 rum in longitudine: tam in carne inueniuntur: exanimi:
 videntium quoq; hominū capillo. Quia feditate et Sil
 la dicitur: et Alema et clarissimis grece poetis obie
 re: hoc quidem et aues infestat. **¶** Aliq; intermit p hāsi
 nas nisi puluerātes sese pilos habētū. asinū immūnē
 hoc malo credunt et oues tantū. **¶** Dals in libro rega
 lis dispositōis. Lumbici nascitur ex humorib⁹ fleg
 maticis putrescētibus in intestinis: vbi nascitur calor
 extraneus. hos impossibile est nasci de sanguine vel cole
 ra rubea. Nam colera rubea cum amaritudine et acui
 tate ac siccatate sua huiusmodi occidit animalia. Sang
 uis autz de venis vel arteriis nō exit: et si exierit apo
 stema gignit cū passionibus aliis. **¶** Unde passionē hāc
 habent pueri: flegmaticā et grossam humiditatē hātes
 cum dicta sua grossa et purgandi negligētia. Maxime
 vero in autūno hec passio nascitur ex fructū comestō
 ne. huius species sunt tres: vna lumbicocoz qui quasi
 rami portulacę sunt: et i intestino subtili nascitur. **¶** **¶** **¶**
 ter nimā humiditatem cibique in eo adunatur. **¶** Sunt
 et alii lati: sicut semina cucurbitę: plurimuz in intestino
 grosso maximoq; morbo. **¶** Sunt etiaz alii minuti vermi
 culi sicut qui fiunt in aceto. plurimuz in erecto nascētis
 intestino. **¶** Lumbicocoz accidentia sunt tortura: abomi
 natio: punctura: maxime cum intestina ppter humecta
 tionem subtiliata sunt. **¶** Nam lumbici de coz humecta
 tione trahunt: q; si creuerint in intestinis vnt⁹ deficit
 buta chylos ea nutrens: ad lumbicos nutriendos va
 dit. vnde deficit humiditas corpis: strident dentes la
 bia puriunt: abominationem habent et vomitus. **¶** Ali
 quando autem vsq; ad stomachum ascendunt: et cū vo
 mitu exiunt.

¶ De multipede. **¶** Fidorus.

Multipedes sunt vermes intestinoz: sic dicitur
 quasi multipes. quia habet plures pedes. **¶** Plinius li.
 xi. Intra hominē tunc triceni peduz: aliquado et plu
 rum in longitudine: tam in carne inueniuntur: exanimi:
 videntium quoq; hominū capillo. Quia feditate et Sil
 la dicitur: et Alema et clarissimis grece poetis obie
 re: hoc quidem et aues infestat. **¶** Aliq; intermit p hāsi
 nas nisi puluerātes sese pilos habētū. asinū immūnē
 hoc malo credunt et oues tantū. **¶** Dals in libro rega
 lis dispositōis. Lumbici nascitur ex humorib⁹ fleg
 maticis putrescētibus in intestinis: vbi nascitur calor
 extraneus. hos impossibile est nasci de sanguine vel cole
 ra rubea. Nam colera rubea cum amaritudine et acui
 tate ac siccatate sua huiusmodi occidit animalia. Sang
 uis autz de venis vel arteriis nō exit: et si exierit apo
 stema gignit cū passionibus aliis. **¶** Unde passionē hāc
 habent pueri: flegmaticā et grossam humiditatē hātes
 cum dicta sua grossa et purgandi negligētia. Maxime
 vero in autūno hec passio nascitur ex fructū comestō
 ne. huius species sunt tres: vna lumbicocoz qui quasi
 rami portulacę sunt: et i intestino subtili nascitur. **¶** **¶** **¶**
 ter nimā humiditatem cibique in eo adunatur. **¶** Sunt
 et alii lati: sicut semina cucurbitę: plurimuz in intestino
 grosso maximoq; morbo. **¶** Sunt etiaz alii minuti vermi
 culi sicut qui fiunt in aceto. plurimuz in erecto nascētis
 intestino. **¶** Lumbicocoz accidentia sunt tortura: abomi
 natio: punctura: maxime cum intestina ppter humecta
 tionem subtiliata sunt. **¶** Nam lumbici de coz humecta
 tione trahunt: q; si creuerint in intestinis vnt⁹ deficit
 buta chylos ea nutrens: ad lumbicos nutriendos va
 dit. vnde deficit humiditas corpis: strident dentes la
 bia puriunt: abominationem habent et vomitus. **¶** Ali
 quando autem vsq; ad stomachum ascendunt: et cū vo
 mitu exiunt.

Mulipes est vermis terrenus et multitudine pedum vocatus: qui contractus in globum coplatur. Nasatur sub petris et humore et terra. **A**restoriles. Animal anulofus longi corporis et multorum pedum equalem habet anulofitatem: vivit aliquantulum post capitis abscissionem. Item per fumum stercis siccis multipes deludatur ac deprehenditur. **E**x libro de naturis rerum. **M**ulipes a re nomen habet: et sanguine caret. hoc animal dicitur. **A**ugustinus. aliqui eorum ipso allatum: eorum spectante in multas partes circum: et tamen unaquodque pars vivit ab aliis partibus separata. **A**nticena vermis rubeus. qui est sub viceis aque: plurimos habet pedes: et cum tangitur rotundatur. **D**i palatum ex eo cum melle tangitur: valet contra presforaciones: et similiter cum comeditur. **C**onfert etiam asinam et ad dilacionem anhelitus: secundum quod dicitur. **I**tem vermis multipes cum vino bibitur: confert icteri acie: et difficultati urine.

De Musaraneo.

Musaraneus est animal peregrinum in sardinia arance forma: que solifuga dicitur: eorum vicem figurat: in metallis argentarius plurima est occulso reptans: et per imprudentiam supercedentibus pestem facit. **P**linius li. viii. **I**n yralia muribularaneis venenatus est morbus eisdem autem vltioris appennina regio non habet. **I**dem vbi cumque sunt orbita si transire moritur. **I**dem in libro xx. **M**usaraneus morbus solo rum aridorum brassice farina sanatur. **E**ruce quoque semum scorpionum et murisaraneis venenis medetur.

Idem in libro xxii. **C**anis etiam moribus aduersatur murisaraneis. **I**dem in libro xxiii. **I**tem acetum murisaraneis moribus sanat haustu. **I**dem in libro xxvii. **A**bsinthium etiam aduersatur murisaraneis moribus. **I**dem in libro xxviii. **L**eporis coagulum ex aceto valet contra murenaraneis. **I**dem in libro xxix. **M**usaraneus morbus sanatur agnino coagulo potio vngule arietine cinere cum melle. **I**tem muscele catulo. ites si iumentum moritur: mus reces eius sale imponitur: aut vespertilionis fel ex aceto. **I**pe quoque musaraneus contra se remedium est diuisus et impositus. **O**ptimum quidem erit si imponatur ipse: qui moritur. **S**ed ad vsum hunc seruant alios: solo vel luro circumlitos. **P**roterea contra morbum eius est remedium terra exorbita. **S**erunt eius orbitam ab eo non trahit: torpore quodam nature. **I**dem in libro xxx. **M**usaraneis moribus aduersatur talpa terraque orbitis depecta: vel semen eruce. **D**e solifuga quoque dicitur infra.

De musca.

Musca ex greco venit: sicut et mus. hoc sicut et apes necare in aqua aliquoties post vnius hore spacium reuiviscit. **A**restoriles. **A**nimalia duas alas habentia tantum pungunt aculeo: qui est in interiori sui capitis: ut musce et mustiliones. **L**icet quodlibet anulofum habeat membra: per quod sentit cibum: musce ac mustiliones hoc membro pungunt: et sanguinem extrahunt. **M**usca sicut et apis non facit strepitum ac si bilum: nisi volando: scilicet alas per aerem inter ipsas et corpus eadem extendendo et corroborando. **M**usca et formica non sunt indifferetes. **I**n hinc coeunt si aer conueniens fuerit: et ventus meridionalis flauerit. **N**on autem separantur in coitu nisi grauerit quedam anulosa: quia coitus in eis multum durat: ut patet in muscis et araneis. **M**usca habet aculeum sicut apis extra: cuius natura est mollis et vacua: per ipsum gustat et sentit ac cibum attrahit. habet itaque dentes muscarum genus et apum: qui non sunt similes dentibus aliorum. **A**nimalia quodam nascetur nec suo generi assimilatur: nec a suo genere diuersatur. ut musce et apicule. **N**am et ex istis oriuntur animalia quorum natura non est similis generi a quo sunt

imo vermes ab illis eferunt. **A**ctor. **M**usce ut fertur ex immundicia nascuntur: immundis adberere loca immunda frequentant. **I**n quiete sunt: et importune et infeste: pungunt ac tumultuose. **E**x libro de naturis rerum. **M**usca proterue volat: et circumuolando strepitum facit: et acre circumagitato. **I**nter alas rostrum habet quasi cannam concavam: pedibus posterioribus alas acuit: anterioribus autem rostrum et caput: lucem diligit: nec in tenebris ambulare nouit. **A**d calores se libenter: humidis insidet: cruorem appetit. **S**alsa et aspera fugit. **A**lbaque et mundiora libenter conuenat. **C**arnes receter et las vbi cumque tetigerit statim vermes insequuntur: qui corrumpunt insecta: hoc maxime dicitur canicularibus. **I**nfecta est omni animali: et maxime homini: et corrumpit: et fini generant musce: in aqua merse reuiviscunt exposita. **H**inc latent et extinctis similitudo. **E**t in angustis prostant importune. **S**ermiculos autem nigros ac duros edunt: et hinc musce pueniunt.

De eodem.

Plinius libro decimo. **E**ca precipue pabulis est aut dicitur beatorum pedes. **Q**uedam vero generat aliquid coitu: sed imperfectus est ac dissimilis: et ex quo nihil amplius gignitur: ut vermiculos musce. **I**dem in li. xi. **M**usce duas gerunt pennas. **H**elpe muscas grandiores venantur: et amputato hinc capite reliqui auferunt corpus. **I**nfectis aliis hinc sunt in ore pro lingua aculei. **Q**uidam habentes nec ad punctum sed ad suctum ut muscarum generi in hinc lingua fistula euidens est. **N**ec sunt talibus dentes. **M**uscis humore exanimatis si cinere condantur: vita redit. **I**nfectis pedes primi longiores sunt oculos duos habentibus: ut subinde tergitur: ut pedibus: sicut in muscis notamus. **I**dem libro xxi. **E**st mons in creta carnia nouem milium passuum ambitu: intra quod spacium musce non reperiuntur: ibique mel musque attingunt. **I**dem in libro xxviii. **M**usce quidem necantur: si locus foliorum sambuci decoctione spergat.

Idem in libro xxv. **E**llebog quoque musce necatur alio: trito: et cum lacte sparso. **I**dem in libro xxvii. **P**orro literas a muscis necatur: attramentum librorum: et diluto absinthio temperat. **I**dem in libro xxix. **A**lopicas replent capita muscarum: recentia folia ficulneo prius asperata. **A**lii sanguine vrum muscarum: alii decem diebus cinerem illarum illinunt cum cinere carthe vel etiam nucum traque tertia pars sit et muscis. **I**dem in libro xxxiii. **M**alitus formicis plumbi quod decoquitur muscis et aculeibus notius ac pestilens sentitur. **A**nticena in iiii canone. **M**uscas interficit arsenicum quod de illo ponitur aliquid in lacte: et surgunt musce. **I**nterficat etiam eas fumus eius: et fumus thuris: atque decoctio ellebori nigri. **M**aly vbi supra. **M**usce profunt oculorum doloribus: et casui palpebrarum. **Q**ue si coibantur et cum melle super alopicite loca ponantur capillos producant.

De opimacho.

Opmacho est vermis coepe admodum exiguus: sed audacia animi et ingenio robustus nimis. **D**icitur autem cum serpentibus habere certamen: et ingenio preliandi vitam defendere. **L**icet corpore sit exiguus: ac viribus impar: exercitatio tamen pugne serpentem vincit fortiores se. **V**itibus securus audacia potius: quam naturali fortitudine. **A**ctor. **H**inc tamen quia tu leuitico inter volatilia numeratur. **S**uperius inter volucres deputauimus: ibique nonnulla de illo inferimus. **S**ed quia corpore. ut dictum est. admodum exiguus est: rectius arbitror eum sicut apes et muscas in numero vermium esse deputandum.

De papillione.

Ididors.

Mulipes est vermis terrenus et multitudine pedum vocatus: qui contractus in globum coplatur. Nasatur sub petris et humore et terra. **A**restoriles. Animal anulofus longi corporis et multorum pedum equalem habet anulofitatem: vivit aliquantulum post capitis abscissionem. Item per fumum stercis siccis multipes deludatur ac deprehenditur. **E**x libro de naturis rerum. **M**ulipes a re nomen habet: et sanguine caret. hoc animal dicitur. **A**ugustinus. aliqui eorum ipso allatum: eorum spectante in multas partes circum: et tamen unaquodque pars vivit ab aliis partibus separata. **A**nticena vermis rubeus. qui est sub viceis aque: plurimos habet pedes: et cum tangitur rotundatur. **D**i palatum ex eo cum melle tangitur: valet contra presforaciones: et similiter cum comeditur. **C**onfert etiam asinam et ad dilacionem anhelitus: secundum quod dicitur. **I**tem vermis multipes cum vino bibitur: confert icteri acie: et difficultati urine.

Papiliones auicule sunt: que maxime florētibus maluis abundant, queqz stercore suo vermicosos nasci faciūt. **H**uiusmodi libro xi. **P**apilio igneus et in bono et in malo accensis aduolans pedifer apibus infestus est. Non vno modo nam et ipse ceras depascitur: et relinquit excrementa: quibus tere vinet gignunt: qz ceras appetunt. **Q**uidam quoqz insectis cornicula prenditur ignaua vt papilionibus. **I**dem in libro xi. **S**cius cognatus apibus beliolas necat inna scentes: vt arancas et papiliones. **C**ollitur aut papiliones cum maturescit malua noctu: interluno: sereno celo: cum lucernis accensis ante alucos: in eadem flamaz sese ingerunt. **I**dem in libro xxviii. **P**apilio lucerna rum lummbus aduolans inter mala numeratur medi camenta. huic est contrarium iecur capinus. **E**x li. de naturis rerum. **P**apiliones sunt vermes volantes: qui maxime floribus inuoluntur: et ex eis cibos capi unt: post augustū cocunt: et masculo mortie post coitū femina edit oua: quibus editis moritur. qdā vero p hyc mem durant: et in estate vermes faciūt: qui caloze solis ac nocturno rore inualescentes: alas cōcipiunt euolan tes. **P**alladius libro v. **P**apiliones quoniam apibus obfunt: mense aprilis necādi sunt. **T**unc enim maxime ab undant floribus in aluis: quos hoc genere intercipit vesper. vas encum mltario simile. id est altum et angulū vespere inter alucaria collocemus: et in fundo eius po namus lumen accensum: illuc et papiliones cōuenient: et circa lumen volitabunt: et angustia vasculi ab igne proximo interire cogentur.

De pediculo. **I**sidorus. **P**ediculi sunt vermes cutis a pedibus dicti. **I**n pediculosis dicti sunt quibus pediculi in corpore adherescunt. **E**t libro de naturis rerum **P**ediculi dicuntur a numerositate pedum: hoc malum ex ipa hominis carne creatur indubitanter: et tamen inuisibiliter. hos non nulli de sudore hominis. **A**lii de postis et euaporatibus gigni dicunt. **C**ontra hos precipuum remedium esse dicitur frequēs ablutio corporis marinis aquis: aut vehemētius salis: vel argentū viuum in oleo oliue diutius vultum: et zonam ex eo intinctam posita. **H**aly. **A**ccidit autem peregrinanti copia pediculo rum in corpore: ppter sudorem et puluerē: ac balnei pau citatem. **Q**uod cū euenerit corpus eius carbaplastice cum argento viuo: ocaso cū oleo: adiuncta aristologia longa: et de falo. mane quoqz balnei ingrediatur et cor pus eius fricatōe valida mundetur: caputqz cum car thania blūto: et boraco lauetur. **R**azi vbi supra. **P**ediculorū generatōnem phibent vsus balnei et laua cri: pānos frequēs mutatio: ppricqz vt pannus qz carni adheret lineus sit: rar de nanqz pediculis repletur. **B**ur usmodi pediculos generatos interficit argentus viuus extinctum si oleo miscetur. et oleoqz sita lanea inūgaf que super se aliquis appendat: aut ex eis se cingat. **A**ntenna in ti canone. **S**traphisagria cum arsenico pe diculos interficit. et similiter argentus viuus extinctum. **I**dem in iiii. **P**ediculus vulturis. vt ait galienus par uus est: a quo non cauetur: et forte non videtur motus eius. **F**acit autem erumpere sanguinē p vna: et per na res: et in ano: et in stomacho p vomitum: et ex pectore: et pulmone: et radibus dentium: et qsiqz non recipit medicinā: huius motus cōfert lac dulce scz caprinum: et butirum crudum: et terra sigillata et potulaca: et reli qua extinguentia.

De pulice. **I**sidorus. **P**ulices vocati sunt eoqz in puluere magis nu trūtur. **P**ater pulicem esse vermicosū nigrum et minutū quidem: sed valde pūgitiuum: maxime autem tempore estiuo et pluuiali. **E**t libro de naturis rerum.

Pulices atro colore de puluere calefacto: et postmodū humorū corrupto procreari dicuntur. **S**aliunt poro: qz volant nocte qz die magis hominē infestāt: et nisi vehe mens torpor aut somnus grauis in membris sit se tueri non potest. **C**um quis manū adhibet: celerius fugā di labuntur: nec inueniri queunt. **I**bi vero quies esse cre ditur: celerius ad infestandū. redeat hoīem motus pun gunt: ac virtute faucium sanguinē attrahunt. eoqz taz subtiliter reficiuntur: vt integra pelle qz media est: sag unem tū per poros et euaporatōnes excipiant. **I**n car ne tamen cui insident: vestigia relinquit acere humecta to. **T**erraqz adlentata maiori virtute grassant. **C**ontra pulices optimus remediū est omni vespe corpus ablu itia fricare: vel herba eadem cum oleo cocta corpus p ūgere. **P**etere si frīgus scz circa iunū mēsz fuerit: ci to percūt nec eaz. **P**uentium copia reliquo estatis tem pore erit. **P**ulex in duas ptes diuisa: reuulsiat. **R**azi vbi supra. **P**ulices cum herba que dicitur canthar in lecto posita fuerit: nec salire nec mouere possunt se. **S**i vero aqua in qua tribuli cocti fuerint domo roretur pu lices omnino destruentur. **A**qua similiter in qua ruta coquitur aut oleander eos interficit. **A**ntenna vbi s. **A**d effuganduz pulices aspergitur domus cum infusio ne coloquintide tunc enis salunt et fugiunt. et similiter et decoctione rubi. **D**ixerunt autem quidam qz quādo sanguis byrci ponitur in fouca in domo. apud cum con gregantur. deinde moriuntur. **S**imiliter aggregātur su per lignū linitū et adipe ericit: et fugiūt et odore caulis et folioz oleadi. **E**st etiā herba nota iecumtūcu scz herba pulicū que cum in lecto ponitur inebriat eos et stupefacit. **I**deoqz non viuificantur. **P**alladius vbi supra. **P**ulices fugantur amurca p pauimenta frequen ter aspersa. vel cinimo agresti cum aqua trito vel cū cu mens agrestis semine aqua resoluta sepe infuso.

De pirali et rana et ricino. **Plin** li. xi. **I**ralis siue pirotes vel piraula est musca maio ris magnitudinis: et que in cipri erarū fornaci bus e medio igni volat penitatus quadupes. **Q**ui est in igne viuūt. **C**uz euaserit longiore paulo vo latu tunc emoritur. **E**t libro de naturis rerum. **I**n cy pri partibus est musca genus quadupes que penate sunt. et multo maiores qz nostre. **E**t pirale dicitur. qm in fornacibus e medio ignium volant impunc. **E**t qdes mirabile est: qz qm in igne sunt viuūt. **C**uz autē extra velauerint paulo longius. moriuntur. **A**ctor. **R**ana quoqz vermis est vt superius dicitur est. quā tamē pa ri ratōne qua bufonem superius in genere lacertaz de putauimus. **I**biqz de illa plenius disserimus. **I**sidorus. **R**icinus est vermis canis: sic dicitur: eoqz her et i faucibus canum: cinos em grec canis est.

De rutela. **A**ntenna vbi supra. **R**utela. vt ait quidam est animal simile aranee: que vocatur alphebed: et est venatrix muscaz. **S**pecies eius sunt multe secunduz galienū. **E**st enim quedam rubea: rotunda. quedā autē alba: rotundū habens ventrem: paruus os: stellata. et ipa est acuti dor si cum lineis lucidis. **Q**uedam vero citrina: pilosa. **E**t quedam vna scz ad nigredinē declinans. **Q**uedā etiā cuius medium capitis et pedes sunt breuia declina ad posterioza. **Q**uādo vult pungere super pedes suos se. p uicit: et quādo bibere vult humiditate paucam euomit. **Q**uedaz vero formiculis formice scz similes: habēs col lum rubcum: caput nigrū: dorsum albus: pūctata diuer sis coloribus est. **Q**uedam etiā vespalis rubea scz ves pe similis. **I**tes quedam in eis dicitur allectinari vel al burfunari ppter paruitatē suam: est rotunda paruus habens os: subalbidū ventrem: albos pedes multoz.

[Marginal notes on the left side of the page, including 'Vicesimusprimus' and various small text fragments.]

secum habentes non feruntur a scorpionibus. Aduer-
santur et locustarum minime sine pennis q̄s arelabos vo-
cant. **Idem in libro xxxi.** Aduerfus scorpiones. salis
natura cum aceto valet. **Idem in libro de naturis rerum.**
Scorpionum celle sexangulares sunt: cetero vero corti-
ce araneose. liber de naturis allegat ibi plinius. cui⁹ ve-
ra litera est. Cetera autem cortice. Nam a principio sic
continuat. Despe in sublimi e luto mios faciūt et i bus
ceras crabrones cauernis ac sub terra: Et horum oim
sexangule celle. Cetera autem cortice. Araneis fetus
et ipse inaequalis est: et barbarus: alius euolar. alius in
infantia est. alius in vermiculo. Et autumno non verno
omnia hec carnes velcuntur: in plenilunio crescūt. h̄e
me recōduntur. Autotes dicunt interfecti puerū bimuz
ter nouentes p̄icturis scorpionibus. Scorpiones ac vespe
nequaq̄ reges sicut apes habent: et ideo periculis plu-
rimis subsiacent. horridos sonos ac murmura depmūt
et hoc magis in cauis locis. Horum mella sunt huma-
nis visibus inutilia. que qui rapere voluerit. nullo peri-
culo se subdit. nam cor̄ aculeis iaculat. **Acto.** In ge-
nere quoq̄ scorpionum ponit experimētator illos q̄s
ceruis volantes appellauim⁹: de q̄bus iam dictus est su-
perius. Et scias q̄ in plinio et libro de naturis a. c. nō
abscondat crabrones. **CLVIII.**

De scarabeo. **Ididozus.**
Scarabei dicunt eoꝝ carnis equoz putridis
sepe nascuntur. Zbauri vocātur scarabei terre
tres ricino similes. Licet de la quoq̄ scarabeo
rum gen⁹ est: vt super⁹ dictum est. **Plinius libro xi.**
Quibusdam insectis pennarū tutele crusta supuevit: vt
scarabei: quoz penna renouit atq̄ fragilior exilit.
bus negatus est aculeus: sed in quodam eozū genere
grandi cornu prelonga: biluleis dentata forficibus in
acumine. cum libuerit. ad morsum coētibus. Infantū
remediū ex ceruice suspendit̄. hos nigidi⁹ vocat lu-
canos. Aliud eozū rursus est genus: qui e fumo iq̄etes
pilas auersis pedibus volitant. paruosq̄ in bus oꝝra
rigo: h̄em̄is fetus sui vermiculos nidulatur. alii mag-
no cū murmure vel mugitū volitant. alii focos ⁊ prata
crebris foraminibus excavant: nocturno stridore voca-
les. Et eodem genere rutilāt scarabei p̄grandes: q̄ tel-
lurem aridam fodūt: fauosq̄ parue ac fistulose spōgie
nō medicato melle fungunt. sūt q̄ putant scarabeos as-
noz exanimato reparari corpore: natura quedā et alius
in alta mutante. scarabei rosam appetūt. **Idem in li-
bro xviii.** scarabeus paruis cantaridis frumenta rodit
Idem in libro xxviii. Menstruosa mulier si segete am-
biat nudata: scarabei decidit et animalta notia. **Idē
in libro xxx.** Aridis scarabei natura cōtūctū exacuit
visum. Ideoq̄ p̄uito eo sculprotes gemmarū ac desēcūe
Zbauri. vt dictus est vocantur scarabei terrestres rici:
nō similes: nomen eis dedere comicula. alii pediculos
terre vocant: qui strumis impositi cōferunt. **Auicēn-
na** vbi supra. Oleum in quo fricatur scarabe⁹: valet ad
dolorem auris in ea effusum. similiter et corpus ei⁹ op-
time contritum. **CLIX.**

De scimfe. **Ididozus.**
Scimfes sunt musce minutissime aculeis p̄mole-
ste quibus tercia plaga supbus egyptiorū po-
pulus est celus. **Origines** sup exodum. Hoc
animal pennis suspenditur p̄ aera volitans: sed ita sub-
tile et minutum: vt oculi visum nisi acute cernētis effu-
giat. Corpus cui insederat: acerbissimo stimulo terebat
vel terebat: vt quā volantē videre q̄s nō valet: sentiat
stimulante. **Blosa** sup eodem. Scimfes nate sunt
in terra egypti de luno: musce sc̄s minutissime et inque-
tissime: inordinate volātes: atq̄ in oculis tuētis hoim
requiem auferunt et dum abiguntur redcūt. **Delbe**

tes in libro de sensibus. **Extende** pilum azuchi equi su-
pra portam domus: non ingredientur domū illam scimi-
fes dum stat in ea pilus. **Idem** libro de naturis rerum.
Scimfes sunt vermes minuti volātes: qui pecudū an-
belitum sequuntur: et boies maxime. Pungunt autem
aculeis dormientes acri satis dolore pro posse. Unde i
locis vbi abundat eaz. p̄cruitas: boies delicati circa le-
ctos suos retia tam subtiliter laqueāt: vt per bec scim-
fes ad nocendū trāsire non valeant. **CLX.**

De scorpione. **Ididozus libro xii.**
Scorpio vermis est terrenus: qui potius vermi-
bus ascribitur non serpentis animal armatum
aculeo: et ex eo grece vocatum: q̄ caudaz figat
et arcuato vulnere venena diffundat. propriū est autē
scorpionibus: q̄ manus palmā nō feriant. **Idē in li-
bro xi.** Pleraq̄ per naturā recipiunt mutatōnem. ⁊ corrup-
ta transformantur in diuersas species: sicut de equis
scarabei: de mulis locuste: de cancri scorpiones. vnde
Quidius. Concaua littorei: si demas brachia cancri.
Scorpius erit: caudazq̄ minabitur vnca. **Arestoriles.**
Scorpionum genus est longe caude: ⁊ habet laccā
exterius. habetq̄ scorpio duos aculeos. In peria non
sunt scorpiones magni et mali. Sed tales sunt in mul-
tis locis alibi: ita q̄ si hominē v̄l aliud animal mordcāt
ipm̄ interficiunt. Lunaz mordent porcos nigros inter-
ficiunt eos. Animal quod habet aculeum: in postero-
ri corpore habet illuz: q̄ ipm̄ quasi arma mouet. Scor-
piones quia repunt et aculeum habent necessario ha-
bent extra: et est vigoz conueniens. **Idem** libro de natu-
ris rerum. Scorpio blandum et quasi virginē dicitur
vultum h̄e. sed h̄t in cauda nodosa venenatum acule-
um: quo pungit et inficit primantem. **Ferit** autem obli-
quo ictu et inflexo: nulloq̄ momento meditari cessat ⁊
occasione inuenire ferendi. homini autem ab eo p̄cus-
so putatur remedio esse cinis eius potatus cū vino. So-
lus insectozum scorpio caudam habet: et brachia. ⁊ spi-
culū in cauda. Buos h̄t aculeos: vt dicit. **Arestoriles**
Terra viuūt: in vere ouat: ⁊ in autumno similit̄. Pa-
riunt vermiculos ouoz specie: quos cum parens deuo-
rare voluerit. illi immunes sunt: qui se clumibus matris
imponit. Porcus niger si a scorpione p̄cutitur: p̄ocul-
dubio moritur. **Alterius** vero coloris porc⁹ euadit q̄si
q̄zet si non semper. **Plinius libro x.** Scorpiones de
terra viuunt. **Idem** in libro xi. Scorpiones terrestres
vermiculos ouozū specie pariunt. pestis importuna ve-
neno serpentium: nisi q̄ fūiore supplicio lenta p̄ tridū
morte conficitur. **Virgibus** lerali semper ictu: et femi-
nis fere in totum. viris autem in matutino mordcāt
cauernis p̄tūsq̄ aliquo ictu fortuito teiumum egerant
venenum. semper cauda est in ictu: nulloq̄ momento me-
ditari cessat: neq̄ desit occasiōe: ferit obliquo ictu ⁊ in-
flexo. **Idem** in libro xii. Cum sol est in canero torquē-
tur serpentes ictibus scorpionum. **Blosa** sup eze. ii.
Scorpiones arcuato vulnere ac fistulato aculeo p̄cu-
tunt. **Et** eadem plaga et cutē aperiat: et venena effū-
dant. **Blosa** super lucam. Ecce: inquit dominus: dedi
vobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones
sunt enim scorpiones: qui cauda insidiantur occulte. ser-
pentes qui dente ledunt aperte. **Ipsorum** venenatus a
culeus retro est timendus. **Blosa** super ap̄. scorpio
blandus facie: cauda pungit occulte: nō sentitur quādo
pungit: sed postea venenū diffundit. **CLXI.**

**De diuersis speciebus scorpionum et mor-
tibus eorum.** **Plinius libro xi.**
Scorpionibus apollodotus auroz est geminos
quibusdā aculeos esse: marelq̄ scissimos. Naz-
coitum his tribuit. intelligi autem gracilitate ⁊
longitudine. Venenum omnibus medio die cum inē

confert scorpionum morsibus emplastri mote suppositus: aut comest. Veniqz galbanu est yriaca venenis scorpionum. Idem in iiii. canone. Scorpionis plicu ra curatur per canones communes: et p vaporationes cu sale et misio et similibus. CLXV.

De medicinis et ipsis scorpionibus.

Plinius libro xi.

Scorpio si momorderit hominem: putatur esse remedio cinis ipse scorpionis potus in vino. Idem in libro xxi. Scorpio tritus veneno stel lionum aduerfatur. Si quidem et ipse stellio. vt supra di ctum est: scorpionibz adeo contrarius est. vt eis pauore vilus et inferat et torporem. Ipe quoqz scorpio su e plage auxiliatur impositus: aut assus in cibo vel in po tum iumpit. Auicenna in ii. canone. Oleum scorpio num valde coferet dolori aurium. Idem in iiii. Scor pio etiam ipse est emplastrum bonus ad scorpionem: et ite rum cauda et: et etia planta que dicitur plara scorpio nis: ppter similitudinem qua habet cu eo. Idem in v. Scorpiones etia in naturis suis coarari sunt lapidibz generatis in renibus et vesica: sicut carnes vipere con trarie sunt venenis serpentis atqz ceteros reptilium ve nicosos. Itaqz cinis scorpionum frangit lapides: et fa cit eos in vna statum descedere. Dyacondes. Scor pius etia crudus tritus et impositus pcessure sue suo rumqz contrarius est. CLXVI.

De fetate et similitate ac solifuga.

Et li bro de naturis rerum.

Era est vermis: vel. vt quidam volunt. serps a re nomen habens. Est enim tenuissim: insitit scie: fere cubitalis longitudine: durus: et albz nihil differet vtraqz extremitate: quippe cui caput no est: sed ferit vtrobiqz. hic in aquis corruptus nec tam e feridis nascit. adeo durus est: qz vt pede coeteri potest. Huius venent tanta vis est: vt ab homine potu haultz elanguere cum et tabescere faciat: donec cum diro cri ciatu vita etuat. Ex papia. Simultas est proprie ver mis in capite aricis: qui dum mouetur facit cum repe dare. Ex eode Simultas est vermis in capite anima lis conuz habitans: comouens eum ad ferendum coz nibus. Fidorus. Solifuga ipa est musaraneus: de q supra dictum est. Solinus Sardina quide absqz ser pentibus est. Sed quod alius locis serpens est. hoc e so lifuga sardis a gria: que occulte reptat: et per impudē nam sup se insidentibus pesti facit: huc in comodo acci dit verba sardonis: que in defluuis fontanis prouent largi iusto. hec si edulio fuerit velcentibus neruo co trahit: deducit ora rictu: vt qui mortem oppertit inte/ recant facie velut ridentium. Contra quicquid aquaru est: vane comodis seruit. sane calidi fontes et salubres aliquot locis efferebant: qui medelas afferunt: aut of sa fracta solidant: aut a solifugis insertum veneni abo lent: aut etia occultas egritudines dissipant. Et qz ocu lis medentur: etia arguendis furibus valent. CLXVII.

De sphalangiōe Acor.

Sphalangiō iuxta plinium est quoddā aranei genus: sicut dictum est superius. Lusus videli cet morsus noxius est: cozpus erigui: varius: acu minatum: hic ex arancoz generibus tantum in ipso spe cu incubat magno numero: qui vt emerit: matrem co sumit: qñqz etia patrem. Contra sphalangionu z morsus remedia sunt multa particularia: de quibus p diuersa loca dictum est superius. Plinius libro x. Insident vespe et sphalangi et aranee. Idē in li. xviii. Nasci tur quasi morbus quidam in heruo sphalangiō aranei generis belliosa: si hems sit aquosa. Idem in libro xxi. Sphalangionu ytalie ignotum plurium generum

est. vnum est simile formice sed multo maius e rursu capite: nigra vero reliqua cozporis parte. albis intercu santibus respersus guttis: et acerbior est hui: qz vespe ictus. maximeqz circa furnos et molas viuit. Et in re medio est si alterum eiusdem generis percusso ostendat et ad hoc ipm seruantur cum mortui inueniuntur. Et ex cortices eoz conritti ac poti medentur. Equē sphalan gion greci vocat inter genera arancoz: sed distinguit lupi nomine. Tercium genus est eodem sphalangiu no mine. arane? lanuginosus: capite grandissimo: quo dis secto inueniuntur intus vermiculi duo. qui ad alligati pelle mulieribus ceruina: ante solis ortum pestant eis ne concipiant. vt Cecilius in comentariis reliquit. vis ea annua est: qua sola ex oim tacito dicitse phas sit qm aliquaz fecunditas plena liberis: tali ventu indiget. So cas et rbachino nigro similis: ore minio subalbo: pedi bus breuissimis tanq imperfectis. dolor a morsu eius qualis a scorpione: vna similis araneis tectis. Idem erat Astorion: nisi distingueretur virgulis albis. hui us morsu genua labefaciuntur. Omnis autem peior est ceruleus: lanugine nigra: caliginez conatans: et ara neolos vomitus. Beterior etia est a serabone peninis tantummodo differens. hic et ad maciem perducit. Mir mecion formice similis capite alio nigra guttis albis distinguentibus. Vespa: dolore torquet. Terragabti duo genera habent: peior mediu capur distinguente li nea alba et transfersum altera: hic oia tumores facit. At cinereus posteriori parte candidas: lenitior minime autez noxius colore: qui relas muscis in parietibz latif sume pandit. Contra omniu vero morsus remedio e gal linacoz: cerebrum cum pipere eriguo potum. Et for mice quinqz pote: pecudum quoqz fimi cinis illitus et aceto. et ipsi aranei quicqz putrefacti in oleo. Ex li. de natura rerum. Sphalangiō est aranee genus morsu venenosum: cozpe eriguum et acuminatum: Nares ho minuz pecudiqz libenter ingreditur. Lungs ceruos in siluis percussit: nisi caneros in cibum sumat: o vita sua periclitatur. hec specus incubant: et oia multa numero parunt. Statimqz vbi fetus erupunt: patrem et matre cofumunt: a diuuar enim pater fetus incubare. CLXVIII.

De spoliatore colubri ac stella.

Et libro de naturis rerum.

Spoliatore colubri est vermis colorie aurei: qui etia virorem ad vmbraz habet. h puus et tina lidus cum sit: anguem affluca occipit. et inde nomen accepit. Nam vbi colubrum ad estum cubare vi derit: per caudam eius ascendens ad caput: transcurrit. Cumqz prius quasi fricando permulcet: et demuz mor sibus carnes eius aggreditur. aguis lesa fugit: plectu tor insequitur: ac letali morsu insistit: donec interiora cerebri penetret: ac perempti caribus satietur. hic a q busdam vermis aureus dicitur. Bicit autem. A restori les de vermibz coloris aurci: qz quado nati sunt: p: mo quidem a parentibus abantur: deinde sine cibo perma nent diebus multis: et ita tacent immobiles: vt mortui videantur. Post tempus autem a natura prefixuz reui uiscunt. sibiqz prouisuri ad pastus surgit. Stelle figu ra vermis est. vt dicit Plinius. q nocte vt stella luser: nunq nisi magis ymbribus prouent et serenitate ad esse signat. huius tantus rigor est: vt ignem rāgens nō alto modo qz glacies extinguat. huius sanie si caro ho minis contacta fuerit: toti capilli desluunt. Idqz quod contactum est: colorem in virorem mutat. hui vermes nihil gignit: nec est in eis mas vel femina. CLXIX.

De tabano. Fidorus.

Tabanus vulgo: qui et latine dicitur asilus: et gre ce oestrus: est animal volatile armētis aculeis

suis permolestum. **P**linius libro xi Aliquādo nascitur in extremis fauis apes grandiores: q̄ ceteras fugāt. **S**trius vocatur hoc malum: et incubant modo galli: narium. **I**d quod exclusum est primo vermiculus: cuius vidus videtur tacens transversus: et adherens ita: vt pascere videatur. multa siquidem insecta nascuntur aliter q̄ locuste: atq; in primis asilus infidet et roze hic rapbam folio: primo vere et sole spūatus in magnitudine mīlī cogitur. inde vermiculus paruis oritur: et triūna cruce: mox vrica que adiectis diebus crescit immobilis cortice duro. Atq; ad tactum aranei tantū mouetur. hec cruce quā chrysalidē appellāt: rupto vnde cortice: volat papilio. **E**t ligno extas tabani nascuntur ceterate autem moztuntur. **E**t libro de naturis rerū. **T**abani ipse est asilus: de quo p̄pheta osee iuxta lex. inter preces loquitur: Nā vbi legitur in editione nostra qua si vacca lasciuēs declinavit israhel: reperitur in trāslatione lex. Sicut vacca asilo percussa. **CLXXX.**

De thamur et rapula. Et li. de na. rerū.
Thamur dicitur vermis salomonis. Nam salomon cum marmor parium ad edificatōnem tēi plī de remotis partibus cōuehi precepisset: cōscius p̄hibitiōnis legis que vetuit altaris edificandi i p̄del ferro incti. quēstus experimentum in vermbus quod ars humana nesciuit. Nam pullū struconis in vi treco vase reclusit. quem cum videret struico. et habere nequiret. naturaliter agnitam artem atrempans. ad v̄sertum cucurrit. rediensq; vermiclū tulit. cui sanguie vitrum limuit. et cōfractū est. sicq; fetus eripuit. quod videns salomon. hoc experimento codes genere vermis in scissione durissimi marmoris vsus est. **C**apula vermis est quadrupes in terra et aqua equaliter viuens. In terra quidē velocissime currit: sed magis sup aquas ita vt longos aquarū tractus: ipetu transcurrat. Interdū tamen subsistit: et vmbus lassus respicit: hoc autē in comirabile est: q̄ currens super aquas sicco corpore: pedibusq; manet. **Q**z si etiā. diu sub vmbis violenter teneatur: non tamen humectatur: aut moztetur. **CLXXXI.**

De teredine. Fidozus.
Teredinas greci vocant lignorū vermes eoq; terendo ledant. hos autē latini termites dicūt: q̄s in importuno tpe cese arborē gignunt. **E**t libro de naturis rerū. **T**eredo est vermis ligni caput habens rubrum: et corpus album. **S**uccessione lignū perforat et in puluerem illud redigendo domum sibi edificat. lignū cōsumendo se purificat: et in puluerem illud eicit. In orientalibus partib; pauca ligna vermes generant. In partibus autē ytalie: germanie: gallie: hispanie: fere oēs arbores excepta quercu et testa: et paucis aliis. **E**t hoc mirū est: q̄ butus et alba spina: que fere arborū durissime sunt: vermes generāt. **T**esta vero cuius sit arborū tenerrima: vbiq; sub sicco ligna ei; suauē nequaq; ex eis vermes crescant: sed p̄petua sine vermb; manent. **G**losa sup regum ii. **D**avid tenerrimo ligni vermiculo comparatur: quia vermiculus ligni tener q̄: dem et fragilis ac modicus apparet. **F**ortissimus tamē lignū terebat et cōsumit: **I**deoq; a terendo teredinis nomen accepit. **P**linius libro xi. **T**eredini ad perforāda roboria cum sono teste natura dentes afficit. etiā potissimus ligno cauatum facit. **P**apilio lumbū accētū aduolūtās: apum ceras depascit: et excrementa relinquit: et q̄bus teredines gignūt. **I**dem in libro vii. **M**ollis ac pessima ligni pars etiā i robore facile putrescit: teredini est obnoxia. **I**deoq; semp amputabitur laricem in maritimis nauibus teredini tradit obnoxia omniaq; preterq; oleastrum et oleam. **T**eredinū insectarum quattuor sunt genera: quorū vñū genus capite ad portuonem grauissimo dentib; rodunt. hec tantūmodo sentuntur in mari: nec aliā putāt teredinem p̄prie dici

Terrestres autem vocant tinea. Lucibus vero sunt les triphas. Quattuor est et e vermiculorū genere. Quorum quidem alii putrescente succo ipsa materie: alii paruntur sicut in arboribus. Ex eis qui cerastes vocant cum erant vt se circūagat. alius generat. hec nasci p̄hibent in aliis amaritudo: vt expresso. in aliis duricia: vt in duro. **CLXXXII.**

De testudine Fidozus.
Testudo vermis dicitur est: eoq; regimine teste i camere modum adoptertus est. morphos quod est tertium genus aquile: testudines rapras frāgit et sublimi ducendo. **A**ceros. **T**estudinis quidē plura genera sunt: sed illa que in luto nascit proprie testudo lutaria siue limax appellatur: et hoc in genere vermiū deputatur. **E**t libro de naturis rerū. **T**estudo vermis est de corruptione graminū per excedens humidum et calidum tpus. **A**nimal tardum est et multo sanguine crassum. hāz alique rubec sunt: alie albe: alie nigre: alie croce: secundū mutatiōnes aeris et corrupōnes. hec miro modo ex spūto quod lubricum est et crassum: format sibi habitaculū offee vel ponus marmoree substantie mirabiliter testudinatus: q̄a calore solis paulatim durecit in lapidem. **L**imax volutabris palustribus mersa sit: curare cū antitodo proprio se nouit: hec barumq; vires se scire offēdit. **N**am. vt refert **A**mbrosius. visceribus pasta serpentis: cum serpere sibi venenum aduerterit origano sibi medetur: si vero sal super eā aliq; p̄cecit: fere tota liqueat in mīlū: et vt de il la reperies aliud: q̄ sagimen quod vtile est ad medelaz. **P**hisiologus. **L**imax est testudo in limo nascens: terramq; comedit. **Q**uattuor habet cornua: sed duo longiora. **I**n rependo cornua extendit: sed q̄ cito rāgitur: cornua retrahit: et se ipsam in se flectit. **H**eme later: vere p̄ditur. **S**anguis eius pozos claudit: et ne p̄lit crescat efficitur impedit. **C**ontracta et contrita in quibusdam vulneribus: sanat apostemata. **CLXXXIII.**

De quadruplici testudini genere. Fidozus.
Testudinū quattuor sunt genera: scz terrestres maritimū lutariū. id ē in ceno et paludibus viuētes: et fluuialitiles scz qui in aqua dulci viuunt. **T**radunt aliqui quod incredibile est: tardius ire nauiga dextrum pedem testudinis rebētia. **T**estudo viscerib; pasta serpentis: cum venenum aduerit sibi subrepere: origano medicinas sic saluus exerceat. **P**linius libro xi. **S**unt testudinū genera terrestres marine lutarie: et que in aqua dulci viuunt. **T**errestrium carnes sustinētibus proprie: magicisq; artibus refutandis: cōtra venena salutare p̄ducūt. **P**lurime sunt in affrica bec ibi amputato capite pedibusq; p̄ antitodo dari dicunt. **E**t ex iure in cibo sumpte strumas discutere: et licens tollere: atq; morbos comiciales. **S**anguis cap claritatem visus facit. **S**uffusionēq; oculorū tollit: et contra serpentium omnū et araneorū ac similitū et ranarū venena auxiliat. **S**anguine seruato in farina pilulis factis et cum opus sit in vino datis. **F**elle testudinū cum arti co melle glaucomata inungi p̄dest. et scozopionum plage instillari. **L**egumētū cum vino et oleo subactus: pedum rimas et vlcera sanat. **E**quame et sūma parte rase et in potu datur: venere cobibent. **Q**z co magis mirum est: quia totius regumenti farina traditur libidine accendere. **M**arinarum carnes sodbentur in stomachi doloribus admixte ranarū carnis cōtra salamādas preclare auxiliantur. **S**anguine autēz slopticiaz manitas. et p̄urigo. omniaq; capitis vlcera curātur. **I**nstillatur et dolori aurū cū lacte mulierum. **A**duersus morbos comiciales manditur cum polline frumentū. **F**el testudinū claritatem facit oculorū. cicatrices extenuat: fonsillas sedat. et anginas et omnia oris vicia. **Q**uāct et cōtra salamādas. **T**estudo lutaria lata et incurua

Liber

de natura rerū. et haec sunt vermes alii quosdam...
CLXXXIV.
De testudine Fidozus.
Testudo vermis dicitur est: eoq; regimine teste i camere modum adoptertus est. morphos quod est tertium genus aquile: testudines rapras frāgit et sublimi ducendo. **A**ceros. **T**estudinis quidē plura genera sunt: sed illa que in luto nascit proprie testudo lutaria siue limax appellatur: et hoc in genere vermiū deputatur. **E**t libro de naturis rerū. **T**estudo vermis est de corruptione graminū per excedens humidum et calidum tpus. **A**nimal tardum est et multo sanguine crassum. hāz alique rubec sunt: alie albe: alie nigre: alie croce: secundū mutatiōnes aeris et corrupōnes. hec miro modo ex spūto quod lubricum est et crassum: format sibi habitaculū offee vel ponus marmoree substantie mirabiliter testudinatus: q̄a calore solis paulatim durecit in lapidem. **L**imax volutabris palustribus mersa sit: curare cū antitodo proprio se nouit: hec barumq; vires se scire offēdit. **N**am. vt refert **A**mbrosius. visceribus pasta serpentis: cum serpere sibi venenum aduerterit origano sibi medetur: si vero sal super eā aliq; p̄cecit: fere tota liqueat in mīlū: et vt de il la reperies aliud: q̄ sagimen quod vtile est ad medelaz. **P**hisiologus. **L**imax est testudo in limo nascens: terramq; comedit. **Q**uattuor habet cornua: sed duo longiora. **I**n rependo cornua extendit: sed q̄ cito rāgitur: cornua retrahit: et se ipsam in se flectit. **H**eme later: vere p̄ditur. **S**anguis eius pozos claudit: et ne p̄lit crescat efficitur impedit. **C**ontracta et contrita in quibusdam vulneribus: sanat apostemata. **CLXXXIII.**

est. ingrata visu. et hac quoq; tamen aliqua cōtingit
 auctia. Carnes eius vsu habent cōtra paralysim & ar
 ticularios morbos. Fel vero extrahit pituitas sūgimē
 qz vitiatum. Sūstitur ab eo remedio aliuus aque frigi
 de potu. Quartū generis testudinū scz que sunt in am
 nibus diuulsarum pingua quartanis valere dicuntur
 Sanguis instillatus cerebro capitis dolores sedat. Itē
 qz strumas. Palladius vbi sup. Et olera quidez aia
 lia infesta nō generēt: in cozo testudinū omnia semina
 que sparsurus es: sica. vel mentam locis pluribus ma
 xime inter caules sere. Porro contra limaces vel amar
 cam recentem: vel et camūis fuliginem sparge

CLXXXIII.

De tinea.

Isidorus.

Tinea est vestimentoz vermis: sic dicta: eo q; te
 neat et eo vsq; insidat quo erodit. Inde et per
 tinax eo q; candez rem videntez vsq;eat. Ex
 libro de naturis rerū. Tinea est vermis ex acre corrup
 to in vestibus ex humore marcido. qui in lana cozum ē
 procreatus. Adeoq; insidet vt eas erodat. Plinius
 libro xi. Puluis tineas creat in lanis et vestibus: ppecc
 pue si vna includatur arane. Dicit em̄ et omnē abfor
 bens humore: ampliat ariditatem: hec et in cartis na
 scitur. Est autem genus earz tunicas suas trahentium
 q; codee modoz: sed cū hāz pedes cernūtur spoliati epi
 rant. Idem in libro xvii. Etant ficosz semina tinee
 cōtra quas remedium est in eadem scrobe defodere len
 tisci taleam: inuersa parte que fuit a cacumine. Idē
 in libro xviii. Tinearum genera pellit conu cernu
 mis. Blois super osee v. Tinea vestimentū: et putre
 do ligna lente corrodit. Sed tinea citi? q; putredo con
 sumit. vnde de captiuatōne r. et duarum tribuum dīs
 per pphetam dicit. Ego quasi tinea effraim: et quasi
 putredo domui iuda. Grego. in moral. libro iiii. ti
 nea de veste nascitur: et eandem vestem nascendo corrū
 pit de qua dicitur. Unde dicit scriptura q; qui terrenū
 habent fundamentū: cōsumuntur velut a tinea. Homo
 nanq; velut tinea cōsumitur. cuz de ipō id ē de carne q;
 est vestis anime temporario carnalis dicitur. vnde conte
 ratur. Tinea quoq; damna facit: et fontium non facit:
 sic mentes iniquozū: quia damna sua cōsiderare. negli
 gunt: integritatem quasi nescitēs perdunt. quasi ergo
 a tinea psumunt: quia non fontis culpe motus tolerāt
 dum quāta vite innocētie detrimenta patiuntur: igno
 rant. Unde et ibidem recte subdiigitur. De mane vsq;
 ad vesperam succidentur. de mane vsq; ad vesperam
 peccator succiditur: dum a vite sue erozio vsq; ad ter
 minum iniquitatis pperatione vulneratur. Auicē
 na in iii. canone. Pannos a tinea prohibet abstinēbz
 et similiter calamentum et etiam cortices citri.

CLXXXV.

De vespa.

Isidorus.

Vespa est animal exiguū volatilis aculeis vene
 nosum que dicitur de putridis asinoz carib;
 nasci: sicut fuci de mulis: scabzōdes de equis: et
 apes de vitulis. Aristoteles. Vespa est animal anu
 losum volatilis: quod aerem non recipit. id est non hanc
 lat suaq; vita et nutrimentū est circa stercus et carnes
 Et est de animalib; que manent cum focus suis sicut
 formica et apis: habet autē lanceā interiūs: sicut scos
 pio ceteris Sanguine caret: aliazq; membranis coop
 tas habet. Accidit vespis senectutē exuere. Apesq; no
 centur a vespis proprie: adeoq; nocet apib; illas appin
 quare. Itaq; custodes alueoz dephendunt vespas per
 hunc modū accipientes ollam: carnes in eam ponunt
 et cum in eam multē vespē ceciderunt: eam cooperiunt:
 ac super ignem ponunt. habet autem aculeū intra cor
 pus vespa: sicut apis: q; si effer ē: defacili corrumperet

ppter debilitatē sui. Siquis vespe pedes acceperit: eam
 qz dimiserit vagari cum alio: tunc volant circa ipāz ve
 spe carentes aculeis. habentes autē aculeos non volāt
 super ipas: ppter hoc multoties in hēme dephendunt
 in sepulturis. Et libro de natura rerum Vespe et cū
 nis caribus aliquando procreatur. In plenumio ma
 gis crescere dicuntur. harum vita circa stercus. est. Le
 ras quidem faciūt: sed non ex collectōne flozūm: et ob h
 tuitiles sunt.

CLXXXVI.

De diversis generib; vespaz.

Vespe duplicis sunt generis. vnum est agreste:
 quod non est in montanis: nec pullificat in ter
 ra. sed in arboribus. et est ma? q; vespa dome
 stica longius ac nigrius et fortius. pungitq; forti pun
 ctura. huius etiā aculeus maior est aculeo alterius ge
 neris respectu sui corporis. hāz vite ipus est anni duo
 et multoties cum abscondunt arbores in hēme creāt
 ab eis vespe volando: quia tunc latitant in arboribus:
 et ibi est semp eorum mansio. vespe autē domesticę duo
 sunt genera. vnum genus illaz sunt rectores: et dicit
 tur mutra. aliud dicitur argilla que non vniū duobus
 annis. sed omnes mortūtur apud presentiam hēmis.
 qd apparet ex hoc: q; cū hēmi incipit. argille accidit i
 firmitas: scz capitis euacuatio. et si fuerit hēmis fortis
 non apparent omnino. Rectores autē qui mutra dicit
 tur apparent hēme tota. et nidificāt in terra. vnde mul
 ti viderunt eas terram cauantes: et nunq; vidēt argil
 te hoc facientes. Genus vespaz quod dicitur mutres
 lata sunt et ponderosa: grossioris corporis q; italeno:
 et ppf earz ponderositate si sunt virtutis bone. nec pte
 multuz saltare. Apparet autē nobis q; rectores hnt acu
 leum similem illi qui est in rectoribus apum: sed non ex
 trahunt eum: nec pungunt aliquid per ipm. Itē quedaz
 vespe non habent aculeum: alie vero habēt. aculeis ca
 rentes mīozes ac debiliores sunt: nec pungunt. habē
 tes autem aculeum magne sunt et fortes: adeoq; dicit
 tur a quibusdam mares. femine vero: aculeis carentes.
 Hie sunt aliquando vespe coire cum alio vespazum
 genere: vt cū agrestib; domesticę. Et videbatur: q; vna
 quidem aculeum habebat: sed vtrum alia similiter ha
 beret incertum erat.

CLXXXVII.

De abis et mansionib; iparu.

Vespazum abus est ex flozibus et fructib;. De
 pe quoq; vniū ex abis animalū. Mutra ve
 natuz in fine hēmis: et plures earum venant
 circa calem: venantque mutra ppe aggeres magnos:
 et altissima loca. omnes qz videntur cum aculeis. Nō
 autē congregant vespe flozes: nec abant ex eis sic apes
 S; abus earz in maiori pte est ex carne. Ideoq; circa
 sterora manent: muscasque magnas deprehendunt et
 caput earum abscondunt: corpusque ferentes cum ipō
 volant. fructus etiā dulces comedunt. Nidos sub terra
 faciunt: et ut formice terram extrahunt. alie quidem
 paruos faciunt nidos: alie magnos. Cumque alucaria
 fuerint fertilia: duos aut tres fauos extrahunt: et non
 deponūt: vt dictum est: sicut apes faciūt: sed hēme ma
 nent in aluearibus. Ideoque plures earum moriuntur.
 nec in vno nido plus rectore vno: sicut habent apes in
 alucari vno. Cumq; aliquis ex vrbēoz a nido suo amit
 titur: omnes prope locum aliquem in quo sunt pascua
 cōgregantur: abiq; nidum sibi faciūt: et apparet cera q;
 in maiori parte est extra: atq; in vno nido rectores vniū
 ponunt. Cum autem rector ille creuerit et exierit acci
 pier vrbēoz secum et ponet in quadaz illius nidi domo
 rum. Plinius libro xi. Vespe in sublimi et luto nidos
 faciunt: et in his ceras. Cerat zmes cavernis aut sub
 terra. et hoz sexangule celle. Apes nullū corpus arti
 gunt: nec carne velcūt. Sed vespe muscas gradioq;

De cauda	xlvi
De regumētis animalium 7 primo de pilis	xlvi
De diuerſitate pilozum	xlvi
De eodem	xlvi
De coloribus pilozum et mutacione eozum	l.
De cauſis diuerſitatis colorum in pilis	li.
De cute	lii.
De carne	liii.
De differentia carniū in cibo et medicina	liiii.
De eodem	lv.
De carnis extremitatum animalium	lvi.
De neruis et cartilagine	lvii.
De offibus	lviii.
De eodem	lix.
De medullis	lx.
De pinguedine	lxi.
Abuſe de pinguedine et ſepo et adipe	lxii.
De differentia predictozum inter ſe	lxiii.
De arteriis et uenis	lxiiii.
De ſanguine	lxv.
De diuerſitate ſanguinis in animalibus.	lxvi.

De vniuerſali natura animalium.

Quoſquas de animalū natura: ſigillatim proprie- tates eozum ſpeciales aſſignando hoc uiter diſcrimimus ſuperest ut etiā eorum naturā in vni- uerſali per ſingulas quoqz partes 7 mē- bra totaz eoz ana- thomiam deſcribē-

do. ut ſupra in principio ſuperioris libri promiſim? im- pleamus. Aretoteles. Diſſuntur autem animal qd̄ habet ſenſus: et prius primū ſenſum. id eſt tactus. Ani- malia quidem generantur in terra et aqua: qm̄ in terra ē pars aque: et in aqua pars aeris: et in eis eſt calor ani- me. Aliquo etenim modo dicimus. qd̄ officij iſte res ple- ne ſunt virtute anime. Itaqz creatio corpis eſt propter animā: membra vero creata ſunt propter oparōes. Quā- do igitur animal ſue membrū caruerit anima: nō rema- nebit animal. neqz mēbrū vere: ſed tantum in figura et forma. Perfectius quidem animalū naturaliter eſt: qd̄ maioris caliditatis eſt 7 humiditatis. 7 qd̄ calor eſt cau- ſa incrementi: et reſtificat animalium corpora: propter hoc homo eſt erectioris corporis: 7 animal generās animal plus ceteris quadrupedibus. Animalia vero naturaliter frigida: ſunt magnū timoris: et accidit aialibus. propter timorem: effluſio ventris vel vrine: Animalia ſanguinis calidi ſubtilis et mūdi cōmunicatioza ſunt in ſapientia et audacia et ſimilibus. Ira vero fortis non erit niſi in corpe multe ſiccitatis. In quibusdā animalib? eſt ſāgl- uis et in quibusdā alia humiditas conueniens ſang- uini. ſcilicet humiditas incompleta: ſicut venenum. et omne quidem habens ſanguinem et generās animal: ha- bet omnia ſenſus instrumenta: propter genus talpe. Item omne animal anbelans habet pulmonem et cannam 7 ſtomachū. Veniāz accidit omnibus animalib?: qd̄ cmit ſunt vocem. Alia quoqz res cōmūis eſt ſcilicet appeti- tus coitus: et delectatio. 7 etiā garrulitas: ſtreptuſqz multus tpe coitus: propter hominem. Item omnia anima- lia mouent mādibulam inferiorē propter centibela qd̄ mouet ſuperiorem. Item omne animal generās ſibi ſimī- le animal dentes habet: 7 masculina pluriū ventri ſunt

q̄ femina. Animalia cornuta ſuperius non habet den- tes. nec aliquod animal habet ſimul dentes acutos vel dentium culmos et cornu. Omne animal habens ſerra- dentium comedit carnes 7 q̄ comedūt carnē crudam: in omnibus animalibus pugnat.

De multimoda diuerſificatōe animalium.

Animalū modi diuerſant ſm̄ vite ſue regimē 7 oparōes 7 nutrimentū. hoc qd̄ vadūt: qd̄ repūt qd̄ ſolitaria ſūt: qd̄ cū ſilib? ſunt pūcta qd̄ ſp̄ in locis ſuis manēt: quedā aliq̄ndo recedūt. Itē quedā venatus ſunt. 7 qd̄ ſuū cibū accumulātia. Itē quedā habitāt in riuis lapidū 7 parietū: qd̄ i foueis qd̄ ſup̄ terrā. Itē qd̄ taciturna ſunt: qd̄ ſtrepunt: qd̄ rugiūt: qd̄ etiā pulchre canūt. Itē qd̄ bellicoſa ſūt. qd̄ magne reſrenatōis. qd̄ audacia vigēt vt leo: qd̄ aſtuta vt ſerpēs: qd̄ maſtucta ſunt vt vacca: qd̄ iracūda vt aper. qd̄ cito domeſticiāt vt elephas. 7 qd̄ etiā boib? applaudūt vt canis. Omib? aut aialib? eſt vnū gen? pūe ſez ſen? qd̄ hnt oīa mēbra qd̄ non quedā pariūt aialia p̄ptera: qd̄ vermes 7 qd̄ az oīa: qd̄ in libro de vegetabilib? ſunt animalia q̄ ſexu femineo carent. Et ſunt que non generant ſunt 7 que morum non habent. Et ſunt quedam diuerſoz coloroz Et ſunt que creſcant. Et ſunt que prolem ſibi diſſimilē faciunt. Plinius libro viii. Animalū alia quidem in vtero matris geſtantur. alia vero ex nō genitis generā- tur: vt mures agreſtes: 7 ſalamandre: 7 q̄cuqz eſtaſ aut ver ſtatūqz tēpuſ anni generant. et hūc etiam quedā nichil gignunt: vt ſalamandre. nec eſt in hūc maſculinūz gen? aut femininūz ſicut nec in angullis omnibus: que nec animal nec ouum gignunt.

De corporibus animalium Aretoteles.

Corpus animalis diuiditur in duo: ſuperius et inferius: dextrum et ſiniſtrum. anterius et po- ſterius. Deſtinatio vero corporis hūroz ne- ceſſario fuit ad terrā propter cuſtodiaz. Et poſuit eis na- tura loco manū pedes anteriores. Fueruntqz neceſſa- rio duo pedes ante: et duo poſt: ſcilicet ſimul quattuor pedes in omnibus illis generibus: vt poſſint ferre pon- dus. In omnibus etiā hūc anterius corporis maioris ē poſteriore: propter qd̄ in homine: quia pars ſuperior corpo- ris eius eſt temperata reſpectu inferioris: et minor qui dem eſt in ſenibus: qui incuruātur et erate: ecōtra vero in pueris: ſez q̄ pars ſuperior inferiori ponderoſior eſt: et ob hoc incedu ut curui nec poſſunt eleuare corpa ſua. Cum aut iuueſcit homo: pars inferior augetur Animalū vero quadrupedum diſpoſitio eſt econuerſo ſez q̄ inferior pars eſt prius valde magna: cuius autem iuueſcūt creſcit pars ſuperior. propter h̄ eleuatio cor- poris multorum equoz maior ē i āteriori: q̄ in poſterio- ri. et pullus equi tangit caput ſuum poſteriori pede: cū autem intrat etatem non poteſt hoc facere. Itaqz crel- mentum partis ſuperioris ſcōm dūminūdeſ ē inferioris. Sen? etiā autū ac piſcū pl? habet carnis in ſuperiori. i. in āteriori corpis pre: propter hoc animalia oīa minoris intellectus ſunt q̄ homo. 7 etiā pueri reſpectu ſenior: qz q̄ndo pōd? ē ex pre ſuperiori minuit intellectū. Item q̄ndo fuerit calor i aialib? minor. 7 ps terreſtris maior neceſſe eſt vt corp? illi? aialis ſit min? i. maioris dediti natōis ad terras. habebūqz multos pedes: 7 q̄ p̄ple- biſ hoc erit ſine pedib?: 7 reper ſup̄ terrā: eritqz mē- brū in quo eſt prima virtus ver? terrā ſez caput: nec habebit ſenſū: ſed virtus ei? erit iſeri? ſicut ē in arbo- rib?. qz ps eoz inferiori ſuperiori maior eſt. 7 i extremi- tatib? pect? hoīs latū eſt. et hoc facit rectū: qm̄ būeri poſiti ſunt in laterib?. In qd̄ r̄pedib? nō pōt hoc eſſe: ſez latitudo pectoris: propter extēſiōem pedū āterioroz: 7 propter ābulatōnē. Ob hoc etiā non habz aial qd̄ r̄upes

non habent: non dormiunt. **A**restoteles. Omne animal habens cerebrum habet ipsius in anteriori parte ca pitus: quia sensus in anteriori sunt: et etiam cor cui ex directo debet esse cerebrum. Cerebrum autem et cor indigent multa custodia: quia in eis est precipua virtus vite. Cerebrum est valde frigidum plus ceteris membris: et est magis priuatum sanguine q̄ aliquo alio humore: quia nullus in eo sanguis apparet: nec est in eo vena magna vel parua. Est autem membrū diuini: cuius operatio est intellectus et sensus: nec possit supra se ferre pondus alteri: membri. quia p̄odus grauat intel lectus motum. Itaqz cerebrum est instrumentū sensus. Cuiusqz natura est eterna: et cum nullo mēbro cōtinuat ceteris animalibz. **Cerebz quoqz viri mar? est cerebrū mulieris.** **CVII.**

De cerebro. Idem.

Quia vero medulla est continua cum cerebro: Multi putant q̄ cerebrum sit principū medul le et spondilium. sed veritas contradicit: q̄ natura cerebri diuisa est a natura medulle: que calida est. Et ob hoc medulla spondilium. i. nucha cōtinua est cū cerebro: quia natura semper laborat in dando virtutem adiuantem et cōtinentem distemperantiam cuiuslibet membru per suum contrarium: et ponit illam prope ipm. Itaqz etiam ingentata est natura ponere cerebrū in opposito cordis: quia non potest esse mentū in aliqua complexionē per se sine contrarietate alterius. Itaqz ce rebz et terra et a qua compositum est: et eius tactus est valde frigidus: ppter hoc officie animal habens sag uincim: habet cerebrum nec habetur ab alio. Animal itaqz multiplex et huiusmodi genera: calida sunt: ppter penuriam cerebri. Cerebrū ergo meliorat complexi onem caloris et ebullitionis cordis: vt habeat cor tem peratum calorem in vena maiori et adori: quaru per uentio est in tela continente cerebrum. id est pia matre. Et vt si accidat cerebrū nocuentis ex calore: uene cō tinentes ipm ipse sunt graciles et sanguis mūd? sub tilis. Itaqz si cerebrum cōplexione temperata frigidū fuerit: accidit catarra: quia vapor sumi sursum ascen dit et infrigidatur: sicut accidit generatio pluriarū et vaporibus: quia vapor per calorem ascendit: et cū ad aerem frigidū peruenit sustentatur et alteratur: et fit aqua propter frigiditatem: deinde cadit inferi. Quā do vero cerebrum est leuatur vel humescit plusq̄ debet non facit opus suum. sed infrigidatur corpus: et accidit amissio intellectus et infirmitas: et mors: quia calor cor dis et primi mēbri multus est et de facili ledit ab aliis. et sensus est festinus valde: et immutatur vel concurrit aliquid ex sanguine cerebri contenti. Somnus est etiam in animalis cerebrum habente. qm̄ infrigidat ei bñ uentem ad ipsum ex cursu sanguinis. Calor vero cum sanguie fugit et aggregatur ad inferi: et tunc effi cur somnus. **I**saac in dictis libro primo. Cerebrū dicit **A**restoteles in libro de animalibz? calidū esse natu raliter: et frigidū accidentaliter. p̄inde humidum est et grossum viscosum: abominabile: appetitū corrumpit in stomacho. ceteroz in putredinem vertitur. **A**uicēna Cerebrum frigidum est et humidū generat flegma: et humores grossos: lentqz ventrem: facit at̄ nauēā apd digestionem suā: ac delet appetitū. et oportet vt come i datur cum sentibus. q̄ vero post cibum vomere vult: sumat ipm sup cibum suum. Est aut̄ tarde digestionis inuolūtū faciens stomachus. Meliora q̄dem sunt cere bra volatiliū: et proprie motānoz. Et cerebris autē quadrupedum cerebrū arietis: deinde vituli.

De cornibus. Arestoteles.

Quia naturaliter sunt in animalibus genera tibus animalia: in aliis trāsumptiue. creata au tem sunt propter vigorem et iuuamentū. Que daz aut̄ hnt cornua debilia: nec ad vigorem: nec ad pug nam cōuenientia. Itaqz omne animal filiū pedis multe fissure non habet cornua: quoniam alium habet vigoris modum: pluraqz fissas vngulas hntia habent cornua: etiā quedā habentia solea. Animalia q̄bus natura nō dedit alium modum iuuamenti: sicut dedit velocitatem equis et ceruis. Elephanti et camelo magnitudinē cor poris. Culosos prominētes porcis. recte aut̄ animalia soleas habentia non habēt cornua: quia natura posuit vigorem in soleis: et priuauit caput a cornibz. nisi forte habeat vñ cornū: sicut asinus indicus. In capite de bent esse cornua non in alio membro: quia p̄odus mag num esset prohibens opationes: et non esset p̄ ipā iuu amen aliquod. Ceruis tamen cornua durissima sunt et solida propter necessitatem. ea deiciunt propter pon dus. Eticiunt autēz vbi graue est inuenire: et itqz cecitis non apparent ceruis: quoniam carent armis. Aliorum autem animalium p̄caua sunt prope radicem. Residu um vero durū est: quoniam illud conueniens est ad impel lendum. Ramificatio vero cornuum sicut est in ceruo: p̄pinqzior est nocuento: q̄ iuuamento. Itaqz femine ceruoz habent dentes masculoz: et tamen cornua non habent: quia si sunt ad iuuamē eis: sicut nec in mascul. Itēz solus ceru? omni anno cornua mutat. Omne ani mal cornua habens: naturaliter vngulas diuidit. Ani mala cornutoz lac coagulat: alioz vero nō. Itē animalia cornuta non habent dentes superi: et ideo ru miant: et masticare nō valēt. Nec habet animal aliqz sumul dentes acutos vel culmos dentū: et cornū excep to lepore. Sola animalia cornuta coagulū habēt. Lo lorez quidē cornuum et vnguum et soleaz sunt secūdū coloris corū et piloz. Colores autēz dentium secūdum colores ossium: et sic dētes et̄biopū: sicut corū ossa. Itē cornua magis applicātur corioz: fixa sunt sup ipsū: q̄ super os et ab hoc foete q̄dam animalia moxēt cornua sicut auricular.

De eodem. Plinius vbi supra.

Quia quidē multis et aequalium et in trinoz et serpētiū variis data sūt modis: sed que iure cornua intelligātur quadrupedi tantū generi nec alibi maior nature laiciua lufit animalium armis sparsit bec quorū daz in ramos vt ceruoz. Aliis vero simplicia tribuit: vt in eodem genere subulomb? et ar gumto dictis. Alioz finxit i palmas digitosqz emisit: vñd platycerotas vocāt. Bedit ramosa capreis s̄ pua: nec decidua fecit. Conuoluta vero in amfractu aricti generi. Infesta vero tauris. In hoc quidē genere et fe minis tribuit. in multis rārum maribus. Rupicapris in dorsum adunca: dāmi in aducrum Erecta autē ru garūqz ambitu procta: et in leue fastigium exacuta: vt lures decerēt: strepsiceroti. que addacē africa appellat. Mobilia autem vt aures frigie armētis: Troglodita rum vero in terras directa: qua de causa obliq̄ ceruice pascūt. Aliis etiā singula: et hī medio capite vñ naribz. Aliis ad in cursum robusta. alius ad iterum pluribus modis supra pueria: cōnecta: oia in mucrone mīgnta. In quodā genere p̄maibz ad scabēdū corp? Cochleis ad p̄tendēdū iter. In corpe cornua bec sicut cerastis aliquādo et singula. cochleis sp̄ bina: et vt p̄tendātur: ac resiliāt. Troz cornibz barbari septētrionalē potāt: vñasqz binas capitis vñius cornua implēt. Alii p̄e fixa bus pila crispitāt. Apud nos in lamia sacra trans lucent. atqz etiā lumē inclusus latus fundūt multasqz alias ad delicias cōferūtur: nunc tincta: nunc sublima nūc que ceroftrata picture genere dicitur. Omnibus autē caua et in mucrone demū cōcreta sunt. ceruis tñ

in nocte propter multitudinem humorum : quia lumen noctis debili est : et etiam humor vniuersaliter grauis motus de nocte et motus oculi est ex claritate : non ex humiditate.

De palpebris

Alpebre. vt dicitur est. sunt partes oculorum superior et inferior. omne animal sibi simile gigit nens habet oculos preter talpam et habet palpebras similes: et coopertum sensus visus. Nam quia natura oculi creata est ex humiditate: indiget ista custodia et vt sit visus acutus valde. homo claudit oculum plus omnibus animalibus: quia tenuis corium. super palpebram enim est corium primum ipsam: et ob hoc non con solidatur palpebra: neque prepuerum: quia sunt corium sine carne. aut non claudit oculum nisi per palpebram inferiorem: et eius clausura debet esse valde festina. quoniam aues necessario indigent acuto visu: quia vident a re motus: precipueque aues vnicorum vnguui. ambulancia vero claudit oculum per superior. lacertorum genus omnino non claudit. animal quadrupes ouans est quomodo si corium: et quod vincinatur capiti eius est valde durum propter hoc non habet palpebra in superiori parte sed tantum inferiorem habentem carnem et duriciem et extensionem ad claudendum oculum convenientem. Piscis et alia animalia anulosi durisq; corium maxime carit palpebris: propter duriciem corium: quoniam opus palpebrarum debet esse festinum. sed loco huius operitoni atq; custodia debent duros oculos: et ob hanc duriciem videt debiter. omnia deniq; animalia habentia pilos habent palpebras. Aues autem et squamosi nequaquam. Nec habent pilos in palpebris: nisi in superiori tantum: preter hominem qui habet in vtraque: quia natura semper parat inuamentum animal nobilitati. Omne animal claudit oculum ne cadat aliquid super eum: et hoc non ex voluntate: sed ex natura. Et libro de naturis rerum. Omne animal habens palpebras claudit eas in somno: preter leporem et leonem.

De diversitate oculorum in diversis generibus animalium.

Ubiacem oculi supercilios: pars corporis pre ciosissima: et lucis visu vitam a morte distinguunt non autem omnibus animalibus. huic etiam ostreis nulli. quibusdam comibus dubi. pectinibus enim sicut digitos aduersum hiantas eos moueat: contrahuntur vt videntes. et olentes fugiunt admodum ferramentis. Quadrupedum talpis visus non est: oculorum effigies in est: sicuti preterea detrahunt membrana: inter aures aure ardolarum genera quas leucos vocat: altero oculo carere tradunt. Coelestis oculorum vicem comacula bina preter tenuit adimplent. nec lumbicis sunt vili verum vt generi. Oculi homini tantum diverso colore sunt. Ceteris in suo cuius genere similes. Et equorum quibusdam glauci. Oculi vnicoloris nulli sunt: sed cum candore omnibus medioculo differentes. Nec vlla ex parte maiora animalium indicia cunctis animalibus: sed hominum maxime. id est moderatioris: clementie misericordie: odium amoris: tristitia leticie. Contutu quoque multiformes sunt: truces totum flagratel: graues: transuersitium submissi: blandi ardenti: incendunt: humectant aut cobident. Profecto in oculis animi inhabitat. Hinc ille misericordie lacrima. Nos cum osculamur: animi ipsam videmus attingere. hinc fletus et rigantes ora riuu. Quis ille humor est in dolore tam secundus et paratus. aut vbi reliquo tempore. animo autem videmus: animo cernimus. Oculi ceu via sa quedam visibilis eius partes accipiunt: atq; transmittunt. Sic magna cogitatio obsecat abducto intus visu. Sic in morbo comiciali animo caligante aperti nichil vident. Quin et patribus dormiunt lepores. Zenitibus

multisq; membranis eos natura composuit. callosis contra frigida caloresq; in extremo tunicis. quas subinde purificant lacrimationu saluiss. lubricos propter incurfaria et mobiles: vni animalium homini deprauatur. vnde cognomina scabionis et perox ab eisdem q; altero lumine orbi nasceretur: cochites vocatur. Quis parui vtrumq; oculi lucini iniurie cognomine habuere. Nocturnorum animalium velut felum in tenebris fulgent. Capre luporum splendent et lucem iaculantur. Vitulo marino et hene in mille colores transeunt subinde. Quin et in tenebris multorum piscium resurgit sicut aridi robustiq; caudices vestitate putres. Non commuere diximus que non obliquis oculis sed circumacto capite cernerent. Chameleonis oculos ipsos circumagi totos tradunt. Cancri in obliquum aspiciunt. Crusta fragili indolis rigentes Locustis squillisq; magna ex parte sub eodem munitio p duri eminent. omnia talia quorum duri sunt oculi minus cernunt: quorum humidi. Serpentium catulis et hyridum pulvis si quis eruat: renasci tradunt. Insectorum omnium et quibus testacea operimenta sunt: oculi mouentur sicut quadrupedum aures: quibus operimenta sunt fragilia bis oculi duri. Omnia talia et pisces et insecta non habent genas: nec integunt oculos. Omnibus autem membrana vitri modo translucida obtenditur. Multis tribus etiam infecte quotidiano tanta est decoloris affectio vt tingatur oculi quoque. Alia de causa hoc natura dederat ceu vallus quoddam visus et prominens munitio circa occurra animalia: aut alia fortitudo incedentia. Desuere autem et merito venere abundantibus.

De oculis Arctiotes.

Oculi pueroz apud generationem virides sunt. deinde mutantur ad naturam in eis vinctentes. Oculi atq; animalium non habent nisi vnum colorem: sicut oculi vaccarum: qui nigri sunt et oculi ouium: qui sunt aquosi magis q; aliorum animalium. Oculi vero equorum inter animalia sunt diversi coloris et forte vni oculis erit glaucus: alius ei contrari. quod non accidit aliis animalibus propter hominem. Causa glaucitatis oculorum in pueris est: quia ista membra sunt in eis debilitata q; alia et glaucitas oculorum non est nisi quedam debilitas eorum. Similiter causa varietatis oculorum in homine et equo: scy vt sit vnius oculus hominis vel equi glaucus et alius non: eadem est cum illa: quia homo tantum et equus in senectute canescunt. Nam canities est quidam modus debilitatis humoris in cerebro: et paucitatis digestio nis et similiter glaucitas. Cum ergo natura fuerit obliis ad decoquendum quod est in vtraque et decoxerit quiddam: et quiddam non: tunc accidit vt quidam oculi glaucus sit: quidam non: capra quicq; sicut et equus habet oculos distiles in colore. Et libro de naturis rerum. Oculi hominis appropinquat sibi secundum magnitudinem ipsi. plusq; ceteris animalibus. Animalia omnia marina oculos habent offec: et corium durum: quoniam aqua salua subtilia et leuia penetraret: nec possent subsistere nisi natura pelles aliis fortiores haberent. Quaedam animalia melius vident nocte q; die: quoniam oculi eorum albidissimo abundant humor. Unde magis spūs in die diffunditur: sicq; discretio videndorum amittitur: nocte vero colligitur.

De genis et naribus.

Enc quadrupedibus in superioribus tms. Oculicibus in inferioribus. et quibus molle tergus: et serpentibus: et quadrupedibus que oua parit vt lacerte. Strucio camelus alituz sola. vt homo. vtrumq; palpebras habet. Nec gene quidem omnibus: ideo neque nictationes his que animal generant. Grauioribus alitum inferiore gena commuent. Eadem nictantur ab

Mandibule vero sunt matillatum partes: scy a mādē do dicitur continent enim dentes. **A**restoriles. Omne animal habens caudam pilosam habet caput paruum et mādibulas magnas. Homo quidem et quadrupedia mouent mandibulas superius et inferius et in latus: quia mordent: masticant: et ruminant. **A**ues autem et pisces mouent superius atqz inferius: sed non in latus quia non masticant: sed solum mordent. Omne animal mouet inferiorē mādibulā p̄ter cecubela que mouet superiorē. **P**linius libro xi. **M**axillas crocodilus tantum superiores mouet. **A**restoriles. **D**entes hēt omne animal generās animal sibi simile. **Q**ualitas hēt et quāritas dentium hominis cōuenientia sunt ad loquendum: et maxime anteriores. **I**n q̄busdam aut ani malibus natura dentium est ad vitandum cibo. **I**n qui busdam ad vigorem contra nocuita. **E**t que dā hēt dentes acutos: fortes: intrantes sele in modum ferre: vt non obtrūdantur. **Q**uedam vero duos culmos p̄mit nentes: vt porci et boz modoz vnus est ad vigore alio ad pugnantium. **N**ullum animal habet vtriqz simul quia natura nichil agit superflue: p̄pter hoc non hēt porce culmos prominentes: nec mordent nisi per acuta rem dentium. **N**atura siquidem non dat membra vigo ri cōuenientia: nisi animalibz indigētibus illis: vt acu leam: vngues: cornua: culmos prominentes: et similia. **I**taqz non est aliquid animal quod habeat simul den tes acutos vel dentium culmos et cornu. **A**nimalia qz cornua superius dentes non habēt. **A**nimalia dentū acutozū habent of multre fissure: quia indigent eo ad vigorem. **E**t omne animal habens ferram dentium cō medit carnes. **E**t qm animalū masculi fortiores sūt q̄ femine: forte predicta membra vigozū scy cōuenientia erunt in masculis tantū. **N**l in masculis fortiora: q̄ in fe minis. **Q**uod hoc mares ceruozū habent cornua: femie nō. **I**nter cornua quoqz r̄bozoz et vaccaz diuersitas ē et in cornibus ouium similiter. **D**entes piscū acuti sunt p̄ter scarrum: quia p̄pter humiditatem in ore cibuz diu tenere non possunt. **H**ūt etiā incuruati: quia vigoz illoz in eis est. **A**ues autem non habent dentes: sed ro stra loco labiozū et dentium. **S**erpentūz dentes acu ti sunt: diuersi: cōiuncti. **L**ernus senex dentes nō habet vel paruos habet. **I**n india legitur esse lupi genus hīs tres acies dentium inferius et superius. **E**t est animal quoddam: quod aperit os: et intrantes auctile mundat dentes eius: cibū se fordidus eorum. **A**nimalia ma sculina plurimū dētium: sūt: q̄ feminea: sicut patet in hominibus: porcis: et capris. **I**n aliis aut non apparet: et illa quidem que multoz sunt longe vite sunt vt in plu ribus. **D**ue vero paucoz: separoz: breuis vite. **I**n ani malibus que carent dentibus superius coagularur lac: lac vero dētes habentis in vtraqz mādibula: nequa q̄

XX.

De dentium varietate. **P**linius vbi s. **D**entium tria sunt genera: serrati: aut continui aut ceteri. **S**errati p̄tinēt cōcēt es: ne p̄tra rio occurru atretātur: vt serpentūz: piscūz: ca nibus. **C**ōtinui vt homini equo. **E**ceteri apto sp̄otamo elephāto. **C**ōtinuo: qui vigerunt cibum lati sunt et acuti: qui oficiūt duplices: q̄ discrimināt eos canini ap pellantur. **H**u sunt e serratis longissimi. **C**ōtinui: aut i vtraqz parte oris sunt: vt equo: aut supiores primozes non sunt: vt bobus ouibusqz: que ruminat. **L** ap̄e supe riorē non sunt: p̄ter primozes geminos. **N**ulli ceteri sunt quibus serrati. **R**aro insunt femine: et tamen sine viū. **I**taqz cum apti percitant: femine sues mordent. **N**ulli cui cornua: sunt ceteri: sed omnes sui cōcaui. **L**e teris vero solidi. **P**iscū omnibz serrati: p̄ter scarrum: buic vni aquatiliū plant. **C**eterūqz mlris eoz in lingua

et toto ore vt turba vulnēz molliant: que attritu subige re si queūt. **M**ultis et in palato: atqz etiā in cauda. **P**re terea in os vergentes ne excidant cibi nullum habentibus retinendi amniculū. **S**imiles aspidi et serpentibz sed duo in superna parte dextra leuaqz longissimi tenui fistula p̄forati: vt scorpionū aculei venenum infunden tes. **N**on aliud hoc esse: q̄ serpentū. **E**t inde venis sub spina ad os puenire: et has per ventrē diligētissimū au tozes scribunt. **Q**uidam vni esse eum: et quia sit adun: eius resupinari cum momordit. **A**liq tunc decidere cū rursusqz recrescere facilem decussu: et sine eo esse quos tractari cernamus. **S**corpionis caude inesse eum et ple risqz ternos. **S**ippere dentes gingiuis conduntur hec eadem pregnans veneno impresso: dentium repulsi: vi rus fundit in morsus. **S**olucru nulli dentes: p̄ter vel peritilonem. **C**amelus vna et bis que non sunt: eoni gera: in superiori maxilla priores non habet. **C**ornua habentium nulli serrati sunt. **E**t coebec dentes habēt indicio est a mimis carum de rosas vites. **A**t in mari nis crustata et cartilaginea priores habet. **I**tes Ecibi nis quinos esse: vnde intelligi potuerit mīoz: **B**entius vice aculei insectis. **S**ime dentes vt homini. **E**lephan to intus ad mādendum quatuoz: p̄terqz eoz qui p̄mi nent. **M**asculus reflexi: feminis recti atqz prout. **M**a sculus marinus qui balenam antecedit: nullos habet. **I**s phus feris intus os hirtum et linguam etiā ac palatū. **T**errestrium minutis quadrupedibus primozes bini: vtrinqz longissimi. **L**eteris cum ipis nascunt: homini postq̄ natus est. vii. mense. **E**t libro de naturis rerū. **O**mne animal dentes habet serrales haurit aquā ling ua. **A**nimalia dentes equales habentia sugēdo trahūt aquā in ventrem. **A**nimalia multoz dentium longe vi te sunt in pluribus: paucoz aut breuis. **I**taqz animalia ruminantia non habent dentes nisi ex vna parte: quia nō erat necesse. **C**um enim ruminant cum deliberatōe masticant: et cibos transmittūt. **O**mnia vero animalia que in aqua manent et dentata sunt: cōstipatos et acu tos dentes habent: vt citius incidant et in ventres trās mitant ne aquaz ablutōne efca eozū dētibus aufe ratur.

XXXI.

De eozum mutatione. **P**linius libro xi. **R**eliqui animalū dētē p̄perui manēt: mutant homi: leoni: uento can: et ruminantibus. **S**ed leoni et cani nō nisi canini appellari: lupi dex ter caninus in magnis habetur opibus. **M**axillares qui sunt a caninis nullū animal mutat: homini nouissi mi qui gemini vocātur: circiter vicesimū annū gigni tur: multis et octogesimo. **F**emini quoqz: sed quibus in iuuenta nō fuere nati: decidere in senecta et mox rena sci certum est. **Z**anclen samothraceum ciuem: cui rena ti essent post centum et quatuoz ānos. **M**ucianus vi sum a se prodidit. **M**aribus plures q̄ feminis in hōie peccide capris ve. **T**amaribus. **N**icodis filius papū duos habuit ordines maxillariuz. **F**ratres ei? nō muta uit primozes: ideoqz p̄terierunt: est exemplū dentes boi i palato gigni: canini amissi casu aliquo nunquam re nascuntur. **L**eteris senecta rubescunt: equo tantum cā didiozes sunt. **E**t as veteranozū dentibus indicatur. **E**quo sunt dentes numero. xi. **A**mittit. xxx. mense pri motes vtrinqz binos. **S**equenti anno totidē primozes: cum subeunt dicti columellares. **Q**uinto anno scipiē te binos amittit: qui sexto anno renascitur. **E**t septio officis habet et renatos et immutabiles. **E**quo castrato prius non decidunt dētes. **A**sinozū gemis. xxx. men se similiter amittit: deinde semis mensibus. **Q**z si non prius pepererint: q̄ decidant postremi: sterilitas certa. **B**obus bis mutātur. **S**ubius decidit nunq̄. **A**bsūp ta hac obseruatōe senect? i equis et ceteris veteratis

zorum habet:ratione supradicta. Pinius ubi supra. Coste homini tantum octone: subus dene. comigeris xii. serpentibus. xxx.

De mamillis Aristoteles.

Mammillas habent animalia quedam in pectore quedam in ventre: quedam prope costas. Mulieres quidem in pectore ubi coste concurrunt propter amplitudine loci: et a se invicem diuisas: quia carnosae sunt: et locus ille carnosus. Et in maribus quidem propter ambulatorem. in mulieribus autem propter cibum fetus. Et in annis nubilibus incipiunt ingrossari. Cetera vero animalia non poterat eas habere in pectore ante pedes anteriores: propter grauitatem: quia morti peribrent. Aialia quidem paucorum filiorum bntia soleas et costua duas tantum mamillas habent prope costas. Animal vero multorum filiorum multaeque fissure in pedibus: habet mamillas multas: sic canis et porca. Quodam habet duas tantum. in ventre sicut leena. Cuius causa est non quia sit paucorum filiorum: sed quia modici lactis est. Libus eius transit in corpus: quia comedit nisi si raro: et comedit carnem. Elephas vero femina duas tantum habet: quia tantum vnicui parit fetum et habet eas in subscellari: quia locus primus est mammillarum. Non autem prope costas: quia fissi pedis est. Non enim animal fissi pedis potest esse: mammillas habere prope costas. Item quedam animalia multas habent mamillas: et multus lac: ut porca. et hoc habet proprium quod mamillam dat primo filio. Primum vero mamille sunt prope subscellaria: et propter hoc habet illic elephas femina duas mamillas: ut dictum est. Mamille autem aialium multorum filiorum sunt in ventre: quia multae sunt multum cum indigent. et quonia in latitudine non possunt esse plures due: sed in latere dextro et sinistro. Situs earum est in longitudine ventris: animal autem carens multis fissuris in pedibus et manibus habens paucos filios: habet distinctionem in mamillis apud ascellaria: ut camelus et equa et asina. Quoniam huiusmodi animalia non parturunt nisi vnum. Similis etiam est dispositio in bntibus solutales: ut in cerua: vacca: capra: et similibus. Causa huius est: quia corporis incrementum est in parte superiori: et ob hoc indigent cibo pluri. Alia vero pars contra: propter hoc possunt natura mamillas in parte illa

De eodem

Mammille sunt in animalibus quod generat aialia: et in aialia habente pilos: ut est homo vel equus. et in animalibus quoad pedibus. Et in maribus magnis: ut in delphino et helio. Et torum lac anima huius est in mamillis. Animalia vero ouantia: si habent mamillas: ut pisces et aues. Item predictorum aialium femine oes habent mamillas: quorundam vero mares non habent equi quando matribus assimulantur: habent mamillas. Quando vero patribus non habent. et quorundam marium mamille magis apparentes sunt: maximeque habentur corpora bumida et leuia. In quorundam etiam marium mamilla est lac: sed paucus. Bednatio vberis ad inferus ante partum signum est multitudinis lactis. Lac animalium multas mamillas habentium: non conuenit ad caecum. Pinius ubi supra. Mamas homo solus e maribus habet. cetera aialia mamillas vntoras tantum. sed nec femine quidem in pectore nisi que possunt partus suos attollere. Quae gignentium nulli: nec lac nisi aialia parienti. Volucrum vespertilio tantum fabulosum enim arbitror de strigibus vbera eas infantium labris im mulgere. Esse quidem in maledictis iam antiquis strige conuenit. sed que sit auum consistere non arbitror. Quibus solida vngula: nec supra geminos fetus: nec omnia binas habent mammas: nec alibi quod in femoribus. eodem lo

co bisulca et conigera. Boues quaternas: et capte binas. Que numero secunda fetu: et quibus digitis pedibus hec plures habent toto ventre duplici ordine: versus generose duodenas: vulgares binas minus. simili ter canes. Alia ventre medio quaternas. ut panthera: alia binas: ut leena. Elephas tantum sub armis duas: nec in pectore: sed circa in alis occultas. Nulla in feminibus digitos habentium. primi genti in quaque parte suis primas premunt. esse esse sunt faucibus primae: suam nouit quisque in fetu quo genitus est ordine: eaque alit nec alia. Extracto illa alumino suo steserat lico ac resilit. Uno vero ex omni turba relicto: sola munfer quod gentio fuerat attributa descendit. Hec mammas quaternas gerit. delphini binas. in imo alio. papillas tantum nec euidentes: sed paulo in obliquum porrectas. nec aliud animal in cursu lambitur. Valene quoque et vitule mammas nutriunt fetus.

De corde Aristoteles.

Cor est in omnibus habentibus sanguinem. Ita namque sanguinis vene sunt: et harum principium est cor: unde vene videntur exire a corde: et transire per ipsum. Natura vero creationis cordis est ex venis: et est ex genere venarum. Situsque eius est conueniens ad suum esse prius. quia positum est in loco superiori et anteriori. quod nobilissimum: est ordinatum in loco nobiliori naturaliter scilicet in medio corporis quo indigetur necessario: hoc enim est inter membra recipiens cibum: et membra per quod ex superfluitas. quonia bis duobus membris et tercio in quo est vite principium indiget esse aialia. Illi vero qui fuerunt: quod principium venarum in capite sit: errauerunt. quia ponit multa principia distincta et in loco frigido. Ubi autem possibile est vna radicem esse: melius est. quod multa principia facere. Cor itaque principium venarum: est concauum ad recipiendum sanguinem: et spiritum ad custodiendum principium motus. Et in nullo membro est sanguis sine ventis: nisi in corde tantum. Nec venit ad cor ex alio loco: quia fons est et principium sanguinis: et membrum recipiens sanguinem. Vene vero canales vel alui: et hoc pater quia causatio cordis primo apparet sanguinea: et est principium motus rerum delectabilium: ac sensibilibus. et vniuersaliter motus cuiuslibet sensus ex ipso incipiunt: et ad ipsum redeunt. Bebet ergo esse vnum: et in medio tantum principium: quia locus ille conuenientior est: et medium et vnus. Situsque eius expanditur ad omnia membra: sicut vni modum. Et hoc apparet etiam per sensum: quia cor apparet in corpore embryonis in initio sue causationis: et videt moueri inter alia membra quasi animal. quia principium est nature animalis habentis sanguinem. Positum est autem cor in anteriori pectoris: ut non infrigidetur cito: propter hoc fuit causatio pectoris pauca carnis. postea vero maioris carnis. habet enim cooperimentum multum ex parte dorsi. Et in aliis quidem animalibus positum est cor in medio pectoris: In homine vero declinat ad sinistram: ut sit infrigidatio sinistre partis equalis infrigidationi dextere: quia sinistra pars in homine frigidior est: quod in aliis animalibus. Item pars acuta cordis est in opposito de capitis: et est in ea motus. Cor diuiditur in partes conuenientes: sicut vnumquodque aliorum membrorum interiorum: que omnia sunt in habentibus sanguinem et non in aliis. Omniumque illoque natura sanguinea est: quia situs eorum est super vias venarum: et vacuitas est inter ea. Omnia itaque membra corporis composita sunt ex venis: in quibus currit sanguis. In corde est principium venarum: et prima virtus creans sanguinem. In corde aialia magni sunt tres ventres: et in partu corporis duo quia locus est receptus sanguinis puri. Principia namque venarum in corde sunt duo: scilicet vena magna: et adorti

quia natura sanguinis diuisa est in duo. Melius autem est ut sint tres ventres quatinus sit vnum principium commune: et est medium singulare. In ventribus quidem qui sunt in parte dextra: sanguis est multum calidus: ob hoc dextra pars calidior est quam sinistra: et sanguis in sinistra minor est atque frigidior. Habent autem ventriculi sanguinem temperatum in quantitate et qualitate et est valde humidus. et ita debet esse in medio in quo est prima virtus. In cordibus autem debet esse diuisio que assimilatur future. In cordibus equi et vacce sunt ossa: est et in corde cerui.

Item de eodem

Ordia diuersantur in magnitudine et paruitate. mollitie et duricie. Corda namque animalium habentium sensum mollia sunt: carentium vero sensu dura. Item animal magni cordis timidum est: ut asinus: ceruus: lepus: mulus. Sicut enim paruis ignis in dombus magnis minus calefacit: quam in paruis. sic calidus paruis in corde magno non potest ipsum implere. et dilatatur. et ob hoc efficitur sanguis frigidior. propter hoc etiam non erit pingue animal magnoque ventriculo ruminans: nec animal magna venarum. sed e contrario potest animal autem habens cor mediocre: magis est audax. Item cor inter omnia membra interiora non potest dolorem pati: nec infirmitatem fortem. Quando namque cor rumpitur principium: in nullo adiunatur membra reserua. et huius signum est: quia in corde mortui natura licet nunquam apparet infirmitas: sicut apparet in aliis membris interioribus ut in renibus: lapides: aut vulnera aut apostemata: similiter in epate vel pulmone. Omnes ergo occasiones que accidunt animalibus: non apparent in eo. Cor et cerebrum indigent custodia: quoniam in eis est precipue virtus vite. Principium autem vite et omnis sensus a corde est. Accipiter corda comedit autem quas capit. Plinius ubi supra. Cor animalibus aliis est in medio pectore. homini tantum infra leuam papillam turbinate mucrone in priora emittens. Picibus solus ad os spectat. hoc primum nascens: formari in vite ro tradunt. Beinde cerebri. sicut tardissime oculos: huius bos primum mori: cor nouissime. hinc precipue calor. Palpitare certe et quasi alter mouetur. Inter animalia molli firmoque operum membrane inuolucro: munitus costarum et pectoris muro: ut pateat precipue vite causa esse et originem. Prima domicilia intra se animo et sanguini prebet sinuoso specu. et in magnis animalibus triplici. In nullo si gemio. Ibi mens habitat. Et hoc forte due grandes vene in priora et terga discurrunt: sparfasque ramorum serie per alias minores omnibus membris vitalem sanguinem rigant. Solum hoc vitcerum virtus si maceratur: nec supplicia vite trahit. Lesumque mortem illico affert. Ceteris corruptis vitalitas in corde durat. Beuta existimatur animalium quibus durus riger. Auuacia quibus paruis est: pauca quibusosa pregrande. Maximum autem est propterone muribus: et lepore: ac ceruus. patere: musciculis. hyemis et omnibus timidis aut propter metum maleficis. In papalagonia bina picibus corda in equorum corde et bovis ossa reperunt interdum auguria. Ad per singulos annos in bove ad bina sora ebmas ponderis ad quinquagesimum annum accedere: Ab eo detrahi tantundem: et ideo non viuere homines ultra centesimum annum defectu cordis egypti existimant: quibus mos est cadauera seruare medicata. hinc to corde gigni quosdam homines pdunt: nec alios esse fortiores industria: sicut aristomenem messenium qui tricentos occidit lacedemonios. Ipse autem conuulseratus et captus semel per cauerna latomiarum euasit angustias: vulpium aditus sequutus: Iterum captus sopitis custodia sub somno ad ignem euolutus. Iora cum corpore exussit. Tercio capto lacedemoni pectus disseuerare cau

sa videndi. Viriunusque cor reperit: est: negat posse cre mari cor in his qui cardiaco morbo obierunt negatur et veneno interpres. Itaque ubi supra. Cor dure sub stantie est: tardus de stomacho eicitur sed nisi bene digeritur multum et bonum dat corpori nutrimentum.

XXVIII.

De pulmone. Arestonles.

Pulmo est instrumentum ambelitus: et principium motus eius est in corde. Ipse est apparatus ad amplitudinem in introitu aeris propter molliem et vacuitatem et vacuitatem et magnitudinem sui corporis. Unus inflatur intrat aer: et cum restringitur cecit aer. Quia vero pulmo pueniens est pulsui cordis non inflatur: eluat multum. Pulsus autem cordis non inflatur: curat nisi in homine. quoniam homo sperat et timet. Aial ambulans habet pulmone: quoniam indiget infrigidatione. Et aial huius sanguinem eo magis idiget: quia maior habet calorem. Animal vero carens sanguine sufficit ei de infrigidatione spiritus naturalis: qui est in eo. Huius qui est in pulmone non est fixus: sed ille qui est in corde fixus est. Omnia animalia ambelantia pulmone habent. Ambelant autem omnia ambulantia et etiam quedam aquosa: sicut delphi. et omnes lupini marini magnosque corporum: quoniam attrahunt aerem. Multa quoque aialia puenit nature sunt aquosa scilicet et siluestria: et ambelant et complement vite illos. Animal generans habet pulmone magni multique sanguinis: propter calorem nature. Pulmo vero aialis ouantis est pius et siccus. Aues habent pulmone modicum concavum spume similes: huius ergo animalia non multum sicut: et abstinent a potu longo tempore. propter paucitatem caloris. Infrigidant enim ex motu pulmo. quia mori eius adducit multum aeris. In animalibus generantibus animal pulmo diuisus est in duo: propter hoc putant multi quod habeant duos pulmones. Plinius ubi supra. Sub corde est pulmo spirandi officium attrahens: et reddens animam. Idcirco spongiosus ac fistulosus inambit: cauus. pauca cum hinc aquantia ac cetera oua pientia exigui: spumosi: nec sanguine. Ideo non sicut. Eadem est causa quare sub aqua durane et sub toto reguistro habeat: sine sanguine tamen habet. Quanto minor hic corpus: tanto velocitas maior. Cameloni positione maximus: et nihil aliud inus. Auicenna. Pulmonis nutrimentum paruum est: deducit ad hegematice. In ipso est strictio ventris et est eius digestio facilis. sunt autem pulmone medicales: ut artetis: vulpis: et lepore. Itaque ubi supra. Pulmo facilis est digestionis: et velociter de stomacho eicitur: propter leuitatem et raritatem substantie. punde ceteris membris minus generat nutrimentum: hegematice punit humori.

XXIX.

De epate. Arestonles.

Epar est principale membrum in omnibus animalibus habentibus sanguinem: et est ad decoquendum et digerendum. Epar enim et splen possunt decoquere cibum: quia sunt de sanguine: et habent calorem multum. Est autem opinio: quod splen sit epar impurum. In animalibus vero carentes splene: vel hinc splen valde pius quasi punctus: inuenit epar in duo diuisum: et maior pars est in dextra: minor in sinistra. Et quia situs epatis est in dextra. Situs splenis erit in sinistra. Quorum natura epatis sana: eius fel modicum est. Epar hominis simile est epari tauri. Auicenna. Epar est tardus cessus in venis nisi epar anatis pinguis. humor ab eparibus generatus grossus est: et sanus est eis est epar anatis et gallinarii pinguis. Idcirco. Preter hoc autem sunt et alia quedam eparum medicinalia: ut epar capre: et canis etiam rabiosi. Itaque ubi supra. Epar omnibus membris grossius est et durius ad digerendum. sanguines tamen generat lauda

liber
 quia natura sanguinis diuisa est in duo. Melius autem est ut sint tres ventres quatinus sit vnum principium commune: et est medium singulare. In ventribus quidem qui sunt in parte dextra: sanguis est multum calidus: ob hoc dextra pars calidior est quam sinistra: et sanguis in sinistra minor est atque frigidior. Habent autem ventriculi sanguinem temperatum in quantitate et qualitate et est valde humidus. et ita debet esse in medio in quo est prima virtus. In cordibus autem debet esse diuisio que assimilatur future. In cordibus equi et vacce sunt ossa: est et in corde cerui.
 Item de eodem
 Ordia diuersantur in magnitudine et paruitate. mollitie et duricie. Corda namque animalium habentium sensum mollia sunt: carentium vero sensu dura. Item animal magni cordis timidum est: ut asinus: ceruus: lepus: mulus. Sicut enim paruis ignis in dombus magnis minus calefacit: quam in paruis. sic calidus paruis in corde magno non potest ipsum implere. et dilatatur. et ob hoc efficitur sanguis frigidior. propter hoc etiam non erit pingue animal magnoque ventriculo ruminans: nec animal magna venarum. sed e contrario potest animal autem habens cor mediocre: magis est audax. Item cor inter omnia membra interiora non potest dolorem pati: nec infirmitatem fortem. Quando namque cor rumpitur principium: in nullo adiunatur membra reserua. et huius signum est: quia in corde mortui natura licet nunquam apparet infirmitas: sicut apparet in aliis membris interioribus ut in renibus: lapides: aut vulnera aut apostemata: similiter in epate vel pulmone. Omnes ergo occasiones que accidunt animalibus: non apparent in eo. Cor et cerebrum indigent custodia: quoniam in eis est precipue virtus vite. Principium autem vite et omnis sensus a corde est. Accipiter corda comedit autem quas capit. Plinius ubi supra. Cor animalibus aliis est in medio pectore. homini tantum infra leuam papillam turbinate mucrone in priora emittens. Picibus solus ad os spectat. hoc primum nascens: formari in vite ro tradunt. Beinde cerebri. sicut tardissime oculos: huius bos primum mori: cor nouissime. hinc precipue calor. Palpitare certe et quasi alter mouetur. Inter animalia molli firmoque operum membrane inuolucro: munitus costarum et pectoris muro: ut pateat precipue vite causa esse et originem. Prima domicilia intra se animo et sanguini prebet sinuoso specu. et in magnis animalibus triplici. In nullo si gemio. Ibi mens habitat. Et hoc forte due grandes vene in priora et terga discurrunt: sparfasque ramorum serie per alias minores omnibus membris vitalem sanguinem rigant. Solum hoc vitcerum virtus si maceratur: nec supplicia vite trahit. Lesumque mortem illico affert. Ceteris corruptis vitalitas in corde durat. Beuta existimatur animalium quibus durus riger. Auuacia quibus paruis est: pauca quibusosa pregrande. Maximum autem est propterone muribus: et lepore: ac ceruus. patere: musciculis. hyemis et omnibus timidis aut propter metum maleficis. In papalagonia bina picibus corda in equorum corde et bovis ossa reperunt interdum auguria. Ad per singulos annos in bove ad bina sora ebmas ponderis ad quinquagesimum annum accedere: Ab eo detrahi tantundem: et ideo non viuere homines ultra centesimum annum defectu cordis egypti existimant: quibus mos est cadauera seruare medicata. hinc to corde gigni quosdam homines pdunt: nec alios esse fortiores industria: sicut aristomenem messenium qui tricentos occidit lacedemonios. Ipse autem conuulseratus et captus semel per cauerna latomiarum euasit angustias: vulpium aditus sequutus: Iterum captus sopitis custodia sub somno ad ignem euolutus. Iora cum corpore exussit. Tercio capto lacedemoni pectus disseuerare cau

bidem. Nutribilis est etia carne pinguedine habente sed lactantium epar ceteris melius. Galline vero melius lactantibus.

De splene.

Splen est in corporibus animalium accidenta liter et non necessario. qz scz non est vas nutri menti: sed superflui: et assimilatur supfluitati scz ventris et vesice. propter hoc etiam est paruus in quibusda animalibus: maximeqz in auidibus calidi ven tris: vt in columba: accipitre miluo. et animalibz ouan tibus quadrupedibus: et in multis habentibz cortices scz carentibus pedibus: qz supfluitas corpis declinat ad partem carnis: et de parte carnis procedit ad prez plumarum. Attrahit quidez splen ex ventre superflui tatem humiditatis: et decoquit ipam quia creatio est sanguinea: et siquado multu attrahit hoc erit causa ex tertia locum suum. Splen hominis est simile spleni porci Splen autem habentium cornu et vulgulari fissaz: ro tundus est. habentiu vero multas fissuras: in pede lon guis: et habentium soleas medius. Plinius vbi sup. Vteri adnectitur splen in sinistra pre: aduersus iecur cum quo locus aliqui pmutat: sed prodigiose. Quidam putant cum melle parientibus oua. Item serpenticibus admodum etiguum. Ita certe apparet in testudine et crocodilo et lacertis et ranis. Cynocephalo aut no esse constat: neqz bis que carcant sanguine peculiare cur sus impedimentu aliquado in eo. Quodibem miratur curiosoz laborantibus. Et per vulnus etia exempto vi uere animalia tradunt. Sunt qui putat adim homini simul risum. in temperant: amqz loci costare licent mag nitudine. Cuccenna. Spleni melior est splen porci: et tñ est mali chimi. In ipso est quedã spiritus: et ge nerat sanguinez melancolicu. tardeqz digestiois prop ter simplicitatem suam.

De iecore et felle.

Iecur in dextera parte est: in eo quod caput ex torum vgeant magne varietatis. Arbina loci nera leporibus circa baileum et tharnen et in cheronello ad ppositidem. Murusqz translati alio in terit alterum. In eodem est fel: non omnibus datum animalibz. in enboec chalcide nullum pecori. In nato pegrade: geminuzqz: vt prodigii loco vtrinqz aduene. Equi. multi. asini. cerui. capre. apri. cameli. delphini. no habent: muru aliqui habent: hominu paucis non est: quoz valitudo firmior: et vita longior. Sunt qui equo non quidem in iecore: sed in alio esse putent. Et ceruo in cauda: aut intestinis. Ideo tantu habent amaritudi nem: vt a cambus non arriqatur. Est aut nubl aliud qz purgamentuz pessimi sanguinis. Certe iecur nulli est: nisi sanguinem habentibz. Accipit hoc a corde cui iñ gatur. sudiaz in venas. Sed in felle nigro insane cau sa est homi. morqz toto reddito: hinc in mores crumé bilis noie. adeo magnu est in hac pre virus cum se su dit in animu. Quin et toto corpe vagum: colore quoqz oculis aufert. Illud quidem redditum etiam arbenis. Nigrescenzqz contacta eo. Ne quis miretur id veneni esse serpentu. Carent eo qui ab insubio vescuntur in pò to. sed renibus et pre tñ altera intestino iungit: vt cor uis: coturnicibus: fasilant. Quibusda intestino tantuz vt columbis: accipitri: murenis. Paucis autem in pe ctore. Serpentibz portione maxime copiosum: et pisci bus. Est autem toto plerisqz intestino: sicut accipitri: miluo: preterea in pectore est ceteris auidibus. Vitulis quoqz marinis ad multa quoqz nobile. Tauroru felle autem dicitur color: Muru iecurculis fibre: et nuncqz

lune dierum in mense congruere dicuntur. totidemqz inueniri quotus eius lumen sit. Preter ea buma incre scere Luniculozz exta in betica gemina sepe reperun tur. Ranaru ruber az altera fibra a formicis no attri gatur propter venenum vt arbitrantur. Iecur maxime verustatis patiens: centenis dur are annis obsidionuz exempla prodidere. Omnia quidez principalia viscera membranis pptis ac velut vaginis includit prouident natura.

Iterum de felle.

Animalia quedam habentia sanguinem habet fel: in quibusda inuenitur sup epar: in quibusda ab intestino pender. Quonia natura fellis est et natura ventris inferioris: quia videlicet supflui est Omnes vero pisces fere hnt fel. Quedã aut animalia fel no habent omnino: sicut equus: mulus: et asinus. La melus quoqz non habet fel distinctu: sed venas paruaf in quibus est fel. Koly vero non hnt fel: neqz delphin. In eodem etiam genere in quibusda inuenitur fel: et in quibusda non: vt in homine et in mure. quedã enis ha bent fel manifestum sup epar: et quedam non. similiter accidit et in capris: et in ouibus. Videtur aut nobis qz sit fel sicut residu corpis: et vt fer que aggregatur in ventre et intestinis. et forte vitur natura superfluis aliquo modo causa inuamenti. In illis itaqz quoz epa tis sana natura est: et natura sanguinis est dulcis: aut non inuenitur fel. aut inuenitur in venis valde gracili bus: aut in ventre. In quibusda ppter hoc epar eorum carens felle: boni coloris est et dulcius alius. Quis vero habuerit aliquod animal fel super epar inuenitur pars epatis qz sub felle valde dulcis. si ergo fell substantia fue rit et supfluo: contrarium erit cibo: quia supfluitatis complexio debet esse cibo contraria. Itaqz amax dulci cotrariu est: et sanguis est dulcis. Fel aut amax: fellis ergo causa no est propter aliquid: sed est supflui: sicut flegma crudum. et fer ventris: Et impossibile est qz ap poptinent cordi tales humiditates: quin scz statim occidant: quia no potest pari fortes infirmitates omni no. Epar aut buni smodi supfluitatez habet propter ne cessitate. Omnia genera pisciu et volatiliu et omne ouis et quadrupes habet fel scdm maius et minus: et fortas sis erit in viis subribilibus extensis ab epare ad intes tiu: et tunc ille vic feride sum: forte vero erit in intestino supiori: et forte i medio: forte i inferiori. sic accidit ge neri volatiliu. Quedã em et eis habet fel in vtre. qdã in intestino. vt columbe. coturnices. herundines: et gar riones. quedam aut in epare et intestino tantum. vt ac cipiter et miluus. Ceruus vero secundum opinionem mul torum habet fel in auricula. Anaxagoras aut: qz fel est causa infirmitatu acutaruz. careria vero fellis boni co loris: et priuatio fellis putat causa longe vite.

De medicinis et felle.

Homine calidum est et sicum in quarto et fot tiora quidem fella quadrupedum sunt fel vacci num. deinde fel adubna id est lupi: fel vrsi. de inde caprinum post ouinum et magis incolume fellium autu est fel galli. Reliqua aut fella auidz sunt fortiora fellibus quadrupedum: qñqz coparatur rapaces cotuz cum pascentibz: et venantes cum feris siluestribz. et fel quidem forte valde viscosum est: fel rapacium pprieqz magnoz. Et ex eis electu est illud cuius color atrinul est naturaliter. quod aut pure rubcum est: malum est. debili vero ceteris e porcinu. Porro fel piscis qui scz pio nomiatur et testudinis fortius est fellibus quadu pedum. est autez omne fel absterium. et diuificatur scdm masculu et femina: et secundum dispositioez sitis ac famis: et dispositioez satietatis et dispositioez quietis et

magnas venas a corde extrahit: ex quibus crevit vene sub- tiles ad matricem puenientes: et i cap: circutu e cooptori- um coru: quonia indigent saluatoe: ppter carus debili- tatem: que scz vene in animalib9 magni corporis mul- te sunt: in medioeribus ducit: in paruis aut vna: ex hac recipit embrio cibum sanguineu9. **B**uz aut embrio pu9 est et impotens accipere cibū: multuz erūt vene ample. **C**um vero creuerit: diminetur et adunabuntur in se. **L**ementuz itaqz mēbri cuiuslibet ē ex parte vmbilici qz in animalib9 est vire9 antine pascit: ue: qua cito emi- tit vmbilicus ad matricem coelidones: sicut radices arborum: et quādo iam non potuerit cibari sufficēter scz conceptus per vmbilicū propter magnitudinē: tūc pparatur lac: vt supra dictum est. **CXXXVII**

De coagulo. Pbilicus.
Coagulum est stomachus animalis: sic dictum quia lac coagulare facit. Extrahit aut ab alati ante qz incipiat herbas comedere: et fallitur ac conseruatur. **A**rchoniles. Coagulum non inuenit nisi in ventre animalis ruminantis ad huc fugientis: et leporis. Omnia ergo animalia vni ventres habentia carent coagulo: qz lac habent tenuet ideo non coagu- latur. Lac vero multos habentiu ventres coagulat: et inuenitur coagulu. non in duobus puinis ventribus sed in tercio: q est an vltimū. Animal vero plōsi pedis carer coagulo: qz pascitur herbis multe humiditatis.

Byalcoides. Coagulus ois acre virtutis est. et dya- foctice et extenuatoe et stupice. Unde ad omne pro- fluuū aptissim9 est. Lac in ventre coagulatū vel ve- fica: potatus dissoluit. Id tamen plus omnibus lepo- ris coagulus si fumigeret facit: Et robolo vno cum vi- no acceptus: morisibus venenatis occurrir: celiacis ac- disintericis mire pdest. Coagulus agninus vitulinus et caprinus omnes vna habent virtutem: cum vino bi- biti stomacho venenū excludunt. Lac coagulatū sol- uunt. Coagulus focē marine similem castoreo virtutē habet. Epilepticis prodest et matricis pfoctionibus: tunc aut ex his animalibus coagulu collige: buz ad huc breuitate nature non possunt pascere. Omnis coagulu- rātam habet virtutes: vt constricta relaxet: et laxa con- stringat. **A**uiceina. Coagulu omne calidū est et sic- cum et igneum et subtiliatū et delicatū. Resoluit omne congelatū sanguinis: et lactis caseati: et humo- ris grossi. Et coagulat omne liquidum et in casium: p- hibetqz cursum omnem ac fluxum sanguinis mulier. **B**icit galienus: vt nō administreretur quod ex coagulis acutum est: in loco vbi necessaria est constrictio. Coa- gulum omne bibitum epilepticū cōfert: et propti e came- linum. resoluit quidem sanguinem congelatū in pulmo- ne et in stomacho. Lac quoqz caseatus in stomacho re- soluit bibitū cū vino: s9 ipm est maluz stomacho. Post purgationē autē menstruoꝝ si bibatur vel supponatur tuuat ad impregnādū: et confert pfoctioni matricis pproicqz camelini. Cōfert etiā vlcibus intestinoꝝ: et propti coagulum pulli equi. Omnia vero conferunt in squamo nigro. maximeqz coagulus edi et bimuli cer- uoꝝ. **D**e virtuti et agnē et sanāt a venenis. morisurqz omnibus. Ex coagulis aut meli9 est in specie coagulu leporis. **CXXXVIII**

De intestinis. Actoz.
Intestina iuxta Iridorum sic dicuntur: eo qz in- teriore corporis parte cobidentur: que ideo cir- cūlogis nexib9 in modum circularo ordinata sunt vt cleas susceptas paulatim digerāt: et superadditis cibis non impediatur. hec etiam viscera dicuntur: **A**rchoniles: Intestina diuersificatur scōm diuersi- tatem ventris. In quibusdā enim animaluz intestinuꝝ est simplex. id ē vni forme et cum dissoluitur assimilatur

in partibus. Et forte pars intestini q ventri vicinatur erit amplior: que vero termino id est ano strictior. prop- ter hoc erit supfluitas carnis cum dolore. In quibusdā vero animalibus est ecōuerso: et habent inuolutionem multā: sicut in habentibus cornua: Et magnitudo uen- trum illoꝝ maior est: similiter et intestini propter mag- nitudinem corpum. Omnia nanqz coꝝpa habentiu cor- nua magna: sunt propter humiditatem usus cibi. et ha- bent telon et prem intestini: quod orbon dō. **B**einde ue- ro efficitur intestini strictius inuolutū. et deinde recū- donec pueniat ad locū eritus supfluitatis. Animal ve- ro gulosum non habz in intestino multā amplitudinē in eo qd vicinat inferiori uētri: qz ibi manz supfluitat ut nō creat subito. Omne vero animal cuius intestina uasa sunt ampla: et cuius intestini est rectus: valde gu- losum est: quoniam eritus cibi cito fit. et sic ipsum cito appetit. **CXXXIX**

De renibus.
Renes creati sunt: vt sit operatio vesice melior et perfectior. Nec vitur natura renib9: nisi ad superflui humiditatis eritus per venas. In om- nibus itaqz renibus est profunditas: et maxime in qui- busdā animalib9: ppter multitudinem carnis in eis ē fet propter colamentum humiditatum in ipsis. **O**b h- etiam plus ferentes sunt aliis membris interioribus. **E**t medio siquidem eorum erit quasi supflui: et vadit in duas vias fortes: quousqz pueniat ad vesicā. In re- nibus sunt virtutes essentie conuenientes: et in eis ml- tum sepum: proptiqz plus aliis membris interiorib9. ppter colamentuz supfluitatis. quia sanguis qui rema- net ibi post colamentū est bone digestionis. Et comple- mentum bonitatis digestionis sanguinis: est pingue: do: que tamen non est in corpe renum: sed extra circū- dans eos. ppter salutem vero fuit creatio renum cali- da. quia cum sint ex ultimis interiorib9 membroꝝ: indi- gent calore magno et etiam pinguedine multa prop- ter digestionem humiditatis: quia pinguedo conuenientior est digestionē: et calor digerit. In omnibus aut aialib9 ren dexter minoris est pinguedinis q sinister: et altior illo: ita q attingit epas: qz natura mēbroꝝ que sunt in pre dextra leuior est: et maioris motus. **M**otus vero contradicit virtuti coagulative pinguedinis: quia dis- soluit pinguedinem. **D**ues qz multiplicatur in renibus eaz pinguedo: cito moriunt. hāz enim pinguedo mai- or est q alioꝝ animalū: et renes eaz cito impinguan- tur. **P**inguedo enim in animalibus pinguis humiditas est. **H**umiditas ergo que est in renibus comburitur: et mouet ventositates: et eius dolore cito moriuntur qz dolor transiens per viam maiorem et adorti: cito pue- nit ad cor. **H**ie nanqz pcedentes ab istis ad renes sibi continuantur succedendo. **I**taqz euz augmentatur do- lores renum: cito ducunt ad mortem. **R**enes hominis valde duri sunt plus aliis membris: et assimilatur ren- bus vacce: quasi essent ex multis reibus paruis: nō ex carne leui: equali: sicut renes ouū: et alioꝝ quadupe- dum: propter hoc dolor renum hominis difficilis est curations. qz infirmantur: quia infirmitas est quasi in multis renibus. **P**linius vbi supra. In bruleto et tharic quaterni renes ceruis. econtra peimatis squa- mosiqz nulli. d cetero summis adherent lumbis. **B**er- ter hominibus est latior: et minus pinguis. **S**iccioꝝ. **A**triusqz autem pinguedo e medio erit: preter q in vi- tulo martino. **A**nnimalia in renibus pinguisima. **D**ues quidem letaliter circum eos concreto pingui. aliquan- do in eis inuicuntur lapilli. **R**enesqz habent omnia quadrupedia que animal gignūt. oua parientius testu- do sola que et alia omnia viscera. sed homo bubulis si- miles velut e multis renibus compositos. **P**ectus hoc

et ossa precordiis et vitalibus natura circūdidit. at vē tri quez necesse erat increfcere: ademit. q̄re nulli aialū circa ventrem ossa. **C** A uicema. **R**enes natura sunt equales ad siccitatē tendentes. Parui nutrimenti sunt difficilis digestionis. et horridi saporis. humor eorum malus est laudabiliores eorum sunt renes bedi lactantis. **C** H aac vbi supra **R**enes duobus modis sunt illau dables: vno ppter substantie sue corruptionem: duriatē et grossiciem: Alio quia eorū nutrimentum fuerat pinguedo vniue: vnde sanguine generat grossum et pessima

De vesica. Aristoteles.

Quoniam autem operatio renum et vesice vna est: de natura quoqz illius sciendum est: et videtur quidem natura dedisse vesicam aialibus habentibus pulmonē sanguineū tantū. Quodlibet em̄ animal habens pulmonem: multum sicut et ob hoc indiget cibo non sicco tantum: sed humido plus q̄ sicco: necesse est ergo vt habeat membrum recipiens istam superfluitatem: et hoc est vesica. **A**ial vero pulmone carens et potans modicum aque: caret vesica. nō enim recipit aq̄ in potū sed in cibū. sicut aial anulosi corpus et pisces. **A**imal quoqz plumā aut squamā aut corticem hīs si habet vesicam propter paucitatē potus. et quia supfluitas aque transit in plumas et alia. p̄ter torticā. quia pulmo tortuce maxime carnosus est: sāguineus: similis pulmōni vacce. **I**n carentibus aut vesica caro ad renes extensa separatur in partes. Quaz creatio similis est creatio renum in quibusdam aibus. **S**erpentes ergo et lacerti nō habent vesicā: quia humiditas eorū parua est sicut auum et transit in squamas. **P**linius. vbi s̄ **I**nfra aliū est a priore parte vesica: que nulli oua gignuntium inest p̄ter testudinem. **N**ulli nisi sanguineū pulmōnes habent. **N**ulli nisi pedibus carentibus. **I**nter eā et aliū arterie ad pubem tendentes que illa appellatur. **I**n vesica lupi: lapillus qui firmiter appellat. **S**ed hoim quibusdā viro cruciatus subinde nascētes calculi et fetax capillamenta. **V**esica membrana cōstat que vulnerata cicatrice non solidescit. neqz qua cerebrū aut cor inuoluitur.

De costis et pedibus Acto.

Quere iuxta **I**sidorum dicuntur quasi cōiuncti aces. ipsa em̄ femora mouentur. Quoz cōcaua vertebra vocant: quia capita femozū in eis vertuntur. **A**ristoteles. **C**urū gracilitas atqz debilitas cōuenit coitū quia cibus illuc transiens: transit i spermaticā supfluitatem. **A**lii quoqz multoz pilozum apud coras: et in parte pedum inferiorū multi sunt coitus. **C**ore hominis et crura multū carnosā sūt: quoniā homo recti corporis est: vt ergo sit delectatio corporis et via ad partem supiozem: abstrahit natura ex illa parte carnē et addidit inferiori: ppter pōdus corporis: et vt sit corpus rectum. **L**ore vero et crura aialium carne priuata sunt et sunt ex ossibus et neruis ad portādū corp̄. **Q**uatuor autem pedes quattuor sustentamenta sunt. ppter hoc nascitur animal quadrupes stans sine labore. **H**omo vero nō potest esse rectus longo tpe sed indiget corpus quiete. **A**nnimalia cetera māmillas habent apud coras homo vero in pectore. **P**edes q̄ animalū sex maiores ab ancha vsqz ad articulos pauce carnis sunt: p̄ter hominem: qui duos habet pedes. **I**n ceteris vero loco manuum posuit natura pedes anteriores. huius em̄ necessarii fuerunt quattuor pedes: vt possint ferre tantū corpus pondus. **E**t animal quoddā habens multos digitos in pedibus: vitur anterioribus: sicut homo manibus: qz pugnat cum eis: et cūct a se nocuentū. **A**nnimal autē habens soleas facit hoc cum posterioribus: qz nō sunt anteriores ad hoc cōueniētes: ppter hoc aialia multorum digitoz: sicut leo: lupus: canis: lupus: habent quicqz

digitos in anterioribus: et quattuor in posterioribus. **Q**uedam vero animalia habent quinqz in posterioribus quia quasi repunt incedendo: et ob h̄ super multos vngues sustentatur et sit mor̄ eorum velocior ac leuioz: et vt eleuent eorū latera a terra: sicqz etiaz caput eleuetur. **P**edes autem animalū pares sunt. **I**n omnibus animalibus carentibus pedibus: et habentibus duos pedes: aut quattuor et sanguis. **Q**ue autē plures habent: caret sanguine. **I**n pedibus quidē quadrupedū est diuersitas qz quedā habent soleas tantum. **E**t quedam sotulares. **Q**uedam vero sunt fissi pedes. **S**olee sunt in animalibus magni corporis. **P**ars enim terrestris que in eis est transit in soleal loco cornū et dentium: et sunt solee sicut vnus vnguis loco multoz vngūū: ppter hoc huiusmodi animalia non habent chaab in pedibus pro maiori parte: et ideo motus flexionis pedū eorū posteriorū difficilis est. **H**abētia vero sotulares habent in pedibus chaab: ideo pedes eorū leuioz sunt mor̄: nec habēt soleas. **A**nnimal autē habens multos digitos non habet chaab. **S**icut enim haberet: non esset multorum digitorum. **S**unt ergo sotulares in pluribus pepibus habentium chaab.

Adhuc de pedibus

Quod pede cameli est carnositas multa: et in fissura pedis est corū quale in pedibus asinū. **I**deo quando multum habent tre. sicut eis sotulares. **L**eo et camelus cum ambulat prius mouent pedē dexteri: postea sinistri in animalibus nō est leuis motus: p̄terq̄ in elephante. **P**edes elephantis anteriores multo maiores sunt posterioribus. **F**lectens em̄ duos pedes sedet et sulciens lateri alteri dormit. **N**equit em̄ flectere quatuor. **Q**uadrupedia nata statim eleuant se sup pedes: et incedūt. **P**ullus equi caput suū posteriore pede rāgit equus autē non potest. **R**ecte vero nō habet vnus nisi duos pedes: qz duas habet alas loco pedum anteriorum. **S**trucio duos quides habet pedes: vt auis. sed vngūū fissū: vt quadrupes. **M**anus simi composita est ex manu et pede. **R**ecte autē homo habet pedes magnos valde respectu corporis sui: qz debent pedes qui ferunt corpus habere magnitudinē et latitudinem et digitos. **M**agnitudo quoqz digitoz pedis: eōtra magnitudinē digitorū manuum. **O**peratio nanqz manū ē accipere et retinere: et ob hoc digiti manuum longiores sunt. **O**pario vero pedum est ad fugiendū et ad portandū pondus: et ob hoc fortis sūt creatōis. **P**orro fissura finis pedum melior est: nam si non esset fissura digitoz infloccient accideret occasio toni mēbro ppter h̄ etiā sūt vngues in extremo digitorū manū ac pedum ad custodiendum.

De mēbris genitalibus et primo de testiculis

Aristoteles **T**errestrium solus homo bipes. **H**uic manus sunt intus carnosae: extra vero neruis et cure cōstant: digiti articulos habent ternos. pollex binos: et digitus aduersus vniversis flectitur: per se vero in obliquū porrigitur crassior ceteris. huius minimū mēsurā par est: duo reliqui sibi: inter quos medius longissime pretenditur. **Q**uibus ex rapina vicē quadrupedū quini digiti in prioribus pedibus: reliquis quaterni. **L**eones: lupi: canes: et pauca in posterioribus: quoz qui nos vngues habent. vno iuxta cruris articulus dependente. **R**eliqua que sunt minora digitos quinos: **H**abētia non omnibus paria esse. **A**nnimalia quedā vt manibus vtuntur priorū ministerio pedum. sed etiaz ad os illis adinueniā cibos: vt sciunt **V**ngues sunt hīs oīb quibus: et digiti. **S**ed simie ymbucati. **H**ominibus autē lati sunt vngues: rapacibus vnici: ceteris recti. **O**mnia digitos habent: que pedes: excepto elephante. huius enim infomes sunt numero quidē quinqz: sed indiuēti

De mēbris genitalibus et primo de testiculis
Aristoteles **C**hildum vngues in an...
De mēbris genitalibus et primo de testiculis
Aristoteles **C**hildum vngues in an...
De mēbris genitalibus et primo de testiculis
Aristoteles **C**hildum vngues in an...

Bicesimusscudus

Libe

Bicesimusscudus

ac leuiter discreti. Ungulifq; non vnguib; similes et pedes maiores priores. In posterioribus articuli breues. Idem poplices intus flectit: hominis modo. ce tera animalia in diuersis. posteriorib; articuli pedib; q; priozibus. Nam q; generat aial ante se genua flectit et suffragium artus in diuersum. homini; genua et cubi coraria. Ites vsus et simiarum generi: ob id mini me pmb;. Qua parietibus quadrupedū crocodilo: la certis priozia genua post curuatur: posterioria in prioz partes. sunt aut crura bis obliqua humani pollicis mo sic et multi pedibus preterq; nouissima salientibus. A ues et quadrupedes alas in priozia curuant. suffragines in posterioria. Hois gentib; qda et religio uest obfuaode gentū. hec suplices attingunt. Abec man? tendunt hec vt aras adorant: fortassis quia inest his vitalitas. Naq; in ipso genu vtriusq; comiffura dextra leuaq; a prioz parte gemina quedā buccaz inanitas uest qua pfoffa ceu vinculis spūs fugit. Varices in cruribus vi ro tantum: mulieri raro. Omnia animalia a dextris in cedunt partibus: et sinistris incubat. reliqua vt libras et gradiantur. Lco tamē et camelus pedatum: hoc est. vt sinister pes non transeat dextrū sed subsequatur: pe des homini; maximi: feminis tenuiores. In omni gene re sure homini tantum et crura carnosā. In quadrupe dibus solidas habet vngulas: que non sunt cornigera pto his ergo telum vngula est illis. C A uicenna Pedes generant humorem viscosum non grossū: sed laudabilem: et paucarū supfluitatū. Significatio bone digestione: coz est velocitas inflatōis eozum ac disso lutionis in decoctione. Sed nutrimentum eozum non est multum. Conferunt aut tulli calide pprie cum pulib; ordei: solunt cum sua viscositate. C Iaac in dietis libro prio. Pedes secūdi medicinā sunt viles: pectoris enim et pulmonis asperitatem leniūt: et contra tussim sicca valent. A diuāt etiā paciētes discoratiōes in vesica: quos etiam si māducauerint qui disenctā pa tuuntur: intestino; vulnera solidātur: et solutio acci dentaliter stringit. Natura enim coz lubricatua est propter viscositatē quas habent. Pedes tamē anterio res posterioribus meliores sunt. ppter fundamētuz ca lozis naturalis eis vicinans. Sed omnibus extremita tibus aialium pedes meliores sunt. C Arestoteles. Omne animal habet digitos baby vngues. Sunt aut vngues vt dictum est in extremo digitor; manū ac pe dum: ad custodiendū scz ne toti membro accidat occa sio: vngues tamē homini; vici non sunt sicut ceterozū sed vt cooptant extremitates. Omne aial habet vngues curuos abatur carne: aues malī volatus habet vnguē rectum. Nam curui impedirent incessum. C Actor De: autbus aut vicosū vnguium tam supius dictū est.

XLIII.

De membris genitalibus et primo de testiculis. Arestoteles.

Estulorum dispositio diuersa in animalibus habentibus sanguine. quidam enim mares ca rent testiculis omnino: sicut gen? piscū atz ser pentiuz. Nec habent nisi duas vias in quibus est semē tantum. quidam vero testiculos habent intra corpus ppe renes: et de illis exiunt due vie ad exitum sperma ris: que in vno loco cōgregātur. Tales enī vte repū tur in oibus animalibus ouantibus recipitibus acrez et habentibus pulmonem: sicut in toztuca et lacertulis et in oibus generibus squamosi corū. quedā aut aialia testiculos habent pēdentes vt homo: quedaz ppe anū vt potius. Sicut aut quodlibet animal recti intestini guloius ē in abo: sic quodlibet aial habet vias sperma ris et carens testiculis cito coit: et quod est huic disposi tioni contrarium: est magis castus: sicut animal inuolu ti intestini minus est guloium. Natura testiculozū est

de natura ossū: vt sint vasa ist? superfluit atis. Et cū abscinduntur: vie contrahuntur ad superius. Ideoz non potest animal castratum facere filium: quia vi: non sunt fixe secundum ppriam viam. Animalia vero que non habent testiculos propter melius: sed propter necessitatem solūmodo: sunt velocis coitus: sicut gen? piscū ac serpentum: Pisces enim cocunt cum vnus tangit alium. et eiciunt sperma velociter: et sicut acci vit hominibus et in aliis generibus: q; retinet anbeli tum ante emissionem spermatis: sic et piscibus accidit q; non recipiunt tunc aquam maris. et qñ hoc faciunt citius corrumpuntur. Pisces aut vias habet sicut ho mines: quia sperma est in vltima partium femie. serpe tes inuoluntur in coitu: quia carent testiculis et etiaz virga: quia non habent crura. Testiculis autz carent propter longitudinem corpis: qñ infrigidaretur sper ma propter tardationem exitus sui. C XLV.

De virga et matrice

Embrium vero maris coitus cōueniens id est virga: inter omnia alia membra crescit et minui tur sine aliqua subiecti lesione. Substantia emi eius talis est: vt possit et augmentum et diminutio cō uenire. Ideo naq; creatio eius est ex neruo et cartilagi ne: et extenditur a vento illo aducente: et augmētū quidez eius cōueniēs est coitui. Diminutio vero in aliis oparōibus. Quedā femine quadrupedum mingunt re tro: vt est el ephas: leo: camelus: et animal pilosum. Nō potest aut solca esse habens et mingens retro. Matri ces in omnibus animalib; habent duas partes: sicut diuiditur testiculi marium in duo. Multū etiā diuer santur matricēs quoniā animalia que generat aial in tra habent matricēs sup ventrem: sicut vacca: capra: canis: et similia. quia nō debet esse pondus sup matri cem omnino ppter salutem: et ppter crementū. In ani malibus autem facientib; oua impfecta: sicut in omni bus piscibus ouaribus: est matrix sub ventre: et sub lo co renum: quia crementuz ouoz nō phibet aliqua ope rationem nature: eoq; extra complentur. Pisces si qdes eiciunt extra oua impfecta: et ibi cresunt. Lius cau sa est: quia multoz ouoz sunt: nec potest ea natura i in teriori complere propter multitudines. In muliere ma trix in inferiori est. C XLVI.

De cauda.

Cauda animalis est ad custodiā membri vnde exit supfluitas: Ideo posuit eam natura super illud. Homo quidem nō habet caudam: sed an chas. sed nullus animal quadrupes habet anchas: sed caudam: quia coze et crura hominis multum carnosā sunt. In ceteris autz animalib; carne priuāt et sunt ex ossibus et neruis: et hoz oim fere vna est causa: quia scz homo recti corpis est: vt supra dictū est in capitulo de coxis propter hoc homo non habet caudam: quia ei bus eius transit in carnem coxaz: et crurū: habet ergo anchas et cauda caret. Animal vero quadrupes ē ecō trario: quia multitudo carnis est in supiori parte: prop ter hoc non habet anchas: et caudā habet. Aial vero quadrupes est econtrario: ideo etiam crura habet val de grossa: sicut homo. Libus enim qui transit in coz as: transit in caudam. Simia quoq; quia forma eius communis est inter formam hominis et quadrupedis nō habet anchas. In caudis multe sūt differentie: nec vritur eius natura solum ad custodiendum anū: sed ad tuuamentum. Omne animal habens caudaz pilosā habet caput paruuz et mandibulas magnas. Oues in theozia caudam habet magnam: ita q; laritudo eius ē vnus cubiti. Scorpio duos baby aculos in cauda. Est autem piscis de genere ostree id est vure teste: qui cauda nar et reipit. C Plinius li. xi. Laude propter bo minem ac simias omnibus fere animalibus oua gignē

Vertical text in the left margin, likely a commentary or gloss. It contains dense Latin text, some of which is written in red ink (rubrication). The text is partially obscured by the binding of the book.

Color capillorum ac pilorum in animalibus est secundum colorem cutis. in homine vero non. Nam quidam habent corium album valde: et pilos nigros valde. h^o causa est. quia cutis hominis valde tenuis est plusq^{ue} aliorum animalium respectu corporis: et ideo pilos mutare non potest sed color cutis alterari potest in nigredinem ex sole et ventis. In ceteris aut animalibus cutis habet virtutem: quasi terere propter spissitudinem suam. et ob hoc alterantur pilis cum alteratione cutis. Color tamen capillorum non diversatur in homine: preterquam albedo que accidit eis non solum in senectute: quod fit naturaliter absque cutis albificatione. sed etiam aliquando ex infirmitate: et tunc albescunt cum albedine corii. quoniam infirmitas illa in cute est: et ideo cum albescit cutis: necessario albescunt et pilis. Canities autem naturalis est propter debilitatem caloris: qui exit a corpore. et ab iduam frigoris. Nam senectus in frigiditate et desiccatione corporis: vapor autem vel cibi terrestrius est: et in pilis quando non bene digeritur putreficitur ex calore aeris continentis et ex illo generatur canis. Omnis enim putrefactio est ex calore non naturali sed accidentali: et hoc accidit aque et terre et omnibus corporibus et similibus. Causa vero albedinis calorem est: quia in omni vapore est virtus aeris grossi: et si congelatur vapor erit ex eo glacies vel canities. si vero putrefiat erit contragatio propter hoc erunt illa duo accidentia in manifesto contragatio corugatio scilicet et canities. In infirmitatibus autem est canities: quia calor debilitatur in decoctione cibi. Lib^{er} enim ad quolibet membrum corporis pervenit: et digeritur ex calore naturali qui est in eo. Cum ergo debilitatur ille calor: corrumpitur cibus: et tunc membro accidit occasio vel infirmitas: et inde canescunt pilis. Cum ergo redit sanitas revertitur virtus. et pilis nigrescunt. In re ete potest appellari infirmitas talis senectus accidentia: senectus vero infirmitas est naturalis. Pili repositi prius canescunt: posterius enim canis vacui est ab humilitate: quia non est in eo cerebri. In parte vero sicut pilis est multus humor: nec cito putreficit. Tempora vero sunt inter illa duo accidentia. quia non est in eis modicus humor ita quod digeratur: nec multus ita ut non putrefeat: propterea eorum pilis ante alios albescunt. Causa vero pueritatis canities in ceteris animalibus est secundum causam caluitatis quam dixerimus quia cerebri eorum est modicum humidum: et ob id non debilitatur calor in eis decoctione. Equi inter alia animalia canescunt: propter tenuitatem ossis capitis. Unde percussio que cadit super illa ossa mortalis est: et maxime que cadit in temporibus. Pili rufi citius albescunt quam nigri: quia rufitas et albedo sunt quasi infirmitates accidentes pilis: et omne quod debilitat ex animalibus cito canescit. Fingunt autem quidam: quod grues quando senescunt nigrescunt: huius mutationis causa est: quia natura plume cap^{itis} alba quidem est et quando senescunt: in earum pluma multiplicatur humor: ac cito putreficit. Signum vero quod canities sit quidam modus putrefactionis: et non siccitas. ut quidam dicunt. est: quod pili cooperati canescunt cito. Loopertorius namque prohibet veterum vel expiratorem: cunctant vero erunt putrefacti: et forte erunt pili albi a radice: ac nigri i extremitate. Forte vero albescunt extremitates illo: quia paucus est ibi calor. Pili albi in corporibus ceterorum animalium ab homine naturaliter sunt: et non ex infirmitate.

LI

De causis diversitatis colorum in pilis. Diversitas colorum duplex est: aliquid ex toto genere: sicut in pavone et in leone: quia color omnium leonum unus. Quandoque vero non ex toto genere: sed quidam diversi colorum sunt: sicut accidit capris: vaccis: et colubis. Et animalia quidem multorum colorum mutantur secundum colores plusquam unum co-

lorem habentia: quia color mixtus est ex utroque: et hoc est ex toto genere: quia scilicet in natura est: ut non unum tantum colorem recipiat: sed diversos quia natura velocis est motus in transferendo scilicet eos in alios. Genus autem animalium colorum est contra: quia non mutant colorem nisi propter infirmitatem et hoc raro. Nam enim apparuit cubeg: id est perdit albus et niger: et passeres albi: et corvini: sed non accidit hoc a tempore generationis. Alter ratio quidem animalium que sunt naturaliter multorum colorum: multotiens accidit propter diversitatem aquarum. nam aque calide faciunt pilos albos: et frigide nigros: sicut accidit etiam arborum generibus. Et huius causa est: quoniam in aquis calidis est spiritus plusquam aqua: et cum aqua durescit efficitur albedo ex ea: sicut accidit spume. In aradaria sunt duo flumina: quorum unum facit colores agnos nigros: aliud albos. Fluvius autem qui vocatur aschamidaros facit rubeos. Colores itaque pilorum diversatur propter infirmitates: et secundum etates et secundum naturam. Et albedo habet quibus accidit ex calore naturalis: quibus accidit etiam. Fit enim ex vaporali calore retro in omnibus membris. Ideoque calor est quod est sub ventre animalis non attribuitur unum color magis albus est quam alterius: propter multitudinem caloris in illo loco. Caro etiam est saporosior est: propter eandem causam. Digestio enim que non est nisi ex calore: carnes facit saporosam. Et ista etiam est causa animalis attribuitur unum color scilicet albi vel nigri. Nam calor et frigus sunt causa nature cutis et pilorum. In quolibet enim membro calor est et frigus. Item quedam autem agrestium quadrupedum genera mutant colores secundum tempora: mutationes: sicut hominibus accidit alteratio secundum etates. Nam diversitas temporum fortior est diversitate etatum. In animalia comedentia multa genera ciborum: diversi colorum sunt in maiori parte: propter hoc apud animalia color unum est. Color autem vesparum rubeus: et atrinarum diversus. Recte namque diversi supflua generantur ex diverso cibo: et ex illis supfluis generatur cutis et pili cortex et pluma.

LI

De cute. Cutis est in quibusdam animalibus tenuis: et in quibusdam grossa: in quibusdam dura: et in quibusdam spissa. Cuius diversitatis causa: diversitas humorum est. humor enim aliquis aquosus est aliquis grossus. Et humor quidem qui est in manifesto corpore quasi dissolvitur in vaporem: residuum durum ac membranale efficitur. Ex cute vero pili generantur: quando dissolvitur humor: qui in ea est: et efficitur vapor: propter hoc ex cute grossa: generatur grossi pili: tenues ex tenui: sicut iam suspicatum est. Quedam tamen animalia grosse cutis sunt gracilis pili: propter structuram viarum siue gracilitatem: quam necessario sequitur gracilitas pilorum. Ideo pili ovium talis sunt dispositio. Frigus autem ut dictum est corpus non tantum indurat: sed etiam inspissat: calor vero rarificat. Ob hoc animalium cutis grossior est et durior apud senectutem: propter diminutionem caloris: et transitum humorum cum calore. Item in animalibus color pilorum est secundum colorem cutis: In homine vero non ratioe supradicta. homo solum recipit trillationem caloris: quia corium est valde tenue. In corporibus autem senum cutis rugosa est. Apert coria sua indurat assidua fricatione ad arbores: quasi pugnare voluit. Piscium ac serpentum quidam habent corium lenem: quidam squamosum: quidam asperum: quidam spinosum. Serpens autem erunt senectutem per excoziationem corii. Est autem que non cubat ova: sed involuit ea corio leporis aut vulpis: donec frangantur. Avium palpebre membranales sunt. ale quoque vesprilionum. Avibus namque tantibus posuit natura corium inter digitos: ceteris autem non. Camelus etiam in fissura pedum habet simile corium. Plinius li. xi. Bovum corium glutinum et

Bicesimus secundus

Liber

Bicesimus secundus

humiditas cum eratis sue siccitate comparatur. Idcirco iuvenes porci et pecudes meliores sunt iuuentibus bovis et capris. Animalia vero animalia sunt inter lactentium humiditatem et iuuenium siccitatem mediocritas: et ideo laudabiliora que temperata. Meliora tamen animalia que sunt naturaliter calida: quia calor eorum adiuvamentum dat sue digestionem: unde laudabilibus datur nutrimentum. propter hoc animalia porcina caprina et bovina ceteris meliora sunt: quia naturalis calor est illis vehementior et dominatior. porco decerpita animalia sicciora et duriora: quia naturalis eorum calor defectivissimus est: et eorum vicinitas humiditas finitima: et quia digestiva eorum virtus est defectiva: accidentaliter acquisita habet humiditatem: et in naturalem. Ideoque ad digerendum difficilia sunt et ad dissolvendum tarda. Nam illa dabilem omnium virtute viscosum flegma generant. Tamen si calida naturaliter fuerint minus nociva sunt. Et contrarium si fuerint: pessima inferunt lesionem. pecudes sunt calidiores bobus capris et porcis: humidiores etiam bobus et capris: minus tamen porcis humide. Porcina enim caro ceteris animalibus est frigidior et humidior maxime domestica.

LVI.

De caribus extremitatum animalium. Extremitates animalium: que carent omni pinguedine: et digeruntur. sunt enim de substantia curis et nervorum. Sed quia sunt in motu et labore digestibiles sunt nervosis membris et immobilibus. Partum tamen est eorum nutrimentum: Pedes secundum medietatem sunt vitales. pectoris enim et pulmonis asperitate leniunt. Et contra tussim siccam valent. Adiuvant etiam parientes discoriationes in vesica. Quos enim si man ducaverint qui disenteriam patiuntur intestino: vulnera solidantur: et solutorem accidentalem stringunt. Natura enim eorum lubricatissima est: propter viscositatem quam habent. Pedes tamen anteriores posterioresque meliores sunt: propter fundamentum caloris naturalis eis viciniam. Labia autem auribus laudabiliora sunt: quia auriculæ de cute et cartilagine sunt compositæ. Cartilago vero si de iuuentibus sit animalibus: et bene coquatur indigestibilis. Si vero de lactente et bene cocta sit digestibilis erit: sed omnibus extremitatibus animalium pedes meliores sunt. Nares frigide sunt et sicce. Sunt enim cartilaginee. Ideoque difficiles ad digerendum: et propter nutrimenti faciunt. Lingua inter lactentes et teneram carnem medicosior est. Ad cerco sola comesta dat nutrimentum molle et medicosior. Cerebrum dicitur Aristoteles in libro de animalibus calidius esse naturaliter: et frigidius accidentaliter. Proinde humidius est et grossius: et viscosum: abominabile appetitum corrumpit in stomacho. citoque in putredinem vertitur. Cor dure substantie est: tarde de stomacho eicitur. Sed tamen cum bene digeritur: multum et bonum dat corpori nutrimentum. Pulmo facilis est digestionis et velociter de stomacho eicitur: propter leuitatem et raritatem substantie. Proinde ceteris membris minus generat nutrimentum et slegmatico pertinet humori. Epas ovis grossius est: et durius ad digerendum. sanguines tamen generat laudabiles. Nutribilis est etiam carne pinguedinem habente. Sed lactentibus epas ceteris est melior. Galline vero melior lactentibus. Renes duobus modis sunt illaudabiles. Uno modo propter substantie sue corruptionem: duricem: et grossicem. Alio modo quia eorum nutrimentum fuerat pinguedo vitæ. Unde sanguinem generant grossum et pessimum.

LVII.

De nervis et cartilagine. Plinius li. xi. Erunt ossa a corde: bubuloque circumvolari similes naturam habent et causam in omnibus lubrica applicari ossibus: nodisque corporum qui vocantur articuli. Aliubi interuentu: aliubi ambitu: aliubi transitu ligantes: hic teretes: illic lani: ut in vnoquoque posita si

guratio. nec huius solidatur incis: mirumque vulneratis summus dolor: piscis nullus. Sine nervis quæ animalia sunt ut pisces: Arterius enim dicitur. Sed neque de molli piscium generi. ubi sunt nervi: teriores ducunt membra: superiores reuocant. Aristoteles. Tunc animalium omnium non est nisi in nervo: propter hoc iuvenes in animalibus pueris fortiores sunt: quia nervi puerorum et iuuentum fortes non sunt simili ter neque senum: propter debilitatem quoque nervorum voces animalium castratorum similes sunt vocibus femina. Bene quidem post abscisionem iunguntur. non autem nervi. Cartilagine et carnis eadem est natura: nec diuersatur nisi secundum magis aut minus: et quasi abscinditur os vel cartilago non crescit. In animalibus ambulante est cartilago sine medulla: Si enim esset medulla distincta efficeretur mollis multilaginosa. Natura vero spondilium celeritas est piscium cuiusdam cartilaginea est et in ipsa est medulla: quia propter humiditatem oportet esse sustentamentum molle: non siccum. Pars autem terrestris illius animalis transit in cotyleum. In animali generante animal sunt ossa multa similia cartilagini in quibusdam locis: ut in auribus et naso. Isaac ubi supra. Cartilago si de iuuentibus animalibus sit: et bene coquatur indigestibilis erit. Si vero de lactente et bene sit cocta: digestibilis erit. Plinius ubi supra. Vituli marini cartilaginee sunt: non ossa. Item omnium auriculi ac nares que modicum eminent flexibili mollicia nature prouidentia ne frangerentur. Cartilago rupta non solidescit: nec piscia ossa recrescunt preterquam veterinis ab ungula ad suffraginea.

LVIII.

De ossibus. Aristoteles libro xi. Ossa sunt corporis solidamenta. In his omnibus positio roburque consistit: et ubique cute visceribusque obrecta celantur. Actos. Ossa sunt pars corporis durissima et solidissima: foris candida sunt: intus medullata: fracta vero resolidari non valent. Aristoteles. Ostrum creatio fuit propter carnem. Nasus et qui fingere volunt animal ex luto: corpus aliud durum sub illo ponunt: deinde lutum super ipsius componunt. sic fecit natura per ossa. Posita ergo sunt ossa sub partibus carnosissimis. In membris quidem motus propter contractiones. In membris autem que non moventur ad custodiam: sicut costa continens pectus. Non enim fuit creata costa: nisi ad salutem premitum cor. Ossa vero que viciniantur ventri sua sunt: ut non prohibeant tumorem ventris propter cibum animalis: et propter impregnationem que accidit feminis. Ossa quidem animalis generantis animal intra et extra sunt secundum eandem dispositionem in duricie ac fortitudine. Et valde maiora sunt ossibus animalis quod non generat animal respectu sui corporis. Animal magnum: indiget magno sustentamento: et fortiori ac duriori: maximeque si fuerit animal forte viuens et venator. Ossa quoque masculorum fortiora sunt ossibus feminarum: et maxime quando fuerit animal ex comedentibus carnes: sicut leo cuius ossa valde dura sunt. Unde si confricetur ad inuicem: exibat ex eis ignis: sicut et lapidibus: nec est in eis medulla: nisi in osse core et foetalis scilicet ab armo visque ad cubitum. In animalibus autem habentibus sanguines et non generantibus aliud animal: natura paulatim muta vit creationem ossium. In auribus namque fecit ossa debet hinc ceteris. In piscibus autem ouantibus creatur spinam. Ossa quoque serpentium sunt de natura spine piscium: nisi sunt serpentes valde magni.

LIX.

De eodem. Animal ergo carente ossibus est membris aliquo edueniens nature ossium ut spina in piscibus: et cartilago in quibusdam animalibus. Hoc autem iuuentibus in quibusdam sanguine carentibus est intra corpus: et in quibusdam extra: sicut in animalibus mollis teste ut sunt cancri et dure teste: ut ostrea. Pars enim ea custodiens est extra.

Vertical text in the left margin, likely a commentary or gloss, partially obscured and difficult to read.

Bicesimofecundus

Liber

Bicesimofecundus

ne. Adeps autem galli et cerui vehementioris sunt ca-
lesfactionis. Adeps vacce medijs est inter leonini et ca-
prini. In bus autem omnibus adeps masculi fortior
est. byrcinus autem vehementioris est resolutionis.

LXIII.

**De differentia predictorum inter se
Belinandus libro decimo**

Adeps dicitur pinguedo animalis interior: vt
sepum in bobus et ouibus ac ceteris ruminantibus
et atungia in porcis. **L**omestor. Pinguedo
enim exterior videlicet que super carnem est: dicitur proprie
aruna vel lardus. Que autem carni admixta proprie pingue-
do. Que vero in intestinis adeps. Est autem adeps tri-
plex videlicet adeps vitalis: id est cordis et ventris.
Adeps iccoris id est epatis que reticulis dicitur: quia
involuitur ad modum retis. Et adeps renum. bi tres
adipes in sacrificiis de pecoribus olim a sacerdote lega-
li adolebantur super altare. **P**linius. Animalia corum
gera vna parte dentata: et que in pedibus talos habent
sepo pinguescunt. Bisulca vero scissis ve i digitos pe-
dibus et non comigerat adipe. Quedam non pinguescunt
vt lepores. Sterilitio vero cuncta pingua et ma-
ribus et in feminis. Venescunt celerius prepingua.
Omnibus animalibus quoddam in oculis pingue. Adeps
cunctis sine sensu qui nec arterias nec venas habet. ple-
riusque animalium est pinguedo sine sensu. Quia ob cau-
sam suam spirantes a muribus tradunt rosas. **Q**uin et. L.
Apromit phularis viri filio detraxit adipes leuarique
corpore immobilis onere. **I**saac ubi supra. Pinguedo
est mixta cum carne et ossibus: sicut que in costis et cau-
da et huiusmodi locis inuenitur. Adeps vero a carne et
ossibus separatur sicut atungia: et qui in renibus sunt
Adeps autem grossior est pinguedine: et cum carne mix-
ta fastidiosior et solubilior. Ambo etiam fastidium in se-
rentia: abique in stomacho mollientia. hincque proprietates
sup omnes cibos natandi et cibum viscosum grossius di-
gestioniq; inobedientem faciendi. atque falsam saturita-
tem generandi. precipueque si cum dulcibus comedantur
unde rufus. Quocumque inquit membra pinguedinis
habuerint abundantia: par nutrimenti suggerunt cor-
pori. Pars enim pinguis pro lubricitate stomachi et
intestina egreditur decocta. **A**ctor. Item de sepo dic-
tum est superius in capitulo de animalibus ruminantibus
de adipe quoque et pinguedine in capitulo de carnibus

LXIII.

**De arteriis et venis
Plinius li. vi**

Iter hos sex nervos latent arterie sex ipsius se-
mitis. hinc immarat venae. id est sanguis rui. Ar-
teriarum pulsus in cacumine maxime membrorum cui
dens inder fere morboz in modulos certos legesque me-
tricas per etates stabilis: aut citatus aut tardus desep-
tas ab Eriphilo medicine vate miranda arte. Etenim ob-
seruatione credi aut languidi ictus gubernacula vi-
te temperat medicus. Arterie carere sensu non et sanguine
Nec oes vitales continent spiritum: scilicetque: torpescat tantum
pars ea corporis. Venae nec venas nec arterias habent
Item serpentes: testudines: lacerte mimique sanguinis.
Genem preuenes postremo fibras super totam cutem di-
spersas: adeo in angustam subtilitatem tenuantur vt pene-
trare sanguis non possit. **A**ristoteles. in li. de somno
et vigilia. Gene sunt locus sanguinis. hanc vero princi-
pium est cor. **I**dem in libro de animalibus. Quomodo aia
vna est in actu: conueniens vt vni membrum sit: in quo est vir-
tus. id est calor vitalis. Est ergo calor sanguinis ex vno
principio. scilicet ex corde: quia in eo est principium sensus et
primus calor. Itaque venae sunt et vno principio. Et ve-
na quidem magna nobilior adorti id est pulsatili: quia
posita est in anteriori. Adorti autem in posteriori. Et

recti est vt eat cursus sanguis in venis et in toto corpore
naturaliter: quia sustentatio cuiuslibet membri et sanguis
ne est. et hoc assimilatur canalibus aque separatis in or-
tis: que exeat ab vno fonte vel vno principio et diuidi-
tur per canales: et ille iteque per alias: ita quod vna venit ad
quemlibet locum. Et supponitur vero puax: venax: exit
sudor: quando calefit corpus: et apiuntur officinae earum.
Vena quidem maior procedit a ventriculo: maior ex
parte superioris dextra: in quo spiritus est sanguis: et transit per
medium colli: profundum. Adorti autem exit a ventriculo
medio: nec precipit corde sicut predicta: et eius inter-
strictus est. Creatio vene maioris est ex tela et corio.
Alterius autem et nervo. **E**reby: vero caret omnino san-
guine in omni aiali: et ideo non est in eo vena magna vel
parua. In nullo membro sanguis est extra venas: preter
quam in corde. Animal late vena non impingatur: sed ani-
mal gracilis vena. Vene quidem post abiectionem guntur:
non autem nervi. Natura venarum magnarum non ap-
paret in corporibus mortuorum: quia subito contrahuntur
in exitu sanguinis. **LXX.**

**De sanguine
Item in eodem**

Sanguis est in omnibus animalibus carentibus
pedibus: aut in habentibus duos pedes vel
quatuor: tantum. Que vero plures habent: san-
guine carent. **A**gitur in quibusdam animalibus est sanguis
In quibusdam autem alia humiditas conueniens sanguini
scilicet humiditas incompleta sicut venenum. Et humiditas
declinans ad pallorem: que assimilata aquositate inter:
In hincibus sanguine: omnia membra corporis composita sunt ex
venis in quibus currit sanguis. In corde autem est pasci-
um venarum: et prima virtus creans sanguinem. Et de-
bet esse ex cibo quem recipit. Nec in alio membro san-
guis est extra venam preterquam in corde. Sanguis terre-
stris coagulatur: aquosus autem non. In quodam itaque san-
guine est res subtilis sicut pulvis: et est nature terrestris
Tale animal iracundum est: et audax: propter iracundiam
que mouet calorem: et efficitur sicut carbonis ignis: pro-
pter iracundiam: propter hoc porcus et taurus sunt iracundi
valde: quia in earum sanguine multum sunt huiusmodi pili. Sanguis
autem hinc tauri citius omnibus sanguinibus congelatur:
sive coagulatur. In quodam vero sanguine non sunt hu-
iusmodi pili vt in sanguine ceruorum: et ob hoc talis san-
guis non coagulatur. Animalia multae aque id est san-
guinis aquosius: que naturaliter in frigidat: multi sunt
timorosi: quia timor in frigidat animal. Animal quoque san-
guine carens maioris est timoris: et ob hoc non mouet
nisi modicum. Aquositas vero sanguinis est illud: quod
est ex eo subtile: quod non dum digeretur: vel quod corrumpitur.
Sanguis spiritus est in corpore dum vivit animal. Et omne corpus
sanguine cito putrescit: maxime circa ossa. Omne aial multum
sanguinis est multum sensu. **M**elstru autem est fluxus sanguinis
aialis. Mulier ergo: quia maioris est sanguinis in interi-
ori: quam femine aliorum animalium: propter hoc accidit ei men-
struum. **O** b hanc etiam minime infirmatur quam vit. Sanguis san-
guinis naturaliter dulcis est cum fuerit sanus: et color
eius rubeus non multum spissus. Quantum autem pingue-
do augetur: tantum sanguis diminitur. **B**oviniens
si pingatur: non erit tantum sanguinis: quantum si vige-
laret. Quia tunc in manifesto modico est: in oculo ve-
ro multus. Item omnia animalia sanguine carentia mino-
ris corporis sunt hincibus sanguines. Et omne sanguines
habens: et generas aial: habet oia sensus instrumenta
preter genus talpe. **E**t libro de naturis rerum. Quod
autem Aristoteles aiala plusquam quatuor pedes habita: sangui-
nem non habere: intelligit de sanguine ordinato per venas
hinc vermes et pediculi vel pulices non habent: venis ca-
rent. Anima brutorum sanguis est. Sanguis autem gelat:
conuertitur solet in carnem: et caro corrupta redit in terram

De triplici lactis substantia lx.
 De sero lxi.
 De casco lxxii. De eodem lxxiii.
 De butiro lxxiiii.
 De vniuersali lactis proprietate scdm medicinā lxxv.
 De diuersitate lactis scdm differētiās aialium lxxvi.
 De vita ⁊ morte animalium lxxvii.
 Que animalia in qbus regionibus non sunt lxxviii.

De potu et cibo animalium.
 Aristoteles vbi supra Ca. i.

gitur om
 ne aial habet ap
 petitum gustus la
 potis. cibi et appe
 tit? non est nisi ad
 dulce et delectabi
 le: ac perdigestum
 valde. Quod enis
 digestus est in om
 nibus reb? dulci?
 est et delectabilis
 Quod autem mo
 dici est: cito dige
 ritur. Necessarius

quidem est: vt cibetur omne quod creuit: et hoc a pced
 et humido. Quoz digestio est per fortitudinē calozis.
 Venit itaqz supior et inferior: digerunt cibum calore
 naturali. Anim al vero ruminās habet quatuor vētres
 vt supra dictū est. Operatio quidem ozis est incidere ci
 bum: et mittere ventri: vt melior ac velocior sit eius di
 gestio. Bene aut accipiūt cibum a ventre: ⁊ sunt quasi
 vasa sanguinis. Animal anulosi corpis habet tale mē
 brum p quod sentit cibum intra os: sicut: genus fomi
 carum et alia multa testet coru. Hoz quedā hnt mēbrū
 illud extra: sicut aculeum eius: quia natura mollis est ⁊
 vacua: et p ipm gustat ac sentit et attrahit cibū. vt pa
 ter in apibus et muscis et similibus. Elephas vitur na
 so loco manus in accipēdo cibū et potum. Omne aial
 recti intestini valde gulosi est: quia cibus valde veloci
 ter egreditur: et sic itez cito appetitur. Similiter ⁊ aut
 mal habēs in intestino multā amplitudinem. Aial au
 tem gulosum ppter nimum appetitū. ante masticatio
 nem trahit cibuz. Oēs pisces ppter diminitozes vsus
 cibi: eicunt supfluitatem cibi crudam et indigestam. ⁊
 ob hoc valde sūt gulosi. Animalia multos cibos come
 dentia: diuersantur in coloribus. Modi naqz cibozum
 cause sunt diuersitatis color. Quonia ex diuerso cibo
 diuersa supflua fiunt: propter multitudinē aut cibi fru
 ctus in arboribus: et fetus in aialibus corripit. Quod
 liber animalū genus rem sibi appropriatam diligit: et
 altam odit. Omne aial habens ferram dentū comedit
 carnes. Ainus comedit spinas: qm molles sunt. Por
 cus vero comedit serpētes. Item porcus plus omnibus
 aialibus comedit radices. In his velociter impinguit.
 Lupi non comedunt nisi carnes pter medicinā aliquā:
 quā accipiūt infirmātes: ⁊ vomitāt. ac sanātur. Come
 dit aut lupus sine masticatōe: et vna die quod ad tres
 sufficit. Caboneta lupus est comatus vt leo: cadaver
 vero de sepulchris extrahit: et comedit. Passer et auicu
 le multe similes pascūtur vermib? Formica cibū repo
 nit. Apes quoqz comedunt mel in tempore necessita
 ris: et delectātur aquis claris currētib?. Pisces pullis
 suis cibātur: tpe pullificatōnis. Glacce diligunt bibere
 aquam claram. Equi vero turbidā. Quis impinguitur
 potu. Aues vncoz vnguū n potāt nisi pauce et parum.
 Et libro da naturis rex. Omne animal dentes hās
 ferrales baurit aquam lingua. Animalia dentes equa
 les habentia sugēdo trahūt aquā in ventrem. Lausa

vero cur aues vncoz vnguū nō bibunt aquā. bec ē:
 qz carnes comedūt que magis humide sunt: q̄ cibi alia
 rum autū. Omne aial vorans cibos: vt leo. vel lupus
 mactēti corpis est: qm vbi nō est ciboz masticatio: ma
 le trāscunt in naturam. Omnes bestie grauiorē fruge
 vescuntur: agiliores aut carne. Plin? li. viii. Infaria
 bita vero sunt animalia ⁊ quibus a ventre potius in
 testino cibi transeūt: vt lupi: ceruic: et inter aues mergi.

De diuersitate pastus animalium.
 Plinius libro decimo

Uenens capree ⁊ coturnices pinguescunt pla
 cidissima animalia. Serpentes aut ouis. Spe
 et anda qdem draconū arte: aut eni solida hau
 riunt. si iam fauces capiunt: que deinde in se nec cōuo
 luti frangūt intus: et ita putamina extruunt alias ex
 cutiūt. Aut si tenerior est ⁊ catuli adbuē etas: oboe ap
 prebentia spira ita sensim vehemētēqz pstringunt. vt
 amputata pte ceu ferro: reliquam que cōpletu tenetur
 sorbeāt. Simili mō auidus deuoratis solidis pntiōe
 plurima et cetera oua reuomunt. Deorpones terra vi
 uunt. Serpentes cum occasio est: ymus precipue appe
 tunt: cum alioquin exiguū indigeāt potu. Eodem mō
 mo et pene nullo cibo euz adseruātur incluse: sicut ara
 neti quoqz: alioquin suctu viuētēs. Nullus interit fame
 aut siti venenatum. Nam neqz calorū vim habent: ne
 qz sanguinis: nec sudorū: que auidit atem naturali sale
 augēt. In quo genere omnia magis exalta: si suum
 genus ederint: anq̄ nocent. Condit in thesauros ma
 cellarum cibum spongionum ⁊ satroz genus: mox itō
 sensim ad mandendū mambus exprimit. Et quod for
 mices in ānum solenne est: his in dies vel horas. Quū
 animal digitos hntū herba alitur lepus: sed ⁊ fruge.
 Solipedes ⁊ bisulci sues omi cibatu ⁊ radiceb?. So
 lidipedum volutatio ppria. Ferratorū dentū caratu o
 ra sunt oia. vti ⁊ fruge: fronde vindemia: pomis viuūt
 ⁊ apibus: cancri etā ⁊ formicis. Lupi etā terra in sa
 me: pecus potu pinguescit. Idco sal ipsi aprillimum.
 Ruminant pter tam dicta siluestriū cerui: cum a no
 bis alitur. Omia aut iacenta potū q̄ stāta: ⁊ byeme
 magis q̄ estate septem fere mētib? In potu aut quib?
 ferrati dentes labūt. Et mures bi vulgares quis et a
 lio genere sunt. Quibus pntiūt dentes sorbēt. vt equi
 boues. Neuz vti sed aquam quoqz morsu vorāt. In
 affrica maior pars feraz estate nō bibūt inopia imbrū
 um. Quā ob causam capti mures libici: si biberit mori
 untur. Aialium quoqz alia alios sapes appetūt. alia
 dentibus pcedātur. alia vnguibus. alia altitudine ruit
 alia acumne etcauāt. alia rostri adūcitare capūt. alia
 sugunt: alia lambūt sorbent: mādunt: vorāt: nec minoz
 varietas in peduz ministerio: vt rapiāt: detrahāt. tene
 ant: ptemāt: pdeāt: tellurem scabere nō cessent. Adē
 in libro xi. Apri sunt in pampbila ⁊ cilicie montuosis
 Salamanda ab his deuorata: qui ederint moriūtur:
 nec intellect? vllus in odore vel sapore. Aspe serpētē
 quide vescūtur: quo alimēto mortiferōs icrus faciunt.
 Leofrastus pdit boues quoqz pisci vesci: sed nō nisi vi
 uente. Homiū cibuz vtilissim? simplex. Acervatio sa
 porum pestifera: et condimēta perniciosiora. Difficul
 ter at perficiunt oia in cibis acria: nimia: ⁊ auidē hau
 sta: ⁊ estate q̄ bieme difficili: ⁊ in senecta q̄ in iuuetā
 Gomitōes homi ad bec in remediū excoqzitate: frigidū
 oza faciūt corpora. Inimice oculis maxime aut dētib?
 Somno proquere corpulētie q̄ firmitati vtilis. Idco
 adletbas abulatione malunt cibos perficere. Peruzgi
 ho quidem precipue vincuntur cibi.

De animalibus ruminantibus. Aristot.

Commentus liber vicesimustercius
 De triplici lactis substantia
 De sero
 De casco
 De butiro
 De vniuersali lactis proprietate
 De diuersitate lactis
 De vita ⁊ morte animalium
 Que animalia in qbus regionibus non sunt
 De potu et cibo animalium
 Aristoteles vbi supra
 De diuersitate pastus animalium
 Plinius libro decimo
 De animalibus ruminantibus
 Aristot.

Animalia que ruminant: carent dentibus in ma-
 dibula superiori: quoniam ergo masticare si possunt
 ruminant: quatuor ventres habent: ut superius
 dictum est. Animalia cornuta ruminant. Camelus hinc
 ruminat: quia carcat cornibus: quia dentes habet ser-
 ratos: sicut animalia cornuta: et ideo ruminat sicut illa
 et veteres eius sunt sicut illos. **Hydovus.** Ruminatio
 dicta est a rumine eminente scilicet gutturis parte. per
 quam dimissus cibus reuocatur a certis animalibus.
De manducatione in croi. libro. x. Adelbarus anglicus
 pbice querit: unde dicitur quod animalium quedam ruminant
 quedam non. Quod sic soluit. Animalium quedam calide
 nature sunt: quedam frigide. Que calida sunt pceptos
 cibos melius digerunt: et in sanguine facilius couertunt
 Que vero frigida sunt: pcuti. Omne enim quod mutat
 calorem leuius: quod frigore couertitur. Habet enim ignis
 quasi pprim: ut cuncta dissoluat. Illa itaque animalia
 que calidius habent stomachum: cibos suos facile coquunt
 Que vero frigidius dum cibos vertere et defectu caloris
 nequeunt: eos ad dentes reuocant: ut ibi secundo tritu: facilius
 emolli queant: ut boues: capree cerui: et similia. Quo y
 naturam frigidam ostendit et pinguedo durior: et solidior:
 quam vulgus sepius vocat. Animalia vero calidiora mol-
 liorem hinc pinguedinem: utpote magis decoctam: quam
 vulgus in comuni vsu vinctu vocat. Ad hoc autem sic
 obicitur: si frigiditas causa ruminatiois est: ergo equus
 et asinus qui secundum pbicos melancholici sunt: ruma-
 re debent. Ad quod ipse rident: quod non adeo frigida sunt:
 et habent stomachum aliquanto calidior: et dentes ad mo-
 lendum efficaciores. Sed contra dicitur: quod oves calide na-
 ture sunt: que tamen ruminant et sepium habent. Ad quod
 ille rident: quod quis calide nature sunt: tamen labores ruminan-
 di facit eis dentium penuria: que non nisi duos habent
 vnde et bidentes appellatur et tam modici caloris sunt:
 ut etiam sepium ad modicum melancholicorum habeant. Quod si
 inquit queratur: cur boues quidam frigidi non ruminant.
 Habent dentes efficaces ad molendum: et oves generali-
 ter respectu animalium calidi dicitur. Quorum tamen quidam
 adeo frigidos stomachos habent: ut cibos sumptos non
 digerant: sed male retineant: et non multo post prandium
 indigestos reuocant. Sunt autem hec tria pariter comi-
 tantia: ruminare: sepium habere: a posterioribus prius ac-
 cumbere: et eadem causa. id est frigiditate oriens. Fri-
 giditas autem non equalis omnibus adest membris. Maior est
 enim in posterioribus a corde remotis. igitur et graui-
 tatem maiorem eis inesse necesse est: et ideo ab eis prius
 accumbunt: et prius surgunt. Quidquid enim quiescit:
 ideo id facit: ut vires resumat: quas ei labor minuerat
 hec enim animalia per hanc vires reparatis: dum vires ille
 recetes efficaciores sunt: illa parte sue molis aggrediuntur
 prius leuare: que ponderosior est. Sicut quibet ope-
 rariis recens et virosus primum grauius. in fallor. ad di-
 sponendum aggreditur. Deinde cum fatigatus fuerit
 leuiora. **Acto.** Altam rationem de bidensibus supra po-
 suit. **Hydovus:** vbi dictum est de ouibus. **III.**

De vocibus animalium. Aristoteles.
Uter est per pulmones et tracheam. Vocis autem
 distinctio per linguam. Animalia quedam sunt grauis
 vocis: quedam acute: quedam medie: quedam etiam
 parue: et quedam pulchre: et quedam eorum. Causa acumi-
 nis et grauitatis vocis est secundum alterationem etatum: quia
 vox animalium iuuenis est acutior quam senis. Tituli tamen eorum
 res sunt siue graciliores quam marium. sed voces vacarum
 e contra. vox grauis est et motu tardo. Acuta vero et
 veloci. Grauitas itaque vocis est et magnitudine moti et
 et fortiori virtute motiva: quia si virtus moti superat
 virtutem motoris. id est canem: necessario motus moti gra-
 uis erit. Si autem e contra: tritic erit velox: fortis autem propter

fortitudinem suam. Et forte voces infirmorum et femi-
 narum ac iuuenum acute sunt: quia propter debilitatem
 mouet aerem paucum: et quod paucum est mouetur velociter
 Vox autem velox est acuta. Place autem et viruli qui mouent
 rem multam faciunt grauem uocem. Voces masculorum
 et feminarum apud principium exitus spermatis alterantur
 Et quia virtus animalium non est nisi in neruis. Voces
 animalium castratorum propter debilitatem neruorum: similes sunt
 vocibus feminarum. Voces ergo masculorum mutantur quasi
 coeunt vel cum euentilatur alias eurrant vel emuchant.
 Itaque mutatio vocis significatio est motus ad coitum
 Res quoque innumus est animalibus omnibus propter hanc
 garrulitas et strepitus multus tempe coitus: maxime
 in auidibus ut supra dictum est. Omne animal tempore coitus vo-
 cat comparat suum per uocem propriam: et specialiter ra-
 na. Quis parue sunt multe uociferatiois: ita quod quedam
 agnoscunt intentiones quorundam uociferando. Stre-
 pitus autem apum et cicadarum non est vox quia non anbelat
 sed fit propter aliquam partem officitorem. locutio uero solius
 homini appropriatur.

De eodem. Plinius libro. xi.
Uocem non habere nisi que pulmonem et arteri-
 as habent: hoc est nisi que spirant. Aristoteles
 putat. Idcirco et insectis sonum esse non uocem
 intus in carne spirantem et inuisibilem. Alia murmur eade-
 re: ut apes. Alia cum tractu stridorem ut cecidag: re-
 cepto enim intus ut duabus sub pecto re cauis spiritu
 mobili occurrante membrana. intus attritu et sonare vi-
 scera a fat norum est. Ceteraque simul cum volatu et inci-
 pere audiri et desinere ut muscas apes. Sonum enim at-
 tritu et interiore aura: non anima reddi. Quatuor pec-
 tines stridere cuius volant. Dolla et crusta intacta uocem
 nec ullum sonum habere. Et ceteri pisces quibus pulmo-
 ne et anteria careant. non in totum sine uilo sono sunt. Stri-
 dorem cum dentibus fieri cauillanti. Et is qui caper uoca-
 tur in acheloo anime grunium habet. Quia parientibus
 sibilus. Serpentes longi. Testudini abruptus. Ra-
 nis sonus sui generis nisi et in his ferda dubitatio est
 qui mor in ore coepit non in pectore. multum enim
 in his refert et loco natura. Mure in macedonia tradit
 tur. Muri et apri. Anium loquaciores sunt que mino-
 res et circa coitus maxie. Alis in pugna uox: ut coru-
 nicibus. Alis ante pugnam: ut perdicibus. Alis cum
 uicere ut gallinaceis. Et idem sua maribus. Alis eade-
 ut feminis ut luscianarum generi. Queda toto anno ca-
 nunt. quedam certis temporibus. Elephas circa nares ore
 ipso sternit ametro similem elidit sonum. Per narces au-
 tem tubax rauicari. Bobus tamen feminis uox grauior
 est. In alio omni genere exilio quam maribus. In domo
 etiam castratis. Infantis nascentis nulla uox audiri
 antequam totus emerget utero. Primus sermo animalium est
 Semelstris locutus est. Cresi filius in crepundis: quo
 prodigio totum id concidit regnum. Qui ceteri sari ce-
 perint: tardius ingredi incipiunt. Vox roboratur a tre-
 decim annis. Eade in senecta uelox. Neque in alio ani-
 malium sepi mutatur. Adira de uoce digna dicta. Eade-
 recto vel cocauo parietis spacio quis leui sono dicta
 uerba ad aliter caput pferi si nulla medietas impedit.

De uarietate uocis in diuersis generibus animalium. Ex libro papie.
Sciendum autem quod uox articulata boium est tamquam
 que scribi potest. Eiusdem est autem que scribi non
 potest ut boium gemitus: boium mugitus. et huius-
 uismodi. Nam uocem tam mutam animalium quam boium esse
 declararet: autem aqilas dangere: accipitres pipitare. uul-
 tures pulpare. Coruos croitare vel craxare. Mulos
 lupire vel nigere. Solos orientare. Sues gruere. Li-
 comas glouolare vel crocolare. Pauones paupulare.

[Marginal notes in a smaller hand, partially illegible due to fading and bleed-through from the reverse side.]

Anseres glutire vel scutere verius sicingere. Gallos cucurrire vel cantare. Anates restrificare. Turures et columbas gemere. Palumbos paucitare. Cuculos cuculare. Perdices cacabare. Graculos fringitare. Noctuas cacubire. Merulas fundire vel zinzare. Turdos trutulare vel focitare alias surcitare. Surnos pallitare. Frundies frutire vel mirmurire vel ut quida dicit mirmurire. Passeres cinciare. Apes bombire vel bomblare. Lycadas fricunire vel frincicare. Feras etia proptas voces habere vel leões fremere. Tigrides radbare alias recanare. Pardos felire. Parberas caurire. Gatos vicare vel seure. Apes frondere. Linceos linicare. Lupos ululare. Serpentes sibilare. Elephatos barrire. Onagros mugilare. Cervos rugire. Tauros mugire. Equos binnire. Alinos rudere. Porcos grunnire. Heres quiritare vel curricare. Arices locitare alias loxicare. Oves balare. Hyrcos mictire vel mictare. Edos bebare. Lanes mutire vel latrare. Gulpes gannire. Canos glattire vel glattare. lepores vagire. Mustelas trinolare. Mures mincarere vel picicare. Doctores delificare. Ranas rabire vel coxare. VII.

De sensibus animalium. Aristoteles.

D Rincipium sensus in corde est. Omniaque sensuum motus a corde incipit et ad ipsum redit. Sui sensus continui sunt cum corde: scilicet gustus et tactus. Tres vero residui sunt in capite: sensus visus in omnibus animalibus est super sensum auditus: et sub his olfactus. Maxime etiam in generibus piscium: qui audiunt et olfactant. Et recte sensus visus est circa celeberrimum: quia natura huius sensus est frigida et humida. Est enim aqua et humiditas clarior valde: et claritas eius est fixa remans. Nec debemus opinari: quod visus sit ex igne et aqua: sicut fingit empedocles: sed ex aere et non ex igne. Necessario est etiam ut sit subtilior sensus: prope membrum cuius sanguis melior est et purior: id est cor. Cerebrum ergo instrumentum sensus: per quod in anteriori sentitur: et ob hoc est in anteriori capitis: et quod sensus iste debet esse in corde: cor autem in anteriori corpore. Et sensus quidem est per membra sanguinea: instrumentum autem auditus est aerium: et posuit illud natura in medio rotundi capitis in posteriori: quod vacuū est quia non audit recte tantum: sed circumquaque. Visus autem est in anteriori: quoniam animal debet videre ad anteriora. Olfactus vero non est nisi per attractionem aeris: in animalium nasum habet: et hoc instrumentum est in anteriori capitis in medio trium instrumentorum: quasi vna trutina posita: propter motum ambitus. Omnia quoque animalia gustus habent saporis cibi: et huiusmodi sensus est apud transglutiretem: id est visophagi apertione. Quod autem digestum est: dulce est et delectabile. Animalium habentium sensus corda mollia sunt: non habentium vero dura.

Plinius libro decimo. Et sensibus quidem est ante cetera homini tactus: deinde gustus. Ceteris vero superat a multis: Aquile clarior cernunt. Culture sagacior odorat. Liquidi audunt talpe obrute terra tam denso ac surdo nature clemento. preerea vocem omnium in sublimi tendente sermonem et audiunt: et si de his loquere intelligere etiam dicuntur et profugere. Auditus cui hominum primo negatus est: huic et sermone visus ablatas. Nec sunt naturaliter surdi: ut non tamen sunt et muti. In marinis ostreis auditum esse non est verisimile: sed ad sonum mergere se solent: Ideo est silentium in mare per seantibus. Piscees quidem auditus nec membra habent nec foramina. Audire tamen eos palam est: ut patet: cum plausu congregari ferros ad cibum pueritudine in quibusdam vitariis spectet. Et in piscibus cesaris genera piscium ad nomen venire quosdam singulos. Itaque posuit etiam clarissime audire mugilum: salpabromis: et ideo in uado uiuere. Olfactum bis esse manifestum patet. Quippe non omnes

eadem esca capiuntur: et piscis appetat odoratur. Quodam et speluncis latentibus fallameto illitis faucibus seopoli piscatores expellit: velut sui cadaueris agnitionem fugientes. Conueniuntque ex alto etiam ad quosdam odores ut sepiam visam et pelopum: que ob id coguntur in nassas. Sentine quidem nauium odorem fugiunt. pol. Nasce tamen piscium sanguine. Non potest petris auelli poli pus. Idem cunctula adinora ab odore protinus resilit. Purpure quoque fetidis capiuntur. Nam de reliquo animalium genere quis dubitet. Coram ceruini odore serpentes fugiunt. Sed maxime stracis: orizanti: aut calcis: aut sulphuris formice necantur. Culices acida peunt ad dulcia non aduolant. Tactus sensus omnibus est: etiam in quibus nullus alius. Nam et ostreis et terrestribus vermibus: quo existimari omnibus sensum gustus esse. Cur enim alios alia sapores appetunt. VIII.

De proprietate tactus et visus.

Aristoteles. ubi s.

Tactus est primus sensus. Animal ergo est: quod habet sensum: et prius primū sensum scilicet tactus. Caro vero est instrumentum tactus et primum visus sensus: sicut pupilla visus. Iste sensus necesse est ut sit in corpore: quia alia sensus instrumenta: quia manifestum est: omnia alia membra non esse creata nisi propter hunc sensum. Homo vero melior est sensus: id est tactus omnibus aliis animalibus: et ideo caro eius mollis est. Homo quoque et quadrupedia coram desiderantia subito sperant: quedam per simplicem et leuē tactum: quedam per solū visum. Animalia multi motus necessario indigent multo visu. Oculi graui non sunt acuti visus in die: nec oculi nigri in nocte. ratione supradicta. Et generatim liter quod fuerit visus debilis: non potest videre res lucidas: quod patitur ex eis et mouetur humor motu multo. Alius autem acutus erit ex humore temperato in quantitate: sic enim non prohibebit motum coloris: propter paucitatem: nec grauaabit propter multitudinem: nec solū aut humor causa est acuminis visus: sed et curis que super pupillam est: quod debet esse clara valde. Ideo debet esse tenuis: propter leuitatem motus visus: et etiam lenis: ut non sit in caruga: et efficiatur supra oculum quasi umbra: propter hunc enim visus sensus acutus non est: quia curis corporis rugosa est. Debet etiam esse alba: quod nigra non potest esse clara. Quedam animalia sunt acuti visus: quedam non: Acutum autem in visu et auditu et olfactu dupliciter dicitur. aut quod videt a remotis: aut quia differētia res visam bene discernit: quod quidem fuerit humor qui est in pupilla mundus: temperatus: et motus eius temperatus: eiusdem tunica tenuis: et oculus profundus: bene videt a remotis: quod motus eius non diuiditur neque humitur: sed cernens ab eo virtus visibilis recte vadit ad rem visam. Oculi autem primus non bene videt a remotis. Lū enim extra oculum non sit cooptio: necessario debilitatur. Visus non potest a remotis videre: nisi debilitet. Aues vnicorum vnguium sunt acuti visus: quod valde vident cibum suū a remotis. Aues autem in terra manentes: ut galina: non indigent acuto visu. Homo quādo fuerit multo corius: debilitatur eius visus. Et li. d. na. rex. Quedam animalia melius vident nocte quam die: quoniam in oculo plures sunt humores: vnus scilicet albus et clarus: per quem visibilis spiritus diffunditur. Alius vero niger per quem cauetur: ne humor albus ac splendens nimium disgregetur. Illa ergo animalia quod minus in die vident: in altissimo humore abundant. Visus fit ut magis spiritus diffundatur: et ratione diffusionis in die discretio videndorum amittitur. Nocte vero propter tenebras spiritus colligitur: et ita discretio maior efficitur. Nam et nos cum aliquid discrete videre volumus: supercilia stringimus: ut collectis oculi spiritus non vagetur. IX.

De tribus reliquis sensibus. Arestoriles ubi supra.

Trium creatio si manifesta sit: et tela primens id est tympanum auditus fuerit tenuis: acuti auditus erit. Et similiter de olfactu. Sic namque oim sensuum extenditur ad cor: vel ad membra cordi convenientia. Et instrumentum auditus plenum est spiritu naturalis: quia spiritus naturalis facit in venis motum pulsilem: itaque facit in naso motum anhelitus: et in aure similiter motum auditus: propter hoc adducitur res per sensum auditus: et homo dicit quod audit. quia sicut in trax sermo per aurem: ita etiam exit motus vocis exere do p lingua. Locus autem gemit alias gemit. id est oscitat homo: debilitatur eius auditus: quia principis instrumenti butus sensus. id est mandibule positum est super membrum in quo est spiritus: et cum eo mouetur: id est eius motu mandibule: quoniam spiritus mouetur in instrumento in quo est. Et hoc accidens id est grauitas auditus: accidit in rempore humiditatis complexionis. Causa ergo bonitatis auditus et olfactus erit propter mundiciam instrumentorum illoz et relaxa cõmentu. Si enim instrumenta hec beneant cooperitõ extrinsecu: sentient a remotis: quoniam iste sensus id est virtutes eoz exire ab instrumentis sicut aqua canalibus: propter hoc leuerrit longi nati sunt boni olfactus. Similiter et auditus habentium auriculas bone creationis et inuolutõnis: erit acutus. Sensus autem hominis ex rebus et vocibus et odoribus remotis debilitat: quoniam in aliis animalibus respectu sui corporis. De prope vero melius discernit differentias colorum et odorum et vocum: quoniam instrumenta sensuum illoz in hõie valde munda sunt nec est in eis ex parte terrestris nisi modicum. Auditus etiam et olfactus sicut et visus si fuerit valde paruli: debilitant. Femina cubeb. i. perditus audiens masculi vocem et ipm olfactus eius impleret. Mulieres autem et equi abortiunt ad olfactu candele.

De vi animalium motu. In libro de anima

De motu quoque potest aliquis dicere: quod cognatus est sensui in animalibus: divulgatum est tamen quod animalium quoddam est habere sensum tangendi: et non virtutem mouendi sicut species concubili. Bicus autem duplex est motus: voluntarius scilicet motus localis qui est de loco ad locum. Et motus contrahendi et retrahendi membra animalis: ex quo non puenit motus totus de loco suo. Itaque impossibile est animal habere sensum tangendi: quoniam habeat in se motum aliquo modo. Quo modo enim sciretur habere sensum tangendi: nisi videretur in eo motus aliquis refugiendi contra vim: et apperetur aliud. Exemplum ergo de concubilius in hõie valeat. Si venis enim motus contractionis et dilatationis et reflexionis et extensionis in partibus: quibus a loco suo non decedunt: et ex hoc cognoscimus: quia tactu sentitur videretur ergo quod quidquid habeat actum habet in se motum voluntarium: aut in se aut in partibus suis. Philosophus et cepta quidem motu rationali: que est in hõie: videlicet intellectu practico: qui non est situs in organo. Et in animalibus motus: que sita est in organo: et hoc secundum duplicem modum. Quodam enim sita est in organo interiori videlicet fantasia: quedam vero in exteriori videlicet illa motus que est in nervis ac muscularibus membris: mobilium. Sed hoc iterum duplicem habet modum: quedam enim secundum obiectum ordinatur ad virtutes animales: que sunt intellectus et fantasia et sensus: ut illa que est in pedibus et manibus ac muscularibus oculorum atque palpebrarum: et huiusmodi. et hec per somnum immobilizatur: eo quod fundata sit super virtutem sensibiles que est in membris illis. vni et primo immobilizatur sensus: ac per consequens motus. Quedam autem ordinata est ad virtutes naturales: ut est illa que est in membris genitalibus: et hec non semper in somno ligatur. Somnus quoque non est fantasia vinculus: quod

non est nisi vinculum exteriorum. Sed intellectus practicus quia non est in organo situs: non immobilizatur per somnum nisi per accidens: sicut nec intellectus speculatiuus. Et itaque somnus passio sensus primo et virtutis motus persequens. Eadem etenim sunt vice spiritus sensibiles et motus in eadem organa virtusque virtutis: et virtus motus si datur in sensu.

De somno et vigilia. Aresto.

Somnus est in animalibus huiusmodi cerebri: quoniam infrigidat cibum venientem ad ipsum ex cursu sanguinis. Locus autem cum sanguine fugit ad inferius qui cum in inferiori loco aggregatur fit somnus. Itaque quadrupedum etiam animalium capita grauiatur aut somni tempore. Somnus videtur esse medius inter viuere et non viuere. Itaque si pinguitur corpus dormiens non exibat inde tantum sanguis: quantum si vigilaret. quia tunc in manifesto est modicus: interius autem multus. Pileus etiam in somno quiescit: nec mouetur ex eo nisi cauda: et hoc modicum. Idem in libro de vegetabilibus. Vigilia re est effectus sensus: dormire vero debilitas eiusdem. Et quando cibatur animal vapor ascendit ad caput: et dormit. Cum autem idem vapor descendit: vigilat. In quibusdam animalibus est hic vapor multus: que tamen parum dormiunt: et dormit etiam copiosus motus: et propterea motus est quies rei morte. Ideo in libro de somno et vigilia. Vigilia et somnus animalium propria sunt. Si autem vigilia re in nullo alio est: quoniam in eo quod sentire manifestum est quod in quo sentitur: in hoc et vigilant. Somnus itaque dicitur esse passionem quadam sensibiles precule: videtur vitulum sensus: et immobilizatur quando. Solutorem autem remissionemque vigilam. Itaque somnus est primi organum scilicet intercepit. ut agere non possit. Ido autem planus non inest: quia sine sensu nec somnus nec vigilia est. Quibus vero inest sensus et tristari et gaudere: quibus autem hoc et concupiscentia. Plantis vero nihil horum inest. Locus autem passio somnus est et vigilia. Ideo et omnibus inest animalibus. Nam et tactus solus ois inest animalibus. Quod organum tactus impõris fuerit: necesse est organum oim sensuum habere defectum. Requies autem et somnus quasi propter salutem animalium existit. Quicquid enim omni quod natum est moueri: cum non possit semper et prout moueri cum uoluntate: necessarium est inesse atque utile. Nam et opus suum facit: nutritiuum pericula: magis in dormiendo quoniam in vigilando: tanquam nihil egens ad hoc sensibus: moueri etiam quoniam et aliquid facere sine robore: possit le non est. Vigorem autem facit spiritus pleuerit in respirationibus. Somnus li. x. In terrestribus oia que eoz habent dormire manifestum est. Aquarum quoque exiguam quiddam: etiam qui de ceteris dubitat dormire in estimat non oculo: argumento: quia non bene genas. Sed ipsa quiete placita cernuntur: ceu soporata: nec alia que causas mouentia et ad tumultum aliquos expauent. De thymis confidentius affirmatur. Intra ripas siquidem et petras dormiunt. Plani autem piscium in uadibus sepe manu tolluntur. Nam delphini baleneque sterces etiam audiunt. Insecta quoque dormire silentio apparet: quia nec luminibus quidem ad motus excitantur. homo genitus puenitur somno per aliquos menses: deinde longior in dies vigilia. Somniat statim infans. Nam et pueri et pergilantur et factum imitatur. Quidam uero nunc qui bus monstrum fuisse signum contra consuetudinem somnorum inuenimus exempla. Magnus hic inuitat locus et diuersis referunt documentis. Virus ne sint aliqua prelicita animi quiescentis. Quia fiant ratione: an fortuita res sit ut plerumque. Et si exemplis agatur. profecto paria fiant. A vino et cibus prima atque in redormitote vana esse visa prope conuenit. Est autem somnus nihil aliud quam animi in medium sese recessus. Proter homines somnare equos: canes: boues: pecora: capras: patia est

Obiter notandum est quod somnus non est in organo situs: non immobilizatur per somnum nisi per accidens: sicut nec intellectus speculatiuus. Et itaque somnus passio sensus primo et virtutis motus persequens. Eadem etenim sunt vice spiritus sensibiles et motus in eadem organa virtusque virtutis: et virtus motus si datur in sensu.

Ob hoc creditur et in omnibus que animal pariunt. De his que ova gignunt incertum est: sed dormire ea creditur.

De diversis causis somni. Arestot. ubi s.

Quoniam est autem somnus quilibet impotentia sensibilibus particulis: sed ex vaporatōe circa nutrimentum fit passio hec. Necesse enim quod euaporatum est eousqz impelli. Deinde cōverti et transmutari. Calor aut animalis ad superiora natus est ferri: et cum in superioribz locis fuerit: subito reuertitur: deoz sumqz referitur deozsumqz descendēdo calores propellit: grauat et dormire facit. Ideo maxime fiūt somnia post nutrimentū. Nam repente tunc multa humiditas et copulenta sursum fertur. Cuius ergo ster grauat et dormire facit. Cum ergo rependo deozsum et reuertēdo pellat calores tunc fit somnus et animal dormit. Hoc signum est: qd omnia somnifera grauedinem capitis faciunt et potus et cibis opium: mandagora: vinum: olium: et que deozsum feruntur: et qui dormitāe hoc videtur pari qd non possunt leuare caput et palpebras. Et post cibaria maxime somnus fit: quia multa a cibis euaporatio est. Et laboribus etiā accidit somnus: et a quibusdam egritudinibus: quecuqz scz a supfluitate calida et humida sunt: vt febres et liturgia. Amplius aut et prima etas somni facit: pueri nāqz vehementer dormiunt eo qd nutrimentū omne ferat sursum. Unde et in his fit augmentū: cui signū: qd excedit magnitudo superiora inferiora in prima etate. Ob hanc etiā causam et epileptici fiunt. Similis etiā est somnus epilepticis: et accidit pluribus huius passionis principiu dormientibus: quia cum multus ferat spūs sursum: descendēdo rursus venas tumefacit: quibus coartat potū vbi respiratio fit. Ideo pueris vna non cōferūt: neqz nutritibz: sed aqua tunc et modicū oportet bibere. Ventosum enim est vni: et hoc magis medo. Omnino aut somni amatores sunt: qui occultas venas habent: vt vni et magna et capta habentes. Nam vne eozum angustie: vt non facile desinat: que descendit humiditas. Manifestas autem venas hñes: non sunt somnolenti: ppter facilitatem potoz. Neqz melancholici: quia infrigidat: est intus locus: quare nō fit infirmitudo eius euaporatōis. Nigra etiā colera eius naturaliter frigidat: sit: nutrimentū etiā locum frigidū facit. Patet ergo qd somnus est cōuent: id est cōgregatio quedā calozis intrinsecus: naturalis reciprocatio. Ideoqz multus est mor: dormiētis: post cibum autem somnus fortissimus est: cum vinū et alia huiusmodi calida somnifera sint. Causa vero dormiēdi caliditas sit. Et glosa sup eundem libz. Ecce hic tangit. Arestotiles quadruplicē causam somni: vna que est causa per se: scz euaporatio cibi: tres vero p accidens: scz labor: egritudo quedā: et prima etas. Deinde ostendit quomodo infrigidatio et aggrauatio sensus sit causa somni.

Ad huc de eodem. Arestotiles ubi supra.

Enter vero cum sit vacuum calidus est: Replet vero infrigidat ppter motum id est cibū replens infrigidat ppter casum eius in ventres et sic quidem in capite pot et loca calida infrigidatū sublat. id est sursum lata euaporatōe. Amplius multo scz incidēt nutrimentū: Id quo subleuat calor: sicut ignis suppositus lignis refrigidat et lāguet: ita quousqz digeratur. Fit enim somnus. vt dictum est. dum corpus sursum fertur a calore per venas ad caput. Cū vero amplius non possit: sed multitudine excedit quod eleuatum est: utrum repellitur ac deozsum fluit. Est aut locus circa cerebz omniū qui sunt in corpore frigidissimus. Unde in eleuatōe calidi ad cerebz supflua quidē euaporatio in flegma redigitur. Nutritiva vero deozsum congesta fertur: et refrigeratur quod calidū ē

Expergiscunt autē cū digestio facta fuerit. Et discreti quoqz sunt corpulentior: sanguis: atqz purissimus. Et autem tenuissimus quidē et purissim? sanguis in capite densissimus aut ac turbidissim? qui in inferioribus partibus. Glosa. Sicut ergo ex infrigidatōe et immobili tate sensuum creatur somn? sic ex dissolutōe infrigidationis post completionē nutrimentū: et post separationē sāguinis puri ab impuro fit vigilia. Et quidē partes su periores nutriuntur ex puriori sanguine. Inferiores autem ex grossiori et minus puro. In quia maxime post nutrimenti oblationem sanguis fit indiscretus: quare et somnus fit: et tunc coaceruatur sanguis hoc idē purissimum sursum. illud autē turbidissimū deozsum. Quod cum acciderit expergiscunt nutrimentū absoluta grauitate. Actor. Itaqz ppter quatuor supradictas somni causas adducitur et alie. scz calozis subtractio: vt in studiū circa aliquid attentio: de quibus plentius dicit infra in tractatu de anima. Auicenna quoqz dicit qd cura vel pauor quādoqz somnum inducit. Quidā etiā addunt languores: sed hec causa reducitur ad egritudinem et laborem.

Utrum in omnibus animalibz sit causa somni euaporatio nutrimenti

Quoniam autem prima somni causa scdm arestotilem sit euaporatio alimēti et oibz animalibz cōmunis sit somnus. Manifestum est eādē causam participari a cunctis animalibus. Nam et quedas alie somni cause sicut labor: et prima etas: et infirmitas non causāt somnum nisi per actum nutrimentū. Dicit enim philofophus qd labor colatiū est nutrimentū et multiplicatione calozis. quod videlicet nutrimentum aliquantum eleuatur ad cerebz: et inducit somnum. Prima etiam etas eo qd in ipsa nutrimentū eleuatur ad superiora: caput grauat. Similiter et languor et lassitudo: ex hoc qd calor subtractus a mēbris exterioribz: multiplicatur circa locum digestionis: dissolutiqz nutrimentum illic inuentum: et eleuat ac caput: ac sic inducit somnum. Sic etiam est de aliis causis. Unde patet qd omnes agunt actione nutrimenti: et hoc vt dictum est in cunctis animalibus. Sed forte obicit aliquis: quia somni principium est a corde et epare: ac cerebz: vel mēbris similibz: a quibus procedit euaporatō nutrimentū. Nulla quoqz euaporatio causa ē somni: nisi illa que primo calida est a calore digestiuo: et postea infrigidata: cerebz frigiditate. Sed in quibusdam animalibus nō est caput neqz cerebz: sicut in illis que tantus habent tactus sensum. Unde non est in eis euaporatio sursum in capite infrigidata: et ideo non omnibus dormientibus vniuersalis est predicta causa. Respondere possumus: qd in omni animalis est cerebz: vel mēbris cerebz similibz: sicut expresse habetur in libro de animalibus. Nec oportet qd illud mēbrum habeat omnes operatōes cerebz. Alioquin animalia huiusmodi haberēt sensus cōmunes: et memoriā et fantasiā: quod falsū est: vt enim legit in principio metaphisice: Natura sensus habentia sunt animalia et et sensu quibusdam eozum memoriā: quibusdam non. Unde pars qd quedam animalia carent memoriā. Cumqz iuxta philofophum memoriā sit passio sensus communis: probatur etiam ex hoc qd careant sensu communi. Et hoc concedunt quidam inducentes etiam rationem quia scz sensus cōmunis est ad duo: videlicet ad discernēdū sensata cōmunia: que tactu minime sentiuntur. Et ad conferendū sensata propria. Unde cum in huiusmodi animalibus sit solus tactus: frustra inest illis sensus cōmunis: quātum ad vtrūqz suum actum. Nos autē dicimus: qd sicut animalia huiusmodi deficiūt in numero sensuum exteriorū: sic etiā in numero interiorū. Quia non habent nisi sensum cōmunem debilem: et exiguam fantasiā. Dicimus etiā: qd sensus cōmunis non tantū

magne sicciatis Animalia magni cordis timida: vt ceruus, asinus, mulus, et lepus. Quod et animalibus magis intelligentibus est: magis habet solitudinem circa filios. In mendendis etiam propriis morbis vel lesionibus habent aialia multa quando pericula naturalia lupi, nanqz et canes cum infirmantur: comedunt alicuius herbe radicem vel aliam medicinam: vt comar: et sanantur. Caprea sagittata querit pulegium ceruini: vt extrahatur sagitta. Pardus et panthera cum veneni comederint: sterces hominis querunt: et comedunt. Tortuca cum viperam comederit: originis agreste comedit: alioquin moritur. Aues similiter cum ad inuicem pugnant: originis agreste sup plagas ponunt. Haly est aial quod cum serpente pugnat: et comedit rutam: quia serpente corraria e etiam odor eius. Draco cum infirmatur: comedit fructu cberastion cuius lacte. Plinius ubi supra. Reddatur r coxuo sua gratia. Tradendus putaree memorie quida vi sum per firm lapides cogerent in sutulaz monumenti in qua plura aqua dabat: sed que attingi no possit: ita descendere pauent: et pressisse tali congerie: quatuor potuit sufficeret. Non est aut obmirandū dūm de ingenis differimus: e volucibus yrundines indociles esse. Et e terrestribus mures: cum elephanti iussa faciunt: leonem uigam subeant. In mari etiam vituli torqz pium genem mirecant. Acor: Sunt etiam iter animalia quedā in putandis sibi necessariis solertia: vt formica. Quedam dolosa vt vulpes. Quedā cibi appetentiora: vt canis. Quedaz ad cotum feruiciora: vt equus. Quedam minorz vt ouis. Quedā iracundiora vt leo. de quibus dictum est supra.

De appetitu et motu animalium.

Augustinus super gen. libro 11.
 Omnis anima siue rationalis siue irrationalis visis mouetur: sed aia rationalis voluntatis arbitrio vel consentit visis: vel non consentit. Irrationalis aut non habet hoc iudicium. pro tamē genere atqz natura viso aliquo tacta propellitur: nec in p̄are vilis anime est quin illi visa veniat: siue i sensus corporis: siue in ipm spm interius. quibus visis appetitus mouetur: autlibet animatio: ac sic euz ea visa p̄ ange loz ministeriū desup ministratur puenit iusto dei non solum ad boies: vt ad aues et peccoras: sed etia ad ea que in aquis latent: sicut ad cetum qui conglutinat iona. Nec solum ad illa maiora: sed etia ad vermiculū. Nam et hunc legitimus diuinitus iussum: vt radicum cucurbitis te rotaret: sub cuius umbraculo p̄beta requieuerat.

Aristoteles in iii. de anima. De motu vero locali q̄ mouetur animal: manifestū est: quia non est a potentia vegetabilis: siue a virtute nutritiua. Semper enim motus huius fit p̄pter aliquid: et est aut cū fantasia: aut appetitu. Nihil enim mouetur nisi: aut per desiderium ad aliquid: aut p fugā ab ipso: nisi motus eius sit violentus. Similiter aut neqz quod sentire potest. id est virtus sensitua: est mouens animal de loca ad locum. Multa namqz animalū sunt que sensum habent: et tamen non mouentur omnino: sed in eodem loco quiescentia sunt: At vero nec ratiōnatiua siue cognitua pars: que vocatur intellectus: est mouens. Speculatiui autē nihil intelligit actualē: nec dicit d fugiēdo r imitabili. i. qd fugiēdū sit aut imitādū. Ampli: extēdite se intellectu petico r dicte q̄ aliqd fugiēdū sit: aut imitādū: nō mouetur scilicet malus homo secundū intellectū: sed facit illud quod cōuenit delectatō: quia nō potest se retinere. At vero nec appetitus est mouens: id est non dominat in eo motus omnino vel semper. Abstinētes enim appetunt et cōcupiscunt: nec tamen opantur ea quorum habent appetitus: s; sequunt intellectus. Sed sciēdū q̄ duo sunt motua secundū locuz: appetit: scz et intellectus. Intellectus dico qui ratiocinatur p̄pter aliquid scilicet

actuale bonū. et practi? Et forte q̄s posuerit fantasia sicut intelligentia quandā. In aliis enī animalibz. id est brutis nec intelligentia nec ratio est: sed fantasia. scilicet loco cognitōis aut intelligentie. Intellectus quidē omnis rectus est: appetitus autē r fantasia et recta sunt: r nō recta. Ideoqz appetituum semper mouet. Intellectus autē supple nō sp̄: qz non mouet nisi ad rectū. Et illud ad quod mouet appetitus p̄s: aut bonū ē: aut videt bonū. Porro fantasia cum mouet nō mouet siue appetitu: sed et intellectus siue appetitu nō videtur mouens. Unum ē est mouēs: quod est appetitius vt appetit.

De naturali pietate animalium: et concordia ad inuicem.

Idē libro de animalibus.
 Congregantur animalia ad inuicem non solum vnius generis: sed etiam que consimiles habent pastum. Quādo pastus ille multum abundat. Coruus amicus est vulpisi: et iuuat eum cōtra inimicum suum. Genus equoz naturaliter specie suaz diligit: ita q̄ equa mortua: pullum eius relictu alia nutriendū suscipit. Palūdi quoqz naturaliter se diligit. Est autem aial cui si aliud appropinquerit ad nocendū: multi de specie sua et maxime magni puenient ad defendendū. Mortuo delphino circundat alii delphini. ne comedat pisces mortuū: r deferunt eū in profundū atz sepeliunt. Koltas est auis: in cui morte vociferatur aues eius dē specie vociferatōe dolorosa atz suau. Turtur mortuo compari suo: nullo modo secundum admittit. Pulli ladaz in senectute parentes suos cibant. Macoloz autē cibāt parentes suos: nō solum in senectute: sed in oī tempore et quo incipiūt posse. Quod et aialibus intelligentiū est: magis habet solitudinem circa filios: femie plusq̄ masculi. Columba tñ cum pullificauerit: statim mas regit pullos: r si femina tardet ad eos redire: percutit ea ac redire cogit. Pisces oēs nutriunt pullos suos p̄ter ranas. Specialiter autē delphini pullos suos diligit: et ideo longo tpe eos nutrit. Aues ecōtra grauis volat: pullos suos deuicunt: qz graue est eis adducere cibū. Aues etiā vnicō vnguium statim vt vidēt pullos suos post se volare: p̄tunt et a nido euicunt p̄ter haum que cogitat de pullis: etiam postq̄ volat. Est aut auis que pullū aquile p̄terius nutrit: r etiā que pullū corui. Plinius l. 11. r. Amici sūt pauones r columbe: r turtures r psittaci: merule r turdi: coruix r ardeole: p̄tra vulpū gen? omnibz inimicitias. harpe r miluus cōtra trochilum. Idem l. 11. r. Amicitie quoqz exemplā sunt: vt balena et musculus: qui q̄qz p̄tra aut p̄terit otum pondere obrutus ē? oculis: infestata magnitudinem uada p̄renatās demōstrat: oculoqz vice fungit.

De naturali discordia quorundā animalium et pugna ad inuicem.

Idē libro de deo
 Sunt in animalibz bella quedaz et amicitie ad inuicem. dissident olores et aquile: coruuz r doctus noctu oua inuicem exquirentes. Similiter modo coruuz et miluus illo p̄teritente huc cibos. Coruices et noctue Aquile r trochilus. si credim: quomā rex auium appellatur. Noctue r ceterae minores aues. Rursus cum terrestribus. mustela et coruix. Turtur et piralis. ychneumōes et vespe. Sphalages et aranee. Egittus auis minima cum asino. Spiritus enī se scabendi causa atterens nidos eius dissipat. quod adeo pauent: ut voce omnino rudētis audita: oua euiciat. Pulli ipsi metu cadunt: igit aduolās vicera eius rostro excauat. Vulpes et milui Angues et mustele et fues. Falon auis pua est. oua coruuz fāgens: cuius pulli infestatur a vulpibz. In vicē hec catulos eius: ipsiqz euellit. Quod vbi viderint coruuz: p̄tra auxiliatur: velut aduersus inimicem hostem: et achantis in spinis viuit. Idē r asinos et ipsa odit: flores spine deuorātes: Dissident theoz et

Vicesimustercius
 Aristoteles
 Plinius
 Augustinus
 De anima
 De motu
 De appetitu
 De naturali pietate
 De naturali discordia

non potest: ideo creator omnium quibus voluit animatum dare non potuit. Sed et hominum quorundam naturas nominum ipsa raritate mirabiles: de corpore suo facit: que alii nullatenus possunt: et audita vix credunt. Sunt enim qui et aures singulas mouent: vel ambas simul: Sunt qui totam cesariam in motu capite ad fontes deponunt reuocantque vix volent. Sunt qui eorum que incredibiliter varia et plurima vocauerunt: paululum peccodius ptercatis tam ex sacculo quod placuerit integerrimum pferunt. Quidam etiam vocem autem peccodius et aliorum quorundam animalium sic imitantur et exprimitur: quod nisi videantur: omnino discernere non possunt. Non nulli etiam ab imo sine vilo pedore ita numerosos pro arbitrio fontus edunt et ex illa quoque parte cantare videantur. Expertus suis domum solere cum veller sudare. Notum est et quosdam cum voluit vberum lacrimas fundere. **XXXIII**

De sexu animalium Aristoteles

Mas et femina sunt principia generationis animalium. Diffinitio quidem mas est qui generare potest. Femina vero que potest in se generare. vel potius que generat ex alio. Non enim generat femina per se: quonia ipsa indiget principio motus: qui est ex masculo. Femina vero est sicut materia. Et in coitu quidem natura et mare et femina facit vnum: ideo fit animal vnum. Dicit autem epedodesque causa generationis masculi: est matris calida. femine vero frigida. et sicut dicitur infra: Adolecentes quoque plus generant feminas: et senes similiter et que corpora sunt humidiora. **Glosa.** Quia omnes tales male digerunt: que se indigetio causa imediata est et nec saria. superius autem assignate nec prece sunt nec necessarie. **Aristoteles.** Omnia membra interiora maribus et feminis eadem sunt: propter matricem. Omnia animalium femine gracilioris vocis sunt: que masculi: propter vacca. Voces autem masculorum mutantur cum emulantur. Masculi quoque feminis fortiores sunt nisi in vno et leopardo: in quibus est vnum. Itaque membra vigorosiora non sunt: vel minus sunt in feminis. Quibus autem indigetis necessarios sunt et in eis. **Cerebrum** viri maius est cerebro mulieris. Masculina quoque plurimum dentium sunt que femina: sicut patet in hominibus et capris et porcis. **Mulier** et equa super omnia animalium feminas diligit coitum. et sicut videtur infra. **Numericaliter** autem dico mares fluere masculis ante tempus: coitus non patitur cum feminis. In omnibus eius in ventre formantur mares que femine. Post partum vero citius crescant et senescunt femine que masculi. **Non** est autem fluctudo marium: vel sunt solliciti circa filios: sed feminas. In iteriore mulier maioris est sanguinis: que femine aliorum animalium propter quod accidit et menstruum: ob hoc etiam infirmatur minus que vir. Omnis autem animalium femina mingit ad posterius: et mari naturali femina tria est. **Femine** ceruorum nec habet cornua nec dentes superiores. **Kolys** est animal cuius femina simul habet virgam et vuluam: **Si** homo habet membra maris et femine: erit vnum principale: aliud non. **Razi** in almasore. In omnibus animalium generibus femine magis abiecti habent animum: et minus vim patientes sunt: et timidi oves: ac deterius morigerati: citiusque conuerti possunt: et citius sedantur: maioris quoque calliditatis sunt. **preceptus** et inuerecunde: caput habet pyrum: faciem et collum subnili: pectus et spatulas angusta: carinaque subdilex coras autem vixque grossas habent: et nates similiter. **Crura** vero gracilia: manus et pedes tenues. **Plini** in libro viii. Ex animalibus autem quedam sunt: que nihil gignunt: vel saluamandre: nec est in his masculinum genus aut femininum: sicut nec in anguillis omnibus: que nec animal nec ouum gignunt. **Actor** in methaphisica quedam dicit Aristoteles: masculinum ac femininum sexus omnibus animalibus accidere. sed in libro de animalibus cepit quedam genera piscium in quo nunquam vixit et masculus

Quod necesse est contingere propter similitudinem partium ipsius piscis. Cum enim corpus animatum omnino est simile in partibus: vel minima habet diuersitatem: tunc tibi superfluum ab vltima digestionem pcedit ad pferendum tale corpus: nec est necesse: et a virtute organi specialis recipiat vltra hoc aliquid insulsum. Ideoque cum organa generationis influentia speciales virtutes superfluo quartae digestionis: faciunt distinctionem maris ac femine: non potest in huiusmodi animali distinctione secus esse. **Et** dicitur quodam experimtaores ac phisici: quod hoc genus piscis est anguilla: in qua nunquam apparuit masculus nec femina. **XXXV**

De animalibus castratis Aristoteles

Animalia omnia castrata mutantur in natura feminam. Nec solum corpus: sed et animus eorum effeminatur: ut parus distent a feminis. Itaque propter debilitatem eorum voces castratorum silles sunt vocibus feminam: et siquidem castrat puer. i. ipubes: non orientur et pili in loco vbi debent crescere. **Si** vero castrat post somnum pollutum orientur pili pectinis tantum sed pauci subrioles et graciles. **Benig** cum homo castratur: aut non crescant in eo pili que crescant vltimo: aut etiam colli: si castratus fuerit post originem eorum: propter pilos pectinis: que mulieres etiam habent pilos in pectine. **Caluicia** quoque nulli castrato accidit: propter alterationem copulationis sui corpus ad copulationem femine. **Quando** castratur animalia qua drupedia mutantur figure corporis eorum: propter in porcis agrestibus. **Omnia** namque animalia si castrantur in iuuentute maiora efficiuntur. **Si** vero post pfectionem non augmentabuntur. **Leui** si castrantur ante crementum cornuum non orientur eis cornua. **Si** vero post: non crescant amplius: nec cucunt ea. **Simili** castratur post vnum annum. **Si** tpe illo non castratur: parui erunt. **Si** autem in castratone vituli acciderit apostema in loco fissure: cremabitur testiculi: ponentque emeres super illud. **Multriciens** etiam absconditur in porcabus matris: ut non indigeat coitu sed cito impinguetur: prohibent autem a cibis duobus diebus: et tunc posterioribus pedibus suspenduntur: absconditurque ab eis id quod dicitur antaxon: et est locus vbi sunt testiculi marium. **Lameli** quoque quibus vntur boves ad piliadum: castratur: quia tunc non impinguatur. **Omnia** autem mas ac femina sunt principia generationis animalium: cum corrumpitur membrum coitus conueniens: alterabitur cum eo residuum corporis. **Necesse** est enim illud alterari cum alteratione sui principii. **Animal** castratum non potest facere filium: quia quando testiculi absconduntur: vix spermatas ad superius perabuntur. **Accidit** tamen quod quidam thaurorum coitu subito postquam castratus erat: quia vix non dicitur contracte. **XXXVI**

De generatōib⁹ aialiu⁹ Petr⁹ comestor

Quod in genesi pmissit scriptura dixisse dominum aibus et piscibus. Crescite et multiplicamini. **Etiam** de his animalibus que sexta die creata sunt intelligendum est: licet non sit scriptum. hec est communis causa creatōnis oim. **Aristoteles** in libro de animalibus. **Actio** que magis est conueniens nature ois viuentalis est generare sibi simile in specie. **Animal** que facit animal: et planta plantam: quatinus ipso tempore diuino participant id est ipsam diuinitatis pperuatatem imitentur secundum que possunt. **Omnia** enim appetunt illud seque diuinum: et ipsi causa agunt: quocumque agunt secundum naturam quonia erit ergo communicare non possunt. **Ipso** tempore diuina pntina ratione: quia nihil corruptibilium contingit vni: et ideo numero permanere: secundum quod potest participare vnumquodque: sic communicat: hoc quidem magis: illud vero minus: et sic permanet non illud idem: sed sui simile: numero quidem non vnum: specie autem vnum. **Idem** in libro de animalibus. **Animalia** quidem generantur in terra et aqua quonia in terra est pars aque: et in aqua pars aeris: et in eis est calor

Apri quoque tempore coitus inuicem pugnant usque ad mortem. Acca autem tempore coitus domari non potest. Fugit autem coitum propter duriciam virge maris Camelus tempore coitus ferus est ac felicitus: et est solarius cum femina: plusque cocundo tota die equitat. At vero aues vnicorum vnguium non multum cocunt. Tur tur vnicum mari tantum affocatur in vita: et palumbus non coit: si parem suum amiserit. Culex quoque cum se autem luxuriosus: singuli tamen mares singulas feminas accipiunt. Elephas, ut dictum est, pregnantem feminam non tangit. Ipa femina post partum triennio quiescit. Sed et camela post partum ipso coitu quiescit per annum. Camelus cum luxuriosus sit: matrem suam non cognoscit. Aliquando vero cooperto capite matris eius: super saltat: et operimento sublato matrem agnoscens turpitudinis ope quod ceperat intercepto descendit. et ingenia totum interficit. Similiter cum equo fiebat qui matrem suppositam agnoscens: fugit. et se precipitavit. Plinius libro 8. Serpentes cocunt copulati: adeo circivolute si bi: ut vna biceps existimari possit. Super mas caput in os inserit femine: quod illa dulcedine voluptatis abditur. Crocodili vicibus incubant mas et femina. boium rationem coitus penitentia auguratur seque sum? Quos audientes veneris in byeme. Feminas esse he si odus pedit. Tradunt sues coitu spumam ore fundere verrem subantibus audita voce nisi admittatur cibum non sumere lac in maciem. Feminas interu offerari: ut domum in hac pre multo nocentes que ferum sum? Quos audientes veneris in byeme. Feminas esse he si odus pedit. Tradunt sues coitu spumam ore fundere verrem subantibus audita voce nisi admittatur cibum non sumere lac in maciem. Feminas interu offerari: ut domum in hac pre multo nocentes que ferum sum? Quos audientes veneris in byeme. Feminas esse he si odus pedit. Tradunt sues coitu spumam ore fundere verrem subantibus audita voce nisi admittatur cibum non sumere lac in maciem. Feminas interu offerari: ut domum in hac pre multo nocentes que ferum sum?

De fecunditate et sterilitate animalium
Arestoteles ubi supra.

Omnia quidem animalia in quibus est mas et femina generantur ex coitu maris et femine. Et omne animal specie differens a generantibus natura sterile est: ut mulorum generum. Aialia quoque multe pinguedinis cito senescunt: et parum generant: habentque multas occasiones. Animalia vero quidam sunt multorum filiorum: sicut est omne aial filii pedis multa fissura: ut canis et lupus. Animalia quoque parua sicut mures. Quaedam autem vnius: ut elephas: equus: camelus: et omne animal habens soleas. Animalia quoque habentia duas vnguulas: excepto potico: qui multos facit filios. In animalibus siquidem magnis sperma transit in cibum corporis: nec remanet ex eo nisi modicum: ex quo generatur vnicum filium. In paruis autem natura diminuit a cremento corporis: et ponit in sperma. Possunt etiam aialia parua simul esse in eodem loco seque matrice: quod non possent aialia magna. Magnitudo ergo est huius rei causa: non solet vel sotu lares aut fissura pedum. Hoc etiam accidit in aialibus aquosis et aibus quia quod est ex eis magnum corpus est paucorum filiorum: et e contrario. Similiter et in arboribus accidit: si mirari licet quomodo aialia parua ex vno coitu multos capiunt: et non potius vni magni: but? ca est: quia spermatant plusque vni creationi sufficit. Quodlibet generum aialium habet determinatam magnitudinem ad quam potest nec illa praesit. Ob hanc etiam ex illa supfluitate spermatum et materie creantur multi: non vni? Potest enim masculi virtus creare et sustentare femine supfluitatem in multis partibus: etiam si temperata sit in vtroque. Sed et in animalibus magnis vnum filium generantibus: si

mas multum spermatifaverit: femineque supfluitas multa fuerit: creabuntur ex eis etiam duo filii. Homo vero est inter illa genera duo. Naturaliter enim vnum generat: sed propter calorem et humiditatem cois oris forte multos generabit: quia natura spermatum est calida et humida. Ex vno itaque coitu multum spermatifabit: et cum sperma diuidet: multi filii generabuntur. Animal pilosum ex parte pedum et cotax: ut lepus secundo cois capit: et parit filios completos: propter multitudinem spermatum. Ob quam etiam causam viri multorum pilorum multi sunt coitus.

Adhuc de eodem. **Idem.**

Quando vero natura diminuit in multitudine: addit in magnitudine: et e contrario: quia nihil agit superflue. Porcus itaque xx filios generat. et sepe in anno. Canis quoque simus xii. Et sepe leena: primus enim generat sex vel quatuor: deinde quatuor: deinde tres: deinde duos: et post hoc vnum: tandem vero nullum. In ethiopia parit oves et capre gemellos. Similiter et in aibus generatio diuersitas est: ut supra dictum est. In ouis quoque gemelli sunt in quibus duo citrina sunt. Animalia magna fere nulla impregnantur post primam impregnationem: huius causa est: quia superfluitas transit in crementum primi excepti: quod oportet esse magnum: quia conceptus magnus est: ut filius elephantis est sicut taurus. Animalia vero multorum filiorum post primam impregnationem: cuius causa est paruitas corporis scilicet fetus: et amplitudo matricis et abundantia spermatum ac menstrui et hoc etiam accidit mulieribus: quia concubentiam habet cum animalibus multorum filiorum: propter multitudinem supfluitatis. Nec est inter animalia magna: quod post primam coitum recipiat secundum: nisi mulier et equa: et hoc propter magnitudinem matricis: et duriciam materie ipsius. Sed non concipitur secundus conceptus propter cibi paucitatem. Itaque haec genera duo diligunt coitum propter sensibilitatem matricis: ac nervositatem. Plinius li. x. Omnia animalia quo maiore corpore: eo minus fecunda: singulis gignit elephans: camelus: acharis duodenos: auis minima. Sup cetera vero muris fetus quatuor. aurore. Aristoteles et alexandri magni militibus: generatio corporum lambendo consistere non coitu dicit. Ex vna genitali ex tra diderunt: et salis gustatu pregnantes fieri opinatur.

De temporibus impregnationis animalium.
Arestoteles.

Animalibus non est lacus impregnationem. Omnis autem modus habet tempus fertilitatis: sive iuuenis: et bonitatis sive dispositiois. Itaque cum ventus septentrionalis fuerit: generantur mares. Cum autem meridionalis: femine. sic accidit in ouibus et capris. Si enim impregnatur contra imperium venti septentrionalis parit mares. Si contra meridionalis: feminas. Nulla vero femina recipit coitum post impregnationem nisi mulier et equa. Et tempora quidem impregnationis aliorum animalium determinata sunt: hominum vero multa sunt et diuersa. Spacia impregnationis aliorum animalium determinata sunt non secundum vitas corporum sed secundum magnitudinem animalis concepti: quia non potest animal corporis magni modico tempore creari: propter hoc elephantis impregnatio per biennium prolongatur. Recte vero spacia impregnationis et vite omnium generum animalium distincta sunt: secundum stellarum reuolutiones et tempora secundum hoc numerata. Nam et venti non mouentur aut quiescunt nisi secundum reuolutiones solis et lune. Et idem autem mare et omnia aquosa stare et moueri secundum motum et quietem ventorum: et necesse est ut motus reuolutorum sequatur motus nobilitatum. Itemque calores et frigiditates temperati continentur modis generationis: et post hoc conueniunt corruptioni. Naturaliter ergo erit numerus

Secundū vero causam propinquam mas et femina di-
stinguntur p fortitudinē quādam et debilitatem siue per
digestionem feminis et indigestionem. Spermata nanqz
potest aliquid digerere: et si hoc est in eo principiu mo-
uens: necessario erit mas. Est enim sperma quasi opās
et materia femine quasi patiens. Et cum omne digestū
non nisi p calorem distinguatur: necessario sunt mares
animalium feminis calidiores. Cum ergo primū vince-
re non p̄r: sed debile ad digerēdū ē ppter caloris pauca-
tatem: nec embriōne causare potest ad sue forme simili-
tudinē. id est masculinū sex. Unde necessario fit altera-
tio ad cōtrarium. Femina vero mari cōtraria est: quo-
niā hū duo diuersantur in virtute: necesse est vt diuer-
sentur etiā in instrumēto: quia natura dat omni mēbro
simul instrumētū et virtutē. habetqz mas instrumētū
suū scz mēbr̄ coitus cōueniens: et femina suū scz mari-
cem. Cum autē alteratur aliquid mēbr̄ principale:
necessario etiā alterat sustentatio toti? aialis vt patet in
castratis. et non dicitur mas nisi quia potest. Femie ve-
ro debilitas attribuit. Fortitudo autē et debilitas attri-
buntur cibo: qm non sunt nisi digestio et indigestio cibi
vltim. Causa ē illi? scz maris et femine est prima virtus
existens in mēbro: in quo est principiu caloris natura-
lis. ppter h̄ est sustentatio cordis ante sustentationē alio-
rum mēbroz: siue sit illud quod creatur mas siue fe-
mina.

Adhuc de eodem

H Sperma autem est vltimū cibi supfluitas id est
cibi p̄transiens in quodlibet mēbr̄. Nec est
differentia inter sermones dicentis: q spermata
erit a quolibet mēbro: et dicentis q spermata transit in
quodlibet mēbr̄. Lunqz semen maris vincens fuerit
filius patri similis erit: quoniā cum ad formā suā addu-
cet. Cum vero victum fuerit: ibit ad formā p̄trariā. id
est feminā. Et hoc testatur accidentia. Nam adolescen-
tes et senes plus generāt feminas q̄ ceteri: quia calor i-
llis scz adolescentib? nō dum cōpletus est. In his autē
scz senibus diminutus est. Corpora etiā humida. i. sleg-
matica: quoqz creatio similis est corporibus mulier: gene-
rant feminas. Item cum ventus septentrionalis flauit
rit generatur mas. Cum vero australis vice meridiona-
lis femina: quia tunc corpora sunt humida: ppter h̄
sperma multiplicatur et indigestum manet. Sicut aut
tem pastores: q̄ mares et femine generantur non ppter
ventum septentrionalem et australem tm: sed etiam in
ppter aspectū ad partes illas. Alteratio ergo forte par-
ua erit causa frigiditatis et caloris: que sunt causa diuersi-
tatis generatiōis. In hominib? autem occasiōnā plus
mares concepti: q̄ femine: quia ppter calorem nature
maioris sunt motus: et ob hoc eis accidit lesiones et fra-
cture. In ceteris animalibus non est sic: ppter h̄ eri-
am. id est ppter fortitudinem caloris est diuersitas i cō-
plemento creatōis masculoz et feminazum. in genere
hominis: quod nō apparet in ceteris animalibus. quia
non est diuersio feminis brutoz et maribus. Itaqz
mares in matricibus mulierum distinguuntur in mino-
ri tempore q̄ femine: quia femine frigidiores sunt: et ob
hoc debiliores. Feminetas autem occasio naturalis ē.
ppter frigus ergo tarde distinguuntur: quia distinctio
quidam modus est digestionis calor aut digerit. Post
partum vero citius crescunt femine q̄ mares: citiusqz
senescunt: similiter ppter nature sue debilitatem. Quis
enī res minores ac debiliores citius ad cōplementum
pveniant. Cū autē mulier impregnatur gemellis: et fue-
rit mas vnus alter femina: non erit equalis eozum di-
stinctio: sed maris distinctio prius fiet. Ob hoc etiam
minus saluabuntur. i. citius abortum patientur. Nō
sic autē accidit in animalibus ceteris ppter dictas
causas: quidā filioz assimilatur patri et matri se-

cundum totū corpus: et quidā non. Quidam etiā patri-
bus et non auis: et forte eodē modo. Foris. in etiā erunt
mares feminis similes: et femine marib?. Quidā vero
nulli parentū assimilatur. sed naturā h̄t a genere suo
extraneam. Sed quādo vincit motus primi generatiōis
et bene operatur in superfluitate mēstru: ita q̄ cōplet
forma embriōnis ex motu maris: tunc erit natus mas
patri similis.

XXXIX.

De formatione membrorum animalis.

Omnia vero animalia principius habet intra:
ppter hoc apparet cor prius distinctū in om-
nibus aialibus habentib? sanguinē qm ipsum
est principium mēbroz cōsimilium ad muticem: qd enis
bz generatiōem augetur: cibo: et vltim? cib? si ē nisi s̄
guis: vlt quod ei cōuenit. Gasa vero sanguis vene sūt:
et h̄az principiu est cor. Quoniā ergo anial impfectū
necessario cibum accipit ex alio loco scz a matrice: ppter
hoc natura duas venas extrahit a corde magnas
ex quibus exeunt vene subtiles ad matricē peruenietes
et ex eis fit vmbilicus. Est em vmbilicus vena in qui
busdam vna: et in quibusdā multe. In quaz circuitū est
cooptozū coitus: qm idiget saluatiōe ppter eaz debi-
litate. Cor ergo est primum mēbrū in animalibus
h̄ntibus sanguinē. In aliis autē est mēbr̄ et cōueniens
hoc etiā pars per hoc: qz virtus spūalis vltimo rema-
net in corde. quasi natura via circulari procedat. Ad
braqz interiora sunt an exteriora: et prius apparz cor:
magnitudo. Pars quoqz supior distinguatur que est a
pariete ad superius: et est maior respectu inferioris: q̄
apparet nō distincta. Inferior nanqz nō est nisi p supe-
riorem: et ob hoc in embriōnis creatōe prius apparet
caput et oculi valde magni: q̄ autē est sub vmbilico par-
uum valde. Ceterū animal quod anbelat: dum ē in ste-
rioz matricis: recipit ibi distinctōes: nec anbelat ante
pulsionis creatiōne. Generatio vero mēbroz p̄simi-
lium in partibus. sustentat ex calore et frigore. Quidā
enim coagulatur ex calido: qdam ex frigido. Ex venis
ergo et vis que sunt in quolibet mēbro scz a corde pro-
cedentes: peruenit cibis ad sua loca. Et primū quidē
q̄ erit ex illo cibo: erit caro vel mēbr̄ sibi cōueniens
Sustentatio vero carnis est ex frigore: ppter h̄ dissol-
uitur ab igne. Mēbra vero terrestria in quibus est pau-
ca humiditas et calor: qm calefiunt ex ab illis illa hu-
miditas: atz dissoluitur ex multitudine terrestri: sicut
vngues: cornua: et fotulares: et olea. ppter hoc mollificā-
tur in igne: et quedam ex humiditate. Ex calore vero
interiora desiccantur vene et ossa: et ob hoc ossa nō dissol-
uuntur ab igne: sicut nec vas fictile: quia sunt quasi res
assate in fornace. Ossa ergo concurrunt ex calore gene-
rationis. Frig? ergo ē cib? caloris: qz natura ambob?
vttitur. Sic natura itaqz diuersimode opatur singula
membra: eritqz caro mollis: nervus sicus attrahens.
et ossa sicca velocis fracture. Coruz autem fit a calore
carnis faciente exalare humiduz: frigidus restringente
sicut accidit in rebus decoctis: qm sup eis eleuatur ali-
quid declinans ad sicca. Nec est inter eozum et testaz
differentia: nisi qz in testa plus est de terrestri.

XL.

Adhuc de eodem.

Omnia vero membra prius terminos et signa
recipiunt. Deinde vero colores et duricem ac
mollitiē. Nam et signator id est pictor vel scul-
ptor ymaginū pri? signat: et postea colores supponit.
Quoniā ergo in corde debet esse principius sensuum
et omnes virtutes animales: ideo creatur prius: ppter
calorem vero cordis et exitum venarum ab eo: possit
natura mēbrū frigidum in eius opposito scz cerebrū
ad illius calorem temperandū. Et ob hoc creatur caput
post creatōes cordis: Lutus scilicet capitis magnitudo
maior est q̄ alioz mēbroz: et oculi prius apparet

animal in usu venereo formas extrinsecus transmittit
 intus: ea qz fatiata ripsis rapit earu species in propri
 am qualitates. Itaqz industria humana diuerfimo quo
 qz animal in coitu coegit: sicqz adulterina committit
 genus aliud repperit. Solent enim et indi feminas ca
 nes noctu in siluis alligatas admittere ad tigrides be
 stias: a quibus insilari r nasci ex eodis fetu canes adeo
 accerrimos r fortes dicitur: vt pplexu leones proferant
 Bicitur et lyciscet: vt ait Plinius canes nati ex lupis
 et canibus: cum inter se forte miscetur. Leopard⁹ quo
 qz ex adulterio leone r pardis nascitur. Plinius li. x.
 Equarum iugas tondere precipiunt: vt asinor coitum
 pariat. Aristoteles vbi sup. Omne aut animal spe
 cie differens a generantibus: natura sterde est. Blosa
 sicut nullus et burdo: no emi oportet vt generet simi
 le: cum ad id sufficiat permixtio speciez. Natura naqz
 nihil agit supflue: sed neqz dissimilia generare potest
 sic enim per dissimilia curfus estz in infinitum: quod re
 spuit natura.

De naturali partu animalium. Aristoteles.

Omne animal paucos filios generas facile po
 test eos creare: sed huiusmodi parit animalia
 plecta: vt bñtia solcas vel forulares. Animalia
 vero filioz pedum generat filios non cõpletos. et bñt
 multos coisqz creare possunt in principio: cuz aut creue
 rint non pascunt eos: sed parunt: sicut animalia faciunt
 que parunt vermes: fortassis ergo parit filios no du
 stinctos: occasionatos. sicut vulpes leo et lup⁹. et qdaz
 stioz filioz erunt ceci. Porca vero generat multos fili
 os completos: qz natura eius est inter duos modos pre
 dictos. Illud em animal no est magnum: sicut animal
 bñt solcas. Sed cib⁹ qui trahere debet in corp⁹: trahit
 in supfluitatez feminis: completos qd coepit ppter bo
 nitatem ac fertilitatem sui corporis. Est em lic arbor
 plantata in terra pingui multum cibum bñtia. Quodam
 ergo animalia generat incõpletos ppter diminutione
 cibi: sicut patet in filijs: quos generat mulieres in
 mēse septio. In hoc etiā impregnatioz tempora diuer
 sificatur in homine et in alijs. Mulier naqz septimo
 mēse parit: et in nono. et forte in octauo. sed in maiori
 parte moritur. Mulieribus proprie in tempore partus
 accidit fortis dolor. Ceteris aut animalibus no. Om
 nis aut animalis filij qñ paruntur dormiunt ppter consue
 tudinem dormiendi in matrice. Et in ventre idem vsqz
 ad temp⁹ partus caput habet cõuersum supius: quādo
 vero mouetur ad partum: vertunt caput inferius. Agi
 tur naturaliter ceteris omnijs animalijs est sup caput qz
 pars superior maior inferior: sicut accidit trutine: qz
 ponderosius ad terrā declinat.

De eodem. Plinius vbi s.

Terrestrium viperā sola intra se parit oua vni⁹
 coloris et mollia vt pisces. Lercia die intra
 vterū catulos excludit: deinde singulos singulis
 diebus parit: x. fere numero. Itaqz ceteri tarditatis
 impatientes latera perrumpit occisa parente. Leterē
 serpentes cõterta oua in terra incubat: et fetu sequenti
 anno excludit. Scissime parit q plurios gignit. Quo
 mai⁹ est animal: tāto diut⁹ vtero format: diutius gestatur
 qd⁹ lōgiora vite spacia. Neqz crescentijs tēpeltua ad
 generādū etas. Que solidas hñt vnglas: singulos. Que
 bisulcas r gemios parit. Quoz in digitis pedū fissu
 ra diuisa ē: eo numerosiora in fetu. Sz supiora omnia p
 fecos edūt prius hec incubatoz. In quo genere sunt r
 leone: vulpes r vsc. Informia magis qdē q supdicta
 ptea labēdo calefaciūt fet⁹: r figurat. parit plurimū
 qternos. Cecos aut gignit canes: lupi: p̄berbe: thocf
 Lanet q an tūtu tēp⁹ p̄cipit: diut⁹ cecos hñt catulos
 Salpodes omni mēse parit: et supferat sicut lepo
 tes. Nam salpuz r lep⁹ tātu supferat a partu statim

plent: deipitqz: quis vbera sicatē fetu parit si cecof
 Quocunqz animal parunt: in capita gignunt: circum
 acto fetu subentum. Alia in vtero potrecta quadupe
 des gestantur extensis ad longitudinem cruribus: r ad
 alium suam applicatis. Homo vero in semet cõgloba
 rus inter duo genua naribus sitis: Quadupedus oua
 gignentū lacertas ore parere. vt vulgo credit. Aristo
 teles negat. Neqz incubat oblite quo sunt in loco emte
 Quoniā huic animali nulla memoria. Itaqz p se carali
 erumpunt.

De cremento animalū et etate. Aristoteles.

Rementum animalū non est: nisi ab eo in quo
 naturaliter delectatur: r illud a quo generatur
 idem ē cum eo a quo crecit. id est cibus. P̄fect
 pluitalibus r̄pibus impinguntur: et vniuersaliter ni
 bil bene crecit: nisi pluuia imbibatur. Famine citius cre
 scunt et senescūt q masculi. In boibus tamen. vt dicitur
 est. citius formatur mares q femine. Corp⁹ viri crecit
 quinqz annis quasi secundu mediatē sui crementi. Ele
 phas crecit annis lx. r magnus est pte oibus animalibus
 posterius minus est q antierus. p̄terqz in homine in
 quo pars superior p̄portionalis est inferiori: minor etiā
 in decrepitis. sed in pueris ecõuerso: p̄ppter hoc infan
 tili non possunt eleuare se: quia super⁹ maior est r p̄
 derosius inferiori eaz. Cum vero iuuenescunt: pars in
 ferioz supercrecit. In quadupedibus ecõuerso. Lūz em
 nascitur. pars inferior maior est superiore. Deinde su
 perioz pars supercrecit. Ideo quadupedia nata se eri
 gunt statim et incedunt. Ob hoc etiam pullus equi po
 steriori pede caput suum tangit. Equus aut factus no
 potest. Similiter r aues et pisces plus habent carnis
 anterioris q posterioris. p̄ppter hoc ergo offic animal
 minor est intellectus q homo. quia p̄odus superioris par
 tis diminuit intellectum. p̄ppter eandē quoqz causaz
 pueri minoris intellectus sunt: quia caput habent gros
 sum et ponderosum. Animalia magni corpis vni filij
 generant. r animalia parui corpis multos. quia multus ci
 bus in crementū corpis trahit et ideo no remanet et co
 niti modici. s. vnde sperma generatur. Quod ergo na
 tura diminuit in multitudine addit in magnitudine: et
 ecõuerso nihil em agit supflue. Pueri no habent eam
 spermentalem. Unde nec caluescūt sicut nec mulieres.
 Homo aut r equus in senectute caluescunt causa sup
 dicta. Cetera vero animalia nequa q. Iuuenes in animalib⁹
 fortiores sunt pueris: quia iuncture pueroz fortes no
 sunt: nec eoz nerui. Similiter neqz senū v̄oz quoqz iu
 uenū animalij acutis: est voce senum: excepto vitulo: i
 quo accidit cõtrariū. Item in iuene sanguis est tenuis
 et aquosus: multus. In sene vero spissus: niger: et pau
 cus. Animalia pilos bñtia quādo senescūt indurescunt
 eozum pili. Similiter r in auib⁹ plume. Corrices v̄ro
 siue cures animalium in grossantur r indurantur tunc:
 p̄ppter diminutionem calozis: et p̄ppter trāsitiū humo
 ris cum caloze magis indurantur. Frigus enim non in
 durat tantū: sed etiaz inspilat corpus atqz condensat.
 Animal multe pinguedis cito senescit: et p̄ p̄ generat
 multasqz habet occasiones. in prima etate: r in senu et
 infirmis non est sperma. Blosa. In prima quidez eta
 re et in senu: quia cibus transit in crementum corpis.
 In senu vero et infirmis: p̄ppter debilitatem vel pau
 citatem calozis.

De superfluis humiditatibus animalium. Aristoteles in libro de vegetabilibus.

Omni animali et planta et minera finita hu
 moris materia puenit siccitas loco humoris:
 p̄ppter victoriā indigestionis. Digestio enim ē
 vbi humor et caloz quandoqz terminuz consequuntur.
 Erizoz indigestio in lapidib⁹ et mineris. in animali ve
 ro et planta non sic: quia partes eaz compacte no sunt

Vertical text in the left margin, likely bleed-through from the reverse side of the page. It contains various small annotations and references to other parts of the text.

assimilantur: non in creatione naturali tantum: sed etiam in accidentibus. Multiq; geniti maculas habent siles generatibus: et in eisdem locis. Nos autē dicim⁹ esse sperma: quod habet naturā essendi: conueniens toti: et non exiens a toto. Dicebāt illi q; sperma est dissolutio corporis. Nos autē dicimus ipm esse supfluum quo indiget: et melius est q; sit vtrumq;. Quidā autē secundū viā supflui sit: et non secundū viā dissolutionis: signum ē: quoniam animalia magni corporis sunt pauca generatōnis: quia necesse est: vt sit in eis multi dissolutum et paucū superfluum: ratōe supra dicta. Omne quoq; quod dissoluitur a corpore corrumpitur: et naturā suā mutat: p̄terea dissolutum non habet in corpore naturalē locū: sed vagatur casualiter. Item dissolutio semp̄ debilitat: et aut spermatis alleuitat. Et non exiit a viro sperma tantum: sed sperma cū supfluitate: que mala est et infirma. propter hoc homines multi non generant. Non est autē sperma in iuuenibus: p̄pter crementum. sperma nāq; trāsit in crementū corporis. Nec est etiā in senibus: p̄pter indigestionē: quia natura non potest bene digerere: sed nec in infirmis: p̄pter debilitatē. Quidā autē sunt multi spermatis: q̄dam pauci: q̄dam vero nullius: nō propter infirmitatem: sed p̄pter cōtrarium: qm̄ enim sanī sunt et multe carnis: nō spermatisant nisi modicum: nec coitū desiderant: nisi raro: similiter et accidit mulierib⁹. supfluum nāq; in corporibus pinguib⁹ digeritur: et trāsit in pinguedinē. Inuisimō occasio etiā accidit in virib⁹ fertilib⁹: p̄pter multitudinē cibi: q; fructus eaz; dimiuitur et corrumpunt. Itaq; capri: q; quido multū im pinguiantur: non coeunt nisi raro. Pastores sapiētes macerant eos ante coitū: similiter et cultores vitib⁹ fertilib⁹ faciūt. Itaque manifestus est: q; sperma est supfluum cibi: quo indiget: et cibi vltimi: cibi sanguinei scz per membra spargitur: et magnū eis vigorem dat. Ideoq; sperma corp⁹ debilitat: cūq; digeritur et decoquitur: exiit mutatus et alter: scz albi: non in colore sanguinis: nisi exierit indigestum. Quādo autē vir multū coire satagit: exiit sperma sanguineus. Recte vero filii p̄rib⁹ et parētib⁹ similes sunt: quoniam id quod a mēbris exiit: simile est et qd remāsit. Itaq; sperma quīs in eo nulla appareat mēbris distinctio: potentia tamē simile est vniuersi membris. Sperma multiplicat in corpore cur⁹: complexio calida est: et humidā. Omne animal multi sepi pauci seminis est. Homo vero inter alia animalia cōparatōne sui corporis est multi seminis: humor q̄dam naturalis et accidentalis conueniens est generatōi spermatis. Calor itaq; solis et calor aialis sunt in spermate.

De menstruo. Idem.

Menstruum in feminis simile est spermati in maribus. Nec est aliud q; sperma indigestum sed nō est conueniens generatōi. quia si fuerit sperma non erit menstruum. et cōuerso. Hui⁹ signū est: q; natura feminaz; debilis est. et minoris caloris. carniq; corpora molliora sunt. et leuioza. paucioriq; pili corporib⁹ marib⁹. Minora quoq; sunt eis in omni genere aializ generatū animal. Nec est exitus mēstrui: nisi in istis generib⁹ tm̄. Sed generatio spermatis et mēstrui nō fit scdm̄ eādem viā. Nec est fetus ex cōmixtione duozū spermatis: q; multoties impregnat̄ mulier sine delectōne tempore coitus: et q̄sq; spermatisant vir et mulier nec tamen ab eis aliquid generatur. nisi in matrice fuerit humiditas tēperata ex residuo mēstrui. propter hō omnino nō parit mulier: quādo menstruat: neq; quādo multum menstruat. Animalia quantia non menstruat propter corporis siccitatē. Aialia vero q; generant aial: eiciunt humiditatem: p̄terq; in illis que occasionatur in generatōe: sicut est genus mularum. Fluxus autē sanguinis non manifestatur in feminis aliorum

animalium: sicut in mulieribus. In interiori nāq; mulier est maioris sanguinis: q; femine ceteroz;: et ob hoc accidit ei mēstruum. Ob hoc etiā minus infirmatur q; vir. Lactātes omnino nō menstruat vel modicus. Quē vero mēstruo carēt. vt plurimū steriles sunt.

De lacte. Isidorus libro vndecimo.

Lacte a greco deriuatū est p candore. Greci enī album gleucon dicūt. Lac vero et sanguis sūt quod nutrit et quod nutritur: Nam lacte nutritur: sanguine viuim⁹. Caseum autē vocari quasi carēu eo quod careat fero. Nāq; omne serum et deuocitur: vt ponderibus arguatur. Ex libro de naturis rer. Lac est humiditas in animalib⁹: separata post impregnatōem. Quādoq; tm̄ vt dicit Aristoteles erumpit etiaz in masculis. sed nō apparet propter creatōis eius spissitudinem. Lac mulierū nigrarum melius est q; albarū. In capris autē est hrum. Aristoteles. Quē precipue inter omnia animalia dant lac per multū temp⁹ scz per viuites. q̄dam vero pascua mīnūt lac: et quedā multi plicant: vt ea que sunt inflatua: sicut faba q; capre cōuenit et vacca. Signūz vero multitudinis lactis ante partum est declinatio vberis ad inferius. Piscium delphini habz lac in māmillis: et lactat fetus. In dictis. Lac temperatā habet complexionē in calore et humiditate: q; sit in primo gradu. Hū min⁹ q; pisces humidum est flegmaticū generatū: vicinūq; est sanguini: nec aliud est nisi sanguis secundo coctus in vberibus. Habet tm̄ a māmillis albedines: saporem: et habet atē. Idē. lac triplex dicitur: aut em̄ dulce est vicinūz māmillis extēs: aut acidum tam diu multum: aut hōz modū. Dulce min⁹ calidū ē q; in medio primi gradus: et i initio secundi. Qd mōstrat ei⁹ saporem: et sanguis saporis viciniaz: ac facit in eum mutabilitas. Hū et min⁹ q; pisces est humidus et a flegmate longe remotū. Itaq; laudabilis est eius nutritiō: et carni ceteriq; mēbris facile assimilandum. Non autē est accipiēda lac nisi corp⁹ sit temperatū: et sto machus eximantur de colereticis et flegmaticis humoribus. Corpus enī si his sit mūdātū et lac bene digestū multum nutritiū dāt: laudabilē sanguinē generat carnem augmētat: et totū corp⁹ laudabiliter humectat exteriora tenet: et pulchra facit. Hū rufus lac bibentes icunos esse oportet: et bibatur calidum cū exiit vbera: nec aliquid comedatur quousq; digeratur: et labor et morus nimis caueatur. Si enī cū nimio motu stomachi inueniat defectōem eicitur lac anq; digeratur. Si vero fortitudinē inuenit in corruptionē mutatur.

De lactis origine. Aristoteles.

Lac aialis totū est in māmillis. Māmille vero sunt in animalib⁹ qd generatur vlt̄ int̄: vt extra. Mulieres lactātes et impregnate non menstruant: quia natura lactis et sanguinis mēstrui eadē est. Nec potest ita materiari natura q; duobus sufficiat: scz exiit mēstrui et lactis. Sed qm̄ supfluitas illa trāsit in alia ptem: absconditur ab alia: nisi accidat hrum nature. Et quādo quidem iam non potuerit esse cibus concepti per vmbilicūz propter magnitudinē: tunc p̄paratur lac: et iterū cum trāsitus cibi non fuerit p vmbilicū: statim cōstringuntur vene sup quas posita est tela que dicitur vmbilicus: propter hoc exiit natura extra. Ideo non dicitur esse lac an̄ temp⁹ partus: nec multo post nisi h naturā accidat. Qm̄ ergo tēp⁹ part⁹ alioz animalū non diuersatur: erit digestio et completum lactis in illo tempore. Tempus autē partus mulierū diuersatur: et ideo necessario debet esse lac bonum post septimū mensem. Jam enim nō auferetur ab ea pars bone digestiois: que accipiebatur antea: et non indiget illa. Cibus enī oim animalium non ē nisi dulce

multi casei plurimi cibi est: et quanto densius est tanto caseatus. Lac comuroy animalium coagulatur: aliud autem non. Lac per frigus no coagulatur: sed aquositas ab eo separatur. Residuum vero fit spiritum atqz grossum p igne aut incassatur. Item lac animalis carctis dentibus superius coagulatur. Lac vero dentes habentis in vtraqz mandibula nequaquam. sicut nec eius sepum et eius lac tenue est atqz dulce. Lac cameli tenuissimum est respectu aliorum. Et ipm sequitur lac equi: et post ali ne lac vacce spellus est valde: Et est coueniens materia casei lac ouis et vacce. lac quoqz capre bonum est.

Palladius vbi supra. Coagulandum autem est lac coagulatis adhibere: vel agrellis cardui floribz: vel laete ficulneo. **Plin?** li. xxviii. Sicuri e lactis visu. Et illissimum cuius materiu cocipere nutritis exitiosum est. **D**ui sunt enim infantes qui colostrati appellant: dai sa to lacte in causa specie. Est autem colostru prima a partu spongiosa densitas lactis. Maxime autem alit quodcuqz humani: mox capium. Unde fortassis fabule iouem ita nutrum ducere dulcissimum ab bois camelinum. effi casissimum et asinus. Magnoz animalium et corporoz factum redditur. Stomacho accomodatissimum capium quomā fronde magis q herba vescuntur. Bubulu me dicacius. Quillum dulcius et magis alit. Stomacho minus vtile: quomā est pinguius. Omne aut verum aquarius estiuo et de nouellis. pbatissimum vero quod in vngue heret nec desinat. Innocentius de coctu: precipue cum calculeo marinis. Alius maxime soluitur bubulo. **M**inus inflat quodcuqz decoctum. Sanat vnas: liche nas. Ad omne vtile cotusa aut lutata: maxime renes: vesicam: interanea: fauces pulmones: foies: punituz cutis eruptiones pituite cibi aut potus abluentia. **N**az vti adha bubulu biberet phtisici synecticiqz dicitur: in ratione herbarz. Sunt inter explea q asinum bibedo liberant sunt podagra chyrogra ve. **M**edici specie vna addidere lactis generibus: quod scibison appellauere. **I**d fit hoc modo: fictu nouo feruet maxime capium ramisqz ficulneis recentibus miscetur: additis totide eqz arbus multu quot sunt heminae lactis. Cum feruet vt circumfundatur: prestat esatibus argenteus cum frigida aqua demissus ita ne quid infundatur. deinde igne dep tum refrigeratone diuiditur: et discedit serum a lacte. **Q**uidam et ipm serum tam multo potentissimum deco quunt ad tercias partes et sub diuo refrigerant. **B**ibit autem efficacissime heminae p interualla sanis diebus quinqz a potu illius solitis gestari. datur comitalibus melancholicis: paraliticis: in lepis elephantis articu laribus morbis. Infunditur quoqz lac contra rorsiones a medicamentis factas. Et si vrat dysenteria decoctus cum marinis lapillis aut cum prisana oideacea. **I**te co tra rorsiones intestinoz bubulum aut ouillum vtilius. **R**ecens quoqz dysentericis infunditur. Ad colum aut erudum. Item vulue: et coera serpentium iccus: phtis cis carbariduz: aut salamadre: aut buprestis: aut phtis capes veniens. **P**riuatim bubulum bis qui calastrum biberint aut acuta: aut dorieniu: aut leporem martiuuz sicut asinum contra gypsum et cerusam et sulphur et ar getum viuum. Item dure aluo in febrz. **G**argarizatur quoqz faucibus exulceratis vtilissime: et bibitur ab im becillitate v: res colligendis quos atropos vocant. **I**n febrz etiaz que careat dolore capitis. pueris ante ci bum lactis asinum heminae dari couenit. aut si in exitu cibi rorsiones sentiat. Antiqui in archanis habuerunt. Sed b si no esset habuerit e capino. **A**ctor. Est aut coagulū. vt super? dictū est. stomach? aialis. sic dicitur et eo q lac coagulari facit. **E**xtrahitur autem ab aiali ateqz incipiat herbas comedere. et saltur: et pferatur ad vsum predictum.

LN.

De triplici substantia lactis. Isaac.

De itaqz compositum est ex tribus substantiis in virtute et actione diuersis: vna subtiliatua et mundificatua. Altera grossa et opilatiua: ter cia mollitua et cernatua. Quod aquosum est acurū est et subtiliatium. Calcata substantia est frigida et grossa et opilatiua. Butirofa mollificatua et vnicuosa. **L**uz cuiqz ergo lactis maior est aquositas: saluberris est alio minoris nocumēti etiā si sepe accipiatur: quia a grosso sanguine generādo renouetur. **I**nde galienus. Quod cuiqz lac subtile est et aquosius: iticu: asinum et caballinu non sanguine grossum generat. Quod vero plus abun dat ad caseum sicut vaccini et pecorini sanguine facit grossum: tū naturalr plus vaccinum. Quocūqz aut in tribus substantiis est temperatū: sicut femininū et capri num: pfectū generat nutrimentū et temperamētū. **A**ntiqui elegerūt serū caprinum. Lac cum sua substantia butirofa mutatur in fumositate et genera colerica: qz butirū naturaliter est nutrimentum caloris. **G**rossities vero casei in acrolitate mutatur et putredine. **A**li nō est accipiendū nisi cozp? sit tpatum: et stomachus et in antus de colericis et flegmaticis bibozibus: sicut iam dictū ē sup? **A**ncenna in u. canoe. Lac compositū est ex solutūe qd est eius aquositas: et cōstringente: qd eius calcitas. Et colustra qdem est tarde digestiōis: et grossi humoris: et deqz descendit. **P**el aut ipm recti ficat et acquirat ex ea cozp? plurimū nutrimentū.

LXI.

De sero. Diascorides.

Serum habet vim purgatiuā educens ventris humores. **I**saac vbi sup. Substantia lactis aquosa et acuta: sicut tā dictū ē sup grossos hu mores incidit atz subtiliat: lauat quoqz viscera. moizy intestina: et mouet adhibita velociter expellēda. **I**deo qz ventris solutiū est: et laudabilis aquositas lactis in bis q sauuiter mundificare vis. **M**arie si in cozpe in teriori v? exteriori cute sunt humores putridi et corru pti vel acuti: melancholici de incensione colere rubee vel sanguinee. **L**uiscūqz ergo lactis maior est aquositas salubri? est alio et minoris nocumēti: sicut tā dictus est. **A**ncenna vbi supra. Aquositas lactis calida et sub tiliatua: lauatua: solutua: et in ipsa nō est modicatio. **I**te aq casei spinguar hites cōplexioez calidā et sicca: cum et? potu soluitur ppter causam suā. **N**on aut eos impiguar: nisi qz humectat: et quia malū humorē extra bir: et ob hoc nutrimentū rectificat. **I**tem dicit pānuz et cicatrices limitū: et qnqz confert eis etiā bibitu. **S**ol uendo autem educit coleraz adustam. et cum epibimino soluit melancholiam adustam. **I**n cozpibus quoqz ca lide pplexionis excitat coitum. **I**tem in aqua casei ē ca liditas quedā: eo q in ipsa sunt nitrositas acqista ex tā guine primuz: et ps colerica: impinguar valde canes et nutrit eos. **P**ot? eius cum medicis mundificatiuis melancholie pferet et panno. **E**adē recens cocta cum tan to vino quāra ipsa est in cortice granati donec cōsumā tur. prohibet spasmus faciei. **I**tem soluendo educit co leram et adiuar eius absterio ppter nitrositatem suaz mixta vero melle fit magis iuuatiua. **B**ibitur etiā pro pter scabiem.

LXII.

De caseo. Isidorus.

Caseum vocat qst carcum: et eo q careat sero. **N**am omne serum et deducitur: vt pondus ar guatur. **P**alladius vbi supra. Caseus omne ddu ci debet: vt et ponderibus arguatur. vbi vero solidari ceperit: in opaco ponēdus est loco aut frigidus: et subū pressus adactus p acqista soliditate ponderibz. trito ac torrefacto sale debet aspergi: et tā durio: vehemētius premi. **P**ost aliquos dies solidate tā formulę per crates ita statuantur: ne inuicem se vnaqueqz ptingat. **S**it aut

increfcere vulneribus non funt. Adofus serpentiu lon- gius arcer et difentericis ac lientericis et ad coli vulne- ratones ano fuppoftum valer. Butiru qdem i lucerna pro oleo ponitur: et fic fum? eius colligitur: huic virtus ficcatona eft: oculor? reuma ficcat: z cicatrices coz fa- nat. Plinius libro xxvii. E lacte fit z butyr barba- raz genticum laudatiffim? abus: z qui diuites a plebe difcernat. plurim? e bubulo z inde nom? Pinguiffim? ex ouibus fit: z ex caprimo. fz bieme calefacto lacte efla- re expreffo tm: crebro lactatu in longis vafis angufto fo- ramine: ipfum accipitrib? fub ipfo oze alias preligato Additur paululu aqve vt acefcit. Quod et maxie coa- ctum in fummo fluit: at id exempruz addito fale: coz gga- lia appellat. Reliqua decoquit i ollis. Ibi qd fupnatat butirum eft ofofuz natura. quod magis virus refpuit hoc peflantius iudicatur. Plurib? copofitoidibus mifce- re mucceratam. Natura ei? astringere: mollire: reple- re: purgare. Origalia fit z alio mo acido lacte addito in recens: quod dum acefcit: vruliffimum eft ftonacho

De vniuerfali proprietate lactis fecund? medicinam. Anticenna. vbi s.

Quidam nutrimentum eft et equat chimos: cozoraz corpus: et abluir. Item lac propinque digeftionis eft. cum fit generatu in fanguine: qui eft in fumo digeftionis. cui fupponitur digeftio qdam alta: quus fit et m?bro quod ad frigus declinat: Non eni nutritur ab eo fcy mamilla nifi fiat in difpofitione cibi: q indigz digeftioe pluria. fz qd dñaf et caliditas bona: reducit ad natur? fanguis equalis velociter. prop- ter declinatorem aut suaz ad frigus flegmaticis nocet: qz caliditas coz no zuertit ipm ad fanguine ficut opoz- ter. Magis aut cofiftentib? cozentit. qz adolefcenibus calide complexiois: qz cozueritur in ipis ad colera. Se- nitibus vero confert: eo qz humectat: z remouet purit? qui eft eis proprius: Sed opozt vt iuuentur ad ifpum digerendu cum melle. Lac cum melle bibitu interiora vlcera mudat ab h?oib? grollis: eaqz maturat z lauat Et eft boni chymi. facit eti? exuberare fanguine. Omne autez lac facit opulatores z pprie in epate: nifi lac came- larum fetaz et iflum propter paucitatem cafeitatis: z abfterfione aquofitatis ei?. Noz aut fluxu fanguis ha- dentibus: nec eft bonu viferib?. In fubftantia quidem fua velocis zuerfiois eft: et proprie ad caliditate: nec e aliqd nocibilis cozpi qz mali lac. Plurim? eius yfus generat pediculos. fz ipm abftergit cicatrices fedas in cute linitu. Et bonum colore efficit bibitu. Adfoci- ens fit facit accidere fordes. Noct eti? dentib?: z con- cauat: z pfumit eos: et proprie cum frigide cozplexiois funt. Latam efficit gingu? a. facit eti? caliginem vifus. Seruitu cum mulgetur in oculo: cozfert obrubalme: et afpirati. Est eti? cozuentent? pectori qz capiti z ftona- cho. Medetur vlcetib? pulm?ois et extruatois. Et gar- garifatus cozfert prefocatori? z fquinarie: et apoflema- ribus vne et amigdala z. Noct fit hñtibus tremorem cordis humidum. Noz eti? fpleneticis z epatiq: z indi- gentibus regimine fublatiuo: preter lac camelaz feta- rum. hoc eni no noz fz iuuat It? lac facit euenire lapi- dem. Et decoctu donec pfumat ei? aquicitas: z ftringit ventrem: ea fluxuz fanguinis p interiora retinet. Omne preterea lac grollum excitat colica z generat lapidem. proprieqz coluftra Item lac excitat coitum. ita qz etiaz accofum z m?fit. id eft aqua lactis in cozpibus calide complexiois. hoc facit eo qz huectat et inflat. et fepe v? trem lenit. Beccotum aut: in quo carbones extincti fut et calefactum cum lapidibus igitis et lamis ferri. p- cul dubio ventrem ftringit. Item lac confert rafure in teftinorum: et potus medicinarum mortaliu. Est autem cura obfufionis fice: ac fruflice z alienationis.

Multotiens quoqz fanantur illi quibus accidunt apo- flemata mala. et carbunculi. et fcabies et purituz bibi- tione lactis. cum in eozum completioibus non fuerit quod ipfum cozrumpat et conuertat ad coleras. Noct autem habentibus apoflemata intrinfeca. Lac recet? mulfum grollum multotiens facit incurere febres.

LXVI.

De diuerfitate lactis fecundum differen- tiam animalium.

Diuerficatur autez lac fecundum fpecies ani- malium. et fcom etatem. vt fit paru? aut mag- num. aut mediocre. Et fcom formaz vt fit le- nis carnis aut dure. extenuatum aut pingue. albi colo- ris aut alteri?. Na debilius dicitur omne lac albi alatis et eft velocius defcenfionis. Et vaccinu quidem lac multu habet butirofitatis. Lac vero camelaz partui vi- etiaz minus et eti? cafeitatis. et eft fubtile valde. Lac fimiliter afinaz et equaz fubtile. Capraz vero tempe- ratum. Quum aute grollum et pingue. Itaqz cafeitas in lacte camelino pauca eft. poftca in equo. deinde in afi- no. et ob hoc raro cafeatur in ftomacho z fuperioribus ventris plusqz aliud. Et lac quidem omnis animalis cui? impregnatio pluz impregnatione mulieris ma- lum eft. Quapropter oportale eft illud quod eft primu ficut vaccinu. Et ficut lac vernale aquofum cozparat? ad efluu: fic et lac aialis cui? paffus eft ripa vel terra limofa. Plante fitqdem veris aquofe funt: cozparare ad plantas eflaris: et quato magis eflaf accedit ad autum num: tato fit lac magis grollum Et illud melius eft qd eft in medio eflatis. In ip? tñ tmetur: qz calor illud co- uertat poftq potatu fuerit: hoc autem in vere no tme- tur. Ventrem qdem lenit. pprie lac equinu: camelinu: et afininu. Deinde vaccinu: poft capraz. et quato plus minuitur aqveitas. Itac vbi s. Omn? autez lac laudatiffim? eft: quod eft fubtiliffim?: vt feminu. fcoo afininum: poft capraz. Afininu tñ nou eft ita in fubtili- tate vaccinu. Grolliffim? eft plus nutritiu? vaccinu. debinc potem? Magis aut cafeatum eft potem?: qz vaccinu. plus aquaticum potem?: poft hoc camelinu: tunc caballinu et afininu. Tempariuz z in tribus fub- ftatis medioctius femininuz. fcoo capraz. Na om- ne lac natur? et cozplexioez animalis cui? eft: imitatur. Si ergo eft de grollio animal: grollum erit. Si de fubri- li: fubtile. Et aute ait galien?: lac potem? grau? eft in odore qz vaccinu: et io magis flegmaticu. Aetoz Sunt autem fpecies lactis medicinalis fcom Anticenna vaccinu: ouinum: capraz: camelinum: equinum: afini- num: caninum: muliebre De qbus fere oibus locis con- gruis iam dictuz est fuperius. Plinius libro xi. Mu- lieri ante feptimum mensem pfufum lac inutile. Ab eo mense quo vitalis eft partus: falubre. plerifqz autez to- ris mamis atqz eti? in alaz finus fluit Camel lac iuu- getur ne itez grauifcat. Suauiffimuz hoc exultimatur ad vna m?fura tribus aqve additis. Bos ante partuz non habet. Et pximo femper a partu coloftra funt: ni admiflocatur aqua in punicis modum cozuent duricia. Afine pregnates pximo lactefcunt. Pullo earum vbi pingue pabulum: biduo a partu maternum lac grolla fe- terale eft. Ven? mali vocatur coloftratio. Tenuiffimuz camelis: mox equabus. Craffiffimuz afine: vt coaguli vice vtantur. Coferre aliquid et cadoxi in muliez cute exiftimatur Omne aute igne fpiffatuz humoz freficat Bubulum cafeo fertiliuz qz capraz: ex eadem m?fura pene altero tanto. Que plures quaternas mammas habent cafeo inutilia. Et melioza que binas.

LXVII.

De vita et morte animalium i Aretotiles in libro de vita et morte.

Homo conformatur huic seculo
 De in sensibili non sit vera trinitatis imago
 De nec in fantasia similiter ubi sit infinita trinitatis
 alternatio.
 De non solum vera sed etiam ficta in memoria vel ima-
 ginatione concernuntur
 De et his que meminitur cognoscimus vel fingim?
 ea que non vidimus
 De imagine trinitatis in mente
 De similitudine omnium rerum in anima
 De differentia anime humane ad brutalem
 De quantitate anime
 De crescente corpore non crescit anima nisi forte in vir-
 tute
 Quomodo fortitudo corporis consistat in cremato cor-
 poris vel ctatis
 De anima de virtutibus corporis non crescat
 De anima corpori non conensuratur licet per totum dif-
 fusa sentiat
 De anime etiam lacertarum ac vermium in corpore sit
 et indivisibiles
 Ostensio eiusdem sententie per exemplum
 De loco anime corporali
 De eodem
 De loco eiusdem spirituali
 De utroque iterum
 De motu anime locali
 De rationalis anime non sit virtus organica
 Rationes ad idem probandum
 Alie rationes ad idem necessarie
 De vniione anime ad corpus
 De modo illius vniionis
 De nequaquam sine medio fieri possit illa vniio
 Qualiter in homine supmis infima conectuntur
 De quatuor reb? ad pdicta vniionem puenientibus
 De alio modo distinguendi mediu pdicta vniionis
 De differentia vniionis anime in homine et in animali
 et planta
 De pfectone ipsius organi .i. corpis humani
 De naturali federe ambozum
 De fedus illud quadoque molestus irrupitur
 De modo essendi anime in corpore
 Qualiter anima corpus vegetat et viuificat
 Qualiter anima corpus sensibilicet
 De naturali anime cognitione
 De multiplici eius operatione
 De ipsius passibilitate
 De multiplici eiusdem passione
 De passibilitate anime coniuncte et sepeate
 De separatione anime a corpore
 De statu et loco anime sepeate
 De immortalitate anime secundum assertions scdp
 De quibusdam medijs ad pbada anime immortalitate
 Assertions Platonis et assertions Aresto. d eodē
 Assertions alior philosophor de eodem
 Item aliorum ad idem
 Rationes pasciam ad idem
 Exempla quorundam philosophorū ad idem
 Rationes ad idem
 Adhuc ad idem
 Responso ad obiectiones contrarias
 Iterum ad idem
 Qualiter intelligi debeat anime immortalitas
 De quorundā pbor errore sup aiap reuolutōe
 De erroris eiusdem causa
 Qualiter aie corpib? extit in inferno patuntur
 De his que patuntur in purgatorio
 De illis que tam requiescunt in paradiso
 Quasi aiab? extit ea q̄ fuit apud nos inotescit. lxxv

De quibusdam animabus que post mortem viuētib?
 apparent. lxxx.

De causis hominis creandi.
 Et glosa sup gen esim. Capitulu primū

Facta igitur

et ornata ba-
 bitatione munda-
 na: homo tanq̄
 habitator omniū
 erat creandus.
 Fidozus in
 sententia. Om-
 nia quidem sub
 celo propter ho-
 minem facta sūt
 homo aut ppter
 seipm. Inde et
 omnia per figurā
 ad e? similitudinē
 referunt. Comu-
 na q̄des hominū

patz oia nafalta esse: atqz in eo oim rez natura p̄sistere
 vniuersitatis creature homo magna quedā portio est
 rātoqz gradu ceteris excellētor: quāto diuine imaginē
 vicinior. Arestoteles i ii. li. phisicor. Stimur ergo
 tanq̄ propter nos omnibus que sunt: sumus enī et nos
 quodāmodo finis omnium. Hugo i libro de trib? vi-
 ebis. Deus hominē propter se fecit: nō q̄ ipse indige-
 ret homie: sed vt hominē q̄ melius dare nichil potuit
 seipm fruendum daret. Aliam vero creaturā sic fecit:
 vt et subiecta homini esset p̄ conditōes: et seruiret ad vri-
 litatez. Homo ergo q̄si in quodā medio collocatus: ba-
 bet sup se deuz: subter se mundū. Et corpe q̄des deozis
 mundo iungitur: spū autez sursum ad deum subleuaf:
 Necessē ergo fuit: vt visibiliū cōditio ita ordinaretur
 quatū? in eis homo foris agnosceret: quale estz inuisi-
 bile bonū qd̄ intus q̄rere deberet. hoc ē: vt subtr? se vi-
 deret: qd̄ supra se appeteret. Comestor. Sicut autem
 factus est homo ppter deū. id ē vt ei seruiret: ita miūd?
 factus propter hominē scz vt ei seruiret. Postul ergo
 est in medio homo: vt seruiretur ei: et ipse seruiret: vt ac-
 cipet vtriqz: et reslucet totum ad bonū hominis et qd̄
 accipit obsequiū: et quod impedit. Ita enī voluit deus
 sibi ab homine seruiri: vt ea seruaturē nō deus: s; homo
 seruēs iuuaretur. et voluit vt miūdu seruiret homini
 vt extēde similiter iuuaretur homo. Lotuz igitur bonū
 hominis erat: et quod factū est ppter ipm: et propter qd̄
 factus est ipse. Omnia enī: vt ait apostol? nostra sunt:
 scz supiora et equalia et inferiora. Supiora q̄des nostra
 sunt ad p̄fruedum: vt deus trinitas. Equalia ad conui-
 uendū scz angeli: qui et si modo sunt supiores: in futuro
 erunt equalēs. qui et mō nostri sunt: qz ad vsum nobis
 sunt. sicut res dominor dicitur esse famulor: nō domi-
 no sed quia sunt ad vsum eozum. Ipsiqz angeli in qui-
 busdā scripture locis nobis seruire dicuntur: dum pro-
 pter nos in ministerio ministrant. Petrus lumbardus.
 Quod igit interdum in scriptura reperitur de homine q̄
 factus sit propter reparatōem angelice ruine: non ita est
 intelligendus quasi non fuisset homo factus si non pec-
 casset angel? sed qz inter alias causas p̄cipuas hec eti-
 am non nulla extitit. Boecius in libro de trinitate.
 Quis igitur illius supne ciuitatis: cuius ciues angeli
 sunt: numez immutū noluit conditor pmanere: ex ter-
 ra hominē formauit: ac spū vite animauit: ratione com-
 posuit: arbitriū libertate decorauit: vt qz supior natura
 per supbie maluz petierat vna. inferior substantia p̄ bu-
 militatis bonū ascenderet ad superna. lxxx.

De hominis formatione. Comestor.
Dicit ergo deus : faciam hominem ad imaginem et similitudinem nostram : et loquitur pater ad filium et spiritum sanctum : vel est quasi vox communis trium personarum faciamus et nostras. Factus est autem homo ad imaginem et similitudinem dei quantum ad animam secundum ymaginem dei est in essentia eius et ratioque spiritus est : et rationabilis ut deus. Similitudo autem in virtutibus : quia bona iusta : sapiens. Cum imago preterit homo quod illa homo est et peccatis carnis. Similitudo vero preterit sepe. Ad sculum et feminam creavit eos : hoc quod spiritus ad corpus : quod in dicitur creasse propter animam. Eos autem dicitur per : ne andro id eos : id est ermafroditos factos putarem. Tamen etiam secundum corpus factus est homo quodammodo ad imaginem dei : quoniam os homini sublimis dedit : ut deum et celestia videret et imiteret : nisi cum quantum situm esset a quodam philosopho ad id homo factus esset. rident. ut contempleretur celum et celi numina. Formavit dominus deus hominem de limo terre et inspiravit in eo spiraculum vite. Ad carnes spectat quod dicitur : formavit hominem de limo terre. ad animam vero quod dicitur inspiravit in faciem : quasi diceret corpus fecit de terra : animam de nichilo. Alta translatio habet et insufflavit vel sufflavit : quod non est incongruum deo ut quidam putaverunt : cum fauces et spiritum non habeat. Dicit enim inspiravit. id est spiritum fecit. Sicut insufflavit id est flatum : hoc est animam fecit. In in ysaia dicit. Spiritum meum statum ego feci. Quod autem dicitur in faciem : per synodo eben a pre intelligit totum. Totum enim hominem animavit sed faciem tantum preter dignitatem : quod sensum capacem : solum nominavit : eadem autem animam etiam spiraculum vite nominavit : quod per eam homo spirat et vivit. Et post dicit : animam viventem in se : id est in perpetuitate vite manentes non mortalem : ut animam pecudis. Hunc locum non sane intellexit plato dicens : deus animas creasse : sed angelos corpus formasse : ut ibi dicitur deorum opifex paterque ego. Quod autem quidam asserunt animam ex divina essentia factam stare non potest : quod tunc nullo modo peccare possit. Alii distinguunt iter spiraculum vite et animam. Spiraculum vite dicitur spiritum sanctum : quem et tunc dicitur homini asserunt etiam ad perpetuandum. Alii etiam distinguunt : spiraculum vocant res quendam spiritum corporalem in corpore animalis : qui et quibus sensus operatur in eo. Qui etiam paulatim extinguatur in eo. Et tunc moritur animal in aliqua parte corporis. adhuc sentitur spiritus ille : cum in alia extinctus sit. Factus est autem homo in virtute mortalis et immortalis : id est potest mori et potest si mori. et anima corpori pariter formata infusa. Sed queritur utrum in ipso corpore dum infunderetur creata vel creata sit. et dicitur sit et naturaliter velle se comparari. Quicquid circa illam actum sit. de post creatis dicitur est : in ipso corpore cum infunduntur creatur.

De dignitate vel nobilitate personarum humane
Tribus autem notatur hominis dignitas in sua conditio. primo quia non solum factus est in genere suo : ut peccata. Sed quia etiam imago est dei. Secundo quod cum de liberatione factus est. In aliis siquidem corporibus dicitur et facta sunt. In hoc tantum inter se deliberrantes persone aierunt faciamus. Tercio quod dominus statutus est animalium : ut essent ei : quem futurum mortalem deus sciebat : in alimentum : in indumentum : et laboris adiuvamentum. Ante peccatum enim herbas et fructus arborum dedit deus in escam hominibus et animalibus. et quod in escam inde colligitur : quod ante peccatum nil noxium aut sterile terra produxit. Et nota quod in mortis : ut in leonibus perdidit homo omnium : ut sciat se amississe et in minimis. Et in muscis perdidit ut sciat vilitatem suam. In mediis habet dominum ad solatium : et ut sciat se habuisse. Augustinus super genesim libro vi. In hoc etiam homo bestius excellentior est : quod ad imaginem dei creatus est. Non tamen hoc secundum corpus. sed secundum intellectum

lectum mentis : quoniam in ipso corpore habeat quandam proprietatem que hoc indicet ei se erecta statura factus est : ut hoc ipso ammoneretur non sibi terrena esse sectanda : velut sunt peccata quorum voluptas omnis ex terra est. Unde in alium cuncta prona atque prostrata sunt. Cogit ergo et corpus eius anime rationali non secundum figuram et lineamenta membrorum : sed potius secundum id quod in celum erectum est : ad intuenda que in corpore ipsius mundi supina sunt. sicut anima rationalis debet erigi in ea que in spiritualibus natura maxime excellunt : ut que sursum sunt sapienter : non que super terram. Cuius in libro methamorphy. Proneque cuius spectat aialia cetera terra. Os homini sublimis dedit : celumque videre. Iussit et erectos ad sidera tollere vultus. Hieronymus silvester in megacosmo. Querentem impedit deus cur viveret : inquit ut supra respiciam : celum subtrahere. nullus erit. Genece ad lucillum in epistola lxx. Veras me celo interesse. id est tudes me capite demisso vivere. Maior sum. id est ad maiora genitus : quod ut corpus meum sim inceptum. Sed equidem non aliter aspicio : quod vinculum saluod libertati mee circumdatus : cuius contempus certa libertas est. Serviat ergo deteriora melioribus. Ambrosius in hexameron libro vi. Cum ergo ceteris animalibus sunt quaterni pedes : dicitur autem aibus : homo habet tantum duos quia quasi de volatilibus est. qui alta visu petat. et quasi quodam remigio alarum voliter sublimis sagacitate sensum. diciturque nostra conversatio in celis est. Augustinus in libro questionum lxxviii. Inter multa documenta quibus ostendi potest. hominem ratione destituisse antecedere. hoc vultus est quod deluce ab hominibus domari et mansueti fieri possunt. boves a deluis nullo modo. Omnis etiam creatura in bove numerat. Corporalis que per locum dicitur. aialis que vivificat corporalem. et spiritualis que regit aialem et tunc bene regit. cuius ipsa se regenda deo subicit. Gregorius nazanzenus episcopus. De igitur hominem factum velut alter quendam mundum. in brevi magnus atque exiguus totum. in terris statuit. Animal. quod hic quidem instituitur. sed alio transferatur. Aial quod imitatione dei deus efficitur. Aristoteles in methaphisica libro x. Anaxagoras quoque dicebat. quod homo est mensura omnium rerum. Idem in libro de animalibus. Nobilissimum et altissimum animalium apud nos vortor ac magis fixus est homo. cuius etiam partes principaliter create sunt et posse secundum creationem et situm totum mundi.

De imagine dei in homine. Actos.
Dicitur excepta illa potissima trinitatis imagine que est in mente hominis. in qua comunicat cum angelo. In quibus specialiter imagines dei gerit homo. Primum est autem : itas dominatus. quia sicut deus omni dominus est : ita celestis. terrestrius. et infernus. sic et homo mundo sensibili prelatas est. Secundum autoritas principii. quia sicut deus est principium omnium per creationem. sic adam omnium hominum per generationem. Tercium quia sicut deus habet prevenientem cum omnibus. vel e converso. Unde et dicitur mundus archetypus. sic et homo vnde dicitur microcosmos. Quartum quia sicut deus finis est omnium. sic et homo totius creature. que propter ipsum facta est. Unde licet primus omnium sit secundum ordinem rationis. ultimus tamen secundum ordinem nature. quia ultimus omnium creatus est. Quintum quia sicut deus est vbius totus in maiori mundo. Sic et anima hominis in suo mundo. id est in corpore humano. Itaque non exprimit scriptura de angelo. quod ad imaginem dei factus sit. sed tantum de bove quia in pluribus assimilatur deo quod angelus. Licet angelus magis assimilatur quantum ad simplicitatem intellectus. vel quia forte maius deo dicitur se quod sit lux. et huiusmodi fieri ad exprimentum dignitatem illius. vel etiam quia de angelo nihil dicit scriptura quod videtur eius nobilitati

Libe
 De hominis formatione. Comestor.
 Dicit ergo deus : faciam hominem ad imaginem et similitudinem nostram : et loquitur pater ad filium et spiritum sanctum : vel est quasi vox communis trium personarum faciamus et nostras. Factus est autem homo ad imaginem et similitudinem dei quantum ad animam secundum ymaginem dei est in essentia eius et ratioque spiritus est : et rationabilis ut deus. Similitudo autem in virtutibus : quia bona iusta : sapiens. Cum imago preterit homo quod illa homo est et peccatis carnis. Similitudo vero preterit sepe. Ad sculum et feminam creavit eos : hoc quod spiritus ad corpus : quod in dicitur creasse propter animam. Eos autem dicitur per : ne andro id eos : id est ermafroditos factos putarem. Tamen etiam secundum corpus factus est homo quodammodo ad imaginem dei : quoniam os homini sublimis dedit : ut deum et celestia videret et imiteret : nisi cum quantum situm esset a quodam philosopho ad id homo factus esset. rident. ut contempleretur celum et celi numina. Formavit dominus deus hominem de limo terre et inspiravit in eo spiraculum vite. Ad carnes spectat quod dicitur : formavit hominem de limo terre. ad animam vero quod dicitur inspiravit in faciem : quasi diceret corpus fecit de terra : animam de nichilo. Alta translatio habet et insufflavit vel sufflavit : quod non est incongruum deo ut quidam putaverunt : cum fauces et spiritum non habeat. Dicit enim inspiravit. id est spiritum fecit. Sicut insufflavit id est flatum : hoc est animam fecit. In in ysaia dicit. Spiritum meum statum ego feci. Quod autem dicitur in faciem : per synodo eben a pre intelligit totum. Totum enim hominem animavit sed faciem tantum preter dignitatem : quod sensum capacem : solum nominavit : eadem autem animam etiam spiraculum vite nominavit : quod per eam homo spirat et vivit. Et post dicit : animam viventem in se : id est in perpetuitate vite manentes non mortalem : ut animam pecudis. Hunc locum non sane intellexit plato dicens : deus animas creasse : sed angelos corpus formasse : ut ibi dicitur deorum opifex paterque ego. Quod autem quidam asserunt animam ex divina essentia factam stare non potest : quod tunc nullo modo peccare possit. Alii distinguunt iter spiraculum vite et animam. Spiraculum vite dicitur spiritum sanctum : quem et tunc dicitur homini asserunt etiam ad perpetuandum. Alii etiam distinguunt : spiraculum vocant res quendam spiritum corporalem in corpore animalis : qui et quibus sensus operatur in eo. Qui etiam paulatim extinguatur in eo. Et tunc moritur animal in aliqua parte corporis. adhuc sentitur spiritus ille : cum in alia extinctus sit. Factus est autem homo in virtute mortalis et immortalis : id est potest mori et potest si mori. et anima corpori pariter formata infusa. Sed queritur utrum in ipso corpore dum infunderetur creata vel creata sit. et dicitur sit et naturaliter velle se comparari. Quicquid circa illam actum sit. de post creatis dicitur est : in ipso corpore cum infunduntur creatur.

derogare. De homine aut dicit vile qd. sez q scdm cor
pus sit formatus de limo terre. Ideo qz optuit eius dig
nitatem insinuari. que est ex pre anime. Mulier quoqz
licz pcedita sit ratioe sicut vir. dicitur tñ esse gla virt: nō
aut imago dei. eadez rōne qua nec angelz: z etiā maior
sez viro subdita est. nō domina oim: et qz non est origo
omniū sicut ille: et quia nō est a deo facta imediate: sed
formata d viri latere. Et qz nō habuit ab initio ratioez
ita limpida sicut vir. An a dyabolo seducta ē: nō vir
Itēz propter duplex misteriu sez xpi z ecclesie superioris
et inferioris pti ratiois. In vtroqz enim pfectur vir
mulieri.

De proprietatibus hominis. Augustin⁹
in libro de ordine.

Aut homo aial rationale mortale. In hoc q
rōnale discernitur a bestis. In hoc q mortale
a diuinis. **A**resto. vbi supra. Loquutio soli
homin appiatur. homo quoqz solus inter aialia ridet
cui trillatio risum etiā ppter voluntate adducit. Sol⁹
aut recipit trillatioe: qz coruz eius est valde tenue: vsq
et pte cōteris aialibus melioris est tact⁹. Dominis mē
bra scdm naturā sunt: et maxime mēbz supius. id est ca
put: quia pmentia habz cū toto supiori. id ē mundo
Nec est aial eleuari capitis: nisi homo. Qui ideo erecti
corpi est: qz natura eius calida ē: et calor efficit eremē
tum secunda eadem viam. In ceteris animalib⁹ color
piloz est secūdm colorem cutis. in homine vero non.
Item homo sol⁹ est multoz piloz in capite: qz cerebrū
eius plus est humid⁹ comparāte sui corpi: qz ceteroz
animalum. Caput etiā eius pauce carnis est: vt sit melio
ris ac pfectioris sensus: et est ex plurib⁹ futuris. Ob h
indiget custodia capilloz. Habet aut z pilos apud pu
bem: cum ceteroz animalū pres ille nude sit. propriū
hōmis est in senectute canescere: nisi q accidit hoc etiā
equis. ceteris aut animalib⁹ non. Inter animalia quoqz
homo pprie caluus est. Item homo sol⁹ habet pilos in
vtraqz pre palpebre: cetera tñ in supiori. Nec oculoz
varietas est nisi in homib⁹ z in equis. Omē aial hñs
aures habz eas mobiles ppter homiem. Itēz homo in
comparāte corpi sui pui oris est. In homie pars fini
stra supior est qz in ceteris animalib⁹. et in omib⁹ ani
malibus posteri⁹ minus est anterior⁹ ppter qz in homine:
in quo pars superior ppterōnalis est inferiori. Minor
est etiam in decrepitio: sed in pueris eaduerso. Ideoqz
infānti non possunt eleuari se: qz supius eozū ma⁹ est
ac pōderosius inferiori. Cum vero iuuescūt pars infe
rior superescit. In quadrupedib⁹ aut eaduerso est: et
ideo statim nata se erigūt z incedunt. ob hoc etiā pueri
minoris intellectus su nt: quia caput hñt grossū z pon
derosum. Qm autem homo sup animalia cetera plurif
est intellectus: natura dedit et manus vt eis in multis
vri possit. Non est enim manus vnus instrumentum: sed
multa: vt dicit infra. Manus autem sinistra in homie
non est leuis motus: sicut nec pes sinister in animali b⁹
ppter qz in elephante. Solus homo pectus habz latuz
et pauce carnis: animalia vero cetera angustū. Cetera
quoqz animalia māmillas habēt infra pectus apud co
ras: mulier aut in pectore. Lūqz ceteris animalib⁹ cor
in medio sit. in homine declinat ad sinistra: vt sez parte
sinistraz temper: que in eo superior est: qz in ceteris ani
malibus. Splen hominis simile est spleni porci. Venter
eius. id est stomach⁹ assimilatur ventri canis: qz vni am
plior sit: Animalium pedes sez maiores. id est coze mo
dice carnis sunt: ppter hominem. Homo inter anima
lia cetera comparāte corpi modic seminis est: ani
malia cetera caudam hñt homo vero non: sed anchas.
Sensus tact⁹ homine subtilis est: plusqz alii sensus.
Ideo caro eius mollior est pte ceteris aialib⁹. post hñc
autem gustus. Ceteri vero sensus hebetiores sunt in eo

qz in ceteris animalibus. Homo claudit oculus et pluz
omnibus aialib⁹: quia tenuis est cori. **A**stinus libro
xi. Terrestriū solus homo bipes est. biale autem pedes
maximi sunt: sed feminis teneriores. In omi quoqz ge
nere sure homi tantum et crura carnosa: homini rātuz
pectus latum ceteris cartiatum. facies homini tantuz
ceteris os aut rostrum. front z alius inest. sed homi tan
tum tristicie et hylaritaris clemētiqz et severitatis in
dex. Mentum vero nulli ppter hominem nec male

.vi.

Cur deus in homine spiritum rationales

Quam autem maioris dignitatis esse videretur
anima: si absqz corpe pmanisset. potest tñ dici
qz ideo voluit eam deus vniri corpi: vt in hu
mana conditōne nouum exemplum beate vnionis ostē
deret: que est inter deum z spm. in qua toto corde dū
gitur et facie ad faciem videtur. Ob hoc et anime corz
pondus vnite sunt vt in eis deo famulātes maiores co
ronam mercantur. **A** Hugo in libro de spiritu et ania
Fecit ergo deus hominē de limo terre: z inspirauit in
faciem eius spiraculum vite: dans ei sensum et intellec
tum: vt per sensum lutum sibi sociatū viuificaret. ac p
intellectuz regeret: vt etiam per intellectuz intus ingre
deretur z cōtemplaretur dei sapientiā: z per sensum fo
ris egrederetur et cōtemplaretur opa sapientie. Intel
lectu intus illustrauit: sensu foris decorauit: vt in vtro
qz reflectēdem inueniret: intus ad felicitatem. foris ad iu
cunditatem. Et carne igitur z anima constar homo: in
vtraqz bonum suum habet in quo gaudet. Bonus ani
me deus est: cum affluentia dulcedinis sue. Bonus car
nis mundus est cum abundantia iocunditatis sue. Quid
quid oculis corpi videtur: ppter corpus factū est cor
pus propter animam: anima propter deū. Vita corpi
anima est: vita anime deus est. Ignis est illis vigor:
ac celestis origo spiritus vite z limi terre. Sane sine mi
raculo non fuit: qz tam diuersa et ab inuicem diuisa po
tuerunt coniungi. nec minus mirabile fuit: qz limo nro
deus se spm iunxit: vt sibi inuicem vniret de⁹ limus
tanta sublimitas. et tanta vilitas. Nihil enim deo subli
mius: z nihil limo vilius. Mirabilis fuit iunctio pri
ma. mirabilis et secunda nec minus mirabilis erit ter
cia: cum homo: et angelus: et deus vnus erit spiritus.
Si enim tam disparē naturam carnis et aie ad vnaz
confederatōnem deus iungere potuit: ineqūqz erit ei
impossibile rātionalem spiritum: qui vsqz ad cōfortium
terreni corpiis humilitatus est: cum eodēz corpi glo
rificato: vt sit ei glorie quod fuit sarcine ad confortuz
bonozum spirituum: qui in sui puritate perstiterunt. et
altare atqz ad sue glorie participatōem sublimare. sub
ticiatur ergo corpus animo: animus deo: z vnus spirit⁹
erit cū eo. **A** Mercurius trimegistus ad asclepium. So
lum igitur animal homo duplex est eiusqz pars illa sim
plex: quā vocamus diuine similitudinis formaz. **A**si
dorus erbum libro xi. Abusue autem pronunciat et
vtraqz substantia totus homo. id est ex societate anime
et corpiis. Nam proprie homo ab humo. Greca autē
hominem antropum appellauerunt: eo qz surū spectet
subleuatus ab humo: et ad cōtemplationem artificis
sui. Duplex est autem homo sez interior et exterior. id
est anima et corpus

.vii.

De anima humana. Cassiodor⁹ i li. de aia

Anima proprie hominis dicitur: non etiam pe
cudis. quia illorum vita in sanguine cōstituta
noscitur. hic vero quia immortalis est anima
recte appellatur: quasi a vena. id est a sanguine longe
discreta: quia etiam post mortem corpiis perfectā ei⁹
constat esse substantiam. Alit vero animam appellatū
dicunt. eo qz anunct corpus ac viuificet. **H**ec mor vt

data fuerit: ineffabili p̄dione corpus suum diligit. carcerem suum amat: p̄pter quod libera esse nō potest. Solibus eius vehementer afficitur. ad eius casus trepidat: et formidat interitum: que mori non potest. Ip̄ius quoq; carnis salubri temp̄atione p̄fruitur: sensum delectationibus pascitur: et licet his rebus nullatenus ip̄sa vescatur illis tamen subductis: grati merore conficitur. **B**esideris non sibi naturaliter accommodata: sed adiuuētis artibus p̄futura. **H**uc subreperunt plerūq; vicia ratio ni cōtraria. q̄si anima dilecto corpi indulgentius remittendo locum prebet peccato: si quod fortasse vultus ac ceperit statim condoleret: q̄si subst̄antialiter inserta est. **A**restoteles in primo libro de anima. **D**iffinitō oēs animā tribus. motu sc̄z et sensu: et incorporeo. **M**ouetur autem aliquid aut secundum se: sicut nauis. aut se cundum alter: vt nauta in nauis. sic et anima videlicet i corpore. maxime vero videtur ip̄i anime esse p̄p̄ius intelligere. **C**VIII.

De nobilitate ipsius et virtute. **Q**uid autem quod agit anima est valde nobile videlicet intelligere. **I**mpossibile igitur est vt ali quid nobilius ac principalius sit q̄ anima. hęc enim esse rationabilissimū ac nobilissimū: p̄p̄rium sc̄z dum naturā. **I**dem in libro recto. **A**nima est quodā modo omnia que sunt. **O**mnia namq; sunt aut intelligibilia aut sensibilia. **E**st autē sciētia. id ē aīa sciens quodā modo omnia scribilia. sensus autē sensibilia. **I**taq; sc̄z dum q̄ diuiditur res: ita sciētia et sensus. quia potentia et actu sunt. id est omnia sensibilia sūt in sensitiua actu vel potentia. et omnia intelligibilia simuliter in intellectu. **A**ritiamen si ip̄e res in anima sunt sc̄z corp̄ forme vel speciei. **I**gitur anima sicut manus est. manus em̄ ē organum organoꝝ: et intellectus est species specierum sensus quoq; species est sensibilibus. diuidentibus autē partes anime si potentias eius diuidat ac separent m̄te sunt valde. **V**egetabile. sensibile. intellectuū. appetitū. deliberatiū. **E**t libro foris vite. **A**nima sciētie subiecta est: ita ē allequutiq; oim rex virib; suis que penetrat omnia. **I**taq; sicut yle est vīr; receptibil formam sensibilibus. sic anima virtus est receptibilis formaz intelligibilibus. **D**ugo vbi supra. **C**reata est igitur ania magna a magno: recta a recto. cō magna: q̄ capax eternoz. cō recta: q̄ appetens de aspectu diuini no supnoz. **E**o beata quo deo vinita. **A**nima nāq; quā dei pietas respicit: humilitas subicit. penitētia reducit iusticia deducit. obedientia cōducit: p̄secrātia pducit deuotio introducit. puritas iungit. caritas vnit. habet igitur anima amorem in se quo semp̄ potest stare cum deo vel redire. **S**olus em̄ ē amor ex cunctis sensibus et affectibus anime in quo potest. et si non ex equo auctori suo respondere: vel de simili mutuā vicem rependere. **N**am et si minus amat: quia minor est: tamen si ex toto diligit se: nihil deest: vbi totū est. **N**obilis creatura est anima. **L**uitas nāq; dei est: de qua tam gloriosa dicta sunt. **L**uces huius sunt naturales vigores tanq̄ indige ne: quoz distincti sunt gradus. **S**uperiores sunt q̄dem intellectuales sensus. mediū rationales: infimi animales. **I**ntellectuales sunt tanq̄ anime cōsiliariū dicentes et **D**eum time: et m̄dara e obserua. **R**ationales sunt tanq̄ milites: qui hostes occupantiaz impugnant per arma iusticie. **A**nimales siue sensuales tanq̄ rustici et artifices qui corporalibus rudimentis insistant: et corpori necessaria ministrant. **I**X.

De quibusdam eius diffinitōibus. **A**ctor. **I**dem est ergo de anima: primo quid sit. et hoc dupliciter: primo quid sit secundum diffinitōem. deinde quid sit secundum rem. et hoc dupliciter. p̄mo quā ad fieri. qd̄ ē ei? originē p̄siderate. **D**einde quā ad esse et hoc dupliciter. p̄mo quā ad esse

ip̄i absolutū: vt q̄ ipsa sit subst̄antia simplex et incorporea: q̄ sit vna in tribus potentis. q̄ sit imago dei. p̄ ea vero quātum ad esse comparatū sc̄z ad corpus suū et ad extremū de viribus eius. **J**ohānes damascen;. **A**nima igitur est subst̄antia viuens: simplex: et incorporea: corporalibus oculis sc̄z p̄ optiā naturā inuisibilis imortalis: rationalis: intellectualis: infigurabilis: organico vtens corpore. et huic vite: augmētatiōis: et sensus: et generatiōis tributua. nō h̄ns preter seip̄m intellectū. sed et partem sui ip̄i purissimā. **S**icut em̄ oculus in corpore ita in anima est intellectus: arbitrio libera est: voluntaria et optatiua volūtate veritabilis. quomāq; creabilis. **A**resto. i. u. li. de aīa. **D**icam; ergo vniūquodq; gen̄ reꝝ esse subst̄antiaz. et hui; aliud q̄dem materiā: aliud formā ac speciem. **T**ercium vero quod ē ex his. **E**st materia q̄dem potentia: **S**pecies autē eidelicta id est actus. quod autē ex vtroq; est animatū. **I**gitur anima est actus prim; p̄biliti corp̄is organici potentia vitā h̄ntis. **S**i non oportet q̄rere si anima et corpus vniū sunt. sicut nec de cera et figura: nec omnino de materia et eo cuius est materia. **G**losa. **O**rganicus autē libit corpus est: cuius q̄lib; parte diuersa secunduz speciem. anima est principis diuersaz operatiōū sui sp̄m. **I**n visu nāq; et auditu et huiusmodi aīa diuersas habz operatiōes sc̄z speciem. **A**resto. vbi sup̄. **M**ateria q̄dem secundum se nō est hoc aliquid. **S**ecundū speciem vero dicit hoc aliquid. **I**taq; oculus ē materia visus. quo deficiente nō est oculus: nisi equo ce sicut lapideus aut depiet. **O**portet igitur accipere quod in p̄te est. et in toto viuente corpore sc̄z ad hoc vt sit organū v̄ corp̄ organici. **A**nima de nāq; id est quo viuunt? et sentimus? et mouemur? et intelligim; primū. **A**lexander i libro de motu cordis. **A**nima est subst̄antia incorporea intellectualis illuminatiōis a primo vltima relatione p̄ceptiua. **S**eneca. **A**nima est sp̄s intellectualis ad beatitudinē in se et in corpore ordinatus. **P**laro. **A**nima est subst̄antia incorporea mouens corp̄. **B**ernard; **K**artusienis. **A**nima est res incorporea rōnis capax viuificatiōis corp̄i accommodata. **D**ugo vbi supra. **A**nima ē subst̄antia sp̄ialis simplex et indissolubilis inuisibilis et incorporea passibilis atq; mutabilis carens pondere figura et colore. **A**ugust. in li. de q̄ntitate aīe. **A**nima ē subst̄antia rōnis p̄cipua regendo corp̄i accommodata. **R**emigius. **A**nima est substantia incorporea regens corpus. **C**X.

De diuersis ratiōib; vel modis animam diffiniendi. **A**ctor. **V**idendum autē disticte quid sit anima sc̄z diffinitōem substantie. **N**otandum q̄ substantia creata q̄dam ē sp̄s: et nō anima: sicut angelus. **Q**uedam anima non sp̄s: vt sensibilis in brutis: et vegetabilis in plantis. **Q**uedam anima est sp̄s. vt anima rationalis. **E**st enim sp̄s per naturā rōnalem: per quam separabilis ē a corpore. **E**t ē anima p̄ naturam vmbilitatis in corpore: per quā corpus aiando viuificat. **Q**uedam vero nec sp̄s est nec ania: vt quelib; alia creatura. **D**iffinitur ergo ania q̄nq; vt sp̄s. sicut in libro de motu cordis: vt dictum ē hoc modo. **A**nima est substantia incorporea intellectualis: illuminatiōis a primo vltima relatione p̄ceptiua. **A**ngelus namq; prima relatione suscepit lumen a primo: quia non secundum quod exit a suo principio per creatōem: sed secundū accessū ad ip̄sum: vt ad finem: est in ea receptio luminis: hoc autē dico de illuminatiōe nature non gratie v̄ glorie. **Q**uādo q; vero diffinitur vt ania: et hoc dupliciter: q̄ comparatur corpori dupliciter: vno tanq̄ motor mobilis vel nauta nauis. **S**ecundū hoc a remigio sic diffinit. **A**nima

[Marginal notes in a smaller hand, partially illegible]

est substantia incorporea regens corp? Nam r si aliquando
 angel? vniatur corpi assumpto vt motor: nō tñ vt reactor.
 nec vt motor naturalis: sed vt volūtarius. human? autē
 spūs corpi contūgitur: vt regno suo rex: qz quādam
 necessitate naturalis amoris r gubernatōnis alligatur
 et inclinat. Alio modo vniatur ei tāq? actus r pfectio
 ipi? et forma. Secundum hoc ab Aristotele sic diffini-
 tur in libro de anima. Anima est actus prim? corpi
 pbiat: organici: potentia vitam hāctis: Ibi dicit actus
 pfectio rei. Que qz duplex ē: scz pfectio secundū habitū
 vt rationalitatis in puero: et hic est actus prim?. Et se-
 cundum actū vt in viro: qui potest rōne vti: r hic ē scd?
 Anima dicitur actus prim? ad differentiā secundū. Cor? autē
 pbiat id est naturale: dicitur ad differentiā corpi
 artificialis: vt est status vl? domus. Potentia vitā hās
 ad differentiā ignis lapidis r huiusmodi. Organici
 vero dicitur ad differentiā corpi naturalis. Potentia vitā
 hās: quod adhuc imperfectū est: et ob hoc actū anime
 incōgruum: vt est semē r partus nōdum format?. Pre-
 terea qz diffinitur vt spūs r aia: et hoc dupliciter.
 vno modo p comparatōes ad creaturas generaliter: r se-
 cundū hoc ab Augustino sic diffinitur. Anima ē oim
 similitudo. Alio mō per cōparatōem ad corpus: cui? est
 pfectio: et scdm hoc etiaz ab Augustino sic diffinitur in
 libro de qritate aie. Anima est substantia quedā rōnis
 participes: regēdo corpi accōmodata. alio mō p cōpari-
 onem ad deum: et hoc dupliciter: quia vl? in relatiōe ad
 deum secundū quod est principū: r scd? hoc sic diffinitur
 Anima est deiforme spiraculum vite. Deiforme scz qntū
 ad vim rōnabilem. spiraculum qntū ad sensibiles. Vite
 qntū ad vegetabile. vel in relatiōe ad deum vt ad finē:
 et scdm hoc diffinit sic a Seneca. Anima est spiritus
 intellectualis ad beatitudinem in se r in corpore sociat?
 et ordinatus.

C. XI. De origine anime. Hugo vbi s.

Anima non est credenda pars: sed creatura dei:
 Neqz eni de substantia dei: vl? de qualibz elemē-
 torum materia: sed ex nihilo est creata. Si eni
 et semetipso deus eam fecisset: nequaq? victiosa aut mi-
 tabilis vel misera esset. Si autē ex elementis facta fuisset
 esset corporea. Cum itaqz incorporea sit ignota hīs origi-
 nitū habz: finem nō habz. Et cum sit spūalis nature:
 nihil habz mixtū cōtrectūqz terrenum: nū hūidum: aer-
 reum: vl? igneū: nullum habz colore: nullo loco pñetur
 nullis mensuris circūscribitur: nullo spacio diffinit. sed
 ita est cogitāda r intelligenda sicut sapientia iusticia et
 cetera virtutes ab omnipotēte create. Philosopho?
 Strerunt autē qdam: q? exitus anime vegetabilis est se-
 cundum ppagatōem ex traduce. Exitus aie sensibilis
 secundū motū r insuētiam celoz. Exitus vero aie
 eternalis p creatōes. Exi? aie vegetabilis ab eo quod
 est principū pducōis scdū post primā pducōis vege-
 tabilium. Exitus aie sensibilis non a virtute corpea celi:
 sed a virtute mouēte celum: q? est virtus intelligētis siue
 angelica: q? intelligētia cū sit incorporea bene potest esse
 principū inco: porce substantie. Exitus vero aie rōnalis
 solum est a virtute diuina. Et ppter hoc dicit Aristo:
 q? solus intellectus diuinitus ab extrinseco aduenit:
 anima eni sensibilis r si adueniat ab extrinseco quēadmo-
 dum dicitur est. non tñ diuinitus per creationē. Tradit
 autē Augustinus animā ade cum angelis siue corpore
 creatā fuisse: p ea sponte ad cor? accessisse: qz naturalis
 inditum ei fuerat hoc velle. Alii vero dicūt eaz creatā
 in corpe. sed quicqd de illa estimetur: certissime de alius
 tenēdus est: q? in corpe creato infunditur. Nec illa pre-
 scia fuit opis sui futuri iusti vel iniusti.

C. XII.

De simplicitate eiusdem in compositōe.
 Aristoteles in metaphisica: libro. viii.

Anima quidē et esse anime idē. homo vero et
 esse hominis nō est idē. Philosophus Est
 autē ppter loquēdo duplex materia. s. materia
 ex qua fit aliquid: vt i generabilis. Materia ex qua ē
 aliquid: et si non fiat vt est in celestibus. Ideo ibi ē quā-
 ritas absqz cōtrarietate. Cōmuniter autē loquēdo notā
 duz: q? est materia in qua: et est materia ex qua est aliqd
 vel ex q? fit. Quod autē est in anima se habet p modū ma-
 terie i q? scd? h ē receptibilis r passibilis r pfectibilis scd?
 sciaz r virtutē. Quo est vero se hēt p modū forme. Iur-
 ta illud boeciū de trinitate. In omni eo qd est citra pmiū
 est hoc et hoc. Scdūz q? ptes entis essentielles dicitur
 dupliciter: vno modo dicitur quod est et quo est et
 iste inueniuntur in omni eo quod est citra pmiū in omni scz
 creatura. Que cum sit per participatōem ens non sua
 essentia: non est bona per essentia: sed p participatōem
 ipius summe bonitatis: quā habet et ordine ad ipsam.
 Ideo differt in creatura quod est bonū et quo est bonū
 hoc ē dōitas. Similiter ergo ens differens in ente crea-
 to: quod est et quo est. Preterea omne ens creatū ē ens
 a deo de nihilo. Itē in eo quod dicitur qd ē: creatura
 intelligitur q? est ens de nihilo. In eo autē quod dicitur
 qd est intelligitur essentia a deo: siue quā accepta a deo
 Scdm primū modum est in creatura potentia receptiua
 et passibilis: iuxta secundum modum potentia actiua.
 Alio modo dicitur partes entis essentielles materia r
 forma. et hec solum inueniuntur in illis solum que a deo
 sunt de aliquo. Corpalia ergo que sunt de aliquo con-
 positōem habent materie r forme. Materia enim est
 de qua est aliquid. Forma vero per quā est aliquid. Di-
 cendum ergo: q? spiritualia et anima rationalis cōpositōem
 habent ex partibus essentialibus que partes sunt
 quod est et quo est: quia sunt a deo et de nihilo. et non
 habent compositōem: que est ex materia r forma pro-
 pte dicit q? non sunt a deo creati de aliquo Sic ergo
 a boecio intelligatur hoc r hoc. r dyaste quādo in mona-
 de a beato dyoniso. Et scdm hoc recipere r agere i ani-
 ma differens est. scz recipere p naturā eius qd dico qd ē
 agere vero per naturā eius quo est. Sic intelligendum
 est quod cōpositio essentialis precedat accidentalem.

C. XIII.

De eodem. Actor.
 Si igitur anima simplex: nō tamē ita vt careat
 omni compositōe. Est eni cōpositio mltiplex
 partiz ad totum. et hec diuersificatur sicut et
 partes: sunt enim ptes integrales: vt partes et rectum
 et fundamentū in domo. Essentiales vt materia et for-
 ma in pposito. Artificiales vt statu et figuratio. Que
 dam etiam sunt partes multitudinis. vt in numeris que
 dam magnitudinis vt in continuis. Secunda compo-
 sitio est accidentiū ad subiectū: que dicitur concretio.
 Tercia potentie ad actum. Quarta cause ad effectum:
 et hec etiam variatur scdm quadruplex gen? cause. scz
 vt dicitur compositū quod est ab alio vt in materiam.
 vel ad aliud vt ad finem. Omni tali compositōe deus
 caret. Unde simpliciter r omnino simplex est Angelus
 autem et anima primo genere cōpositōem partium ca-
 rent: sed tres alias habent. habet igitur anima quod est
 r quo est in sui compositōe. id est potentia passiuā siue
 receptiuā: que se habet ad modum materie. r actiuā:
 que se habet ad modum forme. Sed hec in anima diffe-
 runt solum rōne et non re: qz secundū substantiā suā
 est vtrūqz. scz r passibilis siue receptiua r etiā actiua. r
 ita secundum idē. In rebus autem corporeis differt
 r re r rōne Angelus quidē cōpositōem habet crea-
 tionis et etiam causalitatis. scz ad efficiētē et finem.
 Et etiam compositio eius ad nihilū ex quo est: que cō-
 positio est. Anima vero plures habet etiaz q? angelus
 quia componitur aliis. scz corpi ad faciēdum vniū scz

fuit ille impressio imaginis . sed etiam cum deuitandi et cauendi causa rapitur in ea contuenda q̄ fugiat. Quia non solum cupiendo . sed etiam metuendo inferi vel sensus ipsi sensibilibus: vt acies animi formada ipis ymaginibus sensibilibus. Itaqz aut metus . aut cupiditas quāto vehementior fuerit . tanto expressius formatur acies siue sentientis ex corpore: quod in loco adiacet . siue cogitantis ex imagine . que memorie primetur. Quod ergo est ad corporis sensum aliquid corporis in loco . hoc est ad animi aciem similitudo corporis in memoria. Et quod est aspiciens visio ad eam speciem corporis . et qua sensus formatur . hoc est visio cogitantis ad imaginem corporis in memoria constituta et qua formatur acies animi. Et quod est intentio voluntatis ad corpus visus visio nemqz copulanda: vt ibi quedam veritas triū fiat: quia corpus sit diuersa natura . hoc est eadem voluntas interio ad copulandum imaginem corporis : que est in memoria et visione cogitantis . i. forma quā cepit acies animi ad memoriā redire: vt fiat et bequedā veritas ex tribus: nō iam nature diuersitate discretis : sed vni? et eiusdē substantie quia hoc totum intus est . vt totum vel cōmune vnus animus.

XXX

De fallacia trinitatis exterioris hominis secundum quas homo conformatur huic seculo

Humana itaqz rationalis deformiter viuunt cum fecundum trinitatē exterioris hoīs viuunt . i. cū ad ea que foris fecus sensum corporis formant: nō laudabilem voluntatē: qua bec ad vtile aliquid referat sed turpem cupiditatē qua bis inheret: i. accommodat. Sicut autē cum forma et species corporis interierit . non potest ad eam reuocare voluntas sensum cernētis. Sic cum imago quā memoria gerit obliuione deleta est: nō erit quo animi aciem formadā voluntas recordando retroqueat. Sed q̄ p̄ualet animus non solum oblita veritas nō sensa nec experta cōfingere ea q̄ non expicit augmētando: minuendo: et cōmūtando . et p̄ arbitrio cōponēdo sepe imaginatur quasi ita sit aliquid: quod aut scit non ita esse aut nescit ita esse. In quo genere cauendum est ne aut mentiat̄ur aut decipiat̄ur: aut optinetur: vt decipiat̄ur. Quib? duob? malis cūctatis nihil ei obfunt imaginata pbantasmata: sicut nihil obfunt experta sensibilia resecta memoriter . si neqz cupide appetatur si uuant neqz rursus fugiantur si offēditur . Cum autē in his voluntas relictis meliorib? auide volutatur: immūda fit . atqz ita et cum absunt perniciose et cum adsunt p̄niciosus cogitatur. Male itaqz et deformiter viuunt secundum trinitatem exterioris hominis q̄ illam trinitatem . que licet interius imaginatur exteriora tamen imaginatur . sensibilibus causa vtrōqz peperit . Nullus est eis vti possit etiā bene: nisi sensus . rex . magis memoria teneretur. Et nisi pars maxima voluntatis in superiorib? habitet: eaqz ipsa que cōmodat siue foris corporibus . siue intus imaginibus . corp̄ vbi q̄dquid in eis capit ad meliorem et veriorē vitam referat: atqz in eo si ne: cui? intuitu bec agenda iudicat: acquiescat . Quid aliud facimus: nisi quod nos aplius facere pbibet: cum dicat . Nolite cōformari huic seculo. Quia ppter nō illa trinitas est imago dei: nec tamen omnino dissimilis. Cum enim deus fecerit omnia bona valde: non ob aliud nisi quia ipse summe bonus est: pfecto in quantum bonum est quidq̄ est: habet nō nullā similitudinem ipsius: et si naturalem: vtrōqz rectā et ordinatā: et si viciolam: vtrōqz turpem atqz puerilam. Nam et anime in p̄mis suis peccatis: non nisi quādā similitudinem dei supra . et prepostera et seruilis libertate secūtur. Itaqz nec primis parentib? nostris psuaderi peccatū possit: nisi diceret̄ critis sicut dū. Illa autē sola imago dei est: qua solus ipse superior est. Ea d̄ppe profusū d̄ illo exprimitur inter quas et ipm nulla interiecta est natura.

XXX

In sensu nō sit vera trinitatis imago

Quoniam ergo illius: id ē forme q̄ sit in sensu cernentis: quasi parens est forma corpis et q̄ sit: sed parens illa nō vera: vñ nec illa vera prole est: neqz etiā idē omnino gignitur: qz aliqd aliqd corporei adhibetur vt ex illo formetur . id ē sensus vidētis. Quo circa id amare alienari est. Itaqz voluntas q̄ vtrūqz cōiungit quasi parētem et p̄les magis spūalis ē q̄ vtrūqz liber corp̄. Nam corp̄ illud quod cernitur omnino spūale nō est . visio vero q̄ sit in sensu h̄ admittit aliqd spūale qz sine anima fieri non potest: sed non totus ita est: qz ille qui formatur corpis sens? ē. Ideo autē nec plēn visiois possum? dicere voluntatem: qz erat an̄ visionem: nec q̄si parentem: qz non ex voluntate: s̄ ex visio corpis formata et im̄p̄sa est. Fuit fortasse voluntatis et requiem possum? dicere visioem ad hoc duntaxat vñ . Itaqz ppter hoc nihil aliud videri: quia videt aliqd quod volebat . Non itaqz ipsa omnino voluntas hominis: cui? finis nō ē nisi beatitudo: sed ad hoc vñ interim voluntas videndi finē habet visionem: siue id ad aliud referat siue nō. Tāqz si quisqz velit videre cicatrice: vt inde doceat vulnus fuisse. Aut si velit videre fenestrā: vt per fenestrā videat trāscūtos. Om̄s tales voluntates suos p̄ptos fines h̄nt: qui referuntur ad finē illi? voluntatis: qua volum? beate viuere: et ad illā p̄uenire vitam: q̄ non referat ad aliud: sed amari per se ipas sufficit . Recte ergo sit voluntates: et omnes sibi metē religate: si bona est illa: quo cuncte referuntur. Si autē praua est: praua sunt oēs: et iō recta? voluntatū p̄terio iter est quoddā ascendētis ad beatitudinē: qd̄ certis velut passib? agit . Itaqz bec atqz distorta? voluntatū implicatio vincim est . quo aliq̄ gabitur qui hoc agit: vt p̄uicatur i tenebras exteriorē. Beati ergo q̄ facti ac moribus cantat̄ canticū gradūū et ut bis qui tradit peccata: velut restem longā. Sic ē autē reāqz voluntatis quas dicim? finem: si adhuc referatur ad aliud: sicut possum? requiem dicere pedis esse in ambulādo: cum ponitur: vñ alius im̄tas quo passib? pergitur. Sic cum aliqd ita placet: vt in eo cū in aliqua delectatōe voluntas acquiescat: nō quom est tñ illud quo tenditur: sed et hoc ad aliud referatur: vt deputetur non tanq̄ patria eius sed tanq̄ refectō vel māsio viatoris.

XXXI

nec in fantasia similiter vbi sit infanta trinitatum alternatō

Porro in alia trinitate illā speciem q̄ in memoria cogitatis . sed nec illa vera parens: nec alia vera proles est. Quāuis enī forma q̄ est in acie recordāns et ea fiat que inest memorie . tamē ipsa acies nō inde et igitur . sed erat an̄ illam . Difficili? iam plane discernitur . utqz voluntas que memorie copulat visionē nec parens nec p̄les sit alicuius corp̄ . q̄ quidē vtrūqz ita iungit ut tāqz vñ singulariter appareat . ut discerni nisi rōne possit . atqz illud primū videndū est . non esse voluntatem remissēdā: nisi vel totū ul' aliqd eius rei quas remissū volum? in penetrabilib? memorie teneamus . quod enim omni ex pre obliti sumus ab eo nec remissēdā voluntas exoritur. An̄ intelligi potest: voluntatē remissēdā ab his reb? q̄ memoria continetur p̄ducere. Quāctis his simul que modo per recordatōem credendo exprimitur id ē ex copulatōe rei cuius recordati sum? et visionis q̄ inde facta est in acie cogitantis cum recordati sumus . Ipsa que vtrōqz copulat voluntas: requirit aliud : quod quasi incitum est atqz contigūū recordanti . tot igitur bu? generis trinitates: quot recordatōes sunt: quia nulla ē ea? vbi bec tria nō sint: qz vno non potest acies animi simul omnia que memoria tenet vno aspectu contueri : alternatē viciisim trinitates cogitanti: itaqz illa innumerabiliter numerosissima trinitas . id est que facultatē

... in sensu nō sit vera trinitatis imago
 Quoniam ergo illius: id ē forme q̄ sit in sensu cernentis: quasi parens est forma corpis et q̄ sit: sed parens illa nō vera: vñ nec illa vera prole est: neqz etiā idē omnino gignitur: qz aliqd aliqd corporei adhibetur vt ex illo formetur . id ē sensus vidētis. Quo circa id amare alienari est. Itaqz voluntas q̄ vtrūqz cōiungit quasi parētem et p̄les magis spūalis ē q̄ vtrūqz liber corp̄. Nam corp̄ illud quod cernitur omnino spūale nō est . visio vero q̄ sit in sensu h̄ admittit aliqd spūale qz sine anima fieri non potest: sed non totus ita est: qz ille qui formatur corpis sens? ē. Ideo autē nec plēn visiois possum? dicere voluntatem: qz erat an̄ visionem: nec q̄si parentem: qz non ex voluntate: s̄ ex visio corpis formata et im̄p̄sa est. Fuit fortasse voluntatis et requiem possum? dicere visioem ad hoc duntaxat vñ . Itaqz ppter hoc nihil aliud videri: quia videt aliqd quod volebat . Non itaqz ipsa omnino voluntas hominis: cui? finis nō ē nisi beatitudo: sed ad hoc vñ interim voluntas videndi finē habet visionem: siue id ad aliud referat siue nō. Tāqz si quisqz velit videre cicatrice: vt inde doceat vulnus fuisse. Aut si velit videre fenestrā: vt per fenestrā videat trāscūtos. Om̄s tales voluntates suos p̄ptos fines h̄nt: qui referuntur ad finē illi? voluntatis: qua volum? beate viuere: et ad illā p̄uenire vitam: q̄ non referat ad aliud: sed amari per se ipas sufficit . Recte ergo sit voluntates: et omnes sibi metē religate: si bona est illa: quo cuncte referuntur. Si autē praua est: praua sunt oēs: et iō recta? voluntatū p̄terio iter est quoddā ascendētis ad beatitudinē: qd̄ certis velut passib? agit . Itaqz bec atqz distorta? voluntatū implicatio vincim est . quo aliq̄ gabitur qui hoc agit: vt p̄uicatur i tenebras exteriorē. Beati ergo q̄ facti ac moribus cantat̄ canticū gradūū et ut bis qui tradit peccata: velut restem longā. Sic ē autē reāqz voluntatis quas dicim? finem: si adhuc referatur ad aliud: sicut possum? requiem dicere pedis esse in ambulādo: cum ponitur: vñ alius im̄tas quo passib? pergitur. Sic cum aliqd ita placet: vt in eo cū in aliqua delectatōe voluntas acquiescat: nō quom est tñ illud quo tenditur: sed et hoc ad aliud referatur: vt deputetur non tanq̄ patria eius sed tanq̄ refectō vel māsio viatoris.

numeratis excedat: nec tñ infinita si numer? i memoria
reconditur: rerū non excedatur. Sed hinc etiā aduerti
potest aliud esse: quod recordatus memoria tenet: et aliud
quod inde in cogitatioe recordatis exprimitur: quis tñ
vtriusq; copulatio vñū et idem videatur: qz meminit
si possum? cozpoz species nisi tor quot sēsū? et qntas
sēsū? et sic sēsū? Et cozpus em̄ sēsū eā i meoria dicitur
animus. Visiones aut cogitatioes ex his qdem rebus
que sunt in memoria: sed tñ infinite multiplicātur et va
riantur. Anum quippe solem memini: qz sicut est vnus
vidi: si aut voluero duos vel tres: uel quor uolo cogito
sed ex eadez memoria qua vñū memini: formatur acies
multos cogitatis: et tantū memini. si enī maiores uel mi
nores q̄ vidi memini: tam nō memini qd̄ vidi: et id non
memini. Maiorem tñ pro uoluntate cogito uel minore
q̄ memini et vidi: quāq; etiā cogitare i promptu mibi
est: cum rotundū meminerim: et cuiuslibz coloris cū solē
viridē nūq; videri: et ideo nec meminerim. atz ut solē
ita cetera. be aut rez forme qz cozpales sunt: errat qd̄
anym? eaz cas opinatuz eo mō foris esse: quomō intrus
cogitat. ut cum interierint foris: et adhuc memoria retū
tenet. uel cum aliter etiā q̄ memini cum recordādi
sine: sed cogitandi uarie formātur. **XXXII.**

Quōd nō sōlū vera sed etiā ficta p̄ trinitatem
memorie vel imaginatiois aduertitur

Essēntie tamē credim? etiā vera narratioibz q̄
ipsi sensibus p̄ceperunt: que cū ipso auditu qñ
narratur: cogitamus nō videtur ad memoriam
retroquere acies: ut fiat visiones cogitatus: atz illa tri
nitas nō hic videtur expleri: que fit cum uolūtas in me
moria latens: et visio recordantis tercia uolūtas copu
lantur. Sed si intelliger? cōsideremus: nec tunc exet
citur memorie modus. Neq; enī uel intelligere posse
narratem: si ea q̄ dicit: et si contexta tunc p̄mū audire
non tñ generaliter singula meminit: qui enī mibi nar
rat aliquem montes silua exutum: et oleis indutum ci
narrat: qui meminerim species et montū: et siluaruz: et
oleaz: que si oblitus essem quid diceret omīno nescirez
et ideo narratōem illam cogitare nō possem: ita fit ut
omnis qui corpalia cogitat: siue ipse fungat aliquid: siue
audiat: aut legat: uel p̄cetera narratem: uel futura p̄mū
ciantem: ad memoriā suam recurrat: et ibi repiat modū
qz mēsuram omniū formaz quas cogitans intuetur.

Ita neq; colorē quē nūq; vidi: neq; sonū quem nūq;
audim: nec aliqd̄ quod nūq; sensit: potest quisq; omīno
cogitare: ac si corpale aliquid. propterea nemo cogitat
nisi qd̄ sensit: quia nemo corpale aliquid memini: nisi
quod sensit: sicut in corpalius sentiendi: sic in memo
ria est cogitādi mod? . sensus enī accipit specieē a cozpe
qd̄ sensit et a sensu meoria: a meoria uero acies cogitā
tis. Volūtas porro sic adiūgit sensum cozpi: sic memo
ria sensui: sic aciem cogitatis memorie. Que aut̄ con
clit̄ illa atq; coniūgit. ipsa etiaz disiūgit et sepat. id est
uolūtas. Sed a sentiēdis cozpibus motu cozpis sepa
ratur sensus cozpis. ne aliquid sentiam? uel ut sentire
delinamus. ut cum oculos ab eo quod videre uolumus
auertimus. uel claudim?: uel aures a sonis. et sic de aliis
Ita motu cozpis agit uolūtas: ne sensus cozpis rebus
sensibilibz copuletur: et agit h̄ qñrū potest. Nam cum
in hac actione propter conditōem seruilis mortalitatis
difficultatē patitur. cruciatus est consequēs. ut uolūta
ti nibil reliqui fiat nisi tolerātia. Memoriaz uero a sen
su uolūtas auerit. cum in aliud intenta. nō ei finit in
bereze presentia. Itaz mibi sepissime euenit. ut plecta
pagina uel epla. nesciam quid legerim et repetam. in
alio quippe intento nutu uolūtatōis nō sic est adhibita
memoria sensui cozpis. quēadmodum ipse sensus adhi
bitus est literis. Ita et ambulantes intenti in aliud
uolūtatē. nesciūt qua transferūt. Jam porro ab eo qd̄

in memoria animi est. acie uelle auertere: nibil est aliud
q̄ inde nō cogitare. In hac igitur distributōe ubi qua
tuor species repūtur. uolūtas quasi prole cum paren
te ter copulat. Et vñdecimq; procedat. nec parens nec
proles dici potest. **XXXIII.**

Quod ex his que memini? conuincimus aut
fingimus ea que non vidimus.

Tentim si non memini? nisi quod sensimus
neq; cogitamus: nisi quod memini? cur ple
rumq; falso cogitam? cum ea que sensimus? non
vriq; falso meminerim? nisi qz uolūtas illa quā conū
ctricem et sepatricem huiusmodi rez demonstrat. for
mandam cogitatis aciem p̄ condita memorie ducit. ut
libitum est. Et ad cogitanda ea q̄ non memini? ex eis
que memini? aliud hinc aliud inde ut fumat appellat
que in vñā visiones coeuntia. faciūt aliquid quod ideo
falsum dicatur. quia uel nō est foris in rez cozpearum
natura. uel non de memoria videtur exp̄ssum. cū tale ali
quid nos sensisse meminimus. Quis enī vidit eignum
nigz: facile ē tñ figurā illā quā videndo nouim?. nigro
candore pfundi que etiā in aliis cozporibz vidimus. et
quia utruq; sensimus: etiā utz qz meminimus. Quia
propter dum cōtūcta cogitamus. que sigillatim sensa
memini? videmur nō id quod meminimus cogitare:
cum id agamus moderatē memoria: vñ sumimus omnia
que multipliciter et uarie pro nostra uolūtatē cōponim?
Nam neq; ipas magnitudines cozpoz quas nūq; vi
dimus: sine opere memorie cogitamus. Quantum enī
spaci solet occupare p̄ magnitudinē mundi nō obtulit
intm̄ extendimus qualibz cozpoz moles. cum eas ma
ximas cogitamus. Et ratio quidē p̄git in ampliora: s;
fantasia nō sequitur. quippe cū infinitates quoq; intru
eri ratio non renūciat quā nulla visio cozpalia cogitā
tis app̄hendit. eadem ratio docet etiā minutissima cor
poralia infinite diuidi. Cum tñ ad eas trinitates uel mi
nurias perueit fucrit: quas uisus memini? extiorē
minutorēq; fantasias iam nō possumus intueri: quis
ratio non desinat p̄sequi ac videre. Ita nulla cozpalia
nisi q̄ memini? aut ex his q̄ memini? cogitam? s; qz nu
merose cogitari possūt: que sigillatim sūt exp̄ssa meorie
vidēda mēoria mēsurā: ad uisioez uero nuici? p̄tine
re: quia licet innumerabilis sit multiplicitas talū visio
num. singulis tamē in memoria p̄scriptus intrā gref
sibilibz modus. Mēsurā igitur in memoria: in uisio
nibus numerus apparet. sicut in ipis cozporibus est
mēsurā quedam: cui numerosissime coaptatur sensus
vidētū: et ex vno uisibili multoz cernentium formātur
aspectus. Ita ut etiā vnus propter duozum oculoꝝ nu
merum plerūq; vñā rem ipse geminata videat. In his
igitur rebus vnde visiones exprimitur: qdam mēsurā
est. In ipis aut̄ visionibus est numerus: uolūtas autē
que illa coniūgit et ordinat: et quadam uitate copulat
nec sentiendi aut cogitandi appetitum: nisi in his rebz
vñ visiones formātur: acquiescens collocat. ponderi si
milis est. Quapropter hec tria mēsurā numerum et
pond? etiā i ceteris rebus omibz aduertamus. **XXXIII.**

De imagine trinitatis in mēte Hugo ubi s

Huma rationalis ex imagine dei habet rationē
et ex similitudine caritates. Caritas uero in se
metipa representat trinitatem. Hanc in presenti
fides sequitur: spes in celum vqz comitatur: caritas p̄
bennter amplectatur. Appareat ergo similitudo dei in
motibus. p̄ natura: in operibz p̄ iusticia. in uirtutibz p̄
gratia. ut motibus natura peronerit: ut iusticia ope
ribz comprobetur ut gratia uirtutibus compleatur.
Actor. Trinitatis imago est in ania: quo ad memo
riam: intelligentiam: et uolūtatē: uel amozes: et hoc
triplici similitudine qz se3 bec tria sunt vna essentia: vna

vires et ad se invicem referuntur: sicut ille tres psonae et etia quia equalia sunt et quia se invicem capiunt. In his tria etia triplex est dissimilitudo. scilicet quia ita sunt in homine uno: que tamen non sunt homo. Et quia homo bis illa tria non est tres: sed una psona. Et quia sunt hominis virtus: non autem homo unus. Alter autem assignatur in anima hoc imago: scilicet quantum ad mentem: et sui noticia et amorem. de mente cui sui noticia nascitur: quod si super se ipsas reflectatur: scit quid est: et quod imago dei est: a quo est: et ad quem finem est. Et ex utroque scilicet mente et sui noticia: procedit amor sui ipsius. Hoc quoque tria equalia sunt: et se invicem capiunt. Similitudo autem dei anima habet in se: quo ad virtutes et effectus eorum. Nam etsi deo non putatur credere vel sperare: propter sui effectus fidei est assensus: punitur veritati super omnia: et propter se: quod virtus facit deus: etia verius quam homo. Effectus spei est deo credere super omnia: et propter se. hoc etia facit deus. Sicut et de effectu caritatis: quod est diligere. Sed tamen similitudo multiplex est. Prima omnimode identitatis: quod filius dei similis est patri. Secunda proprietatis: sicut formati de qua scilicet dicit Aristoteles: proprium est qualiter scilicet eam simile vel dissimile dicit. Tercia representatio: qua scilicet aliquis patri suo similis dicitur: quoniam mores eius imitatur. Et hoc ultimo modo assimilatur deo homo. scilicet diversis operatione: que est virtutis effectus. **XXV.**

De similitudine omnium rerum in anima

Duo ubi supra. **D**uo sicut mundus iste scilicet visibilis quasi spiritus quidam distinctio est ordinata: terra scilicet aqua: aere et herbe: sicut firmamento: ipsius summo celo quod empiricus vocat. sic anime in mundo sui corporis peregrinanti quibus progressus sunt ad sapientiam: scilicet scilicet: imaginatio: ratio intellectus et intelligentia. Quibus etiam progressibus: rationalitas exercetur ad sapientiam: et quatuor effectibus ad caritatem. Anima igitur ad similitudinem totius sapientie facta: omnium similitudinem in se gerit. Et etiam a pro diversitate est omnium similitudo: habet scilicet in se virtus quibus omnia investigat: et omnibus similes existit: cum sit una. Similis terre per sensum: aque per imaginationem: aeri per rationem: firmamento per intellectum: celo per intelligentiam. Similis est lapidibus per essentiam: arboribus per vitam. Animalibus per sensum et imaginati onem: hominibus per rationem. Angelis per intellectum: deo per intelligentiam. et sicut deus omnibus est capabilis et participabilis: sic anima capax est omnium. Et libro fontis vite. Substantia simplex forma est omnium: in intelligentia igitur et anima non apprehenduntur res: nisi per formas suas: et forte non contingunt nisi cum formis: propter similitudinem et convenientiam eorum in genere. Itaque sicut virtus est receptibilis formarum sensibilium: sic et anima virtus est receptibilis formarum intelligibilium. Tu vero si res visibiles ponas intelligibilium exemplis: apud te factis erit imaginatio res intelligibilium: Omnis autem forma vult id quod imaginatur per eam: denique postquam intelligentia non habet propriam formam in se: et est apprehendens omnium formarum semper: necesse est ut forme res omnium sint sibi forme. Et libro de causis. Omnis intelligentia plena est formis: scilicet quod est supra se: et quod est sub se: intelligit res sempiternas: que non destruantur: neque cadunt sub tempore. Et libro Aristoteles. de anima tertio. Est igitur anima: sicut iam dicitur est: quodammodo omnia que sunt. Omnia namque sunt aut intelligibilia aut sensibilia. Verum in anima non sunt ipse res: sed eorum forme vel species. Itaque sicut manus est organum organorum: sic intellectus est species specierum: scilicet quibus species est sensibilem. **XXVI.**

De differentia anime humane ad beatam et ad angelum. Bennadius ubi supra.

Solum autem hominem credimus animam habere substantiam: que etiam exuta coeque vivat: et sensus suos et ingenta vivaciter teneat. Non enim cum carne moritur: quoniam ut dicitur est: non carne seminat. Animalis autem anime substantie non sunt: sed cum ipsa carne carnis vivacitate nascitur: et cum carnis interitu finitur. Ideoque nec ratione reguntur. sic plato et alexander putant. sed ad omnia nature iudicia ducuntur. **D**uo ubi supra. Sensus quidem et imaginatio cum ceteris animalibus communia habent: videtur scilicet scilicet visibilia: et visus recordatur. In quibus etiam sensus: quoniam iustum fuit: quibus nihil dandum erat in intellectu: aliquid ample daretur in sensu. Et est ratio tanto maiore necessitas iudicis hominum exercende rationis. pro maiorem defectum patitur sensu altitatis. Ratio autem inde incipit: ubi aliquid occurrit: quod nobis cum animalibus non sit commune. **A**cto: Ita quoque humana in hoc differt ab angelo quod corpus est visibilis: et quia non habet distinctio personali tatis: et quod vni quidam habet opponendi et dividendi intelligentia cum sensibilibus: quod non habet angelus. Et quod licet inter eam et deum nihil est medium: quoniam ad naturam: etiam quoniam ad eternam fructus: est tamen quantum ad presentem illuminationem: quod ipsa recipit ab angelis: aut a deo. Item quod anima ad beatitudinem ordinata est in se et in corpore: angelus autem tamen in se. Et notandum quod cum persona sit nature rationalis individua substantia: in tribus tamen est personalitas. Unde scilicet quod triplex est distinctio personalis. In deo scilicet tamen secundum originem. In angelo tamen secundum distinctio personali scilicet utriusque. Quia et secundum distinctio personali differt ab alto. Et secundum originem vni est ab alto: sicut in personis divinis. **U**bi haec distinctio tripliciter variatur. Aut enim est origo et non habet originem: et sic est in patre. Aut habet originem et est origo: et sic est in filio. Aut habet originem: et non est origo: et sic est in spiritu sancto. Ecce distinctio personalitatis in tribus personis secundum tres differentias: Quarta vero differentia est facere partem personam: scilicet quod nec esset origo: nec haberet originem: ubi esse non potest. Tamen persona increata esse non potest: quod distinguibilis ab aliis non esset: sed haec est divina essentia: quod nec distinguitur nec distinguitur: sed communiter partem personis. **H**abent autem omnium personalium distinctio nulla in anima reperitur. **XXVII.**

De quantitate anime.

Et autem anima in singulis partibus corporis tota: quantum ad totalitatem essentiae: id est perfecti est: non tamen tota: id est secundum omnem sui potentiam vel virtutem sive operationem. Multitudo autem potentiarum non infert maiorez vel minorez in anima sed multipliciter. Tanta est igitur in sui corpore vna parte vel in duabus: quanta in omnibus: sed non tam multiplex. Non est ergo propter quanta quantitate sed virtute: et haec quantitas penes operationem attenditur. Prima autem eius operatio: est vivificare: alie vero sunt illa mediantes. Alter etiam potest dici quanta: scilicet quantum ad certum nature sue terminum vel modum quem habet omnis creatura: quod solus deus est immensus. **A**ugustinus in libro de quantitate anime. Si figuram planam optima circulus est: in quo nihil est puncto potentius: quod im partibile est. Quid mirum si anima neque corporea sit neque alius quantitatatis: cum tamen et tantum valet in corpore: ut penes eam sit regimen omnium membrorum: et quod si cardo quidam in agendo cunctarum corporum motuum. Sic enim et pupilla quasi quidam punctus oculi est: in qua tamen tanta vis est: ut ea dividendum celum: cuius ineffabile spatium est: et aliquo eminenti loco cerni collustrari possit. Oculi etiam aequale qui nostro brevior est: cum illa tam sublimi volat: ut etiam a nobis in tanta luce difficile cernatur: latentem videt sub frange lepusculum: et piscem sub fluctibus. Non est ergo mirum: si ratio incorporea: que aspectus est anime: tot imagines et raras

[Marginal notes in a smaller script, including the word 'CXXVII' and other references.]

contineat: cum corpalis oculus tanta comprehendat etiam in bestis. Si vero magnitudo corporis magnipendenda esset: pl^u nobis sapienter elepbanti. et alini plus apib^u. Non ergo aberrat a vero animi carere: omni corporea magnitudine: quis qualibet corporis magnitudines imaginari queat.

XXXVIII.

Crescente corpore anima non crescit nisi forsitan in virtute et disciplina.

Sicut queritur quomodo anima non crescat pueris crescentibus? et proficentibus: cum ratio et intelligentia in ea crescat. Ad hoc sic respondetur. Quia est equalitas quidam vite: rationi vndiqz consentiens. Si autem virtus equalitas est: similior est illis circuli: quod quibus alia plana figura. Hinc est illud Oracii cum sapienter descendit fortis in se ipso: totus teres atqz rotundus. Si ergo circulus non qualitate: sed equalitate ceteris figuris pstat quanto magis virtus non magnitudine: sed congruentia rationum atqz concordia ceteras affectiones animi superat. Quia autem puer proficit laudabiliter: non ad aliud quam ad virtutem proficit. Et si aliud est profectus: aliud magnitudo: aliud matius: aliud melius. vtiqz pueri cum crescendo proficiunt. in anima non maior: sed meliora sunt. Si autem id faceret membrorum magnitudo eo quodque prudentior esset: quo longior. Sed querit quomodo profectus iste temporis spacio: licet non membrorum fiat. Ad quod respondeo: quod nec ipsa corpora et tempe habent ut crescant: cum multotiens inveniuntur amoliora breuiora. non solum in senibus. sed etiam in pueris. His enim crescendo in corpibus est. non in temporibus in quibusdam felicitate nature numeris occultis. et ad diuocendum difficilibus. Est autem virtus et potentia quodam generis magnitudinis. secundum quam magnus fuisse dicitur non solum hercules gigas. sed etiam alexander quinquagidalis stature. Item queritur quare est hoc quod puer ifas non loquitur. sed crescendo hoc acquiritur. Ad quod respondeo. quod anima non crescendo sed discendo hoc acquiritur. Si autem dicitur crescere discendo. ergo oblitiscendo de crescit. Est tamen pericia crementis genus. et crescit anima discendo. dediscendo de crescit. sed translato verbo. Adagium tamen refert. qualia sunt illa que discat. Nam sicut in corpore tria sunt genera incrementorum. vnum necessarium quo naturalis convenientia impletur in membris. Alter quo superfluum quod integra vtilitate in membris augetur. ut sicut digiti et similia. Tertium noxium. ut gibber et quilibet tumor. qui expugnata bona vtilitate super crescit. Ita in animo sunt quedam quasi naturalia incrementa. cum honestis et ad bene beateqz viuendum accommodatis disciplinis augeri dicitur. Cum vero ea dicimus. que mirabiliora quam utiliora sunt: quod non nullis rebus plurimum oportuna de secundorum genere superfluo dicenda sunt. Non enim si rebicent: ut varro auctor est: ita populus delectatur: ut rex fieret. id nostrum animi nullo artificio augendum parare debem? quod nec maior est quam humani sunt dentes habere vellem? si audissemus quod aliquis dentium motu hostem suum occidisset. Noxium vero genus est artium quo animi vtilitudo sancitur. Nam odore et sapore mirabiliter diuincare pulmenta: et quo lacu piscas capere sit: ut quotiens vinum sit nosse miseranda quedam peritia est.

XXXIX.

Nec fortitudo corporalis consistat in incremento corporis vel etatis.

Item queritur quomodo vires anime secundum etatem aliqui crescant sicut et vires corporis que ipsi anime sunt. Ad quod respondeo. vires non magis est in corporis vel etatis incrementis: quam in exercitacione et pfortitudo membroz. Inde est quod pueri et iuuenes multo plus utinens proficiunt sine defectu et fatigacione quam adhibere fortissimum: et que ipsi postea: cum se ad alia studia tradiderint in ipsi et luctatoribus non tam faciunt vires magnitudo cor

potis: que nodi quedam et rhoti lacertoz et nerui figuraz eod gruedo: que tamen oia par: ualere: nisi vis artis exercitacionis accedat. Quia sepe maiores a minoribus in certamine virium vel cursu superantur. Hinc etiam celeberrime vulgaris est: hominem tollendo quotidie vitulum paruū egisse: ve cum etiam thaurū sine sensu maioris oneris: quod paula rim additur tollere ac sustinere possit. Hinc autem quoddam animalium maiora corpora eo amplius aliquid habent virium: quo maiora sunt: inde est: quod naturali lege cedunt pondera minora maioribus: non modo cum ad proprium locum suapte nutu ferunt: ve humida et terrena corpora in ipsi mundi medium: qui est infimus: cursus. acra et ignea sursum versus. Nec etiam cum aliquo tormento aut tactu aut impulsu in aliena ire coguntur. Nam si ex alto di miseris duos lapides disparis quantitates: citius maior ad terram perueniet. sed si ei minor subiciatur: eoque incuti rabiliter occupetur: cedet profecto simulque in solum reducitur. Item si maior surfum iacularetur: et minor in terram iactaretur: minor repulsus ire cogeretur in celum. Adhuc tamen interest: quanto in se agatur impetu. Nam si minor aliquo vehementi tormento iactetur: et maior languidus: quibus ab eodem resiliat: retardat illum tamen aut etiam retro agit: pro modo ictus et ponderis. Hinc rationem agerunt vires animalium: pondus enim corporis nutriti anime acrum multum valet magnitudine propria: si virtus anime ad mouendum corporis pondus neruis qua si tormentis vitur. Nervos autem vegetat nobiliorisque efficit siccitas caloz moderatus laxat autem et infirmat humidus rigor. Unde est quod per somnum qui frigidus et humidus est membra languescunt: et conatus exasperati multo est debilior. Ideoque nihil est fractius et tenerius litargicis. Eodem vero quidam freneticus quibus vigilie et vini vis et acute febres. et tot calida: pl^u nimio neruis tendunt atqz durant: maioribus viribus sunt: que cum erant intergra vtilitudo cum corpore egerudie sit attenuat et etalus.

XXX.

Quia de viribus corporis non crescat.

Se igitur iuuu anime: et neruoz quodam machinamento: et podere corporis: cum sunt ea que vires vocantur: voluntas nutu et ibet: qui promoz fit spe vel audacia. Revertitur autem timore: et multo magis desperat. Nam in metu cum aliqua spes subest: vehementiores vires apparere solent. Machinamento vero et figuratio quedam corporis coaptat. temperatio modificat. vtilitudo confirmat exercitacionis industrias. pondus dat moles membroz: qua etas et nutrimenta copant. instaurant autem sola nutrimenta. His omnibus qui equaliter preualeat: mirandus est viribus. et tanto est alio alio validior: quanto plus cum ista deficiunt. fitque sepe ut priuati nutu: melioris machinamento. alius quis paruū corporis pondus egerit: alium maiori mole predictū vincat. rursumque non nunquam tanta moles est: ut etiam si imbecillior nisi agatur: obruat tamen paruus aduersarium multo vehementi inuicentem. Non ergo crescit anima cum puer crescit in viribus. Nam cum puero nutus sit integer ad trahendum aliquid vel repellendum. verumtamen propter recentem minusque profectam confirmacionem adhuc sunt inhabiles propter humorem qui in illa etate exuberat. Adhuc propter nullam exercitacionem languidi. pondus vero corporis adeo est eriguum ut ne ab alio quidez impactum grauius vigeat. oportum? ad accipiendam quam ad inferendam molestiam. Dec autem postea oia per etate ad duntur corpore non anima crescente. Item si anima crescit de viribus corporis quibus solum nutus accommodat: quanta magis crescere dicenda est de copia doctrinaz: quanta ipsa sola possidet. Quod si crescit anima cum vires ille crescat. de crescit et cum deficiunt: ut in senectate: et in labore studioz. Sed hisdem viribus doctrine augeri solent et etrus. Nihil autem eodem rege simul augeri potest et minus.

Non crescit anima d' viribus maioribus in maiori etate. Alioquin dicenda erit crescere de infanta et frenetis: de quibus plerumque vires crescunt.

ANIMA CORPIS NON COMENSURATUR LIEZ P TOTUM DIFFUSA SENTIAT

Est hec qritur cur anima sentit vbiqz corpis si no rata est: quata et corp? Ad quod respondeo. Sensus est passio corpis p se ipsa no lateris aiaz. Potentior aut et melior est anima q totum corpus. Et igitur oculi tantu p animam possunt: ut ibi sentiat vbi n' sit: qro magis b' ipa pot aia id e' vt aia ibi sentiat vbi n' sit localiter diffusa: qn quidez ocul? qui corp? est visus no in loco suo patit: qd n' n' q' sine aia pateret. Deniqz si magnitudo corpis magnipendenda esset: elephas boie p' sapet. odore ar et sapore mire pulmenta diuidicare et quo lacu piscis cap? sit: ul' quo territorio vini nosse miserada quippe qdam pericia est. Et his artibus cum quasi creuisse anima videtur. qz neglecta me'te deflucit in sensus n'bil aliud q' tumuisse vel etia' contabuisse iudicanda est. Idem i' li. de mortalitate anime. Mores quidem omnis qui occupat locu non est in singlis partibus tota: sed in omnib'. Quare alia pars et' alibi est et alibi alia. Anima vero no modo vniuersi mole corpis sed etia' vnicuiqz p'cule illius tota simul adest. Partis eam corpis passioez tota sentit. nec in toto n' corpore. Cum eni quid dolet in pede oculus aduertitur: lingua loquitur: manus admouet. quod n' fieret: nisi id quod anime in eis partibus e' et in pede sentiret: nec sentire qd ibi f' etu' est. absens possit. No enim nuncio aliquo creabile est fieri non sentiente quod n'ciat. qz passio q' fit non p' p'umatione' molis currit: vt ceteras anime. pres que alibi sunt latere no' sinat. Sed illud tota aia sentit quod in p'cula pedis fit. et ibi n' sentit vbi fit. Lora igit' singlis partib' simul adest: que tota simul sentit in singulis. Nec n' hoc modo adest tota: vt cadors vl' alia huiusmodi q'litas in vnaquaqz pte corpis tota est. Na quod in alia parte patit cadors immutatioez: pot ad cadorez q' est in alia parte non p'rinere. Quappter scdm partes molis a se distates: et ipe a se distare p'vnicitur. Non autem ita esse in anima per sensum: de quo t' itum est probatur.

ANIME ET LACERTARUM AC VERMII INCOEPORE SUNT ET INDIVISIBILES

Idem in libro de quantitate anime. Ad hec qritur de caudis lacertar: q' amputata a cetero corpore palpitant: q' palpitatio mirum est si sine anima fiat. Si aut' sit per animam: qm anima nulli habet spaciū: que etia' p'cedi cu' corpore pot. Ad quod respondeo: igne et aere q' duo per aie p'sentiam tenentur in corpore terreneo et humido: vt omnium quatuor fiat contemptio: du' post eiusde anime abscissum ad superna euadere ac se mouere expe'it illa cor puscula: tanto concitatus qro plaga recitioez subito erupunt. deinde motum languescere. Postremo desine r. dum min' minusqz fit quod effugit: ac deinde totuz euolat: sed huic rom obuiat. quod nuper asperit in vermiculo qui multipes appellat. Hunc eni cum vnus de adulescentib' quos ego in liguria docebaz: verso stillo quem tenebat. meoz percussisset: p'nuce ambe partes corpis ab illo vulnere in contraria discesserit. rata peduz celeritate ac n'bilo imbecillioze visuz: q' si duo hui' eemodi animata esset. Quo mirado exterriti: causeqz curiosi: attulerit eade' frustra ad me et alipiu' adhibuit alacriter currena. Neqz nos paz' comori. ea currere i' tabula quaq' versum poterat cernebam: arz vnu' ipoz stilo ra etuz p'ozqzbat se ad doloris loci: alio n'bil sentieze: sed suos alibi mo' pagente. Quid plura. Lemptauim' q' ten' id v' ileret: arz vermiculu' imo ia' vermicol' i' mltas pres cocidim'. Ita oes mouebatur: vt rotides separatum

natos ac sibi qz vixisse putare possem? nisi a nobis id factu' fuisset. S'z n'bil e' q' alius vermiculu' pueriliter et meamus: q' v'vicitatis et numerositatis eius causas non valeamus afferre. Cum nobis co'fer multus ratio: mbus anima non p'rinet loco: et ideo nullus talis esse quantitate' qualem ceruimus in corpib'.

SENSUS EIUDEM SENTIENTE PER EXEMPLI

Quomodo igitur sonus ad aures pertinet: significatio ad mentem. est in aliquo nomine son? et intelligentia: velut in animato corpore et aia et cum nomen p' littera tanq' per pres diuidi potest: intelligentia non potest quia nec longa: nec lata est: et casu' nomic' ita diuiditur: quasi dilamato corpore anima discedit: q' significatorem qua' habuerat: perdit. In q'busda' tamen noibus vniut partes litterar: quasi frustra corporum anima non diuisa: vt in hoc nomine lucifer quod in duas partes secutu in vtraqz viuut: vel pot' quasi viuut. Non eni eandem vna. i. significatorem habet diuisus qua' integ'z. Sunt aut' locus et ipus duo quedam: quibus omnia que sequitur occupantur: vt potius que occupat. Quod oculis sentimus p' locum diuiditur. quod aurib' p' ipus. Sicut aut' ille vermiculus plus loci totus q' ps eius occupabat: ita maiorem temporis moras tenet: cu' lucifer dicitur: q' si luci tantum diceretur. Quare si hoc viuut significatorem in ea diminutione ipis: que diuisio illo sono facta est: cum eadem significatio diuisa no' sit non em' ipsa per tempus distendebatur sed son? ita exi stimandum est secto vermiculi corpore: quaq' in minor loco pars eo ipso q' pars erat viuueret. no' omnino aiaz scetam: nec loco minore' minor' esse factam. licet integri aiantis mebra oia p' maiore' locuz porrecta sil possident. Non enim locum ipsa: sed corpus quod ab eadem agebatur tenebat: sicut illa significatio non distenta p' tempus: omnes tamen nominis litteras suas moras ac tempora possidetes: velut animauerat atqz copulerat.

DE LOCO ANIME CORPORALI. Cassiodorus in libro de anima.

Anima ergo tota est in partibus suis: nec alibi minor: alibi maior. sed alicubi intentius: alibi remissius: vbi tamen vitali intentione porrigit colligit in vnus et copular. membra sua no' sunt diffuse re vel contabescere: que vitali vigore custodit. Huius q' suscepte p'nta corporis vita e'. Mors aut' ei' abscissus. In corpore aut' posita: vbiqz cogitacione quasi distenditur: nec tamen a se vel a corpore discedit. sed in se ipsa tan q' in magno currens spacio puagatur. Atoz. Alia esse dicitur in loco mltipliciter. Dicitur eni esse aliquid in loco proprie p' circūscriptioe: et sic coeuent soli corpi proprie. Huius aut' p'prie p' diffinitioez vl' p' determinacione: et sic puenit angelo et anime separe: qz ita e' veter qz alicubi q' no' alibi. Tercio modo p' presentia in oparone: et sic dicitur deus esse in omni loco. Anime aut'z pueniut oes ille modi. Primus tamen no' est proprie: s' per accidens: scz in quatum vnita est corpore. Et corp' qdem prohibet aliud corpus a loco in quo est: s'z nec aia corpus: nec e' contrario. Sicut sicut corpus vnu' aliud: sic anima aiam prohibet a loco suo. Quia separant ab inuicem et essentia et oparone. et loco. Vn' non possunt due anime in eodem corpore esse n'bil tam' prohibet deo nem esse in humano corpore. licet anima sit in qualibet eius parte. quia anima est ibi p' vnione'. Deo enim aut' neq' q' ideo possunt ibi simul esse. Quidam etia' dicit q' deo mon in vacuitate ventris vel capitis est. vbi anima no' est. Dugo vbi supra. Alia si cor' oca' esset partibus

Liber

Ad hanc qritur: cur anima sentit vbiqz corpis si no' rata est: quata et corp? Ad quod respondeo. Sensus est passio corpis p se ipsa no lateris aiaz. Potentior aut et melior est anima q totum corpus. Et igitur oculi tantu p animam possunt: ut ibi sentiat vbi n' sit: qro magis b' ipa pot aia id e' vt aia ibi sentiat vbi n' sit localiter diffusa: qn quidez ocul? qui corp? est visus no in loco suo patit: qd n' n' q' sine aia pateret. Deniqz si magnitudo corpis magnipendenda esset: elephas boie p' sapet. odore ar et sapore mire pulmenta diuidicare et quo lacu piscis cap? sit: ul' quo territorio vini nosse miserada quippe qdam pericia est. Et his artibus cum quasi creuisse anima videtur. qz neglecta me'te deflucit in sensus n'bil aliud q' tumuisse vel etia' contabuisse iudicanda est. Idem i' li. de mortalitate anime. Mores quidem omnis qui occupat locu non est in singlis partibus tota: sed in omnib'. Quare alia pars et' alibi est et alibi alia. Anima vero no modo vniuersi mole corpis sed etia' vnicuiqz p'cule illius tota simul adest. Partis eam corpis passioez tota sentit. nec in toto n' corpore. Cum eni quid dolet in pede oculus aduertitur: lingua loquitur: manus admouet. quod n' fieret: nisi id quod anime in eis partibus e' et in pede sentiret: nec sentire qd ibi f' etu' est. absens possit. No enim nuncio aliquo creabile est fieri non sentiente quod n'ciat. qz passio q' fit non p' p'umatione' molis currit: vt ceteras anime. pres que alibi sunt latere no' sinat. Sed illud tota aia sentit quod in p'cula pedis fit. et ibi n' sentit vbi fit. Lora igit' singlis partib' simul adest: que tota simul sentit in singulis. Nec n' hoc modo adest tota: vt cadors vl' alia huiusmodi q'litas in vnaquaqz pte corpis tota est. Na quod in alia parte patit cadors immutatioez: pot ad cadorez q' est in alia parte non p'rinere. Quappter scdm partes molis a se distates: et ipe a se distare p'vnicitur. Non autem ita esse in anima per sensum: de quo t' itum est probatur.

ANIME ET LACERTARUM AC VERMII INCOEPORE SUNT ET INDIVISIBILES

Idem in libro de quantitate anime. Ad hanc qritur de caudis lacertar: q' amputata a cetero corpore palpitant: q' palpitatio mirum est si sine anima fiat. Si aut' sit per animam: qm anima nulli habet spaciū: que etia' p'cedi cu' corpore pot. Ad quod respondeo: igne et aere q' duo per aie p'sentiam tenentur in corpore terreneo et humido: vt omnium quatuor fiat contemptio: du' post eiusde anime abscissum ad superna euadere ac se mouere expe'it illa cor puscula: tanto concitatus qro plaga recitioez subito erupunt. deinde motum languescere. Postremo desine r. dum min' minusqz fit quod effugit: ac deinde totuz euolat: sed huic rom obuiat. quod nuper asperit in vermiculo qui multipes appellat. Hunc eni cum vnus de adulescentib' quos ego in liguria docebaz: verso stillo quem tenebat. meoz percussisset: p'nuce ambe partes corpis ab illo vulnere in contraria discesserit. rata peduz celeritate ac n'bilo imbecillioze visuz: q' si duo hui' eemodi animata esset. Quo mirado exterriti: causeqz curiosi: attulerit eade' frustra ad me et alipiu' adhibuit alacriter currena. Neqz nos paz' comori. ea currere i' tabula quaq' versum poterat cernebam: arz vnu' ipoz stilo ra etuz p'ozqzbat se ad doloris loci: alio n'bil sentieze: sed suos alibi mo' pagente. Quid plura. Lemptauim' q' ten' id v' ileret: arz vermiculu' imo ia' vermicol' i' mltas pres cocidim'. Ita oes mouebatur: vt rotides separatum

esse: et partes haberet: nec tota sit in vno loco esse possit. Nullus enim corpus totum simul aut tangit: aut tangere potest. Anima vero in quibus suis moribus vel actibus tota sit adest. tota videtur. tota tangit. tota viscerit. tota meminit. Quodammodo tamen loco circumscribitur. quia in carne clauditur. Ideoque et in loco esse et locata dicitur. quia vbius alicubi presens est. alibi non est. Nec tamen corpalem dimensionem aut circumscriptionem habet. quia corporalis quantitas expers est. sed quia presentiam et operationem in loco concluditur: localis et ipsa dicitur. non tamen sicut corpus. cui secundum locum principium et medium et finis assignatur. nec ita per spatium loci sinitur aut mouetur. maiore sui parte maiorem locum et breuiore breuiorem occupet. minorque sit in parte quam in toto. Per omnes quippe corporis particulas tota simul adest. **XXXV.**

Adhuc de eodem. Actor.

Notandum ergo quod esse in loco per diffinitionem conuenit aie ratione substantie. que est terminata et finita. Unde et conuenit ita esse alicubi. quod non alibi: ad differentiam diuine substantie: que iternum nata est et infinita et ideo vbius. Et hic modus essendi in loco conuenit anime separe. Esse vero per presentiam in loco et conuenit propter operationem. Unde iohannes damascenus de angelo dicit. quod est vbi operatur. Esse vero in loco per circumscriptionem et conuenit per accidens id est per eam que est ad corpus vnioune. Bebetur ergo ipsi esse in loco per determinatorem ratione substantie. Esse per presentiam ratione operationis. Esse per circumscriptionem sed per accessum ratione corporis. Item notandum quod hec tria se habent hoc modo: vt esse per presentiam ponat solum coexistentiam rei et loci. Esse vero per determinatorem ponat coexistentiam: et etiam superaddat terminatorem et distinctionem. Esse vero per circumscriptionem superaddat dimensionem. Cum ergo dicitur deus esse in loco per presentiam: sensus est: quia non adest loco: sed est simul cum illo: ita vt hoc quod dico simul cum illo. non notet paritatem. Cum vero dicitur angelus esse in loco per determinatorem vel anima sensus est. quod non adest loco: imo presens in illo et non in alio. Cum vero dicitur corpus in loco esse per circumscriptionem: sensus est: presens est cum illo loco ens in illo loco et non in alio: et etiam in tanto ita quod in minori vel in maiori loco est. Esse ergo in loco per presentiam non excludit pluralitatem loci. Esse vero in loco per determinatorem excludit pluralitatem loci: etiam minoritatis vel maioritatis loci assignationem. Esse autem per circumscriptionem excludit tantum loci pluralitatem. Igitur aliquid dicitur esse in loco corporali scilicet tres modis. primo vt sit in loco vt non determinetur et locus corporalis. et sic dicitur deus esse in loco corporali. Secundo vt determinetur et locus corporalis non solum ad substantiam solum ad operationem. et sic spiritualis scilicet substantia creata. Tercio modo vt determinetur et locus corporalis et solum ad substantiam et solum ad operationem: et sic substantia corporalis. Cum enim diuina substantia nulla dependentiam habeat ad locum corporalem. nec quantum ad esse: nec quantum ad operari: non determinabit sibi locum corporalem. Spirituales vero substantie quantum ad operari determinatur locus corporalis: maxime ratione illarum operationum: quas facit in corpore vel per corpus: que quidem operationes habent suam dependentiam: et quantum ad esse: et quantum ad operari a conueniente corpore. Ideoque determinatur et locus quantum ad substantiam et quantum ad operationem. **XXXVI.**

De loco eiusdem spirituali.

Dicitur intellectus locus dicitur dupliciter: scilicet simpliciter et secundum quid. Simpliciter quod est continens spirituale in se. Secundum quid quod est corporale in se. sed tamen ratione continetur in spirituale. Secundum primum modum ponitur locus spiritus creati dupliciter. Vno

modo vt nihil sit extra quod continetur: et hoc modo ponitur locus spiritualis substantie remissio sine finis sine virtutis et potest. Et Lullus dicit enim spiritus creati est et potentia finita et essentia: nec est illa positio mirabilis. In genere enim corpus potius est aliquid corpus continens et non continens ab alio quo extra: sed se ipso contentum et terminatum: vt vltimum celum. Multo ergo magis hoc esse possibile in substantia spirituali incorporea. Alio modo ponitur locus spiritualis vt sit aliquid extra continens: et sic ipse incitatus spiritus secundum quendam modum potest dici locus spiritualis: in quo habet quietem: et ad quem moueri: et in quo contineri et saluari spirituales substantie. Nec accipitur secundum ambitum dimensionis continentia: sed secundum ambitum virtutis: intra quem ambitum currunt spirituali motu anime et angeli. Et quod dicitur de angelis quod extra mittatur: intelligendum est non extra ambitum virtutis diuine: sed quod egrediantur extra ambitum illius: in quo maxime relict sua operatio: scilicet celi empirei. Sic ergo duobus modis ponitur locus spiritualis per se: scilicet terminans intra locum proprium. Continens extra locum communis. Secundum quid autem dicitur locus scilicet spiritualis locus corporalis in quo operatur spiritualis substantia. sed corporalis est in se et simpliciter. spiritualis vero ratione operationis substantie spiritualis in eo. Et locus hoc modo dicitur non esse locus per se: sed per accidens. Nam ipsa operatio per illud dicitur esse in loco: et iterum per operationem spiritualis substantia. Unde ibi intercedit duplex medium siue duplex per aliud et ideo duplex per accidens. Dicitur ergo deus locus vt continens commune nulli appropriatum: et differentia nulle a est ex parte continentis: sed ex parte contentorum ab eo. Dicitur enim prima causa est in omnibus causatis secundum vnum modum et dispositionem. res autem causate non sunt in ea secundum vnam dispositionem: quia non equaliter participat bonitatem cause: vt dicit philosophus. Sic diuina substantia quantum est de se secundum ambitum virtutis: vno modo continet spirituales substantias creatas. Ipse tamen quantum est de se diuersum habent ordinem in ambitu virtutis diuine: et sic differt circumscriptio ipsarum spiritualium substantiarum. Verum licet prima essentia sit continens omnes spiritus circumscriptos: non tamen habent in ea proprie circumscriptionem differentem. quia non habent longitudinem et latitudinem et profunditatem: secundum quam in ea diuersi spiritus creati struuntur intelligibilibus. sicut est de loco corporali sed habet ambitum virtutis in operatione intra quem possunt currere diuersae anime et angeli quod dicitur extra mitti respectu celi empirei. **XXXVII.**

Iterum de vtroque.

Quam autem dicat deus in vno: quod duo lumina in distincta sunt in eodem loco: non tamen confusa: multo magis spirituales substantie esse videtur sed si locus dicitur sensibilis: dico quod possunt esse in eodem loco: si vero intellectualis: distinguendum est. Nam aut dicitur vt communis locus: quemadmodum dicitur deus locus et sic iterum nichil prohibet esse in eodem loco: aut dicitur vt locus proprius: et hic qui attenditur quantum ad terminum virtutis. vel etiam qui secundum figuratorem operationis. et secundum hunc modum non possunt esse due spirituales substantie in eodem loco: quia non operantur secundum idem in eodem loco: vt dicit damascenus quemadmodum non est possibile duas animas rationales esse in vno corpore. De luminibus respondetur: quod non est simile: quia non sunt corpus sed corporum forme. Nichil autem prohibet plures formas esse in eodem susceptibili quare vna ab alia distincta est. Spirituales autem substantie sunt hoc aliquid: et ite si ponerentur corpora esse: non sequeretur quod spirituales substantie possent esse in eodem loco spirituali. sed quod in minimo loco corporali. Demoniaco dico quod nichil prohibet demonem et animam esse in corpore secundum diuersam omnino operationem.

Anima enim est in corpore vt perfectio. et motor volu-
 tarius. Demou autem vt motor violentus. Itaqz spiri-
 tualis substantia non est in loco corpali nisi per accidens
 ratione vniuersalis ad corpus. vel ratione operationis i cor-
 pus. Cum autem locus anime dicatur vel p se vel per
 accidens. Locus anime qui est per se idem est in anima
 sepata et cōiuncta: quia but⁹ locus ponitur terminatio
 2 finis sue virtutis et substantie. Unde in libro de anima
 et spiritu. Sicut deus vbiqz est in semetipso: sic anima
 vbiqz est in semetipso quodāmodo. Et p hoc vbi est anima
 post corpus: vbi erat agens in corpore. sicut et deus ibi ē
 modo: vbi fuit priusqz fieret mundus. Vbi etiā forer se
 mundus non esset. Si vero dicatur locus p accidens q
 scz est corpalis. dicendum q spūalis substantia dicit esse
 in loco corpali: non solum ratione operationis: vbi scilicet
 et opatur scdm potentia actiua. sed etiā ratione passio-
 nis: vbi scz opatur secundū potentia receptiuam. i. vbi
 suscipit passiones gaudii vel pene. Vbi ergo determina-
 tur locus anime sepate: in quo suscipit leticia vel penā:
 vt celum empiricum: et purgatorium: vel infernum.

De motu anime locali. **Aristoteli**
 les in libro de anima.

De motu locali quo mouetur anima: manifestū
 est: q non est a potētia vegetabili: sive a virtu-
 te nutritiua. Semp enim motus huius fit ppter
 aliquid: et est aut cum phantasia aut appetitu. Nichil
 enim mouetur nisi aut p desideriu: aut per fugas ab ipso
 nisi motus ei⁹ sit violentus: vt supra dictū est. **A**cor
 Cum aut locus substantie spūalis dicatur tripliciter. scz
 locus cōmuni intellectuali: ad est ipse ambur⁹ diuine vir-
 tutis. Et locus proprius per se scz ambitus proprie vir-
 tutis. Et per accidens locus corporalis: vbi operatur
 primo modo non mutat locum: sed mutatur in loco: q
 inter ambitum diuine virtutis decurrit. Secundo mō
 non mutat locum: nec mutatur in loco: quia non relinquit
 ambitum proprie virtutis. Tercio modo mutat locū et
 mutatur in loco. Sed aliud est mutare locum: aliud mo-
 ueri p locū. Nam quod mouetur p locum per loci spaci-
 um distēdit: vt pars pri se cōmetat. et sic solū corp⁹ mo-
 uet p locū. Qd vero mutat locū. pcedit de loco ad locū
 s; nō est necesse q distēdat p spaciū loci spūalis
 ergo substantia non mouetur p locum: q̄uis mutet locū
 quia non hēt de se prem cōmetentē parti corpali. eius
 qz motus est subitus et totus simul. Porro aia quādo
 a corpe sepatur: localiter mouetur. Dicitur tñ p locum
 non moueri: quia non trāsit per locum eodem modo quo
 corpus: ita scz: vt pars se cōmetatur parti. cum spūalis
 substantia partem non habeat cōmetentē se parti corpali
 Dicitur etiā moueri per tpus: qz modo est in vno loco:
 et iam in alio. **M**otus aut ei⁹ ē subitus 2 simul totus.
 Quodāmodo tñ. vt dictum est. loco circumscribitur: qz
 in carne clauditur. Ideoqz et in loco esse 2 locatū dicit.
 quia dum alicubi p̄sens est: alibi nō est. Nec tñ corpo-
 ralem dimensionē aut circumscriptionem hēt: quia cor-
 poralis quantitatis eppers est. Sed qz per presentiam et
 operatōis in loco clauditur: localis et ipsa dicitur nō tñ
 sic corp⁹: aut scōz locū spūaliū 2 mediū 2 finis assignatur
 Nec ita per spaciū loci sūstinetur aut mouetur: ut maiore
 sui parte maiorem locū: 2 breuiore breuiorem occupet
 minorqz sit in parte q̄ in toto per oēs quippe corporis
 partētas tota sit adest. Et si sōnis vite. Locus non
 est nisi applicatio superficiei corporis ad superficiei
 alterius corporis. Substantia vero simplex locū non oc-
 cupat: et omne quod non habet eam distat secundum
 essentiam ab omni.

XXXIX.

Rationalis anima nō sit virtus organica
 sine corporea. **A**cor

Quia vero dicit iohannicius: q de ordinatiua 2
 oppositiua virtute pcedunt fantasia in fronte. co-
 gitatio in cerebro: memoria in occipito. In li-
 bro quoqz de differentiā spūs et aie legitur: q intellect⁹
 et puidētia 2 cogitatio sūt per species que ē in ventri-
 culo priori capitis et in medio. ratio etiam debilitatur
 media capitis cellula debilitata. Et bis et huiusmodi
 videri potest alicui q aia rōnalis cum suis virib⁹ sita sit
 in organo vsqz in organo. ac p hoc q sit organica virtus
 ars corpea: Sed sciendū q ratio vsqz intellect⁹ in media
 cellula capitis. 2 in spū medice cellule dicitur eē non q
 sit actus illi⁹ partis corpea: sed qz species abstrahit a
 phā: amantib⁹: q tanq̄ in vehiculo sunt in spū cellule il-
 lius. Porro scōz Auicennā 2 algazelem due sūt cause
 qbus anima retrahit ab actu intelligēdi in corpe. in do-
 loze capitis lesiuo vna: qz de natura ipsi⁹ aie est: vt
 multum circa vniū occupatur: ab alio retrahat. **M**arie
 vero occupatur circa id qd maxime mouet. dolor autē
 lesiuus medice cellule maxie mouet: 2 ideo retrahit aiaz
 ab actu intelligēdi et ratiocinādi. Sicqz per accidens
 impēditur ptingit in corruptōe cellule capitis: 2 nō p se.
 Alta vero causa: qz motus aie fortiores excludit debi-
 lozes Cū autē corruptur caput āter⁹ l⁹ poster⁹ p̄staf
 fantasia uel mēoria. Nam si corruptio fiat anter⁹ per
 frenesim vsqz aliqd aliud: multa erūt ibi phantasmata: et
 inordinata fortiterqz mouētia. Eruntqz retractio aie ab
 actu rōnis ac memorie. Si vero nimis siccā sit 2 frigi-
 da complexio cerebri: tūc memoria cōfortatur in parte
 posterio: 2 fantasmata tenētur fortissime. Tuncqz ite-
 rum fiet retractio rōnis ab actu suo: 2 sic itē p actūs
 impēditur vsus rōnis: sicut in freneticis: 2 maniacis ac
 melancolicis. Tercia qz causāz possum⁹ addere: videlicet
 qz licz intellectus ratio nō sit virtus in organo sita tam
 accipit ab illis: qz site sunt in organo: vt a sensib⁹ 2 fan-
 tasia. Ideoqz illis impēditur p corruptōes ipedunt etiā
 actus intelligēdi p actūs 2 nō per se. Si autē obicitur
 qz scdm **A**risto. intellectus egrediēdis de potentia i actū
 vt frēnter lassatur: qz frequētia intelligēdi inducit et las-
 situdinem: quod etiā pbat per experimentū. lassatio vero
 sicut dicit **A**uicennā: non fit nisi p iobediētia organi
 ad virtutem mouētē: sicqz videtur intellectus esse vir-
 tus in organo sita corpali. **R**espondēti potest: q lassitudo
 qdēdem accidit et frēnti intelligere: non ppter intē-
 lectū ipm: sed ppter illa qz antecedentē ordinatur ad ipsū
 vt sit mot⁹ fatasmati 2 discursus spūs aialte: qz nimis
 calefacit ac desiccāt caput: causatqz lassitudinē.

Rationes collecte ad idem probandum

Quod aut rationalis anima nō sit virt⁹ corpea ut
 organica: multis adēz signis et rōnib⁹ p̄babi-
 libus: 2 etiā necessariis potest ostēdi. Nā que
 cunqz virtus est corpea. id ē actus alicui⁹ organi per se
 debilitatur et vsqz organi debilitate: et cōfortatur bona
 ipsi⁹ habitu dine. quod p inductionē partz in omnib⁹ vir-
 tutibus in organo situm hōstib⁹. **V**irtutes autē aie ratio-
 nalis: nequaqz p se debilitatur: alicui⁹ partis corpea de-
 bilitate: nec per se inuātur bona ipsius habitu dine. Qd
 partz per hoc: qz species imp̄ssa in organo corporeo semp
 est partidaris. **R**ationes autē veri uel boni: que sunt in
 anima rationali sunt vniuersales. **E**rgo virtutes eius
 per se sūt corpee. **I**tez nulla virtus corpea se app
 bendit: vel instrumētum suū: sicut partz per inducēdem
 omnū scz sensuuz interior 2 etiam exteriorum: vt ima-
 ginatiōis ac ceteroz. **L**ales enī virtutes non app̄ben-
 dunt nisi organo corpeo aliqd passio. Nullū ē organū
 patē a seipo: nec a virtute q est in ipso. Sic enī semper
 patēret. **C**um igitur intellect⁹ ac cetera virtutes aie
 rationalis app̄bēdāt se: 2 omnia instrumēta virtutum
 partz q non sunt virtutes corpee. **P**er cetera virtutes
 corpee nō app̄bēdūt: nisi sub distinctiōe ac motu

sicut patet in tactu. Et hinc est non sentit calorem suum
licet maior sit q̄ febricitans: eo q̄ iā q̄si versus ē in natu-
ram: et assimilatur mēbris. Intellectus autē ceteroq̄ vir-
tutes anime rōnalis apprehendit quicquid est in ipsis: sive
sit qualitas rōnalis: sive adveniēns. Item scdm̄ Aresto.
nulla virtus h̄ns in organo sitū: apprehendit omnia. Nō
enī talis instrumēta cōplexionata sūnt: nisi ad apprehēdē-
dum sensibilia: vt species qualitatis sensibilis et figurā
quāritatis. Intellectus autē apprehendit omnia: vidētes
inter subiectū et accēs: ac determinās rem subiecti per
eius substantia. Ergo separatus est ab omnib⁹: non h̄ns
organum p̄plexionis alicui⁹. Itē omnis virtus corpea
leditur ab excellēti apprehēsiō ita q̄ postea min⁹ appbē-
dit. Quod fit duob⁹ modis: vno scz q̄ res mouet plus
q̄ virtus mobilis sit. et sic leditur omnes apprehēsiue ex-
teriores ab excellēti sensibili apprehēsiō. Alio autē ex fre-
quētia ipsi⁹ virtutis corpee: sicut ex frequēti imaginari
ledit imaginaria et alie interiores organice. Et ex fre-
quēti intelligere et rationari efficiat aia rōnalis habitio et
mobilitas ad h̄ ipm̄. Sicut excellēti intellectu meli⁹ itelli-
gitur min⁹ intelligibile. Preterea ois corpea virt⁹ nobis
p̄missis est cū animalib⁹ ceteris. Nā b̄nta q̄dā h̄nt oēs
sensūs et virtutes q̄ determinātur in trib⁹ cellul⁹ capitul⁹
Anima vero rōnalis cum suis virib⁹ inest solum homini
bus in quor⁹ capitib⁹ non determinatur illi cellule termi-
nis. Preterea virtutes corpee confortātur: et accipi-
unt quasi generatōes vel augmentū: per p̄cessum ipis:
secundū q̄ aleratur complexio sui organi et debilitat
in senectute: q̄si scz iā nō fit sufficiens restauratio dep-
diti in organo: scz a xl. vl. annis et ultra. Illo autē tpe
intellect⁹ ac cetera virtutes rōnales aie: sūt in magno
suo robore. Nō est itaq̄ virt⁹ corpea rōnalis aia. **XLII.**

Alie rationes ad idem necessarie.

Redictis rationibus ac signis pbabilibus ad
di possunt: et alie ad idē demonstrādū necessarie.
Quicquid enī ē perceptibile specie⁹ indiuisibili
um corporis quātū diuisione: ipm̄ est incorporeū et indi-
uisibile. Nā si detur oppositum: tūc erit aliqd̄ corpeum
um ac diuisibile specie⁹ indiuisibilū suscepiibile. Sed
eo patet falsum esse: q̄ species per accēs diuiditur sub-
iecti diuisione. Anima vero rōnalis scdm̄ vires suas:
est species indiuisibilū suscepiibilis. Si enim species
intelligibiles diuiderentur: aut diuiderent per se: aut p̄
accēs. Si per se cum nihil diuidatur per se nisi quantum
essent species quāritatis cōtinue vel discrete. Neq̄z enī
sunt linea ul⁹ superficies: aut corpus uel tempus aut lo-
cus: nec oratio ul⁹ numerus. Si vero per accēs diuide-
rentur: tūc diuiderentur diuisione eius quod per se di-
uiditur. Et scdm̄ hoc intellect⁹ haberet situm in tribus
quāritatis. Ex quo duplex inueniēns sc̄retur vnus
q̄ intellectus est⁹ corpus: quod iā impbatus est multis ra-
tionibus. Atq̄z vero q̄ vniuersalia q̄ sunt in aia: essent
ibi per accēs situm b̄nta. Quāz omne situm h̄ns eo mō
quo h̄z: habeat figurā determinatā. secundū hoc omnia
vniuersalia figure determinate essent. Et sic vniuersalia
essent particularia. homo enim in figura determinata
nō conuicit omni homi: s̄z alicui singulari: vt socrati ul⁹
platonī. Item intelligere contingit abstractus quod a
materia et appendicitis materie et consequentibus illaz est
separatus. Cum ergo intelligibile nō habeat nisi dupli-
cem comparationem: scz ad intellectū et ad rem cuius est
species intellecta: hui⁹ separationes oportz fieri de intelli-
gibili ex altera comparationum istaz. Non autem fit
ex illa que est ad rem: q̄ res frequēter est euz materia: et
appendicitis materie: ac p̄sequētib⁹ eam. relinquatur
ergo quod fit ex illa comparatōe que est ad intellectū
Cum igitur hui⁹modi separatio simplex etiaz et im-
materiale et incorporeum esse dat intelligibili: propter
intellectum necesse est intellectum p̄ se ac primo esse sim-

plitem et incorporeū: similiter et animā rōnalem. pre-
terea quicquid virtus est potens super corpea et in /
corpea: ipsa est incorporea. Nulla quippe virtus cor-
porea sive sit anime vt sensus exterior vel interior. si /
ue corpeis vt calidum vel frigidū extēditur ex corpus
sibi obiectū. Virtus autē anime rōnalis potens est su-
per vtraq̄z in apprehēdēdo. Intelligibilis enī quedā
sunt corpea q̄dam incorporea: licet omnia incorporea
sunt in quātum intelligibilia. Oēs bec ratōnes pbabi-
les ac necessarie sumptē sunt ab Auzenna et Agazete
Quib⁹ etiaz alias possumus aducere. Nam virt⁹ matē-
rialis anime sensibilis delectatur in medijs: corrūpitur
in extremis. Sed virt⁹ intrinsecū intelligibilis non sic. Nō
enī fugatur intelligēdo. Et si intelligat valde intelligi-
bilia: nō ideo minus intelligit alia. Preterea omnis vir-
tus materialis debilitat p̄ recessum ab eo in quod agit:
vt virtus calefaciēdi: sed intellect⁹ indifferenter se ha-
bet: sive intelligibile sit propinquum: sive remotum

.XLII.

De vnione anime ad corpus

Augustinus in libro de anima et spiritu.
Eius itaq̄z sola caritate: nulla sui necessitate ra-
tōnales spiritus creauit. vt eos sue beatitudinis
participes faceret: aliosq̄z in sua puritate in ce-
lo p̄firmat. Alios autē p̄pter supbias in infernum pe-
cipit: atq̄z alios ad pbādum humilitatem terrenis
corporeibus sociat. vt ad vire sensum luteā naturā ve-
getarent. Dēnt namq̄z in natura sua quādam vmbilita-
tem scdm̄ quā vniūficādis corporeib⁹ appropinquāt. In
qua quidē mbil sue puritatis deponunt. Cum autē dele-
ctatōne corporeis afficiuntur: quasi quādam conspiciētiā
inde trahunt: que puriorē eoz naturā corrūpit. Et hoc
viciū quanto altius eis corpibus inbēserit: tanto diffi-
cilis eas a corporebus discedētes deserit. Quā nō tol-
litur actio: etiā cum tollitur causa passionis: nisi ab hui⁹
uscemōi feculētia se in hac vita mūdare studuerint.
Actoz De vnione quidē aie ad corpus: videtur q̄ aia
potest p̄siderari dupliciter: vel vt est substantia: et sic po-
prie dicitur spiritus: et est in corpore per coessentialiam
tantum: nō p̄ informatōnem: vel vt est forma: et sic dicit
anima: quasi animās et perficiēs corpus. Scdm̄ hoc est
in eo: vt p̄fectio in suo perfectibile: sicut forma in mate-
ria. Unde destructo corpore: destruitur anima in quātūz
forma: non tū in quātūz est substantia. i. spiritus. Quā
tem dicit Augustinus aiaz nō esse in corpore vt formā
in materia: intelligendum est scdm̄ oēm modū: q̄ scilicet
anima separata a corpore: secundū q̄ est substantia. For-
ma vero secundū rem nullo modo separata a materia.

.XLIII.

De modo illius vnionis.

Itaq̄z non est anima vnita corpore p̄ modū con-
tinuatōnis: quia cōtinuatio terminū habet: aie
cūdem que res alteri iūgitur. nec est per totū
illud cum quo continuatur. Anima autem est per totū
corpus abiq̄z termino et situ. Unde dicit Augustinus
q̄ nō est in corpore sicut vinū in vtre: s̄z tota toti corpo-
ri iūcta est. Eadem ratōne nec per modū p̄tigitatis:
sed nec per modū mixtōnis: quia in mixtione oportet ef-
se p̄titiū diuisionem: et quia non potest quodcūq̄z quan-
tocūq̄z misceri: Ania vero quātocūq̄z iūgitur corpo-
ri. Similiter nec per modū impressiōnis. Impressiō enī
nō subsistit sine eo cui fit impressiō: sicut patet in forma
impressā statue vel sigillo: sed per modū agglutinatōnis.
Quādo enī egreditur vl⁹ exciditur semē ab hōie in pue-
ri generatōne: quidā spūs qui dicitur cōficatōz: vel ar-
tifer simul egreditur: q̄ dispositōes acquirat in corpore
priusq̄ anima infundatur. et quasi ad eam recipiēdas
corpus habitat vel coapat: sicut duo illa in vnus ag-
glutinat. Sunt autē vni: non vt priuū vel indiuisibile

sed vnum ratione: non qd eadem sit ratio vtriusq; sed quia illa faciunt vnum cuius est vna ratio scz homine. Est aut triplex vntas in corporibus: prima que surgit ex duplici dependentia: scz materie ad formā et eorū so. Et talis est in eis que sunt ingenerabilia et incorruptibilia: vt corpora celestia. Hec est maior vntas in corporib; que scz nec materia separi sinit a forma: nec eod uerso. Scia que surgit ex vnico respectu vel dependentia scz forme ad materia: et non eonuersio. talis est in oibus corruptibilibus. Et hec est minor que scz materia separi sinit a forma: et non eonuersio. vt qñ et igne fit aer: perit forma ignis: et manet materia transiens in illā formā. Tercia qua aliqua duo ita iunguntur: vt vtrūq; sepabile sit: et hec est minima: talis est inter animā et corpus. Vt in miro modo cum homo habeat in se cōtinuare superiora et inferiora: hanc triplicē vntatem habet in se scdm diuersa. Prima em est in anima scdm se cōsiderata. Secūda in corpore. Tercia in toto homine.

Que nequaquam sine medio possit fieri illa vntas. **XLIII.**
Quam aut anima rationalis maxime distat a corpore: quia simplex est et incorporea: et incorruptibilis. Corpus vero cōpositum: et corporeum et corruptibile: non possunt vni nisi p mediū pueniēs siue p mediā. **H**ugo in tractatu de vntate spiritus et corporis. Atq; si nihil inter spūm et corpus mediū esset neq; spūs cum corpore: neq; corpus cum spiritu puenire potuisset. Adulētū em distat inter duo hec. Est ergo qd dam quo ascendit corpus vt appropinquet spiritui: et rursum quiddā quo descendit spūs: vt appropinquet corpori. Id quo ascendit corpus altius est corpore. Et iter id q descendit spūs: inferius est spiritu. Is ipsa corpa facta sunt alia superiora: alia inferiora: alia suprema: et corpoream naturā pene transcendētia. Similiter et spūs sūt alii superiores: alii inferiores. alii vero infimi: et pene in fra spūalem naturā: plapiti: vt in hunc modū ima cuz sū mis copulētur. **E**t libro fontis vite. Spūsum qdes subtili non pūgitur: nisi per mediū pueniens vtrūq; extremor: nec recipit ei impressionē nisi p mediū. si cut corpus humanū non recipit actionē anime rationalis: nisi p mediū spūs animalis. Vntas etenim animalis effluit a virtute rationali: cur? sedes est cerebri in neruo et lacertos: per se vero notū est: qd quidquid ab alia fluit: eiusdem generis est cū eo a quo fluit. Quis in dispostōe diuersa sinit nec fluit quicq; ab aliquo nisi sibi sū.

XLV.
Qualiter in homine supremis in summa conuertuntur. **H**ugo vbi supra.

Primo ergo primū cop q infima sunt vt ab his incipiens ordine ad supiora ascendas. Sūt igitur in hoc mūdi corpe quattuor elementa. ppriis qualitatib; distincta. Primū. i. terra. sola p se immobilitas est: qd moueri non pot nisi extrinsecus impellatur. Reliqua tria mobilia sūt. hoc tñ interest. qd aqua tene ri pot vt non moueatur. aer et ignis nō potest. Rursus aer ad statum teneri nō potest. ad plentia potest. Ignis nec ad statum tenetur. vt nō moueatur. nec ad plentia vt nō elabaf. In se oēm motū habēs et ex se. In his ergo quattuor: quecūq; a sensu plus longe sunt. magis a natura corporū recedūt. et ad naturā spūm accedūt. Hinc est qd aer. qd pte sui subtilitate videri non potest spūs appellatur. Sed ignis qui ipso longe subtilior est et mobilior: et non sicut aer extrinsecus terrena corpora afflādo mouet. sed interius vegetando viuificat: magis proprie spūs vocatur. Sed quedam tantum vegetat: sicut arbores: qdā aut vegetat et sensificat: sicut bruta animalia. In qb; qdā sensus tñ hāt: qdā at et sensus et ymaginatioem. Cū itaq; sensificari ma? sit: qd vegetari tñ: con stat pfecto hāc vim subtiliores esse: vbi sensum pstat: qd

vbi solum vegetationē. Vbi aut magis subtil' est magis in corpore nature appropinquit. Nihil autē in corpore alit' vt spūali nature vicinūs esse potest. qd id vbi post sensū et supra sensum vis imaginādi recipitur: quod qdem in tantum sublime est: vt quicq; supra illud est: aliud non sit qd ratio. Ipa itaq; vis ignea qd extrinsecus formata sensus dicitur. Eades forma vtrūq; ad intmū trāducta: imagiatio vocat. Forma nāq; rei sensib' p radios visib' foris concepta: operāte natura ad oculos vtrūq; retrahit atq; ab eisdem suscepta visio nominatur. Deinde p septe oculis tunicas. et tres humores trāsiens. nouissime purificata et colata introsum ad cerebri vtrūq; trāducitur et imaginatio efficitur. Postea eadē imaginatio ab anteriori parte capitis ad mediā trāsien: ipsius aie rōnal' substantiam contingit: et excitat discretōes: intantū tam purificata et subtilis effecta: vt ipsi spūi immediate cōmū gatur veraciter tñ naturā corporis retinens. Sicut enī de spū corpore non nascitur: sic nec de corpore spūs. tñ quod summū est in corpore: propinquū est spūi. et in ipso vis imaginādi fundatur sup quā est ratio. Qd enī imaginatio extra substantiā anime rōnalis sit argumētus ē qd brutā animalia vim habent imaginādi: hec est itaq; imaginatio silitudo sensus in summo corpore spiritus et in imo rationalis: corporealem informans: et rationale contingens.

XLVI.
De quattuor rebus ad predictas vntates conuenientibus.

Habere considerationem mediū vt vntatis humani corporis et anime: notāda est puenientia et distantia vtriusq; substantie. Est enim in homine substantia qdam simplex et incorporea. sed corruptibilis: scz anima sensibilis. Qd enim simplex sit: patet per hoc qd potest abstrahere species a materia: p quas ipsa fit cōgnoscitua. Hec ergo cōuenit cum corpore et anima rationali: sed cum anima in duab; dispositōibus: scz in corpore simplex et incorporea. Cum corpore aut in vna: scz in corpore corruptibilis. vñ necesse est hanc esse mediā inter animā rōnalem et corpus. Et est quasi materialis dispositio ad recipiendū animā rōnalem in corpore: cuius pfectio est anima ipsa rōnalis. Et iterū alia qdam substantia: que est incorporea sed composita et incorruptibilis: scz anima vegetabilis. Hec pcedit animā sensibilē: et est quasi materialis dispositio ad recipiendū animā sensibilem in corpore: que est eius pfectio. hec aut non by nisi vnicā conuenientiam cum anima rōnali. scz incooperatē. Non enim est simplex: cum nō sit cognoscitua neq; in corruptibilis: cum non sit sepabil' a corpore: sicut nec aia sensibilis. Et igitur ergo vtrūq; coniūgi corpi ad hoc vt ei cōiungatur anima rōnalis. Item ex parte corporis similiter inueniuntur dispositōes que hāt puenitiā cū anima rationali. Est enim quoddā corpus simplex et incorruptibile: scz corpus supercelestē: qd nūq; ab hominis operatione siue generatōe sepatur. Unde dicit Arist. qd homo generat hominē et sol. Et est corpi simplex sed corruptibile scz elementum. Hec ergo cōiungitur tanquam mediā conuenientia ad cōmūctionē anime rationali cum corpore: scz anima sensibilis: et anima vegetabilis: et spūs qui est a natura corporis superioris: et etiaz calor elementalis. Spūs autem qd est a natura corporis superioris: triplex est. Est enim qdam qui dicitur animalis: et hic est in cerebro. Quidā vtrūq; et hic est in corde. Quidā natural' et hic est in epate. Quidā ergo generatur homo: triplex iste spūs egreditur cum semine: et operatur in corpore anteq; infundatur anima acquirēdo organizationem. Et quando infunditur anima ex ipsa relinquitur qdā qualitas in corpore etiā propter organizationē: scilicet quedā cōplexio: que qñ incipit deficere incipit pariter deficere et homo. Cum autē bi tres spūs sūt a natura corporis supercelestis: vt vnum est: sicut corpus superce

liber...

leste prime mouetur ita et per virtutem contentam in his tribus membris principalibus est motus indeficiens et primus: scilicet in cerebro. in corde: et epate. Ad conuentionem autem anime sensibilis cum corpore non exiguntur tot dispositiones: cum non habeat tantam oppositionem cum corpore. Item pauciores adhibe exiguntur adaptationes ad coniunctiones anime vegetabilis quia pauciores habent inter se oppositiones. In corporibus autem non exiguntur nisi elementorum primitio. Si autem obicitur quod forma se ipsa vincit materie: ergo et anima se ipsa corpori: et non per medium. Respondeo quod quodam sunt forme prime: quedam medie. quodam ultime. Prime forme abique medio coniunguntur materie: vt est corporeitas. Ultime per medium coniunguntur: et talis est anima rationalis: est enim vltima forma naturalium. Medie autem et quodam coniunguntur per mediu. et quodam sunt medie: et quodam dispositiones materiales ad altaz. coniunctionem. Verbi gratia porteta sensibilis per medium coniungatur suo subiecto taliter mediante potentia vegetabilis. vt dispositione materiali. et hoc quoadquod est vltima perfectio. sicut in brutis. quoadquod autem ipsa eadem in nobilitate subiecto id est in homine est medium. et quasi dispositio materialis ad compositiones potentie intelligibilis siue anime rationalis. licet ergo anima rationalis sit vt forma non tamen eam per se necesse est coniungi. quia non est corporis forma prima sed vltima.

De alio modo distinguendi mediu p dicitur vniouis. Philosophus.

Et igitur anima rationalis natura simplex non contraria. id est non habens contrarium: in corpore cognoscitua: non dependens id est absolute liberata. Porro contrario corpus humanu est natura compositum. contrarium id est et prarium: corporeu. obtulium. dependens scilicet ab anima: tanquam a suo rectori. be sunt ergo quinqs oppositiones siue distantie. Ideoqz a tam distantiu naturaz vniouis necesse est media quat tuoz intercurre: quibus conuententissima pportione sibi muticem puenit: ambe nature quinqs distantis sunt et valeat copulari. Quia vero media debent equalem hie puenientia cum extremis: duo et alis quatuor esse debet et parte anime: et duo ex parte corporis. Et pre anime sunt natura sensibilis et vegetabilis. Est enim natura sensibilis simplex: et non praria: in corpore. et cognoscitua dependens. Simplex quidem est: alioquin spes et imagines sensibiles in ea facerent distantiam et repleant ea. Est et in corpore: caret enim dimensione: nec est maior in maiori: quam in minori corpore. Non praria vero id est non habens prarium sicut elementa. vel non ex prarium sicut elementa. Cum enim ipsa ex natura susceptiua sit omnis contrarietatis corporalis: vt secundum ratum calidi et frigidu. secundum visum albi et nigri: et sic de ceteris. in se vulla habet contrarietatem. Dependens etiam est non solum a natura rationali: que rectrix ipsius est in homine: sed etiam a natura vegetabilis: cui vincitur tanquam materie: et per qua operat. Porro natura vegetabilis est simplex: non contraria: in corpore: obtusa: dependens Simplex quidem ad differentiaz compositionis que est in elementatis et elementis. Non contraria vero: ad vitam contrarietatis que est in elementis ratione qualitatum contrariarum. In corpore quoad differentiaz nature celi et corporis celestis: que quis non sunt ex elementis composita. nec contrarietati subiecta: corporea tamen sunt. Obtusa vero ad vitam nature sensitue: que est cognoscitua Dependens autem ad vitam nature rationalis que est absoluta. Hec ergo sunt duo media ex parte anime. Et ex parte quoqz corporis duo sunt. vniu pertinent ad celestes naturas. ad quanta essentia quod dicitur spiritus rocas a phisicis vtecalu viru anie. Est autem corpus subtile: spirituale. diffusiu in pcauitate mebroz a nasa qure centie

Unde motus eius a fontibus est: sicut motus in radiis et illuminatiois a corporibus luminosis. Et dicitur fontes principalis et radicalis membra: scilicet cor. cerebri: epate. secundum que distinguitur triplex differentia spiritus: id est naturalis in epate. vitalis in corde. animalis in cerebro. Aliud vero mediu p dicitur ad naturam elementarem: que fundatur in humoribus: et matie in equalitate et temperantia: que est in sanguine. Est ita quod spiritus natura simplex: non praria: corporea: obtusa: dependens. Simplex est quia composita non est ex elementis. Corporea vero ad differentiam naturaz vegetabilis sensibilis: et rationalis. Obtusa quoque ad differentiam sensibilis et rationalis. Dependens autem ad differentiam rationalis. Natura vero elementaris est simplex: contraria: corporea: obtusa: dependens. Que oia dicuntur ad differentiam p dicitur. In his ergo vide naturalem ordinem et pportionem. In principio quidem natura est rationalis tanquam vniu extremu: deinde vero media ordinantur. Primum scilicet natura sensibilis secundum vegetabilis. Tertium natura spiritus celestis. Quartum natura elementaris. Vltimum vero est natura elementari corporeis: quod medius armonia decemissima dispositiu copulatur cum natura anime rationalis.

De differentia vniouis anime in homine et in animali et in planta.

Duo de differentia vniouis anime rationalis in hominibus: et sensibilis ac vegetabilis in animalibus: et plantis. Dicitur quod vniu anime rationalis ad corpus. est p dependentiaz ipsius corporis ab ea: et non eoduerio. Vniu vero vegetabilis et sensibilis est per dependentiam corporis ab eis: et eoduerio. Hinc est quod sola rationalis est separabilis: et matie separata. Ad hoc ponit potest exemplum in luce ignea et solari. Lux enim solaris in radio vincitur aeri: non tamen eius esse dependet ab aere sed potest aere a luce tanquam ab ea pferibile. Unde destructo aere: remanet adhuc radius: quod videri potest per interpositos alicuius corporis transparentis in loco aeris vt cristalli. remoto enim aere: remanet idem radius illuminans cristallum. Sic est in vnioue anime rationalis ad corpus. Lux autem inflama vincitur subtiliori materie: que est vapor resolutus a corpore inflamato: et est radiosa. Vniu lux siue in carbone: siue in flama: dependet et vincitur materie ita quod deficit ipsa deficiente materia. Itaque secundum tres differentias lucis corporee visibiles: in carbone scilicet et inflama et in aere: potest intelligi triplex differentia lucis in corpore: que est in anima compositi vniu. vt anima vegetabilis in plantis cogitur secundum modum lucis in carbone: eo quod vincitur corporeibus plantarum grossis ac terrestribus. et ad motum localem ineptis. Hec est radiosa p cognitionem vt in ea fulgeat cognitionis lumen. Anima vero sensibilis cogitur vt lux in flama: quod corporeibus subtilioribus vincitur: et aptioribus ad motum: et est radiosa. hec due secundum naturam a corpore dependentes sunt: et ideo cum eis deficiunt. Anima denique rationalis cogitur vt lux nature celestis incorruptibilis in aere: radians. Sic enim et ipsa in humano corpore. hoc tamen excepto: quod lux vniu radii determinat sibi partem aeris aliquam: plusquam aliam. Sed vniu et idem radii potest diuersas aeris partes illuminare: quod anime rationali non puenit: que est lux incorporea incorruptibilis. Nam vna rationalis anima determinat ad corpus: nec est possibile. vt aliud corpus splendore suo pficiat. sic metris sunt heretici dicitur: animas de corpore ad corpus reuoluit. Fortassis autem requiritur etiam ex parte corporis sensibilis natura lucis nobilitatis: ad vniouem disponens in animalibus in planta. et in homine: quam in bruto. Est enim differentia lucis celestis et etiam ordo. secundum nobilitatem essentie lucis. Nam super lucem celi sideret est lux celi: aquei siue cristallini: et supra vtraque lux empirei. Cum ergo flaret quod influentia

lucis celi sideret disponat corpora vegetabilium ad susceptionem vite vegetabilis. Influxu lucis nobilioris que est celi aquei disponet corpora sensibilia ad dispositionem vite sensibilibus. que etiam forte propter virtutem que est ex receptione impressionum imaginu. que necesse saria est in apprehensione sensitiva dicta est aqua siue crystallina. Influxu vero lucis nobilissime. que est empyrei. disponet corpus humanum ad susceptionem vite nobilissime. que est anima rationalis. **CLIX.**

De pfectone ipsi organu. i. corpis hiant.

Opus autem non solum humanum vel animale sed et vegetabile constat ex quatuor elementis: et quinta essentia accurrende ad vna armoniam in eis concilianda. alioquin nec esset corpus vmbilic: eius elementalis natura sit habens partiu: et omnis contrarietas repugnet vniuersi rationi. Quia cum anima rationalis perfectissima sit inter oes naturales formas: humanum quoque corpus eiusdem forme perfectibile oportet tunc esse perfectissimum ceterisque perfectius. Elementa namque cum sint materialia respectu corporum elementarum imperfectiora sunt illis. Inter elementa vero quaedam corpora sunt: in quorum generatione tantum exigitur elementorum mixtio vel mineralia. quaedam tamen quibus non solum requiritur mixtio: sed etiam completio: ut vegetabilia. quaedam etiam in quibus preter hec duo requiritur organum: siue membrorum compositio: ut animalia corpora. Cum ergo elementorum mixtio materialis sit respectu completionis: et ipsa completio respectu compositionis: et hec omnia respectu humani corporis imperfectiora sunt corpora mineralia vegetabilibus. et hec animalium corporibus. Itaque omnia corpore humano preterea cum anima sit omniu similitudo: quod similitudinem reipsum nata est comprehendere: scilicet spiritualis per se: corporalium vero mediate corpore. necesse est: ut ipsius corpus mediate quo recepit omnium corporalium similitudinem habeat similitudinem omnium. quod fieri non potest nisi ex oibus corporibus compositum esset. Denique cum corpus vmbilic anime debeat esse organicum: impossibile est ut sit simplex et vna nature. Porro si erit vltima actio nutritiue per naturam elementarem. que est habens contrarium: ut dictum est. sed per celestis: que est natura lucis et quinta essentia. Organum quidem et instrumentum in hoc eodem munus: quod vtriusque est illud quo artifex opus suum exercet. Sed in hoc differunt. quod instrumentum separatum est ab artifice secundum esse: licet coniunctum secundum operationem: ut doctus vel securus. Organum vero coniunctum est secundum vtriusque: ut pupilla virtuti visui. Et tunc operatio non attribuitur organo: nec virtuti: sed tertio quod ex his duobus est effectus. Unde proprie non est dicere virtus visiva videt: vel pupilla videt. sed oculus videt: quod ex vtroque constituitur. Corpora vero mineralia vmbilica non sunt. licet in eorum compositione concurrat lucis natura concilians elementorum contrarietatem. Cum enim actiones anime non sint vniuersimodis respectu corporum: sed multorum modorum: scilicet nutritiua: generatiua. etc. necesse est etiam organa ipsa differre. Itaque corpus animale quod est organicum: non erit vniuersimodis: sed vel similitudine sit in toto et in partibus: vel si toto sile esset non nisi vno modo per illud anima suum opus exercere posset. Itaque corpora mineralia non sunt animalia. quia lux in eis est secundum vnum modum armonie concilians elementa in toto et in partibus. Corpus organicum necessario multiplicis est armonie ut congruat operationibus anime.

De naturali federe amborum

Uadum igitur amicitia anima corpori coniungitur: secundum quam nemo carne sua odio habet. Nam licet eius societate pregrauetur: amat tamen eam acriter suam: et ideo libera esse non potest. Volens enim eum vehementer afficitur: et formidat interitum: quod mo-

ri non potest. **C**ulorum speculatio deprecatur: sonoris delectatur. abis suauissimis locundatur. odoribus larga epulatione reficitur. Et licet his rebus nullatenus ipsa vitatur: graui tamen merore affligitur si subtrahantur. **H**inc et non nunquam subrepat vicia contraria rationi: dum anima se delecto indulgentius remittendo locum nocetur prebere peccato. **L**arum namque ita vitatur anima: ut cum carne sit vna persona: vnde salua proprietate vtriusque nature: adicitur carni: quod anime est: et anime quod carnis est. **E**t inde sit anima originali culpe obnoxia quam caro contrahit: et anime refundit. **C**aro nimirum extracta de carne per legem concupiscentie: quod viuificat: originalis culpe vinculo premitur: cuiusque affectibus anima que carnem viuificat aggrauatur. **B**enique fatigatur corpus cogitationibus mentis: afficitur et mens in corpore doloribus corporis. **C**onuenientissima ergo media sunt carnis et anime sensualitatis carnis: que matrem ignis est. **P**hantasia spiritus que igneus vigor dicitur. **U**nde virgilius de animalibus loquens ait: **I**gneus est illis vigor: et celestis origo. **C**assiodorus vbi supra. **T**empesta igitur obone artifex organum corporis nostri: ut armonie mentis possit aptari: nec sic roboretur: ut supbiat. nec sic languescat: ut deficiat. **C**hildebertus cenomaniensis. **C**aro certe viuificationis officium amat: tantamque cum eo pacem pepigit: ut siquid ei erratum nouerit: et implicabili odio abhorreat: et curiosa similitudine auersetur. **H**inc est quod illi quoque qui cum paulo clamant: cupio dissolui et esse cum christo: motus tamen ideo formidant: quia caro hic anime letatur officio: christus mori venerat: et tamen dicebat: pariter si fieri potest transeat a me calix iste. **I**dem cum remota a discipulis plures oraret: visus ad sudorem sanguinis accipere turbat: est passionis. **I**n quibus verbis nihil aliud intelligendum est: quam quodam purgatio carnis: que sic merat et lege nature: ut tamen bonis non impediret obedientie. **A**ugustinus super generum libro xii. **B**enique dubitandum non est: et rapta hominis a corporis sensibilibus mentem: et etiam deposita carne per mortem: non ita videre posse incommutabilem substantiam dei: sicut vident angelus sancti: siue alia latente causa. siue ideo quod tunc et quodam appetit: naturalis corpus administrandi quo retardatur quodammodo: ne tota intentione in summis illud celum pergat: quod diu non subest corpus: cuius administratione appetitus ille conquiescat. **CL.**

De fedus illud quibus molestis irripitur.

Childebertus

Que cum ita sint: tamen amorem: tanquam germani fedus corporis et anime plerumque supuenientes irripunt molestie quibus excitata caro ad viuificationis odium. ipsum sollicitat ad consensum. quia sicut illecebrarum desiderio: sic etiam perniciosa commouet anxietate sollicitudinum. **Q**uibus dum venat illa delictorum diu subesse: diuque fatigari formidat: paulatim incipit cedere vite: placetque viuificationis gratiam obui rare: cuius obsequia penitentiis incommotis amarescunt. **N**ascitur inde turpis ac ridiculosus mortis appetitus neque seque gentiel: et que more vipere suosque plerumque suscit focat: et exinguit gentiores: nonnullos etenim sua quoque ipsa habuere: quos vel in aquis vel ad laqueos egit dolor amisse pecunie. **N**am de veteribus quid loquor qui non mortis simili puocatas istam ueridicis asserunt: nequaquam poete tacuerunt. **N**am recolis ides te attrehatum cum affectate mortis origine suppositis decitates uersiculis. **C**um placeat carni: quod uiuificatur: amensque hanc se obsequium. tamen euenit ut diuturnis fracta malis uitam fastidiat: abdicet annos. **M**ultum obire semel que sepulchrum. **M**orte rapit: quod tot penitentiis esse superstitis. **S**ed licet his insit: non est homicida uoluntas. **B**onae delimer: fauentque uxoribus illi. **S**piritus: hec et stimulus blanda lite subacta. **D**ignitur excessus: quod quibus caro clamat

Liber

...
Que cum ita sint: tamen amorem: tanquam germani fedus corporis et anime plerumque supuenientes irripunt molestie quibus excitata caro ad viuificationis odium. ipsum sollicitat ad consensum. quia sicut illecebrarum desiderio: sic etiam perniciosa commouet anxietate sollicitudinum. **Q**uibus dum venat illa delictorum diu subesse: diuque fatigari formidat: paulatim incipit cedere vite: placetque viuificationis gratiam obui rare: cuius obsequia penitentiis incommotis amarescunt. **N**ascitur inde turpis ac ridiculosus mortis appetitus neque seque gentiel: et que more vipere suosque plerumque suscit focat: et exinguit gentiores: nonnullos etenim sua quoque ipsa habuere: quos vel in aquis vel ad laqueos egit dolor amisse pecunie. **N**am de veteribus quid loquor qui non mortis simili puocatas istam ueridicis asserunt: nequaquam poete tacuerunt. **N**am recolis ides te attrehatum cum affectate mortis origine suppositis decitates uersiculis. **C**um placeat carni: quod uiuificatur: amensque hanc se obsequium. tamen euenit ut diuturnis fracta malis uitam fastidiat: abdicet annos. **M**ultum obire semel que sepulchrum. **M**orte rapit: quod tot penitentiis esse superstitis. **S**ed licet his insit: non est homicida uoluntas. **B**onae delimer: fauentque uxoribus illi. **S**piritus: hec et stimulus blanda lite subacta. **D**ignitur excessus: quod quibus caro clamat

eamq; spiritus exaudit: consensu culpa creator. Inq; creando nebas: caro fit vir: spiritus vtor. Actoz. Manifestum est autem: q; predicti corporis et anie fe dus: et si quandoq; molestias irumpatur nequaq; m penitus rumpitur. qm quidem iura sententia. Augu stin: anima etiā exura desiderat incorporari. Sed nec simpliciter interruptitur: qz nec in ipsis molestias ai a corpus ipsum abhorret: sed tantū molestias corpus. An etiā illi qui hndi molestus fatigati vitā sibi extorsērūt nequaq; pprie corporis vita: sed potius ei? molestia ca rere voluerunt sicut ecōtra apūs durissolū cupiens t cē casz ipō: nequaq; pprie simplicitatq; dissolū optabat sed ceoptatum sequens premium. de quo securus erat.

De modo essendi ai e in corpe. C. XLV.

Quis essendi animā in corpore est scdm tripli cem comparationem. Una est que perfectionis est ad pfectum. Alia que est motoris ad motus sine artificis ad organum. Tercia radii luminis ad illu minatum. Secundus primū modū est in toto: ita q; i nul la parte. Non enim est perfectio alicui? partis: sed ip? totus inq; arum huiusmodi. Unde nota: q; quedā sunt ita perfectōes totius: q; etiā quarlibet partium secū dum eundem modū: vt in omnibus corporib? quozus est eadem species in pnibus et in toto. Quod ita totus: q; nullus partis: et talis perfectio est anima secūdm oēs sui differētiā: scz vegetabilis: sensibilibz rationalis. An quelibet planta ita est planta: q; nō aliqua pars ei? Ita etiā est de quolibet animali et homine. Porro secundū modum aliter: ita est i toto anima: q; in qualibet parte: q; operatio virtutis motiue inuenitur per totum corpus. Nam quia non est virtus sine substantia in qua est: erit substantie anime per totum corpus tota: et in qualibet parte corpus: et hoc est qd dicitur in libro d' spiritu t aia. Sicut deus vbiq; est totus in toto orbe: et in omni crea tura sua: sic anima vbiq; tota et in toto corpore suo: tanq; in suo etiā quodā mundo. Intentius tamen est in corde t in cerebro: quēadmodū deus pprie dicit esse in celo. Scdm tertium modum est separabilis a toto et a qualibet parte: nec maior in maiori: nec minor in mino re: quēadmodū radi? luminis separabilis ē ab aere illumi nato: nec in minori minor: nec in maiori maior. Are stoteles in libro de anima videtur aut pluribus animā mbil sine corpe pari neq; facere: nec omnino sentire: om neq; passiones eius videtur esse cum corpore: vt desid rium: timor: gaudium: tristitia: amor: et odū. Similiter enim cum his comparatur corpus. dicere igitur animā trāscire simile est ac si dicatur animā texere vel edificare meliusq; est non dicere aiāz misereri vel addicere: sed hominem in anima: siue per animam.

Qualiter anima corpus vegetat et sensi ficat. Hugo vbi supra.

Anima non aliter q; sol lucem diē: vitā tribuit carni cum venerit: mortem efficit cum recedit. Cūq; sit incorporea p subtiliore naturā sui cor poris: per ignem t acriem t in ipso quoq; mudo pce cellentia sunt corpora spiritui similia corporis admitti strat. Ita siq; dem priora accipiunt natus anime viuifi cantis: eo q; incorporee nature sunt propinquiora q; hu mor et terra: et vt ad eoz proximum ministerū tota mo les amittitur. Unde non est sine his duobus vel in corpore sensus: vel ab anima spontane? motus. Ignis et aer quia leuia sunt: mouent terrā et aquā que graui a sūt. Quapropter corpa post anie abscissum moueri nō videmus quia ignis t aer que duo per anime presentā tenentur in corpore terreno t humido: vt oīm quattuoz fiat rpario: post eiusdē aie abscissū ad supra euadūt: ac scle expeditur. Igitur aia pntia sua corpa viuificat: t sic colligata est euz nec euz uelit se inde segregare possit:

nec retinere cū iussione creatoris audierit. In vita siq; de aie pstitit vita corpis. t de morte corpis descendit mors aie. Sic enī aia vita sua facit carnē viuētē: et d' fore sue nature irrigat eam animādo: sic caro p corruptelas ma terie sue animā si cupiditatib? illicitis illigauerit: occi dit. Et cū altera nature videatur alteri? trāsire vnaq; in victr: is naturam. id ē ut aut carnez pūalem anima virtutib? suis psterat animā carnez caro victrix ei? efficiat. Anima tū d' morte nihil habere potest nisi per vicia carnis ei ppinatum fuerit: nec caro aliqd de vita retinere potest: nisi ab anima fuerit irrigata. Nec alte ra in alteri? naturā trāsire pōt: nisi aut victr infecra aut virtutib? deserta fuerit. Sensus quoq; anima pro greditur ad corpus mouendū t viuificandū. In corpe duo foramina sūt qbus fm naturā organiam insunt et effluit omne quo idem corpus uegetatur ac regitur. Sunt t qdam utriusq; similia scz corporis supmum: et spūs infimum: in qbus sine naturāz confusione: perso nali tū vnone facile contūgi possunt. Similia quippe si milibus gaudent. An anima que natura spūs ē t caro que natura corpus est: in suis extremitatib? facile atq; puenienter vniūtur: ut iā sup? dicitū ē: hoc est in fanta stico anime: quod non corpa: sed sile corpore est: t sensu alitate carnis: que fere spūs est. q; sine anima fieri non potest. Sicut enim anie supemū: quod est intelligentia seu mens imagines ac similitudinem sui supioris. id ē dei gerit. An et ei? susceptiua esse potuit: et ad vmonē per sonalem: etiā qm ipē uoluit: abiq; nulla mutatoe nature suscepta fuit. sic supmum carnis. id est sensu alitate anie gerens similitudine. ad psonalez vmonem eius essentā suscipere pōt. Ita in viuificatioe t sensu alitate deicen dit anima ad corpa. Presentia nanq; sua illa viuificat colligit in vnum: atz in vno tener desuere atz ptabesce re non sinit. Congruentiā eius atq; modū snaru: non tā tum in pulcritudine: sed etiā in crescendo atz signēdo.

Qualiter anima corpus sensu ficat. C. XLVI.

Itaq; corpus hūanum ex quattuoz elementis compositū est: sed in carne t ossib? terra maxie apparet: propt terrenā soliditates. Aqua in bu moribus: aer in pulmone cōtinetur. Ideo semper in motu est: quia ventilat: est cordis: ne nimio calore cor consumatur et dissoluatur. Sedes ignis est in corde: et ideo inferus est latū: t supius acutum: quia formaz ignis retinet. Quedam aut ignea vis aere tempata a cor de ad cerebrū ascendit: vbiq; purificata et colata p ocu los: aures: nares: ceteraq; instrumenta sensuum: foras egreditur: et ex tractu exteriori formata: quinq; corpif sensus facit. Quoz tact? ab anteriori parte cerebri ad posteriorē transiens. et inde per ceruicem ac medullam spine descendens: per totū corpa diffunditur. Itaq; sen sus corpis sic sūt: quod est in corpore subtilissimū: t ab hoc anime similitus t vicin? q; cetera. id ē lux pimum per oculos ipā diffunditur: emittens de radiis oculoꝝ ad visibilia intuentia. Deinde mixtura quedā. Primo cum aere ponitur. Secūdo cū aere t caliginoso ac nebulo so. Tercio cū compulsiore humore. Quarto cū terrena crassitudine. sicq; qnq; sensus cū ipso sensu oculoꝝ per ficat: ubi ipsa sola excellit. Isti sensus: q; in sola facie p locati sunt. Ideo scriptum arbitroz: qm in facie deus insufflauit hominū spiracim vitē: cū factus est in animā viuētē. Anterior appē ps posteriori merito pponit: qm ista ducit t illa sequitur. Ab ista sūs: ab illa mot? sicut psum precedit actionem.

De naturali anime cognitione. C. XLVII.

Anima qdem a creatore pncipium hīs et q; est: pfecta est i genere suo. An ex quo ē sciz omia que ab homine sciri possunt: nisi grauitas carnis esset. Sed per primū hominē qui aī corruptioem hūanitatiz

Bicesimusquartus

... nec retinere cū iussione creatoris audierit. In vita siq; de aie pstitit vita corpis. t de morte corpis descendit mors aie. Sic enī aia vita sua facit carnē viuētē: et d' fore sue nature irrigat eam animādo: sic caro p corruptelas ma terie sue animā si cupiditatib? illicitis illigauerit: occi dit. Et cū altera nature videatur alteri? trāsire vnaq; in victr: is naturam. id ē ut aut carnez pūalem anima virtutib? suis psterat animā carnez caro victrix ei? efficiat. Anima tū d' morte nihil habere potest nisi per vicia carnis ei ppinatum fuerit: nec caro aliqd de vita retinere potest: nisi ab anima fuerit irrigata. Nec alte ra in alteri? naturā trāsire pōt: nisi aut victr infecra aut virtutib? deserta fuerit. Sensus quoq; anima pro greditur ad corpus mouendū t viuificandū. In corpe duo foramina sūt qbus fm naturā organiam insunt et effluit omne quo idem corpus uegetatur ac regitur. Sunt t qdam utriusq; similia scz corporis supmum: et spūs infimum: in qbus sine naturāz confusione: perso nali tū vnone facile contūgi possunt. Similia quippe si milibus gaudent. An anima que natura spūs ē t caro que natura corpus est: in suis extremitatib? facile atq; puenienter vniūtur: ut iā sup? dicitū ē: hoc est in fanta stico anime: quod non corpa: sed sile corpore est: t sensu alitate carnis: que fere spūs est. q; sine anima fieri non potest. Sicut enim anie supemū: quod est intelligentia seu mens imagines ac similitudinem sui supioris. id ē dei gerit. An et ei? susceptiua esse potuit: et ad vmonē per sonalem: etiā qm ipē uoluit: abiq; nulla mutatoe nature suscepta fuit. sic supmum carnis. id est sensu alitate anie gerens similitudine. ad psonalez vmonem eius essentā suscipere pōt. Ita in viuificatioe t sensu alitate deicen dit anima ad corpa. Presentia nanq; sua illa viuificat colligit in vnum: atz in vno tener desuere atz ptabesce re non sinit. Congruentiā eius atq; modū snaru: non tā tum in pulcritudine: sed etiā in crescendo atz signēdo.

aliud. Et hoc modo etiam anima cuius passibilis intellectus et cum tempore passibilis est per naturam. Tercio modo dicitur passio specialiter scilicet animalis quia diffinitur Iohannes Damascenus motum appetitum seu sibilis in imaginacione boni vel mali: vel secundum Remigium passio est motus irrationalis partem anime per septionem boni vel mali. Notus autem huiusmodi si fuerit modo rarus est anime per naturam. Porro in naturalis passio non est anime ex natura secundum quod dicit Damascenus. Passio est motus preter naturam: siue ex se siue ex alio. Sic enim dicitur passio cum irratione ac discione mentis receptibilis et recepti. Et huiusmodi passio respectu dei passibilis ad patiendum potentia remota: vel necessitas ad patiendum potentia proxima: passibilis autem ad patiendum est ex origine de nihilo: et hoc non est pena sed defectus. Unde passibilis sic dicta non est ex natura vel est natura sed ex ratione creature ut est nichilo facta. Necessitas vero ad patiendum est ex culpa. Si autem queratur utrum anima sit passibilis secundum omnem vim suam: dicendum est: quod passio que est imaginatio boni vel mali sibilis est in anima secundum partem irrationalem. Passio vero est susceptio boni vel mali intelligibilis est in ea secundum partem rationalem. Quibus ergo intellectus nihil contra rium sit: nec pena ex peccato deinde uentis vel perari. Est tamen passibilis et separatione punitis: et hic modus magis conuenit passioni rationali. Alius vero passio sibilis. Hec in anima subiecta deo uidelicet suo superiori: non erit passibilis secundum partem superioris ab aliquo inferiori: sed a superiori recedens per culpam. iuste patitur ab inferiori penas: ut dicit Augustinus in libro de ciuitate dei. Voleat et patitur anima triplex. Primo enim dicitur in corpore: ut cum corpus leditur: ipsa condoleat et compatiatur. Secundo modo dicitur sola spiritus carnis in corpore: quia scilicet et aliquid inuisibile tristes est in corpore scilicet in corpore: ut extra corpus sicut dicitur bar ille dicitur apud inferos constituitur. Et ita passio duplex: scilicet subiectus et compassio. Passio subiectio est nature inferioris que admodum a fortiori bus patitur infirmitate sicut ab igne ligna. Passio compassio est nature fortioris: que admodum patitur in pena seruati mater in pena filii. Et hoc modo patitur anima in passione corporis: uidelicet compatiendo.

C. LIX.

De passibilitate anime coniuncte et separe
 Quid sicut anima duobus modis patitur in corpore: uno modo per viam colligationis ad corpus: quia scilicet dolenti causa est a corpore lesione. Alio modo per viam comprehensionis: quia scilicet comprehendit in conueniens aliquid tristabile. Sic et separe duobus modis patitur ab igne. Uno modo scilicet per viam colligationis ad ignem: secundum quod dicit Augustinus in prefato libro de demonibus: adhibebunt inquit demones licet incorporei corporeis ignibus cremandi modis ineffabilibus: accipientes ex ignibus penas: non dantes ignibus vitam. Alio modo per comprehensionis viam: secundum quod ponitur si multo modo formae imaginabilium: que mouent per baratas. Unde et dialogus gregori dicitur: quod ex igne visibilis ardor inuisibilis trahitur: ut per ignem corporeum mens incorporea cremetur. Ad hunc etiam in huiusmodi rebus de egyptus in libro sapientie legitur: personae tristes illis apparatus pauorem eis prestabit. Apparebit enim illis subitaneus ignis terrore plenus. Et quibus colligitur: quod ignis habet vim: ut ex ipso imaginis in anima terribiles ac tristes imprimatur: vel per ipsum in anima similitudines terribilium: quas secum trahit detinentur vel exercentur. Si autem obicitur: quod natura corporalis non est potens vel dians super incorpoream. Rpondeo quod hoc quidem uerum est: si natura incorporea custodiat ordinem naturalem.

Si vero non custodiat ordinem: ordine transmutato corpora efficitur dominans super illam: uide ergo quod anima corpori colligata perficit illud modis duobus. Uno modo ut agens in corpore vel per corpus. Alio modo ut recipiens a corpore ac per corpus. Primum est virtutis perfectionis: scilicet agere. Secundum imperfectionis et infirmitatis: scilicet recipere. hoc secundo modo uirtutis ignis: non ut igne animando perficiens: sed ut ab igne penam recipiens. Si autem obicitur: quod non est aliqua conuenientia ignis ad animam. Dicendum quod imo commune aliquid est ibi: pro ut in libro de anima et spiritu dicitur: quod scilicet affectio inordinata dilectionis corporum informat animam ad quasdam compulsiua: ex qua scilicet est et separe conuenientia quedam ad corpus afflictuum: id est ad ignem.

C. LX.

De separatione anime a corpore.
 Corpus quidem constat ex officialibus membris officialia ex similibus: consilia ex humoribus: humores ex cibis: cibi ex elementis. Et nihil horum est anima: sed in istis tanquam organum agit. Ac per hoc corpori consistit et huiusmodi vite in qua factus est homo in animam uiuam. Que cum preparata et ordinata fuerit et organum uiuificationis: nunquam anima recedit. Si vero distemperata et confusa fuerit in uitam: recedit anima secum trahens omnia: sicut scilicet: imaginacione: et rationem: intellectus: intelligentiam: et percipiuitatem et irascibilitatem. Et ex his similibus merita afficitur ad delectationem siue ad uoluntatem. Corpus autem quod prius integrum tanquam organum coram patitur et dispositum erat: ut melos musicum in se contineret: et motu resonare: nunc fractum et inutile eregione tacet. Anima uero recurrentibus ad regiones suas elementorum partibus: non habens ubi vires suas exerceat: recedit ab his tantis motibus: quibus corpus per locum et tempus mouebatur. Ipsi per se ipsa illocaliter mota: quia si organum perit: sed non melos. Augustinus super genesis libro xii. Si autem queritur cur anima de corpore exierit: ut ad aliqua corporalia loca feratur cito. Respondeo deo non eam localiter ferri: nisi cum corpore. Porro utrum habeat aliquod corpus cum ex corpore exierit: ostendat qui potest: ego autem non puto. Ad spiritualia uero loca pro meritis fertur: vel penam uel gaudium. Acto. Anima que a corpore separet localiter mouet: dicitur tamen per locum non moueri: quia non transit per locum eodem modo quo corpus: ita scilicet per pars committatur parti: cum spiritualis subtilis partem non habeat committentes se parti corporali. Dicitur etiam moueri per tempus: quia modo est in uno loco: et tamen in alio. Notus autem eius est subitus et simul totus.

C. LXI.

De statu et loco anime separete.
 Hugo ubi supra.
 Anima dum carne exuta est: uideri uiuit: audit: et omnes sensus ingenue uiuaciter tenet: ut pure pura: subtilis: cita et perpetua. Et sicut deus ubique est in semetipso: sic anima ubique est quodammodo in semetipso. Ac per hoc ubi est anima post corpus: ubi erat in corpore agens. Incorporea quidem est anima: potest tamen habere similitudinem corporis non corporalem: sed corpori simile: et corporalium omnino mensurarum: cum de corpore egredietur. Sicut enim ad spiritualia per meritis fertur: aut ad loca penalia similia corporibus: qualia sepe demonstrata sunt his qui rapti sunt: cum et ipsi in seipsis similitudinem quidem gereret corporis sui: per quam possent ad animalia ferri et talia similibus sensibus experiri. Anime siquidem que corporibus uiuentes per dilectionem rebus visibilium corporalibus imaginibus afficiuntur: a corporibus exiunt in eisdem imaginibus tormenta patiuntur: propter hoc enim corporalibus ubi passionibus tenentur possunt: quare a corruptione corporalium affectionum hinc mundate non fuerunt quam compulsiua de corpore dilectione traherent. In eisdem ergo locis in quibus culpam dimiserunt: puniuntur.

et plantis: subiungit de intellectu hoc modo De intellectu autem ac pfectiva potētia nihil adhuc manifestus est: sed videtur aliter genus esse animę. Et h' solus ptingit se parari: sicut ppetuū a corruptibili. Ecce et his verbis Aristotilis habetur: intellectiva potētia nō sit i ali quo corporis organo. Ac p hoc q' sit virtus incorporea: et q' in corruptione corporis intellectus separatur: sicut ppetuū a corruptibili. In eodē quoq' libro dicit: q' anima nō sit a corpore separabilis aut pō qdē ei' separabilis. se parabilis apta nata ē manifestū ē. Quārdam enī partium actus est ipa. Ac vero secundum quasdam nihil phibet separari: propter hoc scy: q' null' corporis sit act' sic aut est corporis actus anima: sicut nauis a nauis. Et his verbis causa duplex habetur. Cur anima rōnalis a corpore separatur. Anima dīpe scōm gen' suū est act' corporis. Et pres quedā aie sit act' quārdam partū corporis: vt vegetatiuū ac sensitiuū: et ideo nō separatur. Anima vero rationalis null' corporis est actus nec p'is corporis. Hec igitur est vna causa vel ratio q' a corpore separatur. Alia vero causa est: q' ipa ē in corpore: sicut nauis in nauis regens ac mouens nauem. Nauis dīpe separatur a nauis: licet actus reguminis nauis nō habeat extra nauis. Similiter et anima separatur a corpore: licet nō regat corpus qm separata est. Itē idem in primo li. dicit: q' intellectus videtur substantia quedā esse: et nō corrupti. maxime cum nō corrumpatur ab illa que in semio ē debilitata. Ecce hic habetur ratio probabilis: q' intellectus sit substantia incorruptibilis. Si enī corrumpere corruptione corporis: tunc maxime corrupte sentit. eoq' illa sola sit corruptio secundū naturam iuxta Aristotilem. Unde et plus aliquid antiquat' et senescit prope interitum est.

CLXVI. Assertionones aliorum philosophorum de eo dem.

Sicut ergo lux solis q' est incorruptibilis: officium suum complens nulla patitur diuisione Sic et anima que incorruptibilis est. Sicut etiā lumē solis qd' est incorruptibile separatur ab aere: et ab omni um oculorū intuitu sine corruptōe: sic et anima sine sui corruptione separatur a corpore. Corpū virum. Nō est autem mirū: aiā que substantia est incorporea posse se parari a corpore: cum ignis quoq' qui est substantia corporea corruptibilis a lignis q'bus est vni' separari possit: et in suā naturā reuerti sine sui corruptōe. Et li bro de vnta spūs et anime. Spūs qdē ille qui corp' est subtile: quod oritur ex corde: ac fertur in vīs puluis ad corpus vniuersū: oritur: scy ex cerebro: similiter in neruis vt opetur sensum et motū separatus a corpore perit. Opa quoq' aie que in organo sūt: vt vīsus et auditus: et hmoi' perit cum ipa separatur a corpore. Ipā vero anima nō perit in semetipsa. Itāc in li. de diffinitio nibus. Cum itaq' tres ordines sint aiay: scy rōnalis et behaliy: et vegetabilis: omib' excellentior est rōnalis eoq' ipa creata est ex intelligentia: et de illius natura. Ob hoc factus est homo rōnalis discipline pceptibilis discernēs inter bonū et malū: et inter illa p que saluandis sūt vel damnandis. Idem in explanatōe diffinitio nis philosophie. Philosophia quedā est assumptio opib' creatoris secundū veritatē hūanitatis. Hōis q' finalis cā specialis est: vt vno anime cū corpore sit ad h' vt homini manifestetur veritas rez particulariū: vt discernat inter bonū et malū: faciatq' quod expedit vīuis in sanctitate et iusticia: quousq' remuneret: et iungatur splēdori intelligētie ac pulcritudini sapie: fiatq' spū alit pūctus splēdori causato ex veritate creatoris sine mendio. qd' ē paradus ei': ac retributio et bonitas summa sub limitatq' integra: et pulcritudo ei' pfecta. ppter h' dixit plato: q' pbia ē cura mortis et solitudo.

CLXVII.

Item aliorum ad idem. Querrens sup libru methaphisice. xi.

Sicut rōnalis manet post mortem et finis prosperitatis eius cruci iungatur primo motori. **A**uicenna. Anima qdē in corpore de genis dum formata fuerit propter habitu dīne recipiēti in fusionem ab intelligentia agente: et videtur locata ppter sui coherentia insolubile: suppedet a negotio regē di corpus et ab his q' vniunt sensib'. Non tam cessat corp' eas retrahere et impedire ac prohibere a pfectōe coherenti cū ea. Cum aut liberatur a corpore occupatōe p' mortē: remouetur uelamē et phibēs: duratq' spū alit coherentia qm anima pmanet spū alit: et intelligentia agēs spū alit: et infusio ex pre illi' ē largissima. **A**lgazel. u. l. Cum ergo separata fuerit anima a corpore: durabit ei' coherentia cū intelligentia agēte: pfecturq' ei' dispositio ac delectabit in delectatōe. Cur' esse nō pōt explicari s' mone. Porro in homine malo post mortem amillo rei desideratē instrumentū manet desiderū ei': et amor in anima: et hoc est cruciatu' ei' ineffabilis. S' enī anima rōnalis post mortē maneat: ex hoc pstat: q' nō deducit de materia: nec est in spermate potētia: s' causatur a substantia separata. Nō ergo destruitur: materia q' corp' est destructa: q' nō destruitur forma destructōe materie: nisi q' p' transmutatōem educatur de ipa. **A**etoz. **A**petragoras etiā in principio astrologie sue dicit: de quodā pbo mortuo: q' loc' eius est inter sanctos. Quod vtiq' q' nō possit esse: nisi anima maneret post mortē: pater cū intellexisse animā immortalē esse. Similiter prolome' i' almagesti dicit: q' scientia stellarū in actōib' et bonestatis mor' laudabilū ducit hominē ad diuī in studii pfeuerantiā: et iungit ipum ei quod est anime simile propter bonitates forme: et assimilat creatori suo faciatq' celestem pulcritudinē diligere: quod patet cū in statu post mortē intelligere: quia antea dicit: quia nō est mortuus: qui sapientiam viuificauit.

CLXVIII.

Priscianus ad chosrode regem persarum.

Sicut anima opatiōem sine corpore omnino ibi et essentia habebit separatim: propriū autē est aie virtus rōnalis: per quā rōnali vire dominat' p'pium etiā ei' est diligens eoq' q' sunt sciētia: scy diuī nor et intelligibilū. per vtiq' enī p' dignū sūt: circa p'emplatōes et circa actū. Philosophari autē nihil aliud est: q' et vitā habere mūdā: et in contrarietate naturā: et sciētiā eoq' q' vere sunt nō errantem. Scire autē cā q' sunt nescientes prius semetipsos: impossibile ē. Necessariū est autē cognoscere seipos naturāz incorporealem habere: et familiariter ad id quod cognoscendum est se hātem. Nullū enim corpus seipm cognoscere conficit. nec omnino ad seipm puerit. Omnis autē cognoscens est conuerti ad cognoscibile: et ideo seipm cognoscens ad seipm cognitiuū opatiōem cōuertam esse: necessario quoq' separatim essentia habere. Itatur anima philosophās et incorporealis est: et separata corpore. Consequenter nec soluitur: nec cum corpore perit. Itē aiā cuticūz corp' adest: vitā ei semp infert: ergo nō recipit vite contrariū: q' semp eam habet fm esse suum et naturaliter. Contrariū autē vite mors est: q' aia immortalis est. Adidit etiā prolome' aliqd' maius: si enim nec ipam quā infert vitā potest itēz aia recipere: multomagis ei' contrariū: nō est mortem. hīs enim eius causaz conaturalēz: non ea indiget. id est vita. Et enī nihil omnino casualū indigens ē causatiui meliores semp hīs virtutes his quas causatiuo largitur. Nam et ignis nō caliditate recipit: quā a se calefactis infert: sed hāc conaturalēz habet: ac p' hoc multomagis nec frigiditate que est ei contraria. Item omne qd' sua malicia non corruerit: hoc ab alteri' corrupti impossibile est. Solū

Responsio ad obiectiones contrarias.

Si autem contra predictas rationes obicitur: quod destructio perfectio destruitur et perfectio. Anima vero est perfectio corporis. Respondeo quod reuera ratio perfectio in quantum perfectio est esse in perfecto nec est sine illo. Sed substantia rei perfectio bene potest esse sine illo: sicut in casu proposito. Terminus anima rationalis secundum quendam sui partem est perfectio corporis intrinseca et organo diuncta: ut secundum potentiam vegetabilem ac sensibilem: et secundum illas sui partes destruitur quantum ad actus suos destructio corporis: sicut in superius dictis est. Porro secundum aliam sui partem est perfectio corporis extrinseca ab illo id est non mixta corporis organo. Et hec non destruitur organo destructo. Porro si obicitur: quod corruptio nihil est aliud quam forme naturalis supra materiam corruptio. et idcirco in corruptioe hominis videtur destrui forma eius naturalis que est anima rationalis. Respondeo: quod inualida est ista ratio. Nam propositio que dicitur vera est de formis que non sunt substantie per se existentes. Anima vero rationalis forma talis non est: ut ex supra dictis manifestum est. Porro si obicitur iterum: quod nulla sit operatio anime sine corpore: quia secundum Aristotem. Non est intelligere sine fantasia: et fantasia non est sine corpore. et si aliqua operatio anime esset sine corpore: nulla potest intelligere. Sicque videtur nec principium aliquid illarum operationum esse sine corpore. Respondeo: potest intelligere quoddam est ex fantasia: quod dicitur vigilare: et anima in somnis que sunt intelligentie vere per fantasia. Cuius causa determinabitur infra quia scilicet per illuminationem substantiarum separatarum sunt quedam somnia.

LXXIII.

Iterum ad idem.

Lex autem obicitur: quod quicquid disponitur diversimode diversis corporibus complexio. illud est forma non ens sine corpore. non enim forma diversificatur in operationibus suis et materia: nisi quod est ex illa: nec habet esse separatum ab ipsa. Anima vero rationalis diversimode disponitur diversis complexio corporis: ut enim ait. Aristoteles libro de anima secundo. Dolles carne imbecillus bene aptos mente: et duos carne male aptos mente. Et ita videtur anima rationalis esse forma non ens sine corpore. Ad hec dicitur potest: quod anima rationalis non alteratur primitione corporis: nisi in quantum accipit a fantasia: et hoc est per accidens. Si per se non alteratur: et ideo non sequitur: quod destruat. Si autem adhuc obicitur: quod in ecclesia fuisse dicitur: vixit est interitus hominis et iumentorum: et equa utriusque conditio. ac cetera que sequuntur: et iterum vixit et interitus occasus erit. Respondeo quod ibi loquitur salomon condonando. Ideoque subinfert. quod hoc que unanitas est. Be philosophis quoque solet obicitur quod dicitur proceras in afforissimis. Quicquid doleres aliquid corporis plurimum dolores non sentiunt: his mens egrotat. Nam si mens egrotat cum corpore: videtur etiam commoveri. Aristoteles quoque dicit in libro de morte et vita. Corruptis animabus corrumpitur doctrina et sanitas que sunt in animabus. Quibus igitur creatis ibi vocat mentem virtutem animalem in organo sita. Et hec non egrotat corpori nisi per accidens. In quantum scilicet a morbo impeditur sensus influere: sicut accidit in canero: ubi sensus interceptus frigiditas melancholicis: et sic fit locus insensibilis. Si autem hec virtus egrotet per accidens: patet per illud Aristotelis dictum in primo libro de anima: videlicet quod si sentio accipiat oculum iuuenis videbit utique sicut iuuenis. Si autem dicit Aristoteles in libro de morte et vita: intelligit de anima que non separatur a materia et organo: ut est vegetabilis et sensibilis: utraque etenim destruitur destructioe corporis. Be ratio namque in utro probat ipse quod non est ita in corpore. Et ideo ei non

continetur modus ille corruptionis.

LXXIII.

Qualiter intelligi debeat immortalitas anime. Macrobius ubi supra.

Sciendum est autem quod duobus modis immortalitas intelligitur. aut ideo est immortale quod per se non est capax mortis: aut quod procuratioe alterius a morte defenditur. Actor Tribus de causis dicitur aliquid corruptibile: vel quod compositum est ex contrariis. Sed per applicationem contrariarum per se non est. Et iste due cause non sunt generales: cum omne creatum naturaliter desibile est: sed tertia. scilicet quia de nichilo est. Sic etiam anima et angelus naturaliter desibiles sunt. Notandum igitur quod deus solus immortalitate habet per essentialitatem: quia idem est essentia sua quod immortalitas sua. Anima vero rationalis habet secundum Hieronimum participationem que attenditur secundum imaginis vel similitudinis rationem. Unde in libro de anima et spiritu legitur: quod immortalis est anima ne a similitudine sui creatotis discrepare videatur. Cum ergo dicit Hieronimus de masculinis de angelo: quod ipse est secundum gratiam: non natura suscipiens immortalitatem. natura appellat originem de nichilo: gratia vero donum similitudinis vel imaginis ex quo immortalitas est et in anima et in angelo. Sciendum tamen est: quod anima considerata secundum originem suam: scilicet in quantum habet esse post non esse: ex natura sua corruptibilis est: quia aperta est redire ad non esse: nisi voluntas primi impediatur. Considerata vero secundum essentialitatem: suam vel substantiam est incorruptibilis: quia eius substantia non est ex contrariis nec aliquid eius nature contrarium habet: a quo possit corrumpi. Similiter considerata quantum ad formam que est potentia intelligendi: quia intellectus capax est omnium formarum intelligibilium: que sunt in corruptibilibus. Similiter si comparetur ad finem suum quia scilicet data est ei virtus speculativa et motiva: per quam potest se ordinare ad summum bonum: sed in hoc etiam voluntate primi: incorruptibilis manet ad magnitudinem pene vel premii. Et ex creatione quidem habet: ut ex actione alterius quidem non possit corrumpi: nisi ex actione dei. A relatione vero ad finem habet quod deus velit eam non corrumpi.

LXXV.

De quorundam philosophorum errore super animarum revolutione Augustinus de civitate dei libro decimo.

Platonem vero scripsisse certissimum est animas hominum post mortem reuolui usque ad corpora bestiarum. Quam sententiam Porphyrius doctor tenuit Plotinus. eandem tenuit et Macrobius. Hec autem animarum reuolutio: ideo credita est a quibusdam platonice: quod ipsi credebant animam esse coeternam et mundum ipsum. Et ideo: quod sciebant animam immortalem necessario semper esse victuram. videbatur eis: quod sempiternum esse nichil posset: quod semper antea non fuisset. Helinandus libro viii. Et quoniam sciebant animam in hoc mundo non posse sine corpore vivere: putabant eam ante dispositionem huius corporis aliud habuisse: et adhuc post istud aliud habituram esse. Quia vero corpus hominis immortale posse fieri: nec legerat nec audierant: animas semper ad mortalia corpora redituras putabant. Hinc autem errorem apud grecos. ut ait Hieronimus. pythagoras inuenit: quod se primum fuisse euforbium: secundo validem: tertio hermocinum: quarto pirrum: ad extremum pythagoram dicit. Ubi forte dicendum est reuolutioe animarum fieri de quadrupedibus in auicularibus: quando apes nascuntur ex putrefactis bouis cadaueribus iuxta illud Quisidius. de boue mille animas vna necata dedit: et notandum quod non dixit mille animas natas esse de vna. sed de ipso boue. i. de bouis cadauere: cuius animam tam necatam fuisse testatur et de necata anima viua proparari non potest. Anima autem per alante posuit macrobice contentum per principem. LXXVI.

De erroris eiusdem causa vel origine.

Unde autem tantus error accipere potuit in istis nisi ex pueria suggestione demonum Quorum ois conatus est persuadere hominibus: neminem ex suis operibus eternaliter condemnandum: neque aliam beatitudinem sperandam esse hominibus: quod vite beatus felicitatem: ut damnationis eterne timore postposito: vivat sic equus et mulus in quibus non est intellectus. Quod sunt etiam hodie qui vellent post mortem aut reverti in nichilum secundum epicurum: aut secundum platonem: aut pythagoram in iumentum converti. Dixit autem hunc errorem et sparsit in vulgus quarundam fortassis animarum apparitio damnatarum: quod diuino iudicio olim suis aut notis aut cunctis in formis bestialibus appebatur: ut aut eam corrigere tentarent exemplo terrarum: aut grauius damnarentur admouiti nec correcti: Sic enim apparuisse refert papam benedictum iunioris petrus damianus dicens. Humbertus alias humbertus archiepiscopus mihi narrauit: quod benedictus iunior nepos benedicti maioris: post mortem apparuit cuidam vacuo altaris vagulo iuxta molendinum equo insidenti et iter agenti: apparuit autem in specie animalis monstruosi. Cuius aurem et cauda alini erat: cetera veris. Cuius vacuus tremefactus fugam inire: clamauit monstrum illud. Noli inquit. Vir expauescere: scito me fuisse hominem sicut tu es. Sed quod bestialiter vixisti post mortem perferre speciem bestie meruit. Ad quem ille. Quisnam fuisti: ego ait ille solo nomen benedictus fui: quod nunc apostolicas sedem indignum obtinuit. Cui vacuus quod habes retribuitis. Nunc inquit usque ad diem iudicii per dumosa et squalentia loca sulphurea et fetida bulleria raptorum et perabor. post iudicium vero corpus meum simul cum anima irremediabiliter cruciatus et irruocabilis olla gehemalis baratri me deglutiet: ita ut mihi nulla spes in posterum recuperationis restet. post hec verba disparuit. fuerat autem teste eodem damiano benedictus ille nisi post mortem maledictus ab ipso pontificatus. Superius mordio usque ad finem vite luxurie sceno conuersatus. Et ideo incipiebat ab auribus asini perferre speciem: et in cauda desinebat. duxerat etiam toram vitam suam carnalem. Et ideo in cetera veris erat potuit fieri ut anime carnalium corporalibus exire frequenter antequam in monstruorum similitudine apparerent: et quod preserebatur quidam similitudines bestialium corporum: putare sunt a rudibus hominibus uera gestare corpora bestiarum. Magni quoque et malefici qui ante aduentum solis iusticie totum suum renebris orbem nebulabatur: quibus etiam illustres reddebantur stupetibus cunctis ad insolita magisque indignantibus ad illicita: huius erroris per sua prestigia vires non modicam possident. Nam cum uel se uel alios in diuersas species transformarent: putabat eos imperitum vulgus diuina quadam uirtute alternatis uicibus de humana natura in bestialem rueret: et rursus quibus uellent de bestiali in humanam resurgere: sic ille iupiter magorum celeberrimus: et totius sceleris officina: apud vulgum ignobile arces diuinitatis obtinuit. quibus ad perpetrandos incestus nequarios se in quaslibet formas deformauit. Quibus hanc sententiam irruit dicens. Tu quibus scelus est in viscera viscera condidi. Alteriusque animam animantem uiuere loco.

.LXXXVII.

Qualiter anime corporibus exire patiuntur in inferno. Augustinus super gen. libro xij.

Animas plane sicut iam dictum est: certum esse non esse corporum: sed in corpore corporaliumque membrorum: ut in sono patris habere similitudines quam uicem similitudinem si et apud inferos gerit: ubi quibus uideretur et in loco non corporalibus: sed similibus corporalibus: quod si ita est: ideo inferi sub terra esse dicuntur: quod congruenter in spiritu per illas corporalium rebus similitudines sic demonstratur: ut quoniam anime defunctorum inferis digna carnis amore procrea uerunt: hoc eis per illas corporalium rebus similitudines et ubi

beat quod ipsi carni mortue solus. ut sub terra recedatur. Denique inferi eorum infra sunt latine sic appellantur. Si autem secundum corpus si ponderis sui ordinem tenent inferiora sunt omnia grauiora: ita etiam secundum spiritum inferiora sunt omnia tristiora. Quod etiam in greca lingua origo nominis quod inferi appellantur: ex eo quod nichil suauit habeat resonare perhibetur. Siquis autem putat animas exutas locis corporalibus contineri: eorum sunt sine corpore non decernunt qui faueant: et diuitem illum sitientem prestant in loco corporali: fuisse: ipsamque animam linguam corpoream preparasse: ac stillam de digito lazari curpiuissit. Sed melius est dubitare de oculis quod litigare de incertis. Gregorius in dialogo libro iiii. Sicut autem electos beatitudinis iustificat: ita credi necesse est: quod a die exitus sui reprobos ignis exurat. Nam si uentis hominibus incorporeis spiritus tenetur in corpore: cur et non post mortem spiritus licet incorporeus etiam corpore teneatur igne dumque peccatores diuitem damnatum ueritas in ignibus perhibetur: quis iam sapiens reprobos animas teneri ignibus neget. Ceterum si dyabolus et angeli eius cum sint incorporei: corporeo sunt igne cruciandi. Quid mirum si anime et antequam recipiant corpora: possunt corpore sentiri tormenta. Hugo de sacramentis libro ii. Quidam autem putat animas corporalibus penis cruciari non posse: nisi per corpora et in corporalibus manentes. Quapropter a corporalibus exutas nullas alias penas sustinere credit nisi eas solum quas intus conscientia accusatrix irrogat. Sed si leduntur: dum ceduntur induit cur non ledatur cum cedatur exire. Si affici possunt: quoniam inter ipsas et illud a quo afficiuntur medium est illud per quod afficiuntur nonne probabile omnino est: multo magis eas affici debere: quoniam illi a quo afficiuntur immediate coniunguntur. Tamen si uerbis querendum non est: ut quod credere iubemur: nisi se per rationem discutere conemur. Scriptura sacra magistra fidei nec hoc nobis dicit. Quid amplius querimus. Huius gregorius dicit: quod in eo ipso ardent: quod se ardentes uident. Poterat etiam deus sine materialibus elementis animabus cruciandis sensum doloris dare: sed dignum est ut in eis puniantur in quibus peccauerunt. Gregorius in omnia de diuine et lazari. Et si autem quod ardent in inferno diuinitis postquam de seipso spes sublatam est: animam ad propinquum reuertitur: patet: quia reprobos animas pena sua quibus ad caritatem erudit: ut iam tunc etiam suos spirituales diligant: qui hic dum peccata diligenter nec se amabant. Seruatur ergo diuini ad penas et cognitio pauperum quod despectus: memoria fratrum quos reliquit. ut de uis gloria despectus: et de pena inutiliter amatoz amplius tota tur.

.LXXXVIII.

De his que patiuntur in purgatorio.

Hugo ubi supra.

Maximam gaudia in summo: Media vero bona et mala mixta sunt in medio id est in hoc mundo. Est autem et alia pena post mortem: que purgatoria dicitur: cuius loco omnino determinatus non est: nisi ex multis exemplis et reuelationibus animarum in eiusmodi positum sepe monstratum est in hoc mundo illam exerceri. Et fortassis probabilius erit: ut in his potissimum locis singule penas sustinere credatur: in quibus culpa commiserunt. Itaque de peccate quidem bonis dubium non est: quin egredientes statim ad gaudia traheant. Similiter et de ualde malis: quin sine mora ad inferni tormenta descendat. De impetrecte quoque bonis certum est: quod non cum interis quibusdam penis uicibus ad plenam uidebitur purgationem a uenturis gaudiis deferni. Gregorius in dialogo libro iiii. De quibusdam etenim leuibus culpis ante iudicium esse credendus est ignis: pro eo quod ueritas ipsa dicit. Siquis in spiritu sancto blasphemiam dixerit: non remittetur ei: neque in hoc seculo neque in futuro. Hac enim sententia datur intelligi quod

[Marginal notes in a smaller hand, partially illegible due to fading and bleed-through.]

culpam in hoc seculo: quafda in futuro laxari. **Berri** darentallens. Est itaqz regio qdaz exptatois ubi felices anime corpibus exire cruciatur ad spūs: uel calore ignis uel rigore frigoris: uel alie grauitate doloris. **Abi** pius pater filios glorificandos in manu temporatoris relinquit: nō qdem ad occasionem sed ad purgationem. **Ad** illos nobis transeundū est per opationes: qbus iuncti sumus p humanitāte. **Surgā** igit illis in adiutorium in terpellabo pro eis teumis: et oratōibz et sacrificio singulari. **Quum** modi eni officii pōt eaz penitentia resecari: et pena finire. **Augustin** et encheridion. **Neqz** enim negandū est aīas defunctorū pietate uiuentū releuari cum pro illis uel i ecclesia elemosine fuit: uel sacrificium offertur mediatori. **Sed** hoc illis tñmō profunt: qui cū hic uiuēt: ut hec sibi postea pdesse possent: meruerūt. **Est** enī qdam uiuendi mod⁹: nec tam bon⁹: ut non reāz rat illa p⁹ morte: nec tam mal⁹: ut ei non profunt ista p⁹ mortem. **Est** aut in bono talis: ut ista non reāz. **Est** rursus in malo talis: ut nec his cū hec uita trāsciret ad tuari ualeat. **Quocirca** meritū omne pparat i uita p seuti: quo post illā possit quispā gratari uel releuari. **Cū** ergo sacrificia altaris uel elemosinaz qrumcuqz pro ualde bonis offeruntur: sunt gratiaz actōes: pro nō ualde malis pparatōes. **Et** aut pro ualde malis: etiam si nulla sint adiūta mortuoz: sunt tñ qualicūqz psona: tiones uiuoz: quibus uero psumt: uel ad hoc profunt: ut sit plena remissio: uel certe ut tolerabilior sit ipa damnatio.

LXXXIX

De his que iam requiescunt in paradiso **Augustin** ad ianuariū libro secūdo

Quod aut nunc fide ac spe gerimus: et ut ad id pueniam⁹: dilectōe satagim⁹: est animaz req̄el qdam ab omni labore molestiaz oim sancta atqz perpetua. **In** eam nobis et l'ac uita fit transit⁹: quē do minus noster **Ihesus** xpūs sua passione pmonstrare ac psecrare dignat⁹ est. **Inest** aut in illa requie nō desidio la segnitia. **Sed** qdam ineffabilis tranquillitas agnitiois octose. **Hic** enī ab hui⁹ uite operibz in fine requiescat: ut in alteri⁹ uite actōe gaudeatur: sed quia tal actio in dei laude agit: sine labore mēbroz: sine angore curaz nō sic ad eam fit transit⁹: p quieret: ut ipi q̄erī sue cedat. **id** est nō sic esse incipit actō: ut esse desinat quies. **Neqz** enī reditur ad labores: et curas: s; pmanet i actōe quod ad q̄etes p̄tinet nec in opere laborare: nec in cogitatione fluctuare. **Quia** ergo p q̄etem ad primā uitaz reditur vñ anima lapsa est in peccatū: p̄terea sabbato requies significat. **Illā** uero prima uita q̄a pegrinatōne redcūbz: et primā stolā accipiēbz reddidit: primaz sabbati quē dies dominicū figurari dicim⁹. **Quere** uides genisim legēs inuenies septimū sine uespe: qz req̄ em sine fine significat. **de** quo solo sabbato dictū ē: et sanctificauit diem: vii. **Amā** enīz req̄em sine pie ante: siue mique: sed qua pueniant ad id quod amāt plurime nesciūt: nec aliqd appetunt etiā ipsa corpa ponderibz suis: nisi quod ante amoribus suis. **Nam** sicut corpus tam diu n̄tr̄ pondere siue deorsum uersus: siue sursum donec ad locum quo nititur ueniens quiescit: sic et aīa affectōe: et multa qdem corpus delectant: s; nō est i eis eterna requies: **Nec** saltem diuturna: et p̄tere a magis sordidant anīam et agrauant potius: ut lincez eius p̄dus quo in supna nititur ipē dīant. **Cū** uero anīa se ipa delectatur: ad huc supba est qz se pro sumo habet: cum supior sit deus. **Cum** autē in deo delectatur ibi ueram certam et eternaz inuenit q̄dem quam in altis q̄rebat: nec inuicēbat. **Quia** ergo caritas: id est amor: dei uis fusa est in cordibus nostris p spūm sanctum: qui datus est nobis. **Ideo** sanctificatō vii. die commemorata est: ubi requies cōmēndatur ut omnia que bene operamur nō habeāt interitum nisi in futurū: req̄em sempiternaz

Ideo dicitur spe gaudētes: ut uidelicet futurā requie cogitantes in laboribus helyariter operemur. **Ide** su per genisim libro xii. **Inest** autem. ut supra dicitur est. anime deposita carne quidā naturalis appetitus admīstrandi corpus quo retardatur quodāmodo: ne tota i reuentione in summum illud celum pergat donec appetit⁹ ille conuiescat.

LXXX.

Qualiter animabus erunt ea que sunt apd nos innotescunt. **Petrus** lumbar⁹.

Ut autem dicit **augustinus** super psalmū cxi licz aīab⁹ defunctorū cura sit de caris: sicut de illo dicitur legitur qui dūz apud inferos patere tur: habuit curam de quinqz fratrib⁹ suis uiuis: non tamē ideo consequens est illos scire: q̄ circa caros suos hic aguntur uel leta uel trista. **Veruntamen** incredibile non est sanctoz animas: que in abscondito facit dei ueri luminis illustratione letantur: in eius cōtemplatione intelligere illa que foris aguntur quārum pdesit: uel illis ad gaudiū: uel nobis ad auxiliū. **Si** enī de illis angelis a deo per eius uerbum peritōes nostras dicitur: et qd de illis implendum est uel non: cur non credamus et animas sanctoz dei facie cōtemplātiū in eius ueritate i telligere p̄cel hominū: et que implēde sunt uel nō a deo q̄ppe aduincti sūt ueritati sup̄erne ut nil p̄ter ei⁹ uolūtatē queat uelle. **intercedūt** igitur ad deum pro nobis et merito: onz eaz nob suffragatur merita: et affectu dū iplere cupiūt uota nostra. **Que** tñ non faciunt nisi euz illa in dei uoluntate implenda didicerint. **Hugo** ubi supra. **Certum** est itaqz sanctoz aīas in secreto diuine cōtemplatōis p̄stitutas eoz que foris agunt tñ scire quāuz uel ill ad gaudiū uel nobis ad auxiliū constat pdesse. **Quid** amplius uis. **Times** ne forte nō orant: qui semper orant. **Quomodo** non orabāt pro te: quando tu oras eos: qui et quando tu non oras: orare tamen nō cessant. **sed** non audiūt inquis: et ego in uerūm uerba effūdo. **Quid** est audire nisi scire vñ lumē in quo et audiūt ad p̄cipiendū: et uident ad cognoscēdū: in quo si qd forte foris agitur: quod modo interim non audiūt aut uident miserū est dispensatōis: nō detrimētū felicitatis. **Glossa** sup caustica cāricoz. **Ergo** inquit que habitas in ortis: amict auscultāt te. **fac** me audire uocē tuam: in ortis habitare. **hoc** est in uiriditate spei ac bonorum ope: pmanere. **Talibus** igitur dicitur a dño. **amict** id est angeli quos tibi adiutores dedi ac spūs iustoz qui tam euz deo sunt et p fratrib⁹ orāte auscultāt te quā si intermūcti inuic me et te: nō fac me audire uocē tuaz scz in oratōne: dum non potes mihi iungi p p̄ritam: ita age uitam ut quidquid uel uoce uel opere oraueris dignum sit a me exaudiri.

LXXXI.

De quibusdā anīab⁹ q̄ p⁹ mortē uiuētib⁹ appiēt. **Aug.** i li. d. cura p mortuis gerēda.

Quam aut defunctorū anime uiuis aliqñ uidentur apperere: credibile est hoc fieri eisdem nesciētib⁹ mortuis: et illas esse opatōnes angelicas p dispensationē puidētie dei bene uiuentis et bonis et malis fm altitudinē iudiciorū suoz: inscrutabilē: siue hic in struantur mentes mortalium: siue fallātur: siue consolētur: siue terreatur: prout vnicuiqz uel p̄bēda est mīse i ricordia: uel irrogāda uindicta. **si** rebus uiuentū inter essent anime mortuoz: et ipse nos qñ eas uidemus: allos querentur in somnis: ut de aliis taceam: meipm pia mater mea nulla nocte desereret: que terza mariqz secuta ē ut mecum uiueret. **Ab** sit enīz ut facta sit uita felicez erudelta: adeo ut qñ cor meū aliqd angit: ne tristē filius consoletur: que vnic dilecti: quem nunq̄ mestum uideret uoluit. **Semqz** si mortui sciūt ea que in humane uite calamitate contingūt: quid est quod p̄ssimo regi iude flēt in cōspectu domini pro magno beneficio pmissit deus: q̄ esset ante mortu⁹: ne uideret mala que illi po

Utrum anima sit sine vires atz potetia Actor. C.

Acto de anima secundum esse suu absolutuz et secundum esse comparatum ad corpus: restat de eodem de virib9 et9. scz ab inferioribus secundum quas vnt corpus vel admittat corpus incipiendo: de hinc ad supiora progrediendo

De his tamē in generali p̄mittenda sunt duo. scz. **U**trum anima sit sine vires vel potetie. Beinde vero vñ sit distinctio virium anime. De primo dicitur aliqui q anima dupliciter potē considerari. vno modo vt ē qdā substantia. Alio modo vt ē substantia naturalibus habitib9 disposita. secundū primum modum est anima sue potetie: secundū alium vero modum. Habitibus quippe naturales sup essentias addentes distinguūt illam a potētis. Alii vero dicit q idem est omnino anima qd sue potetie. Sed differre tantūmodo ratione qd habetur in libro de anima et spū. Anima cū tota meminit: tota est memoria: cū tota vult tota est voluntas et dicitur ergo q est potetia: que est accidens in re: cuius est potetia. Et est potetia: q cōsequitur essentia sicut eius proprietates. Et est potetia que est ipsa essentia adiciens quādam relationē ad actū. verbi gratia. Potentia recipiendi similitudines coloris ē accidens pupille: deficit enī in ea p senium. Potentia calfaciendi in igne est sequis centia ignis: et ab hoc infere parabilis. Porro naturalis potentia recipiendi formas est in materia: vt ipsa materie substantia vel essentia. Quā tomagis ergo potetie ipsius anime sunt ipsa anima. Sed adiciunt relationē ad act9 vt intes. penes qd scz relationē est differētia potētiaz fm rationē. Alii porro dicunt q in nullo alio a primo ē idē rei essentia quod sua potetia. Et ita ponunt. q nec in aia est idem essentia quod sua potetia: dicit tñ q idem est in substantia. Sic enī nō ē idē esse et operari: nec centia sic ē potetia. Essentia quippe anime est per quā anima est absolute: essentia vero potetie est id p quod aia est ad aliud efficiendum vel recipiendū. Dicit tñ q idem sunt i substantia eo q sine suis potētis nec subsistat: nec etiā intelligatur anima: nec ipse potetie sine aia. Identitas igitur que ponitur in libro de aia et spū referenda est ad substantiam: diuersitas ad essentiam.

Unde sit distinctio virium anime.

Distinguitur autem a seipsis anime vires non p actōes sicut causa: ul p organa: vel p obiecta. Cognitō tamen distinctōis virium ē aliquādo fm differētia actōnū. vñ dicit p̄bus. q act9 p̄ui sunt potētis: et obiecta actib9 fm rōnem agnoscendi. Que dam aures vires differunt in organo: et actu: et obiecto. Accidit virtutibus sine potētis q differūt in organo. Actionum vero differētiaz i fortitudine ac debilitate velocitate et tarditate principaliter est vna vis: scz vni vt accidit ut actōem suam faciat fortiores ul debiliores aliqñ fm quod fuerit actio: aliqñ vero fm ydonitatem vel defectū instrumētū: et aliqñ fm phibentia extrinsec9 q vel addit vel diminuit ad opatōez virtutis. Actōnū etiā differētium fm p̄uarōem et habitū principū est vna vis: quia p̄uaratio et habit9 nata sunt circa idē fieri. Actōnū quoqz differētū fm comparōnē sui ad p̄ria principū est vna vis rōne cōsimili: quia p̄raria similit9 nata sunt circa idem fieri. Sed actōnū in genere diffe-

rentū duplex est differētia: qdaz enī differūt in genere vltimo siue proxio: qd diuidit in species specialissimas et fm hunc modū differēt actōes in genere videre et gustare. Quedam autē in genere remoto: et hoc modo differēt in genere sentire et intelligere. Itaqz differētia actionū in genere p̄p̄quo differētia ostendit viriū in specie: sicut videre et audire circa vires sensibiles visuam et audituaz: intelligere ac uelle circa vires intelligibiles cognitūā et affectūā. Differētia vero actionū in genere remoto differētiā ostendit viriū in genere: sic appbendere et mouere differētiā viriū appbēsiue ac motiue: sentire et ratiocinari differētia sensitīe: et rōnalis que sunt genera ad alias. Sic ergo manifestū est: secundum quā differētia actionū sit differētia viriū: et sār intelligendū est de differētia obiectozum. Differētia namqz viriū cognoscitur per diuam actōnū p obiecta vel ex obiectis fm distinctōem q posita est. Nota ergo q est potetia operāz sine organo et sine obiecto: et hec est prima potetia dei. Non enī cognoscit res per ipsas res: vel similitudines in reb9: sed cognoscendo seipsum. Eodem modo potetia opandi ipsius est sine organo: nec requirit materiā quasi subiectum. Et est potetia operāz b̄is organum et obiectū: sicut potetie anime opantef per corpus: ut potetia visuā organū pupillam: et obiectum colorem ut uideat. Et est potetia operāz sine organo: non tñ sine subiecto: ut potetia intellectiua. Differētia igitur obiectoz fm illum modū q dicitur est: semp comitur diuam viriū. Sic ergo manifestū est: vnde sit distinctio viriū in anima. Est enī distinctio et seipsis: sed cognitō distinctōis est ex actōibus et obiectis.

De viribus anime quib9 cōmunicetur corpi.

Hugo in libro de anima et spū.

Habitus autē anime vires quo ad se: et habit9 vires quibus corpi admiscetur. virium autē quibus cōmunicetur corpi prima est naturalis: secunda vitalis: tertia vero aialis. et sicut deus trīn9 et vñ9 uerus ac p̄fectus omnia tenet: omnia implet: oia sustinet: oia supercedit: ac circūplectur. Sic anima tribus b̄is virib9 per totum corpi diffunditur nō locali distinctōe: sed vitali intentōe. Naturalis uirtus opatur in epate sanguinez et alios b̄iores quos p uenas ad omnia corpi membra transmittit: ut inde augetur et nutriant. His est a quadrisaria diuidit in appetitiua: retentiua: expulsiua: et distributiua. Appetitiua q necessaria sūt corpi appetit. Retentiua uero sumpta detinet donec ex illis decoctio vel digestio fiat. Expulsiua uero nocua et superflua expellit. Distributiua bonos ciboz humores omnib9 mēbris distribuit prout cuiqz expedit. Illas vires habent omnia animalia. His uitalis est in corde: que ob tempore rāndum feruorez cordis aerem hauriendo atz reddēdo uitam et salutē toti corpi tribuit. Vere namqz puro sanguinem purificatum p totum corpus impellit p uenas pulsatiles que arterie vocantur: et quaz motu sp̄antiaz atz distēpantiā cordis phisici cognoscūt. His aialis est in cerebro: et inde vigere facit quinqz corpi sensus. Subet etiā uoces edere mēbra mouere. Tres nāqz sūt ventriculi cerebri: vnus anterior a quo est omis sensus et alter posterior: a quo est ois motus. tertius inter utz qz est medius. i. rōnalis. Iste uires tam corpi q anime dicit possunt: quia ab anima in corpe fiunt.

De uirtute naturali et eius speciebus.

Hali libro regalis dispositōis.

Virtus naturalis incipit ab epate: tenditqz non pulsantes in omia corpi membra uenas dans illis uirtutem hāc: b̄i: triplex ē dīta: scz virtus generans: et nutriens: et pascens. Generans ē illa que fetum et spermate et in mēstruo sanguine generat b̄i: actio est a momento quo sperma cadit in matrice: usqz

sed non affilaf: et eū quoqz qui nondū est cibus: sicut est
 ciboz: et sanguis succofitas. Nā ad omē mēbz pueit ci
 bus duobz rēbz. Stomach⁹ enī tpe quo cibos digerit
 quod nature sue proxīm est: ex eis sumit: ut in essentiam
 suā alterā illo pascat. hinc etiā sanguis ab epate mitti
 tur per venas: q̄ ab epate ad exteriorē et tunicas ve
 nit: et illo quoqz pascat. Eodem mō tpe transitus
 cibiqz in eo subtrahit: est: vaporisqz nase propinqu⁹: os
 et nerui sumit: eoqz nutritur. Hs et sūguis ad ea venit
 et epate per venas que ab ipō a radicib⁹ germinātur.
 eoqz nutritur. Intestinoz autē substantia ex cibo qui
 ad ipsa a stomacho et per ea ad epat mittitur: sumunt
 quod eis necessariū est. ipsiqz sanguis ab epate mittit
 per venas que a porta fundūtur quo pascentur: et eozū
 substantia augetur. Similiter et intestina grossa et pur
 gamēto ciboz: quod eis oportet sumit et pasunt: cuiqz
 sanguis cōtinuatur per venas: que ipsi ab exteriorib⁹
 eoz: iungūt. Ad epat autē a stomacho cibus mittitur
 tempē quo i stomacho cib⁹ digeritur: qz trahit cū epat
 per venas quibus stomachus et ipē cōtinuantur. fitqz
 illi alius: postq̄ in stomacho cib⁹ decoctus ab ipō in in
 testina descendit. ad omia uero reliqua membra cib⁹ ab
 epate mittit per venas: que ab ipō ad illa diffundūtur
 tpe quo cibi succofitas ad epat intestinis mittitur: atē
 q̄ digeratur: et sanguis fiat. subtrahiturqz illis alius ci
 bus per calidē venas: postq̄ digestio facta est: et in sang
 uinem uertitur. Hoz igitur oīm membrorū singlū tra
 hit ad se cib⁹: aut a membro debiliori: ut ab epate eoz:
 et ab intestinis epat: et a uenis nō pulsantibus stomach⁹
 Aut a fortiori scilicet in quo plura est materia: qua to
 ta nō indiget: ut stomachus ab epate trahit: cū ipse sit
 uacuus: et epat mltum habeat sanguinē: ut eo pascatur
 Expellit etiā membz superflua materia: que i eo est: ad
 id quod i eo debilius est: ut stomachus ad intestiā aut
 in propinquiora membra: ut si materia collecta sit in sto
 macho supioribus: eā ad os vomitu expellit. Si autē ab
 inferiorib⁹ ad intestiā: per solutōem demittit. p̄ hāc ita
 qz uirtutē naturalem. id est digestiua cibi regimen est et
 materiaz que sunt in corpore.

CVII

De actionibus attractiue et retentiuē vir
 tutum in stomacho.

Qualiter autē cuiusqz naturalis virtutum actio
 sit in corporis membris duobus galienī propo
 nitur: nūm exēplis in stomacho. scz et matrice: eoqz
 in his aptius sensus naturales pateat actōnes. Attra
 ctionis actōem transglutendi tpe patet esse i stomacho
 Primo qdem est motu meri et stomachi. qm quādō ma
 gna est cibi necessitas: uterqz cibum ab ore trahit. curi
 taturqz meri: et stomachus ad supiora ascēdit nūmo ci
 bi attrahendi desiderio. Vñ plura uidemus animalia
 quibus et meri breue est tēpore quo cibū sumunt: et sto
 machus eoz: intm ascendit: ut oī copuletur. Quod fit
 cum et os latū est: et ipsa animalia gulosa. Deniqz uide
 mus meri cū ei dulcis ac delectabilis cibus porrigitur
 ipmqz stomach⁹ euz cutissime trahere: intm ut epat qz
 uelocius illū a stomacho trahat: ppter eius delectatōez
 et nature sue propinquitatē. vnde et si quis alium cibuz
 post dulcē comederit: et deinceps uomat. inuenit qd vo
 mitus expellit vltimo dulce. quomā illud in fūdo sui sto
 machus traherat. Si autem abominabile porrigitur. et
 meri: et stomachus illud expellunt. nec transglutendi:
 nisi in quādā difficultate aditum parat. Pterea bo
 mo etiā capite demisso. et pedibus ad superiora reuolu
 tis optie cibū transglutit. et ad stomachū qui superior
 est puebit. Et his patet qz in stomacho virt⁹ naturalis
 sit: q̄ quod illi figuratū est et pueniens ad ipm trahit.

Retinens quoqz virtus et in stomacho et intestinis ap
 parer: quia cum cibuz ad ipm puenit: stomachus super
 eum vndiqz strigunt: cuiqz inferiora claudūtur locus

scz qui sanior dicitur. tanta quidem artarōe ut nichil
 omnino etiā humidi possit effluere. sicut apparet quan
 do ipsa hora qua alicui animalū datus est cibus: et in
 teriora inquiruntur. Inuenitur namqz stomachus super
 cibum complicatus et ianitor restrictus et quasi colligat⁹.
 Sic quoqz si idem fiat: postq̄ in intestina cibus a stoma
 cho descendit: reducta inueniētur intestina: sup ea que
 in ipis sunt ciborum purgamenta cuiqz inherētia.

CVIII

De actione digestiue virtutis in eodem:

Digerentis actio virtutis est cum principis re
 tinentis. stomachus namqz cibum p̄ meri ad se
 tractum statim retinens incipit mutationem.
 Cui⁹ actio duabus causis fit vna est ut et cibuz compe
 tes fiat idqz quod in eo sibi conueniens et nature sue pri
 mum est succens opimentis et tunicis suis addat. Alie
 ra est: ut epati facile fiat ipm immutare: et in substantiaz
 sanguinis uertere: sicut et os quādā alteratione prius cū
 immutat: quo stomacho facilis eius immutatio fiat.
 Non enī repente potest aliquid: sed paulatim in cōtra
 riam mutari qualitatē. Ideoqz panis non statim ut in
 corpus intrauerit sanguis fieri potest: sed in ore quides
 prius aliqua tenui alteratur: quod patet ex ei⁹ reliquiis
 inter dentes remanētib⁹: quoz putrid⁹ odor fit: induit
 qz gingiuaz ac dentū qualitatē carnis qualitatibus si
 milem. Immutatur igitur in ore: cum substantia carnis
 que in ore est: occurrit: et flegmati admiscetur: quod di
 gestum est: cuiqz calor datus est. vnde et imperigines ac
 terpedines curat: et vlcera quēdam maturat: scz piones
 quoqz necat. hac igitur ratione et cibus immutatur in
 ore: debinc uero stomachus circūampectēs ei⁹ substā
 tiam: quas habet imprimis qualitates. cuiqz naturali
 calore cibus immutatur: dum in eo quoqz flegmati hu
 mido admiscetur. Fit autē in eo maior immutatio q̄ in
 ore. qz calidior est q̄ os propter coleras ad ipm influen
 tes. et qz locus eius membris calidus est vicinus. A dex
 tris enim est illi epat: et a sinistris splen: a supiorib⁹ cor
 et dyaphragma: a posteriorib⁹ spine lacerti. Sic ergo sto
 machus cibum immutans digerit: et ad intestina subtri
 lia mittit. vbi etiā immutatio quādā alteratur. Porro
 epat illū per venas que inter ipsuz et intestina implicite
 sunt: et trerite trahit. cuiqz immutans sanguinem facit
 Nam et in epate maior fit imutatio q̄ fuerat in stoma
 cho: qz multo calidior est ipius cōplexio. Sanguinea ē
 enim natura eius et fere sanguis coagulatus. Cum igitur
 ad eum succofitas cibi puenit: ipam nature sue af
 similat: et in substantiam suā puerit. Simili ratione et ve
 ne ab epate sanguinē attrahit: cuiqz membris distribu
 unt: et fit facillima cibi immutatio: succqz substantie assimi
 lato. Patet igitur et in stomacho et in omnibus mēbris
 imutatem esse virtutē: que cibum in eoz alterat naturā

CIX

De actione virtutis expulsiue in eodem.

Expellētis actio virtutis incipit: cū retinentis
 pariter et imutantis desinit. Stomachus enim
 euz cibos digesserit: et quod sibi op⁹ est assūpse
 rit reliquū quod inueniens est et ipm grauatur: ad itestī
 na expellit. Tūc enī eius supiora ad os ipi⁹ reducta plu
 rimū artantur: et inferi⁹ aperit ianitor: q̄ cib⁹ egreditur.
 Tūc illū intestina subtrilia attrahunt: sumitqz quod in
 eo sibi necessariū inueniūt. Huiusqz cibi succofitas et
 mesaruce et epat ab intestinis trahit. In vero tūc in
 testina subtrilia ad grossa purgamenta cibi mittit: a q̄
 bus scz purgamentis et grossa similiter quod sibi neces
 sarium est sumit: reliquū uero quo grauatur ad exteri
 ora propellit. eadem ratione et oīa membra cū ex cibo
 qui ad ea mittitur: quod sibi necessariū est sumperunt:
 reliquum eius abominabile est: et onus graue. Ob hoc
 illud ad membra cui cōuenit expellit. Expellit autem

expriimendo pparatōem vite ad ens sempiternū. a quo vita procedit. **S**exta Dionisi artopagite: vita inquit est theophantia. id est diuina apparitōem processio ab ente quieto et sempiterno. hoc assignata est in relatiōe ad primū principiu: et specialit̄ scōz quod respicit esse frutrum: ad quod spectat apparitōes siue illuminatōes diuine: q̄ dicitur theophantia. Aliud quoqz cōsiderāduz est in rōne p̄dicatay diffinitōz. vitz q̄ quedā respicit vitā generalit̄: ut illa quā dicitur esse philosophi. Et illa quā assignat comitator libri intelligentiay. Quedā uero specialit̄ respicit vitā naturalit̄: ut illa q̄ est Bernharti. et illa q̄ est in libro de motu cordis. Quedā etiā specialius uitam sensibilem: ut illa que est Ambrosii. Quedam specialissime uitam rationalem: ut illa que est Dionisi.

Quam vita sit substantia uel accidens. Quid aut sit vita fm rem questio est. **T**erz vitz substantia sit uel accidens. Cum em vita sit forma siue perfectio uiuentis: sicut anima animā tis: fm illud p̄bi: uiuere est uiuentis esse. accidens uero nō sit forma ut p̄fectio substantie siue essentie. videtur q̄ vita nō sit accidens: sed substantia. **C**ōtra uero cum vita sit motus: sicut patet ex p̄dicatay diffinitōibus: nullus motus sit substantia: patz q̄ vita nō sit substantia. **P**reterea motus est priuatio uitae: ergo vita est habitus ei oppositus: nō est q̄ substantia. **N**os quoqz dicim: q̄ vita nō est substantia loquūdo proprie: qz scz nō est illis q̄ fm ordinatōem predicabilium linearem sunt in genere substantie. Porro fm q̄ extenso nōm̄ dicitur substantia uel potius substantia que aliquo mō reducitur ad illa q̄ se ordinātur i illo genere. dicit p̄r substantia: uel potius substantiale. **M**odus emi reducēdi ad genus multiplex est. Nam quedā reducitur ut principia: sicut ad gen^o substantie materia et forma. **I**uxta illud boeci Relictis extremis agitur de medio. id ē. de substantia composita. **S**ic etiā punctus reducitur ad quātitatē genus. Quedam aut reducitur: ut substantiales dicit. Quedam ut potentie q̄ reducitur ad gen^o illud i quo est substantia corp^o: quoz sunt ille potentie: ut ad genus illud in quo ē aīa potētē anime. Quedā etiā ut act^o propri^o ac primus: qui dicit esse illius cui^o est act^o: fm q̄ ē dicitur entis actus. **E**t b̄ ultio modo vita reducitur ad illud gen^o: in quo est uiuēs quod inuit philosoph^o dicens: **U**iuere est uiuentis esse. **E**t quidem uerz est q̄ nullus motus pprie loquūdo est substantia: ueruntamē fm q̄ motus p̄ermit actū p̄dicatō mō sumptū. uidelicet p̄r dicitur actus prim^o et propri^o: qui tangit esse illi cuius est actus: et fm q̄ substantia extenso nōm̄ dicit substantiale uel ad substantiā reducibile. **S**ic aliqz mot^o substantia est: ut p̄fectio sum est. **C**eterz est priuatio quedaz qua priuatur esse simpliciter. Quedā uere qua esse pris ut cecitate priuatur esse oculi. **O**culus emi cecus nō est oculis: nisi equiuoce dicitur: sicut oculus cecus. **I**lla ergo priuatio qua priuatur esse pris: priuatur habitū sibi oppositum: qui est actus. **I**lla uero priuatio qua totum rei tollitur esse: nō priuatur habitū eo modo habitu sumpto: quo priuatio et hirus opponitur priuatiue neqz habitum qui est accidens. **E**t talis priuatio est mors: que priuatur esse siue actum ppriū et primū ipsius rei siue substantie.

Quam vita sit anima ipsa. **A**mbrosius in libro d̄ bono mortis ondit: q̄ anima non potest mori: quia uita est: ac per hoc cōtraria morti. **U**nde aīa inquit est uita: quomō igitur p̄r mortē suscipere cum sit cōtraria. **S**ic igitur dicere uidetur expresse: q̄ uita sit anima ipsa. **I**dem etiam probat ibidez hoc modo. **C**ui anima infunditur uita infunditur. et a quo dicitur anima: dicitur uita. **A**nima igitur est uita. **C**eterū in libro de motu cordis

dicitur: q̄ anima simplex est: et ex ea tm̄ aīa uiuit. **C**um ergo uita sit illud quo uiuit animal: idēz erit uita quod anima. **I**tem **I**sidorus in libro de summo bono dicit: q̄ uita corporis est anima. **P**hilosophus quoqz uult q̄ anima uiuat seipsa. **A**nima igitur est uita corporis et sua. **B**eniqz si anima uiuit aut se ipsa quidem: aut alio uiuit. **S**i alio tunc similiter de illo est questio. **U**tr uiuat aut non. **S**i non uiuit: sequitur quod nulli uitaz tribuit. **S**i aut uiuit aut se ipso aut alio. **E**t similiter restat questio de illo alio. **S**i ergo non est in infinitū processio: relinquitur q̄ ipsa uel aliud quo uiuit: uiuit seipso. **P**orro si nō est aliud quo uiuat anima: patet q̄ uiuit se ipsa. **I**psa ē ergo uita sua. **I**tem animare est uiuificare: et animari uiuificari. **A**nima igitur est uita. **C**ontra uero nichil creatum est actus siuus: siue actus egrediens a se. **C**um ergo uita sit actus egrediens ab anima: sicut habetur in libro de motu cordis: q̄ anime primus et continuus actus est uita: patet q̄ uita non est anima. **I**tem aliud est quod ab aliquo infunditur et aliud a quo infunditur. **A**t **A**mbrosi^o in libro de bono mortis sic de anima loquitur: quomodo substantia eius interire possit: cum anima sit que uitam infundit. **E**t bis ergo patet: q̄ uita si est anima: nec cōuerso formaliter loquēdo. quod et nos p̄cedimus dicētes: q̄ anima est causa uite in corpe: et cā uite in ipsa. est causa ipsius anime. **U**nde uita qua uiuit anima in se non est cā uite sue: sed illud qd est causa ipsi anime. **C**ū ergo dicit **A**mbrosius q̄ anima est uita: ibi predicatur effectus de causa. **N**ec d̄ pprie mors ante contraria: sed eo modo quo incōtingentia uel incompositibilia. **E**t hoc patet ex serie uerborum ipsius. **A**mbrosi^o. **D**icit enim: q̄ aīa non moritur sicut nix calorem non recipit: quia statim resolutur. **S**imiliter et lux tenebras non recipit: qz statim eas discutit. **I**nfulso quippe lumine tenebray horroz aufertur: et sicut igne admodum rigore nimirum desinit. **S**ic et anima que uitam causat: mortem non recipit.

Qualiter anima dicatur esse uita. **A**nima ergo dicitur uita per concomitantiam causalitatis: ut patet ex ipis **A**mbrosii uerbis. **E**t licet animal uiuat tantū ex anima: nichilo minus animal uiuit et uita. **N**am qm̄ animalis uita ē ab anima: per hoc q̄ dicitur animal uiuere. tān ex aīa non excluditur quin ipsum uiuat uita. **C**um enim dicit animal uiuit tantū ex anima. notatur p̄cisio cause primie siue principalis: et hoc intelligendū est ratione uite partis animalis scilicet corporis: quomā animal ratio ne totius uiuit uita: sed ratione pris. i. corporis uita aīa: anima quippe non uiuit scz formaliter loquēdo licet effectiue: sed uiuit uita: preterea cū d̄ animal uiuit uita: et animal uiuit anima: habitu respectu ad idem. s. ad animal ratione corporis: notatur ratio diuersa causalitatis. **I**n prima quippe ratio causalitatis formalis. **I**n secunda effectiue: anima em̄ ē causa uite i corpe effectiua: uita uero est ipsius uiuentis forma. **C**eterz et si corporis uita sit anima ut uult **I**sidorus: quia tamen hoc est intelligendum per cōcomitantiam causalem: nō ex hoc sequitur: q̄ sit anima per ydemitatem essentialē et aīa quidem dicitur uiuere se ipsa. quia uite principiu est in ipsa. nec est ab aliquo extra ipsaz: sicut est de uita corporis: que est ab extrinseco scz ab anima reſte **A**mbrosio. **D**icit emz: q̄ anima causat uitā in corpe. i. facit q̄ uita sit in corpe. **N**otādum ergo q̄ dupliciter est uiuere se ipso: aut ut se toto: aut ut sui aliquo. uerbi gratia. **A**liu ter uiuit anima se ipsa: aliter uita. uita quippe uiuit se ipsa tota sicut est: unde uiuere uite ipsius esse est. **I**n uita quippe non est aliquid: quod uita non sit. **A**nima uero uiuit seipsa. i. aliquo sibi intrinseco: ut pote formalit̄ principio: quod non est alter^o nature q̄ ipsa. **I**deoz non sequitur ex hoc q̄ anima sit uita. **S**i enim hoc efficit

vera necessario oporteret: q̄ idē in eo informās; et infoz
 matū esse: id ē ipsa et forma sua. Idemq̄ illi esse ac vii
 vere: quia vita vivit seipsa: hoc autē dico de rōnali anīa
 Et quoz Bern. sup cantica. Vita inq̄ anime est vii
 uens. sed nō aliunde q̄ seipsa: ac per hoc nō tam vivens
 q̄ vita: ut proprie loq̄mur de illa. Hinc est q̄ infusa cor
 porū corp⁹ illud vivificat: ut sit corpus illud vivens de
 vite presentia: Unde liquet q̄ nec vite q̄dem corpori est
 idēz utvere quod esse: cū a se minime possit vivere. Nec
 sequitur hōi argumentatio. Anīa vivit seipsa: et vivit
 vita. ergo ipsa est vita: est enī sūc. Anīal mouet motu:
 et mouetur a seipso: q̄ aīal est mot⁹. Anīal q̄ppe dicit
 moueri seipso. id ē ab aliquo p̄cipio sibi intrinseco: et tū
 dicitur moueri motu formali loq̄ndo. Eadem est in aīa
 et vita ratio. Benīq̄ cum dicitur: animare est vivificare: po
 terit est hōi p̄dicatio p̄ comitātāz: q̄ p̄ formā l' eētūā
 sicut enī esse hōiem tangit formā p̄sentem totū p̄posi
 tum: ita respectu aīe et corp⁹ esse vivū: animatur uero
 uel animari tangit p̄cedēz partē: q̄ est altera p̄ p̄po
 sitū. scz corp⁹. Sicut ergo nō sequit si esse p̄fectū anīa
 rōnali: est esse p̄fectū hūanitate: q̄ anima sit hūanitas
 q̄ p̄fectū anīa rōnali est homo rōne partit. p̄fectū autē
 hūanitate est homo sūc totū ita nō sequitur: si anīare
 sit vivificare: q̄ aīa sit vita. hōi enī p̄sentia p̄ locum
 a cōiugatis tenet in p̄dicatōne formali.

XVI.

Utrum vita sit anime potentia.
 Abito q̄ vita proprie loquēdo nō sit anima: re
 stat querere utz sit aliqd̄ ipsi aīe: et primo utz
 sit eius potentia. Nā sup libz ethicoz cōmen
 tator dicit: q̄ vita plante potētia ē: que nutrit et augmē
 tat et generare facit. Vita uero animal est potentia seu
 rē faciens. Illamq̄z habet tam delectās q̄ tristans.
 P̄terea cū anima uiuat nō alio aliquo: sed seipsa: sic
 probatū est: aut uiuit se tota: aut aliqua sui potentia.
 Si se tota: sūc hoc si poterit vita sua p̄uarier: ita nec
 motū quod si esset. anima quelibz imortalis esset: q̄ utz
 qz falluz est. Si uero aliqua sui potentia: relinquatur q̄
 vita sit ei⁹ potentia: At eōdē rōne vita in eodē animalī
 est vnica et indiuisa multiplex uero potentia. Nō est er
 go vita potētia. P̄terea nō est potentia visiva nec
 sensitua: ita d̄ alius. nā si esset anime potētia: aut esset
 potentia quelibet: aut vna tārum: aut due: uel tres. Si
 quelibet tūc visiva potentia: vita esset: quod falsum esse
 patet: sic enī corrupta visiva corrūperet vita. Si omnes
 simul: tunc planta uel beātū animal uitā nō haberet.
 Sed solus homo q̄ omnes anime potētias insimul habet
 Si uero esset aliqua tūc vna: tūc aut sola sensitua: et tūc
 non uiueret planta: aut solū uegetatiua: et tūc nō esset
 diuersa plāte et animal uitā. quod utiqz falsum est et cō
 tra Arestō. Si uero due uel tres simul: ut uegetatiua et
 sensitua: tūc nō esset planta uiua. Et similit̄ inferre possi
 mus de ceteris obuiatōib⁹. Et his uero uidetur q̄ vi
 ta non sit potentia: nec cum vita multipliciter dicatur:
 ut inferius ostendē. in una quidem acceptōe uita pōt
 etici potentia extēso nomie. scz. co modo quo uirt⁹ pot
 tentia d̄. licz enī q̄nqz dicant idem potentia et uirtus.
 Id tū magz p̄prie dicit potentia: quod ab actu ē remotū
 Uirt⁹ uero quod actu magis p̄unctuz. Sedm hoc er
 go concedim⁹: q̄ uita est potentia siue uirt⁹. Q̄n i libro
 de motu cordis habetur: q̄ oim potētiaz anime p̄ma ē
 uita: quā etiā quasi p̄ma ceterē sequitur: et siue qua
 nullā ceteraz inesse est possibile. Ibidem etiaz dicit q̄
 p̄ma uirt⁹. id est uita certū p̄cipue organū uēdicauit
 Et hec est fortasse uirtus uitalis: ut uidetur ex Auicē
 ne uerbis. Vita enī que est esse uiuentis efficaciorē uir
 tute. uigens i organo primo. id ē in corde: motu ipsius
 alius operatiuis uirtutes opandi ministrat. Ideoz d̄
 citur uirtus cordis. et hoc plane in p̄fato libro deter
 minatur. ubi motus cordis omnū aliarum uirtutū esse

principium ostenditur.
Q̄ ipsa sit potentia uel uirtus indiuisa.

XVII.

Ad ergo quod obicitur in contrariū q̄ scz in
 eodem aīali vnica et indiuisa est vita: multiplex
 autem potentia: dicimus: q̄ est alia potētia ab
 illis que diuiditur: q̄ nec est uirtus apprehensua: nec
 motiua. quaz vtraqz diuiditur. Neqz uero diuidit om
 nis potentia: sicut illa que habet esse determinatū in vl
 tima differentia. Ideoz nō sequitur si vita est indiuisa
 et potentia diuisa: q̄ vita non sit potentia. Rato ve
 ro cur vita manet indiuisa nec diuiditur uel multiplica
 tur sicut uirtus v̄l potentia: vna est: q̄ illa quidē ab aīe
 substātia in corpus egreditur immediate per indiuisiā
 ab esse. Unde uiuere dicitur uiuēns esse. Ideoz sicut
 esse in eodem manet indiuisū: sic et vita indiuisa. Hec ē
 igitur ratio. quare manet indiuisa sūc q̄ ad actū primū
 referatur: a quo uiuēns esse dicitur. Vita uero est sūc q̄
 referatur ad actum qui distinguitur per sensum et motus
 pur sibi determinat ad organū v̄nū. scz cor. Unde Auicēna.
 Vitalis inquit uirtus est illa: que p̄seruat et sp̄i
 ritus q̄ uēhiculū existit sensus et motus. Imoz redit
 ap̄um ad corz impressiones recipiendas cū ad cerebrū
 puenierit: eumqz potentem dare vitā v̄biqz expandit
 facit. Et hui⁹ q̄dem uirtutis sedes et opatōis ei⁹ p̄fect
 sus est cor. Hic nec in relatiōe ad actū primū quo p̄fecti
 bile suoz p̄ficat: neqz in relatiōe ad organū quo egreditur
 tur opatōis illius in esse est diuisibilis. Nec etiam
 in ratiōe ad motorem: imo q̄ egreditur opatōnes
 illius in esse et immediatā p̄iunctōne euz primo motore
 Ideo deest indiuisa esse. Unde in libro de motu cordis
 scriptū est. Semp enī motoz est primū: quod ab eo est
 primū. Om̄isqz uirtus quo magis accedit p̄cipio: est
 p̄fectior: multitudine ac diuisione minor: potentia et v̄i
 rate p̄stantior: p̄seueratīa et opatōne accommodatior: cō
 nūctia integrior: sibiqz sufficientior. hec autē non reperit
 in potētis siue uirtutib⁹ que diuiditur. Itaqz vita nec
 est vna potentia: nec due: nec oēs sūc: sed alia a ceteris q̄
 est prima et quasi altaz origo. Unde Auicēna. Quānd
 modum inq̄t ex humoz sp̄ilitudine sūc aliqua cōplexio
 nem substātia sp̄sa que mēbz est aut pars mēbz gene
 rarur: ita ex humoz vaporib⁹ eoziqz subtilitate secūdiū
 aliqua cōplexione substātia generatur subtilis: q̄ sp̄i
 ritus appellatur. et hic q̄dem sp̄s q̄n scōz cōplexionem
 quā debet h̄re. puenit: ad hāc uirtutē recipiendā p̄para
 tur. Et inde uero alia oīa mēbz p̄parat ad recipiē
 dum oēs alias uirtutes scz aīales ac reliquas uirtutes
 eodē animales nō puenit in sp̄i et mēbz: nisi post
 q̄ puenit hec uirt⁹ uitalis. Ideoz licet uirtutes ani
 males alicui mēbz destruat̄: hec autē ad huc existit. nī
 si hec uirtus in eo destructa fuerit. Et dicitur hec uirtu
 tes animales ab anima cōmunit.

XVIII.

**Cur inter vires anime non agit Areston
 les de vitali sicut Auicēna.**

Utrum si vita est anime potentia dimittit⁹ esse
 uidetur Arestonles in libro de anīa potentia
 anime. Distingueno nec istā inter ceteras assig
 nando. Si uero non est tūc enī uidetur esse supersūus
 Auicē. ceteriqz p̄ri in medicina: qui uirtutem uitālē in
 ter alias ponit uirtutes. At uero alterius intentionis
 est medicus. Alteriusqz p̄bus in corz determinatōne q̄
 ad animā referūt̄: Medicus enī primo ac p̄ se inten
 dit de illis que animā p̄seruant in uita uel unione cum
 corpe: p̄pter quod ei⁹ est proprie ac p̄ se de uita p̄fūdē
 ac p̄fectius inuestigare ac determinare. P̄bicus āt
 sic p̄bicus intendit de illis q̄bus puenitur in aīe
 cognōtōnem: hoc est de obiectis et actibus et potentis
 exterioribus: que scz respicitur motū ac sensuz exteriorē
 Unde de uita sufficienter determinat Arestonles in se
 cundo de anima sūc intentōem eius in comparatiōe. i.

[Marginal notes in a smaller hand, including the word 'Liber' at the top right and various commentary on the main text.]

ad subiectus illius .id est pbicum corpus. Ibi nanqz de
 terminat que copia pbica participat animā: 2 que reci
 piant alimentum 2 augmentū ac detrimētū. Et in ppa
 tione ad causam suā sez animā: ubi determinat qz nō est
 actus corpis nisi habentis vitā. Et etiā i ordine ad po
 tentias vel actus anime. 2 qz primū est in ordine nate .
 Quia vero intentio medici est circa vitā per se. Ideo d
 vitā multiplici? qm pbic? habet determinare. An medi
 co determinare puenit: 2 de vita fm qz est actus: 2 de vir
 tute vitali: 2 de aliis ad vitā pertinentib?: q nō oportuit
 a pbico determinari. Possum? aut dicere qz ubi dicitur
 in libro de anima: multipliciter aut ipso viuere. 2c. Illa
 multiplicitas viuēdi est a virtute vitali. nō fit ibi cōpa
 tio actus ad vitā sive virtutē vitales consequētū. prout
 est quodāmodo causa illoz. cuz aut dicitur qz aia viuit
 aut se tota aut aliqua sui potentia: dicitur? qz neutro mō
 ppete loquēdo: sed aliq sui sez suo quo est. Si aut obici
 tur: qz omnis actus a substantia extēns aliqua potentia
 mediante in esse egreditur: sola enī essentia prima agit
 seipā: 2 ita sicut actus videndi exīr ab anima mediante
 potentia visuā. Sic videtur qz actus viuēdi procedat
 mediante vitā: que est aliaz potentiaz prima. Respon
 dem? qz illud subiectū omnis actus extēns a substantia
 egreditur i esse mediāte aliqua potentia: nō est verū de
 actibus primis: qui exēunt in esse ex pūctōe substantia
 lis forme cuz sua materia sive pfectibili. Anima siquidē
 unī se cum sua materia nulla interueniēte dispositione
 media. Et cuz sez unione relinquitur aliqz act? in coepe
 sez actus anāndi sive viuēdi. **XXIX.**

Qualiter vita sit actus anime.

Quod aut vitā sit actus anime dicit Aresto. in
 libro ethicorū expēs. In libro quoqz dicitur motu cor
 dis scriptus est: qz primus actus anime motus ē.
 In eodem etiā legitur qz equalis 2 continua est vitā et
 prim? actus forme ex quieto 2 sempiterno fluxus. Cete
 rum Bernbard? in libro de libero arbitrio: sicut dictū
 est sup. dicit: qz vitā est intern? 2 naturalis motus. 2c.
 Cum igit in actōe firmetur omnis motus relinquitur qz
 vitā sit actio vel act?. Ambros? quoqz dicit: qz vitā ē
 spirandi munere frui. Porro frui est qdam actus. Nos
 quoqz dicim? qz vitā est actus formalr loquido sive cēt
 raliiter. 2 actus prim? atqz primus substantie nobilis.
 Nam omne quod primo pfitur: est actus primus. Vita
 vero ē id quod primo pfitur. Ideoqz dicitur eē viuētis
 pterea omis actus rei viuētis vitā subicitur ul sup
 ponitur quasi radicem 2 principū. An in libro de moru
 cordis legitur. Potentia: hec prima distantia est: qz ui
 tam quasi primā vel pteutam cetera sequūtur. Ceteruz
 vitā est act? primus licet enī viuens alioz actus inter
 polatōes recipiat. nō tñ uite: qz vero vitā ē forma inter
 omis nobilissima: nō potest esse actus cuiusqz substantie:
 sed est actus prim? 2 primus substantie nobilis. unde
 quia nobilitas substantie cōsistit principaliter in duob?
 sez in mouēdo et in cognoscēdo: ppter h oēs diffinitel
 animā q est nobilis substantia: solent eaz diffinire penes
 motū 2 cognōdem. et dicit pbis in primo libro de aia:
 vitā igitur ē act? prim? cōtinu? nobilis substantie mo
 uentis vel cognoscentis vel utraqz facientis. **XXX.**

Responsiones ad obiecta in contrarium.

Responsum ad obiecta in contrarium.
 I aut obicitur in ppariū: qz vitā est pfectio ut
 ventū. actus vero cum sit actus: non pōt esse
 pfectio talium. dicim? qz est prim? actus forme
 substantialis: et actus consequēs ad primū. Et actuum
 quidem consequentuz est aliquod actus. non tñ actus
 primus: qui est pfectō substantie est accidens: qualis
 actus est vitā. Si fortassis obicitur aliqz: qz legitur in
 libro de motu cordis. Prim? 2 prim? act? aie ē vitā q
 motu cordis efficit. qd aut efficit motu cordis actus ē
 Respondemus qz vitā multipliciter dicitur. Quādoqz

de actus primus simpliciter sive pfectio viuētis: qua
 sez in pūctōe anime 2 corpis talis: ipm corpus viuī
 ficatur. Alio modo dicitur potentia inquātū vigēs ab
 undanti virtute in corde motu ipius alius opatiuz vir
 tutem operādi ministrat. Tercio modo dicitur actus vel opa
 tio vite. Sicut ergo intellectus nomine qñqz intelligit
 intellectua potentia: qñqz actus eiusdem accidentalis:
 vt qui puenit ex rex extrinsecay cōprehēsiōe: sic etiā
 est de vita. Unde vitā quādoqz nominat vite actū scilicet
 cet accidētalem sive scdm . Et hoc modo vitā est actus
 de qua dicitur: qz motu cordis efficitur. Nam in corde
 quidem est anima mouens: 2 ex hoc motu vitā efficitur
 que effectus est hui? motus. Videtur tñ qz ibi loquat
 pbilosoph? de vita: qui est prim? actus: qz dicit qz prim?
 2 primus actus anime vitā est. Ad hoc aut dici potest
 qz vitā quidem pfitur viuētē: 2 sic dicitur actus pri
 mus. id est pfectō prima: ceterisqz opatiuz ministrat
 operādi virtutem: mediantib? virtutibus sive spiritib?
 vitalibus 2 opatiuz sive motib? que exeret organo
 primo mediāte sez corde. Scdm hoc dicitur virtus sive potē
 tia 2 potest dici prima. Pter hos aut modos dicitur
 motus vel actus: quo ceteris opatiuz ministratur ope
 randi virtus. Scdm hūc modū dicitur actus primus
 sez ratōne prioritaris ac pcessiōis actū ceteray opati
 uuz. Aliter etiā intelligi poss? illud verbū: vitā motu
 cordis efficit: eo sez mō q aliqd i effectu suo effici dicit
 vitā dicitur effici. id est extra fieri scilicet in effectu suo
 id est in operib? virū opatiuz: que ab ipā vitā princi
 pium habent 2 potentiaz opandi. hoc modo sumretur
 vitā in significatiōe prima: per hec itaqz possunt solui
 2 multa: que ptra predictā sententiā possent obici. Nā
 actus est signum vite: 2 nihil est signū sui: ex quo videt
 actus vite esse. Et dicimus vt quidā dicit: qz vitā qñqz
 dicitur primatio esse viuētis. qñqz ipā vis primatiua
 quādoqz ipā comparatio vel act? sequēs qui est cūsdē
 vis effectus 2 signum primatiōis illi? . Itaqz dicim?
 qz vitā ē signus vite: fm quod vitā sumitur in diuersis
 acceptiōibus. **XXXI.**

Quod vitā diuersimode sumpta sit actus et potentia.

Non potest actus esse: quia differēt actus 2 po
 tentia. Ceterū cum omis actus sit aliquid potē
 tie. Non videtur aliqua potentia esse: cuz vitā sit act?
 nisi forte dicitur: qz hec sit vitalis virtus: sz non potest
 esse actus virtutis vitalis: qm illa posterior est vitā que
 dicitur esse viuētis. Deniqz vitā nec videtur esse actus
 primus: neqz secundus . Primus qdem non est: quia tal
 actus ipā anima est. Quod patet ex illa diffinitōe A
 stoniles. Anima est actus primus pbici corpis organic
 potentia vitā habentis. Secundus quoqz non est: qz tal
 actus accidens est. Ideoqz viuētis esse nō est: ac p hoc
 nec est vitā. Ad hec itaqz dicimus. Vita sicut ex pdi
 ctis patet fm diuersas acceptiōes 2 potentia 2 actus
 est. Nec hoc incōueniens videatur esse: quia simile re
 peritur in intellectu ceterisqz potentis anime. Jam ve
 ro superius dicitur est: qz non omis actus est actus ali
 cui? potentie: sed excipitur actus primus a quo est esse
 Actus igitur animādi non est ab aliqua anie potentia
 sed potius ab ipā eius essentia qua viuitur imēdiare cū
 corpore se ipā: non mediante potentia vel dispositione
 aliqua. Porro alio modo est actus prim? anima: 2 alio
 modo vitā. Cum enī actus quidam sit vt scientia: qdaz
 vt pferare: vt dicit pbilosophus. Vita inquam hui?
 modi est actus: vt pferare: non vt scientia. Considera
 tis igitur omibus actib? existentib? vt pferare: quoqz
 principū est anima: primus omnū est vitā. Primus in
 quā natura: vt a quo non cōuertitur consequentia 2 pri
 mus: vt a quo motus 2 opatiōnes habent alia. Unde in

libro d' motu cordis. Determinatur q' vnu est organum primum. scz cor: r vnus est actus primus: r ab his e' motus et opato alioz. **Uel potest dici aliter:** q' anima est actus primus simpliciter. **Vita vero est actus primus** sequens vnionez anime cu' co'p'e. **Ad hoc aut' dicendu' est:** q' duplex est genus forme in genere formaz: q' sunt substantie. **Queda' eni' est forma:** que substantia tantu' est: quedam vero que substantia r motor est: r talis forma est anima. **Et ex co'unctioe q'de anime cu' tali co'p'e inq'ru' est substantia est esse animatu'. Et co'unctioe vero ante cu' tali co'p'e inq'ru' est motor e' esse viuus. Et co' siquid' ex quo aliquid ex se motum habet: ex hoc viuus siue viuens est. **Hic autem ex se propter graua et leuia: que motum habent no' ex se: sed a generare: uel prohibens remouente. Est itaqz vita primus actus sequens vnione' anime i' co'p'e: inq'ru' anima est motor: r actus primus: relictus ex co'unctioe anime cum co'p'ore: inq'ru' anima est huiusmodi.****

C. XXII.

Q' vita sit habitualis potentia.
Q'm aut' habitus sit qualitas difficile mobilis vt dicitur phis: videtur q' vita etia' sit habitus. **Vita q'ppe dicitur viuentez:** sicut a scientia scientes: r qualitas est: vt Aristo. restatur: fm qua' qualitas dicitur. **Q' aut' difficile mobil' sit:** pars ex hoc: q' non e' separabilis a viuente dummodo anima co'p'i vnita sit: **Letex habitus est:** quo habitus potentia vel virt' ad exitu' in opus vel actu sibi p'uenit. **Et aut' sup' habitum est:** q' vita habitatur potentie vel vires animales ad excedu' in opera vel actus p'uenientes. **Deniqz habitus tollitur p'uarde:** sic et vita morte. **Et bis omnibz q' colligi pot' q' vita sit bitus.** **At obici' p' in p'ce con' r rariu' q' habitus p'sistit in distantia ab actu.** **Vita vero nequaq'.** **Letex habitus actiuus habile reddit ad actu' vel opus:** vita vero: ut dicitur e' d' est ipse actus. **Genus qz cum ut sup' habitus e' vita sit potentia vel vis a se no' uidetur bitus esse.** **Et ut supra i' tactum e':** vita d' multipliciter. **Dicit' em' actus primus:** r hoc dupliciter: quia vel ut actus dicit' esse viuentez substantiale vel accidentale. **Dicitur etia' potentia vel virtus noie extenso q' rone alicui' p'prietatis habitus:** dicit' p' vis ul' virt' habitualis scz p'pter facilitate' ul' habitate' excedu' in actus sibi p'prios. **Dicit' em' libez:** arbitrium: potentia dicit' habitualis: p'pter hmoi' facultatez: sic r virtus vitalis pot' dicit' virt' habitual: p'pter habitatez excedu' in actus suos: r continuadi se in eisdem. **Non est autem bitus sumendo habitu' p'prie: licz quoda'mo' habeat p'prietatez bitus: vel potius habitualis pot' t'ie: nec est neq' q' vita sit q'ntas difficile mobilis. **Non eni' fm vita dicitur qualis: fm q' quale dicit' accident' r qualitatez: sed fm q' dicit' substantiam vel differentiam substantialem. **Nam viuens licet modis qualitatez videatur sonare res t' que subest illi modo dicit' substantia vel substantiale. **Porro licz vita quoda'mo' expediat ul' habitatez potentia animales ad excedu' in p'prias operatioes: no' propter hoc bitus dicit' debet. **Secundu' hoc eni' vna potentia vel bitus potentie vnus esset habitus alterius. **Potentia q'ppe vel habitus cognitiue affectiuaz reddit habiles quoda'mo' ad exitu' in actu suu' qz cognitio excitat r dilatat eam ad amadu' **Sed cum aliquid additu' est ipsi potentie: ut inherens eidem disponens illam r habitant' r in actum p'priu' efficiens facilez: illud recte dicit' pot' bitus. **Non sic aut' est d' vita que nunq' est quasi radix vigoris ipsaru' potentia: et etiam esse illaz: mediate qz spiritui vite: vel potius irradiatoe uirtutis vitalis ad potentiarum organa inuanc ipsa operatiua. **U' in libro de motu cordis scriptu' est: **Motus et sensus vite obnoxii sunt: ex ea enim sunt. **Dicitur ergo vita potentia expedire: r tantos ad effectus vel actus suos faciles efficere. **Moss vero p'prie************************

non est p'iuatio sed pot' corruptio vel destructio. **P'iuatio eni' aptitudinem relinquit ad habitum p'iuatione sublatum. **Et vero vita morte sublata: non relinquitur aliqua naturalis aptitudo ad illam ex aliqua scz anime influentia. **licet scdm aliquos ex ordine diuine iusticie relinquantur aptitudo r appetitus aliquid ad eandem siue ad vnionem co'p'oris cum anima.******

C. XXIII.

Quo sit vita effectiue.

Q'od aut' vita sit a creatore tanq' a causa innata: pater dicitur scriptura: **Formauit deus deus de limo terre: r inspirauit in faciem eius spiraculu' vite.** **Ver' hoc de vita hominis intelligitur:** de qua ibi scriptura diuina specialiter loquitur. **Sicdum est autem q' est aliquid quod uiuit ex se r in se r per se: vt vita fima que d' est. **Et est aliqd quod uiuit in se ac p' se sed non ex se: vt angelus r anima siue sp'us rationalis. **Est itex aliqd qd uiuit in se sed non ex se neqz p' se: vt anima sensibilis. **Et illoz q'dem que uiuit per se r in se: quedā possunt vitam aliis co'municare: vt anime rationales organice co'p'oris potentia vitam h'ibitibus. **Queda' vero no' possunt vt angelici sp'us. **Hic ergo quedam sunt que per se uiuunt vt angelici sp'us r rationales quedam non p' se sed solum participado vitam illis mediantibus que p' se uiuunt: vt co'p'a humana. **Hicim' ergo q' vita illoz que p' se uiuunt est immediate a deo: scilicet cur co'p' substantia vel essentia. **Vita vero illoz q' uiuunt participado vita media n'ribus illis que uiuunt p' se non est immediate a deo: sed illis mediantibz que uiuunt p' se. **quod ergo scriptum est de homine inspirauit deus i' faciem eius spiraculu' vite: non intelligitur de vita co'p' q' vitam participat mediantibz aliis: sed d' vita illoz que uiuunt p' se. **Nam p' spiraculu' vite signatur aia rationalis: siue vita rationalis anime. **U' r ibidem glosa exponit: inspirauit. i. uita rationali cum animam. **Hic et Augustinus sup' genese'm ad littera ita dicit. **Cur anima ipm dei statim dicere dubitemus: dū intelligitur esse de natura dei atqz substantia. **Sed hoc ipsum est sufficere: quod est statim facere. **Q' aut' statim facere: hoc e' animam facere. **Et dicitur aia inq'ru' vita participat i' co'p'e vel a co'p'e ea mediate: spiraculu' vite metabo'ru' ce ad sicutudies i'piradi iter: r ex p'radi eren'. **Vita eni' que ab aia est: motus est reciprocus r in se reflexus. **Vitalis em' anie motus est quedā de se spiritalis egresus: r in se reciproca reuersio. **Et ex hac reciprocatione motus anime in se: sequitur motus cordis qui in se recipit. **Monetur enim cor continue secudu' systoles r diastoles siue secundu' dilatacoem r co'strictioem: autans vt potest p' dilatacoem co'p'alem exco'nsionem virtutis anime vitalis: r p' co'strictioem co'p'alem reciproca toem spiritalem: r sequitur ex motu cordis naturaliter motus inspiratiois r respiratiois. **Quia q' aia secudu' quod est vita: est quedam i' se de se spiratio: in se reflecta mouens p'portionaliter co'p'us cui uiuit: sicut motor r forma: r primo primu' medbz organicum non inco'demiter dicitur spiraculum vite.**

C. XXIII.

Q' in fatigabilis sit actus vite

Q'ero actus vite siue qui vita est: in fatigabilis est: unde in libro de motu cordis scriptu' est. **Ne cessario continuus est actus vite: ceteraz vero potentia: minime: at vt habetur in libro de somno r vigilia: omne cur' opus est secundu' natura' habet fatigari r languere si indefinenter agat: ut oculis uidetes et man' facientes r. **No' e' ergo vita alicui' act' ut uidet' agetes fm nafaz: sed act' p'grediens ab agete d' natura'. **Nos aut' dicimus: q' in opando fatigatur actiuus ad operatiu'z: cuius opatio exit in esse per organuz fatigabile. **cur' illud est p'fectiu'. **Vita vero fm qd est actus primus simpliciter: no' determinat sibi organu' aliquod: sed totum co'p'us organifatum habens uitaz potentia**********

[Marginal notes in a smaller hand, partially illegible due to fading and angle.]

Unde vita diffinitur principii actus anime in corpis adaptati motu. Secum aut q vita est virtus quedā eodem modo quo dicitur esse uindicat sibi cor tanq domitium et organū: fm quod dicit i libro de motu cordis. Cor est organum et domicilium vite. Et illi? motu vita q̄ ē act? scōs: que rōnabiliter accōs dici potest: distribuitur altis partibus corpis. In in eodem virtus cordis i motu est: et motu vitam distribuit. Et q̄ ut habet in eodē solus mot? cordis est infatigabilis: ppter hoc est contumax. In ista psequitur se hnt infatigabilis et contritas. Quare autem mot? cordis est infatigabilis: cā una est maior approximatō et influentia a motore: scz anima. Unde in libro de motu cordis. Ibi ad ē i corde est mouens scz aia. Temp enī est motoz proxim: quod ab eo est primū. Omnis uero virtus quo mag? accedit principio pfectior est. multitudine et diuisione minor: potentia et uirtute pstantior: et operatōi accommodatior. Alia causa est organū perfectio: primo enī qz organū fm exigentā officii sui et litum et pfectōem cōrū artifice optim? et potentissim? scz deus. In i li. d. motu cordis Anima cum ex se immobil? et imperfectibilis usqz aqz sit cūqz certā in corpore sedes obtineat: instrumto cui? actu et ministerio vitā virtuteqz corpis ministrat: indigebat. Creator ergo ut pfectū optim? efficiat instrumētū: animas actu et material? prime materie impellit qd uelut a cōtro in circūferentiā potentias circūquaqz deferret. Primā materiā uocat ipse primū instrumētū cui deus aiaz virtuali pminētia impellit: ul? possit aliter dici: qd spūs vitalis et animalis? Similit? est uirt? siue vis quedā cur? opatio est mediāte spū vitali. Quedam cur? operatō est mediāte spū animalis. Opus spiritus vitalis a causa intrinseca pficitur: ppter quod et? causa sibi sufficit: nec fatigatōez recipit. Opus spūs animalis est ab extrinseco adueniente excitatē. vñ qñ illd extrinse cum excedit: vis siue uirtus operans fatigatur. In i libro de motu cordis. Duplex est spūs animalis et vitalis. Animalis interpolatōe operatōe. vitalis nequaquā spūs enī uital ope unisormis est. aialis uero multipharum partibilis. vitalis irradiando uiuificat, animalis uero resolutōe sensum et motū extērius inducit. Et p̄t in quidē spūs opus scz vitalis intrinseca causa mouet et pficit: sibi sufficiens est: et temp in actu. Animalis uero in effectu extrinseco: aliqd adueniens tanq minus perfectus excitat: complet aut imarū Ideoqz qñ metā excedit: fatigatur potentia: et uolet anial. Quod ergo dicit in libro de somno et uigilia: intelligit de illis quozum opatōes sūt mediātib? spiritūb? animalib?: et q̄ sine ali qd extrinseco coopante nō egredimur i actū. **XXV.**

Qualiter vita fluere dicatur ex quieto et sempiterno.

Quod fortassis obticiet aliquis qd scriptus est in libro de motu cordis: qd vita est prim? mot? fluens ex q̄ro sempiterno: ex quo uidet qd a solo deo Nam quietus sempiternū ē solum primus. Nos autē dicim? qd anima ipa q̄ra dicit ac sempiternū: q̄ra ē principii mot? ex se ipa. qui s. mot? ē intern? et dicitur. Ad cur? rei declaratōez notādus: qd Plato et ei? sc̄q̄es posuerūt qd anima principii mot? ē: et ex se ipa mouet: et qd se ipso mouetur sp̄ atz primue mouetur: et mot? ab eo se part nō p̄t: Ideoqz motum istum posuerūt in anima sempiternū et animā imortalē ppter ipm. At huc positōi uidetur Aresto: p̄radicere: ostēdens principii mot? cē in om̄ibus imobile: cui etiā uidetur Augustinus sup genesim ad litterā p̄sentire: ostēdens et ipē principii motus esse imobile. Macrobi? aut? p̄radicere istā dissoluit utri usqz rōnes et recipiās et ostēdens: qd Aristoteles Platonem non contradicit. Dicit enim qd illud cui Arestoteles in nititur. et qd in omnibus rōnibus suis pbare intendit uidelicet qd om̄e quod mouetur necesse ē ab alio moueri

Utrum est in eis in quib? motus non est de essentia rei In quibus aut ipse motus est rei essentialis vel rei essentia: mouetur ex se. In h? cōtingit ibi duo ponere scilicet mouens et motum: sed unū solū. Hui? exemplū ponit i igne ac ferro calido: qm ignis calet se ipso: nec ibi ponere cōtingit duo: scz unum quod calefacit: et alter quod calefiat: cū idem sit quod se ipso calet. At in ferro calido quia non calet ex se: duo cōtingit ponere. Sic ergo dicit qd etiā aie mot? ē e? cēntia vel ei essentialis Ideoqz in ea duo scz mouens et motum ponere non cōtingit. Sic qz p̄radicere inter illos dissoluit: ponent tñ cum platoniam motu cōtinuo ac sempiterno intrinseco moueri: ac per hoc in se principii habere. vite immortalis. Motus ergo iste in anima immutabilitatis causa est: nec facit uolare quod est. In moueri in ea nō cedit i genus passionis nec cum aliis moribus est eiusdem generis. Ideoqz dicitur anima in bñdō motu quiesca. Cum aut dicitur. Plato et Macrobius: qd motus quo uiuit anima in se est ipa essentia anime: bñdō p̄dicatio nō est formalis siue essentialis: sed potius causalis. Unde is ē sensus. Motus quo uiuit anima fundat in principii substantiālib? vel essentialib? suis: siue causalatur ab illis. Cum enī esse rei causalatur ex eisdē principii ex q̄b? res ipa: uiuere quod et rei viuētis esse in eisdē principii sū datur: vel ab eisdem causalatur a q̄bus et ipa. Quod aut ait Dionysius in libro de diuinit nōibus qd omnis vita et uitalis motus ex ipa vita est: que sup oēm vitam est. Intelligitur de vita corp? que p se uiuūt: ut supra dicitur est. Similiter et illud quod in li. de intelligentiā scriptū est. Vita est p̄cellio procedens ab ente primo quieto et sempiterno: et primus motus. Sic enī exponit cōmentator res uiue sunt oēs mote per essentia suā ppter uitas primā. res aut uiue que secūdem essentia suā mouentur: sūt ille qd p se uiuūt. Hanc uita est causa prima. quod notatur cum dicitur ex ente primo et q̄ro ac sempiterno. Unde ens inquit primū est quietum: et est causa causalatur. Porro quod in libro de motu cordis legitur qd vita motu cordis efficitur: non intelligitur de uita a qua esse uiuentis est: et que est actus primus simpliciter: sed de illa que accidentalis est. Sed et illud quod ibidem scriptum est cor esse primū organū anime: cui? actus prim? est uita qua mediāte ceteras corpis uirtutes producit. Intelligitur de uita que est actus secūdus: licz primus sit respectu actuum quoz? motus cordis est terminus.

XXVI. Utrum in plantis et brutis uita sit imediata a deo creata.

Quia uero scriptū est: creauit deus om̄e animas uiuentem atqz motabile: uidetur etiā in brutis animalib? esse uitam imediata a deo creatā. Et si fortasse dicat aliq: qd in principio p̄ditionis reze anime cūctoz uiuētum imediata p creatōem extērie a deo: Nō sic autē mō. Ecōtra potest obtici quod scriptum est in ps. Emitte spūm tuū et creabūtur. Hoc enim de uitis animalū et plantaz intelligitur. In sup libz de diuinit nōibus cōmētator de uita sic loquitur. Irrationabiliū ac germiū vite nō sunt diuine: sed materiales ignis et spiritus. De his ergo solis nouissimis uitis ait illud dauidicum scz auferet spiritum corp? et deficiet et in pulucrem suū uertetur. Emitte spiritū tuū et creabuntur et renouabis faciem terre. Insensitua enī rātus anima et natura siue uita. hic accipitur per ista diuina eloquia. Augustinus qz dicit in libro de uera religioe: qd nulla est uita que non sit ex deo: quia deus summa uita est: et ipse fons vite. Et si forte dicatur: qd illud intelligendum est mediata vel imediata: hoc uidetur nichil esse. Nam hoc dicit Augustinus ad cōmendatōnes uite: que in nullo cōmendaretur: si sic intelligeretur. cum etiā creature uilissime sint a deo mediata. Ceter? ibidē

adiuatis: quia quodlibet corp⁹ siue celeste siue aliud: aut virtutem corporis: conuerti in naturas corpoream non cōtingit. Unde nō potest esse: sicut ex quo fiat substantia spūalis nec sicut a quo: ut dicitur est. Et his ergo mundi partibus que sunt plene virtute sūm p̄m: siue rōmib⁹ seminalib⁹ quib⁹ mād⁹ ē grauidus sūm August. oportunitate accepta: vt q̄m cōstituit virt⁹ p̄m: orbis et orbium inferior⁹: et virtus generatiua in planta et in animali. et virtus simplex indita istis elementis sit corpis organizatio et productio ante sensibilib⁹ in esse et anime vegetabil⁹. Quā scriptū est i. l. d. dogmatib⁹ ecclesiasticū. animalū aīc non sunt substantie: sed euz carne ip̄a carnis viuacitate nascitur. Et his ergo scy rōmibus seminalibus siue virtute anime: qua plena sunt hec inferiora est origo et principū anime vegetabilis atq; sensibilib⁹. Sicut aut substantiaz corpū ab initio creatur deus principia: scy ipsa elementa. sic in elementis corpū alibus substantiaz simpliciaz que a corpore dependent creatur elementa. Et sicut corpū ex elementis generatur: elementa nō sunt generata: sed creata: sic anime hnt principia vnde generatur nō illa principia non sunt generata sed creata. Et iterū sicut corpū que sunt ex elementis sunt corruptibilia. Elementa nō in que resoluitur incorruptibilia. Sic anime vegetabilū et sensibilib⁹ sunt corruptibiles: semina tamen eoz incorruptibilia. **XXX.**

Responsiones ad obiecta in contrarium. **Q**uā igit audis scripturā dicentē: q̄ creatur deus omnem animā viuētes atq; mortales: intellege q̄ ibi creare extenso noīe dicit producere. Porro cōmēntator sup lib⁹ de diuinis nominib⁹: vbi dicit: q̄ vite irrationabilium ac germinū non sunt diuine sed materiales ignis et spūs. intendit ostendere dīam inter vitam intellectuā sensitiuā et vegetatiuā q̄ruy ad hoc: q̄ intellectiua est perpetua: cetera vero nequaquā imo pereunt iste et creantur alie. Intellectiua vero est diuina. id ē omnino ex nihilo creata. Porro cetera ex materia cōdite: non ergo intelligit: q̄ ille ex nihilo sunt creata: s; potius quod ex elementis hnt originē. hoc pars p̄ hoc q̄ dicit: q̄ ex terra sunt renouate: et q̄ nō sunt diuine sed materiales ignis et spūs. **L**etex Augustin⁹ vbi dicit q̄ nulla ē vita que nō sit ex deo: nō intendit ponere omne vitam esse immediate a deo: sed vitā rōnalem rōmodo. Unde et verbo p̄dicto subiungit opponendo: nec aliqua vita inq̄rūm est vita malum est: sed inq̄rūm ad mortē vergit. **M**ors vite autē non nisi nequicia est: q̄ ab eo q̄ nequaquā uel nec quicq; sit: est sic dicta. Ideoq; nequitiūm homines nobiles homines appellātur: sicut autē nobilitas causati q̄nq; attestetur nobilitati cause: hoc tamē non est vtz generaliter loquūdo et p̄portionatiter: ita ut qd nobilit⁹ est sit a causa nobilitate: et hoc maxime quādo agens p̄ electōem agit. **D**eus enī per electōes diuersa p̄sideratōe habita nūc nobilitate producit effectum. nunc min⁹ nobilem. Unde in actōib⁹ vbi tota causa est deus: ipsa uolūtas que est cā per se sūm beneplacitum sue uoluntatis omnino indifferentis i se: differētes producit effect⁹. **A**d hoc aut q̄ obiectū est: quia quod est causa simplicis alicui⁹: potest in totū esse illius. dicitur q̄ omnis causa creata operatur ex suppositōe materie: v; ex materia supposita. Unde solus deus potest in totā rei substantiam: solusq; pōt creare. id ē aliquid d̄ nihilo facere. **C**um igit anima vegetabilis ac sensibilib⁹ originem habeat ex ratiōibus seminalib⁹ inditis mūdi partibus: in q̄bus sunt aliquo mō: pars q̄ nature producens eas in esse: operatur ex suppositōe materie quodammodo. **B**eniq; ad id qd obiectū est: q̄ anima b̄mōi substantia simplex est: ac per hoc totum esse sūm sūl b̄y. **D**icit⁹ q̄ simplex inq̄rūm simplex dicitur carentiā partium quantitatū: nō tamē carentiā prius substantiālū eo mō quo qd et quo dicitur partes substantiales rez

quodāmodo simpliciū. habet enim b̄mōi anime quod est et q̄ ē: que sunt et quasi pres eaz substantiales. Quā cum quod est b̄mōi animaz sit in seminalib⁹ ratiōibus inditis mundi prius: licet natura producat eas in esse. **N**ō ideo dicenda est in totam rei substantiaz posse cum agat ul' operetur ex eis quod est quasi materie suppositōe. **XXXX.**

Vita causatur a creatura media inter corporalem et spiritualem.

Quā aut ex corpore incorporeaz fieri sit impossibile: videtur q̄ vita causari nō possit a corporali creatura: vt enī dicit Augustin⁹ sup genēsim ad litterā. **O**mne q̄des corpus in omne corpus mutari credibile est: quodlibz aut corp⁹ mutari posse in animā credere absurdum est. **N**on ergo pōt corpus esse causa vt ex qua fiat vita. **S**ed nec sicut a qua: q̄ tunc effect⁹ nō b̄mōi est causa sua. **Q**uelibet enī simplex substantia nobilio: est omni substantia et virtute corporea. **P**roterea dicit idē August. in libro de fide ad petr⁹. **S**i deus vita nō esset: nō viuētia corpū nō fecisset. **N**on enī fecit rem nō viuētē: nisi res viuēt. **M**ulto fort⁹ q̄ si nō esset vita nō fecisset vitam uel corpū viuētia: ex quo argui pōt q̄ res viuētis siue vitā: nō pōt esse nisi a vita. **P**orro nec a creatura spūali viuētē potest esse: q̄ creatura spūalis etiā nobilissima ut angelus: in productione rez naturalium in esse non operatur: vt natura: sed pot⁹ vt ars. **E**st enī vt dicit Aug. in mūdo gemina prouidentie operatio. scy partim naturalis: et partim voluntaria p̄ angeloz et hominū opera. **E**x quo patz q̄ operatō angelī mūdo ē voluntaria: et operatō artis nō nature. **C**ū igit virtus animalis et plante pductio in esse non sit opus artis huiusmodi: productio angelicū opus non est nec ē potest. eadem rōne patz: q̄ ab anima rōnali esse non pōt. **B**icimus itaq; vt s. q̄ elementis mūdi est indita quedā natura simplex et incorporea alia. scy ab elementari natura que dum cooperatur virtuti operatiue in plantis et i animalib⁹ virtute corpū celestium cōcurrente: procedunt in esse vegetabilū et animalū anime. **E**t hec quidem virtutes siue nature possunt dici corpales: quia radicantur in corpibus siue corpū naturis et etiā spūales: q̄ ea rent mole corpali. et ab b̄mōi corpali et ex tali pōt ip̄a le fieri: sed non ex corpali molem hntē corpū inq̄rūm huiusmodi. **E**stimo itaq; q̄ illa natura que simplex est et incorporea mundi partib⁹ indita: qua dicitur philo. op̄b⁹ hec inferiora plena esse: principū est et origo: vt ex quo est quod est b̄mōi animaz. **V**irtute vero decisa a generate est quo est illaz. **P**orro a virtute p̄m: orbis et alioz corpū sup̄celestium: sunt ip̄e huiusmodi anime vt a disponente et corroborate alia operatiua ad hoc: vt p̄deant in actum. **E**t sic intelligit verbus illud philo p̄bi: q̄ scy orbis p̄m ē principū ac virt⁹ et causa i vita omnis viui. **A**d hoc etiā videtur valere q̄ ponit p̄bi losoph⁹. scy q̄ de virtute anime decisa a generate fit aia sensitiua: et quodāmodo cōsimili anima vegetatiua. **S**i cit enim q̄ virtus a generate descenditur: que materiā organizat. **Q**ua scy organizata ingredit cā vt artifex in artificio. sitq; nō solū eius motor: sed et actus ac perfectio. virtus enī anime: q̄ cum materia sibi proportōnati descenditur: in ip̄a fortius radicatur: ac vehementius vnitur. **U**nde ab ip̄a facile non recedit. **E**t itez a calore. matricis adiuuatis calefit et vigoratur et fortificatur: vt anime accipiat robur. **H**oc aut dico q̄ virtutem aliquā p̄longatōem ab eo cuius est debilitari videmus: vt in motu pietoz et similib⁹. **I**n hac aut virtute secus est ppter causas p̄tactas. **E**t p̄dicto aut philo sophi verbo videtur: q̄ virtus a generate decisa virtutem illam siue naturā elementis inditam q̄ sola potētia erat ad animā pducit in actum. **B**eniq; concedim⁹ qd probatū est: vtz q̄ vita non nisi a vita esse potest. **N**ec

Vicesimusquintus
Hic sunt responsiones ad obiecta in contrarium...
 Quā igit audis scripturā dicentē: q̄ creatur deus omnem animā viuētes atq; mortales: intellege q̄ ibi creare extenso noīe dicit producere. Porro cōmēntator sup lib⁹ de diuinis nominib⁹: vbi dicit: q̄ vite irrationabilium ac germinū non sunt diuine sed materiales ignis et spūs. intendit ostendere dīam inter vitam intellectuā sensitiuā et vegetatiuā q̄ruy ad hoc: q̄ intellectiua est perpetua: cetera vero nequaquā imo pereunt iste et creantur alie. Intellectiua vero est diuina. id ē omnino ex nihilo creata. Porro cetera ex materia cōdite: non ergo intelligit: q̄ ille ex nihilo sunt creata: s; potius quod ex elementis hnt originē. hoc pars p̄ hoc q̄ dicit: q̄ ex terra sunt renouate: et q̄ nō sunt diuine sed materiales ignis et spūs. **L**etex Augustin⁹ vbi dicit q̄ nulla ē vita que nō sit ex deo: nō intendit ponere omne vitam esse immediate a deo: sed vitā rōnalem rōmodo. Unde et verbo p̄dicto subiungit opponendo: nec aliqua vita inq̄rūm est vita malum est: sed inq̄rūm ad mortē vergit. **M**ors vite autē non nisi nequicia est: q̄ ab eo q̄ nequaquā uel nec quicq; sit: est sic dicta. Ideoq; nequitiūm homines nobiles homines appellātur: sicut autē nobilitas causati q̄nq; attestetur nobilitati cause: hoc tamē non est vtz generaliter loquūdo et p̄portionatiter: ita ut qd nobilit⁹ est sit a causa nobilitate: et hoc maxime quādo agens p̄ electōem agit. **D**eus enī per electōes diuersa p̄sideratōe habita nūc nobilitate producit effectum. nunc min⁹ nobilem. Unde in actōib⁹ vbi tota causa est deus: ipsa uolūtas que est cā per se sūm beneplacitum sue uoluntatis omnino indifferentis i se: differētes producit effect⁹. **A**d hoc aut q̄ obiectū est: quia quod est causa simplicis alicui⁹: potest in totū esse illius. dicitur q̄ omnis causa creata operatur ex suppositōe materie: v; ex materia supposita. Unde solus deus potest in totā rei substantiam: solusq; pōt creare. id ē aliquid d̄ nihilo facere. **C**um igit anima vegetabilis ac sensibilib⁹ originem habeat ex ratiōibus seminalib⁹ inditis mūdi partibus: in q̄bus sunt aliquo mō: pars q̄ nature producens eas in esse: operatur ex suppositōe materie quodammodo. **B**eniq; ad id qd obiectū est: q̄ anima b̄mōi substantia simplex est: ac per hoc totum esse sūm sūl b̄y. **D**icit⁹ q̄ simplex inq̄rūm simplex dicitur carentiā partium quantitatū: nō tamē carentiā prius substantiālū eo mō quo qd et quo dicitur partes substantiales rez

esse in substantiis uiuentibus: et q' mot' internus subie
simplicis est uigens appetitus: qui uita opatur in sim
plicibus. Et ita uidetur necesse ponere: q' p'ter appeti
tum aut desiderium impossibile est aliquid reperire: qd
uigeat intrinsecus.

Responiones ad obiecta in contrariu.

Fortassis aut obicit aliquis contra predicta:
q' anima: ut dicit Ambrosius: est uita. **¶** Si cum
ania si sit original' a seipsa: uidet quod nec ui
ta originē habeat i uiuere ex se. **¶** Et enī. **¶** Ceterū in re
uiuente ex se non sunt nisi duo principia: scz materia et
forma: siue quod r quo: uel potentia r actus: que in sim
plicibus dicitur ab aliqbus esse quasi materia r forma.
At uero a materia uel quasi materia non est uita sicut
ab originali principio: cum uita sit primus uiuentis
actus: r inter omnes actus nobilissim': tanq' ille a quo
ud qui est esse. Ipsa quoqz uita semper est in actu suo.
Ideoqz diffinitur per actum continuu: r nihil tale est
a materia sicut originali principio. Sed nec ut uidetur
a forma uel quasi a forma: cum uita sit quedā forma: r
forma non sit ex forma. Cum igit res sit ex illo quod ē
eius origo uel principii originale: non uidetur esse for
ma uiuentis origo eius uite. **¶** Deniqz origo uel' principi
um siue causa nobilioris est conditōis eo cui' est causa.
Cum igitur in genere formaz: uita sit nobilissima: nila
forma uidetur esse origo uite uel causa. Porro si uicaf
q' uita non est a uiuentis materia: neqz a forma: sed ab
utroqz. **¶** Contrarium argui potest ex p'cedis iuxta modū
quo p'bus arguitur concludens: illud quod ex neutro ē ali
quoz duoz: non esse ex utroqz. **¶** Ad hec omnia breuiter
possimus dicere: q' anima: ut superius tactū ē: dicitur
uita p' concomitantiam causalitatis non per ydentita
tem essentie. licet aut materia inq'um hmoi non sit ac
tua p' se uel oparua. **¶** tamen rōne qua inclinatium habz
appetitū ad actum: pōt origo esse quodāmodo forme
omnio actus: que est uita. **¶** Principia quippe uite: ut
dictū est: quodāmodo fundantur in essentialibus princi
piis rei uiuentis: ideoqz uita quodāmodo habet originē
ex ipis. **¶** aut forme si est forma uerz est p' se loquēdo
scz in ratione: quia forma est informis. **¶** Forma quippe
loquendo per se non est pfectibilis forma: nec est forme
pfectua. **¶** Sed potius materie siue essentis i potētia
inq'ū hmoi. potest tamē forma uia esse originale prin
cipium alteri' forme. **¶** Forma namqz siue pfecto totius
quodāmodo habet originē a forma que est pfectio ma
terie. **¶** aut causa nobilioris sit conditōis eo cuius est
causa: non est uerz de causa quacūqz: sed de causa effica
ente cōpleta r sufficiente. **¶** Principiū aut originale rei
nequaqz de necessitate est hmoi: sed pot' deterioris est
p'ditionis eo cui' est origo: ut patet in limo: qui fuit ori
ginalē principiū corpis homis primi quodāmodo. **¶** De
niqz in multis ita sortitur a duobus aliqd esse: quod a
neutro p' se. **¶** aut dicit autor sex principioz. **¶** Si quis
fmā r scdaz destruxit: r terciā utiqz destruxit: q' p' uic
tōe efficit utriusqz: itelligit ybi aliqd ēē ponit ex vitro
qz aliquoz diuisim sup'roz. **¶** Intēdit enī ibi determinare
a quo dicatur aliquid magis r min' suscipere. **¶** Quidam
nempe ponebāt hoc esse a cremento uel decremento su
scipientis. **¶** Quidam autem ab eius quod suscipitur cre
mento uel decremento. **¶** Quidā ab utroqz scz et ab hoc
et ab illo. **¶** In hoc ergo casu dicit: q' si nō dicitur aliqd
suscipere magis uel min' ab ipso subiecto suscipiente:
nec ab illo quod suscipitur. id ē forma uel qualitate: nō
suscipit ab utroqz.

Res ex se uiuens habet aliquid in se

Quid autē ex se uiuens vitam alii tribuat: ut
anima corpori: dicit Augustin' i li. xii. c. d. c. di

Quis ait corp' ex aia: cum anima uiuit in corpe: seu vi
uat ipsa: seu non uiuat ipsa ex deo. **¶** Cum igitur aia sit
actus siue pfectō corpis organici teste p'philosopho: cor
pus ab anima uiuit: ut ab ea que est eius pfectio: ipsaqz
vitam tribuit corpi: ut eius perfectibili. **¶** Cūqz pfectō
tribuat aliqd pfectibili in quātum tale: id uide hoc
illi tribuit: aliq' mō est originaliter in ipso tribuente.
Quens ergo ex se alio mō originaliter habet in se. **¶** vñ
tribuat vitam uiuenti per participatōem. **¶** Ex ad bu
ius rei notificatōem considerādum est: q' sicut p' appe
ritum anima in se uigorat: sic p' appetitum in corpe
quod uiuificat vitam operatur. **¶** per appetitū enī corpi
uinitur. et p' appetitum corpi' uariis modis mouet: ut
er ipm p'ficiat: r ipsa etiā p'ficiatur. **¶** Quod ut mani
festius fiat: modū uinitōis anime cum corpe: r quare ne
cessarium est ipsam uinitū corpi uideamus. **¶** Sciendum
ergo est: q' appetitus in substantia simplici nec uigorez
actualem facit: nec vitam opatur nisi cū p'ficiat. **¶** Cū autē
actui suo coniungatur r suo desiderabili uinitur: r in eius
uinitōe delectatur: pfectus est: r vitam operatur. **¶** Cū
enī uiget anima et delectatur. **¶** Sicut aut dicit Auicē.
Delectatio cuiusqz uirtutis plena est: a ch'itio siue p'fer
tionis. **¶** Cum aut caret suo desiderabili: minuitur aut
deficit appetitus: r uita languet aut extinguitur. **¶** Vñ
argumentū efficax sumitur: q' sup' appetitum uita fun
datur. **¶** Si enī completo appetito uita p'ficiat: eoqz de
bilitato debilitatur: r deficiente extinguitur: aut sunt
idem appetit' et uita: aut vñ est alterius causa. **¶** Quia
igitur appetitus uitas non facit in actu nisi p'ficiatur.
In quibusdā uero non est completus de se: sed aliquo
indiget exteriori ut p'ficiatur: in eis vitam non facit in
actu: nisi ei quo indiget coniungatur. **¶** Et est ratio quare
subia simplex corpi uinitur: ut uicqz appetit' suo deside
rabili coniungatur: r sic in actu uigeat: r uita i ea per
ficiatur. **¶** Si enī completus esset in se uis appetit': min
q' corpi essentialiter uinitur. **¶** Per appetitū ergo cor
pori uinit: r inseparabiliter se tenet: nisi sit defect' ex p'ce
corpi: ut per hoc actus iungatur: et uita p'ficiatur.
Per appetitum etiā uariis modis mouet corpus: ut
r ipm p'ficiat: r ipsa p'ficiatur. **¶** Et hec ē ratio colligati
onis anime cum corpe: quāuis hec ratio multiplex sit r
differēs in diuersis. **¶** In quibusdā enī maior: in aliis ue
ro minor reperitur uis colligatiōis. **¶** In quibusdā enim
quodāmodo idem est uiuere: r vitam alii tribuere. **¶** Vñ
quarūdam animarum et corporū est q' uita uia r uinum
uite completū: ut in uergetabili r sensibili. **¶** Hec enim
de se non hnt aliquam differentā uite: nisi quā trabūr
a corpe: vñ et secundum vitam suam dependēt a corpe
et ideo uita eorū nō est separabil'. **¶** In aliis uero ut i ra
tionali: non est idem uiuere r vitam corpi tribuere. **¶** Quis
ab eodem sit: ut ab appetitu modo quo tactus est. **¶** Hec
enī habet vitam p'p'iam: que non est corpi: ab ipsa ta
men deriuatur uide tribuitur uita corpi: r ideo hec so
la secundū vitam suam a corpe est separabil': sic igitur
patet quomodo p' appetitū vitam corpi tribuit: et quō
per ipsum est ratio uinitōis et colligatiōis anime euz cor
pori: et quomodo i diuersis diuersimode. **¶** Et ex his pa
tet q' eodem uigore quo uiuit aia vitam potest corpi
tribuere.

Oppositōes in contrarium

Ed fortassis obicit aliq's. q' idem est genus
distante inter substantiam spūalem r corporale
que ē inter aial rationale et irrationale: sicut igit
tur aiali rationali nihil est inditum: uide tribuat uel
tribuere appetat irrationali aiali: id quod est i illo nos
bilissimum. ita uidetur: q' et substantie spūali nichil in
ditum sit. uide tribuat uel tribuere appetat substantie
corporali quod est in ea nobilissimum siue potissimum

deo vita principium motus: no quo moueatur deus: s; quo mouet omnia viuificat q3 viuencia **XL.** **Utrum vita creata et increata conueniat in re aliqua.**

Quam aut participantis ad non participas no nulla sit comparatio: patet q' uita increata et uita creata que comparabiles sunt ad inuicem fm p'ius et posterius: ac secum dum plus et minus pueniunt in aliquo vno. **E**terez cum uita creata causata sit ad increata: patet q' ueligitur eius est ac similitudo. **A**t uero aliquoz similitudo: puenientia illoz est in aliquo vno. **P**reterea cu3 omne exemplar cu3 ex'plato pueniat: uita increata exemplar esse uite create costat. **S**ecundum h' ergo uita increata in aliquo conuenit cu3 creata: **E**contra uero quecuq3 conueniunt r' no simpliciter ide sunt: penes vnum conueniunt: r' penes aliud differunt. **N**on enim penes idem conueniunt r' differunt. **S**i ergo uita increata r' creata per aliqd' conueniunt: per aliud differunt: sic in uita increata est vnum r' aliud. **N**on ergo omnino simplex e: quod impossibile est. **B**eniaz si uita increata r' creata no conueniunt no tm in nomine: sed etia in aliqua re: tunc illa res non e simpliciter increata nec creata: quod e impossibile. **N**os itaq3 dicim: q' differunt vni vniuocatois r' analogie: vni vniuocatois e cu3 vni pluribus inest: vniuocans illa in aliqua re vna illis p'ioze. **S**ic aut non conueniunt uita creata r' increata. **I**num uero analogie est: q3 vnum plurib' inest: ita q' aliquid eorum primo r' principalit' in quo est alioz. **O**im origo prima: ceteris uero posterius r' secundario ac per moduz quo descendunt ab origine prima. **E**t tale vni no vnit ea q3bus inest in aliqua re natural' illis p'ioze. **S**ed tota p'iozitas est in aliquo coz naturaliter sicut in causa respectu causati. **E**t illud vnum licet no sit omnino vni uocum non tam e penitus equiuocum: sed medium et dicitur analogu. **S**ic itaq3 uita creatoris et creature conueniunt in re vna vnitare analogie: non aut vna vni uocatois vnitare. **N**eaz em comparo neq3 similitudo neq3 conuenientia que est creati ad increati p'cludit vni uocatois vnitare. **S**i obicitur illud uerbum philo sophi: solum vniuocum e comparabile: dicim: q' ibi sumitur vniuocum extenso nomine fm etia q' analogo conuenit: facta soli equiuoci exclusione. **XL.**

De multiplici uite differentia.

Multiplex est aut differentia uite. **I**n spes quip' trahitur fm q' appetitus in substantiis sum' p'icibus siue sp'ialibus et cozp'is variatur: ut emi sup'ius tactum est: appetitus subie sp'ialis nisi suo actu configatur r' sic p'ficiatur: nec in se viget nec uita operatur. **E**nde ex consideratione cum suo desiderabili in se viget: r' quasi suscitatur ad vitam. **C**um autez caret suo desiderabili aut languet uita: aut extinguitur. **S**ed intelligendu est q' no vno modo appetitus iste sed differenti p'ficiatur: et secundum hoc uarias uite differentias operatur. **A**t enim iste appetit' i substantiis simplicib' intrinseco' omnino finitur: aut totaliter extrinseco' terminatur: aut p'rim sic partim sic. **S**i aut intrinseco' totaliter finitur: ut nullo penitus indigeat: neq3 propf esse neq3 ppter bene esse: sed in se et ex se habet quicqd' requiritur ad ee r' ad bn esse: vtpote ubi est idem appetitus siue appetens et appetibile: siue fructus et quo fruatur: ne est uita per se r' fm se delectabilis r' perfecta s; in fine pfectois et nobilitatis sicut in primo bono r' summo. **S**i uero totaliter extrinseco' terminat' vtpote ad aliquid quo indiget ad esse: r' sine quo neq3 in uita esse pot' tunc est uita ipsa minime delectabil' et minime pfectionis: vt in vegetabilibus et sensibilibus. **U**nde **B**ronius' in libro de diuinis nominib'. **A**nimalia inq' omnia r' germina fm nouissimā consonantiam uite bñt

viuere. **C**um aut appetitus p'rim terminatur intrinseco' p'rim extrinseco: tunc aliquo indiget non ppter uitam sed ppter uite illustratōem r' delectatōem: hoc est no ppter esse: s; ppter bene ee: illud aut quo indiget aut seipo potest adipisci: ad est sine aliquo cozpe sibi vnitoe: et sic est uita in angelis. **A**t se ipso no pot' sed indiget vnioue cum cozpe: ut illud possit adipisci: et sic est uita anime rōnalis. **U**nde dicit **A**ugustinus: q' anima vnitur cozpi ut p'ficiatur. **A**dbuc nota q' appetitus substātie simplicis terminatur extrinseco': quando indiget aliq' extrinseco sine quo no est in sua pfectione. **S**ed hoc pot' esse multipliciter. **I**llud enim extrinseco' potest esse uel res: uel rei species siue similitudo uel vtzq3. **N**am substantia sp'ialis cuius est uita aut indiget re rāni a qua dependet q'rum ad essentiam et speciem rei: aut q'rum ad illustratōem r' bene esse. **S**i aut illud extrinseco' quo indiget sit solummodo res a qua dependet essential' siue fm essentiam: tūc est uita vegetabilis. **S**i uero illud extrinsecum sit res a qua dependet q'rum ad essentiam: r' species siue similitudo rei a qua dependet q'rum ad illustratōem: tunc est uita sensibilibus. **S**ubstantia aut ani e sensibilibus essentialiter depēdet a cozpe. **E**t q' uita i sensibilib' e cognitiua: non solum re siue cozpe indiget: s; specie rei siue similitudie. **U**is aut' fenestra bip'ita est. **A**dbz em quosdam sensus ppter ee: quosdā ppter bn esse quosdam ppter vitam: quosdā ppter illustratōem uite. **U**nde duplici principio naturali indiget: s; calore et luce: siue qualitate feruida r' luculenta: fm **A**ugustinū Calore siue qualitate feruida ppter uitā: luce siue q' litate luculenta ppter uite illustratōem. **Q**ualitas aut luculenta est in cerebro: unde est origo sensus: vt dicit **A**ugustinus sup' genesim ad 11. **E**t etia philosoph' dicit in libro de anima siue igne no est sentire. **Q**uādo aut extrinsecum quo indiget substantia sp'ialis non e res a qua dependet q'rum ad essentiam: s; similitudo q'rum ad illustratōem: tunc est uita rōnalis. **H**ec aut non dependet essentialiter a cozpe: indiget tamē rei specie ppter bene esse: uel ppter illustratōem uite q' sit p' rei similitudinē: que accepta dicit in aliud: r' facit cognitōnem que est uite illustratō: r' ideo hec uita est separabil'. **U**ita ergo ista continetur quodāmodo sub duplici mēbro diuisionis p'dice: quia r' uita eius interior est terminata: r' non terminata exterior. **Q**uantuz ad ee terminata quo ad bene esse non terminata. **S**imil' ex parte creaturaz cozpearum variatur appetitus fm variatōnem appetitus animaruz: a q3bus vitam bñt. **U**nicuzq3 enim cozpi inditus est ab eius causa: p'p'ius appetitus respectu sui delectabilis siue sue pfectionis: a qua uita p'cipat: sic r' ex p' p'ficiētis formal' est inditus appetit' respectu sui p'fectibilis. **E**t ex isto duplici appetitu est colligantia eorum a d inuicem. **XLII.**

De celestia cozpora non sit uita.

Ad dicitur aut q' uita sit etia in cozp'ibus celestib'. **P**er hoc q' in secūdo libro celi r' mūdi. dicit phi losoph'. **S**ciendum est inquit: q' primus orbis principiu est potentie r' causa i uita cuiuslibz vni plus q' orbis alii. **D**icit etia ibidem pmentator: q' isti orbis non sunt cause uite illoz que hic sunt: nisi per stellar' cu vsum sit: q' nobilioza que illic sunt: stelle sunt. **E**t q' p'ncipia que sunt in istis orbib' sunt uita: r' uite que hic e p'ncipia. **E**t his siquidem verbis videntur innuere: ex stelle sunt viuē. **S**i em orbis p' stellar' sunt causa r' p'ncipia uite. **S**equitur: q' stelle sunt causa r' p'ncipium uite. **E**t ut dicit cōmentator. **P**ncipia que sunt i istis orbibus. id e stelle sunt viuē. **P**reterea nulla causa efficiens principaliter ac p' se minus nobilis est causata. **A**t uero sicut in multis locis habetur ab **A**rest. cozp' celeste causa est efficiens: per se. ac p'ncipaliter tam

psimil' in specie virtute celesti coopante: ut in generati-
one vniuersa. Simili modo et eisdem causis pducitur que
dam animalia in esse: mediante virtute celesti excitante
virtutes intra latentem sine opatione consumit. Huius
modi sunt illa que eecunt in esse ex corpum corruptioe
Et sicut prima productio siue virtus ad producendum
est indita creaturis modo isto a prouidentia condito-
ris sic et scda: modo scdo. Unde Augustinus ad orosius
Multa itaqz videntur animalia et corruptioe corporum
maxime mortuoz nasci. Nunquid tunc creata sunt qñ
ipsa corpora: absit ut tunc creata dicatur qñ ipsa corpo-
ra: sed corporibus inista sunt et quodammodo initiata q
sunt tempore exortura. Sicut eni semen cur' liber arbo-
ris habet quoddam vim: ut cum obrutum fuerit i terra
oritur et virgultu producat. Beinde ramis nichilomi-
nus conspiciat dilatetur. Et frondib' ab eisdem ac flo-
ribus decorata fructificet. ita est in corpore ut ita dicam
quoddam seminatū: vñ suo tēpe curante prouidentia
dei aliqua genera oriantur. XLV.

**De comparatione forme celestium corpo-
rum ad vitas inferiorum.**

Herma vero celestius corpus licet vita non sit
tamen quo ad quedā nobilior est omni vita isto-
rum inferiorū. Est eni omnino separata a contra-
rietate: ideoqz incorruptibilis est per se ac p accidens
loquendo pbitice: et qñrum ad hoc est nobilior tam vita
sensitiua q vegetatiua. Licet eni neutra composita sit
ex contrariis utraqz tamē sequeat contrariorū mixtioez
et ideo utraqz est corruptibil'. Præterea forma corpis
celestis omnino est inalterabilis et impassibil': et qñrum
ad hoc est nobilior etiaz q vita intellectiua hominis. qñ
hmo iuita est alterabilis et passibilis quodammodo seque-
do pplexionem corpis. Veniqz nobilitas sunt pñtiois
corpa celestia: qñrum ad virtutes quam influunt in infe-
ora: qua scz illa in esse producantur et conseruātur et etiā
qñrum ad corp forme nobilitatem: qua omnino appetit
materie terminatur: que scz duo nō inueniuntur in illis
que vita perficitur. Rex licz corpus celeste nobilior
sit corpibus vegetabilū ac sensibilib' qñrum ad lumino-
sitas et incorruptibilitatis ac ceteroz pñtioez pcepti
etatem: nō qñrum ad vitam suscipiendi aptitudinē
siue dignitatem. Forma quippe viuificatiua multarū
operatōum est principium. Ideoqz corp' ad hmo for-
mam aptum non potest esse: nisi corpus ebrogentium: et
qñrum ad naturam pplexiois que ex multis est causis:
et qñrum ad esse organizatōis. Que qz nullū celeste cor-
pus habet. Ideo tantā ydoneitatem respectu vite non
habet. Sed forsitan aliquis obiectet qd in .x. prime phi-
losophie scriptum est: principū mouens celū mouet sic
mouet desideratū et intellectū. Et quo arguit cōm-
tator: q celum est animatū: si eni mouet celū: sicut desi-
deratū et intellectū: tunc illud mobile quod mouetur
ab illo scz celum est desideratū et intelligens: ac per cōse-
quens animatū. At philosoph' de vltimo mouente lo-
quitur: qui nullo modo nec per se nec per access mouet
et dicitur mouere: vt desideratū et intellectū: non qd desi-
deratū sit et intellectū ab ipso primo orbe uel aliis: s
a motore primi orbis. Ponebāt eni intelligentia mo-
tores orbū: ut iam supius ostensum est. Dicitur autē
mouere ut desideratū: et qñrum ad effectus qui sunt in
inferioribus per motum orbis primi et aliorū: et qñrum ad
effectum assimilatiōis ipsoz orbium ipso primo. Moto-
res eni orbū desiderant et intelligūt ab ipso primo mo-
uente aliquos effectus fieri in istis inferioribus mediā
te motu corpum supercelestū: et etiā in ipsis corpibus
celestibus: quoz ipsi sunt motores conuicti. Effectus
in orbibus istis est assimilatiō ipsi primo. Vel potest ali-
ter dici: q primū mouet: sicut mouet desideratū et intel-

lectum: quia ipsa mobilia seu mota scz corpa celestia
desiderēt et intelligāt ipm: s quia ipsum primū mouens
mouet sicut illud quod desideratur et intelligitur. ad ē si-
cuti finis mouet desideratōes ipsū et intelligentes. Hoc
est: mouet nullo modo motus. Unde cōmentator ait: scz
primū mouens mouet et non mouetur: neqz scz access
neqz fin se ipsum sicut mouetur anima que est i corpe.
Necesse est ut iste motor moueat quemadmodū deside-
ratum et affectatū mouet nos. XLVI.

Utrum viuat aliqd animal carēs sanguine.

Quoniam autē in multis locis dicit scriptura: q
anime id ē vite sedes est in sanguine. Videtur
q nec anima nec vita sit in carentib' sanguine
Econtra vero certa nouimus experientia: q multa ge-
nera piscium viuunt sanguine carentia. Lunqz anima sit
spūalis substantia: nō hōs situm: nec determinans sibi
partem in qua sit per inactionem. Merito queri potest
cur in sanguine dicatur habere sedem. Et ex quibus sedes
anime uel vite est in sanguine cum in omnib' membris
sit sanguis: in omnibus erit sedes vite. At huic pñtioi
habetur in libro de motu cordis: vbi dicit q cor est ppriū
vite domicilium. Nos itaqz dicim' q quedā carentia
sanguine viuūt: et alias habent. Cū autē dicitur anime
sedes esse in sanguine: ibi dicitur anima vita carnalis
que finitur morte. Unde sup illud verbū leuitici. Vita
carnis est in sanguine: dicit Augustinus: q in sanguine
aliquid est vitale: quia per ipsum maxime in hac carne
viuitur: q per omnes corpis venas diffunditur: ipsaqz
corpis vita anima uocatur: non vita que migrat: sed q
morte finitur: qua videlicet locutiōe viuitur et postea
dicens: Non facio animā meā preciosiores q me. Vita
ergo hominū temporalis: et vita pecudum in sanguine
dicitur esse: quia inter quattuor humores sanguis est re-
patissimus et maxime amicus nature. Omniaqz mēbra
tam solida q mollia a sanguine tanqz nutrimento habēt
ortum: quia mēbroz omniū sanguis ē nutrimentū. Ergo
dicitur anima et vita in sanguine hāc esse uel sedē
intelligi debet in habentib' sanguinem. Nec ibi sumit
anima pro spūali substantia: que est corpis perfe cō: vi-
uificans illud sua pñtia: sed: vt dictū est: pro corporalī
vita cuius sedes dicitur esse in sanguine: q sanguis est
maxie amicus nature: ac per hoc maxie conseruatiuus
vite. Et vt legitur in libro de motu cordis. Calor et hu-
mor cōseruatiua sunt vite: que sunt pprie qualitates sā-
guinis maxime qz nutrimentū mēbroz est sanguis:
quoz esse et ordo est pprius dispositō ad informatōez
anime. Et cuius colligantia cum corpore est vita corporal'
Veniqz cor dicitur vite domicilium ratioe presidentie
vis vitalis: et hoc nō impedit quoniam etiā vita sit et in aliis
membris. XLVII.

**De quadruplici assignatiōe sedis vite in
corpore.**

Dico quia sedes anime uel vite qñqz dicitur esse
sanguis: ut in leuitico: qñqz cor: vt in euāgelio
et etiā in libro de motu cordis. Quādoqz vero
caput: sicut ponitur a cassiodoro. Et qñqz cerebrum: ut
a medicis. Merito queritur que sit ratio: differētis bu-
tus assignationis. Ad hoc defacili potest ex predictis re-
sponderi ex parte: cur scz sanguis dicitur sedes vite: qz
maxime est amicus nature: ac per hoc maxie conserua-
tiuus ē vite. Similiter etiā dicitur cor domicilium vite:
rōne scz presidentie vis vitalis: que primo viger in cor-
de. Cur autem caput dicitur sedes anime: ratio est men-
bri sublimitas: et figura que hō ppetit sublimitari ratio-
nalis creature. Cū cassiodorus: plurimi ait in capite
manifestant animā insidere ad similitudinē aliquaz di-
uinitatis: si fas est cum reuerentia tū dicere: que licet
omnia ineffabili substantia sua repleat: scriptura tamen

Opera sensitiue. et prius opera sensitiue q̄ intellectu. Si autē obicitur q̄ non est virtus sine substantia dici mus q̄ est substantia in qua virtus radicatur: et est substan tia qua quāq̄ virtus deferretur. Nō potest dici vere q̄ nū q̄ est virtus sine substantia radicabili ul' deferente. Q̄ autē animatū et viuens ad se inuicem paria sunt: intelli gatur de viuente per p̄ntiam viuificantis anime. quod dicitur viuens proprie. Si autē dicit philosophus q̄ eque est viuens embrio et adolescens: embrio extenso nomie dicitur fetus formatus et organifatus. **LI.**

Utrum in humoribus sit vita.

Identur autē etiam humores viuere: quia nihil refurget: nisi quod viuūt. Cuius illud quod refur get de veritate sit humane nature. Q̄ autē re surgant hūiores: patet in corpe saluatoris: in quo refur rexit sanguis: cuius sacramentū est vini species in sacra mento altaris. Sanguis enī ibi sumptus est gloriificatus viuūt ergo humores ut videtur. At obicit pōt econtra rōquia nihil viuūt quod nō sit colligatū mēbro: humo res autē non sunt colligati mēbris: sunt enim in p̄tib⁹ corpis sicut in vase. sc̄z in venis: vñ fit hōz dimmutio sine lesione corpis. Hec terea ipsis humorib⁹ nutruntur mēbra. Alimētum autē quo mēbra nutriūtur non est vite subiectum: donec cōuersum fuerit in mēbrum. Beni⁹ ab anima nihil instabile et fluxiuum viuificatur: et ideo nec dicitur viuere: nisi quod habet stabilitatem et fixationem in corpe: at humores hōmō sunt: q̄z t̄nue fluunt ac refluūt. Bicimus ergo q̄ viuere dicitū de cor poze tripliciter accipi pōt. sc̄z proprie: minus proprie: et minime proprie. Proprie d̄z viuere illud corpe qd̄ vñt anime ip̄s p̄ficiēt: sicut corpus organū tam actu ab anima p̄fectum. Minus proprie dicitur viuere: quod licet non sit cōmūctus anime: p̄ficiēt: cōmūctū tamē est corpe habētū animā vt p̄fectōem: et licet nō habeat animā: nō habet aliquā vitalem virtutē: p̄ quas et p̄ vir tutem alienā. sc̄z aliuū cōiugū uel cōmūctū h̄z operatōes cōsumit: rei viuē: sicut in p̄cedentib⁹ di ctum est de embione: et sicut de capillis est et vnguib⁹. Minime proprie d̄z viuere: quia ex colligatōe sui cō cor poze viuēt recipit aliquam vegetatōem vñ est in di spositione ad vniōē eius corpe viuificatō: et est sicut in strumentum respectu vitalis virtutis: quōs non sit vnt tum anime. nec habeat virtutē vitales intra se. Et per hunc modū dicitur viuere ip̄s et hūiores qui defuūt virtuti vitali: et per illam quodāmodo in corpe vegetā tur et augmentātur et restaurātur. Vegetantē dico com muniter loq̄ndo: eo modo quo d̄z vegetari i corpe qd̄ nō putrefcit uel corrūpitur. Sic ergo in proprie accepto viuere: concedi pōt: q̄ humores viuūt. Si autē proprie accipiatur: sic dicendū est: q̄ non viuūt. Non solū refur get quod viuūt primo mō dicto viuēt: sed et quod sc̄do sicut capilli et vngues. Et etiā quod i. reio sicut humo res qui refurget: ut dicit q̄dam: forte ad decentias re pletōis et vacuitatis in corpe siue in venis ul' ad p̄ple mentum corpis hūani. Quod autē dicit damascenus ebriū corpe esse factū ex purissimis beate virginis san guinibus: non intelligitur de sanguine qui est vnus et quattuor hūioribus: sed ibi sanguis pro carne sumitur. Recte tñ illa portō carnis d̄z sanguis: q̄ vim habeat semi nis. Sanguis autē magis p̄p̄tūque p̄formis est semini q̄ caro. In fm̄ damas. In virgine erat semē diuinum. Si autē obicitur q̄ sanguis est propinquior vite q̄ cete ra que magis distat a corde: q̄ sc̄z in corde sc̄dm̄ casti odor est purissimus sanguis: quod est domiciliū vite: et ita videtur sanguis viuere. Bicimus q̄ hūiorib⁹ pro p̄p̄tūque non ē causa vite: sed potius aptitudo suscipi endi viuificatōem: que puenit ex prop̄p̄tūque uel cō formitate armonie ac numerōz que est rei vniētis ad

animam viuificatōem. Beni⁹ licet humores nutriūtur et augmentētur ex cibis sanis et nature amicis. Nō tñ sicut que viuūt ex influētia anime p̄ficiētis illō quod p̄tinet ip̄os hūiores. Unde eadem impp̄tate qua di cuntur viuere: dicuntur et nutriri et augmētari: put bec dicitur opera vegetatiue. quod ideo dico: q̄ in aliquo nutriri et augmētari nō est op̄ vegetatiue sicut in igne.

De virtute vitalis causa sit anhelitus ac respiratiōis et ceterorum.

Sicut autē sup̄ius dictum est: per virtutes vitales fit dilatatiō silq̄ reductio per quas vitales fit anhelitus: ac respiratiō. Est autē anhelitus vñ ex volūtariis motib⁹: mouet enī pectus: et pectoris motus fit p̄ neruos: qui lacertis inter costas positis conti nuantur. Omnis autē mot⁹ qui fit p̄ neruos et lacertos uoluntarius est. Hinc est q̄ homo qm̄ vult sp̄m̄ suū ar rare potest et respiratiōem prohibere. Vitales anhelitus ac necessitas est custodia naturalis caloris in sua rēpan tia: vitales ip̄s relectio: sc̄z animal sp̄s generatō custodia namq̄ naturalis caloris in sua tempantia fit per ingressum aeris frigidū rēpantes: quo refrigeretur eoq̄ recreet q̄ ex ip̄o fit inflammatiō ualida fumosolaz uapores emittat qui fiunt ex sanguine: qui est caloris naturalis materia. Relectio quoq̄ sp̄s vitalis et gene ratō sp̄s animalis sūt aeris ingressu rēperate frigidū. Utilitas ergo que ad corpe et anhelitu puenit magna est: cuius sit et firmitas et substantia uite per sp̄s. Spi ritus autē firmitas et robur per naturalis caloris sit rē perantiam: que sc̄z tempantia est per temperam anbe litum. bonitatemq̄ regim̄s per cibos et potus sangui nem r̄pantio: que p̄tate esse materiam caloris naturalis. Necessitas tñ caloris naturalis prior ē ad anhelitū q̄ ad cibum et potū: maiorq̄ huius q̄ illoz utilitas ē. Nam abstinere a cibo et potu diutius pōt homo: viuere uero diutius non poterit si anhelitus priuaretur officio. Beni⁹ si quem quasi suffocaueris: et quod āmodo viuum dimiseris. Primo oim̄ ad respiratiōem accelerat aeris quo que ex calore sūt cordis incōmoda: sed d̄z. Gappo relq̄ fumosi qui i eo congregati sunt egrediūtur: sicq̄ calor ad tempantiam suā reuertatur. De hic ad aquaz appetitus ei⁹ p̄uertitur: deinde uero ad cibos. **LIII.**

De corruptiōe naturalis caloris et interio ribus causis.

Quod autem dicit Galenus mortis causam ēē naturalis caloris tempantie corruptiōem: intel ligi op̄t hūiorib⁹ modi corruptiōem aut ex mouentibus ab interioribus corpis esse causis: aut ex exterioribus aduenien tibus. Et que q̄dem ab interiorib⁹ mouentur: aut sunt causa corruptiōis organoz eius aut qualitates ip̄s: aut materie. Corruptiōem organoz dico: que accidit ce rebro uel cordi ul' epati. Et eoz enim si corrūpatur: cessat uirtus mouens que ab eo ad pectus mittitur: ces sarq̄ anhelitus: et naturalis calor extinguitur. Corde uero corrupto: uirtus uitalis deficit: qua aer a pulmo ne ad cor trabebatur. Porro si corrūpatur epas cessat uirtus generans sanguinē: qui est materia caloris natu ralis. Hōz autem corruptio p̄pter incōmoduz accidit aut ex malo complexionis: aut ex malo organi. Comple xionis malum aut calidum est ultra modū exurēs sicut accidit in febre causon. Aut frigidum: sicut in passione que coagulatio dicitur. Morbus organicus est: ut apo stemata calida uel frigida que alicui mēbroz illorum accidunt: sicut frenesis cerebro: uel etiā oppilatio que aliqui accidit cerebro: ut in apoplexia aut epilepsia: qui bus utriq̄z uentriculi cerebri frigidū et grosso humore corrūpūtur. Unde nec uirtus ab eo mouens ad pectus mittitur: et ob hoc anhelitus artatur et deficit. Aliquando

vero accidit pulmōi: unde nec ad illū penetrat aer: nec per ipsum ad cor: et ob hoc naturalis extinguitur calor. Similiter si venis epatis opilatio fiat: ad eū nō potest esse aeris recreatio: sed refrigeratur et deperit sanguinis generatio. De itaq; causis mortem afferunt et accelerant magis q̄ ad cor descendūt. Nā cerebri quidē et epatis uehemens illis inferatur incommodū: mortem parit cito. Si uero puum quoquomō postatur et curari potest. Naturali uero calori accis corruptio causa qualitatis ipsius. Aut ppter fortissimū fir calorem: sicut in exurentibus febribus: que calorem naturales penetrant: apm̄q; distolunt et anebulant. Et similiter qm̄ quis medicamentum nimis calidū sumptit: ut euforbium l' bñōi. Aut propter exuberantē frigiditatem: sicut in paralysi ceteriq; frigidis morbis: qui naturalem calorem extinguit. Similiter et medicamentum bibenti frigidū ut opium uel cicutam accidit caloris naturalis extinctio: et ipsius materiam coagulat. Corruptio demq; materiei naturalis caloris aut ipsius imminutio fit aut augmento. Imminutio q̄dem ut sanguinis aut aliquo aliorum humorum: euacuatio super abundantiam aut fame aut siti. Dissoluitur enī corpis humiditates et calor naturalis extinguitur materie sue p̄ ratione. Augmento uero materiei: sicut in morbis dicitur et repletio: sunt humorum aut aliarum materiarum ut cibi et potus. Corpus enim cum sic repletio: et non superest in eo locus aeris respirandi quem pcurrat. Sicq; ab in de naturalis caloris suffocatio: sicut accidit ultra modum ebrio et venarum cerebriq; repletio. Fit etiā plerūq; mors subita: sicut his quibus corpora sunt pinguisima.

LXIII.

De corruptioe eiusdem ab exterioribus
Corruptio uero que naturali calori ab exterioribus causis accidit: aut ipsi euacuatio fit: aut eiusdem ad interiora suppressio: cum etiam repletione: aut anbelitus puatio: aut substantie uel qualitatis ipsius corruptio. Euacuatio eius fit: aut p̄ euacuatioem substantie ipsius: aut materie. Euacuatio substantie fit quādoq; nimio gaudio: quod homini repente accidit: egrediaturq; naturalis calor ad exteriora corporis simul: diffunditurq; ac dissoluitur et refrigerant exteriora corporis: sequiturq; mors. Accidit autē in hac specie naturali calori quod lucerne: si uentus in eā sufflat validior: ignis etenim soluitur et extinguitur. Itaq; contingit et nos quodā nimio subitoq; gaudio exultantes: repente mortuos esse. Quādoq; uero pectori uel cerebro uulnus accidit: et ad eorum concava peruenit: substantiamq; naturalis caloris euacuat. Euacuatio materie fit: ut si uulnus alicui fiat: aut uene: aut arteria p̄ incisionem ac rupturam: defluatq; tam diu sanguis: donec extinguitur calor naturalis: et fiat mors. Accidit enī tunc calori naturali: quod lucerne: cū ab ea defecerit oleū: ut extinguitur. Corruptio naturalis caloris ex eis ad interiora suppressio est: sicut accidit illi cui subito magnus q̄ fit timor. Ingressus enī totus naturalis calor ad interiora corporis simul: et coglobatur: et extinguitur. Sicq; abinde subita hominis mors. Corruptio eiusdem causa repletio est: ut fit illis qui aqua suffocantur et concavi tatis corporis eorum repletio: a mltitudine aqua ut abelare non possunt. Accidit enim tūc et quod et igni lucerne: si multa sit in ea olei suspensio. Illi enī immergitur ignis et extinctus perit. Corruptio eius et anbelitus puatio fit: sicut accidit illi: cui os et nares obturantur: cuiq; iugulum artatur fumo et aeris ingressu. p̄hibito: suspensitate fit fumo: cordi suffunditur. Sicq; calor naturalis extinguitur. Accidit enī et qd et igni lucerne: cum super eum uas spiritum inuoluitur. et p̄hibet illi obuiū esse aera fumus: q̄ super ignem coglobatur: unde et extinguitur. Corruptio substantie ipsius fit quādoq; per aeris mali respirationem: quem miscet humidus putridiq; uapores:

sicut illi qui soluitur a cadaueribus mortuorum que putrida sunt: quiaq; a paludibus surgūt et a ueteribus foueis: in quibus est lutum magne putrefactionis. His enī corruptio substantia caloris naturalis. vñ mortui sunt pluri mi ad hñōi loca descendentes. Illic enī accidit calori naturali quod et igni lucerne: si in multo ponitur fumo: ut in loco ubi multi fortisq; uapores surgūt qui illi extinguit. Quādoq; uero fit repletio uenenatorum mosu uel ictu: quoz virus p̄ corp̄ hominis diffunditur: calorisq; naturalis substantia corruptio. Corruptio qualitatis eius fit q̄sq; q̄ nimio calore calcit. Dissoluiturq; et refrigeratur: sicut accidit ei q̄ diuini i balneo magni caloris immoratur: aut ad estu solis plurimū: tunc enim accidit ei qd et lucerne: si iuxta magnū ponatur ignis: aut ad maximū solis calorem. Extinguitur etiā quādoq; ubi frigore nimio refrigeratur intus ut coaguletur: sic accidit illis q̄sq; super quos cadit nix. Congelantur enī et mortui a naturali extinctione caloris: cui tunc accidit quod lucerne: si ponatur in frigoris nimio loco. De uitali uirtute agente sufficiant.

LXV.

De uirtute uitali patiente
Virtus aut uitalis patiens est per quā ira fit et discipatio: queq; indignatio: et extollentia ministratur. Et dicta est patiens: eo q̄ a naturali calore fiat: cum ab exterioribus eū aliqd̄ commouerit: ita q; sanguis cordis ebullitio fiat: naturalisq; caloris egressus ad corporis exteriora sil et ad vltionem mouetur anime desiderium in eum qui sibi non occurrat. Sic etiā dominatio ac decertatio est naturalis caloris exte ad exteriora cum anima uideri desiderat et apparere in p̄tulo: fugit et decertatōem indignas ne for midulosa dicatur. Manifestum est autē hanc tria passionū et p̄tatis causas fieri. Ire namq; contrarius est timor: qui fit p̄ naturalis in gressum caloris simul ad corporis exteriora: cum alicuique uis exterrita supuenit: aut ex fomis ut rōstruū: aut ex uisus ut serpentes: fere uel imagines subitane. Timor namq; contrarius est timor: qui fit p̄ naturalis in gressum caloris simul ad corporis exteriora: cum alicuique uis exterrita supuenit: aut ex fomis ut rōstruū: aut ex uisus ut serpentes: fere uel imagines subitane. Timor namq; contrarius est timor: qui fit p̄ naturalis in gressum caloris simul ad corporis exteriora: cum alicuique uis exterrita supuenit: aut ex fomis ut rōstruū: aut ex uisus ut serpentes: fere uel imagines subitane. Timor namq; contrarius est timor: qui fit p̄ naturalis in gressum caloris simul ad corporis exteriora: cum alicuique uis exterrita supuenit: aut ex fomis ut rōstruū: aut ex uisus ut serpentes: fere uel imagines subitane.

LXVI.

De uirtute animali et eius speciebus
Virtus aut animalis est illa cui cerebri sedes et fornax est deputata. Duas species sunt tres. Prima est p̄ quā cerebri suas operatur actio: hoc est: per quam regimē stat: et huius totalitas dicitur mens. Alie uero due sūt p̄ quas mediantibus ueris se sus fit: et uoluntarius mor. Prima q̄dem que mens et cogitatio dicitur: si diuisionem susceperit in tres p̄tes distribuitur: in uirtutē scz p̄ quam fit fantasia. et in illam que cogitationi p̄est: et illam p̄ quam fit memoria. His aut a ceteris animalibus differt homo: suntq; ei pprie: maxime aut cogitatio. De enī aliaz duarum firmitas est et robur: fantasia scz et memoria: que propter illam sunt facte: per cogitationem namq; discreto fit et crepante. Animalia uero irrationalia p̄cipiam operantur actionē sine aliqua discretioe uia. Sicut equi p̄cipia

... virtutis animalis est illa cui cerebri sedes et fornax est deputata. Duas species sunt tres. Prima est p̄ quā cerebri suas operatur actio: hoc est: per quam regimē stat: et huius totalitas dicitur mens. Alie uero due sūt p̄ quas mediantibus ueris se sus fit: et uoluntarius mor. Prima q̄dem que mens et cogitatio dicitur: si diuisionem susceperit in tres p̄tes distribuitur: in uirtutē scz p̄ quam fit fantasia. et in illam que cogitationi p̄est: et illam p̄ quam fit memoria. His aut a ceteris animalibus differt homo: suntq; ei pprie: maxime aut cogitatio. De enī aliaz duarum firmitas est et robur: fantasia scz et memoria: que propter illam sunt facte: per cogitationem namq; discreto fit et crepante. Animalia uero irrationalia p̄cipiam operantur actionē sine aliqua discretioe uia. Sicut equi p̄cipia

actio cursus est: thauri aratio. Accipitris venatio: ca-
nis quoq; custodia domus. &c. Hæc trium virtutum cui
q; statio et locus proprius deputat: est Fantasia scilicet
duo ventriculi prore cerebri: in ore vero posterior cere-
bri pars: et cogitatio medius. In his ventriculis est spi-
ritus animalis: cuius p has virtutes actio est. Et vnaque
q; propria habet actione. Fantasia actio est res formare
et imaginari et ad cogitationem transmittere. Cogitatio
vero res imaginatas speculatur: vt actioes et artes et
scientias. earumq; regimen atq; dispositioem. Et si qui
dem est de his actioibus que manu fiunt: sequitur cõsti-
tutio et propositum agendi: deinde vero membrorum mo-
tus voluntarius. Si autem est ex his que tantum pfluant
tur sequitur illa custodia: ad est actio memorie. Ipa enim
est virtus que res pfluat: quas cogitatio intellectus or-
dinat: et format: suisq; locis impit. Vnde ergo fir-
me stabilesq;: donec necia sit ea: educit a potentia
in actu. De sunt ergo actioes virtutis animalis p quas
regimen fit. Porro virtutis sentitatis et virtutis moue-
tis operationes exhibet cerebri mediatioe nervorum qui
sensui motuq; sunt organa voluntaria: cu aliqs spiritus
animal qui in cerebri ventriculis est et in nervis mutat
ad omnia membra. Ali cum aliquis nervorum qui ad ali
quod membrum illud puenit incidit: membrum illud sensu
motuq; puenit.

LVII. **Alia diuisio virtutum anime secundum quod-
dam Guilbermus de concibus**

Virtus ergo est possibilitas in membris pstruta
quod est suum pficiens. Quas tres sunt species
virtutis. scz naturalis et spualis et animalis. Na-
turalis quadristaria diuiditur. Est enim appetitiua re-
tentiu digestiua expulsiua. His appetitiua p calidum
et siccu operatur. Hoc enim in homie sic contingit: ho-
minis superficies calore exteriori: vt longo labore exci-
tatur: que suam inanitionem sentiens trahit succu a car-
necaro ab intestinis. Intestina ab epate: epa a patre
familias. id est a stomacho: qui omnib; ministrat vnde
vnu: sed nulli sibi. Stomachus sentiens inanitionem suam
p quosdam nervos calidos et siccos qui in ore et? cessit:
ad hoc ergo dentes parit: sicut: nati ex flegmate p gingi-
vas descendente ex frigiditate densato et pssato et indu-
rato: vt cibi pterant. Quorum primi dicuntur incisori:
hoy est preta a parte separe. Circa istos sunt qui dicitur
canini: hoy est quo similitudine: cibi sub dentes re-
ducit. Cibus que dura frangere. Altimi sunt molares
lingua etiam huic operi desuit: qz ad manus molendina-
ru more sic in ore preparat: p siphobaguz in stomachu
per portam: cuius est amplius introitus: descendit: sicut
vis retentiu. Hanc opatur stomachus per frigidum et
siccu: qz itez nil valeret retinere: nisi mutaretur. In-
cipit vis digestiua que p calidum et humidum opatur.
Libo ergo in specie pstante mutato: stomachus quod
cibi necessarium est retinet: et in sui substantia mutat. Re-
liqui vero sibi supfluum et alius membris necessarium vi
expulsiua que per frigidum et humidum operatur: expellit
vt postea plicius dicitur. he sunt ergo naturalis virtu-
tis operationes in homine: pter quas sunt et alie due. scz
augmentu et somnus: de quibus ad pns breuiter tagem?
Augmentu ergo in nob ex calido humidogz pficitur.
Quis eni aliquid ascendit est calor: quod pssatur hu-
iditatis: huius enim est dilatari et diffundi. Somnus autem
est quies animalium virtutum cum intentione naturalium.
Cum eni homo dormit cessant animales virtutes: qz
tunc nec stelligit nec discit: nec meminit nec sentit

nec voluntarie mouetur. At vero tunc: actiones natu-
rales augmentantur: quia natura. scz a cura exteriori
libera intus operatur.

LVIII. **De virtute spiritali et eius instrumento**

Secunda virtus que dicitur spualis: ipsa
est que a ceteris autoribus dicitur vitalis: et
videtur hic sumi genus p specie: qz sic legitur
in libris medicine: spūs per quos firmitas corporis et sub-
sistentia fit: sunt tres. scz naturalis vitalis et animal.
a quibus nomina sortuntur tres vires anime: ut enim
dicit haly in libro regalis dispositiois. Spūs naturalis
generatur in epate Vitalis in corde Animalis in cere-
bri ventriculis. Guilbermus de concibus. Virtus ergo
spiritalis est possibilitas attrahendi et emittendi aera.
Huius fundamentum ac sedes est cor. Si autem queris q
fuit necessitas attrahendi et emittendi aera: dico q ma-
ne scz interior calor intestina cõburat: s; obvio modo re-
peretur. Sed qm aer pueribilis est: citoq; in interio-
ribus accenditur. oportet q expellatur et frigidus reci-
piatur. hinc est: q in acutis egritudinibus os aperimus
guisq; spiramus: quia natura ppter nimiu feruorem
captat aeris tempem. Huius autem instrumento fito
q sunt pars que in epate nascitur: transiens p arterias
que a corde ad epa extenduntur: quod spissuū s; habz
deponit: subtiliatq; ad cor pueniens ipm dilatat: et tunc
aerem attrahit. Deinde ipm constringit: et tunc aerem
expellit. huic actio pulmo desuit: q ideo cordi supposi-
tus est: vt supfluitates que cum aere influunt: expellat:
ne venientes ad cor ipm ledant. habes ergo virtutis
spualis instrumentum et op? restat nūc vt de virtutis
animalis instrumento aliquid dicamus.

LIX. **De instrumento virtutis animalis**

Ipsa quippe virtus animalis et eius spectibus:
in quibus sensus et ratio comprehenduntur: lati-
ores tractatus libris sequentibus referuimus:
quonia in pnti libro de illis anime viribus quibus corp?
suum vegetat et sustentat principaliter itendum? Quod
ergo ad hanc materiam vtrunq; attinet: de instrumento
virtutis eius corpus ad presens pauca dicere sufficiat.
Guilbermus de concibus. Predicta ergo substantia q
in epate sumus huiusmodi exilit: subtiliatq; pueniens ad
cor ipm dilatat et pstringit a corde ad cerebri: p vasa sub-
tiliata ascendit. Deinde transeūdo p subtilissimi rebe
quod est circa cerebri colando ita subtilis efficitur q
ibi pre sui subtilitate spūs dicitur: cuius tñ acria substan-
tia sit. Et hoc est instrumentu virtutis animalis: quia
transiens ad diuersa loca diuersas actioes animales p-
ficat. Hanc vero substantiam voluerunt quidam esse aiaz
quod quidem in brutis animalibus facile possent con-
cedere. sed nullo modo in homie. Et si enim subtilis qd
est tamen corpus est: quotidieq; crescit ac decrescit: quo-
rum nihil in hominis anima contingit. Ceteroq; hoc ead-
em substantia: cum indissolubilis sit anima: dissolui pot
Hec tamen acria substantia igni et in ignem trāsire:
vel in aquam spissari pot. Hoc enim aeris propriu est.
Vnde si anima esset: cum igni similis sit n lederetur
ab igne: vt quid ergo timerem? flamas gehenne. Est
itaq; substantia hec in homine non anima: sed instrum-
tum anime. Huius instrumenti vel potius anime p hoc
instrumentum actiones eius pdeunt a capite. Sub tra-
neo quippe sunt due pellicule quarum p in quoz tra-
neo durior ac siccor a phisicis dura mater dicitur.
Que vero p ptauior est cerebro ne ipm ledatur. et tene-
rior et pia mater appellatur. Ex his omis hūani corpis
nerui nascuntur: vnde et matres dicitur. S; ex pia ma-
tre nascuntur illi qui sensu instrumenta sunt: et ad pro-
ram capitis redentes ibi tumorem quendam faciunt. Ex

cu? opera sunt generare et alimto vti. Nihil aut augm-
 tatur neq; corrumpitur pbuice nisi quod alitur: nec que
 q; alitur quod no vitam pmunicet. Et anima qdem est
 causa alimentu et augmenti ac decremto. Ignis vero
 natura non est hoz causa simpliciter: vt qbusdam falso
 videntur: sed concussa quodammodo. Ignis aut augmen-
 tans est in infinitu: quousq; pbustibile est. ea vero que
 per naturam constituitur: habent omnia finem ac termi-
 num quante et augmento. Et aqua qdem igni alime-
 tum est. Ignis aut non alit aqua. Quomā ergo tria sūt
 alens: et quod alitur: et quo alitur. Primum qdem anima
 secundum vero corpus: tertium est alimentu. Porro
 alimentum omne necessarium est posse decoqui: et opari ca-
 lore decoctōem vel digestionem. Unde animatu omne
 calorem habet. Differt aut animatum ab inanimato in
 viuendo: sed multiplex dicitur viuere. et ideo multe sūt
 actiones. vel differentie vite. scz intelligere. sentire: mo-
 ueri: quiescere: nutrire: augeri: et minui. Omne eni qd
 nutritur necessario viuere: nec viuere nisi dum pot accipe
 nutrimentum. Aliud aut viuere solum dicim? cui inest
 vnum aliquot pdictoz modoz. id est aliqua pdictariū
 quattuor actionum ul differentiaz vite: Idem i libro
 primo. Dicit autem leucippus viuendi terminu esse re-
 spirationē. vel fm translationem anbelitus esse diffinitō
 nem vite. **LXIII.**

De viribus vegetabilibus.

Aucenna ubi supra

Himna itaq; vegetabilis habet tres vires: vna
 scz nutritiua: que conuertit nutrimentu a cor-
 poralitate in qua erat: in similitudine corporis in quo est
 et vni ei propter restauratōem ipsius quod resolutū
 est ab illo. Alia augmentatiua: q; auget corpus in quo
 est ex corpore quod ei nutritia assimilatur augmento ppor-
 tionali in omnib? suis dimensionib?: que sūt longitudo:
 latitudo: spissitudo: vt rem ad pferōem producat. Ter-
 tiam generatiua que accipit in corpore in quo est ptem
 ei simile in potentia: et opatur i ea p attractiōem alioz
 corpoz que assimilantur illi generi et pmisscet: conuer-
 titq; tam in similitudine ipsius in effectu. **Albertus**
 Hic quidem generatiua semper adest: sed non semper
 operatur: quia frequēter ab opere p accidēs impeditur
 et hoc vel debilitate organu: ut in iuuenibus. Vel ex de-
 fectu instrumenti qd est calor: vt in senib? et frigiditas: ul ex
 defectu seminis. Similiter augmentatiua semp adest: sed
 impeditur plerq; tam ex parte instrumenti: tam ex pre-
 ill? quod debet augeri. Porro nutritiua semp opatur
 qdū viuere. Est aut generatiua finis a quo denomi-
 tur et diffinitur vegetabilis aia. Nutritia qppe nō at-
 tingit nisi restauratōem materie individuū. Unde cum
 materia nō sit finis: nutritiua non pot esse finis. Idem
 quoq; iudiciū est d augmentatiua: que nō ducit ad perfe-
 ctionem et figurā quantitatis. Generatiua vero tendit
 ad saluatōem forme ac speciei que simpliciter est finis.
 Ideoq; dicitur esse finis in his dōtatar: in quibus ve-
 geratiua est vt species: hoc est in plācis. Possunt itaq;
 omnes vires anie vegetabilis dupliciter ordinari: vel
 fm respectu individuū: vel fm respectum speciei: Hōz
 primum modum generatiua erit prima: et sequetur eā nu-
 tritiua. Alia vero erit augmentatiua. Porro iux fm
 modum generatiua erit vltima: cui scz ministrat augm-
 tatiua corroborando organa a quib? deceditur genera-
 tionis semen. Nutritiua vero sūt vtriq; ministrando
 materiam. **LXV.**

De instrumento earum ac finibus

Omnia aut vires vegetabilū calor qinstru-
 mentum. Sed pbat Aucenna: q; maior calor
 est instrumentum augmentatiue q; nutritiue:
 quia saluice maioris est virtutis extendere mēbra radi-
 calia que dura sūt et puertere eibum in sublimi et quā

titatem aucti: quod per instrumentū suū facit augmē-
 tatiua: q; puertere substantiam cibi tantum i substantiā
 nutritiua: qd p suū facit nutritiua. Sic vtriq; maioris vir-
 tutis calor est instrumentū augmentatiue q; nutritiue.
 Eius tñ calor agit triplici virtute. scz ignis ac celi et aie
 Et huic calori obedit frigiditas coagulans: illiq; am-
 bobus obediunt hūidum et siccus recipiendo ac tenēdo
 figuras. virtutis quoq; generatiue instrumentū princi-
 pale est calidum: fm quod est iunctum calido celi et ca-
 lido anime. Secundario autē eius instrumentū est frigi-
 dum. Quibus scz duobus: vt dictum est: obediūt hūmi-
 dū et siccū. **Q** aut bis adiuncta debeat eē vis celi et vis
 anime patet p **Aristo.** in libro de animalib? sic dicit: **B**
uricis et mollicies atq; viscositas: atq; omnia acciden-
tia similitur erunt in mēbris animatis ex calore et frigi-
ditate. mixtura vero ex qua quedā caro: et quoddam os
non ex caliditate et frigiditate erit: sed ex motu genera-
tionis fm quem illud quod est in actu: est ex illo qd est
in potentia: sicut etiā accidit rebus artificialib?. Calor
eni et frigus faciūt molle ac durū in ferro: gladius autēz
efficitur ex motu instrumenti: qd mouetur fm scientiā
artificis: quomāz ars est principium et forma illius qd
erit. Finis quoq; differentia est: finis eni nutritiue est
per incorporatōem cibi corp? animati saluare. Finis au-
gmentatiue est p incorporatōem cibi quāti corpus ad per-
fectam magnitudinē fm figurāz cōducere. Unde aug-
mentatiua indiget maiori calore: qui sufficiat organa et
tendendo et cibum addendo ad magnitudines debitam
speciei pducere. Similiter et supflūū nutrimenti super
quod operatur generatiua: ē potentia totū corp? orga-
nicum non alii corpōi addibile: sicut fuit cibus nutriti-
tiue et augmentatiue: ppter hoc ibi maxie opoz ut ope-
tur virtus seminis transmutatiua et organoz formati-
ua. Sic ergo patet: q; licz nutrimentum fm substantiaz
materie sit idem: non tñ idem est fm speciei rationem.
Alia quippe virtus ē in ipso a virtute nutritiua que ē
in epate. Alia vero a virtute augmentatiua q; est in fous-
te calozis scz in corde. Alia quoq; a virtute generatiua
que est in vasis seminariis. Per has ergo virtutes in
cibum decedentes trahitur in diuersas rōnes: q; sūt
ei specificæ: fm quod ad diuersa potentias vegetabil-
comparatur. **LXVI.**

De instrumento vis nutritiue.

Drimū itaq; nutritiue instrumentū ē calor na-
 tural: sed ille calor ē in triplici virtute. sicut dī-
 cit **Aristoteles** in libro de animalib?. Natura
 inquit que est pueniēs elemento terminanti virtutem
 scz ignis: generat animalia: neq; apparz sustetata: nisi
 sustentetur in rebus humidis aut siccis. Et pter hanc
 in corpore sūt calor solis et calor animal: nec i spmate tñ
 sed in qualibz aliaz nature supfluitariū. id ē in materia
 seminis: et in sanguine: et in humorib?. Calor enim dige-
 stritiuus qui aggregat ptes homogenias sibi hoc ē sub-
 tile et spiritale dulce hūmidū: et disgregat et hōzgenta si-
 bi. hoc est. grossum terrestre aqosum expellendo. ille ē
 d natura ignis. sed calor qui ē principiu viuificabilita-
 tis in pre cibi: q; incorporatur est ppprie calor celestis ac pēi-
 que qui est a lumie solis. Calor aut alteratur? ad specē
 carnis et ad speciem ossis dicitur calor animal: et est ab
 ania. Et calor qdem vnus est in subiecto: sed triplex in
 virtute. scz celi et ele mti et anime. Cūq; iste sūt opatō-
 nes principales anie vegetatiue: recte ponitur calor vt
 ppprium instrumentū eius in triplici virtute. Patz ita-
 q; q; necesse est calorem agere in virtute anime: qd etiā
 pbat **Aristoteles** in libro de animalib? hoc modo. **C**
alor inquit in natural? sumpitiuus ē ac destructiu? si die
Calor aut naturalis sūuatius ē principiu vite. Agit
ergo i celi virtute: q; calor celi principiu ē vite. Porro
frigiditas que est in corpore humano obliquatur: ut dicit

neruoy. Per has quod subtile est in loco sicco ad epatis summa transmittitur. Et a mittendo miserayce vene dicuntur. Quod vero feculentum est p longatōez emittitur. et hoc est superfluitas pume digestionis.

LXX

De secunda digestionē.

Lud vero liquidum per miseraycas venas ad epatis summa pueniens eiusdem calore digeritur: quodq; in eo calidus est et siccu transit in coleram rubra: atq; per quasdā venas ad cistam fellis transmittitur. Quaedam pars illius ad pfortanduz vim appetitū ad stomachum transit. Qd aut frigidū in eo est et siccum in melancoliā transmutatur: et ad sple nem melancolie sedem transmittitur: parte tñ quadam que vim retentiā confortet ad stomachum transmissa. Quod vero ibidē est frigidū et humidū in flegma mutatur: atq; pulmōni qui est sedes flegmaris commendatur. Quod pars ad pfortanduz vim expulsiua ad stomachū transit: quod vero calidum et humidum ibi remanet a calore epatis in sanguine mutatur. Inde est q natura sanguis colorem habet epatis. Sed fortasse dicit ali quis: q natura cregit: vt res alias res sibi siles gignat quomō ergo epar cum sit calidū et humidus poterit vel coleram: que est calida et sicca: vel flegma qd est frigidū et hūidum: vel melancoliā q est frigida et sicca gignere: huius solutiōem sic accipe. In pdicto succo sūt quatuor humores mixti atq; confusi: quos in epate natura se parat et diuidit. Atq; quod calidum est et siccu: cum non dum sit colera. sed materia colere ad cistā fellis trāsmittit: et in ea ad coleram transit. Non ergo epar sed cista fellis coleram gignit. Similiter etiā intellige de melancolia et flegmate. Epar vero sanguines gignit solū qm illi confert esse sanguineū. Materia ergo quatuor humo: a quatuor elementis in cibo et potu ptabitur et in stomacho pparatur. In epate aut in quatuor humores diuiditur: et in eodē sanguis formatur. In felle colera. In splene melancolia. In pulmōne flegma. Ea q; in quibus humores illi formantur: sedes eoz dicitur. Quis de flegmate dicitur qdam: q nō habet sedē pparatū s; in sanguine duob; causis a natura reuictur: vix: vt auctio labilitatis ei? possit sanguis p vās arterialiq; facili? ducurrere. Et si sanguis dicitur: et flegmate resta v return: habilius enī est ad creatiōem sanguinis quā humores ceteri. Quod in illa mixtura supfluum fuerit: p venam lūym que spine adiacet: ad renes descēdit: q partem inde ad sui nutrimentū retinentes: reliquū trāsmittit ad vesicas: quod vrina dicitur: extens p virgam: et hęc est supfluitas secunde digestionis. LXXI.

De tertia digestionē.

Sanguis vero pdicto modo generat? in epate per venas ad omnia membra pergit: quoz calore digestus in eoz similitudinem transit: superfluitas vero partim p sudorem exat: alia ps ad epar reuertitur: abiq; decocta cum vrina citi: sediments vocatur. Et siquidem in vase in quo vrina colligitur in fundo appareat: ppositas dicitur. si aut in summo nephyle. in medio enozmia nuncupatur. Quid autē significet postum in locis diuersis si nosse desideras lege libroz theophrasti vel ysac d vrinis. H; fortassis obicit mibi aliquis tu dicis colerā vel melancoliam a sanguine i epate diuidi: et ad sua loca transmitti. Beinde dicis sanguinem per venas et arterias ad cetera loca transmitti: ea q; sic augmentari atq; nutriri. At huic sententia tria videntur repugnare. Videm? siquidem in minutōe cū sanguine coleram et melancoliā exire. Itex phisica ratio est similitudo similib; suis nutriri. Quomō ergo ex sanguine qui calidus et humid? est membra calida et sicca possunt nutriri. Beni; phisica testatur ex colera accē

sa in venis vicinanti? cordi causon gigni. et ex eadem putrefacta intra vasa tercia nam ptenūā. Similr ex melancolia intus putrefacta quartanā. At vero facilis ac breuis est ad hoc responsio. Cum enī coleram et melancoliam dicim? a sanguine separi: nō dicim? eas penitus auferri. Remanet ergo de his aliqd cum sanguine. Et membra similia nutriuntur: et infirmitates oriuntur. Si cūnt etiā multi ex solo sanguine tales infirmitates nasci. Quasdam tñ ex sanguine colerico quas iō nasci dicunt ex colera: quasdam ex melancolico: quas etiā iō nasci dicunt ex melancolia. et ita de ceteris. Non est ergo mirum: si in minutōe colera vel melancolia siue potius colericius vel melancolicus appareat sanguis. LXXII.

Qualiter per nutrimentū sit restauratō deperditorum. Albertus

A supdictis aut est manifestum: q agēs transmutatōem nutrimentū est i nutrino: restitūes autem deperditum in pibus materie ē vis nutritiua in vltimo actu nutriendi: et paciens in hoc actu est corpus anians fm materiā. Ut aut videamus: vtz in omnibus materie pib; deperditio fieri possit ac restitū ratio aut in quibusdam rīmōdo. Notandū q substantia corpis cuiuslibet animantis naturalr constar ex duplici humido. Primo qdem ex humido semiali: quod nō tñ est materiale: sed etiā factium organoz: et ex illo pici paliter fit illa substantia in qua est prima corpis organisatio. Recipit aut augmentū per aliud humidū qd attrahit quasi pro cibo: et vocatur a quibusdam humidū nutrimentale. Nec tñ est semp adeo cōueniēs facture corpis: sicut primus. Ideoq; virtutes naturales operātes in corpe aniano bebentur in primo. Et in primo qdem humido deperditio non recipit restauratōez p eiusdem rōnis humidum. Licet enī radicalia mēbra nutrimentus et augmētus recipiant p cibum: nunq; tamē adeo cōueniens fieri pōt humidum cibi: vt efficiatur radicalē. Ideoq; cōsumpto radicali humido vniuersaliter vltimo tanto vt nō sufficiat corpi animato inducitur mors necessario: nec pōt fieri restauratio: sed impeditur eius cōsumptio p cōtinuam infusiōem humidū nutrimentalis. Humidum enim radicale est illd: qd est i ipsiō mēbris radicalib; imbibitum. Et est quasi quōdam vas et instrumentū naturale: in quo virtutes aie que sunt in organo cōuertunt hūidum nutrimentale attractiū in membra: et in pplexionez membris et sine quo hoc facere non possit sicut nec artifex pōt operari sine instrumento. Et inde est q si distinguatur humidus p locum: triplex humidū recipitur in corpe humano. Primus scz radicalē qd est intra mēbra radicalia: et p qd tanq; p instrumentū natura operatur in humidū cibi. Et fm est hūidū nutrimentale qd iā attractū ē ad singla mēbra. Et ē hūidū nutrimentale sup infusibile vente: q sunt vie nutrimenti. Et hui? exemplum ponitur in oleo lucerne: cui? quedā pars est imbibita intra lictinum. et qdaz pars attingit lictinum vniq; Et qdaz circumnatar in plures lucernas. Et cum apponitur ignis agit quidē imediate in humidū quod est intra lictinum: priuue et paulatim: et attrahit cōtinue humidū circumstās lictinū. Sed ne subito possit psumere humidū psumi: impeditur a cōtinua infusiōe olei circumstātis. Et sic calor naturalis priuue agit in humidū radicale: cōtinue deperdendo prem eius sed ne subito possit psumere: impeditur a cōtinua infusiōe humidū nutrimentalis. Dicitur ergo q deperditio fit in omnib; partibus corpis scdm materiā: siue sint ex humido nutrimentali siue radicali: sed non eodem mō fit restauratio. licet enim restituarur caro ex humido nutrimentali: tamē illa caro non erit instrumentū: et vas sicut est illa caro: que fit ex humido radicali. LXXIII.

stat extensio: et nichilominus ingeruntur partes materiales per cibum. tunc necesse est corpa fieri spūla et grossa ppter humiditatis consumptionē: sicut sunt corpora senum.

LXXXVI.

De statu augmenti et motu diminutionis.

Motus autē augmenti stat in corpore animato tribus rōnib⁹: quāz prima sumitur ex calore naturali qui est in membris radicalibus. cuius posse in extendendo limitatū est. Secūda est ex pte materie membrorū radicaliū: cui licet addatur nutrimentum non est tñ extensibilis ultra debitam speciem quantitātē. Tercia est ex comparatōe mobilis ad motozes: hoc est. oz gami ad virtutem ante que est in ipso. hoc enī q̄ritate et tali figura proportioatū est virtuti que est in anima. Itaqz si obiciatur q̄ continue cibus addatur corpori: et quantū? Unde sicut nutritiva prime ingerit substantiaz sic et augmentativa videtur ingerere quantū. Respon demus q̄ nutritive finis ē saluare individuū: et hunc finem nō psequitur nisi prime nutriendo sicut et prima fit deperditio. Finis augmentatiue est pfectio sūm magnitudinem et figurā organoz. et cum illam assequitur quiescit. eo q̄ supra eum esset ultra mouere. Itaqz nutritiva subfuit augmentatiue ministrando plus de nutrimento lōgitudinē q̄ latitudinē ul' spissitudinē: quoadus qz stat augmentatiua: tunc enī incipit plus in spūlari et dilatare membra et maiorē influxu nutrimenti ad omniū mensūras illas. Porro si obicitur itez q̄ omnis virtus crecat ac fortior efficitur ad multiplicatōem materie sicut patet in calore qui maior est in maiorē igne: et minor in minorē: ita videtur similiter in animato: q̄ q̄to plus crecat: tanto maior efficitur in ipso calor natural' qui est instrumentū augmentatiue virtutis. Respondeo reuera virtus crecat in multiplicatōe materie proprie sed non aliene. ppte autē propria materia caloris naturalis ē subia radicaliū mēbroz. Et subia ōpe humiditatis nutritivae ingeritur ab extrinsecis: et tō non est p pte ppria materia illius. Itā calor ipse tanto in illa re nutritur: q̄to magis multiplicat. Si autē queritur: vix illo tpe quo augetur animatū prime augetur: vix q̄ nequa: sed q̄nqz additur quanto: et q̄nqz non. si autē obicitur q̄ calor naturalis semp agit nutrimentū puer tendo: ita videtur semp fieri additio in quolibz mōti to: vix q̄ calor nō semp addit aucto: sed q̄nqz dispo nit: vt p̄ ea facilius fiat additio. Unde si queratur cur potius in hora vna fiat augmentum q̄ in alia. Respo demus huic differentie rōnem esse: q̄ nō eodem modo dispositum ē in qualibet hora id cui additur: nec etiam id quod additur: et ideo dicitur immutatur additio

LXXXVII.

Qualiter fit assimilatio in augmentatiua q̄ in nutritiua.

Assimilatio diuersimode fit in nutritiua: et augmentatiua: sūm diuersos eoz terminos. Nutritiua siquidem assimilat vt potentia nutritiua substantiā in qua saluatur eē individuū. Augmentatiua vero vt potentia extendens individuū ad maiorēz quā titatem. Deniqz nutritiua nō ponit augmentū per se nec in latitudine nec in spissitudine: sed per accidens: quia scz id restituit qd̄ q̄tum est: non tñ in eo q̄ quātū est restituit: sed in eo q̄ subia. Vt patet vt supius habitū est: quedā partes sunt in corpore aiato vt vasa: ex quoz extensioe principal' est augmentū naturale: vt sūt ossa nerui ac vene. has extendere difficillimū ē eo q̄ dure sunt: et ob hoc etiā extēnē nō reuertūtur. Nō enī viximus aliquem hominē efficim⁹ longū q̄ fuerit p̄ alī quam diminutōem. et sic est etiā in latitudine et spissitudine subie radicalis. Nec ergo augmentatō proprie virtutis est augmentatiue: et est sūm maioris. In hac exp̄ssē

apparet qd̄ dicit Auicenna: vix q̄ multo plus additur longitudinē q̄ latitudinē et spissitudinē. Alia vero ē augmentatiō in p̄tib⁹ que sunt ex hūido nutrimentali: q̄ non sunt vt vas: sed potius vt in vase effluentel: et inā entes. Scdm̄ has accidit frequēter ingrossatio et arte nuatio. Unde mltos videm⁹ quoz latitudo et spissitudo si correspondent longitudinē sūm proportōem. Et hec augmentatiō p̄inet ad nutritiua: qz causatur a nutrimento maiori v̄ minori. Sic etiā videmus in puulis: q̄ q̄a calor est fortis et corpus rap: ideo de nutrimento ipsoz transit ad membra supiora: efficiūturqz maiora inferi oribus sūm corpis sūm proportōem. Postea vero dum corpus inspissatur: calorqz debilitat efficitur: nō transit ad membra supiora de nutrimento: nisi quod ē subtile: ac penetratiū et leue: totiqz residuum transit ad inferiora. Ideo tñ inferiora efficiūtur maiora supioribus membris sūm proportōem corpis sui. Auicenna vbi sup. Augmentatiua vero nutritiua alio mō distribuit q̄ nutritiua. Quod enī nutritiua et se habet equaliter distribuit. Augmentatiua vero vni subtrahit. et dat alii hoc est. Nutritiua virtus dat scz vnicuiqz mēbro d nutrimento sūm eius magnitudinē vel puitatem: et vni et equaliter. Augmentatiō vero tollit ab vna pte corpis et addit alii que indigebat: vniqz ei vt illa p̄ augmētetur potius q̄ alia: ministrante sibi in hoc nutritiua. Si autē esset dominū nutritiua vtiqz adaequaret illas: aut etiā plus largiretur parti cui subtrahit augmentatiua. Videmus enī q̄ nutritiua q̄nqz sola est: scz aucto iam animali et eius actio fortior: ita q̄ corpi restituit amplius q̄ resoluatur. Ipsaqz et in latitudines et in grossitudinem membrorū apponit augmentū manifestū: sed longitudinē nō apponit augmentū qd̄ apparcat. Augmentatiua multo plus addit longitudinē: quibz hoc officium sit q̄ addere latitudinē. In augmento nanqz lōgitudinē necesse est diffundi nutrimentū in mēbris duris: vt in ossibus ac neruis per omnes partes eoz in longum ppagando et elongando. In augmento vero latitudinis sufficit carnes augeti et ossa nutiri. Nutritiua itaqz defuit augmentatiue in eo quod nō est vincens sed operas ad nutū illius: vt nutrimentū distribuat vt diffundat illuc: vbi augete debet augmentatiua: que nō appetit nisi perficere rem.

LXXXVIII.

Sequitur nunc de vi generatiua

Omnis vis generatiua sicut dicitur est sup̄ est vis accipiens de corpore in quo est partem ei similitē in potētia et opatur in ea p̄ attractōes alioz corpoz que illi assimilantur generari et p̄misceri: vtiqz illā in similitudinē ipsius in effectu. Albertus hec diffinitō Auicēne data est p̄ comparatōem virtutis ad genus suū: ad ppriam materiā: propriū finē et actū. Deniqz quippe virtutis supponitur p̄ hoc quod dicitur: vis anime scz vegetabilis. Actus autē eius supponitur dupliciter: scz p̄ accipere et p̄ operari. In generante siq̄ dem accipit primo p̄ cōtractōem ad vasa seminaria: q̄ attrahūt semen a toto corpore: et ab ipis vasis descendit in ipm vis generatla. His autē operans est in semine si in organo aliquo: et illius opatō est eius quod nascitur. Materia quoqz duplex supponitur: Principalis scz p̄ hoc qd̄ dicitur partem illi similitē in potentia. Hec ē enī q̄ pfundatur in radicalib⁹ mēbris: et hoc est humidum quod est in subia seminis. Secundaria vero per hoc qd̄ dicitur p̄ attractōem alioz corpoz q̄ illi assimilantur. Illa enī est materia sanguis mēstrui ac semis mulieris que attrahitur a semine viri: et p̄miscetur illi: vt sufficit ad q̄ritatē corporis. Alia vero pars sanguinis mēstrui derivatur ad māmillas ad nutrimentū: quo generatio debet preparari. Similiter etiā finis duplex est: per hoc enim qd̄ dicitur generari tangitur figuratō corpis sūm lineamenta mēbroz: per h̄ autē quod dicitur in similitudinē

Quam autem in omni natura sit aliud agens: et aliud patiens: alia materia et alia forma. Feminamque ad masculinam se habeat: ut materia ad formam: et ut patiens ad agens. videbitur alicui fortasse: quod in plantis quoque sicut et in animalibus debeat esse distinctio sexus: masculi ac femine secundum actum virtutis generativae. Preterea cum generativa virtus sit vegetabilis alicui: videtur quod et distinctio secundum actum suum debeat omnino naturae vegetabilium provenire. Nos autem dicimus: cum Aristoteles: quod in plantis non est distinctio sexus: masculi et femine. hoc est probat in libro de vegetabilibus multis rationibus: una est quia masculus quod generat: in alio generat. Femina vero ab alio generatur. Sicut et ambo separata ab invicem: et postea commiscetur: quod in plantis non invenitur. Alia est quod plantae non indigent effectu nisi sole in hora pullulationis. Cuius ergo et effectus sit per masculum indiget masculo. Bicornis ergo quod in eis non est distinctio masculi ac femine per se: sed per proprietates que sunt: sicut in animalibus: per se: ut pueri: et hoc impissa recipere. Ideoque ambe iste proprietates adunantur in planta una: sicut ibi dicit Aristoteles. Calidum enim ac sicci quod sunt proprietates masculi est impissum: et quasi sigillare formam et figuram. quod calidum est penetrativum: et siccum est terminativum. Cum ergo hec ubi quod sunt in planta: sequitur quod proprietates masculi erunt ubique in ea. proprietates autem femine sunt frigiditas et humiditas. Et humiditas quoddem est figure ac speciei receptivum. Frigiditas vero per coagulationem humiditatis aquosi coactus est retentivum. et iste proprietates ubique sunt in planta. Idem quoque dicit philosophus: quod planta est ubique impregnans et impregnata.

LXXXIII.

Cur non sit in plantis sicut in animalibus. In animalibus quoddem est distinctio maris et femine per sexum: quoniam anima sensibilis diversas habet virtutes et operationes: sicut ubi dicitur Aristoteles: quod magna exigit diversitate partium in corpore quod virtus ut organo in illis virtutibus et operationibus. Cuiusmodi talia distinctio sunt generatio secundum naturam. ex hoc contingit quod nutrimentum assimilatum vni parti non est assimilatum alteri: et quod est assimilatum parti: non est assimilatum toti. Et etiam videtur quod quod est potentia pars: non est potentia totum. vnde species non saluatur: nisi in eo quod est potentia totum. Operatio talia specialia organum habere. in quo sit virtus anime que trahat cibum partem a toto corpore: facta: quod ipsam potentia totum vel effectivum. Et hoc organorum distinctio facit distinctio sexus in animalibus: quod pars ex hoc: quod cum sint animalia in partibus suis completa: coque facilius est generatio. Preterea tamen quando non sit completa in sensum numero: multa horum generatur ex putrefactione ac stellarum virtute. ut dicit Aristoteles. in libro de animalibus. Sed autem non distinguitur sexus in plantis hoc est propter equalitatem corporis plante in partibus suis. Ex hoc enim contingit: quod nutrimentum assimilatum parti: est etiam assimilatum toti: quod quod est potentia pars: est potentia totum. Cuius itaque nutrimentum in planta ubique sit potentia pars erit ubique potentia totum: et sic ubique generatio. Sed autem etiam idem in planta sit: humidum nutrimentum et humiditas generationis pars per experimentum: quia scilicet partes eius abscise recreantur: quod virtus non fieret: si humiditas diversum esset. Ideoque cum ad humidum nutrimentum non exigitur distinctio sexus. Sed tamen calor agens cum virtute alicui ac virtute celesti: sequitur quod etiam ad generationem plantae si exigitur nisi calor agens cum virtute alicui ac celi. Et hoc est quod autem pars: quod omnino vegetabilis terra est mater et sol pater.

LXXXIII.

Quam anima vegetabilis sit ex traduce. Quam autem circa generativam queritur: quid est ex quo generetur: occurrit illa questio. Et ex anima sit ex traduce: vix sit in femine: et an sit per crea-

tionem et infusionem a creatore: vel per generationem que est actus nature. Bicornis autem quod omnis forme preter animam rationales potentia sunt in materia ipsa generabilia et corruptibilia: et educuntur per actum calidi et frigidi sicut et humidum per putrefactionem. Sola vero rationalis anima infundendo creatur: et creata infunditur a prima causa que deus est gloriosus atque sublimis. Porro anima plante ac bruti sunt in femine potentia non actu: et non potentia materiali tamen: sed potentia efficientis et operantis. Ratio naturalis autem non sic. nec habet efficientem nisi solum deum. In femine quidem hominis est virtus formativa: mensura omnium humani corporis: quibus formatis anima per creationem a deo infunditur et infundendo creatur. Et corpus quoddem quod generatur corruptum est corruptio duplici: scilicet passiois et vici. Ex qua vici vici corruptio tanquam et filia peccati causatur in anima originale: cum tamen pena tamen sit in corpore. Licet autem anima statim dum est: originali peccato maculata sit: illa tamen maculationem a partibus non trahit tanquam sit ex traduce: sed potius scilicet ipsa vici alicui ad corpus: sicut aliquis liquor purus corruptionem praebruit ex vase in quo est: itaque bonitas dei cooperatur nature in hominis generatione. Et tamen quicquid natura sufficienter formavit organa corporis humani: deus creando animam rationalem infundit quod non est ex potestate efficientis nature: sed ex ordine operationis dei ad operantem nature. Sic est eadem bonitas dei semper cooperatur voluntati ad se operanti. Et tamen quoadmodum aliquis quod in se est facit deus illi gratiam infundit.

LXXXV.

Quam anima sit in femine. Ergo queritur vix anima sit in femine: dicimus quod anima humana cum omnibus potentis suis non est in femine sicut in effectivo: neque per substantiam: sed a deo creatur: et corpori infunditur. Non enim dicimus: sicut quidam dixerunt: quod in homine sit trina anime substantia: sed una sola habet tres vires. Ideoque si possumus dicere quod hec substantia in parte causatur a deo immediate per creationem spiritum ad potentias rationales: et in parte educatur ex substantia feminis: spiritum ad potentias sensibiles ac vegetabiles. Quin potius dicimus: totam a deo creatur: et corpori simul infunditur. Porro animas brutorum et vegetabilium non ita creata infundit: sed potius per generationem ex materia feminis educit. Sed autem queritur: vix sit in femine vel non. Bicornis quod ibi sunt per aliquem modum et per aliquem non: vix est habetur in libro de animalibus: non sunt ibi actu: sed ibi sunt in potentia efficienti et materic. Et si quidem ultra queratur: quid sit illud efficiens: dicimus secundum philosophum: quod illud non est anima: sed est calidum materia vero est humidum comixtum secundum complexionem feminis et naturam. Calidum autem id quod agit multipliciter agit virtute: sicut in libro de animalibus habetur ex parte: vix in virtute ignis secundum quod habet attrahere subtilia apta animationi. Et in virtute celi secundum quod potest esse principium forme ac speciei. Et in virtute anime secundum quam recipit a virtute generativa partis vim informativam et generativam organorum. Ideoque dicit philosophus: quod anima est in femine: sicut artificiatum in artifice. Artificiatum siquidem non est in artifice secundum esse ac speciem suam: sed sicut in effectivo in quo est operis ratio: quod scilicet ratio est efficientis ad opus propter. Similiter ergo et anima sensibilis ac vegetabilis sit in femine sicut in effectivo: in quo est ad talem formam ac speciem secundum naturam propter. Qualiter autem contingat: quod calidum elementum efficiatur subiectum calidi celi et calidi anime: alias ostensum est. Concedimus ergo quod anima non est in femine neque per generationem: neque per species: neque per virtutem quod sit pars anime: sed quoadmodum dicitur est scilicet in potentia efficientis et materic. Sicut artificiatum in artifice: et hoc dico spiritum ad animam bruti vel plante. In his enim semel est causa efficiens generationis. Sed est in anima hominis. Hec etiam secundum partem sui principalem

quod sit substantia: Augustinus quod anima fiat ex traduce est tamen semel facta per traditionem

Vicesimusquintus

Quam anima sit in femine. Ergo queritur vix anima sit in femine: dicimus quod anima humana cum omnibus potentis suis non est in femine sicut in effectivo: neque per substantiam: sed a deo creatur: et corpori infunditur. Non enim dicimus: sicut quidam dixerunt: quod in homine sit trina anime substantia: sed una sola habet tres vires. Ideoque si possumus dicere quod hec substantia in parte causatur a deo immediate per creationem spiritum ad potentias rationales: et in parte educatur ex substantia feminis: spiritum ad potentias sensibiles ac vegetabiles. Quin potius dicimus: totam a deo creatur: et corpori simul infunditur. Porro animas brutorum et vegetabilium non ita creata infundit: sed potius per generationem ex materia feminis educit. Sed autem queritur: vix sit in femine vel non. Bicornis quod ibi sunt per aliquem modum et per aliquem non: vix est habetur in libro de animalibus: non sunt ibi actu: sed ibi sunt in potentia efficienti et materic. Et si quidem ultra queratur: quid sit illud efficiens: dicimus secundum philosophum: quod illud non est anima: sed est calidum materia vero est humidum comixtum secundum complexionem feminis et naturam. Calidum autem id quod agit multipliciter agit virtute: sicut in libro de animalibus habetur ex parte: vix in virtute ignis secundum quod habet attrahere subtilia apta animationi. Et in virtute celi secundum quod potest esse principium forme ac speciei. Et in virtute anime secundum quam recipit a virtute generativa partis vim informativam et generativam organorum. Ideoque dicit philosophus: quod anima est in femine: sicut artificiatum in artifice. Artificiatum siquidem non est in artifice secundum esse ac speciem suam: sed sicut in effectivo in quo est operis ratio: quod scilicet ratio est efficientis ad opus propter. Similiter ergo et anima sensibilis ac vegetabilis sit in femine sicut in effectivo: in quo est ad talem formam ac speciem secundum naturam propter. Qualiter autem contingat: quod calidum elementum efficiatur subiectum calidi celi et calidi anime: alias ostensum est. Concedimus ergo quod anima non est in femine neque per generationem: neque per species: neque per virtutem quod sit pars anime: sed quoadmodum dicitur est scilicet in potentia efficientis et materic. Sicut artificiatum in artifice: et hoc dico spiritum ad animam bruti vel plante. In his enim semel est causa efficiens generationis. Sed est in anima hominis. Hec etiam secundum partem sui principalem

absoluta e a materia neqz est alicui? pris corpis actus
Ideoqz cum eius opatio no dependeat a corpore: pinci-
pium non habz a virtutibus corporalibz: sicut expesse
probatur i libro d' animalibz. An anima ronalis de differē-
tia que sola egrediatur ab extrinseco. scz a creatore deo
Dinc etiā Avicenna: attribuens inquit esse anime non
est corp? nec virtus corporal: sed est sine dubio essentia
existens nuda a materis r mēsuris Itaqz virtus que ē
in semie hoimā est nisi formata r generata organoz
LXXXVI.

Utrum vegetabile vel sensibile p divisionem corporis sit multiplicabile.

Utrum aut vegetabile vel sensibile p divisiones
corporis in quo est sit in plura multiplicabile:
Supurat Augustus? propter divisionē quozū
dam vermiū: i qbus videt eadē aia numero manere in
vtraqz parte. Qu? quoqz signū apparz in plantis: qā
cum planta dividitur: frequenter ptingit vtraqz ptem
convalescere ac germinare. Unde patet q in plantis ē
anima vna qdem actu: sed potentia plures: sicut forma
materialis: ac p divisionē plante sit actu plures. Qu? au-
tem planta divisa pualescit: ppter similitudinē partiu
eius convalescit. Licz enī radices habeant ori similes:
tū figura radiceis nō diversificatur mltis a figura stipi-
tis r ramoz. Radix enī nutrimentum trahit p poros que
sunt r in ramo: r iō frequēter ptingit q ramus in loco
nutrimenti fixus incipit trahere nutrimentū sicut radix:
r convalescit. Huius autē signū ē: q cortex inspūlatas
circa radicem plante: ppter hocq opulatur in potis: am
pedis attractus nutrimentū. Ideo min? fructificat planta
r tandem arefcit. Contra vero si scindatur radix i plan-
tis antiquis: r scissure imponatur lapis ne itez pundi
possit: incipit radix trahere nutrimentū sicut prius per
apertionē poroz in medio radiceis. Sicqz plāta incipit
germinare atz vivere: nisi forte superiores pres ita defic-
cate sint: vt non possint atrahere nutrimentū quod est
in radice. Similr r videtur in qbusdam animalibz q si
milia sunt in corpis partibus: vt sūt angulle: serpētes
et rugosa. Hoc solū exceptio: q non videntur pualesce-
re divisa. Et hoc ideo cōtingit: quia nullū animal corp?
ita simile est in suis partibus: quin semp dissimilitudines
habeat in ore. Ideoqz p dfectū oris quo cibum accipit
r defectū mēbrū quo cibū degere: gnoscatūr partē de-
ficere licz vtraqz habeat animā sensibile. LXXXVII

**De varietate generatōnis secundum va-
rietatem agentis et materie.**

Generatur aut pueniens fm pportōem agētis
et materie. Calidum enī r hūidum movētia in
generatōe diversas accipiunt proportōnes ad
formas substantiales inducendas. ex diversitate lumi-
nis descendētis a sublimi de stell: et ex diversitate materie
que scz materia qnqz cōmixtiōem tūmodo nata ē susci-
pere: tūc generātur mineralia. Quqz vero cōmixtiōem
r completiōem non tamē ad equale: s; in q dominatur
substantia terrestris ac dura: tūc generantur plante.
Quandoqz aut completiōem accidentē ad equale: r tūc
generantur animalia. Sic etiā intelligitur qd dicit plūs
q omnis generatō est ex puenienti. Conueniens enim
supponit pportione agentis r materie ad formas que
inducitur. Et huius simile ponit Avicenna in actione
ignis: qui cuidaz materie nō pūmunicat nisi calorem: aliū
vero calorem r lumen r alicui calozē r lumen ac species
fm q magis r minus apta est materia suscipe impressio-
nes que sunt ab igne. Aristo. in libro d' causis ppre-
tatum elementoz. In habitatozibz aut climatis primi
quod est propinqu? linee equalitatis. hoc ē. equinoctia
li: ppter assidūam fixionē motus solis: accidit siccitas
r caliditas: r minoratur in eis frigiditas: r humiditas.
Qua ppter calefiūt matrices muliez: r pūmunicant eis

nigredo corpor: r crispitudo capilloz: aqua enī viri qn
cadit in mulierē: decoquit eam matre caliditate sua: et
cōmiscetur aqua illa cum sanguine matricis: donec sit
fructū: deinde formatur r fit in ea spūs vite iussu dei.

LXXXVIII.

**De perfectionem habeant generationes
animata q inanimata.** Albertus.

Quā aut videamus inanimata generari non per
decisionem a materia: sed qdam p cōmixtiōes
elementoz vt mineralia: quedā vero p trāsmu-
tationem materie alterius in speciem suā: vt cum ignis
transmutat in se aeris materiā: videri pōt alicui: q per
fectior mod? generatōis sit in reb? inanimatis q i ani-
matis: tāq perfectius sit speciem suam generare super
aliā materiā: q sup matriciam a seipō decidas. At ve-
ro pfectiorē habent generatōem animata q inanimata
tam ex parte agentis q ex parte materie. Ex parte qdem
agentis: q in illis agit qualitas actiua tñ vt calidū fri-
gidū. In istis aut hoc nō sufficit: sed caloz opozz ad
esse virtutē alicui: ac virtutē celi. Ex parte vero materie
qm in illis generatō pparat materiā. In istis aut optet
esse materiā aut pparatam. Qu? aut illa non generat de
subia sua. hū? causa est: qz sunt homogenea. In homo-
genis aut nihil est in potentia sic ad formam: sed totū
est in actu. At vero in animatis sunt qdaz partes poten-
tia r quedā actu. Nutrimentum et assimilatum est ps po-
tentia r i actu. Cū itaqz generatō fiat ex ente potentia
in actu. in his que sunt aiata debet fieri generatio ex ta-
libus partibus. In illis autem que nō sunt aiata fieri
non pōt: quia omnes pres coz sunt actu. r ex ente i actu
non fit generatio sicut dicitur est. Ideoqz opozz vt ge-
nerent species suam sup materiam alienam extra se.

Continentia libri vicesimiseptimi.

Uicesimiseptimus liber agit de virtutibus anime
sensibilibus. ad est quibus anima res sensi-
biles exterius vel interior appprehendit vt
appetit. Et habet .xiiii. capitula. vt sequi
videris per ordinem.

De prima diuisione virtū anime p cognitiuas et
affectias siue appprehensiuas r motiuas. i.
De virtutibus cognitiuas siue appprehensiuas. ii.
De virtutibus illaz conexione. iiii.
De differentia eoz fm Hugonem. iiii.
Item de eodem fm Aristotilem. v.
De modis appprehendendi. vi.
De diuerse vires appprehensiuę formas attrahā a ma-
teria diuersimode. vii.
De vi appprehensiuas sensibili. viii.
De vi appprehensiuas sensibili ex tertius. ix.
De instrumentū vel medio sentiendi. x.
Qualiter omnes sensus et voluntariū motus a cerebro
diriguntur. xi.
Qualiter sensus sit sensibilium susceptiuus. xii.
Qualiter sensus dicatur esse sensibil' r nō sensibil'. xiii.
De sensibili per se ac per accidens. xiiii.
Qual' sensibile sit in obiecto r in medio r in sensu. xv.
Qualiter forma singularis recipiatur in sensu. xvi.
De numero et nominibus sensuum. xvii.
De ratione numeri eozum. xviii.
De eodem. xix.
Item alie ratōnes ad idem. xx.
Item alia ratio ad idem. xxi.
De dispositiōe quinqz sensuum in corpore. xxii.
De ordine ipsoz. xxiii.
De organis quinqz sensuum. xxiiii.
De medijs ipsoz. xxv.
De obiectis eozum. xxvi.
De inclinatione sensuum ad obiecta. xxvii.

De virtutibus anime
De virtutibus cognitiuas
De virtutibus affectias
De virtutibus motiuas
De virtutibus illaz conexione
De differentia eoz fm Hugonem
Item de eodem fm Aristotilem
De modis appprehendendi
De diuerse vires appprehensiuę formas attrahā a materia diuersimode
De vi appprehensiuas sensibili
De vi appprehensiuas sensibili ex tertius
De instrumentū vel medio sentiendi
Qualiter omnes sensus et voluntariū motus a cerebro diriguntur
Qualiter sensus sit sensibilium susceptiuus
Qualiter sensus dicatur esse sensibil' r nō sensibil'
De sensibili per se ac per accidens
Qual' sensibile sit in obiecto r in medio r in sensu
Qualiter forma singularis recipiatur in sensu
De numero et nominibus sensuum
De ratione numeri eozum
De eodem
Item alie ratōnes ad idem
Item alia ratio ad idem
De dispositiōe quinqz sensuum in corpore
De ordine ipsoz
De organis quinqz sensuum
De medijs ipsoz
De obiectis eozum
De inclinatione sensuum ad obiecta

De diffinitionibus visus. xxxviii.
 De organo visus. xxxix.
 De celeritate spūs visibilis. xxx.
 Reprobatio quarundam opinionū de progressu radii visuales. xxxi.
 Assertio opinionis a chademicorū de codē. xxxii.
 De oculo sūm Aristotelem p̄sistat in humido. xxxiii.
 De quibusdam accubus visum impediētib⁹. xxxiiii.
 De quibusdam animalibus nocte videntib⁹. xxxv.
 De opinione Platonis q̄ i oculo v̄sietur ignis. xxxvi.
 Quātr̄ Aristō. rōnib⁹ reprobat illā opinionē. xxxvii.
 De aliis rōnibus eiusdem ad idē. xxxviii.
 De obiecto visus. xxxix.
 De eodem. xl.
 De modo eiusdem. xli.
 Quātr̄ species visibiles sunt i medio r̄ i oculo. xlii.
 De modo actus videndi sūm dueros. xliii.
 Cur n̄ vidēam⁹ ad oēm p̄tem sūm aeris immutatōes. xliiii.
 Cur nō aī nos videm⁹ sūm r̄ ad omnes p̄tem. xlv.
 Rationes ad p̄bandū q̄ videm⁹ emittendo. xlvi.
 Solutiones ad obiecta in p̄rarum. xlvi.
 Ad p̄missa q̄ videntur p̄raria responsioni. xlvii.
 Cur aliqñ visui vnum apparet duo. xlviii.
 De diffinitōe auditus. xlix.
 Cur auditus dicit̄ scōus sensus. li.
 De organo auditus. lii.
 De p̄citate ac mobilitate auris. liii.
 De obiecto eiusdem qd̄ est sonus. liiii.
 De soni diffinitōe. liii.
 De voce. lvi.
 De vocis significatōe. lvii.
 Quātr̄ ad auditū p̄ueniat vox r̄ echo r̄ sibilus. lviii.
 Cur densa corpa penetrat sonus potius q̄ visuales. lix.
 De medio soni v̄l auditus. lx.
 De diffinitōibus olfactus. lxi.
 De organo ipsius. lxii.
 De eius organum sit frigidum et hūidum. lxiii.
 De obiecto eiusdem. lxiiii.
 De medio eiusdem sensus. lxv.
 Scdm̄ quā naturā aer r̄ aqua sūt media olfact⁹. lxvi.
 Q̄r̄ olfactus vniuoce sūt in animalibus respirantib⁹ et non respirantibus. lxvii.
 Cur homo p̄tius odorat ceteris animalib⁹. lxviii.
 Cur delectatio in odore p̄pria sit homi sūm se. lxix.
 De diffinitōe gustus. lxx.
 De organo eiusdem. lxxi.
 De obiecto eiusdem. lxxii.
 De medio eiusdem sensus. lxxiii.
 Qualiter gustus sit quidam tactus. lxxiiii.
 Qualit̄ iūz̄ cor sit instrumētū gust⁹ r̄ tactus. lxxv.
 De diffinitōibus tactus. lxxvi.
 Q̄ tactus non sit plures sensus sed vnus. lxxvii.
 De proprietatibus ei⁹. lxxviii.
 De organo eiusdem. lxxix.
 De obiecto eiusdem. lxxx.
 De medio eius. lxxxi.
 Q̄rum dolor corporis ac delectatio sūt sensibiles sūm tactum. lxxxii.
 Solutiones q̄r̄dam questōum circa sensus. lxxxiii.
 De sensualitate. lxxxiiii.
 De v̄rib⁹ anie sensibilib⁹ interiori app̄hensivis. lxxxv.
 De numero eaz⁹ et ordine. lxxxvi.
 De sensu communi vel fantasia. lxxxvii.
 Cur dicatur sensus cōmuni. lxxxviii.
 Que sūt necessitas ponere sensum cōmunē. lxxxix.
 Diffinitio sensus cōmuni sūm Aucēnaz. xc.
 Diffinitio eiusdem sūm agascl. xci.

Quātr̄ oēs sensus p̄p̄rii iunguntur i sensu cōmuni. xcii.
 De organo sensus cōmuni. xciii.
 De obiecto eiusdem. xciiii.
 De codē. xcvi. De actu eiusdē. xcvi.
 De imaginatōe. xcvi.
 De imaginatōe r̄ fantasia. xcvi.
 De estimatōe. xcix.
 De memoria et obliuione. c.
 De vi motiua sensibili. ci.
 De motiua duplici. ci.
 Distinctio motiuarum in communi. ci.
 De motiuis exterioribus. ci.

I.
 De prima diuisione virtū anime per cognitiuas et affectiuas siue apprehensiuas et motiuas. Hugo in libro de anima et spū.

Omnis autē homo p̄stet ex dua b⁹ substantiis: scz. anima cūz rōne sua: r̄ carne cum sensib⁹ suis. Ip̄os quidēz sensus caro non mouet absqz societate anime: sed anima rōnale suum tenet sine carne. Est quippe in ea vis rati-

onal: concupiscibil⁹ r̄ irascibil⁹. Per v̄m rōnalem habit⁹ est illuminari ad aliquid cognoscendū infra se: et sup̄ se et in se r̄ iux̄ se. Cognoscit siquēz deum sup̄ se r̄ se in se Angelus iux̄ se: r̄ quicquid celi ambitu cōrnetur infra se. Per concupiscibilitatem r̄ irascibilitatem habit⁹ est affici ad aliquid appetendū: v̄l fugiendum: amandū vel odiendum. Ideo de rōnabilitate anime omnis sensus oritur: et de aliis omni affect⁹. Affect⁹ vero quā departit⁹ esse d̄noscitur: duz de eo qd̄ amam⁹ iam gaudem⁹ vel gaudendum speram⁹: r̄ de eo quod odim⁹ iā dolem⁹ v̄l dolendū metum⁹. Et ob hoc de concupiscibilitate gaudium et spes: de irascibilitate dolor r̄ met⁹ oriuntur. Qui quidēz quattuor affect⁹ animi oīm sunt viciorū atqz virtutum: quasi quedam principia et cōmuni materia. Affect⁹ siquēz omni op̄i nomē imponit. Et quonā virt⁹ est habit⁹ mentis bene disposit⁹: componendi r̄ instituti atqz ordinādi sunt animi affect⁹ ad id quod debent: et quomō debent: vt i virtutes proficere possint. Alioquin in vicia facile deficiēt. Sēsus vero vn⁹ est in anima r̄ est quod ipsa. Lunaz corp⁹ non sit corpore⁹ dicitur Et cum int⁹ non sit nisi vnus: tñ propter varia exercitia variat⁹ varie nuncupatur. Dicitur nāqz sensus imaginatō et ratō intellect⁹ intelligentia. Et hec omnia in anima nihil aliud sunt q̄ ipsa. Alie quidēz r̄ alie sūt inter se proprietates prop̄ varia exercitia: sed vna essentia: scz rōnal⁹ et vna anima. Et sicut mund⁹ iste visibil⁹ quantum p̄ta quadā distinctiōe est ordinat⁹: sic anime in mundo sui corpis pegrinatū quinqz p̄gressus sūt ad sapientiam. Actoz. Ecce predicta trimēbris diuisio reducitur ad duo membra: v̄m scz vires anime diuiduntur in sensum et affectus id est in vires cognitiuas et affectiuas: siue in apprehensiuas r̄ motiuas. Et itez membz v̄riqz subdiuiduntur: affectiuaz: scilicet in quattuor: et cognitiuaz in duoz.

II.
 De v̄rib⁹ cognitiuis vel apprehensiuis Hugo vbi supra
 Nunc nāqz: vt supra dictum est: in mundo corpis sui pegrinanti quinqz p̄gressus sūt

ad sapientiam. Cum enim ab inferioribus ad supiota
ascendere volumus: prius occurrit nob sensus. Deinde
ymaginatio. postea ratio. postea intellectus. et postea intel
ligentia. et in summa est sapientia. Summa namq sapi
entia ipse deus est. Sapientia hominis est pietas: id est cul
tus dei. Sensus ea vis anime est: que res corporeas
corporeas formas percipit. Imaginatio est vis anime que
rerum corporear: corporeas percipit formas: sed absentes
Sensus namq formas in materia percipit. Imaginatio
extra materia: et ea vis q est exteri? formata sensus de:
eadem visq ad intima transducta imaginatio vocatur.
Imaginatio namq de spu oritur: et fm ipsi? diversitate
eius variat? est. Multa videt anima carnalib? oculis
Multa etiā fantastica imaginatiōe concipit: et vbiq qsi
distenditur: mouetur: erigitur: et fluctuare videtur: non
a se egrediens: sed in semetipsa rāq? in magno pcurcul
spacio puagatur. nō exit ab illa: sed tractatib? suis illa
sibi respicitur. Habet siquidem in se quasi quādam lati
tudinem longitudinē et altitudines. Nam p caritatē deū
et omnes fideles sibi pplectitur: p meditatōes vniuersa
que a principio mūdi vsq ad finem deus. ppter salutē
nostram operat? est. meditat? est. p contemplatōem que
sursum sunt celestia contēplatur. Ratio ea vis anime ē
q res corporear: naturas: formas: differentias: ppria:
et accidentia percipit: et omnia quidē incorporea: sed non eē
corpa nisi rōne subsistentia. Abstrahit enī a corpibus
que fundātur in corpōib? non actōe sed consideratōe
Natura nempe ipsius corpis fm quam omne corp? est
nullum vtiq corp? est. Intellectus ea vis anime est: que
inuisibilia percipit. sicut angelos: demones: animas: et
omnē spūm creatum. Intelligentia ea vis anime est: que
immediate supponitur deo. Lernet siquidem ipm summū
ver? et vere incommutabilē. **¶** Iohannes de rupella.
Nota q tres visie dicit. scz ratio intellect? et intelligētia
comprehenditur sub virtute intellectia siue rōnabili. Cū
tus virtutis nota triplicem actū. inuestigare: discernere
et retinere. fm inuestigatōem est ingenū: fm rationes
discernit: fm memoriā retentio. Ingenū igitur inqrit
ignota. Ratio pscernit inuenta. memoria recōdit iudi
cata.

De mutua illorum connexione

Dugo vbi supra.
De ergo anima sensu percipit corpa: imaginatiōe
corpōis similitudines. Ratiōe corpōz natural
Intellectu spiritū creatum et quicquid sensus p
cipit: imaginatiōe repñtat: cognitiōe format: ingenū inue
stigt: ratio iudicat: memoriā suat. Intelligentia corpore
bendit: et ad meditatōem siue contēplatōes adducit. In
genium ea vis anime ē siue intentō qua se extendit aia
et exeret ad icognitōz cognitōnem: sic fit ascen sus ab
inferioribus ad supiota. et ima a sumis dependent. In
tellectus namq quedam imago et silitudo est intelligētie
Ratio intellect?. rōnis fantastico spūs. Cui etiā sup
num corpōis: id est ignis quādā similitudine ūgitur: vt
igni aer: aeri aqua: aque terra Sensus inuatur exteriū
quia oculus carnis ex natura quīs habeat facultates
videndi: nunq? tñ p se psequitur visionem: nec auditus
auris: nisi beneficio exteriōis lucis et soni. Imaginatio
inuatur exteriū: qz ex sensib? cōcipitur. Ratio inuatur
interius: qz spūs rōnal et dono creatōis habil? ad cog
noscendū verum et diligendū bonū: nisi radio iteriois
lucis fuerit pffusus: et calore succensus. nunq? consequit
sapientē cognitiōem: seu caritatis affectus. Intellect?
et intelligentia inuatur supius: qz deus et ignis et lux ē
Lux ergo splendorem emittens: sed non amittens infla
mat affectum ad amorē virtutis. et sicut solem nō videt
oculus nisi in lumie solis. sic ver? ac diuinum lumen nō
poterit videre intelligentia nisi in lumie ipsi. **¶** Sic inq
ppbera: in lumie tuo videbim? lumen. **¶** III.

De differentia earum secundum Augustinum
Anima innumerabiles differentias saporū odo
rum sonorū formaz diiudicat: atqz in his omni
bus ea que fm naturā sui corpōis sūt appetit:
fugitqz contraria: remouetqz se ab his sensibus certo
interuallo tempōz: et eoz motus quasi per quāsdā feri
as reparatū rerum imagines quas p eos hausit secum
cateruatum et multipliciter versat. Lux aut vult intelli
gere: vel diuina: vel deum: vel seipam: suasqz pferare vis
tutes. abstrahit se ab omnib? sensibus corpōis: et spū
ac rōne se conspiciat: et contēplatōe ad deum ascendit:
Deus vero reuelatōe ac diuina inspiratōe ad eaz delcē
dit. Meditatō siquidem est occulte veritatis studiosa in
uestigatio. Contemplatio est pspicue veritatis iocūda
admiratio. Illam itaqz diuina illuminat reuelatō. vt
veritatem cognoscat. Illam diuina inspiratio inflamat
vt eam diligit. In sensu qdem instrumentū est sensuali
tatis: et origo imaginatiōis: Sensus itaqz parit imagi
nationem. Imaginatio cogitatōem. Cogitatio medita
tōem. Meditatio acuit ingenū. Ingenium ratiōem.
Ratio concludit intellectū. Intellect? intelligentiā. In
telligentia contēplatōem. Contēplatiō ipam veritatē
admiratur: et per caritatē in ea delectatur. Sensus ē
passio anime in corpore ex qualitatibus et extra iacentibus
Imaginatio est vis anime que figuram corporear: reruz
absente corpore sine exteriōi sensu diuiscit. Cogitatio ē
circa quelibet animi occupatio. Meditatio est frequē
cogitatio modum et causam et rōnem vniuersusqz rei
inuestigans: Ingenū est vis qdam natural? aie insita
per se diuiscere valens. Ratio est qdam vis anime que
omnia discernit et iudicat: sed matie cum ubiari spūa
libus et imaginem dei in se confuar. Intellect? est rē
vere existentū perceptio. Intelligentia est de solis rez
principiū: id est de deo: ydeis: sic: et d incorporeis sub
stantiis pura certaqz cognitio. **¶** V.

Item d eodem scdm arethoulem Arctio. in libro d anima

Hud Platonem nihil cognoscitur nisi per suū
lumie. Terram namqz terra cognoscim? : aquā
aqua: et ignem simil? per ignem. Dicunt etiaz
q anima cognoscit omnia: et q nō cognoscitur res ni
si per sua principia. Iudicantur autē id est considerantur
res alie qdēz intellectu: alie scientia: alie vero opinione
seu estimatiōe: alie quoqz sensu. **¶** Idem in libro. ii.
Sens autem idem non sit sentire et intelligere manifestū
est. Sensus enī inest omnib? animalibus. Intellect? autē
paucis nulliqz cui non sit ratio. Ampli? intelligere cō
tingit recte et nō recte. Sensus autē ppter sp ver? est
Porro imaginatio aliū est a sensu et intellectu. s; bec ū
fit sine sensu: me hac autem non fit opinio. Et differt
ab opinione. quia passio bec. id est imaginatio in nobis
est: euz volum? pre oculis ponere res: sicut dispositē sūt
tu recordatiūz siue in confuarōne et fingere formas.
Opinari vero non in nobis est cum volum?: qz necesse
est verum aut falsum dicere: id est asserere. Preterea q
fantasia nō sit sensus: manifestū est in his. Sensus enī
aut potentia aut actus ē: vt visus et visio. Sed quādo
qz imaginatur qd neutz est: vt in somnis. Item sensus
semper est pñs. id est semper fit cum pñtia sensibilibus. Ima
ginatio vero nō. pterea sensus quidēz veri sunt. Fau
taste vero falsē. Item imaginatio fit clausis oculis: sen
sus autē nō. At vero neqz fantasia est scientia aut intel
lectus. Est enī fantasia falsa. Restat ergo videre an opi
nio sit. Opinio namq fit et vera et falsa: sicut fantasia.
Sed opinioni quidem inberz fides: vt fm aliaz transla
tōnem estimatōes sequitur fides: qz non contingit opinā
tem nō credere quod estimat. Fictiaz vero nulli fides
inberet: multis tamē eaz inest fantasia. Ampli? opini
onem sequitur fides. Fidem vero suasio: suasioqz aut

Libet

De differentia earum secundum Augustinum
Anima innumerabiles differentias saporū odo
rum sonorū formaz diiudicat: atqz in his omni
bus ea que fm naturā sui corpōis sūt appetit:
fugitqz contraria: remouetqz se ab his sensibus certo
interuallo tempōz: et eoz motus quasi per quāsdā feri
as reparatū rerum imagines quas p eos hausit secum
cateruatum et multipliciter versat. Lux aut vult intelli
gere: vel diuina: vel deum: vel seipam: suasqz pferare vis
tutes. abstrahit se ab omnib? sensibus corpōis: et spū
ac rōne se conspiciat: et contēplatōe ad deum ascendit:
Deus vero reuelatōe ac diuina inspiratōe ad eaz delcē
dit. Meditatō siquidem est occulte veritatis studiosa in
uestigatio. Contemplatio est pspicue veritatis iocūda
admiratio. Illam itaqz diuina illuminat reuelatō. vt
veritatem cognoscat. Illam diuina inspiratio inflamat
vt eam diligit. In sensu qdem instrumentū est sensuali
tatis: et origo imaginatiōis: Sensus itaqz parit imagi
nationem. Imaginatio cogitatōem. Cogitatio medita
tōem. Meditatio acuit ingenū. Ingenium ratiōem.
Ratio concludit intellectū. Intellect? intelligentiā. In
telligentia contēplatōem. Contēplatiō ipam veritatē
admiratur: et per caritatē in ea delectatur. Sensus ē
passio anime in corpore ex qualitatibus et extra iacentibus
Imaginatio est vis anime que figuram corporear: reruz
absente corpore sine exteriōi sensu diuiscit. Cogitatio ē
circa quelibet animi occupatio. Meditatio est frequē
cogitatio modum et causam et rōnem vniuersusqz rei
inuestigans: Ingenū est vis qdam natural? aie insita
per se diuiscere valens. Ratio est qdam vis anime que
omnia discernit et iudicat: sed matie cum ubiari spūa
libus et imaginem dei in se confuar. Intellect? est rē
vere existentū perceptio. Intelligentia est de solis rez
principiū: id est de deo: ydeis: sic: et d incorporeis sub
stantiis pura certaqz cognitio. **¶** V.

ratio. Sed bestiarum quibusdam videtur inesse fantasia. Ratio vero non. Denique fantasia motus quidam esse videtur: et non fit sine sensu: sed in his qui sentiunt: et quorum est sensus. Fantasia ergo est motus a sensu secundum actum factus. Sed secundum aliam translationem: imaginatio est motus a sensu qui est in actu. Porro sensus quidem proprius sensibilibus verus est: aut nullum habet falsum. Circa sensibilia vero communia est maxime deceptio secundum sensum.

De modis apprehendendi. Et libro fontis vite.

Prima sensibilibus apprehendit formas sensibiles sine comprehensione materiae: illis subiectarum et non fit: nisi quia materia est extra essentiam anime. Forme vero sunt in essentia anime. Porro omne quod apprehendit res per se: inter ipsum et id quod apprehendit fit est medium. Substantia vero simplex est huiusmodi et forma omni rei est ipsa res. Apprehendit ergo omnes formas per formam sui. Impletio vero non fit nisi per applicationem impermissis ad impressum. Sensus autem et intellectus non applicatur nisi forme sensibili et intelligibili. Intellectus ergo et anima non apprehendunt res nisi per formas suas: et forte non coniunguntur nisi cum formis propter similitudinem et convenientiam earum in genere. Itaque sicut virtus est receptibilis formarum intelligibilium sic et anima virtus est receptibilis formarum intelligibilium. Tu vero si res sensibiles ponas intelligibiles et exemplum apud te: facilius erit imaginatio res intelligibilium. Omnis autem forma venit id quod per eas imaginatur. Denique postquam intelligentia non habet proprias formas in se: et est apprehendens omnium formarum semper: necesse est ut forme res omnium sint sibi forme. Omnis forma autem suscipitur in se: et quare in substantia. Et sicut figura finita est forme spiritus ac terminus circumscribens eam ita scientia finita est forme intelligentie: et terminus circumscribens eam.

De diversis vires apprehensive formas abstrahit a materia diversimode. Antequam ubi.

Adde autem quod omne apprehendere nihil fit: nisi apprehendere formam apprehensibilem abstractam a materia aliqua abstractione. Species autem abstractionis diversae sunt: et gradus earum differentes. Formae namque materiali propter materiam accidunt dispositiones et alia: quae non habent ex sui essentia. Vel secundum quod est forma. Hinc abstractio illius a materia aliqui fit si sine illi apprehensio adherentibus prope materia. Aliquando vero est perfecta abstractio illi a materia: et ab aliis apprehensibus Itaque sensus cum apprehendit formam: abstrahit quidem illam abstractione vera. Sed necessarius est et adesse materiam: ut hoc forma apprehendatur ab illa. Imaginatio vel imaginatio discernit formam a materia maiori discretio: capit enim eam sine materia: ita quod ad hoc: ut hoc subsistat in illa: non est necesse materiae existere: quia abstrahit eam perfecta colligatione quam habet cum materia. Non tamen dividit eam ab accensibus materialibus. Itaque sensus non denudat formam a materia perfecte: nec ab accensibus materiae. Sed imaginatio dividit quidem illam a materia: non dum autem ab accensibus materiae. Formae namque sunt in imaginatione: sed quae sunt sensibiles: et secundum spiritum aliquam et situm. Non potest autem imaginatio formam apprehendere in tali dispositione in qua possibile est omnia illi speciei individua venire. Homo enim imaginatur est sic visus et hominibus. Estimatio vero transcendit aliquantum hanc ordinem huius abstractionis: quoniam apprehendit intentiones quae sunt in materia: quibus accidat eis esse materia: ut bonitas: malicia: et his similia. non sunt res materiales in se: alioquin non intelligerentur sine corpore. Accidit tamen eis esse in rebus materialibus. Nec autem et

similia tantum apprehendit estimatio. Nec abstractio videtur est simplicitati quae due prime. Non est expoliar formam hanc ab accidentibus materiae: quia particulariter apprehendit eam: et secundum unamquamque materiam: et secundum operationem eius ad illam: ligaturamque cum forma sensibili: ac stipatam accidentibus materiae. Virtus autem intellectiva capit formas quae non sunt materiales illo modo: nec res materiales: sed ab omni colligatione cum materia dividit. Apprehendit ergo eas apprehensione nuda a materia omni modo. Et in eo quidem quod est ex seipso nudum a materia res manifesta est: ut scilicet eius apprehendit omnino intellectualia. Id autem cuius esse materiale est: vel quod habet esse in materia: abstrahit a materia et ab omnibus accidentibus materiae quae eius ipso sunt: et apprehendit illud apprehensione nuda: verbi gratia. bonities secundum quod pluribus predicatur sequestratum ab omni quali et quod et ubi: situm materialibus: nisi enim denudaretur ab his non esset aptum de omnibus predicari.

De vi apprehensiva sensibili.

Hugo ubi supra. Prima sensibilibus animalia bruta vegetata atque sensibilia. In quibus etiam quedam habent sensum et non imaginatioem: quedam autem utrumque. Quibus plus sit sensibilibus quae vegetari tantum profecto constat hanc vim esse subtiliores: quae vegetabilia. Quae magis etiam in corpore nature appropinquat: cum imaginationem formam: quae cum sensum praestat. Johannes de rupe. Et vis quidem sensibilibus dividitur primo per cognitivam et motuam. Cognitiva vero siue apprehensiva sensibilibus duplex est: quedam enim apprehensio est modo materialis: quaedam autem modo animalis. Prima est apprehensio fantasie. Dicitur enim operans per modum nature: quae semper uno modo est: et quae non regitur nec persuadetur ratione: sicut in somnis patet: ubi eius operatio maxime apparet. Maxime operatur quidem semper: sed anima intenta circa sensibilia singula non attendit eorum operatioem ipsius fantasie. Relinquitur ergo: quod eius apprehensio est in modo nature: et in quantum huiusmodi consideratur ut natura quedam: et dicitur fantasia: nec est obediens rationi. In quantum vero consideratur: ut sensus: sic dicitur sensus communis: et subicitur rationi. Cognitiva vero siue apprehensiva modo animalis: hoc est: inobediens rationi subditur. Nam quedam est apprehensiva exterior: quedam interior.

De sensibili apprehensiva exterioris. Huius in libro regalis dispositionis.

Virtus quidem exterioris sentiens: est illa: quae singularia membra sententia in res sensum imitat: et haec in quibus sensus dividitur. Sensus ceteris subtilior est. Unde et remotiora quae ceteri comprehendit et eius natura est ignea. Ignis quidem species sunt tres: flamma scilicet: et rubor: et lumen. Natura vero visus est natura luminis: cuiusque res sensa lux est diurna: post visum i subtilitate est auditus: cuius natura est aerea: cuiusque sensa res est aer: et quae sunt in aere percussiones. Post hunc est odoratus: huius sensa vapores sunt: quorum natura est aqua et terre naturis est contempta. Subtilitatem eius sequitur gustus. Cuius natura quae et aqua est sensa vero saporibus: quae ex humida re generatur. Omnis autem spiritus est tactus: qui et terre comparatur: cuiusque sensum est terra: et ipsius accidentia duritiae et molles caliditas et frigus. Aristoteles in libro de sensu et sensato. Sensus inest anime per corpus: et animalis secundum quod animal est: visusqueque sensum habere necesse est propriis tactum et gustum. Ceteri vero propter exteriora perficientibus corporis insunt. Omne autem sensibile velut in colore album et nigrum: in sapore dulce et amarum: et in omnibus aliis sunt visum contra. Omniaque simplicia magis sunt sensibilia quam mixta.

Si secundo modo: tunc esset p actum frigidit: vel p actū calidit. Non autem per actum frigidit: quia frigiditas sustinet motum: Ergo per actū calidit: quod est diffusivus sicut vaporatus. Si aut per motum violentum tunc est medium in auditu: de cuius natura est instrumentum auris. Sed qd aliquis pot querere: an per organum vni? sensus sentiat: plura sensata genere in sensu appben: deinde p medium distans. Ad hoc dicit Aristoteles qd b non est convenientis: qd tunc compositio illius organi apra esset ad diversa genera: quod non pot esse. cum simplex in organo vno no dominetur: nisi scdm vnam naturam: vt secundus natura dyaphani in oculo: 2 secundū naturam fractus tremantis in aure. Eadem rōne no potest dici: qd per duo organa diversor sensuū accipiatur vni sensibile: quia hoc esset supfluous ponere in natura. Preterea hoc probatur per inductionem: qd in nullo animali inveniuntur plures qd quicqz sensus: licet pauciores in aliquo inveniuntur. Et iste sunt rōnes philosophi. **XX.**

De eodem

Quis aut vellet dicere possit pbare numer se suum ex parte sensibilis: et ex parte medior: et ex parte ipsor sensuum. Et ex parte sensibilis sic sensibile aut est mixtus in similitudine complexione cum sentit aut est simpliciter in similitudine complexione cum sentit. Si primo modo aut sentit? secundū ipsa complexionem: 2 sic sensibile tactus. Aut sentit secundū sequela complexionis primas: 2 hoc duobus modis: scz conuictum vel remouit. Et si primo modo tunc est sensibile gustus? Si secundo modo tunc est sensibile odoratus. Si aut est simplex no conuictum complexionaribus? necessario. Aut est motus sensus p agens scz natura 2 sic est sensibile visus. Aut p agens violentus: 2 sic est sensibile auditus. Ex parte medior sic: medium aut est intra: aut extra. Si intra aut est intrinsecū sensibile: aut est extrinsecum. Si primo modo tunc est mediū in tactu. Si secundo modo tunc est mediū in gustu. Sapoz enim sentitur per conuictiōem ad humidū: qd humidum subiectus sapozis est. Si autē est extrinsecum: tunc oportet qd sit simplex. Aut ergo ipse ē in rōne mediū tantum et non materię: 2 sic est mediū i visu. Aut in rōne mediū 2 materię 2 hoc duobus modis: aut em fm suū esse simplex est mediū 2 materię: 2 sic est mediū in auditu: qd aer secundus suū esse simplex medium est 2 materię sunt. Aut est mediū 2 materię p alter: quod conuictetur ipsi: 2 sic est mediū in odoratu. Aer em 2 aqua sunt media odoris per siccam vaporatiōem tñ quod conuictetur eis. Ex parte sensuū sic: sensus aut est ad esse: aut ad bñ esse vt dicit Aristoteles. in tercio de anima. Si primo: aut est ad esse constitudo: 2 sic est tactus. Aut pseruando: 2 sic est gustus. Si ad bene esse: aut fm regimen in cibo: aut se; cum dū regimen in motu pcelluo. Si primo tunc est odoratus. Si secundo modo: aut secundus rectum motū aut scdm motum circularem. Si primo modo tunc est visus: si secūdo modo: tunc est auditus. In homie vero isti tres sensus alio modo sunt ad bene esse: vt pbat Aristoteles i libro d sensu 2 sensato. Est eni i homie cerebrum mltum frigidū 2 humidū. Et ad illius consuetudinem est odoratus: vt sup ostensū ē. Visus autē 2 auditus proficiunt ad sapientia. Et scdm quod sapientia est p inuentiones: 2 fit ex differentis 2 conuictis rebus: 2 sic proficit ad ipsam visus: qd visus mltas differentias rebus ostendit. Et habetur in principio methaphisice. Secundus aut qd est per doctrinā acceptiuam ex cognitōe nomin et signor vocaliū: sic proficit ipsam ad auditus. **XX.**

Item alie rationes ad idem.

Johannes de rupella

Liter etiam numer? sensuū accipitur multipliciter. Primo per ordinem sensuum ad fines potissimum in homie. Nam quidam sunt ordinati ad aut

man: quidam ad corpus. Ad animas visus 2 auditus habet eni visum qui deseruit maxime rōnali inq̄sitioni. Habet auditum qui deseruit discipline et verbis. Ad corpus ordinati sunt olfactus gustus 2 tactus. Corpus eni saluatur nutrimento. Ad discernendū ergo salubre et nocuū in nutrimento ordinantur hi sensus. Quidam enim diiudicat in distantia: sicut olfactus p odores bonum vel malū. Quidam in p̄p̄nitate et hoc duplicat: aut eni qualitates elementares que antecedunt natura vt per caliditatem: frigiditatem: humiditatem: siccitatem: Et sic est sensus tactus. Aut p qualitates consequentes complexionis: vt est sapor: et sic est gustus. Potest eni iterum accipi numer? sensuū scdm naturam medior. Nam cū sensus fiat p corp? ppositū ex quatuor elementis: erit vni in cognitōem sensuum p naturas quatuor: elementor. Per naturā ergo igne lucis que radiat in oculis et colore illuminato: et per uo lucido mediante peruenit visus in suum obiectū. Per naturā vero aeris: auditus: per naturā humoris: olfactus et gustus. Nam duplex est humor: in materia concretus: inuidabilis: vt in aqua rarefactus in aura stabilis: vt in vaporibus. Mediantē ergo hūore rarefacto: scz vapore peruenit olfactus. Mediantē vero humore concreto: vt salina puenit gustus. Per naturā vero terre hoc est solidū: vt est caros: puenit tactus. Et hec diuisio sumitur ab Augustino super genesis. Lux enim quā tribuit ignis: vt sup dictus est. medium est in visu: aer in auditu. Alter etia potest accipi secundū differentia modi sentiendi. Est enim sentire fm distantia: aut fm applicatiōem. Secundū applicatiōem duobus modis: aut eni applicatur sicut sensibili fm superficie: et sic in tactu: aut scdm pfunditatem: 2 sic in gustu. Quod gustabile frangitur et masticatur: vt gustus veniat ad sensum intime pfunditatis gustabilis. fm vero distantia est tribus modis. aut respectu sensus et sensibilis scdm vnam partem: aut fm omnē vel plures. Si fm vnam: sic est sentire in visu. Nō eni videm? coloratum fm omnē partem: sed scdm illam qd opponitur visu ex directo. Sed fm omnē in auditu: sed fm plures in odoratu. Auditus eni fm quicqz partem capit sonum. Odoratus aut odorem scdm plures nō fm omnē id est scdm emissiōes vaporis ab odorabili: qui emanat ad modum fumi. scz nō fm orbem circūarter ad modū soni. Preterea vaporis applicatiō nō est fm rectū: imo magis fm diffusionis obliquū et expansum motū. Et ideo scdm plures partes nō fm omnem. **XXX.**

Item alia ratio ad idem

Quem accipitur numer? sensuū fm numer? facit: in rebus sensibilibus que quinqz sunt: quatuor: scz elementa: et quinta essentia. Et habent inter se ordinem naturalem: put vni alio nobilior est. Sup̄num aut est quinta essentia: qd fm suā virtutē influētē determinat sensibile visus. Nam lux qd est in corpore luminoso sicut est sol: vel aliud celestium corporū. de relinq̄t in corpore transparenti sicut est aer effectū. scz lumen. In corpore vero opaco qm admodū est terra et oē corp? prebens resistentiam: splendorem. In corpore vero micro colore. An diffinitur color extremas p̄cipui in corpore terminato. Scdm corp? est ignis: et scdm suas virtutes efficit simile olfactus. Nam in medio deferente qm admodū est aer: habet esse vaporis aut fumi resoluti ab odorabili virtute caloris: cui? principū est ignis. Tercium corp? est aer cui? natura 2 de virtute determinat sensibile auditus. Aer em habet virtutem rari cum denso: vnde citissime rarefit et cōdensat. In ipso autem est pl? d natura rari qd denso. In aqua vero contrario faciens vero sonum: duplex est causa: qdam scz intrinseca et qdam extrinseca. Extrinseca est motor violentus aeris: qui facit cum moueri tempe b̄uioze: qd additus sit sue nature. Intrinseca vero causa est partus diuersarū

per se sentiens. Dixerunt autem aliqui possibile esse quod anima sentiat sensibilia sine medius et sine instrumentis. Exempli gratia: ut videat sine medio aere: et sic oculi: ita et alia esse sine instrumentis. Sed contra: creaturae creature et instrumenta sunt necessariae ad creationem creature et instrumenta. Preterea: cum anima secundum eos aliquid sit a corpore non habet situm: oportet ut non sit diversitas in situ corporis: spiritum ad ipsam: nec occultatio nec manifestatio: quoniam de dispositio corporis sunt circa corpora: tunc possibile est utraque unum corpus esse esse: propter: et aliud remotus: et unum manifestum: et aliud occultum. Ergo anima per seipsum sine instrumentis sentiret: oportet ut esset eque apprehendens omni corporum: aut nullum. Quoniam absentia sentiant non prohibet eam ab apprehensione eius. Nam unde aliquando res esset ante presentem: aliquando esset absens: quod sit ex loco situ: preterea si anima non indiget medius ad apprehendendum res: visus non indiget lumine: et applicatio rei ad oculum non prohibet visum. Nec auris obstratio soni. Languioribus quoque quod accidit instrumentis huiusmodi: non prohibent sensum. Fuit autem et alia quod possit medium distrahens: dicentel: quod medius pro tenuis fuerit tanto magis potius erit. Unde si purum esset: visio perfectior esseret: et esset possibile videri quod nunc quid in celo est. Sed bec quoque dicitur falsa est. Et si enim propter attenuatorem presentem augmentum visus: non tamen propter aeris presentem: non enim attenuatio via vel causa est ameblandi corporis: sed inane secundum eos est presentem corporis: si autem aliquid inane esset: tunc inter sentiens et sentiatum remota non esset presentem illi modo: nec esset ibi ratio vel passio.

De obiectis eorum. Philosophus.

Visus idem dignitate prior est ceteris sensibus: licet tactus prior sit natura. Visus obiectus est color. Est enim immutabilis visus secundum actus lucidi: id est secundum lucem: quia lux in corpore quodam lumine nullo lux est. In dyaphano: id est transparentem lumine. Et in denso splendor. Inmixto vero color est formalis. Radius autem addit super lucem: sicut virtus est gratia ordinata ad opus. Medium autem eius est aer. Instrumentum oculi ad quem pervenit nervus opticus spiritum visibilem primens qui recipit colorem ab humore crystallino: id est oculi pupilla. Obiectum auditus est sonus: qui in aere fit: ex eo quod corpus densum movet aerem velociter: et resistens sonat faciens tremorem in aere presentem visus ad aures ad modum tui sperere cur? center est locus percussiois. Unde vox et omni parte auditur: ut dicit philosophus. Generat autem tremorem spiritibus circulariter quousque deficiat: cuius simile apparat: quasi lapis in aquam percutitur. In hoc sensu medium est aer continuatus aeri posito in concavitate auris. Instrumentum est tympanum auris: ad quod pervenit nervus continens spiritum audibilem. Et hoc proprium est in hoc sensu: quod eius sensibile non habet esse nisi in medio. Et ideo caret abstractione prima: quod fit ab obiecto. Obiectum odoratus in re odorabili dicitur odor: in medio vero dicitur fumus aut vapor: quod calor resolutus ex odore fito. Et inde fit quod res odorifera sepe odorata citius putrescat: ut pomum. Huiusmodi medium est aer. Organum autem sunt due caruncule pendentes ex cerebro summes capitibus manil larum: ad quas pervenit spiritus odorabilis. Obiectum gustus est sapor. Res enim saporifera quoniam commingitur bumit dicitur salivam: immutatur ab ea mediante carne spongiosa: quod est in superficie lingue: et est medium intrinsecum: reddiditque saporem spiritui: quod est in nervo interiori. hinc est quod si humiditas salivaris infecta fuerit amaritudine colore: gustus indicat omnem cibum amarum esse: sicut patet in egris. Idem est de salitudine ceterisque saporibus. Sic ergo dicitur est medium in hoc sensu: sed intrinsecum: ut caro et extrinsecum: sed humiditas salivaris. Tactus numerari

potest ab eo a quo sentitur: sic est visus sensus. vel ab his quod sentitur: sic non est visus sed quatuor. Apprehendit enim calidum et frigidum. sed siccum et humidum: et quibus sunt durus et molle. Tercio asperum et lenem: quarto grave et leve. Quare scilicet qualitatibus non est unum generum proximum: sicut color omnium colorum. Medium autem tactus habet in sui natura formas alias eiusdem generis cum formis tangibilibus. Unde non reddit sensus nisi formam inter res: quanto magis temperatum est medium. tanto magis et melius reddidit sensui etiam id quod tenuissimum est. Unde homo melior est tactus ceteris animalibus: quia magis temperate complexi onis est: et etiam in homine vola: magis autem summitas indicis.

De inclinatione sensuum ad obiecta.

Hic ubi supra

De autem sensuum singuli si in suo sunt habitu et qualitate naturali ad quodam sentita inclinatur eisque delectatur. Contraria vero fugiunt: et abominantur. ut visus coloribus albo et nigro mixtis fugit: et viridis ac feneto albo vero et si quid eius natura est aduertatur: quia fortes in eo passionibus efficit: ut videtur et ledit quodammodo: cui quilibet inmeretur: contra gunt. Color autem niger lumine eius congregat et ad interiora reducit: sicut et in tenebris paucitas visus accidit. Sensus autem nocet visui color niger: quod rubicus et inrens ac fulgurans. Omnis etiam in visu alteratio quod semel subito fit magis nocet: ut illa quod ab albo: que vero a nigro non semel fit et statim. sed medioiter et paulatim: idque minus nocet. Auditus similiter vocibus levis plantisque delectatur. gustus autem ut contritus: aut pacatus ut colossibus leditur. odoratus etiam odoribus: in candidis delectatur propter vaporem spiritanti. Fetidis autem et abominabilibus leditur: eo quod sine extra spiritantiam. Sensus porro dulcibus delectatur: eo quod huiusmodi linguas ab asperitate leniat. Fugit autem amara: quia linguam exasperat: cuiusque substantie immerguntur: ut a ut etiam continuatodes partium ipsi dunt gant: Tactus quoque delectatur corporibus spiritatis in calore et frigore: duricie et mollicie. fugit autem acuta caliditas corpora: quod dissolvit et continuatodes separant. Frigidissima quoque quod spissant et congregant: ut in ut alicuius partes alius astringantur. Porro si aliquis sensuum a suo naturali habitu labefat. contrarius recreatur ex suo genere sensuum: exempli gratia: si visus ex coloribus infirmatur: contrarius reficitur. Nam si factus est nocivus a colore albo: potest ei color fenetus et viridis ac fuscus. Sic et nigro albus. Sic et in gustu si pontico sapore vel in suavi et aspolesus est. vinctuosis roboratur: eo quod hic sapor lenit et vacua replet. Similiter et in ceteris.

De diffinitionibus visus

Johannes damascenus libro secundo.

Visus est primus sensus cuius organa sunt qui ex cerebro nervi et oculi sentitque secundum primam rationem coloris: et cum colore coloratum corpus. Gregorius nicensis. Visus est spiritus qui in anterioribus cerebri secundum lineam rectam accipit coloris: et cuius colore coloratum. Quic. Visus est vis ordinata in nervo optico ad apprehendendum formam eius quod formatur in bu more crystallino: et similitudine corporum coloris habitum: que per corpora radiosa veniunt in effectum ad superficie corporum terloz. Actor. De sunt tres diffinitiones visus secundum quod est potentia quedam organo in quo operatur constituta: et ab obiecto exteriori passiva. Prima tamen cum subia visus tangit ordinem ipsius ad alios sensus: et ordinem obiectorum ipsius visus: per hoc enim quod dicitur primus: tangit ordinem ad alios sensus. licet enim tactus sit primus sensus in animalis constitutione: visus tamen primus est in apprehendendo. Per hoc autem quod dicitur sentire coloris secundum primam rationem: tangit obiectorum ipsi ordinem.

in sua figura et colore permaneat vni & ides indiuiduū
oculis in eodem tempore erit in diuersis substantiis. Ad
vitiū anima nil habet corporeitatis: quomō ergo po-
terit illa figura imprimi. CXXXII.

Asertio opinionis academicorū de eodē
Et aut aliud: quōd et hanc & alias diu. as poietas
opiniones de visu destruit: sed primā videlicet
academicā & platonica q̄ sola vera est astruit.
Nam acadēmica et platonica sentētia est: vt superius
dictum est: q̄ visibilis spūs a neruo cauo per oculozum
pupillam exiens: si splendorem in aere reperit: illi se cō-
iungit: et cum illo vsq; ad obstaculū in specie conti-
peruenit: quod cum tangit naturali similitudine per totas
superficiem se diffundit: formāq; illius & colorem in se
receptis: cum illis p̄ oculos ad fantastica cellulaz redit.
Itaq; si aliquem lippentem oculis aspiciat: rādeus in
firmitatem oculos illius aspiciendo cōtrahim⁹. Pcedē-
ta siq̄dem substantia per illos se diffundit: at; rubigē-
nem illoz in se assumit. Cum qua vici; ad oculos aspici-
entis redit: sed interius ad animā penetrās: rubiginem
illam in oculis deponit: qui si sint ad talem infirmitatē
dispositi: illam cōrūpūtur. Sed si nil a nob; ad illos
pcederet: quomō ex visu hec infirmitas pueniret: et
causid; res est argumētū quod sic prouenit. Omnis cō-
res suo similit; miratur: contrario leditur. Si ergo aliq̄
distempate complexiōis in tenellam pupillā faciem radi-
um immitat; visualez: ille distempat; vt p̄pore: et distem-
pato p̄dientis tangendo illā inficit & cōrūpūtur. Inde
est q̄ vtiue faciem lūgentes & expulset hanc infirmi-
tatem curant: quod enim ibi nociuū est expellunt.

CXXXIII.
Oculus secundum Aristoteles existit
in humido C. Albertus

Oterum inter Aristotilem & Platonem ac se-
quē eoz de visu ex parte organ; fuit altercatio.
At; sc; oculi consistentia sit t̄m in humido et
aquofo: vt igneo luminoso. Nos autē cum Aristotile
dicimus: q̄ aqua domiat in oculo q̄rum ad illā prez
in qua sit exp̄sio. Est enī in oculo duplex humor: quoruū
vni; est in acie qui dicitur cristallin⁹ p̄p̄ puritatem
et glacialis siue grandinosus p̄p̄pter frigidit; comple-
rationale dominans i ip̄o. Oculi enī: vt air p̄bus: ē ad
frigidit; q̄ seruat a cōplexione non infrigidatur apt⁹.
Ideoq; in tēporib; & locis in q̄bus infrigidantur oculi
sup̄ temperamentum generatur obscuritas visus. Quod
etiam patet ex hoc: q̄ diu ambulātib; in nūe v̄l in gla-
cie vel in fumo v̄l in mari apparēt obscura loca niui; &
et glaciē: & t̄pe aquar; & litorā maris. Alius autē hu-
mor est post illum in recerta venā: qui habet colorem
vini vergentis ad ruborē: ideoq; a q̄busdā phisicis
dicitur vitreus. claritatem enī habet vitri ex conuenien-
tia cum cristallino: cuius ille nutritum est. Sed rubo-
rem p̄cipat ex conuenientia euz sanguine ex quo genera-
tur ab extremitate venā: tangenti; oculū. sup̄sua
autē in albugine ponitur: vt sit scutur; hūoris cristallini.
Porro circa hos humores sūt tunice siue retbia oculi
que sunt ex parte ante vt p̄ ip̄as fieri possit immutatio
humoris cristallini. Et circūducitur acies cum circum-
ferentia nigra v̄l glauca: vt ex illo colore sit cōgregatio
& coadunatio virtutis visive cui; natura est turbari ni-
mā claritate. hac etiam de causa ponitur exterius pal-
pebre ac supercilia. CXXXIII.

De quibusdam accidentibus visum
impediētib;

Hinc etiam accidit: q̄ aspiciens diu ad magnam
albedinem v̄l claritatem: postea nō bene videt
nisi p̄: coadunetur visus. Cum autē humidus
cristallin⁹ receptibile sit luminis & coloris: oportet q̄ pel-

licule que sunt aī ip̄m perue sint: ita q̄ per ip̄as possit
immutādo ingredi color et lumen: q̄ color non sinit: at
visum nisi per actum luminis. Ideoq; cōtingit cum aliq̄s
oculos diu clausos habuit v̄l in tenebris fuit: & postea
subito ad lumē vadit: q̄ non bñ videt: aīq̄ ingreditur
lumen t̄pate immutās ad extrinsecū. Quia v̄ro iterus
visus p̄ficatur spū visibili: qui deferitur ad oculos p̄ ner-
uos opticos & concauos ab interiori p̄te cerebri: qui scz
spūs secū trahit colorē t̄pātū. Ido cōtingit q̄ post som-
num in quo spūs omnes ad interiora mouentur ad locū
digestionis relinquo sensuum organa exteriora: statim
aperiens oculos non bñ videt ante reditum spiritus &
caloris ab interiorib; ad exteriora organa sensus. Et
qm̄ illi spiritus qui deferuntur ad oculos clari ac puri sūt
sup̄ omnes spūs sensibiles. id turbatō quecūq; conti-
gens in cerebro magis apparz in ip̄is. In cōtingit
in ebriis in quibus multus vini vapor: ad cerebz fertur
q̄ visus eoz obscuratur. Eadem etiam est causa: cur in
tratis obscuratur: q̄ scz ira sanguinem accendit circū
cor; & eleuat vapores ad caput. Quāq; itez spūs ille flui-
dus sit: itez in q̄busdā infirmitatib; & ebrietatib; & ira
ip̄m a vaporibus calidis extra situm p̄p̄riū remoueri
cōtingit: & tunc talibus apparet de vno q̄ sint duo: spi-
ritus accipiens formā in vno situ aīq̄ renunciet eaz ac
plene imprimatur ab ista: eandem accipit in alio situ.
Et sic vnum in duplici situ acceptum apper duo. Hec
eadem causa est: vt vni; appareat duo q̄ dicit; suppo-
nitur & eleuatur oculus ad sitū altiore: vel d̄p̄timitur
ad inferioz. Unde q̄to magis ponitur inferius v̄l al-
tius extra situm p̄p̄riū: tanto magis apparet distātia
inter idem in duplici situ acceptum. Huius simile ē vi-
dere in sole super aquā fluentem p̄ueniente: qui videtur
esse minoris q̄ritatis ad duplū v̄l triplū sim motū ip̄i;
aque. Est & ocul⁹ tertium corp⁹ & positum in acie: vt ad
ip̄m sit extrinsecū luminis reflectio: sub quo fit immutādo
a coloribus & color; abstracto. C. Guilbermus d̄ cōdebis
Porro cum duo equaliter a se distant: si fuerit alter in
obsuro loco: alter in splendido. Ille qui est in obsuro vt
det eum qui est in splendido: non aut cōuenit. Radi⁹
quippe visualis quanto ab origine sua remotior ē tāto
debilior: And nō tam determinate decernit; remota q̄
prope posita. Ideoq; natura salubze tegmen palpebra-
rum oculis p̄stituit: quib; puenientib; radius visualis
in oculis congregatur et conuenit. Illis vero aptis euz
fortiore impetu erit. Si diu oculos teneas d̄ficat visus
Cum ergo radius visual; ab illo qui est in loco splēdido
procedit: & ad locū obscur; puenit sol; splendore distipa-
tus: & remotōe ab origine sua debilitatus: tāgendo suū
contrarium nil reperit: ans ad oculū redit. At v̄ro p̄e-
dens ab illo qui est in obsuro: qz migredo ē cōgregatiua
visus: non dū est debilitatus cum ad splendore venerit
Ideoq; perueniens ad hominē figurā eius reperit: illi
qui eum misit. CXXXV.

De quibusdā animalib; nocte videntibus.

Notō quedā animalia de nocte vident ap̄tius
quā in oculis eoz abundat humor albugine⁹.
Ideoq; nimio splēdore tam oculos substantie:
q̄ solis ac diei visus eoz dissipatur. sed idē splendor no-
ctis obscuritate temperatur. Hinc etiam homines qui ni-
mis oculos albos habent: parum aut nihil d̄die vident.
Sed vno iquis budo id habz: qui nō nimis oculos splē-
didos habet: dico quia naturale est odiū buboni cum ce-
teris aibus. Tūc ergo cas die in obscuris later: ob
hoc ex fluctudine intenebris videt. Albertus. Et hoc
autē videtur quibusdā: q̄ in oculo dominetur lumē v̄l ig-
nis: quia visus p̄ficatur sim actum lucidi. Quedam autē
animalia d̄ nocte vident: vt lupi & canes: quādo scz mediū
non est actu lucidum a luce exteriori. And videtur lu-
cidum esse a luce ab oculis egrediēti. P̄terea nihil in

calido sanguine. Tanto enim melius saluaretur oculus. Pro
 cor esse calidius. Quarta sicutur ab experimento in non
 hauribus sanguinem. In his enim propter defectum caloris
 in se coagulatur exterior oculi tunica et induratur: quod
 non indigent palpebris velantibus. At in quarto libro
 metheororum probatur: quod a frigido non nisi aqua vel species
 aque coagulatur. Et his ergo relinquitur: quod aqua in oculo
 distatur. Et hinc etiam ponit philosophus huiusmodi rationem ad idem
 si in oculo distaretur ignis a quo extrent radii: oportet
 visum in radius illis visis ad astra que videntur extendi:
 ipsamque procedentes ex oculo per radios coherere oibus
 visis. Et quo sequeretur: quod visiva virtus extra oculos
 extenditur: quod invidens esse probatur: cuius nulla virtus
 per essentia extra subiectum proprius extendatur. Preter
 rea in omni figurato et animato corpore necesse est finem
 naturam elementum distari receptibile illius figure. At
 ignis et aer propter spiritualitatem sui non sunt corpora receptibi
 lia figurata. Et quo sequitur: quod in oculo neutrum domine
 tur illorum. Sed nec terra: quod non est perspicua. Relinquitur
 ergo quod aqua. Alphonso quoque dicit in suo libro
 de sensu et sensato: in oculo inquit qui est instrumentum
 virtus visibilis distatur aqua: que est subiecta dyaphana
 et fiat talis in quo describatur forme sensibilium sicut in spe
 culo. Ideoque pars glacialis est valde clara. Item Avicenna
 in libro suo de animalibus dicit inquit quod visus est
 gignit biditatem daria: que recipit impios. Aristoteles
 etiam in libro de animalibus dicit: quod quia in oculo aqua
 domatur. Ideo etiam ultimo inter corporum membra com
 plentur. Item quod communiter dicitur aures naturalium
 habere mital ad h inducere auturates puto supracu

.XXXIX.

De obiecto visus.

Dico itaque de visu ex parte organi: sequitur vi
 cendum est de visu ex parte obiecti aut medi. Et
 quia lumen est actus vtriusque. Ideoque de illo dicendum
 est de hoc tam supradictum est. sed in tractatu de luce.
 Sicut autem corpora luminosa vel noctilucida obiecta sunt vi
 sus in tenebris: sic colores obiecta sunt eiusdem in lumie
 dicente Avicenna: quod color est qualitas que percipitur ex
 luce. Aristoteles quoque dicit in secundo de anima: quod color est
 motus visus secundum actum lucidi: et hoc est ipsius natura.
 Aristoteles in libro de anima secundo. Visus est sensus rei
 visibilis. Visibile autem per se color est: sed et sic causa habet
 ut aliquid sit visibile. Omnis enim color motus est vi
 sus secundum actum lucidi: et hoc est ipsius natura. Non nec
 aliquid est visibile sine lumine: sed omnis color in lumie
 videtur. Lucidum autem sive dyaphanum dicitur: quod est visibile
 non solum simpliciter: sed propter extraneum colorem. Huius
 visum sunt aer et aqua: multaque planorum. id est ipsi
 cuor. Non enim secundum quod est aqua vel aer lucidum est
 sed quoniam cadem natura in his et in proprio corpore su
 perius. id est suscepit: ut in sole vel igne. Lumen autem
 sive lucis est actus lucidi sive dyaphani secundum quod est lucidum
 potentia vero illud in quo hoc est: tenebra: cuius con
 trarium videtur esse lumen. Est enim tenebra privatio huius
 visum huius: sed lucidi ex lucido: vel lucis et lucido.
 Huius ergo propria lumen est. Est enim lumen quasi color
 lucidi. Susceptivum autem coloris est non color. id est quod
 non habet colorem: sicut et soni a sonum. Et vix quidem
 videtur omne quod tenebrosum est: huiusmodi tamen id est rege
 brosum lucidum est non actu: sed potentia. id est materia lu
 cidum. Eadem enim materia quoadmodum tenebra est: quoniam lu
 cidum. Ignis autem in vitro videtur: et in tenebra et in lu
 mine. Si quis vero ponat coloratum super ipsum visum: non
 videbitur: quod sensus visus sit per medium sic et ceteri.
 Actus. Itaque de coloribus et de formis que apparent
 in speculis satis dictum est superius in eodem tractatu. sed
 ubi occasione lucis actus est de corporibus luminosis.

.XL.

De eodem. Albertus.

Quod autem excellens color destruit visum non est
 ex natura coloris: secundum quod color: sed secundum naturam
 lucis per cuius actus color movet oculum. hoc enim
 quando est nimia spiritum visibilem superat: et confundit ipsum
 ac per consequens hebetat visum. Et quoniam ad multitudinem
 luminis sequitur multiplicatio coloris: plerumque nimia
 lux oculum ingrediens huiusmodi crystallinum incendit: ipsamque
 remouet a temperamento sue complexionis: preterquam illius sub
 tilem in fumum resolvit. Quia visus resoluta sit in partem
 partium grossiorum: sicut dicit philosophus in quarto libro methe
 ororum. Licet sic humidum crystallinum inspissatum fuerit:
 iam non erit susceptibile visibilium spiritus qui per nervos op
 ticos a cerebro venit. Sicque perfecta cecitas accidit ali
 quibus etiam cum tamen oculi pulcri apparent exteri. Patet
 itaque quod oculi corrupti per accensum esse a luce et colore. Similiter
 accidit de huiusmodi quod dicitur in tenebris fuerit: et postea cum
 labore valde alba respiciunt et inspicunt. Alia quippe
 nequaquam accidit a colore per se: sed per accensum. Calor enim
 naturalis et spiritus in organis sensuum diffunditur: et in
 eis duabus de causis multiplicatur. Una est exercitium in
 opibus sensuum: exercitium enim calorem multiplicat: et calor
 multiplicat attrahit spiritum. In quo fit quod in vino spiritus magis
 quam in alio multiplicatur spiritus: vix propter maius exercitium
 illius spiritus. Alia vero causa est interioris anime in vniuerso spiritus
 ope. Et hoc enim ipso extrahitur ab altero. Dirigatur spiritus
 ritum et calorem ad illum spiritum in cuius ope est intentio.
 Licet calor sit aptius potius facile efficit discursum
 spiritum ad illum spiritum. At vero per oppositum dicitur manentes
 in tenebris: non habent exercitium visus. Nec anima intentio
 est opibus ipsi. Ideoque spiritus visibilis ab oculis subtra
 hitur: ac nervus opticus extinguitur et perhibetur: tamen etiam
 quod quoniam venit ad lucem spiritus non potest subtrahere nisi modicum
 et paulatim. Ideoque vincitur et leditur ab excellenti albo.

.XLI.

De medio eiusdem

Dico medium visus: ut ait philosophus: sicut aer
 et aqua non sunt quod aer et aqua. Ideoque non hoc tamen
 modo sunt et media: sed etiam alia in quibus ea
 dem est natura: sicut quoniam in ta essentia in partibus non stel
 latis et ignis in sphaera sua. Nec tamen adeo proprie sunt illa
 duo media: sicut aer et aqua duplici de causa: una est quod aer
 et aqua communicant in humido. Et humidum sunt virtutes
 due: sed bene recipit. et ad aliquid fluere: quod male termina
 bile est in se. Ideoque illa duo scilicet aer et aqua bene sensibilia
 recipiunt: et ad sensum fluendo bene referunt. At vero tale
 humidum non est in igne nec in quinta essentia. Alia ratio
 est quoniam aer et aqua simpliciter non sunt leuia: nec simpli
 citer quia: quod obtem minus obuiant motui sensibilium per
 ipsa ad omnem partem. Talis quoque proprietates non est in igne
 ideoque non est adeo convenientis medium. Est tamen alia me
 dium natura: scilicet quod ipsum sit rarum ac purum: et hoc magis
 est in igne et in quinta essentia quam in aere: plusque in aere
 quam in aqua. Sic ergo hec omnia differenter medium effici
 untur. Per hoc cessat obiectio quod fit contra philosophum
 dicentem: quod aer et aqua tamen in visu sunt medium. Nobis
 autem apparent stelle per quintam essentiam partem: ac per ignem
 et aere. Sed ut dicitur: inter media diuersitas est. Si
 autem queritur: quod sit illa natura quae idem philosophus dicit aquas
 et aere communicare cum perpetuo superiori corpore. Re
 spondemus: quod ibi communicatio duplicis nature: una est
 ex parte potentie: scilicet dyaphaneitas: que causatur ex ra
 ro subtili in partibus materie. Et quanto plus illud abundat in
 aliquo corpore: tanto magis est dyaphanum. id est trans
 parens sine peritum. Alia vero est ex parte actus: scilicet lu
 minis receptivum: quod facit transparentem esse transparentem
 in actu. Ultraque enim harum naturarum inuenitur in celis
 quia in stellis est lumen: et in aliis partibus orbium transpa
 rentium humidum autem in sua virtute duplici addunt aer

erit: aeré qualé facit. multiplicato ergo radio: multiplica-
bitur aeris illuminatio. Si ergo stet aliquis iuxta mul-
tos aptos habentes oculos: melius q̄ alibi videbit iuxta
eos. Preterea s̄m hoc melius videbit debilem habens
visum cōiunctus ei qui fortem habet visum. Preterea
multis aspicientib⁹ simul in tenebris stātib⁹ aer illumi-
nabitur eorū aspectibus. Que oīa falsa sunt et absurda
Preterea visus non aeré tm̄ penetrat: sed etiā celū vsqz
ad stellas. scdm hoc ergo celū im̄p̄sionē luminis a vitu
recipit: quod est p̄ra philosophū dicentē: q̄ celum nō re-
cipit im̄p̄siones peregrinas. Iterū s̄m hoc radi⁹ refle-
xus a speculo: aliud erit ab incidēte in eo. p̄pter diuersi-
tatem subiectoꝝ. Similiter ⁊ radius existens in aere n̄
erit idē numero cū illo qui est in oculo: ⁊ ita p̄ sensus ra-
dit non fiet apud videntem iudiciū de re visibili. Scdm
hoc ergo ad visum non p̄dest radi⁹. Itē visibile in pro-
prio lumine nō indiget ad hoc radiolo lumie a visu emis-
so mediū immutare. At vero lucentia per se ad hoc sibi
sufficit p̄prio lumine. Si vero dicitur esse subia: p̄stat
q̄ non est incoopea: qz scz nec angelus nec aīa. S; neqz
corporea: qz nec aliquis mathematicoꝝ ponit radios esse
corporea. Preterea si radius egrediens est corp⁹: nō erit
in eodem loco cū aere medio: oportet ergo q̄ totus aer
et aqua ⁊ ignis et totū celum per q̄ visus est eiciatur d̄
locis suis p̄ visum. aut pleni sunt potius vacuis: p̄ quos
fit transitus linearū corp̄alium: quoz etiā vtrumqz est
absurdum. Preterea non pōt paruus misceri multo am-
pliori: quin virtus ei⁹ vincatur a multo. Cū ergo radi⁹
ille paruus sit mixtus luminis totius emisperi virtutes
amittit. Nō ergo videbit in n̄stro lumine: cū virtus ei⁹
sit videre. Letex cum agens et patiens i natura sint. p̄
portionata: queri pōt ab eis qua virtute radi⁹ agit inui-
sibile nec erit assignare. Querat ergo hic ab eis causa
huius actōis ⁊ passionis s̄m natura. Queratur etiā cū
oculus videat radiū de se egredientē: quoz radius ille vi-
deatur. Si dicatur q̄ radi⁹: tunc radi⁹ erit radius. ⁊ sic
in infinitū ibit p̄cessus. Si vero dicatur q̄ oculus seip̄o
videt radiū: n̄stro magis q̄ nō sūt adō subtilia videbit
per seip̄s: ⁊ sic itēz. mutilis erit radi⁹. Veniqz absurdū
suna q̄dam s̄m omnē naturā consequuntur opinione illā:
vix q̄ linea sit in esse naturali: q̄ linea moueatur motu
locali: q̄ videatur lōgitudine sine latitudine: q̄ linea scdm
indivisibile punctū app̄hendit diuisibile aliaqz plura q̄
abborret natura. **XLVII.**

Solutiones ad obiecta econtrario.
Ed illi inquit quoz visus debilitatur p̄cipue
in tempe humido vident ymaginē suam coram
oculis suis. Qd̄ vtiqz non possit esse: nisi quia
cum radius egrediētib⁹ ab oculo etiā figura egreditur
in radio vidēte. Preterea creator oim̄ dens p̄fectissime
cōstituens orḡana sensuū fecit instrumentū orḡani odo-
ris frigidū ⁊ hūidum: quod saluaretur calido ⁊ siccō va-
poratio: in quo deferuntur odores. Fecit et instrumentū
auditus concavū et strictum: in quo saluarentur soni: q̄
nichil aliud sunt q̄ aer p̄ressus. Fecit ergo ⁊ instrumen-
tum visus optime: ⁊ hoc fecit spericum sup̄ qd̄ scz sperū
cum nō stant forme. Nō ergo fecit eū ad hoc: vt forme
aduenientes starent sup̄ ip̄m. Non itaqz fuit in ip̄o for-
me: sed pot̄ ab ip̄o lux egreditur qua possit aīa sensa
ta iudicare. Mobile q̄qz fecit ipsū: mobilitas vero re-
pugnet receptōi formarū. Ad hoc ergo fecit illud mobi-
le: vt motu suo centrum suū ad oīa visibilia cōuertez
ac per radios pyr̄amidales virtutē suam veniqz ad ip̄a
moueret. Hoc etiā vident habetur ex hoc: q̄ centro sub-
siciens optime videtur. Remota vero a centro eoqz lon-
gus distant. min⁹ videntur. Ad hoc ergo respondemus
q̄ vt videat homo debilis visus ymagines suam tempe
humido nō est causa quā ponunt p̄o causa: scz egrediētib⁹

ab oculo radius: nec vnq̄ homo videret in aere ymagi-
nem suam nisi possit aer vt speculū effici. Videtur autē
sibi: q̄ eam videat cum tm̄ non videat. Quod cōtingit ex
fluxu ymaginū a loco cellule imaginatiue ad orḡanum
sensus ymūis: et ab illo ad orḡanū visus: sicut accidit
in melancholicis ⁊ infirmis. Nec ideo fecit creator oculū
spericum: vt non im̄p̄meretur in eo ymagines rerum
sed iō potius vt esset facile mobile sicut spedim̄ aīarū
in q̄ im̄p̄m̄atur ymagines rez. Nā sup̄ rotundū recte
im̄p̄m̄etur q̄ sup̄ latum ⁊ planū: vt super cōcauū. In
loco etenim plano propter diuariatōem lumis quā facit
quelibz pars eque emittēs cūlibz parti p̄funditur: ⁊ di-
latatur ymago: sicut patet in ense limato ac terfo. Por-
ro in concavo vna pars ymagines recepat: p̄icit sup̄
alteram. Itaqz itēz non sit directa rei cōp̄ensio. At
vero in rotundū recte continetur ymago. Cūqz illa ps
eque alteri emittat: nulla pars p̄cessionem lumis diua-
ricat in q̄ forma visa procedat: nec alia sup̄ alias p̄icit
sicut in concavo fit. Porro mobilitas oculi non p̄raria
im̄p̄sionū formarū: quin potius ad hoc valet: vt ab oī
situ visibilibus imutatio dirigatur ad oculū. deniqz p̄
pinquitas eius qd̄ cadit sub oculi centro non est tota et
sola causa cur melius videatur. S; rectitudo imutatio-
nis ⁊ confortatio visus virtutis in oculi centro. Cerū
tamen omnis virtus cuiuslibz rei: ac p̄ hoc ⁊ visus a ma-
ior est in centro rei q̄ iuxta extrema. **XLVIII.**

**Ad experimenta que contraria videntur
responsioni.**

Utrum et alia ad hoc experimenta cōtra nos idu-
cuntur: vt q̄ colores ac figure rerum visaz cor-
porū in quib⁹ sūt nec motu locali nec ad visū
mouentur. Tum ergo inquit: necesse sit in visu rem vi-
suā ⁊ oculos yūgū: oportet visū ad rem visam p̄ aliqd̄
moueri. Et hic est radi⁹ ab oculo emissus: in quo est vis
sua virtus. Preterea videm⁹ q̄ in oculo diu clauso vel
excecato: foramen alterius oculi repletur lumine qd̄ fuit
in priori oculo. meliusqz vidz oculus ille q̄ pri⁹ viderat
alio vidente. Qnd̄ patet lumē in oculis esse. Et nos qui-
dem concedimus: q̄ reuera colores: vt dictū ē: non mo-
uentur ad oculum localiter: sed motu immutatiois quo
generant se in medio: ac per illud in oculo. Cūqz autē ocu-
lus vnus clauditur vel cecatur: et lumen illi⁹ redit ad ali-
um hoc non cōtingit propter emissionē radioꝝ: sed aliis
tribus et causis: vna est quia virtus apprehensiva na-
turaliter ad apprehensiones formarū mouetur: ⁊ in ip̄is
delectatur. vnde mouendo ad locū secum trahit spiritū
visuum. Cum ergo formas nō inuenit in loco vni⁹ oculi
mouetur ad reliquū: ⁊ trahit secum et alio visibilem sp̄i-
ritum. Secda est: quia neruus optici⁹ oculoꝝ in anterio-
ri parte capitis bifurcatur. Ideoqz sp̄s visuum i vno
impeditur: retrosum agitur vsqz ad bifurcationem et
transfunditur in aliū oculum. Tercia est attentio: qz scz
oculo vno amisso maior fit circa reliquū intentio. Attē-
tio vero frequens opus facit: ⁊ operis frequentia colorē
inducit. Color autē animalem spiritū affluere cogit. **XLIX.**

Utrum aliquando visus vnum apparet duo.
autē vni⁹ appareat duo quattuor sunt cause
scdm naturam. Vna est quia omnis sensus par-
ticularis refertur ad sensum ymūnē in quo per-
ficitur eius operatō. Spiritus ergo visus p̄ neruus op-
ticum currens reddit formā apprehensiuā: ⁊ licet fiat in
duob⁹ oculis: tamē quia venit ⁊ vnitur in loco bifurca-
tionis nerui: ibi fit forma vt vna in ambob⁹ oculis app̄-
hensa. Cum autē p̄p̄m̄itur oculus egreditur linea vni⁹
sp̄s extra lineaz alterius in loco bifurcatōis: ⁊ iō ibi
non cōtingit alius sp̄m̄ in puncto oculi anguli bifurca-
tionis. Et ideo tunc forma apprehensa in duob⁹ oculis

aut eorum quilibet puenit ad foramen dilatatur: et foramen operit: et hoc operitimum precipuum est auditus organum: cuiusq; eadem est vis in auditu: que est crystallice tunice in visu. **Huius operitimi natura aerea est.** Auditus itaq; fit: cum in aere sonus intromerit: usq; percussus aer visq; ad aures puenit: vsq; ad foramen auditus: sicut vndarum motus ab aliis locis ad alia puenit: quod eorum est moueri. Itaq; commota aliqua aeris parte mouet hoc aliam: qua mouetur et alia cõtiua: donec ad aures puenit: et aurium foramina. Ingressus ergo locus vicisimilem visq; ad opimentum: quo foramen ab interioribus operitur: ipmq; operitimum in aeris sonoris naturã alterat: usq; sit auditus aeris natura nase sonori figurata facileq; in alia alteratur. et eius alteratõis sensus per duos neruos qui ad foramina veniunt: ad mentes puenit. Sicq; vocis et soni naturam mens sentit. **LIII.**

De pccantate ac mobilitate aurium. **Albertus.** **H**uius concantitas est longa ppter tria. Ina cã sumitur ex parte tencritatis medulle cerebri: qz si esset breuis subintraret frigus ad cerebri: et in terificeretur animalia. Alia vero ex pte nerui auditibilis qui propter hoc q; oritur ab interiori cella q; medullosa est in suo initio est mollis. Unde qz molle non est apruz tenere cõmotões ac sonos: ideo necesse fuit ipm plõgari: vt induraretur et cõmitione sui ad os petrolium: et ex plõgatione in foramine tortuoso. Tercia ex pte soni: quia sonus ex multis reperculsiõibus ac circumuolutiõibus saluatur: vt magis possit p auditu deprehendi: sicut pariter in sono facti in cõcauo: vt in campana: et fistula. Si aut queritur: cur homo nõ habet aures prominentes ac mobiles sicut animalia cetera. Respondemus: q; in animalibus habentibus rotundũ caput vic sensuũ ad organũ ad anteriorem cellã ppinque sunt. Et propter imutatões sensuũ defacili veniunt ad sensum pnuicem et fantasmã sicut est in auribus: et in homine et in symea. Et ideo nõ fuit necesse: vt mouerentur aures eorum. Sed in animalibus cum longis capitibus aures sunt retro in capite. et difficalis est reflexus a retro in ante ad locum sensus pnuicis et fantasie. Et propter hoc oportuit: q; aures haberent mobiles et mitũ prominentes: vt ex mobilitate possent eas dirigere in omnẽ partem vsq; veniret sonus: et ex prominentia multi caperent de soni cõmotõie. Quãdoq; tamen ptingit p accõs: q; qdam homines mouent aures qz nerui motui qui sunt in musclis maxillaribus ptingit ad radices auris in ipsis: sicut et qdaz mouent supiorẽ partem capitis. Et hoc q; nerui q; sit in musclis frontis ptingit in ipsis visq; ad pellem crinosam: que est super caput. **LIII.**

De obiecto eiusdem quod est sonus. **Algazel in sua physica.** **H**uius sit per sonũ qui puenit ad aerem intus que scẽtem intra concantitatez auris: et implet nerui expansionem in concantitatez profunditate. quemadmodũ corium extenditur in tympano. **Aug.** de ordi ne libro scdo. Ad iudiciũ ergo aurium nihil aliud pmitit nisi sonũ: q; triplex est: scz aut in voce animantis: aut flatu in organis: aut pulsu. **Aristoteles** i scdo de anima. Sonus ẽ motus aeris. Et qdam sunt que sonus habent vt es: et qcuq; plana ac lenia sunt et concava. Nam cõcaua ex repercussione mltos faciunt icrus post primum i potentia exire quod motus est. qdam vero non vt eum habere sonum vt spongiã pilos et lanam. quia scz mollia sunt. Item qdam sunt que hnt sonũ in actu: qdam in potentia. Sonus in actu sp fit per aliqd: et apud aliqd: et in aliquo. que scz trã sunt percutiens: percussum et medium. id ẽ aer vsq; aqua. Auditur eni in aere vsq; in aqua: sed in aqua minus. Vacuum eni recte dicitur ppter a u diendi: videtur aut esse vacuũ aer. Auditus itaq; cõna

turalis est aeri. Et sicut colores sine lumie nõ videntur ita que et acuti sine sono non sentiuntur. Et hoc dicitur p transsumptõem ex reb; frõibilib; . Auditus enim mouet sensum in modico tempore mltum. Graue aut in longo tempore par. **LVI.**

De soni diffinitione. **Algazel vbi supra.** **S**onus est qdaz quod fit in aere propter inuadationem accidentẽ aeri ex motu fortissimo pueniente et vehemẽti aliquoz inter se percussõie vel separatione. **Albertus.** Vicinus ergo q; sonus est qualitas sensibilis pueniens ex motu fractio aeris et ens cum illo. Ex fractõie dico: qz non ex qlibz aeris motu fit sonus: sed ex motu frangente aeres anteq; diuisibil sit per naturã. Dico etiã ens cũ illo: qz sonus non habet esse nisi q; durat mor; ille. **Tex.** quia motus debile habet esse ppter duo. scz qz ipse est actus existens in potentia: et tale esse non est nisi scdm quid. Et tpe qz sic ẽ successiuũ q; non pmanens: de ipso nichil est accipere ne qz fm esse: neq; scdm substantiã. In hoc eni differt a tpe quia temporis est accipere permanentes secundũ substantiã licz non fm esse: sicut est probatũ in tractatu de tempe. Cum ergo sonus causetur a causa debili esse: scz motus fractus: etiã rãlter cum ipso tempe adhibe debili; habz esse: ppter hoc non inuenitur ab autorib; determinatũ expõie quid sit sonus: sed modo supradico diffinitur potest scdm naturã eius. Per illam eni diffinitõem tangitur causa eius materia et forma et finis ac pmanencia. Nã forma et finis tangitur per hoc q; dicitur qlitas frõibil scz sensu auditus. Per hoc aut q; dicitur ex motu fractio aeris pueniens: tangitur efficiens et etiã materia. Veni qz per hoc q; additur ens cum illo tangitur permanentia eius in esse. **LVI.**

De voce. **Q**uam aut dicit **Aristoteles** in scdo libro de anima: q; in voce oportet ẽ alati verberans cũ ymaginatio aliqua. Sciendũ est q; animalia quecũq; qz per pulmone atrabunt aere: hnt et arteriam notati uam: et ymaginatõem et nõ alia. et vox eorum est ymaginatio signũ. At vero duplex ẽ signũ: scz formatũ siue distinctum: et confusum. Distinctum aut vocis signum nõ est a natura sed a placito et institutio: nec est nisi in animalibus illis in quibus dominatur ymaginatio super instinctum nature: ita q; potest et ipm imitari: et ab ipso abstinere: sicut est in homine. In ceteris aut animalibus ymaginatio causatur ab instinctu nature: et cum per omnia sequr: cuius signũ est: quia nec faciunt cõsulta: nec inquisitões oper; suoz. In illis etiã signũ est ymaginatio: sed tm per naturã et non ab institutione. Et q; nãsa eadẽ est in omnib; . Ideo siue voces manserit indistincte: nec ynum animal peipit ex alteri; voce: nisi desiderũ eius in ymuni scz indigentiam cibi: ac desiderium coitus: et nocumẽtum lesionis: et vocatões societatis. In his aut desideris aliquo modo variant voces suas. **Aug.** aut in libro suo de animalibus probat **Auicennam** q; apes construunt casas: et aues nidos: non ad ymaginatio: sed ad instinctũ nature: nõ intendit ab huiusmodi animalibus ymaginatõem excludere: sed hoc tm significare: q; scz ymaginatio eorum instinctu nature si dñatur quĩ potius ab ipsa regitur vel agitur. **LVII.**

De vocis significatione. **D**ico significatiuus sermo duplex habz comparationem: vnã scz ad rem signatã que est ẽ aiaz: aliã vero ad illã q; est in intellectu vsq; ymaginatio spe ctem. Unde **Aristoteles.** Sunt inquit ea q; sunt in voce: eaz que sunt in anima passioni; note. Scdm primã pparationem causa eius significatiõis est voluntas instituentis: vt eni dicit **Augustinus** q; non profertur tunc est in potentia: et statim q; profertur actu rem

significat. Si ergo queratur fm quem modū rei signifi-
 catum in sermone venit: quādo primo instruitur? fuit. di-
 cendum est: q per nuntium instruentis dirigētem talem
 sermōnem ad talem rem in ratōe significādi intentōez
 profertis. Secūdum aliam vero comparatōem signifi-
 ficatui fmōis accipit rōnem significandi ab intentione
 profertis. Si vero queratur qualiter significatio cū
 voce iugatur. Vicinus q in voce sunt rōnis pres due
 sicut dicit Damascen: vna scz q sermōne inter? dispo-
 nit: et hec pars rōnis est propria: quā nō in aliquo amit-
 tit. Alia vero q p vocec interpretatur intentōem: et hāc
 quandoq ratio amittit: in his scz qui loqui nō possūt.
 Prima itaq pars rōnis est p parationē ad ymagina-
 tionem et intellectū mentis: et dicitur potestativa. Secū-
 da vero p comparatōez ad corp? et ad organa locutionis: et
 dicitur interpretativa. In huius virtute generatur signifi-
 ficatum in voce: nec oportet esse continuatōez v? tractū
 corpalem inter imaginatōem et intellectū: qz generatō
 significatōis in sermone signante non est materialiter:
 sed potius virtualiter atq potestative: sicut oīa spūalia
 p ordinē hnt ad corp? virtualit atq potestative q impūsi-
 onem in corpibus faciūt: et illa corpa que sunt propria
 materia illarum impūsiōnū statim eas recipiūt. Similiter
 etiā rōnis potentia que dicitur interpretati: pcutiendo
 aerem p organa vocalia impūnit vocibus formatis spe-
 ciem ymaginātis et intelligentis speciem similem: ac p
 instrumenta vocalia tangit aerē illas species suscipien-
 tem. Porro scdm quod tangit agit in spm: et fm quod
 agit transmutat eum ad signādi actum. Nec est verum
 quod aiunt q species imaginatiē et intellectū defertur
 ab anteriori pre capitis ad linguā: et ad instrumenta
 vocalia p neruū ab interiori cella descendētem. Neruū
 enī ab interiori cella descendens nō est pncipaliter mo-
 tiuus nec actiu: s; sensitiu? et passiu?. Et ideo ille nō fa-
 cit ad interpretatiōem potius ad gustū. Et est nat? re-
 cipe speciem et non dare eam. Sed neru? descendens a
 posteriori parte capitis est ille: qui pncipaliter est actiu?
 et motiuus. Et duo ex illis ptingūt in linguā: et faciunt
 eam moueri. et qdam alit ad pulmōem: et quidā alit ad
 mandibulā inferiorē et ad labia. Unde quidam sunt
 treuguli et male profert litteram. R. ex eo qd neruū illi
 non sufficēter ptingūt ad pncipiū lingue: i quo for-
 matur R littera: quia pncipiū lingue eoz non ē suffi-
 cientes mobile. Et isti neruū sunt qui deseruiūt potētie
 interpretatiue. Si enim ponam? q scz sit via p quam sit
 descensus ab imaginatōe: que erit via p quā erit descē-
 sus a speciebus intelligibilib? cū species intelligibiles
 non sunt apte nate imprimi in spū corporeo. Ideo hoc
 absurdū est dicere et contra naturam. **LXIII.**

**Qualiter ad auditū pueniat vox et cel-
 et sibilus. Guilhermus de conchis.**

Boccius dicit: q auditus vocis hoc modo fit.
 Aer naturalib? instrumentis percussus i ore loquē-
 tis formā quandā accipit: qui ceteris pncipalib?
 aeris quam tangit simili forma informari: et illa aliam:
 donec ad aures quemadmodū et pmpant sunt concave p
 ueniat: quo in ear? concavitare resonante excitatur aia:
 emittitqz partē predictae aere substātie per neruos qui
 a medio cerebri hinc et vsqz ad aures extendūt. Que
 tangens aera que in aure reperit simili forma informa-
 tur cū q ad animā in logica cellula recurrit. Ibi aia
 figuram nostre vocis ppendit: et auditus fit: ad quod de
 monstrandū inducit idem boecius tale exemplū: lapis
 proiectus in medio stagni facit breuissimū circū: et ille
 alium: et hoc fit donec vel ad ripas puenit vel imper?
 defecerit. Suerit ergo aeris pncile. s; simili forme in
 formate sunt in aurib? diuersoz. Dicitur tū eadem vox
 ibi esse. ppter epūtam silitudinē: Porro de echo est phi-
 sica ratio. Vox enī quā in antro v? silua emittis: vsqz

ad summū antri vel ad patulos ramos arbor? puenit
 cuius prima pars ex reuerberatōe refultat: et ad te redit
 Extremeqz partis sonūs formā sibi assumit: atqz eus
 ea ad te reuertitur. Iud est quod p echo solos fines ver-
 borū audim?. Sed dicitis vep est quandoqz istis puf-
 sionibus auditum fieri: non tamē semp. Aliqz enī labia
 construngim? aeraqz attrahentes et non emittētes sonū
 sibili exprimim?: tamē a diuersis auditur. At in quā dū
 sibilamus stringendo labia aerem attrahim?: qui attra-
 ctus vicinū sibi attrahit: et ille alium: donec illum qui ē
 in auribus attrahit: qui tūc p dicitur instrumentū vsqz
 ad os sibilantis attrahit: ibiqz forma accepta ad aia m
 reuertitur: sicut sibilus auditur. **LXIV.**

**Cur densa corpora penetrat sonus potius
 q visualis radius.**

Einquas: vt ex verbis ppendo tuis non est au-
 ditus nisi v? aer a loquēte pdat: vel ab audite
 ad os loquentis pueniat. Quid ergo si ferre-
 us partes inter ipos sit: nōe vor audietur quomō p
 tam solidam materiā aer transibit. Nullum est inquam
 corp? taz solidū: quin poros infinitos habeat: per quos
 aer subtilitate sua penetrat: sed dicit: si aer quia subtilis
 est ferreum partē penetrat: quid est q radius visualis
 qui adhibet est subtilior: nec etiā tenuem partem lignēū
 vt videamus ea q vltra sunt: penetrat. Nam vñ veloci-
 or est auditus visus: nisi quia instrumentū habet veloci?
 Bene: in quā opponētū dū oportet responderi. Ad hoc vt
 visus sit non solum instrumentū aut res visa sufficiat. s;
 exteriorē quoqz splendorē necessariū inquiri. Cū enī
 obscura nocte v? obscuro loco: nec instrumentū: nec res
 visibilib? deficiat: quia tū deficiat splendor: deficiat et vis?
 Lum ergo splendida die ad partē radiū illū dirigim?
 qui repit obscuritatē sibi inimicā et riam: fugiēsqz eas
 non intrat: sed circa iusticiem cui superior splendor ad-
 beret diffunditur. atqz predicto modo visum operatur.

De medio soni vel auditus. Albert?

Sicut supius iam dictum est. Sonus fm Ar-
 stotilem duplex habet mediu: scz aerem et aquam
 sed hoc diuersimode. Aer enī est materia et me-
 dium in quo generatur sonus: et sine quo nō ē esse illius.
 Aqua vero mediu est tantū in quo vel p quod transit
 sonus i materia sua: que est aer impulsus. propter hoc
 etiam aqua pndit et pibz sonos. aer autē conseruat:
 quia consuatio rei est in materia propria. Et autē obicitur
 in contrariū: q sonus non est fm esse suū: nisi tantū
 in materia que est aer. et aer: vt legitur in libro d sensu
 et s'fato: non est in aqua. Respondem? q ymmo: scdm
 quod legitur in secundo libro d celo et mūdo. Aer leuis
 est in aqua. Ideoqz fm naturam ascendit nisi cōmētus
 sit: sicut in his que generantur sub aqua. Lum autē vir-
 tus auditua sit in organo suo: scz in neruo auditibilē cō-
 cauo qui est apparenis versus tympanus auris: vt clau-
 dat in se partem aeris conaturalis: qui impellitur ab
 exteriori aere impulso. Videtur q non tñ species soni p
 ueniat ad virtutē audituam: sed etiā esse soni fm mate-
 riam. At vero e contrario cum audit? sit potentia app-
 hebsiua: nō videtur pcipe nisi specie sine materia. Nā
 omnis apphebsiua est abstracta species a materia. Ies
 vna quidē abstractat plus: et altera minus. Nos autē dicit
 mus: q aer qdem tangit neruum in sui pncipio: s; p
 ritu descendente ab anteriori capitis pte non imprimi-
 tur ibi species soni: nisi vebemissima fiat impulsio. Et
 illa ē que corrumpit per excellentiā. Et si qdem philoso-
 phi dicunt a sono virtutem audituam tangi: intelligitur
 qrum ad pncipiū nerui. Et i qbusdam animalib? tñ
 scz non aquaticis. Porro si queratur: vtz soni transit
 per aerē subito: sicut accidit in visu: patet q non subito
 sed quando sonans est ppinquū: tunc veniūt ad auditū

Albert

Exponit illi impeditur sonus. Quomodo
 videtur non puenit sonus. **LXV.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXVI.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXVII.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXVIII.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXIX.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXX.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXI.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXII.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXIII.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXIV.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXV.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXVI.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXVII.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXVIII.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXIX.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXX.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXXI.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXXII.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXXIII.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXXIV.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXXV.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXXVI.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXXVII.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXXVIII.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXXIX.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXXX.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXXXI.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXXXII.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXXXIII.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXXXIV.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXXXV.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXXXVI.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXXXVII.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXXXVIII.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXXXIX.**
 Quomodo videtur non puenit sonus. **LXXXXX.**

repente id est in impeceptibili tempore. Quando vero
vult tunc bene percipitur tempore.

De diffinitionibus olfactus.

Olfactus est vis ordinata in duabus carunculis
anterioribus cerebri parvis similibus mamillaribus ca-
pitibus ad apprehendendum illud quod et offert aer
tractus de odore qui est in vapore permixto: aut de
odore impello in illo et permutatione que fit ex cor-
pore odorifero. **Algasel.** Olfactus fit per virtutem
que est in duabus carunculis cerebri: quod similes sunt simi-
taribus vberis capree: que apprehendunt medietate corpore
quod pariter et odoribus: ac retinet eos: vel pres odorife-
rorum permiscetur illi corpori: sicut est et aer et aqua. Se-
cundum vtriusque diffinitionem istarum partium quod olfactus sit
vis nequaquam in nervo ordinata: sicut est visiva et auditiva.
Et reuera sicut Avicenna: et Constantinus: et Gregorius:
et etiam sicut Aristoteles libro de sensu et sensato. Organum
olfactus immediate est in cerebro. Et huius ratio est: quoniam
odor sicut esse suum naturale et materiale quod habet in vapo-
ratiuo sicco: cerebri iuuatiu est. Ideoque oportuit quod ad
ipsum pertingeret in sua materia: et non trans per speciem sen-
sibilem separatam a materia: sicut accidit in aliis sensibilibus.
Si autem esset vis ordinata in nervo concavo differente odo-
ratiuum ipsius: spiritus non recipit impressionem nisi speciem
sine materia sicut. Cuius species a materia separata non
sit calida nec frigida: non perferret ad cerebri iuuatiu.
Nasus autem consistit inferius ex cartilagine: et superius ex
osse. Naresque distinguuntur per os veniens in medio: sicut
quasi trianguli duo: ut naris vna recipiat supposita
tem a capite descendente: aer inspiratur per alteram. Nasus
aer inspiratus licet ex parte magna descendat ad pulmo-
nem et ad pericardium in aliqua parte ascendit ad cerebri: ut mi-
tiger calorem cerebri accidentalē: qui ex mediis nutriti-
uis et spiritibus ascendit in ipsos. Per immixtos autem odo-
res et vaporiferos efficitur aer leuior propter calorem va-
poris et abilius ad ascendendum. Et quantum ad hoc temper-
naturalem cerebri frigiditatem et humiditatem. Porro sicut
Gregorius mensuris anterior capitis pars dicitur vapo-
ratiua: non quod vapores emittat: sed quia nata est va-
poribus immutari.

De organo ipsius.

Hec organum ipsum dicitur **Hulbernius de con.**
Et ergo cum aliquod corpus odoratum tangitur
odoratum qui est in eo assumit: cui quo nares ingre-
dientur vsque ad foramen quoddam osis nariumque co-
mune premit: ubi quidam caruncule que a cerebro pendent
in modum mamillarum dependent: has penetrat quidam ner-
uus a cerebro exiens: per quem anima partem instrumenti
predicte que pertinet se habet ad hanc qualitatem quod ad alias
vsque ad predictum locum transmittit: que odorem predictum
in se recipiens anime in gustativa cellula illi representat.

Ubi ubi supra. Odoratus itaque sentit vapores qui
a corporibus humidis dissoluntur humidum namque vaporis
miscetur et ad nares ingreditur trabentes illi ad se duo
ventriculi prope cerebri: per augmenta duo mamillarum
vberibus similia: que proprie sunt organum humidum sensus.
Eorumque natura mutatur in humidum vaporis attracti na-
turam: et alteratione humidum sentit mens. Cerebri namque
natura est anhelare: propter aeris frigiditatem attractorem: quod
fit per dilatationem: et superfluitatem emissionem: qui reducti
one efficitur: ut calor naturalis in statu suo custodiatur.
Hec dilatatio respiratio vocatur: per quam odores senti-
untur dum per hoc augmenta vapores odoriferorum cor-
porum: aeri mixti a naris trabuntur.

De eius organum sit frigidum et humidum.

Albertus.
Quia autem ut dicit Gregorius hygenus: vniu-
ersum organum sensus sicut similitudinem quandam et
familiaritatem proprie sensibilia comprehendat

videtur quod organum olfactus calidum et siccum esse debeat
cum odor sit vaporatum sicut: quod olfactus esse sensi-
bile constat. At vero extrario: ut dicit philosophus: natura ce-
rebrum frigida est et humida. Et nos quidem bene procedimus
quod proprie proprie sensibilia sunt ad que comprehendenda apta
nata est substantia cuiuslibet sensus immutari. Cuiusque igitur
contraria nata sunt se invicem transmutare: quod materia
eorum a substantia est vniu-: et odor transmutans olfactum sit
in calido sicco aut vaporatum: erit humidum et frigidum
actu organum transmutabile ab ipso. Si autem obicitur: quod
habentur similitudinem facilius erit transmutatio: dicimus
quod ea que similitudinem habet in toto non transmutatur ad in-
uicem: quod nec agitur nec patitur ad inuicem. Sed quod simbo-
lum habet in aliqua similitudine: et in alia contrarietate illa dis-
cili transmutatur ad inuicem sicut substantiam: ita quod alterum
corruptur. Et talis inuenientia inter cerebri et odorem
esse non debet: quia sicut hoc per eandem alterationem ab
odoribus cerebri: a temperamento recedens: et aial corrumpe-
tur. Nam et vaporibus calidis et sic debet fieri homo ca-
put dolere incipit: propter nimiam cerebri siccitatem: sicut
in fumo carbonum. Ideoque carbones aliqui sale vel vino
respinguntur: ut humidum salis vel vini et ipsis resolutum
temperet siccitatem illius vaporis: ita quod non nimis cerebri
exiccet: propter hoc ergo natura ordinata contrarietates
vel ab odoribus calidis et siccis non immutaretur cerebri:
nisi sicut superius frigidum et humidum. Non autem sicut
frigidum et humidum quod est de suo naturali tempore.

De obiecto eiusdem.

Et ergo odoratus vis sensiva vaporis susceptiva
Aristoteles ubi supra odorabilis rei olfactus
sensus est et boni odoramenti et mali. Corrupti
autem videtur a fortibus odoribus: vel sulphure et assatura
ferida et humisima. Est autem odor sicut sapor: sapor humi-
di. Respirantia sive anhelantia non odorant in aqua: sive
in humidum: quoniam inspiratio necessaria est in olfacto: hoc au-
tem in humidum facere est impossibile. Idem in libro de
sensu et sensato. Odor vero est fumalis euaporatio que est
ab igne. Quare instrumentum odoratum est proprie locus
qui est circa cerebri. Virtute enim calidus ad esse potest are
est materia frigida. Et oculi generatio a cerebro pstat.
Cerebri enim frigidus est et humidus: omnibus partibus cor-
poris. Ad adiutorium autem sanitatis facta est species
odoratus. Frigidum namque exiliente cerebro et sanguine
qui circa illud est in venis exiliente subtili et puro defa-
cili in frigidum: ubi fumositas in frigidum a infirmita-
tem facit. Ascendens autem odoribus ad cerebri: propter
leuitatem caloris qui circa illos est: leuius habere facit
Odoris enim virtus natura calida est. Itaque non consistit
ad nutrimentum odorabile sicut quod odorabile: sed ad sa-
nitatem perferret. Ad enim sapor perferret in nutritior in nu-
tribilibus: hoc ad sanitatem odorabile. Elementa quat-
tuor in odorabilia sunt: quoniam humida et sicca corporum adima-
sunt: nisi commixta odorem faciunt. Actus. Porro
de fontis et odoribus plenus tactum est superius: ubi
actum est de celo aereo et aeris impressionibus.

De medio eiusdem sensus.

Albertus.

Dorso de olfactu ex parte medii dicit Aristoteles
quod medium eius est aer et aqua. At vero quod aqua
non possit esse medium: videtur per ipsas rationes quas in li-
bro de sensu et sensato ponit Aristoteles contra beraclitum:
dicitur enim beraclitum odorem esse fumalem euapora-
tionem terre et aeri communem existens. Et etiam si oia
fumus fierent: nares in omnibus entibus odorem discerne-
rent. Obicit autem contra eum hoc modo: fumalis euapora-
tio non potest esse quod sit in aqua: quod pars est hoc: aer in

aqua et aliens ascendit superius: et similis vapor aeris. **LXV** ergo odor fit fumalis euaporatio non potest esse in aqua. **A**t vero contrario pisces in aqua sentiunt odores et cor rumpuntur fetidis: eosque scilicet odores fetidos fugiunt. **C**um ergo aerem non contingant: oportet quod per medium aque sentiatur: et sic odor est in aqua. **H**eracitus autem errabat dicens: quod odores resoluntur a quolibet ente: propter quod non sunt in medio nisi in aere. **S**implicia quippe non sunt odorabilia: etiam si euaporent. **N**am dicit ibidem **A**ristoteles de sensu et sensato. **A**mplius euaporatio similis dicitur huiusmodi aeris et illius scilicet terre: si enim nec illa sunt: nec illa sunt: volens quod si aer et terra: quorum heracitus euaporatio ratione commune esse dicit: non sunt odorabilia: nec illa euaporatio facta ab istis erit bene odorabilis. **E**t sic patet quod odor non est talis euaporatio. **P**roterea odores sunt in aqua: et in aqua non est aer: scilicet inquitus est mediis odoris. **N**am etiam si aer est in aqua non tamen per eum tanquam per medium pisces odorant: nam nequaquam per ipsum spirant et respirant. **N**am dicit ibidem **A**ristoteles quando autem melis scilicet aer nec ipsa spirant. **D**icitur etiam quidam quod quia odor est fumalis euaporatio: et fumus est vapor terre: ut habitus est superius. **O**dor non resoluitur nisi in terra. **N**os itaque dicimus cum **A**ristotele: quod elementa odorabilia sunt et aethera et per consequens terra sic neque et euaporatio desumales: ut iam tactum est. **E**t quod odor est in aqua et terra et in aere ut in mediis: sic dicunt **A**ristoteles et **A**lgazel et **A**uicenna. **Q**ui autem obicit **A**ristoteles terra heracitus non sic intelligendum est: quod velis odores in aqua non esse: sed ducit ad inconuenientiam. **D**ebet enim ille odores non esse in medio nisi in aere: et a terra resolui. **E**t ex hoc sequitur: cum aer non sit in aqua nisi mixtus secundum quod herbas generari videmus: ex commixtione elementorum in aqua: quod odor non sit in aqua: quod est inconueniens. **F**umalis enim euaporatio non est in aere tali ut in medio: quoniam aer commixtus aliis elementis ad generationem vegetabilium: non est alius sensus medium. **I**nde licet ille non ascendat in aqua: tamen aer purus ascendit: et secundum hunc non sunt odores in aqua: ut iam tactum est. **LXVI**

Secundum quam naturam aer et aqua sunt media olfactus.

Itaque hoc autem queritur secundum quam naturam aer et aqua sunt media: videtur enim quod secundum nullam: quoniam in ipsis sunt tria: scilicet natura dyaphana et natura frigida et natura humida. **S**ecundum naturam dyaphanam non sunt media: quoniam hoc modo sunt visus media. **S**imiliter neque secundum naturam humidam: quoniam odor est principalis siccitatis: nec secundum naturam frigidam vel calidam: quia neutrum communitur ambobus conuenit. **P**roterea dicit philosophus quod odores extinguuntur frigore. **S**ic itaque quod odor ut in medio est in vitroque secundum quod vtrumque est sine odore: tamen odoris receptibile. **S**ic enim et de sono dictum est supra quod hoc modo medium est in aere: scilicet scilicet quod est ab sonum: soni tamen susceptibile. **E**t hinc procedimus quod obiectum est: quod scilicet non sit medium secundum naturam humidam: vel frigidam vel dyaphanum. **S**i vero queratur: **L**ux non sit in aliis corporibus simplicibus que sunt etiam sine odore: dicendum est: quod illa non sunt susceptiva euaporationis odoriferæ: ita quod possibilia sit euaporatio per ipsa. **E**uaporatio autem debilius est in aqua quam in aere: nichilominus tamen est ibi: sicut etiam in aere: debilius est in frigido: quam in aliquo tepore et propter hoc est odor in vitroque. **D**icunt tamen quidam quod in odore licet sit actu siccitatis: mixtum est humidum siccum. **Q**uod secundum quod magis vergit ad humidum est in aqua. **S**ecundum quod magis ad siccum est in aere. **D**icit enim **A**ristoteles in de sensu et sensato. **P**erpicuus autem commune: scilicet aeri et aque est odorabile: ad id susceptiuum odoris: non secundum quod percipiuum: sed secundum quod lauabile et mundabile eudime siccitatis. **I**ntellige quod sicut perpicuus est natura commune per quam suscipitur color in

aere et in aqua: sic mundicia est natura communis qua sentitur odor in vitroque. **S**i autem queritur: utrum odor fiat in mediis partibus et sola mediis immutatio: vel corporis odorabilis cum ipso immutet medium: et non vapor diffundatur cum odore. **S**icimus secundum **A**uicennam: quod est secundum modum vtriusque. **I**n euaporatione quippe dominatur natura aeris: et ideo transmutat aere secundum odorem: ita quod etiam aer recipit aliquam partem rei euaporantis. **S**imiliter etiam transmutat aquam: sicut videmus in dolio transmutari vinum ad odorem eorum que ponuntur iuxta dolium. **E**t secundum hunc modum fieri potest immutatio secundum odorem per longum spatium. **E**xperimentum est in auribus et in gridibus que deueniunt ad cadauera per centum leucas cum ducit non habet nisi odorem. **S**e bis tamen dicit **A**uicenna: quod sunt acuti visus: alii volatus et potius esse quod visum deuenit ad cadauera: et non per odorem. **S**i autem obicitur contra predicta: quod odorabilia post multum odorem attractum leuora sunt et putrescentia: sicut pars in potius. **D**icendum quod reuera non fit odor sine euaporatione fumalis: propter rei odorabilem. **I**deoque illa quidem alienatur ac putrescit per multam odorem attractionem: sed nihil prohibet quoniam ipsa euaporatio postea immutat aera etiam propter hoc quod videris alia euaporatio fiat et ipsa. **LXVII**

Utrum olfactus inuocet sit in animalibus respirantibus et non respirantibus.

De animalibus autem querendum videmus quaedam odorata animalia respirantia: quedam vero non respirantia. **I**nde videtur quod olfactus equiuocatur de respirantibus et non respirantibus. **I**n libro quod de animalibus dicitur quod vis olfactus in animalibus aquaticis clausus sunt: licet enim quidam pisces videantur habere foramina quidam in naso: tamen illa non pingunt visum ad medullam cerebri. **E**t ad hoc assignatur duplex ratio una scilicet quod si aperte essent vis penetraret aqua visum ad medullam cerebri: et infrigidaretur cerebrum: et certine retur animal. **S**ecunda est quod talia animalia frigida sunt parum habita caloris circa locum digestionis. **E**t ideo pauci vapores eleuantur ad cerebrum. **Q**ui si infrigidati fuerint in cerebro pauca erit materia stigmatica: et purgabilis per vias altas. **C**um ergo quedam animalia habeant vias apertas odoratus: odoratus odoratus est equiuocus in istis et in illis. **S**ed dicendum: quod olfactus non dicitur equiuocus in olfactantibus: diuersimode in diuerso naso. **P**roterea enim sensuum passiuæ habent diffinitum per actum et obiecta: sicut dicit **A**ristoteles. **I**tem cum obiectum sit vnum scilicet odor: vnius rationis erit olfactus. **E**t sic dicitur sitas oculorum in habentibus duos oculos et molles et habentibus velamen super oculos et non habentibus: non facit visum equiuocum. **I**ta nec diuersitas nasi: et habere organum odoratus cooptum vel non cooptum facit odoratum equiuocum. **A**mo enim organum non diffinitur aliquid potentia sensibilis: sed potius ab obiecto ut dictum est. **C**um enim potentia sensibilis sit potentia passiuæ: diffinitur habere per actum suum. **A**erium autem habeat ad agente quod est obiectus: oportet quod per obiectum diffiniatur. **P**roterea queritur in hoc: utrum ex qualibus distantia odor et animal inspirans: vel non inspirans: et videtur quod sic. **P**onam enim duo animalia: vnum inspirans et aliud non inspirans in ultimo euaporatio vel immutatio rei odoriferæ. **I**bi enim tangitur et alteratur cerebrum non inspirans: et eundem aere tractat inspirans: ergo odoratur in equali distantia. **Q**ueritur ergo in hoc: utrum inspiratio omnia odorant ex equali distantia: et percipit homo cum aliis animalibus: et videtur quod sic. **S**i enim licet homo cum cane in ultimo euaporatio odoriferi eundem aere tractet homo quem canis: sed ac immutatus odore tangit cerebrum vtriusque et agit in vitroque et alterat ipsa. **S**i dicitur quod non oportet: quod equiuocum animalia odorant: odorant ex equali

Liber

LXXVI

LXXVII

LXXVIII

Distantia: siue sint respirantia siue non respirantia ad sensum odoris. Non enim exigitur nisi equalitas agentis...

LXVIII

Cur homo per odorat ceteris animalibus? Dicitur autem naturalis dicitur: quod homo inter omnia animalia...

LXIX

Cur delectatio in odore propria sit homini secundum se.

Quid autem potest queri: Cur delectatio in odore scilicet se propria sit homini: cum cuius est melius odores sentire...

De diffinitio de gustu? Avicenna ubi s.

Gustus est vis ordinata in nervo expanso super corpus lingue ad comprehendendum saporis resolutos et corporibus pingentibus ipsi: cum permiscetur humor in studio lingue...

De organo gustus? Guilhermus de con.

Et ergo qualitas quedam sapor dicitur. Lingua autem masticamus: succus quidam subtilis cum sapore linguam que spongiosa est penetrat. Nervi vero quidam a cerebro ad linguam descendunt: quos per

instrumenti p̄dicti que saporis est habitus ab anima per nervos ad linguā emittitur que sapore que ibi reperit se recipiens ip̄m anime respicit. **H**abz vbi sup. Gustus sentit humiditatem aquosam que inter naturā vaporis et terre media est in sublimitate. **I**deoq; primi organi est organi nature. id ē lingue rara facta est: et spongie simill' humiditatis saporiferaz nature configurata. **V**enit aut ad linguas a cerebro neru? vnus ex tercio neruoz pari qui in eam distribuitur: et sensum gust? ministrat. **S**aporiferā nanq; res cum ad linguam puenierit: cuiusq; hūo ri obuiauerit: q̄ cui? saporis est: operatur in ea: liquez natura mutatur in ill? naturā. **N**eruo? ē q̄ ad linguam venit: mutat dem illā sentit: et ad mentes defert: sicut in omnibus aliis sibus fit. **LXXXII.**

De obiecto eiusdem Aristoteles in libro de sensu et sensato

Omnino sapor est passio nutriti. **O**loris autem et saporis eadez est fere passio: quia scz ex eisdem primis qualitabz: nō tamen in eisdem qz scz flores odorant delectabiliter: sed nō ita sapunt. **A**marifectus aut sapor est genus q̄ odor: cui? causa ē quia peiorē habemus odoratū ceteris animalibz: et ip̄is sensibus qui in nob sunt. **T**actum vero discretissimum animalibus ceteris: et gust? est q̄daz tactus. **F**rigus et cō glutinatio saporis hebetat: et olfactus destruit. **C**alidum enī qd mouet et generat auferē. **N**utriti qdē pas sio sapor est: id ē siccū cōmixtū cum hūido: qm̄ nec sicuz abiqz hūido: nec hūidum abiqz siccū. **E**t omnia qdē dulcia nutriūt vel supplet: vel cōmixto: sicut enim mediū colozes albi v̄l nigri cōmixtione sunt. et sic saporis a dulci et amaro. **E**t q̄ delectatōez faciūt: ibi cōmixti sūt. **C**alidum aut augmētat et consumit nutritiū: et leue qdē attrahit. **A**marum aut et salsum ppter grauedinē relinquit. **N**atura aque insipida est: sola et incōmixta nō nutrit. **S**ubtilissimumq; omnīū humoz est etiā in ip̄o oleo. **S**ed protenditur oleū plus aqua: ppter lubricitatem: aqua vero tenuior est. **Q**uare et grauius est eam in manu suare: q̄ oleum. **S**apores oēs crassitudine hnt calidum aut crassitūū est. **U**nde et aqua calida apparet incassata. **I**dē in libro de aia: **G**ustus est q̄daz tactus: et ideo nō p̄betur suus sibile p mediū quod sit corp? exuēum: sicut nec tactus: sed p mediū quod sit pars animalis. **E**contrario vero est de sensibz ceteris sicut aut est coloz visibilis: sapor est gustabile: nihilqz recipit sensum saporis sine mediā humiditate: vt salus quia liquidum est et liquifaciuum liqūe. quia scz dissoluit humores qui sunt in lingua. **P**oro lingua non sentit: cū scz aut sicca valde fuerit: aut vald hūida. velut siqz prius gustauerit fortem saporē: et deinde alterum.

A in cōmēto **T**unc enī non sentit saporē scdm̄ propter dominū primi super linguā. **A**ristoteles vbi supra. **L**aboratibz id ē egroris omnia videntur amara qz sentit eam p linguā in humoze tali. id ē amaro submersam. **O**mnia vero tangibilia sentimus per linguas et etiā saporē. **E**st aut fames appetitus calidi et sicci. **S**itis vero frigidi et hūidi. **H**umor aut dulcedo qdā horum est. **A**ctor. **D**e saporibus qz plentis dictū ē supra in tractatu de p̄prietatibus et effectibz aque. **LXXXIII.**

De medio eiusdē sensus Albertus.

De medio in gustu videtur: q̄ sit scz hūidum aqueumq; dicit philosophus hoc esse insipidū. **U**nde sicut aer se habz ad colozē: qd est mediūz in visu: quia nullius colozis est: scz susceptibil' est oīm colozum. ita se habet ad saporē hūidum aqueum: et ita videtur in gustu mediū. **I**dē etiā videtur p **A**uicēnam dicentē: qz gust? eget medio: eo scz quod recipiat saporē: et sic in se nō hnt saporē: et hoc est humor saluus que puenit ex instrumentis saluialibz. **A**t vero contra

ponam: q̄ aliq̄ saporosa p se sint hūida sicut vinū et hū usinōi cetera. **H**ec itaqz per se possunt ad linguā penetrare. et sic nō indigent hūido saluiali: quod videtur i gustu mediū esse. **N**os aut dicim? qz mediū i gustu est mediū aqueuz: aut ex instrumentis saluialibz ab eē trinfeco sumptū. **E**st aut mediū et materia: nō mediū tm̄ sicut aer in auditu mediū est audiēti: et materia soni: et non sicut in visu aer mediū est tantuz: et non materia colozis. **O** hoc dicit **A**uicēna: qz videtur sibi mediū esse: ad hoc vt sapor facilius cōiugatur cum lingua sine quo si posset sapor lingua penetrare: imutaz neruū gustatiūz lingue. **Q**uerit aut **A**uicēna: **S**ic humor scz aque? saporē recipiat in cōmixtione priū rei saporosē: v̄l sine illaz cōmixtione: vics tm̄ p saporis imutationem: qz hūidum ip̄m immutat: sicut coloz aeren. **N**os aut dicim? qz saporē non generat in aliquo tā tum ex hūido: sed oportz plures causas esse. **I**deoqz ad hoc vt fiat actu saporosum: oportz qz partes saporosif commisceantur hūido. **LXXXIII.**

Qualiter gustus sit quidam tactus.

Aia vero dicit p̄bus in libro de aia et libro de sensu et sensato: qz gustus est qdā tact? **D**icē dum est: qz gust? accipitur duobz modis: scz le cundū qz sensus est alimēti: vt in multis locis dicit p̄bus et sic gustus est quidaz tactus quadruplici rōne. **Q**uaz prima est sumpta ex pre obiecti quod est alimēti. **C**ū enī alimētum nutritur p subiam: sicut dicit in primo de generatōe et corruptōe: oportz qz substantia alimēti tā gar illud quod nutritur. **C**um vero nō nutrit nos: nisi ex quo sum? oportet qz ip̄m sit cōmixtū et frigidū calido hūido et sicco: sicut et nos p̄mitti sumus. **E**rgo sic tangat p subiaz sine medio extrinfeco: et imuet per calidum hūiduz frigidum et siccum q̄ sunt qualitates tangibiles: patet qz ex pre obiecti gustus qdā tactus est. **S**ecunda ratio sumitur ex pre materie: q̄ est mediū gustabilez: hoc est hūidum aqueum quod est insipidū. **E**t cum hoc sit vnū tangibile: erit gust? fm̄ hoc qdaz tactus. **T**ercia ratio sumitur ex pre modi gustandi: non enī gustatur aliquid: nisi habendo hūidum lingue cōiunctum cum visio rei gustate. **C**um ergo illa se continēat: vt habetur in q̄to p̄p̄tior: quoz v̄ria sunt siml patz qz ex hoc mō gustandi gust? tactus qdā ē. **Q**uarta ratio est: qz gustus ē tact? in q̄busdam mēbris: sicut in lingua et palato. **T**actus aut est i omnibz mēbris corporis. **E**t ideo dicitur qdā tactus: quasi tactus particularis. **A**ccipitur etiā gustus fm̄ quod est iudiciū saporum. **E**t scdm̄ hoc gustus nullo modo tactus est. **E**t qz per obiectū quod est diffimens sensum: sic distinguitur a tactu: ideo gust? ponitur vnus qm̄z sensuū: et diuerso a tactu diuisus. **LXXXV.**

Qualiter iuxta cor sit instrumentū gustus et tactus.

Aristoteles in libro de sensu et sensato; **I**taqz gust? est qdā species tactus. v̄nō iuxta cor ē instrumentum v̄riusqz scz gust? et tactus. **C**or enī cerebro est oppositum: et est calidissimū partium. **A**lbert? **C**ōtra hoc videt esse sentētia oīm p̄ue auroz: qui diuinitur dicunt neruos sēbiles ori a cerebro: sicut spiritum animalem et gustum esse i neruo expanso in lingua. hoc etiā probat experimētum. quia scz in lingua sentimus saporē et non circa cor. **S**i forte dicat aliquis: qz gust? est alimēti sens? qd digeritur a calore cordis: et habet differentias tact? **I**deoqz dicitur circa cor instrumta sua gust? et tactus. **C**ontra dicit **B**alici? qz digestio fit a calore qui est in epare: et ibidē est virt? digestiua. fm̄ hoc ergo magis debz dici qz gustus et tactus habeat instrumta sua circa epar: qz circa cor. **N**os itaque dicim?: qz duobz modis accipitur gust? vno modo fm̄ quod est iudiciū sapor: vt dicit **A**retho;

[Marginal notes in a smaller hand, partially illegible due to fading and angle.]

in tercio cerebro. Et scdm hoc neru? gustatiuus pncipi
piatur a cerebro: et expanditur in lingua et palato: et sic
no habz instrumtum circa cor: Alto mo fm qd est sens?
alimeti: et sens? comuri ex calido frigidu huido et sicco.
Et quo ad hoc habz instrumtum suuz circa cor. Et per
omnes eandem modu distinguit? in tactu: scz fm quod
iudicium est tangibilu: vel fm quod ipm ragenz nutri
tur tangibilu? Sz d tactu infra dicitur. Ad hoc autz
quod obicitur in strarium: respondeo fm Auicennam
qm in veritate est qdam pparatio ad digestionem nutri
menti in epate: vt dicit Galienus: et Aristoteles non con
tradicit. Sed illa preparatio non pot facere: vt illa mate
ria possit esse cibus: anq recipiat formam a calore cordis
quia sicut cor formale pncipuz e et effectiuu vite i omi
bus mētibz: ita est formale pncipiu nutritiu. Sed tm
in stomacho quedā est pparatio: ad hoc q separat suc
cositas pnsanaria ad impuro ciciendo: qz succositas p
venas quasdam: que miserae qz dicitur: attrahitur ad
epate: et ibi accipit pparationē vltimiorē. Complectiuam
aut formā sibi accipit a calore cordis: et quo ad hoc ta
ctus et gustus dicitur habere instrumta sua circa cor.

LXXXVI.

De diffinitionib? tactus Auicenna.

Tactus est vis ordinata in neruis curis totius
corpis et eius carnis? ad apprehendendū id qd
tangit illud et afficit contrarietate pmutate cō
plexiones et affectionē compositōis. **Algasel.** Sens?
tactus est vis diffusa p omē carnem et cutē: per quaz
apprehēditur calor et frigiditas: humiditas: et siccitas:
duntias: ac mollicies: asperitas et lenitas: grauitas et le
uitas. **Johannes damascen?** Tactus est sensus q
fit in illis a cerebro neruis ad totū corp? Unde tactus
fit a toto corpore: pter ossa et neruos et vngues et cor:
nua et pilos: et alia qdam talia. **Albertus.** Pcedicta
diffinitio Auicēne videtur falsa p hoc qd tangit **Are
stoteles** in secundo libro de aia. q sicut anima sensibilis
perfecto est totius corpis sentiens: ita pres et? sunt p
tium pfectōes. Cum eni tactus sit pars anie sensibilis
fm hoc erit pfectio partis corpis: et ita no erit vis ordē
nata in neruis cutis tot? corpis: et in omnib? carnis?
corpis sentiens. **Aliter** autē contrario videtur tactus
non tm in neruis et carnis: sed etiā in alijs sensuum
organis ordinat? qz fundamētum est ad omnes sūs.

Itos autē dicim? q tactus habet duo de sui rōne: vnus
scz qd est tangibilū iudiciu: et sic est potentia et ps seu
sibilis anime. **Alter** vero esse ac pfectio a qua sumitur
sermo diffinitiu? anie sensibilis: et sic no est pars eius:
sed est id quod cōstituit ipaz et facit esse sibilis animā
Et hoc patz duplici rōne: vna est necessaria: scz qd possi
to tactu ponitur anial. et contrario destruitur tactu de
structo. Non sic autē in alijs sensibus nisi tm in gustu:
scdm quod est qdam tactus. Cum ergo: vt dicit Auicē
na: ppter sensum anial fit aial. tact? erit sensus: propz
quē anial est anial. Cūqz sensibile diffinitiuuz sit aial
tactus erit ille sensus a quo est sensibile qd aial diffinit
Et hoc est qd dicit **Aristoteles** i scdo de ania: viuere p
pter hoc pncipiu. scz vegetabile mēst viuētib? ad est
plantis. Animal autē viuere est ppter pncipiu sensibile.
Sensū autē primo mēst omnib? tactus. Alia ratio est
per similitudinē: sicut eni in partibus anime vegetabil?
generatiua est a qua sumitur et? diffinitio: et est ipsius
pfectio: eoq vnūquodqz dicim? pfectum: dūz facere p
et se tale alterz quale est ipm. sic etiā in pribus anime
sensibilis tactus est esse ac pfectio et? fm genus suum:
eoq animal pfectam anialis naturam habere dicitur:
cū habz tangendi sensum. Cum itaqz tactus sit pfectō
totius animal: oportet ipm esse non tm in organo vno
sed in omnib? pribus corpis: et hoc fm aliquem moduz
qz fundamētum est alijs sensuum. Si autē queritur: que

sit dīa complexiōis et ppositiōis que ponūtur in diffini
tione tactus. Dicendum est fm Auicennaz: q plectio
refertur ad complexiōē membzōz similia. scz carnis et
ossis ac nerui et vene et taluz. Compositio autē refertur
ad compaginādem membzōz dissimilia: vt manū: pe
dum et talium. Et sic poter q compositio super comple
xionem addit. **LXXXVII.**

De tactus non sit plures sensus sed vnus

Et hoc autē qd probat **Aristoteles** in secundo
libro de aia: non esse sensus pter quinqz: constat
tactum vnū sensum: et non plures esse. **Cōtra**
quod tm videtur esse rōnes in eodem libro ab ipso possi
te. Quaz prima est hec. Omnis sensus videtur esse cō
trarietatis vni? vt visus albi et nigri. Auditus grauis
soni et acuti. Gust? dulcis et amari. At in eo quod pot
tangi multe contrarietates insunt: scz calidum frigiduz et
huidum scz et siccum: durz et molle: et hmoi. Ergo tact?
non est vn? sensus. Si forte dicatur: q in alijs sensibus
multe sunt contrarietates: vt in voce no solum acutitas
et grauitas: sed et magnitudo et puitas et aspitās vocis
Et in visu similt? no solum albu et nigz: sed etiā claruz
et obscurz. **Ostendit** **Aristo.** q omnes ille contrarietates
que sunt in auditu et visu reducūtur ad vnum subiectuz
quod est gen? proximi et in auditu ad vocem: et in visu ad
colorem. Et ppter vnitatem generis illius: dicitur vis?
vnus et auditus vn?. In tactu vero cōtrarietates redu
ci non possunt ad vnum proximi genus. Ideoqz tactus
erunt plures. **Irem** Auicenna. **Multe** inquit tangē
di virtutes eē videntur: quaz vnaqueqz strariuz vnt
appropriatur. Nos itaqz dicimus: q in rōne duplici est
tactus: vics in rōne potentie et pris: et fm quod iudiciū
tangibilem est. Et in rōne forme animal fm quod aial
est. **Propz** h ipse sol? inter sensus plurum cōtrarietati
est: cum tm sit vnus sensus fm quod forma est. Sicut ei
generatiua in plantis: q pfectio vegetabilium est: non
est in vna parte corpis plante: sed determinat totū: sic
est forma totius exiens i radice: stipite: ramis: et virg?
nec est secunduz vnum modum: sed pot? scdm multos.
generans folia: ramos: virgas: fructus: semina et plan
tas: sic tactus qui forma perfectia est anialis et no ē ps
nisi per compationes ad opera specialia: sicut etiam est
pars generatiua vegetabil. Non est ergo tactus in vna
parte corpis anialis: sed in omnib? fm aliquem modū
vt infra dicitur. nec est vno mō: sed plurum cōtrarieta
tium apprehensiu? scz omnū illaz q determinant ipm
corpus. scz quod est organū tactus. **Dicim?** ergo: q ta
ctus est sensus vn? fm quod est forma. Est tamē pluri
z contrarietatus scdm opera specialia. **Nec** est simile de ta
ctu et alijs sensib?. **Unde** non sequitur si alii sunt strarie
tis vnus i genere: q tactus debeat vn? esse. **Ad** ver
bum Auicēne respondem?: q reuera plures virtutes
passiue videtur esse tactus: sed eius passio reducitur ad
passionem organi sui: qd est corpus animarū. et tunc ill
lud virtute qdem est plura: sed actu vnum. **Sicut** omne
mētū est potentia plura: et actu vnum. **LXXXVIII.**

De proprietatibus eius Aristoteles in libro d anima.

Tactus qdem ex sensibus primo mēst omnibus
aialib?: et sicut vegetatiua a tactu et ab omni se
su separi potest: sic et tactus ab alijs sensib?. vnus qdēz
sensu vnus contrarietatis esse videtur: vt visus albi et
nigri. Auditus grauis et acuti. Gustus quoqz dulcis et
amari. In eo vero qd tangi pot: mltē sunt contrarietates
vt calidū et frigidū: siccum et huidum: molle et durum
et hmoi. Omnia vero q tangi possunt sentit lingua fm
eandem ptem et etiam hūorem. Itaqz sensus alimēti ta
ctus est: siccis eni et humidis: calidus et frigidis alimē
omnia viuētia: **Deum** autē sensus tactus est scilicet
per se: sed alijs sensibilib? p accēs. **Nihil** eni in alimēti

quam non habet neruus. vt videtur Aristoteles velle. Ad hoc aut quod pbat Aristoteles carnē esse mediū dicitur: q̄ reuera maiorem habet mediū rationem caro q̄ neruus. Sed non est mediū qd̄ prius immutetur tem pore sicut etiam ibidem dicitur ab ip̄o Aristotele.

LXXXII.

Utrū dolor corpis ac delectatio sit sensibili secundum tactum.

Et his itaqz parz solutio cuiusdaz questiois scz de dolore qui sentitur in solutoine continuitatis: et de sensu delectatiois ex aliquo tactu: sicut est in cotu. Utrū ista per se sint tangibilia. Nā si dicitur q̄ per aliud. hoc est: per calidum vel frigidū vel humidum vel sicum. quod parz esse falsum. Nā ille qualitates in corpe sentiūtur equaliter. Solū vero cōtinuitas sentitur in dolore non equaliter. Dicitur ergo q̄ tactus nō sentit talia put est actus completioari corporeis: sed prout est pfectio corpis composuit in dissimilū? mēbris sic enim sentit dolorem in verberebus: et delectatioē in amplexibus. Augmentatur aut in cotu sensus delectatiois: eoqz semen subtilissime neruos tangit. Itaqz patet q̄ sensus delectatiois inq̄rum est delectatio: et doloris inq̄rum dolor: nō est nisi in tactu: vt dicit Auicenna. Cum enim visus videt pulcrum delectatio nō generat in potentia visiva que affixa est oculo: sed pot̄ in anima apprehendere pulcritudine rei vise. Et similr est d̄ auditu et odoratu. Et ideo cetera animalia ab homine nō ml̄ tum diuicunt delectatioibus colorz et sonoz et odorz. Gustus aut quāday habet delectatōem: sed nō est per se ipsius delectatiois: sed pot̄ sapozis. Tactus aut p̄p̄t obiectum habet dolorē et delectatōem in sensu: et p̄pter hoc ip̄e solus per se delectatur et dōlet. Alii aut om̄s p̄ accedunt. hinc est etiā qd̄ dicit Aristō. in quarto ethico: rum: q̄ calitras non est i gustu inq̄rum iudiciū est sapo rum: sed inq̄rum est qdam tactus. Delectatio autē cibi nō est obiectū gustus: inq̄rum iudiciū est sapoz: sed inq̄rum est qdam tactus. Instrumētū aut tactū iudex ē tātibū illi dissimilū sibi: sicut mediū iudex est extremoz excel lentius. Et illud instrumentū anteq̄ tāgat potentia est sicut tangibile: et cum tangit fit actu huiusmodi.

LXXXIII.

Solutiones quarundam questionum circa tactus sensum

Et predictis etiā patet solutio p̄dictaruz duaz questiois q̄ solent fieri circa tactum: scz cur hoc meliq̄is est tact? ceteris animalibz. Et cur carnes molles in tactu bñ apte sunt mente et ingenio. Hō enim in complexioe magis ad equalitatez accedit: ideoqz minimas tangibilibz differentias ab equalitate recedē res subtilissime sentit: eoqz habent p̄tinetatem ad sue p̄plexiois equalitate. Similr carnis mollicies equalitate maiorem indicat complexiois: et in nobilitate cōplexioe nobilitas est dispositio mēris. Ideoqz molles corpe apte sunt mente. Et per hoc etiā parz quartē questiois que fit a philolophis solutio: scz cur homo tactum habet certiozem q̄ alios sensus. Cetera vero anī malia eonuerfo. In homine siq̄dem tota complexio corpe accedit maxie ad equalitate: et p̄pter hoc impos sibile est. vt partes sui corpis omnino deparentur a natura elementi simplicis. cum ergo organa sensuū alioz sint d̄ natura simplicis elementi: in homine erūt nō omnino deparata: et p̄pter hoc alios sensus habebit bebetio res q̄ tactum. In aliis vero animalibz q̄ recedunt a tēpamento: sed magis accedūt ad frigidū: consequēs est vt magis clarificentur in oculis. Et si magis accedūt ad calidum sicum p̄sequens est: vt magis subtiliteur corpe odoratus. Uterius ex his parz solutio quinte questiois quare homo sapientissimū est animalū. Bona enim dispositio in tactu: bonā dicit dispositioē simpliciter et in

toro: et inq̄rum corpus est organū anime. Sed bona dispositio in organo alioz sensuū: non dicit nisi bonaz dispositioē fin quid: et in comparatōe ad vnaz p̄tem tanq̄ anime. P̄terea bonū tactus subtiliter cognoscit causas omnū sensibilibz: que sunt qualitates sensibiles. sed alii sensus nō agnoscūt nisi vnū sibile tm. LXXXIII.

De sensuualitate. Hugo vbi supra

Sensuualitas ea vis anime est: que corpe vegetat et p̄ corpis sūs ista exteriora sentit et discernit. Sensuualitas sensus et ymaginatio tam corpis q̄ anime dici possunt. Sensuualitas corpis est qday vis ignea. Sensuualitas sensus est animalitas. Sensuualitas anime est inferior: vis eius: que secum trahens sensuualitatem carnis velut famulaz obediētem sensus: et imaginatioes facit: easqz in archa memorie reponit. **A**cro. Differt aut fantasia et sensuualitas: quia fantasia est vis fin quam apparet aliqd̄ esse bonū aut malū. Sensuualitas vero vis scdm̄ quaz p̄cipitur esse bonum vt nunciat malum. Diuiditur aut p̄p̄t ratio contra sensuualitatem: intellectus contra fantasia. Quidā etiā diuidūt sensuualitate sicut et ratōes i duas p̄tes. scz inferiores: q̄ mouet ad illicita. Et superiores q̄ ad licita et corpe pot̄ necessaria. Prime mor̄ pena est et culpa. Secunde vero si est moderat: nec culpa nec pena. Sed si immoderatus eius ē et culpa et pena. Tripliciter aut accipitur sensuualitas: aliq̄n pro vi sensuualitate inferiori quam vocat Aristoteles sensum cōmūne: scz virtutem quandam cui creduntur om̄a sensibilia: et discernit a singulis singula. Aliquando enī pro vi moria interiori: que intenditur i quoz sensus corpis et appetit. Aliquādo etiā pro inferiori p̄te rōnis: que circa sensuualitate negotiatur.

LXXXV.

De virtū aie sensibilibz interi? apphensibus

Auicenna vbi s̄ **U**trū aut sensibilibz intus apprehēditur quedā apprehēditur formas sensibilibz rez: vt sensus interior post exteriorē. Primo enī sensus exterior apprehēdit formā: et postea reddit eam interi ori. Sicut ouis apprehēdit formā lupi: id ē figuraz et colorē: sed hoc primo exteriori sensu: deinde interiori. Quedam aut apprehēdit intentōes. scz vt estimatiua et memoratiua. Q̄ enī occulte vires absqz sensu apprehēdunt hic vocatur intentō: sicut ouis ex visione lupi apprehēdit intentōem inimici siue inimicitie et qua accidit vt eū pauēcat: et ab eo fugiat: licz hoc nō apprehēdit sensus vilo modo. Et talis intentō alias d̄r cognitō eti citatiua. Item quedam apprehēdunt et opantur simul: quedam vero nō opantur. Apphendere opando est d̄ actionibz alioz: virtū interiorz alioz formatū et intētionum comp̄hensarū cum aliis componere: et aliquas ab aliq̄bz separare. Apphendere aut non opando est cum forma vel intēto d̄scribitur in vicium: ita vt in ea nō possit aliqd̄ agere vilo modo. Item qdam apprehēdit p̄cipaliter: cū scz forma acquiritur aliquo modo ad inquisitōes: que accidit rei p̄ se. Quedam vero secunda rio cum vices apphensio v̄l acquirō rei est ex alio qd̄ eas induxit. **J**ohannes de rupella. Utrū intrinsecus apphensibilū quedam apphēdit sensibiles formas sicut sensus cōmūne et ymaginatō vel ymaginatiua. Quedam intentōes sensibilibz: vt estimatiua et memoratiua. Item harum et illaz quedam apphēdit et operatur: vt sensus cōmūne: excogitatiua: estimatiua. Quedā apphēdunt et nō operatur: vt ymaginatio et memoratiua. Item quedā apphēdit p̄cipalr: qdam secundario. In apphensione formaz sensibilibz p̄cipalr apphēdit sūs cōmūne cū sūs exterioribz. Secundo vero virtus ymaginatōis et virtus ymaginatiua. Similr in apphēsi one sensibilibz intētionum p̄cipaliter apphēdit virtū estimatiua siue memoria.

C. LXXXVI.

De numero earum et ordine. **A**uicem. vbi s.

Itaqz virtum sensibilium intus apprehendentium prima est fantasia: que est sensus communis. Et est vis ordinata in prima concavitate cerebri: p se ipsam recipiens omnes formas que quinqz sibus inprimur eius redduntur. Secunda est ymaginatio vel ymaginativa: que est vis ordinata in extremo anterioris concavitatis cerebri: retinens quod recipit sensus communis a quibz sensibus: et remanet in ea post remotionem ipsorum sensibilium. Non est enim eiusdem vis recipere et retinere. Nam et aqua potentiam habet insculptores et depictores ac figuras recipiendi: non autem retinendi. Itaqz sensus exterior apprehendit formam illic vbi est. Sensus autem communis apprehendit eam illic vbi fuit: et quasi illic esset. Imaginativa vero siue formativa apprehendit et format eam: quous destructa sit res que iam abiit. Tercia est cogitativa: que est vis ordinata in media concavitate cerebri vbi verus est: soletqz aliquid de eo quod est i ymaginatione eius alio componere: et aliquid ab alio dividere si voluntate. Hec siquidem vis spiritum ad animam rationalem. id est humanam spectat: cogitativa dicitur: spiritum autem ad animam sensibilem. id est brutalem dicitur ymaginativa operans ad differentiam scilicet predictam que predicta est ymaginativa siue formativa retinens. Quarta est vis estimativa que est ordinata in summo medio concavitatis cerebri: apprehendens intentiones non sensatas a formis et speciebus non sensibilibus que sunt in singulis sensibus: sicut in ovis est vis iudicans: quod ab hoc lupus scilicet viso per elicitationem inimicitie fugiendus est: et quod huius agni per elicitationem similitudinis conaturalis miserendum est. Unde dicitur autem etiam hec vis operari compositionem et divisionem in ymaginativum. Quinta est vis memorialis vel reminiscibilis: que est vis ordinata in posteriori concavitate cerebri: retinens quod apprehendit vis estimativa de intentionibus non sensatis singulorum sensibilium. Huius itaqz comparatio ad vim estimativam talis est: qualis ymaginationis ad sensum. Et comparatio huius virtutis ad intentiones: qualis illius ad formas sensatas. De sunt ergo quinqz virtutes anime sensibilis intus apprehensivae quarum prima est forma recipiens. secunda eam retinens. tertia operans. quarta intentiones apprehendens. quinta easdem retinens. C. LXXXVII.

De sensu communi vel phantasia.

Johannes de rupella. **U**bi autem sensibilis interior: dicta est sensus communis: eo quod ipsa sit principium communis iudicii obiectorum sensibilium exteriorum. Sensus enim exterior res particulares sunt: et secundum ipsos est de sensibilibus particulari iudicium. Cuius enim visus nesciat iudicare de sapore nec de odore et ceteris per se: sed solum de colore: non poterit dicere vel iudicare quoniam color non est sapor: quia de sapore nihil novit: et sic de ceteris. Erat ergo unus sensus communis omnibus: apud quem erit commune iudicium de sensibus omnibus. Preterea sunt quedam que percipiuntur a pluribus sensibus: et magnitudo. motus: et quies numerus. et per se. Sed constat quod hoc non est per naturam propriam: quia secundum illam differret: non in aliquo convenirent: nisi per naturam sensus communem existentem in eis vel moventem eos. Est ergo duplex natura sensus: particularis et exterior communis et interior. Preterea in sono consistunt vires sensuum exteriorum: et constat quod operatur quedam vis interior. Est ergo una vis sensus interioris que est communis ad ipsam enim recurrit vires particulares in sonno: et ab ipsa sicut a formali principio fluunt in vigilando. Tres nota quod hec vis in quantum consideratur ut natura quedam dicitur fantasia: et non est obediens rationi. Virtus autem sensibilis interior subdividitur per quinqz differentias secundum Auicem: prima est fantasia: que est comu-

nis sensus. secunda ymaginatio. tertia ymaginativa. quarta estimativa. quinta memorialis. Sensus autem communis est vis ordinata in prima concavitate cerebri: recipiens per seipsum formas que imprimitur quinqz sensibus et reducitur. Hec autem virtus est eorum omnium sensuum: et a qua derivantur ut rami. C. LXXXVIII.

Cuz dicatur sensus communis.

Dicitur autem hic sensus formalis et communis. Communis secundum duos modos: uno modo in quantum communiter habet conuertit super actus sensuum particularium: prout dicitur: video quod audio: et audio quod video: et video quod odor: et similia. Alio modo secundum quod habet conferre sensibilia diversorum sensuum: ut offeratur album dulci: vel sapor: quoniam hoc non est illud. secundum ergo duos tactus quorum primus est absolutus: secundus comparativus: de sensu communis. Sensus vero formalis dicitur in quantum format: siue formam receptas per exteriorum sensuum retinet absentem. Alius vero placet: ut sensus communis dicatur formalis ratione siue forme apprehensivis: que est sensibilibus communis que sunt magnitudo quies numerus. et cetera. **A**liber? Cuz itaqz quilibet sensuum propriorum recipiat sensibile sibi appropriatum. sensus ille non habebit rationem propriam ad quas referatur omnia sensibilia sed habebit rationem communem. Preterea videtur: quod alia ratione ymunitatis dicitur sensus communis. licet enim color differat a sapore et odore et sic de aliis. nichilominus tamen habent subiectum commune. Idem enim subiectus est: in quo est color: odor: sapor: sonus: et similes tactus. Cum ergo sensus communis per se immutetur a magnitudine subiecti: que commune subiecti est omnibus sensibilibus. hec erit quedam alia ratio communitatis eius: Preterea tertia ratio communitatis eius est quod sensus proprii referuntur ad ipsum ut ad unum centrum omnium sensuum: ut dicit Auicem. Cuz ergo id quod referuntur ad plura non possit esse cum aliis propriis: eorum proprium est quod vni soli conuenit. hec videbitur tertia ratio esse communitatis sue. C. LXXXIX.

Quae sunt necessitas ponere sensum commune

Dicit autem Auicem: quod inibi cogit nos ad ponendum sensum commune: nisi quia nullus proprius sensus discernere potest idem et diversum inter sensatas per compositionem et divisionem. Ideo iterum sensata sensus commune ponere: qui dicat album esse dulce: vel non esse dulce: et ita de aliis sensatis. Quod autem nullo sensu proprio discerni possit sensibilibus compositio vel divisio secundum affirmationem vel negationem. probatur per rationem in seculo libro de anima: cum dicitur: sed etiam hec est sententia: uno aliquo discernimus et sentimus: quia conueniunt et differunt album et dulce. Ergo necesse est quod hoc sit aliqua vis anime. Cum autem commemorata et differentia illos sentiantur cum praesentia materia: secundum quod illa sensibilia sunt: alio iudicium non erit fantasia vel aliquid virtutis interioris que sine praesentia materia discernit. Sed quod tactus diversis generibus habet sensata. que etiam sunt cause aliorum sententiarum ideo possit aliquis credere: quod hoc etiam fieri tacitum. et ideo probat quod non: quia sic caro esset vltimum ut medium tangendi talia: et tunc non sentiremus alteritates talem nisi tangentes: quod patet esse falsum: quod ponimus alteritatem inter colorem et sonum quorum scilicet neutrum tangimus. Et dicit hic caro vltimum et pre tangens non tangibilis: haec vbi tangens et tacti vltima sunt simul: ubi vltimum tangens est caro. Et his autem adhuc dicere posset aliquid: quod hoc iudicium non fieri vno: sed diversis sensibus separatis. Et probat quod non: quia tunc sic fieret: ac si ego album vero dulce sentirem. Et hoc neque nosset scire alteritatem. Et si datur in hoc: quod comparationem ponens inter aliqua iudicium de vtroque comparationis quod comparat. Unde necesse est quod vnum et idem dicat iudicium hoc. Et quod simile est in intellectu speculativo de vero et falso. Et in practico

Libr

Marginal notes on the right side of the page, including a large initial 'S' and various smaller annotations.

De obiecto eiusdem.

Porro de obiecto sensus comunitatis pars: q. Aristoteles in secundo libro de anima enumerat quatuor sensibilia communia: scilicet motum: quietem: figuram: numerum: et magnitudinem. Unde potest queri cuius locus et tempus sunt quietis: quo sensu percipiatur locus singularis et tempus singularis. Similiter potest queri de oratione. Præterea cum tempus sit quietas per se: videtur magis esse sensatum illius cuius est quietatem apprehendere: quod motus qui est quietas per accidens. Item quædam cum sit primario motus: videtur non apprehendi nisi per motum: sicut nec silentium nisi per sonum: et ita non erit per se sensatum. Similiter figura cum sit qualitatibus species: non videtur ad sensum communem pertinere: cuius est apprehendere quietates singulares. Nos autem dicimus: quod sensus communis ponitur: ut dicitur est: propter compositionem et distinctiōem propriorum sensibilibus. Adcirco multiplicatur et obiecta secundum quod per ea potest distinctiōem ponere vel diversitatem inter propria sensibilia. Hec autem distinctiōes vel diversitates ponuntur in sensibilibus consideratis secundum se: vel secundum fieri. Cognoscitur enim sensibile idem vel diversum utroque modo. Et si consideret secundum esse: aut ergo erit principium per quod diversitas ponitur: et sic erit numerus: aut per quod distinctiōes ponitur: et hoc modis duobus. Uno modo scilicet communitate ad sensum intrinsecam et extrinsecam: et sic est magnitudo. Hec enim venit in se qualitates gustus et tactus: que sunt intrinsecæ et qualitates visus et auditus: que sunt extrinsecæ: et qualitates odoris que sunt medicæ. Alio modo proprie quo ad extrinsecam: et sic est figura. Est enim figura exterior: terminatio quantitatis in qua ut in subiecto videtur extrinsecam sensibilia: si vero sensibile proprie consideratur in fieri cognoscitur idem vel diversum cum aliquo sensibili per commune sensatum. hoc erit secundum duplicem modum: videlicet potentia vel actu. Et si quidem potentia tunc erit quies. Si vero actu tunc erit motus. Porro si queratur utrum ista quatuor sunt eadem sensibilia communia: dicendum est quod ita. Si autem contra obicitur: quod dicit Aristoteles in secundo de anima: quod motus sensatum? alia omnia: scilicet quod motus sit sensibile primum et alia sunt per posterius sensibilia: ita non erunt omnia eque prima: Respondetur quod illius verbi duplex est intellectus. videlicet scilicet quod omne sensibile non sentitur secundum actum: nisi secundum quod immutat organum sensus. et hoc immutatio est quidam motus: sed iste non est Aristotelis intellectus: aliter vero est quod motus alia omnia per se coniungit materie sensibilibus. Ergo sensus est Aristotelis: quod motus per alius habetur sentientis: actu nisi unum sentitur sine alio.

CXV.

Adhuc de eodem.

De tempore dicimus quod reducitur ad motum ut ad causam suam et subiectum quod etiam proprietatis est ipsius et ideo sentitur in illo. Locus autem cum sit species magnitudinis sub magnitudine comprehenditur. licet enim mensuratur intra et extra diversas factas: ut continui species eorum in predicamentis aliam speciem quietatis esse locum quod lineam vel superficiem. Aristoteles dicit: non tamen faciunt diversas species sensibiles. Ratio autem secundum materiam est corpus: quia ut dicitur Philosophian? Hoc est aer tenuissimus scitus. Sed secundum quod est consequens motui fractivum aeris est quantitas: que est proprium sensibile auditus. Porro secundum quod mensuratur indivisibili quod est elementum vel substantia secundum diversos respectus: sic est quantitas discreta: cuius perceptio reducitur ad perceptionem numeri. licet enim quantum ad species differentia sit inter numerum et orationem. Et ex hoc etiam quod in numero iteratio eiusdem unitatis secundum substantiam constituit numerum. In oratione vero nihil idem reiteratur secundum substantiam. Nichilominus tamen numerus proprie accipitur sensatum commune nichil aliud est quam divisio continui. Divisio autem hoc potest esse uno vel diversis. unde discretio numeri

secundum quod est sensatum commune commune est ad omnem divisionem prout continui per quam divisionem diversitas cognoscitur esse sensata que sunt in ipsis. Ad aliud dicendum: quod quies non accipitur hic tamen ut privatio motus. Sed etiam prout est instrumentum per quod ponitur diversitas inter duo sensibilia: quorum unus est in esse: et aliter in fieri. Ad aliud dicendum: quod figura secundum substantiam species est quidam magnitudo: sed secundum esse species est quantitas. Que tamen qualitas non est nisi circa quietatem: et sic reducitur ad predicamentum quietatis. CXVI.

De actu eiusdem Actor

Huius vero sensus communis secundum quosdam est apprehendere sensibilia communia que quatuor sunt scilicet motus quies numerus figura magnitudo. Quorum tria prima communia sunt sensuum particularium: duo ultima sunt duorum insensibilium: videlicet visus et tactus: videtur Aristoteles. Albertus. Tres autem actus sunt sensus communis: ut probatur rationibus philosophi: sed non eodem modo educuntur sensui communi. Apprehensio est sensatum sensus communis est actus suus per se: et per illum diffinitur. Apprehensio autem sensatum proprium convenit ei per posterius: scilicet in quantum sensatum proprium est in sensatum commune ut in subiecto. Sed apprehensio actuum convenit ei per actum: scilicet in quantum unusquisque proprius reducitur ad ipsius. Sicut enim dicitur Antic: omnes sensus proprii orientur a primo: et revertuntur ad ipsum cum lucro. Huius sensus communis habet plures actus: unus est componere et dividere sensata propria cum sensato communi et ad invicem. et hoc actu accidit ei mentiri et verum dicere. Quando enim componit secundum quod est in re tunc verum dicit. Quando vero aliter quam est in re: tunc mentitur et decipitur. sicut quando componit actum mellem ad sensum fellis: mel est fel arbitramur propter deceptores. Porro sensus proprii veri quæ sunt quatuor: nihil componit. Et licet sensus communis moveatur a sensibilibus propriis tamen decipitur non secundum quod movetur ab ipsis: sed in quantum componit sensata propria. Itaque prout est in re simpliciter: ob hoc non decipitur. sed ab eo quod sensus communis addit supra rem quod est compositio et divisio sensibilibus. CXVII.

De imaginacione Hugo ubi supra

Quedam autem ignea vis acre tempata a corde ad cerebrum ascendit: ibique colata et purificata per instrumenta suum egrediens et contactu interiori formata quatuor sensus facit. Porro ipsa vis ignea que exterius formata sensus dicitur: eadem formata per ipsa sensuum instrumenta per que ingreditur et in ipsis formatur natura operante introsum ad cellam sanctam vis reerabitur et reducitur atque imaginatio efficitur. Postea eadem imaginatio ab interiori parte capitis ad mediam transiens: ipsam anime rationalis substantiam contingit: et excitat discretiōem intantum iam purificata et subtilis effecta ut immediate spiritui coniungatur: veraciter tamen naturam corporis retinens. Que quidem imaginatio in beatis animalibus fantastica cella non transgreditur. In rationalibus autem purior fit: et vis ad rationale et incorpoream anime substantiam pertingenda defertur et progreditur. Est itaque imaginatio similitudo corporis. per sensus quædam corporis et corporum contacte concepta. atque per eorum sensuum introsum ad partem puriore corporis spiritus: reducta eorum immissa. In summo sensus corporalis spiritus et tunc rationalis corpore informis et rationale contingens. Spiritum corporeum voco de rem vel potius ignem: qui per sui subtilitate videri non potest: et corpora interiora vegetando vivificat. Jobannes damascenus. Imaginatio est passio irrationabilis: que ab imaginabili aliquid fit. Sicut anima vero est inanis passio que irrationabilis: anime nullo imaginabili facta est. id est cuius imaginacioni non respondet res. CXVIII.

[Marginal notes in a smaller hand, partially cut off on the right edge of the page.]

[Marginal notes on the right edge of the page, including a section header 'De imaginacione' and further commentary.]

Item de imaginatōe siue fantasia.
Arestoteles in libro ij. de anima
Omnis qd̄ habet sensus habet et fantasia et appetitum. Siue scdm̄ alia translationem ymaginatōnem et desiderium. Est autē ymaginatō siue fantasia motus a sensu qui est in actu siue scdm̄ actum facit. Et hoc quidem sine sensu nō fit: sed differt a sensu: quia sensus aut potentia est aut actus. vt visus et visio. Sed quādoq; ymaginatur aliquid qd̄ neutrum est: vt in somniis. Item sensus semper est p̄ns: id est semper fit cum p̄sentia rei sibi sibi. Imaginatō vero nō: sed fit etiā clausis oculis. Preterea sensus qd̄em veri sunt. Fantasie vero plures falsae. Siue hac quoq; id est ymaginatōne nō sit opinio: sed differt ab ea: qm̄ haec qd̄em in nob̄ est cō voluntas: opinio vero non. Item fantasia multo bestius inest. Opinioni vero fides imberet: que nulli bestiarum inest. Idem in libro tercio. Fantasie qd̄em omnis: aut est sensiblis aut rōnalis. Sensiblis etiā irrōnablis inest animalib; . Desideratua siue cognitua rōnalis libus t̄m̄. Eligere namq; facere hoc aut hoc: est d̄ actōe cognitua: non scz ymaginatie. **I**dem in cōmento. Omne ergo ymaginans: aut habet illā formā imaginatua: quā mouetur et sensu: aut ex cognitōne. In homine qd̄es ex cognitōne mouet. in aliis aut animalib; ex sensu. **I**ohannes de rupella. Imaginatō est virtus sensiblis interior: que scdm̄ ordinē virtutis principuz est sensu exterior. Unde organū ipsius: vt dicit dama scdm̄: est anterior venter cerebri: a quo: sicut dicit Augustinus: originem habet nerui qui sunt organa sensu exterior. Secundus autē ordinem actuum posterior est imaginatio sensib; exteriorioribus. Nam sicut dicit Basilius: p̄ sensum constituitur passio que dicitur ymaginatio.

XXIX

De estimatōe.

Nec de imaginatōe siue cogitua. Consequēter dicēdū ē d̄ duab; virtutib; sequētib; plus scdm̄ scz estimatua et memoratua. Est enī estimatua: vt dicit Auicenna: vis ordinata sicut in summo concavitatis medie cerebri apprehendens intentiones sensibilibus sicut est in oue diuidit̄e q̄ a lupo ē fugiendū. Est autē ista virtus transtendens: qz apprehensio sua nō est forma rōnis sensibilibus materialib; sed immaterialib;. Bonitas enī et malicia conueniēs et incōueniens vtilis et nociuum in se sunt res nō materiales: nec cadentes in sensu: ceteri ordinamē sunt actiua sensibilibus rōnis: et ideo dicuntur intentiones sensibilibus rōnis. Hoc autē virtus ē estimatua: que est quarta virtutū sensibilibus interior. Mora ergo qz estimatua vtilius et nociuus fit in trib; modis. Primus modus est ex causa vtilis naturalis: sicut accidit i puero: qui cū eleuatur ad standum est estimatua debet purgari a leuitate: qz statim ille claudit: anteq̄ cognoscat qd̄ sibi accidit ex illo. Et sicut ovis timet lupum naturaliter et leonem anialia: et aues etiam accipitrem: qz estimatua nociua. Secundus modus est per experientiam: sicut accidit cum animal habuit dolorem aut delicias ab aliqua re: cuius forma descripta est in virtute formali siue ymaginatōne. Et intentiones vtilitatis vel nociuitatis describitur in mēoria. Statim vt apparuerit res illa extra: erit in estimatōne nociuitatis et malicie. hinc est qz canes terrentur a fustibus et lapidib;: quia estimatua haec nociua. Alii dicuntur offibus: qz estimant ea delectabilia. Tercius modus est ad modū similitudinis p̄ proprietatē quandā: sicut cum res habet aliquam formā cōiunctam cū intentione estimatōnis in aliquo sensibilibus: sicut accidit in pomo cū est coloris cocine: quod est matux et dulce et ideo cum videmus pomum cocineum estimamus dulce. **I**dem ergo modis fit estimatua.

C. A.

De memoria et obliuione.

Seunda virtus est memoratua: que est vis ordinata in posteriori concavitatis cerebri: retinēs quod apprehendit vis estimatōis de intensib; bus sensibilibus. Et autē memoria coactuatio sibi et intelligibilibus. Cum ergo r̄spos. id est formalis coactuatio que op̄nata est et coactuatio intellectus: custodit: memorari dicitur. **O**portet autē scire qm̄ intelligibilibus susceptio non fit nisi ex disciplina et naturali ingenio: non enī ex sensu. Nam sensibilia qd̄em fm̄ seip̄s cōmendantur mēorie. Rememoratō autē dicitur memorie deperditae obliuione restitutio. Obliuio autē est memorie ablatio. **D**ugo vbi sup̄. Memoria est anime vis accepta retinens: p̄terea re p̄ntans. Elapsa recolligens. Ipa est p̄sors et cooperatrix etiā rōnis: quia sine illa ratio nec ad incognita p̄cedere nec cognitorū scientiam p̄t retinere. **C**ullius in libro de oratore. Memoria est thesaurus oīm reruz: que nisi cultus cogitatis inueniunt dispositiqz reb; adhibeatur oīa etiā si placata fuerit: i oratore: sūt peritura. **A**rest. in libro de mēoria et reminiscētia. Non sunt autē idem memoratua et renunciatua: sed vt in multis memoria biles qd̄em tardi sunt: renunciatua vero voloces et biles discētes. Est autē memoria nō sensus neqz opinio: sed hoc cuiusdam habitus et passio cuius fiat tempus id est in relatiōe ad tēpus: nec p̄sentis est memoria: sed sensus. Sensu enim neqz p̄teritum nec futurū cognoscim;: sed t̄m̄ p̄sens. **P**resentis ergo ē plus: futuri autē spes: facti vero memoria. **U**nd post tempus omnis mēoria fit: id est post apprehensionē tempis vel post tempus scz in quo prius fruebatur ip̄s sibi. Et sicut non ē intelligere sine fantasia: sic et memoria q̄ est intelligibilibus non ē sine fantasia. **A**ccidit enī eadez passio intellectui: qz ip̄i discretioni alias descriptōi. id est sensu p̄muni: quare intellectus qd̄em fm̄ accēserit scz fantasia: per se autē primi sentit: id est plus cōmuni. vnde non solum inest omnib; sed et ceteris q̄busdam animalibus. **I**n autē intellectua: p̄mū est non vtiqz alioz animalū esset. **E**iusdem itaqz partis aut sunt fantasia et memoria. **I**n melancholicis autē fantasia mouent maxime. **I**taqz possit remitti deficientes itelligētia: magis autē renunciatua sunt: q̄cunqz ordinatōnem habent aliā quam sicut doctrine.

XX

De virtutibus sensibilibus. **A**uicenna vbi s̄
Numa sensiblis vt sup̄ dictum est fm̄ p̄mum modum habet duas vires scz motua et appetitua. Et sicut appetitua sic et motua duplex est: aut quia imperat motui: aut quia efficit motū. Imperans motū est vis appetitua. Cum enī ymaginatur formā q̄ appetitur aut respicitur: imperat alii motui vt moueat. **S**z habet duas partes vnam q̄ imperat vt appropinquet ad id quod putat necēssarius. et hec dicitur concupiscibilis. Aliam que impat ad repellendū id quod putatur nociuū: et hec vocatur irascibilis. **A**ur etiaz corrumpēs appetitu vincendi. **H**is autē efficiens motum et vis infusa neruis ac musculis: et trahens cordas et ligamenta cōiuncta neruis versus principū aut extendens et relaxans in longum atqz cōvertens et cōuerso contra principū. **C**unqz trahit sūt irascibilis: qz fugitur quod molestat. **C**um autē relatur seruit concupiscibilis: quomā appetitur qd̄ delectat. **A**lbertus. **C**ōcupiscibilis proprie vis est sensiblis anime: cuius p̄p̄t̄ finis est in sensu delectabile. Imperatqz motum ad cōsuetudinem illius. **I**n homine qd̄em rōnis cuius impium imperat cōcupiscibilis et irascibilis: coq; ad ipsam ordinatur: vt legitur in primo et bicoz. **A**c in genere sensibilibus impat potentia concupiscibilis et irascibilis et hoc in omnibus animalib;: quia etiam in homine non de necessitate sequitur imperiū rōnis: sed imperat per seip̄m sicut

De qualitate somni et eius causa. viii.
 De causis oppositis somni et vigilię. ix.
 De dispoſitione anime et corporis in dormiendo. x.
 De causis efficientibus somni. xi.
 De prima et causa que est euaporatio nutritiui. xii.
 De nutrimento illud est sanguis. xiii.
 De hac prima causa somni questio Aristotelis. xiiii.
 De eodem. xv.
 Utr euaporatio nutritiui sit in omnibus animalibus causa somni. xvi.
 De causa somni que est labor. xvii.
 De eodem. xviii.
 De tertia que e egritudo. xix.
 De quarta que est eras prima. xx.
 De eodem. xxi.
 Obiectio contra predictam causam. xxii.
 De quinta causa que est calor in substracto. xxiii.
 De sexta causa que est studii attentio. xxiiii.
 De septima causa finem. xxv.
 De his qui dormiendo faciunt opera vigilię. xxvi.
 De eodem. xxvii.
 Cur expectati non meminerint operum que fecerunt in somno. xxviii.
 Cur dormientes si recordatur que fecerit vigiliado. xxix.
 De his que somnum excitabilem faciunt. xxx.
 De duplici causa somni excitatiua. xxxi.
 De eodem. xxxii.
 De vii questionibus Aristotelis circa somnum. xxxiii.
 De somno fit a motu simulacro in dormientibus. xxxiiii.
 De causis quibus fit huius motus. xxxv.
 De eodem. xxxvi.
 An somnum passio sit intellectus. xxxvii.
 Huius questionis solutio. xxxviii.
 Qualis somnus sit mori fantastice virtutis. xxxix.
 Qualis somni motus sit ut mori vertiginis. xl.
 De somno sit passio sensus communis. xli.
 De speciebus sibilium que apparent in somnis. xlii.
 De secunda questione Aristotelis circa somnum. xliii.
 De quaestione solutio: et de illis qui non somniant. xliiiii.
 De illi qui iam etate puercii somnare incipiunt. xlv.
 Que fantasmatia faciunt somnum. xlv.
 Solutio predictę questionis. xlvii.
 De somno incertis. xlviii.
 De tertia questione Aristotelis circa somnum. xlix.
 De somno latente et non latente. l.
 De deceptione anime in somnis. li.
 De quarta questione Aristotelis. lii.
 De quinta questione eiusdem. liii.
 De somni significationis. liiiii.
 De diversis somnorum signis. lv.
 De reuelationibus que fiunt in somnis. lvi.
 De sexta questione Aristotelis. lvii.
 Cur intellectus futurorum non demonstrantur in ymaginibus propriis. lviii.
 De septima et vltima questione Aristotelis. lix.
 De sex modis somnorum secundum Gregorium. lx.
 De sufficientia diuisionis secundum ipsum. lxi.
 De alia diuisione secundum Hugonem et Augustinum. lxii.
 De diversis causis visionum in somnis. lxiii.
 De visionibus vel ymaginibus anime per angelos bonos vel malum expressis. lxiiii.
 De illusionibus dyaboli cauenda in somniis. lxv.
 Qualiter malignus spiritus ymagines impunit in vigiliantibus. lxvi.
 De propheta si sit cogitatorum immosor sed incensor. lxvii.
 Utr malignus spiritus agat in animam immediate mala suggerendo. lxviii.
 De dyabolo anime non illabitur in reprobando homine. lxix.
 De non videt anime interiora. lxx.

Qualiter angeli boni imprimantur anime locutiones suas. lxxi.
 Qualiter incenduntur anime cogitationes bonas. lxxii.
 Eiusdem questionis determinatio. lxxiii.
 Qualiter angelus animam doceat. lxxiiii.
 De triplici visione. lxxv.
 De ipsarum ordine. lxxvi.
 De caridies connectione. lxxvii.
 De visionum fallacia vel errore. lxxviii.
 Qualiter sobrius intellectus et vigilantem et dormientem a pncioso defendat errore. lxxix.
 De mutua diuersarum visionum collatione vel pparatione. lxxx.
 De prophetica visione. lxxxi.
 Quid sit prophetia. lxxxii.
 Utrum requiratur dispositio naturalis ad prophetiam habendam. lxxxiii.
 Utrum bonitas morum requiratur ad illam. lxxxiiii.
 Qualiter prophete dicuntur in speculo videre. lxxxv.
 Adhuc de eodem. lxxxvi.
 Quid sit illud quod prophete imprimuntur et reuelantur. lxxxvii.
 Utr ost reuelatio prophetica fiat angelo mediante. lxxxviii.
 De propheta aliquando cum a spiritu prophetie tangitur a sensibus alienetur. lxxxix.
 Obiectiones in contrarium. xc.
 Responsiones ad easdem. xci.
 De collatione mutua prophetie que fit secundum visionem intellectualem tantum: et eius qui habet intellectualem simul cum ymaginaria. xcii.
 Adhuc de eodem. xciii.
 Utrum gradus prophetie distinguantur secundum visionem ymaginariam. xciiii.
 De quattuor modis distinguendi prophetiam. xcvi.
 De extrai. xcvi.
 De diuersis eius causis. xcvi.
 De eodem. xcvi.
 De discretione spirituum. xcix.
 De raptu anime ultra duo prima genera visionum. c.
 Qualis raptus fit ad id quod est super naturam. ci.
 De eodem. cii.
 Utr paulus in raptu viderit deum per essentiam. ciii.
 De homo in corpore mortali constitutus non potest deum per essentiam videre nisi a sensibus corporis alienetur. ciui.
 Responsiones ad ea que contra obieciuntur. cv.
 De eodem. cvi.
 De ad videndum deum in statu presenti: non requiritur abstractio a vi vegetabili. cvii.
 Solutiones ad obiecta in contrarium. cviii.
 Diuersorum opinionum de scientia pauli circa raptum suum. cx.
 Probabilior sententia super hoc. cx.
 In quod differt mens excessus extasis et raptus. cxi.

De somno et vigilia

Actos

Boniaz

ante d sensu et ymaginacione dicta sunt plurima quorum passionis sunt vigilia et somnus: ac visiones somnorum de his omnibus consequenter ob utandam prececedentis libri fastidit diuina longitudinis membra requeunt libro refuauim? laurozem tractatu. Somno itaq; sic dicit Algazel nihil aliud e nisi retractio spiritus ab exterioribus ad interiora. Alphonabius. Somno est sensus in potentia. vigilia vero sensus in actu. Item somno est

propter hoc proxima causa mobilitatis spūs animalis pcedit a cerebro. Ideo ille idē p sui absentia erit causa imobilitatis. Sensus ergo nō est causa somni. sed eius subiectum. Sed causa efficiens ei⁹ est absentia caloris et spūm animalium. Vigilie autē efficiens causa est ex panis calor: et spūm animalium in organa exteriora.

III.

Uterque somnus et vigilia sint passionēs virtutum motuarum.

Uterque autē somnus et passio nō tñmodo virtū sensibilium: sed etiā motuarū. In somno etenim organa processui motus imobilia efficiuntur: sicut organa sensus ab actu sentiendi clauduntur: et sic vtroq; vinculum esse videtur. Idem quoq; dicitur Avicenna expressisse. Preterea videtur esse passio intellect⁹ practici et fantasie: q; hoc duo mouēt: vt dicit Aristoteles in iii. libro de anima. In somnis autē organa motua efficiunt imobilia: que mouētur ab intellectu et fantasia. Nos autē dicim⁹: q; duplex est motua: qdam sita est i organo et qdam non. Intellect⁹ enim pccius non est in organo sed ideoq; non imobilitatur per somnū nisi p accēs: sic nec intellect⁹ spectatiu⁹. Motua vero que sita est i organo duplex est: qdam enim sita est in organo exteriori: quedā in interiori vt fantasia sita est i interiori. motua vero q; est in nervis et musculis membroꝝ mobilium sita est in exteriori. Quisq; somn⁹ non sit nisi vincim exteriorum: patz q; nō erit fantasie vincim. Itē illa q; est in exteriori organo: est duplici mō: qdam autē fm obiectum ordinatā ad virtutes aniales que sunt intellect⁹ et fantasia: et huius vt illa q; est in manib⁹ ac pedib⁹ et musculis oculorū et palpebrarū et similib⁹. Et ille imobilitatur: eo q; fundate sunt sup virtutem sibilem q; est in membro illis. vnde et primo imobilitatur sensus ac p cōsequens mot⁹. Quedā autē ordinata ē ad virtutes naturales: q; sunt opera vigilie: sicut est illa que est in membris genitilib⁹: et illa non semp in somno ligatur: vt sup dixim⁹. Et his patet responsio d; intellectu et fantasia: licz enim intellect⁹ qnq; nō mouet p fantasia: nec cū fantasia semp nō mouet per illam: que in nervis et musculis est sita. Ideoq; illa imobilitatur: et intellect⁹ p accēs imobilitatur. Ad vicium Avicenne respondem⁹ q; somn⁹ est passio pmo fesus ac per psequens virtutis motie. pbat enim: q; eadē sunt vie spūs motiu⁹ et sibilis. Eademq; organa vtr⁹ q; virtutis: et q; virtus motia fundatur in sū. ¶ V.

Quis sint passionēs visus.

Uterque autē q; somn⁹ maxime sit passio sūm illorū q; sunt causa mot⁹: scz visus et auditus et odorat⁹: q; sentiūt sibile sūi lōge per mediū distans. hoc inquā videtur p hoc q; somn⁹ est organoꝝ imobilitas: et vigilia mobilitas. Itē videtur q; sit maxime passio visus: q; dicit Aristoteles: q; propē excessū vigilie accidit languor et debilitas q; est causa dormitēdi. Somnus ergo pcpue videtur esse illi⁹ huius: in quo maxime accidit hui⁹ languor: hoc est visus. Preterea duo pcpue sunt: que sēibilitatē offier organo exteriorib⁹. scz calor et lux. Quod ex hoc patet: q; vigilie deputatur temp⁹ dicit⁹ est calidū et lucidum. somno vero tempus noctis: quod est frigidū et obcur⁹. Si ergo hec duo scz calor et lux sunt cause vigilie et absentia eorū causa sōnt videtur esse vigilia maxie passio sēsus illi⁹: in q; puenit ambo. Somnus quoq; passio ei⁹: a q; suml auferitur abo hoc autē est visus. At e contrario dicit pbus: q; per sūz animal pstituitur: cui⁹ scz passio est somnus. Ad autem qd animal constituit: nō est huius visus: vel odoratus v; audit⁹: nec etiā omni suml. Preterea philosoph⁹ dicit: q; omie animal dormit: visus autē nō est i quolibz animal. Respondem⁹ ergo: q; somnus qdam et vigilia sūt passionē omi sensuum: sed nō p se ac primo: licz enī omie animal

dormiat fm omie sūm que habz: sicut nō omnis spū est sensus eque principali: ita passio sensus nō est in sensibus eque picipaliter: sicut probatum est. Si vero queratur: cur non pōt somn⁹ ab vno sensu separi sine alio: ex quo nō omnib⁹ conuenit eā primo dicendū est: q; sōnus est passio eius in quo vniūtur omnes sūz sicut in radice et fundamto. et hoc fm vnum modū est sūz communis: sed fm alium tactus. Et ideo quia omnes sēni sūz equalē habent respectū ad illud: non soluitur vnus sine alio. Sic q; h respectu sōn⁹ puenit p pri⁹ tactus v; sūz pium: et p psequēs alius. Cōcedim⁹ itaq; q; somn⁹ in cōpatione ad finem qui est salus organoꝝ: est equal⁹ omniū huius: ac maxime visus propter facilez lassitudinē organoꝝ suoz. Est autē lux interior q; est in spū animal et calor interior: que duo sunt omi sūm: sed primo ei⁹ in quo fundātur omi sūz. Et presentia illoꝝ causa efficiens est vigilie. absentia vero somni. Est etiam lux exterior et calor exterior: quoz pñtia dispositō est ad vigiliam. Absentia vero ad somnū: sed nō ē causa. Et illa q; dem simul auferūtur a visui: nec ideo seq̄tur: q; somnus primo sit passio visus. Si autē obiciatur: q; in oculis pmo somnus ex decisione palpebrarū deprehēditur. Respondem⁹: q; hoc cōtingit ex causis duabus. vnā tautū Avicē. scz q; visus altior ē inter omnes sūz. Ideo q; frigiditas a cerebro descendens tangit eum citius. Ante hūc tamē etiā heberatur tact⁹: alia vero causa est facilis lassibilitas organo visibilis. vñ patet q; per accidens primo deprehēditur somnus in visu. Deniq; sūz pium quādoq; dicit visus: qnq; tact⁹ et qnq; sūz cōmuni. Et huius rōnem Avicēna tangit: quia scz sūz visus pūgit ad sūz ppios et formales. Altam quoq; ponimus rāōē: quia scz memoria virtus est: q; et ymaginē reuertitur i rem. et in illa comparatōe prior est sūz communis q; proprius: licz in motu ad animā prior sit proprius q; cōmuni sensus. Vnde sūz communis est primus sūz fm actum memoriē et reminiētē. At in libro de somno et vigilia. p sibile primo intelligit pbi losophus tactū cuius propria passio est somn⁹. ¶ VI.

Qualiter sint passionēs cōmuni sensus.

Uterque autē q; somn⁹ et vigilia p se nō sunt passionē cōmuni sūz. licz hoc dicatur a quōsdā philosophis. Naz si sōn⁹ fm Aristotile accidit omni animal: videtur q; sit pot⁹ fm sensus: qui inest omi animali. et hic est solus tactus: vt dicit iā philosophus. Est ergo somnus passio tactus: et nō communis sūz. Si forte dicatur: q; Aristoteles de sensib⁹ exteriorib⁹ loq̄tur. eōtra sic obicitur. Sensus cōmuni est propē duo. scz propter collatōē proprioꝝ sibilium: et propter apphensionē cōmuni. At in animalibus in quibus est solus tactus: nō potest esse cōmuni sensus propē collatōnes sibilium: eo q; nō apphēduntur ab eis plura sibililia. Sed nec est in eis ppter apphēdēdēz cōmuni sensibilia: quoniā illa nō apphēduntur per tactū. nō est ergo in eis cōmuni sūz: quia frustra eiset in illis. At vero natura nihil facit frustra. Cum ergo dormiāt vniōi animalia scdūm philosophū: patz q; somnus nō inest fm cōmuni sensum. Nos itaq; dicimus: q; sensus cōmuni duplicem habz comparatōem. vnā scz ad ppios sensus. alteram ad ymaginatōem et fantasiam. et prima comparatōe nerui sensibiles: qui determinātur in organo sensū proprioꝝ principiat in organo sēsus communis: et ideo frigiditas descendens a cerebro. pmo tangit neruos sensibiles i sui picipio quod est anterior pars sensus communis et imobilitat ip⁹. et optat nō permittendo spiritū sensibilem ad organa sensus communis fluere i neruos sensibiles. et sic somnus est passio sensus communis scdūm dictum quoz daz pbi losophoz. Et hoc est etiam qd dicit philosoph⁹ i primo

et opulando vias sensuum et dissoluendo humidum: ac ter
 miatur ad cerebry: q ad hoc q frigiditas cerebri no pre
 couertere vaporem eleuatur ad caput: et humidum frigi
 dum opulans vias sensuum. Et sic patet qualiter pncipi
 pium vigilie e a corde et finis eius ad cerebry. Et pncipi
 pium somni a cerebry: et finis eius ad cor: sicut dicit Al
 phorabius Ides qz dicit: q cerebry et cor est causa vtrius
 qz: sed cor est causa prima. cerebry vero scda. et hec duo
 mēbra cōmunes habent has duas virtutes: scz somni
 et vigiliam. Hoc etiā in pte partz et p dicitur. qualiter scz
 in somnis cor est agens primū. et cerebry agens secūdu
 At in vigilia non est adeo pspicuum. Videndū est ergo
 q vigilie causatur ex duobz. Causatur enī ex calore a
 cruali. et i illo cerebry: nō habet aliquā causāz Causatur
 etiā a spū sensibili et motiu. et in illo est cor cā prima
 per generatores spiritus. Cerebry est autē causa secunda
 in eo q dat spū sensus et motus. sic partz ratio dicit scz
 qualiter somn et vigilia sunt virtutes cōmunes cordis
 ac cerebri. et cor est in eis causa prima. cerebry vero scda
 Preterea dicit idem philosophus: q ppter debilitatē ce
 rebri et cordis necessario accidit somn. et vtriusqz illorūz
 est causa in debilitate sui opis: licz cerebry in h fit fortis
 ppter complexioez eius. dicitur itaqz q fortitudo cor
 dis est in emissionē spiritus vitalis et motu in totū cor
 pus. Fortitudo autē cerebri est in emissionē spiritus aia
 lis per ssum et motus in totū corpus. Nam vtriusqz
 horū in vigilia exercetur: opus autē vtriusqz in sōno vbi
 litatur: q tunc omīs spiritus cōtribuntur ad intrinsecus
 corpus ad locum digestiois: vt cibus digeratur. Idē
 qz scz is vitalis est iucus a corde in corpus dimittitur:
 Et hec debilitas cordis vocatur. Similr spūs animalis
 efficiens a cerebry sensus et motus dimittit: qd debili
 tas cerebri vocatur. Cerebry nō cuius complexio frigi
 da est et humida: fortior somni causa est: q cor quā cō
 plexio calida et sicca est.

De dispositione anime et corporis in dor
 miente

Philosophus vbi supra.
 Anima in ipsa soporatiois hora p quasdam ptes
 actualis videtur: et p quasda siles etiā in actua
 alis. Actionis partes sunt inspiratio: respiratio
 vitiones et fantasmata videre: digerere: et corpus qui
 etum facere. In actuali autē est n sentire: nec scire: nec pe
 dum et manū actiones recipere. vnde apparz quasi dūm
 diam prem anime viuere: vigilare et agere. dimidium
 sopitam et inactuale: et quasi in morte separata esse. Tūc
 equidem grauiora et humidiora et algidiora partz eē cor
 pora: sanguinem pinguiorē: plus quoqz q in vigilābz
 inspiratiōem et respiratiōem et cetera plura. Spūalia ve
 ro somnari: recordari. sine omni sensu et intelligentia
 fantasmatum et dormientes q vigilantes contemplatio
 res et inuentores nouoz. Grauiora qdem sunt corpora
 dormientū ppter qdem: veluti enī defectus spiritus et
 membris fit concumulato calido ad id quod intus est.
 Solutionē autē humiditatis et grauitatis seditur leuigā
 cia: quia spūs et calor extensus et insians in toto corpe
 facit illud leuē. Et eadem quoqz causa algidiores fiūt
 dormientes. Calore ei relinquitur et concumulato ad id qd
 intus est. refrigerantur ea que ex sunt. sicqz frigidiores
 fiunt et ob hoc sanguis incrassatur. his cōsequens est et
 escam sicut digeri: et corpus incrassari. Circūspicūz
 etenī calidum: ac totum interius cumulatū. facile et cito
 digerit: ita vt et nutribilia et pinguiora sint corpora.
 Nam in vigilantibz spiritus operāz p suum naturale
 impetum facit esse moratōem. Unde et turbulenti som
 ni ad digestioez non sufficiūt. Per collatōez quoqz ca
 lors in ea que intus sunt: algidiores fiunt dormientes
 Formositas enī incrementū in sanguine caliditas facit
 per hoc etiā et subdant ampli: quia calidū in vni locū

intus conglobatū cito soluit carnes: et plus facit euapo
 rationez. sicqz sudor emittitur nō ex toto corpe sed cir
 ca pectus et collum et caput. Pedes vero calidi dormie
 tum: qz caliditas intus impetū facit: et in id qd est deor
 sum. Hec autem accidit somnis. differēter ad crates et
 naturas: et tempora et horas. Adhuc etiā et a loco
 causa et a quibusdam aliis modis. Somnus itaqz digerē
 do et nutriendo magis est calidus: sed quia refrigerari fa
 cit quod extra est: magis frigidus intelligendus est: et qz
 dormientes dum resurgim? sapientes efficiuntur. Pro
 cedentes vero hora minus. Intelligentia nāqz p refrige
 rationem. remissio vero ex caliditate.

De causis efficientibus somni
 Auicenna vbi supra.

Am aut in somno pueratur anima sicut supdi
 cum est ab exterioribz ad interiora: pueritōez
 huiusmodi necesse ē fieri: aut ppter lassitudinē
 q ab exterioribus ptingit. Aut ppter sollicitudinē q ex
 illis puenit. Aut quia instrumenta ipsa non sunt illi
 obediētia. Ppter lassitudinē accidit somnus: cū spūs
 animalis vitz dissolutus ac debilitat? refugit ad interi
 ora. et sequuntur cum virtutes animales. Hec autē lassi
 tudo aliquando cōtingit ex motibus corporalibus. Ali
 quando ex curis. Aliquando ex prauore. Siquidē ex va
 pore somnus quandoqz accidit: et etiaz mors: ppter so
 licitudinē aut curas somnus accidit: cum ipse cure sol
 citudinū calefaciunt cerebrum: et humores attrahun
 tur ad illud: cum enī cerebrum impletur: dormitio pro
 pter humorē efficitur. Accidit etiā et curarum solici
 tudine alia ratōne: ppter hoc videlicet q cibaria et hu
 mores cum ptinguntur intus indigent vt aduentat eis
 spiritus cum toto calore naturali. ad hoc vt calor dige
 stionem perfectam efficere valeat: vt ob hoc exteriora
 relinquat. Ppter inobediētiā vero instrumentorūz
 accidit somnus: cum nerui imbuuntur et opulantur ex va
 poribus et ex cibus qui diffundantur in eis et spiritus resu
 git organa mouere ppter multā humiditatē. Vigilia
 vero fit ex causis oppositis: et ex caliditate et siccitate: et
 habita quiete. Et hūc etiāz causis est digestiois ipsec
 tio: spiritus diffusio. mala dispositio q animā impedit et
 non int? eam pmitit: sed reuocat ad exteriora sicut ira
 vel pauor et re propinqua vel eructatus ex veneno.

De prima eius causa que est euaporatō
 nutrimenti

Alber? Causas efficientes somni quattuor assignat
 Aristoteles scz alimēti euaporationem laborē egritu
 dinem primāz etatē Quib? a commentatoribz addun
 tur alie due scz calorūz subtractio et studiu circa aliquid
 attentio Quidam etiāz addunt languorē sed reductur
 ad egritudinē et laborē.

De prima eius causa que est euaporatō
 nutrimenti
 Prima dicit philosophus qz ex euaporatione
 circa nutrimentū fit hec passio. Necesse est enī
 qd euaporatū ē vitz quo impellit. id est vitz ad
 locum determinatum qui est caput. Deinde pueritū ac p
 mutare: sicut eurippum. id ē vapore inuolutū. sicut est i
 vento turbis. Ficut enī in primo calore solis eleuat
 vapor et ascendit vitz ad medium aeris: vbi dormiatur
 frigus. quo pueritur et inspissatur: ac descendit aqua plu
 uie: sic et in microcosmo. a calore cordis primo eleuatur
 nutrimenti vapor ad caput. q frigiditate cerebri reuoluit
 ac descendit in humiditate frigida: factqz dormire. Itē
 humiditas corpulenta repente sursum ascendit: cūqz stat
 grauat et dormire facit. Cum enim repente dorium re
 uertendo calorem propellit tunc fit somn: et anial dor
 mit. Ad hoc quidem inducit tres rationes acceptas a
 signis que inuentuntur in dormientibus. prima est q
 somnifera omia grauant caput: vt poti? et cibi opium
 mandragora: vniuz lolium. Secunda ratio est q quādo

deorsum feruntur animalia et dormiunt hec videntur part
 q non possunt leuare corp⁹ et palpebras. Tercia hec est
 q post cibaria grauantia caput: maxime fit somnus.
 Multa enim ab huius cibariis euaporatio est. Bicin⁹
 ergo fm Arestorilem q primi somni causa est calor in
 trinfecus circa locu digestionis: qui puenit a stomacho
 et epate. et corde: et naturaliter recipitur: id est repeu
 titur a frigiditate cerebri: ad quod eleuatur: et sic desce
 dit humidu frigidum. Et propter hoc sunt multi mor⁹
 dormientis: scz q est euaporatio ascendens et humidus
 descendens: et cum deficit euaporatio ita q uincitur ca
 lidus et a frigiditate cerebri: tunc infrigidatur et ppter
 infrigidatōem desinit primo vicina loca cerebri sic pal
 pebras et supiora infrigidatur propter humidu frigidu
 descendens a cerebro. Quia vero frigidus opilat: ppter
 hoc etiā impedit quādoqz ascensum euaporatiōis ad
 superiora: et tunc calor in duplicat in interiorib⁹ et expel
 litur ad inferiora sicut ad pedes. Et idcirco inferiora et
 interiora remanent calida: superiora et exteriora frigida.

XIII.

Quod nutrimentum illud est sanguis.
 Et tunc queritur quid sit illud nutrimentu qd cau
 sat somnu. Et dicit philosoph⁹ q est nutrimentu
 vltimum quod est sanguis. Si contra hoc obu
 citur q omnia nutriuntur ex eisdem ex qbus sunt. Sed
 aiala sunt ex quattuor humorib⁹: qui proportionantur
 quattuor elementis: ergo vltimu nutrimentu sunt quatu
 or humores. Item quecuqz equalit appetuntur vt nu
 triant: ab his equaliter debz nutriri aial. calidu frigidu
 humidu et siccum. equaliter appetuntur vt nutriant: ergo
 ab eis equaliter debz nutriri animal. Prima probatur
 ex hoc q appetitus naturalis est nutritiu. Secūda vero
 probatur ex diffinitōe famis et satietatis que ponitur in se
 cundo d anima. vbi dicitur q fames appetit⁹ est calidi
 et siccit. Et satietas appetit⁹ frigidit et humidit. Ites i pmo
 de generatione et corruptōe dicitur q caro nutrit icōm
 subiam. Caro aut non est sanguis: ergo sanguis nō est
 vltimu nutrimentu. Loccedendu est ergo ad primas et s
 rationes philosophi: qbus probatur nutritiu euaporatō
 nem esse causam somni. Q⁹ vero queritur: quid est vltim
 nutrimentum quod est causa somni. Bicenduz q sanguis
 animalis licz illud nō sit vltimu nutrimentum membroru
 Digeritur enim sanguis i extremitatibus venarum et
 in quolibet membro vteriori digestionē ad hoc q sit cō
 uenient nutrimento illi⁹ membra: Ad hoc q contra hoc
 obicitur: dicendū q licz sanguis sit humidus et calid⁹
 sunt tamen in ipō potentia omnia quattuor elementa:
 licz terrestre et aqueū domientur fm materiā. Et sic pa
 ret qualiter mixta ex quattuor elementis nutriuntur et eis
 dem ex qbus sunt. Ad aliud dicendū q Arestoriles in
 primo de generatione et corruptōe loquitur d vltimu
 nutrimento membroru. et exemplificat de nutrimento carnis
 hec enī est potentia caro quāta. Sed nō ē sic de nutriti
 to quod facit somnu: hoc enī est adhuc infra venas et ē
 sanguis cum calida euaporatiōe: que a loco digestio
 nis eleuatur.

XIII.

Que hac prima causa somni questio aresto.
 Querit aut dubium Arestoriles circa hāc pma
 causam que ē ex euaporatiōe nutritiu sic dicēs
 Quāqz vtiqz dubiis aliquis quare post cibuz
 fortissimus somnu⁹ fit: cum sit somniferum vinuz: et alia
 caliditate hñtia. huius aut non est rōnale: somnu qdes
 frigidum esse: causas vero dormiendi calidas esse. Ad
 hoc idem Arestoriles ponit quattuor solutiōes. Prima
 est quia sicut ventē primo calid⁹ est propter cor et epate
 sed ppter abum frigidu infrigidatur: et postea frigidus
 vincitur: ac digestio efficitur: sic et i capite post sunt ca
 lida: sed infrigidatur ex subleuata euaporatiōe cibi.
 Secūda est: q sicut aliqz calido pfluus: tremit subitō

repulso ad inferius frigidu ab exteriori calido: sic qge
 sta frigiditas cibi ac cerebri subito recellit calidi ab or
 ganis sensuum: et inducit somnu. Tercia est: quia sic ca
 lor ignis remittitur: cum in co mltā ponitur subito sic
 na. sed postea conualecit per ipsa quando sunt accensa
 Sic multo cibo remittit calor naturalis. et accidit frig⁹
 et cum digeritur cibus tunc fit vigilia. cur⁹ probatio est
 quia quādo fit multa eleuatio corpulentu ad caput: vin
 cit calorem: et grauat ppter frigus. Idōqz homo qui so
 lus est animal rectum in statura corpis cadendo in som
 no facit alteritate a vigilia: et postea somnat fm pban
 tasiā. At hec solutio nō ponit totam somni causam.
 Quarta vero ceteris melior ac verior est: scz q infrigi
 datio solū nō est somni causa: sed etiam causa imediata
 Causa vero mediata ē calor digestiu⁹. Quod probatur
 p modū generatiōis pluuie: i q primo agit calor vaporē
 eleuans: et postmodum frig⁹ illud in aquam conuertit
 vt supradictū est. Probaf etiā q catarruz qui fluit a capi
 te in fluxu reumatico. et generatur ex humoribus in cere
 bro infrigidatus. Unde quādamodū inquit humidu qd
 euaporat sub solis calore: cum venerit ad frigiduz locū
 propter frigiditatem suā infrigidatur: et qgestū rursus
 aqua factum dōsum fert. sic in eleuatiōe calidi ad cere
 brum supflua euaporatio i reuma redigitur. Idōqz ca
 rari videntur et capite facti Nutritia vero nō egrotā
 riuā deorsum fertur cōgesta et refrigeratur quod est ca
 lidum in organis sensuū.

XV.

Adhuc de eodem

Uidet aut q frigiditas euaporatiōis nutrimenti
 non possit esse causa somni. Nullum enī simile
 alicui⁹ organo sensus grauat ips⁹ et immobilizat
 Omnis quippe lassatio et corruptio est a contrario. At
 vero humiditas et frigiditas sit alicui organo sensus si
 milia. sicut dicit Arestoriles in libro de sensu et flatu.
 Quod infrigidabile corp⁹ est oculus: qm est d aque natura
 q frigida est et hūda. Pterea caro consistit equaliter
 in quattuor v⁹ plus ex aqua et terra. Cum ergo tactus
 consistat i carne: patet q consistit in eo qd equaliter
 ex quattuor v⁹ plus ex aqua et terra. sicut habetur in se
 cundo d generatione et corruptōe. At vero aqua i ter
 ra determinatur frigidu. videri itaqz q frigiditas magis
 facit ad pieruatiōem tactus. et mobilitatiōem: qd ad lassa
 tionem et immobilitatiōem. Non ergo fit ex frigiditate
 somnus grauante organū tactus. Bicim⁹ itaqz ad hoc
 q licet ocul⁹ sit membrū frigidissimū ex natura. nō tamen
 fit actualit sine aliquo calido in ipō expansio i vigilia
 Illud tamē calidū excellit frigiditas somni. Porro licz
 caro ex quattuor sit tamen fm quod in ipō est tactus:
 complexio eius est in calido tempore fm acrum: et secū
 dū potentiam: vt in substantia terre et aque remanet i
 ea frigidum. Illudqz calidum actuale qd habet frigidit
 tates somni vincitur et immobilizatur. Sic ergo vt plu
 ries habitum est: infrigidata nutrimenti euaporatio fit
 causa somni organo sensuum immobilizando.

XVI.

Utrum euaporatio nutrimenti sit in om
 nib⁹ animalibus causa somni

Quia hoc potest queri vix tale nutrimentū vni
 uersaliter in cunctis animalibus sit causa somni
 Cum enī nutrimentum sit prima causa ei⁹. videri
 participari ab omnib⁹ somno cōmunicātib⁹. q autē
 hec pma sit causa somni. patz ex hoc q cetera cause vt
 labor. et prima etas. et infirmitas: non causant eū: nisi p
 actum nutrimenti. Dicit enim pbuz: q labor colligari
 uum est nutritiu ex multiplicatiōe caloris: qd vics nutri
 mentuz eliquatur eleuatur ad cerebri: et inducit somnu
 Prima etiam etas ex hoc q in ipsa eleuatur ad superiora
 nutrimentum grauat caput et inducit somnu. Similiter
 etiam languor et lassitudo. p hoc q subtrahitur calor
 a membris exteriorib⁹: et multiplicat circa locū digestiōis

Adhuc de eodem
 Uidet aut q frigiditas euaporatiōis nutrimenti non possit esse causa somni. Nullum enī simile alicui⁹ organo sensus grauat ips⁹ et immobilizat Omnis quippe lassatio et corruptio est a contrario. At vero humiditas et frigiditas sit alicui organo sensus similia. sicut dicit Arestoriles in libro de sensu et flatu. Quod infrigidabile corp⁹ est oculus: qm est d aque natura q frigida est et hūda. Pterea caro consistit equaliter in quattuor v⁹ plus ex aqua et terra. Cum ergo tactus consistat i carne: patet q consistit in eo qd equaliter ex quattuor v⁹ plus ex aqua et terra. sicut habetur in secundo d generatione et corruptōe. At vero aqua i terra determinatur frigidu. videri itaqz q frigiditas magis facit ad pieruatiōem tactus. et mobilitatiōem: qd ad lassationem et immobilitatiōem. Non ergo fit ex frigiditate somnus grauante organū tactus. Bicim⁹ itaqz ad hoc q licet ocul⁹ sit membrū frigidissimū ex natura. nō tamen fit actualit sine aliquo calido in ipō expansio i vigilia Illud tamē calidū excellit frigiditas somni. Porro licz caro ex quattuor sit tamen fm quod in ipō est tactus: complexio eius est in calido tempore fm acrum: et secū dū potentiam: vt in substantia terre et aque remanet i ea frigidum. Illudqz calidum actuale qd habet frigiditates somni vincitur et immobilizatur. Sic ergo vt pluries habitum est: infrigidata nutrimenti euaporatio fit causa somni organo sensuum immobilizando.

dissolutioq; nutritum illic inuenitur et eleuat inde ad ca-
 purer sic inducit somnu. **Agit** itaq; omnes actioe nu-
 trimenti. **Præterea** omnis causa efficiens somni: q; pro-
 cedit ab illis membris a quib; procedit somni principiu
 debet esse maxime vniuersalis omnib; dormientibus.
At euaporatio nutriti est causa huius. **Naz;** vt ex su-
 prædictis patet: somni principiu est a corde. et epate: ac
 cerebro l' illib; mēbris. euaporatio nutriti. pcedit ex ill
Est q; cā oib; dormientib; vniuersal: et sic oib; animalib;
 q; omne animal dormit. vt dicit philosoph; qd nos conce-
 dimus **At** vero contrario pot fieri talis obiecto. **Nul-**
 la euaporatio est somni causa nisi illa que primo calida
 est. a calore digesto: et postea frigiditate cerebri infrigi-
 data. **At** in quibusdam animalib; nō est caput neq; cere-
 brum: vt in his q; solum hnt tactum **Non** est ergo in eis
 euaporatio talis. **Sic** forte dicitur: q; aialia huiusmodi
 hnt membra cerebro simile. quod facit infrigidationem
 euaporatiois. **Ad** hoc obicit pōr: q; membra non pōt di-
 ci cerebro simile: nisi quantum ad similes operationes.
Operatioes aut cerebri sunt sensus p̄muni et fantasia
 et memoria: que non hnt hui; oī animalia. **Unde** **Ares-**
ius in metaph. **Natura** inquit s̄m hntia sunt animalia.
Et sensu vero quibusdam eoz infir: et quibusdam non infir
 memoria. **Respondemus** itaq; q; in omni qdem aiali
 est cerebri: vt membra cerebro simile: sicut in libro de
 animalib; habetur exp̄sse. **Nec** oportet q; illud membr;
 habeat om̄s cerebri operationes. **Sicut** enī animalia illa
 deficient in numero s̄m exteriora et deficient in numero
 interior: unde non hnt nisi s̄m p̄muniem debilem: et ex
 iguam fantasiam.

XVII

De scda causa somni que est labor.
Sequitur secunda causa que est labor. de qua vi-
 det philosoph; **Amplius** aut et laborib; quib;
 dam accidit somni. **Nam** labor colliquatuum
 et cetera. **Et** inedit dicere q; labor propter duplicez ca-
 los: scz qui est ex motu exercitii: et ex hoc q; exterior col-
 ligitur ad interiorē propter lassitudinem membrorum
 dissolutū et colliquat nutritum extrinsec; et eleuat ad
 caput. **Et** hoc non facit nisi animal sit frigidē nature: et
 in frigidō tempore: sicut est in quibusdam animalib; que
 in hieme absconduntur. **De** hoc etiā dicit **Auicenna** q; sō-
 mns est ex lassitudine: et propter hoc quia id qd vocatur
 spūs dissolutur: et cum debilitatus est refugit ad interi-
 ora: et sequitur cum virtutes animales. **Item** **Alpho-**
zabius dicit: q; somn; ex fatigatione habz duos causas.
Quar vna est qm calor naturalis quādo fuerit sup̄fluuus
 et postea diminutus: p̄ motum localem et motum p̄p̄ter
 sionis sensibilis statim mouebit spm̄ anima in p̄fundū
 corpus: vt agar p̄ illū i reliquias postremi nutr̄ in etiāq;
 sic augmētabitur et substantia. et acquirit loco etus qd
 dissolutum est ab eo. **Causa** scda est: q; qm mot; laboris
 semp̄ sit calorē naturalem. tunc calor remittet; et dūm
 nuetur. et generabitur propter hoc frig;: et sic trahitur
 ad suum principiu: vt a se expellat complexionē accidenti-
 talem. **Et** his colligitur q; sunt quattuor cause propter
 quas labor et fatigatio sunt causa somni: quar; primā
 tagit **Aristoteli**. scz q; calor exercit; ex motu: et attract;
 ab exterioribus ad interiora colliquat; est nutriti
 et p̄ actum nutriti inductiuus somni. **Secū-**
dum autē tangit **Auicenna**: q; labor dissolut spm̄ in organo sen-
 sibilibus et motiuis: qui dissolut; et debilitat; de facili
 vincit a frigiditate descendente a cerebro et refugit ad
 interiora. **Tercias** et quartā tangit **Alphozabius**. et ter-
 cia quidem est q; calor diminit; in exteriorib; fugit ad
 interiora ad locum nutriti: vt in nutrimento sicut in
 materia multiplicetur. et recuperet perperditum in exte-
 rioribus. **Quarta** vero est. vt in proprio principio p̄ ca-
 lozem ibi inuentum p̄fortetur et expellat a se p̄plexione

frigoris q; creata ē ex dissolutōe sp̄m̄ p̄pter laborēz

XVIII

Item de eodem
Contrario aut videtur labor potius esse causa
 vigilie q; somni: q; dicit **Auicenna** in libro suo
 celi et mūdi: q; ex motu generatur calor in exte-
 rioribus. **At** vero cum motu est om̄s labor: ex quo seq;
 tur: q; ex labore generatur q̄nq; calor. **Calor** aut in exte-
 rioribus est causa vigilie. labor ergo potius causa vigi-
 lie q; somni esse videtur. **Præterea** etiā dicit **Auicenna**
 q; ad illuz locū maxime dirigit anima spm̄. et calores
 in quo plus occupatur in ope. **At** i exercitio laboris cor-
 poralis maxime occupatur anima in corpe i exteriorib;
 organo sensus ac motus. **Ad** illa ergo maxime tunc di-
 rigit spm̄ et calorem. **At** vero directio spūs et caloris
 ad exteriora membra est vigilie causa. **Non** ē videtur
 labor causa somni esse: sed maxime vigilie causa. **Nos**
 itaq; dicim; q; labor est causa somni p̄ accidēs et mod;
 causalitatis eius quadruplex est: vt sup̄ius ostensū ē.
Ad id aut quod obicitur in contrariū: **Respondemus**
 q; calor excitat; ex motu est calor naturalis dissolvens
 subiectum organo et spūs opantes i eis sensus ac mo-
 tus. **Per** hunc itaq; modū causa somni est: et nō inq̄tū
 calor est. **Porro** anima in veritate dirigit spūs ad id cui
 magis intendit in ope. **Sed** tamen quādo temp; opis
 et laboris excellit posse: tunc reuocatur ad interiora spi-
 ritus vt confortetur: quod p̄ somnū efficitur.

XIX

De tercia causa que est egritudo
Postea sequitur scia cā que est egritudo de qua
 dicit philosoph; **Et** egritudines qdem ille hoc
 idem faciunt: id est somnum quecuq; a su p̄flui-
 tare humiditatis et caliditatis sunt: sicut accidit febrici
 tantibus et litargicis. **Sed** cōtra hoc obicitur sic: dicit
Auicenna: q; dispositio mala q; nō p̄mittit animā int;
 sed euocat eam ad exteriora: causa est vigilie. ergo vide-
 tur q; infirmitas nō sit causa somni. **Et** dicendus q; nō
 intelligitur de omni egritudine: sed de illa sola: in q; est
 calidum multū eleuāz euaporatioes: et humidū multuz
 replens vias sensus et motus: sicut accidit in litargicis
 et in eplenticis. **Eplentia** vero puenit ex subito motu
 prouenitē ex sup̄fluitate humoris et spūs multiplicis
 in cerebro. que postea descendēdo venas tumefaciunt:
 vt dicit p̄bus in primo d̄ somno et vigilia. **Que** tumefa-
 cte coartant p̄p̄ vbi respiratio fit. hoc est in vocatiuz
 arteriam: intū q; etiam suffocatur quādoq;. **Ad** id ve-
 ro quod contra obicitur: dicendū: q; multe dispositōes
 male in diuersis egritudinib; euocāt animā ad vigiliā
 maxime que calide et sicce sunt.

XX

De quarta que est etas prima.
Inde sequitur de quarta que est etas prima:
 de qua dicit philosoph; **Amplius** quidē p̄ma
 etas somnifera est. **Pueri** enī dormiūt violēter
 eoq; nutrimentum sursum feratur. omne hoc enī probat
 ex hoc: q; pueris maiorā sunt membra sup̄iora inferiori-
 bus. **In** p̄uocatis aut contrario. **Q;** aut pueri dormi-
 ant: p̄batur ex hoc q; frequenter eplentici sūt: et sōn;
 est similis eplentice: et est eplentia quedam. **Quā** eplē-
 sia frequenter fit in somno: et patientes in eplentia dor-
 miendo frequenter suffocantur: et vigantes nō. **Et** ideo
 pueris non dicitur conferre vna: eo q; ventosum sit vt
 num; et magi medo. **Ob** hanc eē scz causā: q; in prima
 etate magis fluxus nutrimenti est ab inferiorib; ad
 sup̄iora. **Nam** dicitur iacere embrio quinq; mensibus
 in matricib; immobilis. ita q; nō verit̄ ceruicem: sicut
 etiā in multum ebrio propter multum fluxuz vini ad su-
 periora grauatur caput et efficitur imobile. **At** cōtra-
 rio videtur q; totū nutrimentum i pueris nō fertur sursum
 nec etiā maior pars. **Sicut** **Aristo.** in scdo de anima.

Quia augmentum est in quibus partem corporis. Cum ergo augmentum non sit sine nutrimento. Nutrimentum est in quibus partem et non sursum tantum. Item in primo de generatone et corruptone habetur: quod quibus pars equaliter augetur. ergo videtur quod nutrimentum ferat sursum et deorsum equaliter. Item vasa deferentia nutrimentum: que sunt vene diriguntur a corde vel epate sursum vel deorsum equaliter. et nutrimentum fertur vasis illis. Ergo videtur quod nutrimentum fiat equaliter sursum et deorsum. Preterea videtur quod plus feratur deorsum. In omni enim nutrimento dominatur duo elementa que sunt terra et aqua. et illa sunt ambo graviora. ergo plus nata sunt ferri deorsum. Et sic videtur quod non causetur somnus ex hoc in prima etate: quod nutrimentum omne feratur sursum.

Obiicitur de eodem

Oper bis ergo dicendum est: quod prima etas est causa somni per accidens. scilicet quia in ipsa multum nutrimentum fertur ad superiora. Et ideo potenter habet capita: cuius signum est quod frequenter declinat ea in prima etate. Ad id quod contra obiicitur. Dicendum quod augmentum principaliter est secundum longitudinem in superioribus determinatum est. Quod autem dicit philosophus: quod equaliter ad omne partem intelligitur non secundum dimensionem: sed quod quilibet per se secundum speciem et non secundum materiam augetur. Cuius ratio supra plane assignata est. Ad aliud dicendum eodem modo quod precipue in pueris nutrimentum fertur sursum per quatuor causas. Quare una est efficiens: quod scilicet calidum in eis magis feruens est. et calidum tendit sursum. Secunda est ratio corporis: minus prohibens euaporationem ad superiora loca. Tercia est dispositio nutrimenti: quod propter tenuitatem organorum interiorum non sustinet nutrimentum forte: quod est calidum et siccum: sed operis nutrimentum accipit liquidum et fluidum. Et cum in illo abundet natura aque: que vaporalis est multum. aliud nutrimentum multos vapores exhalat ad superiora loca. Et hec est etiam causa: quare in pueris facilius inducitur epispentia quando dormit eis multum vaporantia: sicut vinum et mado: et huiusmodi. Quarta causa est intentio nature que intendit augmentum et idcirco plus ponit in longitudinem ad superiora loca. Ad aliud dicendum est: quod licet vene dirigantur in omne corpus a loco digestionis. tamen propter predictas causas diriguntur nutrimentum in prima etate plus ad superiora loca. Ad aliud dicendum: quod licet duo genera elementa dormiantur in nutrimento: tamen propter vim caloris agentis eleuatur ad superiora loca plus quam inferiora.

Item obiicitur contra predictam causam

Hec autem videri potest alicui forte quod ex predicta causa magis quam somnus causetur vigilia. Nutrimentum enim illud eleuatur fortissimo calore etas prime. unde pars que calefacta eleuatur et calefacit partes superiores. Et vero superiorum partium calefactio est causa vigilie: igitur eleuatio nutrimenti ad loca superiora potius erit vigilie quam somni causa. Amplius in iuuenibus maior est calor quam in pueris. Ad hoc probatur: quod multiplicata propria materia sua in subiecto calor multiplicatur. unde et fortiores cibos digerunt iuuenes quam in prima etate existentes. Et hoc itaque videtur: quod iuuenes frequentius deberent alimentum appetere plus quam de illo sumere. quam in prima etate existentes. Cumque aliter sit somni causa videtur etas secunda magis esse somnifera quam prima. Preterea dicit Aristoteles in libro de somno et vigilie quod melancholici edaces sunt: que admodum nichil habentia iocundum efficiuntur eis corpora: et inde dicit quod parum dormiunt melancholici. Itaque multitudo nutrimenti non videtur causa somni. Nos dicimus quod licet nutrimentum calidum primo eleuetur in capite. in frigidatur: et illic frigiditas attingit locum per quem in omni organo descendere debet animalis spiritus. Itaque sic efficitur somnus. Et licet maior

calor sit in iuuenibus non tamen adeo feruet: sicut in pueris quia plus de alieno suppositum est in illis. et etiam iuuenes corpora magis sunt spissa euaporationi resistentia. Sed nec illorum cibi adeo sunt vaporatiui sicut infantiles cibi. Porro melancholici reuera edaces sunt: eo quod ad cibum se habent in principio sicut in fine et e contrario. propter modicum enim calidum non multum delectatur in cibo: et ideo non satis fit per cibum eorum desiderio. sed remanet in fine sicut in principio. ac in calido non est sic: quia magis multum delectatur in cibo: et accipiendo satisfactio desiderio suo: cessatque appetitus. licet autem multum cibum accipiat melancholicus: tamen quia frigidus est locus intus. non fit euaporatio multa a cibo. Itaque non multum accidit ei somnus. Sic autem in prima etate non est vel ex predictis manifestum est.

De quinta causa que est caloris subtractio

De quinta causa somni dicit philosophus: quod ipsa est caloris subtractio. quod somnus causetur ex frigido grauari organa fibilla. Et e contra videtur esse quod dicit Aristoteles: melancholicos non esse somni amatores: frigiditatis est enim intus locus. Itaque non fit in eis multitudo euaporatio. Et huius rei redditur causa: dicens: nigra enim colera est naturaliter frigida sicut et nutrimentum locum frigidum facit: aliasque particulas vbiusque existit potestatis huius superfluitas. Et hoc accipitur quod calor subtractio potius ad vigiliam quam ad somnum operatur. Nos autem de hac quinta causa dicimus: quod ipsa est subtractio caloris in membris exterioribus. Ad autem quod de melancholicis obiicitur dictum est de diminutione caloris in interioribus circa locum digestionis. vbi prima somni causa esse cognoscitur.

De sexta causa que est studij attentio

Etiam quoque causa adicitur somni scilicet circa aliquid attentio studij. verum cum studium multiplex spiritus et calorem in loco cerebri: et hoc impedit eius frigiditatem actualem dominari: videtur magis esse causa vigilie quam somni. Nos autem ad hoc dicimus: quod studij aut deuotio et huiusmodi attentio: sunt cause somni modis duobus. vno est: quia spiritus in cerebro calorem multiplicat: qui scilicet calor euaporationem nutrimenti a loco digestionis ad se trahit. quam cerebri frigiditas vincit et somnum inducit. Sicque calor capitis somnum causet per actum. Alius modus quod anima in interioribus occupata: circa vsum rationis et affectus exteriora membra relinquit: seculum sensibile spiritum et calorem trahit. Quo facto de facili membra exteriora grauarur et accidit somnus. hinc etiam accidit: quod aliquid dicentes subdilat et deuota: frequenter somno deprimuntur. In dissolutionibus autem et iugis existentibus vigilantibus in eis anima tota in sensu expeditur. Hec de quatuor causis somni assignatis ad Aristotelem. et etiam de aliis duabus quas commentatores adiciunt ad presens sufficiunt.

De septima causa secundum auicennam

Adicitur autem etiam Auicenna septimam causam vel octauam in libro suo de anima inducere dicens quod cura et pauor inducunt somnum quandoque. Sed etiam videtur errata esse in dictis eiusdem Auicenne quia primo dicit quod pauor est causa somni: et postea quod est causa vigilie. Nos autem ad hoc dicimus quod cura et pauor reducuntur ad attentioes: quia cura somnum causet sicut et studium. Pauor autem in hoc quod retrahit sanguinem et calorem ac spiritum ad interiora somnum inducit et esse facit pallores. Nec est errata inter dicta Auicenne: quod nihil prohibet idem diuersis modis causam oppositorum esse. vnde pauor quidem somnum causet eo modo quo dictum est: sed vigiliam causet duobus modis. Quorum vnus est quod spiritus et sanguis fugiens ad interiora calefiunt calore cordis: et multiplicatur. Et idcirco tunc regreditur ad exteriora: et sic causetur vigiliam et animositatem. Secundum est

Liber

Ad hoc autem videri potest alicui forte quod ex predicta causa magis quam somnus causetur vigilia. Nutrimentum enim illud eleuatur fortissimo calore etas prime. unde pars que calefacta eleuatur et calefacit partes superiores. Et vero superiorum partium calefactio est causa vigilie: igitur eleuatio nutrimenti ad loca superiora potius erit vigilie quam somni causa. Amplius in iuuenibus maior est calor quam in pueris. Ad hoc probatur: quod multiplicata propria materia sua in subiecto calor multiplicatur. unde et fortiores cibos digerunt iuuenes quam in prima etate existentes. Et hoc itaque videtur: quod iuuenes frequentius deberent alimentum appetere plus quam de illo sumere. quam in prima etate existentes. Cumque aliter sit somni causa videtur etas secunda magis esse somnifera quam prima. Preterea dicit Aristoteles in libro de somno et vigilie quod melancholici edaces sunt: que admodum nichil habentia iocundum efficiuntur eis corpora: et inde dicit quod parum dormiunt melancholici. Itaque multitudo nutrimenti non videtur causa somni. Nos dicimus quod licet nutrimentum calidum primo eleuetur in capite. in frigidatur: et illic frigiditas attingit locum per quem in omni organo descendere debet animalis spiritus. Itaque sic efficitur somnus. Et licet maior

quia anima non inueniens tutum aliquid intrinseco: re uocatur ad sensus: et causat vigiliam.

De his qui dormiendo faciunt opera vigilie

Quia vero dicit Aristoteles quod mouetur quidam dormientes: multa quoque faciunt que vigilantium sunt. Queri potest utrum aliquid animal simul dormiat et vigilet. Cum enim somnus sit quies ab operibus exterioribus: illi qui faciunt opera exteriora non videntur dormire. Similiter nec videtur vigilare: quoniam ut dicit philosophus: si partem secundum aliquos sensus inesse vigilia: et secundum alios quos non dormiendo sentiat animam: quod est impossibile. Preterea dicit philosophus: quod impossibile est animal dormiens qualicunque sensu sentire. At vero secundum aliquos sensus inesse necesse est actum vigilie. At e contrario videtur: quod talibus magis inesse vigilia quam somnus. Opera autem per vigilie in talibus manifeste probantur: per hoc quod loca laeta mouentur. Cur autem effectus manifestior est: alius causa magis inest. Nos autem dicimus: quod ad hoc ut aliquis opera vigilie faciat in somnis exigitur duo. Unum est aliquid in vigilie precepti fortissima impressio: quod fortasse faciendum est in futuro. Aliud est illorum sensuum: qui sensibile sunt a longe comprehenduntur: maximeque visus et auditus somno. Quod duplex est calor solutus sensus: naturalis scilicet et accidentalis. Naturalis etiam duplex est: unus procedit a loco digestiois ad organa sensuum: et ille quicquid multum dormiatur in interioribus: et extremitatibus manuum ac pedum et tamen non soluit sensus. Alius a corde et loco digestiois ad caput procedit: licet fortissima et impressiones virtutis animalis que in capite est accipit. Ideoque descendens ab anteriori et posteriori capitis sensus soluit: et causat vigiliam. Accidentalibus quoque duplex est: vnus est qui procedit a loco digestiois et calefacti totum corpus: vel aliquam partem ipsius: vel precipue partes motias: vel extrema manuum ac pedum: que precipue calent in somnis: et ille non soluit sensus. Alius est qui cum colerico sanguine ad caput eleuatur: ille descendendo per organa virtutis animalis soluit aliquos sensus: et maxime illos quorum organa magis extrinseca sunt in corpore sicut est visus et auditus: soluit etiam virtutum motum ad motum processuum. Nullus itaque calor sensus dissoluit nisi qui a capite descendit. Sic enim semen non accipit virtutis impressionem informaticam nisi in relictis: ita calor et spiritus non accipiunt impressionem virtutis animalis: nisi a capite: in quo sunt organa virtutis animalis. Ideoque talis solutus non contingit nisi in his qui dispositi sunt ad frenesim: et huiusmodi egritudines. In quibus calidus et colericus sanguis multum eleuatur ad caput.

De his qui dormiendo faciunt opera vigilie

Quia vero dicit Aristoteles quod mouetur quidam dormientes: multa quoque faciunt que vigilantium sunt. Queri potest utrum aliquid animal simul dormiat et vigilet. Cum enim somnus sit quies ab operibus exterioribus: illi qui faciunt opera exteriora non videntur dormire. Similiter nec videtur vigilare: quoniam ut dicit philosophus: si partem secundum aliquos sensus inesse vigilia: et secundum alios quos non dormiendo sentiat animam: quod est impossibile. Preterea dicit philosophus: quod impossibile est animal dormiens qualicunque sensu sentire. At vero secundum aliquos sensus inesse necesse est actum vigilie. At e contrario videtur: quod talibus magis inesse vigilia quam somnus. Opera autem per vigilie in talibus manifeste probantur: per hoc quod loca laeta mouentur. Cur autem effectus manifestior est: alius causa magis inest. Nos autem dicimus: quod ad hoc ut aliquis opera vigilie faciat in somnis exigitur duo. Unum est aliquid in vigilie precepti fortissima impressio: quod fortasse faciendum est in futuro. Aliud est illorum sensuum: qui sensibile sunt a longe comprehenduntur: maximeque visus et auditus somno. Quod duplex est calor solutus sensus: naturalis scilicet et accidentalis. Naturalis etiam duplex est: unus procedit a loco digestiois ad organa sensuum: et ille quicquid multum dormiatur in interioribus: et extremitatibus manuum ac pedum et tamen non soluit sensus. Alius a corde et loco digestiois ad caput procedit: licet fortissima et impressiones virtutis animalis que in capite est accipit. Ideoque descendens ab anteriori et posteriori capitis sensus soluit: et causat vigiliam. Accidentalibus quoque duplex est: vnus est qui procedit a loco digestiois et calefacti totum corpus: vel aliquam partem ipsius: vel precipue partes motias: vel extrema manuum ac pedum: que precipue calent in somnis: et ille non soluit sensus. Alius est qui cum colerico sanguine ad caput eleuatur: ille descendendo per organa virtutis animalis soluit aliquos sensus: et maxime illos quorum organa magis extrinseca sunt in corpore sicut est visus et auditus: soluit etiam virtutum motum ad motum processuum. Nullus itaque calor sensus dissoluit nisi qui a capite descendit. Sic enim semen non accipit virtutis impressionem informaticam nisi in relictis: ita calor et spiritus non accipiunt impressionem virtutis animalis: nisi a capite: in quo sunt organa virtutis animalis. Ideoque talis solutus non contingit nisi in his qui dispositi sunt ad frenesim: et huiusmodi egritudines. In quibus calidus et colericus sanguis multum eleuatur ad caput.

De his qui dormiendo faciunt opera vigilie

Quia vero dicit Aristoteles quod mouetur quidam dormientes: multa quoque faciunt que vigilantium sunt. Queri potest utrum aliquid animal simul dormiat et vigilet. Cum enim somnus sit quies ab operibus exterioribus: illi qui faciunt opera exteriora non videntur dormire. Similiter nec videtur vigilare: quoniam ut dicit philosophus: si partem secundum aliquos sensus inesse vigilia: et secundum alios quos non dormiendo sentiat animam: quod est impossibile. Preterea dicit philosophus: quod impossibile est animal dormiens qualicunque sensu sentire. At vero secundum aliquos sensus inesse necesse est actum vigilie. At e contrario videtur: quod talibus magis inesse vigilia quam somnus. Opera autem per vigilie in talibus manifeste probantur: per hoc quod loca laeta mouentur. Cur autem effectus manifestior est: alius causa magis inest. Nos autem dicimus: quod ad hoc ut aliquis opera vigilie faciat in somnis exigitur duo. Unum est aliquid in vigilie precepti fortissima impressio: quod fortasse faciendum est in futuro. Aliud est illorum sensuum: qui sensibile sunt a longe comprehenduntur: maximeque visus et auditus somno. Quod duplex est calor solutus sensus: naturalis scilicet et accidentalis. Naturalis etiam duplex est: unus procedit a loco digestiois ad organa sensuum: et ille quicquid multum dormiatur in interioribus: et extremitatibus manuum ac pedum et tamen non soluit sensus. Alius a corde et loco digestiois ad caput procedit: licet fortissima et impressiones virtutis animalis que in capite est accipit. Ideoque descendens ab anteriori et posteriori capitis sensus soluit: et causat vigiliam. Accidentalibus quoque duplex est: vnus est qui procedit a loco digestiois et calefacti totum corpus: vel aliquam partem ipsius: vel precipue partes motias: vel extrema manuum ac pedum: que precipue calent in somnis: et ille non soluit sensus. Alius est qui cum colerico sanguine ad caput eleuatur: ille descendendo per organa virtutis animalis soluit aliquos sensus: et maxime illos quorum organa magis extrinseca sunt in corpore sicut est visus et auditus: soluit etiam virtutum motum ad motum processuum. Nullus itaque calor sensus dissoluit nisi qui a capite descendit. Sic enim semen non accipit virtutis impressionem informaticam nisi in relictis: ita calor et spiritus non accipiunt impressionem virtutis animalis: nisi a capite: in quo sunt organa virtutis animalis. Ideoque talis solutus non contingit nisi in his qui dispositi sunt ad frenesim: et huiusmodi egritudines. In quibus calidus et colericus sanguis multum eleuatur ad caput.

simpliciter immobilitari: ut supra dictum est. Nichil tamen prohibet aliquem illos: ut aliquos per accidens soluit: secundum quid. Et hoc intendit philosophus: cum dicit: quod opera vigilantium in dormientibus non sunt sine fantasmatibus: et se in quodammodo id est sensu soluto per accidens: et non per se.

De his qui dormiendo faciunt opera vigilie

Cur expropheti non meminerint opum que fecerunt in somno. Queri potest cur expropheti non memorantur opum vigilie que faciunt in somnis: bene memorantur aliorum somniorum. Videtur enim quod magis deberent memorari opum vigilie: quod fortius memorantur: quam fortius impunitur. Sed fortius impunitur illa que impunitur sensibus solutis: quam ea que sensibus non solutis. Ergo potest debere memorari ea. Quod dicit Aristoteles: quod somniis memorantur expropheti. Vigiliis vero actus non memorantur. Dicendum quod hoc contingit ideo: quod somniis inest simpliciter et vigilia secundum quid. Et ideo quod impunitur in somno impunitur in virtute interiori que est fantasmatibus: et impunitur simpliciter. Ideo simpliciter reuocatur in memoria. Illud autem quod impunitur in vigilia talium: non impunitur sensibus nisi per accidens solutis. Et ideo excluditur a fortiori motu interiori fantasmatibus virtutis. Intra hoc etiam queritur: quia aliquis somnia obliuiscitur sui somni: si statim post somnum moueatur vertendo se ad aliud latus: vel extendendo corpus. Et dicendum quod huiusmodi somnia sunt in fine somni: quando somnus iam est excitabilis: sicut debilis impressionis motus: et propter hoc si subito sequatur motus vigilie magni: sicut extensio vel versio ad aliud latus: et additur illa somnia obliuiscitur: in eo quod motus fortior superueniens excludit debilitatem in actibus suis.

De his qui dormiendo faciunt opera vigilie

De his qui dormiendo faciunt opera vigilie

Cur dormientes non recordantur que fecerunt vigilando. Quia hoc iterum queritur: quare dormientes non memorantur eorum que fecerunt in vigilia procedenti et huiusmodi memorantur in vigilia sequenti somniorum que habuerunt in somno procedenti. Videtur enim quod e contrario debeat esse. Nam in vigilia sunt motus exteriores: in somno motus interioris: et motus interioris qui est interior minus impeditur in somno: quam in vigilia. Intra quicquid sunt ab extrinsecis causis: ita quod vnus est a fortiori: alter a debilitate. Id quod est a debilitate: non potest impedire id quod est a fortiori. Non autem et memoria sunt ab extrinsecis causis: ita quod memoria est a fortiori: et somni a debilitate. Ergo somnus non debet impedire memoriam. Intra memoria videtur acceptio preceptorum: et in somno non recipitur nisi precepta: in vigilia vero et precepta et precepta. Et motus interioris magis erit presentens in somno quam in vigilia. Et dicendum quod hoc ideo est: quia memoria nullo modo potest agere in somnis nisi si per accidens: ut supra dictum est. Sed bene agit in vigilia. Et suspensus enim pars: quod memoria reuertitur in rem exterioriorem prius acceptam a sensibus cum intentione preteritis temporibus. Quod est rei exterioris: oportet habere sensum simpliciter solutum: quod autem est preteritum: oportet accipere a sensu somni: qui etiam immobilizatur secundum conuersiones ad sensus proprios. Ad primum ergo dicendum: quod sunt quedam exteriora que exigitur ad motum interiorum: sicut motus sensus communis et proprius ad motum memorie. Et illa non opponitur interioribus: nec impediunt ea: sed potius extendunt et causant. Similiter sunt quedam interiora que non sufficienter causant alta interiora: sicut motus fantasmatibus: non sufficienter causant memoriam: et cum illis non potest esse interiora illa: sicut memoria cum somno. Ad aliud dicendum quod somniis in se intrinseco non impedit actum memorie: sed impedit ideo: quod ad actum suum exigitur actus sensus communis et proprius: qui immobiles sunt in somno. Ad aliud dicendum: quod fantasia in somnis preceptum quidem

est: sed non est vt preceptum: sed vt presens: et non causat memoria: que est preceptorum: vt preceptorum.

XXX.

De his que somnum excitabilem faciunt.

Exergiscitur autem sensus a somno cuius facta fuerit digestio: et obtinuerit que impacta fuerat caliditas in angustis multas: ab eo quod circumscribitur: discreti quoque fuerint corpulentior sanguis atque purissimus. Et hoc accipitur: quod duo faciunt somnum excitabilem. Primum est completum digestio: et quod vincat caliditas impacta in nervos subtilis a circumscriptione frigido cerebri. Secundum est discretio sanguinis puri et grossi siue corpulentis: ita vt grossius cedat in nutrimentum inferiorum: tenuis autem et subtilis ad nutrimentum superiorum ac proprie capitis. Hec per primam causam aliquis obice re potest quod calidum est in materia spissiori: tanto in unum et ibidem est. At in principio somni ante completum digestio calidum eleuatum ad caput est in spissiori materia que digestione completa: ergo inuincibilis est in principio somni. Sed quod calidum est inuincibilis? tunc excitabilior est somnus: et ita videtur quod excitabilior sit in principio ad digestionem: quam in fine post digestionem. Similiter etiam contra secundam obici potest: quod tenuis sanguis facile in frigidabilis est. Cum ergo frigiditas sit causa somni: videtur quod tenuis sanguis magis operetur ad continentium somnum: quam ad excitandum. Preterea dicit Aristoteles quod omnino sunt somni amatores qui oculis habent venas et vasa magna que capita habentes. Videtur ergo a contrariis: quod ad excitabilitatem somni maxime venae operentur: et paruas capitis. Respondemus ad primum: quod spissa materia non defacili distillat per venas et propter hoc diu manens in capite in frigidatur: et causat somnum. Ad aliud vero potest dici: quod humidum tenue descendit ante in frigidatur frigiditate ipsius purtente et in ipsi sane per ablatum calidi.

XXXI.

De duplici causa somni excitatiua.

Sciendum vero quod duplex est causa somni excitatiua. scilicet per se et per accensio: per se est completum digestio: quod tunc segregatur tenuis et purus sanguis ab impuro et corpulentior: et purus eleuatur sursum impurus autem descendit deorsum. Primum enim in principio digestionis calor est vehemens: et eleuatur purus et impurus simul ad superiora. Et propter hoc grossa in vigilia fortificatur frigus cerebri expulso calido et grauius sensus et facit somnum. Sanguis autem subtilis eleuatur in fine digestionis quando remittitur calidus: et ille de facili descendit per venas a capite: quod non diu manet ibi: nec in frigidat: et idcirco secum calidum in nervos subtilis: et causat vigiliam. Causa vero per accensio multiplex est. Est enim causa dispositio in subiecto: et hoc est duplex scilicet subtilitas venarum que sunt in collo: que adeo stricte sunt: quod non potest per eas cito distillare humidum in frigidatum in cerebro: quod est causa somni. Et huius oppositum est amplitudo venarum colli: per quas distillat humidum in frigidatum in cerebro. Alia vero causa scilicet non disponens in subiecto: est magnitudo quidem capitis vt in vasis et hominibus. Magni est caput continent magni cerebri: cuius multa frigiditas diu vincit calidum cum nutrimento eleuatum. Per oppositum autem paruitas capitis: propter paruum cerebrum et siccum erit causa excitabilis facilis. Item causa per accensio est frigiditas circa locum digestionis: per quam non possunt eleuari vapores ad caput sicut est in melancholicis: vt probetur est. Item causa per accensio est motus violentus: qui euocat animam ab interioribus ad exteriora. Et sic etiam causa per accidens est infirmitas: quod non permittit animam in interioribus quiete. Item per accensio est causa nimium ieiunium: propter quod auferitur materia euaporatiua: que debet ferri ad caput et causare somnum: et hinc etiam quedam alie cause huiusmodi per accidens.

XXXII.

De somnio Christiano ad cosoro

Si somno vero fantasma somni dicuntur: unde claret: quia sentit partem est somni: sicut et somnus. Sensibilia namque per vniuersosque sensus infunduntur: et ab eis facta passio non solum operantibus sensibus inest arteriis: sed etiam transeuntibus iam et cessantibus velut si quid motu fuerit ab altero cessante motore: maxime ipsum motum: ita vt mouebatur ab illo. Sic itaque non solum vigilantium motus a sensibus facti remanent etiam sensibus transeuntibus: sed et cum dormimus. Magis enim non apparent: eo quod interdiu quidam expellatur et euaneant intelligentia et sensibus operantibus: sicut minor ignis a maiore: et per passiones a maioribus. Noctu vero propter silentium sensuum: et infirmitatem operantium superest et continue fuerit et sepe quem similes: sepe vero in alias figuras: dissoluitur per subiecte materie resolutionem. Et per hoc nec post eadem continuo sicut nec in infantibus apparet somnia: quoniam in humido perturbato nulla apparere videntur etiam videtur perturbata. Silente vero humido: pura apparent in dormiendo fantasmata. Et reliqui motus qui a sensibus accidunt: itaque et melancholicis: et febribus: et inebriatis visioes apparent turbate. Infirmis vero se demittit: et sanguine discretio sensuum motus et vno quoque sensibili sequentia et ordinata facit somnia: videtur autem mirabile: quod eorum quidem que in somnis fuerint fantasmatum: et resurgentes recordamur. Eorum vero qui vigiletas agunt: in somnis memoriam non habent: huiusmodi est causa quod memoria sunt eorum que sentiuntur: aut fantasma videntur neutri aut somnis accidunt: dormientes enim non sentiunt: et eorum que sunt veritates agunt nullum est fantastum sequenter neque somnum.

XXXIII.

De septem questionibus aristotelis circa somnum.

De somnio circa Aristoteles non nulla tam dicta sunt in libro. xi. superius. ubi agitur in communi de animalibus. Siquidem inter precipitates communes animalium agitur etiam de somnis eorum. In summa vero de somnio mouet Aristoteles. vti non negligendas questiones prima siquidem quomodo est quid sit somnus vix in esse. Secunda vero cur dormientes quidam somniant: et quidam non. Tercia de latentibus somniis et vi dormientis. Quarta vix in somno contingat preuidere futura. Quinta qualiter contingat futuram preuidere per somnum Sexta vix futura spectantur ab homine somno: vel causas habeant quorundam demonum. Septima est vix somnia sunt a natura: vel ab euentu. Itaque de istis omnibus sunt dicta ordinem aliquidulum lauriorum tractatus: vix obiectiones multas circa hoc factas atque solutas inserere presumimus.

XXXIII.

Somnum fit a motu simulacrorum in dormientibus.

Somnum quid sit dicit Aristoteles. scilicet dormitio et vigilia: quod fantasma quod est a motu simulacrorum cum in dormiendo fuerit in eo quod dormit. hoc est somnus. huius motus descendit a loco fantastico: et tangit sensus communis: ac reuertitur ad fantasiam. Cum enim euaporatio fit a loco digestionis ad cerebrum: sanguis subtilis eleuatur: ac descendit ad interius capitis animalis: cui quoque dicitur animalis spiritus simulacra deferens a loco fantastico ad organum sensus communis. Que cum mouetur sensus communis fit somnus: et videtur sentiri forma delata a fantasia ad commune sensum. Cum autem ipse spiritus deferens formas sit de natura humidis aereis: et feratur cum humido et subtili sanguine quasi euaporabili. Dicit philosophus: quod simulacrorum motus est in ipso: sicut motus ramusculorum salis in aqua calida liquifacit. Cum enim in aqua calida liquefit sal sub pile: sursum eleuatur et calido mouente et humido liquefaciente sicut ramusculas albus: et postea iterum residet et

Liber

Text on the right edge of the page, partially cut off, containing marginal notes and references.

natura gr. ni: que est in terrestreitate salis: sic ergo for-
me vel ymagines descendente spū & sanguine descendūt
ad ssum cōmūne ab ymaginatioe: ac reuertūt ite & ad
cellam ymaginatiois: tanq̄ ad locū p̄prium in quo hñt
manere. Et qm̄ buiōi motus sit i sanguine subitū & spi-
ritu: propter hoc vñ motū frequēter isequitur alius: &
infringit ipm̄: sicut est videre in nubib⁹: quarum qdam
similes hominibus et centauris: vt dicit philosophus:
citroq; p̄mutātur: vna nube sup alterā inundāte. Si au-
tem queratur: vix in vigilia fiat buiōi motus: dicendū
est q̄ ille motus qui fit i vigilia nō est somnū: qz subitū
ital: est: qd̄ fiat in dormiendo: sed tān̄ simile est motus
somnia.

CXXXV

De causis quib⁹ fit huiusmodi motus.

Hic autē huiusmodi motus fiat multis d̄ causis
p̄cularibus: n̄ ille reducitur ad quatuor p̄-
cipales: que colligūt et dicit philosophus.
Quarū vna est iuuent⁹. In pueris enī propter multas
euaporatioes magnus est flux⁹ nutriti a capite ad or-
gana sūs cōs & p̄pior. Et idō cū abstrahūt sūs
eoz ab actibus exteriorib⁹: sicut in tenebris: & in loco so-
litario horribilitatam cum sanguine spūq; descendunt
forme ab ymaginatioe ad sensum. Et videtur eis q̄ vid-
ant vel audiāt horribilia: vñ etiā p̄ntiāt. Sed quādo
sunt in lumine vel cū homibus a quibus p̄sumūt aduto
ritum: sūs p̄is diffunditur sup sensus p̄prios in extero-
rib⁹ actib⁹: & idō tunc nō sentiūt motum simulacrozum
irritū: eo q̄ fortiores mor⁹ exteriorē excludūt obulo
res interiorē. Secūda cā est p̄plexio frigida et sicca sic
melancolia dominās. Frigidum enī & sicuz faciūt for-
tissimā intensiōem simulacroz interiorē: & debilitat
receptionem exteriorē. Et idō interiora efficiuntur
fortius mouentia: & fortissimō motu descendūt ad sensū
cōmūne: & videtur eis sicca: & propter maticā com-
plexionis frequēter appetit horribilia. Et cū fortiores
sunt in eis mor⁹ interiorē exteriorib⁹: interiorē ecelu-
dunt exteriorē: & videtur eis q̄ vidēt demones: et lo-
quātur eis. Qd̄ autē d̄cōtinuāt locutionē: cā est: q̄ fri-
gidum & sicuz difficulter mobile est. Et ideo null⁹ mo-
tum pōt attingere ad debiti finem: & hec etiā est cau-
sa deliramenti i sibus: & insip̄ hñt ruinā complexiōis
& dissolutiōis p̄p̄ quā cōrumpuntur forme: eis imple-
sicut corrumpitur forma artis in ruinosis edificiis.

CXXXVI

Ad hoc de eodem

Uerum est infirmitas & p̄cipue calida et sicca:
et calidum fortissime mouet: & sicam cōfortat
simulacra continuādo ea. Et tunc simulacra de-
scendunt ad organū sensus p̄is: & mouent ipm̄ sicut sen-
serat. sicut fit i cleuatōe infirmoz in quibus materia in-
firmatatis rapitur ad caput. Quarta cā est fortissima ra-
dicatio et cogitatio circa aliquid: & p̄cipue locū solitudi-
nis quo min⁹ anima ad interiora reuocetur. tunc enī si
fortis sunt ymaginatioes et debilis rōnis incipit se mo-
uere simulacra: eo q̄ nō impediātur nec a sensibus nec
a rōne. & descendunt ad ssum p̄mūne. Et frequēter
videtur sic hominib⁹: q̄ vidēt & audiāt hoc qd̄ hic ferat
qd̄ i mente. Et bis om̄ib⁹ si illi simulacro circa qd̄ occu-
patur intrinsecus sūs p̄is. aliud etiā modicuz simile of-
feratur extrinsecus ad visum vel auditū. statim videbūt
tur illud. vnde aspicientes ad iururas lineaz vel in pa-
riete vel in terra p̄p̄ modicā similitudinē cuz bestias
putāt esse bestias vel aliquid buiōi circa quod occupatur
intrinsecus. hec autē dicitur propter hoc quod i diffini-
tione ponitur somnū cum in dormiēdo fuerit. Sicut enī
Aristoteles q̄ quibusdā m̄noz etiā om̄ino p̄p̄cietib⁹
id est vigilātib⁹ si tenebre sunt: apparēt ydola plura q̄

mouētur: ita vt frequēter timētes obuelātur. vñ pueri
quādoq; timētes p̄pter apparētia simulacra clamant:
melancolici q̄q; propter interiora simulacra vidēt sibi
homines ac bestias videre cū quibus loquātur: et timent
et fugiunt. Item in quibusdam infirmis videtur accidere
q̄ vidēt bestias et modica iunctura lineaz in pariete.
Sicq; videtur q̄ non t̄m cōmūne ssum moueat simila-
era in somno: sed etiā in vigilia. In vigilia qd̄es sensus
p̄mūne mouet fantasiā. Sed i somno accidit cōuersio
Nam propter descensum nutriti descendūt spūs cuz
formis a loco fāstie ad ssum p̄mūne. et p̄pter virtutem
apprehensiois cōuertitur ab organo sensus communitis
ad ymaginationem.

CXXXVII

An somnium passio sit intellectus.

Dicit Aristoteles in secundo libro de sōno & vigilia
q̄ de eo quod sentim⁹ et intelligim⁹: sepe sic et
in somnis propter fantasmatā videm⁹ et intel-
ligim⁹ aliqua. Ex quo videtur: q̄ etiam somnando
ab ip̄is fantasmatib⁹ attrahūt intelligibiles cogitatio-
sicut in vigiliādo p̄ sensus accipim⁹ p̄cularē: ac p̄ intel-
lectus abstrahim⁹ vniuersale. Et ita videtur q̄ somnū
passio sit intellectus. Hoc etiā probat Aristoteles per ea
que accidit circa homines. Sicut enī q̄ quidā vidēt
buiōi somnia. velut q̄ vidēt ssm̄ memorie p̄ceptionē:
disponere que p̄ponūt. Et intēdit dicere q̄ aliquis in
somo disponit somnū suū p̄ actum rōnis ad iudiciā
rōnem: qd̄ p̄cipit in his qui somnia suā i mēoria retinēt
sicut dicitur de somno herculis: cuius null⁹ interpretatō
nem dicere valuit: & ip̄e postmodū et interpretatōe s̄c-
natur. Nos etiā p̄lexq; somniam⁹: nos de sublimibus
disputare: & intelligibilia inuenire. qd̄ solus intellectus
est. Preterea somnū est ill⁹ ssm̄ philosophū in quo vlti-
mo stant fantasmatā accepta per sūs. Ac vero vltimo
stant in intellectu. Dicit enī Aristoteles q̄ somnū est passio
sibilis vel intelligibilis. his enī solis eoz que in nobis
sunt cognoscim⁹. At vt ip̄emet dicit: nō est passio sibilis
et quo relinquitur: q̄ sit passio intelligibilis. At vero econ-
trario p̄t obicit: q̄ quicquid vidēt sub determinata q̄litate
et figura & colore nō vidēt vnde intellectu. Itē dicit
Aristoteles: q̄ cā somnū ē motus fāstie virtutis: & eius
instabilitatis. At vero fāstia virt⁹ n̄ est intellectus.
Somnū q̄ n̄ est intellect⁹ passio. Aphorab⁹ q̄ dicit: q̄
somnia est mor⁹ ymaginatioe. Et sic etiam omnes p̄bi
videntur dicere.

CXXXVIII

Huius questionis solutio

Uerum: vt supius dictum est: a somno per accēs
immobilatur intellect⁹: & si quādo inuenitur so-
lutus in somno non erit ordinata sua cōuersio
ad ea que apparēt i somno: sed erit fantasmat⁹ admixtus
iudicans d̄ fantasmatibus: vt de reb⁹. Qd̄ erat frequē-
tissime. vñ alicui videtur: q̄ disputat i somnis: cuz vidēt
argūmēta fortiora: & quādo vigilās examinat ea: iuuent
sophistica & debilia. Similr etiā est de verbis nostris
factis i somno: q̄ nihil valere p̄cipiuntur examinati vi-
gilando. q̄ aut quādoq; vera intelligūtur in somnis: ac-
cidit ex quibusdam aliis causis determinatis. Itaq; licz ac-
tus intellectus quādoq; soluat i somno: n̄ essentia sō-
ni est i formis ymaginabilib⁹ & fantasmatē speciebz: qui
bus se tunc immiscet intellectus. vñ somnū non est nisi p̄
accidens intellectus: p̄ se vero fantasia vel sūs. Nam et
cetera animalia ab hominibus inueniūtur somnare. Cum
aut dicit Aristoteles q̄ somnū est passio sibilis: intelligit i som-
nis. Cum vero dicit: q̄ somnū non est passio sūs: intel-
ligit sensum sōm actum exteriorē: qui vtiq; i somno
immobilatur.

CXXXIX

Qualiter somnū sit mor⁹ fāstie virtutis

domitiois Et cu pfecter corine eleuetur euaporato
 in illis somnus cor mag videtur esse excitabilis. Et si
 excitabilis est: tunc oportet diminui euaporatorem: et
 tunc possunt descendere fantasmata et facere somnia.
 Item videtur q calid magi debeat somnare q ali. For
 tis eni euaporatio contingit a calido multu agente: et ab
 humido multu eleuabili. Sed calidū vt dicit Auicēna
 multum mouet fantasmata: et humidū est subiectū phā
 tasmatū descendētū. Ititur videtur q tales prius de
 beant somnare. **C. XLIII.**

Qui questionis solutio et de his qui nunq
 somniant.

Utrum quidam nunq somniant p totam vitam: vt
 dicitur p philosophi. Et huius est duplex. vna ē
 ex parte corporis: quam tangit philosophus: q scz
 nō dormiūt p. ad est post cōplectā digestione cibi: et a
 les sunt illi in qbus est calor magnus circa locum digesti
 onis: pmanens tota vita. Qui scz calor eleuat euapora
 tiones spissas et grossas ad caput: que dicuntur infrigri
 date: et iteru eleuatur a calore. Cūq calor ille nō reuer
 tatur nec remittatur circa locum digestiois: nisi quādo
 cepādatur in vigilia ad exterius in talibus temp profu
 dus est solus. nec somnio aptus. Alia vero cā est ex par
 te aie. scz debilitas virtutis ymaginariue: que formare
 non pōt ymagines fortiter mouentes. Ad id aut quod
 contra hoc obicitur. Dicendū est q in talibus est calor
 ybenis valde: et it statim quādo sanguis accidit aliq
 modo ad substantiōes incipit pcedominari calid frigidū
 tan cerebri: et soluit sensus a vigilia. Et itō tales euigi
 lant anteq incipiāt somnare completa digestione. Ce
 terum euaporatio nō est ita continua spissa. quam in fine
 incipiat hūdari et leuari. Iā quis purus ab impuro: sic fit
 cor excitabilis: sed q calor fortis est: statim soluit
 sensus a vigilia: et euigilat anteq somnare incipiāt.
 Porro spissa fit euaporatio ppter multū calidū. fortis
 eni calor eleuat grossum et subtile simul. Et propter illā
 euaporatiois turbatioes spūs animalis turbatur in capite
 ita vt nō possunt in eo forme apparere. forme enim non
 apparent nisi in spū claro et puro. **C. XLV.**

De illis qui iam etate procecti somnare
 incipiunt.

Quia secundū qd dicit Aristoteles: vtz q ali
 quib p uocetis etate somniū accidit: cum pū
 nullum somniū videntur: obicit potest: q idem
 Aristoteles dicit in vi. phisicor. q scz infantes addice
 re nō possunt: neq iudicā sensibus similitur pcedit
 id est leno: multa eni turbatō circa hoc et motus.
 Et intendit q propter fluctuantē pplexionis ac mueri
 menti i pueris aia circa idem nō infrigitur. sed circa mē
 ta vagatur. Cum ergo mor fantasmatū plurimū sit cā
 somniū. matie obent somnare minores ac pueri. Prece
 rea fm Aristotelē somniū motus est sicut motus vertigis
 in humido: in quo multe apparent figure et multis moti
 bus. Cum ergo cōplectio puerorū matie humida sit: et
 ad diuersitate figuraz mobilis: videtur q pueri debe
 ant somnare p seibus et p uocetis. Nos aut dicim
 q qdam in iuuentute nō somniant. et p uocetis iam etate sō
 miant. hoc ptegit ob causā supius iā expositā. In iuue
 mbus est calor magnus eleuāz puz et impuz simul ad
 caput. Ideoqz cōfortat somniū. et impedit somniū. In p
 uectu aut calor remittatur: et nō eleuat nisi purū qd
 facile est leuare. In cum in puro hū resulēt forme: tūc
 incipiunt somnare. Ad obiectū vero in contrariū dicit
 mus: q in pueris vtiqz multum est humidū et fluxibile.
 Ss q calor interior in dormitōe pfortatur. hūidus illō
 cū impuro ad caput eleuato p mīscet. Illaqz impuritas
 impedit formaz resultatōem. Et ideoqz nō somniant.
C. XLVI.

Que fantasmata faciūt somniū.
 Tria tertium qd dicit philosophus: q scz in fine
 dormitiois plus sunt somnia q in principio:
 quia sedato ac discretio sanguine conseruato:
 simul et motus ad vnoquoqz suū somnia facit va
 lida. Queri pōt que fantasmata descendūt a fantasia ad
 sensum cōmūnem vt faciūt somnia. Aut ea que manife
 stius sunt in ipā et fortius impressa sunt. Aut ea que mag
 latent: et debiliū impressa sunt. Aut ea qbus nup i vigilia
 fuit meditatio et cogitō. Non eni pluribus modis vi
 detur posse cōtingere phantasmata. Si dicatur pmo mō
 tū somniū erit temp de omnib phāramatib et flatis
 et talia sunt multa et infinita: et non determinata: et non or
 dinata ad vnā scientiā. vñ fm hoc videtur omne som
 niū esse de infinitis inordinatis: et indermiatis: qd fal
 sum docet esse experientia. Sed tñ videtur q omnia descen
 dant. que cūqz eni eōdem hnt inclinationē ad suū dūem
 equalia sunt ad ipā. Sed omnia fantasmata equalē ba
 bent inclinationē ad sensum cōmūne: ergo equalis erit
 descensus ad ipm. Prima patet de se. Secūda vero pbaf
 et hoc: q omnia fantasmata accipiūt a sensu. Si aut
 dicatur q ea descendunt: q fortius impressa sunt: propter
 rōnem supius bitam: scz quia fortiores motus debiliores
 excludūt. Et ideo cum phāasma fortiū impressum moue
 at: ipm qz fortius excludat debiliū impressū a motu som
 niū: e contra sic p obicit. Si fantasma tñ fortius impressum
 forte apparet in somno: cū nō impūmatur forte:
 nisi p maiorem attendēz circa illud: nec occurrit somniū
 nisi circa illa que maiorem hnt attendēz in vigilia: qd
 falsū est manifeste. Porro si dicatur q illa mag appent
 q magis latent ac debiliū impressa sunt. cōtra h est apte:
 q latentia debiliū impressio potē sunt cā nō appent q
 appentia. Preerea dicit Auicēna: q magis somat hō
 de his circa que sollicitus et attentus est magis. Sollici
 tudo aut et attentio caue sūt maiore impūmōis. Non
 ergo appent ea q debiliū impressa sunt. Si aut dicatur
 q in somno appent: ea d qbus in vigilia pcessit cogi
 tatio v locutio: sicut dicitur Aristotle. in secūdo de
 somno et vigilia: q ea frequenter appent i somnis: quo
 rum cā pcessit i vigilia. Experimentus esse videtur cōtra.
 Multi namq somniant: ea q nūq videntur vt audierunt.
 vnde q talium cā nō pcessit in vigilia: patet q hoc nō
 est apparitōis somnialis causa. **C. XLVII.**

Solutio predictę questionis.

Nos aut dicim: q in fine dormitiois frequēt
 appent somnia et causa itidem superius dicta
 scz calor digestiōis pfortatur in principio: et
 inuenit cibum pūm: cum impuro. Ideoqz turba
 tam euaporatioem sic eleuat ad caput: in q nō hnt reul
 tāt ymagines. At in fine cū impurior sanguis reitdet
 deorsum: et subtilis tātum eleuatur iursum: tūc purifica
 tur spūs animal: et incipiūt resulutare simulacra i somnis.
 Porro somniōz quedā sunt signa vt caue aliquozum
 pteritoz vel pntium v futuroz. et illa pueniūt diuer
 sis causis agentibus: de qbus dicitur inferius. In tali
 bus ymaginaria pparat ymagines reb signatis que
 uentes. et in talibus nec oia phāramata: nec forte im
 pressa: nec debiliū impressa. nec etiā de qbus locutō fuit
 in vigilia descendūt: sed ea sola q rebz signatis cōpe
 tunt. Quedā vero sunt q nec rōnez cause nec signi hnt
 ad res aliquas in pūti v i pterito l i futuro signadas.
 In talibus frequēt mouēt phāramata fortiū impressa
 sicut immediate de forti studio ueniūt ad dormitōem ac
 cidit qui somniat idē qd studuit. Et talia vt frequenter
 p uocetis durare p totam dormitōem. Itaqz nō omnia
 fantasmata descendūt: quia licet sint a sensu nō tñ eōdem
 hnt inclinationē ad descēsum. Quedā eni inclinātur p
 modū cause v signi. Quedā ex fortitudine impressiois
 vt patz ex pōictis: et illa descendūt prius q alia impressa

vero magis descendunt: nisi impediatur ratio causandi vel signandi: ut dictum est. Ideo quoque quando contingit magis latentia somnia fieri. Porro debilius impulsio non descendunt nisi faciatur ad causandum et signandum. Nam licet in se latentia sint: efficiuntur tamen apparentia propter motum intrinsecum ex parte corporis: vel ex parte elementorum: vel celi vel substantiarum separatarum. Illa vero de quibus in vigilia fuit meditatio vel locutio frequenter descendere contingit quod tunc per rationem causandi vel signandi predicta aliter accidit.

XLVIII.

De somniis incertis.

Quod autem quidam de diversis et inordinatis somniis habent incerta somnia contingit ex duplici causa una est ex parte anime quae a resto. tangit in secundo de somno et vigilia: ubi dicitur quod medaces falsa consueverunt habere somnia. In ethico quoque tangitur ab eodem Aristotele ubi dicitur quod meliora sunt fantasmatum iustorum quam quorumque. Alia vero est ex parte corporis scilicet fluxibilitas operatiois que est de facili mobilis. Et ideo una figura infringit aliam et unus motus alium: sicut figure incerte et indeterminatae et motus similis. Ex hoc ergo sequitur somnia incerta et instabilia et indeterminata: scilicet ex fluxu desideriorum et instabilitate. Ideoque talia pueris et iuuenibus apparere frequenter solent. Porro quidam habent somnia multa: sicut infirmi quidam: et etiam dormientes post vigiliam in hora matutina in talibus enim est evaporatio debilis: vel propter inanitionem: vel propter completam digestionem. unde cum in eis cessant exteriores sensus: intenduntur ymaginatiois motus: apparentque phantasmatum: et multiplicatur somnia.

XLIX.

De tertia questione aristotele. circa somnium. Etia questione aristotele est de latetibus somniis ex vi dormitiois. Et dicitur quod latentia somnia dicitur quod somnium ut res a somniante accipitur quod contingit duobus modis: scilicet ex potentia somnietate debilitate. Et quando contingit ex potentia. tunc est deceptio et latentia proprie. Quando autem ex debilitate tunc non est deceptio: sed improprie dicitur latentia. Potentia vero somnium dicitur primo quidem a quadam immobilitate sensus communis: secundario ab immobilitate rationis. Sensus enim communis licet non immobiliter in somno: quo ad actum intentionem: tamen immobiliter quo ad exteriora. Et hoc dicitur a maiori potentia somni. Ratio autem licet non immobiliter a somno per se: tamen immobiliter per accidens: ut dictum est. Et hoc accens duplex est. Unum quidem: quia propter colligantiam virtutum anime in una natura anime et subiecto contingit: quod si anima intendit motum unius potentie: statim abstrahitur a motu alteri. Quia sicut dicit philosophus motus fortior in motibus anime semper excludit debiliorem. Unde cum in somniis anima maxime intendit motum ymaginatiois: contingit: quod abstrahitur a motu rationis et intellectus. Aliud accidens est: quod cum intellectus moveatur a phantasmatum: hoc non contingit omni modo: sed illo modo tamen: quo fantasia per sensum accipitur a re et sensu: et procedit in fantasia: et sic ulterius procedit ad movendum intellectum. In somniis autem non est talis processus phantasmatum: sed potius a fantasia procedit ad sensum per distantiam ab intellectu. unde intellectus manet immobilis: eo quod non sit movens ipsum. Et tunc non desit iudicium intellectus: deest et illa comparatio sensus communis qua comparat exteriora ad interiora: quare necesse est accipere simulacrum ut rem.

L.

De somnio latente et non latente.

Hoc est latens somnium ex maiori potentia somni. Alius modus est quo accipitur somnium ut res ex debilitate somni: et ibi est latentia pura. Et contingit: quando tam sensus incipit solui a vigilia et tunc propter quietem sensuum primum stabile facit materiam

motum in sensu sicut parva lux videtur maxima: et parvus sonus maximus strepitus esse videtur. Et sic accidit aliter: quod somniat se audire canes vel campanas: et quando euigilat audit eos. Et sic etiam contingit alicui debilitate dormienti: cui assistat loquentes de materia aliqua: quod somniat de eadem materia: vel in parte vel in toto. Et hoc est quod dicit philosophus in secundo de somno et vigilia. Aliquibus accidit sentire aliquo modo sonum et lumen et saporem: languide quidem et velut delonge. Nam in dormiendo respicientes: et uestigio ad est statim surgentes: quod tunc cito videbatur: lumen lucerne dormientes: ut arbitrantur: expugnati cognoverunt: quod lucerne erant. Et gallorum et canum tacite voces audientes: expugnati cognoverunt esse manifeste. Quidam vero et respondent interrogati. Sed tamen nullum istorum proprie dicitur somnium: eo quod somnium tam adeo debilitatur: quod sensus in aliquid solui sit a vigilia. Non latens autem somnium contingit duobus modis: scilicet ex reflectione rationis in fatalia appens. Et ex hoc quod sensus communis interius comparat ad exteriora. Et primum contingit duobus de causis. Quarum una est sollicitudo quia scilicet alicui multum contrarium voluntati apparet in somniis. Et tunc excitatur anima ad repellendum illud: et post multam pugnam excitatur ratio quasi consolans animam quod non sit res: sed rei simulacrum. Et talia somnia frequenter occurrunt religiosis quibus ex longo studio abominabile factum est peccatum. Cum enim somniat se peccatorem: ex sollicitudine accidit eis quod dicitur est. Altera causa est puritas et fortitudo intellectus. Quibusdam enim semper peccato sunt vere intelligentes: et talium anima frequenter excludit motus simulacrorum. Quando autem sensus communis interius comparat ad exteriora: tunc contingit: ex debilitate dormitiois: quia iam sensus communis quodammodo incipit solui ad actum exteriora: quod ad hoc tamen contingit quod somnium debilitatur: et tunc somnium incipit non latere. Et sic accidit eis qui vident somnia et postea vident se somniantem et narrare illud somnium alteri. Cum enim primo vident somnium: tunc latet. Et quando vident se somniantem non latet: et quando vident tunc se narrare illud somnium alteri: latet: quia in veritate non narrat: sed somniant se narrare.

LI.

De deceptioibus anime in somniis.

In somniis autem dupliciter anima decipitur: quorum unus est ex vi dormitiois: qui tam deformatus est paulo superius. Secundus est ex modo compositionis: quod oritur ex sensu communi ac per consequens hic etiam determinat: est supra tractatum de sensu communi. Porro de oblivione qua quidam obliuiscuntur scientie per somnium habite. Dicitur gregorius nisenus et ysaac: quod oblitio est corruptio scientie. Unde cum minus operantur cause destruentes oblivione in somno: pars quod in somno magis operari debet oblitio. Cause quippe destruentes oblivione sunt scientie acceptio: memoria et reminiscencia: quorum nullus operatur in somno: sed in vigilia. Preterea in somno non potest scientia accipi: nec saluari: et ita sequitur oblitio. Et contra vero potest oblitio: quod oblitio est id quod in anima proprie acceptum est ab anima separari. At in vigilia plus quam in somno separatur ab anima quod est acceptum ab ipsa. Nam in vigilia soluti sunt sensus ad exteriora actus: unde sic per sensus accipere contingit nova simulacra: et sic deleri vetera. In somno autem sensus ad exteriora actus immobiles sunt: ita quod per nova simulacra non delentur vetera: quod nova non adveniunt. igitur in vigilia magis quam in somno pergit oblitio: quod et nos credimus simpliciter: quoniam in vigilia contingit oblitio per se: sed in somno non nisi per accidens. Oblitio enim est corruptio memorie: unde sicut meditates que saluat memoriam per se agunt in vigilia. Ita desitio meditationum per se reducitur ad vigiliam. Operata enim reducitur ad idem. In somno autem non est oblitio: nec scientie acceptio nec salus eius. Unus enim non est unus oppositorum: alius neque reliquus erit. Ex hoc patet

solutio ad obiectum. Non enī sequitur si in somno nō saluatur sciētia: q̄ p̄pter hoc corrupatur in ipso. Vero in somno non p̄tingit recordari precedentium que facta sunt in somno: nō habz hanc causā: q̄ in somno sit per se obliuio. sed illam que supra expedita est: scz q̄ memoria immobilitatur in somno: non autē in vigilia.

LII.

De quarta questione aristotelis. Quarta questio Aristotelis est: vtz futura p̄rigat in somno p̄uidere v̄l non: Et patz q̄ sic eriaz fm̄ ipsum. Nam dimes inquit estimant aliqua assignationem futurorū habere somnia: et hoc fidem importat tanq̄ ab experientia dictum. Quod enī ab omnibz dicitur necesse est vtz esse: vel in toto v̄l in parte: Idem etiā in dicitur rationez ab aurozitate medicorū: qui dicit q̄ opz valde somnia intendere: eo q̄ aliquid significat in futurum: hoc q̄z probat per rōnez a similitudine: quia scz in quibusdam aliis contingit aliquid mō futura coniecturari: vt in quibusdam signis astroz: et nubium: eundem vero idēz Aristoteli obicit: q̄ cognosci non pōt illud: cui n̄ulla rōnalis cā p̄cedit. Nam omne quod p̄cognoscitur in causa p̄cognoscat. Et vero somnoz n̄lla est cā p̄cedēs rōnalis: q̄ somniū est p̄tingentis: nec est cā ipsi? Idōqz per ipsum non videtur aliqd̄ p̄cognosci: p̄terea dicit scriptura diuina: q̄ multos errare fecerit somnia: et exiderunt sperāes i se: Nos autē cum sanctis et p̄phetis dicimus: q̄ somnia frequēter aliqd̄ signant de futuris: magis q̄z vtz dicitur Auctōria: q̄ sunt in doctrinā dīs finē. sicut in illa que videntur in mane. Omnes enīz cogitationes hac hora que sc̄nt: et dumoz motus finit sunt. Idōqz cum ymaginātia non sit impedita p̄ corpus: nec impeditur ab aliis actibus ante tunc obsequiū eius qd̄ p̄stat anime: melius est q̄ post. et ideo i talibz ymaginātionibz frequēter p̄uidetur futura. Somniū tū lēz p̄ncipalr sit futurorū: tamē et p̄teritōz et p̄sentium est: que latent cogitōem nostrāz: vt dicitur Al phorabius. Ad id q̄ obicitur in contrariū. Dicendū est q̄ somniū quādoqz est signūz cause. et q̄nqz est signūz signi. et quādoqz signūz accūs. et p̄cognitio variatur fm̄ illa. Ad id autē quod obicitur: q̄ omne quod fatiur p̄ causam fatiur. Dicendū q̄ hoc est intelligendū de scientia intellectiua: que accipitur per mediū demonstratiōis et silogismi. Scientia vero somnialis est que habet p̄ p̄prietates ymaginū appētū. Vñ dicit philosophus altissimus est iudex somnoz. qui pōt similitudines inspicere. Porro ecclesiasticus dicit d̄ illis q̄ intrūtur somnia tāq̄ ex necessitate futuris: cum somnia nō sunt necessaria signa futurorū: vt dicit philosophus.

LIII.

De quinta questione eiusdem. Circa questione Aristotelis quintā scz qualiter contingat futura p̄uidere per somniū. Primo videndū est: quot et quibus modis p̄tingat somnia q̄ sūt p̄signa futurorū. Dicit autē idēz Aristoteli. q̄ somnoz quedā sūt cā quedā signūz: quedā incurus accidētalis. Sic et rebus quedā sūt p̄ causam: vt defectus solis per lunē inepositōem. Quedā vero sūt signa eoz que sunt vt appinquo lunē ad locūz conuēctionis signūz est eclipsis future. Quedā vero sūt accidentia vt q̄ aliquo ambulante accidit solem eclipsari. At eōtra videtur: q̄ nullum somniū sit cā: quia omne somniū est simulac̄z apprensū in aīa. Nullum autē simulacrum huiusmodi cā est alicui futuri. Nam species que sunt in anima: nō sunt rez extrinsecarū cause: s̄z pot̄ ab ipis causare. p̄terea si somnia essent aliorū cause: aut essent cause p̄ se: aut p̄ accūs. Si per se: tūc aut efficiēs aut materialis: aut formalis: aut finalis. Si efficiēs tūc cum efficiēs p̄ se non agat nisi p̄iecta et appropinqua materie que eius actōe partiat: ergo conuēta erūt. scz

somnia semp̄ rebus illis que signātur in futuro p̄iecta quod plane falsum est. Si dicatur q̄ sit cā finalis: tūc cum huiōi cā sit p̄pter rem. Somniū debet fieri post illam rem que signatur in futuro. quod iterū falsum est. Si formalis v̄l materialis. tūc cum huiōi cause semper rei sūt intrinsecē: et nunq̄ extra illā: oportet q̄ somniū quodlibz est intrinsecum rei signare in futuro: v̄l vt materia vel vt forma: quod etiā patz esse falsum. Porro si dicatur quod est causa per accidens. contra hoc et obicitur: q̄ omne p̄ accūs ad id quod per se vt ad subiectūz reducitur. Si ergo somniū est p̄ accūs: cā aliquoz futurorūz p̄tō: oportet aliquid esse in sōno v̄l somniāte qd̄ sit cā per se: quod non est facile fingere. Cum sepissime somniem̄ ea que multū distāt p̄ locum et tempus: quoz nullo mō cā v̄l occasio sumus. Nos itaqz dicim̄ q̄ somniū non dicitur cā esse: nisi quia simulacrum est cause. Porro somniū aliqñ est simulac̄z efficiēs. Aliquādo materialis: aliqñ formalis: et aliquādo finalis. Et hūc concedimus: q̄ somniū aliqñ est signato conuēctus. Nam si gnatum iam est in re vel i fieri apud somniantē: q̄nqz ē cause etiā simulac̄z per accūs: q̄ p̄ accidēt reducitur ad per se causans in anima v̄l in corpore.

LIIII.

De somniis significatiuis. Itaqz somnia iuxta sanctos et eriaz iuz̄ philosophos aliquādo significatiōē h̄nt: aliquādo nō et illa quidem q̄ non h̄nt significatiōem nō sunt nisi mot̄ simulac̄z: vt sup̄ius est bitum. Illa que h̄nt significatiōem: triplicem habent ad significata relatiōez vtz cause: ac signūz et incurus accidentalis. Illud enīz quod cognoscitur: aut cognoscitur ex propriis aut ex p̄mibus. Si ex propriis tūc p̄ causam habz cognosci. Si ex cōmūibz: hoc est per p̄pina vel remota. Si p̄ p̄pina tūc cognoscitur ex signis: q̄ p̄pina accidentia sūt signa. Si vero p̄ remota: tūc cognoscitur per incurus accidentalem: quocūqz autē modo cog noscat in somnis res futura: semp̄ cōmūior modus cognoscedi erit per p̄prietates metaphoicas. Si vero cognoscatur per causam: tūc est res que causam habet ex p̄ corpore vel anime. Et parte corpis q̄ dem̄: sicut qñ aliqd̄ videt se in igne: v̄l in parte: vel in toto eo q̄ in toto. vel in parte in naturali calore calefactus est. et aliquis somniat se comedere mel: eo q̄ flegma dulce tangit palatum et linguā. Aliquis etiāz se somiat ēē in niue et in aqua et glacie: eo q̄ in parte v̄l i toto a qua nimis infri gidatus est. Et ad hunc modū reducūtur somnia sequētia complexiōes hominū: sicut q̄ coletia frequēter somniant se ardere. Et flegmatica se natate et submergi i aq̄s Melancolica aut terra et obscura et nigra somniat se videre: eo q̄ talis sit dispositio melancolie. et huiusmodi. Ad hūc etiāz modūz reducūtur somnia illa que sequuntur naturas ciboz: quod ēi p̄plexio facit p̄ naturā. hoc cibus facit ex accidente. et eō modo sūt somnia scōm naturas infirmū atū. Qz autē ex somnis fortior occurrit motus: q̄ sit. hoc cōtingit p̄pter dual causas. quarum vna est: q̄ anima est quieta. et tora fertur ad motū p̄num. Secūda est: q̄ spūs animalis est quietus et idcirco ab vno motu totūz imp̄mitur: et ideo mot̄ ille sic maior videtur. sicut vñ videtur duo. quādo diuāricatur spūs vñū. Causa vero que est ex parte anime est duplex. scz ex parte sc̄bilū et ex pte operabilū. Ex parte sc̄bilū sic qñ inq̄sitiō aliquoz fuit in vigilia. et p̄sentatur mot̄ alius inq̄sitiōis in somno. et tūc manifestatur futura sc̄bila. Ex parte vere operabilū. qñ dispositio aliorū operabilū p̄cedit in vigilia. tūc ei mot̄ ei dēdispositiōis p̄fert operatiōem futurā.

LV.

De diuersis somniorum signis. Ignium vero est triplex scz in celo et in elementis et in somniāte. In celo quidē sicut stella mouet

esse contrarietas inter Gregorium et Aristotilem: quoniam Aristoteles probat sonna non esse a deo. Gregorius dicit ea quoniam esse ab illo. Nos autem dicimus quod nullum reuera somnium accidit ab euentu: quoniam euentus nulla est scientia nec interpretatio. ut dicit Alpharabius. Unde quodlibet somnium reducibile est ad aliquam causam efficientem. que scilicet causa: vel est in somniante: vel extra ipsum: vel partim in ipso. et partim extra ipsum. Et secundum hunc modum in diffinitione sua procedit Gregorius: sicut manifestus patet inferius.

Pro Aristotelem. tunc cum somni frequentis. et hoc probat esse a natura: melancolicis infirmitatis: non a merito gratie ac virtutis. Dicit autem quod non semper hoc falsum est: quod somnia a deo sunt. ac per hoc inuit quoniam per diuina reuelationem esse ab ipso.

CLX.

De sex modis somnii secundum Gregorium in moralibus libro octauo.

Sex autem modis tangunt animi ymagines somniorum. Aliquando namque somnia ventris plenitudinem imitantur. aliqui illusione. aliqui cogitatione filii et illusionis: aliqui et reuelatione. aliqui autem cogitatione filii et reuelatione generantur. Sed duo que prima dicimus. omnes experimento cognoscimus: subiecta autem quattuor in sacre scripture paginis inuenimus. Somnia etiam nisi plerumque ab occulto hoste per illusionem fierent. nequaquam hoc vir sapientis indicari dicitur. multos errare fecerit somnia. et illusio nes vane: vel certe non augurabimini: nec obseruabitis somnia. Quibus profecto verbis cuius sint dicitur ostenditur. que auguribus iunguntur. rursum nisi aliqui ex cogitatione filii et illusionis procederent. Salomon nunc dicitur: multas curas sequitur somnia. Et nisi aliquid quando somnia ex misterio reuelationis ostenduntur. Ioseph se fratribus preferendum per somnium non videret: nec marie sponsum ut ablato puero in egiptum fugeret per somnium angelus admoneret. Rursum nisi aliquando somnia cogitatione filii et reuelatione procederent: nequaquam danielis propheta nabuchodonosor visionem differens: a radice cogitationis inchoans dicens: Tu rex cepisti cogitare in stratu tuo quod scieris futurum post hec. et qui reuelat misteria ostendit tibi que futura sunt. Et paulo post viderbas: et ecce quasi statua vna grandis. statua illa magis et statua sublimis stabat contra te et cetera. Daniel itaque dum somnium ad implendum reuerenter insinuat: ex qua sit oratio cogitatione manifestat patenter ostenditur: quod hoc plerumque ex cogitatione et reuelatione generatur.

CLXI.

De sufficientia diuisionis secundum ipsum.

Quodlibet itaque generum: ut dictum est: ad aliquam causam efficientem reducibile est. Que vices causa vel est in somniante: vel extra ipsum: vel partim in ipso: et partim extra ipsum. et siquidem est in somniante tunc autem est ex parte corporis aut ex parte anime. Si ex parte corporis: tunc est in ventris plenitudine: vel in amitione. Si autem ex parte anime: tunc est in sola cogitatione. Si vero est extra tunc est a bonis angelis: vel a malis. Si a bonis tunc est ex reuelatione. Si vero a malis: tunc est ex illusionis. Si autem est causa partim in ipso partim extra: tunc etiam in quantum est est ab angelo bono vel malo. Et siquidem a bono tunc est ex cogitatione simul et reuelatione. Si autem a malo tunc est a cogitatione simul et illusionis. Sic patet ex parte causarum sufficientia diuisionis somniorum secundum Gregorium: si fortassis alicui videbitur esse diuisio diuisa: quod sic alicui probatur: et ceteris ac stelle quoniam mouentur in sonis quoniam elementa: et quoniam corpus ipsius somniantis. Quorum nullum Gregorius in illa diuisione tangit. sed dicitur: quod non tangit Gregorius nisi prime mouentia. in somnio. Ceteri autem ac stelle et elementa non sunt prime mouentia. per ventris autem plenitudinem et in amitionem intelligitur omnis corporis dispositio mouens in somnio.

CLXII.

De alia diuisione secundum hugones vel augustinum

Johannes de rupella. Pro in libro de anima et spiritu diuisio talis ponitur. omne que sibi videntur videre dormientes: quoniam sunt genera. videlicet oraculum: visio: somnium: infomnium: phantasma. Primum est cum in somnis pens vel aliqua forma personae: siue sacerdos. vel etiam deus euenturum aliquid vel non euenturum: faciendum aliquid aperte vel non faciendum vel deum adum esse denunciat. Visio est cum id aliquis videt: quod eodem modo quo appuerat. eueniet. Somnium est quod est figuris rectis: et quod sine interpretatione intelligi non potest. Infomnium est: quando id quod vigilaret fatigauerat: se ingerit dormienti: sicut est cura cibi: vel potus: vel aliqua studia: vel artes: vel infirmitates. Sed namque studia que quisque exercuit: somnare contingit. Et solitarum artium simulacra in plentia mentis impissa apparent in somnis. Iuxta etiam infirmitates diuersa accidunt sonna. Et secundum humores varietates variantur et sonna. Alia enim vident sanguinei. alia colerici. alia flegmatici. alia melancolici. Ipsi vident rubra et varia: Illi nigra et alba. Phantasma est quando vix aliquis cepit dormire: et vigilare existimans se aspiceret videtur irruentes in se passim vagantes formas: discrete partes: et varias: letas: et turbulentas. In hoc genere est ephyaltes: quoniam publica persuasio quiescentes opinatur in uadere: et pondere suo pcellas ac tentientes grauari. Quod non est aliud nisi quedam fumositas a stomacho vel a corde ad cerebrum concedens: et ibi animalium vim comprimens. Nota ergo numerus differentiarum somnii istarum. qui secundum modos videndi accipiuntur. Aut enim videtur verum aut falsum. Si verum aut videtur rectum figuris et oculum: aut videtur manifestum. Primo modo est somnium. Si vero videtur manifestum aut videtur simpliciter: et sic est visio. Aut cum admiratione. que accidit ex magna ymaginatione alicuius persone facere: et sic est oraculum. Si vero videtur falsum aut est falsitas quo ad rem visam: et sic infomnium: aut est falsitas quo ad actum videndi: et sic phantasma cum dormiens putat se videre vigilando.

CLXIII.

De diuersis causis visionum in somniis.

Magna est autem differentia quoniam ad causam visionum in somniis. Cuius visionum autem dicitur intrinseca aut extrinseca. Intrinseca vero duplex scilicet curiositas anime: et appetitus corporis. In Augustinus multa visa visitata: que vel a spiritu nostro multipliciter exultat: vel ex corpore quodammodo surgunt. Ex spiritu: sicut secundum studia: que quisque exercuit: et solitas artes similitudines apparerent. Ex corpore sic si fuerimus affecti a carne vigilantes. dormientibus apparerent similitudines: ut si forte esurientes aut sitientes dormiunt epulis et potibus instanter inhiare videntur. Cuius vero extrinseca visiones duobus modis accidunt in somniis. Nam ut dicit Augustinus: humani spiritus quoadque bonum assumit spiritus: et quoadque malum. sicut vices plenus dicit inferius. Christianus ubi super. Sunt itaque somnia si solum ex phantasia: sed et passione aliqua sicut esurientes vel sitientes videtur manducare vel bibere. alius quoque similitudine passio iperit facere. A parte vero et secundum spiritum: aut corporis positionem diuersificatur sonna. Et tunc verum est et autem num turbida sunt et falsa: veluti ab ipsa continua esca suscipitur. Naturam vero cessante iam perurbatione pura. Et iterum qui supini dormiunt somniant: prout vero minus: quod bene collocati sunt. Non autem a sibi sibi suscipiunt sed etiam ab ipsa anima cause sunt somniorum: eo quod futura sive ut puidere: et que a se agenda sunt: aut aliter accessura presignificare.

CLXIII.

De visionibus vel imaginibus anime per angelum bonum vel malum expressis.

Johannes de rupella

Sicut autē p̄dicimus humanum sp̄m: ut dicit Augustin⁹. quādoq; bonus assumit sp̄s ⁊ q̄s q; malus. Nec facile potest discerni q̄rum ad visionem a quo spiritu assumatur: nisi q; bon⁹ instruit: malus vero fallit. Cum enī a sp̄i assumitur anima: falli n̄ p̄ōr: quia sancti āgeli miris modis vīsa sua mirabili q̄ daz ac p̄potenti mixtōe nostra faciūt esse. ⁊ visionē suā quodā ineffabili modo in sp̄i nostro informāt. Hoc est in ip̄a virtute ymaginatiois. Ip̄i s̄q̄dem his corporalib⁹ ministrandis p̄sunt: ⁊ eoz figuratiuas similitudines in virtute ymaginatiois imp̄munt. Et istud assumere nihil aliud est q̄ i virtute imaginaria similitudines rez imp̄ mere siue p̄sc̄are. ⁊ p̄ illas ad cognitiōem occultozum eleuare. Cum vero malus sp̄s. hoc est dyabol⁹: istam p̄sentatiōem facit v̄l ingerit fallitur aīa duobus modis. Unus mod⁹ est p̄ seductionē. H̄i augustin⁹: fallit sepe dyabolus in manifestis bonis: vt cū sibi creditū fuerit in eis: seducat ad sua. Alius mod⁹ est per opp̄ressionē. H̄i augustin⁹. Sic plerūq; humanū sp̄m rapit quādam occultā mixtura: vt quasi idē sp̄s esse videatur: ⁊ spirit⁹ patientis ⁊ sp̄s veritatis: vt in demoniacis videtur. Aīa t̄n hominis id ē mentes: nulla creatura implere p̄ōr: nisi sola trinitas. Imple re t̄n dicitur mentem sathanas: cum affectū malicie trahat per cogitationē ⁊ incentiuā viciōz quibus plēn⁹ est. Que tractato ītel ligenda est s̄m oppositionem formaz. q̄ relinquuntur in speculis.

LXV

De illusione diaboli cauenda in somnijs.

Hegorius vbi supra. **Q**uam itaq; somnia tot rez qualitatib⁹ alternēt: tanto ei credi difficili⁹ debet: quāto ex quo impulsu veniant. facilius non elucet. Sepe nāq; malign⁹ sp̄s his quos amore vite p̄sentis vigilanter int̄ret p̄t. p̄pera etiā dormientib⁹ promittit. Et quos formidare aduersa considerat: eis hoc durius somniū ymaginib⁹ itentat. quatinus indiscretā mentem diuersa q̄ litate afficiat eamq; aut spe subleuā aut dep̄mens t̄i more confundat. Sepe etiā sanctorū corda afficere somnijs nititur: vt ab intentōe cogitationis solide ad sp̄s saltem mōstitumq; deruentur. Quis ipsi p̄ortu⁹ se ab illusione ymaginatiois discuciant. Sed hostis insidijs quo eos vigilātes minime superat: ⁊ dormientes q̄ur impugnat. Quem t̄n bec maligne agere sup̄na dispen satio benigne p̄mittit: vt ne in electoz cordib⁹: ipe salte a passionis p̄nio somnus vacet. H̄i ergo rectori oim dicitur. Si dixerō consolabitur me lectulus me⁹: ⁊ rele uabō loquens mecū in stratu meo: terrebis me p̄ sōnia ⁊ per visiones horroze concuties: q; nimis deus mirabiliter cuncta dispensat: ⁊ ipe facit q̄ malignus spirit⁹ iniuste facere appetit. q; hoc fieri nō nisi iuste p̄mittit. Sicq; vltorū vira ⁊ per vigilas temptatiōe quatitur et p̄ sōniū fatigatiōe ⁊ illusiōe fatigatur. foris corru p̄tōnis sue molestias om̄s tollerat: intus apud semetip sam gūter illicitas cogitatioes portat. Idem in dy alogo libro quarto. Sancti demq; viri inter illusiones atq; reuelatiōes ip̄as visionū voces atq; ymagines quo dam intimo sapore discernūt: vt sciant: v̄l quod a bono sp̄i percipiunt: vel qd ab illusione patiātur. Nāz si erga bec mēs cauta n̄ fuerit p̄ceptorem sp̄m mltis se va n̄tandis immergit. Qui non nūq̄ solet multa vera p̄ dicere. vt ad extremū valeat animā ex aliqua falsitate laqueare sicut cuidā nostrū nup̄ certum est contigisse: quidum somnia vehementer attendez: ei⁹ p̄ somniū longa spacia bui⁹ vite promissa sunt. Lunq; multas pe cunias pro lōgioris vite stipendij collegisset. Itaq; repente defunctus est: vt intactas omnes relinq̄ret. ⁊ ipe secum nihil ex bono opere portar. Actoz. Cetera v̄ illusiōib⁹ somnatiuz dicit a sunt superius in tractatu d̄ naturis operatiōibus demonum.

LXVI

Qualiter malignus sp̄s imagines impietatis in vigilantibus

Augustin⁹ i libro de diuinitate demonū. **D**emones quidez suadent bonib⁹ miris modis et inuisibilib⁹: per illā subtilitatē corp⁹ suoz: corp⁹ hōmīnū nō sententiū penetrādo: ⁊ se cogitatioibus eoz siue vigilantū siue dormientūz per quedā ymaginaria vīsa miscendo. Actoz. Imp̄munt itaq; malignus sp̄s ymagines rez delectabiliū in ip̄a anima: rez q̄bus surgunt male cogitatioes: dū ipsa anima operatur circa illas ymagines. h̄as aut imp̄munt in virtute ymaginaria: qm̄ abundat humorib⁹. Nec ideo dyabolus intrat animā: vt in ea former huiusmodi imagies s̄z quodāmodo miscz se v̄l coniūgit virtuti ymaginariue et ille imagines quas in se ip̄o formatur: resulant i ymaginatioe hominis: sicut si speculū admoueat in speculo forma impressa in vno resulat in alio. Et ita per app̄e hensionem rei delectabilis: dum anima circa imagines eius negociatur vel operat: mouetur ad concupiscētā illius rei delectabilis cui⁹ est imago. Et ita surgit cogitatio cum delectatiōe que est peccatum. Et qm̄ anima lectatur in ip̄is reb⁹ corporeis per q̄nq; sensus: ideo n̄ solum per imaginatiōem sed etiam per sp̄m intrat animas ad illicitas ⁊ immoderatas delectatiōes ⁊ p̄uas cogitatioes speciez corpales s̄sibus admouendo: vel etiā miscendo se spiritū s̄sibilē ⁊ ipsum immutando.

LXVII

Non sit proprie cogitatiois immissor s̄z inceptor.

Hieronim⁹ sup̄ mathēū libro. ij. **D**e corde quidem: sicut dicit veritas ipsa: creūt cogitatioes male. Ex hac sententia arguendū sunt: qui cogitatioes a dyabolo immitti putāt ⁊ nō ex propria voluntate nasci. Dyabol⁹ enī adiutor q̄dem ⁊ inceptor malaz cogitatioū esse p̄ōr: sed actor esse non p̄ōr. Actoz. Pars itaq; q̄ malignus spirit⁹ non immittit aīme malas cogitatioes proprie ⁊ imediate sed per occasiōes: ⁊ hoc dupliciter. Uno mō viciū ymagines rez delectabiliū imp̄mido in ipsa anima: ex q̄bus surgunt male cogitatioes: vt dictum est sup̄. Hoc enī modo temptat homiez de reb⁹ s̄sibilib⁹: v̄l v̄l ip̄as res sensibiles ostendendo: vel eaz ymagines imp̄mido vt per earum app̄ehensionē puocetur aīa ad cogitandum vel delectandum illicitē. Alio autē mō suggerendo v̄l male conuēns do: p̄ quāsdā locutiōes sp̄iales: quas aīme immotescit. ⁊ hoc modo temptat d̄ inuisibilib⁹: vt quādo facit errare in fide: vel aliquid tale. S̄z quibus locutiōibus vtantur angeli ad animam vel boni b̄i consuleudo: vel mali male suggerendo: a s̄sibus nostris re motum est. Sed forte cōtra predicta obicitur ab aliq̄ qd dicit glosa Gregorij sup̄ genesim. xxi. Puros inquit a vob̄ sollos allopb̄it replent: q; terrenal cogitatioes ingerūt ⁊ diuine scientie aquas tollunt. Sic autē est intelligendū: q; demones cogitatioes terrenas ingerūt id est materiam terrenarum cogitatioū: videlicet ymagines ex quibus: vt dictū est: surgunt terrene cogitatio nes. Dicit autē et Origenes super exodi p̄ncipiū: vbi de multiplicatiōe populū rāgitur hebreoz. Q̄mā inq̄t et michi populus israel. id est sancte cogitatioes p̄ua leant: vt cogitatioes quas imittit dyabolus nō suscipiā quod etiā sic ītellegere debes vt circa pb̄arasmata vel ymagines quas dyabolus ingerit: non op̄sita vt gene rentur inte cogitatioes male. Vbi vero psalmista rāgit de immisionib⁹ per angelos malos: nō loquitur de im misionibus cogitatioū: sed potius suggestiōib⁹ vel af fectionibus. quas imisit dñs egipcius per malos āgelos. Si autē obicitur: q; dyabol⁹: vt legitur: intrauit in cor iude: vt trāderet dñm. Ad hoc etiā d̄amus responsū. Dyabolus hoc q̄dem in cor iude sp̄iali suggestiōe immisit: non t̄n cogitatiōem malam imisit: sed ex illa

Liber
Hieronymus
Augustinus
Demoniaci
Sicut autē p̄dicimus
Qualiter malignus sp̄s
Non sit proprie cogitatiois
De illusione diaboli
De cogitationibus
De somnijs
De temptationibus
De vitijs
De peccatis
De virtutibus
De carnis concupiscentiis
De mundi vanitate
De diabolice insidie
De hominis infirmitate
De angelorum ministerio
De resurrectione
De iudicio
De paradiso
De inferno
De purgatorio
De gloria
De reprobis
De damnatione
De ultimo die
De resurrectione
De iudicio
De paradiso
De inferno
De purgatorio
De gloria
De reprobis
De damnatione
De ultimo die

suggestione in eo mala cogitatio surrexit, dum eidem suggestioni male consentit.

LXVIII. **Utrum malignus spūs agat i animā immediate mala suggerendo.**

Hoc aut obicere potest aliquis: q̄ dyabol⁹ temp̄rādo agit in animā. Aut ē mediate: aut immediate. Et dicit q̄ mediate: quia mediātibus sanguinib⁹: quibus scdm̄ Gregorū immiscet se: Porro illi sanguines aut attingūt animā: aut nequāq̄. Si nequāq̄: in hoc nichil agens dyabolus in animā. Si vero sic tūc et dyabolus illis immixtus animā attingit. Et ita sicut videtur nichil impedit quin et cogitatioes malas immittere possit. Nos aut ad hoc dicimus: q̄ dyabolus quidem dñi possit immediate agere in animā: si vells: sed ostendendo ei species alicuius rei delectabilis, sed nō vlt ita agere maxie i temptatione de gula et luxuria: quia per solam speciem apprehensam non irritaretur concupiscentia. Sed irritatur et hoc: q̄ immittit imagines p̄ dicitō mō scz miscendo se sanguinib⁹. id est humoribus his enī mediātibus excitatur in anima concupiscentia. Sed licz his mediātibus attingat animā: non tñ imittit in eam cogitatioes: sed solas imagines ex q̄bus surgūt cogitatioes. Si enī imitteret malas cogitatioes sequetur q̄ imitteret peccata: q̄ male cogitatioes peccata sunt. Et ideo si essent ita impurāde nob̄ cogitatioes male nostre: sed de omnibus. Sicut ergo bonus angel⁹ nō imittit homini bonā cogitatioem vel bonā voluntatē ita nec mal⁹ malā. De bonis aut angel⁹ dicitur: q̄ agūt in animā immediate, sicut speculum in aliud speculum, oppositum ipm̄ imitando. Recte ergo dicit Beda: q̄ dyabolus nō est propie malay cogitatioem immittor: s; incitor. Triplex enī temptat homines: vias concupiscentiū species vel imagines ostendendo: et mala suggerendo et incendendo. tertia illud iob. tli. Hustus e⁹ p̄mas ardere facit. Ideoq; dicit apostol⁹ ad eph. vi. In omnibus sumentes scutum fidei: i quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere.

LXIX. **Utrum dyabol⁹ anime non illabitur in temp̄rando hominem.** **Genadius in libro de diffinitioibus ecclesiasticorum dogmatum.**

Demonēs itaq; per energiam, id est virtutalem operationem non credimus anime substācialiter illabi: sed applicatōe et oppellōe vni. Illabi vero menti illi soli possibile est: qui eā creauit. Beda sup̄ actus apostoloz. Mentem nimir hominis tūc substantiam nihil p̄ implere nisi trinitas creatrix. Implet aut sathanas cor alicuius: nō quidem aditū cordis ingreditur: sed fraudulenta deceptōne animā in affectū malicie per incontinua victoz q̄bus plen⁹ est tradens. Implet ergo cor inde sicut scriptum est: nō quidem intrādo, sed malicie sue virus inferendo. Actoz. Dicitur autē deus et angelus et dyabol⁹ in animā esse: s; diuersi mode. Deus q̄dem vt vitā. scz animā ipsam viuificans. Angelus aut vt contubernalis. scz animā ipsam exhorat. Angelus ergo sic est in ea: vt nō ingerat ei bona, sed suggerat. Deus aut sic vt afficiat et infundat. De⁹ ergo intra: sed āgelus extra. Dicitur tñ esse in ea: q̄rūz ad operatioes quas in eam exerceat: scz cōsulendo: instruēdo: monendo: et similia. Sic etiā de dyabolo intelligēdū est: q̄ non est intra animā substācialiter: sed intrare dē in eam propter operatioes quas in eam exerceat. scz imaginib⁹ vel suggestioib⁹ suis eā seducendo: et etiā p̄pter dominū: sicut in possessionē alie terre castre intrare dē homo. Et licet ania per totum corp⁹ diffusa sit: nichilominus intrat corpus ipm̄ dyabol⁹: quādo suggerit aie non tñ sequitur q̄ vnus spūs sit in alio: q̄ spūs non est quātū q̄ritate: sed virtute. An̄ multi spūs esse possunt in eodē loco: non tñ est vnus in altero, sed et cum ad sug

gerendum anime dyabolus intrat corpus alicuius: non ex hoc efficitur homo demonyacus. Nam demonyacus proprie dicitur homo: qui hñs in corpore demonez: ita pñsus est et traditus ei: vt non habeat libertatē aliquid sponere facienda: nec libero arbitrio vtatur: sed dyabolus p̄ eum operetur. Est etiā dñia inter obsessos et energuminos. Nam dyabolus quorūdam hominū intrans corp⁹ vexat eos sicut interius et opprimit: vt operatioes virtutum naturalū pro rōne liberi arbitrii vt dicitur est exercere nō possunt. At isti prozie nō dicitur obsessi. s; energumini scz p̄pter iteriozem operatōem siue virtutē: quā in eos exerceat dyabolus ipos laborare faciens interius. Nam energiza dicitur q̄daz vis potestatis et laboriosa impelente dyabolo: incus in homie facta. Quorūdam vero nō intrat corp⁹: sed exterius manēs impedit eos ne videāt vel audiat et silia. Et homies hui⁹ proprie dicitur obsessi. Qualiter aut demōes affidere solēt simulacris: et silia plenus dicta sūt sup̄ius: vbi actū est de natura dmonū et eoz opatioes. In suggerēdo aut aie recte furnario dyabolus comparatur: q̄ corp⁹ se immiscens: incēdit animā in suggestione sua quasi dibanū: nec tñ intrat: s; foris stat sicut furnarius. Unde scriptū est in osee: q̄ oēs adulterātes sunt quasi diban⁹ incensus a coquente.

LXX. **Utrum non videt anime interiora.** **Hieronimus vbi supra.**

Hec debemus opinari. vt iam dictū est: ip̄s rima cordis occulta. sed ex bitu corp⁹ et gestib⁹ est mari q̄d versemus intrinsecus. Verbi gr̄ia. semper in insidiis posit⁹: si pulcra mulierē nos crebro videat respicere. Intelligit cor amoris iaculo vulneratū: et leuem cogitatioem nostrarum sentillā formicib⁹ suis in flāmar. Actoz. Licz itaq; dyabolus: quia spiritus est nō agit p̄ mediū: non tñ pōt videre omnia interiora anime include: nec impedit ipa vultūta corp⁹ s; vmbra Corp⁹ enī humanū tenebrosū ē: et tantis tenebris animam inuoluit. vt nec dare ipa videat: nec t ab aliis spiritib⁹ possit videri: nisi a deo et angel⁹ sanctis. sed h̄ hñt ipsi a gr̄ia. Ita est ergo d̄ humano corpore: sicut d̄ quodā lapide qui dicitur eliotropya: que qui habuerit eum secū nō pōt videri ab homib⁹: ita anima corp⁹ humanū gerens nō pōt videri ab aliis spiritib⁹: immo ipsa pōt videre ea que sunt dyaboli: scz imaginatioes q̄s et anteponit: sed ipa non pōt videri ab eo dñi est in corpore: sicut ille qui est in loco tenebroso: potest videre eū qui est in lumine siue extra tenebras. s; non eodē modo. pōt inquam animā cognoscere et videre imagines: quas ei anteponit. scilicet i seipso formatas: et in anima relictas. id ē in vi imaginaria tanq̄ in speculo opposito. s; sepiissime credit eas in seipso tantū et principal⁹ formari vel fieri: p̄pter vebementem applicatōem maligni spūs ad ipsam. Si ergo contra p̄dicatā sententiā obuietur: q̄ dyabol⁹ cum sit spūs nec vtatur sū corporeali: videtur q̄ sine medio vt deat iterioza nostra. Parz ad hoc responso p̄ suspicit licz enī ea que videt: sine medio videat: non tñ animam videt. vt dictum est prop̄ corp⁹ vmbra. s; p̄ habitum ac gestum exteriorē cogitatioes ip̄s interiorē coniectere pōt quasi per signa quedā. Nimir animā ipsam a corpore tam exuta dyabolus videt: et ea que sunt i ipsa: q̄ nullū est tu ne impedim⁹: sed ablata est corp⁹ vmbra ita q̄ nuda remanet ania. Et vero dñi est in corpore: ac per hoc in tenebris non pōt videri p̄pter tenebras ip̄s corp⁹. Sed fortassis ad hoc obicere aliquis: q̄ si ania intra vultum est: nichilomin⁹ tñ dyabolus existens exterius illā videt. Unde pari rōne videtur forte alie: q̄ dum est inclusa in corpore: videat dyabolus que in ipa sunt immediate. sine medio nō obstāte impedim⁹ corp⁹ quia non agit p̄ mediū. Ad hoc aut faciliē est responso q̄ nō est simile d̄ vultu et d̄ corpore hūano. Nam in illo q̄dē

docendi hominem operit Inferior qd̄z deo: sed superior homine. Ad quod intelligendū scire oportet: qualis deus et qualis homo docet. Sciendū est ergo. q̄ inter intellectum et corporales visum bec est dīa: q̄ visus corporali omnia sua objecta equaliter sunt propinqua ad cognoscendum. Sensus enī nō est vis collatiua: vt ex vno obiecto necesse habeat p̄nēre in aliud. Sed intellectu nō omnia equaliter vicina sunt ad cognoscendū: sed que dam statim conspiciere p̄t. quedā vero nō cōspicit: nisi ex alijs principijs inspectis. sic ergo homo ignorantium nō omnia equaliter vicina sunt ad cognoscendū: sed que dam statim conspiciere p̄t. quedā vero nō cōspicit: nisi ex alijs principijs inspectis. sic ergo homo ignorantium nō omnia equaliter vicina sunt ad cognoscendū: sed que dam statim conspiciere p̄t. quedā vero nō cōspicit: nisi ex alijs principijs inspectis.

De triplici visione.
Augustin⁹ super genesis libro duodecimo
 Ra sunt aut visor genera. Nam omnia corpa et presētia videntur in suis formis. et absentia cogitatur ymaginib⁹ animo imp̄sis. Et faciunt duo genera visor. vnu p̄ corporis s̄sus: quod vocatur corpale. Alterū per sp̄m in quo ymagines ille continētur vocatur sp̄iale. Bilectio nō aliter videtur p̄sens in specie q̄ est: alij absens in aliqua imagine sui similitudine q̄m mente certū p̄t: ab alio magis: ab alio min⁹ certū. Et hoc est rerū genus quod vocatur intellectuale. quia intellectu mentis cernitur. Nam sp̄itū a mente distingui inuenim⁹ ab ap̄lo in ep̄stola ad corintheos. euidentissimo testimonio. Si enī inquit orauero lingua: sp̄s mens orat: mens aut mea infructuosa est. lingua y intelligit hic dicere obcuras et mysticas significationes a quib⁹ si intellectu mentis remoueas nemo edificatur audiendo quod nō intelligit. An dicit. Qui enī loq̄tur lingua: nō hominib⁹ loquitur: sed deo. Nemo enī audit. sp̄s aut est q̄ loquitur misteria. satis indicat se linguam hoc loco appellare: vt sunt significationes

velut imagines rer⁹ et similitudines: que vt intelligent indigent mentis obiectu. Luz aut nō intelligitur in spiritu eadem dicit esse: nō in mente. Ergo p̄ linguā quā loquendo mouem⁹: signa rer⁹ dantur: nō res ipse p̄feruntur. Ideo trāslato v̄rbo vocantur linguaz quālibet signor⁹ planonem priusq̄ intelligatur: quo cū intellect⁹ mentis accesserit: fit reuelatio v̄l agnitio vel p̄p̄hecia vel doctrina. An dicit: si venero ad vos signis loquens quid vobis p̄dero. nisi vobis loquar in reuelatōe. aut in agnitōe. aut in p̄p̄hecia. aut in doctrina. id ē nisi linguis id est signis accesserit intellect⁹. vt nō sp̄i tantus sed et mente agnoscat quid agitur. Sp̄iale ergo nunc vocam⁹ tale genus visor⁹: quale et corpor⁹ imagines ab sensum cogitam⁹. Intellectuale aut illud excellentius qd̄ mentis est p̄p̄riū. Sive intellectuale: sive intelligibile dicam⁹: adem significam⁹: quāq̄ nonnulli hoc interesse voluerūt: q̄ intelligibile sit res: q̄ solo intellectu p̄cipi possit. Intellectuale aut mens que intelligit. Sed esse aliquā rem q̄ solo intellectu cerni possit: ac non etiā itel ligat. difficil questio est. Esse aut rem q̄ intellectu percipi p̄t: et intellectu percipi nō possit: nō arbitror quemq̄z dicere. Mens q̄ppe non videtur nisi mente. et ergo videri p̄t: intelligibilis: q̄ vero et videre intellectu est s̄m istam distinctionem.

De ipsarum ordine
 De cū ita sint: pertinent s̄sus ad v̄sa corpalia qui per quinqz quasi riuulos distat valentes distribuitur. Est aut hoc celum oculis cōspiciū. An tantus luminaria et sidera fulgēt excellentius v̄tqz omnibus corporeis elemētis. sicut oculo: s̄sus excellit in corpore. Quia vero omnis sp̄s omni corpe sine du bio p̄stātor est. Sequitur vt nō loci positōe: sed nature dignitate p̄stātor sit natura sp̄ialis illo corporeo celo: etiā vbi rerum corporalū exprimitur imagines. hic ex istis quiddā mirabile: vt cū prior sit corpe sp̄s: et posterioz corporis imago q̄ corpus: tñ quia illud quod tēpe posterius est: sit in eo quod natura pri⁹ est p̄stātor: sit ymago corporis in sp̄i: q̄ ipm corpus in substantia sua. Nec sane putandum est facere aliqd̄ corpus in sp̄i: tāq̄ sp̄s corpori faceret materie vice subdatur. Omni modo enī p̄stātor est qui facit: ea re de qua aliqd̄ facit. Spiritus aut p̄stātor est corpore. Non ergo corpus in sp̄i: sed sp̄s in seipso facit imagines illas celeritate mirabile que ineffabiliter longe est a corpis tarditate: cuius ymago mox vt oculis visum fuerit: in sp̄i videntis nullius p̄cti temporis interpositōe forma ē. Itemqz in auditu nisi aurib⁹ percepte vocis ymaginem p̄tmo sp̄s in se ipso formaret et memoria retineret: ignoraret secunda sillaba: v̄t cēt prima v̄l scda: cui iam prima v̄tqz nulla est: que p̄ulla aure trāsierat. ac sic omis locutiō visus Omnis cantandi su auitas: omnis postremo in actib⁹ nostris corporal⁹ motus dilapsus occidit. Neqz vbi p̄gressum esset sciretur: nisi transactos corporis motus memoret sp̄s teneret quibus consequentes in agendo duerter: quos v̄tqz nō teneret: nisi ymaginabiliter a se factos i se p̄benders. Ipsarum ei futuraz motōnū ymagines p̄uenit fines actuz nostror⁹. Quid enī agimus p̄ corpus: quo d̄ si cogitādo p̄occupauerit spiritus omniumqz visibilū opum similitudinē in seipso p̄tmo vidit: et quodāmo do disposuerit. Quāvis itaqz in eadem anima fiat ista tria genera visionū. h̄t v̄tqz ordinem suū. p̄stātor est enim visio sp̄itua: q̄ corporalis Corporalis enī sine sp̄iali esse non p̄t: quādo quidem eodem mōtō quo corpus s̄sus corporis tāgitur: fit et in animo tale aliquid. non qd̄ id sit sed quod simile sit. Ad si etiā nō fieri nec sensus iste est. quo ea q̄ extrinsecus adiacent sentiuntur. neqz enim corpus sentit: sed anima p̄ corpus: quo velut nuncio v̄ritur ad formandū in seipso quod cernitū nūciatur. Et vero sp̄ialis visio etiāz

LXXIIII
 Cū ita sint: pertinent s̄sus ad v̄sa corpalia qui per quinqz quasi riuulos distat valentes distribuitur. Est aut hoc celum oculis cōspiciū. An tantus luminaria et sidera fulgēt excellentius v̄tqz omnibus corporeis elemētis. sicut oculo: s̄sus excellit in corpore. Quia vero omnis sp̄s omni corpe sine du bio p̄stātor est. Sequitur vt nō loci positōe: sed nature dignitate p̄stātor sit natura sp̄ialis illo corporeo celo: etiā vbi rerum corporalū exprimitur imagines. hic ex istis quiddā mirabile: vt cū prior sit corpe sp̄s: et posterioz corporis imago q̄ corpus: tñ quia illud quod tēpe posterius est: sit in eo quod natura pri⁹ est p̄stātor: sit ymago corporis in sp̄i: q̄ ipm corpus in substantia sua. Nec sane putandum est facere aliqd̄ corpus in sp̄i: tāq̄ sp̄s corpori faceret materie vice subdatur. Omni modo enī p̄stātor est qui facit: ea re de qua aliqd̄ facit. Spiritus aut p̄stātor est corpore. Non ergo corpus in sp̄i: sed sp̄s in seipso facit imagines illas celeritate mirabile que ineffabiliter longe est a corpis tarditate: cuius ymago mox vt oculis visum fuerit: in sp̄i videntis nullius p̄cti temporis interpositōe forma ē. Itemqz in auditu nisi aurib⁹ percepte vocis ymaginem p̄tmo sp̄s in se ipso formaret et memoria retineret: ignoraret secunda sillaba: v̄t cēt prima v̄l scda: cui iam prima v̄tqz nulla est: que p̄ulla aure trāsierat. ac sic omis locutiō visus Omnis cantandi su auitas: omnis postremo in actib⁹ nostris corporal⁹ motus dilapsus occidit. Neqz vbi p̄gressum esset sciretur: nisi transactos corporis motus memoret sp̄s teneret quibus consequentes in agendo duerter: quos v̄tqz nō teneret: nisi ymaginabiliter a se factos i se p̄benders. Ipsarum ei futuraz motōnū ymagines p̄uenit fines actuz nostror⁹. Quid enī agimus p̄ corpus: quo d̄ si cogitādo p̄occupauerit spiritus omniumqz visibilū opum similitudinē in seipso p̄tmo vidit: et quodāmo do disposuerit. Quāvis itaqz in eadem anima fiat ista tria genera visionū. h̄t v̄tqz ordinem suū. p̄stātor est enim visio sp̄itua: q̄ corporalis Corporalis enī sine sp̄iali esse non p̄t: quādo quidem eodem mōtō quo corpus s̄sus corporis tāgitur: fit et in animo tale aliquid. non qd̄ id sit sed quod simile sit. Ad si etiā nō fieri nec sensus iste est. quo ea q̄ extrinsecus adiacent sentiuntur. neqz enim corpus sentit: sed anima p̄ corpus: quo velut nuncio v̄ritur ad formandū in seipso quod cernitū nūciatur. Et vero sp̄ialis visio etiāz

genere visor. Alia sunt que in ipsa anima videntur: sicut virtutes quibus vicia sunt contraria: sive permansere. vt pietates. sive tñ vides huc vite ad vitā eternā adipi: scendam. sicut fides spes et paciētia Aliud autē est ipsius lumen quo illustratur aia vt omnia vel in se vel in illo ve raciter intellecta spiciat. Nam illud ipse deus est. Hec autē creaturā: quis rōnalis ad ei? ymaginē facta. que cuz conatur lumen illud intueri palpitāt infirmitate. et mi nus valer. Inest tamen quicquid sic valer. Cum ergo illic rapitur et a sensib? subtracta carnalib? illi visioni expf sius pstratur. non spaciēs localibus. sed modo quodam suo etiā sup se videt illud quo adiurā. vidz quicquid in se intelligēda videt.

LXXXI

De prophetica visione. Actoz

Videtur autē prophetia visio dicatur. et ppheta videns appellatur: vt diuina scriptura ait: non tñ visio quilibz pot dicit propheta. sed visio corū que procul sunt a vniūm cognitōe: vt sic dicatur eē pro pheta non tñ procul fās: id ē ānunciās: sed etiā procul videns: a phanos quod est apparitio. Unde prophetia sic describitur: Est diuina inspiratio rez euent? immo bili veritati denūciās Aliqñ tamē ppheta dicitur ser mo pphetic? Aliquādo ppheticā actus. Aliquādo ipsum ppheticum. Et aliqñ ppheticē donū: scz habi tus mentis quo cognoscit aia res a deo sibi offēsās in speculo. Vel etiā actus ipse procedens ex tali bitu. id ē talium rez actualis cognitio. Et hoc quarto modo ac cipitur i predicta diffinitōe Vñ est q dicitur inspiratō diuina. hoc est. apta scientia a deo inspirata. Ad autēz sequitur rez euentus imobili denūciās veritate. hoc ē rez vt hñt esse. sive sint future sive pteses sive pterite. Moses enī fuit propheta manifestādo pterita: vt creatōem reruz que sibi erat a deo reuelata. Similiter helicus ppheticus aut de pstr: cū in spiritu vidit p? ter gum naaman syri currētem giez. Si quis etiā a dō utriūq illuminatur. vt apud itellectu videt? dū eē trini et vñ. hoc visio possit dicit propheta de pstr. Sed ma gis proprie dicitur propheta qui res futuras denūciat Unde patz q? fās de hoc articulo. Ecce virgo cōci piet. q? duplicem habuit cognitōem. scz fidei noticiam et cognitōem ppheticā. Sed in actu nō poterat simul illis duabus vti: quia cognitō ppheticā est aperta: nō sic autē cognitio fidei. Cum itaqz quicquid manifestatur sub quodā lumine manifestetur. oportet vt ea q manifestantur homin sup cōmūnē cognitōez quodā alio: lu mine manifestetur. quod lumē ppheticū dicitur: et c? receptōe aliquis propheta constituitur. Hieronim? sup ysaiam libro primo. Nequaquē ergo sicut montanus somniat: prophete i certis locuti sunt: vt nescirent quid loqrentur. Si enī sapientes erant quomō instar beatorū quid dicerent ignorabāt. Augustin? vbi supra. Ito inde quibus per aliquas rez corporaliū silitudines in spū demonstrabātur signa: nisi accessiss mēris officii vt etiā intelligēretur: non dū erat ppheta. Magisqz p pheta erat q interpretabatur qd ali? vidissz: q? ipse qui vi disse. Unde apparz magis ad mentes primere prophe tiam: q? ad illū q modo quodā pprie vocatur spūs. Et est vis aīne quedā inferior: vbi corpaliū rez silitudines exprimūtur. Itaqz magis ioseph fuit ppheta: q? intelle tur quid significarent septem spice: et septem boues: qm pphara qui eas vidit i somnis. Ill? enī spūs infozma tus est vt videt. Hui? mens illuminata. vt intelliget? Ac per hoc in illo erat lingua in isto propheta: quia in illo rez imaginatio i isto ymaginū interpretatō. Hui? er go ppheta est: qui rez sola signa in spū per imagines vidit. Magis propheta qui solo eaz intellectu pdrus est. Sed matie ppheta est: qui vtroqz pcellit: sicut da nielis excellentia temptata est: qui i somniū regi quod viderat dicit: et quid signaret apperuit. LXXXII

Quid sit ppheta Thomas

Sciendum autē q? aliquid retinetur i aliquo du pliciter: vno mō vt forma in subiecto pssitens. Alio modo per modūz passiomis. Sicut pallor in eo qui naturaliter vel ex aliquo forti accidente hunc colorem habet. est vt qualitas quedam. In eo vero qui subito ex aliquo timore pallescit: est vt quedam passio. Similiter et lumen corpale est quidez in stellis. vt stella rum qualitas: vt pote qdam forma in eis permanens. In aere vero est vt quedā passio: quia lumen nō retinēz: sed recipit tñ p oppositōez corpis lucidi. In itellectu ergo humano lumē quidem est quasi qualitas vt forma pmanens: lumen scz essentialē intellect? agentis et quo aīma nostra intellectus scz agens intellectualis dicitur. Sic autē lumen ppheticū in propheta esse non p: qui cumqz enim aliqua cognoscit intellectuali lumē: quod ē et effectū quasi naturale vt forma i eo pssitens cōp z q? de eis ficam cognitōez habeat: quod esse non potest nisi ea inspicat i principio in q possunt cognosci: Quā diu enim non fit resolutio cognitōez in sua principia: cognitio non firmat in vno: sed apphēdit ea q? cogno scit fm probabilitatem quandā vt pote ab aliis dicta. Vñ necesse habet de singlis acceptōez ab aliis habere Sic si aliq? nesciret geometrie cōclusiones ex pncipiū deducere hūm geometrie nō haberet Sed quecuqz de conclusionib? geometrie sciret: apphēdēz quasi credens doctri: et sic indigeret vt d? singul? instrueret. In situeret. Nō ei possz ex qbusdā i alia puenire firmiter nō facta resolutioe in prima principia. Principiū autē in q pstr cognosci futura pgentia: et alia q? cognoscim naturalem excedūt: de quib? est propheta est ipse deus Unde cuz prophete dei essentia non vidēt: nō possunt ea que ppheticē vident cognoscere aliquo lumine: qd sit quasi qdam forma habitualis eis inherens: sed opo ret q? de singulis sigillatim instruantur. Vñ oportz q? lumen ppheticū non sit bitus: sed magis sit in anima prophete p modū cuiusdā passiomis: vt lumen sol? i aere Unde sicut lumen nō remanet in aere: nisi apud irradiis attonem solis: ita nec lumen pdrictum remanet i mente. pphete: nisi qñ actualiter diuinit? inspiratur. Et inde est. q? sancti de propheta loquentes de ea p modū pas sionis loquūtur: dicentes eā esse inspiratōem vt tactus quendā: quo spūs sanctus dicitur tāgere cor prophete. et alius hui? verb? de propheta loquūtur. Et sic patet: q? qñm ad lumen ppheticū: ppheta non pte esse bitus. Sed sciendū: q? sic est in rebus corpaliibus: q? aliqd post passionem etiā passione abeūte efficitur habit? ad pa ciendum: sicut aqua calefacta prius: facili? postmodūz post infrigidatōem calefiet. Et homo post frequētes tristitias: facili? ad tristitiā prouocatur. Ita etiam qñ mens aliq? diuina inspiratione tāgitur: etiā illa inspira tione abeūte remanet habitio ad iterato recipiendum. sicut post deuotā oratōem remanz mens deuotio: vnde propter hoc: vt Augustin? dicit in libro de orādō deu z ne mens que curis et negociis torpescere cepat: omnino refrigescat: et penit? extinguatur: sed crebrius inflāme tur. certis horis ad negociūz orādī mentem reuocem?. Vñ et mens prophete postq fuerit semel aut plures di uinitus inspirata: etiā inspiratōe actuali cessante rema net habitio: vt itez ispiratur. Et hec habitio dicit pte habitus ppheticē: itez bitus dicitur improprie.

Utrum requiratur dispositio naturalis ad prophetiam habendam. LXXXIII

Dicitur autē q? ad prophetiā habendā requiraf dispositio naturalis: q? talis pfectio qualis ē pro pheta nō recipitur in aliquo: nisi fm dispositōem reci pientis. Vñ Hieronim? sup amos. Naturale inquit est vt omnes qui volūt rem rei compare in rebus illis com parationes sumā: quas cepti sunt: et in qb? nutriti sūt.

verbi gra. nante inimicos suos ventris: damuz naufrā
 gio comparat. Sic ⁊ pastores timores sui rugitur leōis
 assimilāt: inimicos suos leones ⁊ viros ac lupos dicit:
 Sic ergo amos qui fuit pastor peccoz: timorem dei ru-
 gitur leonis assimilāt in propheta dicens. Domus de
 syon rugiet ⁊c. Nos autē dicimus q in propheta duo
 est considerare: scz ips prophete domū sup facultatem
 hominis excedens a deo datur: non virtute aliē cause cre-
 ate vel causate q̄uis propheta naturalis et virtute ali-
 cui⁹ creature pficiatur in nob. hec autē differt inter opa-
 tionem diuinā et operatōem creature. ⁊ qz deus sua
 operatōne non solū formā sed ⁊ materiā producit. vñd
 sicut nō p̄cegit eius operatio materiā: ita nec dispositi-
 onem materialē ad effectū pficiendū. Nec tñ formā
 sine materiā: aut sine dispositōe facti: sed simul p̄t ma-
 teriam ⁊ formā dare vñca operatōe: vel etiā materiā
 q̄muisqz indispōsitā ad debitā dispositōem reducere
 que competit perfectōi quā inducit: sicut pater in susci-
 tatione mortui. Corpus enī mortuū est omnino indispo-
 situm ad animā recipiendā: ⁊ tamē vñco diuino opere
 corpus ⁊ animā et dispositōes ad animā recipit: sed ad
 operatōem creature petigitur ⁊ materiā: ⁊ obita mate-
 rie dispositio. Non enī potest virtus creata et quolibz
 quodlibet facere. Pars ergo qz propheta naturalis peti-
 git dispositōem debitam naturalis complexiōis. Sed
 propheta que est sp̄s sancti donum nō p̄cegit eam.
 licz exigitur tñ ad debitum p̄betie vsum. nam simul cū
 dono p̄betie datur ⁊ p̄betie dispositō nafal: q̄ sit ad
 prophetiā cōueniens. Alius autē prophete cuiuslibz est
 in potestate prophete: et fm hoc dicitur prima corinth
 xiiii. Sp̄s prophetarum p̄betis subiecti sunt. Et iō
 ab vñ prophete aliquis p̄t seipm impedire: ⁊ sic ad d
 bitum prophete vsum de necessitate dispositio debita
 requiritur: cū p̄betie vñs ex virtute prophete creata
 vel causata procedat. Unde ⁊ determinatā dispositōes
 exigit. Secūdu est ergo qz quedā dispositōes sunt in
 differentes ad prophetiā: et de diuina operatōe nō mu-
 tantur in p̄beta. sed fm carum cōuenientiaz procedit
 propheta. Indifferens enī est ad prophetiā: vt quibus
 cuiqz similitudinib⁹ res p̄betata figuretur. Dispositi-
 onē vero contrarie diuina virtute a propheta auertit
 tur. ⁊ dispositōes necessarie cōferuntur. Unde si obicia-
 tur qz p visiones ymaginariā frequētē sit p̄beta. ⁊ ob
 hoc ad illā requiri videtur imaginatiōis bonitas. Bi-
 cendum qz licz ad eā requiratur: nō tamen de necessitate
 petigitur. Nā deus ipse qui donuz infundit prophete
 potens est complexione organi virtutis ymaginarie in
 melius reformare: sicut et oculos lippos vt dare possit
 videre.

LXXXIII.

Utrum bonitas motū requiratur ad illaz.
 Quia vero legitur in libro sapientie: qz sapientia
 dei p nationes in anlas sanctas se transfert: et
 amicos dei ⁊ prophetas cōstituit. Amici vero
 dei non sunt nisi tñ illi: in quib⁹ viget bonitas motum:
 videntur qz bonitas motū requiratur ad prophetiā. at ve-
 ro bonitas hominis in caritate p̄sistit: quā homo deo
 vñtur. Quicūqz ergo sine caritate esse possunt: cōmu-
 niter inueniri possunt in bonis ⁊ malis. In b enī p̄cipue
 diuina bonitas cōmendatur: qz tam bonis qz malis vñt
 ad suū p̄positum implendum. Et ideo vtrūqz tā bonis
 qz malis illa dona largitur. que ad caritatem necessariā
 dependentiaz non hnt: propheta autē non bz aliquam
 necessariā colligantā cū caritate propter duo. Primo
 quia propheta est in intellectu: caritas in affectu. Et sic
 propheta ⁊ alie intellex p̄fectiones nō depēdent a ca-
 ritate. Et hac rōne fides ⁊ propheta ⁊ oia alia buiōi
 in bonis ⁊ malis esse possunt. Secūdo qz propheta da-
 tur alicui ad vtilitatem ecclesie et non propter seipsum.

Contingit autē aliquē vtiliter quātum ad aliquid defui-
 re ecclesie. qui in seipō bonus nō est: nec deo p caritatē
 coniunct⁹. Unde propheta ⁊ opatio mira ⁊ ecclesiasti-
 ca misteria: ⁊ alia buiōi que ad vtilitatem ecclesie cōfe-
 runtur inueniuntur quādoqz sine caritate: qz sola bonitas
 bonos facit. Sciendū tamen qz inter peccata q̄bus ca-
 ritas amittitur: qdā sūt que vñ prophete spediūt. qdā
 que non. quia enim carnalia peccata mentem a spiritu
 alitate omnino retrahunt. et b ipō qz aliquis carnalis
 peccatis est subdit⁹: ineptus ad prophetiā redditur: ad
 ⁊ reuelatōē sūma spiritualitas: mentis requiritur. Pec-
 cata vero spiritualia spiritualitatem mentis nō impedi-
 unt. Ideo contingit aliquem eē prophetā spiritualib⁹
 peccatis subditum: non autem carnalib⁹ vt etiā immen-
 sis seculi sollicitudinib⁹. q̄b⁹ mens a sua sp̄ualitate terra-
 bitur. Et ideo dicit Raban⁹: qz hoc est signum qz aliqz
 sit falsus propheta. quādo voluptatib⁹ ⁊ sollicitudinib⁹
 seculi detinetur. ⁊ b consonat et qd habetur mathei. viij
 Attendite a falsis prophetis ⁊ a fructib⁹ eoz. ⁊c. Qd
 de manifestis optet intelligi: vt ibidem dicit glosa: que
 maxime sunt peccata carnalia. Spiritualia ei vicia in-
 terius latent. Porro sapientia se trāffert in animaz du-
 pliciter. Vno mō vt ipaz dei sapientia animā in habitz
 ⁊ sic hominem sanctuz facit ⁊ dei amicus. Alio modo so-
 lum q̄rum ad effectum: et sic non optz qz sanctuz faciat
 vt dei amicum: ⁊ sic trāffert se in mentem maloz: quos
 prophetas p̄stituit. Et quāuis propheta sit donum spi-
 ritus sancti: non tñ cum hoc dono spiritus sancti datur.
 sed solum cū dono caritatis. Si autem obicitur qz pro-
 pheta non p̄t esse in peccatore: qz sic est⁹ idem act⁹ a pe-
 cato ⁊ a spiritu sancto. Dicimus qz propheta qdem nō
 p̄tingit male vitiā qz prophete act⁹ inq̄rum a prophe-
 tia egreditur sit mal⁹. Lum enī aliquis prophete act⁹
 ad aliqd m aliū ordinat. Tūc qdēz ipse act⁹ prophete bo-
 nus est a spiritu sancto: s; ordinatio illius act⁹ ad fines
 indubitum: non est a spiritu sancto. sed a pueria homis
 voluntate. Dicit autem Hieronim⁹ sup matheum: tpe
 illo quo iugales act⁹ gerūtur p̄sentia spiritus sancti nō
 dabit: etiaz si propheta esse videatur qui i officio gene-
 rationis obsequitur: nec hoc est propter culpā: qm act⁹
 matrimonialis culpa caret: sed propt̄ occupatiōem passi-
 onem annexam. buiūmodi namqz passiōes vehemē-
 tes ad se trahunt totaliter rationis attentionem et per
 consequens eam auertūt a spiritualium inspectione.
 Et ideo vehēmentibus passionibus vt ire: vt tristitia: aut
 delectatōis: vñs prophete impeditur. etiā in eo qz pro-
 phete donum p̄cipit. Et sic etiā naturalis dispositio
 p̄betiōis impeditur: nisi diuina virtute quodānō curā
 reatur.

LXXXV.

Qualiter p̄betie dicitur i speculo videre
 Quia vero prophete in libro p̄cientie dei: vbi
 omnia scripta sunt dicuntur legere: siue in spe-
 culo eternitatis: in q̄ ab eterno respondent om-
 niuz rez forme. Scienduz qz dicuntur i illo libro legere
 vel in speculo videre: non qdem materialit quasi specul⁹
 ipm aut libz videat: sed causaliter: quia scz ex illo libro
 vt speculo deriuatur prophete cognitio. At vero fm
 hoc non videtur prophetis in hoc attribui cognitō aliā
 p̄telegiata: cum inde deriuetur omnis cognitio humana
 Scienduz itaqz qz speculm proprie loquendo non inueni-
 tur nisi in rebus materialib⁹: sed in rebus spiritualib⁹
 p quādam trāsumptionez dē. scz p similitudinem accep-
 tam a speculo materiali: vt scz in rebus spiritualib⁹ vi-
 catur esse specul⁹ id in quo alia respiciūtur: sic in speculo
 materiali appent forme rez visibilibus. Sic ergo dicit
 quidam ipam diuinam mentem in qua omi rez rōnes
 reudent esse speculm quoddā: et dicit eternitatis speculm:
 ex hoc qz est eternum: quasi eternitatem hñs. Sic enī
 qz istud speculm videri potest dupliciter: vel p essentiam

[Marginal notes in a smaller hand, partially illegible due to fading and bleed-through from the reverse side.]

suā fm q̄ est beatitudinis obiectum: sic si videtur nisi a beatis: vñ simpliciter vel fm q̄ dicitur in rapra vel p̄o ut in eo resultans rez̄ similitudines: 2 sic pp̄ie videtur vt speculuz. Et hoc modo dicitur speculm eternitatis visū ab angelis ante suā beatitudinem: 2 a prophetis. Sed bec opinio non videtur rōnabilis propter duo. Primo quia ipse species rez̄ in mente diuina resultātes: nō sunt aliud fm rem ab ipsa essentia diuina. Sed huiū species vel rōnes distinguuntur in ipsa fm diuersos eius respectus ad creaturas diuersas. Cognoscere ergo diuinam essentiam 2 species in ipsa resultātes nichil aliud est: q̄ cognoscere ipsam in se: 2 relata ad aliud. **Pr̄o** est autem aliquid cognoscere in se: q̄ p̄o vt est ad aliud comparatum. **Ande** visio qua videtur deus: vt est rez̄ sp̄s presuppōit illā q̄ videtur vt est in se essentia quedam: fm quod est obiectum beatitudinis. vñ impossibile est: q̄ aliquid videat deus fm qd̄ est species rez̄: 2 nō videat eum fm q̄ est beatitudinis obiectus. **Secundo** q̄ sp̄s alit̄ rei inuenitur in aliquo dupliciter: vno modo sicut preexistēs ad rem cui⁹ est species. **Alio** modo sicut a re ibi resultans. **Aliud** ergo in quo appent species rerū vt preexistentes ad rem: non pōt proprie speculm dici: sed magis exemplar. **Aliud** aut̄ speculū pōt dici in quo rez̄ similitudines a rebus ipsis resultant. **Quia** ergo in deo species sunt 2 rōnes rez̄: nūq̄ inuenitur dictum a sanctis: 2 deus sit rez̄ speculū: sed magis q̄ ipse res create sunt speculū dei: prout dicitur i prima ad corinthios xii. **Idem** nūc p̄ speculm enigmate. **Et** sic etiā videtur esse speculū patris: prout a patre in ipso species diuinitatis recipitur fm qd̄ habetur Sapientie septio. **Speculuz** sine macula. **2** ergo a magistris dicitur prophetas in speculo eternitatis videre. **Non** sic intelligendum est: quasi ipsum deum eternū videat: prout est speculū rez̄: sed quia aliqd̄ creatū inuenitur: i quo ipsa eternitas dei respicitur. vt sic speculm eternitatis intelligatur: nō quod est eternū sed qd̄ est eternitatē respiciens. **Et** hoc nō deo p̄p̄it futura certitudinali: vt scientia cognoscere: vt **Boetius** dicit: q̄ eius inuit⁹ eternitate mensuratur: q̄ est tota simul. **Ad** e⁹ aspectū subiacent omnia tempora: 2 que in eis geruntur. **In** quārtum ergo ab isto diuino aspectu resultat in mente prophete futuri: rotum scientia per lumen pp̄hetici: 2 p̄ species i quib⁹ propheta videt: ipse species simul cū lumine prophetico speculū eternitatis dicitur: qd̄ diuinū intuitum respicient. prout in eternitate futurorū euent⁹ scientialiter in sp̄at. **Itaqz** pp̄hete in libro scientie dicitur legere hac similitudine: qd̄ ex ipso libro diuine scientie efficitur rez̄ futurarū: noticia in mente pp̄hete: sicut ex lectione libri efficitur noticia rez̄ que scribuntur in libro in mente legentis. **Non** autē q̄tus ad hanc similitudinē: qd̄ propheta ipas dei scientiā videat: sicut legens i libro materiali videt libz̄: materialem. **Et** quāuis om̄is cognitō nes a diuina scientia diuinetur: non tñ om̄is cognitō representat eam vt rōne eternitatis etiā futura scientia: liter intueatur. vnde nō potest dici q̄libz̄ scientia speculū eternitatis: s̄ in hoc privilegiata cognitio pp̄hetarū ostenditur. **LXXXVI.**

Adhuc de eodem

Ad fortassis obicit aliquis: q̄ nihil pōt videri nisi vbi est. **Futura** vero p̄tingentia nō sunt fm immobilem veritatē: prout videtur a prophete: nisi tñ in ipsa prescientia diuina. **Idcoqz** videtur qd̄ prophete videat illa i ipsa solū dei prescientia. **Si** dicatur qd̄ futura cōtingentia sunt quidem primodialiter i diuina prescientia. **Sed** ex inde per quasda species ad mentem humanam diuinetur: vbi a pp̄hete videntur. **Contra** obicitur: qd̄ quicqd̄ i aliquo recipitur: est in eo p̄ modum recipientis: 2 nō p̄ modū suū. **Mens** aut̄ pro

phete mutabilis est: 2 ob hoc in ea nō possunt recipi: vt videtur futura contingentia imobilit̄. **Ecce** illud qd̄ est proprium diuine cognitōis: non pōt nisi a deo cognosci. **Tale** aut̄ est futura cognoscere: sicut patet ex verbis ysai. **Annūciare** inquit que ventura sunt: 2 dicemus qd̄ dii estis vos. **Itaqz** videtur qd̄ nō possunt a pp̄hete futura cōtingentia videri: nisi in ipso deo. **Dicit** autem **Auicenna** qd̄ quādoqz mens hominis intantuz eleuatur. q̄ speculo scientiarū coniūgitur. **maxima** vero eleuatiō mentis humane est in cognitione prophetie. **Idcoqz** videtur qd̄ speculo scientie coniungatur. ita qd̄ futura in ipsa dei prescientia intueatur. **Finis** etiā humane vite: sicut philosophi tradūt: est vt homo fm mentē altiori speculo coniūgatur. quod est speculū intelligibilū substantiarū. **Quarū** videlicet suprema est diuina essentia in q̄ reducēt omnia. **Demqz** si duo sint specula quarū vñ sit sup̄: 2 alter inferius: 2 a speculo superiori resultēt similitudines in inferiori. **ille** qui in speculo inferiori species videt: nō dicitur in superiori videre. **quis** et⁹ visio quodammodo a superiori speculo diuinetur. **Et** hoc itaqz q̄ inuenitur prophetia in mente sua species receptas a mēte diuina: nō videtur qd̄ debeat dici videre in speculo eternitatis siue in mente diuina: sed in mēte propria vbi est speculū tempale: q̄tus ab eterno diuinetur. **Ad** bec aut̄ p̄ predicta pars responsio: vt ex pre v̄ ex toto. **Dicens** est em̄ qd̄ rōnes futurorū cōtingentiū fm immobilem veritatem originaliter sunt in mente diuina: sed etiā effluūt i mēte pp̄hete. **Et** sic in reuelatōe accepta propheta futura immobilit̄ cognoscere potest. **Et** forma qd̄em recepta sequitur modū recipientis quātum ad aliqd̄: p̄t habet esse in subiecto est in eo materialit̄ vñ imaterialit̄: vñ inferior vñ multipliciter: fm exigentiā subiecti recipientis s̄ quātum ad aliqd̄ forma recepta trahit subiectū recipientis ad modū suū: prout s̄ nobilitates q̄ sunt de ratione forme: cōmunicantur subiecto recipienti. **Sic** et subiectum p̄ formā recipit 2 nobilitates: 2 hoc modo p̄ gloriā immortalitatis corp⁹ corruptibile immortale efficitur. **Et** sicut et⁹ p̄ irradiatōem ab immobili veritate eleuatur mēs pp̄hete ad hoc qd̄ mobilia imobilit̄ videat. **Porro** quia futurorū noticia quidem est deo propria: p̄pter hoc futurorū cognitō nō pōt accipi nisi a deo: nō tñ oportet qd̄ ipsum deū videat: quicūqz a deo cognoscit futurarū rez̄ est qd̄ mens prophete fm **Auicennā** speculo scientiarū siue intelligentiarū coniūgitur: nō qd̄ ipsas intelligentias videat: sed qd̄ ex earum irradiatōne ipsarū prescientie efficitur p̄iceps. **Finis** aut̄ humane vite non solum iuxta philosophos: sed etiā fm fidē est vt homo speculo altiori coniūgatur. s̄ ad hunc finem nō in via s̄ solum in patria p̄tingitur. **Speculū** aut̄ in q̄ videt propheta q̄tus tempale sit: tamen eternā dei prescientiam representat: 2 secunduz hoc videt in speculo eternitatis. **LXXXVII.**

Quid sit illud qd̄ menti pp̄hete imprimatur in reuelatōne.

Quia autem fm **Augustinus** a sola visione intellectuali dicatur aliquis propheta. que s̄ visio non est de rebus p̄ earū similitudines: sed per ipsas rez̄ essentias: vt legitur sup̄ epistolā secundā ad corinthios. **Videtur** qd̄ in visione prophetica nulle species imprimantur in mente prophete: s̄ solummodo lumen intellectuale. **Contra** vero sicut visus nō determinat ad aliqd̄ determinatū visibile cognoscendū p̄ lumen sed p̄ speciem visibilem: sic 2 intellect⁹ possibil̄ nō determinat ad intelligibilia cognoscenda p̄ lūm̄ intellect⁹ agentis: s̄ p̄ species intelligibiles. **Lūm̄** 2 cognitio prophetice determinetur ad qd̄am que prius cognoscebat videt qd̄ non sufficiat lūm̄ infusio: nisi etiā species imprimat. **Ad** bec 2 ista respōdeo: qd̄ prophetia ē qd̄ sup̄ natural

cognitō. Ad cognitōne autē duo requiruntur: scz acceptō
 cognitōr: 7 iudiciū d' acceptis vt sup'dictū est. Quā
 doqz q' cognitio est sup'naturalis fm acceptōem tantūz
 qñqz fm iudiciū tm: qñqz fm vtzqz. Si autē sit scōz
 acceptōem tm sup'naturalis: si dicitur ex hoc aliquis
 propheta: sicut p'barao non dicitur? est propheta q' sup'
 naturalis: acceptū future fertilitatis 7 sterilitatis iudiciū
 s' bonū 7 spicax figuris. Si vero habeat sup'naturale iu
 diciū v' simul iudiciū 7 acceptōem: ex hoc dicitur
 propheta. Acceptio autē sup'naturalis non pōt esse nisi
 fm tria genera visionis. scilicet fm visioem corporalem
 quādo aliqua corporalib' oculis diuinit' dmonstratur
 vt man' scribens Balthasar. Et fm ymaginaria v' si
 onem: quādo diuinit' alique rex figure p'betis ostendit
 duntur: vt olla accensa hieremie: 7 equi 7 mōtes saba
 ric. Et fm intellectualem quādo aliqua intelligibiliz
 ostenditur sup' naturale facultatem. Cum autē intellect'
 humiles? sit in potentia naturali ad omēs formas intelli
 gibiles s' sibiūm rex: non erit sup'naturalis acceptio q'
 cuiqz species intelligibiles in intellectu fiant. Sic erat
 sup'naturalis acceptio in visione corporali quādo inspi
 cuitur res que nō sunt fm naturā formare: sed solūmō
 diuinitus ad aliquid ostendendū. Et sicut erat sup'natu
 ralis acceptio in visione ymaginaria quādo videtur alī
 que similitudines nō a s'ibus accepte sed p' aliqua vim
 anime formare. Sed tunc solum intellect' sup'naturali
 accipit. quādo videt ipsas substantias intelligibiles per
 essentia suam vt pote deū 7 angelos: ad quos p'ingere
 non pōt fm virtutem nature sue. Inter has autē tres
 sup'naturales acceptōes: hec vltima excedit modū pro
 pheticū. Si dicitur numeri duodecimo. Si quis fuerit inter
 vos propheta domini in somnio: aut in visione loquar
 ad eum. At non talis fuus meus moyses: qui palam 7
 nō per figuras 7 enigmata videt deū. Videre ergo deū
 in essentia sua: sicut videtur in rapto: v' sicut videtur a
 beatis: aut videre alias substantias intelligibiles per essentia
 suā modum prophetice visionis excedit. Sed prima sup'
 naturalis acceptio scz que est fm corpalem visionem: ē
 infra prophetica acceptōem: qz per hanc acceptōem non
 p'fertur prophetia aliis quibuslibet: cū speciem dī
 uinitus formatā ad videndū omēs equaliter videre pō
 sint. Sup'natural' ergo acceptio que est propria pro
 pheticā est acceptō ymaginaria visionis. Sic ergo omnis
 propheta vel habet tm iudiciū sup'naturale de his que
 ab alio videntur: sicut ioseph de visis a p'barao. Vel
 habet acceptōes simul cū iudicio fm ymaginarias v' s'
 fionem. Iudiciū enī sup'naturale prophete datur scōm
 lumen et infusū. Ex q' intellectus roboratur ad iudican
 dum. 7 q'rum ad hoc nulle species p'riguntur: sed q'rum
 ad acceptōes requiritur noua formatō specier: siue vt
 fiat in mente prophete species que prius non fuerit: vt
 pote si aliquid ceco nato imp'nerentur species colorum:
 siue vt species p'essentes ordinentur 7 p'ponantur diu
 nit' tali mō qui p'petat significatōi rex: que debet pro
 phete ostendi. Et p' hunc modū p'cedendum est: q' pro
 phete reuelatō si solū sit fm lūm tm sed fm specie etia
 quādoqz vero fm lumen tm. Dicendum est itaqz: q' q'
 vis p'beta nō dicitur nisi q' habz intellectualem visio
 nem: non tm sola visio intellectualis ad prophetiā p'inz
 sed etia ymaginaria: in qua species formari possunt 2
 uenientes etiam ad singulariūz representationem.

LXXXVIII.

Utrum omnis reuelatio prophetica fiat angelo mediante.

Quia vero moyses ceteris p'betis excellentior
 fuisse videtur. Ex ipsius dñi verbis in libro nu
 meri: etia ex sine deuteronomi: cui scz moysi
 facta est diuinitus reuelatio mediātibz āgelis

intra illud apostoli ad gal. Et ordinata est per anglos
 in manu mediatoris. Et etia in acrob' apostolorū de ip
 so moyses dicitur: hic est qui fuit in ecclesia in solitudi
 cum angelo: qui ei loquebatur in monte syna: 7 cū pan
 bus nostris: Multo magis omīs alie p'phete: non ab
 ipso deo immediate: sed angelo mediante videntur reuela
 tionem accepisse. Augustin' quoqz dicit in libro de tri
 nitate. q' omīs apparitōes facte patrib' i veteri testamē
 to fuerit per angelos administrate. Idem etiā dicit deo
 nifius in libro de celesti gerarchya: q' vtz diuinas visio
 nes gloriosi p'ces nri sunt adepti p' medias celestes vir
 tutes. Et e contra poterit obici: q' dona spūsancti ime
 diate a deo sunt 7 hitus infusi: p'beta vero est donūz
 spūsancti: et etiā quoddā lūmē infusū. Ideoqz vi
 detur a deo esse sine angelo mediāre. Preterea prophe
 tia p'fertur fm lūmē infusionem ac specier' imp'f
 sionem. Neutrum autē illōz videtur posse fieri per an
 gelum: qz sic esse videretur creator lūmē v' specier': cū
 hec non possint nisi ex nichilo fieri. In diffinitōe quoqz
 prophetie dicitur: q' propheta est diuina reuelatō v' in
 spiratio: que si fieret angelo mediāre: dicenda pot' vīd
 retur angelica q' diuina. Sed dicendū q' in reuelatōe p'
 phetica duo concurrūt. scz mentis illustratō 7 specier'
 formatio i ymaginaria virtute. Ipsum ergo p'pheticū
 cum lūmē in quo mens prophete illustratur: a deo origi
 naliter procedit. sed tam ad eius congruā susceptionem
 mens humana angelico lūmē cōfortatur: et quodāmo
 dō p'paratur. Cū enī lūmē diuini sit simplicissimū 7 vni
 uersalissimū in virtute: non est proportioatū ad hoc
 q' ab anima humana in statu vie percipiatur: nisi quodā
 modo cōr'abatur 7 specificatur per cōuictōes ad lūmē
 angelicus: quod est magis p'tractum 7 humane menti
 facie p'poratū. Sed ipsa formatō specier' in ima
 ginaria virtute pprie āgel' est attribuenda: co q' tota
 corporalis creatura administratur per creaturā spūales.
 vt Augustin' probat in tercio de trinitate. His autē
 ymaginaria virtute organo corporali. His specier' for
 matio in ipsa ad misterium pprie pertinet angelozum.
 Quodqz dicit Augustin' in libro de trinitate. Quorū
 dam mentes ita eleuari: vt nō per āgelum: sed in ipsa sū
 ma rerum arce incommutabiles videat rationes: referen
 dum est ad visiones patrie v' ad visiones rap' 7 nō ad
 visionem prophetica. Dicendū est itaqz: q' propheta
 rōne lūmē prophetica cōputatur inter spūsancti do
 na. quod q'dem a deo immediate infunditur: q'uis ad con
 gruum eius receptōem angeloz misterium cōceptur.
 Angel' ergo neqz lūmē in intellectu creat humano: neqz
 species i ymaginaria: sed angeli opatione naturale lu
 men intellectus humano diuinit' confortatur. Et scōm
 hoc angel' hominē illuminare dicitur. Et hoc etiā q' an
 gelus habz potestātē p'mouendi organum fantasie: ip'e
 visionē ymaginaria formare fm qd cōp'it prophete
 Deniqz actio non attribuitur instrumēto: sed principali
 agenti. Unde scammū non dicitur effect' ferre: s'z carpē
 tati. Similr ergo cuz angel' non sit cā reuelatōis pro
 pheticæ: nisi sicut instrumentū diuini per reuelatōes
 a deo perceptā. propheta non debz dici reuelatō ange
 lica sed diuina: Et licet sapientia diuina sicut scriptum
 est: in animaz se trāsferre nō aliquos effectus per se. id est
 sine angelim misterio faciat vt infusionem gr'e: p' quoz
 quōsdam effectus faciat mediante p'dicto misterio:
 et ita p'betas constituit mediante angelo.

LXXXIX.

Quod propheta quicquid cum a spiritu p'phete tangitur a sensibus alienetur

Quod videtur q' propheta duos habet actus
 vniūz p'cipale scz visionē. Aliū vero scōrum
 scz denunciatōem. Denunciatio fit a p'beta

liber

in vobis...
 in manu mediatoris...
 in ecclesia in solitudi...
 cum angelo: qui ei loquebatur...
 panibus nostris...
 Multo magis omīs alie p'phete...
 ipso deo immediate...
 angelo mediante videntur reuela...
 tionem accepisse...
 Augustin' quoqz dicit in libro de tri...
 nitate...
 omīs apparitōes facte patrib' i veteri testamē...
 to fuerit per angelos administrate...
 Idem etiā dicit deo nifius in libro de celesti gerarchya...
 q' vtz diuinas visiones gloriosi p'ces nri sunt adepti p' medias celestes vir...
 tutes...
 Et e contra poterit obici: q' dona spūsancti ime...
 diate a deo sunt 7 hitus infusi: p'beta vero est donūz spūsancti...
 et etiā quoddā lūmē infusū...
 Ideoqz videtur a deo esse sine angelo mediāre...
 Preterea prophetia p'fertur fm lūmē infusionem ac specier' imp'f...
 sionem...
 Neutrum autē illōz videtur posse fieri per an...
 gelum: qz sic esse videretur creator lūmē v' specier': cū hec non possint nisi ex nichilo fieri...
 In diffinitōe quoqz prophetie dicitur: q' propheta est diuina reuelatō v' in...
 spiratio: que si fieret angelo mediāre: dicenda pot' vīd...
 retur angelica q' diuina...
 Sed dicendū q' in reuelatōe p' phetica duo concurrūt...
 scz mentis illustratō 7 specier' formatio i ymaginaria virtute...
 Ipsum ergo p'pheticū cum lūmē in quo mens prophete illustratur: a deo origi...
 naliter procedit...
 sed tam ad eius congruā susceptionem mens humana angelico lūmē cōfortatur...
 et quodāmodo p'paratur...
 Cū enī lūmē diuini sit simplicissimū 7 vniuersalissimū in virtute: non est proportioatū ad hoc...
 q' ab anima humana in statu vie percipiatur: nisi quodāmodo p'paratur...
 modo cōr'abatur 7 specificatur per cōuictōes ad lūmē angelicus: quod est magis p'tractum 7 humane menti facie p'poratū...
 Sed ipsa formatō specier' in imaginaria virtute pprie āgel' est attribuenda: co q' tota corporalis creatura administratur per creaturā spūales...
 vt Augustin' probat in tercio de trinitate...
 His autē ymaginaria virtute organo corporali...
 His specier' formatio in ipsa ad misterium pprie pertinet angelozum...
 Quodqz dicit Augustin' in libro de trinitate...
 Quorūdam mentes ita eleuari: vt nō per āgelum: sed in ipsa sūma rerum arce incommutabiles videat rationes: referendum est ad visiones patrie v' ad visiones rap' 7 nō ad visionem prophetica...
 Dicendū est itaqz: q' propheta rōne lūmē prophetica cōputatur inter spūsancti dona...
 quod q'dem a deo immediate infunditur: q'uis ad congruum eius receptōem angeloz misterium cōceptur...
 Angel' ergo neqz lūmē in intellectu creat humano: neqz species i ymaginaria: sed angeli opatione naturale lūmen intellectus humano diuinit' confortatur...
 Et scōm hoc angel' hominē illuminare dicitur...
 Et hoc etiā q' angelus habz potestātē p'mouendi organum fantasie: ip'e visionē ymaginaria formare fm qd cōp'it prophete...
 Deniqz actio non attribuitur instrumēto: sed principali agenti...
 Unde scammū non dicitur effect' ferre: s'z carpē tati...
 Similr ergo cuz angel' non sit cā reuelatōis prophetice: nisi sicut instrumentū diuini per reuelatōes a deo perceptā...
 propheta non debz dici reuelatō angelica sed diuina...
 Et licet sapientia diuina sicut scriptum est: in animaz se trāsferre nō aliquos effectus per se...
 id est sine angelim misterio faciat vt infusionem gr'e: p' quoz quōsdam effectus faciat mediante p'dicto misterio: et ita p'betas constituit mediante angelo.

vel verbis vel etiam factis: ut a Hieremia qui lumbare suū ut fluum ad putrefcendū posuit: utroque autem modo denunciatio prophetica huiusmodi per signa que dam sensibilia fit. **U**t fiat: sēper fit ab homine ā abstrācto a sibus: qz prophetā denūciatē oportet sensib⁹ et ad hoc qz eius denunciatio sit perfecta: alias denūciaret quasi abreptus. Sed q̄tum ad visiones ppheticas duo concurrūt ut ex dictis patz: scz iudiciū z acceptō propria ppheticē. Quādo ergo prophetia diuinitus inspiratur ut sit tantū iudiciū eius supernaturalē: z non acceptio: tunc talis inspiratio abstractōem a sibus nō requirit: qz iudicium intellect⁹ naturaliter est perfectius in utente sensibus: q̄ in nō utente. Acceptio autē supnaturalis propria prophetie est fm imaginariā visionem. Ad quā visionem inspiciendā rapitur vis humana ab aliquo spū: z a sibus abstrahitur: ut Aug⁹ dicit super gen⁹ fm ad literā. **C**ur ratio est: quia vis imaginaria dum quis vitur sibus: p̄ncipaliter est intentā bis q̄ per sibus accipiūtur. vñ non pōt esse: q̄ intentio est p̄ncipaliter transferatur ad ea que aliunde accipiūtur: nisi quādo homo est a sibus abstractus: vñ quācumqz sit prophetia scdm imaginariā visionem: oportet a sibus abstrahi esse prophetā. Sed hec abstractio dupliciter pringit. vno modo est cā animalī: alio mō ex causā naturalī. **A** cā quides naturalē: quādo ceteriores sibus stupefcunt: vel propter egritudinē: vel propter vapores somni ad cereb⁹ tendentes: ex quib⁹ contingit organū tactus immobilitari. **E**t cā vero animalī: sicut quādo homo ex nimia attentōe ad intelligibilia vel imaginabilia oīno a sibus exteriorib⁹ abstrahit. **N**ūq̄ autē fit in ppheta abstractio a sibus: cozpalibus per egritudinē: sicut fit in epilepticis vel furiosis: sed solummodo p causā naturalem ordinatā scz per somnū. **E**t ideo prophetia que fit cum visione imaginaria: semp fit vel in somno: quādo scz est abstractio a sibus per causā naturalem ordinatam: vel in visione quādo fit a causā animalī. **I**n tamen differt prophetia i sua abstractōe a sibus: siue abstrahatur per somnū: si per visionem ab hominibus alius q̄ abstrahitur a sensib⁹: qz mens prophete illustratur de his que in visione imaginaria videntur. **U**nde cognoscit ea non esse res: s; aliquaz rez: similitudines de quib⁹ certum iudiciū habz per lumen mentis. **S**ic q̄ patet: qz prophetie inspiratō quādoqz fit cū abstractōe a sibus quādoqz non. **XXI.**

Obiectiones in contrarium. **E**d fortassis obiciat aliquis: qd dicitur a dño i libro numeri duodecimo. **S**i fuerit iter vos propheta dñi in somno: vñ visione loquar ei. **N**am ut dicit glosa in principio psalterii: tunc fit prophetia p sonā z visiones q̄ fit per ea q̄ videntur fieri vel dici. **A**t vero cum apparuit talia scz que dici vel fieri videtur z non dicuntur vel fiunt. **P**atet homines tūc a sensibus esse abstractum. **I**deoqz visio prophetie semper in homine a sensu abstractio videtur esse. **P**roterea cū vna virtus multū intendit i operatōe sua oportz aliā abstracti a sua. **C**ū ergo in visione prophetie vires interiores scz intellectus z imaginatio maxime in suis operatōibus intendāt: videtur qz i visioe ppheticā semp homo ab operatōe ceteriorū virium abstrahatur. **C**eterum in intellectuā visio nobilior est q̄ imaginaria: z illa q̄ cozpalis: permittio autē ignobilioris detrahāt aliquid de perfectione nobilioris. **C**um ergo intellect⁹ z imaginatio in prophetica visione ad summā perfectiōem fm statum vie pueniāt: ut scz propheta cū eis similitur cozporali visione vtatur. **I**tem plus distat sensus ab intellectu z imaginatōe q̄ ratio inferior a superiori. **C**um itaqz consideratō superioris rōnis que intenditur ceteris contemplatōibus: abstrahat homines a consideratōe infe-

rioris: quā temporalū intenditur administratōem: multo fortius intellectuālis z imaginaria visio ppheticē videtur abstrahere a visione cozporali. **B**eniqz vna et eadē vis nō pōt simul pluribus intendere. **A**t vero cum ali quis sensibus cozporalib⁹ vitur: eius intellect⁹ z imaginatio reb⁹ illis intendit q̄ cozporalē videntur. **S**imul itaqz cum hoc nō videtur posse intendere illis: que apparent absqz sensibus cozporis i prophetica visione. **E**cōtrario autem opponitur qd i p̄missa ad corinthios tūc dicitur. **S**pūs prophetaz prophetis subiecti sunt. **Q**uō nō ita est: si propheta a sibus eis alienat⁹: quia sic: ut videtur: compos sui non esset. **C**eterū in visione prophetie accipitur certā cognitio de rebus sine errore. **A**t in his qui abstracti sunt a sensib⁹: vel somno vel quocunqz modo: error est p̄mixta z incerta cognitio: qz rez similitudinibus inherēt: quasi rebus ipis. **U**t ait August⁹ super gen⁹ fm. **I**taqz prophetia sicut videtur: nō fit cū alienatōe a sibus. **B**eniqz hoc posito videtur sequi error montani: qui dicebat pphetas velut abreptos esse locutos: quid dicerent nescientes. **XXII.**

Responiones ad eadem. **O**pponentes ergo ea que supius ditimus: ad hec omnia in contrariū obiciat. **R**espondem⁹ qz in verbis illis numeri domini⁹ intendit ostendere p̄minentiaz moysi ad alios pphetas quantum ad supnaturalē acceptōem: qz scz moyses supnaturalē ad hoc promot⁹ est: ut ipaz dei essentia in seipsa videret. **A**t ea que accipit prophetie: accipit qdem in similitudinibus somni z visionis. **S**ed si iudiciū prophetie nō erat per similitudines aliquas somni vel visionis. **U**nde iudiciū prophetie fit sine abstractōe a sensibus. **E**t quādo quidem interior vis intenditur in visione sui obiecti abstrahitur: si perfecta fit attentio visione exteriori. **S**ed quārumcūqz pfectum fit iudiciū interioris virtutis: nō abstrahit ab exteriori operatōe: qm ad interiorē virtutem p̄tinet de exteriori iudicare: vnde iudicium superioris in idem ordinatur cum exteriori operatōe. **I**deoqz mutuo non impediūt se. **I**lla vero ratio de nobilitate visionis intellectuālis z imaginariē respēctu cozporalis pcedit fm acceptōem et non fm iudiciū. **E**t illa similit⁹: qz vna z eadem vis plurib⁹ similit⁹ intendere non p̄t. **E**t hoc autē ipō anime potentie mutuo se in operatōib⁹ suis ipedūt: qz vna aīe eēntia fidare sunt. **S**i quāto vires aliquę sunt magis sibi propinque tanto magis nate sunt sese impedire: ut ratio inferior z superior. **I**deoqz de ceteris nō est simile. **Q**z autē dicit apostol⁹. **S**piritus prophetaz pphetis esse subiectus: intelligendū est quārum ad denunciatiōem prophetie. **A**p̄loz enim subiacet arbitrio denunciare de quibus inspiratur vel non. **A**t vero q̄tum ad reuelatōnes ip̄e prophetie spū subiectus est. **N**on enī reuelatio fit fm arbitriū prophetie vidētis: sed fm arbitriū spūs reuelantis. **A**t autem etiā in ipā abstractōe a sibus vix habeat ppheta iudiciū de his q̄ videt in somno vel visione: hoc ipm est ex lumine prophetie: quo vix illustratur mens prophete. **E**rro⁹ autē montani fuit in duobus. **P**rimo. **I** quia subtrahēbat prophetis lumen mentis: quo verum haberēt iudicium de visis. **S**ecunda qz in ipā denunciatiōe dicebat eos a sensib⁹ abstractos: sicut i furiosis pringit: vel in eis qui loquūtur in dormiendo. **H**oc autē non sequitur ex positōe p̄dicta. **Q**z autē prophetia dicitur fieri per dicta vel facta referendū est ad prophetie denunciatiōem magis q̄ ad prophetiā visionem. **XXIII.**

De collatione mutua ppheticę que fit secū dum visiones intellectuālem tantum et eius que habz intellectuāle simul cum imaginaria

[Marginal notes in a smaller hand, partially cut off on the left edge of the page.]

Quam autem natura speciei consistat ex natura generis et ex natura differencie. ex utroque dignitas speciei potest pensari. Et sic has duas consideratōes inveniuntur aliqua se invicem in dignitate excedere quandoque: et quod pertinet ad rationem speciei: scilicet per illud principat perfectus speciei ratione: in quo differentia formaliter speciem constituens nobilior inveniuntur. Sed simpliciter loquendo: quandoque est nobilior simpliciter illud in quo natura generis est perfectior: quoniam vero illud in quo est perfectus natura differentie. Cum ei omnia addit aliqua perfectioem super naturam generis. tunc primi nentia que est ex parte differencie facit aliquid esse simpliciter nobilior: sicut in specie hominis qui est animal rationale simpliciter est dignior ille: qui est potior et prestantior in rationalitate: quam ille qui est potior in his que ad rationem animal spectant: utpote sensus et motus et alia huiusmodi. Quando vero omnia aliqua imperfectiones imponantur: tunc id in quo est completus natura generis: est simpliciter nobilior: ut patet in fide que est cognitio enigmatica corporis que non videntur. Qui est abundans in natura generis: et deficit in fidei omnia. utpote fidelis qui tam percipit aliquem intellectum creditibilem: et quodammodo ea iam videri: habet simpliciter nobiliorē fidem eo qui minus cognoscit. Et quod ad rationem fidei pertinet. magis proprie habet fidem ille qui omnino non videri illa que creditur. Et sic etiam est in prophetia. Prophecia enim videtur esse quedam cognitio obumbrata et obscuritate admixta: sicut id quod habetur secunda per primo. Habens firmitatem prophetie cum finem: cui bene factis attendentes quasi lucere luce in caliginoso loco. Et hoc est ipsius nomen prophetie de monstrari: quod prophetia dicitur quasi visio de longinquo. Que enim clare videntur quasi de prope videntur. Si ergo comparem prophetias quantum ad vitam: que ratione prophetie complet: illa inveniuntur perfectius prophetie rationem habere et magis proprie: cui imaginaria visio admiscetur. Sic ei veritatis prophetie cognitio obumbratur. Si autem comparem prophetias sicut id quod pertinet ad naturam generis: scilicet cognoscere vel visionem: sic videtur distinguendum. Cum enim omnis cognitio perfecta duo habeat: scilicet acceptioem et iudicium de acceptis. Iudicium quidem de acceptis in prophetia est solum sicut intellectum et sicut imaginatioem. Quandoque est in prophetia non est aliqua supernaturalis acceptio: sed iudicium tantum supernaturalis: et sic solus intellectus illustratur sine aliqua imaginaria visione. Et talis forte fuit inspiratio solo monis: in quantum de moribus hominum et naturis rebus: que naturaliter accipiuntur: diuino instinctu ceteris certius iudicantur. Quandoque vero est acceptio etiam supernaturalis: et hoc dupliciter: quod vel est acceptio ab imaginatioem: utpote quasi diuinitus in spiritu prophete rebus ymagines formantur: vel est acceptio ab intellectu: utpote quando ita dare cognitio veritatis intellectui infunditur. ut non ex similitudine aliqua ymaginū veritate accipiat: sicut ex veritate iam perfecta ipse sibi imagines formare possit: quibus utatur propter naturam nostri intellectus. Non autem potest esse aliquid prophetia que habeat acceptioem sine iudicio. Unde nec imaginaria visiones habens sine intellectuali. Sic ergo patet quod visio intellectualis pura que habet iudicium sicut sine aliqua acceptioem supernaturali: est inferior: ea que habet iudicium et acceptioem imaginaria. Illa vero intellectualis visio pura que habet iudicium et acceptioem supernaturali: est ea nobilior: que cum iudicio habet acceptioem imaginaria. Et quantum ad hoc concedendum est: quod prophetia que habet visionem intellectualem: tantum est dignior: ea que habet imaginariam adiuunctam. **XIII.**

Adhuc de eodem. Quis illa prophetia que in vtraque visione consistit: habeat: etiam intellectualem visionem?

non tamen includit illam que in solo intellectuali consistit quam illa visionem intellectualem excellentiorem habet quam istam in illa luminis intellectualis perceptio sufficit ad acceptioem et iudicium. In hac vero iudicium est: Si autem obicitur quod ex plenitudine luminis intellectualis contingit: quod redundaria in prophetia sit ab intellectu ab imaginatioem ut ibi formetur imaginaria visio: et quantum in prophetia lumen intellectualem abundans? Et tanto perfectior est. Ideoque videtur perfectior esse illa que adiuncta habet imaginaria visionem: quam illa que solum habet intellectualem. Sic enim in vtraque prophetia sit derivatio luminis prophetie ab intellectu ad imaginatioem sicut dicitur de. Nam in illa prophetia que dicitur solum visionem in intellectualem habere: tota plenitudo prophetie reuertitur in intellectu percipitur: et exinde sicut intelligitur arbitrium in imaginatioem perque formatur imagines propter intellectus nostri natura: que sine phantasmatibus intelligere non potest. Sed in alia prophetia non tota plenitudo prophetie reuertitur in intellectu: sed primum in intellectu: quantum ad iudicium et partim in imaginatioem: quantum ad acceptioem. Unde in illa prophetia que visioem intellectualem tantum continet: est visio intellectualis plenior. Et defectu enim luminis recepti in intellectu contingit: quod exinde quodammodo decidit quantum ad aliquid a puritate intelligibili in imaginarias figuras: sicut in somniis accidit. Quod autem dicitur: Johannes baptista fuisse prophetia et plusquam prophetia: quia christum non solum intellectualiter vel ymaginarie sicut alie prophetie vidit. sed etiam corporaliter digito demonstravit. ex quo prophetia cui corporaliter admiscetur visio videtur esse nobilissima: dicimus quod non est ita: hoc enim quod Johannes christum digito demonstravit: non pertinet ad visionem prophetie: sed magis ad denunciatioem. hoc etiam quod corporaliter christum vidit: non est deus prophetias perfectioris rationis: sed fuit quoddam minus diuinitus excessum amplius quam prophetia. Unde de a domino in lucas dicitur. Multi reges et prophete voluerunt videre que vos videtis: et non viderunt. Adhuc autem obicitur potest: quod dicitur glossa super illud in prima ad corinthios. Spiritus autem loquitur mysteria. Adhuc inquit est prophetia: et qui rebus signata ymagines solo spiritu videt: et magis est prophetia: quam solo capere intellectu percipitur est. Sed magis prophetia est quam scilicet in utroque. Sicut enim dicitur in libro celestis gerarchie: quod impossibile est nobis aliter supluere diuini radii nisi sacrorum velaminum varietate circumdatis. Et appellat velamina figuram ymaginarias: quibus quasi velatur intellectualis luminis puritas. In omni ergo prophetia oportet imaginarias esse figurales vel ab homine formatas: vel diuinitus immixtas. Nobiliores autem sunt diuinitus immixtas quam ab homine formate. Illa vtraque prophetia nobilissima videtur esse: in qua simul diuinitus infunditur intellectualem lumen: et figure imaginarias. Ad hoc autem dicitur: quod predicta glossa loquitur de illo qui solum intellectualem non habet nisi iudicium de his que ab alio accipiuntur: sicut ioseph solum iudicium de his que a pharaone visa sunt habuit: non quod ipse quod esset futurus acciperet. Et sic ratio concludit: non autem de illa que solum intellectualem visione consistit. Quamuis autem imagines imper se diuinitus sunt nobiliores imaginibus per hominem informatis: tamen acceptio cognitioem que est in intellectu diuinitus est nobilior: illa que fit per formas imaginarias. Et quantum intellectus noster intelligat diuina per aliquas similitudines: ille tamen similitudines nobiliores sunt ex hoc quod sunt immateriales quam imaginarie similitudines. unde et intellectualem visio nobilior est. Nec esse potest ut aliqua res sit per suam essentiam imaginabilis: sicut per suam essentiam materialibus: nec etiam per imaginatioem aliquid recipere nisi sine materia. Unde sepe necesse est quod imaginatio sit aliquid non per essentiam suam: sed per suam similitudinem.

Liber

Quam autem natura speciei consistat ex natura generis et ex natura differencie. ex utroque dignitas speciei potest pensari. Et sic has duas consideratōes inveniuntur aliqua se invicem in dignitate excedere quandoque: et quod pertinet ad rationem speciei: scilicet per illud principat perfectus speciei ratione: in quo differentia formaliter speciem constituens nobilior inveniuntur. Sed simpliciter loquendo: quandoque est nobilior simpliciter illud in quo natura generis est perfectior: quoniam vero illud in quo est perfectus natura differentie. Cum ei omnia addit aliqua perfectioem super naturam generis. tunc primi nentia que est ex parte differencie facit aliquid esse simpliciter nobilior: sicut in specie hominis qui est animal rationale simpliciter est dignior ille: qui est potior et prestantior in rationalitate: quam ille qui est potior in his que ad rationem animal spectant: utpote sensus et motus et alia huiusmodi. Quando vero omnia aliqua imperfectiones imponantur: tunc id in quo est completus natura generis: est simpliciter nobilior: ut patet in fide que est cognitio enigmatica corporis que non videntur. Qui est abundans in natura generis: et deficit in fidei omnia. utpote fidelis qui tam percipit aliquem intellectum creditibilem: et quodammodo ea iam videri: habet simpliciter nobiliorē fidem eo qui minus cognoscit. Et quod ad rationem fidei pertinet. magis proprie habet fidem ille qui omnino non videri illa que creditur. Et sic etiam est in prophetia. Prophecia enim videtur esse quedam cognitio obumbrata et obscuritate admixta: sicut id quod habetur secunda per primo. Habens firmitatem prophetie cum finem: cui bene factis attendentes quasi lucere luce in caliginoso loco. Et hoc est ipsius nomen prophetie de monstrari: quod prophetia dicitur quasi visio de longinquo. Que enim clare videntur quasi de prope videntur. Si ergo comparem prophetias quantum ad vitam: que ratione prophetie complet: illa inveniuntur perfectius prophetie rationem habere et magis proprie: cui imaginaria visio admiscetur. Sic ei veritatis prophetie cognitio obumbratur. Si autem comparem prophetias sicut id quod pertinet ad naturam generis: scilicet cognoscere vel visionem: sic videtur distinguendum. Cum enim omnis cognitio perfecta duo habeat: scilicet acceptioem et iudicium de acceptis. Iudicium quidem de acceptis in prophetia est solum sicut intellectum et sicut imaginatioem. Quandoque est in prophetia non est aliqua supernaturalis acceptio: sed iudicium tantum supernaturalis: et sic solus intellectus illustratur sine aliqua imaginaria visione. Et talis forte fuit inspiratio solo monis: in quantum de moribus hominum et naturis rebus: que naturaliter accipiuntur: diuino instinctu ceteris certius iudicantur. Quandoque vero est acceptio etiam supernaturalis: et hoc dupliciter: quod vel est acceptio ab imaginatioem: utpote quasi diuinitus in spiritu prophete rebus ymagines formantur: vel est acceptio ab intellectu: utpote quando ita dare cognitio veritatis intellectui infunditur. ut non ex similitudine aliqua ymaginū veritate accipiat: sicut ex veritate iam perfecta ipse sibi imagines formare possit: quibus utatur propter naturam nostri intellectus. Non autem potest esse aliquid prophetia que habeat acceptioem sine iudicio. Unde nec imaginaria visiones habens sine intellectuali. Sic ergo patet quod visio intellectualis pura que habet iudicium sicut sine aliqua acceptioem supernaturali: est inferior: ea que habet iudicium et acceptioem imaginaria. Illa vero intellectualis visio pura que habet iudicium et acceptioem supernaturali: est ea nobilior: que cum iudicio habet acceptioem imaginaria. Et quantum ad hoc concedendum est: quod prophetia que habet visionem intellectualem: tantum est dignior: ea que habet imaginariam adiuunctam. **XIII.**

Adhuc de eodem. Quis illa prophetia que in vtraque visione consistit: habeat: etiam intellectualem visionem?

Intellectus vero immateriali recipit: et eo cognoscitur non solum materialia sed immaterialia. vnde et quedam cognoscuntur per essentiam quaedam autem per similitudinem.

cxliii

Utrum gradus prophetie distinguatur secundum visiones vel imaginationes.

Utrum autem gradus prophetie secundum visionem imaginariam distinguatur quia similitudines ymaginariae sunt in prophetia medius cognoscendi. perfectus autem medius cognoscendi: perfectiores cognoscendos facit. Et ex inde scientia perfectior est opinione. vbi ergo est imaginaria visio nobilior: est et prophetie gradus: videtur aliorum. Preterea cum lumen prophetici ad in: relectu in ymaginadem descendit: quanto perfectior est lumen in intellectu prophetiarum: perfectior est imaginaria visio. Itaque diversi gradus ymaginariae visionis demonstrantur: diversi gradus intellectualis. Et vbi perfectior est intellectualis visio est prophetia perfectior. Contra vero potest obici: quod imaginaria visio prophetiam non facit: sed solum intellectualis. Ideo secundum illam gradus prophetie non videntur distinguatur. Preterea quod distinguatur per se distinguatur penes id quod est ei formale. At in prophetia intellectualis visio est formalis: imaginaria vero quasi materia realis. Et ex hoc dicitur in principio psalterii: prophetia consistit in dictis et factis somnio et visione. non ergo magis oportet distinguere secundum imaginariam visionem ad quam pertinet somnium et visio quam secundum dicta et facta. Veniunt ergo etiam miracula requiruntur ad prophetiam. vnde moyses cum mitteretur a domino: signum petiit ut legitur in exodo. Dicitur et in psalmo. Signa nostra non vidimus: tam non est prophetia. non ergo magis distinguatur debent in gradus secundum imaginariam visionem quam secundum signa. Nos autem dicimus quod secundum imaginariam visionem distinguatur prophetie gradus iuxta modum: qui dicitur inferius. Ad obiectos autem contrarios: dicimus quod cum aliquid distinguatur secundum speciem: tunc quidem oportet quod fiat distinctio secundum id quod est formale. Sed si fiat distinctio graduum in eadem specie: potest etiam esse secundum id quod est materiale: sicut animal distinguitur per masculinum et femininum: quod sunt duae materiales: ut legitur in libro de animalibus. Porro dicta et facta prophetie non pertinent: ut supra dictum est: ad eius reuelationem: sed ad denunciationem. Ideoque secundum illa distinguatur non possunt gradus prophetie. Gratia vero signorum est differe rens a prophetia: propter tamen ad prophetiam reduci: et scilicet hoc quod veritas prophetie demonstratur per signa. vnde et gratia signorum: quae sunt ad hoc est prior quam prophetia. Ideoque prima ad corinthios. xii. postponitur ei prophetie gratia. Itaque excellenter dicitur: esse illa prophetia: qui reuelatorem dominus: facit etiam signa. In summa vero notandum: quod ad prophetiam concurrat intellectualis visio quasi principalis. Et imaginaria quasi secundaria. Gradus prophetie est simpliciter ut dicendum est: emittitur: et eo quod visio intellectualis est eminentior. Et eminentia vero ymaginariae ostendit eminentior gradus prophetie secundum quid et non simpliciter: nisi in quantum perfectio imaginariae visionis demonstrat perfectiorem intellectuales. Et parte autem intellectualis visionis non possunt accipi aliqui determinati gradus: quia plenitudo intellectus alio lumine non manifestatur nisi per aliqua signa. Unde penes illa signa oportet distinguere gradus prophetie.

cxliiii

De quatuor modis distinguendi prophetiam.

De ergo possunt distinguere gradus prophetie secundum quatuor: primo secundum ea quae requiruntur ad prophetiam. Est autem duplex actus prophetie. scilicet visio et denunciatio. Ad visionem autem requiruntur duo. scilicet iudicium quod est secundum intellectum: et acceptio quae est secundum intellectum: quia ad hoc secundum ymaginationem. Sed ad denunciationem requiritur aliquid ex parte denunciantis: scilicet

quodam audacia: ut aliquid non timeat vel terreatur loqui veritatem propter aduersarios veritatis. secundum illud quod dominus dicit ad ezechiellem. eze. iii. Bedi faciem tuam valentis. et faciebus eorum: et frontem tuam duriorum frontibus eorum. Et sequitur ne timeas eos: neque metuas a facie eorum. Aliud autem requiritur ex parte rei denunciate. scilicet signum per quod veritas rei denunciate demonstratur. Unde et moyses a domino signum accepit ut ei crederetur. Sed quod denunciatio in prophetia non principaliter sed frequenter se habet in prophetia. Ideo infimus gradus prophetie est in eo in quo inuenitur quodam audacia et promptitudo ad aliquid dicendum vel faciendum: sine hoc quod ei aliqua reuelatio fiat. Sicut si dicam? atque gradus prophetie fuisse in samone: largo modo accipiendo prophetiam: secundum quod omnis supernaturalis influxus ad prophetiam reducitur. Secundus vero gradus erit in eo qui habet visionem intellectualem cum imaginaria: ut in ysaiam et hieremiam. Quartus vero in eo qui habet intellectuales visionem plenissimam quantum ad iudicium: et quantum ad acceptationem sicut in dauid. Secundo sunt distinguuntur gradus prophetie ex dispositio prophetantis. Et sic cum prophetia fiat in somnio et visione: ut dicitur numeri xii. Perfectior est gradus prophetie quae est in vigilia: quam quae est in somnio. Tum quia intellectus est melius dispositus ad iudicandum: tum quia etiam iocatio a sensibus non est facta naturaliter: sed ex intentione perfecta interiorum virtutum a dea quae diuinitus demonstratur. Tertio ex modo accipiendi. Quia quanto expressius significatur res prophetica: prophetie gradus est nobilior. Illa autem signa aliquid expressius significant: quam verba. et ideo aliorum gradus prophetie est. qui percipiuntur verba expressius designata rem prophetiam licet de samone legitur primo regum. ii. quod quando demonstrat alie figure quae sunt aliarum rerum similitudines: sicut olla succensa ostensa est hieremye. Et hoc enim manifeste ostenditur: lumen prophetici quod magis in suo vigore percipitur: quando secundum expressiorem similitudinem res prophetice demonstratur. Quarto ex parte eius quod reuelationem facit. Eminentior enim gradus prophetie: est qui videtur ille qui loquitur: quam quando verba audiuntur tamen siue sit in somnio siue sit in visione: quia ex hac ostendit quod magis accedit propheta ad cognitionem eius qui reuelat. Quando vero videtur ille qui loquitur: aliorum gradus prophetie est quando videtur in specie angelici: quando videtur in specie hominis. Et adhuc eminentior: si videtur in figura dei: sicut in ysaiam. vi. Vidi domini sedentem. Tum enim prophetie reuelatio a deo descendit in angelum et ab angelo in hominem. tanto ostenditur eminentior prophetie receptio: quanto magis acceditur ad primum principium prophetie.

cxliiii

De extasi Augustinus ubi supra.

Quoniam itaque vigilantes neque mente a sensibus corporis alienati in visione corporali sumus: ab illa visione spirituali sine aliqua ambiguitate discernimus. Cum vero vel nimia cogitatio intentio: vel aliquid morbi: vel freneticum accidere solet: vel commotione cuius alterius spiritus siue boni siue mali: ita corporaliu rerum exprimitur ymagines tanquam corporis sensibus presentetur corpora: manente tamen etiam in corporibus sensibus intentione sic videntur quae in spiritu sunt ymagines corporum: quae ad modum ipsa corpora per corpus. ita ut simul carnatur et homo presentens oculis et alius absens spiritu tanquam oculis. Nam experti sumus sic affectos: et cum eis locutos qui vere aderant: et cum aliis qui non aderant tanquam adessent. Quia autem penitus abripitur animi intentio a corporis sensibus: tunc magis solet dici extasis. Tunc corpora presentia etiam parentibus oculis non videntur: nec voces auduntur. Sed potius animi conuersus aut in ymaginibus est corporum per

quo mens eleuatur ad intelligenda celestia: ita vt a fine quodammodo labatur inferiorea. In h' mentis excellentia sancti omis fuerit: qbus archana dei mundum istu' et cecidit reuelata sunt.

AV. Responsiones ad ea que obiciuntur.

Et fortassis obiciat aliquis: q' eadem est natura hominis in statu vite et patrie. At vero si idem numero resurgeret nisi etiam idem spūs esset. Cū itaqz post resurrectionē visuri sunt sancti: mente deus p' essentia abiqz abstractōe a sensibus. Idem possibile videtur et in viatoribz. Et dicitur q' corpus viatoris q' corruptibile est: aggruat intellectū ne libere in deū ferri possit: nisi a corpore sensibus absoluitur: que qdem corruptio post resurrectionem non erit. Contra si sic pot' obtineri. Nihil impeditur sicut nec patitur nisi a suo contrario sed corruptio corpis nō videtur peritari actui intellectus: cū intellectus nō sit corporis actus. Agitur corruptio corpis non impedit quā int'lect' corpis libere possit ferri in deū. Preterea p'stat: q' christ' n'ram mortalitatem et corruptōem p'ne assumpsit. Sed intellect' eius p'nuia visione dei fruebatur: euz nō in eo nō fieri abstractio semp ab exterioribz s'hibus. Corruptio ergo corpis non facit vt intellectus ferri nō possit in deum sine hoc q' a sensibus abstrahatur. Preterea paul' p' q' deum per essentia videt: memor fuit eoz que in illa visione conspexit: alias non diceret. u. corinth. xii. q' au dicit archana verba: q' non licet homini loq' si eozū im: memor esset. Sum ergo deum per memoria videt: aliquid in eius memoria imp'ebat: is m'oria ad p' h'rit uam pertinet: vt patz per philosophū in libro de memoria et remiſſentia: ergo cum aliquis in statu vite videt deum per essentia non oino abstrahitur a corpore sensibus. Ad p'imum dicendus est: q' alia ratione cōiungitur anima beata corpi post resurrectionē: et alia nunc cōiungitur. in resurrectione enī corpi' erit omnia spūi subditū int'itū q' et ipō spūi p'prietate glorie redū dabit i corpus. Itē et spūalia corpora appellatur. Quādo autem duo adiunguntur: quoz vnum sup' alterū totaliter dominum obtinet. nō est ibi interitum cum alter totalit' trāseat in potestatem dominantis. Sicut cum vna gutta aque i mille amphoras vini infunditur: in illo puritate vini p'udicat. Itē in resurrectione ex diuinitate aie ad corpi' aliquid nulla erit impuritas intellectus: nec i aliquo virt' eius debilitabit. vnde et sine abstractōe a corpore s'hibus diuine essentie p'templāde intender. Nunc aut' corpus nō est hoc mō spiritui subditū. et ideo nō est similis ratio. Ad aliud dicendum: q' et hoc corpi' nō est corruptibile est: q' ipm corpi' non est plene aie subditum. Si ei plene anime subderetur: et immortalitate anime etiā redū daret immortalitas in corpi': sicut post resurrectionem erit. Et etinde est: q' corruptio corporis aggruat intellectum. Quāuis enī sim se intellectui nō contrarietur. nō est cā intellect' puritate p'udicat. Ad aliud dicēdū q' christ' et hoc q' erat deus et hō: habebat plenariam potestatem super omis partes aie sue et sup' corpi'. Vnde ex virtute deitatis sim q' nō reparatōi competebar permittebar vnicuiqz potentia et anime agere id quod est propriū et vt dicit Damascenus. Et sic nō erat necessariū in ipso neqz fieret redundātia ex vna potentia in alia: neqz q' vna potentia a suo actu abstraheretur per vebemētia actus alterius. vñ per hoc q' intellect' eius videbat deū nō oportebat aliquā abstractōem a corpore s'hib' fieri. Sed aut' est in aliis hominibz: in qbus ex quadā colligantia potentia anime ad inuicem se q'rat de necessitate: q' fiat redundātia vñ impedimtum ex vna potentia i alia. Ad aliud vero dicēdū: q' paul' postq' cessauit videre deum per essentia memor fuit eoz que in illa visione cognouerit: q' aliquas species in intellectu ipi' remanētes

que erāt quasi qdam reliquie p'terite visionis. Quāuis enim ipm dei verbū p' essentia viderit. et ex ipō verbo vto mltā cognouerit: et sic illa visio nec q'ntum ad ipm verbū. nec q'ntū ad ea q' videbātur in verbo. fuit p' spectes aliquas: sed per solā essentia verbi. tam et ipsa inspectō ne verbi imp'imebātur intellectui eius quedā rez vitarū similitudines: qbus postmodū cognoscere poterat ea q' p' essentia verbi viderat: et ex ill' sp'ibz itelli gibilibz per quadā applicatōem ad p'cūlāres int'itōes vñ formas in memoria vel imaginatōe confuatas postmodū poterat memorari eoz que prius viderat. etiā sim actū memorie que est potētia s'firua. Et sic nō oportet p' onere q' in ipō actu diuine visionis aliquid fieret in eius memoria. que est pars potentie sensitue. sed solū in mente. Ad aliud dicēdū q' quāuis non p' quēlibz acrum ymaginatie virtutis fiat abstractio a s'hibus exterioribz. fiat autē abstractio p'dicta. quando actus ymaginatōis est vebemēns. Et similis non oportet q' per quēlibz actus in intellectus fiat abstractio a sensibz. oportet tñ q' fiat per actum vebemētissimū qui est visio dei per essentiam.

AVI

Adhuc de eodem

Autē ad h' obiciatur. q' naturale est hūano intellectui deū videre per essentia. euz ad h' sit creatus. Abstractio vero a sensibz' est homini contra naturā. cū sensitiua cognitio sit et cōnaturalis. Ideoz videtur q' ad vidēdū deum p' essentia non indigeat abstractōe a s'hibus. Respondem' q' q'uis naturalē sit intellectui vt quādoqz pueniat ad vñōes diuine essentie. nō tam sibi naturale est. vt ad hoc pueniat sim statum vite. Et itē obici pot'. q' abstractio non est nisi vñōz. At intelligentia cuius obiectū est deus. vt legitur in libro de spū et anima. non videtur esse p'dicta corporis sensibz: sed maxime distans. Preterea sancti martires i ipis tormentis intert' aliquid de diuina gloria percipiebāt. Vnde beatus ynnocent' ece inquit iā in sublime agor. et omis principes meos seculo altior et rante despicio. Et beatus Laurentius mea nox inquit obicuz non habz: sed oia in luce clarescunt. Nec tamē a s'hibus abstractio fiebat in eis. alioqn nō haberēt sensum doloris. ece p'pinqz est operatōi q' circa s'hibi lia versatur intellectus practice q' specularis. At vero nō est necessariū. vt intellect' pectus semp intendat bis q' opatur homo circa s'hibi: sicut Antenna dicit in sua sufficientia. alias enim cōtingerz. q' cytharedus optimus videretur imperitissim' si ad singulas cordarum p'cūssiones: oporteret cum artis p'sideratione vñ: nimia quippe sonoz interrupto fierz. q' debitas melodiam impedirz. Multo minus ergo speculari' intellectus cogi videbitur bis q' homo circa s'hibi opatur. Itēqz ei liberū remanet in q'libz itelligibilia ferri: ita q' etiam in ipsam essentia dei diuines sensitue circa opationes s'hibiles occupantur. Venz nōne paulus dum vidit deum per essentia adhuc habebat fidem. At vero fidi est: videre per speculū in enigmate: q' se3 visio enigmatica specularis est ac per s'hibi. simul ergo dum deum per essentiam videbat. s'hibilibus intendebat. Ad h' aut' dicimus. q' intelligentia nostra qua apphēdimus diuina: q'uis nō p'misceatur s'hibus per viam apphēnsionis. admisceatur aut' eis per viam iudicii. Vñ dicit Augustin' super genesim ad literam: q' per intelligentie lumen et ista inferiorea. et ea q' nō sūt corpora nec villas gēit formas similes corporū cernūtur. Et ob hoc intelligentia q'qz dicitur a sensibus abstrahi: euz de illis nō iudicat: sed solis supernis inspicendis intendit. Martires aut' sancti: licz i tormentis aliquid de gloria diuina perciperent: nō tñ quasi eam in suo s'ore bibentes. sicut illi qui deum per essentia vident. sed aliqua illi' a p'fectōe

Gregori. Qui sapientiam inquit que deus est videtur: hinc vite fundit: moritur: nec eius amore tenetur. Illa vero ratio de unitate duplici aie ad corpus recte concluderet: si essentia ipsius anime ita corpori vinctur omnino: ut eius corpori subiugata: quod falsum est: ut dicitur. Porro si istud corporalis quod requiritur ad operandem ymaginatio: nisi ac sensus: quibus immaterialior: quod ipsum corpus: tamen est etiam vinctum: se hinc ad operandem intellectus. Ideoque magis ea impedire potest: sicut iam dictum est. Denique verbum illud apostoli. Quod adu sumus in corpore per. 20. Intelligendum est: ut si quod esse dicimur in corpore: non solum ex hoc quod anima corpori ut forma vinctur: sed etiam ex hoc quod sensibus corporis vinctur.

Quaerentium opiniones de scientia pauli circa raptum suum

Queritur autem quid illud sit: quod apostolus circa raptum suum scivit: et quid nescivit. Quia vix dicit. Scio homines raptum in paradysum: sed vtrum in corpore an extra corp? nescio: deus scit. At vero circa hoc multiplex est opinio. Quidam enim intellexerunt: quod apud dicitur se nescire. Non quidem an anima esset cor: potest conuenire in illo raptu an non. Sed an esset a prus scilicet anima et corpus simul: vel etiam corporali? porta reuertitur in celum: sicut Abacuc postea? legitur in dantele visio. Aut si anima tantum est in visio: dei: sicut dicitur: et. Adhuc me in terra ysaac. Et hinc intellectus cuiusdam iudei exprimit Hieronimus in prologo super Daniele videtur. Denique et apostolus non fuisse animum ad firmare se raptum in corpore: sed dixisse suum in corpore. ad. Hinc aut intellectus Augustinus? respicitur super geneisim. Constat enim ex verbis apostoli: quod ipse scivit se raptum visus ad tertium celum. Constat ergo illud celum in quo raptus est: esse vix celum: non aliam celi similitudinem. Si enim hoc voluisset intelligere cum dixit se raptum in celum: id est ad videndam imaginariam similitudinem celi eodem modo poterat affirmare se raptum esse in corpore. in similitudinem corporis. et sic non fuisset necessarium discernere quid sciret et quid nesciret: quod tunc equaliter sciret: scilicet se esse raptum in celis: et se raptum esse in corpore. id est in similitudinem corporis. sicut accidit in somniis. Scivit ergo: pro certo: quod illud in quo raptus fuit: vere erat celum. Scivit scivit an eius corpus vel res incorporea. Si enim erat corpus in eam rapienda raptus corporalis. Si vero erat res incorporea: in eam corporaliter rapti non poterat. Restat ergo quod apostolus? non dubitavit an raptus ille esset corporalis an spiritualis tantum sed scivit solo intellectu se in illud celum esse raptum: dubitavit autem an ipso raptu anima eius esset in corpore an non. Et hoc quidem alii pcedunt. Sed dicitur quod quis in illo raptu apostolus? hoc nescierit: scivit tamen illud postea conuincens ex ipsa visioe qua prius habuerat. In illo etiam raptu tota mens eius in diuina ferebatur: nec hoc percipiebat an anima esset in corpore an non: sed hoc etiam expressim narratur verbis apostoli. Sicut enim distinguit quod scierit: et quod nescierit: ita distinguit prius a posteriori. Quasi preteritum narrat raptum homines ante annos. xlii. visus in tertium celum: sed quasi presentem confiteretur se scire aliquid: et aliquid nescire: ergo post annos quatuordecim ab illo raptu nesciebat adhuc: an in corpore vel extra fuerit quod raptus fuit. Et ideo alii dicunt: nec in raptu: nec post scivit: an anima esset in corpore secundum aliquem modum: et non simpliciter. Dicunt enim quod scivit et tunc postea quod anima vinctur corpori ut forma: sed nesciuit vtrum hoc modo corpori vinctur ut eius anima aliquid a sensibus acciperet. Vel si alios: vix vires nutritiue essent in suis actibus. Si quibus anima corporis administrat: sed hoc etiam non videtur consonum verbis apostoli: qui dicit se nescire vix tali modo in corpore fuerit: an extra corpus simpliciter. Et preterea hoc non minus ad rem pertinentem videbatur: ut diceret se nescire: vix tali modo vel

tali in corpore fuerit ex quo anima a corpore omnino separata non erat.

Probabilior sententia super hoc.

Quod sciendum est: quod simpliciter nesciuit an esset anima corpori coniuncta: vel non. et hoc est quod Augustinus super geneisim ad litteram. post longam inquisitionem concludit dicens. Restat ergo fortasse: ut hoc ipsum cum cognouisset intelligamus: ut quod in tertium celum raptus est in corpore fuerit: quomodo est anima in corpore cum corpore vivere dicitur: siue vigilantis: siue dormientis: siue in extasi a sensibus corporis alienati: an omnino de corpore exierit: ut mortuum corpus taceret: donec pacta illa dormitione membris mortuis anima redderetur: et non quasi dormiens euigilaret: aut extasi alienata? reuerteret in sensus: sed mortuus omnino reuiuisceret. Si autem obicitur quod conuenit a multis determinatur: quod anima pauli in illo raptu corpori eius vinctur ut forma. Et vixit paulus melius hoc sciuisse videtur: quod aliquis sequentium. Respondendum? quod posteriores de hoc aliquid determinat magis ex probabilitate: quam ex certitudine. Nam ex quo fieri potuit ut anima illa adhuc in vita remanens hoc modo raperet: sicut apostolus se raptum dicit. Probabiliter est tamen quod anima remansit: Preterea dato quod anima fuerit in illo statu a corpore separata illa tamen separatio non fuit per aliquem modum naturalem sed per diuinam virtutem ipsam animam a corpore ad tempus abstrahentes. Denique sicut dicit Augustinus super geneisim ad litteras apostolo abrepto a carnis sensibus in tertium celum et paradysum: hoc ipsum certum defuit ad plenam perfectam cognitionem reipsum: quod angelis inest: quod siue in corpore siue extra esset nesciebat: hoc itaque non debet cum receptis corporibus in resurrectione mortuorum corruptibile hoc in dicitur incorruptibile. Et sic patet quod licet et visio quantum ad aliquid simile fuerit visioni beatorum: tamen quantum ad aliquid fuit imperfectior. Itaque sciendum quod paulus? ut superius dictum est: non fuit raptus ad videndum deum: ut esset beatus simpliciter: sed ut esset testis beatitudinis sanctorum et diuinorum ministeriorum: quod ei reuelata sunt. Unde illa tamen vidit in visioe verbi propter quod cognoscenda rapiebatur. Non autem omnia sicut erit in beatis precipue post resurrectionem. Tunc enim: ut Augustinus? promissis verbis subiungit: omnia crunt euidencia sine ulla falsitate: sine ulla ignorantia.

In quo differant mentis excessus extasis et raptus.

Queritur etiam cum paulus dicatur raptus fuisse: in quo differat raptus eiusdem a sopore ade. et a raptu Iohannis euangeliste secundum quem dicit in spiritu se fuisse: et ab excessu mentis in quo fuit petrus. Ad quod dicimus: quod excessus mentis raptus et extasis omnia in se raptus per eodem accipiuntur: et significat eleuationem quamdam ab exterioribus sensibus quibus naturaliter intendimus ad aliqua que sunt super hominem: sed hoc dupliciter contingit. Quia enim intelligitur abstractio ab exterioribus quantum ad intentionem tantum: ut cum quis exterioribus sensibus et rebus vritur: sed tota sua intentio diuinis inspicendis et diligendis vacat: et sic in excessu mentis siue extasi? aut ex raptu est quilibet diuinorum contemplator et amator. Unde dicitur de diuinis nobis. Est autem extasim faciens diuinus amor. Et gregorius in moralibus de contemplatione loquens dicit: Qui ad intelligenda interiora rapitur: a rebus visibilibus oculos claudit. Alio modo secundum quod in visu predicta nomina magis habentur: fit extasis aut raptus: aut excessus mentis: cum aliquis etiam actu ab visu sensuum et sensibilibus rebus abstrahitur ad aliqua supernaturaliter videnda: videtur autem supernaturaliter per sensum et intellectum et ymaginandum: sicut in questione de prophetia dictum est. Et ideo duplices actus distinguit Augustinus super geneisim ad litteram. Quibus quo mens rapitur a sensibus

ad ymaginariam visionem: et sic accidit in Petro et in Job. In euangelio in apoca. ut ibidem Augustinus dicit. Alium quo mens rapitur a sensu et ymaginacione simul ad intellectualem visionem: et hoc quidem dupliciter. Uno modo scilicet intellectus intelligit deum per aliquas intelligibiles immisiones quod est proprie angelorum: et sic fuit extrahis ad hoc dicit in gen. in glosa: et extrahis recte intelligitur ad hoc immittitur mens ad preceps angelice curie: et intrahis in sanctuarium dei nouissima intelligeret. Alio modo scilicet intellectus videt deum per essentiam: et ad hoc fuit raptus paulus ut dictum est. **P**etro. Nec itez de rapto et extrahis occasione visionis ymaginarie: que multipharie documentis et vigilanter per similitudines corporum a fratribus acceptas exprimitur: dicitur. Nunc ad vires anime quas habet quo ad seipam in ymaginacionem superius positam traſcimus.

Contentia libri vicesimo octau.

Uicesimo octauus liber agit de viribus anime quas habet quo ad se: videlicet que sensus corporis excedunt. et magis appropriantur anime humane. Et habet centuria capitula: ut seq. videris.

De viribus anime quas habet quo ad se. i.

De confusione et varietate distinctionis virium anime. ii.

De viribus apprehensivis sensibilibus iii.

De viribus apprehensivis rationalibus? iiii.

De duplici mentis intentione v.

De verbo mentis id est cogitatione vi.

De verbis nostris ad verbum pris similitudine vii.

De quatuor sit ab eodem dissimile viii.

De cogitativa vel excogitativa virtute ix.

De excogitativa scilicet Avicennam: que dicitur et ymaginatio differat ab ymaginacione. x.

De memorativa virtute xi.

De via recordationis et oblivionis in capite xii.

De pigritia et tarditate memorie xiii.

De vna meone et remiscencie et addiscencie. xiiii.

De memoria dei naturaliter infusa menti humane xv.

De qualiter imago dei refulget in mente xvi.

De iudicio mentis secundum veritatis regulas xvii.

De qualiter ex ipso intuitu veritatis in mente formatur ymago trinitatis xviii.

De ratione. xix.

De duplici rationis portione xx.

De qualiter ratio per inferiorum sui partem declinat ad culpam. xxi.

De qualiter due partes rationis pertinent ad sapientiam et scientiam xxii.

De sundersi. xxiii.

De in quibus et qualiter sit extincta xxiiii.

De conscientie scintilla. xxv.

De diversis acceptionibus et officii rationis xxvi.

De opinione. xxvii.

De qualiter opinio differat ab intellectu et fide xxviii.

De virtute intellectiva xxix.

De duplici eius potentia xxx.

De vna et ymplementa intellectus et sensus. xxxi.

De qualiter a se ipso innatur intellectus xxxii.

De organo virtutis intellective xxxiii.

De obiecto eiusdem et formam abstractione xxxiiii.

De ordine abstractionis forme corporalis xxxv.

De quis sit verissimus modus abstractionis xxxvi.

De differentis apprehensionis secundum differentias abstractionis. xxxvii.

De distinctione virtutis intellective xxxviii.

De varia eius divisione secundum diversos xxxix.

De concordia varietatis predicte. xl.

De intellectu agente xli.

De variis opinionibus sapientium in eius positione xlii.

De intellectu agens sit pars anime xliii.

De qualiter sit intellectus agens xliiii.

De intellectus sit possibilis xlv.

De gradibus eius vel differentis xlvi.

De qualiter intellectus possibilis est incorruptibilis scilicet suam substantiam xlvii.

De differentis intellective virtutis et apprehensive secundum rationem ordinis xlviii.

De speculativo intellectu xlix.

De intellectu speculativo sit res scita in actu l.

De qualiter species intelligibiles sunt in intellectu li.

De omnia intelligibilia sunt in anima. lii.

De quattuor viribus intellective liii.

De actibus inveniuntur virtutis et iudicative liiii.

De actibus memorative et interpretative lv.

De viribus anime motu interioribus? lvi.

De pratico intellectu lvii.

De intellectus ab intellectu speculativo pratico differat lviii.

De intellectu pratico semper sit rectus lix.

De motu phantasiae lx.

De differentia eius a sensualitate lxi.

De viribus appetitivis inobedientibus rationi lxii.

De vegetabiles non obediunt ei lxiii.

De inobedientibus rationi lxiiii.

De vna essentiali concupiscibilis et irascibilis lxv.

De actibus concupiscibilis lxvi.

De actibus irascibilis lxvii.

De actibus virtutis generalis et organo ambax lxviii.

De speciebus tristitie et leticie lxix.

De speciebus timoris et ire lxx.

De diversis causis vna affectuum lxxi.

De eodem lxxii.

De viciositate et radice affectionum lxxiii.

De ordinatione ipsarum lxxiiii.

De apathia siue carencia affectionum lxxv.

De vna motu membrorum lxxvi.

De motu processivo quid sit lxxvii.

De qua vi motus ille perveniat lxxviii.

De vis illa sit ab aliis distincta lxxix.

De numero momentum motu processivo lxxx.

De fine processivi motus et eius organo lxxxi.

De viribus motus rationabilis? primo de voluntate lxxxii.

De voluntatis distinctione lxxxiii.

De vna de triplici voluntate lxxxiiii.

De vna voluntas sit in vna potentia per se lxxxv.

De voluntas sit in omnibus viribus anime lxxxvi.

De qualiter intelligatur quod omnis voluntas sit in ratione lxxxvii.

De voluntatis consensu lxxxviii.

De instrumento et obiecto voluntatis lxxxix.

De voluntas in bono firmata sit magne libertatis. xc.

De libero arbitrio vtrum sit in nobis xci.

De quibus de his que sunt in potestate liberi arbitrii xcii.

De determinatio de his et illa questione xciii.

De libero arbitrio quid sit xciiii.

De qualiter eo concurrat iudicium rationis et motus voluntatis xcv.

De flexibilitas ad malum non sit per libertatem xcvi.

De libertate arbitrii aliquid sine gratia possit xcvii.

De libertate arbitrii scientia dei non tollit xcviii.

De nec voluntas dei tollit si iuuat libertatem arbitrii xcix.

De impotentia standi et potentia peccandi c.

De varia distinctione liberi arbitrii ci.

De operibus omnium virium anime in generali cii.

De passionibus anime similiter in generali ciii.

Et videretur quod...

N...

...

...

De viribus anime quas habet quo ad se
Et libro de anima et spu.

Habet ni-
mirum anima
vires quibz cor-
pori admiscetur
De quibus vices
dictum est supe-
rius. habz et vi-
res quo ad se: q
quidex i tres di-
uiduntur. Cum
enim homo con-
stet ex duabz

stantiis. scz anima cuz ratione sua: et carne cuz sensibus suis. ipsos qdem flus caro non mouet abiqz societate anime: sed aia ronale suuz tenet sine carne. Est quippe ronalis: concupiscibil. irascibil: p vim ronalembabilis est illuminari ad cognoscendū aliquid sup se: se in se: an- gelum iuxta se. et quicqd celi ambitu contigitur infra se p concupiscibilitatez et irascibilitatem habilit est affici ad aliquid appetendū: vel fugiendū: amādū v' odien- dum. Et ideo de ronalitate anime omnis flus oritur de alio omnis affect? **A**ctoz. Sic ergo diuisio illa trimembri ad bymembrem reducitur ac si diceretur: vi- rum anime qdam sunt cognitio: qdam affectio. Et cog- nitio qdem ad verum: affectio aut ad bonum. Cogni- tio general' subdividitur tribus modis. Uno mo scz per duas differentias. Alio modo p tres. Alio mo p quinqz. Per duas scz per sensitiuā et intellectuā. Per tres aut scz flum et ymaginatioem et intellectuā: flum quas vt dictū est supius. distinguit August. triplicem diuisi- onem anime. Per quinqz vero scz sensum: ymaginatio- nem: rōnem intellectuā: intelligentiā. At vero sub tercio membro p dicitur diuisiois. scz intellectus: siue vis anime intellectiue: comprehenditur tres vltime huius differen- tie. scz ratio intellectus: et intelligentia. De flū qdem et ymaginatioe iustificiter: vt arbitroz in libris supiori- bus dixim? In hoc aut de ceteris more nostro doctoroz sententias colligem?. Si qdem et ymaginatio p tinet ad sensum: quia sensus et origo est viriū exteriorū sensibilibz iuxta illud qd dicit damascenus. q ymaginatio est vir- tus anime p sensus operās: q dicitur interior flus. Tū flm ordinem actiū posterior est ymaginatio flibus exte- rioribz: qz sicut idem dicit: p flum passio q dicitur yma- ginatio p tinetur. Distinguit aut inter fantasia et yma- ginationem. Nā ymaginatio est passio ante irrationalis: q ab imaginabili aliquo fit. Phantasia vero est manus passio: q a nulli imaginabili efficitur: sicut cum aliquis obmeram ymaginatur.

De p sitione et varietate distinctiois viriū aie.
Ut vero in assignandō viriū aie videtur liber de anima et spu partes cōfundere. Nam cuz in diuisione viriū anime qbus corpi admiscetur ponat virtutes aiales: q vires fibiles pprehendit. itez in distinctioe viriū quas habz aia quo ad se: vires seu fibiles interiores et exteriores ponit. Ad hoc aut respō- deo: q nulla est ibi confusio. Nam virtus aialis et vi- res fibiles ordinātur in respectu dupliciter: habent ei respectam et ordinem ad corpus inq̄rum a noctius diu- dicant viriū corpi et delectabilia: et appetunt viriū: su- giuntqz nociua. hnt etiā respectum et ad animā: qz via est a sensibz ad intelligibilia mediante virtute animali flm qd est via ab experientia ad scientiaz. S adbus pōt aliquis dubitare sup hoc: q videtur flum et ymaginatio- nem lib virtute ronalis pprehendere. Biet eni q de ra-

tionabilitate omnis flus aie oritur sicut de concupiscibi- li et irascibili omnis affect? Ad quod intelligendus est: q hoc dicit: nō quia ad eādem vim pncipā hnt et intel- ligere. Sed qz ad rōnem ordinat? est sensus. et ppter ra- tionem datus est flus homini. Et ideo q̄tū ad hoc rō- siue ronalitas pncipiū est flus flm qz flus pncipi- um dicit: et causā. Sciendūqz qz diuersimode a diuersis diuiduntur vires anime. Nam in libro de spū et anima diuiduntur flm operatōes ad subiectū quod est homo ex aia et corpore: cum scz dicitur: q habet aia vires: qbz corpi admiscetur: et vires quo ad se. Iohānes aut dama- scenus diuidit eas p comparisonem earū ad se dicens: Operz scire qz aie natura duplices bz virtutes: bas qdem cognitiuas: illas aut zoticas. Et cognitiuas qdem sunt intellect?: mens: opinio: ymaginatio: et flus. Et in sensibus qdes visus flm rectas lineas vidz. odoratus aut et audit? non solū flm rectum: sed vndiqz sentit. Lactus vero et gustus neqz flm rectū nec vndiqz gno- scunt: sed tūc solū cuz eis ppta sensibilia appropiāt. zotice vero sunt appetitiue. scz cōsiluz et electio. Porro iuxta p̄bos distinguitur vires aie humane flm operatōes in pudentia et discretia ad vires vegetabilū ac bti- roz: flm quā vices comparisonem siue p̄dicationez diui- duntur in vegetabilem ac sensibilem et ronalez.

De viribus apprehensiuis sensibilibus
Licendū itaqz: qz vis apprehensiuā fibilibz du- plet est. Quēdā eni apprehensio est mō natural'. Quēdā modo animal'. Apprehensionez que est mō natural'. dico illā q est fantasia. Dicitur eni opans v' ofe ratio p modū nature q semp vno modo est: et que nō regitur nec persuadetur rōni: sicut operatō virtutū vegetabilū dē natural'. quia rōne nō regitur: nec vires vegetabiles rōni obsequuntur v' obediūt. Operatio ve- ro per modū aiale dicitur: q est virtutis subiectibz: et obtemperātis rōni sicut est virtus vltima: auditua. et fantasia ergo cum sit apprehensiuā: est apprehensiuā per modū nature: qz eius operatio potissima nō est subiectā rōni: sicut patz in somnis. vbi maxie patz eius operatō Operatur enim semp: sed intentā aia circa fibilia in vigilia nō intendit continuā operatōem fantasie. Reli- quitur ergo cū in somno vbi maxie et potissime sua ope- ratio clarer: nec regatur rōne: nec subiectatur ei: qz nū- qz rōne regatur. Et ideo apprehensio fantasie est i modū nature inq̄tum huius. Nā norādum est: qz bec vis inq̄- tum consideratur vt natura qdam: dicitur fantasia: nec est obediens rōni. Inq̄rum vero cōsideratur vt flus sic vices dicitur flus interior et cōmūis et est subiectā- lis rōni. Porro vis apprehensiuā modo animal'. hoc est q in obedientia est rōnis subdividitur. Nā qdā est apphē- sua exterior: qdā interior. Exterior multiplicat p quoz sō- sus v' qbz dicitū est sup. Interior aut flm duos modos diuiditur. Uno mo flm tres dīas: vt a Iohāne dama- sceno i ymaginatioe siue phantasticam: et excogitatioē siue ronale m id est iud. catiā fl. blem et memoratiuā. Alio mo p quinqz differentias flm Auicennam. Pri- ma est fantasia q est flus p̄s. Secunda ymaginatio. Tercia ymaginatio. Quarta est matua. Quinta me- morialis. Item alio mo viriū intrinsecus apprehensibilū quedam apprehendūt formas sensibiles: sicut flus cōis: et ymaginatio et ymaginatio siue excogitatio. Quēdā apprehendunt intentōes fibilium: vt estimatio et memo- ratiua. Item baz et illarū qdam apprehendūt et operan- tur vt sensus cōis. estimatio et excogitatio. Quēdā vero apprehendūt: sed non operātur: vt ymaginatio et me- moria. Item quēdā apprehendunt pncipaliter: qdam se- cundā: io et in apprehensione formaz fibilium pncipaliter apprehendit sensus cōmūis cū flibus exterioribus. Se- cundario vero vire? ymaginatiois et vire? ymaginatio.

omnia. Ideoq; nō deus pater: non deus spūs: non ip̄a trinitas: sed solus deus fili⁹ q̄ est verbū dei caro factus est: q̄uis trinitate faciente: vt sequente atq; imitate veri bo nostro eius exemplo recte viuereamus. id est nullum hōies in verbū nostri v̄l contemplatione v̄l operatione mendacius. **Hec** beatus iōn̄ ymaginis quādoq; futura est perfectio. **Ad** hanc sequendā nos crudis magister bonus fide christiana ⁊ pietatis doctria: vt reuelata facie a legis velamine. quod est. vmbra futurorū. gloriā domini specularis: p̄ speculum sc̄z intruētes in ymaginem eandem transformemur. **Nā** verbū dei patris vni genitus filius: p̄ omnia equalis p̄ri: hoc est. oīno quod pater: nec tamē p̄r: ac per hoc nouit om̄ia: que nouit p̄r. **Sed** et nosse de p̄re est. sicut et esse. **Nosse** enī ⁊ esse ibi vnum est. **Proinde** tāq; sc̄ipm̄ dicens: p̄r genuit verbū sibi equale per omnia. **Non** enī sc̄ipm̄ integre p̄fecerz distulset: aliquid miā v̄l amplius essz in verbo eius q̄ in seipso. ibi sūme illud cognoscitur est est. non nō. **Et** id verbū hoc vere veritas est: qz quicqd̄ est i ea scientia de qua est genitū: et in ipso est. **Quod** aut̄ in illa non est nec in ipso est. **Et** falsū habere aliquid: hoc verbū nunq̄ potest: qz immutabiliter sic se habz: vt se habz d̄ quo est. **Non** enī potest fili⁹ a se quicqd̄ facere: nisi quod viderit patrem facientem. **Potens** hoc non pot̄: nec est infirmus itaq; illa sc̄ firmitas: qz falsa nō p̄r esse veritas. **Nouit** itaq; deus p̄r omnia in filio: nouit in seipso: sed in ipso tāq; sc̄ipm̄. in filio tāq; verbū suū qd̄ est d̄ his oibz que sunt in seipso omnia. **Similit̄** nouit et filius in se: tāq; sc̄z ea que nata sunt de his que p̄r nouit in seipso. **In** p̄re aut̄ tāq; ea d̄ quibus nata sunt q̄ ipse fili⁹ nouit in seipso. **Dei** t̄ inuicem p̄r ⁊ fili⁹: ⁊ ille gignendo ille nascendo. **Et** omnia q̄ sunt in eoz scientia: in eoz essen tia v̄n̄ quicq; eoz simul videt: non partia. latum aut̄ si gillatim: velut alternare cōspectu hinc illuc: ⁊ inde huc et rursus inde v̄l in d̄ an aliud atq; aliud: vt alia videre n̄ possit nisi non videns alia: sed vt dixi sum̄ omnia vidz.

Quantum sit ab eodem dissimile.
Nostz itaq; verbū quod inuenim⁹ v̄tq; illi verbo simile: quātum sit etiā dissimile videm⁹. **Nunquid** verbū n̄m̄ d̄ sola scientia nascitur nōne multa dicim⁹ etiā q̄ nescimus. **Hec** dubitātes ea dicim⁹: sed vera esse arbitram̄. que si forte vera sunt in ip̄is rebus de quibz loquimur: nō in verbo nostro vera sunt: qz verbū v̄r non est: nisi quod d̄ re q̄ sc̄itur: gignitur. falsum est ergo isto mō verbū nostrū: nō cū mentimur sed cum fallimur. **Cum** aut̄ dubitam⁹ nōdū est verbū d̄ re de qua dubitam⁹. **Sed** de ipsa dubitatioē verbū est. **Quāuis** ergo nō nouerim⁹ an v̄r sit v̄nō dubitamus: n̄ dubitare nos nouimus: ac per hoc cum dicimus v̄r verbū est: quia quod nouimus dicimus. **Quid** q̄ etiam mentiri possum⁹: quod cui⁹ facim⁹ v̄tq; volentes ⁊ scientes falsum verbū habemus vbi verum verbū est mentiri i nos. **Hoc** enī nouim⁹: ⁊ cū nos mentiros esse confitemur. v̄r dicimus: qz quod scimus di: cimus. **Verbū** aut̄ illud quod deus est: ⁊ potens⁹ nob̄ est. hoc non pot̄: non enī pot̄ facere quicqd̄: nisi qd̄ videt p̄rem facientēz. ⁊ non a seipso loq̄tur. sed a patre est illi omne quod loquitur cū ipsum pater v̄nice loquitur: **Et** magna illi v̄rbi est pot̄: n̄a nō posse mentiri: q̄a non pot̄ illic esse est ⁊ nō. sed est est. non nō. **At** enim nec verbū dicendū est quod v̄r nō est: sit ita. **Quid** cum v̄r est verbū nostrū. ⁊ ideo recte verbū nostrū. **Et** ideo recte et verum vocatur. **Nunquid** sicut dici pot̄ visio de visione: v̄l scientia de scientia. ita potest dici essentia d̄ essentia: sicut illud verbū d̄ maxime d̄. **Quid** itaq; qz nō hoc est nob̄ esse quod nosse. **Cum** enī scientia nostra animo lapsa a nobis fuerit: nos n̄ viuim⁹ ⁊ sum⁹. **Ille**

etiam que vita sciuntur: vt nunq̄m excidere possunt: qz p̄na sunt: ad ipsius animi naturā pertinent: sicut est illud q̄ nos viuere scim⁹: manz enī hoc: quādiū anim⁹ manet ⁊ quia semp̄ manet animus. ⁊ hoc semp̄ manz. **Id** ergo ⁊ si qua talia repiuntur. in q̄bus pot̄ imago dei itruēda est: etiā si semp̄ sciuntur. tamen quia nō semp̄ cogitantur quomō de his dicatur verbū semp̄ternū: cum verbū nostrū n̄a cogitatioē dicatur: inuenire difficile est. **Si** enī pot̄ esse in animo aliqua scientia semp̄terna: ⁊ sepi terna esse non pot̄ eiusdēz cogitatio. ⁊ v̄r verbū nostrū intima: nisi nostra cogitatioē nō d̄. **Solus** deus intel ligitur habere verbū semp̄ternū. **IX.**

De cogitativa vel excogitativa virtute

Johannes de rupella.
Dicit auresz Johānel damascenus q̄ fronsis di larata facit cogitatioē. id est interius dispositum s̄monem nominatū. quā determinātes di cimus motū ipsius aie plenissimū in excogitatioē fieri tem: sine aliqua enunciatioē. et quo placum sermonei aunt puenire p̄ linguā enarratum. **Quod** amplī expti cās diuidit sic. **Rationale** anime diuiditur: i inter⁹ di sp̄osum s̄mones ⁊ prolatis. **Est** aut̄ interius diu pot̄ sermo motus aie in excogitatioē fieri sine aliqua enun ciatioē. **Quā** multociēs ⁊ silentēs s̄mōēz totū apud nos metip̄os p̄transimus: ⁊ in sōnis disputamus. ⁊ scdm̄ h̄ maxime rōnales sum⁹. **platus** vero s̄mo in voce ⁊ sila bis operatōēz habz: sc̄z quia p̄ linguā et os p̄feruz. iō qz platiuz dicitur. **Est** aut̄ enunciatū: intelligētie. s̄m̄ hoc et loquutiū dicimur. **Idem** quoq; damascen⁹ dicit: qz et cogitatioē sunt iudicia: ⁊ cogitatioēz compo sitiones et incessionēs ⁊ actus ⁊ actōēs et fuge actōum **Instrumentū** autem hui⁹ mediū venter est cerebri. et animalis spiritus qui est in ipso. **Circa** que nota q̄ sensus exterior cōprehendit specie p̄cientes in materia ⁊ simplicē. **Imagatio** vero p̄bendit formā absente ma teria ⁊ simplicē. **Excogitatio** vero iudicat d̄ ea sine opi nio **Et** si s̄m̄ rationem veri: vt qm̄ est hoc: v̄l qm̄ nō est hoc. sic dicitur excogitatioē virtutis iudicia ⁊ composi tiones. **Si** s̄m̄ rōem boni ⁊ mali: sic est excogitatioē vir tus: p̄cipuum incessionis ad actum ⁊ fugē. **X.**

Excogitativa secundum auicennā que dicitur et imaginativa differt ab imaginatione

Dicit aut̄ qz iuxta diuisionem superius positam **Quicēne** ymaginaria que d̄ ⁊ cogitativa dif fert ab imaginatione. **Est** enī ymaginatio sicut idem dicit: vis ordinata in extremo p̄cauitatis anterioris cerebri retinens: quod recipit sensus cōmūnis a q̄n qz s̄sibus. ⁊ remanet in ea post remotōem illorum s̄sibilium. vult q̄ dicere: qz s̄sus cōmūnis est apprehendere for mas omnia s̄sibilem. virtutis vero q̄ vocatur ymagiatio retinere. **Dicit** ergo qz s̄sus cōmūnis ⁊ ymaginatio sunt quasi vna virtus: ⁊ quasi nō diuersificātur i subie cto sed in forma. h̄ c̄i recipit. illa retinet. **Quod** aut̄ reci pit nō est hoc quod retinz. **Virtus** ergo q̄ non est yma ginatio q̄ etiam vocatur formalis s̄sus formā s̄sibilem retinz: ⁊ nō diuernit illam v̄llo modo. **Sensus** etiā cōis ⁊ s̄sus exteriores discernūt ea dicentes. hoc est albū ⁊ h̄ nigz. ⁊c. **Differētiam** aut̄ hanc probat: quia ex vna melle recipit: ⁊ ex alia retinere. **Quod** est videre in aqua q̄ habz potentiam recipiēdi imp̄ssiones figuraz: non t̄i retinēdi. **Differētis** q̄ virtutis erit retinere s̄sibilia ⁊ recipere ea. alia ergo virtus est imaginatio a s̄su cōmūni. ⁊ hec est sentētia Auicenne. **Aliis** vero videtur: qz ima ginatio sit conuersio ipsius virtutis s̄sibilis interioris sup̄ ymaginem tāq; rem. **Quorum** v̄r qz est v̄r: sed s̄m̄ diuersos modos accipiēdi hoc nomen ymaginatio **Porro** ymaginatio siue cognitio est s̄m̄ **Auicennaz** vis ordinata in media p̄cauitate cerebri potens p̄ponere

de trinitate. Sicut autem multi veloces et in se tardi neu- tri: sicut videtur frequent? memores sunt. Na indigen- tia quidem bi humidiores: illi vero duriores. In aliis quidem non manet phantasia in anima. Alios vero non tangit: Est aut phantasia comunita sicut passio.

De differentia memorie et remiscencie et addi- scencie. Johannes de rupella.

Ad maiorem aut declaracionem virtutis memoria tue quendum est: que sit differentia memorie et remiscencie: et an sit recordatio seu remiscencia in solo homine. Ad quod dicendum est sicut auicenna: q me- moria est in aliis animalibus: sed recordatio q est reuoca- tio ingenii ad quendum quod oblitus est: non inuenitur nisi in solo homine. Cognoscere enim sibi aliquid fuisse: quod postea delectus est: non est nisi virtus rationalis vbi est alie- rum alter? pter rationem: poterit esse estimacionis: sed inqru decoratur rationalitate. Differentia ergo memorie et remiscencie est quia memoria est recentio spe- cierum sive intentum sibi: sive representatio carum de- z. Remiscencia vero est requisitio formari a memoria delectari per obliuionem p contumelia. Sicut oblitus alie- persone qua vidimus? recurrimus ad locum: ad temp? et ad actus: per q recordamur psona qua vidimus? tali loco: tali tempore: talia facientes. Nota da est etia differentia in- ter recordari et addiscere: qz quida dicunt: q addiscere nihil aliud sit q remisci. Conuenit ei in hoc: q vtrubi qz est motus a cognitis ad incognita ad hoc vt sciatur. Sed in hoc vna est: q recordatio est inqstio cognitor vt cognoscantur de futuro: q quidem fuerit cognita de preterito. Addiscencia vero sive disciplina e exercitio anime ad cognoscenda incognita: qz tamen non fuerunt cognita sibi. Item ad maiorem euidencia qritur: ppter quida quida homines facilius addiscit q recordantur. quida e contrario: ppter qd etia qda facili? addiscit q me- morantur. Et vniuersaliter quida sunt facilius discipuli: quida facili recordatois: quida facili memorie: quida e contrario. Ad qd intelligendum sciendum est sicut auic. q illi qui sunt sicce complexiois fortes snt in memoriarum retinendo: debiles in recordado. Siccitas enim materie pueniens est dispositio no ad suscepcionem impressio- num sed recentioem. Inhabilis aut est ad motus. Et ideo sicca complexio puenit memorie no recordationi. Qui vero sunt calide complexiois: facili recordantur. bi aut sunt q magis capiunt nutus. Nutus aut opantur motu sicut ad alias intencioes. Et qui fuerit pceptibilior nutuum: erit citius recordans. Caliditas aut complexiois est ve- berrissima dispositio ad motum. Illi vero qui sunt com- plexiois humide: sunt facili discipuli. Humiditas enim est dispositio puenientissima ad facilitatem suscepcionis impressiois q puenit discipline facili. Et hec est pparata dispositio forti memorie. Memorie enim necessaria ma- teria est: a qua difficulter delectatur quod impressum est i illa: et ad hoc op? est sicca materia ex complexioe. Nota ergo q bi memorates sunt contrarie dispositiois bi re- cordantibus et bi addiscitibus? Illi ei bene memorates sunt: quoz anie non bi facili motus: nec dispunguntur cogitacoes eoz. Illa enim anima q habz multos motus et multiplices cogitacoes: non bi memorat. hec aut est pparata dispositio bde recordatois. Bona ei recordatio exigit multiplices motus et agiles cogitacoes. Item bi memores sunt sicce complexiois: q est dispositio difficil- ad suscipienda impressioes: et ideo est contraria dispositio- ni facili discipline. Bona ergo memoria est vbi ex siccitate pplexiois: vbi exercitio cogitacois vnum vl pauca non circa multa. Inde est q pueri qz vbi hndi: firmiter tñ retinet anime eni eoz: no occupatur circa multa: sicut anime maior: sed sunt fixe circa vnum. Inuenis vtro propter

calore et ppter motus suos agiles: debilis est in memoria: quus sit pplexio sicca. Sicut vero accidit ppter hndie q pccat in eis no memorari ea q vident.

De memoria dei naturaliter in fixa menti humane. Augustinus de trinitate libro xiiii.

Agna quidem illa hominis membra est: cu illo no esse sine quo non pot esse. In q enim pcul dubio sine illo no est. Et si si eius no meminit: eius si intelligit neq diligit: cu illo si est. Qz aut quisqz penit oblitiscitur: non pmoneri eius vtiqz pot. Sed dicit ps conuertatur peccatores i infernu omnes gentes q oblit uiscuntur deus. Porro alibi. Remiscantur et quereantur ad dominu vniuersa fines terre. No ergo sic erant genes iste oblite deus: vt eius nec comemorare recordarentur. Oblitiscendo aut dei tanq oblitiscendo vita suaz: co- uerte fuerat in morte: id est in infernu. Comemorare ve- ro conuertitur ad dnm: tanq reuoluentel remiscendo vitam suā cuius eas habebat oblitio. Quando aut bene recordatur anima dñi sui: ipu ei? accepto sentit omnino: quia hoc disceritur intimo magisterio: no nisi ei? qz ui- to effectu posse se surgere: nec nisi suo volūtarie defectu se cadere potuisse. no tunc remiscat beatitudinis sue: fuit quippe illa: et non est: eiusqz oblata est penitus. Ido nec comemorari pot. Credit hec d illa fide dignis litteris dei sui p pphetas cōscriptis: narratibus de felicitate para- di. At illud sibi et bonum hominis et malū historica traditoe indicantibus. Dominus aut dei sui remiscatur: ille quippe semp est: nec fuit et non est: nec est et no fuit et vbiqz tor? est: ppter quod illa in illo et vni et motus et est. Et ideo eius remiscit pot: no quia hoc recordatur q cum nouerit in adā: aut alicubi an huius corporis vitā. Aut cum primo facta est vt intreretur huic corpori. Nichil enim hōz omnino remiscatur: sed comemo- ra- tur vt conuertatur ad deum: tanq ad eā lucem: qua etia cum ab isto auerteretur quodāmodo tangebatur. Nam hinc est etia q impu cogitat eternitatem: et msta recte respiciendū et recte laudant in moribus hominū: quib? ea tandem regulis iudicāt: nisi i quibus vident quomō quisqz viuere debeat: etiaz si nec ipi eodem mō viuunt. Vbi eas vident: nec enim in sua natura: cum pculou- bio mente ista videant: eorumqz mentes cōster esse mu- tabiles. Has vero regulas immutabiles videat quis: quis in eis et hoc videre poterit: nec in habitu mentis sue: cum iste regule sint iusticie: mentes autem eorum constz esse inuistas: vbi nam sunt iste regule scripte vbi quid sit iustum: etia inuistas agnoscat: vbi cermit haben- dum esse: quod ipse non habz: vbi ergo scripte sunt: nisi in libro lucis illius q veritas dicitur. Unde ois lex iusta describitur: et in cor hominis qui opatur inuistia: non migrado is tāq impmido trāfertur sicut imago ex anu- lo et in cerā transit: et anulum no relinquit. Qui aut no opatur: et tam vidi quid opandum sit: ipse est qui ab illa luce auertitur: a qua tam rāgitur: qui aut nec vidi que admodum sit agendus: excusabil? peccat: quia non est transgressor legis cogitare. S; etia ipse spledoe aliquo- tiens vbiqz pñtis veritatis attingit qñ amonitus confi- tetur. Qui vero comemorati conuertuntur ad dominu et ab ea deformitate qua p cupiditates seculares confor- mabatur huic seculo: reformabuntur ex illo. Non ei ista ymago seipz reformare pot: sicut potuit deformare.

Qualiter imago dei resfulget in mente. Idem in libro nono.

Ecce mens et amor ei? et noticia eius tria quedā sunt: et hec tria vni sunt: et cum pfecta sunt cō- lia sunt. Si enim mens vl plus: vl minus se amat: q est peccat: et non est pfectus amor eius. Item si noticia mi- nor est q illud quod noscitur: et plene nosci pot: pfecta si

laboratis et onerati estis. Et alibi. De pignatibus et nutritibus in diebus illis. Venis cum ad verbi primum referet omnia vel recte facta vel peccata. et ore inquit tuo iustificaberis: et ex ore tuo pateraberis. os scilicet volens intelligi non hoc visibile: sed interius et invisibile cogitationis et cordis.

De ratione

Idem in libro de immortalitate anime. Ratio est aspectus animi quo per seipsum non per corpus videtur. Idem in libro de quantitate anime. Ratio est quidam mentis aspectus.

Ratio autem est ipsius rationis inquisitio. id est aspectus illius per ea que aspicienda sunt merito. Quoniam illi mentis aspectus coheret in rem aliquam videlicet illam scientiam nominatur. Cum autem non videtur quousque intendat aspectum inscientia vel ignorantia dicitur. Idem in libro de libero arbitrio. Ratio quidem estimat luce veritatis vel recto iudicio subdat minoram maiorem. Illius autem consuetudine comoditatis plerique inclinatur. vel ea pluris estimat: que veritas minoram esse conuenit. Cum enim corpora celestia terrestribus ratio proponat. Quis in carnalium hominum non mallet vel plura decesse in celo sidera: que vnam arbutulam in agro suo. aut vacca in armento. Inuitatur enim iudicia puulorum qui quilibet hominum mori mallet que passeris suis: maxime si homo ille terribilis sit: passer autem canorus et pulcher. Iohannes de rupella. Quis rationalis iuxta sententiam phoz est principis intellectus speculative ac libere electis actum. Buiditur autem vis rationalis inquisitum in via inueniendi et diuini carnis in via discipline: et interpretum siue locutionum in via doctrine. Circa quas mixtus est actus mentis: sicut dicitur est superius. De ratione quoque determinat Iohannes damascenus dicens: que est virtus rationalis cognitiua vera. et est virtus rationalis cognitiua boni. vel est virtus non alio contemplatiua entium. et hec premet ad cognitum as ad virtus rationalis discretiua opabilium. et hec pertinet ad mortuas. Unde rationale inquit. hoc est contemplatiuum hoc autem actiuum. Contemplatiuum quidem quod se habent enim excoogit actiuum vero quod est consiliatiuum quod rectam rationem actibus determinat. et vocat prelatiuum intellectum. Actiuum vero rationem. Philosophus. Ratio est vis motuens corpus ad actus singulas cum deliberatione et iudicio. Hec est primum ad primum actum qui est comprehendere. alii quando dicitur proprie ratio. alii vero intellectus. sed in intellectu apprehendit esse rei absolute. Ratio vero dum vnam rem alii confert. Actus. Buiditur autem proprie ratio contra sensualitates: sicut et intellectus contra fantasiam in hac peccat homo beatus.

De duplici rationis portione. Augustinus de trinitate libro xi.

Rationis est ergo iudicare de istis corporalibus secundum rationes incorporeales ac sempiternas. Que nisi superantem humanam essent. immutabiles non essent atque in his nisi nosse aliquid sub iudicetur: non enim illas de corporalibus iudicare possemus. Iudicamus autem de corporalibus ex ratione dimensionum ac figurarum: aqua immutabiliter permanere mens nouit. Illud autem nosse quod in actio temporalium tractationum ita veritatur: ut non sit commune cum peccato. rationale quidem est sed ex illa rationali nostre mentis subia qua subberem? intelligibili et incommutabili veritati rationis ductu inferioribus tractatis ac gubernandis deputatum est. sicut enim in omnibus peccatoribus non est inuentum viro adiutorium simile sibi: nisi de illo tractatum in coniugio formaretur ita mentis nostre qua super nam et internam consulum? veritatem nullum est ad visum rem corporalium: quatenus hominis nature sit est: adiutorium simile ex partibus anime quas cum peccatoribus omnes habemus. Ideoque rationale quidem nostrum non ad unitatis

diuinitatum separatum: sed in auxilium societatis quasi deuotum: in operis sui disperitur officium. Et sicut vna caro est masculi et femine: ita intellectum nostrum et actiones vel consilium et executionem: siue rationem et appetitum rationales vel signo alio modo dici possunt. vna mentis natura complectitur. Itaque cum in mente quoniam trinitatem. in toto quoniam rimus non separando actum rationales in temporalibus ab eternorum contemplatione: ut tertium aliquid iam quoniam. Nam et si tota pretempletur veritatem: ymago dei est. Et cum ex illa distribuitur aliquid. et quoniam intentio de ritur ad actum repositum. nichilominus? et qua parte consilium veritatem ymago dei est. Ex qua vero in agenda inferiora intenditur. ymago dei non est. Et enim quoniam cumque se extendit in id quod eternum est tanto magis inde formatur ad imaginem dei. Ideoque cobibenda non est: ut inde se commeat et temperet. Preterea vir non debet velare caput. Quia vero illi rationali quoniam in rebus temporalibus versatur: periculosa est nimia in inferiora progressio debet habere potestates super caput: quod indicat velam quoniam signatur esse cobibenda propter angelos: quoniam gratia est angelus sacra et pia significatio. Actus. Notandum ergo quod ratio quoniam ad duos actus preteritos comparatur viro et mulieri. propter quatuor. Prima ratio est. quod sicut vir regit mulierem: ita superior ratio super quod intelligit dei voluntatem a malo retrahit: et ad bonum mouet inferioris. Unde et ex ea tanquam bonos filios generat opera bona. Et hec est secunda causa. Tercia est quod sicut de adam sumpta est eua: sic ex contemplatione celestium: et cognitio dei vniue voluntatis oritur administratio temporalium discretiua. Quarta vero est quod non poterat aliqua vis anime variis sinderis ad adiutorium simile sibi nisi ratio inferior. XXI.

Qualiter ratio per inferiorem sui pretem dicitur ad culpam. Augustinus ubi s.

Secundum ergo introitus quibusdam gradibus consideratis per anime partes. Quoniam aliquid incipit occurrere commune cum bestis. Unde ratio incipit ubi iam homo interior agnosci possit. Qui et ipse se per illam rationem cui temporalium repositum administratio delegata est: inmoderato progressu nimis in inferiora dilabitur cōsciente sibi capite suo. id est non ea cobibente illa quoniam in speculo consilium preterit quoniam viri portio inter inimicos suos demones virtutis inuidios inueneratur: eternorumque illa visio ab ipso capite cum coniuge veridici manducare subtrahitur. Et sic ab illa veritatis illustratione ambe nuda te atque apertis oculis consue ad videndum quoniam in bonitate et innocente remanserit. tanquam folia dulcium ficuum nisi fructibus: ita sine fructu boni operis bona verba preterunt: ut male viuentes quasi bestie loquendo turpitudines suas preterant. Potestatem autem suam anima diligens a omnium bono ad sua tam preter dilabitur. et apostolica superbia quod in initium peccati dicitur: quod cum vniuersalitate creature deus reorere suum secuta. legibus eius optice gubernari potuisset: plus aliquid vniuerso appetens: et id lege sua gubernare molita: quia nichil est amplius vniuersitate. in curam partem truditur: et sic aliquid amplius percipiendo minuitur. Quoniam et auaricia malorum omnium radice dicitur. Totaque illud ubi aliquid proprium contra leges quibus vniuersitas admistratur: agere nititur: per appetitum suum ac per corpus proprium gerit. quod partem aliter possidet: atque ita formis et motibus corporalibus delectata: quia intus ea secum non habet. nisi corporum imaginibus quas memorie fixit: inuoluitur et phantastica formicatione turpiter inquinatur. Omnia que officia sua ad illos fines referens: quibus curiosi corporalia et temporalia querit per corporis finis aut tumido fastu ceteris affectat esse excellentior. Aut ceno gurgite carnalis voluptatis immergitur. Quomodo ei coluber non apertis passibus: sed minutissimis nitibus? reptit sic lubet? deficiendi motus? negligentes occupat minutatim

Unde nec ei pmo & proprie pena debetur in inferno: sed sicut in corpore vno membro dolente, debent & omnia alia...

XXIII.

In quibus et qualiter sit extincta. Quod est aut extincta sinderesis etiam in beneficiis; ubi, licet enim errent in particulari supponentes...

XXV.

De scientie scintilla. Scientia autem: ut ait Hieronymus, sinderesis est scientie scintilla. Dicitur quidam quod scientia est sinderesis iudicio rationis coniecta...

Suotus quid fideliter exiret i vouedo: sed stultus i filia exequendo: etiam si hoc expresserit iuramento. Ido autem conscientia non potest veniale facere mortale: quia peccati diuinitus non est ex parte hominis...

XXVI.

De diuersis acceptionibus et officiis rationis. In predictis partibus acceptitur ratio multipliciter. Dicitur enim quoad mens i qua scilicet homo bestialis, et sic tres vires comprehendit...

XXVII.

De opinione. Opinio est acceptio eius quod contingit aliter se habere, hoc opinionis diffinitio colligitur ex verbis Aristotelis...

est apprehensibilis omnium re: p vnitatem essentie sue q dicit ea ad esse. formaq intelligentie pfectior et clarior est forma anime. Prima vero forma vniuersalis est or go omnis forme: et ex eius scientia inquiritur omnis forme scientia. Ipsa deniq forma est vniuersalis substantia: sapientia pfecta: lumen purissimu: constituens essentiam omnium formarum.

De duplici eius essentia.

Hinc aut intellectus duplex inest intelligendi potentia. Una scz in se fm qua intelligit p formas vniuersi. Alia in comparatione ad corpus scz qua intelligit accipiendo a phantasmate: et illa vti tur i corpore. Sed ptra quecunq potentia inest alicui in se non derelinquitur substantiam eius. magis inest ei substantia: q illa q inest ei in comparatione ad aliud. Potentia intelligendi per formas vniuersi ordinis inest anime i se si derelinquitur substantia eius: et post mortem. potentia aut intelligendi ex phantasmate no inest ei nisi in comparatione ad corpus. Hinc illa est ei magis substantia lter q illa. Item vltimus. quicunq potentia est magis substantia: magis est parata ad actum: q illa que est accidentalis. Potentia intelligendi formas ordnis vni uersi magis est substantialis anime: q potentia intelligendi ex phantasmate: q magis debet esse parata ad actum.

Et ex hoc sequitur: q anima in corpore pcepit debz intel ligere per formas ordinis vniuersi: et si ex phantasmate. Preterea qritur: p quem modu ille forme sunt in anima aut em sunt a natura: aut p illuminationes intelligentiaz. Si primo modo tunc semp sunt in anima in corpore et ex corpore. Et ita anima in corpore existens possit intelli gere per ipas sine phantasmate. Preterea fm hoc no est necesse q anima ptingeretur corpori: sine corpore enim haberet intellectus omnium quemadmodum intelligentie separe. Et dicim q potentia intellectus vna est i vtro qz modo intelligendi supradicto. que scz duplicem modu habz ppter duplicem sui pparationem: vna est em in substantia quasi ad vires hns corpori affixas. et quasdas no affixas. vñ vnum habet modu intelligendi p compa rationem ad corp. Aliu per comparationem ad substantias separtas. qbus ipsa est similis: p hoc est subia ppe: tua et incorruptibilis ac separabilis. Cum aut obicitur q si sunt in anima huius forme: no indiget alias abstrabe re. Dicim q ille forme non sunt vni? ronis cum bis q abstrahunt. Nam ille qdem sunt ad rem: et non ad rez rationem: eo q eodem mo comparantur ad vniuersale et pnculare. Forme aut q abstrahunt sunt rones vniuer sales. ppter hoc etiaz scientie non sunt vni? ronis hinc et inde: q aut anima no non agit per formas illas. hoc est quia fortiores motus in pparatione ad corpus excludit alios debiliores. omis enim exterioros mot: vt haberetur ia libro de sono vigilia: fortiores sunt interioribus. Si aut obicitur q veriori et certiori mo cognoscuntur res per huius formas. q sunt in intelligentis separtis: q per acceptas ex phantasmate: qd patz per hoc q in illis si est opinio vñ ignorantia: sed certa scientia. Sicqz vide tur inuste in corpore poni in quo accipit inferiori mo dum cognoscendi q haberet ex seipsa. dicimus: q anie proficit coniungi cum corpore: q fm quasdas oparoes accipit in ipso pfectionem scientie q est per abstraciones. Et aut qritur vtz per illuminationes intelligentiaz: sunt in anima forme pcedite. dicim q anima no pueritur ad intelligentia nisi per formas quas habet apud se sicut alias dictum est de angeli ad angelum pueritione.

De differentia et convenientia intellectus et sensus.

Differencia intellect? ad sensus ponit Arist interio d anima rationes. Prima est q si est

intelligere sicut sentire: tunc intellectus pateretur ab intelligibili: sicut flus a sibilis: ita q corrumperetur ab excelliti. Preterea flus in vna vi flutina no appre hendit omnia: eo q est vis organo imita. Intellect? aut apprehendit omnia: nec est vis i organo sita. Leter intel lectus est locus speciez: p hoc q species bz i illo esse icor ruptibile. No sic autz est flus speciez locus. Item p valde sibilis flus oblioz est in apprehendendo minus sen sibile: qz. s. ab excellenti sibili corripitur vt pdictu est. Et e contra intellectus post valde intelligibile fortior e in apprehendendo min? intelligibile. Quod patet p hoc qz pncipia sunt intelligibilia valde: cōclusiones minus et in cōclusiones magis intelligitur post intellecta pncipia q ante. Ibidem quoqz ponit Aristoteles cōmuni cantia iter flum et intellectus: et pmo quo ad flum pntu Sensus enim vt supradicim est. mouetur a sibili motu speciez et non materie. Cūqz omnis passio sit materie patz q motus sibilis no est permitt? passione: sic est mouens perfectu. eo q passio est dispositio imperfecte: sic est in motu physico in quo patitur mouens. Similr aut est in intellectu: q scz mouetur a specie: cur? nullo mo est pati. An motus speciei est act? perfecti mouentis. De inde ponit puenientia intellectus pccici ad flum cōmu nem dicens: q quado flus vis est negans vñ affirmas letu vñ triste: tunc imitatur letu: et fugit triste. cur? pba tio est: q letari no accidit aialibus nisi mediante sibili accepto p flum cōmunes ac cōposito: qd scz sensibile est bonu: vñ aliquid huius pertinens ad corp? vñ appetituz vel ad apprehensionem tñi. Item fuga et appetit? in ge nere sunt idem in actu: qz idem in genere scz species sen sibilis et no intelligibil? mouet ad vtzqz Sensibilis aut illius fm quod est actus flus et appetit? et fuge differt esse: qz vt sibilis est actus sensus. Et bonum actus ap petitus et vt inimicu actus fuge. Opus aut intellectus pccici per omnia est simile. Nam intellectus anie intel lectu pccico phantasmata vt sibilis sunt. et profectur bonu et malu in phantasmate. Sicut enim aer idem in substantia. sed aliud fm esse mediū est visus et audit? sic idem sibilis in flum pnum et idem phantasma cōpatu ad pccicu intellectus diuersum tñ fm esse. comparatur iu dicio sensus et intellectus ad imitacionem et fugam.

Qualiter a sensu inuatur in intellectus

Infert aut sensus intellectus fm vniuersam vtilitate in quadruplicem. Prima est: q intel lectus separat vniquodqz vniuersali a singla ribus abstrahendo intentiones eoz a materia et appendi cus materie et a cōsequenti bus eam. et cōsiderat in quo puenit et i quo differt: et eius esse essentiale: similiter et eius accidentale. ex quo accedit aie habere pncipuz in telligendi. Secundu est q anima ponit habitudines in ter queqz vniuersalia fm affirmacionem et negacionem. et id de quo fuerit affirmatio vñ negatio: per se nota pei piet. qd aut no fuerit ita dimittit: qusqz inuenit mediū terminu. Terciū e acquirere ppositoes experientis scz vt inueniat p flum: q aliqs pdicat? comitatur sicutqz aliquod affirmado vñ negado: vñ affirmado pntiores vel negado cōtradictōem. et no fit hoc in qbusda botis et non in aliis: neqz differenter sed semp fit donec que scat. Et qz inter natura huiusmodi pdicati et huius sub lecti est hec habitudo. aut natura huiusmodi cōsequētis comitatur natura hui? aēcedentis: aut remouetur esse rialter no casu. Et tūc erit hec cōceptio adepra ex fluz et silogismo. Quartum est vera quib? facile assentit aia eo q pbabilia sunt. Hi qtuor modi sumuntur penes intel ligibile complexū et incomplexum: siue penes intellectum simplex et cōpositum. Prim? em modus est fm abita ctiones intelligibilis simplicis siue cōplexi. Cōpositio aut intelligibilu fit duob? modis. scz penes habitudine

Quis sit verissimus modus abstractionis.

Sciendum est secundum Avicennam quod formis materialibus preter materiam accidunt dispositiones multae: quas non habet ex sua essentia. Sed ex hoc quod sunt forme: et ratio est quia species abstractionis sunt diverse: sicut dictum est. Aliqui enim fit abstractio a materia non sine dispositionibus materialibus vel aliquibus earum: sicut in visu et imaginatione et estimatione. Aliqua vero a materia et ab omnibus dispositionibus materie: ut in abstractione intellectuali: et tunc est apprehensio verissimi forme: verbi gratia forma humana substantia est et natura in qua conveniunt omnia singularia species hominis equaliter: cuius est una distinctio, sed quod accidit ei esse in singulari: hoc est in illo ideo multiplicata est. Hoc autem non est ex natura sui: si enim ex natura humana esset, non deberet multiplicari: tunc non predicaretur homo nisi de aliquo uno numero. Si enim humanitas esset et hoc quod humanitas petri: tunc humanitas non esset aliter alteri? Relinquitur ergo quod accidit humanitati esse materia iste modus multiplicationis et divisionis: quod est in singularibus. Accidit etiam ei alia preter hoc: quia cum fuerit in materia accipitur aliquis modus qualitatis: quod tractis: sicut est ubi que omnia abstracta sunt a natura ipsi. Si enim humanitas est hoc quod humanitas determinaret sibi accidentia bui: tunc oporteret unumquemque hominem convenire: cum altero in bui accidentibus: cum conveniat in ipsa humana natura in quantum bui sunt. Essent ergo eiusdem generis ad. Relinquitur igitur quod forma humana non habet et sua essentia bui modi accidentia: sed et ista accidunt preter comparationem eius ad materiam. Cum ergo sic apprehenditur: verissima est ipsius forme apprehensio.

xxxvii

De differentiis apprehensionis secundum differentiam abstractionis.

Sciendum etiam: quod diversa apprehensionis est ex diversa abstractionis quod est in ipsis formis. Quaedam enim forme sunt simpliciter abstracte a materia et ab omnibus conditionibus materie ipsius: ut spirituales forme que appellantur sunt ab ipsis philosophis metaphis. Quaedam vero sunt abstracte a materia: sed non a conditionibus materie: et ideo sunt quid abstracte sunt sicut forme mathematice sicut magnitudo et numerus. Linea enim vel figura in quantum bui non determinat sibi materiam auream vel ligneam: tamen determinat situm et positionem: et ideo non sunt abstracte a conditione materie sicut se. Similiter numerus non determinat sibi materiam: ut duo vel tres: sed tamen determinat multiplicationem seu divisionem: quod sunt conditiones materie sicut superius ostensum est. Quaedam vero forme sunt non quidem abstracte sicut se: sicut forme physice sive naturales: ut ignis et terra: os et caro. Sed abstrahuntur considerate per modum et ordinem qui supradictus est a materia et a conditione materie. Prime forme solum comprehenduntur visione intellectuali. Illa visio sicut dicitur Augustinus comprehendit res que non habent imagines nisi seipsas. Secundae forme apprehenduntur visione imaginaria: que est sensus eius sive interioris simpliciter. Et per abstractionem a conditionibus materie positionis et situs: et bui modi: apprehenduntur visione intellectuali que est virtus intellectualis. Tercie vero forme comprehenduntur visione corporali que est sensus particularis sive exterioris. Per abstractiones vero a materia comprehenduntur visione imaginaria. Deinde per abstractionem ampliozem ab omnibus conditionibus materie: comprehenduntur in intellectuali visione.

xxxviii

De distinctione virtutis intellectualis.

Et autem virtus intellectualis duplex sicut et sensitiva scilicet apprehensiva et motiva. Apprehensiva quoque duplex: Est enim intellectus passivus

reprehensibilis qui dicitur ab Aristotele materialis: et est intellectus incorruptibilis et separabilis. Intellectus passivus est vis inferior partis intellectus puncte sensibilis: que recipit species intelligibiles in fantasmatibus. Oportet autem hanc vim esse: ut intellectus qui est separabilis species abstractas a phantasmatibus intelligeret. et hoc est vis prima actus virtutis intellectualis cuius actibus virtutis sensibilis. Hoc enim et phantasmatibus offert materialis species intelligibiles abstractas. Hoc autem virtus nunquam est aie rationalis nisi dum contingit ad corpus: puenit enim ex continuatione anime rationalis ad corpus: et nominatur sicut dicitur alio nomine rationalitas anime rationalis: a qua dicta est media cellula cerebri logistica sive rationalis: dicta est autem rationalitas aut ratio: quia potens est accipere universalia in particularibus quibus non universale per modum universalis. Intellectus vero separabilis assignatur differentie secundum duos modos. Unus modus est secundum naturam sive in quod distinguitur virtus intellectualis per duas vias: intellectus scilicet possibilem: et intellectus agentem. Alius modus est secundum ordinem. Et secundum hoc duo sunt differentie virtutis intellectualis. Intellectus superior et inferior: sive ratio superior et inferior. Quantum ad divisionem primam nota quod duplex est natura intellectus: una est quasi materialis: alia formalis. Una est possibilis: ut tabula nulla ab omni pictura: et susceptibilis omnium picturarum nullam habet actu: sed possibilis est ad omnes. Et hoc est intellectus possibilis. Alia vero est agens ut lumen. Est enim lumen intelligibile sive veritatis in nobis per naturam se per agens ipsam: sicut lux semper irradiat: de qua scriptum est: signatus est super nos lumen: vel tui dicit: Et se habet ad species intelligibiles manifestatas: sicut lux ad colores: sicut dicitur per philosophum. De intellectu autem possibili certum est ipsum esse. Nam nisi esset possibilitas ad susceptionem intelligibilium species: impossibile esset non intelligentem fieri intelligentem. De intellectu quoque agente quomodo sic probatur per Avicennam. Anima humana plus est intelligens in potentia: post in effectu. Omne autem quod exit de potentia in effectu: non exit nisi per causam que educit illud de potentia in effectum. Est ergo causa quare anime nostre in rebus intelligibilibus exercet potentiam in effectu. Sed causa dandi forma intelligibiles: non est nisi intellectus in effectu. Necessario ergo est agens intellectus.

xxxix

De varia secundum diversos eius divisione

Alexander philosophus dicit in libro de intellectu et intelligibili: quod tres sunt intellectus: scilicet possibilis sive materialis et intellectus in bitu sive formalis. Tercius quoque preter istos duos qui est intelligentia agens. Et hoc accipitur quod non sunt nisi tres dicitur intellectus. Aliudius quoque in libro suo de intellectu et intelligibili ponit tres: scilicet intellectum qui est in actu: et illum qui est in potentia. Terciumque quem vocamus demonstrantem. Porro secundum Avicennam sunt dicitur quattuor in parte alia predictis: scilicet intellectus agens: et passivus: et intellectus in bitu: et intellectus adeptus. At vero secundum Aristotelem videntur esse species intellectus due: sicut enim in omni virtute que de potentia exit ad actum: est accipere agens et possibile: sic etiam in anima oportet intellectus agentem et possibilem accipere. Beneque Averrois ponere videntur triplicem intellectus: scilicet agentem: possibilem et specularium. Vel secundum Aristotelem et Avicennam: quattuor sunt gradus potentie exercitis in actu. Primum est potentie quam Alexander vocat generalem sive materialem. Nos autem vocamus eam potentiam indispotam. Secundus est potentie que appropinquat ad formam. Tercius potentie sub forma. Quartus vero potentie in opere secundum formam acceptam. Exemplum primum est potentia militandi in infirmitate. Exemplum secundum est potentia militandi in puero instrumenta militaria cognoscere. Exemplum tertium potentia militandi in milite. Exemplum

quarta potentia militandi in militia. Cuius fm gius illos distinguitur intellectua potentia fm pbs. vide tur q preter agentē sunt etiā intellectus quatuor.

De concordantia varietatis predicte

Uero divisiones supradicte sunt divisiones analogice quod medium est inter virtuos et equiuocum. Sunt enī ille partes ordinare ad vnu scz ad intellectu speculatiu: et agens ordinatur ad ipsū vt efficiens: possibilis vero vt recipiens. Ille vero quez Auicenna vocat habitū, ordinatur ad ipsū vt pparans. Illum vero quez aliquid vocat demonstrantem: consequitur ipsum: sicut actus psequitur bitum. Ad pnam ergo diuisionem q est alexadri, dicendū est q accipitur penes ea que sunt in trāsmutatōe. scz trāsmutatū et trāsmutatō et in quod est trāsmutatō. Trāsmutans enim est agens: trāsmutatū possibile. et in quod est trāsmutatō est ille qui est in habitu. et Alexander compendit illū quem Auicenna vocat in bitu et illū quez appellat adeptum sub intellectu in bitu. Ad secundā diuisionem que est alexadri, dicendū est: q accipitur penes ea que exiguntur ad pfectōes potentie egredientis i actū q sunt mouens: et mobile: et forma acquisita per motū et opera scdm formā illam. vnuquodqz ei tunc est pfectū: cū pparat ppter operatōem vt ait damascen. Et penes mouens est intellectus agens, penes mobile vero possibile: penes formā acquisitā p motū est intellectus qui fit in effectu. Penes opationes autē est intellectus demonstrans. Et sic vix patz: q sub illo qui est in effectu comprehendit altitudinis cum quez auicenna vocat in bitu adeptum. Diuisio autē Auicenna et alexadri accipitur penes pfectiua possibilem intellectu. Illa enī sunt pfectiua vlt p modum agentis vlt p modū forme. Si per modū agentis, hoc erit aut p modū efficientis simpliciter, aut per modū instrumti. Si pmo nō tunc est agens intellectus. Si scdo modo tunc est intellectus in habitu. Intellectus enī in bitu fm Auicennā et altitudis aliud est: q bitus pncipioz quibz vt dicit auerrois: tāqz instrumti agens possibilem educit in actum. Si vero pfectiua est p modū forme: tunc erit intellectus adeptus id est quem adipsam per doctrinā et inuentōem. Qui etiā alio nomine dicitur acquisitus, et alio nomine accomodat. coqz ipm mutauimus a rebus: id aut quod pfiatur ab his pfectiuis: est intellectus possibilis. Diuisio autē Auerrois accipitur penes pfectōes intellectus. Illa enī est in his tribz, scz intellectu quo est oia fieri qui est possibilis et intellectu quo est omnia facere quia est agens, et in illo q cōstruitur ex illis: et ille est speculatiuus: sub quo comprehenditur intellectus in habitu et adeptus et demonstrans, vt patet per supradicta.

De intellectu agente

Querti aut potest vix intellectus agens sit separatus a substantia anime an sit aliqua pars anime: et si separatus an sit substantia intellectiva creata que est angelus: an in creatura q est deus. Naz dicit Aug. in libro soliloquiorum sicut in illo sole tria animaduertim. scz quod est, quod fulgus: qd illuminat. sic in secretissimo deo tria intelligere debem. quod est, quod intelligit, et qd cetera intelligere facit. Si ergo est intellectus intelligere faciens: sic quiritur q sit intellectus agens. De angelis quoqz dicit dionysius, q omnes sunt manifestatores: et ad ipsos pertinent reuelatores, vt patet in apocal. et in dante. Et constat q vbi manifestatio sit intellectiue virtute nō nisi

p irradiationem: et quo dicuntur angeli lucis. Agitur et intelligentia angelica est intellectus agens. Preterea q intellectus agens sit in anima scz quedā virtutis intellectiue diuina: patet vt dictum est sup. per hoc qd dicitur. Signatū est sup nos lumina vltus tui die. Sup nos id est in supma parte anime. Nos itaqz dicim. q quia ad in intelligendū ea q sup se sunt. id est diuina indigz a irradiatōe lucis diuine: fm hunc respectū dicitur deus intellectus agens: cuius illuminatio est ad contēplāda diuina. Ad cognoscenda vero ea q iuxta se sunt, vt sūt angelice virtutes: indiget anima reuelatōe angelica et instructione. Et in hac comparatōe dicit possz angelus intellectus agens: in qm scz instrumti, non tñ respectu superioris pns intellectus humani: qui a deo illuminatur immediate, sed respectu inferioris: fm quod Augusti, inter intellectu et intellectu et rationem distinguit. Porro ad cognoscenda ea q sunt intra se vt infra se, nō indiget anima lumine extrinseco: sed bec omnia cognoscit lumie interno et imato: quod est intellectus agens: via scz anime suprema de qua fit hic sermo.

De varijs opinionibus sapientium in eius positione

Sapientes qui fuerit an nos diuersificati sunt in positōe intellectus agentis. Quidā enim agentem dixerit omino non esse: sed tñ possibilem et speculatiuū. Et quidā dixerit ipm esse habitū, et illi diuersificati sunt inter opiniones. Quidā enī dixerit ipm esse habitū et speciem pme cause. Quidā habitū pncipioz. Quidā aut bitum qui est in omnibz speciebus intelligibilibus. Alii vero dixerit ipm esse intelligentiā separatam agentem decem ordinis. Et cum etiā intelligentie mouerentur in motu sicut desideratū mouet desiderans et desideratū. Dixerūt q intelligentia agens mūdi terreni mouet intellectu possibilem hūane anime, sicut desideratū mouet desideratē. Ita scz q sicut anima celi mouet celū, ita q pformet intelligentie agentis, ita intellectus hūanū possibilis mouet boies ad h q pformet intelligentie agentis celi ordinis, et hoc nō sūnt bonitates a b intelligentia agente ad intellectu possibilem. Sed nos nō bil boz dicimus sequentes enim Aristoteles et auerrois: dicitur celi nō habere animā nisi intelligentiā: vt sup in qstione de celo determinatū est. Et sicut dicitur intellectu agentem humanū esse cōiunctum anime humane: et esse simplicem et nō habere intelligibilia: sed agere ipsa intellectu possibilem et phantasmata: sicut expis dicit auerrois in commento libri de aia. Porro sequentes Auicennā dixerit esse intellectu agentem intelligentiā separatā et irradiare super intellectu possibilem. Et hoc ideo: q intellectus agens nō determinat aliquā ptem corporis nec recipit aliquid a phantasmate. Et in his d uobz dicitur cum intelligentia separata id est angelica. In d tñ differret: q actus intellectus agentis est sup phantasmata abstrahendo vniuersale a phantasmate: qd non facit intellectus angelicus, ppter duos tñ quibz dicitur cū eo d: ab algazde q nō est in corpore: neqz enī est in corpore vt virtus i organo corporis: sicut vires anime sūnt: nec sicut recipiens a phantasmate: sicut corpus: sicut intellectus possibilis. Ita qz ordines intelligentiarum fm auicennam determinatū sūt fm ordines numerorū mobilium: et intellectus agens quem dicit esse decimā intelligentiā mouet hominem et animā humanā nō erit intelligentia illa agens extra hominem et animā humanam.

Utrum intellectus agens sit pars anime.

Autem quiritur vtrū intellectus agens sit pars anime: dicitur q sic. Diuersitas enī pncipiorum et potentiarum anime sunt a diuersitate pncipioz componentium ipsam. q scz pncipia sūt quod: et quo est: vel actus et potentia large sumptis nominibz: ac per hoc dicitur: q intellectus agens est pars anime potentialis

Marginal notes on the right side of the page, including a large initial 'H' and various smaller annotations.

fluens ab eo quod est quo est siue actus. Intellectus autem possibilis est pars anime fluens ab eo quod quod est siue potentia. Si autem contra obicitur quod secundum Aristotilem in libro de anima Intellectus agens est efficiens possibilis autem patiens. Efficiens autem et patiens nunquam possunt esse eiusdem nature: quia contraria sunt ut patitur in libro de generatione et corruptione. Sicque cum intellectus possibilis sit pars anime non videtur agens esse pars eius. Respondemus quod est efficiens respectu primi esse siue actus primi: et est efficiens respectu secundi esse siue actus secundi. Primo modo dicitur efficiens semper est extrinsecum patienti quod est contrarium in forma. et idem in materia cum patiente sicut philosophus dicit. Secundo modo dicitur potest esse cum forma rei perfectior: et intrinsecum et quod efficitur tale efficiens est intellectus? agens est enim actio sua respectu intelligibilium et non respectu anime simpliciter. Similiter et potentia est ad intelligibilia. et non ad esse: propter hoc intellectus? agens et possibilis possunt esse intrinsece presens anime rationali. Nec idem sunt intellectus? agens et possibilis: sed differunt quod impossibile est esse mouens et motum. Anima vero rationalis est mouens secundum intellectum agentem: et mota secundum possibilem. Preterea secundum agentem est in actu. secundum possibilem in potentia secundum agentem est agens: secundum possibilem patiens: secundum possibilem susceptibilis est omnium secundum agentem vero nulli: quoniam vniuersa licet agens est. ut prius bitum est. Et his omnibus patet: quod agens et possibilis non sunt idem: quia si dicere diuersitates non possunt in eodem esse secundum idem. Si autem obicitur contra quod in separata materia non est agens et patiens dicitur: quoniam omne patiens ad materiam reducitur. Intellectualis vero natura separata est a materia: quod corpore ut organo non videtur: ita non videtur in ipsa esse agens et patiens differenter. Respondemus quod quedam separata sunt a materia physica. et in illis non est actio vel passio physica sed tamen in eis potest agens respectu aliquid: dispositio aduenientis sine motu physico: et patiens cuius est dispositio tamen illam suscipere: et sic est in natura intellectuali respectu intelligibilium. **XLIII.**

Qualiter sit intellectus agens

Intellectus? agens secundum Aristotilem est intellectus? quo est omnia facere. Et intelligitur hoc de omnibus intelligibilibus: quod ipse scilicet agit omnia in intelligibilia. Sed contra videtur esse quod dicitur Avicenna quod quodammodo sunt intelligibilia. Nam quod sunt intelligibilia per se non sunt ab alio intelligibilia: et ideo nec ab intellectu agente. Nos autem dicimus quod intellectus? agens secundum substantiam et diffinitio est potentia et principium actus intellectualis. Ideoque dicitur philosophus quod ipse est intellectus? quo est omnia facere. Et licet quodammodo secundum se diuidatur sint a materia: ut ipse intellectus? et quodammodo aliam aliam modo facit fantasiam in anima sensibili. sed secundum quod et operibus et motibus suis cognoscitur. et tunc intellectus? agens abstractendo ea facit esse intelligibilia. Et tunc quidem intellectus? agens eodem modo se habet idem facit in omnibus intelligibilibus. Et omnia intelligibilia eodem modo sunt in intellectu intelligibilia. Illum quoque modum in eis facit intellectus? agens. Quod autem intelligibilia sunt diuersa: et quodammodo magis: et quodammodo minus intelligibilia. hoc non habent ab intellectu agente: sed in quantum sunt diuersorum intelligibilia. Quaedam enim sunt secundum possibilitatem rei facit et non facientis. ut patet in actione solis in terram et lumen et aerem et colorem. Si autem dicitur: ut intellectus? agens tempore procedat possibilem. Dicimus quod duplex est ordo temporis vnius scilicet secundum successionem partium et posterioris et secundum hunc neuter intellectus? procedit alius. Alius vero secundum ordinem et similitudinem quod est secundum intelligibilia. et hunc agens procedit possibilem. In illa enim transmutatio est primo mouet a sensu. deinde ipsum potentiale mouetur. ac per motum tertium in actu efficitur. Actio ergo intellectus? agens est super

potentiales educendo ipsum in actu. Et si superius bitum est agens principium in anima ab eo quod quod est. Possibilis autem ab eo quod quod est. Et sicut actus? quo est qui est esse anime rationalis: non est nisi in substantia: sic actus intellectus? agens non est nisi in possibili. **XLV.**

Quid sit intellectus possibilis.

Sicut autem intellectus? agens est intellectus? quo est omnia facere: sic potentia est intellectus? quo est omnia fieri. Intellectus? inquam in quo ut in subiecto est omnia intelligibilia fieri. Sed contra sicut dicit Averrois Omnis ratio subiecti reducitur ad materiam: et intellectus? possibilis non est ex materia. videtur quod non possit esse subiectum: ita quod nec in ipso ut in subiecto fieri possit omnia intelligibilia. Item in libro sex principiorum legitur: quod accidentalis forma est dispositio contingens. Cum ergo intellectus? agens sit accidentalis forma: non erit in subiecto nisi ut in aliquo composito. Locus vero intellectus? possibilis non sit compositus intelligentie non erit in ipso. Preterea nihil est susceptibile accidentalis forme: nisi quod alteratur secundum ipsam. Intellectus? autem possibilis non alteratur secundum aliquid quod patitur in septimo philosophorum. Nos autem dicimus cum philosopho: quod intellectus? possibilis est potentia passiva largi sumpto vocabulo passionis ad physica et non physica sic eni diffinitur in quanto metaphysice. scilicet quod potentia passiva est principium transmutationis ex alio secundum quod est aliud. Intellectus? potentia? transmutatur ex alio quod est intellectus? agens: et eius transmutatio est ex parte potentie intelligendi ad actum. Et hac ratione potentie passive suspicatio modo videtur finitur ab Aristotele. Ad hoc autem quod obicitur: quod intellectus? possibilis non est ex materia. Dicimus quod licet anima ipsa intellectiva non sit ex materia. tamen essentie illius principia sunt quo est et quod est. Et sicut in quo est fundatur intellectus? agens: ita et in quo est fundatur possibilis. habetque potentiam materie sensibilem. Ideoque Alexander in libro de intellectu et intelligibili vocat eum intellectum sensibilem. Itaque similiter dicimus: quod licet ipse non sit compositus. tamen est potentia anime intellective compositae. et gratia sui anime efficitur subiectum intellectui. et sic compositus est materia substat accidentibus: non gratia forme sed gratia materie. Porro alteratio duplex est: una scilicet physica: ad quam extenduntur quinquas sicut alibi dicitur est. Et hec in intellectu non est. Alia vero secundum genus: scilicet quod subiecto eodem manente mutatio fit in quibuslibet quatuor. Et hunc alterationem subiactam anime intellectiva secundum intellectus? possibilem. **XLVI.**

De gradibus eius vel differentijs.

Sunt autem tres gradus? vniuersi potentie per similitudinem materie. Est enim materia indispotita: et materia disposita. et materia perfecta sub forma. Et secundum hoc est intellectus? indispotitus. scilicet intellectus? possibilis: qui ab Alexandro dicitur sensibilis. Et intellectus? per principia dispositus. Et intellectus? sub scientia constitutus. Hoc etiam videtur dicere Aristoteles in secundo de anima vbi dicitur: quod est intellectus? aliquid sciens: ut si dicamus? homines scientem: quoniam ipse sensibilis est. Per hoc enim non ponitur nisi potentia materialis ad sciendum. Item inquit est scientes. sicut dicimus? scientes habentes grammatice. per hoc minuit potentiam quod est facta per habitum. Item dicitur quod potentia anime habitus non tamen in vno modo: sed dupliciter. Nam vna est sicut vna potentia militandi in puero qui materialis est et indispotita. Alia vero sic potentia militandi in iuvene qui est potentia disposita: quod talis iam cognoscit arma militarie. Eandem quoque distinctioem ponit Avicenna. Et per hoc potest obici contra: quod cum intellectus? possibilis non sit nisi ad intelligibile: videtur quod intelligibili habito sit potentia perfecta. Locus ergo omnis dispositioibus siue principium bitum habeatur intelligibile potentia erit perfecta: sicque non erit nisi duo gradus potentie: scilicet sensibilis ac perfecta. Nos autem dicimus: quod intellectus? quidem possibilis

ad scientias: vt dictum est sunt tres gradus: sed non sunt nisi duo ad intelligibile. Scientia em est habitus ex intellectu compositio. Ideoq; primus potentie gradus ad ipsam est intellectus? scilicet q est de numero et natura sciencie. Secundus est habitus principiorum q quasi instrumta sunt ad acqrendum scientia. Tertius est q ia habet scientia et potest considerare quado vult. Porro ad intellectum siue intelligibile no sunt gradus nisi duo. scz an intelligere et sub ipso: eo q intelligere no habet dispositionem precedentem se in intellectu possibili. **Johannes** d rupella. Constat esse possibilitatem ad intelligendum in pueris: et in adultis addiscentibus: et in adultis ia doctis et in actu considerantibus sed aliter et aliter. sicut potentia scribendi in paruo: et in adulto addiscente scribere: et in scriptore iam pfecto in arte: et in actu scribente. In primo em est potentia materialis. In secundo materia disposita. In tercio potentia pfecta sed in habitu. In quarto potentia perfecta in usu. Secundum hunc modum est omnia intellectus possibilis quadruplex sicut **Auicenna** et alios. Prima est intellectus habitus possibilitatem em. Et est sicut potentia materialis ad similitudinem materie prime: q ex se no habet aliquam formam: sed est subiectum indifferens omnium formarum. Secunda est intellectus? habens dispositionem quod est cum iam habentur in intellectu principia. hoc est: ppositiones quas contingit credere no aliunde: sed q p se sunt notae. sicut omne totum est maius sua parte. et si ab equalibus est ita demal remanentia et q relinquuntur sibi equalia. Tercia est intellectus pfectus: cum iam habet intellectus conclusiones eorum que sequuntur ad ipsa principia: sed no est conversio actu ad illa p considerationes. Quarta est intellectus? in usu cu considerat in actu. Primus est materialis. Secundus dicitur intellectus? in habitu. respectu intellectus? conseqntis conclusiones. Siue intellectus? conclusionis in effectu respectu intellectus materialis pcedentis. Tercius dicitur intellectus adeptus? et in habitu respectu conseqntis. Et in usu et in effectu respectu intellectus? pcedentis principiorum. Quartus dicitur intellectus? accomodat in usu. Et hi sunt ordinis intellectus? speculativi possibilis. **XLVII.**

Qualiter intellectus possibilis est incorruptibilis secundum substantiam suam. Albertus.

Dicit autem **Auerrois** in libro d aia: q intellectus possibilis est incorruptibilis sicut substantia sua sed corruptibilis p species q sunt in ipso. sicut micalus musicus? dum desinit habere musicam corrumpitur et tunc micalus no corrumpitur. hoc etiam patet p similitudinem qm a materia non potest abstrahi potentia materie. Si enim abstraheretur no est materia simplex: essetq; materia aliqua que no posset esse subiectum alicuius forme. Itaq; similiter a substantia intellectiva non potest separari potentia q subicitur intellectibus. Cuius ergo substantia intellectiva: vt pbatur est sup: perpetua sit et incorruptibilis sequitur q potentia intellectus? possibilis. At vero e contra dicitur plus q corruptibilis est intellectus passivus. Proterea omnis potentia q alio mediante alicui inest: ilam necesse est corrupti corruptio illo quo mediante inest. Intellectus? autem possibilis est potentia q no inest nisi mediante fantasia. Non enim abstrahit nisi aphantasmate sicut dicitur ab **Auicenna** et **Auerrois**. Necesse est ergo vt corrupta fantasia corrumpatur et hec potentia. Nos itaq; dicimus q intellectus? possibilis sicut substantia sua et potentiam est incorruptibilis: nisi corruptibilis est per accens scz p actum qui est in ipso. Et hec corruptio non est nisi intelligibilium obliuio. Et sic intelligitur potestati pbi verbum de intellectu passivo. Ad hoc autem qd econtra obicitur de pbatare medio. Respondemus q intellectus? intelligitur duplici modo. vno modo scz per intelligentiam separatum formas. Et hunc modum accipit ab intelligentia prima: et videtur ipso etiam post mortem. Alio modo a pbata

tasfate abstrahendo vniuersale. et hoc modo videtur in corpore. vbi licet quenda intelligendi actu habeat intellectus? possibilis mediante fantasia non tamen intelligendi potestas accipit ab ipsa. Quid autem intellectus? possibilis actus intelligendi quenda habeat ab intelligentis agente in quibusdam somniis. Si autem adhuc obicitur contra pdicta: q sicut dicit **Johannes**: cognitio et ratio est in medio cerebri in capitis medio. Fantasia vero in fronte: et memoria in occipicio. Huius si media cellula q dicitur logica contrariatur: versus rationis et intellectus auferuntur. Sic enim q intellectus? possibilis non corrumpitur: ex corruptione medie cellule nisi quo ad illum actu q est exphantasmate. Si autem queratur quare non sic in alio actu: dicendum est: q fortiores motus in anima semper excludit debiliores. Unde cum motus sensiu et fantasia i habitibus corruptum caput sunt fortiores interioribus motibus intellectus? non ita dephenditur motus ipsius intellectus? nisi quadoq; in reuelatone quas reuelat de **Aristoteles** in secundo de somno et vigilia vocat veras intelligentias siue phantasmate excellentes. post mortem vero conplebitur potentia intellectus? possibilis ab intellectu agente et a formis q sunt in intelligentis separtis. Ideoq; si peruacua non erit. Sic enim et pbatur: anima post mortem conuertitur ad primum motorem et hic est finis ipsi cutatis eiusdem. **XLVIII.**

De differentiis intellectus? virtutis et apprehensiuas secundum rationem ordinis.

Johannes de rupella

Quoniam est dicere de differentiis intellectus? virtutis et apprehensiuas sicut rationis ordinis. Sciendum ergo q intellectus? virtus subdividitur per superiorum et inferiorum partem. Superior vero intellectus? dicitur ab **Augustino**. Est autem huiusmodi vis supra iter apprehensiuas ad cognoscendum veritatem increatam sicut ymaginem vel speciem trinitatis sibi a creatore unipellam. Que ymago veritatis trinitatis sicut **Aug.** de terminatur sicut tria. scz memoria: intelligentia: voluntas. Et memoria dicitur ipsa vis inquit est conseruata siue retentiva similitudinis pme veritatis a creatore. Intellectus? vero est inquit est contemplativa pme veritatis p ipsam similitudinem veritatis a creatore. Voluntas vero sicut quod hic accipitur est inquam est a natura pme veritatis p infinitum appetitum ipsius a creatore. Aliter memoria vt hic dicitur est ipsa vis intellectus? superioris: qua rationalis creatura potest cogitare suum principium efficiens: p hoc q non semp fuit. vbi certum est q ab illo fuit. Intellectus? vero est ipsa vis superioris intellectus? qua potest cogitare psem primam veritatem: vt psem lucem vel exemplarem causam. Voluntas est vis intellectus? superioris qua terminatur ad ipsam: vt in finem. Nota ergo q sicut hanc vim sunt nobis ipsa iudicia veritatis. Principia scz scientiarum: vt de quolibet affirmatio vel negatio. et omne totum est maius sua parte: et huiusmodi que dicuntur esse innata nature. **Albertus** addiscentis per lumen pme similitudinis pme veritatis: sicut illa partem nobis ipsam de qua dicitur in psalmo. Signatum est super nos lumen visus? tui dicitur. Nota ergo q hec vis est eadem sicut substantia cu agente intellectu. sed sicut quod consideratur hec vis vt natura qdaz. sic dicitur intellectus? agens. Secundum vero q apprehensiuas sic dicitur intellectus? siue mens inferior aut vis intellectus? apprehensiuas: si considerare vt natura quenda: sic dicitur intellectus? speculativus? possibilis: et actus ipsius dicitur sicut. Si vero considerare vt apprehensiuas vis: sic dicitur intellectus? speculativus vel ratio. **XLIX.**

De speculativo intellectu. Albertus

Dicitur in libro d aia: q intellectus? possibilis est incorruptibilis sicut substantia sua sed corruptibilis p species q sunt in ipso. sicut micalus musicus? dum desinit habere musicam corrumpitur et tunc micalus no corrumpitur. hoc etiam patet p similitudinem qm a materia non potest abstrahi potentia materie. Si enim abstraheretur no est materia simplex: essetq; materia aliqua que no posset esse subiectum alicuius forme. Itaq; similiter a substantia intellectiva non potest separari potentia q subicitur intellectibus. Cuius ergo substantia intellectiva: vt pbatur est sup: perpetua sit et incorruptibilis sequitur q potentia intellectus? possibilis. At vero e contra dicitur plus q corruptibilis est intellectus passivus. Proterea omnis potentia q alio mediante alicui inest: ilam necesse est corrupti corruptio illo quo mediante inest. Intellectus? autem possibilis est potentia q no inest nisi mediante fantasia. Non enim abstrahit nisi aphantasmate sicut dicitur ab **Auicenna** et **Auerrois**. Necesse est ergo vt corrupta fantasia corrumpatur et hec potentia. Nos itaq; dicimus q intellectus? possibilis sicut substantia sua et potentiam est incorruptibilis: nisi corruptibilis est per accens scz p actum qui est in ipso. Et hec corruptio non est nisi intelligibilium obliuio. Et sic intelligitur potestati pbi verbum de intellectu passivo. Ad hoc autem qd econtra obicitur de pbatare medio. Respondemus q intellectus? intelligitur duplici modo. vno modo scz per intelligentiam separatum formas. Et hunc modum accipit ab intelligentia prima: et videtur ipso etiam post mortem. Alio modo a pbata

Porro intellectus specularis sic ab Alexandro diffinitur in libro de intellectu et intelligibili. Intellectus specularis uel adeptus est cum intelligit: et habet habitum ut intelligat: et est potens assuere formas intelligentias per virtutes suas potentia que in ipso est. Ab auicenna uero sic. Intellectus in effectu siue specularis est qui intelligit quotiens uult intelligere sine labore acquirendi. Circa primam diffinitionem notandum: quod non conuenit intellectui possibili: quod non habet habitum formaliter sicut specularis: sed potentialiter tamen quod est non habere simpliciter. sed secundum quid. Cum enim distinguitur intellectus possibilis a speculari non distinguuntur ex parte subiecti: sed ex parte potentie et actus. possibilis enim est qui est in potentia. Specularis uero qui est in actu. propter hoc a philosophis potius dicitur generis intellectus: quam alius intellectus. Cum enim dicitur Alexander: quod specularis est potens assumere formas intellectus per virtutem suam. hoc intelligit de potentia et uirtute habituali. id est quod est habitus operis per habitum. Possibilis autem non est potens eas sic assumere: sed indiget auxilio uirtutis alienae: scilicet studii et inuentiois ac doctrine. Nec assumit eas specularis: ad hoc ut habeat esse in ipso: tam infuit ei. sed ad usum considerandi: sicut quod dicit victorius: quod uisus est actus et habitus dicitur. Porro diffinitio secunda data est de potentia intelligibili per actum completa. Si autem queritur an motus uirtus in opere consideratio attribuitur intellectui uel intelligibili speciei. dicendum est quod uirtus: sed diuersimode. Nam speciei attribuitur ut forme in opere regenti. Et intellectui ut efficienti et agenti. Propter hoc dicit Alexander: quod intellectus specularis est sicut uirtus artificis habens artem. Ars enim in artifice mouet ut forma regens in opere. Virtus uero artificis mouet ut efficiens et agens super materiam.

Utrum intellectus specularis sit res scita in actu.

Actus autem intellectus specularis esse in actu res scita: quod dicit Aristoteles. Sensus est idem in actu cum sensibili: et scientia in actu est res scita. Idem in libro de anima dicitur: quod in his quae sunt in materia idem est intellectus et quod intelligit. Scientia namque specularis: et quod specularis idem est. Dicit etiam ibidem quod anima est sicut manus. Manu est enim organum organorum: et intellectus est species specierum. Sensus uero species sensibilium. Et his omnibus accipitur una sententia: quod scilicet intellectus specularis idem sit in actu cum re speculari: uel cum quibus sunt actu idem: simpliciter sunt idem: quia scilicet idem esse actu esse et simpliciter esse. secundum hoc intellectus et res scita simpliciter erunt idem. At uero quibus sunt et eadem sunt simpliciter eadem: ipsa quibus sunt in eadem. Ergo lapis scitus et homo scitus intellectui scienti simpliciter sunt eadem: ipsa quoque sunt eadem. Quod absurdum est. Nos itaque dicimus quod omnia intelligibilia uel nuda sunt per se ipsa. Sed a materia et appendicis materiae demudata. In intellectu speculari species est omnino intelligibilis. et idem actu cum omnibus. Uel actus duplicem habet comparisonem: uiam scilicet ad rem cuius est actus: sic est rei ratio et quiditas nulla habens differenciam ab ipsa. Si enim haberet diuinitatem: secundum illud in quo differret non cognosceretur per ipsum res scita. Et ideo species in anima est quod principium intelligendi totam rem et totum esse rei omnino accipitur: ut actus totius rei. Et cum sit in intellectu eo quod principium sit intelligendi est scientia res scita in actu. et intellectus specularis res quae specularis in actu. Quibus perardem ad id in quo est: ut in subiecto: et sic non est principium intelligendi sed principium esse. Et quia in intellectu est illud accitales causarum in ipso esse accitales. Quia uero in re est forma naturalis facit in ipse esse naturalis.

Et Aristoteles philosophus dicit quod scientia quodam modo est res scita. Et in alio loco dicit quod intellectus idem est actu cum eo quod intelligitur: sed esse est aliud: sicut super exposuimus. Et tamen melius intelligatur glossa: singula dicta Aristotelis. Quod dicit quod idem secundum actum est scientia rei. ad triplicem glossatur. Primo sic: idem scilicet possibilis de quo ante fecit mentionem in actu existens est scientia rei. Et intendit tunc dicere: quod specularis et possibilis sunt idem in substantia et in subiecto. Sed quando possibilis est in actu tunc est scientia rei. Secundo sic specularis intellectus est quod est scientia formaliter secundum actum est idem rei. Tertio intelligendum est secundum Auicennam et Aristoteles. et alcan drum et alphorabium: quod cum dicitur intellectus est scientia intelligitur: scientia et intellectus esse unum sicut unum con gregatum ex subiecto et accitales: quia dicitur idem actu cum re. et quod est in actu summi. In omnibus his tribus modis uera est expositio: sed melius est ut dicatur intel lectus specularis formaliter esse scientia et actu idem rei ut prius habitus est. Quod autem dicitur esse sicut manus exponitur in libro de animalibus: quod scilicet creatio manus est conueniens omnibus operationibus. Et anima per duas partes ac species est uirtus omnibus speciebus. Omnia enim que sunt. uel sensibilia uel intelligibilia sunt. Nichilominus tamen species quae formaliter est intellectus specularis est actus specierum que sunt in rebus. Denique duplex est actus scilicet actus nature. et actus rationis. Actus nature dat esse naturale: quod est esse simpliciter: et quae sunt eadem in illo actu: sunt eadem simpliciter. Actus uero rationis est intentio et ratio rei: non principium esse: sed principium cognitiois. Ideo quae in illo actu sunt non simpliciter eadem sunt. sed secundum quid. ut patet ex praedictis.

Qualiter species intelligibiles sint in intellectu.

Sicut queritur utrum species intelligibiles sint in intellectu ut in loco uel in materia. Vicesimus quod intellectus respectu specierum habet uententiam cum loco et cum subiecto: pro hoc enim quod per se intelligibilibus esse simplex: et quodammodo esse incorruptibile: conuenientiam habet cum loco et maxime cum loco superiori: quia de illo dicit Aristoteles secundo de generatione et corruptione: quod species magis in terminis est. formalis quippe sunt in loco superiori: et materialia in inferiori. Per hoc autem quod intellectus uariatio fit circa intellectus sine mutatio ipsius et motu habet similitudines cum loco. Per hoc autem quod est in potentia nec potest agere per se: et efficitur in actu per intelligibile: et sic habet similitudines cum subiecto et materia. Si uero queritur utrum in potentia sit ad duas species simul. dicimus quod species suscipit agentis et species intelligibilis: sed ille due species non sunt nisi actus unus. Species ei agentis est actus speciei intelligibilis sicut lux actus coloris. Omnia quidem specularia sunt in nobis. existentia in potentia tamen: et agens conueniunt in nobis in potentia: quia non conueniunt nobis nisi per illa. Cumque fuerint talia existentia in nobis in actu: tunc et ipse conueniunt nobis in actu. Actus enim intellectus agentis determinatur ad phantasma: et sic determinata mouet intellectum possibilem et conuenit cum in actu: sicut actio luminis determinatur ad colores. et sic determinata uisus educit in actum. Per hoc itaque patet: quod intellectus agens non est substantia separata plena formis: nichilque recipit: quoniam aliter non esset agens uniuersaliter: nec intelligit in intellectu causato a rebus tanquam a causa efficiente. quia res non faciunt similitudines suas in intellectu agente. igitur per hunc modum potius intellectus possibilis intelligit intellectu causato a rebus. Si uero hoc sermo sitio a notet materiam: quam tamen causa non notat. propter hoc bene concedimus: quod in intellectu agens intelligit intellectu causato a rebus: quia intellectus eius non est super res abstractendo ab eis uniuersale. Intellectus uero agens est sicut si uiderem extra

[Marginal notes on the left side of the page, including 'Vicesimus octauus' and other handwritten text.]

mittentes, nihil intus suscipientes. Sic enī visio esset super res & ageret in eis visibilitatem. Intellectus autē possibilis est sicut cū videm? intus suscipientes, & nihil extra mittentes. Sicut enī res agit in visum & generat in eo similitudinem suā. Et hoc autē q̄ agens sic intelligit intellectu non causato a re? non sequitur q̄ sit intelligentia separata: eo q̄ intellectus? intelligentie separe est dicitur miratus ad formas quam habet. Intellectus autē agens deimitatur ad phantasmas quod est ex se.

LI.
Utrum omnia intelligibilia sint in anima.

Res vero quæritur utrum omnia intelligibilia sint in anima an abstrahatur a rebus extra. Dicitur quod omnia scibilia considerari possunt vel in suis principibus vel in seipsis. Et siquidem in seipsis: tunc non sunt in anima antequam discantur nisi potentia. Si vero in principibus: sic etiam considerantur duobus modis. Uno modo secundum terminos principiorum ac terminorum naturam: & sic a sensu generantur: ut per seamonea talis nature est ut purget colerā. Alio modo secundum habitudinem terminorum: & sic semper sunt in anima: sicut tamen in potentia. cui seque potest esse sufficit cognoscere naturam terminorum ad hoc ut reducat in actum. Quod dicit philosophus quod principia scimus in quibus terminos cognoscimus? Talis est ei sententia aristotelis. Augustinus vero dicit: quod scibilia sunt in memoria et accipit memoriam large promente. scilicet in qua scibilia est noticia. siue sint propria siue preterita siue futura. Est autem scibile in triplici specie. Est enim species intelligibilis: secundum quod est intelligibilis et hanc speciem habet intellectus agens: et est species mentis. & secundum hanc scibilia semper sunt in anima: sed hoc in potentia: donec adveniat phantasma quod abstrahitur ad species intellectus agentis. Tunc ei efficitur in actu et intellectui possibili coniungitur. illaque mediante discernitur hoc quod quæbatur. Et hoc est quod dicit Augustinus. Speciem autem studium latere. et in abditis thesauris reconditam esse. Est species intelligibilis quod est species rei. Et hec abstrahitur a rebus: nec semper est in anima. Itaque cognitio sensus & discretio sunt in discipulo per speciem intellectus agentis: qui coniungibilis est cultibus intelligibilibus: ad hoc ut actu fiat in intellectu possibili.

LIII.
De quatuor viribus intellectus in quatuor ordinantur ad sensibilem.

Johannes de ripella
Mortandum est ergo: quod actus principalis huius virtutis est intelligere per se. Et propter hoc sunt actus amittuntur. in quibus seque hoc vis ordinatur ad sensibiles. Et secundum hoc primo multiplicatur ratione quadruplici vis. scilicet inveniuntur: iudicativa: memorativa: interpretativa. Inveniuntur et iudicativa distinguuntur quatuor ad inveniendum et iudicium. secundum quod distinguuntur duplex via ad intellectum. Una inveniendi que est in inquisitione veritatis per se. via iudicii in discussione veritatis accepte ab illo. Una est via capiendi. Alia addiscendi. Et experiri est per se: discere ab alio. vel via inveniendi est secundum modum compositionis. via iudicii secundum modum resolutionis siue via inveniendi est cum agitur effectus provenit in cognitionem cause. via vero iudicii cum per cognitionem cause se cognoscitur effectus. Memorativa vero et interpretativa distinguuntur. quia memorativa est retentiva speciei cognite. Interpretativa vero est dativa cognitionis. Vel aliter possunt distinguuntur. Nam investigativa et memorativa sunt hominis respectu sui. Sed investigativa siue inveniuntur inquirendo incognita. Memorativa in retinendo cognita. Unde inventiva defuit cognitiva an intelligere. Memorativa vero post intelligere. Item iudicativa et interpretativa sunt respectu alteri: sed iudicativa in suscipiendo ab alio cognitionem. Interpretativa in transmittendo in alium. Quia una seque iudicativa desiderat virtuti intellectiva ante intelligere. Reliqua vero seque interpretativa post intelligere.

LIII.

De actibus inventivæ virtutis et iudicativæ.

Investigativæ vero actus sunt ingeniarum: recipere: apprehendere: concipere: ratiocinari: Ingeniarum autem est extensus intellectus? ad incognitorum cognitionem. **E**xperientia vero est certitudo rerum facta per sensum. **A**pprehensio vero est acceptio simplicis intellectus: ut hominis vel a malis. **C**onceptio vero est acceptio complexa intellectus? ut quoniam homo est animal vel homo est risibile. **R**atio vero est acceptio argumentativa intellectus? ut quoniam si homo est animal: hoc est risibile. Pars ergo numerus. Nam investigatio aut extenditur ad cognoscendum: & tunc est ingenium: aut est in via cognoscendi per sensum sic est experientia. **A**ut in via cognoscendi per rationem quod tripliciter est. Est enim via in cognitionem simplicium ut dicitur in primis eorum que signatur per dictiones: et est apprehensio. **E**t est via in cognitionem apprehensionum & enunciationum vel propositionum. & est conceptio. **E**t est via in cognitionem argumentativam: et est ratiocinatio. **I**udicativæ vero actus sunt etiam qui dicitur sunt: sed secundum viam aliam. Nam ad intellectum provenit aut per se. ut inquisitione. **A**ut per alium: ut iudicio siue disciplina. **I**n iudicativæ actus assignari possunt in quibus coniungitur sensibili discernere. In quantum coniungitur ymaginari: dubitare. **E**t opinari. in quibus coniungitur excogitare. **S**ed dubitatio est acceptio verus ulque partis cum formidine falsitatis. **O**pinio vero est acceptio verus prius cum formidine alteri. **S**cire vero est complexus actus intelligentie. sed hic est ordo: **P**rimo enim est discernere: hoc est iudicare. **D**einde iudicio de ficiente: sequitur dubitare. **P**roficiere vero iudicio sit fides siue opinio. **P**ervenire vero iudicio ad intellectus veritatis sit scientia. **E**t dubitatio vacillatio in se verum & falsum. **O**pinio credulitas: scientia vero certa comprehensio veritatis.

LIV.

De actibus memorativæ et interpretativæ.

Memorativæ vero rationalis triplex est actus. **P**rimus species intelligibiles retinere. **S**ecundus repetere. **T**ertius amittas vel oblitus species retinere. **E**t hoc est remissio: in habundantia sensibili. **N**otandum vero: quod memorativa triplex est. **E**t enim memoria vis conservativa speciei sensibilis: & etiam conservativa speciei intelligibilis: & est conservativa vis divine similitudinis indite a creatore: sicut dicitur est interpretativa vero que est vis iudicativa intellectus duplex est actus: seque excogitatio et significatio. et est excogitatio figuratio vel in formatio cogitationis ad experimentum externum. **S**ignificatio vero est cogitatio formate vel per signa vel per verba demonstratio. **Q**uia vero signa in opere confusa sunt & equivoca. seque ad intellectum accommodandum alteri: ideo accommodata sunt verba ad manifestandum intellectus? ut signa discreta et propria. & ideo significatio intellectus facta est locutiva. **E**t autem locutiva verbi interioris merito precepti. id est cogitationis: per verba externi demonstratio. **H**ec autem virtus non est eadem cum vocativa. id est cum emissiva vocis. **V**ocativa enim est sensibilibus et irrationalium. **L**ocutiva vero est rationalium. **U**nde nec pica nec dormientes loquuntur: **L**oqui enim vel dicere est cum intentione proferre. **S**olius ergo proferentis cum intentione est loqui: & hec est virtus locutiva. **S**ed tale est rationale seque homo: locutiva ergo quoniam ad intentionem est intellectiva: quoniam ad placem est sensitiva. **H**ec enim duo sunt in eo quod est loqui. seque cum intentione proferre.

LVI.

De viribus anime motuus interioribus.

Detero de viribus apprehensivis restat dicendum de motu: Est itaque vis motiva in bonum: ut natura. **E**t est motiva per apprehensionem. **M**otiva ut natura triplex est. **E**st enim motiva in bonum in premissis: & dicitur sinceritas. **E**t est motiva in bonum in sum quod dicitur sensualitas. et est motiva in bonum medium quod est voluntas naturalis. **E**t est bonum superius?

Liber

[Marginal notes in a smaller script, partially illegible due to fading and angle.]

videtur bonus rationale: quod dicitur honestum et bonum simpliciter quod sua vi nos trahit et sua dignitate nos allicit. et est bonum inferius. bonum scilicet corporale delectabile carni: quod est bonum appens: siue secundum quid. et est bonus medius: scilicet quod est bonum naturale: quemadmodum esse et vivere: intelligere: et sentire. et quecumque sunt substantia nature. Est ergo affixus appetitui naturalis et indit? anime boni honesti ut virtutum: et operatum virtuosarum. Est etiam infixus appetitui boni delectabilis carni: ut quod sunt circa cibos: et coitus: et delectationes. est iteque infixus appetitus: ut amor boni naturalis. scilicet effendi: viuendi. sentiendi: intelligendi. Est ergo sunderis vis naturalis motiua: et inclinans animam rationalem ad bonum honestum remurmurans et retrahens ab inhonesto. Sensualitas vero est vis naturalis et mouens et inclinans ad corporis delectationes. Voluntas vero est vis naturalis mouens et inclinans ad bonum substantiale nature. Sic ergo distinguitur motiua vis ut natura: non per apprehensionem. Item motiua per apprehensionem boni distinguitur. Nam est motiua determinata ad incommutabile bonum. est etiam virtus motiua determinata ad commutabile bonum. Et est motiua indeterminata se habens ad virtutem. Motiua determinata ad incommutabile bonum est suprema pars rationis vel intellectus: quod est habens similitudinem summe bonitatis a creatore impissam. Secundum quam etiam determinatur in anima ymaginatio trinitatis secundum rationem similitudinis summi boni: in eo noticia amor. Mens est vis consuetudinaria bonitatis indite a creatore. Noticia vero est per speculacionem illius. Amor vero est per appetitum illius. Itaque sicut supra pars apprehensiva siue intellectus erat imago trinitatis. per similitudines prime veritatis iudicativa. Sic supra pars intellectus motiua est ymago trinitatis per similitudinem bonitatis indita. In ex hac impissione bonitatis nascuntur dictamina iuris naturalis: ut non facias alii quod tibi non vis fieri. Et iteque fac alii id. Motiua determinata ad commutabile bonum est habitus quatuor est de se. Tamen potest considerari duobus modis. vel in se: vel in ordine ad rationem vel intellectum. Secundum quod in ordine vel se sit subiecta ipsi rationi. secundum quod patet in concupiscibili et irascibili. et motiuis membris. Secundum quod in se sit est determinata et ordinata ad bonum habitabile quod est commutabile. Motiua vero determinata se habens ad virtutem scilicet bonum commutabile vel incommutabile: est vis rationalis post supernam vel liberam arbitrii: de qua dicit ecclesiasticus xvii. Reliquit eum in manu consilii sui: ante homines vita et mors boni et mali: quod placuerit ei dabitur illi. Manus consilii est potestas arbitrii. vita et bonum anime est ex conuersione liberi arbitrii ad bonum incommutabile: quod est deus. mors vero et mali ex auersione ab incommutabili bono: et conuersione ad commutabile. Hec autem vis a philosophis dicta est intellectus practicus: eo quod sit principium operabilium.

De practico intellectu. Albertus dicit autem dicit quod speculatiuus per extensionem fit practicus: propter illud verbum Aristotelis i tertio de anima. Amplius extendente se intellectu et dicitur: intelligibilia fugere aut imitari. non mouetur sed secundum desiderium agit ut abstinens. hec autem extensio dicitur esse a ratione veri in rationem boni vel mali. secundum quod in ethicis videtur dicere philosophus quod ethicus opus non est contemplandi gratia sed ut boni fiamus. Nos autem dicimus quod speculatiuus et practicus conueniunt quidem in substantia: et differunt in ratione. Et hec ratio est a vero in bonum extensio: sicut dicit philosophus. Extenditur autem principaliter ad tria scilicet ad bonum et ad actum tuale vel operabile et ad appetitum. Bonum est primum mouens. Primum autem boni motus est eius cui sit nunciatus de ipso. et hoc est intellectus practicus: non in quantum intellectus. Quare hoc bonum sit actuale vel operabile: et utique

in particularibus: quia circa hec est omne opus: quod patet per circumstantias in quibus est opus: que in ethicis singularia dicitur. Dicit etiam philosophus: quod voluntarium est cuius principium est in ipso cognoscere singularia. in quibus est opus. Bonum vero non nunciatur intellectus: nisi in quantum est appetibile. Ideoque extendit se intellectus mouendo appetitum ad bonum consequentem. Et hoc est quod dicit philosophus: quod nihil mouet nisi in quantum est appetitum. In speculatiuus autem est status: quia ibi accipitur verum non ut sibi bonum. Et si accipitur bonum: accipitur ut verum sicut enim vniuersum ratio est principium veritatis de ipso: ita et boni ratio: nec ibi fit extensio ad particularia: nec ad appetitum. Et quod speculatiuus nichil actuale considerat secundum primum. Itaque bonum ethicum aliter est in uolente et operante. Aliter in ratiomodo sciencie. Primum enim modo est ut actuale bonum et appetibile. Secundo modo est ut scibile: de quo est vera ratio. Unde dicitur in ethicis: quod scire nihil aut parum prodest ad virtutem. uelle autem ac profuerare in operibus multum. Et iteque alibi. Sunt qui ethica non faciunt ad rationem sed confugiunt philosophari querunt et esse boni aliquid simile facientes egris: qui medicos quidem studiose audiunt: et nichil operandum faciunt et quemadmodum illi non bene corpus habebunt sic curati. sic nec isti animam ita philosophantes. id autem intellectus extenditur a uero in bonum. potius quod contrario: quia bonum est post uerum in intellectu. Verum enim est in ratione speciei vniuersalis. Bonum autem in particularibus operis. Ideo necesse est in intellectu ultra id quod est sui proprium extendi. quia propter primum eius in quantum est intellectus est stare in vi uincit salu. Sed si debeat esse practicus necesse est illud ad particularia extendi in quibus est ipsa praxis.

Qualiter ab intellectu speculatiuo difert practicus

Secundum quod dictum est: quod speculatiuus per extensionem fit practicus. non videtur practicus a speculatiuo differre in substantia. cum tamen autem videtur dicere: quod sit alia vis anime: hoc etiam per rationem videtur probari posse. quia non est unus habitus potentie practice cum potentia speculatiua sicut patet per se. At uero potentia cur non est unus habitus cum alia. non est eadem i substantia eius ipsa. Dicit enim philosophus: quod idem accidente est idem numero. Preterea poterie diffinitio practicus et actus per obiecta. Et aliud est actus et obiectum practici secundum rationem quam speculatiui. Alia ergo hinc et inde potentia. Nos quoque dicimus: quod differentia quidem actuum et obiectorum facit differre practicum a speculatiuo i ratione virtutis et potentie: sed non i subiecti ratione. Est autem dicitur multiplex. sed quatuor ex dictis Aristotelis et Auicenne colligitur. Prima est quod practicus accipit speciem secundum quod est principium operis. speculatiuus autem secundum quod est principium sciencie. et hoc est quod dicitur Aristoteles. i secundo methaphisice. quod finis speculatiue sciencie est veritas: et finis operatiue est opus. Operantes enim licet considerent in eo quod agunt tamen non percurantur per causam propter seipsam: sed re spectu eius quod agunt. Et nos non scimus ueritatem: absque eo quod sciamus causam eius. Secunda est quod practicus intellectus habet formam operatiuam rei: sed per hoc coponitur cum re operata. Sicut et Aristoteles i septimo methaphisice: quod sanitas quod inducitur in egro est a sanitate que est in anima medici: et dicitur forma compositio. Forma uero que est in intellectu speculatiuo: non est ad rem: sed a re per abstractionem: et dicitur ideo forma abstractio. Tercia est: quod intellectus practicus per hoc quod est practicus: cognoscit particularia in quibus est opus: ut tempus. et locus et partes materie sicut patet in arcaio. qui cognoscit lignum et quo est arca et partes eius. sicut operculum et fundum. Intellectus autem speculatiuus est uniuersalius et non cognoscit materiam uel materialia siue particularia in quibus species

uniuersalis tm per materiaz diuersificatur Quarta est quia intellectus pericus p hoc q est appetitus inuiri tur corpori .z inuiri virtutem motua in ipso .ur possit exequi motus eius . Sed speculatiu? no inuiriatur corpore sed abstrahit scilicet ab ipso: per hoc qd stat in vniuersali .

LIX.

Utrum intellectus practicus semp sit rectus? Adetur aut q intellectus pericus semp sit rectus quia dicunt Arestotiles et Auicē q intellectus semp iubeat a malo retrahere de natura sua .sem per ergo ad bonu inclinatur . At vero cōtrario quādoqz sequitur motu inferioris motoris qm ab illo est vincibilis: z hic est fantasia q quādoqz mouetur nō recte .z sic intel lectus est qnqz non rectus . Nos itaqz dicim? q intel lectus pericus tribus modis accipitur . scz prout est natu ra qdam et pars rōnalis anime . Et put est potentia di scernens intelligibilia z opabilia . Et put est principium alioz operabilium . Si pmo mō accipitur: tunc et ex se ipso deflectit potest in malū . z hoc pbat natura angelici intellectus qui reflexus est in maluz: etiā absqz hoc q cēt cōiunctus fantasia . Et ppter hoc damascenus dicit: q omne creabile vertibile est aut fm naturā: aut fm electi onem . Scdm naturam vt generabilia et corruptibilia . Scdm electōez vt rōnalis z voluntaria . Si scdmō mō accipitur: tunc ipse est potentia oīa intelligibilia . Ope rabilia vero principia sunt in picularibus . vnd extendi habet in particularia . Et cum circa picularia plurim? sit error . contingit ipm quādoqz itez reflecti in malum ex errore z ignorantia . Si tertio modo accipitur: tunc ipa erit circa vniuersalia iuris in qbus non est error: et sic semp est rectus . Et qz sic proprie accipitur eo q sit de rōne intellectus : vt dicit Auicē: q circa vniuersalia remotia a materia et appendicis materie sit: dicit pba q semp est rectus . Posset tñ dici sicut qdam dixerunt q intellectus ordinatur antecedenter ad voluntatem z z sequenter: z quādo antecedenter: sic mouet voluntatez et nō errat . Et ille est ordo ppius . Quādo vero cōsequē ter: tunc etiā quādoqz errat . Sicqz ille ordo non est pro prius sed indebitus et innaturalis . per quem egrēduntur mores pueri: vt dicit auicenna .

LX.

Fantasia: vt dicit Arestotiles: est motus a sensu fm actum factus . Si ergo fantasia mouet: mo uebit ab alia specie que sit a fsu fm actum facto . At ve ro in fsu non sunt nisi sensibilia propria et cōmunita . ex quo sequitur q ab illis moueat fantasia . Scz cōtra nihil mouet nisi per intentōem boni vl mali nec a sensib? acci pitur intentio budi . Igitur fantasia nō mouet per hoc qd a sensu accipit . Pterea dicit philosoph? q fantasia est potentia fm quā i nobis fit pbāasma . Alibi quoqz dicit q ad bu? mōi nos habemus sicut si ad scripturas sine appetitu ac tenore aspicientes sum? . Et ita videtur q nō possit mouere fantasia . Nos quoqz dicim? q hec ratio vix concludit . Duo enim habet fantasia motua siue inctiua scz q sibi fit nunciū de apparenti bono f malo . Et quod inuiriatur corpori mouendo ipm p appeti tum sibile . Dicitur tñ fantasia large z stricte vt supra bitum est . et hoc intelligitur mouens large . scz quod in cludit ē estmāōem . Ad obiectū aut contra . dicenduz q licet bonum et malū nō accipiatur a sensibili: tñ nou separatur a sensibili prout sunt in fantasia . Et h est qd dicit auicenna: q sensus quādoqz diffundit concupiscē tiam . Et ppter hoc scz q sibilis vis id quod videtur bonū non separat a sibili: sed accipit euz ipso . Sed que ritur vnde contingat ei esse rectam et nō rectā . Videtur enim q semp sit recta . Sensus enī proprioz verus est . ergo ab illo nō habet errare . Si dicatur q hoc habet a sensu cōmuni: contra . obiecta fsus vis sunt species qri ratio: illis aut non est coniuncta ratio vel intentio appa

rentis boni vel mali . aliter enim bonum vl malū confis rentur in mathematicis si bonum z maluz essent passio nes quāri . Cum ergo pbantasia sit de apparenti bono vl malo . ipsa non erit de obiectis fsus z munitis . Igitur ab illis non habz errare . Nos autē dicimus: q fantasia errozē habet apprehendere a sensu cōmuni: vt habetur in libro de anima . fsus enim cōmunitis non tm habet app bendere sensata cōmunita: sed etiā diuidere propria: ex qua collatōe resultat intentio apparentis boni vl mali .

LXI.

De differentia eius a sensualitate . Actoz . A supradictis vero patz: q sensualitas sic ratio fantasia non solum appbēuam sed etiam mo tuam vim suam habet . Et differēt fantasia et sensualitas: quia fantasia est vis fm quā apparet aliqd esse bonum aut malū: z mouetur in bonū aut contra ma lum . Sensualitas autē est vis fm quā percipitur aliquid esse bonum aut malū: vt nunc: z mouetur illud et cōtra illud . In rōne qdem precellit homo brutis . Sensualitas autē est vtriqz cōmunitis . Et hoc scdm vim rōnem . scz . fm se: non tm ratione peccati: vix ppter ordiatōez quā habet in homine ad interiorē potentia . scz rationales in qua nimis abundat sup bruta . propter hunc enim oz dimem quodāmodo pfectior est: et nobilior sensualitas i homine: q in brutis . Ideoqz i humana cōtingit esse pec catum in brutis nequaqz . Videtur autē proprie ratio contra sensualitatem: et intellectus cōtra fantasiam . Quidam etiā diuidunt sensualitatez sicut et rationem in duas partes . scz inferiores . que mouet ad illicita: z su periores q ad licita et corporis necessaria . Prime qui dem motus pena est et culpa . Secunde vero mot? si est moderatus . nec culpa: nec pena . si immoderatus et eu pa et pena . Tripletiter autē accipitur sensualitas . Aliqñ pro vi silitua inferiori quā vocat Arestotiles sensus cō munitis: scz virtutem quā dā cui credūtur omnia sibilis et discernit a singulis singula . Aliquādo vero p vim motiua inferiori: que intendit in quinqz sensus corp is : vt appetitus . Aliquādo etiam p inferiori pte ratiois: que circa sensalia negotiatur .

LXII.

De viribus appetitus inobedientibus rationi . Iohannes de rupella

Vires autē appetitus fm Iohānem damasce num diuiduntur in racionales et irracionales . Irrationaliū quoqz due sunt partes . hec qd ēz inobediens rationi: illa vero obediens ac persuasibilis rationi . Inobediens igitur est que rōne non psuadetur . Et hec in quatuor subdiuiditur . vix in virtutem vitā : sem que pulsatiua vocatur: et feminatiua siue generati uam: et plantatiua que dicitur nutritiua . z augmentatiua que plantat corpora . Hec enim nō rōne gubernatur sed natura . Harum vero numeri ratio sic patet . genera tiua quidem est ad generis multiplicatōem ac speciei cōseruatōem . Relique vero tres ad cōseruatōem esse singularis: vl perfectōem . Et augmentatiua est ad pfect ionem singularis: fm debitum modū cōsistentie et qti tatis naturalis . Pulsatiua z nutritiua ad cōseruatōem esse singularis cōtra cōruptōem: que est ex actione cali ditatis inaturalis . Et pulsatiua est ad temperādum ca lorem: nutritiua ad reparandum deperditum p calozes . Albertus . Arestotiles etiam in primo ethicorum libro diuidit motiua vires in racionalem et irraciona lem . Irracionalem vero subdiuidit in obedientem ra tionem et inobedientem . Obedientem vero diuidit in cō cupiscentiā et in iram . At illa diuisio data est de mouente in comparatōe ad psum ordinans motū: quod est ratō . Aliquid enī nullo mō est ordinabile: eo q nullo modo subiaceat impio rationis: et libertatis voluntatis . sicut cōmune plantatiui . hoc est vegetabile: scz quod est in hominibus ac brutis et plantis . Aliquid autē ordinē

Liber

... de sensu ... de appetitu ... de virtute ...

ratiōnis p̄cipiat per hoc q̄ subiacet imperio ratiōnis & libertatis voluntatis. sicut virtutes quedam interio- res anime sensibilis. porro aliqui participat ratiōnem par- ticulariter ad est parte sui vt virtutes anime rationalis.

LXIII.

Cur vegetabiles non obediunt ei.

Quia vero cur vegetabiles virtutes nō possūt participare ratiōne duplex est. vna est ex pte cor- poris: q̄ sc̄z oēs ille opantur actu calidi & frigi- di et humidi et siccit: quoz oparōnes sunt ad vnum finē & de necessitate. Sic autē non operatur sensibilis anime virtutes ac p̄cipue interiores. sed potius p̄ponendo ac diuidendo apprehensa & estimādo ea. Ideoq̄ non sunt etiā ad unū nec de necessitate. sed cōtingenter ad oppo- sita duo sc̄z apprensus vtz & saluum in app̄hendendo & apprensus bonū & malum in mouendo. Alia vero est ex parte anime: quia sc̄z virtus nullo mō app̄hensiuā non p̄t imperiū superioris morozis p̄cipere: sicut sit sibi cō- iunctus: siue non cōiunctus. S̄z aliquo mō app̄hensiuā percipit ip̄m. et ordinatur ab ip̄o. ac sequitur ip̄sum. Sic autē anime vegetabilis nullo modo app̄hensiuē sunt. Ideoq̄ nō percipiūt imperium ratiōis. At vero sen- sibile vites cum sint app̄hensiuē: p̄cipiunt ip̄m. & sic sequitur eum ordinātur. Sed nō de necessitate sequitur quia contingenter se h̄nt ad opus. At vero contra hoc obicitur: q̄ plantarū m̄ equaliter ratiōnem p̄cipere vi- detur. Nāz cuiuscūq̄z actus & materia sunt ordinabilia per virtutē moralem q̄ pars bonestis est: illud est p̄cipue p̄ns equaliter ratiōnem. actus vero & materia nutritiue & generatiue sunt bruti: ergo participatiā equalit̄ sunt ratiōnem. Nos autē dicimus: q̄ generatiua duob̄ modis consideratur: sc̄z in subia: et sibi āneco per accōs. Si cō- sideratur in substantiā sic habz actus non subiacentes ratiōni: sicut est attrahere semen ad locū generationis et conferre sibi virtutem informatiā cum quinqz suis op̄ib̄: sc̄z assimilatiō: concouo: perforabilitas: p̄p̄o: & lentitudo: p̄m̄ adequat partes cōplanando exterius. Secundū autē cauat que dant membra: vt sint vasa hu- midū & cerua vero p̄forat ipsōndia: vt sit concouo: trās- tus nuche: vt habeatur vicarius cerebri in collatū mo- tus & sensus p̄ totum corp̄. Quarta vero exasperat q̄: dam membra: vt stomachū facit interius villosum. quo magis retineat cibum. & matricem interiū villosaz quo magis retineat semen conceptū. Quintum autē lenificat et hoc in multis membris q̄ lenia sunt. Amexum autē per accōs est mot̄ voluntariū & delectabile tact̄. hoc enim nō in omnib̄ habz vñ sed illa respicit ad animaz sensibilem & vltimus ad ratiōnem. Simil̄ dicendum est d̄ nutritiua. Opera enī substantiālia nutritiue sunt appe- tere cibū ad digerere. & a loco digestiōnis ad membra ex- pellere. & pascere membra p̄ vniōnem cibi ad substantiā mē- b̄r: & informare cibū specie membri. Quātum ad hoc nō ordinatur a ratiōe: sed q̄rum ad āneca per accōs que nō habet in omnib̄: sicut est temp̄ et q̄ntas cibi: & delecta- tio sensibilis. Secundum hoc enim est sub voluntate et viti- bus anime sensibilis.

LXIII.

De obediētibus ratiōni et primo imperā- tibus motū id est affectibus.

Johannes de rupella

Porro vis obediens ac persuasibilis ratiōi sub- diuiditur in impantem motum et exēntem. im- perans quoq̄ motū subdiuiditur in concupiscē- bilem et irascibilem: et q̄bus om̄s affectōes oriuntur. Nam rez he quidez sunt bone. he autē male. Bonuz ex- pectatum constituit concupiscētiā: p̄sēns vero leticiā. Similiter autē expectatum malū: timorem: p̄sē vero tri- sticiā. Et hic bonū dicimus v̄ quod est v̄re bonū v̄

quod videtur bonum. Similiter autē et malum & tristitā- be sunt idem cum appetitus s̄m substantiā sed nō s̄m ratiōnem. iuxta id quod dicit Auceñ. inq̄rum emz inten- dūt vites appetitiue sūt affectiue siue desideratiue. Notāduz ergo q̄ appetit̄ est motus imperiū siue irasci- bilis siue concupiscibilis. Affectio vero ē mot̄ interior cō- sequens ad apprehensioēz boni vel mali. Nā affectōes iuz sanctos atz p̄bos m̄ multiplicāt s̄m differētiāz qua- tuor: vitz gaudiū siue leticiā: dolores seu tristitiā: cupi- ditatem seu spem: metū siue timorem. Quaru sc̄z nume- ri ratio patet ex p̄dictis. Nam ex app̄hensione boni su- turi oritur cupiditas siue spes: et cōp̄hensione boni p̄- sentis gaudiū seu leticiā. Porro ex app̄hensione mali su- turi nascitur metus siue timor: ex cōp̄hensione autēz mali p̄sētis oritur tristitiā seu dolor.

LXV.

De dia essentiali concupiscibilis et irascibilis.

Cognoscendū autē diaz virtutis concupiscibi- lis et irascibilis. Notandū est q̄ bonuz dicitur duob̄ modis. vitz bonum simpliciter & bonum expediens. Bonum simpliciter hoc dicitur delectabile. Bonum expediens arduū quod et tristabile. Bonuz nō dicitur q̄ v̄re. Bonū delectabile vt abus. Bonuz ex- p̄dēns vt medicia v̄ inficula p̄pter salutē corporis. Est itaqz vis concupiscibilis appetitiua boni delectabilis. Vis autē irascibilis appetitiua boni ardui expediētis. P̄terea notandum q̄ sicut duplex est esse. sc̄z esse natu- re: et esse ordinis absolutum et comparatū: sic duplex bo- num. Est enī bonum naturale. sc̄z conueniens & consen- taneum nature: & hoc est bonū delectabile. delectatō enim est cōiunctio p̄uenientis cū conuenienti. Et est bonum ordinis quod ē honorabile v̄ excellens. Duplex est ergo virtus appetitiua boni q̄ est motiua a bonū. Nam alia est moria siue appetitiua boni nature delectabilis. Alia boni honorabilis siue excellentis. Prima est concupiscibilis que intendit delectatōem. Secunda irascibilis q̄ inten- dit excellentiam v̄ honorem. Quōd damascen⁹ videtur dicere: motum ire p̄cedere ex amore excellentie quo qd libz perfectū animal vult custodire p̄prium ordinem. P̄terea enī bonum sit p̄ncipium mouendi cum app̄hē- ditur: similiter & malum. Si ergo est vis q̄ mouet sc̄dm app̄hensionem boni vt concupiscibilis. erit & vis que mo- ueat s̄m app̄hensionem mali. Sicut ergo p̄ app̄hensio- nem boni expectati fit motus cupiditatis et desiderii in concupiscibilis: sic p̄ app̄hensionem mali op̄mari fit mo- tus timoris in irascibili. Simil̄ sicut per cōiunctiōnem boni siue per adeptiōem fit quietatio vis concupiscibilis sic per ablatiōem & diuisionem boni concupiscibilis fit p̄uidatio vel ira in irascibili. Buisio autē boni vel ab- latio lesio est concupiscibilis: & hec estimatur malū. Cum ergo app̄henditur hoc malū si vis irascibilis est confortata sic sperat et audet & irascitur. et hoc est moueri cō- tra malum insurgendo in vindictā vel bellum. Quōd da- mascen⁹. Ira est id qd audax est lese mentis concupiscen- tie vindex. Si vero est vis confortata: tunc desperat et timet & fugit. quod est moueri a malo. Sicut q̄ est vis q̄ mouetur ad bonum. & quiescit in bono concupiscibilis. similiter erit vis q̄ mouetur contra malus: et recedit a malo. Sic ergo ex his manifestū est: qd irascibilis: et quid concupiscibilis: & q̄ eoz differētie sunt essentialēs.

LXVI.

De actibus concupiscibilis.

Quic autē determinandi sunt actus et mot̄ qui fiunt ex impio concupiscibilis & irascibilis vir- tutis. et p̄mo de concupiscibili. Sciendum ergo q̄ virtus concupiscibilis cum sit in bonum delectabile: ha- bet actus concupiscere: desiderare: gaudere: letari: ama- re: diligere. et cum contrariā nata sunt fieri circa idēz erunt act̄ contrarij p̄dictis ipsius concupiscibilis: vt

fastidire quod est contrarium concupiscere. Abbonari quod est contrarium desiderare. Dolere quod contrariatur gaudere. Tristari quod contrariatur letari. Dire quod est contrarium amare et diligere. Est autem concupiscere appetitum delectabile appetere. Desiderare vero intente et ardentem appetere. Gaudere vero est iocundari de adeptione boni. Letari vero est de fruitione sine usu boni. Amare vero et diligere aliquid bonum appetere. Nam proprie amor et dilectio non dicuntur respectu sui sed alterius. Contra fastidire est delectabile respicere. Abbonari vero est cuius ardore et intentione respicere. Dolere affligi ex separatione seu divisione boni delectabilis sine convenientia. Tristari vero affligi ex presentia sine convenientia seu convenientia sine tristitia. Dire vero est velle alii malum sine appetere. Possimus etiam addere alia contrarietates actuum que pertinent ad concupiscibilem et irascibilem: scilicet misereri et invidere. Sed quod misereri est contrarium in alienis malis. Invidere tristari in alienis bonis. Ideo continentur sub tristitia. Notandus est ergo numerus bonorum actuum. Duplex enim est dispositio virtutis concupiscibilis moventis ad actum. scilicet placentia et displicentia. Quidam ergo actus exeunt ab ea sine placentia. Quidam vero sine displicentia. Secundum placentiam duobus modis. Nam placentia aut est boni aut mali. Si boni ite dupliciter: proprii vel alieni. Si proprii ite dupliciter coniuncti vel distincti. Boni ergo proprii distincti adhuc placentia generat concupiscentiam et desiderium. Sed concupiscentia est appetitus simpliciter: desiderium appetitus intensus. Boni vero delectabilis proprii coniuncti placentia generat gaudium et letitiam. Sed gaudium de adeptione delectabilis de fructu et usu. Boni vero alieni placentia generat amorem et dilectionem. Mali vero placentia non potest esse respectu sui sed respectu alterius. Nullus enim potest malum sibi appetere. Ideo placentia mali est solum respectu alterius et generat odium. A concupiscibili ergo sine placentia exeunt isti actus concupiscere. desiderare: gaudere: letari et amare: odire. Secundum displicentiam egrediuntur actus multipliciter. Nam displicentia aut est boni aut mali. Si boni aut proprii vel alterius. Si proprii generatur fastidium et abbonatio seu accidia. Si alterius: generatur invidia. Si aut mali: hoc est dupliciter: proprii alterius. Si proprii generatur dolor et tristitia. Si alterius generatur misericordia. Sic ergo determinatur predicti actus concupiscibilis. Et si qui ad hos sunt reducibiles sine placentiam et displicentiam: que sunt dispositio ipsius concupiscibilis: ut imperet motibus.

CLXVII

De actibus irascibilis.
Hic autem irascibilis cum sit in arduum et difficile: sunt sine duplicem dispositionem. scilicet debilitatis et corroborationis. Debilitas est dispositio que consequitur ex disconfortatione virtutis irascibilis. Corroboratio est dispositio que consequitur ex confortatione eiusdem. sine ergo corroboratorem sunt actus ex impio irascibilis quidam in bonum. quidam contra malum. In bonum vero non sine quacunque rationem. sed sine excellentie rationem: vel honoris. sine hoc ergo sunt actus ambitio: et spes: superbia: dominatio: contempnus. Ambitio et spes sunt respectu honoris vel excellentie alicuius distincti. sed ambitio est appetitus honoris vel excellentie sine habite vel ardui cuiuscumque. spes vero appetitus eiusdem: sed cum confidentia obtinendi. superbia vero et dominatio et contempnus sunt respectu boni ardui: ut honoris et potentie tam obrecte. sed superbia et dominatio dicuntur appetitus excellentie: vel dominatio presentis. Et intentio superbie est ab inferioribus ad superiora excellere. Intentio dominatio est per superioritatem inferioribus posse. Contempnus vero dicitur deestimationem suam reparatorem subiectis sine veritatis vel virtutis. Contempnus enim proprie est reprobatio

alicuius rei vel persone: que estimatur vilis. Contra malum vero sine actus sine corroboratorem irascibilis: scilicet audere: et irasci: et insurgere. Et audere est de victoria mali sumere. Irasci vero est vindictam vel punitionem appetere. A quo sequitur insurgere in vindictam seu inferendum malum. Iste ergo actus egrediuntur ab irascibili sine corroboratorem ipsius in appetendo bonum arduum: vel in surgendo contra malum. Secundum debilitatem vero seu disconfortationem sunt motus ab irascibili quidam fugere hoc multipliciter. Nam quidam motus sunt fugere a bono quidam fugere a malo: et motus a bono non sunt sine ratione boni distincti: sed boni ardui sine excellentie. sine hoc ergo sunt motus paupertas spiritus: desperatio: humilitas: reverentia. Et paupertas ipsius opponitur ambitio: que est appetitus fuge honoris et excellentie. Desperatio vero est appetitus resiliens a bono arduo propter diffidentiam obtinendi: sine diffidentiam resiliens ab arduo obtinendo. et est contraria spei. Humilitas vero est amor subiectionis: fugiens excellentiam. Et contraria est superbie et dominationi. Reverentia vero est ex consideratione excellentie alterius resiliens in propriam paupertatem: sine veneratione rei vel persone alicuius propter suam excellentiam. et est contraria contempnti. Hi ergo sunt motus irascibilis per modum fuge a bono. Sed dubitabit aliquis cum bonum trahat appetitus quomodo potest esse fuga respectu boni? Responsum: non bonum in quantum bonum: sed in quantum difficile. Quidam vero actus sunt per modum fuge a malo: ut penitentia: impaciencia: timor. Et penitentia est fuga sine resiliens a peccato malo seu delectatione. Impaciencia est resiliens a presenti malo. Timor vero est fuga sine resiliens a futuro malo. Secundum ergo dispositionem debilitatis virtutis irascibilis procedunt actus. scilicet paupertas: sine quod restringitur ad appetitum deiectionis honoris. desperatio: humilitas: reverentia: penitentia: impaciencia: timor. Quibus contrarii sunt actus procedentes sine dispositione corroboratorem virtutis irascibilis: scilicet ambitio: spes: superbia: seu dominatio: contempnus: audacia: ira: magnanimitas: ex qua est insurgere.

CLXVIII

De actibus virtutis generaliter et organo ambarum

Hic ergo de actibus virtutis irascibilis et concupiscibilis que sunt impantes dicta sunt. Et generaliter quicunque motus sunt in bonum delectabile in quantum bonum: et contra malum: scilicet sunt circa tristabile in quantum tristabile opponitur delectabili: sunt motus procedentes ex impio concupiscibilis. Similiter quicunque sunt motus in bonum ex pediens sine arduum appetendo sine fugiendo ab illo: et quicunque contra malum insurgendo: vel a malo fugiendo. sunt motus procedentes ex impio irascibilis. Non autem tales sunt motus qui iam dicti sunt super peccata ab impio concupiscibilis: scilicet dolor: odium: misericordia: invidia. Nam hi motus non sunt insurgendo contra malum vel fugiendo ab eo: sed magis placendo vel displicendo sicut patet ex predictis. Organum autem virtutis irascibilis et concupiscibilis est cor. Sicut enim virtutis apprehensio sine sensibilis organum principale est cerebrum. ita virtutis motus organum eorum est cor sicut dicunt philosophi. Et huiusmodi signum est dilatare cordis et contractio et revocatio sanguinis et spiritum ab exterioribus ad interiora in motibus concupiscibilis et irascibilis. Cum enim motus sit a virtute confortata. tunc fit dilatatio cordis. et emissio sanguinis et spiritus a corde. vel interioribus ad exteriora. sed leniter confortata concupiscibilis. impetuose confortata irascibilis. Disconfortata vero virtute fit cordis contractio et revocatio spiritum. sed disconfortata concupiscibilis leniter irascibilis vero impetuose. Ex his ergo passionibus discernuntur virtutis motus quod est cor.

CLXIX

[Marginal notes in a smaller script, partially illegible due to fading and angle.]

De speciebus tristitie ac leticie.

Leticiaz diuidit Job. Ines damascenus multipli-
citer. Primo sic. Leticiaz quedam sunt anima
leg. qdam corporales. Aniales sunt: quoniam sunt
solius anime sicut scilicet. quoniam sunt circa disciplina
contemplatiuas. Corporales vero sunt qz iuncte
corpi et anime sunt. Et ideo tales vocantur quecuqz
sunt circa cibos et coitus et talia. Soli quippe corpus
nequaquam inuenit quis leticias. Alio modo sic. leticiaz
qdam sunt vere qdam mendaces. Vere sunt solius men-
tis sicut doctrinam et contemplatiuam. Mendaces qz sunt
cum corpore sicut sensum. Has aut leticias qz sunt cu cor-
pore subdiuidit sic. Leticiaz qz cum corpore sunt quedam
sunt naturales simul et necessarie. sine qbus vivere im-
possibile est. vt nutritiu et indigentie repletio. et indu-
menta necessaria. Alie vero naturales non sunt necessa-
rie. vt que sicut nam et legem sunt. mixtionis. hec eni
in pmanenti quidez totius humani generis conferunt.
Possibile aut est et sine eis in virginitate manere. Alie
vero qz neqz necessarie neqz naturales sunt. vt ebrietas
et luxuria et plenitudo vtilitatem excedens. Neqz enim
consistentiam vite nostre conferunt. neqz in successione
generis sed etiam nocent. Cum ergo qui sicut deus vult
oportet necessaria et naturales simul pertransire. In secundo
vero ordine naturales et non necessarias ponere cum de-
centi tpe et modo et mensura. Alias aut oportet omnino
retinere. Tristitia aut diuidit sic. Tristitie species sicut
quatuor accidia: adhos inuidia: misericordia. Accidia
est tristitia aggrauans. Adhos vero est tristitia voce
auferens. Inuidia vero est tristitia in alienis bonis.
Misericordia vero est tristitia in alienis malis. Quo-
rum numerus sic patet: qz tristitia aut est de bono: aut de
malo. Si de bono aut est de bono proprio: sic accidia: qz
est reditio interni boni. aut de alieno et sic inuidia. Sicut
de malo. aut est de malo proprio et sic est adhos. aut de
malo alieno et sic est misericordia. Sz dubitabit aliquis
cum bonu sicut se conuenit afferat leticiam sicut dicitur
est plus quomodo possit et tristitia de bono. Sic? qd
num inquit bonu non inferit tristitia. sed inquit dicit
ueniens sit inopportuna: h est no placens affectus co-
trariam dispositionem habenti: seu inuoluentem illi bo-
no quemadmodu lux qz sicut delectabilis est visui. tamen
male dispositio odiosa est. Unde Aug. Oculis egrius
odiosa est lux. **LXXX**

De speciebus timoris et ire

Diuidit etia timores in sex: in segnicie et erube-
scencie: verecundiam: et admiratiuam: stupor-
em et agoniam. Segnicies est timor future ope-
rationis. Erubescencia est timor in expectatiuone conuicti.
Verecundia est timor in turpi actu. Admiratio est timor
et magna ymaginatio. Agonia est timor p casum: sicut
p infortuniu. Timentes eni infortunatas actoes agoni-
zantur. quoz numerus sic patet. Cum timor sit suspitio
futuri mali. vel affectus ex estimatiuone futuri mali: aut
igitur est estimatio futuri mali sicut dispositioem. primaz
et sic agonia. aut sicut dispositioem remota: et hoc duobus
modis. aut eni dispositio iam adhue remota est sicut via
virtutis apprehensio: et sic est admiratio et stupor. Sz ad-
miratio ex ymaginatioem magna. Erupor ex insolita.
Aut attenditur qd dispositio adhue remota est p cōpa-
ratiuam ad virtutē moriā: et sic est segnicies: erube-
scencia et verecundia. Sed segnicies est respectu mali i ope-
re. Erubescencia respectu mali in verbo. Verecundia
respectu mali in opinione. ppter hoc enim verecundiamur
qz alius est confusus nostri turpis actus. Et notandum
qz maluz dicitur hic cōmunitur sicut qd est cōmune ad tristabi-
le: et difficile: et discoueniens quodcuqz. Consequenter
subdit de ira quā diffinit sicut duos modos. Primo ma-

terialiter sic. Ira est seruos eius qui circa cor est sicut
ex euaporatiuone et perturbatiuone fellis fieri. Secundo moraliter
et dupliciter. Alio modo ira est desiderium reparationis
Iniuriam eni passi: estimantes se iniusticiā pati irasci-
tur. Et est quasi mixta passio et ex concupiscentia et ira.
Alio modo sic. ira est id quod audax est mentis vindex
lese concupiscentie. Cum eni concupiscentia aliqd et pro-
hibetur ab aliquo irascimur aduersus eum: vel qz iniusta
passio mente: sicut iudicare dignum angustia: quod factus
est in custodientibus sicut naturā propriam ordinem. p qd
dat intelligere: qd ex amore naturali respectu proprii or-
dinis sicut honorem et excellentiā sit motus ire. Deinde
subdiuidit species ire qz sunt tres. sicut fel sicut fellea et ira
que vocatur mania et ebrietas sicut furor. Ira eni pncipiū
et motum huius ira et fel et fellea vocatur. hoc est: qz defaci-
li recedit. Mania vero est ira pmanens sicut memoria ma-
li. In a manendo dicitur et memorie tradendo. Mo-
cos aut id est furor est ira obfusans tempus in vindictā
Unde de ebrietas a coacta id est ab inuacendo. Notan-
dū ē qz de quoz: leticia: tristitia: timor: et ira sunt ipsius
concupiscentie et irascibilis. Sed leticia et tristitia concu-
piscibilis. leticia concupiscibilis confortate. tristitia discō-
fortate. Cum enim vis concupiscibilis confortatur: letatur
et gaudet. Cum discōfortatur: tristatur et dolet. Timor aut
et ira irascibilis sed timor discōfortate. ira confortate. Cum
enim virtus irascibilis confortatur tunc sperat et audet. cum
discōfortatur desperat et timeret. **LXXXI**

De diuersis causis diuine affectionum.

Ad explanatiuam aut maiorem affectionum scien-
dum est. qd differentia in affectibus prouenit
et triplici causa. vna est dispositio apprehensiois
Alia est dispositio virtutis motie. Tercia est dispositio
complexionis corporis. Dispositio eni apprehensiois ma-
xime operatur ad aptitudinem tristitie et leticie timoris
vel spei. Cum eni anima ymaginatur speciem aliquā boni
vel mali et corroboratur in ea: statim materia corporalis
recipit dispositioem huiusmodi comparationem ad illam. Sic
nos videmus in dispositioem infirmis: cum credit se cōua-
lescere: aut sani cum credit se egrotare. Multociens eni
contingit ex hoc. qz corroboratur forma ymaginaria in
anima qz patitur ex eā materia corporis. et pueniat ex
hoc sanitas et infirmitas. Et hec actio et efficacia: qm
id quod operatur medicus. Et sicut patet in dispositione
bonis ambulatis sup trabem qz est in media via.ambu-
lat eni sup trabem secure: sed si posita fuerit vt pons su-
per aquam pfundam: non audebit ambulare sup aquas
eo qz in anima eius est forma vel ymaginatio cadendi vehe-
menter impissa. Sic ergo manifestū est. qualiter sicut app-
hensionem cū corroboratur ymaginatio. cōsequitur di-
spositio ad timorem vel audaciā. Dolorem vel tristitiam:
et quasi a causa necessaria. Secūda causa ē dispositio vir-
tutis motiue quam habet ex consuetudine exercitū. Cū
enim virtus concupiscibilis frequenter exercetur ad leticiā
aptior est ad illā. Cum vis irascibilis exercetur ad ardua
audacior est ad illā: et p cōtrariuz exercitiū sunt aptitu-
dines ad contraria: sicut ad tristitiaz et ad metum. Per
omne eni quod frequenter: virtus roboratur. Ex corobo-
ratiuone aut virtutis est aptitudo: sicut patet i corporibz
cum corpus frequenter calefit: aptum est ad cito cale-
dum. Similiter cum frigidescit: sicut cum dissoluitur: sicut cō-
stringitur. Similiter inferiores virtutes anime cum frequen-
tant actioes suas: habilitantur: et fit i eis fortis habitus
ad actus consuetos. Tercia causa est dispositio cōplex-
ionis sicut sicut corpus: et sanguines et humores. Spi-
ritum aut: sicut quod dicitur. Quicquid dicitur: qz est substā-
tia lucida: et effigiat vultus hominuz ad similitudinem
celestium corporoz. Unde spiritus visibilis uocatur radius et
lux. In aia congratulatur cū videt lucem: et molestatur

Vicesimus octauus

Liber

Vicesimus octauus

in his quatuor affectibus est: et de his accipiens puto quod p[ro]phetam dicitur a d[omi]no. Conuertimini ad me in toto corde vestro. non enim corporalis conuersionis nos admonet: q[ui] quidem in momento fieri potest: s[ed] spiritalis: que no[n] vno die p[er]ficitur. v[er]u[m] in omni vita p[er]fenti valeat consumari. Hanc vero sp[irit]uale[m] non parum adiuuat corporalis: de qua subiungitur i[n] sc[ri]pturis et fletu

Cum in libro d[icitur] d[omi]ni d[omi]ni. v. Ecce affectus n[ost]ri latet mole corporea p[re]grauati: et luto berentib[us] delideris. Sola interm[itt]e arida et tenuis consideratio puolat. Et tamen ex tantillo quod iam datur. lib[er] exclaimare. D[omi]ne dilexi decorem dom[us] tue et locus habitaculis gl[ori]e regni tui. Quid si totum colligat se anima. et reductis affectibus e cunctis locis quibus captiui tenentur timendo q[ui] no[n] oportet: amado que si decet: volendo vane: gaudento vniu[er]sum. cum his inerat tota voluntate et libertate volatum pulset impetu sp[irit]us. et in pinguidine gl[ori]e illabatur. No[n] ne cum cepit circuire illas lucidas mansuetas. et sinu illu[m] ababe curiosus p[er]curari: et sub altari martirij reuulserit animas in p[ri]ma scola. secund[um] patientissimam expectantem. multo magis tunc instabit: et dicit. vnam petri a d[omi]no m[er]ito. **LXXXV**

De a parbia siue carentia affectionum

Augustinus vbi s[er]mo

Nos itaq[ue] dum v[er]e hui[us] infirmitate[m] gerimus si affectos oino nullas habem[us]. tunc pot[er]it no[n] recte quimus. At t[em]perabam eni[m] apostol[us] q[ui]da[m] quos etiam dicit sine affecto esse. Nam oino no[n] do lere dum sumus in hoc loco miserie: sicut etiam quidam apud h[ui]os[em] seculi literatos ait: non sine magna mercede contingit imantatis in animo stupore in corp[or]e. Duo circa illa q[ui] grece ap[er]ta dicitur: latie impassibilitatis si ita intelligenda est: vt sine his affectoib[us] viuatur: q[ui] co[n]tra rationem accidit. mentemq[ue] p[er]turbat. Bona plane et maxime op[er]anda est: sed nec ip[s]a est huius vite. Na[m] in hac vita si dixerim[us]. q[uo]d peccato n[on] habem[us]. nos ip[s]os seduimus. Tunc itaq[ue] ap[er]ta illa erit quando peccatum nullum erit in homine. nunc vero satis bene viuatur: si sine crimine. Sine peccato aut[em]: qui se viuere estimat: si id agit vt peccatum non habeat: sed vt ventus non accipiat. Sed si ap[er]ta illa dicitur cum animu[m] co[n]stringere oimino non pot[er]t illas affectus: quis hunc stuporem no[n] omnibus viciis iudicet esse peccatum. Potest ergo n[on] ab surde dici perfectam beatitudine[m] sine timore et tristitia futuram. sed n[on] sine amore et gaudio. Si aut[em] ap[er]ta illa est: vbi nec metus extoret nec angit dolor: auersanda e[st] in hac vita. si recte id est s[er]m[on]e deum viuere volumus. In illa vero beata q[ui] sempiterna p[ro]mittitur: plene speranda est. Timor eni[m] ille castus p[er]manens in seculum seculi. si ei timor exterris a malo q[uo]d accidere pot[er]t: sed tenens in bono quod amitti no[n] potest. vbi ei boni adepti amor immutabilis est: p[er]fecto si dicit s[er]m[on]e mali cauendi timor securus est: vt sc[ilicet] n[on] timoris significatur ea voluntas: qua nos necesse erit nolle peccare: et non solitudine in firmitatis: ne forte peccem[us]. sed tra[n]quillitate caritatis cauere peccatu[m]. Aut fortasse timor castus in seculis seculi dicit[ur] est p[er]manens. quia id permanebit. quo timor ip[s]e p[er]ducit. sicut dicitur. Patientia pauper[um] non p[er]dit in fine. Que cu[m] ita sint. Q[ui]n recta vita dicenda est qua pueniendum sit ad beatam. Om[n]is istos affectus recta vita rectos habet. p[er]ueria vero p[er]uersos. Beata vero et eterna amoris quidem habebit et gaudium non solum reatum. sed etiam certus. timores aut[em] et dolores nulli. Q[ui] tam apparet v[er]itatis quales esse debeant in hac p[er]p[et]ua rione cives ciuitatis dei. viuentes s[er]m[on]e dei no[n] s[er]m[on]e dolores et quales in illa q[ui] tendunt immortalitate futuri sunt. C[ui] uitas porro impior[um] non s[er]m[on]e dei sed s[er]m[on]e homin[um]: viuentium. his affectib[us] p[er]u[er]is tanq[ua]m morbis et p[er]turbatoib[us]

quantitur. Et si qui in ea bos mot[us] quasi tempore videant. sic sup[er]bi et elati sunt. vt boi[us] sint i[n] eis maiores tumores. quo minores dolores. Et si quos habet ciues qui tato immaniore q[ua]m ratio[n]e vanitate hoc in se ad amauerint. vt nullo prius erigantur vel inclinentur affectu: humanitates tota potius amittit: q[ua]m vera[m] assequatur tranquillitate[m]. Non ei quia dux[er]it aliquid ideo rectu[m] aut quia stupidum est ideo sanum. **LXXXVI**

De v[er]i motiua membrorum.

Johannes de rupella

Quoniam dicitur est de v[er]itate motiua exte rior: q[ui] consequitur ad affectiua. Est aut[em] hui[us] modi virtus. sicut dicitur est sup[er]ius. infusa neruis et musculis contrahens ligam[en]ta coniuncta membris et relaxans. Subdiuiditur aut[em] in generaliter motiuam et particulariter. p[er]ticulariterq[ue] motiua subdiuiditur p[er] co[n]tractariu[m] et p[ro]gressiuu[m] et op[er]atiuam et vocatiuam. sicut vi delictus plenus dicitur est sup[er]ius. **Augustinus** sup[er]ius ex[er]cit lib[er]o. vii. Mouentur q[ui]dem et arbuta non t[ame]n vi extrinsecus impellente. sicut cum ventis agitatur. sed etia[m] illo motu quo intrinsec[us] quicquid a d[omi]no incrementu[m] ac specie in arboris pertinet agitur. quo succus in radices ducitur et in ea quibus herbe natura vel ligni constat: vertitur. Nichil eni[m] hor[um] sine interno fit motu: sed non est spontaneus ille mot[us] qual[is] ille qui sensui copulatur ad corp[or]is ministratoem: sicut in omni animaliu[m] genere. Nam et nob[is] nisi inest motus ille. nec corpa n[ost]ra crescerent nec capillos et ungues p[er]ducerent. Sed si hoc solus esset in nobis absq[ue] sensu et motu illo spontaneo. nequa[m] diceretur homo factus in anima viuente[m]. Aer nempe q[ui] neruis infusus est voluntati parer[et]: vt membra moueat. et media cerebri pars motu[m] membror[um] nunciat. vt motiua teneatur. Anterior siquidem pars vnde sensus om[n]is distribuitur: posteriori merito p[re]ponitur: quoniam ista ducit: et illa sequitur. Et ab illa s[er]m[on]e ab illa motus est. sicut consilium p[re]cedit actioem. Et q[ui] corporalis motus q[ui] sequitur sensus sine interualli tempore null[us] est: agere aut[em] interualla temp[or]is spontaneo motu. nisi p[er] adiutori um memorie non valem[us]. Ideo tres quasi ventriculi cerebri demonstrantur. vnus anterior a d[omi]no faciem: a quo sensus om[n]is. alter posterior ad ceruicem: a quo mot[us] o[mn]is. Tertius inter v[er]os in quo memoria vige[n]s dimonstrat. Nam cum sensum sequitur motus no[n] coeicurat homo. quid faciend[um] est. si fuerit quod fecit oblit[us]. Bonaq[ue] cu[m] bec anime tanq[ua]m ministeria vicio quolib[et] seu p[er]turbatoem oimino deficiunt. desistentib[us] n[on]cibus sentiendi. et m[en]t[is] stris mouendi: tanq[ua]m non h[ab]is cur assit abscedit. Si aut[em] non ita deficiunt. vt in morte asfolet. turbatur ei[us] intentio tanq[ua]m conantis redintegrare labentia nec valentis. Et in quib[us] rebus turbatur: inde cognoscitur que pars ministerio[rum] in causa sit: ut si potuerit medicina succurrat. Et aliud est esse ip[s]am. Aliud hec ei[us] corporalia ministeria. Hinc euidentur elucet. q[uo]d plerumq[ue] ita se v[er]be i mentis cogitationis intentione auertit ab omnibus vt p[er] oculis parentib[us] recteq[ue] valentib[us] multa posita nesciat. Et si maior e[st] intentio d[omi]ni abulatur repente subsistat. auertens v[er]iq[ue] imperandi motum a ministerio motiouis. q[ui] pedes agebantur. Si autem non tanta est cogitatio in tentio vt figat ambulatem loco. sed tamen tanta est vt partem illam mediaz nunciatem corporis motus non valet aduertere. obliuiscitur aliquando et vnde veniat et quo eat. **LXXXVII**

De motu p[er]cessiuo quid sit

Albertus

Quis autem sit motus p[er]cessiuus. videtur Arist. dicere: videlicet q[uo]d motus p[ro]cessiu[us] est mot[us] or ganice in quo principiu[m] et finis idem est. cui[us] aliud quidem mouetur. Aliud aut[em] quietat. Quocirca

Vertical text in the left margin, likely a commentary or gloss, partially cut off.

enim actualis boni intellectus et fantasia determinant motum Appetitus aut per eadem speciem exquirunt ipsi itaqz licet intellectus periculis et appetitum non sequatur, motus necessario: tñ mouentia sunt aliquo modo. Et licet alius sit appetitus aie sensibilis: et alius ronalis. vtzqz tamen mouet per eundem modum scz exequendo motus Sic aut si est d intellectu et fantasia. Nam intellectus est boni simpliciter. Fantasia vero boni vt nunc. id est appetentis in fibris. Porro Arist. illam potentia organum affricam q est in neruis ac musculis reducit ad organum per quod est motus. Dicit enim in tercio d aia. tria qdaz esse. vnu quod est mouens. aliud qd mouetur. Mouens aut duplex est. aliud quidem immobile: aliud mouens et qd mouetur. Mouens aut immobile est actuale boni: quod per speciem suam mouet appetitum. Mouens at qd mouetur est appetitia potentia: que qdem mouet mouenda: sed mouetur specie boni actualis. Quodcuqz mouetur est aial pcellium. Quod vero mouet est organum motus. vt pes vel ala cūz virtute mota sibi affixa. Beniaz animalia imperfecta dicuntur ab Aristotele. qd nuncqz huiusmodi autur gū incompleta. Et illa qdes q sensum vnicū habent tm hnt tactum: nec mouentur motu pcelliuo. et fm quodaz non hnt fantasia: sed Aristoteles in libro de aia dicit: qd habent qdes eam licz infinite: fm q etiā mouentur infinite. Infinita aut dico fantasia esse: q non est cum certa boni vel mali actualis determinatione. LXXXI.

De fine processuum motus et eius organo
 S vero qritur ad quid sit motus processiuus: videtur dicere philosophi: q ad cibū qui nō est in vno loco: sicut plantaz quarūz cib⁹ totus cōgregatur circa radicem. at hoc videtur falsum esse q videmus animalia qdam alia q ciboz delectabilia in duobus locis qere: et homiez picipue. De tercia sicut habet in libro d animalib⁹. multa mouentur propter hoc solum vt exierint sibi calozes digestiuū. et illa nō videntur moueri ad aliquē appetitū cibi. Ad hoc itaqz breuiter dicitur: q hui⁹ motus est pncipaliter ad cibaria et secū dario ad alia delectabilia. Intra hoc aut queri pot: cur diuersa sunt processiu motus organa: cum p quodlibet eoz moueri possint animalia ad loca diuersa. Scim⁹ aut q animalitū quozdam cibū est multum sparūz et illa indiget ala vt volatilia. Quedaz aut hnt corpora excel lenter longa et illa mouentur anulo vel costis: qz si natu ra fecisset eis pedes factū fuisset corpus eoz nimis offcū Itaqz impedita fuissent spūalia et nutritiua eoz. Si at paucos pedes habuissent: fuisset corp⁹ in alia pte tractū in terra. et in alia parte eleuatus. Scribitur tñ in libro de animalib⁹ de carabo et canero: et aliis q multos hnt pedes: et dicitur multipedia. d quodā animalit quod dē quadraginta quatuor: eo q tot habeat pedes. Et videm⁹ multos vermes multos habere pedes: vt eruca et hui⁹ Sed in omnib⁹ hui⁹ animalib⁹ accidit contrariū eius qd est in bipedibus vel quadrupedibus vel natatilibus In omnib⁹ em talibus meca q vicarius est cerebri: qñ ad posteriorē ptem est. et in superiorē parte corporis sui ministrans virtutem motiua neruis suozum organozū processiuoz. Et ppter hoc etura eoz et ale eoz colligantur ad dorsum. Nolle aut eoz et ale tenuis eoz in ventre. et locus spūalium est inferius. sed i multipedibus est contrariū. Nucha enim illoz vel id quod loco nuche est subius est p modum cur⁹ daz pontis et mfigūtur in ipsa pedes mobiles p longitudinez toti⁹ corporis ex vtraqz parte Et super illud disponuntur spiritalia et nutritiua Causa autem huius est duplex. quarūz vna est: q aialia talia nō accipiūt tāñ cibiqz venter eozum intumescat ppter quod necesse sit: q natura remoueat eis obstaculū tamozū ill⁹. sicut fit in bis q habent pedes paucos vel nullos. alia est: quia talia animalia fere omnia sunt testa

et cum testa semp continua debeat esse descendens a dor so impediret motum cruruz si collectatio est ad dorsum Notanduz est etiā q omne animal organa pcelliu motus habet paria. et fm natura motus e⁹ semper incipit a dextro. cuius signum est in homine et leone q semper pponunt pedem dext. nisi aliter fiat per pmeditades vel lesionem. LXXXII.

De viribus motus rationalibus: et pmo d voluntate. Johannes de rupella.

Dico de motus irrationalibus. dicendum est d motia ronalit: quā d amascen⁹ determinat secundum tria. scilicet voluntatem: rationem: et arbitrium libertatem. Et rationem quidem siue rationale diuidit: sicut vics dicitur est superius in capitulo de ratione Augustin⁹ in libro de duabus animab⁹. Voluntas est motus animi cogente nullo ad aliquid vel nō admittendum vel adipsendum. Peccatum aut est voluntas retinenda vel consequendi quod iusticia verat. Idez in tercio d libero arbitrio. Nihil tam in potestate nostra ē q voluntas: q mox vt volumus pto est. Porro cupiditas q est iproba voluntas maloz omnū causa est. quod autem est natura ad pceptum capiendum. hoc est volūtas ad obsequandum. Boec⁹ in libro d articalū fidei Voluntas est vis applicata ad eligendum qd magis placet. q si naturaliter ad bonum est inflexa. bōitas dicitur soler. Actor. Voluntas quidem nunqz pcedit ratio fm q dicitur eadem esse potentia cum rōne. Est em pro prie voluntas appetitus fm rōnem. qui est in vi ronalit non tñ in qm est ratio: sed in qm est appetens fm rā rōem vt imperans appetitū. Appetitus autēz fm rā rthasias qui est desiderium: ē in vi concupiscibilis. et hoc dico fm q concupiscibilis et irascibilis pmoes sunt no bis cum brutis. Nam animalis nullo modo congruit eis. Idem etiā philosoph⁹ dicit. q in ronalit voluntas sit. et i irrationali desiderius et anim⁹. Quibus scz verbis inuuntur esse tres pres appetit⁹. vics voluntas ex pte anime ronalis. ac desiderium siue concupiscencia et animus. siue irascibilis ex parte irrationalis hoc est fibilis. LXXXIII.

De voluntatis distinctione Johannes de rupella

Voluntatem autem distinguit d amascen⁹ scdm hunc modū dicens. Dicitur scire quomā infer ta est anime naturalit virtus appetitiua eius quod fm naturam est. et oim q substantiatiter assum nature cōtētiua. que vocatur voluntas. Substantiatiter aut nature assunt naturalia bona. sicut esse: viuere: intelligere. Est itēz voluntas appetitus naturalis ad aliquā rem: et hoc dicitur rthasias. Idem ergo est ac si dicitur. Est voluntas naturalis. et est voluntas ronalis. Et volūtas natural est respectu bonoz naturalit. que nō possum⁹ nō appetere. Voluntas ronalis est respectu bonoz nō naturalit que possumus velle et nō velle. Voluntates at ronalē subdiuidit in voluntatem eozum que sunt in nobis et voluntatem eozum que non sunt in nobis. Et hoc est possibile et impossibile. verbi gratia. Voluntas eoz in nobis est: que sunt in potestate nostra. vt fornicari. sobriū esse: dormire et huiusmodi. Voluntas vero eozum que non sunt in potestate nostra: vel in nobis. Aliquādo est possibile: vt cum volumus reges esse vel episcopi. quod quidem possibile est: sed in potestate nostra nō est. Aliquādo est impossibile: vt cum volumus nunqz mori. Sic est voluntas finis et eoz q sunt ad finem. Et finis est voluntas vt volitum simpliciter vt regem esse. et sanum esse. Quod aut est ad finē. est voluntas vel volitum propter aliud. scz finem. et hoc est cōsūabile fm modū p quem debem⁹. sicut esse vel regnare Voluntas ergo que est eoz que sunt in nob⁹ possibile

dissimulat et sparsus p omis vires aie. Item vniūq; appetit et id quod fm naturam pficit ipsum. sed omnes vires anime pficiuntur a suis obiectis fm naturā ipaz virium. igitur omis appetunt sua obiecta. Appetitū at non diuiditur nisi p voluntatem: et irascibilem: et concupiscibilem. Cuius ergo concupiscibilis sit respectu delectabilium corporis. irascibilis aut ad insurgendum ptra nocitū. Re linquitur q appetitus qui est vniuersalis virtutis ad suum obiectū sit appetitū qui est voluntas: sed dicendū q non vniuersalis motor est virium ad actum. Nō ita q ipsa sit mixta eis: qz cetera virtutes cum actib; suis sunt in rōne volitē: et per hoc efficiuntur obiecta voluntatis. Ad aliud dicendū est: q appetitus sumitur large et stricte. Large put dicit inclinātionem vniūq; rei naturalis in id qd debetur ei fm naturam. et sic appetitus est etiā diffusivus in omnib; virtutibus anime apphensivis fm q dicit Aristoteles q omnia appetunt esse diuinum et ppter illud agunt quicqd agunt. et alibi q materia appetit formā sicut semina masculū. et Boetius in libro d ebd. dicit: q omnia q sunt appetunt bonum: et sic dicit mus et totā naturā moueri ppter aliquid. Appetitū at stricte dicitur desiderium alic; rei adspicēde vel fugi eade apphensio in rōne bōi nocitū: et sic sumitur appetitus quādo diuiditur in voluntatem et irascibilem et concupiscibilem. et ille appetitus non est diffusivus in omnibus virtutibus.

LXXXVII.

Qualiter intelligatur q omnis voluntas est in ratione

Alter hoc queritur etiā quomō intelligatur: q omnis voluntas est in ratione. esse enī in rōne dicitur tribus modis: scilicet sicut obiectū ratiōis est in ratione. Aut sicut id quod est in radice ratiōis et subiecto. Aut sicut id quod est pars ratiōis. Si primo modo dicatur voluntas esse in rōne. hoc paruz est: qz sic omnia sunt in rōne. eo q ratio est de omnibus. Si secundo mō tunc non erit voluntas: nisi q est pars rationalis anime. Anima enī rationalis fm se subiectum est ratiōis. Et hoc erit ptra pbatas auctoritates. Et ppetea cōtra hoc qd dicitur est: voluntatē qdam esse naturalem q est de constitutivibus naturā que videtur in esse omnib;. Si tercio mō tūc omnis voluntas esse videtur et cum iudicio ratiōis. et cū ratiōis iudiciū non sit repentinum: nulla voluntas videtur esse repentina. Et hoc est contra Aristotē in tercio ethicor: vbi dicit repentina quidem voluntaria esse dicim;. fm pberesim autē non iuxta hoc itē qritur de distinctōe quorundā dicentis q est voluntas finis. et eius qd est ad finem. Cū Arist. dicat q voluntas est finis tm. Consilium autē ei quod est ad finē. Item Damascen; Est autē vniuersalis: id est voluntas finis n eoz que ad finem sunt. Ergo finis qddā est voluntabile: vt regem esse et sanū esse. Ad finem autē est quod cōsiliabile est: fm modum p quem volum; fami esse vt regnare. Ergo nulla videtur suphabita distinctō. Et dicendū est q voluntas est in ratiōe duobus modis. Vno mō q est pars rationalis anime: et sic omnis voluntas diuimō proprie sumatur est in ratiōe. et ille modus est in compatōe ad illud cuius est voluntas vt subiecti. Est etiā in rōne in pparōe ad obiectū id est. voluntū q volūtū ascendenter debet esse ex rōne determinatū: et sic nō omnis voluntas est in rōne: sed solum ordinata. Si vero pōti modo omnis voluntas dicatur in rōne esse: tūc non sequitur. q propter hoc voluntas debeat esse rationalis eo q voluntas nō de necessitate sequitur rationem: licet fm ordinem debitum sequi debeat. Ad id quod vltcri; queritur vtr; ois voluntas sit finis. Dicendū est q sic si accipiat voluntas respectu volitū est. et ibi finis accipitur vltim intentū per appetitū: hoc enī semper dicitur

minatum est. propter hoc de ipso nō est inquisitio et consilium. sed modus acquirendi ipm non est determinatus et ideo consilium est de ipso. Si aut accipiat voluntas non in respectu obiecti extra sed respectu virtutū intra animā quas mouet ad actus. tunc vtr; est q voluntarie ratiōnatur et voluntarie disponit et consulit. et hoc mō voluntas pōt eius esse quod est ad finem. sed sic non proprie sumitur voluntas vniuersalis: ut patet per antedicta.

LXXXVIII.

De consensu voluntatis

Distia queritur d consensu voluntatis: videtur autē q nullus consensus voluntatis sit proprie. d illo enī est consensus qd inquiritur per consilium. Nullus aut quod inquiratur hoc modo est voluntas. ergo consensus nō proprie est voluntatis. Prima probatur p hoc q consensus dicitur quasi consensus cū alio: et nō est aliud cū quo sentitur nisi consilium pcedens. Scdm pbatur p antedicta: q voluntas est proprie finis. Item nōm consensus sonat i apphensioem pascantem super apphensū. Voluntas aut non est apphendere: q voluntatis non est consentire. Sed contra voluntas frequenter contra ratiā est ratiōis. Contrarietas aut illa nichil aliud est qm dissensus eius: ergo voluntatis est dissentire: sed cuius cuius est dissentire. eius etiā est consentire. ergo voluntatis est consentire. Ad hoc dicimus: q quidam consensus est ratiōis. et quidam voluntatis. ratiōis consensus quasi sententiam fert d faciendo: secundum qd dicit Damascenus. q sententia est dispositio et amatum quod iudicatum est ex p̄silio. Et ille consensus semper est in rem ex consilio inuentā. Voluntas autē et consensus est i concordia ratiōis. Sicut aut quidā q est consensus in vtr;: et hic est ratiōis: et consensus in bonum. et h est voluntatis. sed hoc nichil est. qz consensus in vtr; proprie est speculative. de qua nō agitur. Ratiōis autē p̄tice est d actuali bono inq̄rere et sentire. voluntatis appetere. ideoq; in bonum est consensus vtriusq; sed ratiōis consensus est ut sententia. voluntatis ut p̄cordia. Pōtiō contrarietas voluntatis ad ratiōem non est i allegatis et consiliis. sed pōtiō in hoc q appetitus p̄tice voluntatis se habet ad allegata et consilia p ratiōem. Ideoq; dissensus est d discordia. et ob h etiā consensus eius vocatur concordia.

LXXXIX.

De instrumēto et obiecto voluntatis

Anselmus in libro de concordia liberiar bitrii et gratie

Voluntas videtur equoq; dici tripliciter. Aliud etenim est instrumētum volendi. Aliud affectio instrumēti. aliud vsus eiusdem instrumēti. Instrumētum volendi est illa vis aie qua vrimur ad volendū sicut ratio ē instrumētum ratiōem ad d: et vsus videndi. Affectio instrumēti est qua afficimur ad volendū aliqd etiā quando illud quod vult nō cogitat. Nā verbi gr̄a. sic est instrumētum volendi affectio ad volendum salutē etiā quādo illā non cogitat. vt cur venerit in memoriā statim eam velit. Vltimū vero eiusdem instrumēti nō habemus: nisi cum cogitam; rem quā volum;. et instrumētum volendi duas habet aptitudines quas voco affectōes. Quaz vna est ad volendum cōmoditatem. Alia ad volendum rectitudinem. Ex his duab; procedunt merita bōim siue ad salutem siue ad damnationem. Rectitudo quidē m̄p̄trum ipa est nulli; mali causa est: et omnis boni meriti mater est: bec enī fauet spiritui concupiscenti ad uersus carnez: et condelectatur legi dei. illa uero uoluntas que est ad volendum cōmodum non semp est mala. Sed quādo confitit carni concupiscenti aduersus sp̄m voluntas quide; iusticie est ipsa iusticia. voluntas uero beatitudis nō ē ipsa beatitudo: qz nō ois h; beatitudiez qui habet eius voluntatem: in habitu dicitur autem scdm

scusum omnium : e sufficientia ppetentium pmodorum
 sine omni indigentia siue angelica intelligatur beatitu
 do: siue illa qua habuit adam in paradiso. Qui quomā
 deseruit iusticiā pdidit beatitudines. Et voluntas quaz
 bonā et ad bonum suum accipit seruens dīderio cōmo
 dozum. que qdem nō velle nequit: qz vera cōmoda rōa
 li nature cōuenientia que perdidit. habere nō valet. ad
 falsa brutoz cōmoda: qz bestiales appetit? suggest? se cō
 uertit: et ita cū ea vult inordinate rectitudinem : aut ne
 accipiatur oblatā repellit. aut acceptam expellit. Itaqz
 voluntas cōmodi bona in quantum est aliquid: mala scz
 iniusta facta est: qz nō est subdita iusticie. Augustin?
 de trinitate li. xiii. Beatos esse se velle oēs i corde suo
 vident. Itaqz est i hac re nature hūane conspiratō: vt
 nō fallatur homo. qui hoc ex mō suo de animo conficiat
 alieno. volunt etā omnes immortales esse si possint: sed
 multi nō credendo qz possint. neqz cū sic viuūt vt possint
 Necessaria est ergo fides: vt beatitudines psequamur oib?
 hūane nature bonis. id est animi et corporis. Iustus enim
 ex fide viuūt: que p dilectōez operatur. in fū ut virtutes
 quoqz ipē quibus prudenter fortiter tempante r et iuste
 viuūt ad eam fidem: si vere virtutes sunt referātur.
 Hugo in libro de tribus volūtātib?. In xpo sequeba
 tur voluntas diuinam iusticiā: et voluntas rōnalis obed
 entiam: et voluntas humanitares misericordiā: volun
 tas carnis naturā Neqz altera contraria alteri erat. s3
 vnaqueqz qd suū erat appetit: vt q̄uis ad aliud esset: al
 teri tamen contraria nō est. hoc est: vt licet ad aliud vel
 le haberet: ad aliam tñ non velle nō haberet. Sicut enī
 deitati natura erat iusticiā si desere: sic carni iustū erat
 naturam suare. et pietati alienā miseriam non amare.
 Iustū itaqz carni erat. qz passionem suā noluit. quia b
 erat fm naturam. Et iustū deo qz passionem illē voluit
 quia hoc fm iusticiā. Similiter et pietas quod suū erat
 amauit misericordiā: tñ quod suū non erat. nō impba
 uit iusticiam.

XXI.

Quoniam in bono firmata sit magne li
 bertatis Anselm? in li. de libero arbitrio.
 Rebut aut liberius est recta volūtate. cui nulla
 vis potest auferre suam rectitudinem. Mem
 pe si dicim? qz quis cum vult mentiri. ne pdat
 vitā aut salutes. cogitur deserere timore mortis aut tor
 menti veritatem: nō est verū. Nū enim cogitur malis
 magis velle vitam q̄ veritatem. Sed qm̄ aliena vi pro
 hibetur vtqz seruare simul. ipa eligit quod mauile.
 Sponte vtqz et nō iniuria: quāuis in necessitate vt rā
 bet deserendi posita sit: non sponte sed iniuria: nō enim
 minus fortis est ad volendū veritatem. q̄ ad volendum
 salutem sed fortius vlt salutem. Nam si pntem videret
 gloriā eternam. q̄ statim post suatam veritatem assequere
 retur: et inferni tormēta: quibus post mendatiū sine mo
 ra traderetur. penul dubio mox sufficientiam virium ad
 suandam veritatem habere cereretur. Semper ergo
 habet rōnalis natura libez arbitrium: quia semp̄ habz
 potestatem suādi rectitudinem voluntatis ppter ipsaz
 rectitudinem quāuis aliq̄ cum difficultate. Sed cum
 libera voluntas dserit rectitudinem p difficultatem ser
 uandi: vtqz post fuit peccato p impossibilitatem recu
 perandi. Quia qui facit peccatū suus est peccati Fitqz
 spūs uadens et nō rediens. Quippe sicut nulla uolūtas
 anteq̄ haberet rectitudinem potuit eam deo non dante
 capere: ita cum deserit acceptā: non pot eā nisi deo red
 dente recipere. Et maḡ exultimo miracū cum eius uolū
 tati dēstram rectitudinem reddidit: q̄ cū mortuo reddit
 vitam amissam. Corpus etenim necessitate moriendo n̄
 peccat. ut vitam nunq̄ recipiat. Voluntas vero p se re
 ctitudinem defendendo meretur ut illa semper indigeat. et
 si quis sponte mortem sibi infert non auferet sibi qd nun
 q̄ erat amissū? Qui vero voluntatis rectitudines desit

boc abicit quod ex debito semper erat seruaturus.
 De libero arbitrio vtrum sit i nobis C. XXI

Johannes de rupella

De libero arbitrio determinat Johannes dama
 secus ostendens in ipso concurrere iudicij ra
 tionis et motus uoluntatis. de quo scz libero ar
 bitrio nonnullas questiones pponit. Prima quidem est
 an libez arbitrium in nobis sit. Ad quā determinādas
 sic pcedit. Eoz que sunt uel deus uiuit causam esse vt
 necessitatem uel fortunā uel naturā uel euentū uel casum
 Queritur ergo de his q̄ sunt ab hominib?. Non enim
 pot deus dici pncipium omnī actus humanoz: quia
 non est fas deo ascribere act? in iustos qui frequenter sūt
 Neqz necessitas. qz actus humani nō semp̄ similiter se
 hnt itemp̄ necessaria. Neqz fortuna. Nā illi qui posuerit
 fortuna pncipium: dicit eam non esse pncipij cōm
 gentius: sed necessarioz q̄ habent impleri post tempus
 aliquod. Et fm hoc differēt fortuna et necessitas fm q̄
 sunt pncipia. Nam necessitas respicit omne temp? for
 tuna temp? aliquid determinatū. Neqz natura. nature
 enim opera sunt generatio et augmentatio. plante et aialia
 quoz pncipij motus in ipsis est. nō sic artificialia q̄ sūt
 opa hūana. neqz euentus. Nā euent? est pncipij actus
 qui sunt rari et inopinabiles. Determinat aut euentum
 concisionem et concursum duaz causarum ab electione
 pncipium hntum: sicut euent fodiētē sepulcz thesau
 rum inuenire. Neqz enī qui posuit ido posuit: vt hic in
 ueniret: neqz qui fodit id fodit. ut hic inuenirz. sed hic
 quidem ut quando uellet auferret. Dic autē: ut sepul
 crum fodere? Condidit aut illud pter id quod pegerat
 vterqz. neqz casus potest pōi pncipij humanoz actus
 Nam sicut dicit casus sunt inanimatoz et irrōnabiliū
 synbomata sine natura et arte. Relinquitur ergo ipis
 agentem hominem esse pncipij proprie barum actōnū
 et arbitrio libez. Amplius si null? actus est homo pnci
 pium: supflue habz homo consiliariū: ad quid vterē
 consilio nullius existens dñs actus. Omne enī consiliū
 est actus grā et propter actus. Item omnis consiliari?
 uel consiliariū in seipso existente electione agibiliū cōst
 liatur: ut qd pndicatus est ex consilio eligatur: et eligēs
 agat. Boninus ergo erit actus ex libero arbitrio. An
 et irrōnalia nō sunt libera arbitrio. agitur enim magis
 a natura qm̄ agant. hoc est moueant. Item non contra
 dicunt appetitui naturalis: sed simul cum appetierint ali
 quid impetum faciunt ad actū. homo aut rōnale ens
 magis agit natura qm̄ agatur ab ea. adeoqz appetens
 aliquid potestatem habz refrenare appetitum uel asseq̄
 eum. An et irrōnabilia quidem neqz laudātur neqz
 vituperantur. homo aut laudatur et vitupatur. Sic er
 go determinatur q̄sto pma: et pars ratio quare bruta ca
 reant libero arbitrio.

XXII.

Questio de his que sunt in potestate libe
 ri arbitrij.

Secunda q̄sto est damasceni q̄ sint ea in nobis
 q̄ sūt i potestate liberi arbitrij ad quā ita pce
 dit In nobis sunt q̄ nos sumus: libero arbitrio facere et
 non facere. hoc est omnia q̄ p nos uoluntarie aguntur.
 non enī uoluntarie uicerentur agi actu non existente in
 nobis. hoc est in potestate nostra. Item in nobis sunt
 illi actus quos confectur laus uel uiluperium. et in qui
 bus est lex. principaliter autem in nobis etiam sūt illa
 omnia de quibus consiliatur. Consiliū aut est eoz que
 pariter contingunt. Pariter aut in nobis cōtingens ē
 quod et ipsum possumus et opposituz eius. facit autem
 electōem eius intellect? nosse. et hoc est pncipij actus
 Ex his autem concluditur qz ea que sunt in nobis piter
 contingunt. uerbi grā. Moueri et non moueri. impetuz
 facere et non facere. aq̄ ptere necessaria et nō appetere:
 et huiusmodi. cum in potestate nostra sūt. euz hoc tam

libra

[Marginal notes in a smaller hand, partially illegible due to fading and angle.]

interiores actus vt cogitare eligere q̄ exteriores: vt lo
qui ambulare. erit actus vtroq; modo in nobis. Contra
exterioris actus multociens phibemur: vt loqui ambu
lare. ergo non simpliciter et pmo sunt in nobis. hoc ē in
potestate nostra. Respondet damascen⁹. oportet scire q̄
electio actuum semper in nobis est. Actus autē phibē
tur fm̄ quendam modum pudentie. Item multi actus cō
mittuntur a nobis ignorāter et hoc duob⁹ modis. Vno
modo cum nos sum⁹ ignorāte causa. Alio mō cum nō
sumus causa. Item multi actus cōmittuntur et violenti
a. et hoc vel cooperantibus nobis inhil cooperantib⁹.
Nunquid ergo illi actus est voluntarij v̄ inuoluntarij
Item q̄dam actus nostri puniuntur et remunerantur q̄daz
non. Que ergo eorū differentia. Et incidunt circa hoc
questiones de actibus puerorū qui non hnt discretionē
furiosorū et ebriorū: et de actibus eorū qui cogitūtur v̄ coa
ctōne sufficienti: cui non p̄t resisti: v̄ coactōe inducenti
sicut cum aliquis timore mortis negat christum vel bu
p̄modi.

XXXIII.

Determinatio eiusdem questionis

Hec oia determinanda nota distinctioz dama
scen⁹. q̄ actus 3 humanorū. bi cum delectatōe bi
cum tristitia aguntur. Et bi quidem eorū sunt
eligibiles agentib⁹: bi autem elidibiles. Et eligibilium bi
semper eligibiles. bi fm̄ quoddā tempus. Similis est di
stinctio fugibilium. et rursus bi q̄dam actus misericordi
am consequuntur et indulgentiā digni sunt. bi autē odio
habentur et puniuntur. Voluntarij igitur actus sunt qui cum
delectatōe aguntur et eligibiles sunt agentib⁹: v̄ semper
vel tunc cū aguntur. Et ideo eos omnes consecratur laus
vel vituperatio. Inuoluntarij vero actus cum tristitia
aguntur et nō sunt eligibiles: nec per ipm̄ agentem p̄fi
cuntur: quāuis vim patiuntur. et ideo misericordiā et indul
gentiā digni estimantur. Nota ergo fm̄ damascen⁹: q̄ est
voluntarium simpliciter et inuoluntariū simpliciter et me
dium p̄tium scilicet voluntarium partim inuoluntariū. Inuo
luntarium simpliciter est: quod p̄ ignorantia et violentia
fit. Actus autē per ignorantia determinatur. cuius nō ipi
agenti tribuim⁹ causam ignorantie. sed quia ita p̄tigit
sicut si ebrius aliquis homicidij faciat: ignorans qui
dem occidit nō tñ inuoluntarie. causā enī ignorantie ip̄e
egit. Inuoluntariū at̄ p̄ violentiam est. p̄ncipiū h̄ est
effectiua causa deforis est: non cōmittendo fm̄ p̄prium
imperium vim passio. hoc est inhil cooperante illo qui pari
tur violentiam. Si cū cooperaretur cause cogenti si dice
retur actus illi esse inuoluntarij. Inuoluntarium ergo
simplex est duobus modis. hoc q̄dē fm̄ violentiā. hoc
autē fm̄ ignorantia. Voluntariū vero simpliciter v̄triq;
opponit. Est enī voluntariū simpliciter: quod neq; p̄ vi
olentiam neq; p̄ ignorantia fit. Voluntarium ergo est:
cuius p̄ncipiū. hoc est causa in ipso est agente sciente
singularia p̄ que et in quibus est actus. Et p̄ncipiū in
seipso dicitur ad excludendum violentiā cui⁹ p̄ncipiū
scilicet de foris est. Sciente vero dicitur ad excludendā ig
norantiam. Singularia autem sunt q̄ uocantur a r̄bero
ribus constitutiue particule: hoc est circumstantie: vt q̄s
cum queritur p̄sona que fecit. Que: cum q̄ritur ea que
pass⁹ est. Quid: cū queritur actus. Quo: cui⁹ queritur oz
ganum vel instrumentum. Ubi: cum q̄ritur locus. Cū
quā queritur temp⁹. Qualiter: cum q̄ritur modus actus.
Propter quid: cum q̄ritur p̄pter quam causā. Quidē
voluntarium et inuoluntariū est: q̄d neq; est delectabile
neq; triste. et quod p̄pter maius malū videndum accep
tamus: vt cui⁹ p̄pter naufragij tactam⁹ ea que sunt in
nauis. Tale est in eo q̄ timore mortis negat xpm̄. Item
obicitur de hoc quod dicitur est sup̄. q̄ voluntariū est in
his de quibus consiliamur. Omnis autem consiliū bz
in se electionem actus. Scdm̄ hoc ergo sunt actus pue

rorū voluntarij: nec actus eorū q̄ subito volum⁹ vel faci
mus sine deliberatōe. Responso nō dicebatur sup̄: q̄ so
lum ea de quibus consiliamur essent voluntaria: sed q̄
voluntaria p̄ncipalr in nobis sunt ea omnia de quib⁹ cō
siliamur. Hic fm̄ damascenū sciendum est: q̄ quedaz
voluntas est siue actus voluntatis fm̄ electōem et consi
lium de qua sup̄ dicitur est. Quaedam vero est consilio et
sine electione. Unde dicit q̄ infantes volentes quidem
aliquid faciunt: non tamē eligentes. Et quecūq; p̄pter
tram facimus. si p̄nsiliati voluntarie facim⁹: non tamē
fm̄ electōem: vt cum amic⁹ repente subuenit nobis: vo
luntarie q̄dem non tñ vt eligentibus. Et cū aliquis the
sauros sine spe parit. voluntarie q̄dem parit⁹ est: nō
tamen eligens. Hec omnia voluntaria sunt propter hoc
quod in eis letamur. nō tñ fm̄ electōem q̄ nō a consilio.

XXXIII

De libero arbitrio quid sit. Actor:

Dicit Augusti⁹. q̄ liber arbitrium est facultas
rōnis et voluntatis qua bonum eligitur gratia
assistente. malum vero gr̄a desistente. Ex hac
diffinitōe liberi arbitrii ortum habent diuersē opti
niōes de libero arbitrio quid sit. Nam q̄dam dixerūt. q̄
ipm̄ est ratio. Alii q̄ voluntas. Tertij q̄ nec ratio nec
volūtas. Sed quedam compactio ex rōne et voluntate
Quarta vero q̄ nec aliquid horū nec aliquid cōpactum
ex his. sed quedam potestas vel dignitas impans v̄tri
q; ad hui⁹ rei euidentiā notādus q̄ voluntas est nōm̄
et actus et potentie. Voluntas autē actus ē iudicati siue
cōsiliati liberi appetit⁹. Hic dicit iohannes. damascen⁹
q̄ voluntas est rōnalis et liberi arbitrii appetitus. Con
siliū autē: vt idem dicit: est appetitus inquisitiu⁹ de
his q̄ in nobis sunt rebus fiendis. Electio vero idem ē
q̄ voluntas in essentia. sed differt quia voluntas est pro
prie finis. Electio autem eorū que sunt ad finem. Volū
tas in q̄tuz potentia idem est q̄d ratio: sed differt nōmie
quia ratio dicitur inq̄ratū discernit inter aliqua. Vo
luntas autem inq̄ratū eligit alter. Sed liber arbitriū
fm̄ q̄ est nōm̄ actus v̄triq; cōplectitur. Dicitur autem
arbitrium quātum ad actum rōnis. liber quātum ad
actum voluntatis. Similis liber arbitrius fm̄ quod est
nomen potentie v̄triq; complectitur. scilicet et voluntatem
et rōnem. Et ita eadem est potentia voluntatis et rōnis
et liberi arbitrii. Hoc est ergo q̄d dicit Augusti⁹ liber
arbitrium est facultas rōnis et voluntatis. id est facilis
potestas. rōnalis et voluntaria. id est discreta et libera.
Ad autē sequitur qua bonum eligitur et. Expositio est
eius quod dictum est voluntaria: q̄ electio idē est q̄ vo
luntas in essentia: vt dictum est. Et his patet q̄ tres p̄i
me optiōes de libero arbitrio idem sunt i re et vere sūt
quarta vero falsa est.

XXXV.

Qualiter in eo concurrunt iudicium rati
onis et motus voluntatis

Sed contra hoc q̄d sup̄ dictum est: q̄ ratio et vo
luntas sunt eadem potentia in essentia. Potest
obici q̄ m̄stociens voluntas contradicit ratiōi
et econuerso: sunt enī duo mouentia appetitus scilicet fanta
sia et intellectus. Intellect⁹ mouet ad v̄z bonum. Fan
tasia ad apparens bonū: q̄n ergo voluntas et appetit⁹ se
quitur fantasia: contradicit rōni: q̄ voluntas nō est ratio
nec econuerso: ergo nō sunt eadē potentia in substantia
Item. iudicare et velle sunt actus diuersi et dissimiles et
separati: q̄ non sunt vni⁹s potentie sed duarū. Item. si vo
luntas est idem cum cōcupiscibili. et ratio est idem cum
voluntate: eadem est vis rōnalis et cōcupiscibilis. Pari
rōne est eadē irascibilis et cōcupiscibil. q̄mo a maiori: ve
videtur. quia idē est in gustu corporalis vis appetitiua
q̄ appetit dulce et que respicit amarū: ergo cum aia rōna
lis simplicior sit q̄ sensibilis in gustu et ad est i affectu

eadem erit vis q̄ appetit bonum: et que detestatur eius contrarium. ergo eadē ē p̄cipubilis et irascibilis. et ita est vna vis anime et nō tres. Item q̄ritur: si liber arbitrium ē vna potentia oīno simpliciter. Cur nō nominatur vna intentōe simplicis nomis: sed pluribus cuz dē libez arbitrium: q̄ libez quārum ad voluntatem. arbitrium q̄ritur ad rōnem. Item potest q̄ri si libertas ad voluntatem p̄tinet. et arbitrium ad rōnes. quare potius dē libez arbitrium q̄ voluntas arbitraria. Respondeo ad p̄mū: q̄ voluntas nunq̄ cōtradicit rationi: s̄m quod dē esse eadem potentia cuz rōne. Est et eadem voluntas appetitus s̄m rōnem. Appetit̄ aut s̄m fantasīā est desiderium. Ad sc̄m respondeo: q̄ libez act̄ sunt separati: velle et iudicare: s̄m ad invicem ordinati sunt: q̄ p̄ordinatur iudicare ad velle. Et licet alter p̄t possit esse sine altero: s̄m nihil impedit quin sint vni⁹ potentie: sicut e contrario si sequitur vniuersale apprehēditur ab alia potentia q̄ singulari. ergo hoc non est illud: ymo vni sunt vniuersale et singulare: nisi quārum ad rōnem. Ad tertium respondeo: q̄ p̄cipubilis non est eadem cū voluntate nec eō uerso: q̄ voluntas est: ut dictum est: in rōnali. Et cōcipubilis aut et irascibilis b̄n potest concedi: q̄ est eadem vis s̄m substantiam: sed duplicata s̄m act̄ et s̄m obiecta quia b̄n est p̄cipubilis bona: illius aut insurgere in no cūa. Ad aliud respondeo: q̄ ratio nō nominatur vna simplicis nomis intentōe: sed duabus. quia vis merendine cessaria duas habz rōnes inq̄ratur inclinatur ex fide: et inq̄ratur inclinatur ex caritate. quantum ad initium meriti inclinatur fide: et s̄m hoc dicitur arbitriū: quārum aut ad completū ex caritate: s̄m hoc dē libez: libertas enim est in voluntate. Unde dicit beatus Bernard⁹ q̄ libez arbitrium est consensus rōnis et voluntatis. Et Augustin⁹ ita diffinit libez arbitriū: est libez d voluntate iudicium: libez de voluntate dicit nō quia liberum iudicium sit etiā ante voluntatem: sed q̄ potissima libertas est in voluntate. Arbitrium aut refertur ad rōnem s̄m ad vltim respondeo. q̄ non dicitur voluntas arbitraria: sed libez arbitrium. q̄ arbitrium est p̄ncipium meriti materiale. Voluntas aut vt formale et quasi cōple mentum. In illud materialiter significatur: aliud autēz formaliter. Johannes d rupella. Johannes q̄z dama scenus dicit: q̄ in ipso libero arbitrio conuerrit iudicium rōnis et motus voluntatis. Unde dicit cōiugate sunt cognoscitue et vitales virtutes hoc est motus i codez libez: cū arbitrium appetit: et libez arbitrium vult quā tum ad motum voluntatis. libez arbitrium inquit et scrutat. et libez arbitrium iudicat quārum a discretōez rōnis. libez arbitrium disponit: et libez arbitriū eligit et liberum arbitrium facit impetū. libez arbitriū agit.

XXV. In li. d libero arbitrio. Est itaqz libez arbitriū s̄m b̄n s̄m iudex sui: et iudex sui: libez p̄p̄ voluntatē. iude p̄pter rōnem. et merito libertatem conitatur iudici ū vbi enim peccat ibi se iudicat. vt libez ad voluntatem arbitrium referatur ad rōnem.

XXVI. **D** flexibilitas ad malū non sit p̄s libertatis. Item aut cōmunit̄: q̄ libertas arbitriū est flexibilitas ad id qd vult libez arbitrium habēs. Et hoc videtur velle August. in libro q̄stionū contra pelagium. vbi ostendit quare libez arbitrium dicitur libez et quare arbitrium: dicens. Puto q̄ liberuz arbitrium ab arbitrio rōnali cōsideratōe nomen accipit: vt discernat quid eligat: quid ve recuset. Ecce q̄re arbitriū. Deinde subiungit ideo libez arbitrium dictū est q̄ in sua posituz sit potestare: b̄ns agendi quod vult potestatem. Ecce quare libez. sc̄z q̄ potest quod vult. Et quo appet q̄ libertas n. bil aliud ē q̄m potestas siue flexibilitas ad id quod vult habens liberum arbitrium. Si aut obicitur q̄ s̄m hoc mali habent libez arbitriū. libez q̄m boni: q̄ b̄n impulsū ad id quod volūt. sc̄z

fomite m: boni aut non: sed potius illud habent p̄ impetū p̄nto ad id qd volūt. Respondeo vtz est hoc. non tñ b̄n mali liberuz q̄m boni. quia loco b̄n b̄n boni s̄m dē s̄m et grām impellentem ad id quod volūt: que magis possunt simpliciter q̄m fomes. et sicut fomes restit voluntati bonoz: ita s̄m dē s̄m obutar voluntati malozum. It̄ pars q̄ nō est maior libertas in malis ad malum quod volūt. Concedimus tñ et vtz est q̄ liberum arbitrium p̄ntus est in malis ad maluz q̄m in bonis ad bonum: sed nō libez. quia libertas nō dicitur flexibilitas arbitriū. Sed libera flexibilitas id est incogibilis: et hec equaliter est in bonis et i malis. Ans̄ d̄m in libro de libero arbitrio. Libertatem arbitriū non puto esse potentā peccandi. Quippe si hec esset eius diffinitio: nec deus nec angel⁹ qui peccare nequeunt. libez arbitrium haberent. quod nephas est dicere. Beniqz nec libertas nec p̄s libertatis est potestas peccandi. An non vides q̄m qui sic habet quod deez et qd expedit. vt hoc amittere nequeat libetoz est q̄m ille qui sic habet b̄ ips̄ vt possit perdere. et ad hoc qd debeat et nō expedit valeat adduci. libetoz ergo ē voluntas q̄ a rectitudine si peccandi declinare nequit: q̄ que illā potest deserere. Pote stas ergo peccandi q̄ addita voluntati minuit eius voluntatem. et si dimatur auget. neqz enī libertas est: neqz p̄s libertatis. Clarum est itaqz libez arbitrium non esse aliud q̄ arbitrium potēs suare rectitudinem. et liberaz a temptatōe et peccato. si nulla temptatō p̄t illam auertere a rectitudine ad peccatū. id est ad volendum quod nō debz. Cum q̄ vincitur: non aliena vincitur potestate sed sua. Nam cū homo habitat rectitudines voluntatis aliqua ingruente temptatōe deficit: nulla vi aliena abstrahitur. sed et ipsa se p̄uertit ad id quod forte vlt. Ita qz sicut dicitur ē supius: nichil est recta voluntate liberuz. Tu nulla vis rectitudines suā auferre p̄t. vtzum ne futus peccati pugnare videat libertati arbitriū. Nā vtz qz sc̄z hec libertas et hec futus i voluntate est: si b̄n discernas qui facit peccatum sine repugnancia et suus et liber est. Nunq̄ enī est eius potestatis rectitudinem cape cuz non habz. sed semp eius potestatis est suare cū habet. Per hoc ergo q̄ redire non p̄t a peccato futus est. Per hoc etiā q̄ abstrahi non p̄t a rectitudine liber est. Sed a peccato et ab eius future nō nisi p̄ aliud p̄ reuertit. A rectitudine vero: non nisi p̄ se p̄t auertere. a libertate sua nec p̄ se nec p̄ aliud potest p̄uari. Semper etem naturaliter est liber ad suandam rectitudinem si eam habet: etiam quando quod fuerit non habet.

XXVII. **U**trum liberum arbitrium aliquid sine gratia possit. **R**etroz.

S vero queritur. an libez arbitrium p̄ se id est sine grā possit bene velle. Respondeo q̄ sup b̄ duplex solet esse opinio. Quidam enī dicunt q̄ non potest aliquid bene velle sine aliqua grā pulsante ipsuz et adiuuante. Et quādo conatur surgere. ille conatus est a grā ipium excitante. Alii dicunt q̄ p̄ se p̄t b̄n velle sine omni grā coopante. verbi grā. velle orare v̄ elemosinam dare. Similiter de ipso ope bono duplex est opinio. Quidam enim dicunt: q̄ sine aliqua grā non p̄t homo facere bonum in genere: vt elemosinam dare p̄p̄ deum uel aliquid simile. s̄z solis naturalib⁹ p̄t facere bonum nature: sicut p̄medere uel habere. Alii vero dicunt: q̄ homo ex solo libero arbitrio facere potest bonum in genere sine omni grā coopante. sed non sine deo coopante: quia sine ipso factum est nichil. At veto queri potest. vtz homo ex solo libero arbitrio se prepare possit. ita vt ei grām infundi necesse sit. et videtur q̄ sic. p̄ illud salomonis p̄uerbioz. xvi. bonis est animum preparare. Est etiaz in psalmo illa dei p̄missio. Apert os tuum et ego adimplebo illud. ubi sc̄z oris agitōem notat

[Marginal notes in a smaller script, partially illegible due to fading and angle.]

preparationem mentis ad gratiam. Impletionem autem gratie infusionem. Sed deus verax est in promissionibus: quare negare se ipsum non potest. ergo si homo faciat quod in se est: necessitas est quod deus infundat gratiam. Contra nec est necessitas in dante se in deo: quia nulla cadit in eius necessitas sine obligatio. Nec in suscipiente. quia in eo est oppositum suscepti gratiam. ergo nulla est ibi necessitas. scilicet ut si faciat homo quod in se est deus infundat gratiam. Item si necesse est infundi gratiam facienti quod in se est. videtur quod homo ex solo libero arbitrio possit mereri per gratiam merito congrui. quod falsum est. Respondeo reuera si faciat homo totum quod in se est. quod tamen non potest facere nisi beneficio gratie gratis dare: necesse est ut deus faciat quod in ipso est gratiam conferendo. Et hoc necessitas est ex parte ipsius dantis. verumtamen ut dicit Anselmus. Non est necessitas obligans ipsum dantes sed est solus bonitatis ac liberalitatis ipsius. scilicet mouentis eum ad beneficium creature habilitanti se ad eius adiutorium recipiendum. Ex parte etiam recipientis est necessitas: quia indiget nec impedit macula peccati. quia gratia potestatem habet in subiecto sic disposito: ut statim remoueat illam maculam. Quia non est illa dispositio per se ad aduentum gratie: quia gratia ex toto potens est in illam remouendo. Ad aliud respondeo: quod licet homo faciat quod in se est. et infundatur ei gratia: non tamen incretur eam nec datur ei quasi ex debito. Nam enim non esset gratia ut dicit Augustinus: si meritis redderetur et non gratis daretur. Bernardus ubi supra. Tolle ergo libere arbitrium: non erit quod saluetur. tolle gratiam: non erit unde saluetur.

XXVIII.

De libertate arbitrii scientia dei non tollit. Anselmus in libro de concordia liberi arbitrii et scientia dei.

Recte autem intelligendo nequaquam sibi repugnare videtur scientia dei quae sequitur necessitas et libere arbitrium a quo remouetur necessitas necesse est ergo: quod deus prescit: et sicut prescit futurum esse. Deus autem prescit aliqua futura esse sine omni necessitate. Dices itaque michi: deus prescit me peccaturum: vel prescit me non peccaturum. Et ideo necesse est me peccare si pecco vel non peccare si non pecco. Ad quod ego. Non debes dicere deus prescit me peccaturum: nisi vel non peccaturum. si prescit deus me peccaturum sine necessitate vel si peccaturum. Et ita sequitur: siue peccaueris sine non peccaueris utique sine necessitate erit: quia deus prescit futurum esse sine necessitate id quod erit. Si autem dico necesse est peccaturum re esse vel non peccaturum. sola voluntate. sicut deus prescit: non est intelligendum quod aliquid prohibeat voluntatem quam non erit. aut cogat illam esse quam erit. Hoc igitur prescit deus: qui preiudicat aliquid futurum ex sola voluntate: quod voluntas non cogitur aut prohibetur vlla alia re. Et sic ex libertate fit: quod fit ex voluntate. Si ergo diligenter hec intelligatur. puto quia et scientiam dei et libertatem arbitrii simul esse nulla prohibebit inconuenientia. Beneque si quis intellectum verbi proprie considerat hoc ipsum quod aliquid prescitur de futurum esse. pronuntiatur. Non est nisi quod futurum est prescitur. quia scientia non est nisi veritatis. Quare cum dico: quia si prescit deus aliquid necesse est illud esse futurum. Idem esse ac si dicas: si erit ex necessitate erit: sed hec necessitas non cogit nec prohibet aliquid esse vel non esse. Aliqua etiam res aliqua quous sit futura. non necessario est futura. Nam si dico. eras sed: ratio futura est in populo: non tamen necessario erit seditio. Potest etenim fieri antequam sit et non fiat. Itaque nulla erit tur repugnancia si asserimus idem aliquid necessario esse futurum: quia est futurum. et nulla cogit necessitate esse futurum. Si quis autem obiecit nobis illud iob. Constitui termini nos eius qui preteriri non poterit. Non est hoc contra id quod

predicamus. Nam quod deus non fallitur nec videtur nisi veritate: siue ex libertate id est ex libera creature rationalis voluntate siue ex necessitate eueniat dicitur constituisse apud se immutabiliter quod apud hominem potest fieri potest mutari habet etenim eternitas sui simul in quo sunt omnia que simul sunt loco vel tempore. et que sunt diuersis in locis et temporibus. Itaque itaque non est preteritum vel futurum sed tantum presens immutabile. Sed in istis hominibus ex libertate arbitrii aliquando est mutabile. sicut etenim quantum ad eternitatem non fuit vel erit aliquid. sed tantum est. nisi fuit et erit aliquid sine repugnancia: ita quod in eternitate mutari nequit in tempore aliquando per liberam voluntatem antequam sit esse mutabile. probatur absque inconuenientia. Quia autem ibi nihil sit nisi presens: non est tamen illud presens tempore sicut nostrum sed eternum in quo tempore continentur concreta sicut enim presens tempore continet omnes loci et que in quo liber loco sunt ita in eterno presens sit clauduntur omne tempore et que sunt in quolibet tempore itaque non magis opposita sunt mutabile in tempore. et immutabile in eternitate quam non esse in aliquo tempore et esse semper in eternitate. et fuisse vel futurum esse in tempore. atque non fuisse aut non futurum esse in eternitate.

XXIX.

De nec voluntas dei tollit sed inuat libertatem arbitrii.

Quoniam autem iusticia qua iustus est aliquis stat esse rectitudinem voluntatis. rectitudo autem iusticia tantum est in aliquo cuius vult quod deus vult esse. velle. patet quod deus non potest eandem rectitudinem merito auferre: quia non potest hoc si velle. Sicut enim deus non facit iniusticia: ita non facit aliquid iniustum esse. Qui tamen facit omnes actiones et omnes motus. quia facit res a quibus et ex quibus et per quas fiunt. Nullaque res habet vllam potestatem volendi aut faciendi nisi illo dante. Item tamen velle quod aliquando iustum est. aliquando iniustum. nec est aliud quam velle voluntate et potestate volendi: quare deus dat et in quantum est: bonum est: et a deo est. Quod tunc quidem quando recte est. bonum et iustum est. Quod vero non recte. hoc solo quia non recte est. malum est et iniustum est. et ipsum non recte esse. non est aliquid: nec est a deo. Itaque sicut cum aliquis virtutem gladio. aut lingua. aut potestate loquendi non est aliud gladius vel lingua: aut potestas loquendi cuius rectus est cor. vult. et aliud cum non est recte ita voluntas qua virtutem ad volendum non est aliud quam quis illa recte virtutem. et aliud quando non recte. Nec mirum nec minus est hoc quod est essentialiter cum est iusticia: quia cum est iniusta. sic itaque facit deus in omnibus voluntatibus et operibus bonis. et que essentialiter sunt: et que bona sunt. In malis vero non que sunt mala: sed tamen que per essentialitatem sunt sicut autem non est essentialiter nisi a deo: ita non est recta nisi ab ipso. huiusmodi rectitudinis absentia que est iniusticia non est nisi voluntate rationalis creature que semper debet habere iusticiam. Nemo certe suat rectitudinem acceptam nisi volendo. Velle autem illam aliquis nequit nisi habendo illam. habere autem eam nullatenus valet nisi per gratiam. Neque etenim per se valet eam adipisci. quia nequit eam velle nisi habeat: nec ab alia creatura potest eas accipere. quia creatura nequit creaturam saluare. Sicut ergo nullus eas accipit nisi gratia fuentente: ita et nullus eas suat nisi eade gratia subsecante. sic enim gratia subsecatur donum suum. ut nunquam siue magnum siue paruum sit illud dare deficiat. nisi liberum arbitrium volendo aliud rectitudinem quam acceperat dixerat. Adiuuat enim gratia liberum arbitrium: quando ut desat rectitudinem ac ceptam impugnat: mitigando aut penitus remouendo vim temptatoris: aut augendo affectum eiusdem rectitudinis. Beneque cum omnia subiacent dispositio dei. quod contingit homini quod adiuuat liberum arbitrium ad accipiendum vel ad seruandum hanc de qua loquor rectitudinem

totum gratie est imputandus, verum nec sola gra nec solum liber arbitrium salutem hominis operatur. cum enim legitur, non est volentis neque currentis, sed dei miserentis: non negatur in volente et corrente aliquid prodesse liber arbitrio: sed significatur non imputandum esse libero arbitrio: quod vult et quod currit, sed gratia. Sic utique dicitur pot non est induriti pauperis quod est indurus sed miserentis, id est vestes dantis. Multo vero magis hoc diceretur si ille qui dedit vestem dedisset etiam potestatem utendi et suam diti: sicut deus qui dat homini rectitudinem: dedit etiam suum liber arbitrium ad fruendum illam et utendum.

De impotentia standi et potentia peccandi

De impotentia quod descendit et culpa non excusat impotentem manente culpa. Unde infantibus in quibus excigit deus a natura humana iustitiam quam accepit in primis parentibus cum potestate habendi illam: omnes pleni suam non excusat impotentia habendi iustitiam: quod propter culpam corrumpit in hanc impotentiam: hoc ipsius quia non habet quod se resumere nequit: est illi habendi impotentia: in qua ideo cecidit: quod sponte descendit feruit quod suare potuit. Itaque ad peccatum illi imputatur impotentia: quia peccando sibi fecit: possit? et rationabiliter asserere: quod quod a prima conditione humane dignitate ac fortitudine minorata et corrupta est: illi ad culpam non putatur. Per hoc enim minoratur quod in ipsa fuit bonum rem et laudem dei. Quippe secundum dignitatem operis laudatur: et predicatur sapientia artificis: quato ergo humana natura preciosa opus dei: vix ipse gloriosus erat in se minoravit: atque sedavit tanto sua culpa deum ex honore ruit. Quod ad tantum peccatum illi statuitur: ut non nisi morte delectatur. Venitque sicut terra innumerabiles herbas et arbores sine quibus humana natura altitur: aut etiam quibus perimuntur, sine hominis cura profert. viles vero si sine magno labore et cultore et semibus. Ita corda humana sunt doctrina et in studio quasi germinant sponte cogitationes et voluntates salutis inutiles: vel etiam nocivas. Illas vero si quibus ad salutem anime non proficit: nequaquam sine sui generis semine et laboriosa cultura potest aut germinare. In illos quibus talis cultura impenditur: agriculturam dei vocat apostolus. Cuius semine est verbum dei. Sed et omnis intellectus rectitudinis quem mens humana sine per auditum: sine per lectionem: sine per rationem suam quolibet alio modo concepit: semen est recte volendi. Actor: dicit autem Augustinus, quod posse peccare non est aliquid posse: sed potest aliquid non posse: quod videtur falsum. Quia ex hoc sequitur quod potentia peccandi non sit potentia: sed potius impotentia. Contra dicit idem Augustinus: Peccare est imperio inmutabili bono rebus commutabilibus adherere: quod facimus libero arbitrio voluntatis. Ergo liber arbitrium est potentia proprie loquendo. Ergo potentia peccandi est proprie potentia non impotentia. Ergo posse peccare est aliquid posse. Sed si hoc cum deus non possit peccare: sequitur quod non potest oia et ita non est omnipotens. Respondet quod secundum opinionem quod dicit quod peccatum est aliquid: reuera posse peccare est posse aliquid. Sed ideo dicit Augustinus: quod non est posse aliquid: quia non est aliquid quod sit pure potentie. Potentia enim peccandi non est pura potentia: sed potentia cum defectu. Deus autem deo omnipotens: non quod possit oia generaliter sed quod potest omnia que posse pure est potentie.

De varia distinctione liberi arbitrii.

Anselmus in libro de libero arbitrio.

Ergo libertas arbitrii alia est a se, quod nec facta est: nec ab aliquo accepta: et hec est solus dei. Alia a deo facta et accepta que est angelorum et hominum. Et hec bipartita est: nam alia est habens rectitudinem quam fuerit. Alia carens. Habens autem alia tenet se pabiliter alia inseparabiliter. Alia quod est separabiliter tenet.

fuit omnium angelorum antequam boni confirmarentur et mali caderent. Et est oim hominum ante mortem qui habent eandem rectitudinem. Que vero tenet inseparabiliter. hec est electorum angelorum et hominum: sed angelorum post ruinam reproborum: et hominum post mortem suam. Alia autem que caret rectitudine. Alia caret recuperabiliter. et hec est tantum in hac vita oim hominum illa carentium: quibus illam multi non recuperant. Alia irreparabiliter. Et hec est reproborum angelorum et hominum: sed angelorum post ruinam et hominum post hanc vitam. Bernardus in libro de libero arbitrio. Est libertas a peccato: de qua dicitur a postolus. Nunc autem liberati a peccato ad. Et est libertas a miseria: de qua idem dicitur: ipsa creatura liberabitur a servitute corruptiois ad. Est itaque libertas a necessitate: eo quod necessitatem est voluntatio contrario. Et hanc ultimam contulit nobis in conditioe natura: in prima restauramur a gratia. Medea vero nobis refuatur in patria. Dicitur igitur prima libertas nature: secunda gratie: tertia vite glorie. Secundo nempe in liberam voluntatem: ac voluntariam libertates conditi sumus. Secundo reformamur in innocentiam novam in christo creatura. Tercio consumamur in gloriam perfectam in ipsa creatura. Prima ergo libertas habet multum honoris. Secunda plurimum et virtutum. Novissima cumulum locunditatis. Ex prima quippe stamus ceteris animantibus. In secunda carnem. Per tertiariam mortem subicimus. Actor: Itaque dicitur sancti libertas arbitrii esse liberius in angelis et hominibus bonis: quam in malis. Intelligentis est libertas: id est ad bonum potentia: vel etiam liberitas: id est libertas pluribus libitibus. Cum enim triplex sit libertas: scilicet a necessitate: a peccato: a miseria: sicut predictum est. Necessitas quoque duplex est. vi delicti incontinentis et coactiois: maior ergo libertas est in angelis quam in hominibus: quia illi tres habent plenarias libertates scilicet a peccato: a necessitate coactiois a miseria. Sed incontinentibus volunt bonum: nec hoc minuit libertatem eorum: sed potius auget: quia libere volunt bonum quod nolunt peccare oim. Nec sentunt aliquid impulsivum ad malum. Boni autem homines tres habent libertates: scilicet non omnes plenarias: sed a necessitate coactiois: a peccato sed non ex torore: a miseria: sed ad hunc in specie: non dicitur re. Ii vero: qui sunt quod mali: qui duas tantum habent. scilicet a necessitate duplici. Alii quoque homines libertiores sunt: quam demones: qui vna tantum habent scilicet a necessitate coactiois.

De operationibus omnium anime virtutum in generali.

Johannes damascenus li. ij.

Potest autem scire quomodo omnes predicte virtutes et cognoscitur et vitales et naturales et artificiales operatioes dicuntur. Operatio enim est naturalis vniuersalis substantie virtus. Et rursus operatio est naturalis omnis substantie innatus motus: vnde manifestum est: quomodo quorundam substantia eadem est: bonorum et operatioes indifferentes. Impossibile est enim substantiam esse expertem naturalis operatioe. Et rursus operatio est naturalis et prima et semper mobilis virtus intellectualis anime. Hec est: semper eius mobilis ratio: naturaliter ab ipsa semper irragata. Dicitur autem operatioes et gestiones actus vel loqui: ambulare: comedere: bibere et que talia. Sed et passionis naturales multotiens operatioes dicuntur: pura fames: sitis: et que talia. Dicitur rursus operatio et operatio virtutis: quod greci apotelesma dicunt: id est effectum. Philibertus cenomani. Hic autem septem sibi proprios vendicat actus. Quificat: sentit: varias sibi amplectitur artes. Corrigit excessus: virtutibus instat: in ipsam. Dignitatem intantum deitaret: gaudet in illa. Semibit quod prima inest. Animalia bruta. Participat alium: duo nostre: proprietas. Tres sunt et suprum: superi in anteferuntur. Et actu primo vegetatur corpora celsur. Provenit inde vigor: nexus complexio: motus. Et status et species.

Liber

Fragmentary text from the right edge of the page, including the word 'Liber' at the top and various lines of text.

puerientia quedam. Et alio tangit. videt. audit. gustat odorat. Quid. amat. perit. apta. contraria. vitat. Solutur in somnos. in sonia mente vagatur. Preteriti meminit. venturis instat. agitaz. Plurima q̄ sensu non rōne geruntur. Tertius ingenias aliasq̄ perambulat artes. Quaz vel ingeniu. v̄ disciplina ministrat. Colligit. r̄ vario p̄fectu mentib̄ heret. Quartus ab illicitis reuocat residetq̄. reat. Quid are docet. extunc agnoscere sese. Incipit. inq̄ nouū nri ac trāhre decorem. Vicesimus ex quinto nature lege reneri. Res incoctas virtutis amo re cauē. Concessis aliquot etiā sine teste carere. Sext̄ in aspectu solis lucisq̄ sup̄ne. Pene parem superis ani maz rapit imaculatā. Septim̄ astringit. stabilitq̄ sub arat. amote. Collateratq̄ deo. quā doret̄ tā speculatur Quos thalamos. quis cultus eam que festa ferent. Quis dicat speciosa vent dixere beate. Maioresq̄ sic nec eis t̄i aut ea virtus. Aut ea lingua fuit. quibus bec apre liceret. Excedit sius meritiq̄ recondita merces. Primus itaq̄ noster ac̄ est viuificatio. secund̄ sius. tertius ars. quartus correctio. quintus virtus. sext̄ cō templatō. septim̄ quies. Nos ac̄ si carnis desideris impediri negas. p̄fecto v̄ penitus infra hominem defeci st. vel sup̄ hominem p̄feci st. Qui solus tam libere beate ca. vt cam p̄cipiscentiā nescias. que aduersus p̄fatos actus in numero militat exercitu r̄ diuerso triūphat affe ctu. Neq̄ enim in omis animas par ei licentia est. Ipsi quoz ac̄ nec eodem tpe omis. nec omis eadem infestā tur molestia. Alii quippe in ortu quasi seges in gmine p̄foecatur. Alii iam p̄uoceti velut in spiciis gna q̄ fer uis nimis exurit inanesunt. Est etiā quod illos intrin secus impugnet. q̄ illos extrinsec̄ euacuet. **III.**

De passionibus anime similiter in comuni
Johannes damascen̄ ubi supra

Diffio vero equiuoce dicitur. Bicitur ei passio et que corporalis est. vt egritudines r̄ vlcera. Et rursus que animalis est vt cōcupiscentia. r̄ ira. Est aut̄ p̄muniter quidem ac generaliter passio aial quam sc̄q̄r voluptas r̄ tristitia. Sequitur aut̄ passio nem ipsa tristitia r̄ si ipsa passio est tristitia. Infirmita enim patientia nō dolent. Non ergo passio est dolor. s̄ passiois sensus. Oportet aut̄ dignā r̄ rōne esse sc̄z ma guam. vt sensu subiacet. Animaliu passionū terminū est hic. passio est motus appetitiue virtutis sensibilib̄ in ymaginatōne boni vel mali. Et aliter passio est mot̄ r̄ rationalis ante per suspitōem boni vel mali. Suspitio ei boni mouet cōcupiscentiam. Suspitio vero mali iram. Sed et sc̄dm alium modum operatio passio dicitur. Nā opatio quidem est que fm naturam motus. passio vero que p̄ter naturam. Sc̄dm hanc ergo rōnem operatio passio dicitur. cum non fm naturam mouetur siue ex se ipso siue ex alio. Cordis ergo qui quidez sc̄dm pulsus est motus naturalis existens opato est. Qui vero sc̄dm sal tus est. imoderatus existens r̄ nō fm naturaz. passio est et non operatio. Nō omnis aut̄ motus passionis passio vocatur. sed qui sunt vehemētozes r̄ in sensus p̄ceden tes. Qui enim parui sunt et infirmitates. nōdum passioes sunt. Oportet enī passioem habere magnitudinē dignā ratione. Ideo adicit termino passionis motus f̄sibilis. Parui enī motus latentes f̄sum non faciūt passionem. **Seco.** Nec de anima humana dicta sunt et virib̄ eius. Nunc ad describendam similiter creatōnem atq̄ naturam humani corporis transcamus.

Contenta libri vicesimomi.

Vicesimus nonus liber agit de formatōe hu mani corporis et eius natura. r̄ habet lib̄ iste nonaginta sex capitula. vt sequi vide ris per ordinem.

De causa creandi humani corporis. i.

De materia et loco r̄ forma ipsi creatōis ii.

De dignitate r̄ nobilitate humani corporis iii.

De corporis eiusdem membris iiii.

De varia membrorum diuisione v.

De distinctōe membrorum fm p̄uiententiā actōum vi.

De membris consilibus. et p̄mo de ossibus vii.

De rōne multitudis ossium viii.

De diuisionibus corp̄ ix.

De ossibus singulorum membrorum x.

De ossibus maxilloz et menti xi.

De dentibus xii.

De ossibus dorzi xiii.

De ossib̄ pectoris et spatularum ac furcularaz xiiii.

De ossibus manuum xv.

De ossibus pedum xvi.

De numero ossium tot̄ corporis xvii.

De motibus ossium xviii.

De medullis ossium xix.

De cartilagine xx.

De nervis xxi.

De nervoz distinctōne xxii.

De ligamentis et cordis r̄ musculis xxiii.

De venis xxiiii.

De arteriis xxv.

De carne xxvi.

De sanguine xxvii.

De pinguedine et s̄rbo xxviii.

De panniculis xxix.

De cute xxx.

De coloratōne cutis xxxi.

De ungulis et pilis xxxii.

De capillis xxxiii.

De capilloz colore xxxiiii.

De diminutōe capilloz et caluitie xxxv.

De medicinis capilloz xxxvi.

De tincturis corp̄ xxxvii.

De barba xxxviii.

De membris officialibus. et primo de lacertis r̄ mu sculis. xxxix.

De cerebro xl.

De ventriculis cerebri. xli.

De pia et dura matre xlii.

De qualiter cerebrum sit principiu sensus r̄ motus volun tati. xliii.

De qualiter a cerebro nucha derivatur et per ea sensus et motus ad membra transfunditur xliiiii.

De vitis quibus cerebri purgatur xlv.

De oculis et eoz munimentis xlvi.

De p̄prietatibus oculoꝝ hominis xlvii.

De dispositione oculoꝝ xlviii.

De septem tunicis oculoꝝ xlix.

De phisonomia oculoꝝ l.

De auribus li. **D**e naribus lii.

De ore et labiis liii.

De lingua liiiii.

De varis officiis lingue lv.

De vna et amigdalis lvi.

De gutture lvii.

De pulmone lviii.

De corde lix. **D**e eodem lx.

De abuc de eodem lxi.

De qualiter a corde p̄cedunt arterie lxii.

De signis dispositōum cordis et pulsus lxiii.

De dyasfragmate lxiiii.

De instrumentis vocis lxv.

De instrumentis cibi lxvi.

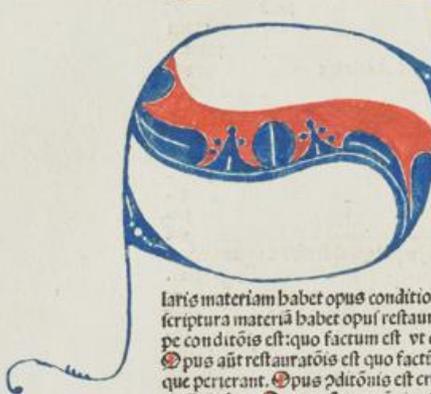
De dentibus lxvii.

De ore stomachi lxviii.

- De stomacho.
- De visceribus et intestinis
- De numero intestinox & officis singulox
- De epate et icote
- De ortu venax a icote
- De felle
- De splene
- De renibus
- De vesica
- De vrina
- De mēbris generatiuis: & pmo de testiculis
- De virga virili
- De matrice et vulua
- De lumbis et vmbilico & yllis
- De māmillis
- De lacte.
- De mēbris ppositis vniuersalib? & pmo d capite
- De facie et fronte
- De collo.
- De humeris & brachiis
- De manibus et digitis.
- De torace et pectore & ventre
- De lateribus & doiso
- De anclis natibus et coxis
- De genibus et tibiis
- De pedibus
- De pbsionomia membroz humani corpis
- De medicinis et humano corpe.

- lxxi.
- lxxii.
- lxxiii.
- lxxiiii.
- lxxv.
- lxxvi.
- lxxvii.
- lxxviii.
- lxxix.
- lxxx.
- lxxxi.
- lxxxii.
- lxxxiii.
- lxxxiiii.
- lxxxv.
- lxxxvi.
- lxxxvii.
- lxxxviii.
- lxxxix.
- xc.
- xcii.
- xciii.
- xciiii.
- xcv.
- xcvi.

De causa creandi humani corpis.
Richardus d sancto victore ili. excerptiōnū

Spiritus

quidem hūanus creatus est propter decem corp? autē ppter spūm mund? vero propter corp? ut ipse mundus seruatur corpore: corpus autē spiritui & spiritui creatori. Sa ne scriptura secu

laris materiam habet opus conditionis. Diuina vero scriptura materiam habet opus restauratōis. Opus nempe conditionis est: quo factum est. ut essent que nō erant. Opus autē restauratōis est: quo factū est. ut meli? essent que perierant. Opus pditionis est: creatio mūdi cū oib? elementis suis. Opus restauratōis est: incarnatio verbi cum oibus sacramentis suis. Op? cōditionis i sex dieb? factus est. Opus restauratōis nō nisi sex etatib? perfici potest. Sex autē sunt: cōtra sex: ut idem cognoscatur esse redemptor qui creator. Prīmū opus sex cōditionis factum est: ut stanti homini subisset. Secundū factum est: ut lapsum erigeret. Et sacra quidez scriptura ut ad matertiam suā tractatā dā cōpetentius accederet. Prīmū opus conditionis cōmemorat. Non enī posset rapationez hoīs sine eius lapsu: nec eius lapsum sine ipsius creatōe: nec eius creatōez sine totius mūdi conditōe declarare. Et ideo voluit pū opus cōditionis cōmemorare. Mūdo igitur creato: disposito: ordinato. q? ess? hūano corpore necessarium cōmodum frum: fecit deus hominem posse formem omnīū: dominiū vniuersoz: qui spūi tempe possessorioz: causa tamen prior: dignitate superior: inuenitur. Actoz. Animā qdem hominis creauit deus ex nichilo sicut & angeluz: corpus autē de materia p̄tacentē: scz de terra tūbea scdm iosephum.

De materia et loco et forma ipsius creatiōis.

Hormauit ergo: sicut scriptum est: oīs hominem in agro damasceno de limo terre: quātuz ad corpus. vnde & adam interpretatur terra tūbea sive terrenus. Erat corpus illud immortale: nō de conditōe nature: sed beneficio. s̄ne: Nam eius immortalitas erat sustentatā p̄ eum ligni vite. Erat itaqz potēs nō mori si non peccaret: qz qe ligno vite sustentaretur: & potēs mori si peccaret: quia ligno vite p̄uaretur: sicut & factū est. **I**sidorus in libro etimologiaz vnde cō. Corp? dictum est eoq? corruptum perit: solubile enī atqz mortale est: & aliqñ solūendum. Caro autē a creatōe est appellata. **C**ressum enim semen est masculi: vnde animalis et hominū corpa concipiūtur: ne & parentes creatozes vocantur. Caro autē ex quatuor elementis p̄pata est. Nā terra in carne est. Aer in anhelitu: humor in sanguine, ignis in calore vitali: habent in nobis elementa suā qzqz partem: cui quid debetur compage resoluta. **C**itrubius in libro tercio de architectura. Corpus hominis ita natura cōposuit: ut os capitis a mento ad sumā frontē et radices imas capilli esset decime partis. Item man? palma ab articulo ad extremū medium digiti tantū est. Ipsius autē oris altitudo tercia pars ab imo mento ad imas nares. Nasum ab imis naribus ad finem meduz supeliorz tātūdes: ab eoz ar fine ad imas radices capilloz frons efficitur. Reliqua quoqz membra suas habent cōmensurationes et p̄portōes qbus etiaz antiqui pictozes & statuarii nobiles vti magnas laudes sūt assecuti. Corpus autē centz naturaliter est vmbilic? Nā si homo colloca? fuerit supin? manib? & pedibus p̄ansis circūqz centz in eius vmbilico collocatū circūagendo rotundatiōem vtrozqz manū et pedū digiti tangētur. Item quadrata designatō in eo inuenitur. Nam si a pedibus imis ad summū caput mensuraueris: tamqz mēsuram ad manus p̄ansas retruleris: inuenitur eades: itudo vti et altitudo.

De dignitate et nobilitate hūani corpis

Augustinus d civitate dei libro xxiij. Am vero in ipso corpe qbus nob sit cum beluis mortali tate p̄mune: multisqz eoz reperiantur in firmis. quāta bonitas et p̄udentia creatoris apper: Nōnē ita sunt in eo loca sensū & cetera mēbra disposita: specielqz ipa & figura et statura totius corpis ita modificata. ut ad misterium aīe rōnalis se iudic? factum. Non enī ut animalia sōnis expertia: p̄na esse videmus in terram ita creatus est homo: sed erecta in celum corpous forma amonet eum q̄ sursum sunt sapere. Porro mira mobilitas q̄ lingue ac manibus attributa est ad loquēdū & scribendū: apta atqz p̄ueniens & ad opa artium plurimaz officiozqz complenda. Nōne satis ostendit quali anime ut seruiret itale sit corpus adiūctuz. Quāqz & detractis necessitatib? opandū: ita oim prium p̄uenientia numerola sit: & pulera sibi p̄uitate respondeat: ut ne scias: vtz in ea cōdenda maior sit vtilitatis habita ratio q̄ decoris. Certe ei nihil creatū videm? in corpe vtilitatis causa: quod nō habeat etiā decoris locum. Plus autē illud nobis apparet: si numeros mensuraz: quibus sterse cuncta connexa sunt et coaprata noscimus: sicut est tanta perplexitas venax atqz neruoz: & v̄sicerū secreta vitaliū qbus coapratio: q̄ armonya grece dī. tanq̄ dā organi extrinsecus atqz intrinsecus totū corpis cōstat. Qui si notū esse potuissent. in interiorib? qzqz v̄sicerū que nullū ostentat decus: ita delectaret p̄lertitudo rōis ut omni forme apparenti q̄ oculis placet ipsius mentis que oculis vritur p̄ferret arbitrio. Sūt vero qdā posita ita in corpe: ut s̄mmodo decorē habeant: non et vsum sicut habet pectus viriū: māmillas: sicut facies barbā. Sū puto facile intelligi: in conditōe corpis dignitates

[Marginal notes in a smaller hand, partially obscured and difficult to read.]

necessitati fuisse placat. Transitura est quippe necessitas...

De corporis eiusdem membris

Embria sunt partes corporis. Artus vero sunt quibus membra colligantur...

De varia membrorum diuisione

Membrorum quaedam sunt principalia: quaedam a principalibus orta...

est crassa coagulata circa humectum consistens. Articulus est ossium capitibus ad caput positio atque coniunctio.

De distinctione membrorum secundum convenientiam actionum

Liter quoque diuiduntur membra: prout signa fecit natura propriis actionibus convenientia...

duz sicut est petrosolum Tertium recte et sympos vocatur...

De ossibus maxillarum et menti

Mullas ossa cranio sunt conueta: que ideo de multis frustulis sunt...

De dentibus

Dentes sunt qdam quasi plantaria maxillarum et menti...

dicat: qd experimentum nobis demonstrat eos habere frus...

XIII

De ossibus dorzi

Ossa dorzi ab ossibus puppis capitis incipiunt: et vsqz ad vicinitates am protenduntur...

XIII

De ossibus pectoris et spicularum ac furcularum

Pectoris fundamentu supra dorzum est posituz cur concauitas est...

octo. digitoy manuū xxx. coray duo: femoy duo: ver
tebrarum ii. Veniculy duo. Lrurii radu iiii. plācay
ley. calcanei duo. A stranguli duo. Digitoy pedū xxx.
Dox qdā pposita sūt p capitis pūctōes tanq̄ iuicē
cōsuta vt capitis ossa. Quedam p simpbalism quādam
id est vnitatem vel cōglutinātōem: vt ea que facim cō
plent. Quedā p gompbōsim id est coartatōem: vt den
tes. Quedā p articulatōem vt lacerti a palato vsqz ad
coram. Quedā p inarticulatōes: vt cubitus manū geni
culi: plāce: digiti. Quedā p armoniā id est aptilimā cō
iunctiones: vt spondilia. Itaqz capitis ossa cōsuta sūt
quia in ferray modo facta atz i se cōmissa. habet autez
testa quinqz cōsūtōes: vnam. s. super frontem que dicitur
corona. Alterā i occipito q̄ dicitur recta. Tercia vero
retrotrium super ceruicem que dicitur lapdo vel lepido
Que autē circa vtrayqz tempora sunt crociste vel lippy
dozdes dicuntur. Facies habet cōmissiōes ix. vna scz
per medium et p oculos. Et per nasum iiii. et maxillary
quatuor. Per palatum vnam.

De motibus ossium **Constātin⁹ vbi s**

Ossium autē sicut dicitur est sup. qdam sunt solida
et immobilia. qdam autē non solida et mobilia.
Quoy motus aut mollis est aut dur⁹. Et opoz
vt alterius acumē sit intra alterius concavitatem: cui⁹
vies cō. autati inest quoddā obstaculū ad repellendum
acumē ictum. ne cadens et cōcauum collidens suā per
dat mobilitatem. Itaqz obstaculū quādā quāsi cartila
gine vestitum est: et similit̄r concavus. Quib⁹ inest hūi
ditas viscosa: vt lenius moueātur ossa. Atz qz vero in
extremitatib⁹ ligamēta neruosa qdā inducūtur: ne ex ni
mio motu ossa scūngātur. **Rasi i almaroze i pma pre**
Ossa condidit deus. vt p ea corp⁹ sustentaretur et recte
ficaretur. Et qz necesse fuit vna ptem corp⁹is aliq̄n sit
altera moueri: non vni t̄m os in corp⁹e fecit sed mlt̄a:
quib⁹ etiā diuersas figuras tribuit: vt ad id apta foret:
q̄ per ea fieri necesse est. Item quia necesse fuit qdam
corp⁹is q̄s cōiunctū. quādoqz sigillatim moueri: subie
cudam ea coniunxit: quā ex vnus ossis extremitate p:
creantur: et vā alter⁹ extremitate continuauit. hec subia
ligamētū vocatur. quod est corp⁹ albus dur⁹. non h̄is
sensum. Et itez qm ossa non mouentur ex essentia sua:
sed p motozem: igit motum patientū contigue fuerunt
eis a pncipio t̄ origine sensus et motus a cerebro cōca
uitates qdam que sunt nerui. qui t̄m nō per se: vt simpli
ces sunt: ossibus cōiungūtur: nisi p̄us cum carne et liga
mentis miscantur. Neruus ei si per se grandi membro
cōiungeretur. aut nullo mō aut debilit̄r ipm moueret.
Quāobrem neruus anteq̄ ad membz quod per ipsum
moueri debet perueniat diuiditur. et subtilis ac minime
partes carnis ac ligamēti in ipis diuisionibus p̄cedūt
et quod ex hoc toto puenit muscul⁹ vocatur. Post hoc
ex vna extremitatū musculi: qui scz est versus p̄ez men
bi quod mouetur. qdam substantia nascitur: q̄ corda no
miatur. Ipa est corp⁹ cōpositū ex neruo qui ad membz
dirigitur. et ligamēto quod ex osse orichatur. et est sepa
rata a carne q̄ erat in musculo: prenditur autē quousqz
breui extremitati membri q̄ per ipam moueri debz cō
iungatur. Igitur ex pata retrahitur qua muscul⁹ ad par
tem radicis sue retrahitur. corda fortis trahitur. et mē
brum cum vniuersalitate sua mouetur.

De medullis ossium **Isidorus vbi s.**

Medula appellata est eo q̄ madefaciat ossa. irri
gat enim et cōfortat. **Ex libro d naturis re.**
Medulla est supfluitas sanguis: vt dicit Gal.
in ossibus concavitare h̄bitibus. Unde omne aial abum
dans in sepo et sanguine: abundat etiā in medulla. Qd
maxie parz in pucris: in quoy ossibus inuenitur mult⁹
sanguis: et non pōt in medullā decoqui quia calor nō in

ualeat: qui possit decoctū sanguinem album facere: et i
medullam cōuertere. Est ergo medulla supfluitas sang
uinis ossa nutricentis. Medulla nāqz calida est et hūida
Ossa vero frigida et seca sunt. Proinde videtur q̄ me
dulla sit potius superfluitas ossium q̄ nutritium. Nā
et i ossibus animalū frigidoy mixta reperitur medulla: qz
calor ossium non p̄t in eis p̄nguedmez facere v̄l medul
lam cōsumere. p̄pter hoc et leo medullā non habet: qz ni
mio calore naturali p̄sumitur in ipso osse. Est itaqz me
dulla viuamentū ossium: vt ea fomentet et bumectet: ip
saqz semp mollificet ne frangātur. Nam motus etiā in
animali d̄ficat ossa: et arefacit nimis. Medulla: vt ait
Plinius: rubet in iuuentib⁹: alba est in senibus. Quidez
vero putauerūt nucham medullā esse: sed falsum est. hoc
eni negat Arestoriles: qd etiam patet ex hoc: qz nucha
quādam i se habet duriciem quā nō habet medulla: me
dullam autē non habent aquatica.

De cartilagine. **Isidorus vbi supra**

Cartilagines sunt ossa mollia et sine medulla: qd
genus auriculæ et nariuz d̄scrimen: et costaruz
extremitates h̄nt siue opcula ossium q̄ mouētur
Et dicte sunt cartilagines: eo q̄ leui attritu carent: do
lore aut plectūtur. **Begozius in mortal.** Cartilago
quidem speciem ossis habz: sed ossis firmitatē n̄ habet.

Constātin⁹ vbi sup Cartilago est teneritas quoy libz
setum ossibus assimilata d̄ qua iam dixim⁹ in ossium
cōpositōnibus cū quibus iungitur. Est et pectoris tene
ritas: et costay extremitas: et spocundria pars in ano
et in ancha: et in extremitatibus ossū acutoz: nariuz et
auricularum et gutturis: et cānalium pulmōis. Que oia
cartilagiola sunt facta ne forte t̄pererentur. quādo com
plicarentur. **Ex libro d naturis rex.** Cartilago vt di
cit Arestoriles propinqua est creatōi ossis: nec est d̄tia
nisi in mollicie et duricia. Itaqz sicut os nō cōsolidatur
post abscissionem: ita nec cartilago. hec ad flexendū ha
bitis: vt dicit Gal. viuamentū corp⁹is fuit: vt p ea facilioz
fieret ossū cōiunctio in pellicul⁹ et carminibus. si enī molle
cum duro cōponeretur absqz medio accideret ei passio
vehemens in percussioe: coartatōe: siue cōstricōe. et ex
eius casu super dur⁹ immediate.

De neruis. **Isidorus vbi supra.**

Nerui greca deriuatiōe appellati sunt quos illi
neura vocant. Aut latine vocatos neruos pu
tant. eo q̄ artū iuictōes inuicēz his liberat
id est ab inberendo. Maximi autē viriū subiam neruos
facere certissimū est. Nā q̄to fuerit d̄toroz: tāo p̄o
pens⁹ augetere firmitates. **Rasi vbi sup.** Neruoy
ortus aut a cerebro est: aut a nucha. Nucha vero a po
steriori parte cerebri egreditur: q̄ cerebri p̄anicul⁹ inuol
uitur. spondilib⁹ q̄s cooperitur: vsqz quo perueniat ad
os quod cauda nomiatur. Ab hac autē scz nucha p vna
quāqz duay spōdiliuz iuncturā. vni par neruoy exori
tur. quoy vni dextrozsum et aliud sinistrozsum tendit:
quousqz perueniat ad locū q̄ cauda nomiatur: a q̄ neru⁹
pari carens egreditur. q̄obrem impar d̄. Sunt autē illo
excepro. xxxi. paria: que a nucha exoriuntur. vū. scz a
colli spōdilib⁹ p̄cedentia. Duodeci a spōdilib⁹ costay
superioz. q̄ scz i pectoris recitūdie site sūt. Et v ab in
feriozibus costay spōdilib⁹. Tria vero ab osse superpo
sito renibus et alia tria ab osse caude: a cuius scz caude
sūmitate neru⁹ pari carens exoritur. a cerebro q̄s paria
septem egred iuntur: quoy siliter vnus dextrozsum: et ali⁹
sinistrozsum dirigitur. **Ex libro de naturis rex.** Ner
ui durā ac flexuosam h̄nt subiam et ad separādū diffici
lem. hi a cerebro oriuntur. et his ad inuicēz ossa cōiungū
tur. hoz itaqz viuamentū est deferre virtutes s̄sibiles et
motiuas a cerebro ad partes alias et totum corp⁹is ro
boxare per qd incedūt. Nullus autē est neruus in capite
bomis: sed in manibus et pedibus mlti. In locis ei oim

a cœca. Sunt 2 vene pectoris. 2 vene dyastigmati
 gena quoq; spatulosa cuius ramus fuit. Et ascellata cū
 suis. Arterie exteriores et ventres circumdantes. vena
 ossis ani. 2 vene exteriores ani. **¶** Et libro d' natu. re.
 Vene vt dicit Galien⁹ arteris assimilatur in aliquib⁹
 sed non hnt motū dilatariū vel p̄strictiōis sicut arterie
 vnde et quiete noiantur. hāz due p̄ncipales sunt: vt di
 cit Aristoteles: ille que a. s. corde p̄cedit: vna magna:
 alia minor. Physiici tñ dicunt q̄ ab epate ortum habent
 vne: he quidem due: vt dicit plim⁹: in proza 2 terga di
 scurrunt: sparlasq; ramos ferics p̄ alias minores omni
 bus membris vitalem sanguinem rigār: hinc ad omne mē
 brum istrumentale. sicut dicit Gal. due pulsariles veniūt
 que sup̄ficialiter in q̄buldā membris sentiuntur: vt cir
 ca iuncturas manū 2 in temporibus: et he d̄bitatem
 cordis ac validitatem p̄lexq; calefactōes etiā corporis
 ostendūt. Alie vero nō pulsariles desēit duo genera s̄
 gutnis: q̄bus membra irrigātur ad nature p̄suationem
 et corporis nutrimentum. **¶ XXXV.**

De arterijs.

Arterie sunt organa concava i longitudie exten
 sa nervoz: et in sui substantia ligamēta: d̄uer
 sas morōes habentia. he a corde origiēz ducit
 et ad hoc p̄positē sunt: vt Galien⁹ dicit: vt p̄ eas euenit
 tur cor a suis fumis: 2 respiret calor naturalis: ac d̄stri
 buatur sp̄s membris q̄ sunt post ip̄s: p̄pter participatiō
 nem et vnicatōes quā suscipiūt. he ergo inter nervos
 latent: sunt sentie sp̄s. **¶** Constan. vbi s̄. Vene q̄ vo
 cantur arterie necessarie fuerūt vt calorem naturalem a
 corde ad oīa d̄ferrent. he d̄ duob⁹ p̄ncipalibus compositē
 sunt in forma similes: sed in subia dissimiles. hāz interi
 ora p̄ latitudinem villosa sunt: quozq; subia dura est. 2
 quinquebus durior et grossior q̄ exteriora. Earz extrinse
 cus villosa per longitudies vadūt: 2 pauca per trāsuer
 sum. hāz ideo substantia mollissima est: q̄z duos motus
 hnt. vnus est in dilatando cū sibi sp̄m a corde trahāt
 mo quod cū exteriorib⁹ sit p̄ncipaliter per longū villosis
 Secundus est motus cōstringendi: quod cum interiori
 bus sit p̄ncipaliter p̄ latus villosis. h̄ per villā trāsuerisū
 adiunātur. his p̄ncipalibus sanguis retinetur qui a corde
 trahitur. vnde duriores sunt exteriorib⁹ ne forte ex mo
 tu rumpērētur. he autē vene a cordis inceptū similia cō
 caurire. Et hac ei due pulsarie procedūt: quaz minor
 p̄ncipaliter vnū molliozem h̄z: 2 hec vena pulsaria voca
 tur: q̄ ad hoc necessaria fuit: vt multū q̄ntitates s̄gūis
 sp̄s pulmōi ferret. et aerem exciperet quē sanguis d̄ars
 hec pulmōez ingreditur: ubiq; multiformiter diuiditur
 Altera vero parte maior ē: quā aristoteli vocāt oitibi
 Audacem vno dicitur. hec a corde ascendendo sumit
 in duas diuiditur: et itēz multipliciter subdividitur.

¶ Acor. Dec materia plent⁹ ab Aicēna aliūq; me
 dicis pertractatur d̄ qua tñ ad p̄ns d̄curatū causa su
 periedo. **¶ XXXVI.**

De carne. Sidorus vbi s̄

Caro sic dicitur est s̄ a creando est appellata: et
 est ex quatuor elementis cōpacta. Illā terra in
 carne est: aer in anhelitu: humor in sanguine.
 Ignis in calore vitali: hnt enim in nobis elementa suā
 queq; prem: q̄bus quidā deberet compage resoluta.

¶ Aristoteles in libro d̄ animalib⁹. Domis caro p̄ ceteris
 animalib⁹ mollior est: q̄m homo p̄ ceteris meliōz est tact⁹
 p̄mū ei instrumentū tactus ē caro. **¶** Costanti. vbi s̄
 Carnis species i corpe sunt tres: q̄dā ē scz nervus 2 cor
 die admixta lacere. id est musculus vocatur: de quo in
 membroz compositōe dicitur. In hui⁹ q̄dem lacertis
 maior est pars carnis. Quedam autē est caro sola inter
 duz 2 molle temperata: vt in coris. 2 i doctis et vter den
 tes. Illa quidez q̄ iacet in parte coraz extranea. d̄scen

tium sup̄ eā ossium est q̄si calcitra. Caro vero interior 2
 exterior docti duab⁹ ex causis necessariā fuit. Interior
 namq; calefacit interiora: q̄ propter naturalēz nicha fri
 giditatem et ossiū nervozq; sunt frigida. Alia cū est p̄
 cautatis nervoz ascendentiū: arteriazq; descendentiū
 recreatio matia: ne forte rūpentes deficiant in via. Ca
 ro docti scz exterior defensio sui est ab exteriori aere: et
 cōcauritis spondiliū 2 costaz recreatio: caro iter den
 tes firmat coruz radices: nutrens eos vt sint stabiles.
¶ Tercia species est caro glādosa q̄ diuiditur in tria: q̄dā
 enī humectatōem bonā ac iuuatēz generat: q̄d testiculi
 māmilleq; faciunt. Et glandes quē subius linguā sūt:
 b̄nditatem etiā ori 2 lingue attrahunt: ne nimia siccita
 re torpescat ad motum. Alia vero glandosa aut loca re
 plent vacua: aut venaz nervozq; sūt fomenta: qualia
 sunt i ventre posita: et ea q̄ vocatur moza. 2 q̄ ventricu
 lozum cerebri sunt media. Sunt etiā glandosa q̄daz ce
 pulsum a mēbris b̄nozem recipientia: q̄les sunt in ascell⁹
 et inguimb⁹. Post auriculas et in collo. Glandosa enīz
 ascellaz expulsa recipiunt a corde. Inguinis autēz ab
 epate: colli vero et post auriculas eiecta a cerebzo. Glā
 dosa quidem ideo mollia sunt: vt cetera sup̄ ea suauis
 quiescāt: v̄ si forte aliq̄ duricies obuter eis ad hec mol
 lia refugiant. **¶** Et li. d̄ na. re. Caro fragilis est corru:
 priom p̄na: mollis: 2 delicata. Meliōz est illi: d̄positō
 q̄ nec est macilentā nimī: nec feda pinguedine. Proba
 tio h⁹ est debita et moderata membroz repletio. Hui⁹
 pinguedo circa vmbilicum 2 vna cernitur. Probatō h⁹
 est q̄ copus h̄ s̄lificat: h̄ vt cōtrarietatis dolorēz
 cito sentiat. D̄ortificatōis autē nota est q̄ punctōib⁹
 nō mouetur. Carnis iuuamentū: vt dicit Gal. est vt ri
 mas impleat: 2 ramos connectat. hec in cōplexionibus
 et colorib⁹ suis diuersa in diuersis membris reperitur:
 sicut alba in māmillis: rufa siue r. sea in pulmōez: rubicā
 da in corde: purpurea in epate: 2 igrā v̄l subnigra i sple
 ne. Et alba quidem m̄bra albificat materias quas p̄ter
 tūnt. Dicit est in māmillis lac: 2 in matrice oua v̄l semē
¶ Rasy vbi s̄. Carnes multe ac dure grossum sensum
 et intellectum d̄clarat: lenes autē bonā naturam 2 intel
 ligentiam signant. In maxillis q̄dez mult: rudo carniū
 et in genis paucaitas significat cōplexionis b̄nditatem
 Caro maxillaz grossa demonstrat grossaz hoīs naturā
 Tympora vero inflata 2 vene arteriarū grosse signāt
 irascibilitatem. **¶ XXXVII.**

De sanguine. Sidorus vbi supra

Sanguis ex greca etymologia nomen ducit.
 eo q̄ vegetetur 2 sustentetur 2 viuat. Item san
 guis latic vocatur q̄ suauis sit. An̄ et homies
 quibus d̄natur sanguis dulces 2 blandi sunt. Sanguis
 quidem est d̄s in corpe est. Effusus vero cruoz d̄: eoq;
 decurrat: v̄ ab eo q̄ currendo corruat. Itēz cruoz a cru
 delitate vocatur. v̄ 2 crudelitas dicta est: et crudus.
 S̄gūis autē non est integer: nisi in iuuenib⁹. Nā dicit
 phisici minui. scz sanguinem p̄ etatem. v̄ in senib⁹ tre
 mor est. Est autē sanguis dulcis: humid⁹ et calidus. v̄
 et eos q̄bz d̄natur facit b̄nuolos simplices: moderatos
 blandos cusebios: seu planos. pprie autē sanguis anime
 possessio est. **¶** Auicenna vbi s̄. Sanguis homis 2 s̄
 guis porci siles sunt i omni re: sicut 2 carnes amboz
 ita vt q̄dam vendiderit carnē hoīs p̄ carne porci: latuit
 donec in ea inuenti sunt digiti hoīs. S̄gūis tñ porci d̄
 bilioz est virtutis sanguis homis. **¶ XXXVIII.**

De pinguedine et zirbo. Sidorus vbi s̄.

Ruina est pinguedo cuti adhaerens. Pulpa ve
 ro est caro sine pinguedie sic dicta: eoq; palpus
 resilit enī sepe. h̄ac pleriq; et visū vocant: ppf
 hoc q̄ glutinosa sit. **¶** Costanti vbi s̄. Pinguedo est
 res humida: q̄ maxime sup̄ pelliculas inuenitur: et loca

albuginis oui mensura miscetur. atq; cum eo facies innungatur. Color deniq; cutis conuertitur ad nigredinem...

XXXII

De vngulis et pilis. x libro de natura reum

Unguum creatio est vt cooperiat extremitates digitorum. hinc aut creatioem mediam inter os et cartilaginem...

XXXIII

De coloratione cutis. Quod si in cute coloratio non sit... De vngulis et pilis. Nulli tñ aial est tam multorum pilorum...

XXXIII

De capillis. Isthodorus vbi s. Capilli dicitur quasi capitis pili facti vt decorum pñent...

pedunt. Cefaries autem a cedendo vocata est. Ideo tñ virore est. vix enim totum esse deat: mulierem si decet...

XXXIII

De capillorum colore. Arestotiles vbi s. Color capillorum diuersificatur in hoie: pterq; albedo q; accidit eis...

XXXV

De diminutione capillorum et caluitie. Ancenna vbi supra. Capilli qdem nascit ex vaporis suo qñ coagulantur...

a femina: et est magna in viris calidis: pua in frigidis.
Menti rous circutu vsqz ad genas r colli prem vsqz
ad aures occupat: q si vir testibus videtur. pui d bar
ba cadent. r vir ille frustratus audacia femine? appebit
sum et fete q barba hnt sup? h est signus calous i eis:

De membris officialibus. et primo de lacertis siue musculis.

Deo de p silibus membris. i. simplicib: scetur
de copositis q officialia dicuntur. hec ar vniuer
salia sunt: vt caput man? pedes. aut picularia
id est viueralia pres: vt lacerti l musculiqm et ipsi copo
siti sut et carne et neruis ligamitis r pamicul. Caput ar
et lacertis sibusqz membris ppositu est. Itaqz de ppo
sute lacertoz. i. muscloz sumam? exordiu Muscul? d
carne ppositu neruisqz et ligamib? atz pellicul? veltur
ac sup ossa ligatur ligamib? ab ossib? ipis pcedentib?.
Nerui etenim a nucha a cerebro exiutes ad lacertos: cu
ad supiorum ventu? extremitatem: i lacertoz musclur
conferunt. Ab ossib? qz q muscul? supposita sunt exiit liga
menta: q cu carne et neruis se cofundit: et bis q corp?
conferunt: qd lacert? d. Ab inferiori ar extremitate mus
culi exiit nerui cu ligamitis: q qm misclur corp? effici
unt: qd corda vocatur. Corde qdem et nerui necessarij
snt cu mo? volitanti. Corde niaz exiutes muscl? extre
mitates. extense ligat? sibi pcarbenata: qz ca facta est
muscul? Cu ar necessari? est sibi mor? lacertus i ortu
nem sui retorquetur. cum quo corde ita fortiter trahitur
vt sibi cocarbenata moueatur: r lacerti pre? reduca?
tur Si ei volas manus iterio moueri lacert? ad eod
inter? replicatur man?. Si vero exterior dilatarur: ma
nus et reclinarur Omis aut lacerti qnqz modis sunt di
uersi. i. in pitate: figura: situ: loci: copositioe: et cordaz
ab eis egressioe. In pitate qz qdaz magni sunt: vt ma
iora sibi sicut coze p col possunt moueri: qdaz vero pui
vt palpebray lacerti. r illi p qz mores pedu mouentur
digni: qui testante g al. tante sunt puitatis vt vir incu
antur ab anatomico. Snt et qdam siales: vt snt ventres
positi: qui ventri r intestis necessarij sunt in digestiois
expioib?. Per hos etiaz calefit stoch? in adiuuar? ve
sic ad expellenda vrima. Proficiunt qz punitati? i feru?
exclusioib?. et ab eis d r astragula uiuatur. cum pectus
expimtur: vt vox siue flat? rapiatur. In figura qz sunt
quidaz triangli sicut lacerti pectoris. Alii rotundi sicut
circuadates vellic? et anuz. alii qd r anguli: sicut sup ven
trem positi. alii longi: sicut illi duo snt ventres suspesi. Et
snt lociqz q recto motui sunt necessarij. snt membror lo
gitudinem sunt efeti. Ex ppositioe vero diuersitas est la
certoz. snt ventres ei locatoz: quoz caro neqz neruis ne
qz ligamitis cofmfectur tñ in eoz extremitatib? cord lo
hidatur. In cordaz egressioe distictudo videtur: qz qns
a lacertis duob? l trib? vna sola corda egreditur: sicut
illa grossa q ad pedes p tenditur. maxis ei membris vn?
lacert? si sufficere. ob h a duob? exiit vt tactus fortior sit
vt si vn? deficiat: al? medietatez sua suppleat. Contra
vero alii snt a qb? due corde vl tres l etiā plures exiit
sicut d medio i cruris pza posito. Ab h eni totoiqz ma
gn? est qmox corde exiunt: et ad qmox pedu digitos ten
dunt. Lacerti vero omis in qruoz diuiduntur ptes Alii
niaz caput et collu mouent. alii gulam r guttur sibusqz
vicina: q sunt voluntarij mor?. alii spatulas. alii manū
alii pectus. alii ventres. et ei? vicina voluntarij motus
hnta. alii vero pedes et alii coras. Dec quoqz singula
diuiduntur multipliciter r sunt i toto coze musculi siue
lacerti numero. d. lxxxi.

De cerebro. Et libro de anarhomia

Cerebr? est membz fm quosdam calidum. scdm
quosdaz frigidus. fm omes hntum. sibile. mol
le. albus. cum rotunditate oblogum. mtem hns

de spiritib? r mtem de medulla: duabus pellicul? obuolu
rum p ia matre scs et dura mte: cranco r cute cooprum
tribus cellulis distictum. Humidu qdem vt defacili su
scipiat impssioem. Subtile vero ppter opatdes ale sub
tile. s. ymagiatdem. r omes. memoria. Adolle quoqz vt
cito impssioi cedat. Et album: vt diuersas formas susci
piat. Rotundum vt mobile sit. Oblongum vt mor? eius
spatus sit. Multum hns de medulla et spiritib?: vt bis
mediantribus opatdes aniales fiant plenus. Duabus
o buolutum migringis iterius: vt ipm a duricia cranci
defendat. Quicq. vbi s. Cerebr? sibi creata e frigida
et humida. Frigida qdem: ne ipm inflamet multitudo q
aduenit ei ex fortitudine motus neruoz: r passioibus seu
suis ac motibus spūs in alteratōibus ymaginatis: co
gitatiuis et memorialib?. Et vt in eo rpetur spūs a cor
de egrediens. r ad ipm penetrans in duabus venis ab
eo ad ipm ascenditib?. humida vero vt motus cum si
siccet. r vt eius figura bda sit. Creatum est etiā leue: vt
sit pique. et vt nutritum qd neruis gdatum duris tri
but. bonum sit. Nerui eni ex cerebro et nucha oriuntur
Dicit ar galien? causaz lenitatis esse. vt ei? figura bda
fiat. et ipi? alteratō cum imaginatōib?: qz leue facilius
suscipit alteratōes. Cerebr? diuiditur in subiam velati
uam et in subiam medullarem. r ventres in ipso spiritu
plenos. Nerui vero sunt qst virgulta ab ipso pcedentia
nō tñ sunt pres ipius pzie. Constantinus vbi s.
Cerebr? omib? aliis sibus dignus est ac nobilitas qz
materiale fundamentus est in boie: vt potestas ronal? anie
ualeat ad actualia pcedere. Qd etiā in excellentiōi pre
positū est oculoz: ca: sicut ei hō motū aliqd diceretur?
ad altiora loca p greditur. vt larō? prospectui visus def
sic natura mirabilis in arce supiori locauit cerebr?: vt
q sibi supeditat exterior vis? discernere valeat. Cerebr?
ergo est corpus album et tñ sūguine humidus. Qd ideo
sit vt cito imutetur in naturaz sentienti. Diuiditur ar
in duas partes pncipaliter. i. in pzoa r puppis. Quaz
vtra est grossior cerebri pellicula q inter eas duplicatur
Pzoa puppi maior est et mollior. mag? qdem est vt ab
ea procederent nerui siales q sunt septem pes. Pup
pis vero minor est: qm ab ea pauci nerui pcedunt.
Itaz cuz a pza nerui siales exiunt hāc emoliri optuit
vt nerui sium cito riperent: Puppis vero dura est: vt
facilius dura paciatur. Ray vbi s. Cerebr? fecit de
us vt ess? origo spūs et voluntarij motus ab ipso produ
xit ramos. i. neruos q membris pnuantur. r dar eis sen
sum et motōis modos. Est etiā cerebr? fm gal. ymagi
natōis et cogitatiois ac memorie fundamentum. Cxli

De ventriculis cerebri. Constan. vbi s

Magmatō qdem in duobus ventriculis ateri
oribus perficitur. Cogitatio vero in medio r i
posteriori memoria expletur. Cerebruz tres bz
cocautares q vocatur tres ventres In pzoa siquidem
duo ventriculi sunt: a qbus aer p nares egreditur atz tra
hirur: et a qbusda exiit vox a cerebro. In eisdem quoqz
spirit? vitalis i naturā mutatur animalis. Ab his rur
sus duo capita egreduntur duobus vberib? assimilata: q
bus odoratus efficitur Buos qdem oportuit inesse pze
ventriculos a qb? singul? exiunt nerui singuli. vt si vn?
paretetur alterius iuuamntum subintraret. Puppis ar
ventriculus vn? est ad quez accedit spūs animalis. cum
in duobus alit? rulus murat? est pzoa ventriculis: quo
mā hi viā hnt perforatā. vn? spiritus animalis trāscar ad
ventriculum puppis. Necessarium fuit vt duo pzoa ven
tricularū ungerentur puppi ventriculo. vn? b? vie pforatō
riam ventriculoz est cōtinuatō. Sed via hec arēq? ad
puppim ventat in cundo qdaz speciosa raperit vbi duz
dilatatur qruis ventriculus efficitur. q id rotundatur
ut maior spiritus qruis suscipiatur: r ne facile pacat.
hnt? ventriculi pncipium est qdaz corpus glāde sumi:

de motu auferatur. Nucleo vero si superuenit membris illis auferetur: quibus nervi ab illa parte nucleu pcedentes coniunguntur. Cerebrum est quasi fons sensuum et motus voluntarii. Nucleo vero quasi flumini magni ab eo manans. Porro nervi ab illa pcedentes sunt quasi riuuli parui de flumine exeuntes. Sed cum fori aliqđ impediuntur acciderit: commune erit. Riuulus aut si euenerit: propriis locis nocebit. ad que ipsi riuuli dirigitur. Ideoq; medicis scire peritiale est: unde quisquis nervi ostendat. et ad quod membrum dirigitur. Unde galienus quene a qui de mula ceciderat: et ex vniu spondilibus leuone digitos articulare: et medicu duriter mouebat. arx medicis emplastra digitis superponentibus nullum ex eis inuicem sentiebat. in breui sanabat: vñ eadem medicamina spondilibus a quibus ad pforas digitos nervi protrudebantur superpositi. Nervus quidem i principio sui certus a cerebro vel nuclea sunt valde molles: ipsiq; cerebro vel nuclea similes. Cum aut magis elongari ceperint: induratur. donec perfectam nervorum formam suscipiant. Ipsi sunt instrumenta ac vie per que sensus et motus omniu membrorum transfunditur. Unde si ex trasverso incidantur: aut sius aut motus membri aut vtriusq; destruitur: ad quod ipsa dirigitur. Nuclea quoq; si constringatur: aut ex transfuerso incidatur: sensus et motus omnium membrorum quorum nervi a locis qui sub ipsa sunt incisione procedunt auferunt. In longitudine vero siue nuclea siue nervus incidatur no multu nocebit.

XLV. De rebus quibus purgatur cerebrum. Constituntur vbi supra.

Opus aut cerebri superfluitas aut est subtilis ut est fumus. Aut coagulata vel grossa. Fumosa eni superfluitas a toto corpore tendit ad capitis suprema. Vñd craneu capiti superpositu habet quedam ossa ferre similia: quidamq; vacuitate habentia. vñd fumus ille creat. Superfluitas autem grossa et coagulata petit inferiora: cui expellende natura fecit duo foramina buccam scz et nares. dura namq; mater super nares perforata: quasi quoddam colatorium huic superfluitati exhibet. Similiter et duo narium ossa dura matre supposita sentitur esse perforata: vt inde superfluitas creat. et status ab exterioribus introeat. horum autem ossium foramina sunt multiformia. Alia namq; recta: vt emittit cerebri digesta. Alia vero rotularia arx trasuersa ne frigidus ac nocuus aer ad cerebri introeat subitus: vel ne dura corpora sicut puluis subeant ab exterioribus. Quedam autem ex toto lata ad flatum recipiendū sunt facta. Superfluitas a bucca emittenda per duo egreditur loca: ad interstitio pupillae et pte pte trasuersu vsq; in primam viam descendente. Hec via quanto plus descendit tanto magis se rotundat ac stringit: cuidam postea iugenda glanda: q; scaua et rosida sic spera vicina est ossi colatorio simili. Hec autem os superpositus est palato. Conuulsitas hec embo vocatur. quia sicut vinum per embonem ita superfluitates nostre grosse p eam influunt.

XLVI. De oculis et eorum munimentis. Isidorus vbi s.

Oculi vocantur: siue quia eos regimta cilioy occultant: nequa incidentis iniurie offensione ledantur: siue quia occultum lumen habent. ad est secretum vel intus positum. hi in ter omnes sensus anime viciniores existunt. in oculis enim omne mentis iudicium est. Vñ et animi perturbatio vel bilatitas in oculis apparet. Idem et lumina dicta: quod ex eis lumen manat: vel quia ex intimo sui clausam teneant lucem. Aut et trinu: cuius accepta visus preponendo refundant.

Pupilla est medius punctus oculi in quo vis est videndi: vbi quia parue imagines videntur nobis. ppretea pupille appellantur. Nam parui pupilli vocantur. vocatur autem pupilla q; sit pura atq; impolluta: vt sunt puellae. Abfici dicunt eadem pupillas quas videmus in oculis mortuos ante triduum non habere. qui: bus non visus certa est desperatio. Circulus vero quo a pupilla albe partes oculi separantur discreta ingrediuntur: corona dicitur. q; rotunditate sua ornent pupilam: vel ambitum pupille. Palpebre sunt sinus oculorum a palpatione dicte: quia semper mouentur. concurrunt enim inuicem vt assiduo motu reficiant obrutum. Munitae sunt autem vallo capilorum: vt et aperta oculis si quid incidit repellatur: et somno puenientis tanqm inuoluti quiescant latentes. Cilia sunt regimta: quibus cooperiuntur oculi. Et dicta cilia: q; celetur oculos te guntq; tuta custodia. Supercilia dicta sunt: quia superposita cilioy. Que idcirco pilis vestita sit. vt oculis munimenta pcedant: et sudorem a capite desluentem depellant. Intercilium vero medium est illud sup cilia quod sine pilis est. Bene sunt inferiores oculorum partes vnde barbe inchoat. Nax grece genos: barbe: hinc et gene q; inde incipiunt gigni barbe. Malle sunt eminentes sub oculis partes ad pfectionem eorum suppositae: vocate autem male siue quod infra oculos propicient in rotunditate que greci mala appellant: siue quod sunt supra maxillas. Maxille per diminutionem a malis dicitur. sicut patillus a palo. carillus a talo. Mandibule sunt maxillarum partes. Rax in almazore secunda parte. Supercilioy multitudo signat cogitatioy et stulticie multitudinem: loquelam quoq; sedam et grossam. longitudo vero arroganti et verecundiam. Que autem inferius descendunt a parte naris: et superius eleuantur a parte tympanis inuerecundiam simul et beatitudinem. Inferiores quoq; palpebre tumores habentes epatis inuunt debilitatem.

XLVII. De proprietatibus oculorum hominis. Ex libro de natura rerum.

Oculi sunt pars corporis preciosissima. Nullusq; in eo membrum est frigidum et humidum. Nisi oculi et cerebrum. Oculi in homine sibi appropinquat secundum magnitudinem ipsius: plusq; in ceteris animalibus. Ambobus oculis appetit: vna videndi via vtriusq; dirigitur: ne vnus aliquid vidat quod non alter. Alus autem secundum humorum malitiam que in videntur est: inficit subiectam materia: adeo vt si mulier menstruata continue speculum aspiciat: ipm qsi rubigine quadam inficiat. Magna dubitatio vltim obducit: sicut morbus caducus. Nec vident patentibus oculis. Post annos viginti multus restitutus est visus. Restoriles vbi s. Non est autem oculorum varietas nisi in hominibus: et in equis. Oculi pueroy apud generationem virides sunt. Deinde mutantur in eis secundum naturam vincentem. Oculi equorum inter alia multa sunt diuersi coloris: et forte vnus oculus erit glaucus. Alus ei contrarius: quod no accidit in alus animalibus preter homines. Causa glaucitatis oculoy in pueris: quonia ista membra eis sunt debilitata qm alia. Et glaucitas oculoy non est nisi quedam debilitas eorum. Similiter causa varietatis oculoy in homine: et in equo scilicet vt sit oculus vnus hominis vel equi glaucus et alius non. eades est cu illa. q; homo tantu et equus in senectute canescunt. Nam canities est quidam modus debilitatis humoris in cerebro: et paucitatis digestiomis: et similitudis glaucitas. Cu ergo natura fuerit debilis ad decoquendum quod est in vtroq;: et decoxerit quoddam et quoddam no. Hinc accidit: vt quidam oculus sit glaucus: et quidam no. homo

claudit oculum plus omnibus animalibus: quia tenuis est corium. **S**up palpebram enim est corium corinense: et ob hoc non consolidatur palpebra neque spiritum: quia sunt corium sine carne. **P**linius libro vnde dicitur. **H**ominum tamen oculi tamen diuersi sunt in colore. **E**teri autem in suo cuiusque genere similes. **E**t equorum quibusdam glauci. **I**n hominibus autem sunt numerosissime varietatis atque differētie. **G**raues modici parui. **P**rotrinentes. **H**ereticæ alii concernunt longinqua. **A**lii nisi prope admota non cernunt. **N**am tyberio celeri in tenebris clariores fuerunt. ita ut expergefactus noctu paulisper tanquam clara luce conuerteret omnia. paulatim tenebris sese obducens. **D**iuo augusto equorum modo glauci fuerunt. **I**n ludo **C**æsi principis viginti gladiatorum paria fuerunt. in his duo omnino fuerunt qui contra cōminatōnes non commuerent. et ob id inuicti tante hoc difficultatis est hominibus. plerisque vero naturalis est: ut mutare non essent: quo pauidiores accipimus.

XLVIII.

De dispositione oculorum

Quia operatio ad corpus est quasi specularioris ad exercitum cui cōuenientior est locus altus. **C**irca autem visus et materia spiritus visibilis a cerebro procedit ad oculum per viam duorum nervorum cōcauorum qui per anastomiam notati sunt. **L**unares nervi illi cum pāniculis sibi locatis ad orbitam descendunt: et dilatant exercituras cuiuslibet eorum ac repletur et aptatur: ita quod comprehendit humores qui sunt in pupilla. **C**onstantinus in libro de oculis. **C**ompositum membrum propriam habet acroem ad quam est: quia cum vna suorum partium operatur. ceteri vero illi operanti misceantur. **S**ic et oculi multis diuersis quod partibus compositi sunt. visus tamen non fit nisi cum vna illarum scilicet humore qui dicitur crystallus. **E**t autem crystallus humor albus et lucidus: non omnino rotundus sed aliquantulum planus in medio oculo locatus. **A**lbis quidem et lucidus: ut cito varios colores suscipiat: sicut clarum vitrum. **R**otundus autem cito paritur. **O**mnis enim forma rotunda non cito paritur propter suos angulos. **P**ua tamen et latitudo facta est: quia si omnino rotundum daretur: iocino instabilis esset. et lumen accipere non possit. **I**n medio autem locatus: ut cetera presubministrant. **Q**uorum quidam eum defendunt: quedam adiunt. hoc humore profero lumen visuale amputatur: sed aqua ab oculo ablata: mox lumine reparatur. **Q**ui autem vult oculos naturam scire. cerebrum sibi oportet cognoscere naturam a quo visus procedit. **E**t enim cerebrum initium et fundamentum solum et volūtariū motus atque regitue virtutis. **I**dem in parte tegni in tertia parte. **O**culi sunt instrumenta visus. duo autem sunt: ut vno forte patiente alter possit ministerium suum explere. **S**unt autem vniuersi quod decem efficiuntur cause. tres scilicet humoros. et vni. tunice. **N**on tamen hec omnia visum faciunt: sed vna tantum. **S**olus enim humor crystallus vocatur est instrumentum visus. **A**lia vero omnia sunt et inuicem. hic aliquantulum est rotundus: ut non facile paritur. **I**n superficie vero aliquantulum planus: ut rem sciendam melius recipiat. **N**am si penitus rotundum daretur: non bene sensui repperiret. **O**mnis enim rotunda res in latera sua relicta instabilis est et non firma. **L**arus autem est et lucidus ut crystallus. ut in oppositos colores cito transferatur. **I**n tunice sitis medio ne vndique careat inuicem supplemento. **H**umor clarissimus qui et gelaydon dicitur: est retro sicut vitri liquor: ut cum munitur vel nutriat. **L**um enim membra nutriantur sanguine qui a crystallo se demouetur. vitreum humor fecit natura: qui sanguinem suscipiat: et in eius essentia vertat: et mutatum ac depuratum ad crystallum mutat clarus. **A**lius humor ante crystallum locatur. ut ab aere detur: qui clarus et albus albuginem cui assimilatus. et enaygasdos vocatur. **H**uius albus est inuicem: ut a crystallo

de aspeze tunice remoueat tactum. hi sunt ergo tres: humor vitreus scilicet crystallus et albugineus.

XLIX.

De septem tunicis oculorum

Eptem vero tunicarum tres ante euagaydon: et tres locantur post gelaydon. vna vero subtilior est sita inter euagaydon et crystallum. **S**uo si quidem nervi cōcaui a cerebro venientes ad oculos in exitu sui duobus induti sunt pāniculis cerebri: quod exiit cum ad oculos ossa veniunt. **E**t dum dilatātes se extendunt: circūdat eos tela venarum et arteriarum a pia matre exeuntium. **I**taque vena et arterie ibi cōdexte retbe vocantur et retibus similitudine. **C**uius inuicem est ad crystallum visualem ferre spiritum. venis autem et arteriis vis conficitur sanguis humori vitreo subministratur. **N**am vitreus humor et crystallus cum venis et arteriis careat sanguine sibi suggendo attrahit. a retibus quidem vitreus et a vitreo crystallus. **A**mbos vero nervorum pāniculi sunt a duabus matribus ipsius cerebri. **Q**uorum subtilior retbe opit et iungitur cum ipso vbi retbe coniungitur crystallus: quod fit ut retbe venis nutriatur. calor vero naturalis ex arteriis datur. **H**ec tunica sicut et nix vnde processit secundum vocatur. hanc velat grossior pellicula que ad hoc necessaria fuit: ut oculis ligaret et ab offe defendere: hoc sunt ergo tres posterioris tunice scilicet retbe secundum et dura. **T**rium autem anteriorum prima que post predictas est quarta velat albuginem oculi lenis in antea. intrinsecus autem villosa: colorem habens medium inter nigrum et venetum. vnde et vitrea vocatur. a secundum vero egreditur. huius triplex est inuicem: nam et comæ nutrit. vnde multis venis abundat. et ipsam a crystallo de diuidit: ne duricia sua illi noceret. vnde humidam eam esse oportuit. **T**ercio nigredine sua spiritum visibilem cōcauatur. ne per aera dissipatur: quia nigredo naturaliter lumen sibi congregat. **A**lbedo vero dispergit. **I**n quidam visu deficientes propter splendorem nimium paululum claudunt palpebras oculos: ut visus ad vitream refugit post modum amplius egreditur. **B**edit itaque natura sapiens dotes nimium in hac concauatur vitrea: que etiam est pusa ut spiritus extens ab ea re illico sensu percutat. **E**t etiam villosa: ut aqua descendentes ad oculos cobideat. **Q**uinta dicitur comæ: corium subtile et albo simillima. dura solidat: et alba: ex multis frustulis composita. **A**d hoc quidem necessaria: ut crystallus edon ab extrinsecis accidentibus custodiat. **C**lara est et lucida: ut visuales spiritum exte phibeat. **D**ura vero quia subtilissima esse oportebat. **S**exta dicitur conuinctua subtilis et alba in oibus oculi lateribus solidata: si operiens comæ sed circūdans. hec est illa albedo que videtur in oculo et exit a pāniculo qui intercutaneus superpositus est cranio. **H**uius vitritas est quod vndique oculi ossibus circumligat et lateres operit. quibus mouentur oculi. he sunt ergo tres tunice albugini ante posite. **S**eptima vero subtilissima: albis sima et nitidissima que albugini supposita prem illas tantum operit quam vitreus humor operendam dimisit. vocatur autem aranea retina: eo quod est illi simillima. hec est quæ in oculo videtur: quando speculatus conspiciuntur: quod fit ex nimia claritate et lucidissima: lo bitione.

De phisonomia oculorum

Razi vbi supra. **O**culi magni significant pigritiam maioremque stultitiam: sed minorem maliciam. **O**culi foris prominentes inuicem dicitur. et loquacitates: et solitudinem. **I**n profundo vero positi calliditatem atque decentiam. similitur et i corporis longitudine positi. magni ac tremuli pigritiam et libidinem. **P**arui quoque et tremuli ac vari libidinem et iracundiam. **O**culi vari vel vridi des hominem malum et latronem signant. **O**culi coloris

de aspeze tunice remoueat tactum. hi sunt ergo tres: humor vitreus scilicet crystallus et albugineus.

De gutture
Constantinus in panthegei tertia parte.

Guttur est spacium meatus anbelis? et cibi. Ex eo sunt additio que est vna. et due amigdale.

Constantinus vbi sup. Guttur est extremitas canalium pulmois. cuius duplex est iuuamentum: maius et primu vt aerean emittat: et flatus trahat. Secundus propter vocem. Aer eni trahitur vt corpus naturali calore refrigeretur. Expellitur aure vt nos dupliciter optulerit: vel vt fumosa supfluitas a corde expellatur. vt vt materia vocis efficiatur. bis ergo duabus ex causis compositus est canalus pulmois: qui etiam ex multo frustuloz concaubentatione ligamentis constrictus est: vt dilatare possit et stringi: que duo attinent voluntario motu: qui nunqm nisi ex concaubentationis membris potest fieri. Huius substantia cartilaginosa est et dura vt cum exit ventus fiat vox clara. Raucitas eni vocis ex humiditate fit canalus pulmois huius superioris extremitas gule vicina que guttur appellatur canalibus omnibus pulmois durior est: et ob hoc ipsa est instrummentum vocis. Fit autem guttur ex tribus cartilaginibus maioribus. primum est anterius: gibbosum et ceterius concavum in inferius. Secundum priore maius est: et retro iuxta os stomachi locatur. vt suppleat quod prius deficit. Tertium vero tanto secundo minus: quare secudum priore maius. Secunda cartilago vbi tertiae coniungitur: strictior est fundamento. quod rdo necesse fuit: vt fundamentum in pulmone latius esset gulari gutture.

Tercia vero tantam habet concaubentationem ex parte vice spiritus: vt ex haruz trium compositione canalus red datur similis fistule: per quam possit aer ad pulmoem transire. Tercia secundas quasi equitatur: que epyho assimilatur: duo habens concaua. Que duo secunde intrat frustula quasi concaubentata: et hoc vt hac concaubentatione guttur claudatur et appetatur. In ipsa quoque cartilagine capbum assimilante est os vnum duas furdas habens: per quod collu extenditur. Concaubentatio gutturis per quam aer intrat et exit: habet corpusculu quoddam: quod assimilatur lingue fistule: cui nichil in toto corpore reperitur simile. Compositur eni glande: pelliculis et pinguedine. vocatur autem gutturis lingua siue carbarata. et est primam vocis instrumentum: quia nisi claudatur impossibile est vocem esse. Nam si via gutturis aperta est: aer paulatim exit: quod formande voci contrarium est. Sed fit tantus quidam flatus: si tenuiter ecreat parvus. si vero fortiter magnus. Cum autem vox formatur subito de corpore multus aer egreditur: cuius via primu a largo venit ad angustum: et post paulatim egrediens angustatur et dilatatur. hec ergo gutturis carbarata ad constringendu flatu fuit necessaria: non vt intus et toto contrahatur: sed in emissionem vocis vtriusque constringat latera: et cum costis lacertos et plocundrie vicinos aerque licet fortis coartatur: ne subito egrediat: quod facit lacertus: quo epybum assimilans cartilago constringitur. Estque rei huius explemen tum lingue corpus fistule assimilatu. Per butus lingue latera natura fecit duo foramina: que ad locum concauum secudum: quo non potest aer subire dum plargitatem vagatur vie. Sed cum alta se dirigit: illa duo foramina aperit: vt possit aer exire.

Ex libro de natura rerum. Guttur inest homini tm et subus. habent tamem et volucres. In gutture voces formantur: in cuius sup ma parte ad verba articulantur. Guttur eo loco os habet medio perforatum: quo caput collo coniungitur. Et istud os maxime apparet in viris maxime sub mento. In femis at nunq vel raro. Guttur cartilaginofum est et habet gradus nodis similes: per quos vox eructu

ans habitatur: aut articulata postmodu in verba formatur: habet autem vires formandi tonos aut notulas et si non verba. habet et spirandi vias. recipitque spiritus aereos: qui vitalem animam nutriunt.

De pulmone
Isidorus vbi supra

Pulmo et greco trahit vocabulum. Greci enim pulmoem pleumon vocant: eo quod cordis flabellum sit: in quo picuma. id est spiritus inest: per quod et agitantur et mouentur pulmoes et palpitant adap periendo se vt flatu captant: stringendo vt euciant. Est enim organum corporis.

Constantinus vbi supra. Pulmo ex molli carne est aeris spume coagulare similis: inest quasi vasis celatus. hec vasa trifurcata sunt vnum a dextra concaubentatione cordis incipit: alteru a sinistra. Tertium a suis canalibus prodit. A dextra concaubentatione cordis est vena non pulsativa que tantus propter formam similem arteria dicitur: quia de duris et duobus facta est puniculis: vt subtilitatem sugeret aerei sanguinis in nutritiuu pulmois. Pulmo namque nature subtilis est et aerei: adeoque nutrimentum debet habere simile.

A sinistra cordis exit arteria: cuius forma est sicut vena quia vna est et rara pellicula: vnde venata vocatur arteria: hec ideo necessaria fuit: vt spiritum et clarum sanguinem afferret pulmoni: multoque fert spiritus quantitate propter raritatem. Gas autem veniens a pulmoem canalibus. simile est eorum compositionibus: et cum cartilagine sua cum venata iungitur arteria. Vnde vnum quodque trium horum vasorum cum intrat stomachum fit quadripertitum: due partes eunt dextrosam. et due sinistrosam. Pulmo namque diuiditur in duo. puniculis mediantibus pectusque intercedentibus. Quatuor superiores partes p pulmoes postea multipliciter diuiduntur. Pulmois iuuamentus est: vt vndique cor circundet et cum proprio motu careat: motus pectoris eius vt moueatur adiuuat: est autem instrumentum spiritus et vocis. Spiritus propter cor necessarius est. Cum enim cor fundamentum sit et fons caloris naturalis: necesse est aerem trahi. vnde et feruor eius refrigerari. et fumosa superfluitas possit expelli. Itaque duos motus habet contrarios scz dilatandi quo spiritu trahat: refrigerandi atque stringendi. quo fumosas superfluitates expellat. Est ergo pulmo cellulule similitudo seruans semper aereis frigidum ad cordis feruorem refrigerandum: et calidum ad vocem atque flatum. Quod si mediatore caret cor: et per se principaliter aerem traheret et expelleret: spississimus et in infinitum motum esse oporteret: quod adeo piculosus esset. vt nec vno momento flatus teneretur. Cum autem quodlibet animal in loco calido vel ferido siue in aqua profunda flatum teneat. cor ad pulmoem refrigerationis causa refugere constat. vbi fit ut quidam aer in cella pulmois est: animal in his locis viuere valeat. Eo vero deficiente et fumosa superfluitate in corde vel pulmo ne crescente vitale esse desinat. est iterum pulmo necessaria vt aerem excoquat: et in naturam spiritus trahat.

Ex libro de anatomia. Est itaque pulmo membrum in complexionem frigidam et humidam in substantia molle ac tenerum: in forma cauernosum ac spongiosum habens septem pennulas duplici motu mobile. Dilaturatur enim et constringitur. quia ministrat aerem cordi attrahendo et cordis calorem mitigando: et cor ipsum deperando superfluas fumositates ab ipso recipiendo et eas expellendo.

De corde
Isidorus vbi supra.

LIX.

Quia a greca appellatōne derivatum est: qđ illi cardyan dicunt: siue a cura. In eo enim omni sollicitudo et scientie cā manet: Qđ iō pulmōi vicinior est: vt cum ira accenditur pulmōis humore tēperetur. huius due arterie sunt: id qđus sinistra plus sanguinem habet: dextra plus spiritum: vnde et in de xtro brachio pulsus inspicimus. **Constantin⁹** vbi supra. Cor fit ex villis diuerse positis: cuius caro tota est dura. **Diversitas villorū** est ex diuersitate motuū dilatandi scz et constringendi. **Burices** autēz carni s vt velocius auferatur passibilitas. **Pulmo** circumdat cor laterali ter. **Forma** vero cordis pinea est. **Inferior** eius pars. i. latitudo superiori corpi opponitur. et inter ambas pectoris medietates ponitur: quas mediante panniculo diximus esse diuisas. **Caput** autē quod acu men dicitur: in sinistra pte locatur. **Et hoc lat⁹** cordis inhabitat spiritus vitalis. **Inde** exit arteria maior: d qua omnes egrediuntur alie: vñd fit vt pulsus in sinis tra parte fortissimus sit. **Cor** autem duas baby cōca uitates: quāz sinistra in acumē tendit: dextra vero in fra subdit: a dextra vsqz in sinistram est vnum foramen. **Dextra** tamē habet duo foramina: quorūz vnum intrat vena concaua: portās ab epate sanguinem. **Eandē** concauitates. **Supra** hoc foramen tres panniculi sunt ad hoc ibi positi: vt intraturo sanguini appertat et postq̄ intrauerit claudant. ne exeat propter dilata tionem cordis. alterus vero foramen exit vena arterie similis: ut pulmōnem nutriat: de qua iam diximus in tractatu pulmōis. **Sinistra** tridem duplex baby foramen. quorūz vnum arteria vena similima intrat. que spi ritum a pulmōne portat: et sanguinem a corde ad pul mōnem portat. **Sup** hoc quoqz foramen sunt duo pā nicali appertentes se aeri ad cor ingrediendi. **Alterus** vero foramen est sinistre pris vnde maior arteria exit que vocatur ozitibi. **Et omnium** arteriarū tot⁹ corpis fons existit. **hec** habet tres panniculos: qui appertun tur sanguinem et spiritum emittendo a corde. **postea** claudunt rēditum. **phibendo**. **he** due cordis concauita tes semper in pulsu sunt: sed tamen plus sinistra: quia sanguis et spiritus plus ibi regnat. **vnde** dignior est qđ dextra. **In** vnoquoqz autem cordis concauo frustu lum est externus quod auricule assimilatur. **vnde** due cordis auricule nominātur. **In** quarum dextra solidas tur arterialis vena: et in sinistra venosa arteria. **habet** qz in sua latitudine qđaz ossa cartilaginosa: que sedes cordis sunt appellata. **Circūit** etiam cor panniculus quidam qui casula cordis etiam dicitur. **In** cuius me dio extrinsecus panniculi pectus mediantes solidātur hic cordi necessarius fuit. vt esset fundamentum cal o ris naturalis. **vnde** regeeretur vita animalis.

CLX.

Adhuc de eodem Razi vbi supra.

Quia itaqz fecit deus vt esset fons et origo calo ris naturalis. et vt ab eo totum corpus p arte rias que ab ipa procedunt ad omnia membra calefie rer. **vnde** si membra aliquid arterias ad se venientes amiserit congelatur. et motus eius ac sensus prius in duratur: deinde quasi mortuū redditur. **Musculi** enīz ac nerui necnon et ipm cerebruz ut in sua natura cōter uentur. et actiones suas perficiant. **qđam** mensura ca lotis indigent. et ob hoc eis arterie transmittuntur. **Itaqz** qđ animal habet supra vegetabilia pmutiua mentum est quod a corde contrahit. **Secundum** vero qđ a cerebro recipit p quod est pfectio: et ad quod pna fuit actōis tota voluntas et intentio. **tuamen** autem quod recipit ab epate cum vegetabilib⁹ est commune. **Non** enī ab eo recipit nisi nutrimentum et augmentum.

Quia vero cordi vt in sua natura consuaretur: aeris frigidioris necessaria fuit attractio: et aeris concaui tatis suis nimis calefacti expulsiō. **facta** sunt ei in strumenta aerem attrahendi. **pect⁹** scz et pulmo. **Inter** ipsa quoqz et cor cōcauitates et foramina posita iunt. per que transire possit aer attractus. **sicut** postea dice mus. **Cor**is caput rotatile et acutus inferius tendit radix eius supius est. **Habet** autē cor casulam que ex spisso panniculo constat ipz circūdantem: nec rotaliter ei continuatur. **sed** prope radicem suā tantus. **Cor** in me dietate pectoris positū est. **sed** eius caput rotatile pa rum ad sinistrā dēclinat. a qua magna arteria scz ozitibi exortur. **qñ** et pulsus in sinistra pte magis apparet. **h**abz etiā cor iuxta originem vñ radicem totus qđdam simile cartilagini. **quod** est quasi basis totius corpōis cordis. **habet** pterea duos magnos ventriculos. **vnu**z in latere dextro: et alium in sinistro. **et** inter eos quedā foramiā. **h**orū dexter habet officia duo. **p** quorūz vnuz vne qđ ab epate ozitūtr intrant. et per qđ sanguis ad dextrē cordis ventriculū transit. **per** aliud vero trāsit vena: qđ ab hoc ventriculo pulmōi pmutatur. **Sinister** quoqz ventricul⁹ habet officia duo: quorūz vñ est os arterie magnicā: qua totius corpōis arterie ozuntur. **Aliud** vero est os vne qđ ad pulmōnem tendit: p quod aer a pulmōe ad cor transmittitur. **h**abz insup duo ad diramenta auriculis similia. **dextram** scz et sinistram **pulmo** qđaz eis adiunct⁹ est: vt ipm custodiat. et ab of sium pectoris percussioe defendat. **Resto** vbi s. **Cum** in ceteris animalib⁹ positū sit cor in medio pecto ris. **in** homie dēclinat ad sinistrā vt eam temperet: qđ fri gidior est in homie qđ in aliis. **Et** libro d natura rex **Cor** est lucerna corpōis: vt dicit phis: vñd et in medio collocatur: et eius virt⁹ ad omnia membra extenditur. **Est** enī fons et pncipium sanguinis. **nec** est aliud men bium in quo sit sanguis multus qui maneat fixus. **Ipz** est pncipium motuū rex delectabilis: et euz eo duo ten sus cōtinui sunt tactus scz et gust⁹. **residui** vero sunt in capite. **Est** autē cor homis multus qui maneat fixus. **Ipz** est pncipium motuū rex delectabilis: et euz eo duo ten sus cōtinui sunt tactus scz et gust⁹. **residui** vero sunt in capite. **Est** autē cor homis magnū fmi qñtitates corpōis **Que** autē est positio fornacis ad ignem: eadem est cor dis ad calorem. **Iraqz** sicut fornacis sic et cordis opz et duris et compacris et nō liquabilib⁹ esse ppositōez qñ aliter stare nō possit. **ppter** caloris sui multitudinez **qñ** et confortatur maxime apud sui dissolutōem ac re mollitōem ex substantiis duris atqz lapideis: vt sunt corallū. margarite. diacieti et sappiri. **tāqz** simile a suo simili. **Cor** sicut et cetera interiora membra corrupti quidem vt infirmari possz. si tamen diu vita in corpōe ma neret: sed ideo nō corrūpitur: qz nō expectat temp⁹ vt corrūpatur. **sed** imminente corruptōne. **nec** duz vsqz ad cor pueniente moro eam puenit: et cor a letura eripit.

CLXI.

Iterum de eodem Auicenna vbi s

Quia creatum est ex carne forti. vt sit a nocuissis loqz in q̄ contexte sit species villosz fortium vebemius diuersitatis longitudinaliū attracti uozum: et latitudinaliū expulsiuoz et transuersoz re tenti uoz: vt sint ei species motuū. **Ex** ipō est origo ar teriarū. et suspensio laceroz. **Et** ob hoc dilatatum est ut sit in origine sufficientia cū eo qđ ozitur. **hec** autēz pars ei⁹ altior posita est. ut longe sit ab appodiātōne sup ossa pectoris ne ledat eam tactus illoz. **Altera** ue ro eius extremitas subditata est. **sicut** illud qđ aggre garum est ad punctum vnum. ut sit illud quod ostium tactu patum est lecti minor partū eius. **Ob** hoc etiāz facta ē dura si supius: ppter illā obduratōez ne ledatur ab illa. **Iraqz** gdata est figura ad pineaz: vt ingeniosa fabricatō inferior et superior bona sit. et non sit in ea su:

[Marginal notes in a smaller script, partially illegible due to fading and angle.]

perforatus. positum est aut in pñiculo solido valde ac
 ipso: vt sit et clipeus ac tutamen. Sepatumq; est cor
 pus eius ab hoc pñiculo cum qñtitate quadem. nisi
 apud radicem eius. 7 vbi oriuntur arterie. Et hoc vt in
 ipo dilatetur absq; pñocatoe. apud radicem vero eius
 est menbr; qñ fundamētum simile cartilagini pium vt
 sit basis firma 7 fixa. Sūt aut in eo tres ventres: duo
 scz magni. tertius vero medius: quem Galien⁹ vocat
 focam aut meatū non ventrem. vt sit ei receptacul⁹
 nutrimenti. quo nutriatur spūsz: ac forte simile subie
 ill⁹. et minora spūs in ipo genāti a sanguine subtrū.
 Inter ambos etiā vie sunt que dilatantur in ipo cū dila
 tantur cor. 7 coartantur apud longitudinem ei⁹. basis qui
 dem ventris sinistri altior est q̄ dextri. Et basis q̄dem
 ventris dextri descendit mltm. Digo art. criz. est ex
 ventre sinistro: qui est vnus duoz ventrum pectoris.
 Dexte enim epari p̄pinq;ior est. p̄pter bec oportz q̄
 occupatus sit in attractōe nutrimenti et admittit atōe
 eius. Et q̄ dexte cordis venter comp̄hendit grossūz
 et ḡne. Sinister aut subtile ac leue tēparat a sunt a mb o
 latera. Cor quidem nutritur cū virtutib⁹ suis narur a
 lib⁹ cū dilatatoe: q̄re attrahitur sanguis ad inferi ora
 sicut 7 aer: Positū est āt in medio pectoris qz temp̄an
 sicut loc⁹ est: sed parz declinat ad sinistra: vt elongetur
 ab epari: 7 epar baby locum ampli⁹: ne aggregetur to
 tus calor in parte vna: et ut temperetur latus sinisterum:
 cum ipse ipse sit non calidus valde: vt minus cōp̄ez
 mat venam concavaz venientem ad ipm p̄parando et
 quendā locum. Et libro de anatomia. Est itaq; co
 mēbr; in complexōe calidum 7 siccum: in substā
 tia solidum: in forma pincatū inferius acurū. super⁹
 latum. interius concavū. duas habens auriculas: casu
 la quadam ad defensionē sui contentū. duplici motu
 mobile per dilatatoem 7 constricōe: vt p̄ eius motū
 corpus calefiat: 7 spiritu vitali mediāte viuat. Cor et
 dilatatur. ut ad infirigidatōem et mitigationēz innati
 caloris aeris calorem attrahat. Constringitur autem
 vt fumolam superfluitatem per ebullitionem sangui
 nis in eo generatam expellat.

LXII.

Qualiter a corde procedunt arterie.

Vena enim concava in ḡybo id est dorso epa
 ris orta p̄ mediū dyaphragmatis. id est pellicē
 cuiusdā sic dicit. quia nutritiva separat a spūa
 libus: tendit ad spiritalia deportans sanguinez ad nu
 trimentum supiorum: que anteq̄ ad cor perueniat in
 duos ramos dividitur: quoz vnus in dextram cordis
 subintrat auriculam deportans sanguinez ad nutrimē
 tum cordis ad vitalis spūs generatōez. Ista pars ve
 ne concave de cordis substātia secunda sibi tunica 7
 affluit. et dicitur adorti: qñ ex ea oriuntur arterie: 7
 sic efficitur arteria: sed per sinistram cordis exit auri
 culam. Adorti namq; in arterias tres dividitur. quaz
 vna que parua est ad sinistra: humerum directe tendit
 et inde p̄ brachium ad sinistra manū transit. vno quia
 modicus 7 directus est illius transit⁹. pulsus in sinistro
 brachio est certissimus. Alia 7 autē duaz que magne
 sunt: vna per pulmōem tendit ad humerum dextrum:
 et inde p̄ brachium ad dextrā manum: ideoq; pulsus
 incertus est p̄pter amfractu⁹ cursus. Reliqua vero in
 mltos ramos dividitur. quoz quidā inferius ad mem
 bra genitalia tendunt: 7 ad coxas et ḡybas: ibiq; pul
 sum faciunt. Alii diriguntur ad pulmōem portantes
 sanguinem ac spūm vitalem ad cannales fistulas pul
 monis: qui exētes a pulmōem in vnus collecti trache
 am arteriam stituunt: p̄ quas aeris inspiratō fit 7 ex
 spiratio. Preterea ram⁹ ille qui a concava vena exort
 tur. aut qm̄ pueniat ad cor i plures ramos dividitur

a dextris 7 a sinistis: qui p̄ collum ascendentes 7 tim
 pora in cerebro collecti retbe arteriaz illic cōstitunt
 ibiq; spūs vitalis exit ad arterias: et ex eo atq; aere
 inspirato fit spūs animal⁹ in cerebro. Razy vbi s.
 Arterie om̄s a corde. pcedentes ab ei⁹ sinistra conc
 uitate oriuntur. Arteriaz vero tunice grossiores sūt
 et duriores venaz tunice: qñ arterie mouentur assi
 due q̄ diu viuit homo. ex quo motu si contingerz eas
 rumpi. mal⁹ sequeatur incōmodū q̄ et ruptura venaz.

LXIII

De signis dispositionū cordis et d̄ pulsū
Auricula vbi supra

A vero q̄bus significatur dispositōes cordis
 sūt vii. pulsus scz 7 anbelit⁹ 7 creatura pecto
 ris: 7 ea q̄ nascuntur sup pectus: 7 tactus cor
 poris. et q̄ accidit in ipo: 7 mores: et virtus corporis
 7 debilitas ei⁹: 7 meditatōes. Pulsus q̄dem q̄a veloci
 tas ei⁹ 7 magnitudo atq; frequentia significat caliditate
 ipsius. et hoz cōtraria frigiditatem: durities siccitatē
 fortitudo et eq̄litas et ordinatō sanitatez. et hoz p̄tra
 ria egritudines. anbelitus magn⁹ et veloc⁹ frequēz 7 ca
 lidus signat cordis caliditatem. et hoz cōtraria frigi
 ditatem. Et pectus ampli⁹ latum si nō est. p̄pter multi
 tudinem cerebri: quā significat capitis magnitudō fa
 ciens multitudinem cerebri facientem magnitudines
 nucbe. facientem magnitudinem spondilū: facientem
 magnitudinem costarū ortaz et eis: imo est illic parui
 tas capitis: aut ei⁹ mediatio: et fortitudo pulsus signi
 ficat caliditatem ipsius. Et cōtrarium ill⁹: si nō facit
 ipm puitas capitis significat frigiditatem eius. Pelli
 sup pectus orti prop̄e illi qui crispī sunt caliditatem
 cordis signat. nuditas aut pectoris frigiditatem signat.
 p̄pter p̄uatōem agentis fumū. aut siccitatem: p̄pter
 p̄uatōem materie fumū. Caliditas ton⁹ corporis signi
 ficat caliditatem cordis: si nō resistit splen 7 epar. fri
 gida. Similr 7 cōtrario frigiditas corporis significat
 frigiditatem eius si nō resistit epar. Et lentitas eius si
 significat humiditatem eius: si nō resistit epar: 7 cōtra
 rio. Similr febres putride cum sanitate eparis: signat
 caliditatem 7 hūditatem cordis. Et moribus aut ira
 natural⁹ 7 audacia 7 leuitas motū signat cordis calidi
 tatem: et cōtrario: fortitudo corporis significat fortitu
 dinem cordis 7 cōtrario: si si fuerit nocuūm i cerebro
 et neruis. Item fortitudo corporis signat equalitatem na
 turalis cōplexōis cordis: qñ essentia carnis innat⁹ 7 tā
 guinis 7 spūs vitalis plima est i ipo nō inflāmata 7 su
 mōsa: s; splendida et pura. Itēz meditatōes q̄ ad gau
 dium declinat vel spem fortitudinem et eq̄litatez cor
 dis signat. q̄ in ei⁹ caliditate 7 hūditate sentiūtur. de
 clues ad timorem 7 tristitiā signat cordis frigiditatem
 et siccitatem. Tremor aut cordis sequitur om̄es species
 debilitatis ipsius et malicie cōplexōis: nec signat rem
 puram in ipo. Quaz plimum tremoris cordis est p̄p̄
 fortitudinem h̄sus ei⁹: ita q̄ accidit ex q̄libet meditatōe
 aut vapore. aut alius similib⁹ que ad ipm pueniūt. Cor
 quidem nō tolerat nocuūm: sicut cetera membra.
 Et qñ puenit ad ipm purus calor aut purz frig⁹ mori
 tur homo. Et libro pulsū a voce philaterit. Pul
 era est motio cordis 7 arteriaz q̄ fm dyasolem 7 sisto
 lem sit ad infirigidatōem innati caloris: ad egēstioem
 fumolaz supfluitatum. Tria sunt efficientia pulsū.
 scilicet virtus faciens motōem: vitalitas inducens: et
 instrumentum obediens. Isidorus vbi supra. Pul
 sus vocatus est: eo q̄ palpiet: cuius iudicio aut infir
 mitatem intelligim⁹: aut salutem. Hui⁹ duplex est mo
 tus: simplex qui ex vno saltu cōstat. Composi⁹ qui ex
 pluribus motib⁹ inordinatis 7 inqualis existit. Qui
 motus certa habent spacia. dactylicum pulsū q̄ diu

Vicesimus nonus

... de ...

sine vicio sunt. Si qñ vero citiores sunt: vt dicitur a zontes. aut leuiores vt mirimzontes mortis sig sunt.

LXIII De diafragmate Constantinus vbi supra.

Diafragma est quidam lacertus rotundus inter duo p̄caua maiora diuidens: q̄ s̄r̄ subr̄ collū quoz̄ vnum circūdat omnia pectoris p̄mens cor et pulmōem. Alter incipit ab inferiori tēnritudi ne pectoris vsqz̄ ad interiora ossa penis: et p̄inet oēs lacertos ventris stomachū: et intestina: epar: splen: re: nes: fel: vesicam et matricem. Diafragma ḡ incipiens a tēnritudine pectoris p̄tenditur vtrūqz̄ vsqz̄ ad duodecimā spondilem: vbi solidatur ex omni parte cum cordosis ligamētis ab ip̄o erectibus. Habent aut̄ duo foramina: quoz̄ vnum iunctū est s̄p̄diti vnde exit mēri. De altero vero exit cōcaua vena que sp̄gitur i cor: p̄tis superiora. Diafragmatis duo iuuamta sunt: dicitur enim pectus et constrinḡtur cum aliis lacertis p̄ctoz̄: et insup̄ instrumenta cibi ac sp̄s differe facit.

Razy vbi sup̄. Concauitas siquidem totū ven: tris que a furculis vsqz̄ ad duo anchorum ossa repit: in duas magnas partes diuiditur: quarūz̄ vna que su perius est continet cor et pulmōem. Alia vero que in ferius est stomachum, intesti. et epar. splenem: fel: et renes: et vesicam et matricem. has autē concauitates diafragma separat: quod a capite tēnritatis pecto: ris incipit: et oblique fertur ad vtramqz̄ latus tendit donec duodecime spondili contineatur. sepans ea que supra ip̄s sunt: ab his que sub ip̄o sunt. Superior quoqz̄ concauitas in duas iter: partes separatur: q̄s alī p̄aniculus diafragmati similis distinguit: per mediū eorum tendens quoz̄qz̄ costarūz̄ spondilūz̄ con tinetur. Tota vero superior concauitas pectus voca tur: cuius superior termin⁹ furcule sunt: inferior vero diafragma ventrem diuidens latitudine. et hęc q̄m diximus est pectoris figura. Iudorus vbi supra. Pectus vocatur cōcauo q̄ sit p̄ctum inter eminentes māmillarum partes. vnde et pecten dicitur: q̄ p̄ctoz̄ capillos faciat.

LXV De instrumentis vocis. Actor

Instrumenta vocis sunt lingua, dentes, labia, palatum, vuula, trachea arteria: siue canna, et epiglottis et guttur. De q̄bus et magna iam parte sup̄ius dictum est. Iudor⁹ vbi s̄. Palatum a polo p̄deriuatōem dicitur: eoq̄ pro sui concauitate ce li similitudinem habeat. Fauces a fundēdis vocibus nominate sunt. v̄l q̄ per eas famur voces. Arterie vo cate sunt: siue q̄ p̄ eas a pulmōe aer hoc est sp̄s fer tur. seu q̄ aris et angustis meatib⁹ sp̄m vitalem reci nant. vnde vocis sonos emittit: qui s̄nt vno mō iō: narent. nisi lingue mot⁹ distantias vocis efficeret. Ex libro de anatomia. Trachea arteria est men brum frigidum et siccum. cartilaginofum: pulmōe in choatum. et ad radicem lingue terminatum. via aeris inspirati et expirati. Ex libro de natura rez. Cāna est instrumentum p̄ quod attrahitur sp̄s et emittitur. hęc a radice lingue vsqz̄ ad pulmōem ducitur. habēs opti s̄ntum in p̄te superiori vt nō cadat in eo quicq̄ de cibo. hęc inferius in duos ramos diuiditur. et magis hoc apparet in volatilibus. et hęc q̄dem stricte sunt insup̄ ample vero infra. sicut vocibus competit et inspiratōi Epiglottis aut̄ dicitur ip̄m instrumentum in modum vuule: quod est prope radicem lingue. duo cooperiens instrumenta scilicet alternatim quidem vsophagum: vnde cibi vel potus nutrimentum sumimus: et canā per quas spiritum haurimus. Nam vtrumqz̄ sumi ope riri non potest: qz̄ cum vsophagum claudit. cana apta est et conuerso. Ex libro d̄ anatomia. Epiglottū

interpretatur sup̄ ingluuiem. B eni mēbr⁹ est ḡsi q̄ndm qd̄ ingrediente cibo p̄ vsophagū claudit tracheā ar teriā. Conuersio at̄ in loq̄ndo trachea arteria ap̄itur. et vsophag⁹ clauditur. In p̄ter qz̄ p̄tingit vñ aliquis lo quitur et cib⁹ i ore tenetur: q̄ aliqua cibi p̄s i tracheā arteriā descendit et opulatiōem et angustā facit. donec expellatur p̄ tussim: v̄l per ictuz̄ inter scapulas imp̄sū. Quia siue vuula rubea est et rotunda. sic dicta quia ad modū vuc dependens a palato. Desunt aut̄ membr̄s animatis a s̄legmate ea depurādo. Sp̄ualibus quoqz̄ s̄legma retinēdo: ne ad spiritū vālia fluat: ac suffocati onem inducat: et etiam retinēdo ac depurādo aerem attractum per nares. habz̄ aut̄ vuc foramen colligam riam cum naris: quod patet in iocularoz̄ibus: qui silum per nares attrahunt: et per palatum extrahūt. Et libro de natura rez. Vuulam p̄ficiat solus ap pellant. hęc vt dicit Aristoteles: est ad vocē conueni ens: quomodo quāritatem debita non excedit: quādo qz̄ vero tumet et suffocat animal. LXVI.

De instrumentis cibi.

Constantin⁹ vbi supra.

Equitur d̄ instrumentis ciboz̄. Instrumenta quoqz̄ cibi ab ore incipiunt. Os eni habet in strumenta multa ibi coadunata. dentes scz̄ et pelliculas vnde operitur bucca, palatum: et lingua: et inferiorē eius prem: guttur. et vuā. cānales pulmōis et meri: id est os stomachi. Et libro de anatomia Os itaqz̄ simile est molendino: dentes aut̄ mole. ligua vero manui molendinaria. Actoz̄. De his omnib⁹ fere iam sup̄ius dictū est. Ad hęc enim etiaz̄ p̄tinet membra nutritiua: quibus hęc ip̄a desunt cib⁹z̄ p̄e parando: et eis transmittendo: scilicet stomachus. epar. intestina. et c. Razy vbi supra. Nulla siquidem vt fuerit remanent. nisi vel q̄ nibil ex eis dissoluitur: sic h̄tācētus et aurū et vitrum: vel quod dissolutum est in eis restauratur: sicut aqua maris. Animalū et q̄o cozpoz̄a quonā ex eis q̄ dissoluitur cōposita sunt au gmentari vel in suo statu p̄manere non possent. abiqz̄ nutrimenti beneficō. sed quia nutrimenta nō sunt vni⁹ speciei cum dissolutis in cozpoz̄e membris esse oportuit quod hęc in dissolutoz̄ similitudinem p̄mutaret: veruz̄ nec ip̄a nutrimenta totaliter cōuertit̄ur. sed quedā coz pars p̄uertitur et assimilatur. pars aut̄ alia tanq̄ h̄ior sup̄sū remāet q̄ si i cozpe remaneret. ḡmū cgritudinū maffias genāret. et expulsiōi s̄r̄ preparata instrumta ap ta vt cānales. Sicut aut̄ nutritiōis operatō perficitur in tribus locis. ita superfluitatū genera tria sunt. vna est sup̄fluitas p̄me digestiōis: q̄ scz̄ in stomacho fit et in intestis: et vocatur egestio. Alia secunde digestiōis que p̄ficatur in epare. vbi genātur sanguis: et ipsa ē co lera rubea et nig et vrina. Que. s̄. tria a sanguine sepa ta h̄nt p̄pria receptacula a q̄bus recipiuntur. sicut fel coleram rubeā. Splen vero melanocoliā: et renes vrinā suscipiūt. Alia ḡs scz̄ terte digestiōis que fit i omnib⁹ membris. cui ille sanguis assilatur. qui vnicuique illorūz̄ diuiditur. hęc est sudor grossus. et quicq̄ ex sup̄fluita ribus a mēbris exēuntib⁹ et assilatur. vt multalagines et lippitudines et bis silia. Et li. d̄ ana. Stomachus quidem h̄s officia duo: scz̄ vñū neruofum superi⁹ ver sus cor. vt a corde calorem aliquez̄ accipiat. Aliud ve ro carnosum. vt carnositatis etiā calor ad digestiōez̄ opetur. et h̄ inferi⁹ vergens versus epar. Epar cui s̄to macho supponitur. vt ignis leberi. vñ stomach⁹ m̄m habz̄ caloz̄ez̄ accitalem. Cibi ḡ in stomacho per virtu tem ipsius digestiūā coagente caloz̄e accitatali digerū tur: et in quandā albā massam transmutātur. que mas sa ysanaria dicitur. a qua succositas ad epar p̄ venaz̄ miferatā ad scōam digestiōez̄ faciendā trāsmittitur.

...liber...
...vbi supra...
...de natura rez...
...anatomia...
...epiglottis...
...stomachus...
...digestio...
...transmutatur...
...succositas...
...transmittitur...

Massa vero tisanaria celebrata pma digestionem p por
 tonariu. i. infer? orificiu stomachi vidit in duodenu in
 testinu scz recte & facile sic dictu. qz longitudinem habet
 duodeci digitoru illi? cur? est intestinu Ab illo vero tran
 sit in icunnu: qd est tortuosum & facile sic dictu: qz sp in
 animali mortuo reperitur vacuu. ibiqz sit itez separto pu
 ri ab impuro. Et qd puru est ad epar p qsdam venas ab si
 restans illic directis attrahit. Qd ar impur? est transu
 ad orbem siue saccum siue monoculu intestinu scz gros
 sum sic dictum: eo qz vntu hz oculu. Ad orbo vero tra:
 sit in slyon qsi psum: & ab slyon in colon: quod grossu
 est & tortuosum a colado sic dictum. A colado ar in cologa
 onem grossu est & directu. Inde vero in fecesum emi:
 titur.

De dentibus **Isidorus vbi.**

Dentes greci odentes vocant: et inde in latinum
 trahere nome vident. boz pmi pfectores dicun
 tur: quia omne qd accipitur ipsi prius incidat.
 Equetes canini vocantur: quoz duo in dextra maxilla
 & duo in sinistra sunt. & vicinur canini: qz ad siliudines
 cannoz exsunt: vt et canes ossa ex ipsis fragunt: sic & h
 vt qd possunt pores pscindere: alius tradit vt coniri
 gar. bos vulg? p longitudine & rotunditate colomellos
 appellat. vltimi sunt molares: qz pisa a forib? atqz con
 fracta subigunt & molit atqz imassant. Dentium ar nu
 mep dicitur qditas sex? na in viris plures: in feminis
 pauciores exsunt. Signe & a gignendis dentib? noiare
 sunt: face sunt etia ad decorem dentiu ne nudi horrori
 font? onamento existerent. Ex epla yprocratis de
 anathomia Qm ar dentes organa quodam ligue snt:
 ifans in cum nodum hz dentes vagit: dum vero duos
 vt res habuerit: mutat. Si ar os dentib? impleuerit lo
 qur. Dentes hdem ossa no sunt: nec medulla hnt. Zoo
 qz no vt ossa pfriguntur: sed assidu? humor capitis eos
 vicat: sicut & assidu? liq? ab alto maxie veniens pforat
 hnt ar vni dentes. xxxii. mulieres vero. xxx. De quibus
 ar appollon? Semi dentes vsqz ad caninos radices ha
 bent: singlas molares vero ternas vt aternas. Ex qz
 dam smde bti bern. Dentes cadid sunt & fortes: carne
 no hnt: osio carent: nihil intra se morari patiuntur: et
 clausi sunt labris ne videantur. Indecens ei est si appare
 ant: nisi forte interdum ad risum. nec est dolor sup dolo
 rem coz. p ordiem positi sunt & cu inferiori moneantur
 supiores nunq? rotu cozpi cibum masticat: et nullu inde
 laporem hnt. Aresto. vbi sup. Dentes euet h sed an
 teriores snt: et no molares. Dentes ar qz oriuntur intra
 ganguano oriuntur in viris et mulierib?: nisi p. xx. an
 nos. & focti in qbusda mulierib? p. anos. lxxx. Coruqz
 origo est cum magno dolore: matie qsi oriuntur in tepe
 sine. Ex li. de na. re. Dentes in hoie sunt viles ad vi
 gerendum ab? Ore naqz receptu committit: et ad itera
 oia trahuntur. Dentes p nimia soliditate fundati: vt
 dicit plinius: no possunt cum reliquo cozge pburi: sed
 debilitas totu cozpis ibeallitatem vireqz breuitatem si
 gnat. dentes ar canini si longi fuerit ac firmi gulofita
 tes indicat ac malicia. Aucena in scdo canone. Be
 tes bois trui vs adusti & puluerisati valent sup mortuum
 viperu.

De ore stomachi **Constantin? vbi supra.**

Mentis pgredditur vsqz ad supiores gutturis exte
 rit. i. os stomachi est corpusculum quodam lon
 gum rotundum & zeauus: qd a stomacho incipi
 ens pgredditur vsqz ad supiores gutturis exte
 ritatem: hui? exordiu est angustum: sed ptea paulatim
 latatum ad gutturis sumitatem veniens fit latum. Su
 pra doxi vero spodiles ptenditur: vbi mltis ligamētis
 ligatur. no in spodilib? mediis adherens. sed mag? a de
 xtris verges vsqz ad duodecimā spodilem vndit. Com

ponitur ar et pannicul? duob? a stomachi pellicul? egre
 dientib?: boz vn? exterior est carnosus. cui? villi p latus
 extenduntur. Al? interior ac nervosus: cui? pili in logu
 ptenduntur. pauci vero obliquntur. Officiu nervi e tras
 glurire: ab ore naqz cibum trahit: & i stomachu trahit.

Aucena in terco ca. Meri ppositus est et carne & tu
 nicis ppanicularib? planis villos logitudinales hntib?:
 vt p eos in deglutitoe facilis fiat atractio. Nam attra
 ctio no pfititur nisi in villis logitudinalibus cu contra
 buntur. expulso vero non nisi latitudinalib?. Itaqz re
 git ipm exteri? ppanicul? villos latitudinales hnt: vt per
 eos facil? fiat expulsio ad id qd sube? est. Fit ergo deglu
 titio p meri cum virtute attractiua cibum attrahete cuz
 villis logitudinalibus. quos adiuuant latitudinales qz
 retinent illud qd deglutitur: & expmunt ad inferiora. vo
 mitus etia p meri copletur: sed difficilis? qz mot? ei? no
 est fm cursum naturalem: nec ppletur ei? opatio: nisi p
 tunica velaria? expmentem tantu. Deglutitio vero fit
 fm nature motu cu adiutorio duaz tunicar: qz vna lo
 gitudinales habet villos. Alia vero latitudinales que
 est opiens illa. loc? meri est sup spodiles q sunt in collo
 fm rectitudinem in custodia & tutela: & descendit cuz eo
 par neruoz ex cerebro fm qdamem securitatem ipm a no
 cumento. Ex li. de na. re. yfophag? vt di. aresto. e os
 stomachi: qd applicatur cum cana mediate relia: q illu
 ptinet: scqz ruz lingue radice: & vadit ad pietem inte
 rius: & inde ad ventres. Per hunc ergo recipit b? ab? &
 & potum q deducuntur ad stomachum vt ibi decoquan
 tur & ad intestina trahuntur.

De stomacho **Isidorus vbi supra**

Stomachus grece os vocatur: eo qz ostium ve
 tris sit: & ipse ab? excipiat: et ad intestina trans
 mittat. Ex li. de na. re. Stomach? ergo me
 diante yfophago cibos crudos recipit: et decoctos i me
 liore digestionem deducit hz ar villos in modu lane bicut
 oris intritice: vt boz calozib? ab? recepti foucantur ac
 digerantur. Et etia si abiqz villis esset stomach? ab? eo
 ralo plus qz necesse esset cur? laborentur. Costantiu?
 vbi sup. Stomachus & si locat? sit ad sinistra: inferiora
 trahendunt in dextra. hic habz epar dexte: qd cu suis
 qnqz frustulis ipm branchat stomachu. Splen est ei sui
 ster. subteri? lacerti doxi: et supius zurbum hui? forma
 qsi sperica est: ei? tr? extrema sunt aliquantulum loga: &
 inferiora supiorib? sunt latiora. foramen ar latitudis ei?
 versus intestina videtur stringi. foramen vero stricte p
 tis in meri dilatatur. Cōponitur & ipse ex duob? ppanicu
 lis: quoz interior nervosus est: pilos hnt in logum & i
 trasuersum. exterior est carnosus: pilos hnt planu. liga
 tur ar lateraliter cuz pelliculis splenis & epatis. Ex pre
 vero doxi cu spondilib?. inuamentum ei? est vt excoqt
 cibum: & epari mittat excoctum: vt facil? epar illum in
 naturaz sanguis verret. Sic in opus stomachi bucca et
 dum incofumptu apparat. hanc stomachi excoctoz medi
 ci vocant pnam digestionem. Duoz ppaniculorum du
 plex est inuamentu: vnus a meri cibum sibi ptabit: ite
 rior scz p longum villatus. Sedus vero cibum retinet.
 Qui cu ad stomachu puenit: ab ipso quasi branchatur
 quoad digerenda digeratur: & retinenda retineantur. Ex
 pellenda vero ad intestina emittuntur. vnde supiora stri
 guntur: inferiora vero dilatantur intestino se apiente qd
 posta vocatur. hoc itaqz stringere facit exterior: ppanicu
 lus: in quo villum latum habetur, omne naqz mebrum
 duobus panniculis costans: villum p longum habue
 rit: inde suscipienda suscipit. Si vero p latus: inde reticē
 da reticit. Pannicul? interior nervosus est. ppter scnlus
 sui fortitudinem. Oportuit enim stomachu dignitorem
 habere sensum: vt & digestionis vacuitatem sentiat: et
 vnde rursus expectetur expecteret. plurimus tamē sens?
 in ore stomachi habetur: qz fames eo sentur. id vtrqz
 oportuit esse nervosum. Descendit autem duo maiores

nerui a summitate cerebri p os stomachi ipmqz stoma-
 chum spergēdi: exterior vero pāniculus ideo carnosus
 est: vt stomach⁹ calefiat ⁊ digerere valeat. Natura nā
 qz carnosā calidā est ⁊ humidā. **S** ar in sinistra parte
 stomachus apraf: inde epati locus heri apparatur. qui
 maioris quantitatis est q̄ splen. Epar ergo in dextra.
Splen vero locatur in sinistra. lacerti docti est inferius
 zirbumqz supius: vt meli⁹ calefieret ad digerendūz sto-
 machus. ligatur ar vndiqz: ne mot⁹ eius imm⁹ ipm a lo-
 co suo valeat extripare. Rotund⁹ est vt passibilitatē re-
 ticiat: ⁊ mltam cibiquantitatem recipiat. In hūano tm̄
 stomacho est latitudo inferior: ⁊ angustia supior. q̄a cū
 hō p̄ ceteris animalib⁹ erecti corpis sit: cibum ip̄ in infe-
 riora suscipit. latitudo vero supioris foramis appositā
 est meri. vt si forte trāslutatur res aliq̄ dura vt grossa
 valeat ingredi. Inferi⁹ ar foramē angustatur: q̄a cib⁹ in
 stomacho nimia excoctōne subtiliat⁹: facile egreditur. ⁊
 rursum ne cib⁹ exeat anteq̄ excoquatur. vñ opozz vt sp̄
 claudatur. **D**e li. de anatō. Est itaqz stomachus mē-
 brum frigidū ⁊ sicum ppter retentōem faciendā. rorū-
 dum ar ne lateat in eo supfluitas s̄stitura lesionem. Ali-
 q̄ntulum oblogum: vt distēdatur fm̄ q̄ntitatem ciboz i
 ferroz. villosum etiā vt inter villos cibi retineatur. ha-
 ber ar officia duo: vnum neruolum vt p sensuilitatem
 neruoz suā sentiat inantōnem: qz neruus omnis est sen-
 sibilis. Aliud carnosū: vt ei⁹ carnositatis calor digestō-
 nem operet. Primū vergit supius versus cor vt a corō
 calorem aliquē recipiat. Scdm̄ inferi⁹ ver⁹ epar. Epar
 enī supponitur ei sicut ignis leberi: vñ stomachus mult-
 tum habet calorem accidentalem: q̄ naturaliter coopaf
 in digestione ciboz.

LXX

De visceribus et intestinis

Uiscera non tm̄ intestina dicim⁹: sed q̄quid sub
 corio est: a visco q̄ est inter cutem ⁊ carnem.
Item viscera vitalia. i. circūfusa cordis loca: q̄
 si viscora: eo q̄ ibi vita id est anima p̄tinetur. Itē visce-
 ra capita neruoz ex sanguie ⁊ neruis cōpilata. Itē la-
 ceri siue mures: q̄a sic in singul⁹ mēbris cordis loco sūt
 vt cor in media toti⁹ corpis parte. Appellanturqz a noi-
 mine similitū aialium sub terra delitescentiū. Nam ide
 musculi a muris similitudie. Idem etiam ⁊ thori q̄ allic
 viscera tota videātur. Intestina dicuntur eo q̄ corpis
 interiorē pre cobibeātur. Que ideo lōgis nexibus in
 circuloz ordinata sunt modū: vt susceptas elcas paula-
 tim digerāt: ⁊ supadditis abis nō impediātur. Omen-
 tum dē mēbranam quod p̄tinet intestinoz maiorē p̄tēz.
 q̄o cuployn alias epitolyn greci vocāt. Disceptum autē
 intestinum quod discernit ventrem: ⁊ cetera intestina a
 pulmone ⁊ corde. Cecum intestinum q̄o sit sine foramie
 ⁊ exitu. Jejunū vero tenne intestinum. vñ ⁊ tenuium dē

Constantin⁹ vbi supra. Intestina sup docti spondiles
 ⁊ os latum posita sunt: ligamentis a sepbach egredien-
 tibus ligata. Incipiunt ar a supiori foramie stomachi:
 q̄o porta vocatur: vt vltz in anum p̄tendatur: globosa
 qz a dextra in sinistra ⁊ ecōtra retorquetur. hec ex duoz
 bus pāniculis pponitur: quoz vnusiqz villum bz i las-
 titudie rotundum. hoz essentia eadem q̄ in stomacho di-
 cta est. Intestinoz gibbositas ⁊ rotunditas necessaria ē
 vt ibi cib⁹ aliq̄ diu indercat: q̄o si nō fieret hō sp̄ come-
 deret: spqz digereret. Itē vt cibum prim⁹ digerāt. ⁊ put-
 eis suppetit: prim⁹ retineat supflua vero expellāt. Duo
 pāniculi sunt necessarii: vt si vn⁹ patitur: ab altero sibi
 subueniatur. sicut in diuturna apparet disenteria: horū
 villa p̄ latum sunt extensa: vt supflua fortiter expellāt.
 ⁊ ideo duplicata sunt: Inferiora intestina supiorib⁹ gros-
 siora sunt ⁊ maiora: ne frequēt⁹ opozteat assellari: quia
 si locus inferior strict⁹ esset. cit⁹ impleretur: ⁊ mox euas

cuari opozteret. **Q**uicquid vbi sup. Intestina sūt in
 strumenta expulsiōis supfluitatum siccaz. sunt plurimū
 neruoz ⁊ inuolutōnum ac reuolutōm: vt sit cibo desecē-
 dent ter stomacho moza cōueniens in eis. Nam si crea-
 tum esset vnicum intestinū tantū: aut etiā plura breuis
 q̄ntitatis: cibuz velocōs separaret ⁊ ventre: ⁊ necesse es-
 set omi hōza cibum sumere: sequereturqz p̄nuatō ege-
 rendi atqz surgendi. Ob hoc ergo creator intestinoz
 nu mex multiplicauit ⁊ ipoz plurima plongauit. eozqz
 reuolutōes multiplicauit. ⁊ etiā ppter aliud iuuamē-
 tum. vne nāqz p̄nuate inter epar ⁊ instrumentum di-
 gestiois cibi: nō trahit nisi q̄o subtile est ex cibo. suis
 orificiis penetrātibus in tunicas stomachi: uno in tun-
 cas intestinoz: nec trahit nisi quod tangunt. Et vtro
 quod ab eis occultatur id est submergitur in pfundo in-
 testini a tactu orificioz: venaz elō gari. attractō est ipoz
 subtilis aut difficil⁹ Ideo subtiliat⁹ est creator multiplicā-
 do inuolutōes vt quod p̄tinetur occultum in vna pte i
 restitū: redat p̄tingens in pte altera. Numer⁹ intestino-
 rum est sex: scz duodenum: iciumū: longum siue subtile.
 monocolum: colon rectum. **E**t li. de. na. re. Vide er-
 go q̄nta intestinoz: ratō pollear: q̄ ideo lōgis circulo
 rum nexibus ordinata sunt: vt susceptas digestioes ci-
 bozum paulatim egerāt. quo nec ad subitum pulsum in
 omia loca efficiantur. ⁊ bis q̄ sup additi fuerit cibis nō
 impediatur

LXXI

De numero intestinorum et officii singulorum

Sunt intestina numero. vi. Tria subtilia supio-
 ri parte iuncta: ⁊ tria grossa ab inferiori subili i-
 cipientia. Anum subtilem vocatur duodenuz
 qz lōgitudine eius p̄ mensura cuiusqz homis habet digi-
 tos. xii. hoc sup dorsum erigitur: et in nullā partē torq̄-
 tur. sicut alia circūuolutū. Altez vocatur iciumū. qz
 semper abis est vacuum: globose vero circūactum est.
Tercium appellatur subtile secundo similitudine: sed nū-
 q̄ sine cibi fece inuentum. Trium vero grossoz huium
 dicitur orbium: qz vno tātum foramine p̄tentiū est per
 quod et intrātia intrant. et excurtia excut. et ideo fac-
 culo assilatur. hoc incipit a subili extremitate: et est la-
 tum a dextra ad sinistramqz p̄tem circūuolutus. Quod
 ab hoc egreditur intra aliud quod s̄lon appellatur. sili-
 ter alius a dextra in sinistram tendit. sed tū a dextra sup
 ancham ascendit. hoc est fm̄ grossoz sic dicitur: qz dura
 est eius digestio. vnde dolor s̄lon in hoc residee insti-
 no. Tercium est rectum intestinū quod in inferiore ani
 extremitate positum colon vocatur: vbi cum aliq̄ inde
 ret digestio: inde oritur colica passio: ⁊ hoc est latus ce-
 teris. hec intestina circūdant vene nerui et arterie: ligā-
 turqz cum pāniculis: et glandosa in carne sua p̄uata
 te. hoz iuuamentum est: vt a stomacho digesta accipiāt
 et inde succum ad epar mandent: fecesqz foras expellāt
 a supiori nanqz vena q̄ vocatur porta: multe vene subti-
 les. prūit ad intestina: et ab intestinis ad epar: et he vo-
 cantur miseratic: per quas cibi succus ab intestinis ad
 epar tendit: Rursum intestina iuuant: qz cibuz mutant
Cibus enī intrat stomachum: digestus cum a portis ex-
 it: et ad intestinum subtile venit: aliq̄ ibi moras cōsu-
 mans melius subtiliatur: et inde p̄ miseraticas venas ad
 epar p̄greditur: vbi in naturaz sanguinis mutatur. Si
 cut enim bucca et meri cibum subtiliatur. vt ad stoma-
 chum subtiliorē mittant. Sic et in intestino subili non
 dum bene puratus in stomacho: multomagis digeritur
 vt epari digestibilior mittatur. vnde hoc intestinum ef-
 sentie stomachi est vicium: Duodenum intestinum ad
 dorsum erectum est: vt minus loci spaciū occuparet: sic
 qz vntis et arterie ac neruis locum daret

LXXII

De epate nel iecore.

De epate nel iecore.

Liber
 Vicesimus nonus
 De numero intestinorum et officii singulorum
 Constantinus vbi supra
 Sunt intestina numero. vi. Tria subtilia supiori parte iuncta: et tria grossa ab inferiori subili incipientia. Anum subtilem vocatur duodenum quod longitudine eius per mensura cuiusque hominis habet digitos. xii. hoc super dorsum erigitur: et in nullam partem torquetur. sicut alia circumuolutum. Altez vocatur iciumum. quod semper abis est vacuum: globosae vero circumactum est. Tercium appellatur subtile secundo similitudine: sed nunquam sine cibi fece inuentum. Trium vero grossorum huiusmodi dicitur orbium: quod vno tantum foramine presentium est per quod et intrantia intrant. et excurtia excut. et ideo faculo assilatur. hoc incipit a subili extremitate: et est latum a dextra ad sinistramque partem circumuolutus. Quod ab hoc egreditur intra aliud quod solum appellatur. similiter alius a dextra in sinistram tendit. sed tamen a dextra super ancham ascendit. hoc est secundum grossorum sic dicitur: quod dura est eius digestio. vnde dolor solum in hoc residee intestino. Tercium est rectum intestinum quod in inferiore ani extremitate positum colon vocatur: ubi cum aliquo inde ret digestio: inde oritur colica passio: et hoc est latus ceteris. haec intestina circumdant vene nervi et arterie: liganturque cum paniculis: et glandosa in carne sua peruata te. horum iuuamentum est: ut a stomacho digesta accipiant et inde succum ad epatem mandent: fecesque foras expellant a superiori namque vena quae vocatur porta: multe vene subtiles. prouit ad intestina: et ab intestinis ad epatem: et haec vocantur miseraticae: per quas cibi succus ab intestinis ad epatem tendit: Rursum intestina iuuant: quod cibum mutant Cibus enim intrat stomachum: digestus cum a portis exit: et ad intestinum subtile venit: aliquo ibi moras consumans melius subtiliatur: et inde per miseraticas venas ad epatem pergitur: ubi in naturae sanguinis mutatur. Sicut enim bucca et meri cibum subtiliatur. ut ad stomachum subtiliorem mittant. Sic et in intestino subili non dum bene puratus in stomacho: multo magis digeritur ut epati digestibilior mittatur. vnde hoc intestinum essentiae stomachi est vicium: Duodenum intestinum ad dorsum erectum est: ut minus loci spatium occuparet: sic quod ventris et arterie ac nervis locum daret

Epar pcauum est: gibbosus in dextro latere sub
 ypodia supra locatum. Locautas est: ho-
 macho z inestinis est finitima pellicul ac venis
 cum eisdem ligata. Gibbositas est: yfragmati est op-
 positata vt ipm tangat. Ligatqz cum eo pelliculis ipm
 cooptantibus: z siliter cohis supioribus z inferioribus
 Epar in homibz ma? e q? in bestis eiusde qntitatis. nec
 in omnibus eiliter se habet hoibus qntitate siue pnb? .
 Numer? eni primum. i. pennax in qbusdam duoz est: in
 qbusda? triu. in aliis quoz: in alus qnqz. Epar magna
 ptem in dextra tenet. Altera pcauitate sua vena. pgre-
 ditur q? porta vocatur: z anq? exeat in qnqz venulas di-
 uiditur. qnqz pncipulas epatis intrates. vbi vnaqz qui
 naria ps i mltas diuiditur subtilissimas: q? in inferiores
 pceduntur stomachu: in duodenum qz intestinum: et te-
 tunium ac rectum. Epar necessarium est vt cibum muret
 z sanguines faciat: que p?ca p venas ad tot? cooptis me-
 bra traicit. Libus naqz digestibilis fact? porta ingre-
 ditur: vnde in duodenu postea in tenuiu z a tenuiu in
 subtile intestinum: subtile vero p venas miseratias hui
 colatum mittit ad vna q? porta vocat: z p eand? intrat
 epatis vntrem. vbi p venas sparim dilaturat q? p epar
 extenditur. Epar at cibum in naturam sanguis mutat
 que p vna maiorem q? pcaua di. in cetera membra corpo-
 ris mada. Autena vbi sup. Epar est mebrum qd ge-
 nerat sanguinem: q?nis z miseratiae puerat: qnqz hylu
 ad sanguinem puerione alia: ppter id qd in eis est de
 virtute epatis. Sanguis qdem fm veritatem est abus
 pueras ad similitudinem epatis quod est caro rubea q?
 si sit sanguis: sed ygelatus. z est vacuu a villis neruoz.
 In quo nascitur vena: q? sunt radices eaz q? pcedit ex
 eoz: ppter in eo sicut vili. Et sunt fugites a stomacho
 z intestinis mediatis: ramis potet: q? oritur ex epatis co-
 cauitate: z decoit illic sanguinem z mittit eum corpori
 mediata vena pcaua: z ex ei? gibbositate orta. Aquoista
 tem vero mittit ad renes ex via gibbositatis: z spumaz
 colericam ad fel et via pcauitatis. **LXXIIII.** vbi sup.
 Hec nomen habet: eo q? ignis ibi habet sedem q? in ce-
 rebro subuolar: inde ad oculos cereosqz len? z membra
 diffunditur: z calore suo ad se succum ex cibo tractu in
 sanguinem vertit: quem ad vsum pascendi nutriendiqz
 singul membris pber. In reore at? pssit voluptas et con-
 cupiscentia iuxta eos q? de pificis vspitatur: sicut aut? e
 corde sapim? ita reore amam? . S? ibe reoris sit exte-
 mitates: sicut z extreme pres filoz in veltib? folioz in
 vmbus. siue qsi lingue emittes. Bictas aut? fibras: q?
 apud gentiles in sacris ad pbebi aras ferebantur: ad ari-
 olis: qbus oblati atqz in censis rita accipiebant. **Ex**
 li. de anatomi. Inter membra nutritia pncipale est
 epar: cui ses os z ylopbag? stomachusqz desunt. Est
 at hoc mebrum calidum z humidum ppter bonaz dige-
 stionem faciendā: in substātia qdem molle ac renez: i. co-
 lore purpureo: inter? cōcauum: exte? gibbosum: pau-
 cos hns nervos. arterias at? ples: z mltas venas hns:
 z plures pelliculas versus stomachū reflexas: pluraqz
 receptacula q? supfluitates humoz recipiūt: de quoz v?
 sez humoz generatōe duplex est opinio. Quidā eni? vi-
 cunt q? generantur in epate materialiter z formaliter.
 Alii vero dicunt sanguines tñ in epate generari p mal-
 teriam z formam: reliqs at? tres humores in epate tñ p
 materiam: z in aliis p formā. in epatis at? sēma. i. cōca-
 uitate vena miseratiae id est mediatrix oritur: q? me-
 diat inter stomachū z intestina depozitātes succositates
 nisanaz ad epar. **LXXIII**

De ortu vel pcessu venarum ab epate.

Sendum at? q? in sēma id est in cōcauitate epa-
 tis oritur qdaz vena q? lactea porta vocatur: re-
 cipit eni succositatem lacti silem. i. succū nlsana-
 rum p venas miseratias a stomacho et a qbusdam inte-

stinis ad epar deportandū. Dicitur etiā ramosa vena:
 qsi ab illa pcedunt omēs vena qnqz sunt in humano
 coopte: depozitātes sanguinem ad tot? cooptis membra nu-
 trienda. hax itaqz qdam appellatur miseratiae sicut di-
 cum est qdam capillares q? vrinā cum sanguie deferit
 z in frusto epatis minimo terminat. hylū venā pstruunt
 Sunt et due cephalice: q? ad duo brachia reflexe in pas-
 sionibus capitis inciduntur. Duoz cardiacae: q? cordi et
 spūalib? nutrimentum pstant. ac p illoz passioibus in
 brachiis inciduntur. Due quoqz fundamētales epaticae
 q? p passione nutritiuoz in brachiis siliter inciduntur
 Sunt et due magne p collū a dextera et a sinistra parte
 ascendentes: q? dicitur organice: et canendo istate appa-
 rent. dicitur etiā pneumaticae. i. vocales: qd de sanguie
 pteito humectate: pfundunt et irrigāt instrumenta vo-
 calia q? sicca sunt ad clarificandū voces. **Qd** pty et rau-
 cio: in qbus ex conatu loqndi sanguis mouetur: z alper-
 git vocalia: et tunc mel? loquuntur. Item sub oculis hie
 qdam vena titillates dicit: q? incise facit hominem mori
 ridendo. Sunt et vena in temporib? iuueniles dicit: qui
 bus incise teste ypocrate spermatis fit incilio. Preter
 has at? et alias venas q? sunt in masculis: est qdam pnci-
 paliter in mulierib?: q? ab epate egressa duos ramos fa-
 cit: z vterqz bifurcatur. Nam alter eoz dirigit vnus ra-
 mum ad dextram mamillā: et alter ad sinistram. Alter
 vero duos ad duo cotnua matricis: p q? purgantur me-
 strua qsi ille vena apte sunt. Quādoqz eten danduntur
 in cōceptōe: et tunc redundat sanguis menstruo: ad ma-
 millas illic dealbādas in lac tempe determinato fetui nu-
 triendo. hinc est q? cessantibus mēstruis. scmp fluit e na-
 ribus sanguis Sanguis at? a venis redundās recipitur
 in fontibus anteq? nutriat. Et sunt qdam fōtes rari ac
 spōgiosi iuxta singuloz membroz iuncturas

LXXIII. De felle

Fidorus vbi supra. **H**idorus vbi supra.
 El appellatum est: eo q? sit folliculum gestans
 hūorem: q? vocatur bylis. **C**ostātū. vbi sup
 El locatum est sup epatis frustulum maius: z
 hū? rātum est panniculus fortis ac durus. habet autz
 bina vascula: vnum epatis cōcauitati iunctum: p quod
 ab epatis sanguine colera rubea depuratur. i. extrahit.
 Alter? at? in duo diuiditur: quoz vnum ma? intestino iū-
 gitur: vt colera rubea sibi iniiciatur. Alterū in inferie-
 rem tendit stomachū: vbi colere rubee expleat officiu:
 huus collo due furcule iunguntur: qrum vna est illi? ar-
 terie q? exi ab epate. Alia est nerui ad epar venientis.
 vnde vita et sensus felle datur. Est at? fellis iuuamentū:
 vt sanguinem a colera rubea mundificet: ne forte ibi re-
 manens eum incenderet. **A**utena vbi s. Fel est hyl-
 stis ab epate pendens ad ptem stomachi. habet officiu
 ad epar: et in ipso est meatus attrahens humorem subti-
 lem et cōuenientem et coleram citram. Meatus iste
 cōtinuatur cum epate: et vena in qbus generatur san-
 guis: et illic rami plurimi neruosi q?nis sit ppendicula-
 ris introitus ei? cōcauitate. habet at? ozificium z mea-
 tum ad partes stomachi et intestinoz: qbus mandat il-
 luc supfluitatem colere. huus qdaz meatus cōtinuatur
 ramus cum duodeno: et quādoqz parua res ex eo contū-
 nuatur cum fundo stomachi. Quādoqz vero res acci-
 dit cōtrario: puenitqz maior cōtinuatur cum intestio
 grosso ad fundum stomachi: minor aut? ad duodenum.
 Pluribus at? homibus est meatus vnus cōtinuus cum
 duodeno. Introitus vero cānule sugentis coleram. pxi-
 mus est introitu cānule in vesica. Et solent medici fel
 nominare hylstium minore: sicut vesicam hylstium maio-
 rem. **E**x iuuamētis autem in trabendo coleram est mū-
 dificatō epatis a supfluitatibus spumosis: et itez eius
 calefactō sicut accensio sub vase: et subliatō sanguinis
 ac resolutō superfluitatum. z cum morōne egellionis: z
 mūdificatōe intestinoz: z coartatōe eius qd mollificat

et epar succum cibi mutat in sanguis naturam. vno nu
 trimentum detur membris ceteris maximeq; carnis. **Q**
 aut lac de sanguine menstruato fiat: et vulua mammi
 las attingat: signum est: q; multus a coceptone incipiunt
 mensura cessare: vt infantibus in vulua positis ita vs
 deatur nutrimentum dedisse. **M**ulier: obortuum faci
 entium emollescent mamille etiaz si fuerint an dure
 sicut spocras in amporumis testatur. **S**i mulieris in
 quib; postq; geminos cocepterit emollescit mamilla de
 xera: in masculis abortientur: si sinistra femina. **A**uicē
 na vbi s; **M**ammilla est membrum creatum ad generā
 dum lac: vt nouiter natus eo nutriatur: vsq; quo cofit
 metur: et virtute auctus fiat cōuentus ad digerendum
 cibum fortem ac solidum. **E**t ipsa est corpus compositū
 ex venis et arteriis et nervis: iterq; vacuati celsitū quā
 glandosa caro replet: cui nō est sensus: et est albi coloris
Ideo quando aliffatur et sanguis albificatur: et qd ipaz
 nutrit: et quod ab ea superfluit: lac fit. **I**n hoc ergo al
 simulantur mamilla et epar: q; vtrunq; cōuertit humi
 ditatem ad suam similitudinem in natura et colore. **N**ā
 epar rubrificat huius album: et facit ipsum sanguinem.
Mammilla vero sanguinem rubicū albificat: et facit
 lac. vnde quidem et arterie ac nerui in substantie māmili
 postre ramificatur in ea vsq; ad partes villosas: et ha
 bent in ea reuolutōnes et circūtiōnes plurimas. **C**ōmū
 nitas autem mamille cum matrice in venis inter eas
 contentis in venarum anastomia cognoscitur. **E**t ex li
 de na rerum. **I**n mamillis vene et arterie subtiliter vi
 uidentur que multis circūuolūte reuolutōnibus: et mā
 millas circumdantes: carmen glandosam et albam iter
 eas solidam atq; spissatam suscipiunt. **Q**ue qdquid
 sanguinis in suis foraminibus inuenitur immutat: et o
 nec illud nature sue assimilans in lac cōuertat. sicut epar
 tis caro ppter sui similitudinem quod a stomacho et ab
 intestinis trahitur: tandem cōuertit. donec ex eo sangui
 nem faciat. **I**sidorus. vbi sup. **M**ammille sunt voca
 tura rotunde sunt quasi male: q; diminutionem saltē
 et. **M**ammillas autē et māmas et vbera ita distinguūt
 q; mamille viroz sunt: mamme vero mulierum. vbera
 autem pecudum: **P**apille capita mammarū sunt q; eas
 infantes quasi palpant. dum lac sugunt. **V**bera dicta:
 vel quia lacte vbera. vel quia vuida humore salicet la
 cris in more vuarum plena. **E**t libro de natu. rerum
Mammille dicitur instrumenta lactis et sensus. māme
 qdem vel mamille dicitur virgūum. vbera vero illas
 rum que peperunt. nullū animal habet māmillas in au
 tenori: pter q; homo

LXXXIII
De lacte **I**sidorus vbi supra
L de vinu nōmis a colore trahit: q; sit albus s; q
 leucos enim greci album dicunt: cuius natura
 et sanguine commutatur. **N**am post partū si qd
 sanguinis nodum fuerit: vteri nutrimento consumprum:
 naturali meatu fluit in mammas: et carum virtute albe
 scens lactis accipit qualitatem. **A**uicenna tero ca
 nonē. **L**ac multitudine sanguis boni multiplicatur: et
 demq; paucitate vel hominis penuria minoratur. **I**n
 paritate qdem sanguinis causa est aut ex pre materi
 et: aut ex pre cōplexione. **E**t pre materiei: aut quia ei
 bus est paucus: aut qd generatōni sanguinis ex eo con
 trarius ppter siccitatem suam et frigiditatem supfluat
 aut qd conuersus ad pretem aliam scz fluxus sanguinis
 aut apostematis: aut huiusmodi. **E**t pre vero cōplexio
 nis: q; complexio corpis aut mamille exicans est hu
 miditatem: q; ex ea non generatur sanguis: aut etiaz
 ppter supfluitatem a quos ita eius: et elongatōnes ab
 equalitate cōueniente sanguinea: aut aliqua est causa q
 consumit substantiā sanguinis et corrumpit id qd ex ea
 generatur. **L**ac vero non generatur nisi ex sanguine bo

no: huius autē causa est dominium vnius humorū trū
 colere scz aut slegmatis aut melācolie. **Q**uādoq; etiam
 sanguis exuberat: sed illaudabilis. **E**t ito lac naturale
 nō generat: sed quod inde generatur ē illaudabile. **Q**
 aut exuberare facit sperma: exuberare facit in pluribus
 corporibus lac. vt lactuca semen papaueris et vber cap
 et ouis et similia. **S**ic etiam quod sperma pibet genera
 ri: vel illud exiccat: lac quoq; minorat vt semen canabi.
 lac qdem quādo supfluit plurimum nocet: et apostemat:
 et egritudines affert. **A**ggregatur autē in māmilla qdno
 q; abiq; impugnatōne: ppter q; quādo mensura retinet
Conuertitur enim materia q; virtutem expellendi per
 matricem nō inuenit. et in vbera puenit. et lac fit. **Q**uan
 doq; etiam in corporib; virozum ppter in puberib; ag
 gregatur: ita vt eorum mamille rotundentur. **Q**uan
 doq; etiaz mamilla caleatur propter caliditatem exie
 cantiam. **E**t quādoq; ppter frigiditatem et gelannā. **E**t
 libro de naturis rerum. **L**ac est humiditas separa i ani
 malibus post impugnatōnem: lac mulierū nigrarum me
 tius est q; albarum. **I**n capris autē contrarius: lactis ac
 feminis humiditas ex vnius fontis origine deriuatur.
Quādoq; etiam erumpit in masculis: vt dicit arestote.
 sed nō apparet ppter creatōnis eius spissitudinem. **A**
Auicēna in secō canone. **L**ac mulieris valde confert in
 cōsumptōne vel ethica. et est cura leporis marini quasi
 erytica. puocat vrinaz. et vlcibus matricis cōfert em
 brocatus vel suppositus. **I**dem cū opio ac cera et oleo se
 dat dolorem podagre.

LXXXV
De membris compositis vniuersalib
et primo de capite **A**ctor
Dico de membris compositis particularibus re
 stit dicendum de membris compositis vniuersa
 libus: et a capite mehoandum. **I**sidorus vbi
 sup. **P**rima pars corporis est caput: datiq; est illi hoc
 nomen: eo q; sensus omēs et nerui inde intrum capiant
 atq; ex eo omīs vigendi causa oritur. **I**bi enim omēs
 sensus apparent. vnde ipsius anime que consilium corpo
 ri quodammodo psonam gerit. **R**estoriles in li. de ani
 malibus. **H**omo magnum habet caput comparatione sui
 corporis. **E**t membra qdem hominis sim naturas sūt ma
 xime mēbrum superius id est caput: quia conuenientia
 habet cum toto superiori. id est mundo. **N**ec est animal re
 ctus et eleuati capitis nisi homo: sicut caput eius crea
 tum pance carnis: vt esset melioris ac velocitōis sensus
Sic enim esset multe carnis esset opatio cerebri contra
 ria opatiōni naturali ppter quam creabatur scz ad instri
 gidandum cor. **N**ec in eo possent esse sensus: sed esset ce
 rebrum sicut aliquod supfluitatū. **P**rius principium vero sen
 sus est in corde. **E**t duo qdem ex sensibus sunt continui
 cum corde scz gustus et tactus. **T**res vero residui sunt i
 capite scilicet visus interior circa cerebrum. audiens in
 posteriori quod est vacuum. **O**lfactus autē anterior
 in medio trum instrumentorum. **I**tem si esset caput car
 nosum: esset ponderosum cum eontra in omnibus ani
 malibus esse debeat eleuati et rectum. propter hec tria
 non est caro in capite scilicet propter subtilitatem sen
 sus et paratiōnem cerebri et capitis leuitatem. **A**u
 cenna in quarto canone. **P**artes autē capitis essentia
 les et que sequuntur eas sunt capilli: cutis: caro: panni
 culus. deinde cranium: postea panniculus durus: et p
 panniculus subtilis: qui secundina vocatur. **D**einde ce
 rebrum id est substantia eius: et ventres ipsius: et quod
 in eis existit. post hec duo pāniculi sub eo. deinde retbe
Postea vero os quod est vas cerebri. **I**sidorus vbi
 supra. **C**erebrum est ea pars qua capilli capitis colliguntur
 in qua cesaries veritur vnde et nuncupatur. **C**aluarua
 ab ossibus caluis dicta per defectum. **O**ccipitium capi
 tis pars posterior: quasi contra capitium: vt quod sit ea

[Marginal notes in a smaller script, likely commentary or corrections, partially illegible due to fading and angle.]

pitit retrosum. Cervix autem vocata: eo quod per eam partem cerebrum ad medullam spine dirigitur: quasi cerebri vita. Tempora sunt que calvarie dextra leuaq3 subiaccnt: que ideo sic nuncupantur: q3 mouentur: ipaq3 mobilitate quasi rpa qbusdam interuallis imitatur

LXXXVI.

De facie et fronte

Arestoniles vbi supra.

Quod autem inferius est sub fissura capitis facies dicitur: non recte nisi in homine. pars vero faciei superior frons. Omne animal habens caudam pilosam habet caput paruum et mandibulae magna: homo vero maior habet caput comparatione sui corporis. Pueri minoris sunt intellectus: quia habent caput grossum et ponderosum. Augustinus de ciuitate dei libro. xxi. Quis autem consulta ratione non videat in hominibus mirabiliter sic habere singulos singulas facies inter se ita similes: vt p hoc a ceteris animalibus discernatur: et rursus ita inter se dissimiles: vt ab omnibus ceteris quisq3 dinoscatur. Quos ergo istos eosq3 dissimiles inuenimus. Sed mirabilior est consideratio dissimilitudinis: quia similitudinem iustus videtur ex polcere natura communis. Et tamen quia q rara sunt mira sunt. multo amplius admiramur quando duos ita similes reperimus: vt in eis discernendis frequenter erremus.

Stidorus vbi s. Facies dicta est ab effigie. ibi est enim tota figura hominis. et vniuersusq3 per se cognoscitur. Vultus vero dicitur eo q per cum animi voluntas ostenditur: fm voluntatem enim in varios motus mutatur. Frons ab oculorum foraminibus nuncupata est: hec imago quedam animi mentis motum specie sua exprimit dum vel lecta vel tristis est. Rasi vbi supra. Frons plana rugas no habens signat rixositatem. multum vero rugosa frons inuerecundiam. Frons parua signat stoliditatem: magna vero pigritiam: ad medium sui collecta irascibilitatem. Facies carnosa signat pigritiam et stultitiam. Subtilis autem cogitationum multitudine. Rotunda quoq3 stultitiam: Permaxima pigritiam. valde parua calliditatem et malitiam. longa quoq3 inuerecundiam. Feda morum prauitatem. Color parum circumitatus propinquus: et facies parum tumida: in feriores palpebre tumores habentes: epatis inuicem debilitatem. Color rufus aut rubens sanguinis et caloris inuicem multitudine. Color autem inter rubrum et album medius equalem signat complexionem. Si cu hoc et cutis nuda fuerit a pilis. Color flammens signat insubilitatem et maniam. rubeus et clarus verecundiam. viridis aut niger mox prauitatem

LXXXVII

De collo.

Stidorus vbi supra

Collum dicitur est eo q sit rigidum et rotundum vt columna baulans caput et sustentans. quasi capitulum cuius anterior pars gula vocatur: posterior ceruix. Huc sunt autem in collo fistule. vna eis bozum. Altera teris harum superior rumen vocatur. Altera inferior gurgulio dicitur. Gurgulio a gutture nomine trahitur: cuius meatus ad os et nares prendit. habet viam qua vox ad linguas transmittitur: vt possit verba collidere: et inde garrire dicimus: Rumen primum est gurgulio: quo cibus et potio deuorantur. hinc et bestie que cibum reuocant et remanent ruminare dicunt. Sublinguium est operculus gurgulio: quasi parua lingua que foramen lingue recludit operit. vt Constantinus vbi supra. Homo collis habet duabus de causis aut propter motum capitis: vt scilicet ante moueretur aut retro: aut propter sonoritatem vocis: quonia animal collo carens voce caret omnino sicut piscis. aut siquam habet. ranciam habet: vt rana. habet autem collum. vti spondiles dorsi spondilibus minoris et subtiliores et eo

cauitates largiores. Et li. de na. re. Collo caput eoz potius coniungitur: ex carne cartilaginosa creati. et hoc iterius magis: multitudo venarum in ipso est per quas a corde ad officia quinq3 sensuum animus effundatur. Collum semp in homine tantum parum a suo loco reflectitur in anterius quidem dextra leuaq3 sed posterius neque. animalium colla in posterius sicut in anterius ad libitum reflectitur. Præter leonis lupi: et hene: que rectis cervicibus rigent: autum autem indifferenter. Rasi vbi supra. Collum curuum signat hominem esse callidum et in genio longum autem et gracile stolidum et garrulum ac timidum. Porro duplex ac forte designat iracundus atq3 festinum

LXXXVIII.

De humeris et brachijs.

Stidorus vbi s.

Humeri dicitur sunt quasi armi ad distinctionem hominis a pecudibus: nam proprie armi quadru pedis sunt. Ala summi humeri pars posterior est. de na. reruz. Humeri creati sunt ex ossibus fortibus ad sustentandum leuonem constituti. carne quoq3 in ea parte fortiori: bis insunt scapule ossa lata tenuia. que et humerorum debite latitudinis satisfecerent carnes in ambitu fulcissent: et tenuitate moderata pectoris elegantiam non sedarent. humeros habet maioris respectu corporis sui ceteris animalibus ad portandum et sustentandum onus. Brachia quoq3 ex fortissimis ossibus creata sunt: vt iuuamentum laboris sint. Et flexibilia ad omnem actum abilitata: In his quoq3 sunt nervi fortes ac venę multiplices e quibus etiam commodius fm phisicos superfluis ac noxus sanguis extrahitur. Musculi brachiorum iuxta cubitus flexure brachii non recipiunt vulnera. q si receperint: indubitata mors sequitur. Abscissionem vero brachiorum cum musculis vitra sustinet. sed non vulnera in musculis: vt dictum est. Idem et in musculis tibiarum et manuum qdam autumant: s non est ita certum: sicut de musculis brachiorum. Rasi vbi supra. Humeri gracilitas paucitatem sensum ostendit. Amplius vero: sensus ostendit bonitatem. humeri vero eleuati stultitiam. Brachia longa adeo vt manus genua possint attingere: nobilitate ante designant et arrogantiam ac regnandi cupiditatem: multum vero curia timiditatem atq3 malitiam. Stidorus vbi supra. Brachia a fortitudine nominata sunt. Bari enim grece graue et forte significat. In brachijs enim thori la certorum sunt: et insigne musculorum robur existit. hi sunt thori id est musculi: dicitur thori q illic viscera tota videntur. Cubitum dicitur est: eo q ad abos assumendos in ipso cubamus. Alia fm quosdam vtriusq3 manus extensio est: fm alios cubitus. quod magis est verum. de grece eleuos cubitus dicitur. Ale sub brachius appellata sunt: eo q ex eis in modum alarum motus brachiorum inchoet quas quidam ascellas vocant. q ex eis brachia cillantur id est. mouentur. Nam cillere est mouere has qdam subbreuos vocat. ppter qd in plerisq3 hominibus hircop fetorem reddat

LXXXIX

De manibus et digitis.

Manus dicitur est: eo q sit totius corporis munus. Ipa enim abus omni ministrat. ipsa operatur omnia atq3 dispensat. p eam accipimus et damus. Dextra vocatur a dando: ipsa enim pignus pacis datur ipsa fidei testis atq3 salutis adhibetur. leua vero dicitur eo q aprior sit ad leuandum. Palma est manus expansis digitis: sicut contractis pugnis. Areston. vbi supra. Homo quia plurius est intellectus super animalia cetera scilicet vt possit et sciat mltia facere. dedit ei natura manus. sicut dantur fistule fistulatori. Nam quia valde intelligens est: instrumentis multis indiget: idcirco vti sunt et manus loco pedum anteriorum. vt possit eis vti

Liber

Text on the right edge of the page, partially cut off.

diversis modis. quia manus non est unum instrumentum sed multa. Est enim homini sicut unguis et ungula: et gladius et lancea: et alia instrumenta. quia potest facere omnia ista. cuiusque creatio conveniens est omnibus operatibus: quoniam extensa est et in multas partes divisa. Itaque cetera animalia non habent nisi unum vigoris modum nec alium habere possunt: vel arma sua mutare: homo vero multos habet vigoris modos: et illos mutare potest in alios: quia potest uti manu in operationibus: et una sola parte uti: vel duabus: vel pluribus secundum diversos modos. sinistra quidem manus in hominibus et pes similiter in animalibus non est levis motus: preterquam in elephante. In quorum autem manibus fuerint due vel tres linee totam palmas fundentes: longitudoque vi te signat contrarium vero contrarium. **Ex li. de natura rerum.** Digni manus inserti sunt: ut abduceret manus per illos ad omnem actum. **Razi vbi supra.** Manus levis ac subtile sapientiam multam: et intellectum hominum signat: multum vero curam stultitiam. sed et graciles et multum longe tyrannidem atque stultitiam. **Hydorus vbi supra.** Digni nuncupati sunt: vel quia decem sunt: vel quia decem tunc uncti existunt. **Primus pollex vocatur: eo quod inter ceteros polleat virtute et potestate. Secundus index est: et salutaris: quia eo fere salutaris vel aliquid demonstramus. Tertius impudicus: quia plebs per eum peccata infertur exprimitur. Quartus annularis: eo quod in ipso annulus geritur. Idem et medicialis. quod colligitur a medicis colliguntur. Quintus auricularis pro eo quod aurem ea scalpinus. **Aristoteles vbi supra.** Digtorum mobilitas contentis est ad accipiendum et retinendum: horum pollex est curvus et grossus propter operationes fortes: nec adiuvatur homo per alios digitos sine pollice. Itaque si non esset manus non esset accipere: et si non esset pollex non esset retinere. Pollex autem fortis est: et vigor eius equalis est omnium virtutum digitorum. **Idem grossus est: et curvus: medius vero longus est sicut rem?****

De thorace et pectore et ventre.

Hydorus vbi supra
Runcus est media pars corporis a collo usque ad ungues. **Thorax** a greco dicitur anterior pars trunci a collo usque ad stomachum: quam nos dicimus arcum: a secretum quo cetera arcuntur. **Cuius** amicus pulpe mamille: inter quas pars illa officia peccus dicitur: dextra autem leuatur costis: **Pectus** autem in vocatur est: eo quod sit pectus inter eminentes mamillarum partes. unde et pectinem dicimus quod pectus faciat capillos. **Aristoteles vbi supra.** Pectus hominis latius est: in quadrupedibus autem esse non potest propter arteriarum pedum extensionem: propter ambulacionem. **Idem** non habent mamillas in pectore sicut homo. **Item** pectus hominis pauca carnis: autem carnosum et acutum ut supra dictum est. **Ex libro de naturis rerum.** Pectus est pars hominis delicata: et que minus potest abscipi sine detrimento sustinere: tum propter eorum quod in eo situs est: tum etiam propter inter necem spiritum: quia et in illo quodammodo sedem habere videntur. **In medio** pectus aceros amplum et latum et fistulosum situs est: cui costae innectuntur ac nervi. **Sub quo** et venae principales oriuntur. **Indeque** ramificat se ad membra diversia com paginis. **Hydorus vbi supra.** Venter est qui acceptos cibos digerit: apparet extrinsecus per ungues a pectore usque ad inguinem dicitur venter: quod totum corpus vite alimenta transmittit: venter autem mari assimilatur propter collectionem omnium humorum quasi aggregatores aquarum. **Alius** est qui cibum recipit: et purgat: et vocatur est stans: quod abluatur id est purgatur. **Ex ipso enim** sordes stercoreum desuunt. **Uterum** sole mulieres habent: in quo concipiunt: ad similitudinem cauliculi: vo-

carus est autem vterus: quod duplex sit: et ab utraque in duas se dividit partes: que in diversum diffusae ac reflexe circumplicatur in modum cornuum arietis: vel quod interius implicatur fetu. **Qualiculus** autem prope est portus: hinc ad ventrem translatus. **Ex libro de natura rerum.** Venter est quasi sacculus in quo interiora cuncta continentur. **Sicut** autem aristoteles boves canis similes in ventre superior: porco vero in inferiori. minus solertes sunt quibus audissimus venter est: ut dicit plinius. **Razi vbi supra.** Venter magnitudine nimitates libidinis declarat. **Carinarum** gracilitas atque subtilitas cordis in nunt debilitatem. **Earum** vero fortitudo ac super ipsas caratum multitudine stoliditatem. **Corporis** vero subtilitas audaciam.

.xcii.

De latere et dorso.

Hydorus vbi supra
Latere dicitur est: quia iacentibus nobis latet. **Est enim** leua pars corporis: dextro autem latere habilior motus est leuo fortior: et oneri ferendo accommodatior: unde et leua nuncupata quod aprior sit ad leuandum aliquid et portandum: ipsa enim gestat diuersa enim: pharetra: et reliqua onera: ut expedita sit dextra ad mouendum et agendum: **Dorsum** est a ceruice usque ad renes: dicitur autem dorsum eo quod sit suppositus vultui corporis in modum saxi fortis et ad portandum et ad perpetuandum. **Terga** vero quia in ea supini iacemus in terra: quod solus homo potest. **Itaque** multa animalia tantum aut in ventre aut in latere iacent: vnde in animalibus terga abusu dicitur. **Interscapulum** autem dicitur spatium quod inter scapulas est. **Pale** sunt dorsum dextra leuaque eminentia membra: dicta quod in luctando eas premimus: quod greci palyn dicunt. **Spina** est iunctura dorsum: eo quod habeat laterales acutos: cuius iuncturae spondilia appellantur propter partem cerebri: que ferre per eos longo tractu ad ceteras corporis partes. **Sacra** spina est vna perpetua spine quam greci yronostion vocant: quoniam primum infante concepto nascitur: ideoque et bostra id primum a gentilibus diis suis dabatur unde et sacra spina dicitur. **Ex li. de naturis rerum.** Dorsum habet initium a collo usque ad exitum supilitatum. **Ipsi** na vero que primum ipse dorsum a summo usque deorsum: et ex multis ossibus constat: que omnia in medio perforata recipiunt vtriusque lateris costas in vna extremitate comexas sibi iuncturae forti. **Sunt** autem ossa ista secundum numerum costarum. **Et** pro medio eorum proforatoz nucha descendit a summo vertice in modum funis: potest autem dorsum prope labores sustinere. **Sed** cum ad sentum homo puenit: incuruatur. **Hydorus vbi supra.** Costas appellari quidam putant: eo quod ab ipsis interiora custodiantur: et tota mollicies ventris vallata feruerit. **Ex li. de natura rerum.** Costae hominis sunt: vni vtriusque lateribus: non nulli vero sunt qui habent decem in vtroque latere: fortiores quidem in dextro quam in sinistro: sicut et in membris reliquis. **Razi vbi supra.** Costarum amplitudo fortitudinem declarat et arrogantiam: itaque vtriusque multam. **Curuitas** autem mori malitiam: equalitas vero bonum signum.

.xciii.

De anchis et naribus et coris

Ex libro de naturis rerum
Anchas habet homo loco caudae: sed ad cooperationem digestualis exitus. hoc ergo faciunt anchas: quod in quadrupedibus caudae: et homini transiunt anchas: quod illis in caudas. unde et hac ratione similes et vrsus caudas non habent: quoniam anchas habent ut homines. **Hydorus vbi supra.** Nares dicuntur eo quod in ipsis nitimur dum sedemus: vnde et cognoscata est in eis caro ne pmentis corporis mole ossa dolerent. **Item** proteriora dicta sunt: quia retro sunt et a vultu aueris: ne dum alius

.xcvi.

De medicinis et humano corpe

Quicenna in secundo canone

Quia hominis ienui scorpionis interficit. Cuz eadem et campozora fricatur imperigo. Eadem quoqz cu distillatur in aurem vermb⁹ letas eos interficit et statim educit. Sordices auris hominis ofere emigrance et pamaricio: et linitur sup fissuras labii. Ca pilli quoqz et dentes et ossa hois cobusta et alia plura de homie medicinalia sunt vt supius dictu est. Item vrina hominis vt iam supius dictum est: abstergit scabies vlye rotam et puritum: phibetqz serpiginem et impetiginem. Eadem in vase eneo cu melle cocta abstergit albugines oculi et cofert palpitatiom. Confert etiã ictericie et pro prie cum aqua mellis et aqua acris. Fec eiusde vrine sanat erisipilas fm quod dicitur. Et vrina infantis ab stergit morpheam et pannum. Eadem quoqz bibita con fert difficultati anhelitu et dilatatiom. Item vrina hois p ceteris vrinis est magis absterfua: ponitur enim cuz cinere vitis sup locuz fluxus sanguis et iustitur. Confert etiam morsu vipere bibita omniqz morsu et puncture valet. Et qer ea antiqua est: cofert venenis omnibus et leproi marino. Alia quoqz plura medicinaliter operaf: vt dictum est supra: in capitulo de hominis vrina. Speri ma homis pprie competit imperigim et sedat dolozē po dagre. Dicitur etiã q abstergit morpheã. Stercus ho minis calidum sedat erisipila vt dicitur: et forsitã fordi aci cofert: Item siccu cum melle aut vno bibitur in fe bribus per yodis: phibet enim eaz per yodos. Confert etiam ictericie. **H**yalocoides. Fumus human⁹ vulne ribus imposit⁹ tumorem non admittit. Succus aut euz melle squinanticos curat. **A**ctor. Hec de hois crea tiom et vniuersa eius natura: omniqz rerum que propter ipm create sunt: amo cunctaz rerum q sub deo sunt vili belum et inuisibilem ad plens dicta sufficiat.

Continentia libri tricesimi

Tricesimus liber agit de vniuerso id ē de vniuersitate rerum in qua de pres ter illa pma sex diebus opa a quibus in die septimo requieuit opatur multipli qer vltz modo. Et habet. clxx. capt.

Qualiter de⁹ opa sua tam facta pferantur .i.
Qz ea bonitas ipius appbatur. .i.
Qz omia erant valde bona .i.iii.
Qur no oia facta sunt equalia .i.iii.
Qe quazundã rex eminentia .v.
Qz in rebus ordinem nature non vsus sed ratō disceri nit .vi.
Qrum deus aliud vl melius aliquid facere possit q̄ fei cit .viii.
Qe vniuersitatis apta et firma cōpositiōe .ix.
Qe mira om̄ rerum dispositiōe .ix.
Qe mirabili et multiplici reze specie .x.
Qe varia et mira reze qualitate .xi.
Qe omniũ armonia et pulcritudie .xii.
Qe deformitas mali non minuit pulcritudinem vniuer si .xiii.
Qz nihil est cōtrariũ vniuersitati .xiiii.
Qe pace diuina q̄ adunat et copulat omia .xv.
Qualiter eadem pace pfunditur ois creatura .xvi.
Qualiter deus vbiqz totus implet omia .xvii.
Qualiter p̄sens est mentib⁹ etiam pollutis .xviii.
Qz in rebus est de⁹ multis modis .xix.
Qz in ipso sunt omia .xx.
Qz ipm esse dei ostendūt omia .xxi.
Qualiter laudat ipm ois creatura .xxii.
Qualiter apparēt in ea diuine trinitatis vestigia .xxiii.
Qualiter agnoscitur de⁹ ex motu creature .xxiiii.

Qe oim reze: modo, specie, et ordine .xxv.
Qe mensura numero et pōdere .xxvi.
Qe quadruplici creaturaz cōsideratiōe .xxvii.
Qe p̄sideratiōe eaz q̄m ad ipaz vniuersitatem .xxviii.
Qe p̄sideratiōe illaz ad creatozis agnitōz .xxix.
Qe cōsideratiōe ipaz ad vite correctōz .xxx.
Qe p̄sideratiōe ipaz ad edificatiōz .xxxi.
Qe cōsideratiōe iparum ad concupiscentie puocatiō nem .xxxii.
Qe mani studio circa opera dei et non opificis cogitō nem .xxxiii.
Qur de⁹ in senario diez opa sua p̄pleuit .xxxiiii.
Qe causis futurorum seminalibus quas mundo tūc in seruit .xxxv.
Qe causis miraculoz q̄s apud se retinuit .xxxvi.
Qz inter illas causas abscondita fuit qua peccatores saluauit .xxxvii.
Qz inferiores causas mundo insertas etiam supior ad libitum suum vertit .xxxviii.
Qe illa requie qua deus ab operibus suis in se requie uit .xxxix.
Qz etiã in ipso omis creatura requiescit .xl.
Qur p̄dictam requiem dici septime deputauit .xli.
Qe opatiōnum eius p̄muatiōe .xlii.
Qe assidua reze p̄pagatiōe .xliiii.
Qe distinctiōe opoz creatozis et creature in admistratiō ne nature .xliiii.
Qe exemplificatiō illius differentie .xlv.
Qe q̄uoz differentis opatiōnum .xlvi.
Qe variis modis opatiōnis diuinaz .xlvii.
Qe opatiōe miraculoz .xlviii.
Qz de⁹ miracula facit p̄ ministeria angeloz bonozum et maloz .xlix.
Qz bec omia dei potentia et pudentia moderantur p̄ meritis animaz .l.
Qz dei pudentia sit gubernatrix oim .li.
Qe biprito ope quo vniuersitati creature puidet .lii.
Qz dei pudentia omnium creaturazum indigentias re plet .liii.
Qualiter eadem pudentia cunctoz animantũ apperit tus mouet et dirigit .liiii.
Qualiter homibus visa pro meritis obucit et subtra hit .lv.
Qz eius pudentia oia regna disponit .lvi.
Qe differentia fati et pudentie .lvii.
Qe ratōne casus vel fortune .lviii.
Qz ea q̄ in vniuerso cōfusa et p̄turbata vidētur recte p̄ dei pudentiã ordinantur .lix.
Quz ea q̄ in mundo sunt vel fiunt a p̄sencia dei cau sentur .l.
Qz p̄sencia necessitatem in reb⁹ non ponit .lxi.
Qz libertatē arbitrii nō excludit .lxii.
Qz apud dei sit certa p̄notō reze p̄ingentiũ .lxiii.
Qe excellētia diuine mētis intuitu reze mirabilis .lxiiii.
Qz etiã contingētia ad diuinum intuituz relata sūt necessaria .lxv.
Qz dei volūtas sit p̄ma et summa oim reze causa .lxvi.
Qur et q̄liter vult de⁹ esse mala .lxvii.
Qualiter malas voluntates moderatur voluntas diui na .lxviii.
Qz natural⁹ ordo p̄cipitur obfuari eterna lege .lxix.
Qz in ei⁹ p̄ceptis et phibitiōib⁹ nulla sit falsitas .lxx.
Qualiter ab illa summa lege lex apud homines est tran scripta .lxxi.
Qualiter eiusdem legis noticia humanis mentibus est impressa .lxxii.
Qe amor dei ad opa sua .lxxiii.
Qz bonum apperunt omia .lxxiiii.
Qualiter diuina bonitate pfusa est omis creatura .lxxv.
Qz solus deus bon⁹ creat vniuersa .lxxvi.

Qualiter deus opera sua iam facta consi-
derant

Dicitur ergo deus per sex dies ope-
ra nature. q. ab
eterno mente co-
ceperat vidit. vt
ait scriptura. cu-
cta que fecerat.
In qua. scz visio
ne intelliguntur
duo. videlicet sci-
entia vel agnitio
et approbatio.

Augustinus de ciui. dei li. vi. Porro si sciens deus
omnia fecit: ea vtiq. que nouerat fecit. Ex quo animo
occurrit quoddam miru: sed n. v. q. scz iste mundus
nobis esse notus non posset: nisi esset: deo aut nisi notus
esset: esse non posset. Idem super gen. li. xii. Nota er-
go hoc omnia fecit: non facta cognouit. Erant enim pri-
us q. fierent in dei scientia non erant in sua natura. nec
audco dicere ipsi deo alio modo hoc innotuisse cu. ea fe-
cisset: q. illo quo ea nouerat. vt faceret: apud quem non
est transmutatio: nec vicissitudo obumbratio. Ides
de ci. dei li. xi. Non eius ergo hoc modo aliqua scientia
variatur: vt aliud i. ea faciant que nondum sunt. aliud
que iam sunt. aliud que fuerunt. non enim mox nostro il-
le vel futura prospicit: vel presentia inspicit: vel pte-
rita respicit. Sed alio quodam modo a nostris p. ueru-
dine cogitationis longe: atreos diuerso. Non enim ex hoc
in illud cogitatioe mutata: sz ta pntia que taz fut. ta pre-
rita q. ta no fut. q. futura q. nodu fut. ipse stabili ac lem-
puerna videt pntia: nec alr videt an. q. postea: qz ita no
uit tempora nullis tpalibus suis r. omibus: quema dmo-
dum ea mouet nullis suis r. alid. motibus. Non ergo
q. facta opa sua vidit: scientia duplicauit: vel ex aliqua
parte auxit. qui vtiq. tam pfecte no oparetur nisi tam
perfecta scientia cui nichil ex opibus adderetur. Pe-
trus lumbardus. Dicit n. a quibusda. dz: plura q. sciat
deus: scire posse: qz pot aliqua facere: que nunq. erunt
et illa potest scire. Non enim aliqua incognita potest fa-
cere: que nunq. essent. veri qz totu hoc posset fieri sine
mutabilitate scientie. Constat dei scientia omnino in-
mutabilem esse: nec augeri posse vel minui: sed illa tm
que subiecta sunt ei. Si quidem z ab eterno sciuit: z tm
mutabiliter sciuit: omne quod erat futurum. **A**ugusti-
nus de ci. dei li. x. Sed quis hoim pprehendere pot
sapientiam illam: qua deus nouit omnia: vbi vno con-
spectu simul pfecto sunt oia. quadoquidem nec a nobis
p. benditur nostra. non enim singula cogitatio aspici-
sed vna eterna et ineffabili visione pplectitur cuncta q.
nouit. in hac potius angustia libet ad eu exclamare: mi-
rabilis facta est scientia tua ex me. Ex me inquit intel-
ligo. q. sit mirabilis z incomprehensibilis scia tua: qua
me fecisti. qz nec meipsum comprehendere valco: quem
fecisti.

II.

Quia bonitas ipsius approbavit.
Quid est aut q. p omnia sex dieu opera in fine
dz: Quid de q. bonu est: nisi approbatio fm
artem facti: que sapientia dei est. Sed dum de
us qz bonus est videt: qd nisi vidisset anteq. faceret: no
vriq. fieret. nequa q. dicit bonu esse: sed docet. Et pla-
to quidem plus ausus est dicere: deum scz elatum gau-
dio: perfecta mundi vniuersitate. vbi etia ipse no adeo
despiebat: vt putaret operis sui nouitate beatiorz fu-
isse deum: sed sic voluit ostendere artificij sui placuisse
factum: qd placuisset in arte faciendus. **A**ugustinus

trinequus. Placitum dei necessitas sequitur: volun-
tate effect. comitatur. Non enim credibile est deo vis pli-
citurum esse: qd placuit. cum et futuruz id: et placituz
multo ante pscuit. **A**ugustinus super gen. li. i. Pla-
cuit ergo qd factum est: in ea benignitate: qua placuit
vt fieret: duo quippe sunt: propter que deus creaturaz
suam amat: videlicet vt sit: et vt maneat. vt ergo esset:
qd manerz anteq. facta esset: legitur q. sps. dni super
aquis ferebatur: in quo sancta bonitas ipsius. vt alia
dictum est. intelligitur. vt autem facta maneret: vidit
deus q. bona esset. manent enim quedam super: gressa om-
nem temporalem volubilitatem amplissima sanctitate
sub deo scz angeli: qui semper eius visione fruuntur.
quedam vero scdm sui temporis modos: dum per decele-
sionem rerum: ac successionem seculoz pulcritudo cote-
rit. **I**dem de ciui. dei li. xi. Ibi quoq. vidit deus bonu
esse qd facit: vbi vidit bonuz esse vt faceret. Nec qz fa-
ctum vidit. vt dictum est. scientia duplicauit: vel et ali-
qua pre augmentauit. Quia vero tria de creaturaz ma-
xime scienda nobis intimari oportuit: videlicet quis: z
per quid: et cur illam fecerit. Ideo per singula legitur:
vidit deus fiat: et factu est. viditq. deus: qz bonuz est.

Si ergo querim: quis fecit: deus est. Et per quid: p
verbum. Et per quare: qz bona est: nec auctoz est excellen-
tior deo: nec ars efficacior dei verbo. Nec causa melior
q. vt crearetur bonum a bono. Quia etia caz condendi
mundi plato dicit esse iustissimam. hec itaq. causa ta iusta
tanq. idonea. qua dicim: ad bona creanda fuisse dei bo-
nitatem: diligenter p. siderata et p. cogitata: terminat om-
nes p. ueritas querentiu mundi originem.

Omnia erant valde bona.
Rant quidem opera dei singula p se bona: sed
in vniuersitate erant omnia valde bona: sicut
oculus in animali pulchrior est: q. cum a corpore
separatus est. **I**dem super gen. li. i. Dec quidam be-
feticci non viderunt: qz egenam carnis hui. fragilemq.
mortalitate de iusto supplicio venientem: plurima dny
ei non conueniunt: offendunt: sicut ignis z frigus: aut
fera bestia: et similia. Nec attendunt qntu in suis locis
in natura vigeant: pulcroz ordue disponantur. quan-
tumq. vniuersitati rerum pro suis positionibus deco-
ris: tanq. in comunem rem publicam conferant: vel no
bis ipsi. si eis congruerent atq. sapienter vtamur. co-
moditate attribuant. Nam z ipsa venena: que per in-
conuenientia. perniciose esse noscuntur: conuenienter ad-
hibita in salutaria medicamenta vertuntur. **C**ontrario
autem abus et potius et cetera quibus delectamur: im-
moderato et importuno vso sentiuntur. vnde nos
admonet diuina p. uidentia: nequa q. res insipienter
vti uteremur: sed earum vtilitate diligenter inquirere. z
vbi nostrum ingenium vel infirmitas deficiat: occul-
tam credere: sicut erant quedam alia: que vix potuim.
inuenire. **N**am et ipsa vtilitatis occultatio aut hilitatis:
est exercitatio: aut elationis attritio. **O**mnino itaq. nul-
la futura malu est: nomenq. hoc non nisi priuationis
est: v. ex a terrenis ad celestia. a visibilib. vtiq. ad inui-
sibilia sunt alia alia bona meliora. **A**d hoc vtiq. ineq.
lia vt essent omnia. de. autem ita est artifex magn.
magnis: vt non sit minor in paruis. **Q**ue scz parua no
sua granditate: que nulla est: sed artificis sapientia su
menenda. **N**am. verbi gra. vide in bois specie: si vnu
supercilium radatur: q. p. opemodum nichil corpori: z
q. multum pulcritudini detrahatur. quonia vtiq. non
constat mole: sed paritate membroy atq. dispositioe.
Dugo in libro de tribus diebus. **N**ecessse autem fuit
vt visibilib. conditio ita ordinaretur: quatin. in eis ho-
mo fortis agnosceret: quale esset inuisibile bonuz qd in-
tus querere deberet. hoc est: vt subitus se videret: quid
supra se appeteret: non ergo decebat: vt totu visibilib. uz

copiam aliquam in parte defectum sentiret: que ob id maxime instituta est: ut inestimabilem eternorum bonorum affluentiam nunciaret. Erre homo cum multa facere deberat: magna facere non potest: quia tantominus preualer in singulis: quanto plura sunt per que intentionis sue conat? dividit. Rursus cum ad magnitudinem nititur: a multitudine retardatur: quia multis prestare non sufficit vires: quas ad unum rei effectum specialiter effudit. Simili modo minor diligentia decoz operis impeditur: quotiens ad multitudinem solam sine ad magnitudinem perficienda: animus occupatur. Sed in opere dei nec multitudo magnitudinem: nec magnitudo multitudines stringit: neque simul vel multitudo vel magnitudo pulcritudini officit: neque pulcritudo utilitate tollit: sed sic facta sunt omnia: quasi facta sint singula: ut cum uniuersa aspexeris: singula mireris.

III.
Cur non omnia facta sunt equalia.
Augustinus in libro questionum. lxxviii.

Quam autem omnia deus fecerit: cur non equaliter fecit: quia non essent omnia: si essent equalia. Non enim multa rerum essent genera: quibus constaret uniuersitas. primas et secundas: et deinceps usque ad nouissimas ordinatas habes creaturas: et hoc est quod dicitur omnia. Idem contra aduersarij legis et prophetarum. Si omnia essent equalia: unum eum genus bonorum non oia. Nunc vero ideo sunt omnia bona: quia sunt alius alia meliora: et bonitas inferiorum addit laudibus superiorum. Et in rerum bonarum qualitate ipsa est iocunda gratulatio ubi minor comparatio amplior est commendatio. Hugo super ecciam. omel. xv. Si fortiter pergit sapientia a fine usque ad finem: ergo non est defectus opificis differens pulcritudo conditionis. Quare ergo non eque pulera sunt omnia: nisi ut magis pulera sint simul uniuersa. Nam si non essent differenter pulera singula: non essent incopabiliter pulera uniuersa: quia si esset una pulcritudo in singulis: qualiter excellens illa foret: et ceteris omnibus eminentior: non esset omnis pulcritudo in uniuersis. Hinc operum sua usque ad finem fortiter pergit: quia sic opera sua usque ad finem proficuntur: ut etiam defectum inferiorum ad uniuersorum pulcritudinem moderetur. ut inde uniuersitas magis pulera sit: quo in uniuersitate quedam aliorum comparatione et defectu partium. Nam hoc ipsum quod in quibusdam est operibus puleris non pulerum videtur: turpe tamen non est ubi est: sed minus in parte pulcritudinis habet: quia hoc in toto pulerum est ad quod est ergo et eo in toto partium maxima est: quod in partibus differens: et multipliciter variata distinctaque omnipartia pulcritudo est. Suauiter enim omnia disponit: quia in tam multis: tanque diuersis rerum generibus: singula queque ad terminum suum promouens. nichil uniuersitatis concordiam pacemque turbare permittit: sed sic uniuersitas quod suum est tribuit ut dissimiliter currentia ad unum finem conducatur: et ut unius operatio unum effectumque alteri non impediatur.

V.
De quorundam rerum eminentia.
Augustinus super genesim li. primo.

Ante ergo sicut est dictum supra: quedam in creaturis supergressa omnem temporalem uolubilitatem in amplissima sanctitate sub deo: sed angeli qui semper eius uisione fruuntur: quedam uero secundum sui temporis modos: dum per decessiones reuolunt ac successionem seculorum: pulcritudo contemnitur. Idem in libro de ciuitate dei. xi. Cuius enim deus summe sit: ad modum dicit. Ego sum: qui sum: rebus quas creauit esse dedit: alius amplius: alius minus: atque ita naturas essentiarum gradibus ordinauit. Idem in li. de natura hominis. In his autem omnibus que creata sunt: omnia quanto

magis moderata. speciosa. ordinata. tantomagis bona sunt. malum quippe nichil aliud est: quam corruptio modi uel speciei: uel ordinis naturalis. melior est tamen etiam corruptus per malam uoluntatem spiritus rationalis: quam irrationalis incorruptus. Et melior est quilibet spiritus: etiam corruptus quam quodlibet etiam incorruptum corpus.

Petrus in itinerarij libro primo. Deus etiam cum fecisset mundum: singulis quibusque creaturis principes statuit: spiritus quoque arboribus. montibus. fluminibus: et uniuersis que fecit. Statuit ergo angelis angelis principem. syderibus syderum. demonibus demonem. auibus auem. piscibus piscem. hominibus hominem: qui est christus ihesus.

VI.
Quid in rebus ordine nature non uisus. sed ratio discernit.
Augustinus de ciuitate dei. li. xi.

In his ergo que a deo facta sunt: preponitur uiuentia non uiuentibus. Et in his que uiuunt: sentientia non sentientibus. et in his que sentiunt: intelligentia non intelligentibus. et in his que sentiunt et intelligent: immortalia mortalibus. Sed ita preponitur ordine nature. Est autem alius atque alius pro suo cuiusque usu estimatio: modus quo fit: ut quedam carnis sensu quibusdam sentientibus preponamus. Quis enim in domo suam panem non malit habere: quam mures: nisi mos quam pulices. Sed quid mirum: cum in uisus estimatione hominum: quorum natura tante dignitatis est: plerumque carni comparetur equus: quam seruus: gemma quam famula ita libertate iudicandi plurimum distat ratio consideratis a necessitate indigentis: seu uoluptate cupientis. Cuius alla quid per seipsum in rerum gradibus pendat: necessitas aut quid propter quid expectat. conigitur: et illa quod uerum luci mentis appareat. uoluptas aut quid iocundum corporis sensibus blandiatur expectat. Sed et tantum ualeat in naturis rationalibus: quoddam uelut primum uoluntatis et amoris. ut cum ordine nature angelis hominibus: cum lege iusticie boni homines malis angelis preferantur. Idem de libero arbitrio libro tercio. Hinc alter estimat ratio. aliter uisus. Ratio quidem estimat luce ueritatis. ut recto iudicio minoram maiorem subdat. Uisus autem consuetudinem comoditatis plerumque indinat. ut ea plus estimet: que ueritas minor et uiliora esse conuincit. Cum enim corpora celestia terrestribus ratio preponat. quis tamen carnalium hominum non mallet etiam plura deesse in celo sydera: quam unam arbutulam in agro suo: aut uaccam in armento. imitantur enim iudicia paruulorum: qui que malit hominum mori maluit: quam passerem suam. maxime si homo ille terribiliter sit. passer autem canorus et pulcher.

VII.
Cur deus aliquid uel melius aliquid facere possit quam fecit.
Hugo super magnificat.

Sunt autem quidam. non potest deus alia facere quam facit: nec melius facere quam facit. Si enim potest aliquid facere quam facit: potest facere quod non potest. Quod si preter precedentia aliquid fieri impossibile est: omne autem quod potest fieri: fieri necesse est: aliquid fieri quam sit nulla ratione possibile est. Amplius quicquid facit deus: si melius potest facere quam facit. in hoc ipso non bene facit: quia optime non facit. facere oportet: et nolle melius facere etiam boni facientis male facere est. Sed hec pia mens in deum dicit non sustinet. Eiusmodi rationibus inducitur ut dicat deus operum suorum mensura ac lege ita astricui. ut preterquam facit quicquam nec aliquid facere possit. nec melius. Certum est enim quod omne quod factum est in numero et pondere et mensura legitimum terminum suum et finem habet. Et idcirco si ad operum mensuram. creatoris potentia modum componitur. ipsa proculdubio et fine et mensura termini nari declaratur. Primum itaque considerari conuenit si deus illa ratione neque mutata neque cassata sua preuideat

ria: aliud possit facere q̄s facit. **C**onstat enim q̄ omne quod fit ab eterno preuisum est futurū esse. q̄ ab eter- no futurū est. q̄ tamen ipsum est futurū esse. q̄ ab eter- num q̄ possibile est. non fieri. q̄ futurū est. **E**t si mu- taretur euentus. q̄ fieri potest. nunq̄ fuisset preuisum q̄d nunq̄ fuerat futurū. et tamen statet preuidencia in eo vt non fieret. sicut modo in eo consistit vt fieret. non mutata vt post aliam alia esset: sed vt nunq̄ alia esset. ergo de^o potest aliud facere q̄ facit. **N**unc illud restat vt discutiam⁹. vtrum melius aliquid facere possit q̄ fa- cit. hic illi dicunt singulas creaturas per se quidem cō- sideratas a perfecto min⁹ habere. vniuersitatem autē rerum omnium in tanta consummatione boni expressā vt non possit esse melior q̄ est. **S**ed si ita summe bona ē vt nulla desit ei boni perfectio. tā opus suum plane cre- atori equatur. et vel extra metā extenditur. q̄ infra est vel intra immensitatem coarctatur: q̄d summū est. **Q**uod vniuersū pari inconuenientia impossibile est. **S**i vero ideo non potest esse melior: q̄ bonū ampli⁹: q̄d ei deest: capere ipsa non potest. iam hoc ipsum nō posse defectū onis est. et potest melior esse. si fiat capax maioris boni q̄ et hoc ipse q̄ fecit p̄t. ergo in se nō p̄t i dō p̄t: q̄ ipsa nō p̄t: sed deus potest. ergo ipse melior esse non potest q̄d fecit omne melius esse potest. **S**i tantum ipse vo- luerit qui potest. **E**t ipse quod fecit: melius facere p̄t. non tamen corrigens male factum: sed bene factū pro mouens in melius. vt non ipse quantum ad se meli⁹ fa- ciat: sed vt q̄d fecit ipso idem operāte. et in eodem perfe- uerante meli⁹ fiat. ergo summū potens est. qui potest oē quod possibile est. nec ideo min⁹ potest: q̄ impossibilia non potest: q̄ impossibilia posse non est. sed nō pos- se. propter hoc inquit maria. **Q**uia fecit michi magna qui potens est. et. **Q**uia cuius omnia dei opera humani sensus capacitate exuperare liquet. precipue redemp- tionis sacramentū. et incarnationis verbi in sterili uer- fabile sup̄ omnia esse constat. **N**ihil enim manus mix- tū q̄ factum est: q̄ deus homo factus est. **A**ugusti- nus de tri. lxxxi. **E**t alius quidem modus liberatōnis nostre. deo q̄ omnia potest possibilis fuit: sed nullus ali⁹ nostre miserie sanande puenientior extitit. **VIII.**

De vniuersitatis apta et firma compo- sitione **H**ugo in libro de tribus diebus

Compositio quidem debet habere duo. scz apri- tudinem et firmitatem: **H**oc est: vt componen- da apte et competenter coeant. et composita fir- miter cohereant. **I**taq̄ si vniuersitatis hui⁹ mūdi ma- chinam intueris: inuenies q̄ mirabili ratione et sapien- tia compositio omnium rerum perfecta sit. et q̄ apta. q̄ congrua. q̄ decora. q̄ cunctis partibus suis absoluta in qua non solum concordiam seruā similia: sed ea cri- am que creante potentia diuersa atq̄ repugnantia ad esse prodierunt. dicta sapientia in vniuersū quodammodo amicitiam et federationem conueniunt. **Q**uid repug- nantius esse potest aqua et igne: que tamen in natura rerum ita dei contempserunt prudentia. et non solū ad inuicem commune societatis vinculum non dissipent. verum etiam nascentibus cunctis. vt subsistere possint vitale nutrimentū subministrant. **Q**uid de humani cor- poris compage loquar. vbi omniū membrorū iuncture tantam ad inuicem seruant concordiam. vt nullum om- nino inueniri possit membrū. cui⁹ officium alteri nō vi- deatur prestare amicum. **S**ic omnis natura se di- ligit. et miro quodam modo plurimum dissimilium et in vnum redactorū concordia. vniuersū in omnib⁹ armoniaz facit. **A**pta est ergo et conueniens omnium rerum cō- positio. **S**ed quo modo est firma: quis nō videat. quis non miretur. **E**cce celi qui ambitu suo concludit omnia quō solidi sunt. et q̄st̄ ex ere fusiles. desuper circūq̄q̄

oppositi. **T**erra vero in medio pondere suo librata. sp̄ immobilis perseverat. vt cetera in medio fluctuantia. hinc soliditas celoz. illinc terre stabilitas in vnum cor- erecant et constringant. ne citra legitimos terminos dif- fusa. concordiam vniuersitatis dirumpant. **E**cce quō per viscera telluris intrinsecus dracones aquarū spar- si. et foris per alucos suos ad diuersa loca deducti int⁹ faniscentem ne dissoluatur conglutinant. et foris ne sati- scar. arentem rigant. **E**cce quomodo in humani corpo- ris fabrica. iuncturas ossium vincula neruoz ligant. et medullis intus p̄ fistulas rybiarū diffusis. canalia etiam venaz vitalem sanguinem per omne corp⁹ dedu- cunt. ac deinde teneritudinem carnium cutis regime- n inuoluit. vt rigor ossium intrinsecus corp⁹ sustineat. et pellis munimen foris defendendo custodiat. **IX.**

De mira omnium rerum dispositione

Quod cōpositiones sequitur. vt dispositiones re- rum qualis sit cōsiderem⁹. in celo luminaria et stellas collocant. vt subiecta omnia illustrent. in aere ventis et nubibus fecit viam: vt agitatōnibus suis disp̄se pluuiam deozsum funderēt. **I**n gremio tel- luris moles aquarum recipi iussit. vt p̄ gurgites suos hinc illincq̄. quo nutus ferret iubentis discurrent. **Q**uadādam regiones ditauit vberitate frugū. quas dā vineaz. alias olez. alias pecorū. alias potentib⁹ herb⁹. alias gemmis preciosis. alias animalib⁹ et bestias mon- struosas. alias coloribus variis. alias diuersaz artūz studiis. alias metallorū. alias vniuersam generib⁹ di- uersis. vt nulla p̄sus regio sit que non aliq̄d p̄ ceteris nouis et speciale possideat. nulla item que nō aliq̄d no- uis et speciale ab aliis accipere queat. **Q**uid q̄ ea cri- am que humanis visibus necessaria sunt. in communi- boim frequentia pudentia creatoris constituit. ea ve- ro que nonnullaz p̄pter necessitatem: sed cupiditaz ex- petit. p̄pter speciem. in abditis terrz simbus abscondit. vt quez amor virtutis ab immoderato nō castigat ap- petitu: saltem laboris studio vic⁹ cōquiescat. **Q**uid d̄ dispositione temporū: ecce post noctē venit dies: vt tor- pentes morio laboris exerceat. post diem sequit⁹ nos: vt fellos ad resocillandū dēs accipiat. **I**tes quemad- modū viciatitudines diernū et nocturnū animātia reno- uant: ita quattuor anni tempora ordine sibi succedētia totius mundi speciem immutant. **P**rimū p̄ reposes ve- ris quadam inuouatione mundus nascitur. deinde p̄ feruorem estatis: quasi in amenitatem roboratur. post hoc supueniente autumno: ad maturitatem cōscendit postremo succedente hieme ad defectum vergit. idcir- eo autem sp̄ deficit. vt sp̄ post defectū renouari possit. q̄ nisi p̄t a statu suo deficerent vetera: quasi illis lo- cum occupandis: nō valeret exurgere noua. **O**m- nes sensus defozis intus veniūt: solus visus. deintus foras exit: et emin⁹ posita mira p̄ ceteris agilitate pec- pit. **B**ene ergo quasi speculatoz quidam eminent. oyez locum cunctis obtinuit: vt que ceteris sensib⁹ supuen- tura sunt: ante periculum puidere possit. post hunc au- ditus: et loco et nobilitate est secūdius. deinde vero olo factus. **S**unt autē qui nil sentire potest: nisi id q̄d tāgit merito velut tardior ceteris sensib⁹ in uno resedit. **L**a- eius specialem sedem non habet qui ideo vniuersalis est: quia cooperatur cunctis sensib⁹ vnde et in digitis pollex qui tactum significat: coadunat⁹ in vniū digitis solus omnib⁹ responderet: q̄ sine tactu nullus sensuum esse potest. vide esse quoniam in humano corpore ossa intrinsecus collocata sunt: quatin⁹ robur corp⁹ corp⁹ su- stineat. **E**inde caro ossa vestit: vt duricia corūz molli- ter tactum excipiat. ad vltimum pellis carnem induit vt sua quodāmodo tenacitate ab incommodis foris acci- dentibus corp⁹ munit. **S**ic cortex munit arbores. sic

penne et rostra volucres: sic squame pisces. vide quo in motu locali sapientia conditoris apparcat. Logita nunc vnde de fluentibus aquis semp indeficiens vena ministratur. vnde motus ventorum ducitur. qd inuestigabilem astroz cursum moderatur. quis solis per hiberna descendere signa percipit.

De mirabili ac multiplici rerum specie
Species est forma visibilis: que consistit duo. si figurata et colorata. Figure enim rerum multis modis apparent mirabiles: aliqui ex magnitudine aliqui ex paruitate: aliqui qz rare: aliqui qz pulcre. Secundum magnitudinem figura attenditur: qm res quibus sui generis modum in quantitate excedit. Sic miramur gigantem inter boves: cetum inter pisces: grifem inter volucres: elephantem inter quadrupedes: draconem inter serpentes. vide qd magis miraris dentes apri vel tince: alas grifis vel cinifis: caput equi vel locuste: crura elephantis vel culicis: aquilam vel formicam. leonem vel pulicem: rigridem vel testudinem: ibi miraris magnitudinem: hic puritatem corporum paruum magna sapientia conditum: magna sapientia cui nulla subiepit negligentia. illis dedit oculos quos vix percipere potest oculus: et in tam exiguis corporibus sic omnipotentia linamenta nature sue congrua plenissime distribuit: vt nichil videas deesse in minimis eorum: omnium: que natura formavit in magnis: rursus alta idcirco miramur: quia monstruosa quodammodo sunt vel ridiculosa. Quorum quidem plasmatio quantum ab humana ratione aliena est: tanto melius humanum animum in admirationem compellere potest. Quare crocodili? manducans inferiores molam non mouet. quo salamandra in igne illa manet. Quis dedit erico spinas: et docuit cum vt se pomis turbine discussis inuoluat. Quibus onus? incedens stridet quasi plastrum. et formica biemis supuenteur scia grauis horrea sua replet. aranea quoque de visceribus suis laqueos necit: vt preda capiat: isti sunt testes sapientie dei. Est adhuc aliud verum et est euidens diuine sapientie argumentum: qd omne genus simile sibi percat: et in tam multis similitudo vna ppagata prime originis forma non immutat. hoc quoque mirabile est: qd in vno corpore tot construatur membra: tot membrorum forme: tot loca: tot officia. Et cum sint ita diuersa in se sua gula: inuicem tamen coopantur omnia: post figuram sequitur color. Quid luce pulcri? que cum colore in se non habet: omnium tamen colorum rerum ipsa quodammodo illuminando colorat. sicut aurum sol tutilat. luna pallet quasi electrum. Stellarum quedam flammis aspectu radiant: quedam luce nuda micant: quedam vero alterna tim: vne roseum: nunc viridem: nunc candidum fulgorem demonstrant. Quid de gemmis narrem. Ecce tellus redimita floribus. qd iocundum spectaculum prebet: quo visum delectat: quo affectum puocat. videmus rubentes rosas candida lilia: purpureas violas in quibus omnibus non solum pulchritudo: sed origo quoque mirabilis est: quod scilicet dei sapientia de terrene puluere talem producit speciem.

De varia et mirabili rerum qualitate.
Est speciem de qualitate rerum differere debemus: tam diuersas qualitates rebus indidit: vt omnium hominis sensus sua oblectamenta inueniat. Quot enim oblectamenta oculorum in diuersitate colorum monstrauimus: tot oblectamenta aurium in varietate sonorum inuenimus: inter que prima sunt dulcia sermone commercia: quibus boves ad inuicem suas voluntates comunicant: preterita narrant: preterita indicant: futura nuntiant: occulta reuelant: adeo vt si bis careat vita humana: bestius ppabilis videatur. Quid autem concinet aurium. Quid humane vocis melos iocundum: quid dul-

ces modos sonorum omnium memorem. sic est de olfactu et ceteris sensibus. Augustinus de ciuitate dei li. xxi. Costi derandus est ipsas generis humani miseriam: in qua laudatur iusticia puenientis: qualibus et quibus multis repleuerit dei bonitas cuncta que creauit administrantis. In originali bono similitur alia duo: videlicet ppagatio et confortatio: nam opatione qua vsqz nunc opatur: facta vt sentina numeros suos explicent: et a quibusdam latentibus et inuisibilibus in formas visibiles: quod aspiciunt deo: decotis euoluunt ipse incorporeas corporeasque naturam illam ppositam illam subiectam miris modis copulans et mectens animam facit: quod opus eius tam magni et mirabile est: vt non solum in homine qui est animal rationale. et hoc cunctis terris nris animantibus excellens: atqz pstant: sed in qualibus minutissima muscula bene pferant stuporem mentis engerat: laudemque pariat creatoris. Ipse itaque anime humane mentem dedit: vbi ratio et intelligentia in infante sopita est quodammodo quasi nulla sit exercenda. s. atqz ex ercenda etatis accessu: qua sit scie capax atqz doctrine et habilis pceptioni veritatis et amoris boni: qd capacitate hauriat sapientias: virtutibusque sit pedita. Inter res enim bene viuendi: et ad immortalitatem pueniendi felicitates: que virtutes vocantur: et sola dei gratia que in ipso est filius pmissiois regni que donantur. Nomen humano ingenio tot tantorumque artef inuente sunt et exercitate: partim necessarie: partim voluntarie. vt tam excellens vis mentis atqz rationis: in his etiam rebus quas suspensas. imo et piculosas pnciosasque appetit: quantum bonum habeat in natura: vide ista potius vel inuenire vel discere vel exercere reseruit. vestimentorum et edificiorum ad opera que mirabilia et stupenda industria humana peruenit: quo in agricultura: quo in nauigatione pferent: quo in fabricacione quorumque vasorum vel etiam statuarum vel picturarum varietate excogitauerit vel expleuerit p salute mortali tunc atqz reparanda: quor medicamina atqz ad iuuamenta pphenderit: p voluptate fauic quor pdisita et gule incitamenta reperit quor organa musica quos cantu lenis modis excogitauerit et multa rebus mundanarum cogitatione se impleuerit: qd possit eloqui: maxie si velim? si acer uari cuncta congerere: sed in singulari immozari. Quis estimare sufficiat: iam certa pulchritudo et vtilitas creature: que homini licet in istos labores miseriamque proiecto atqz damnato spectanda atqz sumenda diuina largitate concessa est quo sermone terminari potest. in celi et in terre et maris multumoda et varia pulchritudine: in ipsius lucis tanta copia: tamque mirabili specie in sole et luna et sideribus: et opacitatis et colorum et odoribus florum: in diuersitate ac multitudine volucrum garbularum atqz picarum: in multiformi specie tot tantorumque animantium: quarum ille plus habet admirationis: que molis minimum: plus enim formicularum et apicularum opera stupem? que immensa corpora balenarum: in ipsius quoque maris tam grandi spectaculo cum sese diuersis coloribus velut vestibus induit et aliquid viride atqz hoc multis modis: aliqui purpureum: aliqui ceruleum: que porro spectatur delectabiliter etiam quancumque turbatur: et sit inde maior suauitas: qd sic demulcet inuicem: vt non tacet et quariat nauigantem. Quid ciborum vsquequoque copia contra famem. Quid saporum diuersitas contra fastidium nature: diffusa diuitis si coquoque arte ac labore quesita: quanta in multis rebus tuende ac recupande salutis auxilia: que grata vtilitudo dieti alterantur et noctis: aurarum que blanda temperies. In fructibus et pecoribus indumentorum conficiendorum: quanta materies. Omnia quis commemorare possit. Et hec omnia sunt miserorum danatorum: solacia: non prima bonorum.

Liber
XII
De rebus...

Que ergo illa sunt si tot ac talia & tanta sunt ista.

XII.

De omnium armonia et pulcritudine Gregorius nazanzenus de naturate domi.

Laudabilis quidem mundus est pro singulis quibuscunq; speciebus: sed multo laudabilior ex armonia omnium et ppape vniuersorum: in quo summa est & stupenda ex diueritate concordia: duz inter se muticm diuersa sunt - et cum singulis cuncta conueniunt et ad vni mundi pfectionem cum vniuersis cuncta concordant. Augustinus de ordine. li. i. Hoc autem que stant plenum est quod membra pollicis mire & distincte disposita sunt. cum inter bec humana vita innumera bilium perturbationum inconstancia versetur & fluctu et. Sed hoc qui vniuersam rerum cooperationem atq; concentum imbecilla mente coplecti & considerare non valent: si quid eos offederit: quod cogitat non sine magno est. magis putant rebus inesse felicitatem. Cur? erroris maxima causa est: quod homo ipse sibi incognitus est: quod si vult noscat. magna pfuectudine opus est a sensu? recedendi. & animi in seipsum colligendi atq; in seipso retinendi atq; sibi reddendi. quod sit pulcritudo vniuersitatis intelligit. que pfecto ab vno cognominata est. adeoq; illum videre non licet anime que in multa pcedit. Secta turq; auditate pauperem. qua nescit sola segregate multitudinis posse utari. Multitudinem vero non hominum dico: sed omnium que sensus attingit. nec mireris quod magis egestatem patitur. quo magis appetit plura coplecti. Sicut enim in circulo quis amplo vnum est medium quo cuncta puerunt. quod centrum geometre vocant. & quis totum ambit? ptes innumerabiles secari que aut. nihil nisi est pter illud vnum. quo cetera pnt diuideri autur. & quod omib; qui equalitatis iure dicitur. hinc vero si in qualibet ptem egredi velis. eo omnia amittitur. quo in plurima pgitur. sic animi? a seipso sensus immensitate quadam diuerberatur. & vera mendicitate pteritur. cum cum natura sua vbiq; vni querere cogit. et multitudo inueniri non sinit. Idem in musi. li. vi. In rebus mundi multa videntur nobis inordinata & perturbata: quod ordinis p nostris meritis afflicti sumus. quemadmodum si quis in amplissimam & pulcherrimam edium vno aliquo angulo tanq; statu a collocetur. pulcritudinem eius fabrice sentire non poterit. cur? ipse ps erit nec tot? ex eratus ordinem miles in acie pot inueni. Amor qdem inferioris pulcritudinis animam pollutit quod cum infimis etiam ordinem diligit: ipsa ordinem suum amittit. non tamen ordinem rerum excescit. aliud enim est ordinem tenere. aliud teneri ordine.

XIII.

Deformitas mali non minuit pulcritudinem vniuersi Augustinus super genesim li. iij.

Ergo que peccando pprii decus amittunt. nullo modo efficiunt. vt no etiam ipsa recte ordinata cum vniuerso mundo sunt. deus enim naturam optime conditor: peccantium est certissim? ordinator. vt etiam si qua sigillatim delinquendo fiant deformia. sp tamen eis vniuersitas sit pulchra. Idem in encheirid. Ex omnib; vniuersi admirabilis pulcritudo vniuersitatis. ita quod etiam illud quod malum dicitur. bene ordinatum et suo loco positum eminentius pmendat bona vt magis placeant & laudatiora sunt. dum coparantur malis.

Idem de ciuit. dei. xi. Neq; vero de vllum angelorum vel hominum creatur. et malus futurus psciret. nisi pariter nosset. quibus eos bonorum vltis? comodaret. atq; ita ordinem scilicet tanq; pulcherrimum carmen. etiam qsi qbusdam ambitoris bonifaret. quibus illum loci suauiter et decenter explicat apulus p arma iusticie a dextris & a sinistris p gloriam & ignobilitatem. p infamiam et bonas famam. &c. Namq; sicut illa tria vniuersi opposita sermo

nis pulcritudinem reddunt. ita quadam non verborum sed rerum eloquentia vniuersi oppositio scilicet pulcritudo core xitur. Ad aptissime in ecclesiastico scriptum est: hoc modo. Contra malum bonum: & hinc mortem vita. sic hinc pium peccatorum &c. non ergo mala voluntas quod ordinem nature seruare nolit. id iusti dei leges oia bene ordinatas effugit quomam sicut pictura cum colore nigro loco suo posita: ita vniuersitas rerum. si quis intueri possit. etiam cum peccatoribus pulchra est: quis p se consideratos sua deformitas turpet. Idem super genesim hinc manicheos. Omnis deniq; pulcritudo quod pnt? costat. multo laudabilior est in toto: quod in parte. Tanta enim est vis ac potentia integritatis: vt etiam quod multa p se singula bona sunt: tunc magis placeant: cum in vnum aliquid conueniunt atq; cocurrunt. Quod si manichei considerarent: vniuersitatis autem laudarent. et quod eos ppter immortalitatis nostre conditionem: in parte offendit. ad vniuersi pulcritudinem redigerent: eo quod deus omnia non solum bona sed etiam valde bona fecerit. Idem in li. confessi. v. Ergo dicit iniquos etiam et a te fugientes cernis: & vmbrias distiguis. Et ecce cum eis omnia pulchra sunt. sed ipsi turpes sunt. Nichil ergo tibi nocuerunt: aut imperium tuum vbiq; iustum et integrum in aliquo debonestauerunt.

XIII.

Nichil contrarium est vniuersitati Dionysius in li. de diuinis nominibus.

Quod autem per omnem modum bono priuatum est. nec est. nec erit. nec erat. nec esse potest. quod priuatur bono per irrationabilem concupiscentiam: in hoc quidem nec est. nec existit. concupiscentia: participat tamen bonum secundum ipsam vniuersitatem & amicitie consonantiam obscuram. Egritudo etiam corporis defectus est ordinis: sed non omnis. Si enim pcut? ordo deesse: vniuersitas nec egritudo iam esset. Deniq; nichil est vniuersali nature diuini. eius autem per singula vnde delicta a se uicem dissidentia. Sola ibidem. Nichil enim quod totum totis obsistat in existentiis: est: quia quod vni pter naturam est: alii naturale est. non ergo in tota natura malum est. Idem in libro de moribus manicheorum. Sed dicunt manichei malum esse ignem. scorpionem. feram. & buid. Quis autem meliuscule inbutus non videat ista per inconuenientiam nocere: ac p conuenientiam etiam prodesse. Nam si venenum quod est in scorpione per se ipsum malum esset: eundem scorpionem prius perimeret. at contra: si ei detraberetur perit? Illius ergo corpori malus est amittere: quod nostro recipere: & illi bonum est habere. Malum vero & illi & nobis est quod hinc naturam est. id enim cuiusq; generi malus est quod ei? nature auersatur: eamq; perimere nititur. Quedam facinorosa mulier venenus quod certo modo lo dammati vt morerentur: bauriebant. paulatim bibendo effecti: vt sine villo incommodo illud biberet. Cuius aliquando damnata esset: illam veneni quantitate qua consuetudine vicerat: accepit: nec extincta est. Quia ergo inconuenientia malum est: fecit illa vt per consuetudinem moderatam illud corpus suo corpori conueniret. vt autem sibi inconuenientia non noceret: nullo modo facere posset: quia quod vere et generaliter malum est: semper et omnibus nocet. Elleborum nomine alio modo ci bus est. alio medicamentum. alio modo venenum. Solum immoderate acceptum quis non clamat esse venenum. Panis hominem alit: accipitrem necat. quid stercore aspernabili? quod tamen tanta agris vtilitatem affert: vt eius inuentum stercurio. a quo etiam sterco? nomen accepit. diuinos honores romani deferendos putarent. hic est ergo exit? dispositio: quod quicquid est: in quantum est ex deo est. in quantum autem ab essentia deficit: ex deo non esse p batur: sed tamen diuina prudentia semp sicut

in omnibus esse non desinat. **A**ugustinus super genesim libro viii. Ipse est interior omni re: quia in ipso sunt omnia. et exterior omni re: quia supra omnia. antiquior omni re: quia ante omnia. et nouior omnibus: quia idem ipse post omnia. **I**dem ad dardaniu de pñtia dei. Non ergo quasi spaciola magnitudine deus per cuncta distendit vel diffundi opinemur. sicut fumus et lux ista diffunditur: sed potius sicut in duobus sapientibus quorum alter est grandior corpore: sed non est sapientior. vna est sapientia. nec est in maiore maior. nec in minore minor. nec in vno quod in duobus minor. ita deus sine labore mundus regens et continens in celo est totus. et in terra totus. et in vtroque totus. nulloque loco preteritus: sed in seipso vbiqz totus. Ad ipsum cui pertinet non esse in parte: sed vbiqz presens esse. **I**dem sup psal. Hinc de sapientia dei scriptum est. quod attingit a fine vsqz ad finem fortiter. non quidem motu locali: sed immutabilitate sui. velut si moles aliqua saxea locum impleat aliquem. de quo attingit a fine illius loci vsqz in finem: cum tñ alter non deserat. dum alteri occupat. **G**regorius in moralibus li. xvi. Si ad orientem. inquit iuero. non apprehendat eum. creator: si quidem omnium in parte non est. quod vbiqz est. et tunc minus inuenitur. cum is qui totus est vbiqz est. in parte queritur. In circumscriptione namqz spiritus omnia intra se ipsum habet: quod tñ implendo circūdar. et transcendendo sustinet. **I**sidorus de summo dono. Nō ergo ut dicitur est ita putandus esse esse in omnibus. et vnaqueqz res ex illo pro sua potestate capiat. id est. maxima maius et minima minus. cum ipse potius in omnibus totus sit. et intra sue potestatis immensitatem cuncta concludit. nec eua denit potestas eius aditū inuenire quis poterit. quoniam iam ille intra iudicij omnipotentia omnia circūquaqz constringit. siue que continentia sunt vt saluentur. siue que amputanda sunt vt pñantur. nullatenus ergo potest deus effugere deus: quod qui non habet placatū. nequaquāz eua det iratum. **J**ohannes crisostomus sup eplam ad hebreos. Sicut itaqz multa de deo intelligim? que loquimur non valem? sic et multa loquimur de ipso. que tñ idonei intelligere non sum? verbi gratia. **Q** deus est vbiqz letim? et dicim? quō aut vbiqz sit: intellectus si capi mus. **A**tor. Reuera mirā est et inuestigabile. quod ipse vbiqz est. nec tñ in loco. **O**mnia sunt in ipso. nec tñ est locus. Ipse est fm Aug. intra omnia. nō inclusus. **S**u pra omnia non elatus. **I**ntra omnia nō depressus. vno eleganter. **E**mpe docles sic eum descripsisse fertur. **D**eus est spera cuius centrum vbiqz circumferentia nulloqz

XVII

Qualiter presens est mentibus etiaz pol litis. **A**ugustinus in libro questionū. lxxiiij. **I**n hoc aut de: in hoc et immortia voluntas: in hoc recti facti meritum relucet: quod deus vbiqz presens est. **T**unc enim vnicuique nostrum similis est: cum nostre mentis illibata puritas in eius presantiam patet. Sicut enim oculos visus quicquid videre non potest: ad se non putat: euz viciatus fuerit. frustra quod pe circumstat oculos imago rerū presens: si oculis integritas desit: ita etiam deus qui nusquā deest: pollutis animis presens est: quez videre mentis cecitas non potest. **I**dem super iohannem. Non ergo satis fuit dño dicere: vbi ego sum: et illi sunt: sed addidit mecum: quod mali et possunt esse: vbi ille est: quod nusquā deest: boni vero euz illo sunt: quod co fruantur. **I**dem in li. confessi. v. **E**ant ergo inquieti et iniqui dñe: et fugiant a te. **E**t quod eos ceruus: et vmbraa distinguis. **E**t ecce euz est omnia pulcra sunt: sed ipsi turpes sunt. **Q**uid ergo tibi nocuerūt aut in quo tui imperius vbiqz iustus et integrum debonestauerunt. **Q**uo enī fugerūt: euz fugerunt a facie tua: aut vbi tu nō inuenis eos: fugerunt quidem: vt non viderent te. videntem se. et in te offenderent execrati: quod nō

deseris aliquid eoz que fecisti. **I**n te igitur offenderūt iusti: vt viderentur iuste: subtrahentes se lenitati tue: et offenderentes in rectitudinem tuam: atqz cadentes in asperitatem tuam. **N**esciunt videlicet quod tu. quem nullus circūscribit loquor. sis vbiqz: et solus es presens etiā his: qui longe sunt a te. **C**onuertantur ergo et querant te. quia nō sicut ipsi deseruerunt te creatorem suum: ita tu deseruisti creaturā tuam. et ecce tibi es in corde ipsorum cōfidentū tibi: et pūcientiū se in te: atqz plorantiū in sinu tuo post vias tuas difficiles. et tu facilis lacrimas eorum absterges. **T**ales vtiqz iam gaudent etiam in se tibus: quod tu dñe nō aliū homo caro et sanguis: sed tu ipse qui fecisti eos reficis eos et consolaris. et vbi eram olim ego dñe quō te querebā: et tu eras anī me. **E**go aut et a meipso discesserā: nec me inueniebā. quō minus te. **I**dem in li. viii. **D**eum michi dñe: quod excelsus es in excelsis: et quod profundus in profundis. et nulloqz recedis: et vix redimus ad te. **A**ge dñe. fac. excita et reuoca nos. **A**ccende et rape. flagra et dulcesce. amemus. curram?.

XIX

Quod in rebus est deus multis modis. **G**regorius super cantica. **A**ccit aut deus in vniuerso modo oibus rebus in se presantia. potentia. substantia. tñ familiariori modo in se. in se p grām illis qui misericordiam operet: det acutus et fidelis? pñderant. **A**ugustinus ad dardaniu. **D**eus est inhabitator quorundā nōdum cognoscentiū se. vt paruulorū baptizator: et non quorundā cognoscentium se: quod scy cognoscentes deus si sicut dñm glorificat. **I**st quē potuerūt illi nosse nec hñc isti potuerūt hñc anī nosse. **D**eatissimi autem inuenit illi: quibus hoc est habere deum quod nosse. **I**dem de marianū. **I**n templo enim suo habitat deus. id est. in celis. **S**ed dicit aliquis ante quē faceret de? celum et terram. ante quē faceret et scyos vbi habitabat: in se habitabat: in se habitabat: et apud se est. **N**on ergo sic facti sunt domus dei: vt ipsa subtrata cadat deus. **S**ed sic habitat in eis: vt si ipse discesserit cadant. **P**etrus lumbardus. **F**atendum est ergo vbiqz deus esse p deitatis presantiam. sed nō vbiqz p inhabitationis grām: ppter quā non dicim? **P**ater noster qui es vbiqz: cum hoc verū sit: sed quod es in celis. tñ scis in quibus est quodam excellentiori modo. **S**cientiū ergo quod deus incommutabilis in se existens. presantialiter potentialiter. essentialiter est in omni natura sine sui diffinitione. et in omni loco sine circūscriptione. et in omni tempore sine mutabilitate. **E**st pterea in sanctis spiritibus et animabus excellentis? s. p grām inhabitans. est in mine ipso excellentissime i quo hitat ois plenitudo diuinitatis corporaliter. **I**n eo enī habitat deus nō corporaliter p grām adoprōis: sed p grām vniōnis. **A**tor. **I**n summa notandus est. quod quinqz modis deus dicit esse in rebus. p naturā. p grām. p gloriā. p vniōnem. p loci circūscriptionem. **P**er naturā tripliciter. s. potentia. liter pñdendo. presantialiter cognoscendo. essentialiter suscitando. **P**er grām tripliciter. s. inhabitatōne: vt in sanctis vel iustis. **E**fficacia: vt in sacramentis. **D**istinctio vt in columba. **P**er gloriā tripliciter. scy in vniōnali: inquantū veritas. **P**er cognitiōnem in cōcupiscibili: inquantū bonitas. **P**er delectatōnem in irascibili: inquantū potestas: vel maiestas p reuerentias. **P**er vniōnem tripliciter. scy ad hūanam naturā in ipso. **A**d carnem tñ: in sepulcro. **A**d animā tñ. in inferno. **P**er loci circūscriptionem sine p presantiam corporalem tripliciter. s. in vtero virginis p cōceptionem. **I**n mūdo p eruditionem. **I**n celo per patris ad dexteram sessionem.

XX

Quod etiam in ipso sunt omnia **A**ugustinus super genesim libro quarto

Tricesimus
 in omnibus esse non desinat.
 Augustinus super genesim libro viii.
 Ipse est interior omni re: quia in ipso sunt omnia.
 et exterior omni re: quia supra omnia.
 antiquior omni re: quia ante omnia.
 et nouior omnibus: quia idem ipse post omnia.
 Idem ad dardaniu de pñtia dei.
 Non ergo quasi spaciola magnitudine deus per cuncta distendit
 vel diffundi opinemur.
 sicut fumus et lux ista diffunditur:
 sed potius sicut in duobus sapientibus
 quorum alter est grandior corpore:
 sed non est sapientior.
 vna est sapientia.
 nec est in maiore maior.
 nec in minore minor.
 nec in vno quod in duobus minor.
 ita deus sine labore mundus regens
 et continens in celo est totus.
 et in terra totus.
 et in vtroque totus.
 nulloque loco preteritus:
 sed in seipso vbiqz totus.
 Ad ipsum cui pertinet non esse in parte:
 sed vbiqz presens esse.
 Idem sup psal.
 Hinc de sapientia dei scriptum est.
 quod attingit a fine vsqz ad finem fortiter.
 non quidem motu locali:
 sed immutabilitate sui.
 velut si moles aliqua saxea locum impleat aliquem.
 de quo attingit a fine illius loci vsqz in finem:
 cum tñ alter non deserat.
 dum alteri occupat.
 Gregorius in moralibus li. xvi.
 Si ad orientem. inquit iuero. non apprehendat eum.
 creator: si quidem omnium in parte non est.
 quod vbiqz est. et tunc minus inuenitur.
 cum is qui totus est vbiqz est. in parte queritur.
 In circumscriptione namqz spiritus omnia intra se ipsum habet:
 quod tñ implendo circūdar. et transcendendo sustinet.
 Isidorus de summo dono.
 Nō ergo ut dicitur est ita putandus esse esse in omnibus.
 et vnaqueqz res ex illo pro sua potestate capiat.
 id est. maxima maius et minima minus.
 cum ipse potius in omnibus totus sit. et intra sue potestatis immensitatem cuncta concludit.
 nec eua denit potestas eius aditū inuenire quis poterit.
 quoniam iam ille intra iudicij omnipotentia omnia circūquaqz constringit.
 siue que continentia sunt vt saluentur. siue que amputanda sunt vt pñantur.
 nullatenus ergo potest deus effugere deus:
 quod qui non habet placatū. nequaquāz eua det iratum.
 Johannes crisostomus sup eplam ad hebreos.
 Sicut itaqz multa de deo intelligim? que loquimur non valem?
 sic et multa loquimur de ipso. que tñ idonei intelligere non sum?
 verbi gratia.
 Q deus est vbiqz letim? et dicim?
 quō aut vbiqz sit: intellectus si capi mus.
 Ator.
 Reuera mirā est et inuestigabile. quod ipse vbiqz est.
 nec tñ in loco.
 Omnia sunt in ipso. nec tñ est locus.
 Ipse est fm Aug. intra omnia. nō inclusus.
 Su pra omnia non elatus.
 Intra omnia nō depressus.
 vno eleganter.
 Empe docles sic eum descripsisse fertur.
 Deus est spera cuius centrum vbiqz circumferentia nulloqz

Quotusq; etiam rei pfectio nō tam in vniuerso
 cui? pō est q̄ in eo a quo est: in quo z ipsum vni
 uersum est. p sui generis modulo stabilitur vt
 quietat. id est. vt momenti sui ordinē teneat. Ipe q̄p
 pe qui nullo indiget et se dum in seipso manet. q̄qd̄ ex
 ipso est. ad se retorquet. sicut videlicet plen⁹ dicitur in
 ferius. **H**ugo sup gerarchiā. Ex ipso igit̄ vt ait scri
 ptura diuina. z in ipsum sunt omnia. ex ipso videlicet
 pcedentia. In ipm puerfa. Ex ipso pncipio. In ipso fi
 nem. Omnia siq̄des ab ipso accipiunt subsistendi pnci
 pium. Et finem puerfionis in ipsum. **B**onisi⁹ in li.
 de di. no. Et summa itaq; bonitate. z in ipsa sunt oia.
 mensurate z p uoluntate z vnicē. sicut in monade omis nu
 mer⁹ subsistit. et in ea vnitur. z q̄ntū a monade sumit.
 tāto discernitur et multiplicatur. Et sicut in centro om
 nes circuli linee scdm p̄mā vnitatem pstrute sunt. et
 omnes habet in semetipso simplas vni⁹formiter vnitates
 ad sc̄mūicem. z ad vnum pncipiū a quo pcedunt
 Et simpliciter q̄nto centro p̄ximiores sunt. tāntū z ipsi
 z sibūmicem adunātur. et q̄ntū ab eo. tāntū z a sc̄mū
 cem vntāt. In ipso ergo causali oim. sunt omnia pncipia
 omnes cōfines. omnes p̄clusiones. et existētia eorū
 bies est. et p̄b̄is. Proinde z oia simul de eo p̄dicantur
 et nichil est existētiū. **A**ug⁹. de natura boni. Cum
 autem in deo sunt omnia que p̄dit. nō tamen euz inq̄
 nant illi q̄ peccāt. De cui⁹ etiam sapientia que attingit
 a fine vsq; ad fines foriter. dicitur q̄ attingit vsq; p
 pter sui mundiciam. et nichil iniquitatū in eā incurrit.

.XXI.

Quod ipsum esse deum ostendunt omnia
 Dionisius vbi supra.

Deum itaq; non ex sua cognoscim⁹ natura: sed
 ex oim existētiū ordinatōe ex ipso p̄nta una
 gines quasdam diuinoz ipsi⁹ h̄nt. Omniaq;
 via z ordine in ipm redeundū. oī ablatōe z eminentia
 in causa oim. Proinde z in omibus z sine omibus et p
 sciam z sine scia cognoscitur deus: vsq; scdm sup om
 nem animū vnitatem cognoscitur. s. cum anim⁹ existē
 tius omnib⁹ recedens. deinde z seipsum relinquens.
 sup apparentib⁹ radiis vnitur. inde inferuabilis sapi
 entie profundo illuminatur: que. vt dicit̄ est. cognoscē
 da est ex omibus. ipsa est oim factric: semp p̄p̄mans
 omnia. et insolubilis oim cōgruentie z ordinatōis cau
 sa: ip̄ p̄p̄ fines sc̄oz p̄ncipens. z vnam vniuersitatis
 conspirantiā arnōntāq; pulcrā faciens. **G**regor⁹ in
 moral. li. xxvii. Certe sicut tam super⁹ dicit̄ est. omnis
 hō corpō q̄ rationalis cōdit⁹ est. ex ipsa ratōne illuz q̄
 se cōdidit: deum esse colligere debet. vñ p̄ quēdā sapi
 entem in libro Job dī. Omnes homines vident eum
 quem nimirum iam videre: est dīatōnez illuz ratio
 nando consp̄cere. Recte quoq; ibidem subiungitur.
 vnusquisq; intuetur p̄ocul. Ipsum quippe p̄cul intue
 ri est nō iam illum per sp̄m cernere: sed adhuc et sola
 op̄e suoz admiratōne p̄nsare. **F**idor⁹ de summo
 bono libro primo. Et pulcritudine quippe circūsp̄cte
 creature: pulcritudinem suam que circūscribi nequit
 deus intelligit facit. vt ipis hō vestigiis ad deum reuer
 tatur: quib⁹ auersus esse p̄batur. videlicet vt q̄ p̄ ano
 rem pulcritudinis creature a creatozis forma se abstu
 lerat: rursūm p̄ creature decorez ad creatozis pulcritu
 dinem redeat. Quibusdam etenī gradib⁹ intelligentie
 per creaturā hō p̄greditur ad intelligendū creatozem
 videlicet ab insensibilibus ad sensibilia. z a sensib⁹ ad
 rationalia. z a rationalib⁹ surgens ad creatozem. sicut
 dictum est supra. **R**ichardus in prologo libri de tri
 nitate. Cogitem⁹ itaq; quārum in eius cognitione stu
 duerunt: vel quousq; p̄fecerunt etiā hui⁹ mundi philo
 sophi. z pudeat nos in hac p̄te infiores illis inueniri

Amplius aliquid in nobis debet amor veritatis q̄ in
 illis potuit amor vanitatis. **A**mpl⁹ etiam aliquid in
 his nos posse oportebit quos fides dirigit. spes trahit
 caritas impellit.

.XXII.

Qualiter ipsum laudat omnis creatura.
 Augustinus in libro confessionum.

Non cessat nec tacet dñe laudes tuas vniuersa
 creatura tua: nec sp̄s omnis p̄ os p̄uersum a
 te. nec animalia. nec corpalia per os consideran
 tium ea. vt exurgat in te a lassitudine anima nostra. in
 nitens bis q̄ fecisti. z transiens ad te qui. bec mirabili
 ter fecisti. ibiq; refectio z vera fortitudo. **I**dem in li
 bro. i. Interrogauit de deo meo terrena z celestia. z ce
 clamauerunt omnia voce magna. vere deus non sumus
 nos: sed ipse fecit nos. interrogatio mea. intento mea.
 r̄sio eoz. sp̄s eoz. bec quidem ego interior homo co
 gnoui p̄terioris homis miserum. i. p̄ sc̄ius corpus
 mei michi renūciantez inter⁹ p̄sidentī. ac de illoz re
 sponsione iudicanti. Sed nunq; apparet bec creatura
 rum sp̄ces omnib⁹ q̄b⁹ est integer sensus. **L**ur ergo
 non eadem loquitur omnib⁹. **A**nnūtiā quidem. etiā pu
 silla cum videtur. nec tamen interrogare valent. **N**ō em̄
 est in eis iudex ratio p̄posita sensib⁹: bec illi ad iudican
 dum nūciantib⁹. homines autem interrogare quides
 possunt vt iustitūta dei per ea que facta sunt. intellecta
 consp̄ciāt. sed amore subduntur eis. z subditi de illis
 iudicare nō valent. nec illa interrogantib⁹: nisi iudican
 ribus respondent. nec vocem suam mutant. id est. sp̄ci
 em suam. si alius videns interroget. z alī tātum vide
 at. vt aliter hinc z aliter illi appareat. Sed eodem mō
 vtiq; apparet: hinc muta est: illi loquens. imo vero
 omnibus loquitur. sed illi tantū intelligunt. q̄ vocē ei⁹
 foris acceptam intus cum veritate conferunt. veritas
 enim dicit. celum et terram z omne mutabile nō esse de
 um: hoc dicit natura eoz. **D**icōntur sup psal. cxiui
 Recte igitur scriptus est de laude diuina. Laudate eū
 sol z luna. zc. In hoc quippe deū laudant. q̄ ab officio
 suo non recedunt. Nam seruitum eoz laus dei est. de
 quo z paulo post ibidem scriptū est. **P**receptū posuit.
 et non preteribit. Nam ecce sol z luna cursum sibi sta
 tutos nunq; mutant. **T**otus quoq; mundus deo seruit.
 et preceptum eius meminit: nec preterit. z hō solus nō
 meminit. **B**eniq; laudate inquit cum oēs ab̄ssī. gran
 do. nit. zc. videte cōcordantes dīscordā. aqua et ignis
 simul laudant. vniuersa que nascuntur ex aqua. nascū
 tur z ex igne. hoc est. ex humore et calore. nec vnum si
 ne altero potest generare. Non est tam hui⁹ q̄ humor
 caloz. et cōuerso. Et tamen voluntate dei bec que
 inter se diuersa sunt in nostra naturitate cōcordant.
Idem super psal. xi. Parua quidem in quibusdam ani
 mantibus sunt corpora: sed ratio magna. **E**go sic deū
 miro in elephāto quomodo in formica. sic euz in came
 lo p̄dicō. quomodo z in culice. vide culicem. quō q̄si
 punctus est corpusculi cuiusdam. in quo tamen omnia
 sunt membra diuisa. habet enim sex pedes. duos oculos
 habet etiam os. habz ventrem. habet alas. habz voces
 tubam. Si membra consideraueris. corpus nō inuenis
 et tamē i eo magnificatur dei sapia. q̄ sine corpore mem
 bra sunt omnia. **I**dem super danielē. **H**inc etiā scri
 ptum est: **B**ndicite omnia opa domi domio. laudate. zc.
Omis quippe creatura nō vocē sed ope deum laudat
 quoniam ex creaturis creator intelligitur. z opibus su
 gulis eius magnificentia demonstratur. **G**regor⁹ in
 moralibus libro. xi. Interroga inquit iumenta. z doce
 bunt te. zc. **I**umenta siquidem z volatilia z terram et
 pisces interrogant. cum eoz sp̄ciem consideramus
Que nobis cōcorditer respondent. q̄ omnia man⁹ dñi se
 cretū: q̄ oipso q̄ creatura sunt p̄ ostensam sp̄ciem cre

atoxi suo quasi voce confessionis reddunt. Qualiter apparent in ea diuine trinitatis vestigia. Augusti de tri. li. vi.

Eniqz bec omnia que arte diuina facta sunt. z omnitatem in se quendam et speciem z ordinem ostendunt. In illa vero trinitate creatrix summa est omnium rex origo. et perfectissima pulcritudo: ac beatissima delectatio. Idem in li. de li. ad Pe. In eo primu trinitatis que deus est. eternitas natural agnoscitur qz quedam ita fecit. vt cu esse ceperint: no tamen aliqz no esse pnt. In eo vero et omnipotentia intelli. qz omnem creaturam visibilem et inuisibilem: de nichilo fecit: in quibz ipsa rex diuersitate multo magis ipsius bonitas z omnipotentia pmdatur: nisi enim omnipotens esset. non vna eademqz facultate summa et vna fecisset. Et nisi summe bonus esset: non se gubernandis rebus: etia in infimis prestisset. Simpliciter deniqz multiplicis sapientie dei pmdatur: no solum in creaturaz sublimi magnitudine sed etia in infimaz puritate dum omnia bona creata: no solum inferi? dissimilissiqz suo creatore sunt: yspote no plara de ipso: sed facta de nichilo. verum etia inter se no equali sunt: sed pmanet singula: sicut a deo vt essent acceptur. Simplicitas nisi naturaliter immutabilis esset: nunq in rebus mutabilibus ordo consili ac dispositio eius incommutabilis permaneret. Idem in li. iii. de sumbo. In igne quide maxime deus apparere voluit: qm habet hoc elementum magis vniqs sacramentis: per qd crearet querentium ingenium. In igne quippe tria spicim? ignem splendorem calorem. que simul pstant z vnum lumen sunt. Et euz bec tria inseparabiliter operentur: nisi igni attribuit vltio. splendori illuatio. calori calefactio. De deo tri. di. Deniqz mud? iste sensibil? est li qd dicitur de scriptis. hoc est diuina virtute creatus. z singule creature sunt quasi figure: z vt alis dicitur est. Potentiam dei manifestat creaturaz immensitas. sapiam de eo. benignitatem vtilitas. immensitas creaturaz magis ad essentiam. decore vero magis pntet ad formam. Essentia vero abiqz forma considerata in formitas est qd autem informis est: in hoc quides q est simile deo est sed in hoc q forma caret a deo vultidit. Quod ergo formatum est magis deo simile est: qd id qd formā no by. vnde constat. q plus euidens simulacru est decore creaturaz: qui pntet ad formā q immensitas creaturaz que ad solam spectat essentia. Item decore creaturazum propter formā naturalem pntet ad habitum. vtilitas vero ad actum: qz creature in hoc vtilis sunt: qz subiecte homini seruiunt: z obsequiu reddunt. Qd aut ad habitū pntet: magis ppiu est z magis certū q id qd pntet ad actū: qz habitū natura indidit. actum vero instruo adiungit. Simulacru ergo decore immensitatez pariter z vtilitatez in cognitoe pcedit: qz in manifestatione est euidens. In hoc ergo primū vestigiū cōtemplationis ponere debent.

XXIII.

Qualiter cognoscitur de? ex motu creature

Deor creaturaz quattuor plectitur. sūm. motum. speciem. qualitatem. sed in bis quattuor motum excellentiorem locum habere dubium no est: qz viciniore vite sunt omnia mobilia: qz ea que moueri non possunt. Motus autem quadripartitus est: sed motus naturalis localem motū superat: qz in naturali motu no solum imago vite exprimitur: sed ipsa quodā modo vita inchoatur. rursus animalis motus tāto naturalis pzeccit: quāto insensibilis id q sentit. postremo rationalis cunctis superponitur. Janua ergo ptempla tōnis homini aperitur: qm ipse se sua ratōe deuenit ad seipsum agnoscendū ingreditur. Si ergo intellect? esse non potest nisi intelligens: restat vt quez no semp intel

lexisse cognoscimus: non semp fuisse: ac p hoc aliquando cepisse credam? Si ergo inuisibile nostrū in itū habuit: superest: vt nō de piacente materia sed de nichilo actum sit. Quod autem nichil est: esse sibi ipsi dare non potest: z idcirco quicqd intū habuit: dubium non est quū ab alio esse accepit. Quod autem a semetipso nō est: esse aliis dare non potest. Itaque quisquis ille est: q rebus esse contritit: ab alio esse non accepit. Quod inde quoqz liquido cōprobatur: quia si qdqd est: creaturam esse credim? nullum in rebus finem inuenim? Nostra ergo natura instruit: qz creatorem habem? eternū cui sum et propriū est qz subsistat: qz si ab alio esse accepisset: prima rex origo veraciter dici non posset. Itēz qd a semetipso est nō esse nō potest. Quicquid enī a semetipso est: huc idem est esse z id quod est. Et cōstat q nulla res a semetipso diuidi aut separari potest. Cui ergo idem est esse z id quod est: necessario semper est: qz a semetipso nichil separari potest hanc cognitionez in rationali motu inuenim? huc autem cognitioni ceteri quoqz motus attestātur. In animali namqz motu sunt sensus et appetitus. Omnia autem natural appetitus in rebus explementū inuenit. Constat ergo quia prouidentia pcecessit: cui? cōsilio hoc tam cautum est: ne qd nunc indigentis rex necessariū pceditū desit. Qui. n. appetit? instruit: ipse appetit? alimenta pparauit. Idem motus naturalis probat. sicut enī impossibile ē: vt per se aliquid de nichilo fiat. sic omnino impossibile est: vt p se aliqd augmentū suscipiat. hoc est qz sibi ipsi dari non potest incitū: sibi ipsi dare nō potest incrementū. Quicquid enī crescenti in augmentū venerit: pter id esse cōprobatur: qd p se pnt? solum sine incrementū fuit. Si ergo nichil potest crescere: nisi addatur ei qd pnt? non habuit. patet. q nulla res crescens p se incrementū sumit. Qui ergo crescentib? dat incrementū. ipse existens debet intium. Idem motus localis pbat. quāsdā nāqz creaturas ppetuo motu agitari certim?. Quāsdam vero scdm tempus moueri videm? et alias sic atqz alias sic. Et licet ita res dissimiliter moueantur: nūqz tamen ordo rex cōfunditur. vñ non est dubium. quū intus sit dispositio pcedentis: qui certa lege cūcta moderatur. vñus inqz: nam si diuersa intus cōsilia pcedentium essent. ipsi se fous rex cursus ab inuicē alē quando diuiderent. Nunc autē omnia dum sic cōcediter ad vnum finem currunt. pfecto indicā: qz vn? est fons et origo vnde pcedunt.

XXXV.

De omnium rerum modo. specie et ordine Augustinus de ciuitate dei libro. v.

Ipse est a quo omnis modus. omis sps. omis ordo. a quo est mēsurā. numer? z pond? . a quo sunt semina formari. forme seminū. motus seminum atqz formaz. qui dedit z carni origines. pulcritudinem. valitudinem: z anie irrationali memoriā. sensum. appetitum. rationali autem insuper mentem. intelligentiā. voluntatez. Idem in libro. xii. Nature omnes qm sunt. z ideo hnt modum suum. speciem suam. z quādam secum pacem suam. pfecto bone sunt. z cum vbi sunt vbi esse per nature ordinem debent. quāto accepserunt suuz esse custodiunt. Idem in li. de natura boni. Nos itaqz christiam deum colim? a quo omnia bona sunt. a quo est omnis modus. omis species. omis ordo. omnia namqz quantomagis moderata. speciosa ordinata sunt. tātomagis bona sunt. vbi vero parua sūt parua bona sunt. vbi deniqz nichil bonū est. nullum bonum est. malū quippe nichil aliud ē qz corruptio modi vel speciei. vel ordinis naturalis. Idem in libro de trin. iii. Ergo trinitatem per ea que facta sunt intellectu conspiciere oportet. cuius nimirum in creaturis vestigium apparet. bec enim que arte diuina facta sunt:

et unitatem quandam et speciem et ordinem in se ostendunt. Nam quodlibet horum: et unum aliquid est: ut sunt nature corporum et animarum. Et aliqua specie formatur: ut sunt figure vel qualitates corporum: doctrine vel artes animarum. Et ordinem aliquem petit aut tenet: ut sunt potestates vel collocatōes corporum: amores vel delectatōes animarum. Et sic in creaturis plures vestigiū summe trinitatis. In illa quippe summa est omnium rerum origo: et perfectissima pulchritudo: et beatissima delectatio. Ades in libro de vera religione. Summa quidem origo intelligitur deus pater: a quo sunt omnia: a quo filii: et spiritus sanctus. Perfectissima pulchritudo intelligitur filius: scilicet veritas patris: nulla ex parte dissimilis: quia cum ipso et in ipso patre veneramus: que forma est omnium que ab uno facta sunt: et ad unum referuntur: que tamen omnia nec fierent a patre per filium: neque suis similes: salva essent nisi deo summe boni: esset: qui et nulli creature quod ab illo bona esset: invidit. Et ut in bono ipso maneret: alia quippe velle: alia quippe posse dedit. Que bonitas intelligitur spiritus sanctus: qui est donum patris et filii. Quare ipsum donum dei cuius patre et filio eque incommutabile colere et tenere nos convenit. per consideratōem itaque creaturarum unius substantie trinitatem intelligimus. In unum deum patrem a quo sumus: et filium per quem: et spiritum sanctum in quo sumus. Principium ad quod recurrimus: et formam quam sequimur: et gratiam qua recedimus. Unum scilicet quo actorem condidit sumus: et similitudinem eius per quam ad unitatem reformamur: et pacem qua unitati adheremus. deum qui dixit: fiat: et verbum per quod factus est omne quod substantia licet est naturaliter: et donum benignitatis eius: qua placuit: quod a deo per verbum factum est. **XXXVI.**

De mensura et numero et pondere

Idem super genesium libro quarto
Quiaque secundum id quod mensura omni rei modus prefigit: et numerus omni rei species prebet: et potestatem omnem rem ad quietem et stabilitatem tribuit. Ipse primus ac veraciter et singulariter est ista tria qui terminat: format: et ordinat omnia. nichilque aliud in tellure deum: quod per corpus et linguam hominis ei dici potest. omnia in mensura: numero et pondere disposita. Sed magnum est paucis concessum excedere omnia que metiri possunt: ut videatur mensura sine mensura. Excedere omnia que numerari possunt: ut videatur numerus sine numero. Excedere omnia que appendi possunt: ut videatur pondus sine pondere. Neque enim mensura et numerus et pondus in rebus tantum corporalibus prestat animaduerti. Sed est etiam mensura aliquid agendi: ne sit irreuocabilis et immoderata progressio: que reprobat. Et est numerus affectionum atque virtutum: quo a stulticie defectu mitate ad sapientie formam anima colligitur. Et est pondus voluntatis et amoris: ubi apparet quanti quidque in appetendo: fugiendo: proponendo: vel postponendo pendatur. At hec animorum ac mentium mensura alia mensura cobidetur: et numerus alio numero formatur: et pondus alio pondere rapitur: mensura vero sine mensura est: cui equatur quod de illa est: nec ipsa aliunde est. Numerus vero sine numero est: quo formatur omnia: nec ipse formatur. Pondus sine pondere est: quo referuntur ut quieteant: quorum quietes est purum gaudium: nec illud itaque ad aliud refertur. Itaque nomina mensurę ponderis et numeri quilibet non nisi visibiliter nouit: transcendit omne quod ita nouit: aut si nondum potest: nec ipsis nominibus heret. de quibus nisi fordidie cogitare non potest. Tercio enim ista magis cuiusque cara sunt in superioribus: quanto ipse minus caro est in inferioribus. Idem de ciuitate dei. xi. Unde est ciuitatis sancte: que in angelis sanctis sursum est: et origo: et informatio: et beatitudo. Nam si querat unde sit: deus illam condidit. Si unde sapiens sit: deus

eam illustrauit. Si unde sit felix: deo fruitur. Inde subditens modificatur: contemplans illustratur: inherens locundatur. Est: videt: amat: In eternitate dei viget: in veritate dei lucet: in bonitate dei gaudet. Nos quoque quod natura nostra ut esset: deum habet actorem: proculdubio ut vera sapiamus: deum debemus habere doctorem: et ut beati simus suauitatis intime largitorem.

XXXVII.

De quadruplici creaturari consideratōe Hugo de archa noe.

Quartus autem modus est: per contemplatōem in creaturis. Primus est: quando consideramus omnem creaturam quid est sit: et inuenimus omnia vanitatem. Omnis enim creatura sicut de nichilo ad esse venit: imo etiam imitatione quotidiana indicat: quod quārum in se est: ad nichilum tendit. Secundum quādo consideramus quod sit et dono creatoris: et certum in ea diuine rationis similitudinem. Tercium: quādo consideramus quomodo creatur de ministerio creatorum ad iudicia sua implenda: siue per sua misericordia beneficia largiendo: siue pro nostro merito erogando premia: siue pro demerito erogando supplicia. Quartus modus est: quando in eis cogitamus non naturalis infirmitatis subsidium: sed libidinis oblectamentum. Tria preter contemplatōis genera: in exitu columbe de archa sunt figurata: que vacua quidem erant: sed vacua non redierunt foris inuenit quod intus non habuit: nec tamen foris amant quod intus detulit: ramus oliue virentis demonstrat bonum affectum mentis: quia sepe viri sancti quanto magis opera diuina foris aspiciunt: tantomagis intus in conditoris amore viridescunt. Qui vero quartum modo per cogitatōnem exerunt similes sunt coruo: qui recursus non est: quia dum foris quod male delectat inueniunt: ad archam conscientie amplius redire nolunt. In primo ergo materia vanitatis inspecta in nobis generat contemptum mundi. In secundo simulacrum rationis laudem dei. In tercio instrumentum dispensatōis rationis et amoris dei. In quarto cupiditas inuenit libidinis. **XXXVIII.**

De consideratione ipsarum quantum ad earum vanitatem.

Quoniam itaque modus est: ut dicitur est: quando consideramus scilicet omnem creaturam quid est sit: et inuenimus omnia vanitatem. Hugo de archa noe in moralibus libro. xvii. Unde beatus Job de domino dicit: Ipse enim solus est. Sunt quidem hec omnia que creata sunt: sed principaliter non sunt: quia in semetipsis minime subsistunt. Et nichilo quippe facta sunt: et eorum rursus essentia ad nichilum tenderet: nisi ea omnium actor regimini manu retineret: per se neque subsistere preualet: nec moueri: sed intantum subsistunt: in quantum ut esse debeant: acceperunt: et intantum mouentur: in quantum occulto instinctu disponuntur. Vir ergo sanctus despicit omne quod exteri tenet: omne quod per essentiam suam nisi regeretur ad nichilum tenderet: ut mentis oculi super premissis omnibus intueatur illum: in cuius essentia compositione esse nostrum non esse est: et dicat: ipse enim solus est. Aug. de fide ad Petrum. Nature quidem a deo facte: ideo proficere possunt: quia esse ceperunt: ideo vero deficere: quia ex nichilo facte sunt. Ad defectum eas conditio dicit originis. Ad profectum vero prouocit operatio creatoris. Hiero. super eccliam. Hinc et alibi scriptum est Vanitas vanitatum et omnia vanitas. Bona quidem sunt hec per se considerata: sed deo comparata quasi nichil sunt: sicut lucerna in comparatione solis nec lucere cernitur: et stellarum lumina octo sole obscurantur. Itaque ego aspiciens elementa et rerum multiplicem varietatem ad miror quidem operum magnitudinem: sed recogitans

margin notes on the right edge of the page, including the word 'Liber' at the top and various small text fragments.

derent: q' nonia z bec veritas que non erat ad vitam: p illos erat ministrada: q' vite filii no erant: Ideoqz datu est illis propter nos: qbus psummario seruabatur: z in choatio parabatur: vt inueniret veritatem illam qua oportuit suscipere labor: illis est appositu: bis aut fruct' seruatur: z in oib' his lumen intelligente z acumen ige niu sensusqz virtutem: ad documenta prima pceperunt in quibus creaturaz vim z modum nature inferioris scdm formā insite rōnis subtiliter discusserunt. nouissi me aut theologia p rōne diuinorū: z scrutatione inuisi bilitum: qsi psummatu sapiam addiderunt: vt ipsi pu tauerunt psummatu: sed vere amissu: ac veram non inueniunt.

XXXIII

Cur de senario dierū opera sua compleuit

Augustinus sup genefim libro quarto dicit aut ab re: vt senariū nieri quo de opa sua ppleuit: pfectōem interiore natura niero rum pferent' qm mente intuentes: etiaz illa q' sensib' coposis adiacent: numeram? numerosqz disponim'. Inuenim' ergo numerū hunc primū esse pfectū illa ra tione: q' suis trib' ppleat ill' videlicet z q' multiplicata psumat totū suū. Be tali enim potest dici quarta sit. Qu' ergo pres sunt vniū. sexta. duo. tria. diuidia. ter cia: que simul omnes ducte senariū pstituit. Cus er go pfectū opa sua pfecto dicit nūero. id est. senario. magisqz nūerū istū. intent' fio: cum opex istoz ordi non consider'. Sicut enim nieri? bte gradatum pnbus suis in trigonū surgit: quoniā ita sequitur: vnum duo tria: vt null' interponi possit: q' singule partes aliquote sunt senariū. Sic vno die facta est lux. Duob' aut sequi tibus fabrica hui' mundi. videlicet vno die supior ps. id est. firmamentū Altera vero inferior. id est. mare ac terra. Sed ptem supiozem nullis alimentoz corpaliūz impleuit generib'. qz no erat ibi corpa tali refectione idi genia postu: ac inferiorēz q' sibi pgruentib' animal bus ornatur: erat: necessarius eoz indigentie abis ap te ditauit. Reliquis ergo trib' dieb' ea creata sunt q' intra mundi visibilia suis z agruis motib' agerentur primo sez in firmamento luaria: q' p' factū fir mamentū. Deinde in inferiorēz aniantia: sicut ordo ipe polcebat. vna sez die aquaz: alia vero terraz: nec q'sq' ita demens est. vt audeat dicere no potuisse eum vna die facere cetera si veller. Quapropter euz cum legim' sex dieb' oia pfectū: senariū nūer' p' siderantes inueni mus pfectū esse. Sicqz enī creaturaz ordinem currere vt etiā ipaz p'iu apparet qsi gradata distinctō: qbus p'ficatur nūer' ille. Et sicut als dictus est. videlicet vbi bi actum est de nūero z pondere z mensura. non ideo sena rius nūerū pfect' est: qz sex dieb' p'fecit deus opera sua: sed ideo p'fecit ea sex dieb': qz senariū est nūe rus p'fect'. Itaqz p'fectus iste nūerū esset etiā si illa no essent. nisi autem iste p'fectus esset. illa scdm eum p'fecta non essent.

XXXV

De causis futurorum seminalibus quas mundo tunc inseruit.

Idem in libro sexto

Quod autem nunc videm' tpalib' intervalis ea moueri ad pagēda que suo cuiqz generi cō petunt. ex illis etiā ratōnib' insitis venit: q's deus tanq' seminaliter in actu cōdendi sparsit. cum di xit: et facta sunt. non itaqz tarde institutu est. vt essent tarda que tarda sunt: nec ea mora p'dita sunt sidera. q' transierunt. hos enī numeros tpa peragunt: quos cū creaturū nō t'pāl' acceperunt: Ipse nanqz incommu tabili eternitate viuens creauit omnia: ex q' b' currerēt tpa: z implerentur loca. Sicqz tpalibus atqz localib' rez motibus voluerunt secula: in qbus z qdam spūa lia. z qdam corporalia cōdidit. ac spiritalē creatur

ram corporali p'pofuit quia spiritalis mutari potest tantummodo per tpa. corporalis autem per tpa z loca. Alter itaqz facti sunt Adam z Eua sexta die. Alter post enumeratōem dicit: qsi formauit deus homines d limo terre. tunc enī sez sexta die facti sunt scdm poten tiam per verbum dei: tanq' mundo seminali inditam. q's videlicet opa sua primaria ex qbus omia suis queqz tpibus iam per ordinem scōz fierent. creauit. a quib' etiam operib' die septimo requirit. Postea vero facti sunt fm opationem implendam temporibus. qua vsqz nunc opatur. qsi oportebat iam suo tpe fieri Adam d limo terre. z mulierem ex eis dēz vtri latere. nemo itaqz putet: in illo primo dei ope ita fuisse hominem vt ali quam vitam duceret. z vt dei locutionem ad se directā qua dictum est. Ecce dedi vobis omnem herbam et li gna in escam. discerneret. crederet. intelligeret. verba quippe homi. q' corpis voce p'ferunt. omnib' sillabis suis congruas tempoz motas sumunt atqz cōsumunt. Cuz vero deus. faciam' hominem. zc. z create z mul tiplicam. zc. Et ecce dedi vobis oēs herbā zc. dicebat Ipse sermo et' ante omnem sonus aeris: ante voces car nis z nubis. in illū eius summa sapiā p qua facta sunt omnia: nō quasi humanis aurib' infrepebat: sed reb' factis rez faciendaz causaz inserbat: z omnipotenti potentia futura faciebat. hominemqz suo tempore fori mandum tanq' in radice vel semine tempoz condēbat. Et qua videlicet radice tempoz inciperent secula ab il lo condita: qui est ante secula. Creaturas siqdem alias p'cedunt alie. quedam causis. quedam tempore. Ille vero omnia que fecit nō soluz excellentia potentie qua creaturaz vel causaz effector est: sed etiam eternitate p'cedit. In illo ergo opere primo dei creat' est homo: q' esset futur' ratō creandi: nō actio creati. Ergo omia bec aliter in verbo dei sunt: vbi nō facta sed eterna sit Alter in clementis mundi: vbi omnia sil facta creaturae sunt. Alter etiā in reb' que scdm cās simul factas: nō tam simul: sed suo queqz tempore creantur. sicut Adā ex limo factus est z format': ac fenus exortum: z cetera que de terra pullulā: z que aliter in seminibus: in qui bus rursus primordiales cause reperiuntur ex reb' du cte: q' scdm cās primo conditas exiterant: sed bec itez seipsa secum gerunt: in occulta quadam vi generandi: quā de illis causaz suaz primordis cōtraxerunt. In quib' creato mundo plusq' in manifestā speciem sui ge neris exortirent: inserta sunt. In illis ergo primis opi bus dei: z quodā modo cōsummata z quodammodo in choata sunt: ea ipsa que cōsequenti' voluenda tempo ribus: a deo primū omnia simul creata sunt. Consum mata quidem: qz nichil habent ista in naturis suis pro prius. qbus aguntur cursus tempoz suoz. qd non in ill' causaliter sit factum: z nichilominus mchoata: qz que dam erant quasi futuroz semina per seculi tractum ex occulto in manifestum locis congruis excrenda.

XXXVI

De causis miraculozū quas apud se retinuit.

Ic autem deus certas tempoz leges rez gene ribus z qualitatib' in manifestum ex addito p ducendis attribuit. vt tamen eius voluntas super omnia semper sit. Potentia quippe sua nu meros creature dedit. non ipsam eisdem numeris al ligauit. Nam spiritus eius ita mundo faciendū super ferebatur. vt z facto superferatur nō corporalib' locis: sed excellentia potestatis. Quis enī nescit aquā terre concretam. cum ad vitis radices venerit duci in sagi na illi? ligni. atqz ex eo sumere qualitatem. qua in vūā p'cedat. atqz in ea paulatim erumpente et grandescēte fiat vinus maturusqz dulcescat. z adbus expsum ferue scat: z quādā vetustate firmatu ad vsum bibendi vtil'

iocundiusq; pueniat. Num ideo deus lignum aut ter-
ram & hmoi tempoz moras q̄sunt. cum aqua miro cō-
pendio in vinū .z. tale vinū qd̄ ebri? putia laudaret. cō-
uerit. Nunquid adiutorio tempoz eguit pditor tem-
poris. Nonne certis dieb; n̄eris suo cuiq; generi ac
comodatis. omnis natura serpentū coalecit. formatur
nascitur roboratur. Non expectati sunt h̄dies. vt in
draconē virga de manu Moysi & Aaron puerteretur
nec vtiq; talia q̄s sunt & naturā sunt. nisi nobis quib;
aliter nature cursus innotuit. non aut̄ deo. cui hoc est
natura qd̄ fecerit Ille ergo causales ratōnes quas mū-
do indidit ad vtrumq; modum humiles create sunt. si
ne ad istum quo v̄sitatū sunt temporalia transcurrunt.
sive ad illum quo rara & mirabilia fiunt. sicut deo pla-
cuerit facere qd̄ tempoz cōgruat. cur voluntas est re-
rum necessitas. Idem in li. ix. Itaq; totus iste v̄sitar?
nature cursus quasdam leges suas continet. scdm̄ q̄s
& sp̄s vite qui creatura est. quosdā appetit? suos quo-
dammodo determinatos habet. quos etiam mala volū-
tas excedere non valet. Et elementa mundi hui? corpo-
rei diffinitam vim qualitatemq; suam habent. quid
vniūquodq; valeat. v̄l si valeat. qd̄ de quo fieri possit v̄l
nō possit. Ex his videt rerum primordis oia que ḡg-
nuntur suo queq; tempore sumit exortus atq; p̄cessus
& fines ac decessiōes sui cuiusq; generis. vnde fit. vt si
nascatur faba de tritici grano. vel de pecore homo. sup-
hunc autem motum. cursumq; rerum habet potestas
creatoris apud se posse de his omnib; aliud. q̄ eoz q̄si
females habent ratōnes facere. nō tamen id qd̄ non
in eis posuit. vt de his vel ab ipso fieri possit. Non enī
potentia temeraria. sed sapie virtute omnipotens est. &
hoc de vnaquaq; re in tempore suo facit quod ius in
ea fecit. Natural' ergo & v̄sitar? rez. mor? est quo ber-
ba ista sic germinat. illa sic. etas ista parit. illa non pa-
rit. homo loqui p̄t. pecus nō potest. hōy enim & talis
ratōnes modoz non tantū in deo sunt p̄cepte vel. puise
sed ab illo etiā reb; creatis indite atq; deete. vt autez
lignū de terra exsilum & aridum ac p̄p̄olitum sine radi-
ce aliqua. sine terra & aqua repente floreat. fructumq;
ḡgnat. vt femina sterilis in fenestra pariat. vt loqua?
alina et hui? dedit quidem naturis quas creauit. vt
et eis hoc possent fieri. neq; enim et eis vniq; fieret qd̄
et illis fieri nō posse ip̄e p̄figeret. verū tamen alio mō
dedit. vt nō hoc haberet i motu naturali. sed in eo quo
ita creata essent. vt eoz natura potētiōi subiaceret am-
pli? voluntati. habet ergo deus in seipso absconditas
quorundam factor. causas quas rebus conditis nō in-
seruit. easq; nō illo implet opere p̄ouidentie quo natu-
ras vt sunt substituit. sed illo quo cas admittit vt vo-
luerit. quas vt voluit creauit

XXXVII.

Quinter illas causas abscondita fuit qua
peccatores saluauit

Iter has autem in deo absconditas futuroz
causas siue ratōnes. est etiā gr̄a p̄ qua salui fa-
cti sunt peccatores. Nam qd̄ attrinet ad huma-
nam naturā iniqua sua voluntate deprauatā. recursus
non habet p̄ senerip̄as. sed per dei gr̄am. qua se; adiu-
uarur et instauratur. qd̄ ergo d̄ in homib; per viam p̄-
ditōnis ambulanti. omnes q̄ ambulant in ea non re-
uertuntur. dicitur est scdm̄ pond? inq̄tatis sue. vt q̄ re-
uertitur q̄ reuertitur. nō hoc sibi tribuat sed gr̄e. nō ex
operib; ne forte extollatur. p̄pter hoc hmoi gr̄e myste-
rium. apl's absconditū esse dicit. nō in mūdo in quo sūt
abscondite causales ratōnes oīum rez. natural' oītu-
raz. sicut absconditus erat Leui in lumbis Ab̄rahe. q̄si
decimatus est & ipse. sed in deo qui vniuersa creauit q̄
orbem omia quocq; que ad hanc gr̄am signandā nō na-
turali motu rez. sed mirabil' facta sunt. eoz etiā causē

in deo abscondite fuerunt. quoz si vnum erat. q̄ ita mi-
lier de latere viri dormientis edificata est. q̄ ipm̄ fir-
ma facta tanq̄ ei? osse firmata est. Ille vero p̄pter ip̄as
quodammodo infirmū est effect? q̄ in locum cōste. nō
costa sed caro supposita est. nec habuit hoc rez. prima
conditio. q̄i sexto die dictum est de deo. masculū & femi-
nam fecit eos. vt omnino femina sic fieret. sed hoc tan-
tum habuit. vt & sic fieri posset. ne & cās quas ip̄e volū-
tate instituit. mutabili volūtate aliquid faceret. Quid
autem fieret. vt aliud nō esset futurum omnino. abscon-
ditum erat in deo. v̄z q̄ sic illud absconditū fuisse de
voce apl's. vt inoeliceret p̄cipitib; & potestatis in ce-
lestib;. per eeciam multiformis sapia dei. pb̄abil' credi-
tur. sicut illud semen cui p̄missum est. dispositus est per
angelos in manu mediatoris. Sic et omnia que ad ip̄-
sū feminis aduentum vel annunciandū vel p̄nunciandū
in rerum natura p̄ter v̄sitarum nature cursus mirabi-
luer facta sunt. esse facta ministrantib; angelis. ita tamē
vt vbiq; vel creator. vel repator. naturā. sit nullus nisi
qui plantator & rigator. quolibet solus incrementum
dat deus. Ac per hoc etiā extrasis illa quā inuinit de?
in Adam vt loporatus obdormier. recte intell' ad hoc
immissa. vt & ip̄i mens p̄ etasim tanq̄ angelice curie
particeps fieret. & intrans in sanctuariū dei ibi nouis
sua intelligeret. vnde & inuigilans tanq̄ p̄phetie ple-
nus. cum ad se adductam mulierem videret. continuo
eruauit. quod magnū sacramentū apl's ad ep̄b̄. cō-
mendauit. Hoc nunc os ex ossib; meis. & caro de carne
mea. bec vocabitur virago &c. Que etiā verba ex ore
Adam. plāta dñs in euāgelio dixisse declarauit. quan-
do p̄barisus eum temptantib; ait. Non legitis. quia
qui fecit ab initio masculum & feminā fecit eos. & dixit
p̄opter hoc relinquet homo patrem & matrem. & ad-
heret uxori sue. & erūt duo in carne vna. id hoc inq̄
insinuat dñs ista deum dixisse. vt hinc intelligam? pro-
pter etasim que p̄cesser in Adam hoc cū diuinitus
tanq̄ p̄phetā dñe potuisse.

XXXVIII.

Inferiores causas mundo insertas etiam
superiores ad libitum suum vertit.

Hos quidē pro capri infirmitatis humane laz
in ipsis rebus exortis tempore possumus nosse
quid etiā cuiusq; natura sit quod expectimē
to percepim?. Sed vtrum etiam reuera futurum sit. ig-
noram?. Est quippe. verbigr̄a. i natura iuuentis hui?
vt senescat & hoc scim?. q̄ vtrum hoc etiā in dei volun-
tate sit nescim?. veruntū nec in ei? natura esset. nisi in
voluntate dei qui condidit omnia p̄r? fuisset. Et vtiq;
occulta est deo senect? in corpore iuuentis. vel iuuentu-
tis in corpore pueri. non enim sicut ipsa in puero pue-
ricia. & in iuene iuuent? cernit ocul'. sed alia q̄dam no-
ticia colligitur inesse in natura quoddam latens. quo i
p̄mptu numeri occulti educantur. vel a puericia iuuen-
tutis. vel a iuuenture senectutis. Occulta est igitur illa
ratio qua fit. vt hoc esse possit. nō menti sed ocul'. vtrū
autem hoc etiam sit necesse. non possum? scire. Et illaz
quidem qua fit. vt esse possit. in natura ipsius corporis
nouum? esse illam qua fit. vt necesse sit. manifestum est
ille non esse. sed fortassis in mūdo potest esse. vt necesse
sit hunc hominem senescere. Si aut̄ nec in mundo est
in deo est. hoc enim necessario futurū ē. quod illi vult
atq; disponit. & illa vere futura sunt que ille p̄sciauit
Nā multa quidem scdm̄ inferiores causas futura sūt
Sed si ita sunt & in p̄sciētia dei. tunc vere futura sūt
Si autem ibi aliter sunt. ita pot? sicut ibi sunt vbi q̄
p̄sciauit falli non potest. futura sunt. verbigr̄a. senectus
in iuene dicitur futura. sed tamen futura nō est. si aut̄
moritur? est. hoc autem ita erit sicut habent alie cause
siue mundo contere. siue in dei scientia seruare. Nam

[Marginal notes in a smaller script, partially illegible due to fading and angle.]

fm quasda futurorū causā **E**scelas moriturus erat cui deus addidit. xv. annos ad vitam. id vtiqz faciens qd ante mundi p̄sūtūdem se facturū esse p̄sciebat: et in sua volūate seruauerat. Non ergo id fecit qd futurum non erat. hoc enim magis erat futurū qd se facturū esse p̄sciebat: nec tñ isti anni recte adici dicentur annis: nisi ad aliqd adderentur: qd se aliter in aliis habuerat causis. ita scdm aliquas inferiores cās iaz vt tam finierat. scdm vero illas que sunt in voluntate ac p̄scientia dei: qui et eternitate nouerat: quod illo tempore facturū erat: tunc finitur: erat vitam: qm̄ finitur eā. Nam et si boc ipsum oranti p̄cessum est: etiā sic cum oraturum: vt tali orationi concedi oporteret: ille vtiqz p̄sciebat: cui p̄scientia falli nō poterat. Ideoqz qd ipse sciebat: necessario futurū erat. Non enī ille cause q̄s in sua voluntate seruauit ex eaz. necessitate pendens. quas creauit. Nec tñ hęc sunt quas p̄stituit in voluntate sua: qz dei voluntas sibi nō pot̄ esse p̄tia. Mas ergo sic p̄dit: vt et eis illud esse cui? cause sunt: possit: sed non necesse sit. Illas vero sic abscondit: vt et ipsi esse necesse sit. hoc quoqz qd et illis fecit vt esse possit.

.XXXIX.

De illa requie qua deus ab operibus suis in se requieuit. **I**dem in libro quarto

Quoniam autē viciū et infirmitas animi est ita suis operibz delectari. vt pot̄ in eis q̄ in se re q̄deat ab eis. cum p̄oculduobz meli? aliquid in illo sit: quo ca facta sunt q̄ ipsa q̄ facta sunt. Per scripturas illā qua ab operibz suis req̄uissē dicitur de? no bis insinuat q̄ nullo q̄dem ope suo se delectat? sit. q̄ si faciendū ei? egerit. vel minor futur? esset: nisi fecissē qz enī ita ex illo est q̄qd est: vt ei debeat quod est. Ipse vero nullū quod ex ipso est debeat q̄ deat? est. **S**e rebz q̄s fecit diligendū p̄posuit. non sacrificans diem quo ca faciendā inchoauit: nec illum quo ea perfectū: nec scz illis vel faciendis vel factis auctum videretur ipsius gaudium. Sed illum quo ab illis in seipso req̄uit. Et ipse q̄des nunq̄ illa rege caruit: sed nobis eā p̄ septimū diem ostendit. hinc etiā significans. q̄ req̄es sua nō nisi si p̄fectis p̄cipitur: cum ad eam intinmandā non de partatur diem: nisi q̄ rerum oim̄ p̄fectōem sequebatur. Nam q̄ semp̄ quer? est tunc nobis req̄descit: quando se req̄desere ostendit. Req̄es ergo dei est q̄ nullū? bonū idi ger. Ideoqz certa nobis in illo est: qz nos bono qd ipse est beatificamur: non ipse bono qd nos sum? Na et nos vtiqz bonū aliqd ab ipso sum? q̄ oia valde bona fecit: in q̄bus et nos fecit. Porro alia res bona p̄ter ipsum nulla existit quā ipse nō fecerit. At p̄ hoc nullo ex se bo no indiget: q̄ bono qd fecit non eget. Quibz autē bonis laudabiliter nō egeret: si nulla fecisset. Nam etiā sic possit dici. nullis egens bonis nō a factis in seipso req̄ elcndo: sed omnino nulla faciendū. vtz bona facere si non possit: nulla esset potentia. Si vero possit nec face ret: magna esset inuidentiā. Quoniam ergo bon? et om̄ potens vel optim? existit: omīa valde bona fecit. Quia vero seipso bono p̄fecte beat? est: a bonis q̄ fecit in seipso req̄uit: ea se rege a q̄ nunq̄ recessit. Sed si a faciēdis req̄uissē diceretur: nichil aliud q̄ non fecisse intel ligeretur. Nisi vero a factis req̄uissē exprimeretur: nō eis egere q̄ fecit m̄t? p̄mendarer. Idcirco nō operis sed q̄tis diuine sanctificauit diem: qz non bec faciēdo sed bis q̄ fecit non egendo se beatū intinamit: q̄eti er? nec mane nec vesp̄ra esse cognoscitur: quia nec apitur initio: nec fine clauditur. Req̄es autem eius ab operi bus suis et co initū dabit: ex quo illa perfectū. Neqz enim operibz suis non egendo req̄uissē: q̄bus nec p̄fe ctis eguissē. Et qz nunq̄ eis omnino indiget: nec illa beatitudo q̄ non eis indiget tanq̄ p̄ficiendo p̄fectionē

obtinebit: ideo nulla vesp̄ra septimi diei accessit. **I**dem in libro primo. Itaqz sicut iam supra dictus est in inchoatione creature dicitur. q̄ superferēbat spi ritus dei: ne faciendo opa sua p̄ necessitatem indigētie potiusq̄ p̄ abundantia d̄fficientie deus amare putare tur: eo q̄ egen? et idigu? amor rebz q̄s diligit subiciat

.XL.

Et etiā omnis creatura in ipso requiescit **I**dem in libro quarto

Et opera q̄dem eius bona nunc videm? quietē vero ipsi? post opera nostra videbim? p̄pter quam olim signandā mandauit de? heb̄reorū populo septimāz ebdomade diem obseruandā. Et sicut iam dictū est. ad eam intinmandā non deputauit diem. nisi qui rerum oim̄ sequebatur p̄fectionem. inde signāf nisi a perfectis p̄cipi requiem suaz. Non est autē pia similitudo. si velim? ita silēs esse deo: vt et ipsi ab operi bus nostris req̄descam? in nobis: sicut ipse in se ab opi bus suis. In quodam etenim bono icommuitabili req̄desce re debem? qd ipse nobis est: qui nos fecit deus. hec er go sūma m̄m̄neqz sup̄ba et vere pia req̄es nostra erit. vt quemadmodū ipse ab opibz suis in se req̄uit qz nō et opera sua: sed ipse sibi bonum est: quo beatus existit ita et nos ab omnibz non tantūmō nostris. vtz ipsi? eti am nō nisi in illo requieturos sperem?. ideo deliderem? post opera nra bona q̄ pot̄ ipsi? in nobis agnoscimul esse q̄ nra: vt etiā sic post opera sua bona requiescat ipse. cum post opera bona q̄ ab illo iustificari fecerim?. in se nobis requiem p̄stat. Magnū est enim nobis ab illo extitisse: sed maus erit in illo requiescisse. sicut ille non ideo beatus est: qz bec fecit: sed qz factis nō egenf in se potiusq̄ in illis requieuit. vnde nec operis sed qui etis diem sanctificauit: qz non bec. vt dictum est. faciē do: sed eis que fecit non egendo se beatum intinamit. et apud ipsūz quidem eius requies quia nec initio aperi tur: nec fine clauditur: nec mane nec vesp̄raz habet. p̄fectis autem opibus eius mane quides et non vesp̄ra habet. Perfecta quippe creatura quoddam habet in itium sue conuersionis ad quietem sui creatoris: qz rei cuiusqz p̄fectio non tam in vniuerso cui? pars est: q̄ in eo a quo est. in quo et ipsum vniuersum est. p̄o sui gene ris modulo stabilitur vt quiescat. id est vt momenti sui ordinem teneat. Ipse quippe qui nullo indiget extra se dum in seipso manet. q̄qd ex ipso est ad se retroquet. vt omnis creatura in se habeat nature sue terminum. quo non sit quod ipse est. et in ipso quietis locus ser uet quod ipsa est. scio q̄ improprie dixerim locuz: quia proprie sumitur in spaciū corporis sed nec incongrua similitudo est: qz nec ipsa corpora in loco manent: nisi quo ponderis sui tāquāz appetitu perueniunt. vt eo cō perto requiescant. Initium ergo quietis creature illo mane arbitror designari: quod factum est post vesp̄rā sexte diei. Non enim possit in eo nisi perfecta req̄desce re. Ideoqz sexta die consummatis omnibus. postmodū factum est mane quo p̄summata creatura in illo a quo facta est requiescere cepit: quo scz initio ipm̄ in seipso req̄uissentēz vbi et ipsa requiescere possit inuenit. tan to stabili? atqz firmi? quanto ipsa illi? non ille ipsius ad quietem suam idiguit: quia vero quicquid erit vni uersa creatura quibuslibz mutationibus suis. nō vtiqz nichil erit: sed in creatore suo sp̄ manebit. Idcirco post illud mane nulla deinde vesp̄ra fuit.

.XLI.

Cur predictam requiem diei septimo de putant. **I**dem de ciuit. dei li. i.

Porro quia numerus totus impar primus est ternari? et totus par quaternari?. ex quibus. s. duobz septenari? agnoscitur. Ideo pro vniuer so frequenter ponitur: vt cum dē. Septies in die cadit

¶ cum seminibus positis plantatis surculis. transferat
 orbustulis. insitis malleolis. tanquam interrogatur vis
 queqz radices ac germinis quid possit. quid nō possit
 unde possit & unde nō possit. quid in ea valeat numero
 rā multitudine interiorqz potentia. et quid extrinsecus ad
 habita diligētia. & in ipsa cōsideratōe p̄cipiat quia ne
 qz qui plantat neqz qui rigat ē aliquid. sed qui incremē
 tus dat deo. Nam & illud operis quod accedit extrinse
 cus p̄ illum accedit quē nichilomin⁹ creavit. et quez re
 git & ordinat iustitabiliter deo. hinc iam in ipm mundam
 veluti quadā arboze rerū ocul⁹ cogitationis attolitur.
 et ipso quoqz gemina prudentie opatō recipitur. p̄m. s.
 naturalis. p̄m voluntaria. Naturalis p̄ occultam dei
 admistratōnes. que lignis herbisqz dat incrementū.
 voluntaria vero p̄ angeloz opa & homin. Sedm̄ p̄m illā
 celestia sup̄ atqz terrestria ordinat. inferius lumina
 ria & sidera fulgent. diei noctisqz vices agitatōe sua p̄
 b̄t. aqz terra fūdara circūlatur & iterlatur. aer aleo
 suspūditur. arbusla et animalia concipiuntur atqz nascū
 tur. crescūt. senescūt. occidūt. et quidquid aliud in reb⁹
 interiori naturaliqz motu geritur. In hac autem alia
 signa dantur. docetur atqz dicitur. agri colitur. socie
 tates admistrantur. artes exercētur. et alia q̄cunqz siue
 in superna societate. siue in hac terrena & mortali agū
 tur. ita vt bonis etiā per malos necessitates cōsularur. In
 ipso etiā homie ipsa gemina viget potentia prudentie.
 p̄mo quidez erga corpus est opatō naturalis. scilicet
 co motu quo fit: quo creatur: quo senescit. voluntaria q̄
 qz circa illud esse cognoscitur: qua scilicet illi ad vitū
 et regimētuz atqz curatōnes cōsultur. Similiter erga
 anim naturaliter agitur: vt viuat: sentiat. voluntarie
 vero vt dicat: vt sciat. Sicut autē arboze id agit agri
 cultura formis: vt illud p̄ficiat quod geritur itrice?
 Sic & in homie scdm̄ corp⁹ ei quod intrinsec⁹ agit natu
 ralerit extrinsec⁹ medicia. Itemqz scōs aiaz: natura
 vt beatificetur itrice? doctrina misstratur extrinsec⁹
 Quod autē ad arbozes colēdi est negligētia: hoc ad cor
 pus medendi ē scura: hoc ad aiaz discēdi segnitia. Et
 quod ad arbozes ē humor inutilis: hoc ad corpus vici⁹
 exaltū. hoc etiā ad aiaz p̄uasio inq̄rtas. Quid ergo
 abboze a vero si credam⁹? bolem cōstituit in padulo:
 vt oparetur agriculturaz: nō seruit labore: sed honesta
 poti⁹ voluptate. Quid enim innocent⁹? hoc ope vacati
 bus: quid pleni⁹? magna cōsideratōe prudentibus. &c.

¶ XLV. Et p̄p̄ficatō illi⁹ differētie. Idē in li. ix.

¶ Ecce siquidē opus agricole ē: vt aqua ducar:
 cum arbozem vel semen rigat. Nō autē est opus
 eius vt aqua prolatur per declina. sed eius
 qui in mētura & numero et pondere disponit oia. Itē
 agricole op⁹ est. vt ex arboze surcul⁹ cucillarur: terroqz
 mādetur. At vero nō est op⁹ ei⁹ vt succū imbibat. vt ger
 men emittat. vt aliud eius solo figat. quo radicē stabili
 ar vt aliud i auraf. pmoueat. quo robur nutriat. ramof
 qz diffūdāt. sed illi⁹ qui solus incrementum dat. medic⁹
 etiā egrotō corpori alimētuz adhibet: & vulneratō me
 dicamētū p̄bet. nō de rebus quas creavit: sed quas vri
 qz creatas ope creatoris inuenit. Deinde abos & medica
 menta p̄pare ac misstrare potest. Nō autē ex bis que ad
 bibz opari & creare vires vel carnem potest. Natura h̄
 agit interiori motu nobisqz occultissimo. cui tamē si sub
 trahat deus operatōem intimaz. qua scilicet eam sub
 stituit & facit. cōtinuo tanq̄ extincta & nulla remanebit
 Quapropter cum deus omnipotens p̄tē vniuersam crea
 turā suā b̄p̄rito. vt dictū est. ope prudentie & involūta
 ris & in naturalib⁹ motib⁹ admistrat. creare tam nullus
 angelus naturā aliquā. q̄ nec seipm̄ valet. Sed volun
 tas angelica voluntati dei obediens. eiusqz iussione et

equens. naturalibus motibus de rebus subiectis more
 agricolēdi vel medēdi tanq̄ materiā potest misstrare. vt
 vel scdm̄ illas principales i verbo nō creatas. vel scdm̄
 illas in p̄mis sex dictū opibus causaliter creatas ratio
 nes aliquid creet in tempe. itaqz q̄ adam in padulo fo
 poratus sit. eiusqz costa sine villo dolore a corpore com
 page detracta sit. hoc totū fortasse p̄ angeloz fieri potu
 it formare vel edificare costā in mulierem nullus potu
 it nisi sol⁹ de⁹ a quo omnis natura exiit. Certissime q̄p
 pe dixerim etiā supplementum illud in locū costę. multi
 erisqz corp⁹ et animaz. cōfirmatōem mēbroz: oia vice
 ra. omnes sensus. & quidq̄ erat quo illa & creatura et
 homo fuit & femia. nō nisi ope illo dei factū qd̄ nō per
 angelos sed per ipsum. nō operat⁹ est ac dimisit sed ita
 cōtinuo operatur. vt nec ipsoz angeloz nec illaz rerū
 natura subsistat: si nō operetur.

¶ XLVI. De quattuor differentis operationib⁹. Hugo super ecclesiasten omelia. xvi.

¶ Quattuor sunt opera quib⁹ omnia temporalia ex
 plicantur. Primum est opus dei. secundus na
 ture. tertium artificis cum natura. quartus so
 lius artificis sine natura. Opus dei est esse n̄tā rerum
 de nichilo create. materiā rez informem disponere. mo
 tum autē rerū sub certo ordine temperare. p̄pterea tria
 hec ad opus dei pertinent. i. essentia rerum. & forma. &
 ordo. Hec autē tria de operib⁹ dei stabilia sunt: nec tem
 poris capiunt mutabilitates: & rerum essentia hoc quod
 sunt nunq̄ esse desunt & rerum forme scdm̄ p̄mā cō
 ditōis sui institutōem i suis generib⁹ perpetuā videntē
 ratem custodiunt. & motus rerum p̄mū ordinis legem
 nunq̄ transcedunt. Neqz enī vel essentia rerum nichil
 esse. vel forme rerum aliter esse. vel ordo rerum disposi
 tioqz ab initio mutari potuerit. Op⁹ itaqz dei ē creare
 formare disponere vniuersa. Op⁹ nature est semina re
 rum de occulto per incrementuz & ducere: cademqz rur
 sus marcentia cū concidit per defectū ad occultū sinū
 unde prodierant reuocare. Op⁹ artificis cū natura est
 ea queqz oriuntur de terra studio: & industria aduua
 re. Op⁹ soli⁹ artificis in subiecta rerum materia opera
 ri vel disūcta componendo vel cōiuncta separando.
 Tres itaqz opifices sunt in hoc mundo. De⁹. natura.
 & artifex imitās naturā. Sed hi tres valde dispart po
 tentia id qd̄ ad effectū perducunt. efficiūt. Nam de⁹
 in opere suo nec nature opera indiget. nec opificis imi
 tantis naturam. Operatur enim de⁹ aliq̄ sine natura
 aliq̄ in natura. aliq̄ supra naturā. Nam sine natura
 p̄mū fecit ipsam naturam. Cū natura facit ea que de
 natura scdm̄ naturāz producit. Supra naturam q̄ in
 natura p̄ter cursum nature solutum et posse p̄mū
 maiori addita potentia aliq̄ ad effectū perducit. Om
 ne ergo qd̄ natura facit de⁹ facit: sed non omne qd̄ de⁹
 facit: natura etiam facit. Tertio loco sequuntur opera
 artificis imitantis naturam. Et ipse quidem aliq̄ cū
 deo operatur sine natura. Aliq̄ sine deo & cū natura
 Aliq̄ cum deo simul & cū natura. Aliq̄ sine deo pa
 riter & sine natura. Cum deo operatur. quando opera
 iusticie sine deo q̄n opera iniquitatis operatur. Cū na
 tura q̄ in semib⁹ rerum ac fetib⁹ propagandis q̄bus
 natura incrementū subicit. foris industriam & studiu
 apponit. Sine natura q̄n p̄pterea in subiecta materia
 studium explicat. vt aliquid quodcūqz ad effectū. p̄mo
 ueat: in quo natura patitur tantū: non operatur. quia
 materiā opandi p̄bet. nō autē effectū operantis exercet
 Talia sunt oia opera homin que fiunt super terram. et
 quibus multa mortalis vite necessitas cogit. multa sua
 det cupiditas. multa vanitas operatur.

¶ XLVII. De variis modis diuinarū operationum

Quatuor itaqz sunt modi operationis dei. ope-
ratus est enim primo in verbo oia disponen-
do. Secundo in materia informi quattuor ele-
mentoz de nichilo tam creando. Tercio p opa sex die-
rum creaturas varias distinguendo. Quarto ex pmoz
dialibus seminibus non incognitas naturas faciendo:
sed notas sepe ne pereant reformando. **R**ichardus
in libro exceptionis primo. Pater inquit me vsqz mo-
opatur. cur? s. opatio qdrarias diuiditur. Primu est
opus conditionis. scdm dispositiois. tertiu propagatio-
nis. quartu gubernationis. Primu op? an omnes dies
fecit. Scdm in sex dieb? : ab hoc in septimo die requi-
euit. Terciu a pncipio vsqz ad finem facit. Quartus in
eternum facere non cessabit. **J**ohannes damascenus
li. primo Est aut soli? dei vbiqz ac scdm idem operari.
vbiqz etenim ens sup oia. scdm idem differenter opera-
tur vbiqz vna & simplici operatoe. **P**etr? lumbard?
in sententiis li. ii. **Q**uinqz dicitur? deum aliquid facere. si
enim in opando aliquem motum intelligim? in se. vel
aliquam in operando passionem: sicut nobis solet acci-
euit. sed et? sempiternae voluntatis nouu aliquem signa-
mus effectus. hoc est ipsi? eterna voluntate nouiter ali-
quid exister. Et hoc dicitur agere: qz et? cu existit absqz ip-
sius agitatione. vt actus proprie dici no queat. cu act?
ois in motu consistit. & nullus in deo mor? existat. Sicut
ergo ex calore solis aliqua fieri ptingit: nulla tñ in ipso
vel in ei? calore facta mutatioe vel motione: sic et vo-
luntate dei habent esse noua: sine actiois mutatioe.

Augusti. de ciui. dei libro. xii. Itaqz cum audim? qd
deus boiem ad imaginem suam fecit: ciqz pugem i ad
tutoriu generandi et ei? costa edificauit. nequaq? hui?
opatoes dei carnali cogitem? : sicut opifices et quacuqz
qz terrena materia corporalib? membris qd artis indu-
stria potuerit fabricates vident? man? n. dei est ipsi? po-
tentia qua inuisibil? opatur etiā visibilia. **Q**uinqz alia
sunt species que adhibetur extrinsec? cuiqz materie cor-
porali: sicut operantur homines figuli ac pictores? & fas-
tri. Alia vero que intrinsecus de occulto & secreto na-
ture viuicntis & intelligentis arbitrio efficientes habet
causas: q non solum naturales cozpoz species: vtz et
am ipsas aniantiu animas dum non sunt facit: supra di-
cta illa species artificib? qbusqz tribuatur. hec aut alte-
ra non nisi vni artifice pditoru & creatoz dei couenit:
qui mundu ipsum & angelos sine vilo mudo et angelis
fecit. Quia eteni diuina vi vt ita dicaz effectiua q fieri
necit: sed facere: speciem accepit euz mundus fieret ro-
tunditas celi & rotunditas solis. Eadem viduina & ef-
fectiua que fieri necit: sed facere: accepit speciem rotu-
ditatis celi: & pomt: ceteroz naturales figure: qz in re-
bus nascentib? nequaq? extrinsec? vident? adhiberi: s?
intima creatoris potentia: que dixit celum & terram im-
pleo: cuius sapientia nimiruz attingit a fine vsqz ad fi-
nem fortiter: & disponit omnia suauiter. **XLVIII.**

De miraculorum operatione.
Glosa sup epistolā ad romanos. xi.
Deus ipse deus naturaz oim pditor: nichil cō-
tra naturā facit omnio qz hoc est natura cuiqz
rei: qd ipse facit a quo est omnis nature mod?
& numer? & ordo. Non incongrue tñ humano more vi-
citur facere aliqd? naturaz: qñ id qd in natura noui-
mus facit. naturā quippe solem? appellare cognitus no-
bis mortali? solitumqz cursuz nature. qd scz cu ali-
qua de? opatur: magnalia vel mirabilia nominantur.
Et vero q summas illam nature legem a noticia remo-
tam siue impioz siue infirmoz tam de? nullo modo fa-
cit: q nec? seipsum facit. **A**ug? de trini. li. iii. Quis
itaqz cadaverib? reddidit animas suas euz resurgere?

mortui: nisi qui carnes in vteris matruz animat: vt ori-
antur morituri. Sed dum sunt ista cōtinuo qñ quodā
fluuiū rerum labentiu atqz manentium: & ex occulto in-
promptum atqz ex pempto in occultu vstrato itunc trans-
euntuz naturalia dicuntur. **E**uz autem admodus
hominib? inuisitata mutabilitate ingeritur magnalia
vt dictum est: mirabilia nuncupantur. **I**dem in libro
de vtilitate credendi. **M**iraculu eni vocari solet. quid
quid arduum aut insolitum supra spem vel facultatem
mirantis apparet. **I**dem super genesim libro. ii. **E**t
autem superius dictum est: sicut illud semen cui promul-
sum est dispositu est per angelos in manu mediatoris:
sic omnia que ad eundem finem aduentu vel annunci-
andum vel pnuiciandū in rerum natura pter vstratus
nature cursum mirabiliter facta sunt: pbabiliter credi-
tur esse facta ministrantib? angelis: ita tñ vt vbiqz crea-
tor vel reparator naturaz non sit: nisi qui plātoe ac
rigator: quolibet sol? incrementu tribuit. Itaqz in re-
bus creatis altitudinem illu? opatois qua mulier de la-
tere viri facta est querim? : nec inuenim? : non nisi qz bo-
mines quidam quemadmodus operantur in hac terra
cognouim? : quemadmodu autem angeli in hoc mundo
quo modo agricolatur: nō vtiqz nouim? . Nam pte cō-
si remota hominuz industria fructu gen? oparetur tā-
rum cursuz nature nichil aliud in hac parte nouim?
q in terra nasci arbores & herbas: & ex earuz semib? ex-
eis in dem in terrā cadentibus: nec innotesceret nobis
quid valeret insitio: vt alteri? generis lignum propria
radice poma portaret aliena: & coalescente vitate iam
sua. hec nimirum per agricolaz opa didicim? : cum ipse
creatoris arborum nullator? existat: sed ad nature cur-
sum deo creati suum quidem ministeruz pbeant.
Itaqz enim per opa coz aliquid existeret: si hoc in
dei opere intima nature ratio non haberet. **Q**uid ergo
mirum si quemadmodus ex esse viri facta est mulier nō
nouim? : quoniam deo creatante quemadmodus angeli
seruari ignoram? Fideliter tñ femina ex viro facta nul-
lo interueniente pbitu credim? : etiā si forte solita mi-
nistrata sit p angelos pro nutu creatoris: sicut fideliter
etiam virum ex femina sine pbitu factum credimus:
quādo semen **A**beabe per angelos disposituz est in ma-
nu mediatoris: & poterat quidem dñs ipse carnem suaz
de costa: vel de aliquo membro virginis creare. Sed q
posset ostendere in suo cozpoze se hoc iterum fecisse: qd
factum est vtilius in matris ostendit cozpoze puidendū
nichil esse qd castum est. **XLIX.**

Deus miracula facit p ministeria ange-
loru bonozum ac malozum. **I**dem in .li. xi.
Abent autem angeli boni & mali opera quedā
similia in miraculis: sicut moyses & magi pha-
raonis. vnde: sic locut? est serpens ad **E**uam:
sicut azina ad balaam: nisi q op? illud fuit dyabolicuz
hoc angelicuz. verumtñ etiā in his potentiores sunt an-
geli boni malis. Non enim angeli mali talium operum
possunt aliquid: nisi p angelos bonos deus permiserit.
vt videlicet retribuatur vnicuiqz scdm coz eius: vel fm-
gram dei. vtrunqz iuste ac benigne scdm altitudinem
diuinitaz sapientie & scientie dei. **I**dem in li. qonum.
lxxxii. **O**mnis enim anima partim priuatam cuius-
dam sui potestatem gerere cognoscitur: partim vniuer-
sitate legitibus siue publicis coereetur ac regitur. **O**m-
ni vnaqueqz res visibilis in hoc mundo potestatem habz
angelicā sibi prepositā. vt diuina scriptura testatur. d
illa re cui preposita est: aliter quasi puato iure agit: al-
tanq? publico agere cogitur: vniuersitas quippe poten-
tior est pte. **N**ā & id qd ibi priuatim agit: rārum agere
sinitur: qntum lex vniuersitatis sinit. anima vero hūa-
na quāto neglecto cōmū bono: suozqz gaudens puato.

Liber

[Marginal notes in a smaller hand, partially illegible due to fading and bleed-through from the reverse side.]

suis honoribus vel potestate delectatur: tãtomagis pe-
 naliter diuinit legib? tanq? publicis seruire cogitur:
 magisq; talibus potestatib? subditur q? puato suo gau-
 dent: tãtãq? diu ab hominib? honorari desiderat. Qui
 bus sepe diuina lege conceditur: vt eis quos sibi scdm
 merita eoz subiuuauerit: illo puato iure etiam aliqd
 miraculoz pstitent in his exhibendoz: quib? in infimo
 sed cum ordinatissimo gradu pposita permanent. Sed
 vbi diuina tanq? publica lex psum tubet: vincit priuati
 tam licentia tanq? ipsa puata licentia nisi vniuersal
 diuine potatis pmissione nulla esset. Ideoq; sit vt san-
 cti dei serui cum eos vtile est hñc talia dona scdm pub-
 licam t impialem legem. ad est. summi dei potestates in
 firmis potestatib? imperent: ad visibilia quedam mira-
 cula facienda. In illis eni imperat ipse deus: cui? tem-
 plum illi sunt: t que pempta sua puata pñate ardentis-
 sime diligunt. In magicis autem operationib? ad ille-
 cebatam dilectõis: vt videlicet eos qib? talia pcedunt.
 sibi subiuuent eoz miseris ac debul effectũ pñent
 puato illo iure largiẽtes qd sibi largiri licet se honora-
 ribus: sibiq; seruicib? t quedã in sacramentis suis
 secum pacta seruãtib?. Cuiq; imperare magi demoni-
 bus videntur p sublimioz noia inferiores terrentur: t
 nõnulla visibilia que ppter infirmitatẽ carnis hoibus
 eterna conueri nõ valentib? que p semetipsum dilecto-
 ribus suis pñat de? verus: magna apparent t exhibet
 Ideo aut nõ omib? sanctis imperia pñata tribuuntur
 ne perniciõssimo errore infirmi decipiant: existimãtes
 in talib? factis maiora dona eẽ q? in opib? iusticie: qd?
 eterna vita ppatur. Ideoq; pñat dñs discipulos suos
 bene gaudere dicens: In hoc nolite gaudere: q? spiritus
 vobis subicitur: gaudete aut q? noia vñ scripta sũt
 in celis. Cum ergo talia faciãt magi: qualia nonnuq;
 sancti alio faciunt iure ac diuerso fine. Illi ãppe faciũt
 quereutes gloriã suam: Illi vero quereutes gloriã dei
 et illi faciũt p quedã pñatib? in ordine suo pñata: quasi
 puata pñentia. Illi vero administratõe publica iussu
 eius cui subiecta est ois creatura. C.

**De omnia dei potentia et prouidentia
 moderantur pro meritis animarum.**

Omnis quidem ania. sicut iam dictũ est supra.
 partim puati cuiusdã sui pñate gerit: partim ea
 vniuersitatis lex siue publica que est diuina fa-
 pñentia siue prouidentia coacerat: et regit: t vñãquãq;
 tanta pietate purgatiõem esse pñat: quãfõmnia? puato
 suo delectata: legem vniuersitatis intuetur: etiq; liben-
 ter ac deuote obtemperat: quãtoq; amplius puato suo
 gaudet: ac neglecto deo q? oibus animis vñlter atq; sa-
 lubriter pñat: ipsa suã potẽ in se vel in alios q? illius
 in omnes diligens pñatẽ. honorib? suis delectatur: tã-
 to fordidior esse cognoscitur: tãtoq; magis penaliter
 diuinit legib? seruire cogitur: t tãntomagis malignis
 pñatib?: q? puato suo sũr gaudet subditur: q? scz pñas
 ad illecebã dilectõis ac seruicis sue qñq; honoran-
 tib? se ac seruicib? sibi nõnulla visibilia puato illo
 iure quo rebz infimis sunt pposita: qñq; largiuntur
 que pro infirmitate carnis hoibus eterna pñeri nõ va-
 lentib? magna videntur. Hec aut pñitit deus oia in
 ste moderans. atq; pro cupiditatib? electõibusq; coz-
 seruantes ac libertates distribuens. Et si qñ inuocari
 one summi di aliqd impetrent pro cupiditate sua mala
 vindicta est ista nõ grã. Non eni de talib? dicit apłus
 frustra: q? tradidit eos de? in cordis eozum desideria.
 Quoz enim peccatoz felicitas perpetrandoz: pena est
 alioz peccentũ. Et aut mali frequentẽ bonis spãl-
 vilitatem patientie. s. exercitatõem. Anima ergo chri-
 stiana sp? vigilet in tribulatõib? suis: sequi voluntatẽ

dñi sui: ne grauius sibi iudiciũ acquirat resistendo ip-
 sus ordinationi. Sed eni ipse dñs agens dicit ponto py-
 lato. hoc t sanct? Job dicere possẽt d? yabolo? Non habe-
 res pñatem in me: nisi datum esset tibi desup? Nõ ergo
 illi? voluntas cui? malicie pñas in bonos datur: sed ei?
 voluntas a quo datur pñas illa. debet nobis esse caris-
 sima qz tribulatio pñam opatur. pñia vero pbatõez
 probatio vero spem. Et quidem. vt dictũ est. fieri pñt.
 vt diuina prouidentia p malum hominẽ t punit t ad-
 tuer. Nam impietas iudeoz t iudam supplantauit. t
 gentib? saluti fuit. Item fieri pñt vt p hominẽ bonũ et
 damnet t adiuuet. dicens apło. Alus sum? odor vite
 in vitam. Alus odor mortis in mortem. Omnis itaq;
 tribulatio aut pena est impioz: aut exercitatio iustozũ.
 Nam eadem tribulatio t pãcas pñit. t frumenta pa-
 leas erunt. vnde t tribulatiõis nomen accepit. rursum
 par t quies a molestiis corporalibus bonos acquirit. t
 malos corripit. Hec aut omnia pro meritis animaz. p
 uidentia diuina moderantur. Nec tñ sibi boni miseris
 tribulatiõis eligunt: nec mali pacem diligunt. quãto
 pter ipsi quoq; per quos id agitur qd nesciunt. non in-
 sticie que ad deum refertur sed maliuolentiẽ sue merce-
 dem accipiunt. quemadmodũ nec bonis imputatur. q?
 ipsi pdesse volentib? alicui nocetur: sed bono animo
 beniuolentiẽ pñim tribuitur. ita etiã in ceteris dei. p
 uidentia pro meritis animaz: rãtionalũ vel sentitur. vñ
 later. vel molesta. vel cõmoda est. Summo quippe deo
 bene administrãte q? fecit nichil inordinatũ in vniuerso
 nichilq; iniustũ est. siue scientib? siue nescientib?. nobis
 vero in parte aia peccatit offenditur. cũ q? ibi est. vbi
 talem esse dect. ea queq; talem pati equũ est. patitur.
 vniuersum dei regnũ nulla ei? feditate deformatur: q?
 obtent inter omia q? de nobis bene agit ordo diuini. in
 sola bona voluntate scdm legem agim? In ceteris aut
 scdm legem agimur. cum lex ipsa immutabilis maneat.
 Omniaq; mutabilia gubernatõe pulcherrima moderet
 Gloria igitur in altissimis deo. Et in terra pax hoibus
 bone voluntatis. C.

**Dei prouidentia sit gubernatrix omnium.
 Basilisus in hexameron libro septimo**

Aud deum quippe nichil improvidum esse co-
 gnoscitur. cuncta eni ocul? ille in seipsum specu-
 latur. Aug? de ci. dei li. i. Est miris p
 uidentia cura eorum que subiectis sunt adhibenda. hec
 vtrinq; operatur in suo t alieno: in suo quod fecit. i ali-
 eno quod t permisit. Cuncta ãppe subiecta sunt illi. et
 prouidet omnibus. pñdens oi creature per guberna-
 tionem. iusticie glouificatiõem. t malicie damnatõem.
 nem. Simili modo dupliciter pñatatur diuina dispo-
 sitio. Bona quippe dispositiõem habent. t vt sunt:
 quia bona sunt. t vt sic sunt: quia ordinata sunt. mala
 vero ex dispositiõne superna non habent: q? sunt: quia
 mala sunt. t tamen habent quod sic sunt: qz diuinitus
 ordinata sunt. Deus eni. vt dictũ est. maloz nõ e autor
 sed ordinator. Aug? de ci. di. li. x. De prouidentia cer-
 te plotinus platonius disputat: camq; a summo deo
 cui? e intelligibilis t ineffabil? pulcritudo vsq; ad bec
 terrena t ima perrigere. flosculoz atq; floz pulcritudi-
 ne comprobatur. Que nimirum oia quasi abiecta: t ve
 locissime pereuntia decentissimos formaz suaz nume-
 ros hñc non posse pñmar: nisi inde formentur vbi for-
 ma intelligibilis t incommutabilis sil habens omia p
 seuerat. Hec t dñs Ihesus ostendit: vbi ait. Cõsidera
 te lilia agri: qño crescunt. t. Optime ergo hñana ani-
 ma terrenis adhuc sensib? deducta t desideris infirma
 ea ipsa bona infima: que buic vite necessaria: t pze illi?
 vite sempiternis beneficiis pñmẽda t pñalter appetit
 non tamen nisi ab vno deo expectare cõsuecit: vt ab

immortalitatem que promittitur vobis. Si ergo auid
 nō laborāb? nec gmines fruct? aliquo sibi dōnato spe
 cialiter sibi vendicāb? providentia dei necessaria lar
 giedo tribuit illi vos curā regendi corpis vř relinque;
 qui ad hāc illud mensurā crescere fecit. Quis eni vřm
 solitudine sua r sagacitate pōt ad staturā suā vel cu
 bitum vñū adūcer. **S**eniqz ait. Considerate lilia agri
 qđo crescunt. nō laborāt se scilicet colorib? ornādo; neqz
 nent indumenta sibi faciēdo; sed nec vt ceteri terre fru
 ctus aliquem agricolaz cultū requirūt. Et tñ dico vobis
 qđ nec salomon in omī glā sua vestebatur sicut vñū ex
 stis qđ eteni purpura regum qđ pictura tetricū pparari
 pōt florib? litorz. r dē vestimentū floris ipe color; sicut
 de aliquo dē qđ cum operuit rubor. Si aut mqt fenem
 qđ hodie i agro est r cras in cibariū mittitur. a deo sic
 vestitur. i. si ea qđ ad vřm corpis tantūmodo sunt. r ci
 to decēdua igne cremabūtur; a deo tam venuste adornā
 tur qđtomagis vestiet vos pusille fidei; qđ scy ad imāgi
 nem ipsi? estis creati; r ad eterna vocati. Cum in euā
 gelio paulo ante legitur eis dixisse. Nonne quoz passe
 res venient dypondo r vñ? ex illis nō est in obliuione
 corā deo; ac si diceret. Omnia etiā minima sunt sub pro
 uidentia dei qđtomagis vos ad imaginē dei facti. **S** r
 capilli inquit capitis vři omēs sunt nieriati. vt de mal
 sa corporis rēca quomā etiā minime pūcile pseruan
 tur pudentie dei. **LIII.**

**Qualiter eadem pudentia diuictorum ai
 mantium appetitus mouet ac dirigit.**

Sicut aut sup? iam dixim? p angelice creature
 actionem pudentia dei prospicit vniuersaz
 rerum generib?. Et ipse quidem de? nec p tem
 pus nec p locum mot? creaturā spūalem mouet p ipus
 tantūmodo. corpalem vero tpe r loco. cui? ratio in ipō
 deo vita est sine tpe r loco. mouetur enī anim? remiscē
 do qđ oblit? erat. vel discendo qđ nesciebat. vel volēdo
 qđ nolebat. **I**dem in libro. **IT.** Et ois qđem ania siue
 sit rationalis siue irrationalis mouetur vřis. Sed ania
 rationalis arbitrio voluntatis vel eis pcentit vel nō cō
 sentit. Irrationalis aut iudiciū hoc nequa qđ hñe cogno
 scatur. pro suo tñ genere atqz natura vřo aliquo tacta
 ppropellitur. **N**ec est in pte vře anie; que illi veniant
 vřa siue in sensum corporis siue in ipm spūm interioris
 quib? scy vřis moueatur animāris cuiuslibet appetit?
 ac si cum bmo vřa p angeloz desuper ministrantur of
 ficia. iussio dei nō solum ad boies ac aues ac pecora p
 uenit; sed etiā ad ea que in aquis latent. vt ad cetū qui
 tonam deglutit. nec solū ad illa maiora; sed etiā vřaz
 ad minima. Nam etiā vermiculo legim? diuinit? iussū
 vt radicem cucurbitę roderet; sub cui? vmbraulo pro
 pbera recubisset. **N**empe donauit r boi de? sic cum in
 struens. vt etiā carnem peccati portans; possit nō solū
 peccata r tum etiā suis vřib? subdita; nec tñ aues dome
 sticas; sed etiā libere volantes. quasilibet etiā sevas fe
 ras r capere r manufacere. eiusqz potentia ratiōis nō
 corporis mirabiliter imperare. cui? eaz appetit? ac do
 lores captans. r paulatī illectando. p̄mendo. latēdoqz
 moderans. agrestis ea cōsuetudine eruit. r tanq̄ huma
 nis moribus induit. quātomagis ergo bec angeli p̄it.
 qui dei iussione in ipā incōmutabili veritate perspecta
 qm sempiternē inspicunt; mouentes seiplos per ipus
 r corpora sibi subdita per locum et temp? agilitate mi
 rabili r vřa qđ moueantur. r appetitū indigentie car
 nalis efficere valent omni anime viue. vt nesciens ad
 ducatur quo cam opus est venire. **A**d intelligendū er
 go qualiter adduxerit deus ad **A**dam cuncta animān
 tia. ne carnaliter sapiam? adiuuare nos debet quod de
 opere diuine pudentie superius dixim? **LIV.**

**Qualiter hominibus vřa pro meritō ob
 ſcit et subtrahit.** Augustinus in libro quest
 onum. **lxxvii.**

Et diuersis nimirū vřis diuersus est animarū
 appetit? r ex diuerso appetitū diuersus adipi
 scendi successus. Diuersa vero vřa facit ordo
 rerum nobis quidem occult? sed sub diuina pudentia
 certus. **H**egō. in moral. li. i. Non aut decet intreri
 qđ non licet cocupisci. Non enī **E**ua lignum vetitum
 cōtigit; nisi pñ? illud incaute respexisset. **A**ugusti.
 super genēsim li. xi. Nec tñ serpentis suggestioni credi
 dillet ita defacili; nisi iam eius menti inesset amor ille. p
 prie p̄tatis. r quedam de se p̄sumptio superba; que per
 illam temptatōez gūncenda fuerat r būstanda. **I**dē
 de cui. dei li. xiii. **M**anifesto nanqz peccato dyabolus
 hominem non cepisset. nisi iam ille sibi placere incepisset.
Hinc etiā r delectant quod dictum est ei. **E**ritis
 sicut di. **Q**uod vřique melius esse possent summo
 veroqz principio coherendo per obedientiā. nō suū sibi
 principitū existendo per superbiā. **S**ū nanqz creati nō
 sunt dii sua veritate; sed dei veri participatōnes. **H**us
 enī appetendo min? est; qui dñs se sibi sufficere diligit
 ab illo qui ei vere sufficere pōt deficiat. **I**llud itaqz ma
 lum p̄cessit in abscōdito; vt sequeatur qđ p̄petratum
 est in aperto. veruz enim est quod scriptum est. ante ru
 tnam r tatur cor; r audeo dicere superbis vřle esse in
 aliqđ manifestum peccatum incidere; vnde sibi displice
 ant; qđ iam sibi placendo ceciderant. **S**alubri? enī petr?
 sibi displicuit; qđ fleuit; qđ sibi placuit. qđ p̄sumpsit.
Unde psal. dicit. **I**mpie facies eoz ignominia; r q̄rent
 nomen tuum dñe. **H**egō. in moral. li. ix. **H**inc etiā
 beatus **J**ob ait. **P**ropter superbiā quasi leenaz capies
 me. **L**ena quippe dum escam exquirat; inbyanter i fo
 ueam rut. **E**t frequenter homo acceptis virtutib? in
 p̄sumptōnem erigitur. **S**ed mira dei dīspōitōne res qđ
 libet ante ei? oculos in quā corruat; ordinatur. in eā spō
 te inbyans corruit; sed suis viribus nō surgit; vt cū se
 esse nichil ei se p̄siderat; dei adiutoriū requirit; que su
 perna miseratio quasi a fouea euebit; qđ hñe infirmi
 tate cognita ad ventam reducit. **S**ed qđ cum mentem
 nrām supra grā visitat; statim per lacrias ad sua desi
 deria instigat. apte vir sanct? subiungit; reuertisqz mi
 rabiliter me crucias. ac si dicat. dñ me p̄pter superbiā
 meam relinquis; nō afficis; quin pot? adeo insensibile
 vt perditionis mee damna nō sentiam reddis; sed dum
 reuertis. crucias; qđ dum te michi infirmas; qđ sum lu
 gendus demōstras; qđ vero sepe nos a sancto desiderio
 torpescimus; superna pietas exempla bonoz nobis ob
 titit; vt cum nostra mens altoz p̄fect? considerat; in se
 torporez erubescat. vñ sequitur. **I**nstauras testes tuos
 p̄ me. **T**estes dei sunt qui testātur per sancta opera; qđ
 electos p̄mia sequantur. **S**ed testes suos p̄ nos dñs in
 staurat; cum electoz vřā p̄uitati nostre h̄riam ad argu
 endos nos demonstrat; vt qui p̄ceptis nō accendimur.
 saltem exemplis excitemur; atqz in appetitu recitūdis
 nil sibi mens nostra difficile estimet; quod perfecte per
 agi ab aliis videt. **S**epe quoqz dei p̄uidentia nobis
 accidunt mala; ne habeamus que cupim?. r varius hu
 ius seculi calamitatibus ad deum redire cogamur; vñ
 de per prophetam a domino dicitur. **S**epiam viam su
 am spūs; r semitas suas non inueniet. **E**t dicit. **G**l
 dam r reuertat ad virum meum prior em. r. **S**ed pau
 lo post subiungitur. **S**umam frumentum meuz in tem
 pore suo; r vinum meum r. **N**ec etenim omnia quibus
 dam aufert diuina p̄uidentia; vt qui datorem nō sen
 serant ex copia; sentiant ex penuria. **LVI.**

Quius pudentia oīa regna disponit.

phiderare nome clamarent ne puncto quidem tempore
 dum a quo est omnis modus mensuraz. oia paritas
 meritoz. ois ordo ponderz. ab eius gubernatōe cessare
 Quid ergo absurdū. qd incōsultū. pōt sentiri q̄ torā al
 lam naturā esse vacuā nūtu ac regimie. puidētie dei
 cui? extrema et exigua vides tanta dispositōe formari
 ut hī q̄ aliq̄nto attentū? ea cogitāt. ineffabiles a dmirā
 tionez horrorem incuriāt. Cūqz nature corporis precel
 lar anime natura. qd dementē? q̄ putare nullum esse di
 uinum iudiciū de meritis hoim. cum in coz carne cāte
 illū solentē clarēat. indiciā. sed qz minima in promptu
 sunt nris sensibz. et ea facile inuestigam. cluēt in eis
 ordo rez. euidētū? At illa quoz ordines videre nō pos
 sim. inordinata putāt. q̄ esse nō putant. nisi qd videre
 cōsueuerūt. aut si putāt. tale aliqd putant. q̄le videre cō
 suerūt. Nos aut quoz gressus. ne in illam pueritātē
 incidam. eadem puidētia regit. p̄ sacra scripturā. et
 opibus dei ipō adiuuante indagare conemur. eandem
 ipō puidētiā. **D**ugo de tribz diebz. **E**cce videm?
 q̄ dei puidētia sapienter disponens oia. in celo lumina
 na collocat. ut oia subliāria illustraret. in aere ven
 tis. et nubibz viā fecit. ut agitatōibz suis disperse plu
 uiam docuim funderent. In gremio telluris molēs aq̄
 rum recipi iussit. ut p̄ gurgites suos hinc et illuc quo
 nūtu ferret inuentis discurreret. quasdam regiones
 ditavit yberitate frugū. q̄sdaz vineaz. alias olez. alias
 pecoz. alias herbis virtuosis. alias gemmis p̄ciosis.
 alias animalibus ac bestis monstruosis. alias coloribz
 variis. alias diuersaz artium studiis. alias metallor.
 alias thimamātū generibz diuersis. ut nulla p̄ortius
 sit regio. q̄ non aliq̄d p̄ ceteris nouis ac spāle posside
 at. nulla iterum que non aliq̄d nouum ac spāle a cete
 ris accipere queat. **L**etera quoqz plurima. videlicet q̄
 super? dicta sunt de illa materia. in quibz palam cluce
 scit gubernatōis puidētia. **B**ocet? vbi supra. **S**e
 rum inquis. nichil ne est. qd v̄ casuale vel fortuitū iure
 appellari queat. vtiqz quotiens aliqd cuiuspiā rei grā
 gentur. et quibsdā causis aliud cōtingit q̄ intendebā
 tur. casus vocatur. ut si quis agricolēdī cā hūmū fodi
 at. et intus aurī pondus inueniat. p̄prias enī cās hūmū
 habet euentū. q̄rum improuisus inopinatusqz curios
 casum videtur opatus. licet ergo diffinitē casum esse in
 opinatū et p̄suentibz causis in his q̄ ob aliud gerūtur
 euentū. **L**ocurrere vero atqz p̄fluere cās facit ille oz
 do et mutabili p̄erone p̄cedens. qui de puidētie fon
 te discedit. cuncta suis locis p̄pibusqz disponens.

LIX.

Que ea que in universo confusa et contur
 bata videntur p̄ p̄rominentiam dei ordinātur
Se ordo res mutabiles aliq̄ remere. fluituras
 p̄pna incommutabilitate oportet coerceat. quo
 sit ut eam et si nobis hunc ordinem minime p̄si
 derare valentibz cōfusa oia p̄urbataqz videātur. nich
 ilomū? n̄ suus modus ad bonū dirgens. cūcta dispo
 nit. Nichil enim est qd mali cā ne ab ipō qdem impro
 bis fiat. ne dum ordo de summi boni ordine p̄ficiētes
 a suo quoz exordio desleat. **Q**ue vero inques potest
 vlla inq̄oz esse cōfusio. q̄ ut bonis tum adueria. n̄ p̄o
 spera. malis etiam tum optata tum odiosa cōtingāt. ut
 ergo nūc pauca q̄ ratio valet hūana de diuina. p̄fundi
 rate p̄stringā. q̄qd citra spem videas geri? rebz qui
 dem recet? ordo. opinioni vero tue pueria p̄fusio. ecce
 sit aliq̄s ita bñ mougerat? ut de illo diuini iudiciū pa
 riter humanūqz p̄sentiat. sed animi viribz infirmis ce
 llat. hūc forte si qd aduerse cōtingat colere desinat in
 nocentiā. p̄ quā non potuit retinere fortunā. **T**raqs sa
 pientis dispensatio patet et. quem aduersitas detertozē
 facere possit. **E**t alius cunctis viribus absolutus. scētis

qz ac deo primus. hunc quibuslibz aduersis p̄tingi ne
 phas p̄uidētia iudicat. adeo ut nec corporeis qdem
 moribz agitari sinat. **S**epe vero fit ut bonis summa re
 rum gerenda deferatur. q̄tinus extuberās improbitas
 retundatur. **A**lii quoqz p̄uidētia mixta quēdaz p̄o
 animaz. q̄litate distribuit. quosdam remouet. ne lōga
 felicitate luxuriēt. alios duris agitari sinit ut virtutes
 animū patientē vsu et exercitōe p̄firmet. **A**lii plus
 equo metuunt qd ferre possunt. **A**lii plus equo despici
 unt. qd ferre non possunt. hos ergo in experientū sui
 p̄mittit p̄uidētia tristibz duci. **Q**z autē nūc tristia
 nūc optata p̄ueniūt improbis. et eisdē ducitur causis
 quoz quidem supplicia tum ceteros a sceleribus deter
 rent. tum ipos q̄bus inuehuntur emendant. leta vero
 magnū bonis argumentū loquūtur. quid de hmoī felici
 tate iudicare debeāt. cū eam sepe famulari p̄tiam im
 probis cernant. **L**eterz. alicuius cā p̄cepto est. atqz im
 postuna natura. ut cum in scelera p̄ortū exacerbare pos
 ser rei familiaris inopia. **H**uius morbo puidētia collate
 pecunie medetur remedio. hūc sedatam probis cōficiāz
 spectās. se cūqz fortunā suam p̄parans. forsitan p̄tume
 scit. ne cui? iocundus est vsus. amissio tristis sit. mores
 itaqz mutabit. et dum fortunā amittere metuit. neq̄cā
 derelinq̄t. **A**lios in cladem merita p̄cipitant indigne
 aucta felicitas. quibz permissum ē ius p̄uicendi. ut cēt
 bonis exercitiū. malisqz cā supplicii. **E**t sepe qdem sum
 ma p̄uidētia pertulit insignē miraculū circa impio
 bos. ut videlicet malos mali recerent bonos. **N**am dūz
 iniqua sibi a pessimis quidem p̄cepti metuūt. notioz
 odio flagrantes ad frugem virtutis redeūt. dum illi stu
 dent esse diffiles. quos oderūt. **S**ola enī est diuina vis
 cui mala queqz bona sunt. cum eis competentē vrēdo
 alicui? boni effectū elicit. **Q**do namqz quidam cuncta
 complectitur. ut qd ab assignata sibi ordīs ratione dis
 cesserit. hoc licet malum sit. n̄ ad ordinem relabatur. ne
 quid in regno p̄uidētie remittatur. sed oia seruiat
 eius immutabili dispositōi. **O**mnis q̄ppe naturarū
 conditor deus ad se dirgens cūcta disponit. et dum ea
 que protulit in sui silitudine retinere festinat. malū oē
 de sue republice terminis p̄ fatali sermone necessitatis elis
 minat. quo fit ut etiā maloz que abundare credūt ter
 ris. si disponētē puidētiā spectes nichil vsqz mali p̄
 pendis.

LX.

Etū ea que in mundo sunt vel sunt a pre
 scientia dei causent.

Augustinus de ciuitate dei libro sexto.
Hoc autē qd dictum est sup̄. q̄ de? non nisi ea
 que nouerat fecit. animo qddam mirū sed ra
 men verum occurrit. videlicet q̄ mund? iste no
 bis quidem not? esse non posset. nisi esset. deo autē nisi
 not? esset. esse non posset. **D**ugo de sacris libro. v. **S**e
 rum qz omnis scā alicui? est. nequaquā in deo p̄scia ab
 eterno fuisse. nisi futurū esset aliquid de quo esset. **S**i
 ergo ex creaturis pender p̄scia creatozis cālitē. p̄uis
 esse videbitur qd creatus est. ipō q̄ creauit illud. **A**n di
 cent? qz oia in creatore ab eterno icreata fuerūt. q̄ ab ipō
 tpaliter creata sunt. et illuc sciebantur. vbi habebātur.
 et eo modo quo habebātur. et non cognouit de? aliqd eē
 se. qz omnia habz in se. nec ideo ibi fuerūt. qz hic futura
 fuerūt. nec cā illoz creditur fuisse ex istis. neqz ideo. qz
 huc venerūt. ibi fuerūt. q̄ eē n̄ potuissent illa sine istis. nā
 et illa fuissent. etiam si illa ex istis futura non fuissent.
 cū istoz cā non fuissent. **E**t fuisset qdem scēntia eoz. q̄
 esset. p̄scientia autē n̄ fuisset eoz. q̄ futura n̄ essent. nec id
 circo min? aliqd i creatorē fuisset. qz ipā q̄ p̄scia est scā
 fuisset. **A**ug. de tri. libro. vi. **L**um ergo ipā decessit
 ac succēdit. scē deī non decessit aliqd vel succēdit. in q̄
 nouit omnia que p̄ ipsam fecit. non enim. bec q̄ creata

sunt ideo sciuntur a deo omnipotenti: qz facta sunt: sed potius qz immutabilr a deo sciuntur. ideo facta sunt.

Petrus lumbardus. Dicit tñ augustinus verbis videt obuiare sententia origenis: sup eplaz appe ad Roma nos ait. Non ppter hoc aliqd erit qd de' id futurū sci ar: sed qz futurū est: ideo scitur a deo anteq' fiat. Ecce vidē significare qz res future sunt cā p'scīe dei: ubi vero p'nt: vtiqz p'scīa sit cā futurorū. vep res futuras p'scī entie dei nullaten' cām esse dicim'. r qz ait Origenes. ita exponim'. qz futurū est. ideo scitur a deo anteq' fiat id est. qd futurū est a deo scitur anteq' fiat: nec sciretur nisi futurū esset. vt videlicet ubi non vocet cā: nisi sine q non fieret. sic etiā dei scientiā vel p'scīam si tñ ad noticiam referam'. dicim' non esse cām eoz q' fiunt: nisi ta lem sine qua non fiunt. Si vero scie nomen etiā hñpla cūm r dispositōem includit. tñ recte pōt dici cā eoz que deus facit. Et hoc modo fortassis Augustin' accipi. vbi dicit. Ideo sunt qz nouit. i. qz scienti placuit. vbi qz sciens vt esset disposuit.

LXI.

Qz p'scientia necessitatem in reb' nō potuit Augustin' de ciuitate dei libro quinto

Ec ipam dei p'scīam ponim' sub necessitate. licet dicam'. Necessē est deum cuncta p'scīre sicut nec p'tās e' minuitur. cum non falliqz non posse dī: Quin pot' ideo talia non potest: qz omni potens est. Nā si talia posset: minoris vtiqz p'tatis esset. Sic etiā necesse dicim' esse. vt qñ volumus libero arbitrio velim'. r vep. pculdubio dicim'. r tñ iō liberi arbitrium necessitati q' libertatē admittit subiacim'. Nec p'perea nichil est in voluntate nra: qz de' p'scīuit qd futurum est in ea. Non enim qui hoc p'scīuit. nichil p'scīuit. sed aliquid. vnde ipso vtiqz p'scīente: est aliqd in nra voluntate. Duo circa nullaten' cogimur: aut retenta dei p'scīentia tollere voluntatis arbitriū. aut retento voluntatis arbitrio. deus qd nephas est: negare p'scīum futurorū. Sed vtrūqz amplectimur: vtrūqz scīe liter r veraciter p'scīemur: illud vt bñ credam': hoc vt bñ viuam'. male aut viuatur si de deo nō bñ creditur. vnde absit a nobis negare p'scīam vt libere velimus. quo adiuvante sum' liberi vt velim'. Proinde nō frustra fuit leges. oburgatōes. r c'thoratōes. laudes. r vitupratōes: qz r iplas futuras esse p'scīuit: sed r p'ces valent ad ea impetrāda: que se peccāb' daturum esse p'scīuit. r iuste p'emia bonis facit: r supplicia cōsutura sunt peccatis. Neqz enim ideo peccat homo: qz deus illum peccaturū p'scīuit: sed si peccare voluerit hoc etiam ipse p'scīuit. Qui si nolit omnino non peccat. imo ideo non dubitatur ipsum peccare cum peccat quia ille cui' p'scīentia falli nō potest: non fatum: non fortunā: nō quodlibet aliud seipsum peccaturū esse p'scīuit. Adem sup iohannem. Itaqz deus futurorū p'scīentia infidelitatem iudeoz p'pberā p'edixit: sed nō fecit. Non enī ideo quēq' ad peccatum cogit: qz futura homin' peccata p'notat: illoz enī peccata p'scīuit non sua: cui' falli nō pōt p'scīa. Petr' lumbard'. Ad hoc solet a quibusdāz opponi: aut aliter pōt fieri q' deus p'scīuit: aut nō. Si nō cuncta necessario. eueniunt Si sic p'scīa falli pōt vel mutari. Ad qd d'icimus: q' bñ dī locutōes sunt multiplices: aliter non potest fieri q' de' p'scīuit. Impossibile est non esse qd deus p'scīuit: r p'scīes. Si enī intelligatur cōiunctum: vt conditio sit implicita: hoc nō nō potest alr fieri q' de' p'scīuit id est. nō potest esse sil vtrūqz: scz q' de' p'scīuerit ita fieri. r aliter fiat vep est Si aut' disiunctum: vt dicatur hoc aliter euenire non posse q' euenit sicut futurū p'scīuit. falsum est.

LXII.

Qz libertatē arbitriū nō excludit Boecius de cōsola. libro quinto.

Dicit itaqz michi cum manens in diuina mēte simplicitas incedibilem causaz ordinē promat. itqz ordo res mutabiles incommutabilitate sua coerceat. In hac heretū sibi serie causaz est ne vlla nostri arbitriū libertas an ipsos quoqz humanorū mor' aioz fatalis cathēa cōstringit Est vtiqz neqz enī est vlla creatura rādnalis qñ eidem asit libertas arbitriū: sed non in omnibus est eālis. Nam supnis diuinis qz substantiis: p'scīat est iudiciū r incorrupta voluntas atqz efficit opatorū: p'fecto est potestas. humanas vero animas liberiores qdem necesse est esse. cum se iudicis diuine p'scīentia p'culatōe: min' vero cum ad corpora delabuntur minusqz etiam cum terrenis artibus colligātur. Extrema vero seruit' est cum viciis deitate p'prie rōnis possessione ceciderunt: et quodammodo p'prie libertate captiue sunt. Que tamen ille ab eterno omnia p'scīentis inuit' p'udentie cernit ac suis qz meritis p'cedētinata disposuit. Ad nūmū inqz repugnare videtur vniuersa p'notoscere. Deum r esse libertatis arbitrium. Nam si cuncta p'scīat deus. nec vllō mō falli pōt qd futurū esse p'cedit. euenire necesse est. Si enīz alioz sum' q' p'uisalunt detorqueri pōt. iam nō erit futura p'scīa firma: sed pot' opinio incerta. Quod qdem credere de deo nephas iudico. Si apud illum rerum omnium finem certissimū nichil incerti esse possit. certus est eoz euentus que futura firmiter p'scīuerit: quare nulla humanis cōsiliis ac cōmibusqz libertas esse cōpōbatur. Que nūm' ad vtiqz euentū immobilr cōstruuntur Itaqz videbitur omnium incertissimū q' nunc iudicatur equissimū. videlicet impudicos piuri vt istos remu nerari quos ad alterutrum non p'prie mittit voluntas: scz certa futuri cogit necessitas. vicia quoqz nostra ad oim referentur actozes bonoz: atqz nec sperandi aliqd nec deprecandi vlla ratio erit. qñquidem omnia optanda series indeflexa p'cedit Sic ergo necesse humanū gen' disceptum atqz disiunctum suo fonte fatiscere. Qer' ut q' est ista. p'udente querela. Cur' s. caliginis cā est. q' humane rādnis modus ad diuine p'scīentie simplicitatem admoueri non pōt: que si vllō modo queat attingi: nichil p'ius relinquitur ambigui. verum statim' nullam esse p'scīentiam futuri. Non ergo qñtum ad hoc attinet que ex arbitrio veniunt ad necessitatem cōguntur. non vtiqz si statuamus iterum p'scīentia esse manebit. vt opinor. in nobis integra r absoluta voluntatis libertas. Que ergo carent exstendi necessitate cū fuerint eadem vtiqz p'nt' fiant sine necessitate futura sunt. sicut enim presentium rerum scientia nichil necessitatis importat his que fiunt ita nec p'scīa futurorū his que futura sunt. Aug'. in li. de p'cedētinatōe. Itaqz p'scīa dei hominē non cogit vt talis sit qualez deus cum futurū p'scīuit.

LXIII.

Qz apud deum sit certa p'notio rerū cōtingentium Boecius vbi supra

Ad hoc ipsum iniquis dubium exstitit an illarū que necessarios eētus non habent vlla p'notio esse possit. nichil enī putatur scīa p'p'bedi posse nisi certū: qñ aliter q' se res habeat arbutari ab integritate scīe creditur esse diuersum. Cur' videlicet erroris causa esse cognoscitur: qz oia que quicqz nouit. ex ipsoz tantimodo vi atqz natura cognoscit estimat q' sciuntur: quod vtiqz totum contra esse p'batur. Quid quid enim cognoscitur. nō fm sui vim vel naturam: s' fm cognoscitū facultatem pot' comprehenditur. nā vt hoc beci exemplo liquer' possit. candez co: poris rotunditate aliter visus. aliter tact' agnoscat. Ille liqui dem enim' manens totum simul iactis radis intuetur hic vero cohercens orbi atqz cōiunct' circa ipsuz mor' ambitum. rotunditatem partibus cōp'ebendit. Ipsuz

Liber

Marginal notes on the right side of the page, including a large initial 'L' and various smaller annotations.

quoq; hominem aliter sensus. aliter imaginatio. aliter ratio. aliter intelligentia contuetur. Superior namq; p̄bendendi vis amplectit̄ inferiores. inferior aut̄ nullatenus p̄furgit ad sup̄iorem. neq; cui sensus est materiam valet aliquid. neq; vniuersale imaginatio p̄tuetur. vel ratio simplicem formā capit. Sed intelligentia q̄si desup̄ spectās cepta forma q̄ nulli alit̄ nota esset valeat: que subsumt etiā cuncta diiudicat. Nam et rationis vniuersum vel vniuersale. et imaginatiois figurā. et materiale sensibile cognoscit: nec rone nec imaginatōne. nec sensib⁹ vtens: sed illo vno mentis actu formaliter vt ita dicam cuncta p̄spiciens ratō quoq; vniuersale respicit nec imaginatōe nec sensib⁹ vtens imaginabilia vel sensibilia p̄bendit. vides ergo q̄ in cognoscendo cuncta sua poti⁹ facultate q̄m rerū cognitat: vtuntur: nec id iuria esse pbatur. Cum enī omne iudiciū iudicāris act⁹ excusat: necesse est vt operā suā quisq; non ex aliena sed ex pp̄ia p̄tate pficiat. Quō siq̄dem in sentiendis corpib⁹ quis afficiat̄ instrumenta obiecte q̄litates fornicet: animiq; vigorem agentis antecedit passio corpis: que etiā in se mentis actū puocer: atq; intrinsecus desidentes intrinsec⁹ formas excitar: si t̄m̄ in sentiendis corpib⁹ anim⁹ in se passionem illā non habeat: sed ex sua vi subiectā corpore passionem iudicat: q̄ntomagis ea q̄ cum suis corpore affectōib⁹ absoluta sunt: in discernendo non obiecta intrinsec⁹ sequuntur: sed actū sue mentis ex p̄dunt. Quid ergo si ratiocinatioem sensus imagnatioq; refragentur: illud vniuersale nichil esse dicentes: quod se se ratio intueri fatetur. In b̄mōi lite nos q̄ tam ratiocinandi ac sentiendi vni habem⁹: necne ratōnis causam poti⁹ pbarem⁹: huc vtiq; sile est: q̄ humana ratio diuinā intelligentiā non putat intueri: nisi vt ip̄a cognoscere poreit.

LXXV

De excellentia diuine mentis in intuitu rerum mutabilium.

Signitur nos vti ratōnis p̄ticipes sum⁹: ita diuine mentis iudiciū h̄c possem⁹: sicut imaginatioem sensumq; ratōni credere oportere iudicam⁹: sic humanā rationem se diuine menti submittere iustissimū ceteram⁹. Et si ē aliq̄ diuini humaniq; p̄tensis digna collatio: sicut nos tp̄ali hoc quēdā videm⁹ p̄sentiri nro: ita ille oīa suo cernit eterno. Quapropter hec diuina p̄notio naturā rerum nō mutat: et qualia in tempe olim futura: talia etiā p̄ntia spectat: nec iudicia rerum confundit: vnoq; sue mentis intuitu tam nec cessario q̄ nō necessario euentura diuoscit: sicuti nos dū ābulare in terra hoīem: et oziri in celo solem p̄ter cernim⁹: q̄ simul vtriq; cōspectū: nō discernim⁹: et hoc q̄dem voluntariū: illud necessariū videm⁹. Hugo de trib⁹ dieb⁹. Sicut igitur immutabilis est voluntas dei qui nec mutat cōsiliū de p̄terito. nec p̄positum de futuro: Sic etiam cognitio immutabilis esse credenda est omnino: triplici enim modo mutabilitati subiacet humana cognitio: scz p̄ augmentū. p̄ diminutōem. p̄ vicissitudinem. p̄ augmentū scz vt cum vīscim⁹ qd̄ nescimus. p̄ diminutōem: vt q̄ qd̄ scimus obliuiscimur. Vicissitudinem autem videm⁹ q̄dr̄ptam esse: videlicet in essentia. in forma. in loco. in tpe. in essentia vicissitudinē parti cognitō humana: q̄n̄ nūc hoc: nūc illud cogitam⁹: qz simul omnia sensu nostro comprehendere non possum⁹. In forma vero: vt q̄ idip̄sū nunc tale. nunc autē tale tendim⁹: quia simul vtrunq; nō valetim⁹. Porro in loco vt q̄ nūc huc. nunc illuc cogitatioem diuicim⁹: qz simul vbiq; cogitatioe esse non possum⁹. In tempe autē qz nūc p̄terita: nunc p̄sentia: nunc futura cōsideram⁹. q̄n̄ nunc habitam cogitatioem intermittim⁹: nūc intermissā iterū resumim⁹. Quō itaq; vicissitudinem recipere sapientia possit: q̄ oīa simul et semel sub vno visionis radio

comprehendit: sunt omnia: qz omnem essentia: omnem formam: omnia loca: omnia tpa: Semel autem: qz visionem nec intermissam recipit: nec habitam intermitit: scz qd̄ semel est semper est. omnia videt. et de omnibus oīa videt et sp̄ et vbiq; videt. quemadmodū si totum corpus tuū oculus esset: nec aliud tibi esse: et aliud videre esset. quo cumq; se res vteret: p̄sio tibi non esse non posset. et sub vno visionis actu immobilis permanens. p̄prehendens quēdā qz vtrum in respectu b̄tes. imo non nisi antē te cerneret quēdā circūquaq; positum b̄tes. Res trāfuret et visio staret et quocūq; se sua mobilitate vteret. staret n̄ nisi p̄sio esset. nunc autem qz ex p̄te vides: mutabiliter vides. et cum res videnti trāfuit: ac videri desinit. aut secū visionē mutabilr̄ trahit. Si tot⁹ ocul⁹ esses sic mutabiliter non videres. Quicquid ergo ex p̄te est mutabile est. et quicquid non ex parte est non mutabile est. Deus autem cui idem est viuere et intelligere. cū p̄ essentia ex p̄te non sit: nec p̄ sapiam ex p̄te esse poterit: sed sicut immutabil⁹ est et essentia. ita vt et sapientia.

LXXV

etia contingentia ad diuinū intuitū relata sunt necessaria. Boetius ubi supra

Si dicat. qd̄ euentur de⁹ videt id non euenti re non posse: et ob hoc ex necessitate p̄tingere: neq; ad nomē necessitatis astringas. fatore rē quidem solidissime veritatis: sed cui vix nisi diuinū speculatore intuit⁹ accesserit aliq̄s. hoc est futur⁹: cui ad diuinam notionem refertur videri necessariū. cum aut̄ in sui natura p̄penditur liberū p̄solut⁹ et absolut⁹. Hec sunt eteni necessitates. vna simplex est. veluti q̄ omnes homines mortales esse necesse est. Altera vero cōditōnālis est. vt si aliquem ambulare scias. ipsū ambulare l̄ moueri necesse est. Quod enī q̄q; nouit. id aliter eē q̄ notum est. nequit. Sed hec p̄ditio minime secum illam simplicem trahit: hanc enim necessitatem non p̄p̄tia natura: sed cōditōnis adiectō facit. Atqui deus ea que ex arbitriū libertate pueniunt futura contuetur p̄ntia. hec ergo ad intuitū dei relata. p̄ notionis diuine cōditionem necessaria sunt. Per se vero considerata absoluta nature sue libertate nō desinit. qua p̄ntisq; fierēt etiam non euentire potuissent. Verum si est iniquis in mea p̄tate fitum mutare. p̄positus. p̄uidetiam euacua bo. cum quod illa p̄notat fortasse mutauero. Respondo deo te quidem p̄positum posse desicere. Sed quomā et id te posse. et an facias quo ue. cōuertas. p̄s. p̄uidente veritas intuetur. diuinam te p̄sciam vitare n̄ posse sicuti nec oculi p̄ntis intuitum effugere poteris. quis te in varias actōnes libera voluntate cōuertis. Nūc q̄ enim ex tua dispositōne scia diuina mutabitur. vt cū tu quidem nunc hoc. nunc aliud velis. ip̄a quoq; noscē di vice alternare videatur. Omne quippe futurū diuini p̄currit intuitus. vt vno actu mutatioes tuas manens p̄uenit. atq; cōplectitur q̄ videlicet p̄sciam nō ex futuray reram euentu: sed ex p̄p̄tia voluntate sortitur. ne quod indignum esset scie dei cām futuram nra p̄stare dicatur. hec eteni scie vis p̄ntaria notōe cūcta complectens. reb⁹ oībus ip̄a modum constituit: nec rebus ip̄a se subicit. Que cum ita sint. manet intemera ta mortalib⁹ arbitriū libertas: nec inique leges solutis omī necessitate volūtatis p̄mia p̄ponit. et penas. ma net etiam desuper spectator deus cūta p̄sciens. boīs p̄mia malisq; supplicia dispēans: nec frustra spes atq; preces in deo posite sūt: q̄ quādo recte sūt: inefficaces esse nō p̄nt.

LXXVI

dei voluntas sit prima et summa rerū oīm causa. Augustin⁹ de trinitate libro. iij.

Deō voluntas dei prima et summa causa oīm speciez atq; notiois esse pbatur: nichil enī sit

quod non de interiori & intelligibili aula summi imperatoris egrediatur. **Aug.** in encher. Et quidem voluntas dei semp̄ impleretur: aut a nobis aut de nobis. **A.** nobis: quoniam bonum facimur. De nobis quoniam peccamus. **B.** Grego. in moral. Et sicut iam dictum est superius: multi voluntate dei inde paguntur ut mutare intendunt. cuiusque consilio resistentes obsequuntur: quod hoc est dispositio militat: quod per humanum studium resultat. **Aug.** ubi dicitur. **B.** Deus itaque quasdam voluntates suas implet utriusque bonas per malorum bonum voluntates malas. ubi per malivolos iudeos bona voluntate patris occisus est christus per nobis. **Q.** uod bonum videlicet esse fuisse probatur: per verum cum hoc fieri nolleret: sathanas ab eo vocaretur. aliquando etiam bona voluntate vult bonum aliquid quod deus non vult: ut si bonus filius patrem vivere velit: quicquid deus morti vult. **A.** gustum ubi dicitur. Itaque prima res omnia voluntas creaturae totis est: quia nulla precedens causa mouit: quia eterna est: nec subsequens aliqua confirmat: quoniam ex semetipsa iusta est. ac secundum eam iustum est omne quod iustum est. In beneplacito quidem et in signo beneplaciti eius est voluntas ipsa. **P.** receptum est et prohibitio signa quedam sunt voluntatis eius: sicut operatio eius ac permissio illi: veritatem vis similitur. Non enim sicut operatio est ac permissio per omnia tenditur: sed ad creaturam rationalem tantummodo diriguntur: nec omnino certum faciunt quid in beneplacito eterno sit: donec operatione vel permissione probetur cum factum fuerit. Innuunt tantummodo: quod ita in voluntate tubentis existat ut fiat vel non fiat. **P.** Petrus lumbardus. Vere quidem ac proprie voluntas dei dicitur illa que in ipso est et in ipsi essentia est. hec numerum vna est: nec multipliciter recipitur: nec mutabilitatem: que incepta esse non potest. **B.** hac enim propheta dicit. **O.** omnia quecumque voluit dominus fecit. **I.**mproprie vero voluntas dei vocatur preceptio: prohibitio: permissio: operatio. **I.**deoque plura litera aliqui scripta pronuntiat voluntates dei: ut ibi magna opera domini exposita in omnes voluntates eius. Illa enim que sunt tropum dicuntur voluntates dei: quia si sua sunt voluntatis dei: que vna est: et immutabilis. id est est beneplaciti. **I.**deoque lector diligenter distinguat. ubi voluntatem dei scriptura promorat. ut quaeque modum accipi debeat. videlicet. utrum pro beneplacito dei an pro alio quo signum accipi oporteat. **LXXVII.**

Cur et qualiter vult deus esse mala.

H.ic ubi supra **A.** dicitur ite. **S.**i deus voluit ita esse totus ut factum est: quod bonum est. **C.**ur ergo precepit quod factum non est. prohibuitque quod factum est. cum bonum sit utriusque videlicet et factum non esse quod factum non est. et factum esse quod factum est. **C.**onsidera nunc quod omne quod bonum dicitur: aut secundum se bonum est. aut ad aliquid: quod scilicet alicui bonum est ipsumque bonum non est. **E.**st autem quoddam excellens et vniuersaliter bonum: quoniam ad omnia omnique bonum est: et ideo summum bonum. **M.**edium vero bonum quod et ipsum bonum est. et ad aliud bonum est. **B.**onum autem infinitum et eternum quasi ac solus est. **D.**evo minatiue quod ad aliquid tantummodo bonum est. **N.**on enim quod ipsum est bonum est: sed quod ex ipso est: quia nisi esset ipsum quod bonum non est: non esset ex eo quod bonum est: nec idcirco prestant mala: quoniam ex ipsis bonum est: sed prestanti feruntur et largienti: quod per ipsa non est: sed per ipsum quod ex ipsis est. **I.**taque mandatum dei: quia propter illum sit: cui precepitur bonum ipsum est cui mandatur: frustra quippe mandatum fieret. si non illi propter quem fieret bonum existeret maxime cum a bono mandatum esset. **C.**ontingit autem quod alicuius bonum est non ad omnia bonum esse. et ite. quod alicuius malum est. quoniam ex eo bonum est omnino. bonum omnino esse. **S.**ic quod bonum est et alicuius bonum est. minus bonum esse contingit quod non

lum est. et alicui malum est. et quoniam ex eodemo modo bonum est et quo omnino bonum est. **E.**t magis itaque bonum est illud esse a quo maius bonum est. etiam cum illud alicui bonum non est: quia in toto bonum est. **N.**ec in copulatione minoris boni debet quod maius est bonum ab eo quod optime est impediri. **D.**icum autem quod magis est bonum ex bono et malo quod est solo bono esse bonum. **I.**taque puniti mala debuerunt. ut essent. quoniam ut essent id bonum erat: ex quibus bonum futurum erat. **P.**recepit ergo deus quod bonum erat singulis: ac permulit quod bonum erat vniuersi. quoniam et magis erat bonum vniuersitatis: quod impediri non debuit. et bonum non erat: quod malum erat alicui. cuius actor esse non potuit. **I.**deo inquit vniuersi quod bonum erat: et quod illi bonum erat precepit: et illud se velle precipiendo significauit: nec a nobis exigitur: nisi quod nostrum est tantum. **S.**ed faciamus et approbemus in nobis ac vniuersi: sicut et deus diligit et approbat bonum nisi tantum ut siles ei simus. **C.**umque nobis quod bonum nisi est precepit quod de hoc vult nobis significatur: nec fit nisi quod ipse fieri vult. **S.**ue faciamus quod precepit. **S.**ue non faciamus. **N.**am et si faciamus bonum hoc vult deus: quia factus est et bonum est. **E.**t si faciamus mali si apparet quod factus est. quoniam malus est. et in vult quod factum est. quoniam factum est. **C.**onstat ergo omnipotens eius voluntas in beneplacito suo certa et summa bona quodque approbas. mala vero permittens propter bona: et sequuntur post ipsam signa eius. permissio. **S.**ed operatio eius: que ostendunt quod in illa est. quoniam in ipsis idem est. **A.**dduntur quoque precepta et prohibita: que significant non quid est illud: quod in summa voluntate sit. ut fiat: sed quod in eius beneplacito et approbatione sit. **LXXVIII.**

Qualiter malas voluntates moderatur voluntas diuina.

P.orro quattuor modis deus prauas hominum et angelorum voluntates ad imperium sue dispositionis voluntatis. **V.**t in eo etiam in quo displicet ad quod est: quia malum est. placeat quod est quod ordinatum est. hoc inquit moderamen perficitur quattuor modis. **A.**ut scilicet termino naturaliter collate potestatis. aut miraculo temporaliter illate impossibilitatis. aut obstaculo extrinsecus adhibite difficultatis. aut iudicio intrinsecus operantis dispositio. **I.**taque primum est quantum naturaliter posse conceditur. **S.**ecundum quado idem posse naturale subita et occulta diuine potentie virtute sine impedimento exteriori exprimitur. **T.**ercium quando nutu diuino per alias potestates extrinsecus obuiantes aliarum voluntates: ne ad effectum veniant impediuntur. **Q.**uartum quoniam ipsa uis diuina que abicit omni creature prestat. illas etiam voluntates que voluntate suam sunt. ad perficiendum suam voluntate interquet. **N.**ec de hoc vltimo modo sciendum est. quod deus malis voluntatibus non corrumpit sed ordinat. **O.**em dare credendum est. voluntati etenim male ex ipsa est vicium quo mala est. **O.**rdo autem ex deo quo per ipsum velle sine ad hoc sine ad aliud est. **I.**n velle ergo et vicium est. in quantum ex voluntate mala est. **E.**t ex deo est: in quantum ad hoc vel ad hoc ex disponente est. **Q.**uodque potest ad hoc quod ad aliud est: bonum est: quia ordo est: et ex bene disponente est. **P.**otest autem mala voluntas in se corrumpi ac resoluti per proprium motum: quod et aliunde non datur: sed sponte esse per velle precipitur: eiusque via aperitur: et dum precipitur quia vult ad summam diuina voluntas vel dispositio viam aperit: ipsam inclinat quodammodo non tamen impellendo: sed per mittendo: nec illi deus ruendi est actor sed incedendi ordinator. **I.**nde deus inquit **D.**avid precepit illi. **S.**emei ut maledicam michi. **E.**t propheta. **I.**n die inquit illa sibi labit dominus mulce. **E.**t ego. **A.**ut dominus. vocaui seruus meum nabuch: ut disperdat terram. **I.**n his omnibus

Liber

omnibus...
 quod non de interiori...
 et intelligibili aula summi...
 imperatoris egrediatur...
 Aug. in encher. Et quidem...
 voluntas dei semp̄ impleretur...
 aut a nobis aut de nobis...
 A. nobis: quoniam bonum facimur...
 De nobis quoniam peccamus...
 B. Grego. in moral. Et sicut iam...
 dictum est superius: multi...
 voluntate dei inde paguntur...
 ut mutare intendunt. cuiusque...
 consilio resistentes obsequuntur...
 quod hoc est dispositio militat...
 quod per humanum studium...
 resultat. Aug. ubi dicitur...
 B. Deus itaque quasdam...
 voluntates suas implet utriusque...
 bonas per malorum bonum...
 voluntates malas. ubi per...
 malivolos iudeos bona...
 voluntate patris occisus est...
 christus per nobis. Q. uod...
 bonum videlicet esse fuisse...
 probatur: per verum cum hoc...
 fieri nolleret: sathanas ab...
 eo vocaretur. aliquando etiam...
 bona voluntate vult bonum...
 aliquid quod deus non vult...
 ut si bonus filius patrem...
 vivere velit: quicquid deus...
 morti vult. A. gustum ubi...
 dicitur. Itaque prima res...
 omnia voluntas creaturae...
 totis est: quia nulla...
 precedens causa mouit: quia...
 eterna est: nec subsequens...
 aliqua confirmat: quoniam...
 ex semetipsa iusta est. ac...
 secundum eam iustum est...
 omne quod iustum est. In...
 beneplacito quidem et in...
 signo beneplaciti eius est...
 voluntas ipsa. P. receptum...
 est et prohibitio signa...
 quedam sunt voluntatis...
 eius: sicut operatio eius ac...
 permissio illi: veritatem vis...
 similitur. Non enim sicut...
 operatio est ac permissio...
 per omnia tenditur: sed ad...
 creaturam rationalem...
 tantummodo diriguntur: nec...
 omnino certum faciunt...
 quid in beneplacito eterno...
 sit: donec operatione vel...
 permissione probetur cum...
 factum fuerit. Innuunt...
 tantummodo: quod ita in...
 voluntate tubentis existat...
 ut fiat vel non fiat. P. Petrus...
 lumbardus. Vere quidem ac...
 proprie voluntas dei dicitur...
 illa que in ipso est et in...
 ipsi essentia est. hec numerum...
 vna est: nec multipliciter...
 recipitur: nec mutabilitatem...
 que incepta esse non potest...
 B. hac enim propheta dicit...
 O. omnia quecumque voluit...
 dominus fecit. I. improprie...
 vero voluntas dei vocatur...
 preceptio: prohibitio: permissio...
 operatio. I. deoque plura...
 litera aliqui scripta pronuntiat...
 voluntates dei: ut ibi magna...
 opera domini exposita in...
 omnes voluntates eius. Illa...
 enim que sunt tropum...
 dicuntur voluntates dei: quia...
 si sua sunt voluntatis dei: que...
 vna est: et immutabilis. id est...
 est beneplaciti. I. deoque...
 lector diligenter distinguat...
 ubi voluntatem dei scriptura...
 promorat. ut quaeque modum...
 accipi debeat. videlicet. utrum...
 pro beneplacito dei an pro...
 alio quo signum accipi...
 oporteat. LXXVII.

ostenditur deus ad iudicia sua iusta complenda voluntates malas hominum sive demonum: quibus vult modis et occasionibus sive iuris sive foris: et excitare ad volendum et virgare ad faciendum: et ordinare ad subsistendum. In quibus utique dei non est quod sunt: sed quod ordinate sunt. hoc autem interna dispositio inuisibilis presidentis adeo est occulta: ut ipsas etiam voluntates malas in quibus fit laetatur: quod se suo solum arbitrio putant dirigi: quod se sentiant praeter coactores arbitrio proprio moveri. Et tamen quod non impelluntur: nequaquam intelligunt quod diriguntur: et nesciunt se hoc eam precedentem ut ordinentur: quod non sentiunt retrosum impellentem: ut precipitentem: peccatum enim est factum vel dictum vel concupitum aliquod contra legem eternam.

LXXIX.
Quod naturalis ordo precipitur observari lege eterna. Augustinus contra Faustum li. ii.

Lex eterna est ratio divina vel voluntas dei naturalis ordinis inbens observari et vetans perturbari. Ordine autem nature placet animam preponendam esse corpori: sicut autem anima corpus: sic ipsius autem ratio ceteras eius partes quas cum peccoribus habet communes antecellit: et in ipsa ratioe quae parti est pretemplativa: partim activa: postmodum pretemplato precellit. In hac enim imago dei repositatur: quod per fidem ad speciem reformatur. Actio itaque rationalis debet obedire pretemplationi rationali: sive nunc per fidem operanti: sive in futuro per spiritum pretemplanti: quod si. homines erunt equeles angelis dei. Nam et ipsi sublimes angeli pretemplationem et actionem suam habent: et id sibi agendum imperant: quod ille ubi ubi quem conspiciunt: cuius eterno imperio liberaliter et suaviter feruntur. Nos autem quod iuste pergramur ab eo: pro modulo infirmitatis nesci iuste vivimus secundum eternam legem qua naturalis ordo servatur si etiam: et si fide non facta quod per dilectionem operatur: habentes in se bona immortalitatis et incorruptibilitatis: et ipsi perficiende iusticie usque ad suavisimam saturitatem qua in hac peregrinatione oportet eferre ac finire: quod per fidem ambulamus? non per speciem. Quapropter hominis actio servientis deo: refrenat omnes mortales delectationes ad naturalem modum cohercens: meliora iustitiorum ordinata dilectione preponens. Si enim nichil illi citum delectaret: nemo peccaret. Peccat ergo quod delectationem illicitam relaxat potius quam refrenat. Illicium autem est: quod illa lege prohibetur quae naturalis ordo servatur. Si autem est aliquid rationali creaturae quod nichil illicitum delectari possit: nequaquam in hoc genere factus est homo: nec aequalis ille qui in veritate non steterit. Et magna quidem est humana creatura in ea possibilitate illustrata per quam si voluisset non cecidisset: magnum ergo deus quod eam condidit: condidit enim et inferiores quod non possit peccare: condidit et meliores quod volunt peccare. Bestialis appere natura non peccat: quia nichil in legem eternam facit: cum nimirum ita subdita est ut per preceptum esse non possit rursus angelica sublimis natura non peccat: quia ita preceptum est legis eterne: ut solus eam delectet deus: cuius voluntati sive alii quo experimento temptacionis obtemperat: homo itaque cuius propter peccatum temptatio est vita super terram: subdita sibi quod habet commune cum bestibus: subdita deo quod commune cum angelis: donec iusticia et immortalitate precepta ab istis exaltetur illis coaeretur. Morales autem delectationes vel excitande vel relaxande sunt: usque ad reparandam vel custodiendam salutem istam mortalem: si ne vniuersis hominibus: sive ipsi humani generis. Ultra vero si prolapsus fuerit: et transgredientem rationem hominem si se regentem accipiunt libidines erunt turpes et illicitae: dolozibus emendari dignae: quod si talis etiam neglecta peccantem medicina diem fungat extrinsecus: lex illa irreprehensibilis censura iam non emendatione: sed damnatione

dignum. Hugo ubi supra. Ad naturalem quippe ordinem iusticie pertinere: ut aut peccata non fiant: aut impunita esse non valeant: quodlibet bonum sit naturalis ordo servatur: et si non ab hoste certe a deo: et ipsa peccata peccati entia peccant: ipsiusque anime nocent: cum luce iusticie peccati do perimat: etiam si dolores si percipiuntur: quod vel corrigendis ingeruntur: vel non correctis ultimis referuntur.

LXXX.
Quod in eius preceptis et prohibitionibus nulla sit fallacia.

Quia vero sepe deus precipit: ut fiat quod futurum non est: nec fiet: et prohibet ut non fiat: quod futurum est: et fieri: nec est in eius beneplacito: nisi hoc solum ut sit quod fiet: videtur eius precepta fallacie obnoxia esse cum aliud signant et affirmant de ipsius voluntate: graui terque colluctatur humana conscientia: quae precepit deus quod non luit: vel quae non est factum quod voluit. Si enim veritas est in precepto: videtur quod precipit voluisse omnino: et si of potetia in beneplacito consistit: videtur factum esse quod voluit. Non est autem factum quod iussit: et factum est quod prohibuit. Tali questione coartamur: et tamen vniuersum e duobus facilius approbamus: quod voluit magis bonum quod precipit: quod malum quod permittit: cum tamen quod precipit bonum non sit factum: sed malum quod permittit facile nimirum sine conscientie scrupulo dicitur: quod deus bonum vult. Si vero dicitur deus malum velle: auditus est graue: non quod non bene dicitur: sed quod non bene intelligitur. malus quippe vult esse: et tamen malum non vult: quod non est in eius approbatione. Et in eo quod malum vult esse: non vult nisi bonum: quod bonum est esse malum. Sed fortassis alicui videntur excusabiles mali: cum mala faciunt: quia dei voluntas impletur in malis que agunt. At vero sua voluntate iudicantur mali: quia voluntati dei sunt contraria. Si quidem eius voluntati resistendo ut fiat quod non vult: quia non possunt: sed tantum resistere volendo: quod mali sunt: et bestia corporis mala voluntas culpa est: quia scilicet alii ad voluntatem facultas aut iusta: quia aliud non possunt. Quis quod deus vult voluntatem ipsi non ideo sunt boni: quod non ideo voluntatem quoniam deus vult: et quod voluntatem deus si vult. Approbant enim et diligunt quod odit deus: ac per hoc deo contraria sunt et mali sunt: non efficiendo fructum est: vo u utati. Sed amando contrarium eius voluntati atque dilectionem. Hugo de sancto Victore. Precepta dei multis nominibus significantur: via dicuntur: quia ea faciendo peruenimus ad vitam. Lex quia obseruati num ritum proposito ligant. Testimonia quia euidenter admo nent penis vel permissis contentantes. Mandata quia faciend da indicunt. Iustificaciones: quia impleta a reatu liberant. Iudicia quia vniuersis pro merito debitam retributionem pronuntiant. Sermones: quia narrando instruunt. Veritas quia ita est ut dicunt. Iusticia: quia nichil inordinatum permittit.

LXXXI.
Qualiter ab illa summa lege lex apud homines est transcripta. Augustinus de ciuitate dei li. x.

Lex autem scripta distributione temporis est hominibus data: quod per se habet permissa terrena: quibus tamen significantur eterna quae et invisibilibus sacramentis celebrantur: multi: et intelligerent pauci. Data est autem angelorum edictis: sed vocibus humanis: ab illo qui non sensibiliter: sed intelligibiliter: nec spualiter sed eternaliter loquitur: nec incipit: nec desinit: quod apud illum sincerus auditus non corporis aure sed mentis illi est: ministri nuncii qui eius veritate perfruantur incommutabili. Quodque faciendum et usque in haec visibilia et per sensibilia perducendum ineffabilibus modis audiunt inuncta: ter atque indifficiliter efficiunt. Ideo in faulum li. i. Et lex quidem per moysen data est: gratia et veritas per iherosolum facta est: gratia pernet ad caritatis plenitudinem

nem: veritas ad prophetiarum impletionem: et quod utrumque per christum factum est: ideo non venit legem solvere: sed ad implere. non ut legem adderet: que decant: sed ut fieret quod scripta erat. Mentudo quippe legis est dilectio quam dedit fidelibus suis spiritum sanctum mittendo. vnde apostolus. Libertas inquit dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum: qui datus est nobis. Et ipse dominus. In hoc autem scient omnes quod mei discipuli: si dilectionem habueritis ad invicem impletur ergo lex vel cum sunt que precepta sunt ibi vel cum exhibentur que ibi prebentur sunt. lex enim et precepta usque ad Jobannem. lex ut reos faceret: qui desiderarent salutem. precepta ut pmitterent saluatorem. Idem in libro questionum. lxxviii. Quisquis autem veteris ac nove legis dispensat omnes per temporum congruentiam generis humani diligenter etiam distributas considerat: satis ut estimo intelligit. quod etiam post generis humani: quod posteri ore pueniat: diuina quippe prudentia pulchre omnia moderata esse: sic vniuersas generationum series ab Adam usque ad seculi finem administrat: tanquam vniuersis a puericia usque ad senectutem etatum gradibus terminatis vita distinguatur. Ideoque virtutum etiam gradus minoribus usque ad summam ac perfectam iusticiam veniatur: illum distinguere puenit: qui primum diuinis lectionibus animam intendit: ne forte cum aliqui paruis parua: aliqui maioribus maioribus inueniatur: reputas in comparatione maioribus ea que minoribus sunt peccata esse non arbitretur illa deum imitari decessisse. Idem in libro de sermo domini in monte. Itaque pharisaeorum iusticia est si excedere modum in vindicta. id est. ut non plus quisque rependat vindicare quam accepit iniurie. et hec est pacis inchoatio. Perfecta vero pax est nullam velle vindicare omnino. Inter illud ergo quod per legem est. si. ut maius malum reddatur pro minore malo: et hoc est quod dominus in euangelio pficiendis discipulis ait. Non malum reddi pro malo. medium locum tenet. quod in lege. Modus scriptus est. ut tantum reddatur quantum acceptum est. per quod a summa discordia transit ad summam concordiam per temporum distributorem factus est. Idem in libro soliloquorum primo. De ergo est de cuius regno lex etiam in ista regna descripta est. cuius legibus libertas est arbirium ante. bonis que pnia. et malis pene. fitis per omnia necessitatibus sunt distributa: a quo manant usque ad nos omnia bona. a quo coercentur a nobis omnia mala.

LXXII.

Qualiter eiusdem legis notio humanis mentibus est imprecisa. Glosa super epistolam ad romanos

Pro gentiles et si non habeant scriptam legem habent tamen naturalem: qua intelligunt: si biusque sunt. Quid sit bonum et quid sit malum. Lex enim naturalis est nemini iniuria inferre. nichil alienum percipere. a fraude et puerio abstinere. alieno conuicio non insidiari. ceteraque hmoi. et ut breuiter dicatur quod tibi non vis fieri: nolle alii facere: quod euangelice pcor dat doctrine. hanc inquit legem habent scriptam in cordibus. Iuxta quod ait apostolus. quod gentes que legem non habent. naturaliter ea que legem sunt faciunt. non enim usque adeo est in anima humana imago dei terrenorum affectuum labe detrita. ut nulla in ea remanserint limamenta: nec omnino delerum est: quod ibi per imaginem dei cuius crearetur impressum est. prouide vicio per gratiam sanato naturaliter sunt ea que legem sunt. non quod nature nomine negetur gratia: sed potius intelligitur per gratiam repata natura. si. gratia in interiori hofe inuouat. lex iusticie scribitur. quam deleuerat culpa. hoc etenim illic scribitur per renouationem: quod deleuitur est per vetustate. Tales ergo et si non habent in scriptis verba legis. nisi indicis operum ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis. id est. firmiter infixum rationi eorum: dum illa seque opera laudant que lex iuber. illaque dam-

nant que lex prohibet. Unde et in die iudicii proprie cogitationes eos defendent vel accusabunt. non ille quidem que tunc erit: sed ille que nunc in eis sunt. quare quedam non te et signacula in eorum cordibus relinquent. velut in cera. Unde de reprobis scriptum est. Tenent in cogitatione peccatorum. su. et traducunt illos ex aduerso inquit. Gregorius in moral. li. xxv. Hinc et alibi de creatore scriptum est. quod in manu omnium hominum omnia signat: ut nouerint singula opera sua. et ipsi ergo que preceptis dominicis eruditi presunt vtrum mala sunt an bona que faciunt. sciunt. Nam si bona nesciunt facere. cur de factis aliis gloriantur in ostentatione. rursum si male agere se ignorant. cur in esdes factis alienos oculos declinat. hinc bñ et per quendam sapientem dicitur. cuius enim timida sit nequicia. dat testimonium eodem natione: quod videlicet dum de facto suo conscientiam pulsans timor redarguit. ipsa sibi testimonium prohibet damnable esse quod agit. quocirca per Jobannem dicitur. Si cor nostrum non correxerit. bñ testimonium pficiam. bñ iudicem rationem suam. In peccato ergo quod committunt plus se inueniunt iudicium sue rationis. et post ad distractionem eterni produciuntur examinis. Et hoc est fortasse quod per psalm. dicitur. Abscessus abscessum. et. Ipsi itaque sibi in conscientia testes sunt: quod excusabiles non sunt. Eo enim ipso quod rationales creatura deus hominem condidit. in manu omnium hominum signat. ut singula opera sua nouerit. Augustinus de tri. li. c. lxxviii. Anima siquidem humana et cum ab illo aueritur. illi quo dammodo luce tangitur. hinc est. quod etiam imperi eternitatem cogitant. multaque in moribus hominum recte reprobentur. et recte laudant: quibus autem ea reguli iudicant. et in quibus vident quod quisque viuere debeat: etiam si nec ipsi eo modo viuunt: et vbi eas vident. non enim in sua natura: cum paulatim mente videatur ista: corumque mentes constet esse mutabiles. has vero regulas immutabiles: sed nec in habitu mentis sue: cum ille regule sunt iusticie: mentes autem eorum constanter inuistas esse. vbi nam que septem sunt ille regule: vbi quod iustis sit: etiam in iustis agnoscit. vbi habendum esse quod ipse non habet: cernit. vbi inquit ergo scripte sunt: iustis in libro lucis illi? quod veritas dicitur. vnde lex omnis iusta describitur et in cor hominis que operatur iusticia non nisi gratia: sed tanquam impediendo transfertur. sicut imago et anulo et in ceram transit: et anulum non relinquit. Qui autem non operatur: et nisi quid operandum sit inuenitur: ipse est qui ab illa luce aueritur: a qua non tangitur. Qui autem nec videt que admodum viuendum sit: excusabilis peccat: quod non est transgressus incognite legis: sed etiam ipse aliquoties vbiusque pntis splendore veritatis attingitur cum admodum nitus constituitur.

LXXIII.

De amore dei ad opera sua. Dionysius in libro de diuinis nominibus.

Adet etiam hoc dicit vera ratio: quia ipse qui omnium causalis existit: per excellentiam bonitatis omnia que fecit amat: et conuertit. Est etiam diuinus amor optimus: optimi per optimi: ipse namque bñ factus existens et in optio per excellentiam ante subsistens: non sinit ipsum in seipso manere insecundum. Prouit autem ipsum in agendum iuxta excellentiam gentium omnium. Est. n. erroniale ac stultum non sententis virtuti sed dicitur? atque dicitur: nec est proprium diuine volentis intelligere. Scribit autem et diuini? igna? amor me? est crucifis? Multitudine autem non capientes vniuersam diuine ac proprie et vere amatores notiationis: semetipsos in pnbile et corpora le ac diuinitate labefecerunt: cum non sit verus amor: sed vniuersa vel magis casus et amor amore. Remotum est enim a multitudine diuini et veri amoris singulare. in que cum animi? restituitur: in ipso difficultas abfoluitur. Est etiam

marginis notes and references from the adjacent page, including the word 'Liber' at the top and various small annotations.

Quod solus bonus deus creat universa.
Iohannes damascenus libro secundo.

Quia ergo bonus est ac super bonus deus non est sui exemplatione contentus: sed bonitatis super abundantia quaedam generari quibus boni faceret accipere prout et principatua sua bonitate et non ente ad esse vniuersa visibilia et invisibilia deduxit et addidit. et quibus qui ex visibili et invisibili constat bonem coposuit. **A**ugustinus super genesim. li. viii. Nullo quippe bono deus esse indiget: quod bono quod fecit non eget. Quibus autem bonis laudabiliter non egeret si nulla fecisset. Bona quidem facere si non posset: nulla esset potentia. Si autem posset nec faceret: magis esset inuidens. **Q**uia ergo omnipotens ac bonus existit. omnia valde bona fecit. **I**dem de ciui. dei. li. xii. Ceteri quilibet cause corpales vel seminales gignendis adhibentur rebus: sicut hominum aut angelorum aut quorumlibet animalium operantibus: sicut maris ac feminarum comitibus. ipsas oio naturas que sic vel sic in genere suo efficiuntur. non facit nisi summus deus. cuius occulta potentia cuncta penetrans. incommutabili potentia facit esse quod est aliquo modo existens. Qui etiam si potentiam suam fabricatorem rebus subtrahat. oino non erunt. sicut ante que fierent oino non fuerunt. **I**dem de tri. li. iii. Aliud si quidem est ex intimo ac summo causarum ordine conderi creaturam et administrare. quod quod fecit solus creator est deus. Aliud vero pro distributis ab illo viribus et facultatibus aliquam operantem formam ad mouere. ut tunc vel tunc. sic vel sic creatur quod creatur. **I**ta quippe originaliter atque primordially in textura quadam elementorum cuncta ita creata sunt: sed acceptis oportunitatibus procedunt. nam sic cur miles quide sunt feris. sic mus ipse caus nascentium est gaudium. **Q**ue quidem in illo non creantur: nisi ab illa summa nascentia: ubi nec oritur nec mouetur aliquid: nec incipit esse nec desinit. penes quem prout sunt oino que sunt nunt. mensure. et pondera. **S**icut ergo nec parentes filiorum: nec agricolae frugum creatores dicuntur: quibus corum ceteris eius adhibitis ita moribus. illa creanda operetur interius virtus dei. ita nec bonos nec malos angelos fas est quaricunq; reus creatores putari: sed pro subtilitate sui sensus et conspectus semina rerum nobis occultiora nonerunt. easque per agruas rationes elementorum latenter spargunt. itaque et gignenday rerum et acceleranday incrementorum occasiones tribuit. verum nec boni hoc nisi in quantum deus precipit: nec mali hoc inuisibile faciunt. nisi quoniam deus iuste punit. **S**ed neque iacob creator colorum in pecoribus fuit. quod videtur in fratribus in conceptu variis virgas quas intuerentur apposuit. neque vero ipse pecudes varietatis sue pauldubio fuerit creatrix: sed etiam de pecoribus non virge nascerentur: sed pecora fecit hoc incommutabilis ratio dei sapientie per quam creata sunt omnia. ut autem de varietate virgarum colorum pecorum colorum prout aliqui duceret. hoc anima grauide pecudis fecit per oculos affecta formis: sicutque pro modulo suo formam mandati regulam trahens interius: quia de intima potentia sui creatoris accepit. **LXXVII.**

Quod immutabilis permanens mutat et immutat inferiora. **P**etrus lumbardus in sententia. libro ii.

Sicut autem ex calore solis aliqua fieri contingit: nulla tamen in ipso vel in eius calore facta mutatione vel motione: sic et dei voluntate boni esse noua sine actoris mutatione. **A**ugustinus de ci. dei. li. xii. Bonum itaque solus simplex et ob hoc solus incommutabile est: quod deus est. **A**b hoc autem bono bona creata sunt omnia: sed non simplicia. et ideo mutabilia. **I**dem in libro de fessis. i. **I**gitur summe deus: optime. potentissime. secretissime. purissime. pulcherrime. stabilis. et incorruptibilis. et immutabilis vniuersa omnia nunquam nouis et immouas oia

nunquam vetus et in vetustatem predictis supbos ac nesciunt semper agens: spiritus generans et non egens: portans et implens ac pregens: creans et nutriens ac perficiens. amans nec estuans. zelans et securus. es. penitet te et non dolens. irascens et tranquillans. es. opa mutans et non mutans. **I**ulianus **Q**ueris cum nichil desit tibi. recipis quod inuenis et nunquam amisti. nunquam inops et gaudes lucris. nunquam auarus et vlturas exigit. **S**emper erogatur tibi ut debeas: et quod habet quicquid non tuum. reddis debita nulli debens. **D**o nas debita nichil pedens. **G**regorius in moral. li. ix. **L**icet autem deus apud se nunquam mutetur. in scriptura tamen ab humanis in cum qualitatibus vocabula quedam tracta sunt. dum ad infirmitatis nostre verba descenditur. verbi gratia. quod castitate anime cuiusque custodit. **B**onum mozelans vocatur: quibus mentis cruciatus non angatur vel vagatur. **E**t quod peccata culpam. irasci dicitur: quibus nulla peccatorum anime moueatur. **E**t quod voluerit mutare: penitet dicitur: quibus rem quidem mutet: consilium vero non mutat. cunctis misericordie nostre subuenit: misericors vocatur: qui tamen cor miserum nunquam habet. **E**t quoniam ea que nobis futura sunt videt: que tamen ipsi sepe prelo sunt. **P**rocius dicitur: quoniam ne quaquam futurum prouidet quod presentis videt. **N**am et quecunq; sunt nequaquam in eternitate videntur ideo que sunt: sed que videntur ideo sunt. **B**onum ergo ad verba mutabilitatis nostre descenditur: quibusdam ex eis quibus factis et uisus nos positus per ea que nobis vicina sunt. ascendat qui potest ad incommutabilitatem dei. ut videat sine zelo zelantem. sine dolore penitentem. sine misero corde misericordem. sine preuisione presentem. **I**n illo siquidem nec preterita nec futura reperiri queunt: sed cuncta mutabilia immutabiliter durat. et que sibi in semetipsis existere non possunt: illi omnia sibi assistunt. nichilque illum preterit quod transiit: quoniam in eis eternitate cuncta volumina seorsum transeuntia manent: currentia stant. **N**os autem cum circa nos quedam prospera et aduersa variantur in eo que mutatur quasi mutatur circa nos eius animi suspicamus. **I**psa vero incommutabilis in se permanens aliter et aliter in cogitatione sentitur bonum pro qualitate meritorum. **N**as et lux solis nequaquam sibi inmet diffusit: infirmis tamen aspera: famis autem oculis videtur lenis: cor videlicet mutatione non sua. **I**nde beatus **J**ob dicens de deo. mutat es in crudeliter: aduenit michi ut videam crudeliter et mutatio non esse intelligatur in qualitate iudicis: sed in mente pacientis. ac si diceret. quod nichil habes in reipso crudeliter: michi que a percausione respirare non sumis. crudeliter videtur. **S**icut enim deus esse crudeliter non potest: sic nec mutari nullatenus potest. **LXXVIII.**

Qualiter stabilis in se manens mouet oia. **A**ugustinus super genesim libro viii.

Quod autem creator spiritus seipsum sine tpe et loco mouet conditum spiritum per seipsum sine loco. mouetur enim animus volendo quod notebar. discendo quod nesciebat. remiscendo quod oblitus erat. mouet corpus per locum et tempus. **I**dem in li. v. **I**dem enim assidue per moras temporum ab ortu ad occasum sidera moueri: celum ab estate ad hiemem inuari: germina certis diebus momentis. pullulare. grandescere. virescere. arefcere. **A**ni mala quoque statibus temporum. metis et cursibus concepti. perfici. et nasci. ac per cretas usque in senium mortemque decurrere. **C**etera quoque huiusmodi temporalia mutata de temporum excurrere. **Q**uis autem hec operatur nisi deus: nullo tamen huiusmodi motu ipse motus. non enim et ipsi accidunt tempus. **I**dem in li. vii. **Q**uisquis autem ante hoc intelligere conatur. si quod deus nec per tempus nec per locum motus creaturam suam temporaliter atque localiter moueat: non enim esseque puto: nisi prius intellexerit quod agitur in seipso. videlicet quomodo anima per tempus mota tamen corpus moueat per tempus et locum. **S**ed ipsa consuetudine carnalium affecta

Liber

liber... **S**icut autem ex calore solis aliqua fieri contingit: nulla tamen in ipso vel in eius calore facta mutatione vel motione: sic et dei voluntate boni esse noua sine actoris mutatione. **A**ugustinus de ci. dei. li. xii. Bonum itaque solus simplex et ob hoc solus incommutabile est: quod deus est. **A**b hoc autem bono bona creata sunt omnia: sed non simplicia. et ideo mutabilia. **I**dem in libro de fessis. i. **I**gitur summe deus: optime. potentissime. secretissime. purissime. pulcherrime. stabilis. et incorruptibilis. et immutabilis vniuersa omnia nunquam nouis et immouas oia

sensuum. etiam semetipsum corpore moueri putat dum il-
 lud mouet per locum: que si possit diligenter inspicere
 tanquam cardines membrorum sui corporis in quibus nituntur mo-
 tionibus unice. quos se articulationem dispositi sunt. inueni-
 ter ea que per loca mouentur: non nisi ab eis moueri que
 loco fixa sunt. Non enim solus digitus mouetur: nisi fixa
 sit manus: a cuius articulo velut immoto cardine moueatur
 sic et tota palma ab articulo cubiti. Sic cubitus ab articulo
 lobii: et hincursus a scapula. cum mouetur stantibus car-
 dines: id per loca spaciis quo mouetur. Sic plante in talo
 est articulus: quo stante mouetur. sic cruris in genu et to-
 tius pedis in crura esse potest. nullusque ois membri mo-
 tus quod voluntas mouet: esse penditur: nisi ab aliquo
 articulo cardine: qui primo a voluntate figitur: ut ab eo
 quod loco non mouetur. agi valeat quod mouetur. Quamto
 magis ergo cum anima corporea non sit: nec locali spacio
 corporis sicut aqua vitrem vel spongia impleat: sed miris
 modis in corpore nutu corporis viuificando mixta sit: quo
 et corporis quada intentio non mole impat: quanto
 magis inquit nutus ipse voluntatis eius cui membra deserui-
 unt. non per locum mouetur ut corpus per locum moueat
 quodammodo totum partes mouet: nec aliqis mouet loco: ni-
 si per illas quas loco non mouet. Illa quippe trinitas in
 commutabili et eterna ipsa inquit. ut dicitur est. sine tpe et lo-
 co manens apud semetipsam. mouet tamen per ipso et locum
 sibi subditam creaturam. nam creans bonitate: voluntate
 ordinans prout ut in naturis nulla sit quod ab illo non sit. in volu-
 tantibus autem nulla bona sit cui si. post. nulla mala quod non sit
 possit. **De vi. no. Ab ipso demum sunt oes sta-
 tus: omnes motus. Alii quidem intellectu alii. Alii ve-
 ro animarum: et alii corporum. Omnis status et motus ex ipso
 et per ipsum et in ipsum et propter ipsum. LXXXIX.**

Quis sit omnium gubernator
Augustinus super Iohannem

Miracula que fecit in carne dominus ihesus: diuina
 fuerunt opera: et ad intelligendum deo esse visibilibus
 humanas mentes admonentia. Sed maius mira-
 culum est gubernatio totius mundi: quod saturatio quinque
 milium hominum de quinque partibus: et tamen hoc non miratur: il-
 lud vero mirantur homines: non quod maius est: sed quod raris est.
**Idem de tri. li. iii. In supra quidem ac celestis patria
 voluntas dei que facit angelos suos spiritus: et ministros su-
 os flammam ignis. In eisdem spiritibus summa pace inuicem
 copulatis: in vnam voluntatem quodammodo charita-
 tis igne phisatis tanquam in secreta phidat sede. Indeque qui
 busdam ordinatissimis creature motibus videlicet spiritualibus
 deinde corporalibus se per cuncta diffundit: et vititur omnibus
 ad incommutabile arbitrium sententie sue. Et quemadmo-
 dum crassiora corpora et inferiora per superiora et sub-
 tiliora reguntur quodam ordine: ita omnia corpora per
 spiritum vite. et spiritus vite irrationali per spiritum vite rationales
 primum et iustum: et ille per ipsum deum: et sic vniuersa cre-
 atura per creatorem suum. Nichil enim visibilis ac sensibili-
 liter in mundo efficitur: quod non de interiori et invisibili
 aula summi imperatoris: aut iubeatur: aut permittatur.
 secundum ineffabilem iusticiam premiorum atque penarum gratiarum
 et retributionum. **Idem in libro de academicis primo.**
**Itaque nichil aliud in rebus casum vocamus: nisi cuius se-
 creta est causa vel ratio. nichilque seu quomodo seu incommo-
 di commigitur in parte: quod non diuentat vel agruat vniuer-
 sitatem. **Et epla clementis ad iacobum libro primo. Qui ergo
 credit summi dei prudentia mundum gubernari: non debet
 de singulis aspernater accipere: que quomodo accidunt. certe
 quod iusticia dei etiam ea que superflua videntur aut praua in
 inuocandis negotio oportuno erit dispensat. scilicet prout
 erga nos qui familiariter colunt eum: qui enim. ut dixi. cer-
 tus est ita esse: si quid sententiam eueniat nouit pro eo
 meritis animo depellere sententiam meliorem: certe quod dispici-******

seruone boni dei etiam quod fatuus putatur: in melius ver-
 ratur. **Aug. de ci. dei li. v. Ceterum quicquid preter vo-
 luntate patitur homo: non debet humanis vel angelicis vel cu-
 iuscumque creati spiritus tribuere voluntatibus: sed eius potest
 qui dat preterit volentibus. LXXX.**

Non sit malorum actor sed ordinator.
Idem in libro questionum lxxiii.

Qui autem omne que sunt actor est: et ad cuius bonita-
 tem prout: ut sit omne quod est: vniuersum bonum tantum
 modo causa est: mali ergo actor non est. Ideoque
 et ipse summus bonus est: a quo in nullo deficere bonum est
 deficere vero malum est. non est causa deficienti. id est
 ad non esse tendendi: qui causa est essendi: qui nimirum
 actor est omne quod sunt: quod inquantum sunt: bona sunt. **Idem
 de ci. dei li. xi. Sicut autem deus naturarum bonarum est opti-
 mus creator: ita voluntatum malarum iustissimus ordinator
 ut cum ille vtratur naturis bonis. ipse bene vtratur etiam
 voluntatibus malis. Neque enim vllum angelorum vel hominum
 crearet: quem malum futurum phisicet: nisi pariter nosset: quod
 bus eos bonorum vniuersis commendaret. atque ita ordinem scilicet
 tanquam pulcherrimum carmen etiam quod quibusdam amantibus
 beneficeret. videlicet quibus locum illum suauiter ac decen-
 ter explicat apostolus. per arma iusticie a dextris et a sinistris
 etc. Nam sicut illorum contrariis ad inuicem oppositio
 sermonis pulchritudo redditur. ita quada non verborum
 sed rerum eloquentia contrariis oppositio fecit pulchri-
 tudo ceteratur. Quod apertissime in ecclesiastico scriptum
 est hoc modo. contra malum bonus est. et contra vitia motus.
 sic et contra virum iustus peccator. Et sic inuere in oia
 opera altissimi duo contra duo. vniuersum contra vniuersum. non ergo
 mala voluntas quia nature ordinem seruare noluit. ideo
 iusti dei leges omnia bene ordinantis effugit. **Idem
 in musica libro vi. Amor siquid inferioris pulchritudinis
 animam polluit. que cuius in inferioribus ordinem diligit. ipsa suum
 ordinem amittit. Non tamen excessit ordinem rerum. quod quidem
 tibi et ita est. vbi et quod esse talis est ordinatissimum. Aliud
 enim est ordinem tenere et aliud teneri ordine. subditur
 legitur qui non amat leges. sicut videlicet plerumque offensum
 est super. **Hugo de sancto victore. Itaque dispositio
 diuina in omnibus operationis sue virtutes ostendit. videlicet
 in bonis et in malis. In bonis quidem dupliciter. vt scilicet
 et vt ordinata sunt. In malis autem simpliciter: in quibus
 non facit quidem vt sunt. sed tantum vt ordinata sunt. LXXXI.******

Cur deus in mundo mala fieri permittit.
Augustinus in encheri.

Quoniam potes ergo deus cum sit summe bonus nullate-
 nus mali aliquid in suis operibus esse sineret. nisi
 adeo potes ac bonus esset. ut etiam de malo bene
 faceret. meliusque iudicauit de malis bene facere. quam
 la esse nulla permittere. **Idem in libro de trinitate.**
**Ita et mala que ab iniquis fideles phisicet. ipsi vniuersi phisicet.
 vel ad demenda peccata. vel ad exercenda phandamque
 iusticiam. vel ad demonstranda huiusmodi vite miseriam.
 Idem in libro de gra. et cor. Ceterum vniuersi adeo deo
 electis suis omnia cooperatur in bonum. vt si aliqui coram
 deo deuant et exorbitant. etiam hoc ipsum faciat eis phisicet in
 bonum. Inde namque humiliores redeunt et doctores. sicut
 in petro videre potes. **Idem contra aduersarium legis
 et phisicet. Ita quoque vicia creaturarum etiam testimonia
 um perhibent bonitati naturarum. quod enim per vicia malum
 est. phisicet per naturam bonum est. vicius ipse contra naturam
 est. quia nature nocet. nec vniuersi noceret nisi bonum eius
 mimueret. **Idem de ciuitate dei libro primo. Sed nec
 vicius esset a deo recedere. nisi ei nature cuius id vicius
 est coopereretur potius eius deo esse. quapropter et defectus
 ipse voluuntate male grande testimonium est nature bone
 Sed et deus. vt dictum est. sicut bonarum naturarum est******

optimus creator. ita voluntatum quoque malay iustissimus est ordinatus. Idem sup genium li. iii. Et ea que peccato proprii decus amittunt: nullo modo ut etiam non ipsa recte ordinata cum universo bona sunt efficiunt. Ipse namque qui naturas optime ordinavit. peccatores iustissime ordinando id efficit. ut etiam si qua singularum delinquendo si aut peccant. semper tamen cum universo sit pulchra.

Bernardus clarual. Denique diligentibus deum adeo in bonis omnia cooperantur. ut inter hec omnia etiam illa que nichil sunt. s. ipsa peccata numerentur: dum ex eis quibus feruentior et timorator et cautior et humilior volunt. Idem in sermone de septem misericordiis. Sic etiam ex toto deus indulget omnem iniuriam. ut iam nec damnet vicentem. nec confundat improperando. nec minus diligat imputando. ita ut ubi abundavit delictus. solcat gratia superabundare. Tertius est paulus qui plus omnibus cum dei gratia laboravit. Tertius martha de theloneo in apulum electus. Et petrus cui post negationem totius ecclesie cura commissa est. Quis accusavit mariam et oportuit eam. per se reddere. Sic pharisaeus murmurat. sic martha queritur. sic apostoli scandalizantur. maria tacet. christus excusat eam etiam et commendat. Quia in ipso questionis initio concessa est ei multitudo dilectionis qua postmodum indulget gratia familiaritatis: prima resurgentem videre. prima tangere meruit.

LXXXII.

Cur primum hominem temptare permisit quem consenturum profuerit. Augustinus sup gen. li. xi. Queritur: cur deus hominem temptari permisit quem proficiebat reprobator consenturum esse. Aliud dicitur quidem eius profectum non valere penetrare: sed tamen non michi videtur hominem magne laudis futurum fuisse: si propter hoc posset bene vivere: quia nullus suaderet ei male vivere. Cum et in natura posset: et in parte haberet suadentem non consentire. illo tamen qui superbis resistit: tamen humilibus dat gratiam adiuvantem. Cur itaque temptari non sine reit illum: quem proficiebat consenturum. cum id factum esset propria voluntate per culpam: et ordinandum illi equitate per penam: ut etiam sic ostenderet omnem superbia ad futurum: eruditio nem sanctorum: quoniam recte ipse videretur animarum voluntatis bus etiam malis: cum ille puerile videretur naturis bonis. Sed nec arbitrandum est quod hominem ille temptator delectatus esset: nisi quaedam in anima ipsius elatio bonis commendat proficisset: ut per humilitates peccati quoniam de se falso presumptio disceret. Ante ruinam enim exaltatur cor: et ante gloriam humiliatur. Anime siquidem extollenti se: ac nimis confidenti de propria virtute experimento etiam pene demonstrandum fuerat. quod natura si ab actore suo discedit: non bene habeat. hinc etiam maxime commendatur quod bonus deus est: quia nulli ab eo recedenti bene est. Nam et qui gaudent in misericordis voluptatibus esse sine dolore timore non possunt: et qui omnino malum delectationis sine maiore superbia stupore non sentiunt: misericordes pro se apparent alius qui bene de secernere novisset. ut et si recipere nolunt medicinas talia deuitandi: valeat ad exemplum quo possit talia deuitare humanus generis. Nunc etiam assidue permittit deus insidias diaboli temptari humani generis: quoniam sic probatur et exercetur virtus: et est palma gloriose temperantium non consentisse: que temptari non potuisse. mali quoque homines bonos reprobantes prebent illis in cupiditate deuitationis exemplum: et in superbia incurrunt timore pueri. Reuera namque mirum est quantum humilitas illa qua deo subditur: ne tanquam eius adiutorio non egentes de viribus nostris presumamus: per omnes divinas scripturas cura prima commendatur.

LXXXIII.

Cur homines assidue nasci facit quos malos fore prenoscit

Quod ergo non crearet deus homines quos quidem prescit esse malos futuros: sed bonis profuturos:

et illis viles exercendis admonitionibus nascatur: et si ste per sua mala voluntate puniatur: sed tales inquirunt bonum potius faceret: qui omnino peccare nollent. Ecce concedimus meliorem esse naturam que omnino peccare nollit: cetero dantur ipsi non esse malam: que sic facta est ut possit non peccare si velit: ac iustitia eius sententiam qua punita est que non necessitate sed voluntate peccavit. Cum ergo ratio certa demonstrat. duo quedam bona non equalia: sed unum superius alterum inferius non intelligitur tunc corde cum dicitur si utrunque tale esset: nichil aliud se dicere quam solum illud esset. Sicque cum equare bonorum genera volunt. numerum minuunt: et unum genus immoderate augendo alterum tollunt. verum quis audiret eos si dicerent: ut quoniam excellentior est sensus videndi quam audiendi quantum oculi essent: et aures non essent. Sic ergo et si excellentior est illa creatura rationalis: que sine alicuius pene comparatione subdit deo: illa que in hominibus ita creata est: ut si se beneficii dei non posset agnoscere: nisi supplicium alterius videret: ut non alium sapiat se timeat. id est. non de se perfidat: sed in deo confidat. quis recte intelligens dicat talis est illa qualitas illa: cum hoc nichil aliud sit quam dicere non esse ista: sed ista sola. Cur denique non crearet deus etiam illos quos malos proficiebat futuros: volens demonstrare potentiam suam: et ob hoc in multa patientia vasa tre fluctuans: ut notas faceret diuitias glorie sue in vasa misericordie: que preparavit in gloria. Sic enim qui gloria tur: non nisi in deo glorietur. cum cognoscit non nisi sed illa esse non solum ut sit: sed etiam ut non nisi ab illo bene sibi sita: quo habet ut sit. Itaque nimis importune dicitur: ut non esset quibus deus tantum beneficiis misericordie sue tribueret: sed aliter non possent esse: nisi essent et hi in quibus videretur iustitiam demonstraret. Cur enim non vtrique potius: cum in vtrisque et dei bonitas et equitas iure predicatur. At inquirunt. si deus vellent etiam isti boni essent. Sed quomodo melius hoc deus vult ut essent quod vellent. Si boni quidem fructuose: mali aut impune non essent: et in hoc ipso viles alius essent. Sicut enim prevideat quid mali facturi essent: sic etiam prevideat de malis eorum factis quid bonum esset ipse facturus. Nam sic eos fecit. ut eis re inque ret videret ipsi aliquid facerent: quo deinde et culpabiliter elicerent. illum de se laudabiliter operantem invenirent. A se quippe bene voluntate malam. ab illo autem natura bona. et ad iustam penam sibi debitam locum. alius exercit rationis ammittit. et timores exempli. Itaque non parvi boni creatura rationalis est etiam illa: quod malorum comparatione malum cauet. Quod vtrique bone creature genus non esset. si malas omnino voluntates in bonis deus convertisset. nullique iniquitati pena debita infligeret: sed solum illud generis esset quod nulla vel peccati vel supplicii malorum comparatione proficeret. sicque bone creature numerus minor esset. Ergo inquit ut aliquid est in operibus dei: quod alterius malo indigeat. ut ad bonum proficiat. sic enim sunt et cetera: ut non videantur quibusdam punitis corrigatur plurimum: nec volunt ad revertere et quo diuine providentie opere in eos veniat imponende promoto discipline: ut si non corrigatur quod puniuntur. ipsorum tamen exemplo ceteri terreamur. valeantque ad salutem illorum iusta punitio aliorum: nec enim illorum malicie deus actor est: de quorum iusta pena ceteris quoque consulit: sed illos quidem malos vicis propriis futuros esse proficiens. non tamen creare desinit. vilitati deputatis eorum: quos in hoc genere creavit. Quod vtrique generis quibus non vult ut sit: nichil aliud agit: nisi ut ipse in eo non sit.

LXXXIII.

Quod nec malicia nec essentia vlla deo nocere vel adversari possit.

Magna ergo opera domini existit in omnes voluntates eius. Prevideat bonos futuros et creat. Prevideat malos futuros et creat: sedque ipsam ad fruendum bonis peccet munera sua largiens. malum mi

... et illis viles exercendis admonitionibus nascatur: et si ste per sua mala voluntate puniatur: sed tales inquirunt bonum potius faceret: qui omnino peccare nollent. Ecce concedimus meliorem esse naturam que omnino peccare nollit: cetero dantur ipsi non esse malam: que sic facta est ut possit non peccare si velit: ac iustitia eius sententiam qua punita est que non necessitate sed voluntate peccavit. Cum ergo ratio certa demonstrat. duo quedam bona non equalia: sed unum superius alterum inferius non intelligitur tunc corde cum dicitur si utrunque tale esset: nichil aliud se dicere quam solum illud esset. Sicque cum equare bonorum genera volunt. numerum minuunt: et unum genus immoderate augendo alterum tollunt. verum quis audiret eos si dicerent: ut quoniam excellentior est sensus videndi quam audiendi quantum oculi essent: et aures non essent. Sic ergo et si excellentior est illa creatura rationalis: que sine alicuius pene comparatione subdit deo: illa que in hominibus ita creata est: ut si se beneficii dei non posset agnoscere: nisi supplicium alterius videret: ut non alium sapiat se timeat. id est. non de se perfidat: sed in deo confidat. quis recte intelligens dicat talis est illa qualitas illa: cum hoc nichil aliud sit quam dicere non esse ista: sed ista sola. Cur denique non crearet deus etiam illos quos malos proficiebat futuros: volens demonstrare potentiam suam: et ob hoc in multa patientia vasa tre fluctuans: ut notas faceret diuitias glorie sue in vasa misericordie: que preparavit in gloria. Sic enim qui gloria tur: non nisi in deo glorietur. cum cognoscit non nisi sed illa esse non solum ut sit: sed etiam ut non nisi ab illo bene sibi sita: quo habet ut sit. Itaque nimis importune dicitur: ut non esset quibus deus tantum beneficiis misericordie sue tribueret: sed aliter non possent esse: nisi essent et hi in quibus videretur iustitiam demonstraret. Cur enim non vtrique potius: cum in vtrisque et dei bonitas et equitas iure predicatur. At inquirunt. si deus vellent etiam isti boni essent. Sed quomodo melius hoc deus vult ut essent quod vellent. Si boni quidem fructuose: mali aut impune non essent: et in hoc ipso viles alius essent. Sicut enim prevideat quid mali facturi essent: sic etiam prevideat de malis eorum factis quid bonum esset ipse facturus. Nam sic eos fecit. ut eis re inque ret videret ipsi aliquid facerent: quo deinde et culpabiliter elicerent. illum de se laudabiliter operantem invenirent. A se quippe bene voluntate malam. ab illo autem natura bona. et ad iustam penam sibi debitam locum. alius exercit rationis ammittit. et timores exempli. Itaque non parvi boni creatura rationalis est etiam illa: quod malorum comparatione malum cauet. Quod vtrique bone creature genus non esset. si malas omnino voluntates in bonis deus convertisset. nullique iniquitati pena debita infligeret: sed solum illud generis esset quod nulla vel peccati vel supplicii malorum comparatione proficeret. sicque bone creature numerus minor esset. Ergo inquit ut aliquid est in operibus dei: quod alterius malo indigeat. ut ad bonum proficiat. sic enim sunt et cetera: ut non videantur quibusdam punitis corrigatur plurimum: nec volunt ad revertere et quo diuine providentie opere in eos veniat imponende promoto discipline: ut si non corrigatur quod puniuntur. ipsorum tamen exemplo ceteri terreamur. valeantque ad salutem illorum iusta punitio aliorum: nec enim illorum malicie deus actor est: de quorum iusta pena ceteris quoque consulit: sed illos quidem malos vicis propriis futuros esse proficiens. non tamen creare desinit. vilitati deputatis eorum: quos in hoc genere creavit. Quod vtrique generis quibus non vult ut sit: nichil aliud agit: nisi ut ipse in eo non sit.

sericoditer ignoscens. et iuste vlciscens. itemq; miseri
 coaditer vlciscens. et iuste ignoscens. nil metuens de cui⁹
 q; malicia nil indigens de cuiusq; iusticia. nil sibi consu
 lens de opib; etiã bonoz; bonisq; p;ulens etiã de peis
 maloz;. **I**dem in libro de natura boni. Cum ergo in
 deo sint ea que p;didit oia; nō tñ cū inq;nant illi qui pec
 cant. de cui; nimir; sapia q; a fine vsq; ad finē fortiter
 attrahit. dī q; attrahit vbiq; ppter sui mūdiciã; et nichil
 inquitur in eas incurrit. **I**dem in libro de fide et sum
 bolo. **L**eterū ego. inq; sum qui sum. **E**t hoc vtiq; spū
 alib; animis patere p;fido; nullaz; creaturã posse p;riam
 esse deo. **S**i enī hoc verbū est de solo deo dici pōriq; qd
 vere est incommutabiliter manet. nichil vtiq; deus p;riū
 habet. et nãq; qd est: solū recte pōt dici p;riū qd non est.
Idem in libro de ci. dei. xii. **I**lli ergo essentie q; sime
 est: oīo essentie; auctrix est: essentia nulla p;ria est. dī
 cantur aut innumi dei in scripturis et; impio aduersatē
 nō natura sed viciis: nec nocendi vel ledendi p;re; sed
 resistendi volūate. **B**e; enī immutabil; et oīno incorru
 ptibilis est. **I**teoz; viciū quo deo restitunt nō est: sed
 ipse malum est: nec ob aliud est eis mali: nisi qz corru
 pat in eis nature bonū. **N**atura ergo nō est deo p;ria:
 sed viciis: qz qd mali est: bono est p;riū. **E**t quis neget
 eum summū bonum esse: viciū ergo p;riū est deo tāq;
 malum bono. **S**ed et natura quã malus viciat est vtiq;
 bonum: ideo et huic bono malum est p;riū. **S**ed deo tam
 rrimodo tanq; bono malum: nature vero quaz viciat:
 nō tantū malum: sed etiam nocuum: nulla quippe mala
 sunt deo nocia: sed mutabilib; corruptibilibusq; natu
 ris: p;loz; tñ vicioz; testimonio bonis. **S**i enī bone nō
 essent: eis nocere nō possent. **Q**uid enī eis nocendo faci
 unt: nisi q; integritatē. pulcritudinē. salutem. virtutem
 et quicqd boni nature per viciū detrahāt vel minui po
 test: adiungunt. vnde colligitur quis nō possit viciū inco
 mutabil; nocere bono: nō tñ posse nocere nisi bono. **S**ic
 etiã dici pōriq; viciū nec esse posse summo bono: nec nisi
 in aliquo bono. **I**dem in libro soliloq; pmo. **D**eus er
 go est. vt iam supius dictū est. per quē vniuersitas etiã
 in sinistra pte pfecta est. **I**pse est enī a quo oia; sunt: in
 q;bus dūsonãtia vsq; in extremū nulla est: cum deterio
 ra meliorib; p;ant. **I**pse est in quo sunt omnia: cui tamē
 vniuersē creature nō error erat: nec nocet malicia.

LXXXV.
Quicquid ei resistere nititur semetipm
 ledit. **B**ernhar. ad euge. libro quinto.
Ec min; est de; pueroz; pena: q; humiliū gñta
 Est enī rationabil; quedã equitatis directio. al
 dilectio incovertibil; et incedubilib; quippe attri
 gens vbiq;: cui omis puitas illusa p;urbetur necessē ē.
 re ergo oppositis volūtatib; qui sp; impingere conātur
 et frustra: solã auersionis sue penã referentes. **Q**uid. n.
 tam penale q; sp; velle qd nūq; erit: ac sp; nolle qd nūq;
 nō erit. nūq; qd vult obtinebit. et qd nō vult in eternū
 sustinebit. **Q**uis autem hec facit: rect; dñs deus noster
 qui et cū puerfo puertitur. **E**t etiã turpiū pena de; qz
 lux. **O**mnis enī qui male agit lucem odit: nec tñ lucē de
 clarari poterit. qm vbiq; lucet etiã in tenebris: sed caz
 tenebr; nō cōpēdendū. **P**roinde in iudicio reprobi vi
 debuntur: vt cōfundātur. et nō videbunt: ne cōsolentur
 nec modo videbūtur a luce: sed etiã in luce. et hoc ab oī
 vident: vt sit cōfusiō multa p; inuentuz; multitudinē.
 ac null; de tanta spectatūm nūerositate molestior erit
 oculus suo cuiusq;. **N**on est enī aspect; siue i celo siue
 in terra quem suffugere magis velit. et min; possit tene
 brosa p;cia. hic est vermis qui nō moritur. p;teritoz; me
 moria. **A**ug. sup. genesim libro. xi. **S**ic parentes p;ri
 mi mox vt p;ceptū transgressi sunt intrinsec; gñta delē
 rente oīno nudari. quã tyso quodã et supbo amore suc

potestatis offenderant. in sua membra oculos iniecerūt
 eaq; motu quem nō nouerant cōcupierūt. hec motus ip̄a
 die accidit: qua factum est qd deus veruit. amissū q̄ppe
 statū mirabili qui eis de ligno vite mystica virtute p̄e
 bebatur. per quē nec morbo temptari: nec etate mutari
 potuissent. corpus eoz; duxit mortiferã qualitates q; est
 in peccatib;. ac per hoc et eundem motuz quo fit in pecc
 ribus cocundi appetit; vt succedant nascencia mortien
 tibus: sed tñ etiã in ipsaz; penã sue generositatis iudey
 ania rationalis bestialem motum in membris sue carnis
 erubuit. **E**t qz pudorē incussit. nō solum quia hoc sentie
 bat. vbi manq; tale qd antea senserat. vtz etiã qz pudē
 dus ille motus de p;cepti transgressione veniebat. ibi nã
 qz sensit. quã p̄us grã vestiretur: qm nichil indecēs pas
 tiebatur. **H**ic ergo. in moral. li. i. **R**ecte ergo de deo per
 beatus Job dī. **Q**uis resistit ei et pacem habuit. **N**ã qui
 cūtra mirabil; creat. ipse vt creata sibi met cōueniãt oz
 dinat. in quo ergo actori resistit pacis cōuentio dūsi
 parit: qz ordinata esse nequeunt: q; supni moderamini
 dispositionē perdunt. **Q**ue enī subiecta deo in tranqui
 litate p̄sisterent: ipsa se sibi met dūmilla cōfundunt: quia
 in se pacem nō inueniunt. cui desup venient in actorē
 p̄dicunt. vnde et p̄m; homo q; p;cepto actoris resistit: car
 nis in se p̄m; cōrumeliã sensit. et āgel; apostata semet
 ipsum repulsus parit: qz p; nature sue iniquitadines
 foras vagatur.

LXXXVI.
Divina voluntas etiam illos qui conā
 tur resistere sibi seruire cogit

Idem in libro sexto.
Sed multi quidē humana sapia inflati: dum de
 sideris suis aspiciunt diuina iudicia p̄re astu
 te reluctari conātur: et optāt vt ad votum suum
 vim superne dispositionis intorqueāt. vtz inde volūta
 tem dei peragunt vnde mutare cōtendunt. itaq; dei cō
 silio resistentes obsequuntur: qz hoc ei; dispositiōi mi
 litat: qd per humanū studium resistit. **U**nde scriptum
 est. **Q**ui cōpēdendū sapiens in astucia eoz;. **E**cce lo
 seph viderat somniū: q; manipuli fratru; addearent ma
 nipulum suum. sol et luna cum relijs stellis seipm;. **C**ū
 qz fratres de dñio meruerent subici in putcum illuz de
 posuerunt. et yfabelitis viderunt: qui se; in egiptū
 ductus: ac seruituti subdit; accusatōe luxurie dānat;
 sed merito castitatis adiutus: ac p̄betice iudicio erept;
 omi egipto p; dei p̄videntiã est p̄lat;. per sapiãz quoz;
 supnã puid; frumēta cōgessit: et futuro piculo necessita
 ris obtulit. **L**unq; in orbe famis inualuit: **J**acob in
 egiptum filios misit. **Q**ui frumentoz; dispensatorē **J**o
 seph inueniunt. **E**unq; alimenta vt mererentur adora
 re compulsi sunt. sic ergo **J**oseph qui ab eis ne adora
 retur vendit; fuerat. ideo adorat; est q; vendit;. **E**t co
 acti sunt voluntatē dei p̄ger; qz moliti sunt cōmutare.
Iustus quoq; et misericors deus mortalū facta dispo
 nens. alia concedit p̄pici; alia permittit iratus. **E**t q; p;
 mittit iratus sic tolerat; vt in cōsiliū sui vsq; verrat. vñ
 fit vt qd sine voluntate dei agitur voluntati eius p;riū
 non sit: qz dum in bonuz vsū humana vertuntur: ei;
 cōsilio militāt etiã q; repugnāt. **U**nde scriptū est. **M**a
 gna opera a dñi exq̄sita in omnes voluntates eius. **S**ic
 magna sunt: vt p; omne qd agitur: ab omnibus eius vo
 luntaz exquiratur. **N**am sepe inde pericatur: vnde re
 pelli putatur. **U**nde scriptum est. **O**mnia quecuq; vo
 luit dñs fecit in celo et in terra. **H**inc salomon ait. **N**on
 est sapia. nō est prudentia. nō est cōsiliū d; deum. **I**n
 cunctis ergo que agim; vim superne voluntatis inquit
 ramus. **C**ui cōgnite debem; famulari: et q̄si ducent itri
 neris sequi. ne etiã nolentes seruiam; ei. **C**itari enim
 vis superni cōsiliū nō pōt: sed magna sibi virtute hanc
 tempat: qui se sub eius nutu; refrenat: cuiq; pōdera

predicatur. Sic autem deus futurum effectum hominis re...

Exempla eiusdem electiois ac reprobatiois Augustinus de civitate dei libro. xv

Sicut ergo in boie vno. qd ait aplos. exprimur vi...

Cur deus et tota massa tam paucos elegit ceteris reprobatis.

Inverum quippe genus humanum tam iusto dei iudicio damnatus est in apostolica radice...

queratur. nec ille dignum se iuste gloriatur. Oes nam...

De ista periculosa est studium humane discussionis Glosa ubi supra.

Ubi quidem de profundo istor videlicet iudiciorum...

Atendit est itaqz primos quidem homines ita fuisse institutos: vt si no peccassent nullum mortis genus experirentur: sed eisdem peccatores ita fuisse multatos: vt etia qd cox sturpe esset exortu. eadem pena teneretur obnoxu. No eni aliud ex eis qd qd ipsi fuerat nasceretur. pro magnitudine quippe illius culpe natura damnatio mutauit in penis: vt qd peccatis in homibus pmiss. sequefer in nascentibus ceteris. Neqz eni ita homo ex hoie: sicut homo ex puluere. Puluis naqz homi faciendo materia fuit. homo aut homi gignendo parens. Proinde qd est terra: non hoc est caro: qz ex terra facta sit caro. Qd est autem parens homo. hec est et ples homo. In pmo ergo homo p feminam in pgenie trahitur vniuersus genus humanum fuit. qz illa p uigum copula diuina sententia sue dnamonis exceptit. et q homo factus est. no cum crearetur: sed cum peccaret et puniretur. hoc genuit quatus qd ex artur ad peccati et mortis originem. Cum autem queritur: qua morte deus primo homini fuerit imminatus si mandata vel mandatu trasgredereur. s. anie. an cor poris. an totus hois. an illam que vt scda. dicendum est q omis. Nam et si in eo quod ait. **M**orte moriemini. intelligam? cam solam: q fit cum ania deseritur su a vi ta que illi deus est. pfecto in illa morte etia cetera due denicatie sunt: que pculdubio fuerat secutire. Nam in eo q inobediens mor? in carne anie inobediens exortus est. ppter quem pudenda texerunt. sensa est mors vna. in qua deseruit anima deus. Illaqz significata est ver bis eius: qz timore dementi sese abscodenti homini dixit. **A**d am vbi es. non vtiqz ignozadu qrens: sed inere pando admonens. vt attenderet vbi esset. in quo no erit peus. Cum vero corpus ipsa ania deseruit etate corru ptum et seneatate pfectu. venit in expimentu mors alte ra: de q deus peccati adhuc puniens. boi dixit. **T**erra es et in terra ibis. vt bis duab? mors illa pma q totius hois est pferetur. qua secunda in vltimo sequitur: nisi homo per gram liberetur. **I**dem in eberidion. **I**l lox ena pmoqz hoim peccatis pstat posteros obligari. Nam ideo quisqz renascitur vt soluat in eo qd qd pec can est cum quo nascitur: ac p hoc no est instituta rege neratio: nisi qz viciosa est generatio. adeo vt etia de le gitimo infomio preat? dicat. iniquitatib? cocept? suz et i peccatis pcepit me inf mea. Neqz dicit iniquitate vel peccato: sed iniquitates et peccata dicit maluit: qz in illo vno qd in ois ptrafuit repiuntur plura peccata. s. su perbia qua homo suam pot? q dei ptraez dilexit. sacri leguz qz deo no creditur. homicidiu. qz in morte se pci pirauit. fornicatio spirital: qz integritas hiane mentis serpentina suasionem corrupta est. furtum. qz ab? phibus tuis vlturpatus est. auaricia. qz plusq? debuit appetiuit

XCVI.

Qualiter illud peccatu a parentibus in fi lios trasfunditur. Glosa super epistolā ad Romanos tercio

Illud autē peccatu in posteris originale dicitur: qm et originis nre viciosa pditione trahitur. No eni qz descendum? ab Adam p carnis ppagine ideo peccato tenemur cum et xps ab eo descendit: qui omni peccato caruit: sed qz viciosa lege pcepti et pec cato pmi hois. i. concupiscentia carnis accedente conce pti sum? ideo peccati qd originale dicitur rei sum? **A**ctoz **H**is ena verbis videtur sonare Aug?. dicens: qz peci caris in puulos no trasmititit ppaginatio sed libido. ve rum hic obicit pdr: q aliquis ex maior libidine gignit q ali? ideoqz fm hoc vix? hberet peccati? mat? **P**icte rea dicit quida q peccatu illud non hbitur ex libidine: sed ex corrupione q est in carne: nec ideo xps originali caruit: qz no per libidinem fuit pceptus: sed qz sanguis

de quo corpus eius formatu est depuratus fuit a susce ptione vici per operatoez sancti spūs: que vt corruptio actua: qz ea est original? peccati: remasit in in eo corru ptio passiva. i. passibilitatis a fame et siti et hmoi. hec ere num corruptio duplex est in carne nra ab Adam contra eta. **Q**uod ergo dicit Augustin? ita intelligendum est non p pago sed libido. i. ea libidis originale peccatu in paruulos trasmititit. **E**t fomes quidem siue prouitas quatum est de se equalis est in omnib? q nascitur: sed rñ vnus est alio. pnot ad peccandu ppter aliqd amexu vt ppter pplexione: vel aliqd hmoi. **H**is fortassis adhuc obicit aliqs q in baptismo remittitur carnis corrupio: ideo minor est in baptizato. **S**i ergo carnis corrup tio est pntia ea original? peccati: videtur q si decidatur aliqua portio carnis ab vtroqz: et infundatur ania vtri qz: manus peccati hec q illa hbit. **S**icqz fil? no bapti zati mat? peccati hbit q baptizati. **N**os autem dicim? q actua corruptio que est in carne pueri licet remittat sue diminuat in baptismo quo ad feditate et intensi onem: fm quam dñabatur in carne. rñ quo ad essentiaz manet eadem que prius: et ea hbitur originale a pue ro et eo nato: etiaz si nulla sit libido in coceptu: nec mi nus hbitur originale a filio baptizati q a filio si bapti zati. **H**ec autem corruptio a tribus est: scilicet a peccato **A**de tanq? corruptio et merito: et a deo tanq? infligete et puniente: et a carne tanq? corruptibili et punibili: nec dicitur in coceptu pueri originale trasmititit qz in carne tra ducta sit ipsum peccatu: cum eidem carni donec forma tum sit puerperiu ania no infundatur: sed qz in ipsa est ea peccati. i. corruptio et q fit peccatu in ania cum ifun ditur. **A**ug?. de baptismo paruuloz? h maximu li bro tercio. **S**i quos ergo aduersos vt obtulos et coctu tiolos mouet qui o peccatu qd mudatur per baptismum maneat in eis: quos genuit baptizati. ipi explicet quod pputum quod p circuncisione aufertur maneat in eis: quos genuit circumcisit: quod etiam palea q ope huma no tanta diligentia sepatur: manet in fructu q de pur gato tritico nascitur. **I**dem h iulianum. **A**t vero iu lianus dicit: no peccat ille qui nascitur: non ille qui ge nitur: non ille qui condidit. per quas ergo rimas iter tot pñidia innocente peccatu fingit ingressum. vtz qd q rit latente rimam cum habeat apertissimā ianuz. p vnu hoim. ait apls. p vni? delictu. p inobedientia vni? ho mims. **Q**uid querit apr? qd inculcari? **XCVII.**

Qualiter anima parvuli culpam a carne contrahere permittitur.

Non eni deus ppter peccatu **A**de pñitudoez suam mutare: qua videlicet cōstituit: vt homo naturaliter generetur ex homie. **I**deoqz licet vasa corrupta sez corpa seminata in vteris matrum in uentat: no in ab infundendis aniabus pgruo spe cessat **Q**u autem obicitur q hec vasa mundare possit anteq? infunderet anias: dico q possit quidem si veller: sed no vult ppter hoc mutare cōstitudoez nature. **A**ccedit ad hoc pterea triplex ca. **P**rima qdem est: vt homo qui ce cidit p supbiam humilietur semp habens secus causas humilitatis. ad est. fragilitate suam. iuxta illud p pberit cum. **H**umilitatio tua in medio tui. **S**ecunda est. vt dū in corpe fragili et corrupto bene pugnat. mat? meritis acquirat. **T**ercia vero. vt ania corpus ipm tam mlex et corruptum bene illo vtendo secum ad gloria traheret. **U**nde de his vltimis duabus dicit Gregori?: **A**nima colligata est socio deteriori duab? ex causis. **U**na ē: vt virtutis pñia non solum ex dono dei speraret: sed etia per labore acquireret. **A**lia vero vt hac deteriorē natu ram corpi secū traheret: et qd deus est anie: ipsa corpi fieret. **E**st autē originale et in ania et in carne: sed in car ne original? siue causal? iuxta illud apli. **S**cio q non

bonū reum nō esse qui glorioſus nō est. Prodest enim paupem nō esse qui rex esse non potest. **A**ctor. Quid dicit augustinus. mitissima eē penas puulorū. intelligendū est quo ad sensum nō quo ad damnum. Sicut enī glossa sup illud deuteronomi. abscondā facies meā ab eis. q̄ nichil ē graui⁹ q̄ carere visū dei. Et itaq; mitissima quo ad sensus. i. nulla. scdm q̄ dicit min⁹ vocabit in reg no celoz. i. null⁹. Grauiſima autē est quo ad damnu. v. l. grauiſima qz generalissima. Erit enī cōmunis omnibus dānatis. Unde notandū q̄ si fiat p̄p̄atio pene ad penā p̄fice simpliciter maior est in damno pena debita origi nali q̄ pena debita maxime actuali. **P**ort⁹ enī eligeret hō bñ disposit⁹ videre deū: r̄ cruciari pena debita ho micidio: q̄ p̄uari visione dei altis penis cessantibus. Sed si fiat cōp̄atio inter dānatos: minor est pena dā natorū puulorū: qz illi puniuntur sola carētia visionis dei. Alii autē eadem pena: r̄ insup alia seā pena debita pec cato actuali.

De remedijs que contra peccati origina le deus instituit. **B**regio. in mora. li. iiii. Quid aut apud nos valet aqua baptismi: hoc legit apud veteres vel pro paruulis sola fides: vel p̄ maiorib⁹ virtus sacrificij: vel p̄ his qui de abrahe stirpe p̄dicēt mysterij circūcisionis. **B**eda in omel. euangel. Idem enī salutare curatōis auxiliū circūcisio i lege originali peccati vult⁹ p̄bebat: qd̄ ba ptism⁹ agere reuelare gr̄e tpe p̄seuit: excepto q̄ regni celestis iunū: nec dum intrare poterat: sed tñ in iunū abrahe post mortem beata reque p̄solati: sup̄e pacis ingressum spe felici expectabat. **P**etrus lumbardus propter hoc ergo p̄cepta sunt circumcisio: qz nō possit mel⁹ signi q̄ p̄ ipsam tolli originale peccatū. Nam oīs homo nascit cum p̄p̄icio quē admodū cū originali pec cato: circūcisio p̄p̄iciatū gignit. trauciat in illū quo ipse iam caruit: sic baptisat⁹ in filiū quē scdm carnē ge nrat⁹: reatum trahit originis. a quo ipse iam liber erit. In carne ergo p̄p̄iciatū ideo iusta est fieri: quia instituta est in remedijs peccati quod a parentib⁹ cōtrahim⁹ in cōcupiscentia: que in illa p̄e magis dñatur cōcepti. Et etiā quia in illo mēbro culpā inobediētie primus homo cognouit: vt in eodem obediētie signum acciperet decu it. verū si circūcisio suo tempe cōferebat remissionē pec catorū: cur ergo mutata est p̄ baptismū quia videlicet p̄ fecimus est baptismi sacramentū. qm̄ et magis cōmune magis gr̄e plenū. Nam in circūcisione peccata tantū dimittebatur: sed nec ad bñ operādū gr̄a per eam p̄e stabatur: nec virtutes dabatur vel augebatur. In bap tismo autē oīa peccata dimittitur: r̄ gr̄a cooperādū p̄fer tur: r̄ virtutes augentur. **A**ug⁹. super genēsim li. x. Antēq; ergo paruulus per etatem possit scdm sp̄m vi uere: necessariū habet mediatoris sacramentū: vt q̄ nō dum per eius fidem pōt: per eoz qui euz diligunt sp̄at. **E**ius enī sacramēto tollit etiā in etate infātili originalē peccati pena: a quo nisi adiut⁹ etiā iuuenis carnalē cōp cupiscentiā nō dpmabit: nec ea subugata eterne vite meritum ap̄p̄endet. Ideo viuus opozet etiam infans baptisetur: ne obſit anie societas carnis peccati q̄ parti apata sit. vt nichil possit ania infantis h̄m sp̄m sape. Ipsa ōp̄e affectio gūat etiā corpe extutam: nisi euz in corpe est per viticū sacrificiū veri sacerdotis expietur. Quid ergo aliquis ait: si hoc nō curauerint sui vel infi delitate vel negligentia. R̄s̄detur hoc dimitit⁹ auxiliū p̄uari illi anie: quā deus p̄scit pie victurū si viueret hic vsq; ad annos p̄gruos fidei: q̄ p̄pter aliqd̄ qd̄ ipse nouit: r̄ nati voluit in corpe: r̄ cito extrahit de corpe. **I**dem ad Hiero. de verbo Jacobi. **L**uc⁹ quidā null⁹ in puteum: vbi aq̄ tanta erat: vt eum magis exciperet ne moreretur q̄ suffocaret ne loqueret. **A**ccidit ali⁹: eoz

viso admirās asr. **Q**uōd huc cecidisti. **O**bscuro. in q̄t. co gita quōd me hinc liberet: nō quōd huc ceciderim querat ita quomā fatemur: r̄ fide catholica tenemus de reatu peccati tanq̄ de puteo etiā paruuli infantis animā: xpi gr̄a liberandā. satis est q̄ modū quo salua fiat nouim⁹: etiā si nunq̄ quō in malum illud venerit: nouerimus. **I**dem h̄ iulianū li. v. Itaq; magis curandū est siue i paruul⁹ siue in ḡndibus: quo ania sanet auxiliū: q̄ quo viciata sit merito. **Q**uod enī de ea latet: aut exercicio. al⁹ ex ocio. discif: aut i hac vita sine salutis labe nescif. **I**dem in libro. vi. **V**ide autē q̄ importune nolis puulorū de alieno peccato reportare malum. r̄ velis euz de alie no recte facto reportare bonum: non qualescūq;: sed dei regnum. **A**lienum quippe est opus cum credit p̄ alter: sicut alienum opus fuit cum in altero peccauit. **S**i autē p̄pterea vis paruulos a h̄m bonis alienos esse pecca to: qz cum nō sunt imitati. p̄p̄ia voluntate: hac rāōne etiā alienabis eos a iusticia xpi: qz nec euz imitati sunt p̄p̄ia voluntate.

Etiam originales penas in bonum cō uertit. **P**etrus lumbardus **C**oncupiscentia siquidem siue cōcupiscentia que dicitur peccati fomes ante baptismū est culpa r̄ nō pena. Post baptismū vero pena est non culpa: q̄ paruulus habilem facit etiā cōcupiscentis non facit cōcupiscere. adultum vero facit etiā cōcupisce re: dimittitur ergo in baptismō: nō vt non sit: sed vt nō imputerur ad peccatū. **H**oc est enī non h̄c peccatum: non esse peccati reum. quōd enī alia peccata p̄tereunt actu. r̄ remanēt reatu. vt homicidia r̄ silia. **S**ic cōtū fi eri pōt. vt fomes ille p̄treat reatu: r̄ maneat actu. **N**a net enī in corpe mortis hui⁹ carnalē cōcupia. sicut dicit augustin⁹. cū viciosis desideris nō obedire p̄cipimur que tñ cōcupia quotidie minuitur in p̄ficiētib⁹: r̄ con tinentib⁹. **A**ctor. **S**ciendum itaq; q̄ originale duob⁹ modis in baptismō dimittit⁹. s. quantum ad reatum: qui omnino deletur. r̄ quantum ad fomitē siue cōcupiscentiā: que debilitatur: et extenuatur: vt ias non regnet in cor pore sicut prius. **N**on tñ oīno aufertur: vt h̄at hō me ritum eius morib⁹ repugnādo: qui nunq̄ sunt peccata: nisi rāōnem attingat aliquo modo. **E**t dicunt quidam q̄ sicut a reatu ania purificatur. sic et caro ab illa fedita te penali: siue pollutiōe quā in cōceptione h̄it ex libidi nosa cōcupiscentia purgatur. vt sicut duob⁹ p̄pletur my sterium baptismi. s. aqua r̄ spiritu. sic etias ibi duo pur gentur ania scz a reatu: r̄ caro ab illa cōtagione. **A**lia vero pena original⁹ que est passibilitas carnis. constat. q̄ in baptismō nō dimittitur. cū rō duplex ab augus. alligetur: vna videlicet ne fidei meritum in baptisatis cua cuaret. **A**lia vero: vt bon⁹ eiusdem vsus martires glo riosos efficeret. **A**ug⁹. de cui. det li. xii. **A** vinculo ergo original⁹ si soluat⁹ infantes per gr̄as mediatoris hanc solam mortē que aniam sciungit a corpe perpeti p̄t. an illam vero scdm sine fine penalem nō trāscunt. **S**i quem mouet cur vel ipsam pariantur: que est pena peccati: quoz per gr̄am reat⁹ aboleretur. **B**icim⁹ ad hoc relinqui anie exp̄imentuz separātōis a corpe: quīs ablato crimis netu: qz si regeneratōis sacm cōtinuo sequeret immortalitas corpois: ipsa fides cuacuaret. que tunc est fides: q̄ndo expectat⁹ in spe quod nondum in re tenetur. **F**idei autē robore ac certamie in maiorib⁹ dumtaxat etatib⁹ etiam mortis fuerat superādus r̄ioz quod in sanctis martirib⁹ emicuit. cū p̄fecto certamie nis esset nulla victoria. nulla gloria. qz nec ipsum oīno possit esse certamen: si post lauacrum regeneratōis ias sancti non possent mortem perpeti corpoales. **E**us par uulis autem baptisandis quis non ad xpi baptismum p̄pterea potius curreret: ne a corpe solueretur: atq;

ita non inuisibili premio probaretur fides: sed nec iam fides esset: pfectum sui opis sumendo et querendo mercedem. Nunc vero maiore et mirabiliore gra saluatoris in usus iusticie peccati pena querta e. Tunc eni dicitur est homini mortis si peccaveris: nunc dicitur martiri: morere ne pecces. Quod tunc timendum fuerat vt no moreretur: nunc suscipiendum est ne peccetur. sic per in effabilem dei misericordiam et ipsa pena vicioy trasit in arma virtutis: et fit iusti meritum: etia suppliciu peccato ris. tunc eni mors est acqfita peccado: nunc impletur p iusticia moriendo. Ita e cu ex pmis hoibus pperuata propagine fit mors pena nascentis: tñ si pro iusticia peccateqz pendatur: fit gloria renascentis. Et cu fit mors peccati retributio: aliq impetrat vt nil retribuatur peccato. Nam qcuqz etiã no pcepto regeneratõnis laua cro pro xpi pessione moriunt: tunc eis tantu valz ad vit mitednda peccata: quãtuz si abluerentur sacro fonte baptismatis. Qui eni dicit: Si quis no renatus fuerit ex aqua et spiritu: non intrabit in regnum celoꝝ. Alio loco istos fecit exceptos vbi no min generalr ait. Qui perdidit animã suam ppter me: inueniet eam. Sic etiam scriptum est: piosa in aspectu dñi: mors sanctoru eius.

.CIII.

Cur deus bonis et malis communicat bona et mala presentia. Idem in li. i.

Dacur autem diuine prudentie spare in posteru bona iustis: quib? no fruerent iniusti. et mala impiis: quib? no exarciabuntur iusti. Ita vero spalia bona et mala vtriusqz voluit esse communia: vt nec bona cupidi appetant: que mali quoqz hie cernuntur: nec mala turpiter euitentur: quib? et boni plerumqz afficiuntur. Ostendit aut sepe deus etiã in his vstribus endis opatõem suam euidentem. Nam si nunc omne peccatum manifesta pena pcceretur: nil vltimo iudicio reuerti putaretur. Rursum si nullum peccati puniret: nil la esse diuina providentia crederetur. sñ in rebus seculis dis si no eas deus qbusdã petentib? euidentissima largiri cõcederet: no ad euz ista ptinet dicerem. Itaqz si omnib? ea petentib? daret: ã nisi propter talia pnia seruandũ illi esse arbitramur: nec nos faceret tal' seruut? pios: sed poti? cupidos. sicut aut sub vno igne aurum rutilat: palea fumar: et sub eadem stipula palea cõminuit. frumenta purgant: nec ideo cum oleo amurca pfunditur: qz cõdiz pũ pondere pmitur. ita vna eadẽqz vis tribulatiois irruens bonos probat. purificat. eliqz. Malos damnat. vastat. ceterminat. vñ i ead' afflictioe mali deu detestant et blasphemãt. boni vero deu precãt et laudant. Tñ interest. no qualia sed qñtis qñqz pariat. Nam pari motu exagitantur et exalat horribil' scõnum et suauiter fragrat vnguentũ. Item excepto qz quilibet qñtũlibet laudabil' viuens in quibusdã carnali pcepti sentie cedit quis facile repitur qui eos. ppter quoz ex ecrabiles intqzates deus terras conserit: sic habeat. vt habendi sunt. sic cum eis viuat. vt cum talib? est viuendum. Pleriqz eni ab eis docendis. admonendis. obiuergandis. corripiendis. male vtilitatur vel euz laboris pger. vel cum eos corã offendere verecundamur. ul' euz eoz inimicitias deuitam? ne impediãt et noceãt in istis spalib? rebus. siue quas adhuc appetit nra cupiditas. siue quas amittere formidat infirmitas. Iure ergo vt tam istam qñ diuinit? affligãtur cum eis amarã sentimus. cu? amãdo dulcedinez peccantib? eis amari esse nolum?. Deinde etiã bñt cãpi boni quare spalib? affliguntur mal': qualem beat? Job habuit. vt videlicet amicus human? ipse sibi qñtũ grã deu diligat pbatu sit

.CIII.

Adhuc de eadem materia Hugo de arra anime.

Non ergo o ania sancta pcurbare se debet: q in vnu spaliu rez eadem bonis et mal' picipatio e nec ideo sñt illos a deo amari existimes qz tecũ his oibus sñt cõmunicare vides. Nam sicut bestie no propter se: sed ppter hoĩem create sunt. ita homines mali no ppter se: sed ppter bonos viuũt. vt societas illoꝝ vt tam exerceat bonoz quos et felicitate sua potõza his et que mali picipare no pnt adimonẽt bona querere: et iniquitate sua cogunt artus virtutis amare. postremo ut dum illos diuina gratia destitutos viderent per queber abrupa vicioꝝ ruer. aufcãt quantal' p salute sua debeãt creatori grãs referre. Sñt ergo bonis et mal' ista pccidi debent. qñs aliter boni bona sibi potõza seruari no crederent. aut videlz ista bonis q mal' esse pnumia cernerent. Iohannes crisost. sup Mattheũ libro. i. Volem. inquit. suum facit cari sup bonos et malos. et pluit sup iustos et iniustos. Omnia quidem bona deus non ppter omnes homines dat sup terrã: sed ppter paucos factos. Conuenient? eni e: vt peccatores p meritũ suum. bonis dei fruantur. qm vt iusti contra meritũ suum a bonis eius fraudentur. Quãdãmodũ autem peccatores a iustis no sepat. ne sepat cognoscãt se esse electos et gloriuntur: sed male viuentes dum bona percipiunt ad pccidũ suum pccipiunt: et boni dum mala patiuntur ad iusticie lucrũ eis cedunt. Grego. in moral. li. v. Cum aut' occulta sint dei iudicia. cur in hac vita nonnullis bonis male sit. et mal' bene. Nam cum bonis male est: et malis bñ. hoc fortasse deprehẽditur: et boni si qua deliquẽt. hic recipiunt vt ab eterna damnatione liberi liberentur. et mali bona q p hac vita faciunt hic recipiunt: vt ad sola in posteru tormenta petrabãtur. Unde in inferno ardenti diuiti dõ. Recordare: qz recepisti bona etc. At cum bonis hic bñ est: et mal' male. icertum sit valde: vtrũ boni idcirco bona recipiant. vt puocari ad aliquid melius crescãt. aut iusto latentiqz iudicio hic suoz opoz remuneratõs recipiãt: vt premiũs vite sequẽtis inaneleãt. et vtrũ malos idcirco aduersa fruiãt: vt ab eternis suppliciu corrigendo defendant: aut hic eozum pena incipiat. vt quãdoqz complenda eos ad vltima gebenne tormenta pducat. vnde sancti viri cum sibi prospere prospera mudi conspiciunt: timent. ne labor' suoz fruct? recipiãt. Idcirco etiã ea moleste tolerant: qz per hoc se ytaqz tardari interno desiderio non ignozãt. Nuis eni in hoc mudo honor q de respecto occupat. et magis pspitatis sublimitas q necessitatis aduersitas grauat. etc.

.CIII.

Qualiter vtriusqz scilicet bonis et malis tribuitur dona sua gratuita. Idem mel. de talẽ.

Quia etiã dñs ad negotiũ talenta duoz suoz partitur. post multũ vero tps rõuem positur? manifestabitur. bñ quidẽ operãtes pro oportato lucro remuneratur? seruos autẽ torquentes ab opere bono damnatur? Considerem? ergo quid accepim? et in eoz etogatõe vigilem?. Considerare nos cõuenit: ne nos qui ceteris plus aliquid in hoc mudo accepisse videmur: ab actozẽ mudi qñ? inde iudicemur. Cũ eni augentur dona: et õnes etiã crescunt donoz. tanto ergo humilior ars ad seruandũ pmpior esse quisqz debz et munere: quãto se obligatõem esse cõspicit in reddẽda ratõe. Idẽ in moral. li. vi. Itaqz nichil fit i terra sine causa. idcirco ei sepe et desidiolosus ingeniu accepit. vt de negligentia iustus puitatur: qz qd sine labore: esse qui potuit: scire cõtemnit. et idcirco qñqz tarditate itel ligentie studiosus pceditur: vt pro labore studiũ abunclantius remuneretur. Idẽ in li. xvii. Adira quoqz dispensatõẽ conditor et culpas respicit et viuendi tempõra impendit. vt spacia vite longioris: aut conuerso si aut ad adiutoriu muneris: aut si conuerso ad augmentũ damnatõnis. vnde recte de reprobo dõ. Bedit ei deus

loci penitentie: et ipse abutitur eo in superbia. Necesse est ergo: ut cum nos expectari spericim: ipsa prorogata pietatis sps qsi dñatōis augmenta timeam? Idem in li. xxviii. Sic etiā creator noster ac dispositō cuncta moderatur: ut q extolli poterat ex dono qd haber: hūili erit in virtute quā non habet. Sic cuncta moderatur: ut cum per impensam grām vnūquēqz subleuat: etiam per dispāre alteri alterū subdat: et meliorē quīqz dono alio cū qui sibi subicitur attendat. Et licet se peire ex alijs sentiat: eidem tñ que supat in alijs se postponat. Sic etiā cuncta moderantur: ut dū singula queqz sint oim: interposita quādā necessitudine fiat singuloz oia et vnūquēqz sic qd nō accepit in altero possideat: ut ipse alteri possidendū qd accepit hūiliter impēdat. hinc etes nam per petri dicit. vnūquēqz put accepit grām in al terutrum illam administrat: sicut boni dispēfatores multiformis grē det. Tunc nanqz hū multiformis grā dispēnsat: qm̄ acceptū donū et ei qui hoc nō habet credi tur. et ppter cum cui impēditur datum putatur. Idem in dgal. li. iiii. Magna ergo oipotentis dei dispēnsatio: et plerūqz ptingit: ut quibus maiora bona prestat: quez dam minora si tribuat: ut sp̄ corz animus habeat: vnde se ipse respēdat. Sicqz p bonū qd querit: et dñe nō va let illud seruet hūiliter qd habet.

Qualiter vtrorsqz illuminat sua veritate.

Augustin' in libro confessionum t. r.

Quis autem quero ab oibus: vtrius maluit de veritate qd de falsitate gaudere: tam non dubitant vtrius de veritate se male: qd nec se beatos esse velle. Beata quippe vita est gaudium de veritate: hoc gaudium omnes volunt. Multos siquidem expert' sū qui fallere volunt: qui vero falli nemine inueni. Amat itaqz veritate omnes: nec amarent nisi aliqua eius notitia in eoz mente esset. Cur ergo veritas odium parit et inimic' effici' qui veritatem dicit: quā tñ oīs bō diltigit: qd videtis amant hoies veritate quō lucētē: s; ode runt eam redarguentē. Nam qz falli nolūt: et fallere vo lunt. Amat eam cum se ipsam indicat: et oderūt eaz cū se ipsos demonstrat. in de retribuit eis: ut qui se manife stari nolunt ab illa: et eos ipsa manifestet. et qz nō ipsa sit manifesta. Ceter' sic amant hoies veritatem: ut hoc qd amārelim esse veritatem: et qz falli nolunt: nolūt cō uinci qz falli sunt. Itaqz ppter illam rem veritates ode runt: quā p veritate dilexerūt. Sic anim' human' ceo? et languidus: turpis et indecens: latere vult. se aut' vt la teat aliqd nō vult. contra illi redditur: ut et ipse verita tem nō lateat: et ipsum veritas lateat. tunc etiā sic dum miser mauult gaudere veris qd falsis. Beat' ergo erit si nulla interpellente molestia de ipsa p quā vera sunt omnia veritate sola gaudebit. Ecce nunc o veritas tūc presides vbiqz omnib' cōsulentib' re. Simulqz rīdes omnib' etiā diuersa p̄sulentib'. Et tu quid liqde rīdes sed nō liqde audiūt omnes. omnes vñ volunt p̄sultē sed non sp̄ qd volunt audiunt. Optim' aut' miser tuus est: qui nō magis intuetur hoc a te audire qd ipse volu erit: sed potius hoc velle qd a te audierit. Idem in li. de trini. Et intuitu veritatis etiam phantasiae per sen sum corpis haustas: et quodammodo memorie infusas et quibus etiam eas que nunqm̄ vise sunt fiero phan tasmate cogitātur: siue aliter qd sunt siue fortuitu sicuti sunt. oino alius regul' sup̄ mentem nram incommutabil' manentib': vt approbare apud nos ipsos: vel improba re p̄uincimur. cum recte aliquid approbam' vel impro bam'. nam et cum cartagineum quā vidi recolo: et alexā driam quā non vidi fūgo: eadēqz formas imagina rias quas dā quibusdā rōnabil' p̄fero. videret et clarz de super veritatis iudiciū. ac sui iuris incorruptissimis re gulis extat firmum. Et si corpaliū imaginum quasi

quodam núbulo subtegitur: non tñ inuoluitur atqz con funditur. Sed interest vtrū ego sub illa vel illa caligie tanq' a celo p̄spicio sedular. An sicut altissimis mōri bus accidere solet inter vtrūqz aere libero fruatur: sere nissimā aspiciā lucem de sup: et tenebras de p̄cipissimas subter. Idem in li. xii. Nam sentire quidem corpora ita per corporis sensus: et ea memorie fixa remiscia no bis est p̄mune cum peccatib'. sublimioris aut' ratōis est scdm̄ incorpales sempiternasqz ratōes iudicare de ist' corpali'. Que scz ratōes nisi sup̄ mentem humanaz essent: incommutabiles nō essent. atqz in his nisi nrm̄ ali quid subiungerem'. nequa qd scdm̄ illas de corpali' iu dicare possem'. Iudicam' ergo de his ex dimensionū fi gurariāqz ratōne: quā mens ipsa nouit incommutabil' manere. Idem in libro questionū. lxxviii. Deniqz sicut iam sup' dictū est: artifices naturā imitātes colde nu meros et p̄uencitā lineamentoz qd corpi p corp' impri munt. ab ipsa summa sapia in animo accipiunt: que nu meros ipsos et conuenientā in vniuerso mūdi corpore longe artificiosi' imp̄st: qd ex nichilo fabricauit.

Qualiter etiā omēs tangit iusticie forma

Idem de trinitate libro. x.

Amflectū est certe aliud vnūquēqz in seipso vi dere: qd sibi alius dicenti credat: nō tñ videat. Aliud in ipsa veritate qd al' sū inueneri vale at. hōiūqz alterum per tpa mutari: atqz eternitate cō sistere inmutabil'. Neqz enī multas mentes oculis cor poris videndo per similitudinem colligim' hūanc mētis noticiā generalem vel spālez: sed intrucum' inuolubilē veritatem: et qua perfecte quantū possum' diffinim'. nō qual' vnūquēqz hois mēs cretat: sed qis esse lem p̄ternis rōnib' debeat. Nam vnde sup̄ni amoris ardor inflammat in me. cum audio virum aliquē p̄o fide acria tormenta toleralle. Si forte michi p̄stiterit qd carnal' homo sit: et pecuie vel laudis cupiditate: vel alicui' rei transitorie cā p̄ulerit illa: statim amor ille quo in eū fe rebat offensus: et quodammodo repercutsus atqz ab hoie indigno ablatuz: in ea forma ex q̄ talem eum credens amaueram p̄manebit: nisi forte ad hoc eum amauero: vt talis sit. Et in illo nulla facta est mutatio. Sed men te mea mutata est ipsa existimatio: que aliter se mō bēt qd prius de illo. Idemqz amor meus ab intencōe p̄fue di ad intencōem p̄sulendi iubente etiā incommutabili de super iusticia est deflectus. Ipsa vero forma inconcussa stabilitqz veritatis et in qua fruatur hoiem bonum euz credens: et in qua cōsulo vt bon' sit: eadem luce incoctu p̄bilis sincerissimēqz ratōis et mentis mee cōspectuz et illam fantasie nubem quā de sup̄ cerno: cum eundem hoiem quem viderā cogito. ip̄turbabili eternitate p̄fū dit. Itaqz et illam rātionā mentis intuitu cernim': et de istis scdm̄ illam cogitam'. Ita vero aut p̄ntia sensu cor poris tangim': aut imagines fixas in memoria recorda mur: aut ex eaz similitudine talia fingim': qualia nos ip̄si si vellemus ac possemus etiam ope moliremur. Aliter figurantes anio corpōz imagines: aut per corpus cor pora videntes. Aliter autem ratōes artemqz ineffabi liter pulcrā talium figuraz sup̄ mentis aciem intelligē tia simplici capientes. Idem in libro. x. Deniqz ania humana etiam cum a iusticia auertitur: illi' quodāmo do luce tangitur. hinc est qd etiā imp̄i eternitatem cogi tant: multaqz in morib' hoim recte reperbendunt et re cte laudant. Quib' autem ea regul' iudicat: nisi in qib' vident quō quīqz viuere debeat: etiaz si nec ipsi eo mo do viuant. et vbi eas vident: vbi inq' scrip̄te sunt: nisi i libro lucis illi' qd veritas dē vñ lex oīs iusta describitur et in cor hois qui operat' iusticiā non mīgnō: sed tanq' imprimendo transfertur. sicut imago ex anulo et in cerā

transit: et anulum non relinquit. Qui autem non opatur: et non quid operandi sit intuet: ipse est qui ab illa luce auer titur a qua non tangit. sicut videlicet plenitudo dicitur est in ca pitulo de notione legis huiusmodi mentibus impressa

CXVII.

Qualiter in peccati bonos affligit et malos prosperari permittit. Grego in moralibus li. xiiij. Lectis autem suis ad se presentibus: deus iter huius mundi asperum facit: ne dum quisque vite peccati requirit: quasi vite amenitate pacatur: magis cum diu pergere: quasi cito peruenire delectet. ne dum oblectet in via. oblitiscat quod desiderabat in patria. Item in li. xxi. Nunc quidem flagellatur iustus: et verberet discipline corrigitur: quod ad eterne hereditatis premissum preparat. In suis autem voluptatibus: quanto eterna denegatur. In iustis ad vitam mortem currentibus: suis voluptatibus effrenatis vitur: quod et vituli quod macerandi sunt in liberis pastibus relinquuntur. Atque iustus a transitorie delectationis loci ditate restringitur: quod et vituli ad laboris usum iure de puratus sub iugo retinetur. negantur electis in hac vita bona terrena: quod et agris quibus viuendi spes est nequaquam medico cuncta que appetunt cedunt. Santur autem re probis bona que in hac vita appetunt: quod et agris despera tis omne quod desiderant non negat. Perpendat ergo iusti quod iniquis permittit: et neque eorum felicitati que perurit uideantur: quasi et ipsi per iter asperum ad salutem patriam currunt: et illi quasi per amena pre ad foueam tendunt.

Idem in psalmo. li. ii. Admonendi sunt ergo: qui in hoc quod temporaliter appetunt prosperantur. ne cum cuncta ad vota suppetunt. dantem quere negligant. si in his que dant aut muni figant: ne peregrinationem pro patria diligant: ne subsidia itineris in obstacula peruenientis peruertant. quisque enim prosperitate qua vixit apud iudicium cordis melioris vite amorem non respicit. fauorem vite transien tis in perpetue mortis occasione vertit. Solenter autem confidenter. que peccatis vite prosperitas aliquid idcirco datur ut ad meliorem vitam puocet. Aliqui vero ut in eternum plenitudo damnet. De primo dicit. Sedis eius regiones gen tium: labores populorum possideat. Et secundo i iher no dicitur cruciatus dicit. Recepisti bona in vita tua. Idcir co enim hec bona recepit et malus. ut illic plenitudo mala re ciperet: qui hic nec per bona fuerat conuersus. At contra ad monendi sunt. qui ea quidem que mundi sunt concupi sicut. sed transitorie laboris fatigant: ut solite per pedant. creator. dispositioque actus. quanta super eos gratia vi gilat. quos in sua desideria non relinquit. Ergo appete que medie desperat: concedit ut cuncta que concupiscit accipi ar. Nam que sanari posse credit. a multis que appetit probi betur: et pueris numeros subtrahunt: quibus rota simul pa trimonia hereditum seruam. Consideret quoque que plerum que etiam iustos cum temporalis potentia sustollit velut in laque um culpa comprehendit. Aug. in li. de verbis domi. Ideo vero deus felicitatibus terrenis amaritudines mi scet. ut alia queratur felicitas. cui dulcedo non fallat. et se ipsis amaritudinibus conatur mundus auertere ab eo quod intendis in antiora: et retro pertere. Munde is munde: quid strepis: quid auertere conaris. tenere vis periens. quod faceres si maneres. Que non deciperes dul cis. si amarus alimenta metiris.

CXVIII.

Cur bonos malorum persecutoribus expo nit. Idem de ciuitate dei libro. xviij. Omnes autem inimici ecclesie quolibet errore ce centur vel malicia depuent. si accipiunt preces copaliter affligendi exercent eius patientiam. Si tantummodo male sentiendo aduersant. exercent eius sapientiam. Et autem etiam inimici diligantur exercent eius boni uolentiam. Grego. in moral. li. xx. Itaque iuxta diuina

scripturam. militia vel temptatio est vita hominis super terram. Mens ergo sanctorum in hoc temptationis prelio et inuenta patientie clipeo: et gladio amoris accincta ad perferenda mala sumit fortitudinem. et ad respicienda bona exerit benignitatem. Quis et odior tela potest et cipiat: et amoris iacula valenter reddat. Cum armature summam breuiter paulus insinuat dicens. Caritas pa tiens est: benigna est. Idem in li. xxi. Porro festi na solatio bonorum est consideratio finis malorum. dum enim ex illorum interim malis conspiciunt quod euadunt: leue ex stimulat quod aduersum in hac vita patitur. Idem in li. xxvi. Et his autem se regibus in libro iob dicitur: quod sicut si mitates spicaz pterentur. Quid enim sunt diuites pni bus mundi nisi quedam ariste humani generis: que dum se inuicem supbunt. licet bonorum vitam vnanimiter assu gant: aduersum se quidem duntaxat sunt: sed tamen concordi ter gna deorum preuenit. Nunc ariste ad alta pstant. gna latent: et reproborum potentia eminet. et electorum gna non apparet. Illi se bonorum fastibus ostendunt. Illi in boni leate se depunt. Sed triture tempus aduenit: quod et ari staz rigiditatem frangat: et solida gna pterat: sed cotu candorem apparere faciet.

CXIX.

De malis iustorum probationem facit. Idem libro primo

Quem beatus Job virtutum omnium mandata pfi ceret: vni ei deear: ut etiam a dyabolo flagella tus agere gratias deo sceret. Idem appete interro gat: si quis veraciter amat. Idem li. xxii. Noue rat enim beatus Job nisi in rebus habitus: sed nescieba mus si patiens maneret ablatis. Vata est ergo et eum hosti callido tempradi licentia: que dum eius bona multis cognita inuicem appetit: etiam bonum patie quod latebat ostendit. Et quem se angustare psequendo crecidit fla gellis: auctum etiam in exemplis dilatant. Idem in li. xx. Et quos beatus iob recte dicit: Frater sui draco num: et loci structionum. hoc enim ipsi vocibus spalter con fruit: que ad culmen magne fortitudinis boni inter malos fuit. nullus appete perfectus est: que inter primorum mala pa tiens non est. Qui enim committere aliena mala non tolerat: ipse sibi per impatienciam testis est: que a boni plenitudi ne longe distat. Ab illo appete renuit esse: quem Layn ma licia non exeret. sic in tritura arce gna sub paleis pmi tur: sic flores inter spinas pdeunt: et rosa que redolet: cre scit cum spina que pungit. duos nanque filios habuit pmo homo: sed vnus electus: alter reprobus fuit. Tres quoque si lios archa pmitit: sed duobus in humilitate pstantibus vnus ad patris irrisionem ruit. Duos Abrahā filios habuit: sed vnus innocens: alius vero fratris persecu tor fuit. Duos quoque ysaac filios habuit: vnus in humi litate seruatus: alter vero et pulchre nasceretur reproba rus est. Duodecim filios iacob genuit: sed ex his vnus per innocentiam vendit: fuit: ceteri vero per malitiam ve ditores fratris fuerunt. Duodecim quoque apoli in sancta ecclesia sunt electi: sed ne improbatu manerent: vnus eis admixtus est: que eos psequens pbaret. hi ergo veraciter bo ni sunt qui in bonitate persistere etiam inter malos pnt. hinc etiam sponsi voce sancte ecclesie dicit: Sicut lilium in ter spinas: sic amica mea inter filias. hinc ad Ezechiel lem dicit: Filius hominis incredulus et subuerforzes sunt tecum: et cum scorpionibus habitas. Hinc Petrus vitas beati Job glorificabat dicens: Et iustus Loth opprobrium a nephandorum iniuria querlatoe enpuit. Aspectu enim et auditu iustus erat: habitas apud eos que de die in die anti mam iusti iniquis operibus cruciabat. Hinc apulus disci puloz vitam glificat. et glificatio pfirmit. dicens. In medio nationis pue et peruerse inter quos lucetis sicut luminaria in mundo verbu vite pmentes. hinc per iobā nem: angelus p gami ecclesie attestatur. dicens. Et io vbi habitas: vbi sedes est sathane: et reues notum inuunt.

non negasti fidem meam. Beatus ergo iob vt ostendat eius fortitudinis fuerat: insinuat cu quib? vicit. videns. frater sui draconis & loci strucionis: qz min? esset q ipse bona ageret: nisi ad bonitatis sue cumulum ab aliis mala toleraret.

De eodem bonorum purgationis effect. Idem in eodem.

Sic naqz iusto peccator cum malicia iungitur: sicut in fornace auro palea cum igne sociatur: vt quo ardet palea aurum purget. Idem in li bro. xxv. Reprobos ergo neqcia triture morte vira ele ctos qsi gna a paleis sepans punit & purgat. Adali na qz bonos magis ab hui? mudi desiderijs expedit dñi affligunt: qdum multa eis hic violata ingerunt: festi nare illos ad supna ppellunt. Qd bñ in istiusmo poplo moyses vocante pbarone rege seicente signu est. Tunc naqz moyses ad vocanduz missus est: cum iam pbarao duris operib? ad opprimendū fuerat exeat: vt ista ita rum mentes eg spito defozmūter inberentes: alius dum vocaret: qsi traheret. al? qsi impelleret dñi seuiret. Et plebs in seruitio turpiter fixa: vel puocata bonis: l' ma lis impulsu moueretur: ppter multitudinē inqz calūnia totum clamabit & ciulabunt ppter vim brachij tezāno rum. Quāto vita mox a re? distat substātia: tāto gra uis calūniator est: q male viuendo vim nris infert mo ribus q qui violenter opprimendo dāna ingerit reb?. Et qz in hoc mudo abūdat maloz vita q cruciat. recte di. Ppter multitudinē calūniator clamabunt: qz ve ro ea q verbis suadere non valent: extorqueere nōnūqz enā effrenatis virib? student. Aperre subiungit. & ciu labunt ppter vim brachij tezānoz. Sic itaqz electoz desideria dum pmissū adueritate pficiunt: sicut ignis flatu pmitur vt crescat: & vñ quasi extinguit cernit. inde roboratur. Indeqz ostēditur: qnta ad deum cupiditate flagimus. si nō solum ad eum per tranquilla & mollia: sed etiā per aspera & dura trāsūm? Hinc naqz ppheta ait. Qui pficit pedes meos tanq? ceruoz. Cernis enī euz montiū iuga pscendit: queqz se aspa. qzqz obuiantur scru tū? alligata. dato saltu trāsgredit. & abiqz vno fluo cur sus obstaculo in supiora eleuatur. vbi est inq? de? q se cit me. Qui dedit carmia in nocte. Carmen in nocte est leticia in tribulatione. Quia tñ pñsuris tplicitatis affli guntur. spe tñ iā de eternitate gaudent. Carmen in no cte pau? pdicabat dicens. Spe gaudentes. in tribula tione patientes. Carmia in nocte vō sumpsit q dicebat Tu michi es refugiu a triblatōe q circūdedit me: extul tatio mea redime me a circūdantib? me. Infirmit? autē dñs ideo nequaq? se in ptriblatōe corroborat: qz in trā quillitate non temperat.

De eodem. Idem in eodem.

Cur bonos de tribulatione clamantes pleritz qz non exaudit. Idem in eodem.

Sicut itaqz dñs & suos pmitit tpa? oppmi. & violentoz malicia nequiter auget. vt dñi ho rum vit a in purgatione teritur: illoz nequicia consummet. Sicut ergo sepe dñs suoz vitā p inimicōz puerione eripit: ita sepe suoz voces ppter damnatōez persequentiū non exaudit. vt scy inde reatum suum cu mulent: vñ pualuisse se neqter gaudent. Dicatur ergo tbi: clamabit & nō exaudit ppter supbia maloz. ac si dicerz. reatus opprimentiū audiri voces pbibet oppres soz. nec eripiuntur visibz iusti qz saluari inuisibz nec merentur iusti. Quisquis itaqz bonoz vitam pscit tur: tunc peiore vitione damnatur. cum nulla ei aduer sitate resistit. & tunc fortioris ire picul subiacer: cū p spere peragat: qd neqter cōcupiscit. Quia videlicz vni dicta superni iudicii ad futura cum supplicia seruādo deseruit: cui bñ in malo obuiare contempsit. nemo ergo qui tardius auditur: credat q a supna cura negligitur

sepe etenim nostra desideria. qz celeriter non sūt. exau duntur. & qd impleri cōcite petim? : ex ipsa mel? tardi rate pperatur. Sicut & semina melius gelu pñsa solidā tur: & quo ad sufficere tard? exsunt: eo ad frugem mul tipliora p̄surgunt. Desideria itaqz nra dilatione exten duntur. vt pficiant. pficiūt. vt ad hoc qd pceptura sunt conualecant. Exercitatur in certamine: vt maiorib? ci mulentur pñtis in retributōe. als tribulatōe. labor p trahitur pugne: vt crescat corona victorie. Etā euz di xeris. non p̄siderat: iudicare corā eo: & expecta eū. sicut in iob. xxx. caplo scribitur. ac si diceret: Cum idcirco de us considerare nō creditur qz tarde miseretur: intima cogitātōis egredere. atqz illic coram eius oculis cau se tue iudiciū suscipe & q ipse viuendo p̄ulisti. vel q mi sericorditer pcepisti discernere: & tunc ad spei fiduciaz re di: dum bona tante benignitatis erubescis. quatin? in ter aduersa fidenter expectes quez & post delicta p̄p̄o cum recol. Sperāda enī fuerāt superna adiutoria. eti am si nulla bñicia p̄cessissent. Sciendūqz: qz de? boiez quem benigne condidit: inique non spnit. Pensandum est ergo quāto est periculi transacta munera cernere: ce futura desperare. quāto est periculi: si in hac pella tri bulationis desperatōis naufragio frangimur: qui ad portum spei velut immensis fumb? p̄teritis donis liga mur. dicatur itaqz iudicare corā eo: & expecta eū. Nam qui semetipsum corā deo nō iudicat euz dñs affligitur non expectat. Cur enī bona p̄cessisse dissimulata: diu toria sublequi posse desperat. Et cū p̄teritoz obliuiscit & subsequentiū largitate fraudatur.

De eodem. Bernhardus claruallensis.

Itaqz multi dicunt. Ecce nunq? ab orōne cessa mus. & tñ vix aut nunq? fructū illi? experimur. Sicut tbi accedim? ita vacui redimim?. At ve ro: nolite inquit iudicare scdm faciem: sed iustum iudi cum iudicate. Iudiciū fidei sequere & non experimeu tum tuum: qz fides quidem est verat: sed tñ experime tum fallat. Quid est aut veritas fidei: nisi qd p̄mittit filius dei. Quicqd ait orantes petitis. credite: qz acci petitis: & fiet vobis. Nemo itaqz veltz parupendat ora tionē suam. Dico enī vobis: q ipse quem oramus non parupendit eam. p̄uisq? egressa sit ab ore nro. scribi iu bet eam in libro suo. Et vñ e duob? indubitater sp̄at possum? qm aut dabit qd petimus. aut qd nobis nouit esse vtilē. Aug? sup ps. Et quid ait dñe repell oio nem meā. ad hoc oratio sanctorz tanti bñficiū dilectōne & tribulationū adueritate qsi repellitur. vt tanq? ignis flatu repulsus ardent? inflametur. Dico. in probe mo sup bacuct. Ceterz quō si egrotus & estuans se hab? aquā frigidā postulet: et dicat ad medicū. vim pa tior. crucior. exanimor: vsqz quo medicē clamabo & non exaudies. Et respōdet ei sapientissim? & clementissim? medicus. Scio quo tpe debeā quod postulas dare. nō miserebor modo: qz misericōdia ista crudelitas ē. & volūtas tua cōtra te perit. Ita & dñs nō sciens clementie sue pō dera atqz mensuras. interdum non exaudit clamantes: vt cōprobet & magis ad rogandū puocet. & quasi igne extoctrum iustoz & purioze faciat. Quod intelligens ap̄lus scdm id qd misericōdiam p̄secut? est a dño ait. Sed non desicam? & bñdicim? deum in omni tpe. Et scit qz qui perseuerauerit vsqz in finem: bñc saluus erit. & glo riatur in labore & dolore. et cū Diere. dixit. Tribulari onem & dolorem inuocabo. vt quō alt? inuocat deū. sic sanctus vir & bellator inuict? ad exercendū se. & p̄ban dum tribulatōem & miserā venie desiderat. Raba nus super iudith. Posuistis inquit vos tempus misera tionis dñi. Solus utiqz deus p̄c oibus nouit tempus & modum miseratōis sue. Et ideo nō licet cuiqz peru lanter pro aliqua re deum postulare. Sed magis ad

quibus se3 quantomagis tribulombus exercetur
 tanto puriores ac meliores opante gra dei redduntur.
 In futuro etiã scto p reproboz ppatõnem ostendit in cle
 cris copiosam 7 gliosas miscelias suã. videlz qñtũ fecit
 eis quos liberauit 7 glificauit. cõ penã que pter omni
 bus debebat hẽbunt illi quos deseruit. **Johãnes cri
 stofte. sup matthei. li. i. Bemqz medulla hui? mudi sũr
 hoies sancti. sicut eni in arborẽ qñdiu medulla sana fu
 erit sp floret. cõ aut percomesta fuerit paulatim marce
 scendo stecatur. sic 7 qñdiu sunt fideles: stat ille mĩdus
 7 cõ sancti de mundo isto defecerint: casus? est mundus
 sicut etiã egredientib? isrliticiis de egypto: cetermina
 ta est egyptus.**

**Q. deus quosdã in ipsa malicia latentes
 sibi notos euocat. Grego. vbi supra.**

Niquid ait in grellus es thelauros nũis. aut
 thelauros gndinis aspersisti: que pparauit in tẽ
 pus hostis: in die pugne 7 belli. In frigore nũ
 nis vel in duricia gndinis qd apri? pot? qñ vita puoz: 7
 capi que tozpoze frigelat: 7 p malicie duriciã percutit.
 Quoz nĩ vitã dñs tolerat: qñi illos ad iustoz pbatio
 nem seruauit: sed qñ sanctos suos etiã de talib? elegit. et
 qñ multos electos adhuc intra puoz vitã repositos ba
 beat nouit. apte igit i nũe vel i gndine thelauros hĩc
 se perhibet. Quos ad diem belli pugneqz ppatos diu
 intra sue pñcientie suũ regit: sed cõ repente eos educe
 rit: resistentia aduersarioz pectora cozp verbis 7 redar
 gurõmb? qñi abusdã grandimb? pcutit. Nix quippe ul
 grandio fuerat faulus p frigidã insensibilitatẽ: sed nix
 7 grandio 7 aduersarioz pectora factus est: vel candore
 iusticie: vel dũsticiã eloquiã correctõẽ. **Qñem hũc the
 lauz in nũe 7 grandine habuit: qñi inter puoz vitãz il
 lum positũ tam nũc electũ suuz dñs latenter tenet. 7
 ad qñta aduersarioz pectora ferendã hĩc in manu sua
 grandine suspit p quã tot sibi resistentia corda pstra
 ur. Nemo itaqz de suis opib? extollat: nemo desperet
 eos quos adhuc frigidos videt: qz thelauros dei in nũ
 e 7 grandine nõ videt. **Stofa sup eplam. ii. ad thio.
 ti. capto. Sicut eni ait apls: Nouit dñs qñ sunt eius: ce
 quo videlz iũero sunt quidã qui adhuc nequiter viuũt
 aut etiã in heresib?: vel in gentiliũ supstitõmb? iacent.
 In illa siquidẽ ineffabili pñcientia dei multi qui foris
 vident intrus sunt: 7 multi qui intrus vident foris sunt.
 Et illis ergo omnib? qui in oculo intrus sunt nemo in
 eternã damnatõem est iũr? qz nouit dñs qui sunt ei?
 nouit eni fruticũ et paleam: nouit qui permanet ad cozp
 nam: 7 qui ad flama. **Aug. 7. fastũ. li. ii. Ceterũ aut
 me virtutis capaces: sed steriles plerũqz vicia qdam p
 mittunt: quib? boicipsum osidum: cui virtuti sunt pot?
 accomodate. si fuerint diuini pceptis exculẽ. sic enĩz
 7 agricole cum aliquã terrã ingentes herbas licet iuri
 les pgnere viderint. frumentis aptam cam pñcunt
 ant: 7 motem quem oleastris siluestre pfererint: oleis
 vtilẽ fore cultura accedente non dubitant. hinc zelus
 ille quo moyses inurã fratris sui nõ obseruato ordĩne
 pñtis in egyptiũ vidicauit: adhuc quidem sicul? erat
 sed magne ferocitatis indicũ preferabar. sic 7 illa pau
 li seucia cum scõm emulatõem paternãz traditionum
 persequatur eccliam putans obsequiũ prestare se deo:
 siluestre quidem erat vicium: sed magne fertilitatis in
 dicũz. Sicut 7 illud petri cum euaginato gladio volẽs
 defendere õm̃m persecutoris abscidit: qd dñs sa
 tie minaciter obiit: itaqz nõ incoẽgrue post illud sa
 cram petri fact? est pastor ecclie: sicut moyses post il
 lud pñcepit sinagoge. Nam vterqz non immanitate de
 restabit: sed aniositate emendabili iusticie regulam ex
 cessit: vterqz odio improbitatis aliene: sed ille frater no
 vlt õnicio licet carnali tñ amore peccauit. Ergo resecari******

dum erat vicium: aut eradicandũ. Sed tñ tam magnũ
 coz: sicut terra frugib?: ita serendis virtutibus excolen
 dum vel extollendũ. **Idem Grego. vbi s. li. iii. Depe
 nanqz si foris studio 7 victoz incertitia nos stringũt:
 ipsa etiã vicia ad vsum virtutis immutãt: nã non nul
 los ira possidet: sed hanc dum ratio subiacet. in sancti
 zeli miscelã puerit: nonnullos supbia erigit: sed dum
 diuini formidant animũ inclinãt. hanc ad defensionem
 iusticie in vocẽ libere autoritatis immutãt. **CCXVII****

**Q. nulli saluentur nisi quos per gratiam
 suam vocat. Idem in libro de fide ad petru**

Humilissime ergo tene 7 nullaten? dubites: nemĩ
 nem hic posse penitentia agere: vel diuini mã
 datio obedire: nisi quem deus gra sua puenere
 rit. nec perire posse aliquem illorum: quos deus ad re
 gnum pdestinauit. **Idem de ciuitate dei. libro. xiiii.**
 Anima siquidem peccãdo deserta nõ est: vt deseret: s?
 vt desereret deseruit. ad malũ qñpe ipsi prior est volũ
 tas eius. ad bonum autem eius prior est voluntas crea
 toris eius. siue vt eã faceret qñ nulla erat. siue reficeret
 qñ lapsa perierat. **Idem 7 pelagianos. Querim? itaqz
 meritũ nĩm hui? miscelã: nec inuenim?: qz nullũ est. ne
 gra euacuet. si non gñis datur: sed meritis reddat. Qd
 eni est meritũ hois ante grãm quo eã pceptat. Cũ deus
 bonũ meritũ nĩm nõ faciat in nobis nisi gra. 7 cõ deus
 coronat merita nĩa: ml aliud coronat qñ sua munera.
 Non itaqz frustra cantat. et miscelã eius pueniet me.
 7 miscelã eius subsequet me. **Idem in li. de libero ar
 bitrio. Ideo qui cepit. ait apls. in nobis opus bonuz p
 ficiet. vt eni velim? sine nobis opatur. Cũ aut volum?
 7 sic volum? vt pficiam? nobiscũ cooperatur. agit enim
 oipotens in cordibus hoim etiã motũ voluntatis eoz.
 vt per eos agat qd p eos agere ipse voluerit: qui aliqd
 inuisse velle non nouit. **Idem in libro de spũ 7 litera.**
**Bemqz vbi abundauit delictũ: supabũdat 7 gra si pec
 cantis merito: sed supuenientis auxilio. Niquid ergo
 liberũ arbitriũ euacuamus per grãm. abist: sed magis
 statum? Sicut eni lex p fidem. sic liberũ arbitriũ p gra
 tiam nõ euacuat sed statuit. vicio siquidẽ lex dei deleta
 est de cordib? hoim. quo sanato cum ibi lex scribit. na
 turã ea q legi sunt sunt. nõ q per naturã negata sit
 gra: sed per grãm reparata natura. **Idem in libro de
 bono viduitatis. Gratia ergo dei quã libez arbitrium
 adiuuar. nõ in grã superbia negam?: sed grã pot? pi
 etate pñcamus. Nostz est eni velle: sed voluntas ipa
 7 admonef vt surgat: 7 sanaf. vt valeat. dilatat vt ac
 cipiat. 7 implet vt habeat. **Idem in libro de correc. 7
 gra. Bemqz cũ ipsa vita eterna qm certũ est hois ope
 ribus debitam reddi. ab aplo gra dei dõ. Cum gra nõ
 operibus reddat sed gñis datur. siue vlla dubitatõẽ cõ
 futendũ est. ideo grãm vitam eternã vocari: qz bis me
 ritis redditur q gra pñlit hoĩ. **Bernbard? clareual
 lensis. Sed nec talia sunt homĩ merita. vt ppter illa ce
 iure debeatur vita eterna. ita qz deus aliqua quãsi iu
 riam faceret: nisi eam donaret. Nam vt racam. q oĩa
 merita sunt dei dona. 7 sic homo deo magis debitor e
 ppter ipsa: q deus hoĩ. Quid sunt ad tantã gloriã om
 nia merita. nam etiã si vnus omnes sustinet non sunt
 condigne passiones hui? temporis ad futuram gloriã
 7. Item he sunt ergo bñdictões dulcedinis in quib?
 electos deus puenit: scz miscelã pñcientis. gra adiu
 uans. gloria pñmans. **CCXVIII**************

**Quod eadem gratia paulatim imaginẽ su
 am in peccatore reformar. Augustinus de
 trinitate libro. xiiii.**

Quoniam ergo bene recordat amia peccatrix dei sui
 videlicet vite sue que fuerat obliuioni: spũ ei?
 accepto sentit oĩno quomam hoc pñcit intimo

Dicitur enim in eodem **I**dem in eodem
 ost lucem ergo estus sequitur: qz p' illuiano
 nem diuini muneris temptationis certame au
 gerur. Recte ergo diuidi estus dicitur: qz nimirum
 non singulis omnibus: sed quibusdam vicinis et iuxta positus
 vicinis fangantur. Quo igitur occulte aduersari facile
 capiat: vicinas p'p'ionibus deceptos parat: qz etiam le
 nite voluptas iuxta est: lenis moribus p'ponit luxuria: et qz
 tristica in iram facile labit: tristibus poculum discordie
 potat: qz timidi supplicia formidat: paucit' terrores
 intreat. Et qz elatos extolli laudib' p'p'icit: eos ad queqz
 voluerit blandis fauorib' trahit. Quia ergo in temp
 tationis ardore callide singulis insidias: vicinis mori
 bus laqueos abscondit. recte dicitur diuidi estus sup terra
 Bemus quis est inq' plume p: vel qz genuit stillas ro
 ris. Quia est qd' pus quidem deus se plume p'iem nisi
 nuar. Postmodu de vtero suo egredi glacie narrat: qz
 gelu gignere d' celo p'nicat: nisi qd' miro mo nri pecc
 ris terra ad suscipienda verbi semina et prius p' occulte
 g're pluuia infundit: et postmodu ne in p'ceptis virtuti
 bus immoderat' p'luat. disciplina intime dispensat' d'is
 p'cent: ut qua p'cepte g're pluuia irrigat: etias disciplie
 rigor abstringat. Ne si aut anq' debet aut plusq' necesse
 est cōceptas virtutes p'ferat fruges in herbam vertat.
 Pleriqz eni ab inchoatib' boni d' p' q' opozit' offidi
 tur. a g'no p'fectois inanis. Et pleriqz virtutes d' p' p'
 q' necesse est eruberat. et alant. In s'uitudine inq' lapi
 dis aque duratur. Et sup'ficies abyssi p'ringit. mētes
 eni que p' p'p'era aduersitatib' munit. Abyssi namqz sue su
 perficiem paulus cōstringerat: qui tot pericul' aduersit'
 rans insidans sub p'rexu cuiusdā de semetipso loq'ns
 audisse se archana verba que nō licet hoī loqui dicebat.
Idem in li. xxiij. Dec oia inq' opatur de' trib' vici
 bus p' singulos. si vigilant' intendant' hae tres vices
 meroris et lenicie in vniuersisqz elect' aīo bis alterna
 ti modis inueniunt. s. cōuersioe. temptatōe morte.
 Tres nāqz sunt modi cōuersioe. inchoatio. medietas. p'
 factio. In inchoatōe inueniunt blandimenta dulcedinis
 In medio tpe certamina temptatōis. Ad extremum
 vero perfectōnem plenitudis. Nam et ex egypto filius
 iust' exiuitibus e vicino bella subtrahūtur: qz derelin
 quentib' scdm quedā pus tranquillitas offidit. Ne in
 ipsa tenentur d'ne inchoatōis turbati et ad huc ferri
 si redeat quo euasēt. Post cognitā vero dulcedinem
 tanto iam tolerabili' temptatōis certamina sustinent
 q'nto in deo altius cognouerūt qd' amant. **CXXII.**
Qualiter quoddā in isto iudicio cadere per
 mittit. **I**dem in libro xxx.
De cui' vtero egressa est glacies et gelu de celo
 quis genuit. Quasi de vtero dei glacies egre
 ditur. cum hi q' iam int' incaluerat. ex virtuti
 dono frigescent. Sumqz iste signis. ille scia. ille p'pbe
 tia. ille magnis opibus pollet. atqz p' bec dona placere
 hominib' appetit. Omne qd' p'nt' int'ius cellerat. exte
 riorum laudem diligens in torporem vertit. Quasi er
 go glacies de vtero egreditur. dum post donoz' benefi
 cia a viscerib' pietatis superne separatur. hanc glacie
 nūc in vtero d'ns portat. qz intra sinū ecclie tolerat. sed
 tunc aperte elicit cum tales a secretis celestib' p' exte
 rni et publici iudicij repellit. **I**dem in li. xxx. Be hoc
 etias in eodem libro videly Job alibi d'. Nunqd' eleua
 bis in nebula vocem tuam et impetus aquaz operiet te
 Cum eni deus cecis nris mentib' subtilia de semetipso
 insinuat. in nebula vocem leuat. Cum vero temptati
 one vicioz' ipse de deo nō intellect' opprimat. q'si aqua

rum impetu in voce sua deus operitur. Tot ei sup illo
 aq's emittit' quoz post inspiratōz' ei' g're cogitantes il
 licitas in corde verlam? **A**ug' de ci. dei li. xxiij. Illuz
 etiā p'zūm hoīem manifesto peccato d' gabol' nō cep' illz
 nisi iam ille sibi placere incepisset. hinc eni et delectant
 qd' dicit' est mulieri. eritis sicut vit. Illud itaqz malum
 p'cessit i' abditio. vt sequeret qd' perpetrari est in apro
Aug' eni est qd' scriptū est. Ante ruinam exaltatur cor
 Et audeo dicere sup'bis vtile esse in aliqd' manifestum
 peccatū incidere. vnde sibi displiceant: qui tam sibi pla
 cendo ceciderant. Salubri' eni pet' sibi displicuit q'si
 fuerit. q' sibi placuit q'si p'presumpsit. **U**nde p' dicit. Im
 ple facies cor. ignomina: et querent nomen tuum d'ne.
Actor. Be hoc aut' plent' dicit' est s' in caplo videly
 vbi ostensum est q'nter hoīb' p' merit' obducit vīsa. Fre
 quenter eni. vt ait Grego. homo acceptis virtutib' in
 p'presumptōnem erigitur: sed mira dei dispositione res
 queliber ante eius oculos in quā corruat ordinatur. In
 ea sponte inhians corruat: sed fuis viti' nō refurgit.
 vt cum se nichil ex se esse cōsiderat: tōc adiutorij requi
 rat. Quem sup'na miseratio q'si a fouea euehit: qz hinc
 infirmitate cogita ad veniam reducit. **A**ug' de tri
 mirate li. xii. Honor siqdem hoīb' verus est inago et si
 multudo det: que non custodit nisi ad ipsum a quo imp'
 mitur. tantomagisqz inberetur deo: q'nto min' diligit
 p'p'riū. cupiditate vero experiende p'tans sue quodam
 mru suo ad seipsum tanq' ad mediū p'ruit. Itaqz cum
 vult esse sicut ille sub nullo: etiā ab ista sui medietate pe
 nalt' ad ima p'pellitur. i. ad ea quib' peccata letant atqz
 ita homo in honore posit' nō intellet: cōparat' est u
 mentis insipientibus et siml' factus est illis. Quō ergo
 tam longe trāsiret a summis ad infima: nisi per mediū
 fut. Cum eni neglecta charitate sapie: que sp' eodē mō
 manet: cōcupiscitur scia et inuisibilū spaliūqz expiē
 to: inilat non edificat. ita p'grauat' anim' q'si pondere
 suo a beatitudine expellitur: et p' illud sue medietatis ex
 perimentū et pena sua discat quid intersit inter bonum
 desertū et malū commissum. **CXXIII.**
Qualiter reuertentes p' penitentia susci
 pit. **A**ugul. in li. confes. iij.
Redite ergo p'uaricatores ad cor: et inberete illi
 qui fecit nos. **L**amat eni vt redeatis: et ibi est
 locus quietis i'p'urbabil'. state cum eo: et stabi
 tis. q'elēte cum eo: et q'eti eritis. Quo itis in aspa. quo
 itis: ab illo est bonū quod amatis: et quantū ad illuz est
 bonū est et suaue: sed amax erit iuste: qz deserto illo qd'
 quid ex illo est amatur iniuste. Non est requies vbi eaz
 queritis. Beata vram queritis in regione vmbre mor
 tis. Descendit hinc vita nostra: tulitqz mortem nostrā:
 et occidit. de vite sue abundantia clamans vt redeamus
 hinc ad eum in illud secretum: vnde p'cessit ad nos p'mū
 in virginalem vterum. **I**dem in libro. v. In te d'ne de'
 iniusti offendērūt: vt vexarentur iuste. subtrahentes se
 scnitati tue: offendentes in rectitudinē tuam: et cadēt
 in asperitatem tuam. nesciunt videly q' sis vbiqz: quoz
 nullus circūscribit loc'. Et solus es p'ns etiā bis q' lon
 ge sunt a te. **C**onuertatur ergo et te querat: qz nō sicut
 ipsi creatorē suum deseruerūt. ita tu deseris creaturam
 tuam. **I**psi ergo cōuertantur et querant te: ecce ibi es i
 corde ipsoz' tibi cōfidentū et p'cientū se in te: et ploz'
 ritum in sinu tuo post vias suas difficiles: et tu facilis
 terges lacrimas eoz'. magisqz plozant: et in fletib' gau
 dent: qz tu d'ne nō aliq's homo caro et sanguis: sed tu q'
 fecisti reficis eos et cōsolaris. **B**onit' ariopagitā.
 in epla ad demophiluz. Gere optum' et supoptum' i'be
 sus qui ad esse adducit omia: et oia semp' sibi fieri vult
 appropināria: et eoz' que sunt eius scdm oportunitatē
 singuloz' comunicāria: qui et redēnt' se amabile' ex

[Marginal notes in a smaller hand, partially illegible]

bibet et prendit ac desiderat: non indignando amantes in vanum accusantes sustinet: et illos ipse defendit: magis curare permittit. Sic accedentibus occurrit et obuiat. totusq; toros amplectens salutat: nec de horibus ac curat. Quam potius aduenientes diligit: ac diem festum agit et puocat amicos videlicet oprimos: ut sit oim letantium habitudo. Itaq; in humeros tollit: quos vitæ ab errore puertit: et oprimos angulos in leticia suscipit.

Anshelmus in epistola ad henricum. Sic autem multi periculum in ordine monachorum esse respectu status scilicet. Grauius enim deus trasicitur monacho peccati quam alitque de pposito cadit alioxi. Et hoc quid vix est quid in peccato est: sed certe benignus et familiaris deus suscipit monachum penitentem: si ad ppositum suum redit: quod non monachum qui ad idem ppositum non venit. Plus namque placet deo etiam postquam peccatum: cuius ppositum est et ante et post quo maius bene non potest: quam ille qui nec ante nec post se peccatum vult proponere quo melius non potest. **B**ernbardus super cantica omel. xxi. Licet enim suavis sit dominus vniuersis: maxime tamen domesticis. Quibus non horruisti dominus confidentem latrone: non lacrimantem peccatrice: non cananem am supplicante: non dephensam in adulterio: non sedentem in theatro: non supplicante publicanum: non negantem discipulum: non psecutorem discipulorum: non ipsos crucifixores tuos in odore horum currunt.

CCXXXIII.

Qualiter illos a peccatis suis iustificat Augustinus super psalmum lxxxiij.

Veritas quidem de terra oritur: quoniam peccator confitetur: et tunc iusticia de celo pspicitur. a domini deo pfitenti iusticia datur. Et ipsa est pia bonis iusticia: ut puniat te malus: et deus faciat te bonum. Idem super ioban. omel. lxxij. Qui credit inquit in me: opera que ego facio et ipse faciet: et maiora horum faciet. Que sunt hec opera: nisi ut et impio iustus fiat. Nunquid nam oim opem ipse maiora facit quam cum timore et tremore sua ipse salutem efficit. Quod vniuersus christus operatur in illo: sed non sine illo. Porro hoc maius esse dixerim: quod sit celum et terra: et quoniam cernitur in celo et in terra. Nam et celum et terra transibunt: pdestinator autem salus et iustificatio permanebunt. In illis tamen opera dei. In his autem est etiam imago dei: sed et in celis angeli sunt opera christi.

Nunquid etiam maiora opera facit: qui operante in se christus cooperatur eternam salutem et iustificationem suam: non hic a deo pspirare suam: intelligat quam potest videlicet verum maius sit iustos creare quam impios iustificare. Certe et si equaliter vtriusque potentie hoc maius est misericordia. Idem in libro confessionum. u. Gratia tue domine deputo et misericordia tue: quod peccata mea tanquam glaciem soluisi. que tue deputo et quoniam mala non feci. Quid ei facere non potuit: quod etiam gratius facit? amant: et oia michi dimissa esse fateor: ea que mea sponte mala feci: et que te duce non feci. Quis enim suam cogitans infirmitatem audeat viribus suis tribuere castitatem et innocentiam suam: ut minus amet te. quasi minus ei necessaria fuerit misericordia tua qua donas peccata conuersis ad te. Non ergo me derideat ab illo medico egrotare sanari. a quo sibi pstitum est ut non egrotaret: vel potius ut minus egrotaret. **B**ernbardus in sermo de misericordia. Sic autem ut supra dictum est: ex toto deus omnem iniurias indulget: ut iam nec damnet vlciscendo: nec confundat impprobando: nec minus diligit imputando: ita ut vbi abui datur delictum: soleat gratia supabundare: sicut videlicet plenus dicitur est. lxxx. caplo super. Idem in sermo de verbis do. Et ergo inhabitet gloria in terra nostra misericordia: et veritas obuiauerit sibi iusticia et pax osculate sunt. Gloria siquidem nostra hec est testimonium pfitentie nostre testimonium scilicet de remissione peccatorum: de fructu bonorum operum: de spe celestium pmiuorum. Hec tria in psalm. habetur. **B**eat' inquit vir: cui non imputabit dominus peccatum. Et alii

bi. **B**eatus vir: cuius est auridium abs te. **E**t iter. **B**eatus quem elegisti: et assumpsisti. **E**t. **H**ec gloria est vera gloria inhabitat. **I**nhabitabit itaque gloria hic etiam in terra nostra. **S**ed misericordia et veritas obuiat sibi: ac sele iusticia: et pax osculantur. **P**rocedenti siquidem misericordie veritas occurrit: necesse est pfitentis nostre. ac de cetero sanctimoniam sectemur et pacem: sine qua nemo videbit deum: **I**gitur misericordia et veritas obuiat sibi: ut declinet a malo iam vtero ut facias bonum: **I**n tympano et choro debes psallere. **I**n mortificationem carnis et opera iusticie in vinitate et concordia facere: quia vinitas spiritus est vinculum perfectionis.

CCXXV.

Qualiter eos a prauis consuetudinibus in otium purgat. **A**ugustinus in libro confes. iij.

Mala quidem oia sunt: tamen de reliquibus foris vite qui es vnus et verus rector et creator vnus iustificans: et puata supra diligitur in pre vnus falsum. Itaque pietate humili redit in te: et purgas nos a mala consuetudine et ppiat es peccatis pfitentium: si iam non erigimur aduersus te contra te liberatis. auaricia plures habendi: et damno totum amittendi. amplius amando ppiat et te bonum oim. **I**dem in li. iij. **B**onum quid ego sum michi sine te: nisi vix in pceptis. **E**cce tu immunes docto fugituro: de vltionis et fons misericordiarum simul: qui puertis nos ad te miris modis. **N**oli tam vana esse anima mea: et obfuscescere in aure cordis tumultu vanitatis tue. **A**udi potius et tu verbu pias ut redeas clamans ad te: saltem fatigata fallacis veritatis comenda quequid est tibi a veritate. et non pdes aliquid: et putrida tua reforescent: et saluabuntur omnes languores tui: et fluxa tua reformabuntur et cōstringentur ad te: nec te deponent quo defendunt: sed stabit tecum: permanebunt ad semp stantem ac permanentem deum. ut quid puerta sequeris carnem tuam: ipsa te sequatur conuersa. **I**n te domine non est transmutatio: nec momentis obuiatitio. **E**go autem conabar ad te: ac repellebar abs te: ut saperem motes: quia superbis resistis. voluebas apud me corporalia signata cordis mei auribus obstrepentia quas intendebam dulcis veritas in interioem melodiam tuam cogitans. de pulcro et apto scire cupiens et audi te: et ppter vocem sponsi gaudere: sed non poteram: quia voci' erroris mei foras rapiebar: et ponderare superbie mee in ima depmebar. **N**on enim dabas auditui meo gaudium: nec ceulabant ossa mea que non erant humiliata. **F**alstas enim erat quam cogitabam: non veritas. et signum ta miserie mee: non firmamira beatitudinis tue. iusseras. **N**on ita fiebat in me: ut terra spinas et tribulos michi pareret: ac peruenirem ad panem meum cum labore.

Idem in li. vi. **S**uspirabam et audiebas me: fluctuabam et gubernabas me. abam per viam seculi latam: nec deserebas. **I**nhabitabas honori' et lucris atq; conuicio et tu iridebas. **P**atiebar meis cupiditatibus difficultates amarissimas: te ppiat tantomagis quantominus quod si eras tu michi dulcescere sinebas: taceat ergo laudes tuas qui non considerat miseratones tuas: quod tibi de me nullis meis pfitent. **M**ulere cogitantes in corde meo erant: consilium autem tuum manet in eternum. **E**t quo consilio derides nra: et pparas tua nobis datur? **E**icā i opoz tunitate: aptur manus et impleturus anias nras bndictione. **S**ed o vias tortuosas: ut ante audaci que spery si recessisset a te: aliquid melius habitura se. versa et reuerfa in tergum et in ventrem et in latera et dura sunt omnia: et tu solus requies. **E**t ecce ades: molq; in via tua pstitus: et cōsolariis: et dicitis. **C**urrite ego ferat: et ego ibi perducam.

CCXXVI.

Aduc de eodem. **I**dem in libro. vij. **L**amabar domine cor meum vebementer aduersus oia fantasmata mea: et hec vno icu cogebat abigere circūuolante turbā immūdicie ab acie

mentis mee: vix dimota in ictu oculi ecce conglobata
 rursum aderat: et irruerat in aspectus meum: et obnubilata
 cum. Cum enim superbe de te rumerem. et ista infima
 super me facta sunt: et premebant me: et nusquam erat respiramen-
 tum. **C**urrebant enim michi vndiqz acervarum cementi
 et opponebantur redenti. quasi diceret. Quis isto indigne
 ac lordide: et hec de vulnere nro creuerat: qz tu humilita-
 si sicut vulnerati superbi: et timore modo sepabar abs-
 te: et nimis inflata facies clauderat oculos meos. Sed
 tu in eternu manes no in eternu irasceris: sed miserat?
 es terris et cineres. **P**lacuitqz tibi reformare deformia
 nra. Stimulis internis agitabas me: et retidebat tumor
 me: et occulta manu medicine tue. **A**cielsqz metris mee
 precebarata acri collirio salubriu dolor meoz: v die i die
 sanabat. et ostidisti michi: qz superbis fustis et qnta miseri-
 cordia demosttrasti boibz via humilitatis. Sed postqz
 fouisti caput nescientis: et clausisti oculos meos ne videat
 vanitatem. **C**osopita est infamia mea: et euigilauit in te.
 Non tñ stabas frui deo meo. sed rapiebar. ad de decore
 tuo. moxqz diripiebar abs te pondere meo. ruebã i ista
 crã genitu meo. **P**ond? hoc pñctudo carnal: sed meã
 erat memoria tui nec vllò mō dubitabã esse cui cohere-
 rem: sed nōdiz me esse q cohereret. qñi corp? qd corum
 pñ aguerat aniam. **B**eniqz abduxit ratio cogitationem
 a pñctudie. subtrahens se dicitentibz turbis fantasma-
 tis: vt inuenerit qd aspexerit luce. cū sine aliq dubitacōe
 clamaret incommutabile mutabili pferedũ eẽ. **Q**u vniqz
 nisi aliq mō nosset nullo mō illud mutabil certa rōne p-
 poneret. **I**dem in li. vii. **B**eus me? pfundantur ossa
 mea delectacōe tua: et dicat. **B**ne qz salus tibi. iã inhele-
 rant pccōditis meis verba tua. et vndiqz abs te circũual-
 labas. **P**lacebatqz via ipse saluator: sed ire p e? angu-
 stias adhuc pigebat. vacatōni tue suspirabã. ligat? nō
 ferro alieno: sed mea ferrea voluntate. velle me nō tene-
 bat inimic? et inde michi cathenã fecerat et stringerat
 me. **S**uppe et volūrate pueria facta est libido. et dñ ser-
 uatur libidini facta est pñctudo. et dum pñctudini nō
 resistit facta est necessitas. **Q**uib? qñi anful sibi dmet
 nexis quã cathenã appellauit tenebat me dura seruitus
 obstricuit. **I**taqz due volūtaes mee: vna vetus alia no-
 ua et spirital. **A**lia vet? et carnal inter se pñgebat. et di-
 scordão dissipabãt aniam meã. **E**go quidẽ in vtroqz
 sed magis ego in eo qd approbabã q in eo qd improbabã
 sed pñctudo aduersum me pugnat: et me facta erat:
 qz volens quo nollẽ puenerã. **E**go ergo adhuc obliga-
 tus terra recusatã tibi militare: et impedimẽtis oibus
 sic tenebã expediti: quẽ admodũ impediti timendũ est.
Ita sarcina selt veluti somno assoler dulciter pmebar et
 cogitacōes qbus meditabar in te silẽs erãt conatibus
 expersitici volentiu: qui tñ supati soporis altitudine re-
 mergunt: nec erat quid tibi rñderem dicenti. **S**urge q
 dormis et. nisi verba lenta et somnolenta: modo: ecce
 modo sine paululũ. sed mō et modo nō hẽbãt modum. et
 sine paululũ in longũ ibat. **L**ex enim peccati est violẽtia
 pñctudis: qua trahit et tenetur etiã inuitus anim? .eo
 merito quo in eam volens illabitur. miserum ergo me
 quis liberaret de coarpe mortis hui? nisi grã tua p ibe-
 sum xpm dñm nrm. **S**ic egrotabã et cruciabar volũs
 ac versans me in vinculo meo: donec abrupetur totum
 quo iam epiguo tenebar. **D**icebã enim intus apud me ec-
 ce modo fiat: ecce modo. hẽlitans moti mortis. et vix
 uere. plusqz in me valebat detenti? inolitũ q meli? in soli-
 tum. **N**on tñ auertebat: sed suspēdebat. **R**etnebant
 me nuge nugaz: et vanitates antiquẽ amice mee: et suc-
 cutiebãt vestem meã carnẽã: ac submurmurabãt. dice-
 bat michi pñctudo violenta: putatne sine istis esse pote-
 ris: ista iuerfia in corde meo: nō nisi de me aduersi me
 ipsum. **I**dem in li. ix. **D**ñe dirupisti vincula mea:
 tibi sacrificabo hostiã laudis. **Q**uã suauẽ michi subito

factum est carere suauitatibz nugaz: et quas amittere
 merus fuerat: iam dimittere gaudiu erat. **E**ticebas. in-
 eas a me tu vera et summa suauitas. **E**ticebas et intra-
 bas pro eis oī voluptate dulcor: sed nō carni et sanguī
 oī honore sublimior: sed nō sublimior. in se oī luce clar-
 or: sed oī secreto interior. **CXXXVII.**
Quis etiam in pñenti multa beneficia tri-
 buit. **B**ernbar. in ser. de misẽ.
Quid aut michi nescio que cogitatio de peni-
 tentie hui? onere immurmuret vt illud sup cer-
 uicem meã aguer. **A**liud onus sentio: qd qu-
 dem est suauit? sed multo mai? **S**ic me deus onerat mi-
 seratōnibz suis: sic peludit: sic obtulit bñficiis: vt aliud
 onus sentire nō possim. **Q**uid eni retribuã dño. p oib?
 que retribuit michi. **T**antum tribuit ac retribuit: et tu
 michi de alio onere loqueris. deficit spūs me? in tanta
 bñficior? desideracōe. et licet dignas nō sufficiã agere
 grã: tñ ingritudinẽ plus odit ania mea. **N**ichilqz p
 modo sapere pñctim in filiis grẽ: ita displicet deo sicut
 ingrītudo. vias eni grẽ obstruit: inimica est salutis. **L**i-
 mendũqz ne ingĩti a grã deseratur: quã non vt grã ve-
 neratur. **N**am nome iure qd ingĩto datũ est potum re-
 putatur: aut eum dedisse penitet: qd pisse vidẽ. **I**dem
 in alio. **A**d locus ergo vnde eceunt grãz fluita reuertũ-
 tur: vt itez fluant. **I**dem sup psalmũ: qui habitat
 dñe quid est homo qz magnificat eum: aut quid appof-
 uis erga euz cor tuũ: mittis vniuentũ tuum. immittis
 spñsanctũ: pmittis vultũ tuum: et ne quid in celestibus
 vacet ab opa solitudinis nre. bonos spūs mittis: et in mi-
 nisteriũ nre custodie deputatos nros fieri tubas peda-
 gogos. **N**am angelis inquit suis. deus mādatur de te
 et. **Q**uãtaz tibi debet bō inferre reuerentiã hoc verbũ
 afferre deuorõem: cõferre fiducia. **L**aute ambula vbi
 assunt angeli: sicut eis mādatur est: in oibus vis tuis
 in quouis diuersorio: in quouis angulo habe reueren-
 tiam angelo tuo: tu ne audeas illo pñre: qd nō auderes
 me videntẽ. **D**ugo in libro de arra anie. **R**espice qz
 mundũ istum: omnis natura cursum suũ ad hunc finẽz
 dirigit. vt obsequis tuis et vtilitati deseruiat: tuisqz
 oblectamentis pariter et necessitatibz sedm affluentia
 indelicienter occurrat. **Q**uis istud nature pcept. vt sic
 vno cõsensu tibi seruiat. bñficiũ accipit: et actorẽ eius
 non agnoscit. domũ in manifesto est: largitor occultus.
Quicũqz ergo ille est: multũ tibi cõtulit: qui hoc totum
 et tantũ tibi dedit. **M**ultum diligendũ est: qui tantũ da-
 re potuit: et qui tantũ dare voluit: multum dilexit. **Q**i-
 de ergo quid agis: cum in hoc mundo amari et amare
 cõcupiscis. **T**otus ergo mundus subiectus est et tu nō
 dico totum mundum: sed nescio q vix aliqua portiuca
 lam in societate tui amoris admittre nō aspemaris.
Erte si hec diligis: vt subiecta dilige: aut arrã sponsi
 vt munera amici: vt bñficia dñi. sic tñ vt semp memie-
 ris: quid illi debeas: nec ista p illo: nec ista cum illo: sed
 ista ppter illum et p ista illum: et sup ista illum diligas
 discernẽ que dona a sponso tuo accepisti. alia eni cõmu-
 niter. alia spãl. alia singularit tibi data sũt. **C**õmunif
 q ommbz ppter te recũ seruiunt. **S**pãlter que multis:
 nec tñ omibus. ppter te tecum sunt cõcessa. **S**ingularit
 que tibi soli data sunt. **I**gitur dulcedo vite mee: et lu-
 men oculor? meoz: quid retribuã tibi. p omibus que re-
 tribuisti michi. tu dedisti michi dñe sensũ: vt te cognos-
 scam. et p ceteris mltis de tuis secretis reuelata intel-
 ligaz. alios coetancos meos i tenebris ignorãtie deteli-
 qsti. et michi pte illis lumẽ sapiẽtie infudisti. tu dedisti
 michi sensum capaces. intellectũ faciles. memoriã tena-
 cem. linguã disertã. sermonẽ grum. doctrinã suadibilẽ
 efficaciam in ope. grãm in cõuersatõe. pfectũ in studis
 effectum in inceptis. solamen in aduersis. cautelam in
 pñis. et quociqz vctebaz me vbiqz grã tua et misericri

Tricesimus
 mentis mee: vix dimota in ictu oculi ecce conglobata
 rursum aderat: et irruerat in aspectus meum: et obnubilata
 cum. Cum enim superbe de te rumerem. et ista infima
 super me facta sunt: et premebant me: et nusquam erat respiramen-
 tum. **C**urrebant enim michi vndiqz acervarum cementi
 et opponebantur redenti. quasi diceret. Quis isto indigne
 ac lordide: et hec de vulnere nro creuerat: qz tu humilita-
 si sicut vulnerati superbi: et timore modo sepabar abs-
 te: et nimis inflata facies clauderat oculos meos. Sed
 tu in eternu manes no in eternu irasceris: sed miserat?
 es terris et cineres. **P**lacuitqz tibi reformare deformia
 nra. Stimulis internis agitabas me: et retidebat tumor
 me: et occulta manu medicine tue. **A**cielsqz metris mee
 precebarata acri collirio salubriu dolor meoz: v die i die
 sanabat. et ostidisti michi: qz superbis fustis et qnta miseri-
 cordia demosttrasti boibz via humilitatis. Sed postqz
 fouisti caput nescientis: et clausisti oculos meos ne videat
 vanitatem. **C**osopita est infamia mea: et euigilauit in te.
 Non tñ stabas frui deo meo. sed rapiebar. ad de decore
 tuo. moxqz diripiebar abs te pondere meo. ruebã i ista
 crã genitu meo. **P**ond? hoc pñctudo carnal: sed meã
 erat memoria tui nec vllò mō dubitabã esse cui cohere-
 rem: sed nōdiz me esse q cohereret. qñi corp? qd corum
 pñ aguerat aniam. **B**eniqz abduxit ratio cogitationem
 a pñctudie. subtrahens se dicitentibz turbis fantasma-
 tis: vt inuenerit qd aspexerit luce. cū sine aliq dubitacōe
 clamaret incommutabile mutabili pferedũ eẽ. **Q**u vniqz
 nisi aliq mō nosset nullo mō illud mutabil certa rōne p-
 poneret. **I**dem in li. vii. **B**eus me? pfundantur ossa
 mea delectacōe tua: et dicat. **B**ne qz salus tibi. iã inhele-
 rant pccōditis meis verba tua. et vndiqz abs te circũual-
 labas. **P**lacebatqz via ipse saluator: sed ire p e? angu-
 stias adhuc pigebat. vacatōni tue suspirabã. ligat? nō
 ferro alieno: sed mea ferrea voluntate. velle me nō tene-
 bat inimic? et inde michi cathenã fecerat et stringerat
 me. **S**uppe et volūrate pueria facta est libido. et dñ ser-
 uatur libidini facta est pñctudo. et dum pñctudini nō
 resistit facta est necessitas. **Q**uib? qñi anful sibi dmet
 nexis quã cathenã appellauit tenebat me dura seruitus
 obstricuit. **I**taqz due volūtaes mee: vna vetus alia no-
 ua et spirital. **A**lia vet? et carnal inter se pñgebat. et di-
 scordão dissipabãt aniam meã. **E**go quidẽ in vtroqz
 sed magis ego in eo qd approbabã q in eo qd improbabã
 sed pñctudo aduersum me pugnat: et me facta erat:
 qz volens quo nollẽ puenerã. **E**go ergo adhuc obliga-
 tus terra recusatã tibi militare: et impedimẽtis oibus
 sic tenebã expediti: quẽ admodũ impediti timendũ est.
Ita sarcina selt veluti somno assoler dulciter pmebar et
 cogitacōes qbus meditabar in te silẽs erãt conatibus
 expersitici volentiu: qui tñ supati soporis altitudine re-
 mergunt: nec erat quid tibi rñderem dicenti. **S**urge q
 dormis et. nisi verba lenta et somnolenta: modo: ecce
 modo sine paululũ. sed mō et modo nō hẽbãt modum. et
 sine paululũ in longũ ibat. **L**ex enim peccati est violẽtia
 pñctudis: qua trahit et tenetur etiã inuitus anim? .eo
 merito quo in eam volens illabitur. miserum ergo me
 quis liberaret de coarpe mortis hui? nisi grã tua p ibe-
 sum xpm dñm nrm. **S**ic egrotabã et cruciabar volũs
 ac versans me in vinculo meo: donec abrupetur totum
 quo iam epiguo tenebar. **D**icebã enim intus apud me ec-
 ce modo fiat: ecce modo. hẽlitans moti mortis. et vix
 uere. plusqz in me valebat detenti? inolitũ q meli? in soli-
 tum. **N**on tñ auertebat: sed suspēdebat. **R**etnebant
 me nuge nugaz: et vanitates antiquẽ amice mee: et suc-
 cutiebãt vestem meã carnẽã: ac submurmurabãt. dice-
 bat michi pñctudo violenta: putatne sine istis esse pote-
 ris: ista iuerfia in corde meo: nō nisi de me aduersi me
 ipsum. **I**dem in li. ix. **D**ñe dirupisti vincula mea:
 tibi sacrificabo hostiã laudis. **Q**uã suauẽ michi subito

cordia precessit me. **H**iero. sup. daniel. Bedit quoqz deus danieli gratiam et misericordiam in respectu principis eunuchorum: et quo videlicet intelligim? si qñ facti diligatur ab infidelib? p necessitate rez. dei esse misericordie. nō bonitatis hominum puerfor. **CXXXVIII.**

Qualiter ipos adiuuat et pregit. Hugo vbi supra.

Sepe hqz cū michi psump? videbar. Dñe subitō liberasti me. qñ errabā: reduxisti me. qñ ignozabā: docuisti me. qñ peccabam: corriguisti me. qñ errabam: solasti me. qñ desperabā: confortasti me. qñ cecidi: erexit me. qñ steteram: renouisti me. qñ iuraueram: dirigit me. qñ veni: suscepisti me. **Hec oia fecisti michi dñe deus me? et multa alia: de quib? michi dulce erit sp cogitare. sp loq? sp grās agere. vt te laudem et amem.**

Bernhard? vbi sup. om. i. Itaqz qui habitat in adiutorio altissimi: in prectōne dei celi ymorabit. Tria qdem sunt genera hoim: que nō habitāt in adiutorio altissimi. vñ in deo nō sperant: sed in se confidentium. Aliud desperantiū. Terciu frustra sperantiū. Hic propheta. **Maledict? inquit. qui peccat in spe. Primū genus habitat in meritis suis. scdm in pennis. tertiū in virtutibus. **Secūda habitatio stulta est et piculosa. scda anxietate immūda. Hi sunt qui nō posuerūt deum adiutorē suum: sed beati? qui bitat in adiutorio altissimi: qz in prectōne dei celi ymorabit. vt nichil eoz q sub celo fieri potest timere possit. Sub celo enī sunt qnqz nocere pnt: scilicet mundus. caro. demones. **I**dem in scda. **B**icit dñs susceptor meus es tu: et refugiu meū deus me? spabo in eum. **S**usceptor eius est deus: qz cum ceciderit non colidit. **H**is enī supponit manū suam: ita vt etiā ipse casus ei coope? ad bonū: qz et hūilior et cautiore idē efficit. **S**epties inquit cadit iustus: et resurgit: sed fortior. **A**t vero iustus? cum ceciderit: nō adiciet vt resurgat. imo aut in pudorem notū cadit: vt excuset qd fecit. et hic ē pudor adducens peccatum aut impudentiam: qz fit ei frons meretricis. ita vt nec deē timeat nec hoim reue reatur. sed peccati suū vt sodoma p dicit. **I**dem in tertia. **S**perabo inqz in cum: qm ipse liberasti me d la quo venantiū: et a verbo aspero. **V**enatores nri callidissimi sunt et crudelissimi qui cornu nō sonāt ne audiat sed sagittant in occultis immaculatos. laquei dyaboli sunt vniue. scdm apm. **E**t quid est verbū asper: nisi illud asper verbū insatiabilis gehenne. affer. affer. pante dilacera. **Q**uō enī exultat venatores capra pda: et clamant. tolle. tolle. infige verub? infer pennis. **H**ic facit demones in inferno. **L**etex quid est verbus asper: nisi tollatur ipius ne videat gloriam dei. **I**dem in quarta. **S**capulis suis obumbrabit tibi. **C**redo in his scapulis geminā dei pmissionē intelligendā. vñ tez que nūc est: et future. **S**ub his scapulis quattuor nobis bñficia pferuntur. sub his ei abscondimur: qm inquit. abscondit me in tabernaculo suo in die maloz. **N**ecessē est qdem nobis abscondere interim si quid boni habem? qz thesauri regni celoz qui inuenit homo abscondit. **N**ecessaria nāqz est abscoō nō solum an oculos alioz: sed maxē me ante nosipos. **E**t hec est vtiqz magna virtus ac sūma securitas: qñ et pic vniu: et cum plus q delint tibi attendis: qñ q obtinuisse videris. **S**ub his quoqz scapulis ptegemur. vñ de **O**bumbrasti. inqz. sup caput meuz in die belli. sicut nri videns accipitrē venientē: expādit alas suas. vt pulli subeat: et ibi refugiu habeant. **S**ub his etiā ymbz aculū habem? **H**imū feruorem solis in stic. **Q**ui si tpat? nō fuerit. infirmo capiti et oculis nocet. **I**deo dicit. **N**oli esse iust? multū. **S**ub his etiā aliis tanq pulli caloze materni corpis fouemur: ne foris ymagantes motiamur refrigerante nimū charitate. **S**ub his etiā pennis secur? sperabis: vt de exhibitōe pntuz****

innumerum firma sit expectatio futuror. **I**dem quoqz xviii. **A**gitur in plenitudine quidem grē nobiscum est dñs. **I**n plenitudine autē glie nos cum ipso erum. **H**omō nō est michi dñe dūmō meū sū tribulari q sine te gloriari. **B**onū michi est in camino tribulatiōis hie te q esse vel in celo sine te. **E**gyptian? in epla ad fortunariū. **N**on ergo timende sunt iniurie psecutionū: qz maior ē dñs ad pregendū q dyabol? ad ipugnā. vñ hqz fin dūna pmissa et fides sue merita tantū accipit de dei ope quantum se credit accipere: nec est qd oipotens p̄stare nō possit. nisi accipientis fides cadauca defecerit. **CXXXIX.**

Qualiter eos in melius pficere facit Augustin? in libro de gratia: et libero arbitrio.

Agitur autē dicit apls: q cepit in nobis pficere bonum op? sicut v3 als dicit? est. vt enī velimus sine nobis opari. cum autē volum? et sic volum? vt perficiam? nobis cooperatur. agit enī omnipotens in cordibus hoim etiā motum voluntatis eoz: vt per eos agat quod per eos agere ipse voluerit qui aliquid iuu se velle nō nouit. **H**ierog. in moza. li. xxi. **N**emo autē infima hec deserens repente fit summ? sed quibusdam meritorū gñibus. **U**nde scriptus est. **I**uunt de virtute in virtute. **E**t alibi exercitatur? sum: et defecit spūs meus. **Q**uāto siquidē quotidie de spū dei in nobis virtus crescit: tanto spūs nri deficit. **T**unc autē in deo plene pficim? cum a nobis virtus defecerit. **H**ec itaqz crescentium mensure virtutum vni sancti voce grad ad dicitur. **H**inc et in euāgelio dicitur. **S**ic est regnū dei quē admodū si iactat homo fementē in terram: et dormiat nec exurgat nocte et die: et semen germinat et increstat dum nescit ille. vltro enī terra fructificat. p̄mum herbā deinde spicā. deinde pleniū frumentū in spica. herba si quidem petrus inuenit? est: qñ ab oze ancille subito vni? flatu sermonis inuict? est. **H**ic quid per deuorōem virdis sed adhuc per infirmitatē tener. **P**lenū ergo frumentū in spica inuenit? est: qñ psecutiō? principibus resistebat dicens. **O**bedire deo oportet magis q hoibus: qñ in tritura psecutiōis tot verba p̄tulit: et nī nequa q paleaz more immūit? sed. sed gñuz integrum mansit. **I**n vna quaqz ania paulatim interne grē bñoz exuberat vt herba in frugem crescat. **N**emo ergo quemlibet proxiū eū adhuc herbā videt. de frumento desperet. **I**te sup finē **E**zech. omel. iiii. **N**ull? q ad bonū p̄stitū adhuc in mentis tenentudine esse p̄spicit. despicit qz fruct? dei ad herba incipit. vt gñum fiat. **H**iero. sup. **M**arcuz. **S**emen enī est verbus vite. terra vero corda humana. vbi fructificat p̄mum herbā. i. timorē que est inciu? sapientie. deinde spicam. i. penitentiam lacrimosam. dein de vero pleniū frumentū in spica. i. charitatem. **P**lenū tuco cum legit? est charitas. **F**ulgenti? ad theodorū senatozem. **Q**uā itaqz viam mandatorū dei currere dele etatis. nō hoc tibi dat natura sed grā. **N**am et oculus sic factus est: vt videri lumen possit: sed videri nō pot: nisi fe illi lumen infuderit. **Q**uā ergo videt oculus bene ficium est lumen: quo si caruerit cecus remanet in tenebris. **N**il itaqz tibi bonū tanq tuum assignes. ne si accipias quod accipere poteras: et quod acceperas perdas. **B**etstabilis enī est coadus humani supbia q facit homo qd deus in omnibus damnat: sed illa vere stabiliō q sibi tribuit homo: qd deus in hoib? donat. **D**amnabil? est qui substantia scti male vitatur: sed damnabilior qui spūalib? donis supbus efficitur. **CXXX.**

Qualiter eorum munera gratanter suscipit. Augustin? de ciuitate dei libro xv.

Ecitur autē q deus Abel et Cayn sacrificia dicerent illius respiciens: hui? despicens: qd aliquo signo visibili attestare cognosca potuit. **A**rasulq? ē Cayn ac cōdidit facies ei? et dixit

[Marginal notes in a smaller script, partially legible. Some words like 'liber' and 'tricesimus' are visible.]

et deus. Nonne si recte differas: recte autem non diuidas peccasti. Quidam fratrem suum. ut ait iohannes aplos. non alteri rei gratia: nisi quod opera eius erant maligna: fratris autem iusta. Et quo daf intelligi deum idcirco non respectisse ad eius munera: quod hoc ipso male diuidebat: deo videlicet daf aliqd sup: sibi aut seipm. Qd omnes vtiqz faciunt: qui ppria no dei voluntate sectantur. i. corde puerlo viuere: deo tamē mun? offerunt. quo videntes cū redimi putant: vt eoz piamis cupiditatib? opitulef cū sanādie: fz expledis. Boni siquidē ad hoc vtiqz mūdo: vt fruantur. deo. mali autē ecōtra volūt vti deo: vt fruantur mūdo. **Gregorius** sup matthei libro xv. In dafis vtiqz no aspicit de? dafis: sed dantis affectu: r meli? suscipit pua dātes euz affectu magno: q? magna cū modico. Et si g? mima r cōtempribilia peti? euz fratre suo reliqz: tamē apud deū no mima sūt estimata: cōsiderantē qm ex tā: re plenitudine dilectōis illa mima reliquerūt: vt etiā si multas possessiōes habuissēt: oia sine dubio relinssēt. nec ab eis vllō mō detēti v? impediti fuissēt ab impetu dilectōis eiu? mōi. Et puto q? magis cōsidēs peti? de affectu suo q? de qritate rerū relectaz fiducial? dicit: ecce nos reliquim? oia r c. **Gregori?** i omel. de vocatōe aplos. Fortassis itaqz dicit aliqz ad vocēs dnticā: vtiqz piscator ille quid aut qntū dimissit: q? pene nichil habuit. Sed in hac re carissimū debem? potē? affectū pē sare q? cētus. Adulmū reliquit qui sibi nichil retinuit: qui qlibz puz totum dclerat: certe nos r habita euz amote possidem? r q? mīme habem? ex desiderio qrim? **Ambrosius** ergo peti? r andreas dimisit: quando vterqz etiā desideria habendi reliquit: a sequentib? ergo ipm rita dimissa sūt: qnta a no sequētib? cōcupisca potuerūt. **Multa** fratres reliquit: si de seceris renūciatis. Et rterioza em? nostra dño quālibz pua sufficit: cor nāqz r no subllānā pēlat. nec ppēit qntū in ei? sacrificiō: sed ex quāto pferatur. Estimardem quippe pēi no habet. sed tamē regnū dei tānū valer. qntū habes. valuit nāqz sacheo dimidio substātie. petro r ādree retrib? r naui. valuit vidue duob? minutis. valz alteri calice aque frū gide. **Pensate** ergo fratres quid vili? cū emitur. quid car? cū possidet. Sed si fortasse. nec calix aque frigidē suppetit. q? indigenti pbeatur: etiā tūc securitate nobis pmitit sermo diui? In terra iquit par hoib? bone volūtatis. Ante dei nanqz oculos nunq? est vacua manus a muerē: si arēba cordis repleta fuerit bona voluntate. hinc etiāz psalmista dicit. In me sunt de? vota tua r c. nichil quippe offert deo dnt? voluntate bona. voluntas aut bona est sic aduersa alteri sicut nobis primēscere. sic de pspertate. primi sicut d? nostro pfectu granulari. **Aliena** danna nostra credere. **Aliena** lucra nostra de putare. **Amici** no ppter mūdū. sed ppter deū diligere. **Inimicus** amādo tolerare. nullū quod pati n? vis facere. nullū qd tibi iuste ipēdi desideras dnegare. **Necessitati** primi iuxta vires cōcurrere. **CXXXI.**

Qualiter eos exaudit orātes pro se ipsis.
Glosa super psal.
Invoca me inquit in die tribulatiōis. idcirco si quides hoī tribulatiō daf: vt ab illo de? iuocef **Hieronym?** super psal. cvii. Da nobis dñe aut auxiliū de tribulatiōe: vis a dño exaudiri: esto in tribulatiōe. clama et exaudieris. Scriptus est enī ad dñm euz tribularet clamavi: r exaudiuit me. Si quis ergo no est in tribulatione: auxiliū dñi no potest inuocare. **Augusti.** de sermone dñi in monte li. ii. Oratiōis aut intentō cor nostr? serenat: vt seruat vel expurgat r ad exapienda diuina mīera que nobis spūāl? infūdīf: cupac? efficit. itaqz fit i oratiōe cōuersiō cordis ad deū qui sp? par? est dare: si nos apti sum? quod dederit capere. **Ihes?** i quodā sermōe. Sicut ergo orātes affectus:

erit r exaudientis effect? Nā plerūqz orantes aliunde cogitam?: quasi oblitū ante qz stam? **Ihes?** sup. iiii. psal. Ecce qd iniurie deo facis quoridie. Quid si iudicē interpelles: et subito cum ad eum loqueris illum dimitte ras: r cū alio fabulari icipias: qmō te tolerabit. r tamē tolerat deus corda peccātiuz diuersas res cogitantuz. **Nāz** vt omittas dicere noxias ac puerlas ac deo inimic cas ipasqz supfluas cogitare: iniuria est ei? cū q loquē ceperas. Oratiō tua locutiō ē ad deū. quādo legis tibi deus loquitur. quādo oras deo loqueris. **Item** sup epistolā ad ro. **Uex** quid oremus sicut opozz: nescim?. fallimur enī qnāz putātes pdesse que poscū? sicut ipse aplos orauit. vt ab eo discederet spūs. q? etiā ex diuino rēspōso didicit: cōtra se ipm esse quod petiit. **Gregori?** i moralib? libro. r. **Sepe** quoqz oratiōis tempe tanta rēptamētator: numerositas nos obidet: vt pene ad lapsūm desparatiōis inclinet: sed apud misericordem iudicem hec ipsa que vsum quoqz orōnis agūlar: p no bis tristitia exorat. Nā meritis nri caliginem pditor spicit: r subtrahit lūis radios refundit. **Unde** scptum est. Cum te sumpsum putaueris: oceris vt lucifer. **Bernard?** in quodā sermone. **Nemo** itaqz nrm par uspēdat orōnem suā: qm ipse quem oramus no parui pendit eā: sed priusq? egressa sit ab ore nro: scribi iubet eā i libro suo: r vni indubitatē e duob? spare possum? qm? aut dabit qd petim?: aut qd nobis esse nouit vtili? **Ambros?** sup lucā li. vi. **Nec** nocet aliqd sepi? postula re: me vel de dei gra r misericordia videat hō diffidere l ex arrogātia qd pma pce no impetraverit dolere. **Io hannes** charlston? sup mattheū. **Potro** si deus pla cand? ē: no docend? mo ei necessaria est narratio longa sed voluntas bona. **Glosa** sup mattheū. **Sic** enim inquit p? vester: quid opus sit vobis ātēq? petatis. **Cur** ergo scienti loqmur: vtiqz no nre factam? iudicium vo luntatis: sed vt excitem? obsequiū pie deuotiōnis. **It** enī opus est narrare: sed obsecrare: qd est obsequiū iu sticie. **Rogari** quippe vult deus r honorari vt bonitas eius deuict ad pluriol: r status iusticie seruet apd sub iectos. **Glosa** sup ps. **Magna** est itaqz virt? pure ora tionis: que qntū nunci? quidā ad deū intrat: r mādatus pagit: quo caro puenire neqz. **Uñ ps.** **Intra** inquit in spūcto tuo oratio mea. **CXXXII.**

Qualiter eosdem exaudit orātes p alius.
Crisostomus vbi supra.
Pro se quidem orare est nature. p altero autez gte. pro se orare cogit rei necessitas. pro altero autez orat fraternitatis charitas: r dulcior est ante deum oratio: no quā trāsmittit necessitas: sed quā pmetat fraternitatis charitas. **Unde** magis exau dimur orantes pro inimicis q? etiā pro nobis ipsis. **Qui** enī orat pro se no gte opus creātur sed nature: qui autē orat pro inimico suo: dignē exaudīf: qz gte opus creāf. **Idem** in sermōe de chananea. **Mulier** chanānea orās pro filia: sed a dño repulsa: rādem tñ est exaudita. **Luz** enī dicitur dñs: **Non** est bonum sumere panem filiozū r mittere eamib? r c. **Ita** rñdit: etiam dñe: nam r catelli edunt de micis r c. **Violentia** mulieris. o intento ani mi r pfectus fidei. **medic?** dicit nō: r illa dicit: etiā. **Et** tu ergo ne recedas: donec quod petis accipias. **amo** nec tunc qñ acceperis cessa: sed tunc persevera grās pro co agens qd accepisti: vt tibi permaneat quod accepisti. **Hiero.** sup danielē. **Daniel** reuelata sibi nabucho donoloz visione. dicit in orōne. **Dñe** ostidisti michi que rogāim? te. **Quod** enī quattuor: rogāt. vni ostidit. vt r arrogantiam fugiat: ne solus impetrasse videatur: r grās agat: q? et soli mysterium reuelat. **Idem** super **Ezechiel.** li. iiii. **Sicut** autem hosti mur? opponitur: r aduersario ex aduerso veniēti occurrit: ita dei sentētia

sanctorum precibus frangitur. Unde moysi ab eo dicit. **Di-**
 mitte me: ut irascatur furor meus in populum istum. et de
 leam eum. per Ezechialem etiam eiusdem populi pastoribus
 vel prophetis improperando dicit. Non ascendistis ex aduer-
 so: nec opposuistis murum pro domo ista: ut staretis in plio
 in die dñi. **Idē** sup. dicit. **li. ix.** Ecce contra vero ad hie-
 re. **de a dño.** Tu autem noli orare pro populo hoc: nullā vide-
 licet penitentiam agente: ne viduaris rogās quod postulas
 non impetrare. **Et** rursus: quod non exaudiat. inquit. in tem-
 pore clamoris eorum ad me: qui me videlicet necessitatis tē-
 pore cogunt rogare. **Et** hoc autem quod dicit. **Noli** orare
 pro populo isto: dicim⁹ frustra aliquē pro aliquo alio ro-
 gare: cum ille pro quo rogatur non mereatur accipere.

Grego. in moral. **li. ix.** Deus. inquit. est cui⁹ ire resti-
 tere nemo potest. **At** vero quid est dicere moysi: dimitte
 me: ut irascatur furor meus in populum istum: nisi des-
 candi ausum p̄bere. **Ire** ergo dei resisti videt⁹. q̄si. s. ipse
 qui irascit optulatur. **Resisti** autem oīno nō valet: quando
 quidem et se ad vltimū exorat: et p̄cem q̄ sibi fundit:
 non aspirat. hinc et ad hieremiam dicit. **Si** steterit moyses:
 et samuel corā me: nō est anima mea ad populum istum.

Aug⁹. de ci. dei. **li. xxi.** Causa itaqz qua fit: ut nunc
 ecclesia nō orat pro malis angel⁹: eadem est causa qua fi-
 et: ut in extremo iudicio quis p̄fecta charitate nō orat p̄
 hoīb⁹ eterno igne cruciādis. **Nunc** autē p̄terea p̄ eis
 orat: quos in genere hūano h̄ inimicos: q̄ tempus est
 penitentie fructuose. **Nam** si de aliquib⁹ certa est q̄
 destinati essent in ignem eternum ire cum dyabolo: itaqz
 pro eis nō oraret: q̄ nec pro ipso. sed q̄ de nullo certa ē
 orat pro oībus dūtaxat hoībus in hoc corpore p̄stitutis
 nō tñ p̄ oībus exauditur: sed p̄ his qui et si aduersarij
 tñ ita p̄destinati sunt. ut p̄ eis exaudiat: et filii eius effi-
 ciātur. pro defunctis etiā quibusdā oratio ecclesie exau-
 ditur: scz pro hīs quorū in xp̄o regeneratoz nec ita ma-
 le vita in corpore gesta est. ut hac misericordia iudicentur
 non esse digni: nec ita bene: ut hanc misericordiam necessari-
 am non habeant.

**Qualiter perfectos ad sui contemplatores
 subleuat.** **Grego.** in moza. **li. xxxi.**

Dicitur sicut scriptus est. ad p̄ceptum eleuatur aq̄
 dum iustionib⁹ diuinis obtempans in super-
 mis suspendit fidelis vita que et nidum in ar-
 duit ponere dicit: q̄ desideria terrena despiciens: ipse ias
 de celestib⁹ imitatur. videam⁹ paulus velut aquila spei
 nidum in arduis p̄struentē. **Mostra** inquit p̄uersatio in
 celis est. **In** petris ergo manet. i. intentione cordis iter
 illas celestes virtutes residet: que p̄ eternitatis sue for-
 titudine tanta ias soliditate fixe sunt. ut in nullo latere
 culpe mutabilitatis varietate flectantur. **Uñ** et apte seq̄-
 tur. **Et** in p̄ceptis silicib⁹ cōmōtantur. atqz inaccessis
 rupib⁹. **P̄rupti** etenim sunt: q̄ pars eorum cecidit. et pars
 remāsit. **Qui** et integri quidē stant p̄ q̄ritatē meriti: sed
 per numeri q̄ntitatē p̄rupti. hāc p̄ruptionē restituere
 mediator venit. ut redempto humano genere illa ange-
 lica damna sartiret: et mensurā celestis patrie locuplet⁹
 forte cumularet. **In** ipso quidem restauratur ea que in
 terra sunt: cum peccatores ad iusticiā p̄uertitur. **In** co-
 restauratur que in celis sunt dum illuc hūliari hoīes
 redeūt vnde apostate angeli supbiendo ceciderūt. **Lordi**
 enim peccatoz hoīm: valde inaccessa est claritas angeloz.
Inde premlatur ecam. i. ex illis eboris angelicis ten-
 dit oculum mentis a p̄emplandā gl̄iam sup̄ne maiesta-
 tis: qua non visa adhuc elurit qua tandem visa satiat.
Oculi eius de longe p̄spiciunt. **Quāntūlibet** etenim in
 hac vita posit⁹ quisqz p̄fecerit: nec dū deum per speciem
 sed per enigma et speculum videt. **Considerem⁹** q̄ subli-
 mis aquila fuerit paulus: qui vsqz ad tertiū celus vola-
 uit: sed tamē in hac vita positus et longinquo adhuc de-

um p̄spicit. vnde ego inquit nō me arbitror p̄bendisse
Idem sup. cantica canticoz. **Iudica** michi que diligit
 aia mea. vbi pascas. vbi cubas in meridie. **Meridie** si
 quides feruēte xp̄s in vmbra requiescit. quia dñs in re-
 p̄bis estus vicōz flagrat. ipse sp̄se sue sp̄m refrigeranti
 tribuit. et in ea delectabiles sibi locuz q̄eris accendit. **Et**
 vere i quo xp̄s nō cubat. vagat. q̄ mēs q̄ ille suauis
 et ponderos⁹ christi sp̄s nō implet. multis cogitatōib⁹
 dissoluta circūferit.

Sup. cāntica omelia. **xxii.** **Frags**
 licz suauis dñs vniuersis maxie tamē domesticis. **Et**
 quāto q̄s et p̄ vite meritis et puritate mentis appiat.
 tāto euz arbitroz vinctōnis suauioris sentire fragantā.
 porro in hūiō nō capit itelligentiā. nisi quātū attingit
 experientia. **Idem** in omel. **xxv.** **Aia** vero q̄ semel a
 dño didicit et accepit itrare ad seipsas. et in intimis suis
 dei p̄fectiā suspirare. talis nescio an vlt ip̄as gebemā
 ad tempus experiri horribili⁹ penali⁹ ve ducat: q̄ post
 spirituali⁹ dūm hūiō gustat⁹ sel suauitates eire deumo
 ad illecebras: vlt poti⁹ molestias carnis: sensuūqz in ex-
 plebilē repetere curiositates. **Terribilis** p̄inde nimis ē
 illa minatio: egredere et abi post vestigia gregū. **Quod**
 est. idēqz te noueris illa tua familiari et suauī diuioz
 p̄emplatōe. q̄boz egredere de sanctuario meo corde
 tuo: et magis tanq̄ vna de secularib⁹ pascendis et oblect-
 tandis tue carnis sensib⁹ intricare. **Exit** adqz deducit
 oculi mei sup hūiō aiaz: que cum nutretur i crocicis:
 demū aplexatur stercorea. **Paut** enī steriles: et que non
 peperit: et vidue non beneficat.

**Qualiter in firme mētis aspectū lux diuina
 reuerberat.** **Grego.** super extremam par-
 tem Ezechielis

Est autē fides primū hostiū n̄m in agnitōe dei
 q̄ illi aperitur adit⁹ visiois dei. **Et** sepe q̄dē
 dei naturā insubibile p̄siderare volumus. sed ne
 q̄q̄ valent. atqz ipsis fatigata difficultatibus aia ad se
 redit: sibiqz ipsa de se gradus ascensiois facit. **Prim⁹**
 ergo grad⁹ est. ut se ad se colligat. **Secūds** est: ut q̄lis ē
 collecta videat. **Terc⁹** ut sup se ipsā surgat: et se orem
 platōni actoris iustibilē intelligendo subleuat. sed se ad
 se nullo mō colligit nisi p̄ terzenaz et celestū imaginū
 p̄bātafata ab oculo mētis cōpescere didicerit. **Lū** ergo
 se sine imaginib⁹ cogitat: ias primū hostiū intrat: sed ab
 hoc hostio ad aliū tenditur: ut de natura rei aliquid cō-
 templet: hoc est hostiū h̄ hostiū. **Idēs** in. vii. **Frags**
 dilect⁹ in anū p̄ fozamen mittit: q̄ndo virtute sua deus
 n̄m aimū p̄ subriles intellectū pulsat. et venter ad tactū
 illi⁹ cōtremiscit. q̄ ifirmatas n̄a p̄ hoc q̄ celestis gaudiū
 intellectu tangitur: ipsa sui exultatōe turbatur. et fit mē-
 tis pauor i leticia: q̄ ias sentit q̄ de cel⁹ gaudiū diligit:
 et adhuc metuit: ne nō percipiat q̄d vix tenuiter sentit.

Idēs sup. primā p̄tes. **Audi** p̄phetiā: vidi inquit et
 cecidi in facies meā. **Quid** ergo de ipso fieret: si ita vt
 est dei gloriā vidisset. **Cōsiderare** cū lacrimis debem⁹:
 i quātū miserā et ifirmitates cecidim⁹: qui et ipsū bonū
 ferre nō possum⁹. ad q̄d vidēdū creati sum⁹. **Aug⁹.**
 i libro cōfessionū septio. **Ego** q̄des ad monit⁹ ad meip̄
 suz redire: intravi in intima mea duce re. **Et** vidi quā
 licūqz oculo aīme mee supra oculū eundez lucez icōnu-
 tabiles. **Qui** nouit veritates: nouit eam. et qui nouit eā
 nouit eternitates. **Q̄** eterna veritas et vera caritas et
 carā eternitas tu es de⁹ me⁹. tibi suspiro die ac nocte.
 et cū te primū agnoui: tu assumpsisti me vt videres esse
 q̄d viderā: et nō dñs me eē q̄d videres. et reuerberasti in
 firmitatem aspectus mei: radiās in me vebementer: et
 cōtremui horroz et amor: et tueni me lōge eē in regiōe
 dissimilitudinis: tanquaz audires voces tuam de excelso.
Libus sū gndiū: crecece: et māducabis me: nec tu me mu-
 tabis in te sicut eib⁹ carnis tue: sed tu mutaberis i me

Qualiter in **Grego.** super extremam par-
 tem Ezechielis
Est autē fides primū hostiū n̄m in agnitōe dei
 q̄ illi aperitur adit⁹ visiois dei. **Et** sepe q̄dē
 dei naturā insubibile p̄siderare volumus. sed ne
 q̄q̄ valent. atqz ipsis fatigata difficultatibus aia ad se
 redit: sibiqz ipsa de se gradus ascensiois facit. **Prim⁹**
 ergo grad⁹ est. ut se ad se colligat. **Secūds** est: ut q̄lis ē
 collecta videat. **Terc⁹** ut sup se ipsā surgat: et se orem
 platōni actoris iustibilē intelligendo subleuat. sed se ad
 se nullo mō colligit nisi p̄ terzenaz et celestū imaginū
 p̄bātafata ab oculo mētis cōpescere didicerit. **Lū** ergo
 se sine imaginib⁹ cogitat: ias primū hostiū intrat: sed ab
 hoc hostio ad aliū tenditur: ut de natura rei aliquid cō-
 templet: hoc est hostiū h̄ hostiū. **Idēs** in. vii. **Frags**
 dilect⁹ in anū p̄ fozamen mittit: q̄ndo virtute sua deus
 n̄m aimū p̄ subriles intellectū pulsat. et venter ad tactū
 illi⁹ cōtremiscit. q̄ ifirmatas n̄a p̄ hoc q̄ celestis gaudiū
 intellectu tangitur: ipsa sui exultatōe turbatur. et fit mē-
 tis pauor i leticia: q̄ ias sentit q̄ de cel⁹ gaudiū diligit:
 et adhuc metuit: ne nō percipiat q̄d vix tenuiter sentit.

Idem in li. r. Tu es itaqz lux permanens quã de om-
nibus subsulam an essent: quid essent: quantipendendã
essent: & audiebã docerẽ atqz iubentẽ. sepe illud facio:
& ab actõibz necessitatis qntũ relaxari possum ad istã
voluptatẽ refugio: nec in his omnibus q̃ p̃curro cõsulẽs
te inuenio tutũ ante meo locũ: nisi in te quo colligantur
sp̃rita mea: nec a te quicq̃ recedat ex me. & aliq̃m intro-
mittis me in affectũ multum inusitatũ introitus: ac ne
scio qz dulcedinẽ q̃ si p̃ficiat i me nescio qd erit qd uita
ista si erit: sed erũnos p̃dõeribz i ista recido & resozbeoz
solitis ac tenoz: & mltũ fleo: hinc ei cẽ valeo: nec volo: il-
lic volo nec valeo: mltz vrbõiqz. **Q**uõd veritas sero te ama-
uit: pulcritudo tam antiqz. & tam noua. **E**t ecce intz eras
& ego foris: & ibi te querebas: & in ista forosia que feci
sti defozmis iruebã. **M**ecum eras & tecum: nõ erã: ea
me reuebant longe a te: q̃ si in te nõ essent: nichil essent.
Cocasti eni clamasti & rupisti surditatẽ meã. **C**housca
sti. **S**plendisti. & fugasti cecitatem meã. **T**erigisti me & ex-
arsti in pacem tuam. **S**agrasti & duxi sp̃m & anbelo tibi.
Gustasti & esurio: & sitio cũ inbescero tibi ex oi me. **N**usq̃
erit michi labor & dolor: sed vita erit vita mea: tota ple-
na te. **N**unc aut qm̃ quem tu imples subleuas cũ. quo
nam aut plen? tui nõ sum. oneri michi sum. **I**dem in
libro. xi. **Q**uid est ergo illud quod interlucet michi: & p̃-
cutit cor meũ sine lesione: & inboresco & inardesco. **I**n
boresco inq̃ntũ dũsũs ei sum. **I**nardesco inq̃ntũ silis
ei sum. **S**apientia ipsa est q̃ interlucet michi discẽdens
nubilum meũ. qd me rursus coõp̃t deficiatẽ ab illa ca-
ligine atqz aggere penaz meaz: qz infirmitatẽ e in pau-
peritate virtus mea. vt nõ feram bonũ meum: donec tu
dõs qui p̃cipiat? es oibus inquirantibz meis. **S**ane etiã
omnes infirmitates meas: **S**pe eni salui facti sum? &
promissa tua per patientiã expectam? **I**dem in li. de
tri. viii. **E**cce o ania vide si potes. deus veritas est. hoc
eni scriptũ est: qz deus lux est. nõ vtiqz quã isti oculi vi-
dent. sed quã intuetur cor cum audit: veritas est. **N**oli
querere quid sit veritas. statim enim se opponit cali-
gines imaginũ corpaliũ. & nubila phantasmãtũ sereni-
tatem p̃urbantũ. que p̃mo icu diluxit tibi: cũ dicere
tur veritas. **N**am ecce in ipso icu p̃mo: quo velut cho-
ruscatione p̃stringeris: cum dõ. veritas manẽ si potes
sed vtiqz nõ vales. **M**or eni relaberis ad ista terrena ti-
bi p̃fura: nec alio pondere relaberis: nisi fordũs p̃etra
nũ visco cupiditatis errorũbulũs p̃egrinationis

CXXXV.

Qualiter in hoc ipso inmitti menses electo-
rum ad compunctionem inf lamat

Grego. in mora. libro. xxvii.

Recte aut in libro Job de vno dõ. **Q**uia post cũ
rugierit sonitus: quem eni illustrãdo repleuerit.
deus vitam p̃culdubio in lamentũ verit. & dolz
homo qd fuit: qz bonus tam incipit videre qd non fuit
Odit q̃lem fuisse se meminit. amat q̃lem se esse debuisse
cognoscit. **I**dem in li. xxxii. **S**ancti namqz viri quo
apud deum altius virtutũ dignitates. p̃ficiunt. eo subri-
ltus indignos se esse dep̃bendunt. qz cũ p̃ximi luci fiũt
quicq̃ eos in seipsis latebat inueniunt. & tantomagis
foris sibi defozmes apparent. quãtomĩn? pulerũ est qd
intus vident. **I**taqz si igne p̃punctõis incallescens ania
a tenore suo tacta subito asfatu p̃c̃platois euigilet. il-
la q̃ leuia paulo ante credidit. mor vt gũia & multiferã
perborrescit. **E**t quãto amplĩ subleuata p̃fecerit. tãto
magis refugiet infima. in q̃bus p̃strata defecit. ex qua
re miro modo agitur. vt vnde dignoz efficitur. inde si
bimet indigna videat. & tunc a recrudine longe se esse
sentiat. cum appropinquat. **I**dem in li. v. **I**n boresce
inquit visionis nocturne q̃s solet sopoz occupare homi-
nes: pauoz tenuit me et tremoz: & oia ossa mea p̃territa

sunt. & cum sp̃s me p̃ite transfret: inboresce p̃li car-
nis mee. stetit quidã cuius non agnoscebam vultus. &
bores nocturne visionis est pauoz occulte cõtemplari
onis: **M**ens eni humana quo altius leuata eterna cõfi-
derat: eo de factis sp̃alibz tremefacta formidat: qz tãto
se ream veri? cernit: quãto se ab illo luce discrepasse qd
sup se intermicat p̃cipit. **S**icqz fit vt illuata plus me-
tuat: qz magis aspicit a veritatis regula per quanta di-
scordat: qd q̃ tpe soporis fit: qz quĩqz internã quietez
querens hui? mundi strepitũ m̃te fugit et velut obdõz
m̃scit. dumqz altiora secretõz celestũ subleuata mens
p̃cipit. cuncta virtũ humanaz. q̃ p̃ ossa designatur. soli
ditas cõtremiscit. nobisqz p̃sũb? trãsit sp̃s: cũ trãsi
sibilia nõ solide sed raptim videm? nõ eni in hac suau-
tate diu mens figitur: qm̃ ad semetipsam immensitate
luis reuerberata reuocatur. **L**ũqz dulcedinẽ internaz
deglustat: amore siquidem estuat: & ire sup semetipsã ni-
tirur. **S**ed ad infirmitatis sue tenebras fracta relabĩt
Non ergo stat sp̃s sed trãsit. qz suprà lucem nra con-
templatio nobis inbatibus aperit. & mor infirmitatibz
abscondit. **P**li vero carnis q̃libet supflua sunt hũane
corruptõis. **S**emp eni caro supflua generat: qe sem-
per sp̃s ferro solitudinis relidat. **T**rãscite ergo sp̃ri-
tu: p̃li horrefcũt. qm̃ ante vim cõpunctõis qua semet-
ipsam ania cõtemplatiua de supfluis cruciat: cogitatio-
nes supflue fugiunt: vt nichil iam fluxum: nichil iaz re-
missum libeat: qz mentes afflatã etiã p̃ semetipsam vifi-
onis intine securitas inflamat. **L**ũqz qd in corde illici-
tum nascitur: p̃tina discretõne referat plerũqz fit: vt
vegetata mens paulo latius radio speculatois inhere-
at & pene figat sp̃m qui transibat: nec tñ bacipia conre-
plationis moza plene diuinitatis vim aperit. quomam
eius immensitas humanas vires etiã auctas subleuat:
tasqz trãscendit. ideo recte postea dõ: stetit quidaz cũ?
si agnosceba vultum. **Q**uidam eni si dicunt? nisi de illo
quem exp̃mere nolunt? aut nõ valem? **A**nia vero cuz
deitatis essentã rimatur: ad insucta rapitur. **E**t si nec
dum apprehendit quid sit: agnouit tñ quid nõ sit. et bñ
dõ. **S**tetit ad differentã creature: que facta est ex nich-
ilo p̃ seipam ad nichilum tendit: nec habet stare sed de-
fluere. **I**dem in li. xxxiii. **Q**uattuoz demiqz sunt quali-
tates quibus ania viri iusti in cõp̃ctõde afficitur yebe-
menter: videlz cum aut maloz suoz reniscitur: cõside-
rans vbi fuit. aut iudicia dei metuens: & secum quereĩ
cogitat vbi erit. **A**ut cum mala vite p̃ntis solerter atre-
dens: merens cõsiderat vbi est: aut cum bona supne pa-
tre cõtemplans lugens cõspicit vbi non est. &c.

CXXXVI.

Qualiter illis sp̃iales locutiones occulte
inspirat Augusti. de ciui. dei libro. xi.

Magnũ est aut & admodũ rarz paucaqz cõcessũ
vniuersam creaturã corpoream & incorpoream
m̃te consideratã. cõp̃ertãqz mutabilẽ intõde
mentis excedere: atz ad incommutablẽ dei substãtiam p̃-
uenire: & illic et ipso discere: qz cũctaz creaturã q̃ ñ est
qd ipse: nõ fecit nisi ipse: sic eni cum boie loquit: nõ per
creaturã corpalem: nec per corpis imaginẽ: sed ipsa ve-
ritate: si quis ydoneus sit ad audiendũ mente nõ corpe
Ad illud eni bois ita loquit: qd in boie ceteris quibus
constat homo melius est: & quo ipse deus sol? melior ẽ.
Item in li. cõfessi. r. **Q**uõd veritas. vt dixi. tu p̃e-
fides vbiqz omnibus cõsulentibz te: filqz ñ des omnibz
etiã diuersa p̃sulentibz. & tu quidem liquide ñ des: sed
non liquide audiunt omnes. omnes vnde volunt consu-
lunt: sed non semper qd volunt audiunt. **O**ptim? autz
minister tuus est: qui nõ magis intuetur hoc a te audi-
re qd ipse voluerit: sed pot? hoc velle qd a te audierit.
Berbar. clarevall. **F**elix qui diuini susurrũ venas

intus dure cordis percipit: frequenter iterans illud **Sa** muclis. Loquere dñe: qz audit seruus tuus. **Grego.** in moral. li. v. Ad me inquit dictū est verbū absconditum z quasi furtive suscipit auris mea venas susurri eius. **Verbū** absconditū audire: est spūs sancti locutōem cor de pape: que sentiri quides potest: sed strepitū sermōis exprimi nō potest: que scz aspiratio mentem humanā cōtingēdo subleuat. z tempales cogitatōes depmēs eter nis hanc desideris inflammat. vt nichil ei iam cogitare nisi que supna sunt libeat. z cuncta que inferius de bu mana perstrepuunt corruptōe cōtemnat. vne autem su surri eius dicitur causaz origines quibus hec aspira tio ad mentē ducitur. Quasi enī venas susurri sui aper rit: cum nobis deus latenter insinuat quibz modis ad nostre intelligentie aurem venit. Aliqñ enī nos amore aliqñ terrore cōpungit. aliqñ p̄sentia quasi nulla sint ostendit: et ad eterna diligenda desiderū erigit. aliqñā do p̄ins eterna indicat. vt post sp̄alia videscant. aliqñ nostra nobis mala aperit: z ad hoc nos vsqz vt de alic nis etiā malis doleam? extendit. aliqñ aliena mala nris obrutibus obicit: et cōpunctos mirabiliter a nostra p̄s uitate nos corrigit. venas itaqz diuini susurri furtive audire. est occultos diuine aspiratōis modos reuiter cognoscere. **Aliter** vero qui susurrat occulte loquitur: et vocem non exprimit: sed imitatur. nos ergo quousqz carnis corruptōe p̄mimur. nullo modo claritatē diuice lucis sicut in se incōmutabil manet videmus: qz acies nostre infirmitatis nō sustinet hoc qd de eius eternita tis radio sup nos tolerabitur fulget. cū q̄ se nobis oipo tens deus per rimas contemplationis indicat: nequaquā nobis loquitur: sed susurrat: qz z si se plene nō intimat quiddam tñ de se bñam menti manifestat. **Tunc** autē iam nequaquā susurrat sed loquit. cum eius nobis sp̄s certa reuelatur. hinc z ipsi veritatis voce dicitur. palā de patre meo auñciabo vobis. **Idem** in li. xvii. **To** nabit inquit voce sua mirabilr. voce nempe sua de? mi rabiliter tonat. qz occulta vi corda nra incōp̄chensibi liter penetrat. Qui dum latentibz monibz in timore p̄e nit: z in amore format. quanto ardore sequend? sit. ali quo modo silenter clamat. fit cuiusdaz impulsions inti mitas in mente: dñi nichil sonet in voce. **Que** tāto apud nos valenti? p̄strepit: quāto z ab omni exteriori strepitu aurem nri sudescere facit cordis. vnde z ania ad semet ipsam mot hoc intimo clamore collecta miratur qd au dit: qz vim cōpunctōis incognite percipit. **Cui** ipsa ad miratio bñ apud moysen māna desup veniente signifi catur. **Sulcis** et enī cib? qui de supnis accipit manibus vocatur. **Manu** dñi qd est hoc. **Et** quid est hoc dicim? qñ hoc qd cernim? nescientes admiramur. **Superius** ergo manna ania percipit cum p̄ vocē cōpunctōis inco gnite eleuata. nouā specie interne refectionis obstupe scit: vt diuina dulcedine repleta iure respondeat. **Quid** est hoc: quia dum ab infima cogitatōe suspenditur: ea que de superis cōspicit insolite miratur.

CXXXVII

De varijs locutōnum dei modis **Augu** stinus in libro cōfessionum scdo.

In verbo quidem sibi coeterno dicit deus fil omnia que dicit. et sit quicquid vt fiat dicit: nec aliter q̄ dicendo facit. nec tñ siml ac semp̄ tēre fiunt omnia que dicendo facit. Sed omne quod in cipit esse vel desinit: tunc esse incipit. z tunc desinit: quā do debuisse incipere vel desinere cognoscitur in eterna ra tione: vbi nec incipit aliquid nec desinit. ipsum est ver bum patris: qd̄ p̄ncipiū est: z loquit nobis: nec quicquē eius cedit atqz succedit qz vere immortale z eternuz ex istit. **Grego.** in moral. li. v. **Verbū** absconditū est inu hibitū fili? dei: verbū qd̄ erat apud deum: sed hoc ver

bum absconditū mentibus electoz dñi: cū eius p̄as cre dentibz manifestat. **Et** hoc est qd̄ dñi fm vniū sensuz: ad me dicitū est verbū absconditū. **Augusti.** de p̄desti. et p̄fuerāria. **Omnis** inquit q̄ audit a pie z didicit venit ad me: valde remota est a sensibus carnis hec scola in q̄ pater auditur: z docet vt ad filiū veniat. multos ad filiū venire z in chrisū credere cernim? sed vbi z quan do a patre hec audierint z didicerint non videm? **Idē** in libro de magistro. **Quis** autē filiū in scholaz mittit: vt qd̄ magister cogitē discat. **Ac** istas omēs disciplinas quas magistri docere. p̄fiterit: cum verbis explicuerint discipuli vtrum vera dicta sint apud semetip̄os p̄fide rant: interiorē scz veritatē pro viribz intuentes. fallū tur autē: vt eos qui nō sunt magistros vocēt: qz pleriqz inter temp? locutōnis z temp? cogitōnis nulla mora interponit: z qñ post ammonitiōē sermocināris cito int? discūt: foris se ab eo q̄ admonuit didicisse arbitra tur. **Nos** autē intelligam? q̄ vere sc̄ptū sit auroitate vt uina: ne nobis quēqz magistrum dicam? in terris: z q̄ vnus oim magister in celis est. **Item** in li. p̄fessi. vi. **Veritas** lumen cordis nri nō tenebre mee loquāt mi chi. **de** hinc ad ista z obfcurat? sum: s; hinc etiaz adama ui te. **Errat** z recordat? sum tui. **Audui** enī post me vocem tuam vt redire: z vix audiu p̄pter tumultū in pacator. **Nūc** autē ecce redeo estuāz z anbelās ad fon tem tuū. **Nemo** p̄bdeat me hinc bibam: z hinc viuam sed male vixi et me: mors michi fui. nūc reuivisco in te tu me alloquere tu michi sermocinare. **Credidi** libris tuis: z verba corz archana valde dixisti michi dñe voce forti in aure interiori: qz tu etern? es z immortal? quō nam ex nulla spe motu ve mutaris: nec tempibz variat voluntas tua: qz non est immortal? volitās: que alia et alia est. **Hoc** enim in cōspectu tuo claret michi: z magis magisqz clarescat oro te: atqz in ea manifestatōe p̄stā sobrius sub alis tuis. **Item** dixisti michi dñe voce forti in aurem interiorē q̄ omnes naturas atqz substāntias q̄ nō sunt qd̄ tu es: z tñ sunt: tu fecisti. **Et** hoc solū a te nō est: qd̄ nō est: motusqz volitatis a te qui es ad id qd̄ mi nus est: atqz mortis tal? peccatū est. **Et** q̄ nulli? peccatum aut nocet tibi: aut vel in villo p̄urbat ordinem imperiū tui. vel in p̄mo vel in imo z q̄ nec illa creatura tibi coe rna est: cū? voluptas tu solus es: teqz p̄fuerāntissima charitate hauries: mutabilitatē suam nullq̄ z nunq̄ ex erit: s; te sibi ip̄ p̄ste ad que affectu toto se tener: nō ha bens qd̄ expectet futuz: nec trahens qd̄ meminerit. nulla vice variat: nec in aliq̄ rpa dūstēdit. **hec** inqz oia dixisti michi voce forti in aure interiori. **Item** super genclim li. viii. **Certissime** aut tenere debem? loq̄ deuz aut per substāntiā suam: aut per subditā sibi creaturaz sed per substāntiā suā non loqui: nisi ad creādas oēs na turas. **Ad** sp̄iales aut intellectuales nō solū creādas sed etiā illuīandas: cū iam scz cape p̄st et? locutōem in verbo eterno qd̄ est ipsa veritas. **Illis** vero qui eam nō p̄st cape: non loquitur de? nisi p̄ creaturā. aut tñ sp̄ia lem: sicut in somnis. vel extasi in rex copaliuz salitudi ne. aut etiā p̄ ipsam corpalem: dñi sensib? corpis vel ap pareat aliq̄ sp̄s: vel insonāt voces. **CXXXVIII.**

Qualiter nobis loquitur etiam in scriptu ris. **Dugo** de sancto victore

Quandū quidem homo deum intus audire lo quentem potuit. doctrina exteriori op? non ha buit. **Sed** postq̄ libz vite oculo interiori inspi cere iam nō valet: scriptura foris apponitur: vt ex eius saltem inspectōe renouetur. **Aug.** sup psal. **Itaqz** sicut cum oras deo loqueris. sic de? tibi loquitur qñ le gis. vñ vis ait dñs. vt figā in auribz meis oīonem tuā fige in corde tuo legem meā. **Idem** de ci. dei libro. xi **Tempē** qd̄ mens nra vicis quibūsdā veteribus z reue

CXXXIX.
Qualiter nobis loquitur etiam in scriptu ris. **Dugo** de sancto victore
Quandū quidem homo deum intus audire lo quentem potuit. doctrina exteriori op? non ha buit. **Sed** postq̄ libz vite oculo interiori inspi cere iam nō valet: scriptura foris apponitur: vt ex eius saltem inspectōe renouetur. **Aug.** sup psal. **Itaqz** sicut cum oras deo loqueris. sic de? tibi loquitur qñ le gis. vñ vis ait dñs. vt figā in auribz meis oīonem tuā fige in corde tuo legem meā. **Idem** de ci. dei libro. xi **Tempē** qd̄ mens nra vicis quibūsdā veteribus z reue

brevis invalida est: non solum ad inherendum fruendo
 vix etiam ad pferendum incommutabile lumē: donec de die
 in diē renovata atq; sanata fiat tantae felicitatis capax
 fide primū imbuēda fuerat atq; purgāda ita vt confi
 dent^r ambularet ad veritatē. Ipsa veritas deus dei fi
 lius hoīe assumpto. nō deo psumpto. eandem fidem cō
 struit atq; fundavit: vt ad deū via esset hōi per boīem
 deū. hic quoq; p pphetas. deinde p seipsum z p aplos
 locut^r. etiā scripturā canonicā pdidit: cui fidē habem^r
 de his reb⁹ quas ignorare nō expedit. Idem d' faulstū
 libro pmo. Itaq; distincta est excellentia veteris z noui
 testamenti aplos firmata rpb⁹: per successiones epoz
 z ppgatos ecclīaz tanq; in sede quadā sublimiter cō
 struita: cui seruiat oīs fidel^r z p^r intellect^r. Itaq; si qd
 velut absurdū legentē mouerit: nō licet dicere: autor h⁹
 libri veritatē nō tenuit sed aut eodem mendosus est: aut
 interpres errauit: aut tu nō intelligis. In opusculis au
 tem posteriori licet eade inueniat veritas: longe tñ est
 impar autoritas. vñd nisi vel certa ratōne vel ex illa ca
 nonica autoritate qd ibi disputatū vel narratum est de
 monstr^r: si quis credere noluerit nō repēditur quia
 non psciendi autoritate sed pficiendi exercitatioē a no
 bis scribitur. Inter hos cui sum^r qbus dicit apostol⁹
 Et si quid aliud sapitis id qz vobis de^r reuelauit. hoc
 ergo ger^r literaz nō est cum credendū necessitate: sed
 cum iudiciā libertate legendū. Cui tñ ne locus iterdu
 daret z admirer^r posteris ad difficilimas questioēs tra
 ctandas stili saluberrim^r labor. distincta est vt pdictus
 est. a posteriori libris excellentia illa canonicā autorita
 tis. vbi quicquid ppheta vel aplos vel euāgelista posuit
 se declarat ipsa canonicā pfirmatōe nō licet quin verus
 sit dubitare. Alioquin nulla erit pagina qua būane im
 peritē infirmaliter regatur. Si saluberrima librorū auto
 ritas: aut pempta penit^r aboletur: aut intermixta cō
 fundit^r. Item in li. de doctrina xpīana. His aut qui
 scripturas diuinas legunt: quedā obsecrare dicat: plerūq;
 densissimā caliginē obducunt qd diuinit^r. pusillum esse nō
 dubito ad eōm andā labore supbia: z intellectu a fasti
 dio remouendū: cui facile inuestigata plerūq; vident^r.
 Idē in li. iii. Quicqd aut in sermōe diuino nec ad mo
 rum honestatē: nec ad fidē veritatē pō: referri. ppter:
 cognoscas figuratū esse. mox honestas ptnet ad deum
 z pprimū cognoscendū. Spes aut sua cuius est in pscia.
 Grego. in moral. li. xxii. Aduersus deū inquit cōten
 dis: q nō ad singla verba rñderit tibi. Semel loquitur
 deus: z scdo idipsum nō reperit. ac si diceret. deus singu
 loz cordib⁹ puatis vocib⁹ nō rñder: sed eloquiū tale cō
 struit: p quod cūctoz questioib⁹ satisfaciat. In scriptu
 re siquidē ei^r eloquio. cās nīas singli si requirunt^r inue
 nim^r. ibi nobis omib⁹ in eo q spāliter partimur. cōmuni
 ter rñderetur. Bernardus in epla ad cartuz. Iterum
 quo spū scēture facte sunt: eo legi desiderat^r z intelligi:
 nunq; ingredieris sensum pauli donec vsu bone intenti
 oīs in lectōne z studio assidue meditatōis spūm eius
 imbibaris.

De diuinis pceptis scriptura pmulgatis.

Augustinus vbi supra.

Non aut scriptura pcpit nisi charitatē: nō cul
 par nisi cupiditatem: eo modo informat mores
 boīm. Non aut asserit nisi catholicas fidem: re
 bus pteritis z futuris z pntib⁹: pteritoz narratio est
 futuroz pnuatio: z pntū demonstratio. Sed omnia
 hec ad eandē charitatē nutriendā z corroborandā: z cu
 piditatē vincendā z extinguendā valent. Charitatē vo
 cō motū animi ad fruendū deo ppter ipsum: z se atq; p
 timo ppter deum. Cupiditatē aut motū animi ad frue
 dum se z primo z quolibet corpe nō ppter deū. Quod
 aut agit in domina cupiditas ad corripendū animū et

cepus suum: flagitiū vocatur. Quod autem agit vt al
 teri noccat: facin^r v^r. Et hec sūt duo genera oīm pecca
 toz. Sed flagitia pōta sunt: Que cū exanauerint aut
 mū: z ad quādam egestatē pduerint: in facinora pslit:
 quibus remouantur impedimenta flagitioz: vel adiu
 menta querātur. Item qd agit charitas vt sibi proficit
 vtilitas est. Quod aut agit vt pxiō. pfit: beneficentia no
 minatur. Quātoq; magis regnū cupiditatis destruit:
 tantō charitas augetur. Item in sermōe de charita
 te. Si ergo tibi homo nō vacat omēs paginas sanctas
 reuolucere: oīm scripturaz penetrare secreta: tene chari
 tatem vbi pendēt oīa. Ille dīppe tenet z qd parer: z qd
 later in diuinis sermōibus: qui charitatē tenet in mo
 ribus. Item in psalterio decacordo. Porro decalog⁹
 legis decem pcepta distributa sic habet vt tria pntine
 ant ad deum. septē ad hoīes. vñ itaq; pceptum chari
 tatis pntinet duo pcepta. Itaq; duo pntinet septē. z il
 la decem que cōtinent omīa. Cantate ergo in psalterio
 decem cordaz: canticū nouū: z vt nouū cātenis: nouū ho
 mines sitis. Grego. in moral. li. i. Trinā inquit ostē
 deret tibi deus: q multiplex sit lex ei^r. lex dei charitas
 intelligitur per quam semp in mente legitur pceptū
 vite qualiter in actōne teneatur. Unde per apm dicit^r.
 Plenitudo legis est dilectio. Sed eadem lex multiplex
 rō: quonā ad cuncta virtutū facta dilaturatur. Que a du
 obus quidem pceptis incipit: sed se ad innumera exten
 dit. h⁹ itaq; legis iniciū dilectio dei est: ac dilectio pxi
 s⁹ dilectio dī ad tria limitat^r z p tria distinguit^r qz ex to
 to corde: ex tota aīa: z ex tota fortitudine diligit^r pōtor in
 berat. vt videlz: qui pfecte deo placere desiderat: de se
 sibi nichil relinqt. Proximū aut dilectio in duo pcepta
 deriuatur: cum per quendam iustum dicitur: quod ab
 alio tibi odis fieri: vide tu ne alteri feceris: Et p semper
 ipsam veritatem dicit. Que vultis vt faciāt vobis hoīes
 ita z vos facite illis. Quib⁹ duob⁹ lex vtriusq; testamē
 ti mandatis. per vñ malicia cōpescitur. per aliud beni
 gnitas progatur. vt malum quod pati non vult quisq;
 non faciens esset a nocendi ope. Et rursum bonum qd
 fieri sibi appetit impendens erga vtilitatē. pxiō se ex
 ercat ex benignitate. Sed hec nimis duo dū sollicita i
 tentōne cogitatur: cor ad innumera virtutum misteria
 tenditur. ne vel ad inferenda que nō debet desideris i
 queta mens feruar. vel erga exhibenda q debet ocio
 resoluta torpescat. De hac legis multiplicitate dicit apo
 stolus. Charitas pascens est. benigna est. zc. Idem in
 omel. euāgel. Cum ita sacra eloquia dñicis pscia sunt
 pceptis. de sola dilectōne dñis in euāgelio pceptū posit.
 qz quicqd pcpitur in sola charitate solidatur. pcepta
 ergo dñi multa sunt per diuersitatem operis: sed vnus
 in radice dilectōnis.

De diuinis iudicijs in generali. Grego rursus in moralibus libro xvi.

Deus certe cum sit omīpotens sic omib⁹ inten
 dit vt singulis asser. Nam z si quosdāz peccan
 tes deserit. eis tñ adest per iudiciū: quibus de
 esse cernitur p adiumentū. frustra ergo dicit impius.
 Quid enī nouit de^r q qsi p caliginē iudicat. nubes latit
 buluz eius. nec nostra cōsiderat. Ambrosi⁹ sup epi
 stola ad ephesios. Bomi itaq; iudex iustus dilectum
 causas nō psonas. Itē sup eplam ad hebreos.
 Timeam^r ergo ei^r pscntiā. cui nullaten^r effugere vā
 lem^r sententiā. Bernardus sup cantica omel. lx.
 Simil^r est inqt sponsa dilectus meus capree bitimuloz
 ceruoz. Tu ergo qui aduentum desideras saluatoris.
 time oculos capree. time scrutiniū iudicis. acuto visu ē
 nil inscrutatūz relinquit. Quid in babilone tutus si in
 hierusalē manet scrutiniū. Illoz q de babilona sunt. pec
 cata manifesta sunt pcedentia ad iudiciū. et nō egent

irascatur dñs: et peaz de via iusta. volo irascaris michi pi misericordiaz: sed ira illa qua corrigis deum. Cū te icntio irati: tunc maxime pfido ppicui: qz cū iratus fu eris misericordie recordaberis.

Deus semp inuit? punit. Gregor? nazanzenus de plaga grandinis.

Et itaqz pollicor de miscdia dñi: q statim ve nos ad cum fuerim? puerit: et ipse quide irasci dñs: qd vtiqz natura facit: et querretur ad miseratōe: qd vtiqz scdm naturaz gerit. In illud a no bis appellatur: hoc ci naturalr inesse pprobaf: nos tñ ipi nri miseramur: et iustus eius miseratōib? viam patefaciam? Dico sup ysaiā li. i. Deu inquit ego consolaboz sup hostibus meis: et vindicabor de inimicis meis. Ecce plangit clementissim? pater delinquentes: coloz suos vocat hostes: videlz q spōte peccāt cum nolint age re penitentia. Itaqz solatio ei? sup hostib? suis ē dñs: vt qui nō senserit bñficia: supplicia corrigat. Itē in li. xi. Alibi p cundes ppheta videlz ysaiā dñs: sicut in monte diuisioni? stabit dñs: sic in valle gabao irascē? vt faciat opus suū. Alieni est opus vt faciat illud. pe grini est opus eius ab eo. hoc est opus amaritudinis: qñ scz mutare clementia cogitur et p dulci amarus effi citur. Idem sup ionā. Deus itaqz natura misericors est parat? vt saluet clementia: quos non pōt saluare iu sticia. hinc ad pñcatōem ioue penitentib? nimitus mi serus est dñs sup malicia quā locut? est: vt faceret ill. Nam qui manule penitentia peccatoris q mortez opa nimitiaz pmutata videns. libenter mutauit sententia qui por? perseuerauit in pposito suo misereri volens ad initio. Nemo quippe punire volens qd facturus est pmutatur. Iohannes crisost. sup mattheū. Ergo qñ violenter cogitur alique perdere: qui cupit oēs saluare. Profer in libro sententiaz aug? Nullaqz opa dei vacat a miscdia bñficio: qñ quidem: hoi? et indulgentia coluit et flagello. Dembarodus in sermone de natali dñi. Deo quō deo pprium esse misereri dñs: cui? iudicia scz ab illis multa esse leguntur. neqz cui vnuerse vie do mini misericordia sola sed misericordia et veritas dic tur: nec min? vtiqz iustus q misericors est: cui miscdia et iudiciū decantatur. vtz licet cui vult miserat? et que vult indurat. nō q miserē est illi pprium: q videlz ex se semetipso materia sumit ac velut quoddā miserendi se minari. Quod cui iudicat et cōdemnat. nos eū quodā modo cogim? at longe aliter miseratō q adiuersa no peccere videt de corde ipsi? Deniqz ipsum audi qd per ppheta dicit: nūquid volistatis mee est mors impij dicit dñs: et nō magis vt cōuertatur et viuat. Recte er go nō pater iudicior? vel vltionū dñs: sed pater misericor diaz: nō modo qz miserē quē eadmodū pater filioz: sed eo magis qz miserendi causam et originem sumit ex pro prio. iudicadi vel vltiscendi magis ex nro. Ambro de sancto abraha li. i. At qñqz flagicioz nro? clamori bus velut excratur de? vt alique vindicet: qui libenter ignoscet. vnde clamo: inquit sodomoz et gomozero rum multiplicat? est: et peccatū eoz aggrauatū est nimis magna siquidē dei est patientia vt nō peccatores puni ar: sed diu correctōem expectās differat: nec vnq? com moueat ad vltiscendū: nisi peccatoz mensurā excedat. Unde et iudeis ait. Vos implete mensurā vroz patrū in pperatōe scz delictoz.

Qualiter peccatores per ministerium ere aturam affligit Gregorius in moralib? libro sexto.

Ecce aut? cernim? q ad correctōem nram imber arente terra suspendit. et aer inardescēte sole sicatur. semen acceptū a terrā consumitur. In quibus patenter aspicitur hoc quod sapiens testat. p

gnabit cum eo orbis terraz contra insensatos. Contra ei eos orbis pugnat: qz in penā delinquentū et elefiro rum aduersitas militat. Dico sup ysaiā li. v. Bre scit inquit aqua de mari. et naturale siquidē est. vt in dignationē dei sentiat. et aduersus eos qui deum offen derunt cuncta sil elementa descēat. Idem sup hierē. libro. iii. Hinc etiā de sermonib? siccitatis est hierē. p pheta. qm tre dei cōsentit vt iuerla. Itē sup mala chā. Itaqz. sicut iaz dicit? ē sup? si qñ famel oimqz re rum egestas inuē dū opprimit. hoc ex ira dei descēdere cognoscim? Aug? p eplam funda. Nec mireris. vt dicit q bona q ad seruendū tibi creata sunt. nūc te aliqñ cruciant: nec omni modo tibi seruiūt. Nec etenim hūana meruit natura. Hugo de sancto victore. Domo nūmi rum ad miseria deiecit. ad misericordia reseruat? cepit cruciari: vt culpā agnosceret: et exerceri vt ad misericor diam reparari posset. vt in dolore sentiret bonū quod p didit: et in exercitacōe pficeret ad bonū quod habuit? fuit. totum ergo ad cruciatu in versum est: quod creatū fuerat in iocunditate: vt in omnib? dolorē et laborē sue niat: vt in afflictōe sua et pñtem miseria et amissam feli tatem cognoscat. Grego. nazanzē? vbi d. Unde er go sterilitas. vnd aeris corruptio. vnde pestes et morbi vnde terraz mot? terroresqz de celo. multo vtiqz vbebe mentiora sunt et gūiora que apud se retinent thesauri tre dei. Sed bec ideo ad pñs inseritur: vt quod sup est tre dei per cōuersionem nram auertam? qm hic ad vbe lentitas quedā est et correptio māfuerat et inicia quedam castigatōis velut paruul? adhuc et lactentib? illata. Adhuc sum? quidā est iracundie: et auspicia penaz: nō dum ignis exrens: nō dum flama voraz: nec carbonēs succenti. Beda sup marcū. Celi siquidem. vt ait pe trus. qui nūc suat verbo dei repositi. sunt igni reserua ti in diem iudici. Nam quocunqz puenire potuit aq di luuii: que quindēcum cubitis cacumina montū transcē dit: eo iū dicitā sententia petri pueniet ignis qz iudici.

De malis diuine iusticie ministris. Isidorus de summo bono libro. iii.

Ali quoqz idcirco necessarii sunt: vt ab ill? fla gellantur boni qñs offendit. hinc est q assur purgam furoris sui fuisse dñs testatur. habz er go aliques vsū et maloz iniquitas: q electos dei suis morib? lantat: ac per hoc impioz vita sibi depertit. In stoz aut? nō perit: sed pficit: dñs eos mali per exercituz tribulacōis erudit ad vitam pñtem odicndā: et futura desiderandā. Dico. super ysaiā li. iiii. Nunq? ergo inquit gloriabitur securus? eum qui fecat in ea. Aut exaltabitur serra? eum a quo trahitur. hoc ē semache rib dñs: quo videlz tanq? iustro deus in castigatōe iudeo rum vtebatur. Multissime mortalū iraz dei tuam pu tas esse sapientia: et illius iustione ad tuam refero forti tudinē. Cūqz organū fueris diuine voluntatis: in sup biam erigens: et cuncta que geruntur: tue gloriaris tu ille virtutis. Idem in libro. xi. Interfectis aut? affi riis: adcirco semacherib referuat? est: vt dei potentiaz sciret: oiaqz blasphemātia compmeret: atqz maiestatas illius: quem paulo ante cōtemserat testis fueret. sic et in decem plagis pharao reseruat? est: vt nouissim? pter: quod est ille post modicū passus est. Grego. i. mora. libro. ii. Legitur etiā q spūs dñi maluz arripiebat saul. Ubi notandū est: q vnus et idem spūs et dñi appellat? et malus. Dñi p licentia iuste pñat? Malus p desiderū um iniuste voluntatis. formidari ergo nō debet: qui ni chū nisi permittus valet. Idem in libro. xviii. Omis quippe dyaboli voluntas est iniusta: et nō deo pmittece omnis potestas iusta. Unde dñs. spūs malus. vt dicit? ē propter nequissimā voluntatē: et dñi ppter acceptā iustis simā potestare. Idē in dyologo. libro. iiii. Itē abiqz

omnipotentis dei concessione nullam habet potestatem contra hominē malignus spūs: qui etiam in porcos intrare nō potuit nisi pmissus. **J**ohannes crisost. sup mattheū li. i. **D**oces ergo dei nō quantū vult dyabolus temptat: sed quantū pmittere christus qui in eis habitat. **I**psē nāq; dyabolus quantū ad se nunq; cessaret a temptatione: nec alium actum habet: nec dormit: nec māducat: nec aliud opatur: nisi vt rēpter: vt fallat: r subuertat. hic est cibus illius r honor r gaudiū. **B**ernhardus sup cātica omel. xvii. **J**ocundū vero iudiciū ē: vt ille supbus humilis malleator eisdem ipsis coronas per petuas fabricet. omnes impugndo: r omib; succubendo. tu tibi o miser: sedem in aquilone collocas plaga nebulosa r frigida. **E**t ecce suscitātur de puluere inopes r de stercore paupes: vt cum pncipib; se deant: r solius glorie teneant. **S**up eos incaluit mons coagulāt; mōs pinguis. **A**ugustin. de ciuit. dei. li. v. **B**enāq; cum omnis p̄as sit a dño deo: quicquid p̄ter voluntates suā partur homo: nō debet attribuere humanis vel angelicis vel cuiuscūq; creati spūs voluntatib;: sed eius potē voluntati: qui dat potestatem valentibus. **CXLVI.**

Quis tradit iusticie ministeria pro gradibus vel meritis. **I**dem in li. questi. lxxxi.

Deus itaq; dignis digna tribuens: vritur autē mis p meritis r gradibus eoz: vt si quisq; dignus sit decipi: nec per seipm; nec per hominē veracem: nec per angelū sanctū decipiat eum. sed aut p tale hoīem qui nondū se mundi cupiditatib; exuit: aut p talem angelū qui p sue puerfione voluntatis ad vindictā peccatorū: vel exercitātōem iustoz in infimis nature gradibus ordinatus sit. **L**egim; enī deceptū regem achab falso vaticinio: q; sic dign; decipi fuit. r hoc nō per angelum bonū quem deceptōnis officii suscipere non de ceter: sed per angelū errozis qui sibi tales partes imponi vltro cum leticia postulauit. **E**t hac rex per dei p̄sentiam admistratōne quasi transcripta est lex naturalis in animā rōnalem. r hoies in vite hui; p̄sertatione talium distributionū seruant inuaginem. hinc est q; iudex damnatū pcutere indignū persona sua iudicat: eius tñ iussu hoc facit carnisfer qui ordinar; est in officio p sua cupiditate: vt legum moderatōe damnatū pcutiat: qui possit etiā innocētē pcutere sua crudelitate. **I**tem fur mortuū lacerari est dign;: id tñ agit homo nō p se nec filium aut seruū: sed p canē quem talia facere decet p nature gradib;. **C**um q; quosdā aliquid pati deceat: qd alios facere nō deceat. misteria quedā sunt media. qd digna mū; quāq; officia. vt eis vtens ipsa iusticia. r talia pati quēq; impet. qualia pati decet r per eū quēz talia facere decet. **S**ic egypti deceptōne digni a filiis isrl; deo iubente. vel poti; pro illoz cupiditate p̄mittente decepti sunt. vt illi vasa eoz ac vestes auferrent: que ab eis mutuo acceperāt. **Q**uā etiā mercedem tam diuini laboris r opis p talū antiaz gdu non iniustā voluit esse. penamq; illoz quos digne fecit amittere: qd debuerūt reddere. **N**on ita maloz dñs est peccator: sed meritorū ac penaz iustissimus distributor: faciens quedā per se ipsū que sibi soli cōueniūt: sicut est illi uare ac beatificari seipō animā. **A**lia vero per sibi seruientē creaturā integerrimis legibus ordinatam: quedā eoz iubens: qd dam p̄mittens. vsq; ad passerum admistratōne. r ad sentē decorē. r vsq; ad m̄oz numez capilloz diuina p̄videntia p̄tendentē: que nimirū attingit a fine vsq; ad finem fortiter r disponit omnia suauiter.

CXLVII.

Quē agēlis et hominibus potestans sue ministros efficit. **J**ohā. crisos. i. ser. d. ascē.

Quoniam ergo mente rabida demones ad auerfionem pacis vbiq; versant: ad tutelam nostrā

exercitus angeloz a deo p̄stituitur: vt eoz presentia r demōnū p̄fringat audacia: r nobis ministrē pacis grā. **H**eda sup apoca. li. ii. **I**taq; duplex est. vt ait hieronim;: angeloz officii. alioz scz qui p̄mia iusti tribuūt alioz qui singulis cruciantib; plunt. **U**nde scriptum est. **Q**ui facit angelos suos spūs: r mistros suos flammam ignis. **I**sidor; in li. de summo bono. **Q**uoniam itaq; deus quolibet flagello hinc mūdo irascit. ad ministeriū vindicte apostate angeli m̄tritur. boni autē ad ministeriū salutis humane deputati sunt: vt curas admistrant mundi: r regant omnia iustu dei. **D**ugo sup gerarch. **C**reaturā quippe rātionalem a conditōne sua iustitias eius particeps: sic fecit omnipotens r gloriosus deus potestatis particeps: p̄struens p̄ncipatū r p̄tates saeras. in celo in angel. r in terra in hoibus: vt dñentur creature eius. **S**oluit enī in rex a se factay gubernatiōne particeps h̄re: nō vt illoz ministerio iuaret: sed vt ipsi p̄tatis ei; cōsortio sublimes efficierent: r qd vni ueritatē ordo deponēbat: vt opa eius p̄plicētur p ordines r dispositōnes a summo oim in vniuersa p̄cepto decurrerent. **A**ugustin; de tri. li. iii. **S**icut enī dictum est sup: **V**oluntas dei que facit angelos spūs rē. in eis tanq; in secreta p̄fider sede. **I**ndeoz quibūdam ordines iustissimē creature mortuos: p̄mo videls spūalib;. **D**em de corpālib; se p cuncta diffundit. r vritur omib; ad in cōmutabile arbitriū sententię sue. nichil enī visibily ac sensibily in mūdo efficitur: qd non interiori r invisibili aula summi impatoris aut iubeatur aut p̄mittatur. **I**nteffabilem iusticiā p̄mior atq; penaz grā r retributiōnū. **C**rego. in moral. li. xv. **D**eus itaq; potētes non abicit: cū r ipse sit potens: magna siquides etiā potentia spūalis: qm; apud deum habet meritū suoz de bona admistratōne regimū. **B**ona enī est in ordine suo potentia: sed tanta regentiū indiget vita. **P**̄tās nē pe quāto exteri; emittit: tanto interi; p̄mi debet: ne animam in delectatōe sua rapiat: seq; illi mens libidie dō mimandi supponat. **S**upbia nāq; vicina solēt esse potētib;: r p̄ne temp elatio sociatur rebus affluentibus. **M**itriq; ē cū i cordib; sublimiū regnāt humilitas moz. **I**ntinsece ergo est tumoris elatio non p̄tatis ordo. **P**otentiam enī deus tribuit: elationem vero potentie: malicia n̄e mentis inuenit. **T**ollam; ergo qd de nostro contulimus. et bona sunt que deo largiente possidemus. nam quia non iusta potentia sed actio p̄ua vānā ap̄re subiūgitur: sed nō saluat impioz: r iudiciū pauperibus tribuit. **I**sidor; vbi sup li. iii. **P**otestas quidem bona est: que a deo data est: vt malū coerceat. nō vt malum temere committat. **N**ichil autē pe; q̄ per p̄tatem peccandi libertatem habere. **N**ichilq; infelicis male agendi felicitate: r qz reges a recte agendo vocātur: iō recte faciendo regis nomen tenent: peccādo amittitur.

CXLVIII.

Quales in hominibus rectores ac doctores eligi constituit. **C**iprianus ad sel.

Quia vero deus peccatores non audit: plena in dulgentia r explotatōe sincera illos oportet ad sacerdotiū dei dirigi quos a deo constat audiri. **I**ō enī in ordiatōne cleazay filii **A**aron iussit euz dñs i monte corā omi synagoga cōstitui. **O**scidens ordinarōes sacerdotales non nisi sub populi assententis conscientia oportere fieri: vt plebe p̄ntē vel de regatū maloz criat: vel honoruz p̄cedentur merita. **S**iq; ordinatio iusta r legitima q̄ oim suffragio r iudicio fuerit examinata. **L**eo papa ad epōs africa. **I**ntegritas siquidem p̄sidentium salus est subditoz. **P**ncipat; autē que aut seditio extorsit: aut ambitio occupauit etiā si moribus aut actib; non offendit: ipso tñ inicu vni p̄ncipiosus est expeim;: r difficile est vt exitu pagani bonoz: que malo iudicata sunt p̄ncipio. quod si in quibūlibet ecclesie

Liber

[Marginal notes in a smaller hand, partially illegible]

gradibus prudenter curandū est: vt in domo dei nichil fiat inordinatū. nichil p̄p̄ter q̄m̄ magis elaboratū dū est: vt in electōe eius qui sup̄ om̄es ḡdus p̄stitit: nō er retur. Nam totū familie dei statū & ordo mutabitur. si qd̄ requiritur in corpore nō inuentat in capite. **A**ldous vbi supra. **P**rouider tū deus sepe curis deditos s̄claru bus ad suscepiōem regim̄is: vt dicitur h̄c extiora sine te dio p̄curat. sp̄iales reb̄ interiorib̄ sine impedimento rex terrenarū deseruiat. dei ergo ordinē accusat a quo instituitur: qui ep̄os p̄demnant. dum m̄n̄ sp̄ialia: sed magis terrena s̄clatū. nō est itaq; iudicandū a plebe rector: inordinatū: dū magis nouerit poplū sui fuisse me rito pueri regimē suscepisse pontificis. Nam p̄o meritis plebū d̄n̄ p̄ponit a deo vita rector. **H**iero. sup̄ ag geum. Quia vero frequēter d̄n̄ iudicio: & populorū suf fragio simplices in sacerdotū eliguntur: saltem postq̄ fuerit sacerdotēs ordinati dicitur leges d̄n̄. Sacerdotis enī est legem scire: & interrogatū de lege r̄ndere. Qui ergo ignorat legem: imple se arguit nō esse sacerdotem.

Aug. sup̄ ionas omel. vii. **A**lerūsi natanaclem quē intelligim̄ eruditū fuisse ac peritū in lege: licet ipm̄ ve re istitū ac sine dolo esse diceret: p̄pterea noluit d̄n̄s in ter discipulos pouere. q̄m̄ ydoctas elegit: vt mundū cō funderet. volens enī sup̄b̄oz duram frāgere cernicem. nō querit p̄ oratorē p̄dicatōrē: sed de p̄dicatore lucratū est impatorē. magū egyptianū oratorē: sed p̄s petrus p̄i scator per quē postea crederet & orator & etiā impator. **I**dem de verbis d̄n̄i. Itaq; d̄n̄s vt p̄ salute n̄ra potētum amicitias contemnamus. noluit p̄s eligere scna tores sed p̄dicatores. **A**ug. de cui. dei li. ii. Non ḡ peritos ḡnatica. n̄ inlatos rethorica. n̄ armatos dyale tica: sed oino q̄ntū ad philosophorū doctrinā p̄inet in politos p̄dicatores cum fidei reb̄tib̄ ad mare bui? sc̄i paucissimos misit. atq; ita ex omni genere tam multos p̄iles. & tanto mirabiliores quāto rariores ipsos etiā philosophos cepit. **B**ernhardus sup̄ cantica omel. xxxii. **B**enignū autē est sapie sp̄is etiā doctor benignū & diligēs placet q̄ sic satis facere cupiat studiorū. vt mo rem gerere tardiorib̄ nō recuset qui elucidat inquit me vitam eternā habebūt.

Qualiter deus ad verbum doctrine gra tiam infundit **A**ug. vbi supra. li. xv.

Et ipse quidem sp̄s sanctus opatur intrinsece vt aliquid valeat doctrine medicina que adhibet extrinsecus. alioquin etiā si deus ipse creatura sibi subdita v̄rens alloq̄tur humanos sensus in aliqua specie humana: nisi mentē interiorē regat & agat gra sua. nichil hōi p̄dest ois p̄dicatio veritatis. **Q**uid enī? **L**ayn p̄sunt nonne p̄ceptū scelus etiā post verbū diuine admonitiōis impleuit. **I**dem in libro de carbez ad d̄s rudibus. **M**ichi quidem sepe indicat eoz studium qui me audire cupiūt: nō ita esse frigidū meū eloquiū ut mi chi videri. & eos inde aliquid v̄rile cape ex ipsoz delecta tione cognosco meūq; ago sedule: vt huic exhibendo non desim misterio: in quo illos bene accipe quod exhi betur video. **E**t reuera m̄to grati? audimur: cuz & nos eodem ope delectamur: ipso quippe n̄o gaudio silū no stre locuti ois afficit: & exit facili? atq; accepti? ceteruz si deus hylarē datorē diligit in pecunia copali: quanto magis in sp̄iali. **B**ernhardus clareual. **E**go etiā in terloquendū fateor: nonnunq̄ michi seruozez studiū v̄i sentire video. **E**tenī quanto abundāti? fugitis: tanto amplī? verba mea replet dignatō sp̄s sancti que pp̄nē vobis. **H**iego. in meta. li. xxx. **P**er quā ergo viā sp̄s ḡtur lux. ait d̄n̄s. ac si parenter diceret. dū corda dura emolli. dū rigida flecto. dū aspersa mitigo. dū frigida accedo. dū debilia roboro. dū vaga stabilio. dū nutāta p̄firmo: intuerē si vales: incorpaliter veniens quib̄ ea

meatibus illustro. **Q**uis etiā dedit veementissimo iū bi curiuz: & viam sonari tonitruū: vt in deserto plueret & impletet inuā & desolatā & p̄duceret herbas v̄r̄tes hec enī omnia deus fecit. id est. exteriori p̄dicatōi asp̄i radem internam p̄tulit: vt corda hōim̄ arenata v̄r̄sece rent. clausa patescerent. inania p̄plerent. infecunda ger minarent. **P**lerūq; siquidē & imber est: & cursum nō ha bet: q̄ p̄dicatio ad aures venit sed cessante interna gra tia ad corda audientū nō p̄trāsit de cui? p̄dicatōis ver bis. p̄pter electos d̄. **E**tenī sagitte tue p̄transierunt. **S**agitte quippe dei p̄trāscent: q̄m̄ verba p̄dicatōis ei? ab aurib̄ ad corda descendūt: qd̄ q̄ solo diuino mu nere agitur: imbu cursum dominū? se dedisse restatur.

Qualiter predicatoruz vias disponit ac di rigit **I**dem in libro. xxxvii.

Fruentū desiderat nubes: & nubes spargunt lumen suum: que lustrant cūcta p̄ circuitū: quo cūq; eas voluntas gubernantis duxerit. **Q**uid electi sunt nisi frumenta dei celestib̄? horreis reconden da. **Q**ue nunc in tritura aree paleas tolerant: q̄ in hac purgatōe sancte ecclesie mores p̄ios reproborū portat quousq; hec internū agricola v̄ntilabro iudici dirimat etiā in sup̄na habitacula electos suos quasi mundā tā grana suscipiens: eternis paleas ignib̄ tradat. **S** frum tum quousq; ad p̄fectōem fructū veniat: nubes plu uias expectat vt creleat: q̄ bonoz mens p̄dicantū ver bis infunditur: ne ab humore charitatis desideriorum carnalium sole siccat. **N**ubes etiā lumen spargere ē p̄dicatores sanctos exempla vite & loquendo & agendo dilatare: sed quis anūciatōis intime lumen spargūt non tū ad p̄uertēda oim̄ que appetit corda p̄ueniūt. **N**am sequitur. **Q**ue illustrat cuncta per circuitū quo cūq; eas voluntas gubernantis duxerit. sepe enī p̄di catores sancti exhortari quosdā voluit: sed nequeunt. **S**epe quosdam declinare appetūt: sed tū interne insti gatōis impulsu eos exhortari instantissime cōpellūt. videam? lumen dei: quō gubernantis manu & ad ea que nos appetit ducitur: atq; ab impulsu suo ite? gubernā tis manu retinetur. **L**erte paulus cum vestimenta sua excutens a chorinthiis discedere vellet: audiuit. **N**oli timere: sed loquere & ne taceas: p̄pterea q̄ ego tecum sum: & nemo apponitur vt noccat tibi. q̄m̄ multū est mi chi populū? in hac ciuitate. **R**ursum cuz ad **T**hebalos? voluistis ire: recēt? est dicēs: volum? venire ad vos. ego q̄dem **P**aul? & sel? & ite?: sed impeditū me sathanas. **N**eq; enī per semetipsum sathan p̄pedire vias tanti apli potuit: sed occulte dispensatōis v̄tib̄ dum aduer sator nesciens d̄seruiuit. vt n̄m̄x **P**aul? dū vellet ad alios accedere nec valeret: eis a quib̄ recedere nō pote rat alit? p̄deset. **N**ubes ergo dei cuncta per circuitum lustrat: q̄ p̄dicatōis luce mundi fines illuat. sed q̄ di uinis nubib̄? subdite nequeunt expleere quod volunt: ne non p̄nt: nisi quo eas voluntas gubernantis duxerit v̄i & ad huc subdit. ad omne quod p̄ceperat eis sup̄ faciem orbis terre. **S**epe enī cum gubernantis voluntate per du cūnt: aliter agere appetūt: sed aliter disponuntur. **N**am plerūq; quosdam auditores suos p̄dicatores san cti student blande corrigere & tū eoz sermo in asperita tem ducitur. plerūq; quosdā refecare aspere appetunt: sed tū eoz vigor per manufactūdis sp̄m̄ refrenatur. **S**i cut ergo nō p̄nt quo volunt: ita etiā nequeunt agere si cut volunt. **Q**uia enī eos internus arbiter tenet cū mit tit: ita illos etiā modificatō suscipit cuz perducit. vt ali quando in cogitatōe alta disponāt: sed alta in ope p̄ry agant. aliq̄ aliter inchoent: sed aliter p̄summent. **E**o enī aptiorē viam p̄dicatōis inueniūt: quo ad h̄c non suis sed p̄ceptoris sui nubib̄? ducuntur. **I**nde & ad huc

Tricesimus
gradibus prudenter curandū est: vt in domo dei nichil fiat inordinatū. nichil p̄p̄ter q̄m̄ magis elaboratū dū est: vt in electōe eius qui sup̄ om̄es ḡdus p̄stitit: nō er retur. Nam totū familie dei statū & ordo mutabitur. si qd̄ requiritur in corpore nō inuentat in capite. Aldous vbi supra. Prouider tū deus sepe curis deditos s̄claru bus ad suscepiōem regim̄is: vt dicitur h̄c extiora sine te dio p̄curat. sp̄iales reb̄ interiorib̄ sine impedimento rex terrenarū deseruiat. dei ergo ordinē accusat a quo instituitur: qui ep̄os p̄demnant. dum m̄n̄ sp̄ialia: sed magis terrena s̄clatū. nō est itaq; iudicandū a plebe rector: inordinatū: dū magis nouerit poplū sui fuisse me rito pueri regimē suscepisse pontificis. Nam p̄o meritis plebū d̄n̄ p̄ponit a deo vita rector. Hiero. sup̄ ag geum. Quia vero frequēter d̄n̄ iudicio: & populorū suf fragio simplices in sacerdotū eliguntur: saltem postq̄ fuerit sacerdotēs ordinati dicitur leges d̄n̄. Sacerdotis enī est legem scire: & interrogatū de lege r̄ndere. Qui ergo ignorat legem: imple se arguit nō esse sacerdotem. Aug. sup̄ ionas omel. vii. Alderūsi natanaclem quē intelligim̄ eruditū fuisse ac peritū in lege: licet ipm̄ ve re istitū ac sine dolo esse diceret: p̄pterea noluit d̄n̄s in ter discipulos pouere. q̄m̄ ydoctas elegit: vt mundū cō funderet. volens enī sup̄b̄oz duram frāgere cernicem. nō querit p̄ oratorē p̄dicatōrē: sed de p̄dicatore lucratū est impatorē. magū egyptianū oratorē: sed p̄s petrus p̄i scator per quē postea crederet & orator & etiā impator. Idem de verbis d̄n̄i. Itaq; d̄n̄s vt p̄ salute n̄ra potētum amicitias contemnamus. noluit p̄s eligere scna tores sed p̄dicatores. Aug. de cui. dei li. ii. Non ḡ peritos ḡnatica. n̄ inlatos rethorica. n̄ armatos dyale tica: sed oino q̄ntū ad philosophorū doctrinā p̄inet in politos p̄dicatores cum fidei reb̄tib̄ ad mare bui? sc̄i paucissimos misit. atq; ita ex omni genere tam multos p̄iles. & tanto mirabiliores quāto rariores ipsos etiā philosophos cepit. Bernhardus sup̄ cantica omel. xxxii. Benignū autē est sapie sp̄is etiā doctor benignū & diligēs placet q̄ sic satis facere cupiat studiorū. vt mo rem gerere tardiorib̄ nō recuset qui elucidat inquit me vitam eternā habebūt. Qualiter deus ad verbum doctrine gra tiam infundit Aug. vbi supra. li. xv. Et ipse quidem sp̄s sanctus opatur intrinsece vt aliquid valeat doctrine medicina que adhibet extrinsecus. alioquin etiā si deus ipse creatura sibi subdita v̄rens alloq̄tur humanos sensus in aliqua specie humana: nisi mentē interiorē regat & agat gra sua. nichil hōi p̄dest ois p̄dicatio veritatis. Quid enī? Layn p̄sunt nonne p̄ceptū scelus etiā post verbū diuine admonitiōis impleuit. Idem in libro de carbez ad d̄s rudibus. Michi quidem sepe indicat eoz studium qui me audire cupiūt: nō ita esse frigidū meū eloquiū ut mi chi videri. & eos inde aliquid v̄rile cape ex ipsoz delecta tione cognosco meūq; ago sedule: vt huic exhibendo non desim misterio: in quo illos bene accipe quod exhi betur video. Et reuera m̄to grati? audimur: cuz & nos eodem ope delectamur: ipso quippe n̄o gaudio silū no stre locuti ois afficit: & exit facili? atq; accepti? ceteruz si deus hylarē datorē diligit in pecunia copali: quanto magis in sp̄iali. Bernhardus clareual. Ego etiā in terloquendū fateor: nonnunq̄ michi seruozez studiū v̄i sentire video. Etenī quanto abundāti? fugitis: tanto amplī? verba mea replet dignatō sp̄s sancti que pp̄nē vobis. Hiego. in meta. li. xxx. Per quā ergo viā sp̄s ḡtur lux. ait d̄n̄s. ac si parenter diceret. dū corda dura emolli. dū rigida flecto. dū aspersa mitigo. dū frigida accedo. dū debilia roboro. dū vaga stabilio. dū nutāta p̄firmo: intuerē si vales: incorpaliter veniens quib̄ ea

Doro iuxta verbum dñi nunc iudicius est mun-
di. Quid ergo expectandū est in fine scilicet in
fine qđ expectat iudiciū erit iudicandoz viuoꝝ
atq; mortuoꝝ. iudicium erit p̄mōꝝ ac supplicioꝝ: eter-
noꝝ. nunc autē est iudiciū nō damnationis sed discretō-
nis. Unde scriptū est. Iudica me de? & discerne causas
meas. **I**dem p̄ faulū li. i. Nec hac bonoꝝ & maloꝝ
discretōe legim? aplm dixisse. vide bonitatē dei & scie-
ritatē. In eos quidem qui ceciderūt seueritatē. In te autē
bonitatē. Occultā est. alitē est ab diāna cogitatōe seculi
sum. qđo deus & iustificat impiū & damnat piū.

Non ergo ideo garrere debem? aduersum diuina iudi-
cia: qz sunt inscrutabilia: qnto p̄uentem? est humano
modo expauescere vbi expauit apls: & clamare. **A**lti-
tudo diuitiaz sapie & scie dei: qđ incōprehensibilia sunt
iudicia eius: & inuestigabiles vie eius. **G**losa. super
eplam ad roma. Glade vtiq; paruū habem? sensum ad
discutendā iudicioꝝ dei iusticiā. ad discutendā grām
gratuitā nullis p̄cedentib? meritis reditā. neq; tam
mouet nos: q quibusdā indignis grā p̄statur. q̄ q̄ bec
eque indignis alius denegatur. & scio quidem q̄ iniqui-
tas nō est apud deū. & q̄ sup̄bis resistit: humilib? autē
dat grām. **A**lud vero latet. qre quibusdā indignis dat
quibusdā negat. **A**liquid ergo est in addito & p̄fundo
iudicioꝝ dei obliuiz: sed nō iustū. nec putes id posse cō-
probendi. **H**ec enim est altitudo diuitiaz p̄scentie & scie-
entie dei. **G**losa sup eplam ad thimo. Et sicut alibi
dicit apls. Nouit dñs qui sunt eius. i. amat suos & de-
fendit quos futuros esse p̄fomes imagini filii sui p̄ci-
uit. **M**os enī p̄destinat: hos & vocauit. iustificauit.
glorificauit. **N**iter? talū ē or? p̄dulus: sone signatus
paradusū cū pomoz fructib?. ex hoc nūero sunt non so-
lum qui sup̄eminētē charitatis viam ingressi sunt: sed
etiā quidā qui adhuc nequiter viuūt. **N**am in p̄scentia
dei multi qui foris esse vident: int? sunt: & in his omib?
nouit dñs qui sunt ei? non dñs apparuit iudiciū: sed tam
est in notitia dei factū. nouit ei qui p̄manēt ad coronā
et qui ad flammam: nouit triticum & paleas. **CLIII**

De iudicio correctionis siue castigatiōis
Glosa super. ij. ad thesaloni.

Eteri iudicio p̄ti deus sunt malos affligere
bonos & p̄sperari. **B**onos vero facit aduersa
pati. **U**nde apls ad thesaloni. ait. **T**ribulatio
nem iustitiez in exemplū iusti iudici dei. hoc est: vt si-
tis exemplū & documentū alius q̄ iuste iudicat de?: dñs
suos permittit affligi: & malos p̄sperari: ne videlz ipsi
sanguēt dñi a deo corripitū. **A**plc nāq; iusto iudicō
flagellat oēm filiū quē recipit. **I**ux qđ & pet? dicit: tem-
pus est vt incipiat iudiciū a domo dei. **H**rego? vbi
supra. **P**ropter hoc inquit arcus me? in manu mea in-
staurabitur. per arcum extremi dies iudicii designātur
sicut alibi dī. **B**edisti metuentib? te significatōem: vt fu-
giant a facie arc? **I**n arcu enī qnto longi? irabit corda
tanto de eo districtioꝝ erit sagitta. sic illius iudicii dies
quāto longi? differret vt veniat: tanto cum venerit de
illo districtioꝝ sentētia procedit. **I**dcirco diuersis cladi-
bus nunc patimur: vt his correcti paratioꝝe inuenta
mur. vnde illic p̄mittitur. **O**stendisti populo tuo &c.

Hiero. sup hieremiā li. iij. **D**iuersis enī medicamini-
bus peccatōes saluari cupit de?: vt qui p̄tempserāt blan-
dientē: timeat? p̄minantē. vñd. multiplicatē sunt inquit
michi vidue &c. propter hoc etiā paulo post dī in hie-
ria iux editōz. lxx. **N**on fias michi dñse alien? p̄cens
michi in die mala. **E**t est sensus. **N**e parcas michi in p̄-
sentī seio: qđ malū ē: sed redde michi peccata mea vt re-
quiem habeā sempiternā: qz quē diligis castigas: & fla-
gellas oēm filium quem recipis. **I**dem sup ysaiā. li. iij.
Hinc & quondā egrotauit **E**xeclias vltz ad mortē: ne

videlicet cor eius post incredibiles triumphos eleuare
tur: infirmitate corpis visitatur. **I**dem sup eplam ad
gal. li. ii. **S**ic & paulus passus est stimulū carnis: p̄pter
qđ & scribit galatibz: p̄ infirmitatē carnis euangeliza-
ui vobis. **T**radit autē eū sepe gūstissimū capitis doloz
perpessum fuisse. & hunc esse angelū sathane qui ad hoc
ei apposit? est vt cum ne extolleret colaphizaret. **I**o-
hannes crisost. sup mattheū omel. x. **L**erte si tales esse
mus etiā in requie: quales in tribulatiōe sum? nequaquā
erudiri afflictionib? indigeremus. **CLV**

De iudicio interrogationis ac probatiōis
Hrego. vbi supra li. xxviii.

Quibus autē modis p̄dator noster interrogare
nos cōsuevit: cū scz aut flagelli districtioꝝe nos
p̄cutit. & quāta nobis insit vel desit patientia
ostendit. aut quedā que nolum? p̄cipit: & nřam nobis obe-
dientia vel inobedientia patefacit. aut aliqua nobis oc-
cultā aperit: & aliqua abscondit. & mensuras nobis iñe
humilitatis innotescit. **F**lagello nāq; interrogat: cum
mentē bene sibi p̄ tranquillitatē subditā: afflictionib? pul-
sat. **P**recipiendo autē dura nos interrogat: sicut **A**bra-
ham terrā suā iubetur egredi: & pergere quo nesciebat:
in montē vnicū filiū ducere: & quem ad p̄solatōz sciebat
acceptat immolare. **I**dem in li. i. **L**uz itaq; beat? iob
oim virtutū mandata p̄ficere: vñd ei decerit: vt etiā fla-
gellat? agere grās sciret. **P**ena quippe interrogat: si q̄
eius quis veraciter amat. **P**ercussionib? aut diuersa sūt
genera. alii enī peccatoꝝ p̄cutitur: vt sine retractione
punitat. sicut p̄ture iude dī. **P**laga inimici p̄culli te
caus. **A**lii vt corrigat: sicut eundā in euangeliō dī.
Ecce sanus fact? es: iam noli peccare. &c. **A**lii vero si
pro p̄terita culpa diluēda: sed p̄ futura cauenda p̄cutit
sicut de ipso apls loquitur. **N**e magnitudo inquit reue-
lationū extollat me: datus est michi stimul? carnis mee
angel? sathane. &c. **N**onnunq; vero vt sola diuine vir-
tutis port? amputata p̄cussione monstratur: sicut dī ceco
nato dī. **N**e qz hic peccauit neq; parentes ei? s? vt ma-
nifestentur opera dei in illis: in qua videlz manifestatio
ne quid agitur: nisi vt ex flagello meritoꝝ virt? augetur
Idem in libro. ii. **S**i repente inquit interrogat: quis
rēdēbit ei. **R**epente deus interrogat: eius nos in distri-
ctioꝝe sui examinis inopinatos vocat: sed interrogatio
in illi? rēdere homo nō sufficit: qz si remota pietate di-
scutitur illi? examini etiā iustoz vita succumbit. vñ cer-
te interrogat cum duris nos p̄cussionib? pulsat vt mē
nřa que magē de se in tranquillitate estimat: semetipsū
veraciter qualis sit in p̄turbatione desp̄ndat. **E**t p̄lex-
qz cum p̄cutitur gemit: sed rēdere non sufficit: qz & ipa-
ei p̄cussionis sue aduersitas displicet. **S**z nō semetipsū
homo p̄siderās tacet: & diuina iudicia discutere metu-
it: qz esse se puluē agnoscit. **U**nde & per paulus dī. **O**-
honio tu quis es qui respondeas deo. **R**espondere deo
nō posse p̄uincitur: q̄ homo nominatur: qz per hoc q̄ de
humo sumpt? est: iudicia sup̄na discutere dign? nō est.
vñdē ibi quoq; scz in iob aperte subiūgitur. **S**el qđ ei
pōt dī: **C**ur ita facis. **H**iero. sup ysaiā li. i. **S**up q̄
inqt p̄cutiā vos vltra: addentes p̄uariatōem. hoc dicit
mus testimonio deum idcirco percutere delinquentes:
vt percussos corrigat: & nō tam pena sit q̄ emendatio.

De iudicio p̄catorum
Hiero. sup ysaiā li. iij.

Idem sup eplam ad ephē. li. iij. **C**hristianoz itaq; p̄-
p̄tā virtus est: etiā in his que aduersa putantur refer-
re grās creatori: & semp dicere. **B**enedict? deus: & mi-
nora me scio sustinere q̄ mereor. hic aim? est christianū
hic crucem suam tollens sequitur saluatorem: quē non
orditas nec dāna debilitat: quē vt flacc? i lūico carne
ait. **S**i fractus illabatur ovis impavidus ferat riuine.
Alido. in senten. suis. li. iij. **S**icut ergo non mutemur
rare: qui mala patitur. etiā si ignorat cur mala patitur

Tricesimus

Ex tribulationibus

et hoc iuste se pati arbitretur quod ab illo iudicatur. cuius nunquam iniusta sunt iudicia. Qui flagella sustinet. et deum murmurat. iniusticia iudicantis accusat. qui vero se agnoscit a iusto iudice parum quod sustinet. etiam si per quo patitur ignorat. per hoc tam iustificat. quod et seipsum accusat. et dei iusticia laudat.

CLVI Qualiter deus in sanctis quum ardet temptacionis. Idem in eodem.

Magna siquidem utilitate diuino iudicio in si mens diuersis passionum reprobacionibus agitatur pro quibus si deo gratias egerit. lucas culpe quod ad talia dignus sit reputauerit. hoc quod ex passione tolerat ei per virtutibus reputabitur. quod et diuina agnoscit iusticiam et suam intelligit culpam. Grego. ubi dicitur. li. xviii. quis autem desit hostis mare etc. Quid est mare nisi cor ipsum furiose turbidum. rixis amare. elatose superbie tumidum fraude malicie obscurum. Quod mare quantum sentiat. ardet quod quibus in se occultas cogitacionis temptaciones intelligit. In iniquitate autem peccati. et in delicto conditur. per istum corruptiois molestias pugnam non hinc huc deserimus quam cum labore vincamus. Unde recte de hoc mari dicitur. Quamdo eruperebatur quasi de vulua peccatis. Corruptiois namque malum quod quibus ipsum ab ortu desiderio. carnalium sumpsit. in pectus etatis se crexit. Et nisi hoc citius diuine formidinis manum reprimatur. omne perdit nature bonum repute culpa in profundum vocat. Nemo ergo sibi cogitacionis suarum victoriam tribuat. cuius veritas dicat. quis conclusit hostis mare quum eruperebatur quasi de vulua peccatis quod nisi ab ipso cogitacionis primordio cordis fluctu gratia diuina retineretur. temptacionum peccatis mare seutens terram peuludubio hanc mentis obruisset. vel falsis fluctibus pfecta arefceret. in primis carnis voluptatibus delectata discipet. hoc mare tumultuosus videlicet cogitacionibus cor ipsum nube vestitur. quod ne interna quietes pure conspiciat. inquietudinis sue confusione tenebrat. hoc mare caligine quasi infantie pannis obuoluit. quod a premeditatis sublimibus ad huc teneris sensibus sic infirmitatis ligat. Terminis enim suis deus hoc mare circundat. quod cor ipsum ad huc corruptiois sue molestia et cura turbulenti sub mensura temptacionis humiliat. ut licet plus appetat ultra tamen quod sibi peccatur non ascendat. Vel certe terminis suis deus hoc mare circundat. quod cor ipsum temptacionibus tumidus occultis bonorum distribucionibus mitigat. modo agens ne sua suggestio ad delectationem veniat. modo ne delectatio usque ad plenum preparat. Qui ergo ad illicitos motus cordis respicit. et in quibusdam eos usque ad consensum venire prohibet. In quibusdam vero illos etiam a delectatione restringit. nimirum furenti mari terminos imponit. ut nequaquam in ope exeat. sed intra sinum mentis temptacionis submurmuras se vnda collidat. que quia tunc valenter restringitur. cum ei dilectione dei atque in spiritalis virtutibus obuiatur. recte subiungitur. Et posuit vectem et hostia. et dixit. buculque venies et non peccas amplius. et hic stringes tumentes fluctus tuos. Quid. n. moraliter per hostia. nisi virtutes. Quid per vectem. nisi robur charitatis accipimus. Quia ergo deus per inspirate charitatis fortitudinem nascentia in corde vicia reprimunt. in surgentis maris impetu per obserata claustra precipit. Ita fortasse in occulto exasperat. sed ne quies superna perdat. perturbacioni mentis officium lingue subtrahit. ne usque ad vocem exeat quod in sinu cordis tumultuosum sonat. luxuria in occultis cogitacionibus accedit. sed ne superna mundicia mens amittat. precepte immudicie ea que famulari poterant membra castigat. quod et supra principium corporis exalet fetor cordis. Avaricia stimulat sed ne celesti regno mens careat. intra claustra se. psumo mie pretra proprius ligat. ne in paruo se opere dilaret. et usque ad exteriores acrus interne concupiscentie eius exu

det. Supbia inflat. sed ne veram celsitudinem amittat considerando quibus quod pulvis est ab altitudine se concepte elatosis humiliat. certans nimirum ne quod in suggestione cogitacionis tolerat. in exercitacione operis erupat. Bene ergo dicitur. Posui vectem. etc. Quia dum dicitur. quis temptatur vicium. et tamen facere male suggestio renuitur. quod si mare clausum tenetur. Quod et si in tumultuosis cogitacionibus fluctibus mentem percutit. statuta bene viuendi in terra non excedit. quod mare quidem in tumoribus se erigit. sed dum fixe deliberationi cordis illuditer fractum redit.

CLVII Qualiter eos seruiat a vento elationis Idem in libro ij.

Uinc autem vere bona nostra cognoscimus vnde sunt. quibus hec quasi amittendo sentimus quod a nobis seruari non possunt. vnde pia conditio dispensatione agitur. ut de se confidens anima despatiosa temptacione pulsatur. quum infirmitate quod sit inuicant. et presumptio nis proprie fastus deponat. Idem in libro. xii. Recte ergo de deo dicitur scriptura. quod ipse qui fecit ventis pondus. et aquas appendit in mensura. velocitate siquidem ac subilitate ventorum ante designatur. sicut per psalmum dicitur. Qui ambulat super pennis ventorum. i. transgreditur virtutes animarum. Fecit ergo ventis pondus. quod dum supra in sapia replet anas. eas inclita soliditate gues redit vel certe ventis pondus facere est concessam hic electis de virtutibus gloriam pugna infirmitate temperare. vnde et aquas appendit mensura. quod sancti ipsi qui subleuant se ipsi ad summa rapiunt. quod diu in hac vita sunt ne alii qua elatione supbiar. quibusdam temptacionibus reprimuntur. ut nequaquam tamen proficere valeant. quantum volunt. sed ne extollatur supbia. sit in eis ipsarum quedam mensura virtutum. hinc est enim quod deus dicitur tot virtutibus in alta precipit. quadam mensura suspensus est. dum israhel quous regina tamen mulierculam fugit. perpende quippe hunc mire virtutis virum ignem de celo trahere. et secundo quinquagenarios viros cum suis omnibus peritione subitilo concremare. verbo celos pluuuis claudere. verbo celos ad pluuuis aperire. suscitante mortuos. ventura quod quod pudent. Et ecce rursus anio occurrit. quo pauore ante vnam mulierculam fugerit. Considero virum timore percussus de manu dei morte perere non accipere. vnde in mulieris mortem fugiendo vitare. Querebat enim mortem dum fugerit dicens. Sufficit michi dies. tolle animam meam. neque enim melior sum quam patres mei. vnde ergo sic potes ut illas virtutes faciat. vnde sic infirmus est. ut ita femina pertimet. nisi quod aque appendunt mensura. ut ipsi sancti dei homines et multum valeant per potentiam dei. et rursus quadam mensura moderati sint per infirmitatem suam. In illis virtutibus deus quid de deo acceperat. in istis infirmitatibus quid de se poterat esse agnoscebat. Illa potentia virtus fuit. ista infirmitas custos virtutis. In illis virtutibus ostendebat quod acceperat. In istis infirmitatibus hoc quod acceperat custodiebat. In miraculis monstrabat deus. in infirmitatibus seruiabatur. Sic paulum video fluminis et latronum ciuitatis et solitudinis maris ac terre pericula sustinentes. frenam tempore ieiunio et vigiliis corporis. sustentem frigidis et nuditatis crumma. ecclesiarum custodia vigilanter se ac pastoraliter exercetem. ad terram celum raptum. rursus cum in paradiso raptum. et audisse archana verba que licet homini loqui. tamen sarthane angelo ad temptandum conceditur. orat ut debeat exire. et non exaudiat. Quod cum ipsa trinitas conuersionis aspitio perpendo. quod et supra pietas celos aperuit. seque illius Ihesus de sublimibus descendit. Qui lumen corporis ad tempus perdidit. lumen cordis in perpetuum accepit. Ad ananiam mittitur. vas electionis vocatur. Et cum de ciuitate eadem quam post

Liber

Uinc autem vere bona nostra cognoscimus vnde sunt. quibus hec quasi amittendo sentimus quod a nobis seruari non possunt. vnde pia conditio dispensatione agitur. ut de se confidens anima despatiosa temptacione pulsatur. quum infirmitate quod sit inuicant. et presumptio nis proprie fastus deponat. Idem in libro. xii. Recte ergo de deo dicitur scriptura. quod ipse qui fecit ventis pondus. et aquas appendit in mensura. velocitate siquidem ac subilitate ventorum ante designatur. sicut per psalmum dicitur. Qui ambulat super pennis ventorum. i. transgreditur virtutes animarum. Fecit ergo ventis pondus. quod dum supra in sapia replet anas. eas inclita soliditate gues redit vel certe ventis pondus facere est concessam hic electis de virtutibus gloriam pugna infirmitate temperare. vnde et aquas appendit mensura. quod sancti ipsi qui subleuant se ipsi ad summa rapiunt. quod diu in hac vita sunt ne alii qua elatione supbiar. quibusdam temptacionibus reprimuntur. ut nequaquam tamen proficere valeant. quantum volunt. sed ne extollatur supbia. sit in eis ipsarum quedam mensura virtutum. hinc est enim quod deus dicitur tot virtutibus in alta precipit. quadam mensura suspensus est. dum israhel quous regina tamen mulierculam fugit. perpende quippe hunc mire virtutis virum ignem de celo trahere. et secundo quinquagenarios viros cum suis omnibus peritione subitilo concremare. verbo celos pluuuis claudere. verbo celos ad pluuuis aperire. suscitante mortuos. ventura quod quod pudent. Et ecce rursus anio occurrit. quo pauore ante vnam mulierculam fugerit. Considero virum timore percussus de manu dei morte perere non accipere. vnde in mulieris mortem fugiendo vitare. Querebat enim mortem dum fugerit dicens. Sufficit michi dies. tolle animam meam. neque enim melior sum quam patres mei. vnde ergo sic potes ut illas virtutes faciat. vnde sic infirmus est. ut ita femina pertimet. nisi quod aque appendunt mensura. ut ipsi sancti dei homines et multum valeant per potentiam dei. et rursus quadam mensura moderati sint per infirmitatem suam. In illis virtutibus deus quid de deo acceperat. in istis infirmitatibus quid de se poterat esse agnoscebat. Illa potentia virtus fuit. ista infirmitas custos virtutis. In illis virtutibus ostendebat quod acceperat. In istis infirmitatibus hoc quod acceperat custodiebat. In miraculis monstrabat deus. in infirmitatibus seruiabatur. Sic paulum video fluminis et latronum ciuitatis et solitudinis maris ac terre pericula sustinentes. frenam tempore ieiunio et vigiliis corporis. sustentem frigidis et nuditatis crumma. ecclesiarum custodia vigilanter se ac pastoraliter exercetem. ad terram celum raptum. rursus cum in paradiso raptum. et audisse archana verba que licet homini loqui. tamen sarthane angelo ad temptandum conceditur. orat ut debeat exire. et non exaudiat. Quod cum ipsa trinitas conuersionis aspitio perpendo. quod et supra pietas celos aperuit. seque illius Ihesus de sublimibus descendit. Qui lumen corporis ad tempus perdidit. lumen cordis in perpetuum accepit. Ad ananiam mittitur. vas electionis vocatur. Et cum de ciuitate eadem quam post

visionem Ihesu ingressus fuerit fugiens fecerit: sicut testatur dicens. Damasci populi gentis arabe regis custodiebat civitatem damascenorum. vt me apprehenderet & per fenestram in sporta demissus sum in murum: sic effugit man? et? Cui licentur dicā. O paulo iam ihesum in celo aspicias. et in terra adhuc hoiem fugias. In paradisi ducens: secreta dei verba agnoscis et adhuc a sarbana angelo temptaris. vnde sic fortis. vt ad celestia regna rapiaris. vnde sic infirmus. vt in terra hoiem fugias. et adhuc a sarbana angelo aduersa toleres: nisi ille q̄ te subleuatur: sum de subtilissima mensura moderatur. vt in miraculis tuis nobis p̄dices virtutē dei: et rursus in tē morte tuo remittis nos facias infirmitatē nre. Que tñ infirmitas ne in despatōes nos p̄rabat: cū pulsar: dū i infirmitate tua dñm rogares: q̄a audit? nō es: nobis quoq; locur? es q̄ audisti. sufficit tibi gr̄a mea: nā vīr i infirmitate p̄ficatur. A p̄te bac voce domi offiditur quia custos virtutis est infirmitas. Tūc quippe bene i terrā custodimur: cū p̄ dispositōes dei tolerabimur tēp ramur exteri? aliqñ viciis. aliqñ p̄suriis. Nā eis quoq; quos viros nouimus fuisse virtutis: temptatōes atq; certamina nō defuere vicōz. hic ē cim q̄ ad p̄olatōes nram idem p̄dicator de se q̄dā talia pdere dignatur: di cens. video alia legem in mēbris meis repugnantē legi mentis mee. et ad ima quippe trahit caro: ne sp̄it? ex rollat. et ad sūma sp̄s ne caro p̄sternat. Sicq; modera mine certo efficit: vt quisq; sanctorū dū tam interi? ad sūma p̄uebi respit. sed adhuc exteriis temptat nec de sp̄atōis lapsū: nec elatōis icurrat piculū. magnoq; ore agnoscim? interiori p̄uecti q̄o acceptimur: in exteri orid defecti q̄o sumus.

CLVII

De iudicio purgatiōis quo in presenti electos purgat. **Dicō.** super isaiam libro. viii. **T**empus est aut inquit: vt incipiat iudiciū a domino dñi. Pro diuersitate quippe peccati dispositur ordo iudicij: vt qui min? peccauerit: ante purgentur. Vnde et alibi dicit: A sanctis meis incipite. **Idem super Ezech. li. ii.** Ideo dñs ipse per hieremiam dicit: nō parcat oculus me? super te. et Clementissim? liquidem medic? carnes putridas cupiens incidere: et carnosā vulnera cauterio adurere: nō parcat vt peccat? miseretur vt magis miseretur: ne quid putridū viuā nūq; carniū vicinia sui corruptiuū in corpore remaneat. **Idem sup mattheū li. ii.** Vnde. iram inquit dñi porta bo: qm̄ peccauit ei. et. Anima enī se peccasse cognoscēs et habere vulnera: et indigere cauterio: p̄stāter dicit ad medicū: vix carnes meas: refeca vulnera. **Idem** dicit ut vt vulneraret: vnde dolor sit vt tormenta sustineas: et postea sanitatē recipiam. **Idem super mattheū li. i.** Hinc etiā in sanator paralytici fecit dñs carnale signū vt probaretur sp̄iale: q̄p̄ euilides sit virtutis et corpis et anie vicia purgare. **Idem** nobis intelligere p̄pter peccata plurius corporū infirmitates euenire. Et idcirco forsitā eides palitico pus peccata dimittūtur vt causis debilitatis ablatis sanitas restituatur. **Idem** vbi sup. Tribus liquidem ex causis infirmitates accidunt corpori: **Idem** ex peccato. ex temptatōe. et ex intemperante passione. **Sed** huic tñ nouissimo hūano pot̄ me dicina succurrere. Illis vero sola pietas diuine misericordie ordinata est ergo miseratio dei: qui hic hoiem per flagella peccatis emendat: et postea ab eterno supplicio liberat. nequāq; vero deus delinquenti parcat. qm̄ peccatorem vel flagello sp̄ali ad purgatōem ferit. vel in iudicio eterno puniendū relinquit. vel hmoi in se penitēdo punit: q̄o male admisit. **Nec** tantū de corporalib? passioib? sed etiā sp̄alib? oportet intelligi: vt quanto q̄sq; aut in corpe aut in mente flagella sustinet: tanto se in se ne remunctari speret. **Quisq;** diuina p̄cussio aut pur

gatio vite p̄ntis est: aut iniciū pene sequentis. **Iobā** nes crisost. sup eplam ad hebre. omel. xx. Quid aut tu ges: qz pecunias nō habes: et nō magis p̄sideras q̄ ab late sunt tibi peccati occasiones. **Quis** tantū a nobis queritur vt in omnib? deo gr̄as agam? omniaq; abundanter habebim? auri libras. x. milia pdidisti: age cōfitemur deo gr̄as: et c. milia per illā vocem et gr̄arum actio nem acquisuisti. **Idem** super mattheū omel. x. Pro hoc etiā iubemur peccata confiteri vt erubescenz patiamur pro pena: quoniam hoc ipm̄ est p̄ diuini iudicij.

CLXX

Cur deus quorundam peccā rādū dissimulat. **Augusti.** de vita christiana. **E**ntre aut nos puenit tamdiu peccantem dei patientia sustentari: q̄ diu peccatorū suoz non dum terminū finēq; repleuerit quo consummato cum illo percutit: nec illi tam veniam referuari. **Ecce** nanq; certū peccatorū modū vel mensurā: et q̄ vnus quisq; vel celer? vel tard? prout peccatorū suoz modū expleuerit: iudicetur. euidenter demonstratur cum de sodomoz meritu: qz tam peccata sua impleuerant. ad **Abraham** deus loquitur. **Lamoz** sodomoz et gomozze orum multiplicatus est: et peccati eoz aggrauatum est nimis: et de amorzeis eidem dicitur est: **Nondum** implete sunt iniquitates amorzeoz. **Sed** dicit aliquis. Quid est q̄ etiā bonos vident? perire cum mal. vix illi nō peccant: sed euadūt. **Hoc** aut ipsi boni ante tempus ne diu? videntur. **Malū** tollūt: ne bonos diu? p̄sequantur. **Iusti** de p̄suriis et angustis vocantur ad requiem. **Iniqui** de opibus ac deliciis rapiūt ad penā. illi vadūt vt iudicentur: illi vt iudicentur: illi vt vindicentur. isti vt in eos vindicta celebretur. **Bregio.** in moral. li. xv. Interrogate aut quemlibet de viatoribus: et hec eade illum intelligere cognoscetis: qz in diem perditōis seruat mal? et ad diem furoris ductur. **Sepe** nāq; diu diuina sapientia tolerat: quos ad supplicia p̄cā tā cōdemnat. **Permittit** florere: quos adhuc cernit deteriora perpetrare. **Nam** qz vider ad quā damnatōis foueant tendant: hoc eis p̄ nichilo esse existimant: q̄ hic puer sis reliquenda multiplicat: sed q̄sq; p̄ntis vite gloriā diligit. magnā esse felicitatē deputat hic scdm̄ votū siore: q̄ quis cogatur postmodū supplicia eterna tolerare. **Solus** ergo ille conspicit nichil esse q̄ iniquus florere: qui tanq; viator tam gressum cordis ab amore p̄ntis se culti ammonet. **Vnde** dicitur est. **Uidi** inquit impiū super altarium et. trāsiit et ecce non erat. **Quod** enī animo transeunt magnū aliquid esse vident. a trāseunte q̄ nichil sit cognoscit. **Idem** in li. xxv. **Porro** diuina se veritas eo iniquū acruis punit quo diuitius p̄tulit. **Idem** in li. xxvi. **Patenter** quippe nunc de iram retinet quā q̄sq; irretactabil? effundet. **Vnde** scriptur est. **Nunc** enī non inferi furores sui: nec vlciscitur scel? valde. **Dicō.** sup isaiā li. xii. **Hinc** etiā p̄ prophetaz loquitur iux̄ eadēdem n̄ am. tacui semp̄ silm̄ quasi p̄currens loquar. vbi et habet. **Inter** sp̄m̄ editio. tacui a principio: ut quid semp̄ tacebo et sustinebo. **Item** in li. xxii. **Alibi** quoq; dicit dñs in eodem libro. **Quare** dñs indurasti cor nrm̄: ne timerem? te. **Salutem** quippe non stram expectas dei patētia: dum delinquentes non corripit: erroris et duricie vici causa. **Idem** super psal. lxxxi. **Dimisi.** inquit. eos scdm̄ desideria cordis eozum. **Dimisi** eos in voluptatib? suis: vt satiati viciis suis. vel sic agant penitentia. **Bernbard?** clarevall. **Ma** gna plane misericordia est expectatio dñica. nam peccantē angelū oino nō expectant sed p̄cipitant: hoiem quoq; primū peccantē nō distulit: sed de paradiso pan? expulit nunc iam viginti annis expectat. et vsq; in se necram et senū dissimulat: et si considerem? quanta et q̄ plurima

quotidie peccata sunt: nonne leuia reputabimus illa: que tñ p̄mno damnationis sententiã exceperunt. Sed bec est gratia crucis christi ⁊ virtus. viuo ego: dicit dñs. nolo mortẽ peccatoris: qui moui voluit pro peccatorib⁹. **D**ec quidem miscdia qua tardat ferire parus ignoscet in se quidem est magna: sed ad p̄p̄tõem parua. nam si sola fuerit: nullaten⁹ ad salutẽ sufficit imo iudiciũ dam nationis accumulatur. vt dicat ei: bec fecisti ⁊ tacui. Et scdm duriciã tuaz thesaurizas tibi iram. Secũda ergo misericordia est qua dat penitentia. **A**mbro. de san cto abraha. li. i. Flagitior quozqz nroz clamorib⁹ tan dem velut excitat⁹ deus. vt aliqñ vindicet qui libenter ignoscat: in ira illud. Clamor iodomoz ⁊ magna qz dñi paciẽtia est: vt nõ statim peccatores puniat: sed diu cor recedẽ expectãs differat. Nec vnq̄ ad viciẽdũ cõ moueat. nisi peccator mensuras excedat. Unde et iu deus ait. Implete mensurã patrum vroz. **C**XXX.

Cur quosdã in peccatis relinquẽs indurat
Glosa super epistolam ad romanos

Reprobatio quidem alia est que temporaliter fit: alia que ab eterno fuit. Ab eterno est illa q̄ de aliquẽ damnandũ p̄cedit. sp̄alis aut̄ reproba tio. idẽ est. qd obduratio. Quid ap̄s de deo loquens in sinuat: q̄ cui vult miseret: ⁊ quẽ vult indurat. vbi daf̄ intelligit: qd obduratio dei sit nolle misereri. nõ quidem vt ab illo aliqđ irrogetur: quo sit hõ deterior: sed tantũ modo non erogetur quo sit mollior. nõ enĩ indurat deus impiẽdũ maliciã: sed nõ largiendo gr̄am: quod vtiqz facit equitate sua: sicut gr̄am p̄stitit miscdia sua. Itaqz nichil aliud est obduratio q̄ a gr̄a desertio. Sic de p̄ba raone obdurauit: cui per moysen ait. in hoc ipsum ex citauit te. i. in hanc eandẽ maliciã: vt deterior fiat: ⁊ sic osidam virtutẽ meã ⁊ te. hoc quippe iustum est. vt qui tu sordibus est: nec resistere vult: loqđ elcat ad huc. merito siquidẽ homis id exigente p̄mittit: vt ipse qui n̄ vult peccatũ deserere: peccato ampli⁹ p̄raminet. sic itaqz cum vltis signis debuisset corrigi p̄barao: deterior fact⁹ est vicio suo. **B**rege. vbi d̄ libro. xi. Recte ergo de deo scriptũ est. Si destruxerit nemo est qui edificet. Nam cor humanũ destruit: cum relinquit. edificat dñs replet. neqz humanã mentẽ debellando destruit: sed re cedendo: qz ad p̄tõem sufficit sibi dimissa. vñ plerqz qz fit. vt cõ audientis cor exigentib⁹ culpis oipotentis dei gr̄a nõ replet: in cassum exteri⁹ a p̄dicatore moneat qz mutũ est omne quod loquitur: si ille interi⁹ in corde non clamat: qui aspirat verba que audiũtur. Hinc pro p̄bera ait. Nisi dñs edificauerit domũ: inuaniũ laborãt qui edificat eam. Hinc salomon ait. Considera opa dei qz nemo possit corrigere quem ille deseperit. Nec mirũ si a corde reprobo p̄dicator minime audiatur: dum nõ nunq̄ ipsi quoqz dño in his q̄ loquitur resistentiũ mozi bus repugnat. Hinc est enĩ qd Layn et diuina voce admoneri potuit: ⁊ mutari nõ potuit: qz exigẽte culpa malicie iam intus cor eius de⁹ reliquerat: cui foras ad testimoniũ verba faciebat. Bene aut̄ subditur. Si iclu serit boiem: null⁹ est qui aperiat: qz ois hõ p̄ id qd ma le agit: qd sibi aliud q̄ conscie sue carcerẽ facit: vt hõc animi reat⁹ p̄mar. etiã si nemo exteri⁹ accusat. Qui cõ iudicãte deo in malicie sue cecitate relinq̄tur: q̄si intra semetipsum claudis: ne euadendi locum inueniat: quez inuenire nime meretur. Nã sepe nonnulli exire a p̄uis actib⁹ cupiũt: sed qz coridẽ actũ p̄dẽt p̄emũtur. in male p̄suetudinis carcere inclusa a semetipsis exire nõ p̄nt. Et quidã culpas p̄p̄as punire cupientes hoc quod se recte agere estimant. in ḡuozib⁹ peccatis vertũt. fit qz modo miserabilis: vt qd certũ purãt. hoc inclusionem inueniãt. Sicut videlz reprobo iudas cõ mortẽ sibi con tra peccatũ intulit: ad eterne mortis supplicia puenit.

⁊ deus de peccato penitit q̄ peccauit. **D**icatur et go: si inclusit boiem: null⁹ est qui aperiat: qz sicut nemo obstitit largitari vocãtis: ita null⁹ obuiat iusticie relin quentis. **I**ndudere itaqz dei est clausus nõ aperit. vñ ad moysen dõ de p̄barao. Ego obdurabo cor ei⁹. **O**bdurare quippe p̄ iusticiã dõ: qñ cor reprobi per gratiaz non emollitur. boiem itaqz recludit: quẽ in operũ suoz senectibus relinquit. **C**elari⁹ arelatensis in omel. **B**u nisi inq̄t eos fm desideria cordis eoz ⁊c. **I**re itaqz p̄ voluntates p̄p̄rias tã p̄uicioium est: vt hoc dñs iam iratus p̄ peccatũ damnatõẽ irroget.

De iudicio diuine dispensationis **B**rege. **C**XXXI. **V**bi supra libro. ix.

Uere inquit beat⁹ Job. scio qd nõ iustificabitur hõ p̄posit⁹ deo. homo quippe deo supposit⁹ ius ticia p̄cipit. p̄posit⁹ amittit: qz quilibet se au ctiori bonoz p̄par: bono se qd acceptat p̄uar. qui enim accepta bona sibi arrogat: suis ðõim domis pugnat. **S**anc⁹ autẽ vir qui omne virtutis nr̄e meritũ cõ vici um p̄cipit. si ab eterno arbitrio districte iudicẽ. recte subiungit. **S**i voluerit cõ eo p̄tendere: nõ poterit ei re spondere vnũ pro mille. Nã qui de bone vite p̄fectione se erigit: hõc de bñ viuendi nec inenũ õi dũt. vnde ⁊ pau lo post dicit. **S**i repente interroget: quis r̄sõdit ei. re pente deus interrogat. **C**ũ nos ad districteõẽ examis sui inopiatos vocat. **S**ed et p̄ acceptatõẽ r̄sõdere hõ nõ sufficit: qz si remota pietate discuitur: ille q̄ exami etiã iustoz vita succũbit. **H**inc etiã paulo post subiungit. **Q**ui etiã si habuero quippiã iustũ nõ r̄sõdeo: sed neqz iudicẽ de p̄caro. **O**mis enĩ humana iusticia. vt dicitur. iniusticia esse p̄uincitur: si districte iudicẽ. **P**roce ergo post iusticiã indiget. vt que succũbere discũsã poterat. ex sola pietate iudicis p̄ualeat que cum plene a perfe ctionib⁹ habet hõc tñ de illa quippiã dõ. **Q**uia ment̄ hu mana ⁊ p̄bẽntia vite pagit: ⁊ valde extrema sunt q̄ cõ p̄bẽndit. **D**icatur ergo. si habuero quippiã iustũ. ⁊c. **A**c si dicat. ⁊ si ad virtutis op̄ excreuero: ad vitã nõ ex meri tis: sed ex venia cõualeleo. **P**roce ergo imitendũ est: cõ recte agim⁹: vt omne p̄ qd viuim⁹ ex hũilitate cõdam⁹. **S**i fortitudo ait q̄ritur robustissim⁹ est: si e dras iudici nemo pro me audeat testimoniũ dõ. **I**lle quippe vite cãl examiat: qui bas p̄ alieniũ testimoniũ nõ explotat: qz q̄ districte iudex qñqz õi dũtur illatoz pene: ipse diu taci tus extitit testis culpe. **H**inc etiam p̄ p̄betã dõ. **E**go sum iudex ⁊ testis. **S**equit. si iustificare me voluero: os meũ cõdemnabit me. **A**c si aperte dicat. **Q**uid de aliis loquor: qui ipse testimoniũ michi ferre nõ valeo. **S**z qz innocentiẽ tue iustificare non sufficit: ni quid hoc ipũ qz innocentiã habeas: scis. **S**ubdit. etiã si simplex fue ro. hoc ipsum ignorabat aia mea. plerqz si scim⁹ bona que agim⁹ ad clarẽdẽm ducimur. **S**i vero nescim⁹: minime seruam⁹. **Q**uis enĩ ex virtutis sue conscia non quã tulicunqz supbiat. aut quis rursum bonũ in se custodiãt: qd ignorat. **S**ed ⁊ vtiqz quid supscit: nisi vt recta que agim⁹ sciẽdo nesciam⁹: vt bec ⁊ recta estime mus ⁊ minua: q̄rit⁹ ⁊ ad custodiã instruat aim scia rectitu dinit⁹: ⁊ in timore nõ eleuet estimatio muozationis. **S**ed sunt nõnulla q̄ sciri a nobis facile uqueũt. etiam cum geruntur. **N**am sepe recto studio ð delinquentes. accendimur: ⁊ cum vltra metas equitatis per iram ra pimur. hoc zelum iuste districteõis estimam⁹. **S**epe offi cium p̄dicatõis assumim⁹: vt fratrem vtilitãtẽ seruã mus. ⁊ dum nostra mens a captiuitate vicioz alios cu rat eripe: ipã suis fauozibus incipit capta seruare. **S**e pe ab ipsis exordis aliud cogitãtõẽ expectit: aliud actio ostendit. **S**epe quoqz se sibi fidam nec ipã cogitãtõẽ exhibet: qñ aliud ante oculos mentis versat: ⁊ loqe ad aliud ex intrentõẽ festinat. uã plerqz nõnulli terrena

premit appetunt: et iustitiam defendunt: seque innocentes estimant: et esse defensores rectitudinis exultant. **S**epe recta agunt: nec pnia vel laudes ab hominibus expectant: sed in mens in sui fiducia erecta inde perobitur. vñ quasi deuctis vicis nullis se appetitibus subiacere gloriatur. **S**epe dñi nos ipsos pl' iusto disautim? de ipso studio discretis indiseret? errant? qz qd ipoz nme solia radios aspicit: renebe scit: qz igitur ab iquisitione nra torpentes nos oino nescim? aut si subtili nos discussione regim? pleriqz in victa virtutesqz caligamus. Recte dicit: etia si simplex fuero. **CLXXII.**

De eodem.

Ergo verebar inquit omnia opa mea sciens qd no pceret delinquere. qd bona beat? iob opa exerceat: ipse sacre hystorie text? ostendit. **Q**uid ergo est? qz opa mira facies decepta etia veretur pauca nisi qd in ei? actib? verbisqz colligim? vt si placere deo veraciter cupim? postq? puera subigim? ipsa in nobis etia hñ gesta tunc am? **S**uo quippe sunt que in nostris opib? necesse est vt studiose formidetur desidia videlicet et fraus. vñ et p pberaz dñi apud verusitã translationem maledict? ois qui facit opus dñi fraudulenter et desidi ole. **S**ed sciendũ magnope est: qd desidia nascit p tor potes. fraus p puaria dilectõem. **N**am naqz minor dei amor exaggetat. hanc aut male mentẽ possident? ppi amor creat. fraudem quippe in dei ope pperat qd quis semetipsum inordinatẽ diligens: p hoc qd egerit recte ad remuneratõis trãsitõie bona festinat. **S**ciendũ qz est: qd trib? mõis fraus ipsa pmititur: qz p hãc pculdu bio: aut facida cordis hñam gfa: aut fauoris aura. aut res quelibet exterior desideratur. **Q**uo ð recte de iusto per pberã dñi: **E**xcutit suas manus ab omni munere. **S**olus ergo in dei ope fraudem nõ facit: qui cũ ad studia bone actõis inuigilat: nec ad corporalis rei pemia: nec ad laudis verba: nec ad humani iudicij gãm anbelat. **I**psa ergo bona nra qz culpe insidiarũ euadere gladium nequeat: nisi sollicito quotidie timore muniatur. **P**er generũ virtus recte mune dñi: verebar oia opa mea ac si hñi pñsiõie diceretur. **Q**ue aperte egerim vido sed quid in his latenter pulserim ignoro. **S**epe naqz bona nra latrociniis fraude depereit: qz rectis se nostris actõib? occupatõie terrene subigunt. **S**epe desidia interueniente deficiunt: qz a seruoze quo cepta sunt: frifescunt amore tabescunt. **B**eniqz si lot? inquit fuero qd si aquis niuis. i. lamentis hñilitatis: et fulserim velut mundissime man? i. oparões mee: nñ foridib? intingues me. **U**bi notandũ: qd nõ aut si fulserim mundissime: s; velut mundissime: qz quousqz pena nre corruptõis astringimur: quilibet rectis opib? verã mundiciã nequaq? apprehendim? sed imitamur. **D**eus aut nos intingere foridibus dñi. i. intractos foridib? de moftrare: qz quãto ad illum veri? per bona opera surgim?: tanto subtilius vite nre sordes cognoscim? quib? ab eius mundicia discordamus. **E**st ergo sensus qd quis supne cõpunctõis lametis infundat. qd quis per studia recte opationis exerceat i sua nñ mundicia video: qz mundus nõ sum. **I**ntentã quippe deo animã ipsa adhuc corruptibilis caro diuerberat eiusqz amoris pulcritudinẽ obsecens et illicitis cogitari onũ motibus sedat. **U**nde et subditur **E**t abhominabũtur me vestimẽta mea. i. abhominabile me faciet caro: qua regitur anima induta. neqz eni viro qui salis mei est nõ debo: nec qd meũ in iudicio ex equo possit audiri. **C**ũ quolibet in iudicio ex equo pndim?: et qd ð nos dicat agnoscam?: et in his que dicim? audimur: et quo obiecta patenter apprehendim?. eo audenter ad pposita nre demus. **S**i ergo inuisibilis iudex que facim? videt: quasi audit que dicim?. sed qz id qd ei displicet nequaq? plene cognoscim? qst qd ipse dicat ignozam?. **S**i ergo scũs vellumentoz suoz abhominacionem pñiderans eo am

plius timet: quo audiri ex equo in iudicio non valet: qz quousqz corruptiois sue pondere pmissit: hoc in pena sua gũ? tolerat: qz et sensum sui respensoris ignozat. ac si apte dicat: in hoc ex equo nõ audior: qz et patet cũ eta que facio: et nñ ipse nescio per quanta reprobendor. **A**ugustin? in li. pñef. **D**e ergo etiaz laudabili hoim vite: si remota misericordia discutias eam domine

CLXXIII.

De iudicio pñtis vltõis. Hugo de sacramentis libro secundo.

Modis autẽ duobus hoim in hac vita iudicatur deus. **A**ur eni per mala pñtia iam irrogare tormenta sequentia incipit: aut sequentia tormenta flagellis pñtib? extinguit. **G**reg. in mora. li. iiii. **N**ullum vero peccatũ deus relaxat inultũ. aut eni nõ illud insecãmur sciendo: aut ille vindicãdo. **I**dem in li. ix. **V**alde quidẽ scrupulosum cordi se obicit: qd beatus iob postqz dixerat: verebar opa mea. subiugit. sciẽs qd non parceres delinquenti. **N**am si delinquenti non pcurtur: qd ab eterna morte eripitur: cum a delicto mĩdus nemo reperit. **A**n penitenti par: et delinquenti nõ par cit. qz cum delicta plangim?: nequaq? iam delinquentes sum? sed quid est cum petrus negat respicitur: et redemptõis negati respectu ad lacrimas vocatur. **Q**uid qd paulus cum redemptõis nomen in terra conaretur extingueret: eius verba de celo meruit audire: sed euz culpa in vtroqz punita est: qz de petro. teste euangeliõ scriptum est: **R**ecordat? est petrus verbi ihesu: et egressus foras fleuit amare. **D**e paulo bec eadem que hunc vocauit veritas dixit. **E**go ostidã illi qnta cũ oporteat p noie meo pati. **D**elinquenti ergo dñs nequaq? parcat: qz delictũ sine vltõie nõ desert. **A**ur eni ipse hoc hõ in se penitens punit. **A**ur hoc deus cum hoie vindicãt? pcurit. **N**equaq? ergo peccato paratur: qz nullaten? sine vindicta laxatur. sic de iuda dauid audire post cõfessionem meruit: dñs transiit peccatũ tuũ: et nñ multis p? cruciatib? afflicta? ac fugiens reatũ culpe qm ppertrauerat extoluit. **S**ic nos salutis vnda a culpa pñt parẽtis extoluimur: sed nñ reatũ eiusde culpe diluentes absoluiti quozqz adhuc carnaliter obim?. **B**ene ergo dñi: sciens qd nõ parceres delinquenti: qz delicta nra sine p nos seu per semetipsum releuat. etia euz relaxat. **A**b electis. n. suis iniquitatũ maculas studet temporalit? afflictoe tergere: quas in eis in perpetuum non vult videre.

CLXXIII.

De iudicio secretissime aduersionis. Augustinus super genesim.

Abent etia male volũtates interiorẽ penã suã tandem ipsam videlicet iniquitatẽ suam. **I**des in encheridion li. i. **A**d iram itaqz vel vltõie dei iustaz pertinet. vt dictũ est ð. qdã ceca et indomita cõcupiscentia libenter faciunt mali: et qdã manifesta apñtaz penis patiuntur iniuri. **I**dem in li. de vera religione. **O**mnis quidem creatura coepta que possidetur ab anima diligente deum: bonũ est infimũ. **S**i vero diligitur ab ania qd negligit deus: nec sic quidem ipsa fit malum: sed qz peccatũ est maluz quo ita diligitur: vile etõi eni suo penalis efficitur. euzqz implicat erumnis: et pascit fallacib? voluptatib?: qz neqz pmanet: neqz faciant: et nñ torquent dolorib?. **N**am cum ordinẽ suũ patit pulcra mutabilitas tempo: deserit amantẽ speciel concupita: et p cruciatũ sentientis discedit a sensib?: et errorib? agitat. vt hãc esse primã speciez puter: que omnium infima est. **B**eniqz si vanitates detrabas: qd bus tanq? pma sectatur extrema nõ erit corpus vanitas: s; in genere suo: qd us extremaz pulcritudinẽ sine vltõie erote monstrabit. **T**emporalit? eni speciez: multiformitas ab vnitare dei hoim lapsum per carnales sensus diuerberauit: et mutabilĩ varietate multiplicauit eius

cina in spā eterna damnatōe pmerentur: si cōgerentur ab initio generis humani omniū pcedentiū parentis suoz originalit peccata pberere: & penas pro eis debitas pendere. an aliqd aliud de re tāta valeat repiri vel nō temere non affirmo

.CLXXV.

De iudicio mortis corporalis Idem de curate dei libro. xij.

Quem quidem q̄ sit coherentius direptio naturaz: videlicet ante & corpis. bō nisi peccasset: p pessus nō fuisset. Est enī pena peccati: & nō est malis quāto mala: bonis aut bōa: sicut viz offensus est s Idem ad ehebiū. Nempe q̄tis in nouissimo die suo quilibz mortis: talis a deo iudicabit. vigilare ergo debz ois christian⁹: ne imparatū cūm inueniat dñi aduent⁹: qd̄ erit si imparatū inuenierit vite sue dies vltimus.

Bembarudus in epla de machabeis. Beati certe mortui nō solū q̄ pro dño sicut martires: sed etiam q̄ in dño moriuntur: vt p̄fessorz. ergo due res mortē faciunt p̄ciosam: vita scz & cā: sed amplī cā q̄ vita. Porro illa erit p̄ciosissima q̄ & cā p̄mendat & vita. Et glo. super ecdesiasti. li. caplo. O itaqz mors bonū est iudiciū tu um bōi indigenti: & q̄ minorat virib⁹: defecto etate: et cui de oibz cura est: & incredulū q̄ p̄dit sapiam. bonū inq̄ est viro tali iudiciū mortis: qz p̄ ipm̄ trāsit ad vitā eternitatis. Indigens d̄ qui terrenis subsidiis non delectat. Minorat virib⁹: q̄ de se nō p̄sumit. Defectus etate: qui sicut abrahā deficiēs moritur i bona fenectur te: hinc est cura de omib⁹ mādatis dñi scz adimplendū vel p̄rogis adiuidandis. Incredūbil̄ existit: qm̄ erroi be renico nō p̄sentit. Perdit quoqz sapiam quā reputat apo stolus apud deū stulticiā. Ambro. in li. de bo. mo.

Mors itaqz corpis iustus vidē bona: sed pleriqz metu enda. Que cum omnes absoluat: paucos delectat. Sed nō est hoc viciū mortis: sed n̄ infirmitatis: q̄ volupta & corpis delectatōe vite ist⁹ capimur: & cursum hūc p̄summare trepidam⁹: in quo plus est amaritudinis q̄ voluptatis. certe si p̄his vita oneris plena ē: vtiqz finis ei alleuamentū est. mors aut finis est: mors ergo bonū est. Veniqz q̄m̄ est ad peccatū viuere: q̄ t̄ in pecca to mori: qm̄ imp⁹ peccatū auget: q̄ diu viuūt. Si autēz moriatur: peccare desinit. mors itaqz iustus est quies p̄or: sed naufragiū putatur nocētib⁹. Et his certe q̄m̄ quis est rior mortis: nō est mori q̄m̄: sed q̄m̄ ē sub mor tis metu viuere. nō est ergo mors q̄m̄: sed metus mor tis. Idē sup̄ beati immaculati. Nonnulli philosophi d̄putauerūt obesse improbis absolutōem. p̄o desse mor tem: eo q̄ in illa sit inuentiū delinquendi. In morte au tem finis delicti. vñ iūē ecclesiasten: mortu⁹ p̄fertur vi uenti: qz peccare desinit: & mortuo nondū natus: qz pec care neliuit.

Idem in li. de excessu satiri p̄mo. Cessa bunt itaqz lacrimę mee de fratris mei morte: qz debet aliquid inter fidos & perfidos interesse. Fleant suos q̄ eos in perpetuū interisse celsimāt: qz spem resurrectionis nō hnt: quā nō eripit sententia dei: sed inclementia fidei: nobis vero quib⁹ mori nature sed ist⁹ vite finis ē qm̄ in meli⁹ natura ipsa reparatur: sicut oēs casus mor tis abstergat. Idē in libro. ii. Mortē enī deus bōi n̄ p̄o pena: sed p̄o remedio dedit: licet & ipsa penal sit.

Adam nāqz peccanti dicitur est p̄o pena. maledicta ter ra in opere tuo. &c. p̄o remedio aut additū est: donec reuertaris in terrā de qua sumpt⁹ es. Mors ergo p̄o medio quasi maloz finis p̄scripta est. Non est ergo for midabilis: nec amara egentib⁹: nec q̄m̄ diuitib⁹: nec iusta senioib⁹: nec ignaua fortib⁹: nec perpetua fidelibus: nec improuisa sapientib⁹. Morte martirū religio d̄ fensa est: fides cumulatā. ecclia roborata. Quid plura. Qm̄? mors etiā mūd⁹ redempt⁹ est: cui⁹ mors vita bo minū est: morte eius signamur: morte eius oratō nunciat

amus. mortem eius offerentes predicamus. sola mors immortalitatē acquisiuit. atz ipsa mors se redemit. nō est ergo merenda: que publice salutis ē causa. In resur rectione quoqz surget natura eadem stipendius mortis honorarioz. Deinde mortui qui in xpo sunt resurgent p̄m̄. Deinde in aere simul cū illis rapient⁹ & viuūt. Ven tiles etiā aduersus mortē pleriqz se p̄solātur: vel de cō munitate erūne: vel de iure nature: vel de immortalita te ante. Veniqz quid absurd⁹: q̄ vt id qd̄ scias omnib⁹ esse p̄scriptū: quasi spāle deplorēs. hoc est animū sup̄ cō ditōem extollere: legem p̄munem nō recipere. nature con sortū reculare. mente carnis inflari: & carnis ipsi⁹ men suraz nescire. Quid absurd⁹ q̄ nescire quid sis: & affe ctare quod nō sis. aut quid imprudenti⁹ q̄ q̄ scias su ruz esse: id cū acciderit ferri nō posse. Hiero. ad tyra. Refurgere n̄ os credi⁹: & n̄ plangim⁹. Quid facerem⁹ si mori r̄m̄ p̄aper deus. volūtas ei⁹ vtiqz sola sufficeret ad solatū: cui nullum p̄ponere videmur affectū. nichil abstulit r̄m̄: qui recipere dignat⁹ est. p̄p̄m̄. creditū suum recipere decuit creditozē: & nichil aliud decet q̄ creditozē ḡfas agere mutuante: & dicere cū iob. Dñs dedit dñs abstulit. &c.

.CLXXVII.

De iudicio future purgationis Hægo. in dialogo libro. iiii.

Qualis ergo hinc quisqz egreditur tal. vt dicitū est. in iudicio p̄ntatur. De quibusdā t̄m̄ leuib⁹ culpis esse ante iudiciū purgatorū ignis credē dus est. p̄ eo q̄ veritas dicit: qz si quis in sp̄santo pla sp̄bentā dixerit nō remittetur ei: neqz in hoc sc̄lo: neqz in futuro. hac enī sententia datur intelligi quāsdā cul pas in hoc sc̄lo. quāsdā in futuro laxari. Quid aut̄ des etis obest: si admodum dure moriatur. Et est fortassis coz culpa: nōnunq̄ licet minima: que in eadem debeat morte releuari. Nāz & legitur: qz vir dei p̄ samariā mis sus: qz p̄ inobedientā in itinere comedit: hinc leo in iti nere occidit: & postea leo iux̄ azini stetit: & de caduere non comedit. Et quo ostenditur: qz inobedientie peccatuz in ipsa morte fuerit laxatū: qz idem leo quē viuentē p̄ sumpsit occidere: p̄tingere nō p̄sumpsit occidit. plerū qz de culpis minutis ipse solus pauoz egredientes ani mas iustoz purgat: sicut narrari de quodā sancto viro frequenter audiuit: qz scilicet ad mortem veniens vebem ter tunuit: sed post mortēz discipulis in stola alba appa ruit: & q̄ p̄clare suscep̄ sit: indicauit. Aug⁹. de cui. dei li. xxi. Inuentim⁹ aut̄ quid sit saluari p̄ ignem sc̄dm̄ apl̄m. si p̄us inuenierim⁹ quid sit in fundamento habet christum. nichil enim in edificio p̄ponitur fundamento quisquis ergo sic habeat in corde xpm̄: vt ei nichil p̄po nat licitū vel illicitū: fundamentū habet xpm̄. Si vero aliquid aliud p̄ponit: & si videatur h̄c fidem xpi: nō t̄m̄ in eo fundamentū est xps: quem talibus postponit. hoc aut̄ dices dñi declarabit: dies vtiqz tribulationis: qz in igne reuelabitur: & vniuscuiusqz quale sit opus ignis p̄ babit: & hunc ignem vocat apl̄s tribulatōes ip̄am. Ita qz si e⁹ opus p̄m̄serit: qd̄ sit q̄ cogitat que dei sunt: qd̄ sup̄edificauit mercedem accipiet. i. vnde cogitauit hoc sumet. Si cui⁹ autē opus arserit: damni patietur: qz qd̄ dilexerat nō habebit. Ipse autem saluus erit: qz nulla eū tribulatio ab illi⁹ fundamenti stabilitate semo ut. Sic t̄m̄ quasi per ignem: qd̄ enī sine viuentē amore n̄ habuit: sine viuentē dolore non perdit. Ecce quantū mi chi videtur: inuent⁹ est ignis qui nullum eorum dānet. Sed vñ dicit: alterz damificet: ambos probet. Post hūc sanē cozpis mortē: donec veniatur ad vltimū iudi cū die defunctorū sp̄s ignē b̄m̄ōi dicit p̄p̄ri: qd̄ illi n̄ sentiat qui tales mores & amores non habuerit in vita p̄fisi. i. vt eoz cum ligna p̄summātur: & feni⁹ & stipula. alii vero sentiant: qui b̄m̄ōi fecū postauerunt edificia:

mentibus sine angore curarum: non sic ad eam firmiter transit per quietem: ut ipsa quieti succedat. i. non sic esse incipit actio: ut esse desinat quietes. Neque enim reditur ad labores et curas: sed permanet in actio: quod ad quietem pertinet nec in opere laborare: nec in cogitatione fluctuare. Idem de libero arbitrio. li. ii. Tanta vero est illa pulchritudo iusticie: tantaque loci dicitur lucis eterne. i. incommutabilis veritatis et sapie: ut etiam si non liceret in ea manere: propter quod vni dicitur mox propter hoc innumerabilem anni huius vite plenam delicias et circumfluentia bonorum temporalium recte meritoque premerentur: non enim falso aut paruo affectu dicitur est: quoniam melior est dies vna in artibus tuis super milia. Idem in quibus euangel. Omnia dicitur pro de illa ineffabili profuitate veritatis: et tanto magis omnia dicitur pro: quoniam digne aliquid potest dici. Nam ut dicitur est illi minator: et requies exercitator: et patria residentium et esca indigentium: et corona vincentium: et quicquid bona te postulat transcantia per creature partes error appetit infidelium. Geritio in eternum manentia in creatore omnium simul inuenit pietas filiorum. **A**ctor. Hec dicta sunt de vniuerso: in quo nimirum deus post illa prima opera sex dicitur a quibus in die septimo reuertitur: operatur multipliciter vltimo modo: sicut videtur a filio de in euangelio. Pater meus vltimo modo operatur: et ego operor. Nunc ad institutionem nature precipueque humane quoniam ad ea stant: et etiam ipsius immutationem siue destitutionem per peccatum latius prosequenda reuertor. **Liber. xxx. explicit.**

Contentia libri. xxxi.

Tricesimus primus liber prosequitur de institutione nature: precipueque humane et eius primo statu et immutatione. Nam et homo propter quez facta sunt vniuersa: haec quoddam vniuersum recte dicitur: eo quod vniuersum creature genus iuxta Gregorium in ipso sit aggregatum: et ideo microcosmus. id est. minor mundus a philosophis appellatur. **E**t habet. lxx. capitula.

Epilogus de institutione nature: et specialiter humane. .i.

Epilogus de consideratione creature .ii.

De miraculis nature. .iii.

Epilogus de plantatione paradisi. .iiii.

De lignis eiusdem. .v.

Epilogus de formatione hominis. .vi.

De translatione ipsius in paradysum .vii.

De adiutorio homini faciendo. .viii.

De adductione animalium ad eum .ix.

De formatione mulieris ex costa viri .x.

De errore philosophorum circa partem generis humani. .xi.

Abbuc de eodem. .xii.

Epilogus de humani corporis et anime coniunctione. .xiii.

Cur deus et mulierem et omnes homines ex vno adam voluit procedere. .xiv.

De impositionibus nominum **A**de et **E**ue. .xv.

De prophetia **A**de. .xvi.

Qualiter in coniugii preparatione prohibita est omnis species luxurie .xvii.

De statu primorum parentum ante peccatum .xviii.

De triplici eorum cognitione. .xix.

De naturalium eorum virtute .xx.

De variis bonis eisdem ab initio preparatis. .xxi.

De appetitu iusti et commodi .xxii.

De mensura sibi imposta in appetitu commodi. .xxiii.

De multiplici custodia sibi data .xxiiii.

De immortalitate ipsorum cibis sustentanda .xxv.

De ipsorum in melius translatione futura si persistissent in innocentia creata .xxvi.

Quis et providentia carnis et exercitium operis oblectamento essent. .xxvii.

De multiplici precepto diuinitus illis dato. .xxviii.

De illo quod datur est ad nature sustentationem .xxix.

De illo quod datur est ad sui generis multiplicationem .xxx.

Qualiter iugium esse dicatur in preceptis ipsius nature. .xxxi.

Qualiter vnicam vniuersi esse sit de naturali iure. .xxxii.

Cur olim cum viris dispensatum est: ut haberent plures: non autem conuerterent. .xxxiii.

Contra reprehendentes partem in hac parte risu. .xxxiiii.

Ire de sanctis mris olim plerumque desiderantibus. .xxxv.

De iugali federe .xxxvi.

De iugum electorum .xxxvii.

De mutua iugum dilectione .xxxviii.

Abbuc de eodem .xxxix.

De tribus matrimonii bonis: et primo de fide. .xl.

De prole ac religiose ipsius educatione .xli.

De tercio matrimonii bono. id est. sacramento. .xlii.

Quoniam nunc virginitas prefertur matrimonio .xliii.

Quoniam eadem preclata fuit etiam a principio .xliiiii.

De virginitatis prerogatiuis .xlv.

Exhortatio ad custodiam virginitatis .xlvi.

De virginibus deo consecratis .xlvii.

De virginibus martiris coronatis. .xlviii.

De virginibus lapsis .xlix.

De nuptiarum incommodis .l.

Abbuc de eodem .li.

De sanctis coniugis quotundam. .lii.

De commendatione boni coniugalium .liiii.

Qualiter primi penes generaliter si non peccassent .liiii.

Quoniam illius generationis motus et in hominibus et in animalibus exempla quedam apparent. .lv.

Quales filios in illo statu generaliter. .lvi.

De his qui eos in paradiso commiseri non credunt licuisse. .lvii.

De tercio precepto nature. .lviii.

De regula dilectionis dei .lix.

De regula dilectionis proximi .lx.

De ordine charitatis ad proximum .lxi.

De duabus regulis eius quantum ad effectum .lxii.

De summa ordinis caritatis quoniam ad affectum et effectum. .lxiii.

De precepto discipule dato ad prebendam obedientiam. .lxiiii.

Qualiter homo preceptum illud potuit intelligere. .lxv.

Cur deus hominem a se factum temptari et labi permissi sit: quem consensurum preceperat .lxvi.

Qualiter ad suam et electorum gratias mala reducit .lxvii.

Qualiter dyabolus ad hominem temptandum accessit. .lxviii.

Qualiter temptando processit .lxix.

De transgressionem mulieris ac viri. .lxx.

De gravitate illius peccati. .lxxi.

Quoniam non vir sed mulier seducta sit. .lxxii.

Quis eorum plus peccauit .lxxiii.

Qualiter apertis oculis se nudos cognouerunt. .lxxiiii.

Qualiter genitalia sua contexerunt. .lxxv.

Cur homines motus libidinis plusquam aliarum affectionum viciorum erubescunt. .lxxvi.

De interrogandis et excusandis viri et mulieris. .lxxvii.

De maledictis ambobus: et primo ipsius serpentis. .lxxviii.

Qualiter peccatum hominis punitus est multis modis et primo in gratuitorum spoliacione .lxxix.

De secunda pena que est in naturalium lesione. .lxxx.

Qualiter homo deseruit appetitum iusticie. .lxxxi.

Qualiter super hoc punitus est modum retentio. .lxxxii.

De tercia pena qua eiecitur de paradisi felicitate. .lxxxiii.

De apposita custodia ligno vite .lxxxiiii.

De quarta pena que est in totius posteritatis damnatione. .lxxxv.

De moderacione diuine sententie in hac parte. .lxxxvi.

Quid sit originale peccatum .lxxxvii.

- Qualiter transfundi possit: eius eius subiectu, id est ani
ma non sit ex traduce. lxxviii.
- De non solum originale: sed etiam actualia peccata et
culpe sunt et pene. lxxix.
- De peccati divisionibus: et primo de septem viciis ca
pitalibus. lxxxi.
- De peccato cordis et oris. lxxxi.
- De peccato operis: et primo de impietate que commit
titur in deum. lxxxii.
- De flagitio quod committit homo in seipsum. lxxxiii.
- De facinore quod committitur in proximum. lxxxiiii.
- De peccato in spiritibus sanctis. lxxxv.

**Epilogus de institutione nature ac spe
cialiter humane Augusti. super genesim
libro primo**

Sicut iam
alias dictu est: vbi
scriptura dicit in
cipio deus celum et
terram creasse: insinu
atur exordiu creatu
re adhuc in impe
fectionis informitate
Et autem filii omno
ratio qui etia verbu
est: in eo qd scriptu
est: Dixit deus. Sic
qz p id qd incipiu

est insinuat exordium creature ab illo existens adhuc
imperfecte. Per id autem quod verbum est: perfectio creature ad
eum renovate ut formaretur inherendo creatori: et p suo
genere imitatio forma incommutabilis coherentem patri.
Etenim est autem quod ait deus: fiat lux. quod scilicet verbis deus
apud deum est patri coeternu: quibus deo in eterno verbo
hoc dicente: ipsa facta sit creatura. Cum enim verba
sunt ipsi quoniam et aliquid: non quoniam fieri debeat aliquid eternum
est in dei verbo. Et tunc fit: quoniam fieri debuisset in illo ver
bo est: in quo non est quoniam et aliquid: quoniam totum illud verbum eter
num est. **Basilius** in hexameron: libro. iiii. **Quis** enim
dixit: congregetur aqua: vox dei formatrix est nature. Itaque
sicut te stante iuxta rivum subit cogitatio: cuius impulsu de
telluris aqua progreditur: vel que sunt horrea de qui
bus largiter effunditur: aut quis locus ad quem puenit
re cogitur: vel quomodo nec illa deficit que sequitur: nec illa
que precessit etuberat. **Profecto** respice: omnia hec et il
la prima voce teneri. **Agitur** et quod aqua: curfus veget
et mare certis prescriptis finibus retinetur: prime pecc
pionis virtus est. **Idem** in libro. v. **Prima** quoque il
la vox ac preceptio dei: germinet terra herbam virentem
veluti quedam lex nature fuit et inebat terre: pereandi
fructificandique sibi prebens in posteru facultate. **Denique**
ratio nature et potius dei mandato sortita incipit: p omne
transit eum: donec ad omnem terminu finemque puenit
at. **Idem** **Aug.** sup genesim li. vi. **Cum** ergo ab ini
cio dicit deus: **Faciam** hominem ad imaginem et similitudinem
nostram etc. **Et** postea. **Creascite** et multiplicamini. **Et**
iterum. **Ece** dedi vobis omnes herbas etc. **Ille** sermo ante
omnem sonum aeris: aut omnem vocem carnis et nubis
In illa summa eius sapientia p qua facta sunt omnia:
non quasi humanis auribus instrepbat: sed rebus factis
rerum faciendarum causas inferebat: et omnipotentis pote
tia futura faciebat: hominibus suo tempore formandis.
ut sup dictu est: tanquam in radice vel semine tempore con
debat. unde inciperent secula ab illo condita: qui est an
te secula. **Denique** illa dei opera: que p sex dies ab initio le

guntur facta: scriptura dicit: et consummata et inchoata.
Consummata cum dicit. **Perfecti** sunt celi et terra etc.
Inchoata quoque paulo post prohibet: vbi dicit: quod requi
euit deus ab operibus suis que inchoavit ut faceret. **Et**
summasse quippe deum illa dicim: cum ita perfecti crea
uit omnia simul: et ei nichil adhuc in ordine temporum
creandis esset: quod non tunc ab eo iam in ordine causa
rum creatus est. **Inchoasse** vero: ut quod tunc proficerat
causis: postmodum implet effectis. **Rebus** quippe tunc
factis rerum faciendarum causas inferebat: et omnipotentis
potentia iam in tempore velut radice futura facit.
Idem in li. viii. **Creavit** siquidem omnia simul: et quod
bus currenter tempo: et implebantur loca: ac temporalibus
et localibus rerum motibus voluerunt secula. **II.**

**Epilogus de consideratione creature.
Basilius vbi supra**

Quid autem loquar: quid ve reticere: tam periculosos
thesauros creature respiciens. **Est** quidem dis
ficialis affectio melior: sed iactura non tolerabi
lis omittor. **Grego.** in moral. li. xxi. **Nempe** si vige
lancer exteriora respicimus: p ipsa eadem ad interiora re
uocamur. **Uestigia** quippe nostri creatoris sunt: opera
mira creature visibiles. **Adenti** autem nostre peccato
suo sparse exterius necdum deus sicut est innotet: ite
rius: sed dum tile facture sue decus foras proponit: quasi
quibusdam naribus innuit: et que intus sequamur: omni
der. **Et** quoque se verterit anima si vigilanter intedit
in ipsis isdem deum inuenit: per que reliquit: cuius
potentiam ex eorum rursus cognoscit considerat: quo
rum amore delectatur: et que pueria incedit: p hec con
uersa reuocatur. **Vbi** enim lapsi sumus: ibi incabimus: et
sursum: et quasi ibi surgendo manum considerationis
figimus: vbi pede amoris lubet: corruentes: negligenti
do iacebamus. **Nam** quod est inuisibilis: p visibilia cecidi
mus dignum est: ut ad inuisibilia ipsis rursus visibi
libus reuertamur: ut quo casu anima venit ad infima: co
gradu reuertatur ad summa. **Augustin.** **Incipit** **Incipit**
libro primo. **Ergo** quidem ut ista in uno opera dei terre
na: infirma: mortalia: considerem: ineffabiliter moueor
laude creatoris: qui prolixus ita magnus est in operibus
magnis: ut minor non sit in minimis. **Ars** enim diuina que
celestia et terrena opera sunt: cuius ea sunt inter se diffusa
ipsa in omnibus suis sicut est: quod in suo quoque genere profici
endo vbiqz perfecta est. **Neque** enim vniuersum condidit in
singulis: sed ad vniuersi complexum condens singula: se
vniuersam condensis prebet et singulis: omnia congru
enter locis suis et ordinibus faciens atqz disponens: et
omnibus particulariter et vniuersaliter agrua tribuens.
Ece hic in isto quasi mundo infimo vniuersa creature:
aspicite animalia que volant: et natant: et gaudiunt: et re
punt: nempe mortalia sunt. **Cita** enim eorum est vapor ad
modicum parens. **Punc** enim modulum ab optimo conditore
preceptu tanquam in commune conferunt vniuerso: p sui ge
neris portione complendo: ut cum istis imis sunt omnia
bona: in quibus sunt eis supra meliora. **Serunt** tamen
attendite: et date michi vnumquodlibet abiectissimum
animal: cuius anima oderit carnem suam: ac non potius
foueat et nutriat eam: motusque vitali vegetet: et regat: et
quodammodo admistret. p sui generis exiguitate quod
dam vniuersum sibi ad incoluitate tuendam sollicitu
Quid enim rationalis anima corporis suum castigat et in serui
tutem redigit: ne immoderat appetitus terrenorum sapi
entie perceptorem impediat. **Eti**am sic carnem suam di
ligit: quam sibi ad obediendum legitime subdit et ordinat.
Quid etiam in ipsa carne. **Vitalia** viscera totius forme con
uenientia membra operandi: vasa sentiendi. **Locis** atqz of
ficiis suis cuncta distincta: concordia vniuersitate contexta:
moderate meliorum: paritate vniuersorum: ordine potest.

nome indicant artificem suū deum verum: cui vere dē.
 Omnia in mensura et numero et pondere disposuisti. Si enim
 cor non puerit et corruptū vānis fabulis habueris
 insubilita eius etiam p̄ bec q̄ in hac infima et carnali
 creatura facta sunt: intellecta conspiceris. vnde enim
 illis bec: que cōmemorauit: nisi ab illo cui? vnitare oīs
 modus sūstinetur: cui? sapientia omnis numerus formaf
 cui? lege omnis ordo disponitur: Inuenim̄ in ergo si po
 testis: q̄ram vni a creatore ducatur creatura. Ab ipis ce
 lestib? apparitibus: usq; ad carnem et sanguinem vni
 uersitatis plenitudine terminata: formatū varietate de
 corata: rex gradib? ordinata

De miraculis nature **Basilii vbi s**

Quapro ergo in sensibus tui altius herere crea
 ture miracula: vt ubi magis reperitur fueris: et
 cuiuslibet nascentiū generi spectatoris astueris
 magnificam p̄cipias memoriā cōditoris. **Augusti**
 nus de ciuitate dei libro. xxi. Ipe nepe tam miras et va
 rias qualitates rebus indidit quas videmus vt eas q̄
 multe sunt miremur et si enim aliquando miremur inso
 lita experti: ipsa tamen experientiā assiduitas paulatim
 subtrahit ipsius admirationis incrementū. Sed ho
 mines infideles: qui cum diuina miracula predicamus
 rōnem a nobis eoz flagitant: quam reddere nō possumus.
 Ipsi de tot mirabilibus rebus quas videmus rō
 nem reddi que p̄culdubio si eē nescirent: et ea futura
 esse p̄dicarent? multomin? crederent: q̄ nunc nobis
 dicentib? nolunt credere esse futurū. Reddant ergo de
 magneque lapide: q̄ nescio qua forbitōe insensibili stipu
 lam nō moueat: et ferrum rapiat. De carne nō putrefec
 te pauonis: cum putruerit et platonis. De palca ipa sic
 frigente: vt fluere inueni non sinat: sic calente: vt po
 ma maturescere faciat. De igne quoq; fulgido: q̄ fm
 suum fulgorē lapides coquendo cōdificet: et cū eundē su
 um fulgorē exendo obfuscet. Tale est: et q̄ nigre macu
 le obfunduntur ex oleo splendido. Sicut nigre linee de cā
 dido imprimuntur argento. De carbomb? q̄ accedente
 igne: sic vertitur in p̄sum: vt de lignis pulcerimis re
 tri: fragiles de duris: impuitribiles de putribilib? sūt.
 De calce q̄ feruet in aqua: in oleo frigida est. Be fonte
 quodam vbi faces extinguitur accense: et accenduntur
 extince. De pomis lodomoz fouise? quasi maturis
 utrimiscus fumetis. De sale agrigentino: qd̄ flama flu
 escere facit: aqua trepidare. Porro si mirabilia p̄st fa
 ere angeli boni: et demones: et magi: et si tot et tāta mi
 rifica sunt que mechanica appellant: dei creatura vī
 ribus hominib? vt ea qui nesciūt: opinentur esse diuina
 Unde factum est: vt in quodaz templo lapidib? magne
 tidus in solo et in camera p̄porōne magnitudinis posi
 tis simulacrū ferreum aeris illius medio inter vtrunq;
 lapidem ignorātibz q̄ sursum esset: quasi numinis po
 testate penderet: quāromagis deus potest facere: que i
 fidelibus incredibilia sunt: quādoquidem ipse lapidibz
 altariq; rex vni: et hominū ingenta: qui ea miris vīrē
 modis: et angelicas naturas condidit. vniuersa mirabi
 lia mirabili vīcente nature virtute: operādiq; et iudē
 di: siendiq; sapientia vtens omnib? tam mirabil? qm
 creauit. Qui fecit mundū innumerabilib? miracul? ple
 num. Cui sit omnib? quibus plenus est. p̄culdubio ma
 tus et excellent? mundus ipse miraculum. Sed isti cuius
 quibus agimus: qm̄ eis vni mirabilem reruz p̄ponim?
 sicut ea sunt que pauca iam dixim?: licet insolita vis
 naturā esse videatur. Alia tamen ab eis nō redditur rā
 tio: nisi banc esse eoz naturam. Breuis sane est illa rō:
 sufficiensq; r̄sio. Cui ergo deus actor sit omnū natu
 rarū: cur vbi volunt fortiorē nos addere ratiōnem: qm̄ aliqd̄
 velut impossibile nolunt credere: usq; reddidē ratio
 nis potētibz r̄dem? banc esse voluntatem omnipo

tentis dei qui certe non ob aliud vocatur omnipotens:
 nisi q̄ quicquid vult p̄t.

Epilogus de plantatōne paradisi.

Idem super genesis
Quasi aliter quidem dicitur est: terrā produxisse
 lignū et herbā virentē. i. p̄ducendi accepisse vt
 tutem. In ea quippe itaq; tanq̄ in radicibus tē
 porū facta erant que p̄ tempora ipsa futura erant. A q̄
 videlicet p̄dione requieuit deus septimo die: mouent
 qz deinde p̄ spales curfus caipsa que condidit: et a qui
 bus conditis requieuit: nō solum plantauit padisum:
 sed etiā nunc omnia que nascūtur. **Petrus** p̄nestoz.
 Sic ergo fecit deus om̄e virgultū agri anteq̄ oriretur
 in terra: et om̄e herbā regionis priusq̄ germinaret: fe
 cit inq; ea materialiter priusq̄ oriretur ac germinaret
 paulatim. vt modo faciūt. essentialr. Vel aliter intelli
 gitur prout inuit lra sequens: cum dē. Non cui pluerat
 dñs sup̄ terrā: et homo non erat qui oparetur illam. Fe
 cit equidem tunc illa deus perfecte et essentialr. p̄ q̄
 orirentur ac germinarent: vt modo faciūt: cum paulatī
 bñficio rotis infusit: et laboz boim adhibito ad ortuz et
 ad maturitatem pueniūt. Tūc enī terrā irrigabat fons
 vnus: sicut egyptū nilus. Vel qz legitur ibi fons: et nō
 vnus: multitudinē inuuit: sicut in exodo vbi dē: q̄ i egyptū
 prum locusta gūstima venit. itaq; die tercio plantaue
 rat deus. i. plantis aptauerat padisum herbis. i. et plan
 tis arborū. Et hoc est qd̄ dē. a principio videlz creatōis
 cum arida apparuit: ac terram ipsam germinare fecit.
 Vel aliter p̄t intelligi scz a principio. i. a p̄ma parte or
 bis. Unde fm̄ aliam translationē plantauit deus para
 disum in eden ad orientem. Eden siquidem bebrance in
 terpretatur delicia. Est ergo idē paradisi voluptatis
 et paradisi in eden. i. in deliciis. Et q̄ dē in principio
 idem est q̄ ad orientem: dicit alia translatio. Est enī pa
 radisi ille locus amēnissim?: longo maris ac terre tra
 ctu a nostra habitabili secretus: adeo quidem editus.
 id est. in abdito vel sublimi loco positus: vt vsq; ad luna
 rem attingat globuz. Unde et illic aque diluuii nō per
 uenerūt. Fons autē et fluu? vt ait scriptura. egrediebaf
 ad irrigandū paradisi. i. padisi ligna: vbi fons intel
 ligit p̄t. vel abissus. i. matrix oim̄ aquaz. vel per silen
 tum fontes. Irrigare autē positus est p̄ ministrare humo
 rem. Sicut enī terra circumiacens humectari a flumi
 nibz per tractōes stadiis quattuordecim: aut etiā se
 decim. Hinc autē fons diuiditur in quattuor flumina:
 de quib? videlz dicitur est. **Dugo** de sacra. libro p̄zi
 mo. Quante amenitatis locus ille fuit: in quo natura
 homis adhuc a corruptōne aliena foueri ac nutrirī de
 buit. **Augusti**. de ciui. dei libro. xiiii. Nonnulli rotū
 ipsum padisum ad intelligibilia referunt: et arbores il
 las fructiferas in virtutes vite moxq; conuertunt: q̄
 videlz illa corp̄alia penit? nō fuerit. Sed intelligibiliū
 causa signandoz eo modo dicta vel scripta sint. Quasi
 vero p̄pter hoc nō potuerat esse paradisi corp̄alis: qz
 p̄t etiā intelligi sp̄ialis. et ideo non fuerint due m̄res
 duoz abrahę filioz: m̄res agar et sara: qz duo testamen
 ta dicit apls in eis figurata. Aut itō de nulla petra flu
 xerit aqua. **Moyse** percutiente: qz p̄t ibi etiā christus
 intelligi figurate: dicente aplo. Petra autē erat christus.
 Nemo itaq; p̄hibet intelligi paradisi vitam bonoz
 Cui? quattuor flumina sunt quattuor virtutes. Ligna
 vero discipulū viles. fruct? lignoz mores p̄ioz. Dec
 et alia de paradiso sp̄iali connode dicitur: dum r̄s et
 illius historie veritas fidelissima rerū gestaz narratōe
 cōmēdara credatur

De lignis eiusdem. **Comestoz**

Roducit ergo deus in paradiso diuersa ligna
 de humo: quib? delectaretur homo videndo: et

Cur ergo deus hominem de loco sue formatio-
nis in paradysum: ut operaret ibi: non tñ labo-
rando velut ex necessitate: sed delectando ac re-
creando seipsum. **Augustinus** vbi s̄ libro viii. Quid
enī. vt alē iam sup̄ dictū est. maius & mirabili⁹ specta-
culum est. Aut vbi magis cū natura rex humana ratō
quodammodo loqui potest q̄ cūz semib⁹ positis: plā-
tatis surcul⁹: translati arbutul⁹: in istis malleol⁹: tanq̄
interrogat queqz vis radici⁹ & germinis quid possit:
quid ve non possit: vnde possit: vnde non possit: quid in
ea valeat interioꝝ: inuisibilis interioꝝqz potentia: qd̄ ex-
transe⁹: adhibita diligentia: & in ipsa consideratōe per-
spicere: qz neqz qui plantat est aliquid: neqz qui rigat:
sed qui incrementū dat deus: qz & illud operis qd̄ acce-
dit extrinsecus per illū accedit: quē nichilomī⁹ creatur
& quē regit & ordinat inuisibil⁹ deus. Itaqz nullatenus
est credibile: qd̄ deus hominē ante peccatū damnauerit
ad laborem. Siquidem & nunc videmus: cum tanta vo-
luptate animi quosdā agricolari. Quicqd̄ aut̄ nūc agri-
cultura deliciāz habeat: tunc vtiqz longe ampl⁹ erat:
cum nichil aduersi vel e terra vel e celo accidebat. Nō
enī erat laboris afflictio: sed voluntatis exilaratio: cū
ea que creauerat deus: humani operis adiutorio lectus
pūderet ac feraci⁹. vnde creator ipse laudaret vberē
qui ante videt in animalī corpore p̄futura: facultatē ope-
randi dedisset: quantum animo volenti sanis esset: nō q̄
inuitū corporis indigentia cogeret. Sicut sibi abboꝝ
als oberat. a vero: si creadam⁹ hominē in paradiso con-
stitūtū: vt operaret agriculturaz non labore seruiti: sed
bonestā voluntate animi. Quid enī innocenti⁹ hoc ope-
re vacātib⁹: & quid pleni⁹ magna p̄sideratōe p̄udenti-
bus: nec solum vt oparetur: ibi possit est: veruz etiā vt
custodiret. Quid: eundem vtiqz padisum sibiupti ne ali-
ud admitteret: cur inde mereretur expelli. Ob hoc enīz
p̄ceptū datur vt sic: per qd̄ sibi padisum custodiat. id ē.
quo cōseruato nō inde prouiciat. Est & alius in his ver-
bis sensus: videt⁹ vt ipsuz hoies oparet & custodiret de-
us: sicut enī oparat homo terrā: vt eam cultā & fructuo-
sam faciat: sic deus hoīem multo magis quem ipse crea-
uit: operatur: vt iustus sit: si homo per superbā non ab-
scedat. Ipsum ergo in paradiso collocatur operandum
& custodiendū: operandū vt iustus esset. custodiendū
vt tutus esset. Ipsa vtiqz dñatione dei que nobis vtil-
est: nō illi. Ipse quippe nostra nō indiget seruitute. nos
aut̄ indigem⁹ illi⁹ dñatione: videt⁹ vt oparet & custodi-
at nos. Ideoqz solus verus est dñs: qz non illi ad suam
sed ad nrām vtilitatē & salutem seruit. Nam si nobis
indigeret: corpore non verus dñs esset: cum per nos ei⁹
adiuaretur necessitas: sub qua & ipse seruiret. nec dico
nos ad vtilitatē nrāz illi seruire: tanq̄ aliquid aliud ab
illo expectem⁹ q̄ ipsum qui est summa vtilitas & nostra
salus. Sic enī gratis diligit⁹. scdm̄ illud Michi adbe-
rere deo bonū est. Totaqz hoīs actio bona est ad ipsum
conuerti: & ab eo iustū. pium. sapientē. beatūqz sp̄ fieri:
a quo fact⁹ est. nō ergo sic ad deum se p̄uerrere debet:
vt cum ab eo fact⁹ fuerit iustus: abscedat: sed ita vt ab
illo semp fiat: eo quippe ipso cum ab illo non discedit:
operāns & custo dientis dei p̄ntia iustificatur: & illumi-
natur: & beatificatur: dum ille obedienti subiectoꝝ do-
minatur. Sicut enī aer qui p̄ste luce fit lucidus. nō est
fact⁹: qz si fact⁹ esset nō iam fieret. aut etiā absente luce
lucid⁹ esset. sic homo p̄ste sibi deo illuatur. absēte aut̄
p̄tiuso renebatur: a quo nō locoꝝ interualis sed volū-
tatis auersione disceditur: ille itaqz operatur hominē bo-
num atqz custodiat: quē incōmutabil⁹ bonū esse cōstat
Semper ab illo debem⁹ fieri: semp̄qz perfici. Ipsius
enim figmentū sumus: non tñ vt hoies sum⁹: sed etiaz
vt boni sumus.

VIII

De adiutorio homini faciendo
Idem in libro octavo.

Dicit quoqz deus. Non est bonuz hoīem esse so-
lum: faciam⁹ et adiutorū simile sibi. Quid aut̄
tpaliter vocab⁹ & sillabis hoc dixerit deus: an
ipla ratio commemorata est: que in verbo dei principa-
liter erat: vt sic femina fieret. Quā ratōem suscipiebat
tunc scriptura cum diceret. Dixit deus: fiat. An forte
in mente hoīs hoc dicit deus. scdm̄ qd̄ dicit psalmista.
Audiam quid loquatur in me dñs deus: an aliqua de
hac re ipsi homini in ipso homine per angeluz facta est
reuelatio: scdm̄ illud. Et dixit michi angelus qui loque-
batur in me: an per corporalē creaturaz vox ipsa sonue-
rat: sicut de nube. Sic est filius meus dilectus. Ad liq̄-
dum p̄bendere nō possum⁹. Verū tamen certissime re-
neamus: & hoc deum dixisse: si corporalī voce vel tem-
poraliter expressa silitudine nō cum per substantiā que
ipse est: sed per aliquā subditam imperio suo creaturaz
hoc dixisse certissimū est: eis qui substantiā trinitatis i-
cōmutabilē. eternā. nec per locū. nec per tempus moue-
ri. vel fideliter credunt. vel excellenter intelligunt. Nō
igitur modo queram⁹: quomodo deus illud dixerit: sed
potentia intelligim⁹ quid dixerit. Adiutorium quippe
hominī scdm̄ ipsum faciendū eterna veritas habet per
quā creata vel causata sunt omnia: & in illa hoc audit:
qui potest in ea cognoscere quid: quare creatus sit. Et
antez queratur ad quam rem fieri oportuerit adiutorū
hoc: nichil aliud p̄babil⁹ occurrit q̄ p̄pter fihos p̄cā-
dos: sicut adiutorium semini terra est: vt ex vitroqz vir-
gultum nascatur. Quāq̄ enī iam emissi de paradiso cō-
uense & genuisse narrentur: tamē non video quid p̄o-
hibuerit honorabiles nuptias. eis fuisse & thoz immas-
culatū: hoc deo p̄stante fideliter & iuste viuētib⁹: vt sine
aliquo ardore libidinis: sine labore & dolore pariendi:
fetus ex coz semie gigneret: sed vt illis qui genuissent
in aliquo forme statu manentib⁹: & ex ligno vite corpo-
ralem perducere sumētib⁹: & illi qui gignerent ad eundē
statū perducerētur: donec certo numero impleto: si om-
nes iuste viuere: tunc fieret illa p̄mutatio: vt sine ali-
qua morte animalia corpora cōuersa in aliam qualitatē
eo qd̄ ad omnē nutum regenti se spū deseruirent: & solo
spū viuificante: sine vllis alimentoz: corporalib⁹ sustenta-
culis viuere: spūalia vocarentur: potuit hoc fieri: si
non p̄cepti transgressio mortis supplicū mereretur.
Aut si p̄ntes filius suus cedere ex hac vita oportebat.
vt ita humanū genus per decessiones & successiones cer-
ta numerositate p̄pleretur: potuerunt etiam parentes
genitis filius perfecta officii humani iusticia ad melio-
ra transferri. non per mortem: sed per aliquā p̄mutatio-
nem ad illam summā qua receptis corporib⁹ erūt sicut
angeli dei. Aut si illam dari non oportet: nisi in fine se-
culi omnib⁹ simul: per aliquā inferiorem que tamen ha-
beret meliorem statum: qm̄ vel hoc corpus habet: ul̄ eti-
am illa que primo facta sunt. Nam si Enoch & Melchis-
in Adam mortui sunt: mortūqz p̄paginē in carne gestā-
tes: qd̄ debuit vt soluant: creditur & reuerfuri ad hanc
vitam: & tandem dilatum est: morturi nunc tñ in alia
vita sunt: vbi anteq̄ animale corpus tempe resurrectō-
nis i spūale mutetur. nec morbo. nec senectute deficiūt:
quāto iustius & probabili⁹ primis illis hoīb⁹ p̄stare
tur sine aliquo suo parentū vt peccato viuētib⁹. vt i
meliorem aliquem statum filius genitis cederent: vnd̄
seculo finito: cum omni potestate sanctorū in angelicaz
formā non per carnis mortem: sed per dei virtutē mul-
to felicius mutarentur. Non itaqz video ad qd̄ adu-
torium mulier facta sit viro si gignendā causa subtrahat

IX.

De adductōne animantium ad eum.

De reuelatione in paradiso
Augustinus

Petrus comestor.

Quia vero naturae ex silibus nascuntur silia: ne videretur a de mulieris formatio superflua: dum sibi putaret in animantibus aliquid esse si miles: propter hoc adduxit deus ad adam cuncta animantia: in quibus etiam per synochoben intelligenda sunt et aeris et aque animantia. **U**el potest dici quod universa sunt animantia terre: quod etiam illa que de aquis sunt aliquid terre habent in se. **U**el potest piscis postmodum cogniti ab hominibus sibi: et inde notari: quod et hoc patet: quoniam educantur terre animantibus: quod silles bis deprehensi sunt. **A**dduxit autem ea deus pro causis duabus: videlicet ut imponeret eis hominum nomina: in quo scirent cum pellerentur: et ut sciret ad eas nullus et bis sibi esse simile. **I**mposuit ergo adam eis nomina: loquens videlicet hebraea lingua que fuit ab initio sola. **Q**uod inde perpendatur: quoniam videlicet ad divisionem linguarum: hebraea sunt nomina que in sacra scriptura leguntur. **E**cce autem deus ut oia simul viderent animantia: eo nullo modo simul creavit oia: vel forte per angelos. **A**ugustinus super generum libro. **Q**uoniam enim hoc adduxerit deus ad adam: ne carnalis sapientiam: adiuvarie nos debet: quod de bipedito ope diuine prudentie in libro superior tracta videmus. **O**mnis enim anima siue rationalis siue irrationalis mouetur visis: sed anima rationalis voluntatis arbitrio vel eius presentur: vel si presentur. **I**rrationalis autem non habet hoc iudicium: pro suo tamen genere atque natura visio aliquo tactu percellitur. **N**ec in parte velle anime est: que illi visus veniat: siue in sensu corporis siue in ipsum spiritum interius: in quibus appetitus mouetur cuiuslibet animantis. **A**c sic cum ea visio per angelorum ministerium desuper ministratur: puenit visio dei non solum ad boves et aues et pecoras: sed etiam ad ea que in aquis latent: sicut ad cetum qui gloriatur. **N**am: nec solus ad illa maiora: sed etiam ad vermiculum. **N**am et hunc legitur diuinitus iussu vel radice cucurbitae roderet: sub cuius umbraculo propheta requieuerat. **A**ngeli nempe sancti dei iussione: in ipsa eius semper iugiter intuent incommutabili veritate prospecta: pro tempore se mouentes: ac pro locum et tempore corpora sibi subdita agilitate mirabili et visis quibus mouetur: et appetitus indigere carnalis omni anime viuere valent efficere: et ut necessitas adducatur: quo iam opus est venire. **X.**

De formatione mulieris ex costa viri.

Petrus comestor

Porro non inuenio in animantibus sibi simili in misit visis sopore in adam. i. non somnium: sed extraxit. tulitque vnam de costis eius carne sciz et os: et edificauit eam in muliere angelorum ministerio: sciz de carne carnem: de osse ossa faciens. **A**ctor: Repleuit autem carnem pro ea costa. i. replendo posuit carnes pro costa. **Q**uoddam enim carnis supplementum creauit in loco illius costae: que detracta est de viri corpore. **U**nde apte habet translatio alia: videlicet: posuit carnem pro ea. **Q**uod dicitur: edificauit: improprie tamen istam ponit verbum: ac pro hoc intelligi datur mysterium. **Q**uia sciz ecclesia sponsa christi: de latere eius formata dicitur: et domus dei. **A**ugustinus vbi supra. **C**onspatio quidem ad: et costae detractio illius a proprie corporis absque ulla dolore: fortasse dicitur pro angelos fieri potuisse. formare autem vel edificare costas: ut mulier esset: non nisi deus potuit: a quo natura omnis creati. **Q**uale itaque ministerium angelorum exhibuerunt deo in illa mulieris formatione quis audeat affirmare. **C**ertissimi me tamen dixerim supplementum illud carnis in costae locum ipsiusque femine corporis et animae: et formationem membrorum oia viscera. oisque sensus: et quicquid erat quo illa et creatura et homo et femina erat non factum: nisi ope illo dei: quod non per angelos sed per seipsum: non operatus est ac diu ministrum: sed ita continue operatur: ut nec vlla rerum: nec ipsorum angelorum natura subsistat: si non operetur. **C**eterum

in rebus creationis huius: similitudine qua mulier de viri latere facta est: quoniam: nec inuenimus: non nisi quae admodum quidem homines operantur in hac terra cognouimus. **Q**uemadmodum autem in hoc mundo angeli quodammodo agricolentur: non vti quod nouimus. licet enim tam nullam naturam quam nec seipsum valcant creare: deo tamen obediens: eiusdem iussione exequentes agricolandi vel metendi more: propter naturalium motibus de rebus subiectis rationem ministrare: ut in illas principales in verbo non creatas vel in illas in primis se dicitur operibus casualiter creatas rationes: aliquid creetur in se. **E**t autem dicitur est superius: sicut misterium gratiae: qua peccatores saluatur. absconditum fuit secretum apostolum in deo: non in mundo. **S**ic enim omni que ad hanc gratiam signanda: non naturali motu rex: sed mirabiliter facta sunt: caue fuerit abscondite in deo: quod si vni erat quod ita mulier facta est de latere viri: et hoc dormientis que per ipsum firma facta est: rationem eius esse firmata: ille autem propter ipsum infirmus: quod locum costae non costa: sed caro supposita: non habuit hoc prima rerum conditionem facta die dicitur. **M**asculi et femina fecit coler: ut femina oisio sic fieret: sed hoc tamen habuit: quod sic fieri posset: ne in casu quas voluntate instituit. mirabili voluntate aliquid fieret. **Q**uid autem fieret: ut aliud omnino futurum non esset: absconditum erat in deo sicut praedictum est. **E**t quod mysterium istud ita dixit apostolus absconditum: ut innotesceret principibus et praedictis in caelestibus: propter sciam multiformis sapientia dei: probabiliter creditur: sicut illud semen: cui primum dispositum est in manu meditato ris: sic omnia que ad eiusdem seminis aduentum prouinciam audum vel annuiciandum in rex natura: propter vltimum nature cursum mirabiliter facta sunt: esse facta ministrantibus angelis: ita tamen vti quod creator vel reparator naturam non esse credatur: nisi quod plantatore et rigatore quo liber solus incrementum dat deo. **A**c per hoc etiam illa creatasit ad hoc in adam recte intelligitur immissa: ut eius minister angelice curae princeps fieret: et intrans in dei sanctuarium intelligeret ibi nouissima. **XI.**

De errore philosophorum circa conditorem generis humani.

Idem in libro de civitate dei. c. xi.

Quod autem prius respondimus de mundi origine: hoc etiam de prima hominis conditione responderi eis qui mouentur cur homo pro infinita retro tempore creatus non sit. **C**onsiderent enim nichil esse diuinum: in quo est aliquid eternum: et oia scilicet spacia diffinita si eternitati interminae parentur: non dico exigua existimanda esse: sed nulla. ac pro hoc si non quinquaginta vel sexages quinquaginta milia: vel sexcenta aut septages aut sexcentis milibus dicerentur amorum: aut itidem pro totidem replicaretur dec summa vbi iam nullum numerum inueni haberem: et quo deus hominem fecit: similis quoniam posset cur non ante fuerit. **D**ei quippe ab hominis creatione cessatio retrofus eterna sine initio tanta est: ut si cetera feratur quantumlibet magna: et ineffabilis numerositas temporum: que tamen sine causa certi spaci terminatur: nec saltem tanta videri debeat: quantum si hominis breuissimam guttam vniuerso oceano compararem. **Q**uia istorum duorum vni quidem perexiguus est: alter incomparabilis magnus: sed vtriusque finitus. **I**llud vero temporis spaciis quod ab aliquo initio progreditur: et aliquo termino coercetur magnitudine quatacunque tentatur apparatum ad id quod incipit non habet: nescio an pro minimo an potius pro nullo deputandum est. **H**inc enim si a fine vel breuissima singularitatem momenta detraxerit: decrescere numero licet tam ingenti ut vocabulum non inueniat retrofus recedendo tanquam si hominis dies ab illo in quo nunc viuunt vti quod ad illum in quo natus est detraxerit. quoniam ad initium illa detractio perducet. **S**i autem detraxerit retrofus

in rebus creationis huius: similitudine qua mulier de viri latere facta est: quoniam: nec inuenimus: non nisi quae admodum quidem homines operantur in hac terra cognouimus. quemadmodum autem in hoc mundo angeli quodammodo agricolentur: non vti quod nouimus. licet enim tam nullam naturam quam nec seipsum valcant creare: deo tamen obediens: eiusdem iussione exequentes agricolandi vel metendi more: propter naturalium motibus de rebus subiectis rationem ministrare: ut in illas principales in verbo non creatas vel in illas in primis se dicitur operibus casualiter creatas rationes: aliquid creetur in se. Et autem dicitur est superius: sicut misterium gratiae: qua peccatores saluatur. absconditum fuit secretum apostolum in deo: non in mundo. Sic enim omni que ad hanc gratiam signanda: non naturali motu rex: sed mirabiliter facta sunt: caue fuerit abscondite in deo: quod si vni erat quod ita mulier facta est de latere viri: et hoc dormientis que per ipsum firma facta est: rationem eius esse firmata: ille autem propter ipsum infirmus: quod locum costae non costa: sed caro supposita: non habuit hoc prima rerum conditionem facta die dicitur. Masculi et femina fecit coler: ut femina oisio sic fieret: sed hoc tamen habuit: quod sic fieri posset: ne in casu quas voluntate instituit. mirabili voluntate aliquid fieret. Quid autem fieret: ut aliud omnino futurum non esset: absconditum erat in deo sicut praedictum est. Et quod mysterium istud ita dixit apostolus absconditum: ut innotesceret principibus et praedictis in caelestibus: propter sciam multiformis sapientia dei: probabiliter creditur: sicut illud semen: cui primum dispositum est in manu meditato ris: sic omnia que ad eiusdem seminis aduentum prouinciam audum vel annuiciandum in rex natura: propter vltimum nature cursum mirabiliter facta sunt: esse facta ministrantibus angelis: ita tamen vti quod creator vel reparator naturam non esse credatur: nisi quod plantatore et rigatore quo liber solus incrementum dat deo. Ac per hoc etiam illa creatasit ad hoc in adam recte intelligitur immissa: ut eius minister angelice curae princeps fieret: et intrans in dei sanctuarium intelligeret ibi nouissima. XI. De errore philosophorum circa conditorem generis humani. Idem in libro de civitate dei. c. xi. Quod autem prius respondimus de mundi origine: hoc etiam de prima hominis conditione responderi eis qui mouentur cur homo pro infinita retro tempore creatus non sit. Considerent enim nichil esse diuinum: in quo est aliquid eternum: et oia scilicet spacia diffinita si eternitati interminae parentur: non dico exigua existimanda esse: sed nulla. ac pro hoc si non quinquaginta vel sexages quinquaginta milia: vel sexcenta aut septages aut sexcentis milibus dicerentur amorum: aut itidem pro totidem replicaretur dec summa vbi iam nullum numerum inueni haberem: et quo deus hominem fecit: similis quoniam posset cur non ante fuerit. Dei quippe ab hominis creatione cessatio retrofus eterna sine initio tanta est: ut si cetera feratur quantumlibet magna: et ineffabilis numerositas temporum: que tamen sine causa certi spaci terminatur: nec saltem tanta videri debeat: quantum si hominis breuissimam guttam vniuerso oceano compararem. Quia istorum duorum vni quidem perexiguus est: alter incomparabilis magnus: sed vtriusque finitus. Illud vero temporis spaciis quod ab aliquo initio progreditur: et aliquo termino coercetur magnitudine quatacunque tentatur apparatum ad id quod incipit non habet: nescio an pro minimo an potius pro nullo deputandum est. Hinc enim si a fine vel breuissima singularitatem momenta detraxerit: decrescere numero licet tam ingenti ut vocabulum non inueniat retrofus recedendo tanquam si hominis dies ab illo in quo nunc viuunt vti quod ad illum in quo natus est detraxerit. quoniam ad initium illa detractio perducet. Si autem detraxerit retrofus

a spacio qd a nullo cepit exordia. Non dico singulatim
 minuta momenta vel horarum aut dierum aut mensium aut
 annorum etiam quantitates sed tam magna spacia quanta
 illa summa comprehendit annorum: que tam dici a quibuslibet
 detrahatur non periret: quia tñ momentorum minutatim
 detractis plurius detrahuntur. Nec tanta spacia
 non semel atqz iter vel sepius sed sp quid sit. quid agat
 qñ nunq ad incitū qd oīno nullū est puenitur. Quapro
 pter qd nos modo querimus post quinqz milia: et qd ex
 currit annorum: possent et posterū etiam requirere post au
 norum sexcentis milibus eadem curiositate. Potuit etiam
 ipse primus homo eadem die qua factus ē: requirere cur
 tunc et nō ante factus sit. Hanc questionē philosophi mū
 di huius nō aliter putauerūt dissoluendā: nisi ut circuitus
 induceret temporis: quibz eadē sp fuisse renouata atqz re
 perita in re: natura: atqz ita deinceps fore sine cessati
 one asseruerūt volumina venturū et peritū. seculorum
 siue mūdo pmanēte isti circuitus fierent: siue certis in
 uertualis oriens et occidens mūdos: eadem semp qñi no
 ua que transiens et futura sunt exhiberet. A quo ludū
 dno profusus immortalē animā etiā cum sapientiā p
 cepit liberare nō pñt: euntē sine cessatione ad falsam
 beatitudinē: et ad veram miserā redeuntē. Quō enim
 vera beatitudo est: de cuius eternitate nunq confiditur:
 dum ania venturā miserā: aut impitissime in veritate
 nesciat: aut infelicissime in beatitudine primescit: aut si
 ad miserā nunq reditura: et bis ad beatitudinē pgit
 si et ergo aliquid noui in tpe: qd finem nō habet tempo
 ris. Cur nō ergo et mūdos. Cur nō et homo factus in mū
 do: vt illi. Nescio qui falsi circuitus a falsis sapientibz
 fallacibus ppi in doctrina sana tramite recti itineris
 euitentur. Nam quidā per illud qd legitur in libro salo
 monis: qui vocatur ecclesiastes. Quid est qd fuit ipsius
 qd erit. Et quid est ipsum qd factū est ipsum qd fieri:
 non est omne recens sub sole qui loquitur et dicit: ecce hoc
 nouum est tam fuit in seculis que fuerūt ante nos: pñt
 hos circuitus in eadem redeuntē et in eadem cūcta
 reuocantes dicitur intelligi voluit: qd ille aut de his re
 bus dicit: de quibus superius loquebatur: hoc est de ge
 neratōibz alius cūctibz: alius venientibz: de solis am
 fructibz: de torrentiū lapsibus. Aut certe de oīm reruz
 generibz que oriūtur aut occidunt. fuerūt enī hoīs añ
 nos: sunt et nobiscū: erunt et post nos. Itaqz queqz ani
 māna vel arbuta: monstraqz ipsa que mutata nascūt
 quīs inter se diuersa sunt: et quedam eozum semel facta
 narrentur: tamen secundum id quod generaliter mira
 cula et monstra sunt: vtiqz fuerunt et erunt: nec recens
 et nouū ē: vt monstrū sub sole nascatur. Quis hec verba
 qdāz sic intellexerūt tanq in pdestinatōe dei tam facta
 fuisse omīa sapiēs ille voluisset intelligi: et ideo nichil re
 cens fuisse sub sole. Absit aut a recta fide vt bis falsis
 verbis illos circuitus significatos esse credamus: qd
 illi putant sic eadem temporis siue tpaliū rerum volūta
 reperi. vt verbigra. sicut isto seculo plato philosophus
 in vbe atbeniensī: et in ea scola que acadēmicā nomie
 dicta est: discipulos docuit: ita p innumerabilia retro
 secula: multū quidē prolixis intervallis: sed tñ certis: et
 idem plato et eadem ciuitas et eadem scola: et idem di
 scipuli repetiti: per innumerabilia deinde secula reperē
 di sint. Absit inq vt nos ista credam. Semel enī cbrī
 stus mortuus est pro peccatis nrīs. resurgens aut tam
 a mortuis: non moritur: et nos post resurrectōem semp
 cum illo erim: cui modo dicim: qd sacer admouet pla
 mus. Sic seruabis nos et custodies nos a generatōe
 hac in eternū. Quid aut mīz si his circuitibus errātes
 nec aditum nec exitū inueniūt: qz genus humanū atqz
 ista nra mortalitas nec quo initio cepta sit: sit: ut nec
 quo fine claudatur: qñ quidem altitudinē dei penetrat
 ñ pñt: qz cū ipse eternus est: et sine initio: ab aliquo tñ iut

cio et cōsus est tpa et hominem: quez nunq ante fecerat
 fecit in tpe nō tñ nouo et repētinō: sed immutabili eter
 noqz pñlio. Nam psalmista cum p dicitur. Tu dñe ser
 uabis nos et custodies nos a generatōe hac in eternū
 Ac deinde reperculisset eos: in quoz stultia impiatqz
 doctrina nulla liberatōis et beatitudinis anime serua
 eternitas: pñno subiciens: et in circuitu inquit impi
 ambulat: tanq et diceretur. Quid ergo tu sentis: con
 tinuo rīdit ad dñm loquens: scdm altitudinē tuaz mul
 tiplicasti filios hoīm. Sentiant inquit hoīs qd putāt:
 et qd eis placet opinentur et disputent scdm altitudinē
 tuam quā nullus potest nosse hoīm. multiplicasti filios
 hoīm etc. valde quippe altum est et semp fuisse: et hoīm
 quem nunq ante fecerat: facere volumē: nec cōsiliū vo
 luntatemqz mutasse.

XII.

Abbie de eodem.

Ed inter istoz philosophoz argumenta illud
 acutissimū puratur: qd dicunt nulla scientia in
 finita posse comprehendī: ac per h deū oīm rerū
 quas fecit finitaz finitas apud se habere ratiōes. Do
 mitatem autem eius nunq vacū fuisse: ac per hoc inq
 unt: necesse esse semper eadem repeti: eademqz semper
 repetenda transcurrere. ne si aliqñ primū dei opera cep
 ta dicitur: priorē suaz sine initio vacatōem tanq iner
 tem et desolatam: et ob hoc sibi displicentē damnales q
 dammodo: et ob hoc mutasse credatur. Si autēz semper
 quides temporalia: sed alia atqz alia perhibetur opera
 tus: nō scientia qua putāt infinita nō posse pñbendi: s
 quasi ad horā sicut veniebat in mentes fortuita quadā
 inconstantia fecisse videatur que fecit: has argumen
 tationes si nō refutare possit ratio: fides irrideri deberet
 Sed in adiutorio dei hos volubiles circulos quos opi
 nio vana confingit: ratio manifesta pfringit. Hinc. u.
 maxime isti errant: vbi in circuitu falso ambulare: q re
 cto et vero itinere malint q mentē diuinā oīno immuta
 bilem: cuiuslibet infinitatis capacē: innumera omnia sine
 cogitatōis alternatōne nūerant: de sua humana muta
 bili angustiaz metiūt. Et fit in illis qd ait apostolus
 Comparātes enī semetipfos sibi metipso: semetipfos
 non intelligunt. Nam qz illis quicquid noui faciendum
 venit in mentes nouo consilio faciūt. Mutabiles quip
 pe mentes gerunt pfecto nō deum quem cogitare non
 pñt: sed semetipfos p illo cogitantes: nō illū sed seipos
 nec illi sed sibi pparāt. Nobis aut fas non est credere
 aliter affici deum: euz vacat: aliter cum operatur: quia
 nec affici dicendus est: tanq in ei natura fiat aliquid
 quod ante nō fuit. Patitur quippe qui afficitur: muta
 bileqz est omne qd aliquid paritur. Non itaqz in ei va
 catione cogitur: ignauia. desidia. inercia. sicut nec in
 eius opere. labor. conat. industria. Nouit quicquē agere:
 et agēs quiescere. Potest ad opus nouum: nō nouū
 sed sempiternū adhibere cōsiliū. Nec penitēdo qz pri
 cessauerat: cepit facere quod nō fecerat: sed si pñs cessā
 uir: et postēz operatus est: quod nescio quemadmodū
 ab homine possit intelligi: hoc p̄cūdubio quod dicit
 prius et posterus: in rebus prius non existit: et po
 sterus existitibus fuit. In illo autem non alteram p̄e
 cedentem altera subsequens voluntatem mutauit: aut
 eandem voluntatem abstulit: sed vna eademqz sempit
 na et immutabili voluntate res quas condidit: et vt pri
 us non essent egit: qdū non fuerunt. Et vt postēz ef
 sent quando esse ceperunt. hoc eis qui talia videre pos
 sent: mirabiliter fortassis ostendens q non eis indigne
 rit: sed eas gratuita bonitate condidit. cum sine illis
 ex eternitate initio carente: et non minorē beatitudinē
 permansit. Quia vero dicunt: nec dei scientia posse infi
 nita pñbendi: restat eis: vt audeat dicere: q nec om
 nes numeros de nouerit. Numeros quippe infinitos
 esse certissimū est: qm in quocunqz numero finē faciendū

putaretur idem ipse quamlibet multitudines continens in ratione ac scientia numerorum: non solum duplicari: sed etiam multiplicari potest. Ita vero quisque numerus? terminatur proprietatibus suis: ut nullus eorum par esse cuius alteri possit: quod et dispariter inter se ac diuersi sunt: et singuli quique finiti sunt et omnes finiti sunt. Ita ne numeros propter infirmitatem deus in omnes sciat: sed usque ad summam aliquam eius scientia pervenit: ac ceteros nescit. Quis hoc vel demeritissimum dixerit. Nec audebit istum numerum premere: ipsosque dicere non ad scientiam dei pertinere: apud quos numerum plato deum numeris mundi fabricantem magna commendat auctoritate. apud nos etiam deo legitur dici. Omnia in mensura et numero et pondere disposuisti. De quo dicit propheta. Qui profert numero seculum. Et saluator in euangelio Capilli inque vestri omnes numerati sunt. Infinitum itaque numerus? quous infinitorum numerorum nullus sit numerus? si est tamen incomprehensibilis ei cui? sapientia vel intelligentia non est numerus: quia propter si quod scientia apprehenditur: scientia apprehensione finitur. perfectio et omnis infinitas quodam ineffabili modo deo finita est: quia scientia ipsa? incomprehensibilis non est. Qui ergo nos hominuli sumus qui eius scientie participare limitate sumus? dicentes. quod nisi eisdem circumstantiis temporibus eadem spalia repererunt: non potest deus cuncta que fecerit: vel prescire ut faciat: vel scire cum fecerit. Cuius itaque sapientia simpliciter multiplex: et uniformiter multiformis: tam incomprehensibilis apprehensione omnia apprehensibilis apprehenditur: ut quocumque noua et dissimilia precederent? sequentia si semper facere vellet: inordinata et improposita habere non posset: nec illa ex proximo tempore videret: sed eterna prescientia prineret.

XIII. Epilogus de humani corporis et anime conditione. Hugo ubi supra

Deus itaque omnipotens cuius beatitudo nec augeri potest: olo quod perfecta et nec minus quod eterna est sola charitate nulla necessitate rationalem spiritum creavit. et cum illius boni quod ipse erat: et quo ipso beatus erat participem faceret: creaturamque rationalem quam fecerat iussit partem in sua puritate persistere: partem etiam corporis et indumentis et terrenis mansionibus copulans: luteam materiam fecit ad vite sensum vegetare: ut sciret homo: quod si potuit deus tam dispari naturam corporis et anime ad vitam confederatorem atque amicitiam coniungere: nequam et impossibile futurum est: rationalis creature humilitatem: licet longe inferioris: ad sue glorie participationem sublimare. Rursus si est tanta occultitas huius vite corporalis: que constat ex partibus spiritus in corpore corruptibilis: quanta est illa immortalitas et partem deitatis in spiritu rationali. Quia ergo in parte pro exemplo vniuersitatis humilitatis est rationalis spiritus usque ad consortium terreni corporis: ne forte hoc ipsum ad dejectionem eius pertinere videretur. adiungit prudentia dei: ut postmodum cum illo corpore glorificato ad consortium illorum qui in sua puritate permanserant sublimaret: ut quod minus ex dispensatione sui creatoris acceperat conditus: partem gratiam eiusdem acciperet postmodum glorificans? In anima que portio pars erat fuit imago dei secundum rationem: sicut in deo fuit dilectione: imago secundum cognoscendum veritatis: similitudo secundum amorem virtutis: vel imago quod omnia ipsa secundum sapientiam: similitudo: quod vna et simplex ipsa secundum essentiam: fides autem catholica hoc potius elegit: ut credamus animam partem hominis de nichilo creatam: neque factam a principio quam angeli facti sunt: sed postea cuius corpus ipsum cui infunderetur formatum est ab ipso creatore simul et factam et corporis sociatam. vtrum vero in corpore vel est corpus creata sit: quanta difficultas est scire: tanto minus piculosum est ignorare. Neque vero in hoc in genitum hominis approbandum est numerum: si his que difficilia sunt prima citius insitit: si ea que scienda sunt imprudenter discernit: equalis enim stulticia est: presumere in his que non possunt

sciri: et deficere in his que non debent ignorari.

XIII. Cur deus et mulierem et omnes homines ex vno adam voluit procedere.

Augustinus ubi supra. **D**on est autem arduum videre: multum esse fuisse: ut ex homine vno quem primo condidit deus multiplicaretur humani generis: quod si hoc inchoasset a pluribus: cum ei aniantes alias soluit agas: ut sunt aquae et lupi: alias congreges: ut sunt colubae ac cerui: insisteret: vtrumque tamen genus non ex singulis propagantur: sed plura simul existerent iussit: hominem vero vnum ac singulare creatur: cuius naturam quodammodo mediam inter angelos et bestias condidit: non vtrumque solus abique humana societate simul existerent: sed ut et vehementer eiusdem societatis unitas et concordie vinculum commendaret: vix non tamen in ter se nature similitudine: verum etiam affectu cognationis homines necerentur: vnde nec feminam vno copuladum illi creare placuit: sicut ipsum: sed ex ipso: ut ex homine vno totum diffunderet genus humanum: nec ignorabat homines peccaturos: colque immunitate peccati mortales pergressuros: ut pacati inter se viuere irrationales bestie sui generis: quare ex aquis terrisque plurimum pullulauit exordia quod homines: quorum genus ex vno ad commendandam concordiam propagatum est. Nunquam enim leones qualia homines bella gesserunt inter se: neque dracones inter se. Sed predebat etiam gratia sua populo prior in adoptionem vocandus: remissis peccatis spiritu sancto iustificatus sanctis angelis in eterna pace sociandus: cui populo huius rei consideratio profutura esset: quod ex homine vno ad commendandam de hominibus quod et gratia sit etiam pluribus vniuersi humani generis iustitiam. **A**ugustinus in libro de consensu bono. Nam quod sociale quoddam est humana natura: magnamque et naturalem bonum habet vim amicitiae: et ob hoc et vno deus voluit omnes homines condere: ut in sua tenerentur societate: non solum similitudine generis: sed etiam vinculo cognationis. **H**ugo ubi supra. **C**reatur ergo deus hominem primum vnum: ut vnus esset generis humani principium. **S**ymbolum namque aliud ad principium esse operariarum: et idcirco ut magis eius supbia confunderet: homo in dono accepit: quod ille puerile rapere voluit: et obtruncare non potuit: ut in hoc etiam imago dei in homine appareret: quod sicut deus omnibus rebus creatis principium exstitit: ita iste omnium hominum principium esset generatorem: et omnes homines dum se ab vno et vnus esse cognoscerent: omnes se quasi vnum amarent.

XV. De impositionibus nominum ade et ete

Qui ergo viri costam edificasset deus in mulierem: statuit eam ante adam. Qui ait: hoc nunc os ex ossibus meis: et caro de carne mea. Ipse namque adam i errasti constituit: secundum glossas: prophetice spiritu intellectus costam sibi eam subductam: et inde mulierem esse formatam. Ideoque memoras quod in cunctis aniantibus non inueniatur adiutorium sibi simile: dicit hoc. sed quod est formatum nunc supple michi erit in adiutorium: quod est os ex ossibus meis: et caro de carne mea. Sciendumque quod adam secundum hebreos est nomen appellatum: et interpretatur homo. Unde scriptum est in genesi de muliere simul et viro. v. capitulo. Vocauit deus nomen eorum adam in die qua creati sunt. hoc tamen nomen adam per se positum: appropinquatur viro: quoniam ipse prior omnium factus est homo: et omnis ex ipso tanquam ex vno principio. **L**eprius in libro de duobus montibus. **L**etex hominem ex terra factum oportuit nomen portare et quattuor cardinibus orbis terre.

[Marginal notes in a smaller script, partially illegible due to fading and angle.]

Legimus enim scriptū a p̄ditore mundi factas quattuor
 or stellas in cardinibus singulis p̄stitutas. prima stella
 orientalis dicitur anathole. secunda occidentalis dicitur
 aquilonaris arctos. t̄rta meridionalis mellembria.
 Ex his quattuor stellaz nominib⁹ tolle quattuor lras
 capitales. i. a. z. o. z. a. z. m. z. habes nomen adam. **P**e
 trus comestor. Adam quoqz nomē vxoris sue tanq̄ do
 minus ei⁹ imposuit. z. ait. hec vocabitur virago. id est
 acta a viro: z. est sumptū nomen eius a viro nomic: sicut
 materia de materia sumpta fuerat in eius formatione.
Poro etiā i bebreo ē ista denotatio. is cī vir dī. z. inde
 illa. sicut a viro virago. hoc itaqz illi⁹ mulieris fuit. p̄
 um: nūc autē est p̄mune oim z. virgo est eius simplicitas
 qd̄ oimib⁹ p̄uenit q̄d̄ sunt in integritate. **M**ulieris
 autē dicitur fracte. **A**dā qz qd̄ est s̄tr nomen oimib⁹ cō
 mune sonat etiā rube⁹ vel rubea terra qz scdm̄ iosephū
 factus est p̄im⁹ homo de terra rubea p̄spera. talis est
 enī. vt ait. virgo tellus. **E**t vere adhuc p̄prie virgo
 erat terra: qz nondū opere homin̄ corrupta. nec sanguine
 infecta. **E**t rubea fuit illa terra. i. amiana: qz sedes ani
 me in sanguine est. vt ait scriptura. **I**mposuit autē z. mu
 lieri aliud nomen scz eua qd̄ sonat vita: eo q̄ mater om
 nium viuentū esset futura: qz t̄ illud nō hic legitur im
 posuisse. sed post maledictōes illatas ob culpā fortassis
 hoc dicit quasi plangens hominis miserā. z. quasi eu
 latu p̄uroz alludens. **M**asculus enī recens natus eu
 laudo dicitur **M**ulier **E**. **B**ixit ergo adaz qua. quasi
 dicitur: omnes dicent **E** vel **A** quorūque nascuntur ab
 eua. **E**t p̄fatis autem verbis **A**. d. scilicet hoc nunc
 os ex ossibus meis zc. **H**oc aduerbū nomen iudoc in er
 rorem traxit. vt dicat aliam mulierem prius factam: de
 qua dicitur est: masculū et feminā creauit eos: z. nunc se
 cundā de qua dicitur. **H**oc nunc os zc. **A**c si diceret adam
 prius mulier de limo est facta mecu: sed hec nunc de car
 ne mea. **I**osephus etiā dicit mulierem extra paradisi
 sum formā: illuc cum viro trāslatāz. **A**it enim. **E**t in
 hunc ortum introduxit deus adam z. eius vxorem: p̄e
 cipiens eos plantatōis habere sollicitudinē. **B**eniqz fr
 gunt in diu genealogias interminabiles ex duabus vi
 ribus adē: sed ex ipso textu p̄uina videtur: in quo agi
 tur semp̄ singulariter de ipsi⁹ vxore. **XVI**

De propheta adē. **A**ugustinus super
 genesim libro nono

Sicut ergo dicitur est super: et t̄ras illa quā im
 misit deus in adam. vt sopozat⁹ obdormiret. re
 cre intelligitur ad hoc immilla: vt z. ipsius mēs
 per et̄asim tanq̄ angelice curie particeps fieret: z. in
 trans in sanctuarū dei vt nouissima intelligeret. **A**nō
 euigilans tanq̄ p̄pheta plenus cū ad se adductā mulie
 rem videret: cōtinuo eructauit: q̄ magnū sacm̄ aposto
 lus ad ephes. commendauit. hoc nunc os ex ossib⁹ meis: z.
 caro de carne mea. hec vocabitur virago. zc. **Q**ue etiā
 verba ex ore adam plata dñs in euangelio deus dixisse
 declarauit. quādo p̄barisctis eum temptantib⁹ ait. **N**ō
 legisti. **Q**ui fecit ab initio masculū z. feminā: fecit
 eos. z. dicit. **P**ropter hoc relinquet homo patrem z. ma
 trem: z. adheret vxori sue: z. erunt duo in carne vna.
Qd̄ hoc inq̄ insinuat dñs ista deum dixisse: vt hinc in
 telligam⁹. p̄pter et̄asim que p̄cellerat in adam: hoc cū
 diuinit⁹ tanq̄ p̄pheta dicere potuisse. **I**bi quoqz de di
 uinito futuro ac de iudicio per ignēz cognouit: z. liberis
 suis indicauit. **I**lla etiā verba de cōiunctōe xpi z. eccle
 sie protulit. **P**etrus ymothoz. **P**ropter hoc inquit est
 vel q̄d̄rem scz qz de latere viri facta est ei vxor: relin
 quer homo patrem z. matrem p̄pter vxorem suaz: z. ad
 herebit vxori sue quasi p̄ocūcile sue. **E**t p̄pter hanc
 rem. i. vxorem: relinquet homo patrem z. cetera. **H**oc fit
 a viro quorūque: qz cessant cum parentib⁹ copozaliter

habitare: vel etiā spūaliter: qz maior est viri zelus in vx
 orem q̄ amor filioz in parentes. **N**ec dicit: relinquent
 parentes filios suos: quia maior est dilectio parentū in
 filios: q̄ e conuerso. **D**umer enim de trunco ad ramos
 ascendit: sed nō redit. z. erunt duo in carne vna. i. uni
 entur ambo in vno carnali opere: vel in vna pueri car
 ne gignenda. **N**on enīz ex sanguine vno: sed ex sangui
 nibus conuectatur pueri caro. **E**t aliter licet sint plona
 liter duo: erunt t̄ vna caro p̄iugio: qz neuter habet po
 testatē sue carnis: sed ambo mutuo. **A**lter quoqz p̄cedit
 etiā verba sic exponitur: qz relinquet homo piem z. ma
 trem: quāntū ad copulam cōiugalem. i. patri z. matri nō
 coniungetur in matrimonio. **H**ic enī hec due plone t̄m̄
 excipiuntur a cōiugio. **I**n lege autē. xi. sed plures in euā
 gelio. **A**ugustin⁹ de ciuit. dei libro. xv. **E**um ergo hu
 manū genus post p̄imā copulam viri facti ex puluere:
 z. mulieris ex eius latere: mariū feminariūz cōiunctōe.
 vt gignendo multiplicaretur. opus haberet: nec vlti bo
 mines essent: nisi qui ex illis duobus nati fuissent. viri
 sorozes suas cōiuges acceperunt. **Q**uod p̄fecto quanto
 est antiqu⁹ cōpellente necessitate: tanto postea factum
 est damnable⁹ religione p̄hibente. habita est enī rarō
 rectissima charitatis: vt hoies quibus est⁹ vtilis ac ho
 nestā concordia: diuersaz necessitati vinculis iungē
 tur: ne vnu in vno multas haberet: sed singule sparge
 rentur in singulos: ac sic ad socialez vitam diligentiūz
 colligandā plurime plurimos obtinerent. **Q**uod etiāz
 inter ipios deoz cultozes sic obseruari cernim⁹. vt etiā
 si pueris legibus p̄mutatur fraternā coniugia. melioz
 tamen consuetudo ipsam malit exhorere licentiam. vt
 cum sorozes ducere p̄mis hīani generis temporibus li
 cur: sic aueretur: quasi nūq̄ licere poterit. **A**d hāc
 num enī sensum vel allucindū vel offendendū mos va
 let plurimū: qui cum in hac causa immoderatōes cōcu
 piscentie coerceat: eum dedignari atqz cotrūpi merito
 eē nephariū iudicatur. **S**i enī est iniquū auditate possi
 denti transgredi limitem agroz: quāto iniqu⁹ est libi
 dine concubendi subuerrere limitem mox. **F**uit autem
 antiquis patrib⁹ religiose cure: ne p̄pinq̄uitas ipsa se
 paulatim p̄paginūz ordib⁹ dirimens longius abiret:
 ac p̄pinq̄uitas esse desisteret: ipsam nondūz longe po
 sitam rursus vinculo matrimonii colligare: z. quodam
 modo fugientem reuocare. **U**nde mūdo hominib⁹ tam
 pleno: non quidem sorozes sed t̄ de genere suo amabāt
 ducere vxores. **S**erū nunc honestus p̄hibita sunt etiā
 p̄sobriūz cōiugia: nou solum propter multiplicandas
 affinitates: ne habeat vna persona duas necessitudines:
 sed etiā quia nescio quō inest humane verecundie quid
 dam naturale atqz laudabile: vt cui debet p̄pinq̄uitatis
 causa reuerendum honorem ab eo contineat: quis ge
 neratricem t̄m̄ libidinem de qua crudescere videm⁹ eti
 am pudicitiam coniugalem zc. **XVII**

Qualiter in coniugij preparatōe prohibita
 est omnis species luxurie **A**ctor

Sciendum autē: qz in p̄dicta verbox serie sigil
 larum z. gdatim p̄hibentur oīa peccata carnis
 id est. luxurie. **F**ormato siquidem viro: quonā
 oportebat eum genus suum multiplicare: nec hoc natu
 raliter poterat: nisi p̄ seminis effusione in tali loco vbi
 possit p̄ficere scz in muliebri vase. **I**deo dicit dñs: qz ad
 opus hoc perpetrandū non est bonum hominem solum
 esse: per quod videlz molliciet peccatus excludit. vbi ho
 mo per se solus semen effudit: quod apostolus p̄hibet:
 vbi dicit ad corinthios: neqz molles. **I**tem qz potest hō
 puere semen in alium: vbi t̄m̄ non p̄ficat: qz nō est vas
 ad hoc naturaliter institutū. **I**deo subdit. **F**aciam⁹ ei
 adiutorū. i. feminā nō masculū: qz masculus adiutor
 non potest masculū. vel feminā feminā ad p̄creatōnez

liberorum. Per hoc excluditur abusus virtutis sexus de quo dicit apulus. Masculi relicto naturali usu femine exarserunt. Propter hoc dicit scriptura masculus et femina creavit eos non masculus et masculus. Ubi etiam non dicit eum sed eos ne factos putarem? androgenos quasi ei androgeni sunt sodomice qui vicem exhibent sexus virtutis. Porro quia natura procreat ex silibus si milia propter hoc ut procrearet homo filios sibi similes oportuit eum hinc adiutorium sibi sibi. Ac per hoc excludit coitus cum brutis de quo dicitur in leuitico Cum omni peccato non coibis. Ceterum in diuisione viri ac femine oportuit ut excepti propinquos carnis supradicta. ratione ut vir mulier quelibet coniugem querens extra consanguinitatem suam plures sibi necessitudines et affinitates cum pluribus acquireret: ac per hoc etiam plures sibi amicitias copla ret. In principio tamen propter hominum paucitatem oportuit tamen excludere duas personas. scilicet patrem et matrem: quod fit ubi dicitur. Relinquet homo patrem et matrem etc. Sicque prohibet incestus. Alia vero causa est exclusionis que tangitur ab Augustino. scilicet honestas nature qua refugit hominem ad consanguinitatem suam scilicet matrem et forores accedere: forte non haberet locum: nisi esset peccatum: quia nulla est turpitudine in illo opere. Quia vero matrimonium institutum est ad figuratorem diuisionis christi et ecclesie: ubi una inseparabilis coniungitur vni. hoc etiam in ipso facto oportuit obseruari: quia rei signate debet assilari. ideo scilicet ut vna vna habeat: cum dicitur. Et adheret vxo: sue etc. Alia quoque occurrit causa. scilicet ut adhiberetur modus delectationis carnis que post peccatum fuerat futura: ad lucritiam prona: ne deflueret homo per vices diuersas. Sicque prohibentur peccata duo. scilicet adulterium et fornicatio sed quoniam adulterium est contra naturam: prohibetur prius. cum dicitur. Et adheret vxo: sue: quasi non aliene. Beinde vero fornicatio cum subiungitur. Erunt duo in carne vna quasi non tres aut plures: sic enim homo carnem suam videt. prohibetur: dum secundum apostolum. Qui adheret meretrici: vnus corpus efficitur: et qui fornicatur in corpore suo: peccat. Moradus est etiam ordo: quia gradum prohiberi videtur primo grauiora: deinde minus graua. Omnia enim peccata carnis quodammodo grauissima mollicies esse videtur: quia molli semetipso abutitur. Et secundum apostolum primum afficit in semetipso corpus suum. Beinde vero maris ac femine abusus: quia ibi homo primo suo abutitur: huiusmodi naturam in eo deturpat ac debonestat. Postea vero coitus cum brutis: quia etiam ibi homo naturam a deo bene institutam corrumpit. Talis enim est institutio dei: ut carnaliter non accedat nisi ad simile sibi. In ceteris vero patet ordinis ratio.

De statu primorum parentum ante peccatum.

Rat autem vterque nudus. scilicet adam et vxor eius et non erubescerant. Nichil enim putabant velandus: quia nichil senserant refrenandus. Sic et nos non erubescimus: si quis videat caput nostrum et pedes aut manus: quia membra pudenda quippe facit inordinatus corpus appetit. Adhuc et pueri si videantur corpus pudenda: non erubescunt: quia beneficio creatis moris erubescibile nondum senserunt: qui propter hoc est pudendus: quia est inordinatus. Porro ideo inordinatus: quia non sine peccato fit nisi raro spe proles excusat. Nec tamen etiam cum a peccato excusari potest: rubore carere valet. vnde nec sanctus zacharias videri velle: cum sancta elizabeth ad gignendum procuratorem dei sanctum cognosceret. Augustinus de ci. dei li. xiiii. Quid ante timere vel dolere poterat primi parentes: ubi nec mors metuebatur: nec vlla corporis mala valitudo: nec aberat quicquam: quod bona voluntas ad pisceretur: nec inerat quod carne animi ve bonis feliciter viuantis offunderet. Amos erat impudens in deum etc.

inter se coniugum fida et sincera societate viuentibus: et hoc amore grande gaudium: non desistente quod amabatur ad fruendum. Erat deuitario tranquilla peccati: quia manente nullis omnino malis aliunde quod contristaret iruebat. An forte lignum prohibuit ad uescendum cupiebant contingere: sed mori metuebatur: sic iam eos cupit ditas metulq; etiam ibi perturbabat. absit vrboc existimus fuisse peccati: ubi nullus oino erat peccati. Neque enim nullus peccati est: ea que deus prohibet concupisce re: atq; ab his abstinere timore penem. amore iusticie ergo felices erant: et nullis agitabatur perturbati. Antio: nullis corporum ledabatur incommotis tam felix est vniuersa societas humana: si nec illi mali quod etiam in posteris traicerent: nec quisquam eorum stirpe iniquitate pmitteret que damnationem reciperet. Itaque viuere homo secundum deum in paradiso corporali et in paradiso spirituali neque enim erat propter corporis bona paradisi copulati: propter bona mentis non erat spiritualis. Aut vero erat paradisi spiritualis quo per interioris sensus homo frueretur. et non erat copulati quo per exteriora homo frueretur erat plane vtriusque propter vtriusque. Bernardus in sermone de aduentu. Videtur in quatuor virtutibus amicitia hominum. primum ab ordo sine creationis: in quibus consistit integritas salutis. Nam quid excedat quem misericordia viuens et subleues pregebat et custodiebat veritas docebat. iusticia regebat. par fouebat. At vero descendens a hierusalem in hiericho: et a latronibus spoliatus. non poterat ablata sibi salutis vestimenta recipere: nisi amitteret sua ipse: sicut videlicet dicit infero.

De triplici eorum cognitione.

Lungo ubi supra. Triplici autem cognitione primum hominem eruditio constat. Cognitione scilicet creatoris sui: ut cognosceret a qua factus erat. Cognitione sui: ut cognosceret quod factus erat: et quid sibi faciendum erat. Beinde cognitione quoque illius quod secum factus erat: et quid sibi de illo et in illo faciendum erat. Rerum enim visibilium omnium quibus boie et propter boiem facta sunt: perfectam cognitionem hominem accepisse nulli dubium esse deest: quantum ad ante eruditio: siue ad copulati usus necessitate prius videatur: que enim propter illud creata erant ab illo: regenda et disponenda erant. Et idcirco homo oim deus illi et sciam tribuit: et prouidentia reliquit. Qui si pro vita ipsi conseruanda tam magna sciaz accepit pro vita eterna adipiscenda: excellentiore et abundantiore in celestibus cognitionem habere debuit. Cognouit ergo creatorem suum non ea cognitione qua deus modo a credenti bus absens fide queritur. Sed ea qua tunc per presentiam contemplationis scienti manifestus cernebatur: non tamen illa excellenter sicut postea cognoscere debuisset: si presentia esset. Porro conditiones et ordinem et debitum suum super se siue sub se non ignorare: intelligere qualis factus esset et qualiter iecedere deberet: quid agere: quid cauere. hoc totum erat semetipsum agnoscere. Si autem querit vtrius cognitionem eorum que circa ipsum futura erant habuit. hoc et arbitrii libertate: et obedientie puritatem minime videretur oino. Si ante meritum futurorum preclius dice retur: quia nec bona sperare cum presentia malorum potuit scire. nec cum presentia bonorum mala futura timuisset.

Ambelm in prologion. Misera fors hominis cum hoc ad quod factus est perdidit. Ad te videndum vix factus sum: et nondum feci. propter quod factus sum. Manducabat tunc homo panem angelorum: que nunc elurrit: manducat nunc panem dolorem: quem tunc nesciuit. Deu publicus boim luctus: vniuersalis filiorum ad planctus. Ille ructabat saturitate: nos suspiramus elurie. Ille abudabat: nos mendicamus: ac miserabiliter desideramus.

[Marginal notes in a smaller script, partially illegible due to fading and angle.]

z heu vacui remanemus. **Gregor⁹** in moral. li. viii. Ad hoc enim homo conditus fuerat: ut stanti mente se in arcenti exemplationis erigeret: nulla hunc corruptio a sui conditoris voluntate pedem ad culpam mouit: in seipsum prius cecidit. Nilque peccati menti sufficit: quia ipsum qui vere sufficere pot amulit.

De naturali eorum virtute. Hugo vbi supra
Ant queritur: an aliquae virtutes ante peccatum in ipso fuerint: virtutes dupliciter haberi videm⁹ scdm naturam z scdm gratiam. **Aut⁹** naqz nichil aliud est q^o affectus mentis scdm rationem ordinatus: qui scdm varias eiusdem mentis applicaciones plures esse dicuntur. vnaqz tñ radicē z originē hñtes voluntatem. **Qua** enim voluntas fm q^o se ad varia vel appetens do vel fugiens inclinat: format affectus z diuersa secundum eorū affectus s^ontur vocabula. **Voluntas** autē aliqz per naturam surgit: aliqz per gratiam excitat. **Et** est quidem ipsa natura p^o gratiam: sed alia est gratia creatrix: alia saluatrix. **Gratia** creatrix primū nature p^oteit quedam bona inferunt. **Gratia** saluatrix z bona que natura primū corrupta p^odidit: reparat: z que imperfecta nondum accipit: aspirat. **Bona** ergo nature z affectus: scdm naturam virtutes sunt naturales. **Quae** z si laudabiles sunt: non sunt tñ digne merito illo quod est sup^o naturam: qz nichil hñt in se p^oter naturam: nichil tñ merent. etiā hñdō noui michi videt⁹: quos est bona hec que p^oter naturam condita sunt: nichil mereantur. **Virtutes** autē quas gratia reparat: nature sup^oaddita format: qz inmerito aliqz sup^o naturam accipiunt: nisi p^omo etiā sup^o naturam remunerari digne sūt: vt quib⁹ amor dei cā est in ope: patientia dei p^omo sit in retributōe. **Sed** in his virtutib⁹ que p^o gratiam p^oparat: sunt: p^omo spūsanct⁹ bonā voluntatem operatur. **Deinde** illi mouent se z operari cooperat. **P^omo** enim ea aspirat vt sit. **Deinde** ei inspirat: vt moueatur et operetur: vt vacua nō sit. **P^omo** enim operatur eam: deum de cooperatur. **Bona** enim voluntas instrumentū est: spūsanctus artifex. **Bonā** voluntatē ipse solus operat. **Postea** per bonā voluntatē non solus ipse operatur. **Igitur** nullaten⁹ ambigendo putam⁹ affectus bonos: z fm iusticiā ordinatos: nature illi⁹ p^omo sua origine insertos p^o quos ad bonitatē z iusticiā exequenda naturam appetitū trabebatur: z in his naturales virtutes constituunt: quibus natura bonis a principio formata est z instruita. **Beatis** autē virtutib⁹ que voluntate bona ex amore diuino mota perficiuntur nichil temere circa ipsas difsimiri volum⁹: cum de opere charitatis illius nullus ex autoritate siue ex ratione argumentū certū habeamus.

De varijs bonis eiusdē ab initio preparatis
Anima quidem rationalis idcirco duplici sensu instructa est: vt z visibilia foris caperet per carnem: z invisibilia ad laudem creatoris excitaret. **Sensus** angelorū int⁹ erat: z sensus brutorū foris. **Angeli** p^otemplabantur que intus erant: z per ea que foris erant bruta cōtingebant visibilia: sed non per ea similiter invisibilia: qm̄ invisibilia in visibilib⁹ cognoscuntur sed non cōuerſo. **Et** positus est homo in medio vt sensus haberet intus ad invisibilia: extra ad visibilia. int⁹ sensus rationis: foris sensus carnis: vt ingrederetur: z egrederetur: z p^otemplaretur intus sapientiā: foris opa sapientiē: vtrinqz quoqz reficeretur: videret z gauderet amaret z laudaret. **Quia** vero ex duplici natura homo compact⁹ fuerat: vt totus beatificaretur. duo illi bona creator suus ab initio p^oparauit. vnu corporale. alteruz spūale. vtrūqz plēnū: z vtrūqz i suo genere p^ofectū. **Car**nis visibilia: spūi invisibilia. **Carni** ad solaciū. **Spūi** ad gaudiū. **Et** his bonis vnu dedit: aliud p^omisit. visibi

le gratis dedit: invisibile merito querendo instituit: vt ex dono gratuito probaretur: z excellentia p^omissio: z fides p^omittentis. **Unde** p^omo creat⁹: vñs rex constitutus est. **postea** vero illi p^oceptū dātū est: vt prius mereret. **deinde** remuneraret: non in his que iam data fuerant in dono: sed in his que p^oposita fuerant in p^omo. **Neqz** vero seruicij idcirco ab homine questū est: qz omnipotens conditor hominis seruicij indigeret: sed vt ipse homo vera bona merito acquisita glorioſ⁹ possideret. **Et** qz plus erat summe bonitati z meritū dare z premium q^o sine merito solū premiū: invisibilia quasi bona vera seruicij post meritum p^omittit. **Ista** autē quasi modica z transitoria gratis inter merendū adiciuntur: siue illi non p^ot beatificari in patria: siue illis nō potest sustentari in via. **Propter** qd^o z talis fact⁹ est: vt interim istis indigeret: quatinus p^o istam indigentiam suam in illis cognosceret: qz ibi sufficiens non esset. **Et** ergo interiori vite bonū addideret queret. exteriori vita eius talis facta est: vt ad tempus p^o se stare non sufficere: alio p^oter se z cē se dono sustentari indigeret.

De appetitu iusti et commodi.
Quoqz posuerat deus in homine a principio quibus natura eius tota regeret: z vsqz ad cōsummatōnem finis sui conduceret. **hec** erant appetitus iusti: z appetitus commodi. **Appetitus** iusti voluntariū ēe voluit: vt in eo p^oneret bono siue bonū si cum retineret cum deserere posset: siue malum si eum desereret. **Appetitus** autem commodi necessariū: q^ontus in eo remuneraret homo siue ad penam: si appetitus iusti desereret: siue ad gloriā si eum retineret. **In** appetitu ergo iusti deus meritū hominis constituit. in appetitu vero commodi premiū. **Dos** appetitus duo effectus eoz sequebant⁹ iustum z commodum: vñsimil⁹ tamen. **Ipsū** enim iusticiam appetet scdm aliquid iusticiā hñe est. **Affectus** iusti a voluntate separari potest: sed effect⁹ eius. id est. iusticiā ab affectu ipso separari non potest. **Appetitus** commodi inseparabilis est: quia scdm necessitatem inest: z a voluntate rationali nunq^o separari potest. **Effectus** autem eius. id est. commodū ab eo separabilis est: quia desiderari commodum etiā cum non habet potest. **Et** in hoc summa constat pena cum creatura pene addicta commoduz fastidire non potest. p^oter immutabilem naturam: nec hñe potest p^o irremissibilem culpam. **Homo** q^o quia appetitum iusti sponte dereliquit: idcirco merito z iusticiam z commodum p^odidit. **Solum** appetitum commodi ad augmentū felicitatis retinet. **Si** autem homo iustum velle non desineret: siue illud siue aliud volendo nunq^o peccare posset. **Quid** autem volendo iustum velle desit: nisi aliquid extra mensuraz in q^o sola iusticiā fuit. **Et** vero que fuit ista mensura in qua voluntas hoīs esse voluerat vt esset bona.

De mensura sibi imposita in appetitu commodi
Duo sunt que preparauerat deus homini. **vnus** temporalis: z aliud eternū: vt temporalis vteret⁹ eterno frueretur. **Sed** quia bonis vti aut frui laudabile non est: nisi bene vtrius z fruatur. **diffinita** ē homini mensura: scdm quam bonis suis temporalibus bene vteretur: eternis bene frueretur. **Modus** autem mensure in vtu inferioris boni quadripartitus cōstabat. **Primo** vt vteret⁹ bis tñ quibus vti deberet. **Secundo** vt qualiter deberet. **Tercō** vt quantum deberet. **Quarto** vt quādo. **Horū** quodcumqz homo preteriret: mensuram amitteret. **Modus** autem in fructu superioris boni bipartitus tñ. **Primo** vt sciret homo qualiter illo bono vti deberet. **Secundo** vt etiam quando cum illo bono frui conueniret agnosceret. **Nam** quo bono sibi fructuandum esset: querendum non erat: qm̄ non nisi solū vnu bonum

procreatio: et nunc etiam fornicationis evitatio. Sicut
dem an culpa instituta est tunc ad peccata plura officia
Postea vero non solum ad officium: sed etiam ad remedium:
scilicet ut carnis prohibeat vitium iuxta illud apostolicum: propter
fornicationem unusquisque uxorem suam habeat: et utraqueque
suum virum. Efficacius est in matrimonium est plenus per verba dei
pariter. Dicitur autem in matrimonium quasi in fructu munitio. et officium
unum: quod mulieribus datur esse menses. Et ideo denominatur
magis a mense quam a parte: quod est officium prius appetit in fructu
matrimonii quam officium veri. Dicitur autem in matrimonium esse in
actu per sponsalia: ratum per plenum de parte: summatum
in carnali copula. **Hugo de sacris litteris. i. ii.** Institutio
itaque coniugii duplex est. Una scilicet ante peccatum ad officium.
Alia post peccatum ad remedium. Prima ut natura multo
triplicetur. Secunda ut natura exciperetur: et vitium
hinc cohiberetur. Prima constitutio coniugii: proposuit in
fidem dilectionis: ut in eo factum esset societas: que in
spiritu consistat inter deum et hominem. Officium autem coniugii in
coniunctione carnis: proposuit: ut in eo factum esset societas
tota: que in carne futura erat inter spiritum et ecclesiam. Secunda
institutio coniugii in federe dilectionis: scilicet: et per eam bona
id quod in carnis coniunctione infirmitatis erat: et de
licti excusaretur. Officium autem coniugii in coniunctione carnis
concessit: ut in eo propter generis multiplicandam ge-
nerantibus infirmitas exciperetur: et forte ipsa societas
que exierit in coniugio pacto federis servatur sacramen-
tum est: et ipsi facti res est dilectio mutua: antequam ad
invicem in societate et federis coniugalis vinculo custo-
ditur. Et hec ipsa rursus dilectio qua masculi et femina
in sanctitate coniugii animis ununtur factum est: et signum
dilectionis: qua deus rationali anime sue per infusionem
grate sue et spiritus sui participatione coniungitur.

Qualiter coniugium esse dicatur in preceptis nature.

Utrum eius precepta nature nunquam cessent sed semper
per obligent non immerito queri potest. Quia
in preceptis nature coniugium est. Si ei adhuc in
precepto est: sequitur quod servare virginitatem peccatum
est. At vero non omnia precepta nature obligant ad semper
sive in perpetuum: sed aliqui tamen ad tempus oportunt. Hoc
itaque preceptum. Crescite et multiplicamini: rati sunt serva-
tum fuit quod dicitur oportuit. Nam vero cessavit: quod sufficiens
ter impletum est id quod in fine precepti deus addidit. Et reple-
te terra. Nam enim adeo multiplicatum est humanum genus:
quod terra tota repleta est hominibus: semper enim obligant pre-
ceptum illud: donec ut dicitur est impletum. Quod autem pre-
ceptum nature simpliciter ac semper ad sui observantiam obli-
gare dicuntur: de moralibus intelligitur: que dicuntur pre-
cepta nature: quia pertinent ad ius naturale: quod videlicet
naturaliter scriptum est in humano corde. Hoc autem pre-
ceptum non fuit morale: sed quia natura semper tendit ad sui
multiplicationem. Ideo dicitur naturale quod est de multiplican-
do genere humano. Unde coniugium ante peccatum quod
in precepto fuit ad officium et etiam in remedium scilicet ut ardor
concupiscentie sine qua coitus non est: per coniugium bo-
num excusaretur haberet. Nunc autem magis est ad reme-
dium quam ad officium. Nam tam in precepto: et tunc in premissis
quia tam per totum orbem multiplicat est populus ad dei
cultum. Potest etiam dici preceptum nature: quia institutum
est in statu nature bene disposita: et etiam quia pertinet ad ius
naturale: quod natura omnia animalia docuit. scilicet commu-
nem maris et femine. Preterea quia sicut dicitur est supra
institutum est de carnis vitia precipue immaturalia: ut sunt
malitiae et sodomia quibus pervertitur natura.

Augustinus in libro de bono coniugali. Cum autem ille
naturalis usus qui pergitur ultra pacta nuptialia: i.
ultra propagandi necessitate venialis sit in uxore: damna

bilis in meretrice. Ille qui est de naturas et creabiliter fit
in meretrice: sed creabiliter atque damnabiliter in uxore.
Tantius valet ordinatio ipsius creatoris et ordo creatu-
re: ut si in rebus ad vrendum concessis etiam exciditur mo-
dus: longe sit tolerabilis: quam in ea que concessa non sunt
nullus vel rarus excessus. pro hoc in re concessa toleranda
est coniugis immoderatio: ne in rem non concessas per-
rumpat libido. Cum autem vir membro mulieris non
ad hoc concessio vni voluerit: turpius est vxor: si in se quam
alia fieri permiserit. Bonus ergo coniugalis est castitas per
creandi: et fides reddendi carnalis debet. **xxxii.**

Qualiter vnicam vxorem esse sit de natura iure.

Dicitur etiam quod vnicam vxorem esse debere sit de natu-
rali iure. Est enim de naturali iure ut alii non fa-
cias quod tibi non vis fieri. Sicut ergo vir non
vult mulierem dividere carnem suam: ita nec ipse debet
dividere suam. Et sic vnicam debet vni tantummodo con-
iungi et commisso secundum naturalem iustitiam. Preterea si
vnam esse vxorem pertineret tamen ad ius positum. secundum hoc
ante institutum iuris positivi plures hinc non fuisset pec-
catum: quod est manifeste falsum. Preterea secundum hoc gen-
tibus non esset peccatum. cum ius positum non liget: nisi
tamen illos ad quos pervenit: et illud eis non est predicatum.
Sciendum tamen quod ius naturale de vno modo sicut dicitur est
superius: quod natura docuit omnia animalia. Et secundum hunc modum
coniunctio maris et femine est de naturali iure. Dicitur
etiam naturale ius alio modo scilicet quod dicitur naturalis ratio
et sic est de naturali iure fidelitas quam debet vir vxori:
scilicet ut nulli commisceatur alteri. Hoc ergo duplici modo
coniugium est de iure naturali. scilicet quantum ad copulam car-
nalem: et quantum ad fidem vnam vni tantum coniungi. Quia
tamen pro temporis exigentia deus cum patribus dispensavit quia
pauci tunc erant cultores dei: et moderate ac spe proles
appetebat eorum pater antiqui. Si autem obducitur etiam
quod ius naturale dispensationes non recipit. Respondemus quod
simo recipit in aliquibus: licet non ab homine sed a deo qui
tradidit. Unde beatus Bernardus in libro de precepto
et dispensatione. ita scribit. Non occides. non mechaberis
ac reliqua illius tabule legitima. Et si nullas propter hu-
manam dispensationem admittunt: deus tamen hoc quod voluit
et quod voluit: sicut cum ab hebreis egyptios spoliari:
sive cum prophetam cum muliere fornicaria precepit misce-
ri. Samsonis vna cum hostibus opprimens seipsum in
terfecit: quod vni factum si defendit non fuisse peccatum: si
vnam indubitanter credendum est habuisse consilium:
et si de scriptura non habeamus: hec ille. Itaque iuxta ver-
bum Augustini plures hinc vxores quam mos erat: pecca-
tum non erat: non quidem propter moxem sed propter di-
spensationes que facta est. ut dicitur est. patriarchis propter
populi dei multiplicationem ac diuini cultus ampliationem
Benignus si etiam non essent nisi duo viri: et infinite miseres
nec sic etiam ad humanum genus multiplicandum deberet homo
carnem suam dividere: nisi ex dispensatione. Cuius tamen
autem qui ex libidine bigamia introduxit: dispensationem non
fuit. **Dico. 3. Iohannem li. i.** primum sicut dicitur tamen
fanguinari? et homicida vnam carnem in duas vxores
divisit: et fratricidii et bigamiam eadem diluiti pena de-
leuit. **xxxiii.**

**Cur olim cum vxoris dispensatum est et ha-
berent plures non autem conuerso.**

August. vbi supra
Nec sicut vni viro plures licebat hinc vxores: sic
et vni femine viros plures. nec etiam ipsi proliis
causa: si forte illa quidem parere posset: et ille ge-
nerare non posset. Nam occulta lege nature singulari-
tatem amant que precipiant: subiecta vero non solum singu-

Augustinus in libro de bono coniugali. Cum autem ille naturalis usus qui pergitur ultra pacta nuptialia: i. ultra propagandi necessitate venialis sit in uxore: damna-
bilis in meretrice. Ille qui est de naturas et creabiliter fit in meretrice: sed creabiliter atque damnabiliter in uxore. Tantius valet ordinatio ipsius creatoris et ordo creature: ut si in rebus ad vrendum concessis etiam exciditur modus: longe sit tolerabilis: quam in ea que concessa non sunt nullus vel rarus excessus. pro hoc in re concessa toleranda est coniugis immoderatio: ne in rem non concessas per-
rumpat libido. Cum autem vir membro mulieris non ad hoc concessio vni voluerit: turpius est vxor: si in se quam alia fieri permiserit. Bonus ergo coniugalis est castitas per creandi: et fides reddendi carnalis debet. xxxii.
Qualiter vnicam vxorem esse sit de natura iure. Dicitur etiam quod vnicam vxorem esse debere sit de naturali iure. Est enim de naturali iure ut alii non facias quod tibi non vis fieri. Sicut ergo vir non vult mulierem dividere carnem suam: ita nec ipse debet dividere suam. Et sic vnicam debet vni tantummodo coniungi et commisso secundum naturalem iustitiam. Preterea si vnam esse vxorem pertineret tamen ad ius positum. secundum hoc ante institutum iuris positivi plures hinc non fuisset peccatum: quod est manifeste falsum. Preterea secundum hoc gentibus non esset peccatum. cum ius positum non liget: nisi tamen illos ad quos pervenit: et illud eis non est predicatum. Sciendum tamen quod ius naturale de vno modo sicut dicitur est superius: quod natura docuit omnia animalia. Et secundum hunc modum coniunctio maris et femine est de naturali iure. Dicitur etiam naturale ius alio modo scilicet quod dicitur naturalis ratio et sic est de naturali iure fidelitas quam debet vir vxori: scilicet ut nulli commisceatur alteri. Hoc ergo duplici modo coniugium est de iure naturali. scilicet quantum ad copulam carnalem: et quantum ad fidem vnam vni tantum coniungi. Quia tamen pro temporis exigentia deus cum patribus dispensavit quia pauci tunc erant cultores dei: et moderate ac spe proles appetebat eorum pater antiqui. Si autem obducitur etiam quod ius naturale dispensationes non recipit. Respondemus quod simo recipit in aliquibus: licet non ab homine sed a deo qui tradidit. Unde beatus Bernardus in libro de precepto et dispensatione. ita scribit. Non occides. non mechaberis ac reliqua illius tabule legitima. Et si nullas propter humanam dispensationem admittunt: deus tamen hoc quod voluit et quod voluit: sicut cum ab hebreis egyptios spoliari: sive cum prophetam cum muliere fornicaria precepit misce-ri. Samsonis vna cum hostibus opprimens seipsum in terfecit: quod vni factum si defendit non fuisse peccatum: si vnam indubitanter credendum est habuisse consilium: et si de scriptura non habeamus: hec ille. Itaque iuxta verbum Augustini plures hinc vxores quam mos erat: peccatum non erat: non quidem propter moxem sed propter dispensationes que facta est. ut dicitur est. patriarchis propter populi dei multiplicationem ac diuini cultus ampliationem Benignus si etiam non essent nisi duo viri: et infinite miseres nec sic etiam ad humanum genus multiplicandum deberet homo carnem suam dividere: nisi ex dispensatione. Cuius tamen autem qui ex libidine bigamia introduxit: dispensationem non fuit. Dico. 3. Iohannem li. i. primum sicut dicitur tamen fanguinari? et homicida vnam carnem in duas vxores divisit: et fratricidii et bigamiam eadem diluiti pena deleuit. xxxiii.
Cur olim cum vxoris dispensatum est et haberent plures non autem conuerso. August. vbi supra Nec sicut vni viro plures licebat hinc vxores: sic et vni femine viros plures. nec etiam ipsi proliis causa: si forte illa quidem parere posset: et ille generare non posset. Nam occulta lege nature singularitatem amant que precipiant: subiecta vero non solum singu-

singulis: sed si ratio natural' vel focalis admittit etiam
vni plura: nō sine decore subditur. **I**dem ē faustum
li. u. Eterna ergo lege p̄sulta videam'. quid p̄ abrahā
peccauerit. i. d. legem hanc fecerit q̄ cum ancilla cōcu-
bit. **A**lla siquidem eterna lex ordinū natural' p̄seruan-
do p̄sultens: nō vt fatiande libidini seruiatur: sed vt sa-
luti generis p̄spiciatur: ad plem tantūmodo p̄pagādā
mortal' carnis delectatōes d̄natu' ratiōis in p̄cubitu' si-
ut relaxat'. **P**roinde abrahā ordinē nature seruās: nū-
cūl' agebat p̄cubitu' illo: nisi vt nasceret' homo. **N**eque
sara. vt obicit' Faustus. p̄ficiam suā flagitio p̄iungit: q̄
ille suam libidines turpi' et illicita voluptate sanaret. mi-
scuit: sed naturali ordinē filios volens: leqz sterlem feci-
ens: acillar'is vreri fecūditatē in vltis viri sui p̄tate lic-
ta vendicauit: nō cedens viro p̄cupiscētē: sed iubeōs obe-
dient'. **N**am cū in ceteris actib' ad humanā pacem pri-
nentib' mulier viro debeat seruire: nō scdm̄ aplicam
doctrinā hui' vni' rei que secus vtriusqz carnali forte
distinguitur: et carnali p̄mixtione p̄ermitur similem ha-
beat in se vir et mulier potestātē. **P**role ergo quam de
se habere sara nō poterat: de ancilla quidēz voluit ha-
bere. **E**t eo tamen semine: ex quo et d̄ se si possit habe-
re: debebat. **N**ec vni'qz hoc vtiqz facere sara: si in coe-
p̄e viri teneretur carnali concupia: zelaret enī poti' pellicē
nō faceret m̄sem. **N**ūc autē ideo p̄pagādi volūtas pia
fuit: qz concubendi voluptas libidinosa nō fuit. **J**acob
autē qz p̄ ingenti crimine quattuor vxores obicitur: ge-
nerali p̄locutōe purgatur. **A**lia nāqz peccata sunt cou-
tra naturā. alia ē mores. alia ē p̄cepta. **S**i ergo naturā
consulas: nō lasciuendi sed gignendi cā mulierib' illis
p̄cibatur. **S**i mores: illo tpe et in illis terris hoc facta
batur. **S**i p̄ceptū nulla lege p̄hibebat. nūc vero cur cri-
men est qui hoc faciat: nisi qz et in motib' et in legibus
est d̄m̄.

XXXIII

Contra reprobatores patrum in hac parte responsio.

E isti p̄pantes nō alios quoz animi virtutem
nosse nō p̄t: sed. sicut dicit apl's. semetip̄os si
būp̄is nō intelligunt. et qz ipsi etiā si vnaqz ha-
buerit: ad eaz nō solum generādi accedunt officio viri
luter sed sepe coeūdi stimulo eneruiter p̄rabitur quasi
veraciter sibi vident' cōiūctē: q̄ maiorē h̄mō' morbo p̄-
miltas alii capriūctur: q̄n se vident in vna p̄pantiā nō
posse seruare. **C**erū nos eis qui hāc virtutē non habēt
ita de sanctor' viroz motib' iudiciū p̄mittere nō debe-
mus: sicut d̄ ciboz suauitate ac salubritate iudicare se
briantes nō possum'. **P**oti' illis sonoz sensu: et p̄ceptoz
medicamine: q̄ ex eoz egritudinis affectōne alimenta
p̄pam'. alioquin p̄t et sanctos apl'os accusare: qz tam
multis popul' euāgelii p̄dicauerūt non charitate gene-
randi filios eterne vite: sed cupiditate laudis humane.
hoc enī amore glorie corrupti erant: quos apl'us notat
qz p̄ inuidiā et p̄tentionez nō caste xpm̄ amittant.
De quib' t̄m̄ gaudet apl's: qz bis auditis nascerētur fi-
deles per euāgelii: vt de malo illoz deus opare f̄ bonū
sicut fieri pot': vt ad p̄cubitu' homo nō generādi volun-
tate ingrediat': sed luxuriandi libidine rapiatur: et t̄m̄ in
de homo bonū dei opus nascatur de fecūditate semini
non de turpitudine vicioz. **S**icut ergo apl' doctrinam
suam admirantib' auditoribus cōdelectabatur: nō au-
ditate consequende laudis: sed c̄b̄itate femināde veri-
tatis: sic et sancti p̄tarche p̄iugib' semen suoz excipien-
tibus miscbatur: nō cōcupiscētia p̄cipiendi volupta-
tis: sed p̄videntia propagande successiōis. **A**c p̄ hoc
nec illos ambiciosos multitudo faciebat vroz. **S**iles
aut sunt: qui hic in magnis resp̄nduntur: pueris in sco-
la imperitis: qui cum p̄ magno didicerint nomen vniuz
singularis nūeri reddendū esse verbo nūeri singularis.

autores increpant doctissimū: qz dixit: pars in frustra se
cant. **E**t qz religionē dicit nozunt culpāt cū qui gemina
sua dicit: religionē patri. **U**nde fortasse nō absurde vi-
detur in genere suo q̄tū distant stemata et metablasmi
doctoz a soloecismis et barbarismis imperitor': tantuz
distare figurata facta p̄betaz a libidinosis peccatis
iniquoz. **A**lloz siquidem antiquoz nō t̄m̄ linguam sed
et vitā dico fuisse p̄phetica: totūqz regnū illud gēris
hebreoz magnū quendaqz fuisse p̄betaz. nec intelligūt
isti quādā virtutes in magnis animis puoz anioz: vt
eis simillimas esse: non nulla specie: sed nulla equitatis
p̄pationē. **S**i enī in quibusdā factis a quoz altitudine
longe sunt. vitā patruz vel p̄betaz tanq̄ libidinofam
reprehendūt: sicut nōnulli etiā paganoz tanq̄ xpi stul-
ticiā: qz tpe anni nō congruo quesiuit in arbore poma:
redarguit. **A**ur puerilis cutulda fatuitatis affectum:
qz inclinato capite digito in terra scribebat: et cū domi-
tibus interrogānbuz r̄ndisset: hoc iterum faciebat

XXXV

De sanctis mulieribus olim prolem desiderantibus

Istas etiā vxores Jacob satis elucet nihil ali
ud oīno in concubitu appetisse q̄ filios. **N**am
ubi se minime parere viderūt famulas suas: vt
ro suo dederūt vt illas quidē m̄ses facerent carnes: et tpe
ficerent voluntate. **H**inc accidit vt altera viri conduce-
ret: quoniā ordo alterius erat: vt ad illā maritus intra-
ret. **N**ā vtiqz iustus ad **L**yam vicibus accedebat. **D**e
qua tot filios perauerat: et qui vt etiam de ancilla pro-
crearet: obedierat. **T**antozqz firmus seruabatur pote-
statis coniugal' iura: quāto castius vitabatur carnalis
cupiditatis iniuria. **F**ilie **L**oth cum ad conseruatōnem
humani generis prolem quererent: qui vtiqz in eis hu-
manus erat et natural' affectus: nec alios viros velut il-
la conflagratōe orbe terraz exusto: inuicē se posse ere-
derent: misceri se patri voluerūt. **E**t potius q̄dem nūqz
matres esse: q̄ sic vti patre debuerunt. **U**eruntamē ml-
tum interest: qz ea vte sunt cā: q̄ si funeste voluptatis
p̄terentur cōcupiscētia. **R**atō q̄ppe iusticie nō t̄m̄ qd
factus sit: sed etiam quare factum sit intuetur. vt etiam
causis suis facta pendentia libramēto e q̄tratis examiet
Amar quozqz que focerū sefellit: non carnis concupi-
scētia: nec mercedis meretricie cupiditate peccauit: sed
ex ipso sanguine prolem req̄rens. **E**t quo duob' iam fra-
tribus nupta. tercio quozqz denegato habere non potu-
it: eozum patri serandū coeupis fraude subicit. pigno-
re mercedis accepto: quod nō ad ornamentuz sed ad re-
stimoniū seruauit. **E**t meli' q̄dem sine filiis remane-
ret q̄ sine matroniū iure mater fieret. longe tamē alia
intendē peccauit: qz filius suis patrem prouidit socer:
q̄ si cum concupisset adulterum. **B**emqz cum iussu cūm
duceretur ad mortem: et pignora p̄ferens se grauidatā
esse diceret ab illo cui' illa essent: vbi ea que dederat ip-
se cognouit. illam se iustioz esse respondit: minus vide-
licet culpans desiderii habende prol': quo illa ducta se
focero supposuerat: q̄ libidinosi concubitus ardorem: q̄
ipse velut ad meretricem vitus intrauerat. **D**ugo.
in libro de bono viduitatis. **Q**uā vtiqz sanctas femias
nubere non cōcupiscētia: sed obedientia compellebat
vt propagaretur populus dei: in quo promitterentur. p̄-
pbete xpi: et ex quo nasceretur etiam caro chulit: vt er-
go populus ille propagaretur: qui non suscitabat semē
in israhel: per legis sententiā maledictus habebatur
Unde et sancte mulieres attendebantur nō cupiditate
concubendi: sed pietate pariendi: et rectissime credātur
coitum non fuisse quesire: si proles possit aliter proue-
nre. **E**t vitis vsus pluriū vniuz: condebat vrozum
caus rei non concupiscētia carnis sed prouidentiam

generatōis fuisse causam illud ostendit: q̄ sicut saneris
 viris hīc plures viuas: non etiaz vt saneris feminis li
 cebat misceri maritis plurib⁹ viuis: q̄ tanto essent tur
 piores: quātomagis appeterent vnde nō essent fecun
 diores. **A**ctoz. In summa ergo nota q̄ ideo potius
 in hac re dispensatū est cum viris: q̄ vir caput est mul
 eris. Et q̄ magis pacifice potest vn⁹ plurib⁹ dñari q̄
 duo vn⁹. p̄terea q̄ plus pōt vnus secundare q̄ due l
 tres parere. **L**etoz. q̄ vn⁹ est vcr⁹ sp̄sūs aniaz. sancta
 rum: non quidem vnū hīc plures: sed plures hīc vnā
 iutermit sacramentum **XXXVI.**

De conjugali federe **D**ugo vbi supra
 Sicut quidem a principio. sicut dictū est supra.
 cum boiem instituit: mulieres d̄ latere viri for
 matā eidem sociavit. Nā si de capite fieret: cre
 ata videretur ad dñationes. si vero d̄ pedib⁹ ad seruitu
 tem. p̄terea de medio facta est: vt ad equalitatē soci
 etatis facta p̄baref. In hoc tamen quodammodo infe
 rior ipso: vt ad ipsū tāq̄ ad p̄cipiū suū respiceret: etiaz
 indiuidue adherendo ab ea se que ad inuicem constare
 debeat societate non separat. **D**ec ergo societas coniu
 gum esse p̄batur: que videlz federe sponsonis mutue
 p̄secratur. **U**nde coniugū esse dicunt legitimū masculi
 & femine consensum: indiuiduale vite consuetudinē re
 tinentē. **A**ctoz. **E**fficacis ē cā p̄nū est. vt dictū est
 sup̄. consensus per verba de p̄nti. consensus inq̄ in cor
 pulam conjugale que cōprehendit cobabitatōnes & cō
 pulam carnalem mutuū obsequiū: mutuāqz potestates
 corporis quā habet alter in alter. Itaqz q̄ n̄ moniū
 solo consensu d̄bitur: hīc si solus defuerit: cetera etiam
 cum ipso coitu celebrata frustrāf. Nam ex quo vir per
 verba de p̄nti consensit in mulierē affectu maritali. et
 mulier in virum siue verbis siue signis exprimat̄ con
 sensus statim est matrimonū. **S**ignis aut̄ ideo dico: q̄
 surdus & mu⁹ p̄nt̄ h̄bere n̄ moniū isto modo. **C**eterū
 tamen si d̄bentes loqui p̄nt̄ verba mutuū p̄sensum exp̄
 mentia: q̄tus ad ecclesiā necessaria sunt. **E**t hoc itaqz
 consensu oportet cōiuges ipsos cobabitare: & indiuiduā
 vite consuetudinē obseruare. **D**icitur aut̄ matrimonū
 tuiciatū per sponsalia: ratū per consensum de p̄nti: con
 summatū in carnali copula. **P**orro n̄ moniū añ car
 nalem copulam signat cōstructionem christi ad fidelem
 animā que sepabilis est. **P**ost vero significat vntionem
 filii dei ad humanā naturā que indissolubil̄ est. **I**deoqz
 n̄ moniū p̄ carnales copulam d̄summatū est indissolu
 bile: ante vero solubile. **N**am sp̄iale tm̄ & non carnale
 n̄ moniū est ante copulam carnales. **I**deo dissoluitur
 per mortem sp̄ialem: cum alter ingreditur religionem.
Quia vero consummatū est ac corpale post copulā car
 nalem: ideo nō dissoluitur nisi per mortem corporalē & tē
 poralem. **S**ciendūqz q̄ vbi est consensus per verba de
 futuro & sequitur carnal copula n̄ moniū d̄summatū
 ecclesia reputat: dum enī coeunt: illud esse temp⁹ interp̄
 ratur: pro quo illa verba de futuro fuisse videntur. vñ
 ibi verba de p̄nti per equipollentias sunt: sed in hoc ce
 de sita q̄nqz fallitur: vt q̄ nūq̄ de p̄nti consentiūt.

Augustin⁹ in libro de bono conjugali. Tantū valet
 fedus nuptiale: vt nec irritū fiat etiā separatō: q̄ a viro
 viuente in quo vxoz relinquitur: si alteri nup̄erit me
 atur. **M**anent etiā coniuges sibi etiā separi. **T**antum
 ergo valet hoc vinculū: vt cuz cā p̄candi colligef̄ nec
 ipsa cā p̄candi soluantur. **XXXVII.**

De coniugis electione **F**ulgentius in li
 bro mitologiarum primo
Sicut aut̄ nichil benigna sup̄ius coit coniuge:
 sic nichil infesta crudelē muliere. **Q**uantū enī
 sapiens pro viri salute suam opponit animam
 p̄gnōti: tm̄ maligna ad mortē mariti etiam vitā suam

reputat nichili. **E**rgo coniugū quanto est viro coniun
 ctior: tanto est ei armoz dulcedine mella: aut felle ma
 licie toxica. **I**ohannes crisost. sup̄ mattheū. **D**iergo
 vis ducere vxozem noli querere diuitem: sed bene mori
 geratam: q̄ mores boni diuitias semp̄ acquirunt. diu
 tie aut̄ nūq̄ mores fecerūt. **E**t gloriosior est paup̄tas
 fidelit̄ q̄ diuitie peccatoz. **N**oli querere speciem: quia
 meretrices quidem placent in specie: moxqz aut̄ matro
 ne: & sicut in aures auree in auribus porcit: ita mulieris
 male morigerate species. **A**mbro. de sancto abrahā
 libro p̄mo. **L**egitur abrahā dicitē vxozī sue saraz.
Noui q̄ pulcra sis mulier: & q̄ cuz viderint te egypti
 dicitur: sunt: vxoz ip̄suis est: interficiet me: & te reserua
 bunt. **I**n quo videlz docet non magnopere querendum
 esse decorem coniugis: qui viro p̄ctiqz necem gignere
 solet. **Q**ui ergo suauitatē querit coniugii: non taz pul
 critudo mulieris q̄ virtus eius & fuitas illuz delectet
 non sup̄iorē censu ambiat: non genere nobilitatē: bec. n.
 sup̄bie proxima sunt: nec monib⁹ ornata sed moribus.

Hieroni⁹. **I**ouianum li. i. **M**artha cathonis filia
 minor: cum quereretur ab ea: cur post amissum maritū
 venio si n̄ haberet. **R**espondit se nō inuenire virum q̄ se
 magis q̄ sua veller. **Q**uo dicto elegār ostendit: diu
 ritas in vxozib⁹ magis q̄ pudicitia eligi solere: multos
 qz n̄ oculis sed digitis vxozes ducere. **S**ane res optia
 quā conciliat auaritia. **E**pxcur. etiaz voluptatis asser
 tus: raro dicit munda esse sapientē coniugia: q̄ multa
 nuptis ammitta sunt & incommoda: & quō diuitie & bo
 nores corporozqz sanitates ac cetera que indifferencia
 nominamus: nec bona nec mala sunt: sed vdat in medi
 tullio posita vsu vel euentu vel bona vel mala fiunt.

In vxozes in bonoz malozqz confinio site sunt. **S**ue
 aut̄ est viro sapiētē venire in dubio: vtrū bonā aut̄ mal
 lam ducurus sit. **F**ertur & aureolus theofrasti liber de
 nuptis: in quo an vir sapiens ducat vxozem querit.
Lunqz si pulcra esset: si morigerata: si bonelz parenti
 bus oza. si etiā ipse sanus ac diues: sic sapientē aliq̄
 n̄ moniū tunc diffinitur: statim intulit. **D**ec aut̄ raro
 in nuptis vniuersa concordat. **B**eniqz nulla est vxozis
 electio: sed qualiscūqz obtinerit est habenda. **S**i enī est
 iracunda. si fatua. si sup̄ba. si fetida: post nuptias disci
 mus: quicquid vici est in ea: equ⁹. azim⁹. bos. canis: et
 vilissima mācipia. **V**eltes quoqz ac leberes. calix. vxoz
 lus: pus p̄bantur et sic emittur. **S**ola vero vxoz nō oñi
 ditur: ne ante displiceat q̄ ducatur. **V**aleri⁹ marim⁹
 de gestis ac dictis mirabilib⁹ li. vi. **Q**uidam vniue filie
 parer: tem istodes consulēbat: vtrum eam pauperi sed
 ornato: aut locupletī pat̄ probato collocaret. **C**ui ille:
Malo inquit virum pecunia: q̄s pecuniā viro indige
 rem. **XXXVIII.**

De mutua coniugum dilectione.
Hieronymus vbi supra
Sapiens aut̄ vir iudicio debet amare coniugē
 non affectu: ne regat voluptatis impetus: nec p̄
 ceptis in coitu feratur. **N**ichil est fedius q̄ vro
 rem amare quasi adulteraz. **I**n aliena siquidem vxozē
 omīs amor turpis est in sua nūq̄. **U**nde festus in sen
 tentiis. **A**dulter inquit est in suā vxozem amato: arden
 tior. **C**erte qui dicunt se cā republice & generis huma
 ni vxozibus iungi & liberos colere: imitentur saltem pe
 cudes. **E**t postq̄ vxozū venter intumuerit. ne perdat̄ si
 lios: nec amatores se vxozibus exhibeant sed marito.
Refert seneca cognouisse se quendam ornatum hominē:
 qui ceteris in publicū fascia vxozis pectus colligabat
 & ne puncto quidem hore p̄ntia eius carere poterat: por
 tionemqz nullam nisi alterius tactis labris vir & vxoz
 haurebant. **A**lia tēnceps non min⁹ inep̄ta faciebant
 in que improuida uis ardentis affect⁹ irumpēbat.

[Marginal notes in a smaller hand, partially illegible]

XXXIX.
Actoz de eodem
Hieronymus vbi supra
Sicut aut̄ nichil benigna sup̄ius coit coniuge:
 sic nichil infesta crudelē muliere. **Q**uantū enī
 sapiens pro viri salute suam opponit animam
 p̄gnōti: tm̄ maligna ad mortē mariti etiam vitā suam

Origo quidem amoris honesta erat: sed magnitudo de
 foris. Nichil autem interest quod ex honesta causa quis infa-
 miar. Idem super epistolam ad ephesios. li. ii. Viri. inquit
 apostolus diligite uxores vras. Opera enim liberorum in mari-
 monio deserta sunt. Voluptates autem que de meretricum
 amplexibus capiuntur in uxore damnate sunt. hoc legens
 omnis vir et uxor intelligat sibi post conceptus magis ora-
 tionem quam nubio seruendum: et quod in animalibus ac bestis ip-
 so nature iure prescriptus est ut signantes ad partum versus
 non coeant. hoc in hominibus sciatis arbitrio derelictum: ut
 merces esset ex abstinentia voluptatum. Idem super epi-
 stolam ad romanos. Admonere inquit et adolescentulas ut
 viros suos ament. et. Vult siquidem apostolus inter virum
 et mulierem pudicam esse dilectionem: ut cum pudore et vere-
 cundia et quasi necessitate sexus viro potius debitum red-
 dat: quasi ipsa ab eo exigit. et opera liberorum ante dei oculos
 et angelorum peccare se credat: ut etiam secretis cubile
 ac noctis reuebras et clausus cubiculum erubescat: dum
 oia patere dei oculis cogitat. Augustinus contra fau-
 lum libro secundo. Fortassis autem aliquis studiosus que-
 rat: in cuius figure sacramento accipiendus sit: quod ab yma-
 ledo rex alienigena rebecca viri sui coniugem esse sunt
 agnouit: quasi cum illa ludentem cum vidit: quod vtiq; non
 cognouisset: nisi cum coniuge ille sic luderet quod cum illa
 que coniugem non esset: ludere non deceret. Quod cum san-
 cti coniugati faciunt: non inuicem sed prudenter agunt.
 Descendunt enim quodammodo ad femine sexus infirmi-
 tatem: ut aliquid blanda hilaritate dicant vel faciant non
 enervantes: sed terribiles virilem rigorem quod tamen ei que ut
 or non est: a dicitur aut fecerit: turpis est. Acto. De
 ipso siquidem Isaac legitur: quod cum rebecca in uxores
 accepisset intantum dilexit eam ut dolorem quem ex mor-
 te matris acceperat tereret quod vtiq; non est intelligendum
 de amore illo immoderato: sed de amore uxoris: cui prius
 ponit affectio erga parentes: sicut statutus est ab initio.

XXXIX

Adhuc de eodem

D Johannes crisostomus. ubi supra
 Propter hoc enim ait. Relinquet homo patrem
 et matrem. scilicet quantum ad affectum quem dedit na-
 tura: et adheret uxori sue: et erunt duo in carne vna.
 Sed nomine maior debet esse caritas inter fratres et so-
 rores: quasi quidem ex eisdem parentibus sunt: illi autem
 ex diuersis. Sed hoc magnum est valde: quasi fortior est dei
 constitutio quam virtus nature. Non enim precepta dei na-
 ture subiecta sunt: sed natura dei preceptis obparat: nec se
 ipsum sequitur ordo nature: sed dei ordinatio. Quod
 in verbis et in arboribus est humor: hoc est in hominibus
 amor: humor quidem de radicibus ascendit in herbas: de
 herba autem ad radices non reuertitur: sed rursus in semine
 transfunditur. Sic et caritas de parentibus ascendit
 ad filios: de filius autem non reuertitur ad parentes. Pare-
 res enim filios suos diligunt: sed non sic a filius diligitur
 quin non? Illi filii ad filios sibi procreandos affectum trans-
 mittunt. Itaque vir et uxor iam non sunt duo sed vna ca-
 ra: quasi scilicet carnalis diligit se. sicut ante multorum que se
 spiritualiter diligunt: anima vna dicuntur esse. Hiero. su-
 per malachiam. Custodite inquit o viri spiritum vrum: et uxo-
 rem adolescentie tue noli despiciere. spiritum quippe viri pro-
 pheta vocat uxorem eius: eo quod propter affectum anima vna
 quodammodo esse videtur in duobus spiritibus videlicet conum
 etis ac mente sociatis. Unde et paulo ante dicit. Nonne
 vnus fecit et residuum spiritus eius est. Ambrosio. ubi supra.
 Legitur de sancto abrahama: quod cum angelos inuicem bo-
 spicio: festinavit in tabernaculum ad faras: dicitur ad eam.
 Accelera: tria sata simile pmisce. et. Bonum quippe ma-
 ritus uxorem religiosi muneris uxorem esse non tolerat:
 nec auare totum munus usurpat. vult esse partum quod pietas

est. integrum quod pudoris est. Unde sara manet intra
 tabernaculum: vir autem explorat aduentum hospiti. Iob
 nes crisostomus. ubi supra. Benignus viro casto uxor qualis cum
 quod videtur bona: quasi perfecta caritas non sentit vitia. Et
 quod quoque nemine debet formosior putare quam uxor sua:
 quasi perfectum odium aut perfectus amor non cognoscit rerum
 iudicium. Nam si perfecte aliquem odieris: qualiacumque fu-
 erint apud illum omnia tibi displicent. Sic etiam si perfe-
 ctie aliquem amas: quecumque sunt apud eum tibi placent.
 Hiero. in iouinianum li. i. Buellus qui rome primus na-
 uali certamine triumphauit: quam uirum duxit uxorem
 tante pudicitie: ut illo quoque seculo pro exemplo fuit: quod
 impudicia monstrum erat: non vitium. Is iam senex et
 trementi corpore in quodam iurgio audiuit exprobari si-
 bi os fetidum: et tristis se domum contulit. Quis uxorem
 questus esset: quare nunquam se monuisset: ut huic victo me-
 deretur: fecissem inquit illa: nisi putassem omnibus uiris
 sic os olere. laudanda in utroque pudica et nobilis femina
 et si ignorauit uicium uiri. Et si patienter tulit. Et quod ma-
 ritus infelicitates corporis sui non uxoris fastidio: sed
 inimici maledicto sentit. Valerius li. vi. Horridum sus-
 picit galli maritale suspicium qui uxorem dimisit: eo quod eam
 aperto capite foris uersam cognouit. Abscisa deinde
 sententia: sed cum aliqua ratione munita. lex enim inquit
 tibi meos non permittit oculos: quibus forma tua approbes
 his decoris instrumenta prepara: his esse speciosa: bonum
 certior crede noticie. Alterius tui conspectus irritatione
 superuacua accessit in suspitione et crimine bereat ne-
 cesse est.

De tribus matrimonijs bonis et primo de fide Augustini super genesim

Ripertus est autem in monitu bonum. scilicet fides. pro-
 les. sacrum. In fide siquidem attenditur: ne proter
 vinculum coniugale cum altero vel altera comu-
 gatur. In prole ut amaret suscipiat. benigne nutriatur
 religiose educetur. In sacro ut coniugium non separetur:
 et dimissus aut dimissa nec cum prole alteri coniugatur
 hec est tanquam regula nuptiarum: qua vel nature decoratur
 secunditas: uel incotinentie regitur puritas. Idem
 in li. de coniugali bono. Mulier itaque si fide coniugali
 uiolata: fide seruatur adultero vtiq; mala est: et si nec adul-
 tero: peior est. Becus autem coniugale. ut dicitur est supra. est
 castitas precreandi: et fides reddendi carnalis debiti: ma-
 netque vinculum coniugale: etiam si plures desit prole
 Et sicut satius est mori fame quam dolobris uelata: ita sa-
 tius est sine liberis defungi: quam ex illicito concubitu pro-
 lem querere. Ambrosio. ubi supra. Legitur pharaon dixisse
 abrahe cum intellexisset saram uxorem eius esse. Quid
 nam est quod fecisti michi. Quare si indicasti quod uxor tua
 esset et. Nunc ergo ecce coniugium tuum accipe eam: et uade.
 Itaque et si natura ferus ac barbarus pharaon. tamen signi-
 ficat etiam exteris ac barbaris erroribus curam esse pu-
 doris et adulterii etiam sibi crimen cauendum. Nec mirum
 si barbarus nouit ius naturale. Nam et muta animalia:
 que nullis tenentur legibus: sunt tamen aliqua que non
 solum paribus suis copule seruare fidem: uerum etiam uini
 coitus custodiunt castitatem. Ita maior est lex nature quam
 legum preceptio. Sic ergo dum preterit ignorantia: con-
 demnat insipientia. Acto. Et predictis patet quod fides. i.
 fidelitas mutua coniugum duplex est. vna scilicet ut neuter
 ad alia vota transeat: uel alii carnalis se commisceat. De
 hac autem dicitur est supra: ubi ostensum est: quod neuter carnem
 suam debet diuidere: sed unica debet esse uini tantum.
 Alia uero fidelitas est: ut inuicem sibi debiti reddant.
 Quis reddere debiti est opus iusticie. Dicit tamen Grego-
 rium etiam coniugale sine culpa fieri non posse. Ideo
 quod notandum est: quod quatuor de causis finalibus uxor a
 uiro cognoscitur. uidelicet causa prole. causa reddendi debiti.

Integratis agnoscentibus culmen pudicitie pligalis as
 ferum? crimen. sed virginitate sancta dicim? merito po
 rioro distare a conjugali iura: q? distat a bonis meliora
 a terrenis celestia: a carne spūs: ab infirmitate virtus.
 imo vero nec dicere dubitamus: tantus a sancta virgi
 nitate carnis et spūs fidelū cōmgarorū licet adeo con
 cessū distare cōcubitum q? ruz similitudo peccor: ab uni
 tate dīscernitur. angeloy. In vno siquidē ad terram
 spūs terrana carnis voluptate depmitur. In altero ue
 ro terrena caro celesti delectatōne spūs ad celestia sub
 leuatur. **F**idius in seutētiis suis libro secūdo. Vir
 ginitas preclata est bonis nuptiarum. illud enim bonius
 hoc optimus. Coniugius concessum: virginitas autē ad
 monita: sed non iusta q? nimis excelsa. **H**ieronymus
 contra helvidiū. Virgo nimirū cogitat que domi sunt
 vt sit sancta corpe et spū. Nuptia vero cogitat que mun
 di sunt: quō placeat viro. Idem vero tu putas eē dieb?
 ac noctib? icunius oratoriqz vacare: et ad aduentū ma
 riti faciem exponere: gressum frāgere: blandicias sumu
 lare. Illa hoc agit vt turpior appareat: et nature bonū
 iuria fuscet: hoc ad speculū pingitur: et in conuulsiā
 artificis pulchrior q? nata esse conatur. Nec tū nupti
 as cōdemnam? q? ipsa quippe virginitas nuptias est
 fruct? . Neqz ergo negam? maritalas etiā sanctas mu
 lieres inueniri: sed que vxores esse desinūt: et que virgi
 num castitatem imitātur in ipsa necessitate coniugii.

Idem in libro de monogamia. Si autē et an diluuiū

et post diluuiū virginitas illa sententia. Crescite et multipli
 camini. et quid ad nos in quos fines sciloz deuenit?
 Quib? dicitur temp? breue est: et iam securus ad radicem ar
 boris posita est. que siluam legis et nuptiarū euāgelicā
 castitate excidat. **I**dem ad custochiū. Olim quidem
 benedictio sola erat liberoy: euz vacuus adhuc esset or
 bus. Paulatin ergo increcēte segete messor immisissus
 est. virgo helyas. virgo helye. virgines multi filii pro
 pteraz. dicentias captiuitate ppiūqz vxorem probi
 betur accipe. Idipsum alius verbis loquitur apłs dicitis.
 Tempus breue: reliquus est vt qui habent vxores sint
 tanq? non habentes.

Idem contra Iovinianum libro primo

Eniqz castitas sancta semp nuptiarū opī fuit
 preclata. Nam et primi parentes ante offensas
 virgines in paradiso fuerūt. Post peccatū au
 tem et extra paradisu mor nuptias celebrauerūt. Itaqz
 nuptie replent mūdus: virginitas padisus. Unde dicitur
 est. Crescite et multiplicamini: et replete terrā. prius enī
 opostuit siluā plantari et crescere: vt esset qd deinceps
 possit incidi. Quantiqz interest inter radicez et fructū
 arboris: tū inter nuptias et culmen virginitatis. Pre
 terea moyses moriens a populo plangitur. Ioseph vero
 qui nec vxorem nec filios habuisse legitur: quasi victu
 rus in morte nō lugetur. Nuptie qppe finiūtur in mor
 te: virginitas autē incipit coronari post mortem. Sed et
 apostoli excepto petro non leguntur vxores habuisse.
 Lunqz de vno scriptum sit et de aliis tacitū: intelligere
 debem? illos sine vxorib? fuisse. **I**dem ad custochiū

Crescat ergo et multiplicetur qui impleturi sunt terras
 tuā agmen o virgo in celis est: tua regio paradisi est
 Eua siquidem in paradiso virgo fuit. post nuditate au
 tem et folia ficus auspiciā pruriginē: post tunicas pel
 liceas et extū de padiso nuptiarū iniciū sumpsit. Itaqz
 nuptias quidez laudo. Sed qz virgines nichil generat
 rotamqz de spuis. aurum de terra lego. Cur autē de vir
 ginitas conceptum nō habet apłs: qz maioris est meriti
 qd nō cogitur et offertur. Unde et virgo fuit ipse nō ex
 pcepto: sed ppiā voluntate. **F**ulgenti? vbi sup. Vir
 go quidem quasi virago dicitur. Virago autē a viro: et

vir a virtute deriuatur. Claret ergo inter ceteras eccle
 sic donatōes illē precipuū mun? spūalis eē clarissimif
 vbi nimirū ipsa virtus integritatis meretur vocabulo
 ceteri virtutis. **P**etrus comestor. Hoc nomen. vt di
 erum est supius. illē prime mulieris ppius fuit: qd ei
 nimirū ante peccatū adam imponens ait. **H**ec vocabif
 virago: qz de viro sumpta est. Nunc autē pmiue est om
 num: et virgo est eius sincopatū: qd omnib? cōuenit: qd
 diu sunt in integritate. mulieres autē dicuntur fracte.

De virginitatis prerogatiuis

Ambrō. in sermone de sancta agnete

His autē būano pphēdere virginitatē ingenio
 possit: quā nec natura suis legibus indult.
Quā quis naturali voce pplecti nouerit: quod
 sup vsum nature sit. Accersit e celis qd imitaref in
 terris. Nec immerito vlyz viuendi questur e celo: que
 sibi sponsum inuenit in celo. hoc nubes aeris. angelos
 sideraqz transgrediens. dei verbuz in ipso sinu patris
 inuenit ac toto pectore hausit. Verbu inq? de sinu pa
 tris virginitas hausit. Quis enī tantū relinquer bonū
 cum inuenierit. Argentū inquit effusum nomē tuū. ado
 te adolescentule dilegerūt et attraxerūt. Postremo non
 meū illud quod in euāgelio: qz que nō nubunt neqz nu
 bentur: erunt sicut angeli in celo. nemoqz miretur si an
 gelis ppant: que angeloy dño copulantur. **H**iero. in
 sermōe beate virginis. Angelis quippe semp cognata
 virginitas est. Profecto enī in carne ppter carnem vi
 uere nō terrena vita sed celestis est. qm etiā in carne vi
 tam angelicā acquirere manus est meritum q? habere.
 Esse quippe angelū felicitatis est. esse vero virgine vir
 tutis: dum bec obtinere nititur cū gratia: quod habet
 angelus ex natura. **H**ec itaqz vita nobis o virgines de
 celo fluxit q? professē estis. **H**ec celo venit sponsum quez
 vna cū matre sequi debetis. nec immerito viuendi vlyz
 de celo questistis: que vobis sponsum de celo petistis: nō
 conuersatio vestra semp sit in celis: qz verbū dei quod
 amatis nō inuenitur nisi in sinu patris. Omnis gloria
 vestra ab intus sit: et intus habere quod foris luceat: ne
 lampades vestre extinguātur: anteq? sponsum veniat.

Idem ad custochiū. Quid autē inuides mater filie.

Grande tibi beneficūz prestitit. **D**ocrus enī dei esse ce
 pisti. **A**ugustinus in libro de virginitate. **C**hrist? cer
 te virginis filius: et virginum sponsum: vtero virginali
 corpuliter natus: virginali quibuo spūali coniugatus est
 Cum ergo vnue rfa ecclia virgo sit: eidem vni viro de
 sponsata: quāro membra eius digna sunt honore q? hoc
 custodiunt etiam in ipsa carne: q? ipsa que viri sui et do
 minū sui matrem imitatur: tota custodit in fide. **H**o
 inde cum vnuerfa ecclia sit sancta corpe et spū: nec tū
 vnuerfa sit virgo corpe: sed ipso spū multo sanctior ē
 in his membris: vbi virgo est in corpe et spū. **C**iprian?
 in libro de disciplina et habitu virginitatis. Itaqz vir
 ginitas est flos ecclia: gērmis. decus et ornamentus
 gē spūalis: leta indoles laudis et honoris: opus fegitū
 et incorruptū: imago dei: mīdens ad sanctimonā dei: il
 lustrior portio gregis xpi. **H**audet per illas et largiter
 floret in illis gloriola secunditas ecclie mris. Quāroqz
 plus numero suo copiosa virginitas addit: tanto gau
 dum matris augetur.

Exhortatō ad custodiam virginitatis.

Quē itaqz ad virgines nobis sermo est: quaz
 quo sublimior gloria maior et cura est. **S**erua
 te virgines qd esse cepistis: magna vos merces
 manet virtutis: grande pmius castitatis. vos ab illa
 maledictōnis sententia quondā in mulieres lata libere
 estis. Vos eaz gemit? et tristitias nō timetis. Nullus
 vobis de partu vel circa filios est metus: nec marit? est

Tricesimus primus

mente ualet integritas castitatis: ut illa iniuolata: nec in corpore possit pudicitia violari: cuius membra potuerit iupari. **I**dem in libro de ciuitate dei li. i. Quis naqz sua mente putauerit se pdere pudicitia: si forte vi appbentia et oppssa carne sua exerceat et expleat libido non sua. Si eniz hoc modo pudicitia perit: profecto pudicitia virtus animi non erit: sed neqz de ipso corpore perit sanctitas: qz eo sancte vtendi perleuerat uoluntas: et qnto in ipso est etiā facultas: sic itaqz nō amittitur corporis sanctitas: manēte animi sanctitate etiā corpore oppsso: sicut amittitur et corporis sanctitas: violata animi sanctitate etiā corpore intacto. **I**dem in libro de uirginitate. Hoc igitur agite uirgines dei: hoc agite vt dixi: pergitte uiam sublimitatis: pede humilitatis: pleuerantes in uisero uestro prebeant uobis exemplū: cāden res augcant timorē uestrū. **F**idus? in sententiis li. i. **O**mnis siquidem peccatū per penitentiā recipit uulneris sanitate. **V**irginitas autē si labatur: nullatenē reparatur. **V**irgo quoqz carne nō mente nullū habet pñitū in re promissione. **H**ero. ad castitatis. **L**uce. que lo: ne de te dicat deus alioqz: uirgo israhel cecidit: non est qui suscitet eam. **A**udenter loquar: cuz deus oia possit suscitare nō pōt uirginē post ruinā. **U**aler quidēz libere de pena: sed nō uult coronare corruptas. **I**dem in libro de lapsu susanne uirginis peccate. **Q**uid ergo rāces o susanna. **Q**uid nō eripis in uocem: ac mentis tue exponis ardozem. **A**udite me omnes populi: et uide te dolorem meū: ad te nunc michi fermo est: qz nephas ē uocari susannā que casta nō es. ac vnde incipiā: qd pri mum: quid uisum dicit: bona pñitorem que perdidisti: an mala desicam que inuenisti. **E**rat uirgo in paradiso dei: vtiqz inter flores ecclesie eras sponsa xpi: eras templum dei: eras habitaculū spūs sancti. **E**t cū toriens dico eras: totiens necesse est vt ingemiscas: qz non es qd fuisti. **I**ncedebas in ecclesia tanqz colūba illa de q scriptū est: penne columbe de argentate re. **S**plendebas enī vt argentū: fulgebās enim vt aurum. **E**ras tanqz stella in manu dñi. **Q**ue est ista subita cōuersio: que repentina mutatio: de dei uirgine facta es corruptio sathanē: de spōsa xpi scortū execrabile. de templo dei phanū immū dicit. **Q**e habitaculo spūs sancti rugurū dyaboli: que i cecedbas cum fiducia vt colūba: nunc lates in tenebris vt uespertilio. **Q**ue fulgebās vt aurum: ppter uirginitatis decorem: nunc uilior facta es luto plateae. **Q**ue fueras stella radians in manu dñi: uelut de alto celo tuens: extinctum uersa es in carbonē. **U**e misera: et iterū ue tibi que tanta bona pariter ppter pui tpsis luxurias perdidisti. **Q**u furtiua turpitudine pstrata. habitū uirgo: facta nō uirgo. bis adultera: et in actu: et in aspectu. **V**irgo fm aplm sollicita est: vt sit sancta corpore et spū: tu autē in diuinum totum uertis: vt nec sis sancta in corpore nec spū. corpore quidem fornicādo. spū autem uirginitatem mentendo.

De nuptiarū in cōmodis

Idem contra Iouinianum libro primo
Picurus licet uoluptatis assertor: raro tamen dicit sapienti esse inuenda cōiugia. eo q multa nuptis admixta sunt in cōmoda. fertur et aure dñs theophrasti liber de nuptiis: in quo uxorem ostendit si esse uocendā sapienti. **P**rimus ergo patet impedire stadia philosophie: nec quēqz libris et uxori pariter inserui re. multa etiā esse que matronaz vsibus necessaria sūt preciose vestes. auruz. gemme. sumpt. ancille. supelle. varie lectice cędra deaurata. **D**einde per totas noctes p̄auestiones garrule. **A**lla ornator pcedit in publicum beehonoz ab omnibz. **E**go in uentum feminaz misella despicio. **C**ur aspicias uicinam. **Q**uid autē cū ancilla loquebaris. **D**e foro ueniens: quid attulisti. **N**on

amicum habere possumus: non sodalem. **A**terius amorem suū odiū suspicatur. **S**i doctissim? p̄ceptor i qua libet vbi fuerit: nec uxorem relinquere: nec cum facelna ire possum? pauperē alere difficile est: diuites ferre tormentū. **A**trendenda est semp eius facies et pulcritudo laudanda: ne si alteram aspexeris se estimer displice re: uocāda est dñs: celebrādus natalis eius: turādum p salutem illi: vt sit superstel orandum: bonozāda nutrit eius et genula: seruus patern? et alumn? formosus affecla: et pcurator calamitrat? et in longas securāqz libidinem erect? spado. **S**ub quibz nominibz adulteri delite scunt. quoscuqz dilexerit ingratis amādi: si totaz et do mum regēdam p̄miseris: seruandū est. **S**i aliquid tuo arbitrio reseruaueris: fidē sibi haberi nō putabit: et in odiū uertetur ac iurgia: et nisi cito consuleris pabit an? uenena. **A**urifices ac gemmaz institores: seric arumqz uelū si itromiseris pudicitie periculus est. **S**i autē pro bibueris iniuria suspitionis. **S**erū quid p̄dest etiā di ligens custodia: cum vxor impudica seruari nō possit: pudica non debeat. **I**nfida eniz custos est castitatis: ne cessitas. **I**lla uero pudica dicenda est: cui licuit peccare sed noluit. **P**ulchra cito adamatur: feda facile p̄cipit. **D**ifficile custoditur qd plures amant: molestū est possi dere: quod nemo habere dignetur. **M**inore tamē miseria deformis habetur: qz formosa seruat. **M**ichil turus est: in quo toti? populi uota suspirāt. alius forma. ali? ingenio. ali? facecus. ali? liberalitate sollicitat. aliq mō expugnatur: quod uindiqz inestitur. **S**i ppter dispē satōz dom? et languoris solacta et fugā solitudinis vx oces ducitur: multo meli? seru? fidelis dispensat obedi ens auctoritati domini: et dispositioni hie ei? obtemperans: qz vxor que in eo se estimat dñam. si aduersus vi ri faciat uoluntatē. i. qd placet: non qd iubetur. **A**llid re aut egrotati magis possunt uenule bñficiis obligate: qm illa que nobis impuret lacrimas suas: et here ditatis spe uendat in glunem: et sollicitudinem lacrans languentis animū conturbet. **S**i languerit coegro tandum est: at nunq ab eius lectulo recedendum: aut si bona fuerit et suauis vxor: que tñ rara auis est: cuz par ruriente gemin? cum periclitante torquemur. **S**apiēs autē nunq solus esse potest: habet secū oēs q sūt quiqz fuerit boni: et animū libez quocūqz uult transfert. **S**i corpore non potest: cogitātōe complexif. et si hominum inopia fuerit: loquatur cuz deo. nunq enī solus erit: cū quo solus fuerit. **P**orro liberor? cā vxorem ducere: vt uel nomen nostruz non intreat: uel habeam? senectutis p̄sidia: et certis vtamur hereditibz stolidissimū est. **Q**uid enī ad nos pertinet recedentes e mundo si nomine nō alius non uocetur: cum et fili? nō statim patris uocabu lum referat: et innumerabiles sint: qui eodem appellantur nomine: aut qui senectutis auxilia sint nutrire domi. q aut prior te forte moriatur aut peruersis moribus sit. aut certe cum ad maturam etatem peruenerit: tarde ei uidearis mori. heredes autē meliores et certiores sunt amicit: et propinquit: quos iudicio eligas: qz quos uelis nolis hie cogaris: licet certa hereditas sit: dñ uisus bñ vti substantia tua: qm tuo labore q̄sita in incertos vsus relinquere.

Adhuc de eodem

Nec et bñdōi theophrasti? differens: qm nō suffum dat christianoz religio: quoz conuersatio i cel est. **C**icero quoqz rogatus ab hircio vt post re pudū terrentie sorozem eius duceret: oīno facere super sedir: dicens: nō posse se vxori et philosophie pariter ope ram dare. **B**ozgias rhetor pulcherrimū libru de concor dia grecis tunc inter se dissidentibz recitauit olimpie. **C**ui melancius inimic? eius: hie nobis inquit de cōcor dia p̄cipit: qui se et vxores et ancillā tres in vna domo concordare nō potuit. **E**mulatur quippe vxor ei? acille

Tricesimus primus
 De nuptiarū in cōmodis
 Picurus licet uoluptatis assertor: raro tamen dicit sapienti esse inuenda cōiugia. eo q multa nuptis admixta sunt in cōmoda. fertur et aure dñs theophrasti liber de nuptiis: in quo uxorem ostendit si esse uocendā sapienti. Primus ergo patet impedire stadia philosophie: nec quēqz libris et uxori pariter inserui re. multa etiā esse que matronaz vsibus necessaria sūt preciose vestes. auruz. gemme. sumpt. ancille. supelle. varie lectice cędra deaurata. Deinde per totas noctes p̄auestiones garrule. Alla ornator pcedit in publicum beehonoz ab omnibz. Ego in uentum feminaz misella despicio. Cur aspicias uicinam. Quid autē cū ancilla loquebaris. De foro ueniens: quid attulisti. Non

nequaq̄ tendatur ad summa. admonendi sunt qui con-
tugio ligati nō sunt vt si temptatōnis pcellas cū diffi-
cultate salutis tolerat: pugni potū petat. Scrip̄tū q̄p
pe est: meli⁹ est nubere q̄ vni. Sine culpa sc̄s ad iugū
venū: si tñ nec dū meliora deuenerit. Nam quisquis
hoim̄ manus subire p̄posuit: bonū min⁹ q̄d licuit illicitā
fecit. Scrip̄tū quippe est. Nemo mittens manū suā su-
per aratū: et respiciēs retro apt⁹ est regno celoz. Qui
ergo fortioris boni studio intenderat: retrōspicere quā
atur: si relictis boīs ap̄tiorib⁹ ad minima stozqueatur

LIII.

Qualiter primi parentes generassent si
nō peccassent. Actor.

DE modo autē p̄pagandi filios queri pōt q̄liter
sc̄s adam cognouisset vxorē suā si nō peccasset.
Cum enī membra stupida nō hēnt: absq̄z dele-
ctatione nō coirent. Delectatio quippe natural̄ est in il-
lo. Q̄d etiā in brutis patet q̄ delectant ac feruent in cō-
cupiscētia coitus sicut et boies. At ille feruor in homi-
ne nisi cobibetur peccatū est: ipsa vero cobibitio pena
lis est. Et quo videtur. q̄ vel p̄mi parentes nō coirent
sine culpa: vel culpā p̄cederet pena. Nos quidē dici-
mus q̄ in coitu esset natural̄ delectatio sicut in comedē-
do. Et ideo q̄ pure naturalis. nō esset culpabilis. vnde
nec esset meritoria: neq̄z demeritoria. Neq̄z dicendum
est: q̄ sicut est in brutis natural̄ feruor concupiscētie
est etiā esset in homine. Nam bimōi feruor quo affimila-
tur hō brutis in coeūdo: prouenit ex ade peccato: sc̄dm
illud. Homo cū in honore esset: nō intellegit etc. Si autē
nō peccasset haberet in coitu delectatōes: vt dictū est
tantimodo sibi naturalē: et ideo moderatam nec sub-
uertentem ratōem: sicut nunc in coitu sopitur ratio ho-
minis: ita q̄ in ipso feruore sit q̄si totus brutalis.

Augustin⁹ in iulianum. In paradiso ergo si peccatus
non peccasset: nō esset quidē sine vtriusq̄z om̄itione. ge-
neratio: sed esset sine pfusione cōmixtio. Esset ap̄pe in
coeūdo tranq̄lla membrorū obedientia: nō p̄ndenda car-
nis concupiscētia. Augustinus in libro de ciuit. dei.
xiii. Nam sensum ac voluntatis et libidinis rixam cō-
tra ratōes p̄culdubio nisi culpabil̄ inobedientia penali
plectitur inobedientia in paradiso nuptie nō hēnt: s; vo-
luntati cuncta membra seruirent. Ita genitale arū vas
in hoc opus creatū seminaret: vt nunc terrā man⁹: et q̄
modo de hac re nobis diligenti⁹ disputare volentibus
verecundia resistit: et cōpellit veniā a pudicis artub⁹
poscere: cur id fieret: nulla cā esset. S; quicquid inde di-
ceretur tam honestū esset q̄ de aliis q̄ loq̄mur corpis
partib⁹. Quisquis ergo ad has lras impudic⁹ accedit
culpam refugiat: non naturā. facta deuocet sine turpitu-
dinis: nō verba sine necessitatis. Seminaret ergo plem
vir: susciperet femina genitalibus membris: q̄n̄ id esset
opus volūtate moti: non libidine cōcitatis. LV.

Illius generatōnis motus et in homi-
nibus et in animalibus exempla quedā apparēt

Neq̄z enim ea sola membra mouent ad nutum:
que p̄pactis articulata sunt ossib⁹: sicut pedes
et man⁹ et digitos. verū etiā illa que mollib⁹ re-
missa sunt neruis cū volum⁹ mouent: agitando quoq̄z
et porrigendo pducim⁹. et torquendo flexim⁹. et p̄strin-
gendo duram⁹. sicut ea que in ore et in facie quantum
pōt mouet voluntas. pulmones deniq̄z ipsi oim̄ medul-
larū mollissimū viscerū: et ob hoc antro pectoris cōmu-
niti ad sp̄m̄ ducendum ac remittendū: vocemq̄z emit-
tendā seu modificandā: sicut folles fabroz vel organo-
rum flantis. respirāris. loquētis. clamātis. canētis ser-
uiunt voluntati. Om̄itro q̄ animalib⁹ quib⁹dā natura
licet insitū est: vt regmen quo corpus omne veltitur. si
quid in quocūq̄z loco eius senserit abigendū: ubi tñ uo-

ueant ubi sentiat: nō solum insidentes muscas: verum
etiā herentes bastas cutis in tremore discutiāt. Sic q̄
homo potuit obedientiā et inferiorū hēc membrorū: quā
sua inobedientia p̄didit. Neq̄z cui deo difficile fuit sic
illū condere: vt in eius carne etiā illud nō nisi eius vo-
luntate moueret: q̄d nunc nisi libidine nō mouetur. naz
et hoim̄ quozundā natural̄ cognouim⁹ multū ceteris di-
spares: et ipsa raritate mirabiles: nōnulla vt voluerunt
de coipe faciēdo: que alii modo nullo p̄nt: et audita vie-
credunt. Sunt enī qui et aures moueāt vel singulas ul-
ambas simul. Sūt qui rotā celarū immoto capite q̄ntū
capilli occupāt deponit ad frontem: reuocantq̄z cum
volunt. Sūt qui eoz que vocauerūt incredibiler plu-
rima et varia paululus p̄cordis p̄rectatis tanq̄ ex sac-
culo quod placuit integerrimū p̄ferūt. Quidam voces
autū peccatōis: et alioz quozlibet hoim̄ sic imitantur:
et exprimūt: vt nisi videatur discerni oim̄ nō p̄nt. Jam il-
lud multo est incredibili⁹: q̄ plerūq̄z fratres memoria
recentissima exprī sunt. p̄elbiter fuit quidāz nomine
destitutus in parrochia calamentis ecclesiāq̄ et place-
bat: rogabatur autē vt hoc faceret ab eis qui rem mira-
bilem coram scire cupiebant: ad imitatas quasi lamētā-
tis cuiuslibet hoīs vocē ita se auferbat sensibus: et ta-
cebat simillim⁹ mortuo: vt nō solum velticātes atq̄z p̄-
gentes minime sentiret: sed aliq̄z etiam igne vreret ad
moto sine vilo doloris sensu nisi postmodū ex vulnere.
Non autē obtinendo sed nō sentiedo nō mouere corpus
eo probatur q̄ tanq̄ in defuncto nullus inuentib⁹ ha-
neltus. hoim̄ tñ voces clar⁹ si loquerētur: tanq̄ de lon-
gino se audisse postea f̄ferbar. Cum itaq̄z corp⁹ eti-
am nūc quib⁹dā: licet in carne corruptibili hanc crum-
nosam ducentib⁹ vitam. Ita in plerūq̄z motionibus et
affectōib⁹ cē vltatū nature modū mirabil̄ feruat:
quid cause est vt nō credam⁹ aī inobedientie peccatum
corruptōisq̄z supplicii ad propagandum prolem sine
vlla libidine feruere voluntati hūane humana membra
potuisse. At vero donatus est homo sibi: q̄z deseruit de-
um placendo sibi: et non obediēs deo nō potuit obedire
nec sibi. LVI.

Quales filios in illo statu generassent si
non peccassent. Hugo ubi supra li. ii.

Queritur etiā q̄les homo filios p̄crearet si nō pe-
casset. et si paterne obediētie meritis per incor-
ruptā originē ad posterōs omnes transire de-
beret. Queritamen sicut nunc inuenit in eūdem et solo
paterne transgressiois reatu original̄ culpa ita nūc i na-
scimibus foret originalis iusticia. Sunt qui credit ve-
raciter asserendū: q̄ prim⁹ homo si nō peccasset: nō nisi
bonos filios generasset: et nemo oim̄ qui ex eius carne
nasceretur: damnaret. Et potest fortassis nō absurde
credi: q̄ idē mādātū q̄d p̄mo p̄nti datū ē. Posteri q̄z il-
lius obseruare debuerūt: vt singuli p̄ba obediētia p̄ba
reus: et singuli pro suis meritis digna remuneratōe glori-
ficaretur. p̄mā tñ obediāz obseruatā cāz fore grē adiu-
trici in oēs seq̄ntes: et ipsam obediētiā obediēdo imi-
tantes. Ad etiā approbam⁹: vt prim⁹ quidem homo et
corpore et sensu perfectus mot⁹ factus fuisse credatur. il-
los vero qui ex ipso nascerent: eadem lege qua et nunc
natiuitatem humanā ordinatā cernim⁹: paruulos nasci-
turos. ac deinde per interualla tempoz tam in sensu q̄
in statura corporis incrementa accepturos. p̄ima enī
om̄ia p̄fecta facta sunt: cetera autē om̄ia que ex ipsis
ocūtur et post ipsa subsequūtur nisi per interualla tēpo-
rum crescendo ad perfectōem venire non p̄nt. hoc i ar-
boribus et plantis et germinibus cunctis: et in bestis cū
eis: hoc in bestis et ceteris viuētib⁹ cernim⁹: q̄ a mo-
dico vniuersa incipiunt: ac deinde paulatim p̄ incremē-
ta ordine ad perfectōem euadunt. Deniq̄z ignorantiā

omnium: ut appetit et amplectitur naturali desiderio statum illum future beatitudinis: in quo erunt omnia communia. Aliqua vero esse propria dicitur eadem ratio: sed quasi coacta: quia sic esse est necesse pro statu nature corrupte. Omnia ergo esse communia est de iure naturali quasi ex beneplacito nature corrupte. Aliqua vero esse propria si ex permissione nature. Et ille quidem qui primo sibi aliquid appropinquavit: criminaliter peccavit: si tamen ex cupiditate hoc fecit: sicut legitur de Layn. Et autem ideo quia omnia esse communia pro nature corruptione nocuum esse videtur: non peccavit: sed prudenter egit. Et quod dicitur: iniustus est diceretur: hoc est meum: vel hoc est tuum: sic est intelligendus et exponendus. scilicet quod ex iniquitate potest homini appellari: quod permansissent omnia communia si non peccasset homo.

LXX. De regula dilectionis dei.

Sunt autem due regule iuris naturalis scripte in corde hominis. Prima continet omnia precepta iuris naturalis que pertinent ad deum: hoc est. diliges dominum deum tuum etc. iuxta deuteronomium et euangelium. diliges inquit deum ex toto corde tuo. scilicet omnes cogitationes tuas in ipsum dirigendo: sicut dicit salomon. In omnibus viis tuis cogita illum: et ipse diriget gressus tuos. Et ex tota anima tua. scilicet omnes affectiones tuas in ipsum applicando. In scriptis quoque est in libro iob. Si dixerit perit ad eum cor suum spiritum eius et flatum suum ad se trahebet. Et ex tota fortitudine tua. scilicet omnes conatus tuos ad ipsum diligendum: etiam seruendum referendo. Iuxta illud fortitudine mea ad te custodiu. Bernardus clare uallensis in sermone. Diliges deum ex toto corde tuo: et ex tota anima tua: et virtute tua. i. dulciter. prudenter. et fortiter. Affectio enim prope cordis esse dicitur: anima vero sedes sapientie dicitur. Beatus thomas interrogat: est petrus quod prius inuenit fuerat huius minus. Audiens enim de passione domini primo ferre non potuit: tanquam dulciter amans unde et meruit audire. Vade retro sathana. Simile quid erat in apostolo cui dicebat eis. Si diligereis me gauderetis utique etc. Bolebant enim: quod diligebant dulciter: sed non sapienter. Nocte vero ipsa qua dominus traditus est diligebat quidem petrus et dulciter et sapienter: cum diceret. Domine tecum paratus sum et in carcerem et in mortem ire sed non diligebat fortiter: quia quod cecidit stabili si erat ille graduus. Idem super cantica omel. xl. Est autem charitas in actu: et est in affectu. De prima puro datum esse preceptum hominibus cum dicitur. Diliges deum etc. Nam in affectu quis ita habeat ut mandata: ergo illa mandatur ad meritum: ista datur in premio. Cur in iudicio et preceptum vitam quoque partem experiri diuina posse gratia non negamus: sed plane consummatio future felicitatis defendimus. Nec latuit preceptorum precepti pondus vires hominum excedere: sed iudicauit vtile et hoc ipso illos ad moneri sue insufficientie: ut omne os obstruatur. etc. ut scribit ad quem iusticie finem nisi pro virtutibus opposeretur. Accipientes itaque mandata: et sentientes defectus clamem? in celum et miserebitur nostri deus. Et sciam? in illa die: quod non sit ex opibus iusticie que fecim? nos.

Propter de vira contemplatiua li. iii. Quid est autem diligere deum nisi illi occupare animi? percipere fructum visionis eius affectum. peccati odium. mundi fastidium. diligere etiam proximum quem ipse censuit diligendum: in ipso amore seruare modum et ordinem legitimum. Actus. Hoc est iuxta mattheum maxime et primum mandatum. Maximum videlicet apprehensione: quia omnia precepta virtutis quoque preben duntur in co: sicut dicitur ab apostolo. plenitudo legis est dilectio. Et recte dicitur plenitudo: quia sine hac vacua sunt omnia. Iuxta illud ad corinthios. Si charitatem non habeo nichil sum. Maxima est etiam prerogatiua vilitate: quia sine illa dicit apostolus. cetera nichil prodesse. Nam si

linguis inquit hominum loquar et angelorum etc. Maximum quoque dimensione: que quadruplex est. apostolo dicitur. In charitate radicari. Longitudo charitatis est: quod ipsa nunquam excedit. Latitudo: quod per totum orbem se extendit. Sublimitas: quod deus super omnia diligit. Profunditas: quod usque ad peccatores descendit. Dicit etiam hoc mandatum primum respectu secundi: quod est de dilectione proximi. Primum scilicet dignitate: quod dignior est deo quam proximus. et etiam dilectionis maiori: quia deus magis diligendus est. Lucas hoc preceptum commemorans tribus predictis addit quartum. scilicet ex omni mente tua. Quod etiam in mattheo legitur. Diligendus est autem ex tota mente. i. omnium operum intentio ad ipsum referendo: ut omnia propter deum fiant. Secundum illud apostoli ad corinthios. Siue manducatis. siue bibitis. siue aliud quid facitis: omnia in gloriam dei facite. Et quattuor ista precepta ad quattuor virtutes referri: que sunt vni in radice dilectionis dei. Vt ait augustinus. sed diuersificatur secundum effectus. Augustinus in libro de moribus ecclesie. Dilectio siquidem in deum redit: quod se illi non opponere: sed supponere affectat et appetit. Quod quanto instantius fecerit: tanto beatorum et sublimior erit. Alioquin dicitur liberi erim? ac per charitatem fiet: ut deo conformemur. Denique si virtus ad beatam vitam nos ducit. nichil esse virtutem affirmauerim nisi summum amorem dei. Nam et quod ipsa virtus describitur dicitur. Ex ipsi? amoris vario quodammodo effectus accipitur. Est enim prestantia amor integrum se prebens ei quod amatur. Fortitudo amor facile tolerans omnia propter id quod amatur. Iusticia vero est amor soli amato seruicus et propter hoc recte dicitur. Prudentia est amor: et a quibus adiuuatur ab eis quibus impeditur sagaciter eligens hec est charitas simplex ac pura que spulsancto inspirata perducit ad filium per quem pater cognoscitur. etc.

LXXI. De regula dilectionis proximi. Actus.

Hoc precepto simile est secundum: quod de dilectione sicut et primum. Et etiam quia de diligenda re simili videlicet de proximo qui factus ad imaginem dei. Diliges inquit proximum tuum sicut teipsum. Hec est secunda regula comprehendens omnia que ad primum pertinent mandata. Dic solet fieri quadrifaria diuisio. Existens enim in via ibi similiter existem diligere debet ad id ad quod seipsum. Existens in patria ibidem existem: in eo in quo seipsum. Existens in via existem in patria in eo ad quod seipsum. Existens in patria existem in via ad id in quo seipsum. Augustinus de doctrina christiana libro primo. Ille siquidem iuste et sancte viuunt: qui rerum integer estimator est. Ipse autem est qui ordinatas habet dilectiones: ne aut diligat non diligendum: aut non diligat quod diligendum est: aut amplius diligat quod minus diligendum est: aut minus vel plus quod eque diligendum est: aut eque quod minus vel plus diligendum est. Omnis enim peccator in quantum peccator non est diligendus. Et omnis homo in quantum homo est diligendus propter deum. deus vero propter seipsum. et si deus omni homine amplius diligendus est: plus debet quisque deum diligere quam seipsum. Item alius homo plus diligendus est quam corpus nostrum: quia propter deum diligenda sunt omnia. Et potest nobiscum alius homo frui deo: quod non potest corpus. Omnes autem boles eque diligendi sunt. Sed cum omnibus prodesse non possis his potissimum consulendum est: qui pro loco et tempore vel etiam quarumlibet rerum oportunitatibus strictius tibi quasi quadam sorte iungunt. Inimicos etiam nostros diligimus: non enim timemus: quia nobis auferre preceptum quod diligimus sed potius eos misereamur: quia tanto magis nos odere: quanto ab illo quem diligimus separati sunt: ad quem si conuersi fuerint: et illi tanquam beatifici boni: et nos tanquam socios tanti boni necesse est ut diligant. Si autem vel cui

prebendum est: vel a quo nobis prebendum est officium misericordie recte primum dicit. Sicut ex parabola domini in euangelio probatur: ubi primum esse docuit non nisi illi qui erga suavitatem recreandis atque curandis misericors erit. Et quo consequens est: ut etiam ille a quo nobis hoc vicissim habendum est: primum nos sit. Proximi enim nomen ad aliquid est: nec quisquam esse proximum nisi pro potest. Manifestum est hoc precepto quo iubemur diligere proximum: etiam sanctos angelos contineri a quibus magna nobis officia misericordie impendunt. Prosper de vita exemplaria li. iii. Proximos autem sicut nos diligimus: si non propter aliquas utilitates. vel affinitates. aut consanguinitates: sed propter hoc tamen nature: quod nostri participes sunt diligamus. Nam si propinquos nostros quibus turpes et inoppositos plusquam quoslibet sanctos a sanguine nostro extraneo diligimus: quare in eorum tali dilectione peccamus? Hec est autem proximi ratio dilectionis: ut bonum quod tibi fieri vis: conferas et proximo. Idem in libro sententiarum Augustini. Sic autem diligendi sunt homines ut eorum non diligantur errores: quoniam aliud est amare quod facti sunt: aliud odisse quod faciunt. **LXI.**

De ordine caritatis ad proximum.

Hieronymus super ezechielem libro xiiij. Nature vero super hoc affectus probatur ut ordine caritatis post rem parentem deum carnalium quoque pater diligatur et filius et filia. Origenes super cantica li. iii. Ordinata est caritas in periecris. Et autem etiam post deum inter nos ordo ponatur. Primum mandatum est: ut diligamus parentes. secundum ut filios. tertium ut domesticos nostros. Si autem filius malus est: domesticus bonus: domesticus in caritate filii collocatur: et sic ordinata est caritas. Idem in codice li. iii. Ordinate inquit in me caritatem. Amos siquidem in nonnullis quidem ordinatim procedit. In pluribus autem contra ordinem. Contra ordinem est in aliquo: cum autem diligat quod non debet. aut diligat quod debet: sed plus iusto vel minus iusto. Ordo autem et mensura eius huiusmodi est: deum diligere. nullus modus nulla mensura. nisi hoc solo: ut tantum exhibeas quantum habes. Diligere vero propter tantam aliquam mensuram est: et convenientis distinctio. Nam maiore quidem cum honorificentia patri deferenda est dilectio: frequentius vero gradu cum quadam nichilominus reverentia etiam sororibus. proprio vero quodam et sequestrato ab his more caritatis coniugibus exhibenda est. Post has vero personas pro meritis et causis vnicuique in omni castitate deferenda est. De rhabardus ubi s. Qui te non diligis nisi quia deum diligis: consequenter omnes qui sibi diligunt eum diligis tanquam te ipsum. Porro inimicum hominem quoniam nichil est pro eo quod non diligat deum: non potes quidem diligere tanquam te ipsum: quod deum diligis: diligis tamen ut diligat: nec sapient tibi quod est qui vnicuique nichil est: sed quod forsitan futurus est. Ecce pro itaque illo de quo constat: quod ad amorem dei non sit rediturus vnicuique: quod ex toto nichil est: utpote quod in eternum nichil est: qui non modo iam non diligendus: sed insuper et odio habendus est: secundum illud. Nonne qui oderunt te dicit oderam et. Recetero nulli vel inimicissimo homini negari quantumlibet affectum caritas ambiciosa permittit. Quis sapiens et intelliget hoc. da michi hominem: qui ante omnia quidem diligat deum ex toto: se se vero et proximum in quantum diligunt ipsum: inimicum autem tanquam aliqui forsitan dilecturum. Porro parentes carnis sue germanos propter naturam. Spirituales vero creditores suos profusi propter gratiam atque in hunc modum ad cetera quoque dei ordinato intendat amore terrarum de spiciens: celum suspiciens: et inter vterenda et fruenda: in timo quodam sapore discernens: ut transitoria transitorie: et ad id dicitur quod opus et prout opus curet: eterna

desiderio amplectatur eterno. Da michi inquit hominem talem: et ego audacter illius promissio sapientem: cui nimis sum queque res sapiunt prout sunt: et in veritate ac securitate competenti gloriari. et dicere: quia ordinavit in me caritatem. **LXII.**

De duabus regulis eius quantum ad effectum.

Sunt autem due regulae continentis omnia mandata que pertinent ad proximum quantum ad ipsi dilectionis effectum. Quarum prima legitur in thobias continentis precepta negativa. scilicet illa. Quod ab alio tibi odium fieri: vide ne tu aliqui facias alteri. Altera vero ponitur in euangelio precepta continentis affirmativa. scilicet illa. Omnia quecumque vultis ut faciant vobis homines: eadez et vos facite illis. Prima quidem maxime pertinet ad veteri testamentum. secunda vero ad novum. Verum si prima pertinet ad ius naturale: videtur quod iudex non teneretur lastronem suspendere quoniam hoc sibi nullatenus fieri velle sit etiam in statu illius esset. Ideoque regula ista sic est intelligenda. Quod rationabiliter odium ab alio tibi fieri potest: si iudex esse loco latronis vellet quidem non suspendi: sed hoc voluntas iustitiae: et ob hoc irrationabilis merito autem de secunda regula queri potest: utrum sit preceptum an consilium. Quod enim non sit consilium videtur per hoc quod statim ibi subiungitur. Hec est enim lex et propter. Nam ideo dicitur lex: quia ligat: ideo teneri videmur ad hoc: cum ad legem pertinet. Sed si ab aliis peterecum nobis vnicuique dari vellemus. Secundum hoc ergo tenemur dare parenti cui libet: et sic omnes aut fere omnes sunt transgressores. Ad quod dicitur quidam quod partim est preceptum scilicet quantum ad necessitatis articulos. partim vero consilium. scilicet quantum ad alios. verum si ad subueniendum indigentibus necessitatis articulos expectaret: fortassis interti non receret. vel forte iam non posset cibum sumere: et ita non prodesset ei donum elemosine. Hinc autem necessitatis articulus est illi subueniendum. Ideoque videtur dicendum quod tenemur circa necessitatis articulos dare aliqua. scilicet et superflua: secundum illud quod superflua dicitur elemosinam et. tenemur inquit hoc dare: non tamen cui libet parenti: nec qui libet re: quia precepta affirmativa non obligant ad se. Unde si quis non summe indigenis aliquid petere a me non enim et tenet statim dare: sed possum referre magis indigentibus: vel etiam eque indigentibus: si forte sit michi consanguineus vel domesticus aut vicinus. Pro quarta vero necessitate tenemur parenti dare: et non alii referre: non est artis determinare: sed caritatis portus que est vinctio docens de omnibus. unde veraciter docet que circumstantia cui alii circumstantie preponderet cui etiam aliquatenus consonare videtur illud dicitur ab are storte: quod virtus melior ac certior est omni arte. Denique illa regula sic est intelligenda sicut et prima. Omnia quecumque vultis rationabiliter. scilicet ut faciant vobis homines et. Illud autem omni parenti re tribue: dicitur preceptum esse sub hoc sensu. Tribue inquit vel rem petita vel rationem: vel bonum verbum. **LXIII.**

De summa ordinis caritatis quantum ad affectum et effectum.

Denique notandum est in summa ordo caritatis: et quantum ad affectum et quantum ad effectum. Caritate nimirum diligenda sunt quatuor tantum: videlicet homo et seipsum quod supra nos est. scilicet deus: deinde quod nos sumus: siue quod intra nos est. scilicet anima nostra. Tertio quod iuxta nos. id est. primum scilicet homo vel angelus. Quarto quod infra nos. id est. corpus proprium. diligendus est deus ex toto corde et propter se. Proximum autem debet quisque diligere sicut se. id est. curam deum: et supra corpus proprium vel ad id ad quod seipsum. Ordo caritatis

Marginal notes on the right side of the page, including a large initial 'H' and various smaller annotations in a smaller script.

nichil aliud videtur esse q̄ ordo diligēdoꝝ in animo di-
 ligentis. Qui pot̄ esse in quatuor scz in affectu. in ef-
 fectu. in bono vie qd̄ est gra. in dono p̄cie qd̄ est gl̄a. In
 affectu ergo diligētia ordinat naturalis p̄dicio ipsi
 diligenti. Qd̄ enī magis mouet affectus diligentis re-
 cte dispositū ad se diligendū: etiā affectuosi⁹ diligitur
 vt deum q̄ boiem: parentes q̄ filios. scz p̄pter beneficia
 que ab eis suscepit: mala que pro eo passi sūt. Cogna-
 tos etiā scdm̄ ḡdus cognatōis ceteris paribus. In ef-
 fectu vero ordinat ipsorū diligēdoꝝ necessitas: ita q̄
 potius subuenit magis indigenti ceteris parib⁹. Alio
 quim in quo plures diligendi rationes eque fortes p̄cur-
 rant: illi pot⁹ succurrendum est. Scdm̄ hunc ordinem
 magis diligendi sunt filii qm̄ parentes: quia nascuntur
 paruuli. ideo magis indigent exterioris exhibitōne
 beneficii. Ad bonū vie omnes equalit̄ diligendi sunt.
 Ad bonū vero patrie fin̄ ḡdus p̄cipiendū bonū. Unde
 maiorē ḡram h̄ntes ad maiorē ḡciam diligendi sunt.
 Et ita etiā cōmuni quē scio esse meliorē q̄ me: debet
 legere plus q̄ me. i. ad mai⁹ p̄emū. Aliis tñ modis de
 beo me plus diligere. i. affectuosi⁹ et effectui⁹. De
 ritamē pro omnib⁹ circūstantiis q̄s attendit charitas:
 est cōmuni vtilitas. Unde duob⁹ cōsistit indigentib⁹
 illi pot⁹ succurrēdū est: ex cui⁹ incurſu maior vtilitas
 eccleie securita est. Et in hoc casu videtur q̄ debeat q̄s
 sibi aliū p̄ferre. scz in b̄ficiū exhibitōe: et in extrema
 necessitate. verum ad salutem eternā nullū debet sibi p̄-
 ponere. Nec de p̄ceptis nature ad p̄ns sufficiat quorū
 vltimū. scz legē naturalē scriptā est in corde hoīs. dicente
 aplo. Cum enī gentes que legem nō h̄nt: naturalit̄ ea q̄
 leges sunt faciunt: eiusmodi legem nō h̄ntes ipsi sibi sūt
 legē: qui ostendit opus legis scriptū in cordibus suis. et
 de hoc plen⁹ dictū est in sup̄iori libro: in quo videt̄ de
 scribitur qualit̄ opatur deus in vniuerso. **CLXXIII.**

**De p̄cepto discipline homini dato ad p̄-
 banonem obediētie**

H vltimū restat dicendū de p̄cepto discipline:
 qd̄ datur ē primis penitib⁹ ad p̄batorē obediē-
 tie. Unde et lignū a cui⁹ estū sunt p̄hibiti: dictū
 est lignū scie boni et mali: qz scz d̄ns illa p̄hibitiōe vole-
 bat eos si comederent discere quid esset inter bonū obe-
 diētie et malum inobediētie. Nec dicta est arbor illa
 scie boni et mali velut in p̄sagium futuri peccati. Non
 enī sic dicta est ab eo quod necessario futuri erat: s; ab
 eo quod si comederent euenturi erat. Ob hoc aut̄ a re
 indifferente voluit eos prohibere: nō a re mala: vel eti-
 am necessaria. Nam si a re necessaria prohibuisset illos
 et postmodū inobediētes essent excusatoꝝ inobediētie
 sue naeti essent: qz rem sibi necessariā tetigissent. Si ve-
 ro a re mala prohibiti ea vti fuissent: malum quod inde
 sequerē. p̄cessisse crederēt: non ex malo inobediētie: s; ex
 malicia rei prohibite: et ita non discerent quid eēt in-
 ter bonū obediētie et malū inobediētie. Hugo vbi s̄
 poterat quidem homo per p̄ceptum nature cōseruare
 bonū quod habuit naturale: sed ut aliquid sup̄ hanc ut
 tam mereretur: necessariū fuit vt discipline p̄ceptus ad-
 deretur. Augusti. sup̄ genēsim li. vii. Opotebat er-
 go vt homo sub d̄no deo positus aliūde prohiberetur:
 vt ipsa ei obediētia virtus esset: et cā d̄nium suum p̄o-
 merendū: quā a deo verissime dicere solam esse virtutē
 omni creature rōnali agēti sub potestate dei. primūqz
 et maximū esse viciū tumoris ad ruinam: vti velle pote-
 state sua: cui⁹ viciū nomen est inobediētia. Quomōdā li-
 gnū scie boni et mali nō in figura dictū sed quodā ve-
 re lignū est accipiēdū: cui nō fructus qui inde nasceret
 est nomen impositū sed potius et re ipsa: que illo h̄ vici-
 tum tacto fuerat securura. Ab illo igitur ligno qd̄ ma-
 lum non erat homo prohibi⁹ est: vt ipsa per se p̄cepti

conseruatio illi bonū et transgressio malū esset. Veniqz
 a peccate nichil aliud appetit̄ est: nisi non esse sub d̄na
 ratione dei: qm̄ quidē illud admissum est: in quo ne admit-
 teretur sola deberet iussio d̄nantis attendi. Que si sola
 quidem attenderet: quid aliud q̄ dei voluntas attende-
 retur: amaretur: et humane voluntati p̄poneret. H̄nt
 cur iusserit faciendū a seruente quod iussit. Et tunc for-
 te videndū est a p̄merente cur iusserit. Sed tñ vt causā
 iussionis hui⁹ nō diunt⁹ requirant: si hoc ipsum magna
 est vtilitas hoī q̄ deo seruit. iubendo deus vtile facit:
 quicquid iubere voluerit: de quo nō est metuentulus: ne
 iubere quod inutile est possit: nec fieri potest vt volūtas
 p̄pria non grandi ruine pondere sup̄ boiem cadat: si cā
 voluntati superioris extollendo p̄ponat. **CLXXV.**

**Qualiter homo p̄ceptum illud potuit in-
 telligere.**

Qualiter inquit homo qd̄ ei lignum scien-
 tie boni et mali dicebat intelligere poterat: qm̄
 quidem ipsum malū quid esset oīno nesciebat.
 Mirum quidem est reuera quēadmodum rerum quas
 habet: amissionē etiā incepta deuitat natura. Quis enī
 peccata deuitatōem mortis nisi sensus vite docuit. quis
 paruulū adberescere bauilo suo: si euz et alto iacere mi-
 nutatus fuerit. Sic et illis hominib⁹ primis ipsa vita erat
 dulcis: quā profecto amittere deuitabant. idqz ipsum
 quibuscuqz modis vel omis signantē deum intelligere
 poterant. Nec aliter ei posset persuaderi peccatum: nisi
 prius persuaderet eos et illo facto nō eēt morturos. i.
 illud qd̄ habebant et se habere gaudebāt nō amissuros.
 Si quos igitur mouet quō poterūt minantē deum in-
 telligere: videant nos oīm inceptorū nomina: nō nisi ex
 d̄ntis que tam nouim⁹: si p̄uauationum sunt: aut ex simi-
 libus: si specierū sunt: sine villo estu dubitatōis agno-
 scere: nec ideo sciētie boni et mali factū est illud lignum
 qz inde comederūt h̄ p̄ceptū. Nam si nichil ex eo con-
 tra p̄ceptū vsurpassent: id recte vocaret̄: qd̄ ibi eis acci-
 deret si vti fuissent. Quēadmodū si vocaret arbor satu-
 ritatis: eo q̄ inde possent boies saturari. Nunqd̄ si nō
 ad illam accederet: iō nomen illud incōgruum esset: qm̄
 quidem cum accederent aliqui et saturarentur. tunc pro-
 barent q̄ id arbor illa recte vocaret̄. Actoz. Malū q̄
 dem iur̄. Boeciū nō pot̄ curari nisi cognitus. Ad hoc
 tñ vt curaret̄: nō oportet q̄ p̄t̄ p̄ experientiam cognoscat
 sed sufficit vt p̄ habitu sibi h̄nt. i. p̄ bonū sicut cognos-
 cantur tenebre p̄ lucē: et silentiū p̄ sonū. Sic enī primi
 parētes peccatū cognoscebāt malū inobediētie p̄ bonū
 obediētie: qd̄ ex iusticia naturali habebāt in se: cui⁹ est
 deo qd̄ suū est reddere: ac p̄ hoc cauet̄ poterāt illud ma-
 lum tanq̄ huic dono d̄nium. Similiter mortē quā nūq̄
 expti erāt. cognoscebāt tñ p̄ vitā quā in se habebāt. per
 hoc enī q̄ vita illis erat dulcis que fit et p̄uentione ani-
 me et corpis: mors que vtrūqz separat illis erat naturalit̄
 horribilis. Augustin⁹ de baptis. paruul. li. ii. Recte
 ergo primi parentes intelligūt̄r aū malignas d̄yaboli
 p̄uasiōne cibo verito abstinuisse: atqz peccatis vti fuisse
 ac p̄cipue ligno vite: qd̄ similiter erat p̄missus et vtilita-
 re p̄cipuum. **CLXXVI.**

**Cur deus hominem a se factum temptari
 et labi permisit quem consensurum p̄sciunt.**

Qualiter inquit homo qd̄ ei lignum scien-
 tie boni et mali dicebat intelligere poterat: qm̄
 quidem ipsum malū quid esset oīno nesciebat.
 Mirum quidem est reuera quēadmodum rerum quas
 habet: amissionē etiā incepta deuitat natura. Quis enī
 peccata deuitatōem mortis nisi sensus vite docuit. quis
 paruulū adberescere bauilo suo: si euz et alto iacere mi-
 nutatus fuerit. Sic et illis hominib⁹ primis ipsa vita erat
 dulcis: quā profecto amittere deuitabant. idqz ipsum
 quibuscuqz modis vel omis signantē deum intelligere
 poterant. Nec aliter ei posset persuaderi peccatum: nisi
 prius persuaderet eos et illo facto nō eēt morturos. i.
 illud qd̄ habebant et se habere gaudebāt nō amissuros.
 Si quos igitur mouet quō poterūt minantē deum in-
 telligere: videant nos oīm inceptorū nomina: nō nisi ex
 d̄ntis que tam nouim⁹: si p̄uauationum sunt: aut ex simi-
 libus: si specierū sunt: sine villo estu dubitatōis agno-
 scere: nec ideo sciētie boni et mali factū est illud lignum
 qz inde comederūt h̄ p̄ceptū. Nam si nichil ex eo con-
 tra p̄ceptū vsurpassent: id recte vocaret̄: qd̄ ibi eis acci-
 deret si vti fuissent. Quēadmodū si vocaret arbor satu-
 ritatis: eo q̄ inde possent boies saturari. Nunqd̄ si nō
 ad illam accederet: iō nomen illud incōgruum esset: qm̄
 quidem cum accederent aliqui et saturarentur. tunc pro-
 barent q̄ id arbor illa recte vocaret̄. Actoz. Malū q̄
 dem iur̄. Boeciū nō pot̄ curari nisi cognitus. Ad hoc
 tñ vt curaret̄: nō oportet q̄ p̄t̄ p̄ experientiam cognoscat
 sed sufficit vt p̄ habitu sibi h̄nt. i. p̄ bonū sicut cognos-
 cantur tenebre p̄ lucē: et silentiū p̄ sonū. Sic enī primi
 parētes peccatū cognoscebāt malū inobediētie p̄ bonū
 obediētie: qd̄ ex iusticia naturali habebāt in se: cui⁹ est
 deo qd̄ suū est reddere: ac p̄ hoc cauet̄ poterāt illud ma-
 lum tanq̄ huic dono d̄nium. Similiter mortē quā nūq̄
 expti erāt. cognoscebāt tñ p̄ vitā quā in se habebāt. per
 hoc enī q̄ vita illis erat dulcis que fit et p̄uentione ani-
 me et corpis: mors que vtrūqz separat illis erat naturalit̄
 horribilis. Augustin⁹ de baptis. paruul. li. ii. Recte
 ergo primi parentes intelligūt̄r aū malignas d̄yaboli
 p̄uasiōne cibo verito abstinuisse: atqz peccatis vti fuisse
 ac p̄cipue ligno vite: qd̄ similiter erat p̄missus et vtilita-
 re p̄cipuum. **CLXXVI.**

quia preuidit quid boni de malis illorum facturus erat: sic enim fecit eos ut eis relinqueret unde aliquid faceret quo quicquid etiam culpabiliter elicerent: quod ipsum de se laudabiliter operantem inuenirent. sicut videlicet plenus terra erat: **I**dem in libro de continentia. Preas itaque deo non desuit hominem facere talem qui peccare non posset: sed maluit eum talem facere cui adiaceret peccatum si vellet: non peccare si nollet. hoc prohibens: illud precipiens: ut prius esset illi boni meriti non peccare: et postea iustitiam premii non posse peccare. **I**dem in li. de caritate etiam. Cur ergo deus hominem non faceret: prius eum peccatum proferret. Cum et stantem coronaret: et eadem rem ordinaret: et surgentem adiuraret: semper et vbiq; gloriosus. bonitate. iustitia. clementia. Fecit itaque homines eum bellis: ut impleat terrarum bonis terrenis: et vniq; melior est homo etiam peccator quam bestia. **I**dem super genesim li. xi. Omnis ergo creatura quicquid esse. nollit in rebus habere dei bonitatem. Quisquis autem non vult eam penam luere pro peccatis: inimicus est equitatis.

LXVII.

Qualiter ad suam et electorum gloriam mala reducit Actos.

In ipsis nempe malis apparet spualiter dei potentia. bonitas et sapientia. potentia quidem in puniendo: quod recte apostolus. horrendum est incidere in manus dei uiuentis. Bonitas in deserendo tanquam eorum: trario. Nam in hoc pater quanta sit bonitas dei: quod nulli bene est ab ipso recedenti. Unde scito inquit et vide quod malum et amarum est te deum reliquisse. Sapientia in disponendo: quod sic disponit de malicia ipsorum: ut illa rector queat ad gloriam suam et electorum. Sapienter enim est elicere bonum de malo quam bonum de bono. Sunt etiam in hac vita bonis ad exercitium mali. Iuxta illud Gregorius. Abel esse renuit: quem Cain malicia non exerceat. Sunt et exemplum timoris. Iuxta illud salomonis. Mulierato pestilenter. etc. Ceterum in futuro parabunt electis ad gloriam triplici modo. Primo scilicet quo ad diuine iusticie laudes: quod letabitur iustus cum viderit vindictam. Deinde quia maiores agent liberatores suo gratias: etiam fortioris vultu dilectionis adhibebunt: videntes quod de tanta massa damnata: non tam suis meritis quam eius misericordia liberati erunt. Omnes enim natura filii ire sunt. Unde vox est totius ecclesie quo ad electos. Misericordia et iudicium canabo tibi dñe. Misericordia scilicet quo ad nos: et iudicium quo ad reprobos. Tercio quod ex ipsa paratione reproborum euidenter apparebit gloria electorum. quoniam opposita iuxta se posita magis elucescunt. Unde plerumque accidit: ut aliqua mulier pulchra volens ostendere pulcritudinem suam: deformem vetriculam secum accipiat: ut eius comparatione magis eius decore appareat. Sic et ipse volens ostendere gloriam et decorem sponse sue. unde tradidit inquit semetipsum pro ea: ut sanctificaret illam: mundans lauacro aque in verbo: ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam aut rugam aut aliquid. Et hoc in bestia figuratum est: vbi legitur rex assuetus precepisse. ut introducerent reginam vasibus coram rege posito super caput eius dyademate: ut ostenderet cunctis populis et principibus illius pulcritudinem. Volens ergo ipse ostendere ecclesie sue pulcritudinem in paradiso. ostendit etiam ex opposito ecclesiam malignantium in inferno: ut ex illius comparatione magis illa elucescat. Propter quod hec omnia dicit apostolus: quod deus volens ostendere gloriam suam sustinuit in multa patientia vasa ire apta in interitum: ut ostenderet diuinitas glorie sue in vasa misericordie quam parauit in gloriam. Denique damnatorum deformitas pulcritudinem quandam secundum augustinum facit in vniuerso congregate ordinata in loco suo sicut nigredo licet per se sit deformis: congrue tamen cum aliis coloribus ordinata pul-

critudinem auget in ceteris. Propter hoc etiam de homine creato scriptura non dicit: sicut de ceteris dixerat creaturis: et vidit deus quod esset bonum: quia in primo seculum eum esse lapsurum. Sed post omnia dicit deum vidisse cuncta que fecerat: et erant valde bona. Ipse namque natura optime conditor: peccantium iustissimus est ordinator: ut etiam si qua sigillatim delinquendo sunt deformia: semper tamen cum eis vniuersitas sit pulchra. Nec vllum angelorum vel hominum deus crearet: quos malum futurum preteriret: nisi pater etiam nosset: quibus eos bonorum vitiis commoderet: habent tamen in seipsis etiam mali laudabilia et pulchra duo: non quidem a se ipsis a deo sed natura bona et pena iustam.

LXVIII.

Qualiter diabolus ad hominem temptatus accessit. Hugo ubi supra.

Domino igitur mundi hominum diuina providentia in loco deliciae quasi in parte potiori ostentato: et ad conseruanda ipsa bona quam habebat eadem dei providentia ratione humane adiuncta in unum: atque ad illa bona que habiturus erat quenda et obtinenda precepto obedientie cum gratia coopante instructo vidit dyabolus et inuidit quod homo per obedientiam illuc ascenderet: vbi ipse per superbiam corrumpisset: quod vero illi per violentiam nocere non potuit: ad fraudem se conuertit. Et ergo in propria forma non veniret: sua voluerit factum esse: ut aut aliam formam in talem quam malicie sue conueniret habere non posset diuina ordinata dispositum est. Venit ergo in serpente callidus hostis: qui fortissimus si permissus fuisset in forma columbe venire maluisset: quasi enim de suis viribus parum confidens: humanam naturam in eam partes vbi debilius videbatur aggressus est: ut si forte illic aliquatenus prevalere potuisset: postmodum cum maiori fiducia ad alteram que robustior fuit pulsandam vel potius subiret eam accederet. Augustinus super genesim libro xi. Nonnulli hoc ipse dicitur fuisse dyabolo casum a sedibus superis: quod inuidit homini factum ad imaginem dei: ac inuidia supbia sequitur: non precedit. Nam supbia iuide causa existit. Supbia enim est amor excellentie. ppria. Inuidia vero est dolor felicitatis alienae. Itaque amando quisque propria excellentiam paribus inuidet: et ei coequentur: vel inferioribus: ne sibi coequentur: vel superioribus: quod eis non coequatur. Superbiendo igitur est inuidus: non inuidendo superioribus. Initium est omnis peccati supbia. Et unde vult emicere superbia in de in angustias egestatisque contrudit: cum a comuni ad propriam danofo sui amore ducit. hac dyabolus occidit: quod vniuersi non pecunia sed propria preces amant. Proinde peruersus amor sui iniquitatem satiare cupientem miseriam coartat. Cui morbo ista est charitas: que non querit que sua sunt. in puata excellentia non letat: ideoque non inflatur. Ambrosius in libro de paradiso. Dyabolus ergo cum esset nature superioris: quod gratiam acceptam non tenuit. homini inuidit: eo quod esset a limo formatus: et ut incola paradisi electus. Iste inquit inferius poterit adipisci quod ego seruare non potui. hic de terris migrabit ad celum: unde lapsus sum: sed multas habeo vias quibus cum seducere possum. Comestor. Serpens ergo cunctis animantibus callidior: et naturaliter et incidit erat quod demon plenius erat. Lucifer enim deiectus a paradiso spiritum inuidit homini quod erat in paradiso corporum: sciens quod eieceretur et ille: si transgredi faceret ipsum. Timens autem a viro deprehendi: minus pudam et ceream in victum fleat aggressus est mulierem. et hoc per ipsum serpentem: quod tunc serpens ut homo erectus erat: et recte incedebat et loqui poterat. In maledictio vero prostratus est: et adhuc serpens ut tradit talis. Peras erectus incedit. Elegit etiam quoddam serpentis genus: ut ait beatus virginius: bestia vultu ut melius deciperet: quod silia simi-

libus applaudunt. Et mouit ad loquendū linguā suam
nescitis tū scire? et p phariscos et energuminos nesci
entes loquuntur.

LXXIX.

Qualiter temptando peccat. Hugo vbi s
Adde aut quanta est pfusio et ruiditas nequi
cie in conspectu virtutis. **Lorax** femina stans
hostis supbus: ex sola malicia cogitata nondū
exerta pfunditur: et qsi se iam pūsiq etā loqueret dep
bensum metuens: nō audeo in verba persuasōis extre
donec interrogatōne pferiat animū mulieris temptā
de. **Cur** inquit pcepit vobis deus vt non comederetis
ex omni ligno paradisi. **Respondit** mulier: ne forte mo
riamur: Nequaq inquit moriemini. **Deus** igitur affir
mauit. mulier dubitauit. **Dyabolus** negauit. **Qui** verba
dei negare non psumpsisset: si nō prius ipsam mulierem
dubitantes inuenisset.

Ambrosius in libro de paradiso. **Quidē**q mulier ipsa dicit: ne tangerem? illud. i. de
ligno tñi ad esū phibito: hoc addidit vtriusq de suo. **Nul**
lum quippe vicium fuit in mandato dei: sed in relatiōe
mandati: pura vero et simplex seruāda est mandati for
ma: et restimōni series intumenda. **Nam** plerūq testis
dum aliqd ad seriem gestorū ex suo adicit totam testi
monii fidem partis mendacio decolorat. **Nichil** igitur
etias quod bonū videtur addendū est: nichil vel cautō
nis gratia iungere debemus mandato. **Ecce** enī quid
offensionis habuit: quod de suo mulier addidit: in quo
iam lapsus esse principū incipit: qz vel supfluum addi
dit: vel addendo de pprio mandati dei semplicitas esse
intellect. plerūq purā nō mulieris sed ade vicū
ipsum ita mandati retulisse mulieri: dum eam vellet fa
cere cautiorē: vt adderet mandasse dñm: ne tangeret il
lud lignū. **Sed** michi vtrō qeāq alit sentiant a muliere
cepisse vicium: inchoasse mendaciū. **Nam** et serus prodit
qz et prius errare potuerit. **Comestor.** **Norandū** vero
qz dyabolus prius eam interrogat: vt in responsione il
lius occasione dicendi ad qd venerit inueniat. **Cum** enī
quali dubitādo dicit mulier: ne forte moriamur: qz du
bitans ad quamlibet partem desidit fluctatur: de impe
tratiōe securus ait: nequaq moriemini: sed de i scientia
volens vos ei simulari: sciensqz q si ex hoc ligno come
deretis: eritis sicut dñi scientes bonū et malū: tanq inui
dus vobis prohibuit illi esum. **Actor.** **ergo** dixit
rat eis dñs: de ligno scie bonū et malū: ne comedatis per
uerse interpretat? est dyabolus dicens illis. **Quocunqz**
die comederitis ex eo: eritis sicut dñi etc. **Aug.** vbi
sup. **Serpens** ergo dicitur astutissim? propter astucias
dyaboli que in illo ac de illo agebat dolū: sicut dñi lingua
pudens vel astuta: qm mens prudēs vel astuta mouet
ad aliqd prudenter: et astute suadendū. **Sicqz** locutus
est boi serpens: sicut azna balaam: nisi q illud opus fu
it angelicū: hoc aut dyabolicū. **habent** enī angeli boni
et mali opera quedam similia: sicut moyses et pharaonis
magi: tamē etiā in his portiores sunt angeli boni. **Nec**
angeli mali talium etiam opes pnt aliquid nisi qd per
angelos bonos deus permiserit: vt retribuantur vnicui
qz scdm cor eius: vel scdm grām dei vtrūqz iuste ac be
nigne per altitudinē diuiciaz sapie et scie dei. **Petr**
lumbardus. **Et** ergo malignus ille malum qd intende
bat libere psuaderet: et malum qd timuit mulier negari
do remoueret: pmissione addidit. et vt eius psuasio cit?
reaperetur: pmissione duplicauit: vñā nempe pmissione
sua dēns duo i premio proposuit: sicut dñi dei: sciamqz
boni et mali spondens: vbi tribus modis boiem tempta
uit. scz gula in psuasione ubi cum dixit. **In** quacunqz
die comederitis. **In**ani gloria: in pmissione deitatis cū
dixit. eritis sicut dñi. **Auaricia** in pmissione scie euz de
it. scietes bonū et malū. **Gula** est immoderata cibi aut
ditas. **vana gloria** amor pprie excellētie. **Auaricia** in

moderata habendi cupiditas: que nō est tñi peccata: sed
etiā altitudinis et scie: cū supra modum sublimitas am
bitur.

LXXX.

De transgressiōe mulieris ac vtri.

Hugo vbi supra.

Mulier ergo que primo de fide dubitauit: ab afi
firmante recessit: et negati appropinquat. **Pa**
ergo sim aliquid inchoauit malicia: que temp
tati inique psuasione dedit audaciā: prius puerle dele
ctata est in pmissione: postmodū stulte assensum pbit
in psuasione. **prius** enī promissā excellentiā p super
biam appetit: deinde promissam abundantiā et qualis
talem excellentiaz decebat: p auariciaz cōcupiuit. **po**
stremo vt hec duo pro voto obtinere mereretur: cibum
vetitus gule vicio corrupta gustare consensit. **In** super
bia et auaricia pōt cupiditate se vendidit. **In** gula autē
postea delectata: libenter iam gratis seruire cepit.
Comestor. **Elata** siquidē mulier dñi assimilari deo vo
luit serpentis verbis acquieuit: viditqz prius q lignū
essē visu pulcrū. i. mundū et ex odore vel tactu ppendēs
q esset suauē ad vescendū: comedit: ac viro suo dedit:
fortassis verbis suauibus cum pmonens: que legitima
tor dicitur causa transit. **Qui** scz vir facile acquies
uit: quia cum eam iuxta verbū dñi crederet statim mo
riturā: videns aliter accidere: dicit hoc a dño tñi ad ter
rorem estimauit: ideoqz et ipse comedit. **Augustinus**
sup genēsim li. xi. **Quō** aut mulier a bona et vili re di
uinitus prohibitos se fuisse verbis serpentis crederet:
nisi iam menti eius amor ille pprie potestatis inesseret.
quedam de se psumptio supbia: que per illam temptatō
nem conuincēda fuerat et humiliāda. **Sic** ad transgre
diendum pceptū audax curiositas mota est: auidā expe
riti latentia. **Quidam** tactu vetito sequeret. et notia
libertate prohibitiōnis habenas rumpere delectata: p
babili? estimans mortē quā timuerat non esse secutura.
Tale quippe pomū in arboze illa credendū est fuisse: q
ha tam in arborib? ceteris nouerant se fuisse. **Uñ** ma
gis crediderunt deum posse facile peccātibz ignoscere
qm patienter tulerunt se quidam esset cur eos inde et
bum sumere veruisset non cognoscere.

LXXXI.

De grauitate illius peccati

Idem de ciuitate dei libro. xiiij.
Ec ideo quis purare debet illud leue paruūqz
fuisse commissum: quia in esca est factū. **Non**
quidem mala nec nota: nisi quia prohibita. **nō**
enim aliquid mali deus in tante felicitatis loco crearet
sed obedientia in pcepto commendata est. **Que** nimirū
vritus in rōnali creatura mater oim custodiz vritu
turum est: qñ quidem sic facta est: vt ei subditam esse sit
vritē. **perniciosum** aut suam facere voluntatē: non eius
a quo creata est. **Hoc** itaqz tam leue ac breue pceptum
vbi nondum voluntari cupiditas resistebat tanto maio
re iniusticia violatū est: quanto facili? custodiri posset.
At in occulto mali esse ceperit per quod in apertaz in
obedientiam lapsi sunt. **Non** enī ad malum opus perue
nirerit: nisi pcessisset voluntas mala: cur? inicum nō
potuit esse nisi supbia que est appetitus puerle celsitu
dimis. **Est** autē perueria celsitudo deserto eo cui deby
anīm? inherere principio: sibi met fieri principium quo
clammodo. **Hoc** autē est cum homo sibi nimis placet
sibi vero ita placet cum ab illo incommutabili bono de
ficat: quod ei magis ipse sibi placere debuit. **Est** autē
spontaneus iste defect? . nāz si voluntas in amore boni
superioris a quo illustrabaf vt videret. et accēdebat vt
amaret: stabilis permaneret. non inde ad sibi placendū
auerteretur. vt ex hoc tenebafceret ac frigeret: vidē
licet vt vel mulier verum crederet dixisse serpentes: vel
vir dei mandato preponeret vxoris voluntatē. putaret

prebebat de ligno vite: per quem nec morbo temptari nec mutari potuissent erant in hoc coram carne licet adhuc animalis et in melius postea commutanda: iam tamen per eum ligni vite significaretur quod ex ipso spiritali alimento sapientie cur? sacramentum erat lignum illud: fit in angelis per eternitatis participatorem ut in deterioribus non mutentur. Adhuc in hoc statu: mortifera qualitates ducit corpus eorum: qui inest etiam carni pecorum. Ac per hoc eundem motum quo fit in pecoribus habendi appetitus ut succedat nascencia mortibus? Curant etiam in ipsam penam sue generositatis iudex anima rationalis motum bestialem in membris sue carnis erubuit: et quod pudores in cullis: non solus quod hoc ibi sentiebat: ubi nunquam antea tale quid senserat: sed etiam quod pudendus ille motus de peccati transgressione veniebat. ibi namque sensit quia post gratia vestiretur cum ex iniquitate sua nichil indecens patiebatur. Quibus plerumque est quod in psalms scriptum est. Sic in voluntate tua presertim decori meo virtute: auertisti faciem tuam. Et idem de civitate dei li. xiiii. Erant quidem ante peccatum nudis: nec erubescerent: non quod eis sua nuditas esset innoxiosa: sed turpis nuditas non dicitur: quod nondum libido membra illa propter arbitrium commovebat. Nondum ad inobedientiam hominis redacta: quod inobedientia sua caro testis montis phibebat. Patebat igitur eorum oculis: sed ad hoc non erant apti. i. attentis: ut cognoscerent quid eis ista retur indumento gratia: quod membra eorum nesciebant voluisti tamen repugnare. quod scilicet gratia reota ut pena recipiata plece retur inobedientia extitit in corpore motu quedam impudens novitas: unde indecens eis nuditas: et ipsos fecit attentos reddiditque profusos. Unde apti sunt oculi eorum non quidem ad videndum: sed ad discernendum inter bonum quod amiserant: et malum in quod ceciderant. Experta nempe morbi molestia: evidentior etiam fit sanitaris iocunditas. Cognoverunt ergo quod nudis erant: nudati. scilicet quia fiebat ut corporis nuditas eos in illa peccati lege mentis eorum repugnante confunderet. hoc inquam cognoverunt quod felice? ignorarent: si deo credentes et obedientes nichil committerent: quod illos expiri cogere: infidelitas et inobedientia quod noceret. Comestor. Quod ergo dicitur de oculis eorum: aptis: potest intelligi de oculis corporalibus quod scilicet visu tale quid peceperunt: quod non scilicet ante disconvenientiam nuditatis percipiebant. vel de oculis suspensentis et eius cognitio: qua cognoverunt quid fecerunt. Erant enim in eis naturales motus concupiscentie: sed repressi et clausi sicut in pueris usque ad pubertatem: et tunc tanquam rivuli aperti moveri ceperunt atque diffundi. Quos cum prius in se esse non sensissent: tunc experti sunt eosque cognoverunt. Iosephus tamen tradit eos sciam cognoscendi: nuditatem suam et intelligi confusiones suam habuisse ex eis illis arboribus: quasi hanc effectum in se habuerint. Illa enim inquit plantatio causa acuminis intellectus erat: ad cognoscendum miseras suas.

LXXXV.
Qualiter genitalia sua contexerunt Augustinus super genesim li. xi.
Predicta igitur perturbato ad folia ficulne accurrerunt: succinctoria consuerunt: et quod glorianda deseruerunt: pudenda contexerunt: et absconderunt se a facie dei in medio ligni paradisi. Cum enim deus auertit faciem suam intrinsecus et fit homo conturbatus: non miremur hoc fieri per nimium pudorem et timorem: que similia sunt demeritis. Illo quoque occulto instinctu non quiescente: ut ea nescientes facerent: que quandoque posteris propter quos illa conscripta sunt aliquid significarent. Idem de civitate dei li. xiiii. Proinde consulti sue carnis inobedientia: tanquam sue inobedientie teste pena facta solita. ut dicitur est. consuerunt: subique cape stria. i. succinctoria genitalia fecerunt. Quibus enim adversus damnatam inobedientie culpa voluntatem inobedienter li

bido movebat. verecundia pudenter tegebat. Et ex omnibus gentes quibus ab illa stirpe procreatae sunt: ideo velare pudenda instrum tenent: etiam barbari quidam partes illas corporis nec in balneis nudas habent: per opacas etiam indie solitudines cum quidam nudis philosophantur unde et gignosophiste nominatur: tegmina tamen solis genitalibus addident. Opus quoque libidinis huius non solum in stupris ubi latebre ad subterfugenda humana iudicia requirunt: sed etiam in visu scortorum terrena civitas licitam turpitudinem fecit: deuntat tamen impunita et promissa libido publicum conspectum. et habet verecundia naturali: prout usum lupanaria ipsa secretum. faciliusque potuit impudicitia non hinc vincula phibitoris quam impudentia removere latibula illius fediratis. Veritatem hanc etiam ipsi turpes turpitudines vocant: quas licet ament: ostentare non audent. Quid concubitus conjugalis qui secundum matrimonium prescripta tabularum: pericandam: sit cum liberos. Nonne et ipse quod licitus sit honestus: remorum arbitris cubile requirit. Et quia sicut ait quidam: oia recte facta in luce se volunt collocari: hoc rectum factum sic appetit sciri: ut tamen erubescat videri. Quis enim nescit: ut filii: pereantur quid agant inter se coniuges: quandoquidem ut id agatur tanta celebritate docentur vixores. Et tamen cum id agitur vnde filii nascuntur: nec ipsi quidem filii qui iam inde nati sunt testes fieri permittuntur. Sic enim hoc recte factum ad suam noticiam lucem appetit animorum: ut tamen refugiat oculos: nec id ob aliud: nisi quod sic geritur quod debeat ex nasa: ut tamen committetur quod pudeat ex pena. Quod nunc illa membra contra rationem movent: et a iustis ac piis aliis facilius altis difficilius: tamen cobibendo modificantur. Non est vtiqz sanitas ex natura: sed languor ex culpa. Comestor. Quomodo igitur illi primum motum concupiscentie rationi duntaxat in genitalibus senserunt: propterea membra moveri videntes erubuerunt: propter quod et illa pudenda dicta sunt: quia prius illis pudorem intulerunt. cetera siquidem membra corporis moventur ad nutum hominis: non autem pudenda quia sunt porta propagationis: et inobedientie signum scriptum est in porta. Fecerit ergo sibi perizoniata quasi bracas breves: nec sine causa sicut solus: quod de succo eorum si erantur inuncta caro hominis ibi statim sentit quam in carne tam senserat: prout generem voluptatis.

LXXXVI.
Cur homines motus libidinis plusquam aliarum affectionum viciosarum erubescunt Augustinus ubi supra.

Quod autem ire opera ceterarum affectionum in quibusque dicitur et factis non sic abscondunt verecundia sicut opera libidinis que inveniunt genitalibus membris quid cause est: nisi quod in ceteris membris corporis non affectus ipse: sed voluntas que illis consensit movet: que in visu eorum oino non dicitur. Nam verbi gratia. Quisquis verbu iratus emittit: vel etiam queque patitur: non posse hoc facere nisi lingua vel manus moveatur voluntate iubente: que vtiqz membra etiam cum nulla est ira moventur eadem voluntate. Ac vero genitalia membra iuri suo libido quodammodo mancipant: ut moveri non valeant si ipsa defuerit: et nisi vel viro vel excitata surrexerit. hoc est quod pudet. hoc est quod intuentium oculis erubescendo cauet. magisque fert homo spectantium multitudines quando iniuste irascitur homini: quam vel vni? aspectus quando miscetur vixori. hoc illi non viderunt camini philosophi. id est. amici dicentes: ut quod intuentium est quod fit in vixore: palam id in vico vel platea non pudeat agere. vixit tamen pudor naturalis opinionis huius erroris. Nametsi aliqui fecerit hoc: ut perhibent. dyogenes. postea tamen a cunctis fieri cessavit. est. plusquam valuit pudor ut erubescerent boves boibus: quam error ut homines

Tricesimus primus
LXXXV
LXXXVI

affectarent similes esse canibus: unde illum vel illos q
hoc fecisse referunt potius arbitros pcedentis motus
dedisse oculis hominis nescientis quid sub pallio gereret
q humano pcedente conspectu voluptatez illam pagi
potuisse. Alii nanqz philolopbi no erubescerant videri
se velle pcedere: vbi libido ipa erubesceret surgere. pu
det igitur libidinis huius naturaz humanaz et merito: in
eius siquidem inobedientia que genitalia membra sol
suis moribus subdidit: et potestati voluntatis eripuit:
sans osiditur quid illi pme hois inobedientie retributu
sit. Quod in ea videlicet parte maxime oportuit appe
re: qua generatur ipsa natura q illo pmo et magno pecc
caro in deterius est mutata. **A** cuius vtiqz necti nullus
eruitur: nisi id qd cum omnes in vno essent in omnes
perniciem pperatit est: ac dei iusticia vindictatum: dei
gra in singul expietur. hec itaqz libido co magis erub
descenda egreditur quo animus in ea nec sibi efficaciter im
perat: vt oino non libeat: nec oino co: potit: vt pudenda
membra voluntas potiusqz libido pmoceat. **Q**uod si esset
ita: non essent vtiqz pudenda. Nunc aut animu sibi re
sisti a coepe pudet: quod ei natura inferioze subiectum
est. In aliis siquidem affectombus ideo minus pudet
cum sibi resistit: qz auz a semetipso vincitur: ipse se vin
cit: ali inordinate atqz viciose: qm ex his partibz q ra
tioni debent subici: tamen a partibz suis ac per hoc a
seipso constat cum vinci. Nam cum odiuare se vincit
animus: vt iratodabiles motus eius menti rationiqz sub
dantur: si tñ illa deo subdita sit: laudis et atqz virtutis
omnis tamen pudet cum sibi animus no obtemperat
viciofis suis partibz: qz cu ei corpus quod alteru ab illo
est et infra illuz est. Et cuius natura sine illo no viuut yo
lenti inbentiqz non cedit. Cum aut alia membra voluta
tis imperio retinentur: sine quibus illa que coira volu
tates libidine concitantur: id quod appetunt implere n
pnt: custoditur pudicia non amissa delectatione pecca
ti: sed non permissa.

LXXXVII

De interrogatombus et excusatoibus vi
ri et mulieris Comestor.

Adierunt igitur vocem dei deambulantis in
pado: vt ex ipso motu suo videret illos argu
ere: qua non stererant in pcepto. **B**losa super
genesim. Hoc aut post meridiem accidit: unde et boza
nona ipse ipm emisit: q boza sexta fuit crucifiscul: vt ea
dem boza restitueret homo: qua a paradiso fuerat eie
ctus. **A**mbrosius in li. de paradiso. **A**uduit inqz ho
mo vocem deambulantis ad vesperam: qz sero cognouit
culpam suam: et sero quedam erroris pteriti verecu
dia venit: que ipsum errorem puenire debuit. **N**az oñ
in corpore culpa feruet et exagitur: aia passioibz cor
poris no cogitat deuius sensus errantis: magisqz post
q peccauimus delicta nostra cognoscim: que anteqm
peccarem: peccata no esse putabam. **C**omestor. **A**b
sconderit ergo se a facie dñi in medio lignoz paradisi
Gocauitqz dñs viruz cui scy dederat pceptum per sub
iectam creaturaz loquens ac dicens. vbi es. ac si diceret
vide in qua miseria es. **A**ugustinus sup genesim.
Ad am inquit vbi es: vox est increpantis no ignozans
et hoc sane ad aliquaz significatoez pnter: et vir prior in
terrogatur: sicut pceptum datum est viro per quem ad
feminaz transiit: pceptu eni a dño p viru trāsūt vsqz
ad feminaz. **P**eccatu aut a dyabolo viqz ad virum p sei
nam. **R**espondit adam: Vocem tuam dñe audiu: et qz
nudus eram timui: meqz abscondi. **S**atis apparet deū
solere per creaturaz actioni tali congruam in humana
forma primis illis parentibz apparere quos tñ nunqm
permisit nuditatem suam aduertere ipsoz intentionem
in supna sustollens: nisi post peccatu in membris suis
pudendum motus penali membror lege sensissent. **S**ic

ergo affecti sunt: vt affici solent boies sub oculis hoim
et tal affectio de pena peccati est: latere scy illum velle
quē latere nubi pot: et ab ipso carnes occultare qui cor
dis inspector est. **T**erū quid mirum si supbe volentes
esse sicut vii euamerūt in cogitationibus suis: se quip
pe dicentes sapientes esse: stulti facti sunt: illo faciem
auertere. **Q**uod eni iam ipsos erga seiplos pudebat: p
pter quod et sibi succinctoria fecerant: multo vebemen
tius ab illo etiā sic succincti verebantur videri: qui taz
familiari tpamento ad eos videndos per creaturaz vult
bilē tanqz humanos oculos afferebat. **N**ā igitur ami
cicia que fiducia ante peccatu dabat: pudorez post pec
catum onerabat. **N**ec illam nuditate audebant ondere
talibus oculis que displicebat et suis. **H**is itaqz iā vo
lens peccatozes interrogatos iuste punire: ampliusqm
erat illa pena de qua iam cogebatur erubescere. **Q**uis
inquit tibi indicauit q nudus esses: nisi q de ligno co
medisti d quo pcederit tibi ne comederes: dixit adam:
Mulier quas dedisti michi: dedit michi de ligno: et co
medi. **N**on dixit: peccauit **S**upbia miris habet defor
mitatem confusiois. **A**d hoc aut conscripta sunt hec
vt aduertam: quo supbie morbo laborent boies in cre
atozem referre conātes si quid egerint malitiam sibi
tribuere veltit: si qd egerint boni. **M**ulier inquit quā
dedisti michi et. qñ ad hoc data esset non vt ipsa viro
sed vterqz deo potius obediret. verū ad hoc non confu
derat dñs ceruices peccatoz. **R**estabant labores dolo
res ac mortes: omniqz contritio seculi et gratia dei que
subuenit hominibz oportuno rpe quos affectos docuit
non debere de seipsis psumere. **E**t ait mulier. **Q**uare
hoc fecisti: **S**erpens. ait mulier. seduxit me: et mādica
ui. **Q**uasi cuiusqz suasio dei pcepto deberet anteponi

LXXXVIII

De maledictombz amboz et primo serpe
tis. Comestor.

Ham interrogat peccatu suum in vxoze: imo
et in ipsum vxozis datorem retorisit. **M**ulier qz
peccatu suum in serpente: et tandem in serpente
actozem obliquit. **S**erpens vero non est interrogatus
qz non hoc p se fecerat: sed per ipsum dyabolū. **H**is igitur
omnibus dñs maledictōes a serpente incept ordinem:
et congruis maledictōnū numerū seruans. **S**erpens ei
et p: peccauit: et plus qm in tribus. **M**ulier autem p
et m: illo: sed plus viro qm in duobus. homo vero po
stremo: et minus qm in vno. **S**erpēs inuidit et mentit
est ac deceptit. **H**is ergo tribus reddidit sunt tres male
dictōnes. **N**am qz inuidit excellentie hois: dictū est illi
Sup pectus tuuz gradieris. **E**t qz mentitus est in ore
punitus est: vt terram comederet: imo et vocem ei deus
abstulit: et qz venenū in ore posuit. **B**eniaz qz mulieres
deceperit: inimicitias erga ipsas accepit. **I**nimicitias in
quit ponam inter te et mulierem: quod inuuit qd **E**ua
peituit. **I**psa inquit conteret caput tuū qd vtiqz serpe
naturaliter seruat quasi sedem vite: et tu insidiaberis
calcaneo eius maxime. **S**icut ergo naturale est odiū in
ter eoz et gribes. lupos et canes. **S**ic iter hoines et ser
pente. **S**icut eni venenū serpētis hoies: sic spūtu hois
teum punit serpētes. **E**t qm adhuc nudū erat vir et mu
lier: serpe eni nūc hoim nudū timet ac fugit: et in ve
stitū insilit. **I**n duobz aut mulier peccauit: qz. i. supbiuit
ac vettitum comedit. **Q**m ergo supbiuit deus illam hu
miliauit dicens: **S**ub viri pte eris. i. violenta: vt etiā
verberibus te affligat. **E**t qm in fructu peccauit: fru
ctu suo punita est. **S**icut et dictū est. **I**n dolore paries
filios tuos. **Q**az dicitur est: in dolore maledictio est. **S**s
qd aduersus est: paries: dñictio est. **S**ic igitur in puni
endo deus oblitus misereri non est: qd etiam in ceteris
hominū maledictōnibz notandū est. **A**ugustinus vbi ē

Sed quod mlieri dicitur: ad viru conuersio tua r ipe dñabitur tibi: cum etiam ante peccatum sic facta sit vt vir ei dñaretur: r ad eū ipsa seruendo conuertetur. Itaqz recte pot hunc seruit? illa que p dñōis cultū dā ē pot? q̄ dilectōis significatiua intelligit: vt ipsa etiā seruit? talis q̄ postmodū hoies hoibus cepit esse serui de pena reperiatur exorta peccati. Dicit nimirū apostolus: per charitatē seruite inuicem: sed nequa q̄ diceret dñamini iuicem. Possunt itaqz iuges seruire inuicēz per charitatem: sed non permittit apostolus in virum dñari mulierem: hoc enī potius viro dicitur vt dñamini iuicem habere dñm meruit non natura mulieris: sed culpa. qd̄ tamen nisi seruetur depūabitur ampli? natura: r augebitur culpa. **Comestor.** Adam vero qz peccauit in solo esu cibi: punit? est in labore querēdi sibi edulci. **Ter**tiā quoqz a deo nō aqua maledicta ē: qz de fructu terre transgressio facta est. Hinc ē q̄ legitur deum comedisse pitam: sed non legitur edisse carnem: videlicet animalium de terra maledicta viuētibus nisi forte de piscali agno pro legis precepto. Tunc igitur adam plangens post ritatē sue miserā vocauit. vt dicitur est super? . vtoret suam euam.

Qualiter peccatum hominis punitum est multis modis et primo in gratiarū spoliatiōe.

Acto. De autē in summa notare debem? q̄ peccatum ade punitum est in tribus: videlicet in se: r in tota visibili creatura r in posteritate sua. In se qui dem punitus est tripliciter: qz scz gsa dei nudat? r i natura sua corrupt? ac de paradiso eiecit? In visibili autē creatura: qz propter idem peccatū immutata est atz corrupta. In posteritate sua: quia ipsum peccatū eius p legem concupiscentie trāsit ad posterōs cum pena sua. **Be** prima quidem pena: que fuit nudatio gse: ac secunda que est corruptio nature. dicit in euāgelio ioc qz descēdens a hierusalem i iericho incidit in latrones qui spoliauerūt eum. Et plagis impositis abierūt semiuuio relitū. **Be** tertia pena que fuit a paradiso eiectio scriptū est in genēsi: qz emisit euz deus de voluptariis loco. **Be** quarta pena dicit ad Romanos. Vanitati subiecta est creatura nō volens rē. **Be** quinta vero que est transmissio peccati ac pene in posterōs dicit apłus ad Roma. Per vñū hoies peccatū in hunc mundū intrauit. r per peccatū mors: r ita in oēs hoies mors ptransiit in quo oēs peccauerūt. Et pma quidem pena scz nudatio gse quodāmodo exteri? fuit manifesta per hoc qz attendentes nuditatē suam pmi parentes erubuerūt. vt dicitur est sup? Quādiu siquidem habuerūt vestimēta virtutis in teris: nullam penitus confusione passī sunt exteri. Sed erat vterqz nud? r non erubescēbat. vt habitum ē sup? his autē per peccatū exutis: mox nuditatē erubuerunt corporis. hinc etiā vestes materiales quesierunt fugientes ad sic? folia: vt inde sibi facerent perizōata.

Bernhardus in sermone de aduentu dñi. Ante peccatum siquidem dixim? quattuor virtutib? amictū hominē. Quem nimirū misericordia pueniens ac subleues quēs ptegebat r custodiebat. veritas docebat. iusticia regebat: r pax fouebat. At vero iusticia pdidit: cū eua serpenti r adam mulieris voci magis q̄ diuie obediuit insup etiā verba malicie ad excusatores addidit: pōr enī iusticie portio est nō peccare. secūda vero per penitentiam peccatū dāmare. **M**isericordiā quoqz pdidit: cuz eua in concupiscentia sua sic exarsit: vt nec sibi: nec viro nec filijs nascituris peccet: sed oēs simul terribili male dictōni ac necessitati mortis addiceret. Adam quoqz q̄ ei consensit indignatōni diuine mulierē ipsam p q̄ peccauerat obtexit. **P**riuar? est etiā vterqz veritate. **M**ulier quidem pmo male detorquens qd̄ audierat: morte

mortis: r dicens. Ne forte mortiamur Insup etiā serpeni credens dicens. Nequa q̄ mortiam. Adam vero vbi volatilia excusationū opimenta p̄tendens veritatē erubuit p̄teriri. Pacem quoqz p̄tū amiserunt: qz legē dñam in membris suis inuenerūt. Non est pax impius: dicit dñs. Sic ergo descendēs homo a hierusalem i iericho: r a latronib? spoliat? ablatā sibi vestime nta salutis recipere nō poterat nisi amitteret sua xps. Unde ppter q̄tuor p̄tes vestimenti quod amiserat homo vter? in totidē diuisa sunt vestimēta noui hois q̄ est christus

LXXX.

De secunda pena que est in naturalū lesione
Dico tunicā incōsuetū arbitro esse diuinam imaginē: que non est assuta sed insita ipsiqz nature imp̄ssa: vniūdi n̄ potest aut scindi. Ad imaginē enī dei fact? homo habet arbitriū libertatem in imagine: virtutē autē in similitudine. Et similitudo quidē perit: sed in imagine homo p̄transiit. nam imago q̄des in gebenna poterit vti: sed nō exuri: ardere non debet.

Acto. Sicut autē augustin? in encheridion: q̄ libero arbitrio male vtens homo r se r ipsam p̄didit. Cū enī peccaret libero arbitrio: amissum est liberū arbitriū vt croze peccato. A quo enī peccato quis deicit? est: hui? r seruus est. Seruit? autē libertati p̄tia est. Sciendum itaqz qz amittit quidem libertatē non tñ omniē: sed gemi nam scz a culpa r miseria **T**ercia vero scz a necessitate vel coactōe nō amittit: sed eque post vt ante liberus extitit: qz nec ante nec postea cogi potuit. distinguuntur autē in sententiis **P**etri lumbardi quattuor in hoie status liberi arbitrii. Nam in pmo statu scz ante peccatū potuit peccare: r nō peccare In secūdo scz i statu peccati ante reparatōēz gse potest peccare: r nō potest etia? mortali? nō peccare: qz peccatū. vt dicit gregor. qz penitentia citius non diluitur suo pondere ad aliud trahit. In tertiō statu scz post reparatōēz gse ante p̄firmatōēz potest peccare: r nō potest saltem venialiter non peccare: ppter debilitatē carnis: in qua fomes extingit? non est: r propter tenuitatē gse que etiā nondum consummata est. Post reparatōēz vero r in quarto statu que fiet in resurrectōe infirmitate carnis penit? consumpta: et gsa consummata poterit nō peccare. Corrupta est igitur libertas arbitrii per peccatū r ex parte peritā non ad plenus. In summa itaqz notandū est: qz in hoie per peccatum duplex est corruptio nature. vna scz in aia. r alia in corpore. In aia quippe lesus est quo ad ratiōnem r intellectū. memoriā r ingeniū. r hmoi cetera: que statū ipso peccatē obrebrata sunt r viciata. In corpore vero multas penas r miseras. vt patet. contraxit homo. Nam cuz ante peccatū fuisset naturalr impassibil. fm modūz susp̄dictū r immortal: per peccatū contraxit passibilitates frigiditatis er caumatis. famis et sitis. infirmitatis et lassitudinis: insuper et necessitatem mortis.

Hugo vbi sup? propter peccatū enī spūs punitūz fregit deus mortalitate integritatē humani corporis: et ob hoc iam pluribus q̄ p̄us indiget fomentis: rā ad reparandū incolumitatē q̄tūm peritit: q̄ ad conseruandū q̄ntū remansit. Nam qz spūs clatus sup se suos appetitū intra mensuram cobibere noluit. Idcirco ad labores ill? et miserā factū est: vt iā in appetitū carnis sue mensurā tenere n̄ possit.

LXXXI.

Qualiter hō deseruit appetitū iusticie
Sicut enī dicitur est super? deus ab inicio posuerat in hoie duo quibus tota regeatur natura ill? videlicet appetitū iusti: et appetitū zmodi. In appetitū iusti constituit hois meritūz. In appetitū vero cōmodi p̄miū: et hos appetitū duo sequēbatur eoz effectus. scz iustum et cōmodum. dissimil tñ vt ex postū est super? Quoniā igitur appetitū iusti sponte

De maliciā dñi
Conclu.
Homo vterqz p̄tū in oēs hoies r in tota creatura r in posteritate sua. In se qui dem punitus est tripliciter: qz scz gsa dei nudat? r i natura sua corrupt? ac de paradiso eiecit? In visibili autē creatura: qz propter idem peccatū immutata est atz corrupta. In posteritate sua: quia ipsum peccatū eius p legem concupiscentie trāsit ad posterōs cum pena sua. **Be** prima quidem pena: que fuit nudatio gse: ac secunda que est corruptio nature. dicit in euāgelio ioc qz descēdens a hierusalem i iericho incidit in latrones qui spoliauerūt eum. Et plagis impositis abierūt semiuuio relitū. **Be** tertia pena que fuit a paradiso eiectio scriptū est in genēsi: qz emisit euz deus de voluptariis loco. **Be** quarta pena dicit ad Romanos. Vanitati subiecta est creatura nō volens rē. **Be** quinta vero que est transmissio peccati ac pene in posterōs dicit apłus ad Roma. Per vñū hoies peccatū in hunc mundū intrauit. r per peccatū mors: r ita in oēs hoies mors ptransiit in quo oēs peccauerūt. Et pma quidem pena scz nudatio gse quodāmodo exteri? fuit manifesta per hoc qz attendentes nuditatē suam pmi parentes erubuerūt. vt dicitur est sup? Quādiu siquidem habuerūt vestimēta virtutis in teris: nullam penitus confusione passī sunt exteri. Sed erat vterqz nud? r non erubescēbat. vt habitum ē sup? his autē per peccatū exutis: mox nuditatē erubuerunt corporis. hinc etiā vestes materiales quesierunt fugientes ad sic? folia: vt inde sibi facerent perizōata. **Bernhardus** in sermone de aduentu dñi. Ante peccatum siquidem dixim? quattuor virtutib? amictū hominē. Quem nimirū misericordia pueniens ac subleues quēs ptegebat r custodiebat. veritas docebat. iusticia regebat: r pax fouebat. At vero iusticia pdidit: cū eua serpenti r adam mulieris voci magis q̄ diuie obediuit insup etiā verba malicie ad excusatores addidit: pōr enī iusticie portio est nō peccare. secūda vero per penitentiam peccatū dāmare. **M**isericordiā quoqz pdidit: cuz eua in concupiscentia sua sic exarsit: vt nec sibi: nec viro nec filijs nascituris peccet: sed oēs simul terribili male dictōni ac necessitati mortis addiceret. Adam quoqz q̄ ei consensit indignatōni diuine mulierē ipsam p q̄ peccauerat obtexit. **P**riuar? est etiā vterqz veritate. **M**ulier quidem pmo male detorquens qd̄ audierat: morte

ligno vite fumeret: nunq̄ ppter id mortem euaderet. **Jo** sic intelligi p̄t illa verba. videte ne forte sumat. **re** **Lauete** vos angelis ne comedat de ligno vite quo indi gnus est: de quo si p̄stiterit comederet: et in eternū viue ret. **Glosa** vbi sup̄. **Emisit** ergo deus illuz de paradi so voluptatis: vt oparet terrā de qua sumpt̄ est. id est in corpe mortali operādo laboraret: ac sibi redēdi me ritū collocat. **Sup̄iora** nēpe verba dei sunt: hoc autē factū ppter verba dei secutus. **Alienat̄** est igitur a vi ra: non solum qm̄ si p̄stiterit cū angelis acceptur̄ erat sed etiā ab illa quā in paradiso habebat: q̄si excoctur̄ vt delz a ligno vite: qd̄ pro facto erat illi: sicut in ecclesia solent hoies a visibilibz sacris ecclie disciplina rēoueri

LXXXIII

De apposita custodia Augustin' vbi 5.
Erat ergo adam: et collocatus ante paradisum voluptatis cherubin et flammē gladii atqz ver saries ad custodiendū viam ligni vite. hoc eti am in paradiso visibili factū esse credendū est: vt ibi p̄ angelicū ministeriū ignea rumpbea v' custodia quedā esset. **Non** tñ frustra: sed que aliquid de paradiso spūa li significaret. **Alcūm** sup̄ genesim li. ii. **Q̄** autē ver saries dicit fuisse ignis ille qui erat disposit' in gladii similitudinem: signabat illam custodiā per dei voluntatē aliq̄ a paradiso aditu remouēdas. **Remota** enī est enoch translatō: remota etiā helia raptō. **Isidor'** in senten tiis. **Mystice** autē cherubin. i. scie pleitudo. hoc est charitas: qz plenitudo legis est dilectio. **Blas'** autē flammē pene riales sunt: que sunt versatiles: qz tpa volubilia sunt. **Ad** arborē ergo vite n̄ reditur nisi per cherubin. id est scie plenitudinē. hoc est p̄ charitatē ac p̄ gladiū versari lem. i. tolerantia rpaem. **Strabus** vbi sup̄. **Flammē** nūmqz gladii tribulationes et dolores atqz labores sig nificat. quibz exerceamur in hac vita: vel etiā iuste dāna tionis sententiā: que in hoīem est data. **Qui** qm̄ ita dā natus est vt tpi damnatōe possit redimi. **Ideo** gladius ille versatilis dicitur: qz sez poterat remoueri. **Remotus** est enī enoch et helie. vt dictū est. **fidelibz** etiā ad supnā beatitudinē de hac vita transibūbz remouet quotidie. **Nec** dicit scriptura: flammā et gladiū: sed flammē gladiū. **Qui** enī ad paradīsum remeant: necesse est vt igne sancti spūs oīs p̄cipias vite hui' exturant: et gladio verbi dei cuncta notia p̄cedāt. **Acto.** **Eccc** mysteriū qd̄ supe rius tangitur in verbis augustini videlicz qz ignea illa custodia signabat aliquid de paradiso spūali. homo enī ab vtroqz sedclusus est paradiso. et ideo vtriusqz ingressus eidem interclusus est a deo: videlicz spūalis p̄ iuste dam natōnis sententiā. corporal' autē per igneā custodiā. **Et** qm̄ ab interna visione sedclusus erat: quod fiebat iustibi liter id quod erat visibile figurabat. **Qd̄** ergo strabus et etiā alcūm' in glosis aiunt. **Illam** custodiā igneam enoch et helie fuisse remotā et quotidie fidelibz remoue ri: transētibz ad beatitudinē supernā: non est reueren dum ad idem: sed primū ad signū: secundū ad signatum. **Enoch** enī et helie apert' est ingressus paradisi: corpora lis fidelibus autē ad vitam eternam migribz aditus paradisi spūalis. **Bicit** at̄ comestor qz illa duo posita sunt ante paradisi corpalis aditū: vt igneus gladius arcerez hoīem. angel' autē dyabolū. **Et** dñs quidem vtrumqz solo verbo arcere poterat. **Sed** hoc vt dictū est ideo fa cere volebat: vt p̄ clausurā illaz visibilē paradisi corpo ral' mystice designaret. figuraretqz clausura celestis: et spūalis. nam illa duo visibilia signant. alia duo q̄ pa radīsum spūalem obcludunt hoīta vt sicut predictum est: nisi per illa nō possit ingredi. **Si** autē queritur quid ignis ille consumebar: vel qua materia nutrebarur: di ci pot̄: qz est quedam spēs ignis: vt in vita beati nicolai legitur. cui si quis manū adhibeat: ardorē quendā sen

tir: sed non patitur aduersionem: nec indiget fomite: vel materia quā consumat. **Et** talis etiaz spūm vit. vt in li bro iob legitur. **Deuorabit** eū ignis: qui nō succendit. **licet** autē gladius ille flammē ad temp' intrantibz enoch et helia fuerit ablat': non tñ penit'. donec in morte chri sti fuit extrinctus: tūc enī virtute sanguis eius vtriusqz paradīsus referat' est ingressus. **LXXXV.**

De quarta pena que est i rerum sensibiliū punitione.

Quod autē ad quartā penam attinet. **Scienduz** qz irrational' creatura p̄prie loquendo n̄ est pus nita: sed homo in ea ppter quem facta est: et cu sus erat dñs a deo constitur': sicut aliquis puniri solet in possessione sua. **Haymo** super ysaiā. **In** hoīs ergo lapsu omnia elementa detrimētū sustinuerūt: nam an tea terra spinas et tribulos non proferebat. **Et** iste nō tante crassitudinis sed purus erat. **Sic** etiā sol et luna et sēdera celī detrimētū sustinuerunt luminis sui.

Basilius in hexameron li. v. **Ante** lapsum hominis rosa fuit sine spina: postea vero pulcritudini ei' est ad iuncta: vt esset voluprati sollicitudo p̄mua reminiscen ti bus nobis peccatū: cui' grā dumos ac vepres generat re dānata ē terra. **Comestor.** **Maledicta** inq̄ terra in opere tuo. i. p̄ opere tuo. i. p̄ peccato: p̄ quo videlicz fa cum est: vt terra que p̄us spōre faciebat vberes fruct' et bonos: deinceps raras nec sine labore hoīs pferat: et q̄sqz p̄ fructibz spinas et tribulos. **Strabus** vbi sup̄ **Spine** quidem et antea erant: sed nō vt inferrent homi laborem: cui' post peccatū ad labores fuerunt et afflicti onem: sicut serpētes ac queqz notia p̄us erant immorta **Et** notandū qz viro extrinseca pena imponit'. **Cum** enī dicitur. **Maledicta** terra in opere tuo. **Mulieri** vero extrinseca: qz virum seduxit seducta: cum dī. **Multipli** cabo erummas tuas. **Dugo** de sancto victore. **Ani** lia vero etiā beata cur puniuntur que non peccauerunt: sed debet creatori suo laborem suum factura etiaz sine culpa: si placuerit ei cum ratio expostularat ad implendā ipsius dispensationem. sicut enī totum illi debet qd̄ est: sic etiā totum quod potest. **Igitur** que ppter hoīem fa cta sunt: ppter hoīem puniuntur. **Ampli'** quia si etiam non peccasset homo: que ppter hoies facta sunt: laboza rent: vt sciat homo quātū est apud deum salus eius p̄ q̄ omnia laborat: ne solus ipse laborer: et vt timere dicat dum penam laborantiū in pena videt: deniqz totū hoī versum est ad cruciatū: quod ad iocunditatē fuerat cre atum: vt et in omnibz dolorem et laborem inueniat. **Et** in afflictōe sua p̄ntem miserā et amissam felicitatē agi noscat. **Johan. crisostomus** super mattheū li. ii. **Porro** cau sa sanctificandaz eīcaz dec est: qz mundus totus i ma ligno positus est. **Et** omnis ergo res corporal' qz mūdi pars est in maligno posita ē. **Isid' atqz** per verbum dei et oratōem sanctificari oportet: alioquin maculata est. **Glosa** sup̄ eplam ad Roma. **Teste** quoqz apostolo. **Omnis** creatura per quotidianū laborem ingemiscit: et p̄turit. i. dolet vsqz modo. **Omnia** siquidem elementa cum labore sua implent officia: sicut sol et luna: nō sine labore statuta sibi p̄plent spacia: quod fit nostri causa: vnde quiescent nobis ad gloriā assumptis. **Et** iō dicit qz ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptionis.

LXXXVI

De quinta pena que est in totius posterita tis damnatione Acto

Quinta vero pena qua puniuntur est homo et tras fuso peccati ac pene ipsius ade in posteros qd̄ singulare est in illo peccato. **Dugo** de sacra. li. i. **Est** enī dictū est super: in spū est sola culpa: in car ne vero pena et culpa: et ob hoc ad generandā plem in carne transit per concupiscentiā pena et culpa. **Lū** autē

tecum. id est. anima non sit et traduce

Dugo ubi supra.

Queritur aut si anime et traduce non esse dicuntur: quia filii peccatorum parentum obnoxii efficiuntur. Si ergo caro sola feminat: per solas vitas carnis originale peccatum traducit. Quod si verus est: duo nobis querenda occurrunt: vnum scilicet quomodo per solam carnem sine anima peccatum a patre in filium transeat. Alterum quomodo anima illius peccati quod per solam carnem et in sola carne descendi dicitur: princeps fiat. Nam caro sine anima quomodo peccatum habere potest que sine anima omnino peccare non potest. Quod enim in carne aliquis non fuit: ex carne illud postmodum anima non accipit. Duo quidem vicia humana natura a prima sua corruptione concepit. Quorum vnum: ignorantia boni mentem infecat. Alter: concupiscentia mali carnem maculavit. Ignorantia pena fuit elationis: concupiscentia effectus mortificationis. Ita quatuor mala in homine apparent: superbia mentis culpa scilicet: mortalitatis carnis pena scilicet: ignorantia culpa et pena in mente: concupiscentia culpa et pena in carne: propter elationem animi obscuratur est per ignorantiam: propter mortalitatem caro emollitur est per concupiscentiam. Quia vero caro mortalitate percussa est: ipsa sui languoris infirmitate dissoluta: extra mensuram prime dispositionis desideria sua extendit. Hec est enim ipsa que carnis concupiscentia vocatur: naturalis scilicet appetitus sine affectus ordinem transgrediens: quoniam mouetur ad ea que non debet: mensuram transcendens: quoniam quod mouet aliter debet. Sic igitur culpa prima et pena vltima duo media orta sunt culpa et pena quibus peccatum originale radice consistit. Quia igitur caro humana a parentibus cum mortalitate feminat: ipsi mortalitatem infirmitatem causa est: qua sequitur concupiscentia necessitas. Igitur causa culpe corruptio mortalitatis est. Culpa concupiscentia est. Actus culpe concupiscere. Causa culpe radix est: culpa ipsa arbor. Actus culpe ipse fructus. Non itaque nascentes sine vicio propterea esse existimemus: quod concupiscit: radix viciu concupiscentie in ipsis est: propter quod postea cum opantur: concupiscit. Ignorantia autem non propterea viciu in eis est: quod cum nascitur veritate non cognoscit. Nasci quippe sine cognitione naturae est non culpa: sed in vicio nasci quo postea a cognitione veritatis impediatur culpa est non natura. Hoc autem viciu in corruptione carnis est sensus carnalis. Qui si integritate sua habet: pro ueritate et exercitatur iudicium veritatis per ea que foris videntur sine labore concipit. Quia vero ex carne corrupta integritate sua puritas est: pura sine confusione erroris daurire non potest. In carne igitur mortali et sensu: alitate corrupta nascitur viciu concupiscentie: ex sensu corrupto viciu ignorantie. Ibi quod appetit: querende necessitatis ultra mensuram se extendit: hic autem quod instruitur: accipiente veritatis ab integritatis vigore deficit. Constat ergo quod rationalis anima corpori humano infusa nec voluntate corrumpitur nec peccatum sit actuale: nec necessitate nec viciu sit impurabile: non itaque malus illi est aut inhala voluntas: quod necdum velle cepit. Aut etiam optima lumina: quod talis est que nisi per gratiam adiuuatur: neque cogitorem veritatis percipere: neque concupiscentie carnis sue possit resistere.

XXI.

non solum originale sed etiam actualia peccata et culpe sunt et pene

Blosa ubi supra.

Duo de quibusdam ab aplo ad romanos dicitur: quod mercedem erroris sui quas oportuit in semetipsis receperit: ut videlicet crimina criminibus vindicetur: et supplicia peccatorum non tantummodo sunt tormenta: sed etiam victoriarum incrementa. Iudicio namque iustissimi dei traditi sunt in passionem ignominie: que fuerunt eis peccatorum precedentium pene: sed quoniam illas penas pauci videtur

propter hoc aplos eas ibi maxime commemorat: et multas que peccata et pene sunt enumerat. Inter primis enim apostolus hanc peccatorum et vltima ignis pena: media que sunt: et peccata et pene sunt. Hec ergo in moralibus. Peccatum enim quod per penitentiam cito non diluitur: suo pondere ad alium trahit. Idem super primas preter eszechiel: omel. xi. Distincta namque sunt dei iudicia: et qui peccatores dei expectat ut redeat: non redenti et penitenti ponit adhuc ubi finis impingatur: peccatum quippe quod penitenti amittitur non deletur: aut peccatum est aut causa peccati: aut peccatum simul et causa et pena peccati: hoc igitur nobis cum tremore considerandum est: quomodo iustus deus cum peccatis debet peccatis irascitur: puniunt ut peccata mens etiam in aliis labatur. Unde in genesi legitur. Nondum impleta sunt peccata amorreorum: David quoque ait: Appone iniquitatem super iniquitatem eorum: et non intrent in iusticiam tuam. Nec tamen cor peccantis deus obdurat: sed obdurare dicitur: cum ab obduracione non liberat. Et cum patientia eius gratia nos ad augmentum vertimur culpe: hoc ipsum tempus quod ad parcendum pie disposuit: districtius ad ferendum vertit. Actus. At ex predictis videtur quod peccatum in quantum peccatum sit a deo: cum omnino pena sit a deo: iuxta illud amos. Non est malus in ciuitate quod non faciat deus. Dicit etiam Augustinus quod quod noluit homo peccatum vitare cum potuit: iniustus est et non potest cum velit. Ex quo patet quod a deo sit iniusticia: punitas peccantis que causa est ipsius peccati. Illam itaque propositum peccatum est pena peccati diuersimode exponitur diuersis. Quidam enim autem: quod peccatum sequens ideo dicitur pena peccati: quod pena pueniens ex sequenti scilicet corruptio naturalium: et debilitatio: est iniusticia. pro peccato et sic sumitur peccatus pro pena peccato adiuncta: et actiue sumitur pena. Alii vero dicunt: quod ipsum peccatum etiam taliter est passiuus pena peccati: id est: punitio pro peccato peccati: ut pro non sit causale: sed occasionale. Et dicunt quod in quantum est pena bonum est: non tamen in se bonus est. Alii dicunt quod ibi consequens pro antecedente ponitur sub hoc sensu: Peccatum est pena peccati: id est: subtractio gratie que sequitur ex peccato est pena peccati peccati. Similiter et intelligitur illa: peccatum est causa peccati: id est: subtractio gratie qua subtracta defacili cadit homo in aliud peccatum: sicut homo debilitatus infirmitate corporis: defacili cadit in lubricum. Hec igitur est impropria peccatum est pena. Si autem obicitur quod peccatum est corruptio naturalium: que est pena: et etiam mors anime: potest dici quod dicitur corruptio: quia corrumpitur: non pro modum efficiendi: sed pro modum efficiendi vel impediendi animam: ne vera lux influat super illam. Nec est simile de morte corporis: quoniam illa est violenta et a deo iniusticia: mors autem anime que est peccatum: est voluntaria. Et ideo non est prope pena: nec est mors anime pro essentia sed pro causa: quod repellendo ab illa veram lucem et viuificam mortem facit causa. Dicitur etiam peccatum amaritudo propter amaritudinem annexam que dicitur pena in nata: est enim triplex pena: videlicet pena contracta: ut illa multiplex que dicitur ab originali culpa. Item pena imitata que est amaritudo mentis naturaliter consequens ex culpa: ut pudor et timor: ac remorsus conscientie vel similia. Item pena illata: ut illa que inferuntur a deo vel ab homine vel dyabolo.

XXII.

De peccati diuisionibus. et prio de septem viciis capitalibus

Peccatum ergo primo diuiditur in originale et actuale. postmodum actuale in duo subdividitur: viciu scilicet ac mortale. mortale in delictu et commissu: delictu in duo scilicet ignorantia et omissione. Ignorantia seipue culpabilis est in sacerdotibus: pharis: et duobus qui maxie tenentur scire: et quorum officiu est interrogatos

de lege respondere. **M**axime vero excusabilis est in fu-
 riosis. in dormientibus. et in ebriis: qui rationem habentes
 ligati: non valent inter bonum et malum discernere. **A**d
 omissionem vero pertinet etiam negligentia. **C**ommisium
 dividitur in septem vicia capitalia: quorum radix est sup-
 bia. germina vero multiplicia. **E**x supbia quidem nasci-
 tur inanis gloria. **S**upbus enim vult ab omnibus lauda-
 ri: ut possit ab omnibus honorari. **E**x his autem invidia: quod
 dum laus appetitur eadem altis invidetur. **E**t hac ite-
 rum ira: quod dum mens de aliena felicitate torquetur ne-
 cesse est ut et oculus mentis per iracundiam turbetur. **E**t
 ira autem accidia: quod dum mens inordinate turbatur: omne
 bonum ei in fastidium vertitur. **E**t accidia vero auaricia:
 quod dum turbata mens et tristis nullam interius consola-
 tionem sentit: foris eas in terrenis per auaricia querit.
Ex auaricia quoque gula: quod quod auaricia gregavit gu-
 la depascit. **U**nde divites solent esse gulosi: sicut ille qui
 epulabatur quotidie splendide. **E**t gula autem luxuria: quod
 venter et genitalia sunt vicina: et per vicinitatem membrorum
 sequitur confederatio viciorum. **E**t his itaque viciis subimus
 vicem annexi quasi carbena efficitur: unde peccator li-
 gatur et ad infernum trahitur. **S**upbia quartorum habet species
 iuxta illud. **E**t se per meritum falso. plus omnibus inflant.

XCII.

De peccato cordis et oris.

Hic etiam peccatum dividitur in peccatum cordis
 et oris. **P**eccatum cordis in tria. scilicet cogita-
 tionis. delectationis. consensus. **P**eccatum co-
 gitationis proprie est error qui triplex est. scilicet error concu-
 piscencie. et infidelitatis. et sui iudicii. **E**t ex errore scie-
 ntie oritur peccatum. **E**x suo iudicio pronatur acceptio que co-
 munitur tripliciter. scilicet in bonorum exhibitio. in sui iudic-
 ii executione. in promotione ad dignitates. **P**eccatum oris
 multiplex est. **I**n sermone enim requiruntur tria. scilicet veri-
 tas. bonitas. equitas et rectitudo. **C**ontra veritatem pec-
 catur in verbo tripliciter. aut quod veritas violatur: quod
 fit per mendaciam. **A**ut quod contemnitur: quod fit per periurium
Aut quod impugnat: quod fit per contumeliam. **C**ontra boni-
 tatem vero dupliciter. scilicet per honestatem. per scurrilitatem.
Contra equitatem per vaniloquium et multiloquium sive gar-
 rulitatem. **C**ontra rectitudinem dupliciter. scilicet in laude et
 vituperatione. **I**n laude: quod laudat non laudandum: quod fit du-
 pliciter: vel in laude aliena per adulationem: vel in propria
 per iactantiam. **I**n vituperatione: quod vituperatur non vitupe-
 randum: quod fit dupliciter. **A**ut enim vituperatur deus
 quod fit per blasphemiam. aut proximum: hoc dupliciter:
 aut impicando penam: quod fit per maledictum. aut impro-
 perando culpam: et hoc dupliciter: aut aperte: quod fit per co-
 tumeliam: aut occulte: quod fit per detractionem. **M**endacium
 triplex est. scilicet pniciosum. officiosum. locosum. **A**utem
 vero dividitur in octo genera secundum Augustinum. **P**eriu-
 rium triplex est tres comites iuramenti. scilicet veritatem.
 iustitiam. discretiorem. **I**uramentum quoque dividitur in asser-
 torium et pmissivum: spontaneum et coactum: licitum et illicitum.
Adulatio triplex est: scilicet bonum non habitum alienum
 attribuens: habitum extollens: malum nutiens. **M**ale-
 dictum similiter tripliciter: videlicet surreptionis ex motu
 subito. simulationis non ex animo: et hoc duo genera venia-
 lia esse dicuntur. **T**ertium vero scilicet odium mortale est. **D**etra-
 ctio fit septem modis: videlicet bonum alteri negando. sup-
 primendo. deprimendo. deprimendo. malum oculum revela-
 do. augmentando. et inveniando.

XCIII.

De peccato operis et primo de impietate que committitur in deum.

Peccatum operis triplex est. impietas in deum. fla-
 gitium in seipsum. factum in proximum. **I**mpietas est
 triplex: aut enim fit derogando diuine sublimitati
 que attribuit patri. aut veritati: que filio. aut sanctitati

que spiritui sancto. **E**ius sublimitati cui debetur ho-
 nor derogatur tripliciter: videlicet aut cultus ei debitum
 alii impendendo: quod fit per idolatriam. aut cultus ei indebi-
 tum impendendo quod fit per supstitutes iudaicam. **A**ut a cul-
 tu ei debito retrocedendo: quod fit per apostasiam: quod tri-
 plex est. **A**ut enim receditur a fide: et sic est perfidia. **A**ut a
 precepto: et sic est inobedientia. **A**ut a religione et sic est
 irregularitas. **I**nobedientia triplex est: tribus enim de-
 bemus obedientiam scilicet primo deo. deinde plaris. tertio
 parentibus. **A**postasia irregularitatis fit multis modis
 videlicet coronam vel tonsuram dimittendo. vixorem ducendo.
 vestem religionis abiciendo: ad seculum redeundo. **V**erita-
 ti diuine cui debetur fideliter derogatur tripliciter: videlicet
 aut ei contradicendo: quod fit per heresim. ubi contradicatur veritati.
Aut quod eius est proprium sibi falso ascribendo. scilicet futura non
 dicere: quod fit per diuinatorem. **A**ut mendaciam inmitte-
 do: quod fit per sortilegium. **D**iuinatio multiplex est: fit enim
 in corporibus mortuorum illa que dicitur nigromantia. **I**n
 igne: pyromantia. **I**n aere: aerimantia. **I**n aqua: ydrom-
 antia. **I**n terra: geomantia. **A**d sortilegium pertinet di-
 uinatio sortium: carmina veterularum: obseruantia kalen-
 darum. **I**anuarii: quasi in flagitium boni euentus futuri per
 totum annum: et omnia huiusmodi superstitiosa. **O**mnes quoque
 figurate ac remedia que medicis ademerat disciplina.
Ad heresim vero pertinet schisma. **S**icut sanctitati diuine
 derogatur tripliciter videlicet aut sanctitates falso sibi. et
 do quasi in eius derisionem: quod fit per ypoctisim. **A**ut
 eius sacra dona vilitando. id est. sub vili precio ponendo:
 quod fit per symoniam. **A**ut ei sanctificata violando
 quod fit tripliciter: videlicet aut violando sacri loci: quod
 fit per sacrilegium proprie. **A**ut sacri temporis: quod fit per
 transgressionem sabbati et feriarum. **A**ut sacre rei et hinc tri-
 pliciter: videlicet aut rei quam ipse dominus sibi sanctificauit
 ut sunt decime et primitie. **A**ut quam ipse homo deo sponte
 consecrauit: ut sunt vota. **A**ut quam deo sanctificari illi
 tutio ecclesiastica sanxit: vel consuetudo approbavit: ut
 sunt oblatioes et huiusmodi. **D**e enim omnia retinere: est sanctifi-
 cata deo violare. **S**ymonia tres habet differentias: vbi
 dicitur enim aliquando spirituali: ut sacra. aliquid annexum spirituali
 ut prebendam. aliquid spirituali et annexum spirituali: ut predicatio-
 nis. **S**acrilegium sibi tres habet differentias. **C**ommit-
 titur enim quibus ratione persone: ut cum clericus vel reli-
 giosus verberatur. quibus ratione loci: ut cum ecclesie vel
 cimiterii immunitas violatur. quibus vero ratione rei: ut cum
 sacra vel sacro vsui deputata usurpatur. **S**abbati vio-
 latio triplex est: tripliciter requies vel ocium sanctum. **E**st
 enim ocium sanctum corporale: contra quod peccatur primo
 hoc modo: scilicet die dominico seruilia operando. **E**t est spirituale
 quod scilicet modo: scilicet mensis contemplationis penitus de-
 ferendo. **E**t est ocium celeste quod tertio modo. scilicet ab
 eius desiderio suspendo: et in presentia vite male ociando.
Fractio voti duplex est: est enim votum simplex et solemne.

XCIII.

De flagitio quod committit homo in seipsum
Flagitium triplex est: cum enim in corpore humano
 sit duplex vis preseruatua: scilicet vna ad conserua-
 tionem individui: hoc est nutritia. **A**lia ad con-
 seruationem speciei: scilicet generatiua. **P**eccat homo in car-
 ne sua. aut ex inordinate generatione: et hoc per luxuriam.
 aut nutritiue: hoc per gulam: sed dupliciter. aut quantum
 ad cibum: et sic ingluuies sive gulositas. aut quantum ad
 potum: et sic ebrietas. **G**ulositas autem committitur quibus
 modis: iuxta illud. **P**repropere. laute. nimis. ardentem
 studiose. et. **L**uxuria quoque plures habet species. aut
 enim committitur in cotu naturali. aut in naturas. **S**i pri-
 mo modo. aut in vixores: propriam: quod fit per immoderatum
 usum vel amorem. **A**ut in aliam. et sic aut in consanguineam
 et est incestus. aut in carnalem. **E**t tunc aut in virginem aut
 in corruptam. **I**n virginem autem dupliciter. aut illa presentie

[Marginal notes in a smaller hand, partially cut off on the right edge of the page.]

se britanni vltro inficiunt certico coloratqz boiridio
 res sunt in pugna aspectu. Capilloqz sunt pmissio: r in
 oi parte corpus rafa pater capur r labz sup? Crocef
 habet deni duodeniqz inter se communes: r matie fra
 tres cu fratrib? p ardeiqz cu liberis. Sz qui sut ex bis
 nati: coz habet liberi quo primu virgo queqz vduca
 est. Galerius li. scdo. Parfe no aspiciunt liberos suos
 pnuqz vii. impluerint anos: quo paruuloz amissione
 equiore sufficit animo. Delynadus li. xvii. Tenephb
 in libro de vita egipti. polenta et cardamo et sale ac pane
 perfas afferit vicitare. Hiero. otra iouintam li. scdo
 Loge egiptium: vt ouiu lacte vefatur: impelle si valet
 pelusiosem vt mducet cepas. Singule pene in egipto
 ciuitates singulas bestias r monstra venerunt. quod
 cuqz voluerint: hoc inuolabile r sacru putant. Unde
 r vrbes quoqz apud eos et animalium vocabulo nra
 pantiur leonto: cino: lico: bultris: r bdm quod interpretat
 byrcus: r vt sciremus quafis semp egiptus receperit:
 nup ab adriam amasio vrbis coz antinous appellata
 est. per hoc vides ergo q no solu i esu: sed in sepulturis
 et in conuuijs: r in omni conuersatione vnaqueqz gens
 suo ritu r ppetatibus viciter: r bec eam putare legeqz
 que didicit.

Continetia tricesimustercii libri

Tricessimustercius liber agit de locis
 hominis habitabilibus: ac de temporibus
 quibus p generationu successiones vsqz
 ad finem deccurrit humanu genus. Et
 habet capitula sex capitula.

De locis ac temporibus: r primo de trib? orbis
 partibus.

De asia et eius capite qd est paditus	i.
De india et eius mirabilibus.	ii.
De ceteris asie regionib?	iiii.
De eodem.	v.
Abuc de eodem	vi.
Iterum de eodem	vii.
De asia minor r ei? puincis	viii.
De europa r ei? regionibus	ix.
De greca r ei? puincis	x.
Iterum de eodem.	xi.
De ceteris puincis europae.	xii.
Abuc de eodem	xiii.
De affrica et regionibus illius	xiiii.
Iterum de eodem	xv.
De insulis oceanii quo cingitur orbis	xvi.
Iterum de eodem	xvii.
De insulis maris magni sez mediterranci	xviii.
De cycladibus	xix.
De ceteris insulis magni maris	xx.
Abuc de eodem	xxi.
De tempore r cursu eius	xxii.
De tribus seculi temporibus	xxiii.
De mutacone pceptoz r sacramentoz pro varia te tempoz.	xxiiii.
De incremento humane iusticie p tps pcessum	xxv.
De sex etatibus seculi.	xxvi.
Tempora prime etatis	xxvii.
Tempora secunde etatis	xxviii.
Tempora tertijs ab abrahā vsqz ad ioseph	xxix.
Tempora ab ortu ysaac vsqz ad mortē ioseph	xxx.
Tempora moysi vsqz ad exitum egipti	xxxi.
Tempora ab exitu egipti vsqz ad mortē moysi	xxxii.
Tempora ioseph r iudicum	xxxiii.
Tempora ab othoniel vsqz ad icepte	xxxiiii.
Tempora icepte vsqz ad dauid	xxxv.
Tempora dauid r salomonis	xxxvi.

Tempora a roboam vsqz ad ozidm	xxxvii.
Tempora ioseph: ioabban et achaz	xxxviii.
Tempora ezechie: manasses et amon	xxxix.
Tempora ioseph r filioz ei? vsqz ad sedechias	xl.
Tempora sedechie r captiuitatis iudae	xli.
Tempora Lyrri regis persarum r cambus r duorum fratrum	xlii.
Tempora a dario filio yscaspis vsqz ad dariu nobhu	xliiii.
Croica a dario nobho vsqz ad dariu arfami filiu	xliiiii.
Tempora a dario filio arfami vsqz ad mortem alexan dri magni.	xlv.
Tempora ptolomeoz regum egipti sorberis r phi ladelphii.	xlvi.
Tempora euergetis r philopatris r epifanis	xlvii.
Tempora philometozis r vergetis	xlviii.
Tempora phiscomis r alexandri	xlix.
Tempora dyonisi r cleopatre.	l.
Tempora romanoz impatoz cesarum r augusti	li.
Tempora incarnatōis domin.	lii.
Tempora ryberu r gait r claudii	liiii.
Tempora necronis	liiiii.
Tempora galbe othonis r vitellii	lv.
Tempora vespasiani r tyti	lvi.
Tempora domiciani r nerue	lvii.
Tempora traciani r adriani	lviii.
Tempora anthonini pii r anthonini veri	lix.
Tempora comodi r ptinacis: feueri r caracalle.	lx.
Tempora aureli alexadri maximi gordiani philippi. lxi.	
Tempora decii valeriani r galiani r claudii	lxii.
Tempora aureliani taciti floriani phi harui	lxiii.
Tempora dyoclectiani r maximiani r galerii.	lxiiii.
Tempora constantini magni	lxv.
Tempora constantini heretici: iuliani apostate iouiniani.	lxvi.
Tempora valentiniani valentis r graciani	lxvii.
Tempora theodosii senioris arebadii r honorii	lxviii.
Tempora honorii r theodosii iunioris r valentiniani	lxix.
Tempora marcianis leonis atqz senonis	lxx.
Tempora anastasi r iustini senioris	lxxi.
Tempora iustiniani legum compilatois	lxxii.
Tempora iustini minoris r ryberu secundi.	lxxiii.
Tempora mauricii r foce eiusdem interfectōis	lxxiiii.
Tempora heradii r eius filii constantini	lxxv.
Tempora constantini quarti	lxxvi.
Tempora iustiniani secundi: leois qz scōi r abimari. lxxvii.	
Tempora philippi r archemii: theodosii terti: leonii quoqz terci.	lxxix.
Tempora constantini quinti	lxxx.
Tempora leonis quarti r byrenes r constantini sexti.	lxxxi.
Tempora haroli magni	lxxxii.
Tempora ludouici pii	lxxxiii.
Tempora lorbarii p̄m̄t	lxxxiiii.
Tempora ludouici secundi	lxxxv.
Tempora haroli secundi r terti	lxxxvi.
Tempora ludouici terti: p̄m̄t: p̄m̄t: beinrici qz p̄m̄t. lxxxvii.	
Tempora othonis p̄m̄t	lxxxviii.
Tempora othonis secundi r terti	lxxxix.
Tempora beinrici secundi et conradi terti	xc.
Tempora beinrici terti.	xcii.
Tempora beinrici quarti	xciii.
Tempora beinrici quinti	xciiii.
Tempora lorbarii secundi r cōradi terti	xcv.
Tempora friderici p̄m̄t.	xcvi.
Tempora beinrici sexti	xcvii.
Tempora philippi secundi	xcviii.
Tempora othonis quarti	xcviiii.
Tempora friderici secundi	xcix.
Tempora etatis nre vsqz ad p̄m̄t: mat̄: oēs p̄dicti friderici. c.	

De ceteris asie regionibus.

Hidorus ubi supra. **P**artrias partibz a scythia venientes eamqz ex suo noie vocaverunt. Hinc a meridie rubz mare est a septentrione bircanum salum. Ab occidua solis plaga media regna in ea xviii sunt porrecta a caspio litore ad terrā scythiaz. Assiria vocata est ab assur filio sem: qui eam post diluuiū regionez primū in coluit: hec ab ortu indiam a meridie versū tangit ab occiduo tygrum a septentrione montē caucasū. vbi portē caspie sunt. In hac regione primū vīsus inuentus est purpure: Inde primū crinis et corpore vnguenta veniunt: et odores quibz romanorū atqz grecorū effugit luxuria. Media et persia a regibus medo et persio cognominatae sunt: q̄ eas puincias debellando aggressi sunt: quibz media ab occasu transuersa partibz regna amplectitur. A septentrione armenia circūdat. Ab ortu mari caspio diuiditur a meridie persida. Huius terra media arbozem gignit: quā alia regio minime parturit. Sunt autē medie due maior et minor. Persida tendens ab ortu solis vsqz ad indos ab occasu mare rubz. Ab aquilone vero mediā tangit. Ab austro germaniā que perside amittitur: quibz est iuxta opidum nobilissimū. In persida primū orta est ars magica ad quā nemoribz sygas post cōfusionē linguaz abuit: ubiqz perfas ignē colere docuit. Nam oēs in illis tribz solem colunt: qui ipoz lingua el dicitur. Mesopotamia grecas et hino logiam possidet: q̄ duobus fluuiis ambiatur. Nam ab oriente tygrum habet: ab occiduo eufraten. Incipit autē a septentrione inter montem taurum et caucasum. cui a meridie sequitur babilonia. deinde caldea. nouis sine arabia eudemō: que inter sinū persicum et sinum arabicū angusto tractu terre orientē versū extendit. Babiloniae regionis caput babilon vrbis est a q̄ et nūcū pata tam nobilē vt caldea et assiria et mesopotamia in eius nomen aliq̄ transierūt. Arabia est appellata. id est sacra. hoc enim significare interpretatur: eo q̄ sit regio thursifera odores creans. Hinc eā greci eudemō nri beatā nominauerūt. In cuius scythia mirra et cinna mum prouenit. Ibi nascitur auis feris. Sardonyx gemma et syris molordes et pederora: ibi inuenitur. Ipa est et saba appellata a filio chus qui nūcupat: est saba. Hec autē vt p̄dixim⁹ angusto terre tractu ad orientem versus ad persicum sinū extenditur: cui septentriones caldea claudit: occasum sinus arabicus. **C. V.**

Iterum de eodem

Siriam syrus quidā phibetur indigena suo vocabulo nūcupasse: hec ab oriente fluuiū eufratae ab occasu nostro mari et egypto terminatur tangens a septentrione armeniam et capadociā: a meridie sinū arabicū. Situs eius porrect⁹ in immensaz longitudinem. in lato angustior: habet autē in se puincias cōmagenam: et feniccam: et palestina: cui pars est india absqz saracens et nabathei. Cōmagena est prima puincia syrie: vocabulo cōmage vrbis nūcupata: q̄ quondam ibi metropolis habebatur. hui⁹ est a septentrione armenia. ab ortu mesopotamia. a meridie syria. ab occasu mare magnū. Fenis cathini frater de thebis egyptiorū in syriam puert⁹ apud sydones regnauit: eamqz puincia ex suo noie feniccam appellauit. Ipa est vbi est tyrus ad quā ysaias loquitur: habet autē arabia ab oriente. mare rubz a meridie. Palestina puincia phili stium vrbes metropolim habuit que nunc dicitur alcalon: ex qua ciuitate omēs circa eū regū palestina est nūcupata. hui⁹ ab oriente mare rubrum occurrit. a meridiano latere india excipitur. a septentrionali plaga tyriorū sinū clauditur. ab occasu egyptio lumine terminatur. Iudaea ex noie iude est appellata ex cui⁹ tribu reges

habuit. Hec est palestine regio: que prius chanaan biter est a filio cham. siue a decem chanaanorū gentibus quibus expulsi eandem terrā iudei possederūt. In cui⁹ longitudinis eius a vico arfa vsqz ad vicam iulidam porrigitur in quo iudeorū pariter ac tyriorū p̄mūm habitatio est. Latitudo autē eius a monte libani vsqz ad thiberiadis lacuz extenditur. In medio autē iudee ciuitas hierosolima est: quasi ymblicus regionis totius. Terra est variā opoz diuersi frugibz fertis: aquis illustris: opima balsamis. Unde s̄m clementorū q̄ am exū stinauerūt iudei eam p̄mūm patribz terrā fluentem lacte et melle. cum hic illis deus resurrectionis progati uam polliceretur. Samaria regio palestine ab opido q̄ dam nomen accepit: quod vocabatur samaria: ciuitas quondam regalis in israhel: que nunc ab augusti noie sebastia nūcupatur. Hec regio inter iudeam et galileam media iacet: incipiens a vico cui nomen est cleas: deficiens in terrā atrabato. Situs eius natura p̄mūm: nec villo differens a iudea. Galilea regio palestine vocata ē. q̄ gignat cādidozes boies: q̄ palestina. hec autē est duplex: superior et inferior sibi s̄m connece: syrie et fenici adherentes. Terra eaz opima et ferax et fructibz satis fecunda. Pentapolis regio in confinio arabie et palestine sua est: dicta a quinqz ciuitatibz impioz a hierosolimis: olim vberissima: nunc autē deserta atqz cūsta. Nam pro scelere incolarū de celo descendit ignis qui regionem illaz in cineres eternos dissoluit. cui⁹ vmbra et spēs in fauillis et arboribz ipsis etiā adhuc videntur. Nascuntur etiā ibi poma virentia sub tanta spē maritatis: vt edendi desiderū gignat: si q̄ carpas fatiscūt p̄ resoluūt in cineres: vni⁹ et alar q̄i adhuc andeā

Abuc de eodem.

Abarbea a filio bysmac est nūcupata. Jacet autē inter iudeam et arabiam et surgens ab eufrate in mare rubz porrigitur: et est pars arabie. Egipt⁹ que prius creta dicebatur: ab egipto danai fratre postea ibi regnante nomen accepit. hec ab oriente syrie ac rubz mari cōiuncta ab occasu libia habet: a septentrione mare magnū: a meridie vero introitus recedit p̄tendens vsqz ad ethiopes. regio celi imbriz in sueta: et pluuiaz ignara. Nilus solus eam circūfluens irrigat: et inundatōe sua fecundat. Q̄i et ferax frugibz multā p̄tem terraz alit. ceterorū quoqz negociorū adeo copiosa: vt impleat necessarias mercibz etiaz orbem terraz. Finis egipti canopia a canope menelai gubernatore sepulti in ea insula: que libie principū: et ostiū nisi facit. Delianodus. Plato tradit in egipto nunq̄ pluisse. Hidorus. Seres opidū est orientis a quo et gen⁹ feticum et regio nūcupata est. hec a scitico oceano et mari caspio ad oceanū orientales inflectitur: nobilibz frondibus fertis: e quibz vellera decerpuntur que ceterarū gentiū populis seres ad vsū vestium vendunt. Bactriae regionis p̄p̄t⁹ annis bactrus vocabulū dedit. Partes ei⁹ que plane sunt prop̄sis montis iugis ambuntur que a diuersis sunt indi fluuiū fontibz terminantur reliq̄ includit oceanū sinū. Mittit bactria fortissimos camelos nunq̄ atterentes pedes. Scythia sicut et gothia a magorb filio iaphet fertur cognominata. Cui⁹ terra olim ingens fuit. Nam ab oriente india a septentrione p̄ paludes meothides inter danubii et oceanū vsqz ad germanie finē porrigebar. Postea vero minor effecta. A dextera orientis parte qua oceanus sinitus tenditur vsqz ad mare caspiū qd est ad occasum. De hinc ad meridiem vsqz ad caucasū iugum deducta est. Cui subiacet bircania ab occasu hīs p̄ter gentes multas propter terraz infecunditatē late vagātes. Et quibus quedā agros incolunt que dam portentiue ac

De grecia et eius provinciis

Oreca a greco rege dicta est q̄ cuncta illam re-
gionē incoluit. Sunt autē puincie grece septem
Quarū prima est ab oriente dalmacia Beinde
epirus. Inde eilades. Inde thessalia. Inde macedonia
Inde achaia: et due in mari: creta: et ciclades. Iliricus
autē generalr̄ ois greca est. Dalmacia a delmi maxima
et usdem puincie ciuitate tragise nomē existimatu r. Ad
beret autē ab oriente macedonia. a septentrione melie.
ab occasu bystria terminat. a meridie vero adriatico si-
nu clauditur. Epir⁹ a pyrro achillis filio dicitur: cui⁹ pars
caonia que ante mollosa dicta est a molloso filio pyrri
quē de andromacha habuit. Et postq̄ occisus est per
rus orellis insidiis: andromacham belenus suscepit. et
nuitqz regnū p̄uignū qui successerat p̄i. A quo mollo-
sa dicta est pars epyri: quā belenus postea a fratre caone
quē in venatu per ignorantia d̄ occidit: caoniam no-
minauit quasi ad solaciū fratris extimeri. Ellades dicta
est a rege ellina deucalionis et pyrre filio: a quo et prius
grece ellenes nuncupati sunt. Ipsa est attica terra arte
prius dicta. Naz gran⁹ quidā grece indigena fuit: ce-
cus⁹ filia attis noie attica terra vocata est. Dec inter
macedonias et achaiam media iacet: archadie a septen-
trionali pre coniuncta. Ipsa est et vera greca: vbi fuit
ardene ciuitas marci liberaliū litterarū et philoſophorū
nutric: qua nichil habuit greca claris atqz nobilibus
In ea est et marotontus campus opinione quōdā plū-
ruentissimus. Ellades autem due sunt prouincie boe-
cia et peloponnes⁹. Boecia autē dicta est hoc et causa dū
carbinus agenoris filius europam forozem a ioue rap-
tā ex precepto genitoris quereret nec reperit: patris
tram formidans confirmato animo eligit exilium. Na-
bouis forte sequutus vestigia amplexus est sedem vbi
illa recubauerat. Itaqz locum de nomine bouis boeciam
nominauit: vbi et thebas urbem struxit: in qua oliū cū
uicta bella detonauerunt. et vbi nati sūt apollo et hercu-
les maior ille theban⁹. Eadē ē conia vocata a fore qdā
appollini et musis consecrato: qui in eadā boecia est
Peloponnes⁹ vero secunda pars elladis a pelope rege
attice vocata est.

De eodem

Thessalia a thessalo rege dicta est. que ad meri-
dianam plagam macedonie coniuncta est. Lu-
cia a rege puria est. Multa sunt in thessalia
flumina et oppida: inter que precipue thessalonica. Ibi
est et mons parnassus quondam appollini consecratus.
Thessalia patria achillis et origo iaphitarum fuit. de
quibus fertur qd̄ hi primo equos frenis domuerunt yn-
de et cetrari dicti sunt. In thessalia primū solidi aurici
facti sunt: domandorum quoqz equorū vsū primum
reperit ē. Macedonia in exordio ab emathio rege ema-
thie nomen erat. sed macedo deuolionis materius ne-
pos postq̄ ibi accepit principatum: mutauit vocabulū
macedoniamqz a suo nomine dixit. Est autem confinis
ab oriente egeo mari. A meridie achaie. ab occasu dalma-
cie. A septentrione melie. Patria alexandri magni: et re-
gio aureis venis argentisqz opima. lapidem quem puri-
tem vocat ista gignit. mons olympus in ea est qui excel-
lenti vertice tantus attollitur: vt in cacumine eius nec
nubes nec venti sentiantur. Achaea ab achao rege et
vrbs et prouincia appellata est. hec pene insula est. Na-
ab hqz septentrionali parte qua macedonie iungitur: vn-
diqz septa est mari. Ab oriente enim habet iuribeam
mare. Ab euro egeum. A meridie ionicū. Ab affrico
et occasu cassiopal insulas. A sola septentrionali parte ma-
cedonie vel attice terre adiungit. huius caput est vrbs
corinth⁹: grece dec⁹. In achus est achae fluitus. A reb-
adia vero sinus achae est: vt platan solum iter ionū

et egeum mare ab euro exposita: quā archas iouis et ca-
lisse filius pelagis in vedidēs redactis ex suo noie ar-
chadia nuncupauit. Ipsa est et sicione a sicione rege
a quo et regnū siciontor est dictū. Hs autē archadia flu-
uū magnū erimantū: abeston quoqz lapidem q̄ semel
accensus nunq̄ extinguitur. Laudissime ibi etiā me-
rule nascuntur.

De ceteris etiope prouinciis

Dannonia ab alpidus appenninis dicta ē qd̄
ab yralia fecernit regio fortis et solo lera. Duo
bus satis acerbis fluuiis orauo sauoqz vallata
est. Coniungitur autē cum noico et rethia: hñs ab orien-
te meliam: ab euro bystria: ab affrico vero alpes appen-
ninas: hñs ab occasu galliam belgicam: a septentrione
danubi fontem: vel luntem que germaniā galliaqz se-
cernit. Hystria hystre amnis vocauit qui eius terra in-
fluit. Ipse est danubi⁹. habet autē bystria a septentrione
pannonias. Actos. Pannonia euope est prouincia q̄
ab huius quondam occupata ab eodem populo hunga-
ria vulgariter est vocata: que duplex est scdm̄ Orsiliuz
maior scz et minor: maior quides est in vltiori siriā vl-
tra meotides paludes p̄struta a qua huius venationis
grā p̄mitus exentes p̄ longissima paludū et terraz spa-
cia et ceruorū et bestiarū vestigia insequentes tandem so-
lum pannonie inueniunt: qui reuertit ad p̄ria collecto
agmine in pannoniā rediit et expulsis incolis a prime-
ua sua origine nomen genti et patrie indiderit. Hido-
rus vbi sup̄. Italia olim a grecis popul⁹ occupata ma-
gna greca appellata est. Beide a regis noie saturnia
mor et latium dicta: eo qd̄ idem saturnus a ioue sedibus
suis pulsus ibi latuerit. Postremo ab yralo sculozom
rege ibi regnare yralia nuncupata est. Lur⁹ situs longi-
tudine amplius q̄ latitudine a circio in curum extendi-
tur. a meridie tyrreno mari. ab aquilone adriatico clau-
ditur. terra omnib⁹ in rebus pulcherrima soli fertilitate
pabuli vberitate gr̄issima. habet lacus venacū auernū
atqz lucrinū. fluuios eridanū. tyberim: et reptentes fonti-
bus batias. Signit gemmas sirtren. corallū: et liguriū
Boam quoqz serpentem. linxem feram: et diomedias
aues. Italia autē et byspania idcirco hesperie dicte sūt:
qd̄ greci hespero stella nauigent i yraliā et in byspaniā
Que hac ratōe discernuntur: aut esperiā solā dicte: si
gnificas yraliā: aut addis vltimū: et significas byspa-
niam: que in occidentis est sine. Actos. Inter om̄s au-
tem euope regiones occidentales italia obtinet princi-
patum: insulas enī habet nobiles et portus maris inli-
gnes: prouincias cūctis diuiciis locupletes. ciuitates
populosissimas. Est autē septentriones altissimis alpi-
bus circūdata et montū iugis ex quib⁹ oritur flumina
rhenus. danubi⁹. rhodanus: et secana etc. Hidor⁹ vbi
sup̄. Luscia pars est yralie: vmbria vero pars tuscie.
Actos. Luscia yralie est prouincia inter ligures et rōa-
nos: territorū collocata q̄ difficilib⁹ montū iugis et ac-
cellibus locorū valde altis et artis fortissime est munita
Athuris frequentia dicta. Nam in illis trib⁹ i mor-
tuorū exequiis antiqui thura cremare et offerre religio-
nis et deuotōis grā solebāt et suos mortuos affectu lacri-
mabili deplangebāt. Thura etiā in aris deo potissime
incendebāt: qz vt d̄ in tuscia ars auruspici p̄mitus est
repra. Hec et emilia fuit p̄mitus noīata: hñs inclitas
et nobiles ciuitates ab oriente p̄ liguriā habz pisanā
et senas: luchā: florentiā. Contra septentriones vr̄dem
veterem. p̄ orientem aretium. p̄ meridies turtibonā. pe-
rusium et assisus q̄ valli spoletani sunt. p̄ tigue et vicine
hñs ab oriente mare adriaticum et marebiā. a meridie
tyberim ripam et romā. ab oriente mediolanensem. li-
guriā a septentrione romanolam et puinciā paduanā
Hidor⁹ vbi supra. Umbria vero vt bystorie narrat

lingua eorum incerte sedes et vage numide dicuntur. Incipit autem a flumine arudaga: et in teugitanum limes desinit. hinc ab oriente sirtes miores. a septentrione mare quod intendit sardiniam. ab occasu mauritania sitifens sem. a meridie ethiopiun gentes. Regio campis precipi guis. vbi aures siluestris est ferax educit. vbi iugis ardua: equos et onagros pcreat. Extimo eria marmore p dicitur quod numidici vi. Habet autem vrbes precipuas pp ponere: regium: et ruscicadam als fuscicadam. **Plin^{us} li. v.** Numidia methagontis terra a grecis est appellata. Numide vero nomades a pmutadil papilionibus: ma spalia sua: hoc est domi? plaustris circumferentes. **Opuda. Collurus. Ichade.** Ab ea ad xlviii. milia passuum in mediterraneo. Colonia cirba sicianoz cognomine. Et alia intus sicca. libex quoqz opidum bulla regia. Et in ora tacatua hippo regi?: flumen armua. **Opidū** tachabachba cuius romanor? Tusca fluit? numidie finis. Hec pter marmozis numidici ferarumqz proventū aliud insigne. **L. xv.**

Iterum de eodem

Mauron greci nigrum vocant. Sicut ergo gal lia a candore populi. ita mauritania a nigroze nomen sortita est. **L. vi.** pma puincia maurita ma Sirtensis est que sirti habuit opidum: a quo et vo cabulum regio traxisse pbibetur. Mauritania vero ce sarensis colonia cesarie ciuitas fuit: et nomen puincie ex eo datum. **Arceqz** enim puincie sibi cōiuncte ab ori ente numidiā habent. a septentrione mare magnū. ab occasu flumē malūā. a meridie montē alfricū q̄ discer nit inter secundā terrā: et barenas iacentes vsqz ad oc ce mū. **Mauritania** tingitana a tingi metropolitana bur? puincie ciuitate vocata est. Hec vltima affricę ex urgit a montib? septem. hinc ab oriente flumen malūā. **Septentrione** fretum gaditanum. ab occidente oceca num atlanticū. **Meridie** gaulūū gentes vsqz ad oc ceanū spiciuz perrātes. regio gignens ferax: symas et dracones: et strutiones. olim etiam et elephantis ple na fuit. Quos sola nunc india parturit. **Saramantis** regionis caput garama opidum fuit. Est autē inter cy reneusem et ethiopiā: vbi est fons qui friget calore diei et calet frigore noctis. **Ethiopia** dicta est a colore popu lox: quos solis vicinitas roret. **Beniqz** vim sidris p dit boim color. Est eni ibi iugis estus. Nam quicquid eius est sub meridiano cardine est. Circa occidentū aurē montuosa est. arenosa in medio. Ad orientale vero pla gam deserta. **L. vi.** situs ab occiduo atlantis montis ad orientem vsqz in egipti fines porrigitur. **Meridie** ocecano. a septentrione nilo flumie clauditur. **Plimas** hinc gentes diuerso vultu et monstruosa spē horribiles. **Ferax** quoqz et serpentū referta est multitudine. Illic quippe rinocerota bestia: et camelopard?. basiliū?. dra cones ingentes. et quoz cerebro gemme extrahuntur. **Jacinthos** et crisoprasus ibi repiuntur: cinnamomum ibi colligit. **Bue** sunt autē ethiopię: vna q̄ ortus solis. alte ra q̄ occasum in mauritania. **Etra** tres autē pres orbis quarta est trans oceanū interior est in meridie: que so lis ardore incognita nobis est. in cui? simib? antipodes fabulose inhabitare pduntur. **Proxima** autē hispanie mauritania est: deinde numidia. inde regio carthagi nensis. **Postqz** gentiliam accepim? postea ethiopiā. in de loca exusta solis ardoribus. **L. xvi.**

De insulis oceanū quo cingitur orbis
Insule dicte sunt eo q̄ in solo sint. id est in ma ri. **Ex** his quoqz notissime et maxime quas plu rimi veterū solerti studio indagauerūt notāde sunt. **Britannia** oceanū insula interfluat mari toto or be diffusa vocabulo sue gentis cognominata est. **Hec** aduersa galliæ pre ad piperū hispanie sita est. **L. c. i.**

tus eius quadragies occies q̄dragintaquingz milia ml ta et magna flumina in ea. fontes calidi. et metalloz lar ga et varia copia. **gagates** lapis ibi plurimus et margar ite. **Thanaos** insula oceanū freto gallico a britā nia est vario tenuiqz sepata: frumētarius campis et gle ba vberi. **Sicra** est autē thanathos a morte serpentum quos dum ipsa nesciat: apportata inde terra q̄cūqz gen tium vecta sit: angues dico pimit. **Cyle** vltima est oc ceanū inter septentrionalem et occidentalem plagaz vl tra britanniā a sole nomen hinc: q̄ in ea est iugis solsticiū sol facit: et p̄tinuus in ea solsticiali tpe dies. brumaliqz nor pbemis exigitur. **vltra** q̄ nauigatōe vnius diei pi grum et cōcreū est mare. **Solin^{us}.** **Telus** indie insula est. Et fert palmas: oleū creat: vinctis abundat. **Terras** omīs hoc miraculo sola vincit q̄ quicūqz in ea nascitur arbor: nunq̄ caret folio. **Ibi** mons caucasicus qui mari mam orbis partem p̄petuis iugis penetrat. **Frōn** qua soli obuersus est arborē piperis ostentat quas ad iuni peni similitudinē diuersi fructus edere assuear: qui pene immaturi exeunt: dī piper longū. **Quod** incoruptū est piper album. **Quoz** autem rugozas et torridas caloz se cerit. nomen trahit de colore. **Isidor^{us}.** **Scadaes** in su le oceani intra britanniā posite: nūero. xxxii. quaz. xx. deserte sunt. **xiii. colun^{us}.** **Scocia** eadem et hibernia: p̄tima britannie insula: spacio terraz angustior: sū situ fecundior. **hec** ab africa in botcam porrigitur: cui? par tes priores in hiberniā et cantabricū oceanū intendūt. **Un** et hibernia dicta est. **Scotia** autē a scotoz gentibus credit appellata. **Illic** null? anguis anis rara: aples nul la: adeo vt aductos inde pulueres vel lapillos si quis alibi sparserit inter alucaria: examina fauos dēferant. **Gaddis** insula est in fine betice puincie sita: que de rimit europam ab africa: i qua herculis colūne visus et vnde tirceni maris faucib? estus immittitur. **Est** au tem a contineti terra: c. xx. passibus diuisa: quaz tiri a rubro mari profecti occupantes: ligua sua gaddis. id ē septaz nominauerūt: pro eo q̄ circūcepta sit mari. **Nasca** tur in ea arbor silis palme: cui? gummi insectū vituz cerauūū gemmā reddit. **L. xvii.**

Iterum de eodem

Fortunate insule: hoc suo vocabulo significat omnia ferre bona: quasi felices et beate fructu um vbertate. **Sua** eni apte natura sciolaraz po ma siluaz p̄ruūū: fortuitis vitibus iuga collūū vestū tur. ad herbaz vicem: messis et olus vulgo est. **vñ** genti lūū error: et sciazū carmia poetaz: p̄pter soli secundita rem eadem esse padisuz putauerūt. **baz** p̄ma mediona di. **secūda** iuniona. **tercia** theode. **quarta** capria. **Alia** vinaria que aere nebuloso et concreto est. **Boz** canna ria: cambus imense magnitudinis plena. omīs auib? plene: memorose palmifere: nucce: p̄nce: mell copia: ani malibusqz siluestrib?: et piscibus abundantes. **Site** sunt autē in oceano: q̄ leuam mauritanie: inter meridiem: oc casuz occidentū p̄tine: et inter se interiecto mari dilere te. **Gozgonides** insule sunt oceanū obuerse p̄mōto rio qd vocatur esperacet? quas incoluit gozgonis fe mie: alit. id est. celeri p̄ncitate: burfuto et aspero corpe et ex his insule cognominate. **distāt** autē a p̄tinenti terra bidui nauigatōe. **Esperidum** insule: vocate sunt a ci uitate esperida: que fuit in fine mauritanie. **Sunt** eni vltra gozgonides site ad atlantibū litus: in intimis maris sinibus: in quaz ortis fingūt fabule draconez p uigūle aurea mala seruante. **Fertur** eni ibi ē maris va rium. als estuariū. adeo sinuos laterib? tortuosus vt vsentib? p̄cul: lapsus angueos imitetur. **Crūe** et argi re sunt insule in indico oceano site adeo secunde copia metalloz: vt pleriqz eas aureā sup̄ficiem et argenteam hēe p̄piderūt: vñ et vocabulū sortite sunt. **L. baz** proba

nebulis et fumo: futuros predicabat flatus ventorum ab impitis visus est ventos sua prate retinuisse. Eodem in fule et vulcanie vocantur: et ipse sicut et bona ardeant. Sicut autem: ita: hites: propria noia Quax pma liparus qui lipar vocabatur qui ea an coluz rexit. Altera tberasia vocatur: et sit colub: excellitissimis. Tercia strongile: in qua coluz regnare fertur: relique vero: i. strongiler: didime: erifusa: festia: fenicula: enonimon: stripodes: lo nores: que qm nocte ardet. Eolie siue vulcanie dicitur. Et bis quedam ab inicio no fuerunt postea mari edite sunt: et vsqz nunc pmanet.

XXXI.

Adhuc de eodem.

Ardis hercule percat: cu magna multitudie a libia pferul: sardiniu occupant: et ex suo vocablo insule nomen dedit. Hec in africa mari facie vestigi humani tam in orientem q in occidentem latior: pminat ferme parib: laterib: que in meridiem et septentrionem vertunt: terra patens in longitudine milia. c. xl. in latitudine. xl. In ea neqz lupus: sed solifuga rui animal extigit: boibus pnicosum. venenit quoqz no nascitur ibi: nisi herba p scriptores plurimos et poetar memorata apastro silis que boibus rictus pbit: et qua si ridetes ingerunt. Fontes habet sardiniu calidos: in firmis medclam pbenes: furib: cecitai: si sacro vato oculos aquis eius tetigerint. Corrice insule exordiu incole ligures dederunt: appellates eam ex noie ducis. Nam mulier quedam ligur coria noie cum thaur: et grege quem ppe litrota regebat transitarer solitus atqz p interualla corpe aucto remeare videret. Cupiens scire incognita sibi pabula thaurus a ceteris digredientem vsqz ad insulam nauigio psecuta est. Cuius regressu in sule fertilitatem cognoscentes ligures raris: ibi profecti sunt: eamqz noie mlieris autoris et ducis appellauerunt: hec grece cyrne dicitur: cyrno herculis filio habitata. De qua virgili: Lynea taxos. Sicutur aut a sardiniu. et. mliu fredo cinera: ligulitici equozis sinu ad pspe etu ytalie. Est aut multus pmonozis angulosa gignit letissima pabula: et lapidem quem cacocitem greci vocant.

Ebolus insula est hispane dicta q a zomo no pcul sit: quasi ebolos: cui terra serpentes fugiunt. Dicit pna est colubitaria: que referta est anguib: Balceares insule hispane due sunt: affrosiades et gemalidel maior et minor. vsqz et eas vulgus maiorica et minorica nunc cupat. In bis primu inuenit est visus fundax: quib: la pides emittuntur. vsqz et baleares sunt dicte. Balu enim grece emittere dicitur: vsqz et balista quasi missa et fundibali. **G**urgile. Balcearis verbera funde. Commune est insulis vsqz pminant: vnde et loca coz. pmonozia dicitur. Sic salustius de sardiniu in oriente latior: pminat q in occidente. **S**egeum pmonoziaz vel pmonozium asie vbi hellespontus aptius dilatatur. dicitur est aut segeum ppter herculis taciturnitate: qz phibit: hospicio a laomedonte trojanor rege simulauit abscessum. et inde p troyam cu silencio venit: qd di sege. **M**aleu promontoziu grece: quod intrat mare: et p multa quinque ginta protenditur. vbi vnda ita seua est: vsqz psequi nauigantes videatur. hoc aut promontoziu a Maleo rege arginor nomen accepit. **P**eloz promontoziu sicilie respiciens ad aquilonem p m Salustiu: dicitur a guber nazore bambalis illic sepulto. **P**achinum promontoziu sicilie austru expectans ab aeris crassitudine dicitur. Nam ibi aer est crassus et pinguis: austro eni perficitur. **L**ilibum promontoziu sicilie solis occasus intendens vocatur ab eiusdem nomis ciuitate que ibi sita est. **B**ozion promontozius numidie vocatum eo q aqui lonem intendat. **B**alpis hispane et pomontoziu. etc.

XXXII.

De tempore et cursu eius Actoz

Decto de locis habitabilib: restat dicendum de apibus: quib: videlz decedendo ac succedendo continue decurrat humana generatio: ouerfis etatum spactis annorumqz volumibus. Est eni tempus vt alias dictu est. mora reru mutabilu. Vel fm archetilem nuerus motus scdm prius et posterius. vel scdm Augustinu. Creature motus ex alio in aliud consequentibus rebus scdm ordinatdem conditoris: oia que creat admistrant. Potius ergo tempus a creatura q a re pe cepit creatura quous et ipm tempus sit creatura. Ab eternitate siqz vbi nullu est tempus fabricatur tpa et modifcatur et ordinatur ipam eternitatem imitari: dum celi conuersio ad eadem redit: et celestia corpora ad idem reuocantur: diebulqz ac mensibus et annis: ac lustris ceterisque seqderum orbibus equalitatis et vnitatis ordinatio legibus obtemperat. Sic enim vt ait idem Augustinus: dei legibus in eua stantibus: instabilis reru mutabilium motus pcurbarus esse non sinitur: frentiqz arcu curru scdoy: temp ad silitudine stabilitatis reuocatur. Itaqz sicut forma nostre vocis emissa preterit: silencioqz pmitur: et cum sermo noster ex verbor: pterentiu decessione ac successione pagitur: et moderatis silentioz intervalle decenter suauiterqz distinguitur: ita se habet etia ipalium nature voluminis infima pulcritudo vt reru transitu pagatur et morte nascentuz distinguitur. Cuius videlz pulcritudinis ordinem et modos si cape sensus noster atqz memoria possit: adeo mentis nostre considerationi placeret vt ipos quib: distinguit defectus: nec vocare corruptions auderem. Quid autem in eiusdem pulcritudinis pte laboram: dum nos hueria deserunt ipalia que diligim: et peccatoz penas luimus: et eterna diligere pmonemur.

XXXIII.

De tribus seculi temporibus

Sunt autem humano generi tria tpa scdm triplices statum eius distincta: videlz ante legem: et sub lege: et sub gra. Primo eni post lapsum dimissus est homo sibi vsqz ad tempa Moysi: et vtebatur tantu modo lege naturali. Postea vero per Moysen data est lex scripta: qua humana illuminaretur ignorantia. Tandem vero dei filius missus est: qui qd lex vtraqz no poterat salutem hoibus daret. Magnoz dei consilio factu est: vt no post hois casum ilico lex daretur: vel dei fili: mitereret. Nisi eni hois supbia vires suas prius expiretur: sui libertati arbitrii sufficientia arrogaret: et lege supflue datam: et dei filium frustra venisse iudicaret. Ne igitur detrahendi vel murmurandi occasionem haberet: reliquit cum deus prius in libertate arbitrii sub lege naturalis: vt sic vires sue nature cognosceret: vbi cu deficeret: nec sic humiliavit se ad potendum gram: sed supbe legem scriptam legi nature adiunctam sibi sufficere putans clamabat: Non deest qui impleat: sed qui iubeat. Et ergo et de ipsa conuinceretur: anqz filiu mitereret pater: legem scriptam dedit: que peccati morbum detexit: non consumpsit. Qua data etiam morbus inuoluit: et infirmitas est aucta: non legis sed nature vicio: et dyaboli instantia. Talis est eni et carnalitas nostra: vt ardentius desideret prohibita: quib: no memoratis iaceret quasi sopita. Actum est hoc diuina prouidentia: vt sic homo cognita vtriusqz legis insufficiens: et infirmitate sua clamaret ad medicu: et quereretur gte auxilii. Et ita factu est: multiplicatae sunt eni infirmitates eoz: postea accelerauerit ad medicu: hic est ille samaritanus qui per formam serui et compassionis languido appi: opiauit: cuiusqz vulnera sanauit quem iacerdotiu et leuita in antem ptransibant: qz sacerdotiu et lex vetus neminem ad pfectum adduxit. Hic est etia omnipotens sermo: qui vni mediu silenciu tenerent omnia: venit a regali solio. Primo eni silentiu fuit ante legem: scz ignorantia

Quis enim facile potest est tantum rependere vindicte quantum accepit iniurie. Videmus boves leuiter lesos ce dem moliri: et vitu inuente vni fatient in malis inimici. Hinc ergo immoderate ac hoc iuste vitioni lex modicum iustum pfigens penam instituit talionis: vt oculus pro oculo: dente pro dente: si vt esset fomes sed li mes furoris non vt qd erat sopitu hinc accenderetur: sed ne qd ardebat vitra extenderetur. Imposita est. n. quedam vindicta que iniuriati iuste debetur: ppter quod vtiqz cum ignoscimus de quodam iure nro largimur. Quod aut debetur et si benigno dimittitur si tñ inique reperitur. Sed sicut etiã admonitio nõ urandi conser uatio est a peccato puri: sic admonitio vindictam de bitam non exigendi: conseruatio est a peccato vitra des bitum vindicandi. Hoc etiã ipsum de donãdã oino vin dicta valet ad illud: vt nobis a deo dimitti mereamur dimittendo hmoi debita. Sed duro populo lex pte ad h. but modum: quo discerneret nõ egredi debitum: vt tra edomita que ad immoderatã vindictam rapit: iam qui vellet tranquillus attendere: quid ipse deberet qd a dño sibi relaxari cuper: vt hac pñderatõe cõseruo de bitum relaxaret. Itaqz sicut dicit Augustinus in libro de sermone dñi in monte. Pbariseoz iusticia est modũ in vindicta nõ excedere. hoc ẽ. vt nõ pñ qñqz rependat qd accepit iniurie. Et hec est pacis. inchoatio: perfecta vero pax est: nullam velle vindictã oino. Inter illud er go quod preter legem sez mar? maluz pro minori reddi et illud quod pficiendis discipulis dñs dicit: Non ma lum p malo reddi: mediũ locum tenet: vt tantũ reddat quãtum acceptũ est. per qd a summa discordia ad sum mam concordia pro tempoz distributõne transitus fa ctus est. Parumqz videtur adhuc dño si malũ pro ma lo si reddideris: nisi spẽdas quod accepit nisi etiã am plius accipe patius sis. Unde si quis ait te peussit in dexãrã maxillam: pbe illi et alterã. Pterea sicut dicit Hieronim? sup esechieles. Vide quozqz in alio iusticie pfectum p spis pcessum. In principio liquidem legis: a fratribus tantũmodo senus tollitur. in ppheta vero ab omnib? vitura recipi pñderit. vbi sez iustus pecuni am suam ad vituram non dedisse commendat. Porro virtutis augmentum est in euãgelio. dicente dño. Au rum date inebul inde sperantes.

De sex etatibus seculi.

Sex aut sex diebus deus opa sua omnia cõsum mauit: et septimo requiescit: ita sex etatibus hu manus genus in hoc seculo p successiones tem por opibus suis insigniuit: et in. vii. sanctos a laborib? suis in seipso requiescere voluit. Prima etas ab adãz vsqz ad noe fuit. Secunda a noe vsqz ad abrahã: Tercia ab abrahã vsqz ad dauid. Quarta a dauid vsqz ad transmigrationem populi hebreoz in babiloni am. Quinta deinde vsqz ad dñi aduentũ. Sexta quam nunc agimus vsqzquo mund? finitur: et excelsus veni at ad iudicium. Septima vero intelligitur in rede san ctõz: que vesperã non habet: qz iam nullus eaz termi nus claudet. Tunc etiã requiescent ab omnibus opib? suis hi dñbus dictum est: Estote pfecti sicut et pñ ves ter celestis pfectus est. Sex ergo mund? etatib? sicut et bo minis vitã distinguitur. Prima sez infantia: quasi quo dam diluuiõ lubrice obliuionis obruitur: vt non vide a tur in posterum: nec ulla eius vestigia relinquãtur. Se cunda. id est. puericia primuz de diluuiõ obliuionis ad sensum extens: p supbia erigitur: ac p occupiam diuidit et dispigitur. Tercia. id est. adolescentia primũ p cobidi tionem discipline circũciditur: deinde pceptis infor ma tur: consilio regitur. Quarta. id est. iuuentus seruire iã cogitur: et regimĩ subicitur: vt p timore dñi timor di uinus addicitur. Quinta. id est. virilis ac timorem di

uini venit: p timores bois Sexta. i. senectus tanqz ita ra futurõz pcupia trahit. Sic ẽ genus humanũ pmo quidem diluuiõ obruit. Secundo in edificatõe tur ris clatum: et in diuisione linguaz dispsum. Tercio in Abrahã circũcisum et in moyse pceptis informatũ sub iudicibus quoqz consilio gubernatũ. Quarto sub regibus dñationi subiectũ. Quinto sub pontificib? re ligioni parent. Sexto sub grã vera in bonitate illustra tum.

Chronica prime etatis.

Prima qdem etas in exordio sui continet crea tionem mundi. primo cui die deus in lucis noie condidit angelos. secũdo in firmamenti appel lato: celos. tercio in discretõis noie: spm aque et ter re. quarto celi luminaria. quinto animãtia ex aqua. sex to animãtia ex terra: et etiã hominem quem appellauit Adam. Adam ex agro damasceno in paradum transla to: et latere dormientis Eua formata: ambo vt credi tur ipso die sue creatõis circa meridiez suaricari sũr et paulopost circa horam nonã euecti sunt. Proiecti er go in exilium currũt ad humanũ solacium: virgines de paradiso egressi sunt: et tunc carnali coierunt. Anno itaqz vite Adam. xv. nat? est ei cayn: et foroz eius cal mana. Post alios aut. xv. natus est ei Abel: et foroz ei? delbora. Ab abel dñs incepisse ecclia: qz si ab Adãz ince pisset nõ fuisset continua: et qz in cayn scire cepit in sã ctos reprobõrum malicia. In abel vero proficere vita sanctorum et patientia. Adam itaqz post mortem abel vehementer amoe pñs ardescens: cognouit vxorem et genuit seth: cũ esset. cxx. annoz: sũm hebraicã veritate Qui sez seth genuit enos anno etatis sue. cv. ab initio vero mundi. cccxxv. Enos genuit caynan: anno etatis sue. xc. mudi vero. cccxxv. Caynan genuit malaleel an no etatis sue. lxx. mudi vero. cccxxv. Malaleel genuit Jared anno etatis sue. lxx. mudi vero. cccclx. Jared ge nuit enoch anno etatis sue. clxx. mundi vero. dcccxi. Enoch genuit matusalem anno etatis sue. lxx. mundi vero. dcccxxv. Post hec vero cũ esset enoch. cccclxxv. annoz trãslatus est diuinitus in paradum volupratis ad tempus: vt in fine tempoz cum helyã veniat: et cor da filioz ad pñs conuertat. hic est. vii. in generatõe pioz: scilicet filioz seth fuit optim?: sicut lamech in ge neratõe impioz sez filioz. Layn fuit pessim?. Matu salem genuit lamech anno etatis sue. clxxvi. mudi ve ro. dcccxxxii. lamech genuit noe ãno etatis sue. clxxxi. mundi vero. d. lvi. Noe vero genuit sem anno etatis sue. v. mudi vero. d. lvi. Tunc mundãte malicia bo minũ pcepit dñs archam fabricari. c. annis ante dilu uium: qd dati sunt eis ad penitendũ. Deniqz non cessã tibus peccatis hominũ inundauit aque diluuiuz anno sem. c. noe vero. dc. Ab initio aut mudi. d. dc. lvi. Et tunc pma etas mundi est terminata: quasi infantia obliuioni data: et incũ habuit secunda.

Chronica secunde etatis.

Em vitit post diluuiũ annis duob? anteq? ge neraret arphaxat scãz anno mudi. d. dclviii. bur? tpe accidit post diluuiũ illa famosa ebrie tas pñs sui noe: cui? occasione idem pater sibi et fratri suo iaphet pro honesta verecundia in bonoe paterno benedixit. Tercio vero filio sez chaz pro impudenti pa tris irrisione in filio suo pmogito chanaan maledixit. Legũtur aut ex trib? filiis noe generatões. lxxii. s. xv. de iaphet. xxx. de cham. xvii. de sem. Quin etiaz ex tri bus illis adhuc viuente noe iuxta philonem nati sunt. xxxiii. milia viroz: et. c. extra mulieres et paruulos. Ar phaxat autẽ genuit sale anno etatis sue. xxxv. Etatis aut mundi secunde. xxxvii. Ab initio vero mundi. d. dc. xcii. Sale vero genuit heber: anno vite sue. xxx.

posteris Samuēli quoq; 7 saul post mortē hely simul amonantur anni. xl. Benescente samuele populoz regem pertinaciter postulante: saul d̄ tribu beniamin vir bonus ab humero 7 sursum emicans sup omnes poplū: diuino nutu eligitur: et a samuele inungitur. Sed quia d̄o et samueli inobediens fuit: a d̄o reprobari meruit. huius t̄pib; a quibusdā fuisse putatur homerus. Duo regna exordiu habuerit: lacedæmonioꝝ sc̄z 7 chorinthiorum. Abbeniensis vero. xvii. hoc tpe regnauit. Lodrus saule quoq; ceperit in isrl̄ tpa regū: 7 a samuele rēpora notioꝝ p̄phetay. Siuente quidem samuele saul annis. xviii. regnauit: et eo mortuo duob; annos totuz tamen sacra scriptura non amonauit. In morte saulis terminatur etas seculi tercia: habens. dcccxi.

XXXVI.

Tempora dauid et salomonis
 Quid itaq; p̄m̄ et tribu iuda regnauit ap̄o hebreos annis. xl. In ipso regni eius p̄ncipio exordiu habuit quarta etas: non vt quidaz volunt pro regni iudcoꝝ inicio: cuz inchoatū esset a saule sed pro inuolutōe promissionis olim patrib; facte de t̄p̄o et regno xp̄iano. Siquidē iurauit d̄s Dauid veritatem de fructu ventris eius sessuro sup sedem suaz. Lepit aut̄ anno ab egressione egipti. ccccxxvi. A natiuitate at̄ abrahe dcccxi. Ab inicio vero m̄di. ii. dccc lxxix. Et regnauit p̄mo quidem in ebron sup tribu iuda. vii. annis. Postmodū in hierusalem sup omnē isrl̄ xxxii. annis. huius t̄pib; p̄phetauerit Barz 7 Nabā 7 Alaph. Lodrus arbentensis iur̄ r̄sum seipsum morti tradens bello peloponensiaco intrempt; est: in quo ericidaz regnū destructū est. Salomon regnare cepit anno etatis quarte. xli. Ab inicio vero seculi. ii. dccc. Et regnauit annis. xl. Hic filiaz p̄baronis regis egipti sibi desponsauit. Be q; vt dicunt hebrei. cuz adhuc xi. annū ageret 7 naturā filius genuit: 7 in oratōe sua sapiam quam ceteris omnib; donis p̄posuit a d̄o impetrauit. Anno regni sui quarto q̄ fuit. ccccxxxi. egressus fuit ex egipto mense mayo templū d̄ni edificare cepit. In anno. xi. mense octobri cōsummauit. ita q̄ in septem annis 7 sex mensib; ipsum cum suis vrentib; compleuit. Postea domū suam regales edificare cepit quam p̄ annos tredecim vix p̄pleuit. Itaq; opib; suis et sapia atq; diuitiaz gloria vbiq; notatus: tandem p̄ mulieres alienigenas depuatus vltq; ad ydoloz culturam desipuit. Dabit enim vxores. dcc. 7 concubinas ecc. Ideoq; d̄s et aduersarios ei adhuc videntis suscitauit: et regnum eius post mortem scindendū predictit. Sicq; qui p̄s sc̄dm nomen suum pacem habebat. vndiq; p̄ circuitum vitam in tribulatione finuit. Dicunt t̄n̄ hebrei q̄ ante mortem penituit: 7 ob hoc lib; de cōtemp̄u mundi qui eccl̄iastes d̄ cōposuit. Huius t̄pib; Sadoch et Abas syonites p̄phetauerūt: quidā etiā homerum 7 besodum eo tpe fuisse dicunt.

XXXVII.

Cronica a roboam vsq; ad ozias
 Est mortem salomonis regno bifariāz diuiso sup duas tribus iudam sc̄z 7 beniamin regnauit in hierusalem salomonis filius roboam: 7 sup decem tribus in samaria seruus eiusdem de tribu ephraim ieroboam. Lepit itaq; roboam anno quarte etatis. lxxxi. mundi vero. ii. dccc lxxix. 7 regnauit. xvii. annis. Anno quinto regni eius salach rex egipti hierusalem: ascendit et templum spoliavit. Roboaz successit abia filius eius anno quarte etatis. xxviii. mundi vero. ii. dccc lxxxi. et regnauit annis tribus. hic patris in aliciam imitatus: habuit et ipse aduersariū ieroboam: sicut 7 pater eius. huius quoq; successit fili; eius asa anno quarte etatis. ci. m̄di vero. ii. dccc lxxxi. 7 regna

uit annis. xl. huius t̄pib; p̄phetauerunt Abas 7 anania et icbu filius anani: et azarias filius obed Josaphat filius asa cepit anno quarte etatis c̄lii. mundi vero. iii. xxx. et regnauit annis. xxv. huius t̄pib; regnauit in samaria p̄mo quidem achab pessim; ydolatra. deinde filius eius ochozias: p̄phetauerit aut̄ helyas resbires: et abdias: 7 abdias: et icbu filius anani: micheas fili; hyemla: et iaziel filius zacharie: et elizey filius vodan. Eo quoq; tempe agrippa apud latinos regnare homerus poeta in grecia claruit. vt testatur appollo d̄oꝝ gr̄a maticus: et euforbis historicus. Joram cepit anno quarte etatis. dxxvii. mundi vero. iii. lv. 7 regnauit annis: viii. Huius t̄pib; helyas in celum p̄ turbines ascendit: cui; sp̄s duplex. i. ad duo sibi datus. sc̄z ad p̄phetiā 7 miracula sup helysem requirit. Mortuo ioram successit filius eius ochozias anno etatis quarte. dxxv. m̄di vero. iii. lxi. et regnauit anno vno: ipsum et omnes reliquias dom; achab: oleuit icbu. Abalia m̄ ochozie filium suū mortuū videns surrexit: 7 regnare volēs omne semina regum interfecit: excepto iobas filio ochozie: quem adhuc lactentem iobas sex annis in domum culti belidomarioꝝ ne interficeretur abscondit. Jobas itaq; septennium regnare cepit anno quarte etatis. dxxvii. mundi vero. iii. lxx. 7 regnauit annis. xl. T̄pib; abthie regnauit icbu sup decem tribus. Tunc ionadab filius rechab apud iudeos claruit: cui; filii ex p̄cepto p̄is tanq; pegrini et hospites sup terram sceozum ab hominib; in tabernaculis habitabant. Regnare in israhel iobas belidomarioꝝ obiit: 7 mortuus contactu suo mortuus suscitauit. Amasias cepit anno quarte etatis. cxxxi. m̄di vero. iii. cx. et regnauit annis. xxi. huius t̄pib; regnauit iobas sup isrl̄. Postea ieroboam 7 quem p̄phetauerit amos de pastoribus israhel. Tui latinoꝝ rex Salu; auentinus fuit qui in eo monte qui n̄c ps vrbis est mortuus ac sepultus: p̄petuū loco vocabulū dedit.

XXXVIII.

Tempora ozie Joathan et achaz
 Ozias ergo qui et azarias cepit anno etatis quarte. c̄lii. mundi vero. iii. cxxxi. et regnauit annis. lvi. huius t̄pib; tempozibus regnauit sup isrl̄ ieroboaz Sub his autem duobus regibus p̄phetare ceperunt Iaias filius Amos et Osee de tribu ysachar: et Jobel de tribu Ruben: et etiam Abdias sc̄dm quosdā. Sed verus sc̄dm hebreos ante bel̄ seum. P̄terea sub Roboam p̄phetauit Jomas filius sareptec. P̄terea tertia regnate Ozia medoz regnū exortit: 7 etiā regnū macedonum. Post ieroboaz regnauit sup isrl̄ filius eius zacharias sex mensibus t̄m̄. Ipso enī peccata patrum imitante paullit enī palam sellum filius iades et regnauit pro eo. Sicq; translatus est regnū de domo icbu in generatione quarta iuxta verbū d̄ni. Item ozie temporib; esodus insignis habetur. Lidozū regnū nascitur Remus et Romulus a Marte et syia generantur: 7 eodem anno Olimpias prima constituit. Besuncto ozia: regnauit filius eius ioarban: anno quarte etatis. ccciii. m̄di vero. iii. cxi. et regnauit annis. xvi. huius tempoz regnauit in israhel p̄bahee: sub quo due trib; 7 dimidia trans iordanem a Tbeglatfalsar sunt captiuae. Ipse quoq; p̄bahee 7 rasyn rex syrie sub ioathā regnum iuda ceperūt infestare. p̄phetabāt t̄c tempis ysaias: osee: iobel: nauy 7 micheas. Achaz fili; ioathā cepit anno quarte etatis. cccix. mundi vero. iii. ccvii. 7 regnauit annis. xvi. huius t̄pib; regnauit sup israhel Osee cui; anno. ix. decē tribus a salmanasar sunt captiuae. A gemellis Remo et Romulo Roma in monte palatino conditur. Et anno ab vrbē condita tercio. Remus a Fabio Romulo duce rastro pastorali occiditur. Romulus in regnum subimitur. Dales m̄di; 7 phisicus

philosophus agnoscitur. Romani a curribus quiritel appellatur.

Tempora ezechie manasses et amon

Ezechias filius achaz cepit anno quarte etatis cccxxv. mundi vero. iii. cxxvii. Et regnavit annis. xxx. Huius meritis dñs in castris assirioꝝ una nocte cetero. milia viroz p. ageli interfecit. Ezechias vite desperate. xv. annos addidit. et in huius rei signum solem decem gradibus retrocedere fecit. Huius tempore sub osee rege destructus est regnuꝝ samarie in qua captivitate creditur Iobias captivus fuisse. Propbeta bant aut osee et ysayas et iohel et mycheas. Romulus primus miles et populo sumptus et nobilissimos centum senes ob etate senatores. ob salsitudine cure ptes appellavit. Templum quoqz et muros Romane vrbis extruxit. Tandem apud paludem capree nuptis comparuit. et suadente lucio proculo quirim noie consecrat. est.

Manasses cepit anno quarte etatis. cccxxviii. mundi vero. iii. cclvii. et regnavit annis. lv. Die psum. ydolatra fuit. et plateas hierusalem sanguie pphetaz purpura vit. Huius tpe romanor secundus numa pompilius regnavit qui duos menses anno Januarii et Februarii addidit. Et post hunc Tullius hostilius qui primus in eo regno purpura fastibus vltus. deinde eius domo sua fulmine ylagavit. Sibilla erofila in famo claruit. Beiores apud medos regnavit. qui egyptorā condidit.

Quida cum apud medos regnaret. sanguie tauri potato extinctus est. Argilocus et symonides et aristoxenus musicus insignes habentur. seleucus legum latoꝝ apud locros pconis celebratur. Bizantiū conditur. Amon filius manasse cepit anno quarte etatis. cccxxviii. mundi vero. iii. cclvii. et regnavit annis. lxx. Interpres xii. annis. scdm hebreos aut. ii. Itaqz decem anni q̄ sunt apud. lxx. pro decem annis bazalon vnde cum iudicis iust hic ponitur. qui vt supius dictū est in lxx. nō habentur. Eo tpe pbalaris apud agrigentinos thirā idem exercet. apud hebreos belchias pontifex scz in signis claret.

Tempa iose et filioꝝ eius vsqz ad zedechias

Iosephus iustus filius amon cuius esset amoz viii cepit iuxta Eusebiū anno quarte etatis. cccc. lxxv. Mundi vero. iii. ccc. lxxv. et regnavit annis. xxxi. Eusebius tñ posuit. xxxii. mundi vero. iii. cccviii. et regnavit annis. xxx. huius anno. xii. Hieremias exorsus est pphetare. pphetavit etiā tunc tps ofida mulier et sophonias. huius quoqz temporibus terpander musicus claruit. et thales miles. Apud corintbum pyander tyrannus exiit. Panccius quoqz pms in sicilia tyrannidem arripuit. Salarius autē tyrannus destructa est. Carquius pms Romanor quin regnavit. qui capitolii instruxit et ioui dedicavit. Egiptioꝝ vero nebaro secundus q̄ et neceplius h̄ regem assirioꝝ ascendens. Josiam sibi obstantē interfecit Josias moriens tres filios reliquit. Selyachim qui et uebonias p̄mogenitū. et mediū ioachaz. qui et sellum. Mathaniam vero terciū. hoz primus ioachas in regnuꝝ populo constituitur. sed post tres menses a rege egipti amouetur et elyachim pro eo substituitur eidem regi tributari. efficitur. nuntioꝝ noie ioachim vocatur. Joachim ergo cepit anno quarte etatis. cccviii. mundi vero. iii. ccl. et regnavit annis. xi. Ab hoc Arias pbeta cū eū redarguisset turpiter est interfecit. Hieremias quoqz destructione vrbis et templi pphetas incarerat. est. ne publice p̄dicaret. Eo tpe pytacus mitlen. qui vnus de septem sapientibz fuit. cū frenone atbeniensis olimpionice congressus eundem interfecit. Sapho quoqz et alce. poete clari habebantur. demqz nabuchodonosor anno quarto regni sui qui fuit. viii. ioachim ascendit i hieru

salem. captiuqz ioachim et ligatum traherat secum. et cum eo nobiles viros in babilonem. In itinere vero imposuit ei tributū. et cum remisit i hierusalem. Sed ob fides de semine regio danielis. et tres pueros secum traxit. et ioachim tribus annis ei seruauit. Sed postea cum negaret tributū qd ei pmiserat. Nabuchodon. veniens cum occidit. et in sepulchro abiecit. et ioachim secont am filii eius equocum. s. patri regem constituit. sed p̄ tres menses in babilonem trāstulit. principes quoqz cū alius plurimis. inter quos erat mardocheus et Ezechiel ad huc iuenis. constituit aut regem. patruū Joachim mathaniam.

Tempa zedechie et captiuitatis iudaeice.

Itaqz zedechias cepit anno quarte. cccc. lxxviii. mundi vero. iii. cccviii. et regnavit annis. xi. Sub hoc quoqz pphetaverūt hieremias et baruch. Anno quinto regni eius exorsus est Ezechiel ad captiuos in babilone. pphetare. postq̄ accepit epistolam hieremie. In principio anni. ix. zedechie Nabuchodon. hierusalem obsedit qz supbia et infidus tributū ei pmisum negavit. Tandem deficiuntibus in vrbē vi etualibz. adeo vt mulieres puulos suos comederent. in mensura palme capta est ciuitas. xi. anno zedechie Nabuzardan vero princeps templi et ciuitatem incendit. ac murū totum in circuitu destruxit. vasa dñi transfudit. hic fuit exitus regni hebreoꝝ in quo regnaverat annis. d. et xiiii. et mensibus sex. scdm iosephū. Elybul zedechie pphetaverūt daniel et ezechiel in babilone. Tarquius pms circū Rome edificavit. numerū senatorū auxit. Romanos ludos instituit. Solon gēti cui perat noua iura p̄stituit. Epimenides atbenas subuertit. Eo tpe certantibz in agone dabatur tragos. i. birc.

Unde tragedos dicitur incupatos. In hac vltima captiuitate iudeoꝝ etas fecit scz q̄ta terminatur. h̄is annos cccc. lxxv. Fuit autē ab anno. iiii. salomonis in q̄ fundatum est templū vsqz ad et̄ incendiuꝝ anni. cccc. lxx. Ab ingressu terre. pmilioni. dccc. lxxv. A datione legis dccc. lxxv. A natiuitate abrahe. d. cccc. lxxvi. Ab initio vero seculi. iiii. cccc. lxxviii. Itaqz ab initio captiuitatis etas q̄ta exordium habuit. que scz captiuitas iust pphetam hieremie p̄seueravit. lxx. annis. vsqz ad annū secundū darii filii yscaspis. Hoz. xxx. p̄mi computatur iust eusebiū vsqz ad regnuꝝ cyri. hoc tpe solis defectio quā thales p̄dixerat facta est. In grecia septez sapientes appellantur. scz thales. solon. pytacus. chilon. cleobolus. bias. periandrus. Mortuo Nabucho. regnavit Eulmerodach. dei de balthasar. Anaximader misles. p̄bicus agnoscitur. Astrages h̄ ludos pugnat. deinde crefus lidozum ix. regnat. pbalaris tyrannidem exercet. Cyrus astragē medoz regem subuertit. et imperiuꝝ ad perias transfert.

Tempora citri regis persarum et cambisis et duozum fratrum.

Cirus itaqz destructo medoz imperio. p̄mus apud perias regnavit. Cepit anno captiuitatis xxxi. Mūdi vero. iii. cccc. lxxviii. Et regnavit annis. xxx. Hic anno p̄mo regni sui verbis eccitatus. Itaqz de ipso dixerat lōge an̄ captiuitatē iudeoꝝ. relaxauit. et in iudeā circū. i. milia regredi fecit. Egressi sūt autē sub zorobabel duce et biesu magno sacerdote. ad hōrāntibz eos pphetā zacharia et aggeo iuene. sed nondum p̄pbeta. Qui altari constructo tēcerūt fundamenta templi. sed impediētibz vicinis gentibz. impfectū opus p̄mansit. vsqz ad regnuꝝ darii. Tēpibus Ciri. Etopus adelphis interimitur p̄bicus. Atheniensiuꝝ tirant. i. ita liam transgreditur. Anaximenes p̄bicus agnoscitur. Simonides liricus. et siphocle. s. et tragicarū scriptor genofanus clari b̄sit. Crefus a cito capitur. et lidoz

regni destruitur. **E**o tpe tarquinius supbus seruis fo-
 cero suo romanu imperiu abrupit: qui carceres ecclia
 carbenas ⁊ compedes variaqz genera tormentoz ex
 cogitavit. Tandem vero cum ardeam oppugnaret: ca
 tarquini minoris filii sui qui luereca corruperat a re-
 gno expulsus est. **L**urus etiaz a thamari regina massa
 geraz occisus est. **L**ambyses igitur cini filius piaz se
 cundus cepit anno quinte etatis. lxi. **M**undi. iii. cccc.
 xxxiii. et regnavit annis. viii. hic artaxerxes ⁊ assuer⁹
 ⁊ scous nabucho. vocatur: sub quo iudiciu histoia con-
 scribitur. hui⁹ tpius hieus pontifex ⁊ zoroabel pzi
 cepti apud hebreos clarit: biparcus ⁊ byspias atbensi
 tyramidem exerceat. **I**n anno quinto regni sui cambi-
 ses egiptu obtinuit. Sicqz regni egiptoz defecit. p⁹
 cambyses duo fratres magi successue regnauerit sed an-
 nu in regno non impleuerunt. **XLIII**

**Cronica a dario filio idaspis vsqz ad dari-
 um nothum**

Deinde successit darius filius hidaspis qui fuit
 vnus de septem magis. **L**epit aut anno quin-
 te etatis. lxx. mundi vero. iii. cccc. xxi. **E**t regna-
 uit annis. xxxvi. hui⁹ anno secundo qui fuit ab edificati-
 one templi sub salomone. dxi. iuxta eusebium. lxx. ani
 iudacie captiuitatis implent. Itaqz eodez anno mensis
 viii. templu extruitur: ⁊ i ano. vii. dario consummatur eo
 tpe nouissimi pphetabar apud hebreos aggeus: zacha-
 rias ⁊ malachias. pitagoras pbisic⁹. democrit⁹ philo-
 sophus: ⁊ heracitus reneboisus: et anaxagoras pbisic⁹
 eius: ⁊ pindarus ac symonides poete lirici: ⁊ dyagorus
 pbisicus clari hntur. **H**esclibus quoqz tragediaru scri-
 ptor agnoscitur Aristides cum ignominia eucitur.
Egiptus a dario recessit. **S**elo siracusas obtinuit. **D**a-
 rio successit filius eius xerxes ano quate etatis. cv. mundi
 vero. iii. cccc. xxviii. et regnavit annis. xx. hoc tpe **S**o-
 phocles tragediaz scriptor: et Euripides clari hntur.
Herodotus histoiaz scriptor agnoscitur. **B**acchides
 ⁊ dyagoras atbensis celebrantur. **A**hemistodes in pias
 fugit. **R**ome virgo vestalis pompilia despenfa in stu-
 pio: vna desossa est. **P**ost hoc xerxes regnavit arbaban⁹:
 mensibus septem. **P**ost hoc artaxerxes qui ⁊ longima-
 nus: cepit anno etatis quinte. cxxv. mundi vero iii. cccc.
 xxviii. et regnavit annis. xl. **S**ub hoc eisdas ⁊ necmat
 de babilone in iudea reherit: ⁊ fecerit ea que in histo-
 riis eoz scripta sunt. **E**sdas quide legem a **C**haldeis
 succentam repavit: **T**itulos psalmoz et alia quedaz de
 suo addidit: ⁊ nouos quosda spaz apices excogitavit.
Necmas muros hierusalem construxit: et anno. xxx.
Artaxerxis opus summauit: qui fuit etatis quinte. c.
 lv. **T**pius hui⁹ artaxerxis themistodes hausto sagui-
 ne tauri moritur. **S**ocrates nascitur. lapis in egyptu
 uio de celo ruit: nec mltro post: defecio solis fuit. **A**na-
 xagoras moritur: heraclit⁹ clarus habetur. hoc quoqz
 tpe floruit pbi mellissus pbisic⁹ ⁊ theatebet⁹ mathe-
 maticus aristophanes ⁊ sofocles democrit⁹ abderites:
 empedocles. spocrates medicus. gorgias ⁊ byppias ⁊
 zeno pmentides: ⁊ pthagoras sophista cui⁹ libos atbe-
 nenses decreto publico combusse sit. **P**oete vero clares
 comicus ⁊ bacchides liricus. cratinus ⁊ plato comedi cu-
 ripides ⁊ aristarc⁹ tragediographi. **H**istoriaz quoqz
 scriptozes herodotus et ferentides. **S**ocrates etiā pbi
 losophus. plurimo sermone celebratur. **E**odem etiam
 tpe romani p legatos ab atbeniensib⁹ iura petierunt.
Et quibus duodecim tabule conscripte sunt. **M**acedo-
 num. xl. regnavit archelaus. **P**ost artaxersem regna-
 uit **X**erxes secundus duob⁹ mensib⁹. et post cu sogdia
 nus. vii. mensib⁹. bis igit duob⁹ annotatur ann⁹ vnus
 XLIII

Cronica a dario notho vsqz ad darium ar-

stam filium.

Deinde successit darius nothus qui cepit anno
 quinte etatis. clvi. mundi vero. iii. dccc. xxi. **E**t
 regnavit annis. xix. hoc tpe plato nascitur: eu-
 dochus: iudicus: et aristophanes comediaz scriptor
 clari hntur. **A**lcibiades phug⁹ ad tyasernē abit. **E**gy-
 ptus a pzie recessit: ⁊ rursus egiptoz dynastia renasci-
 tur. **B**yonis⁹ in sicilia tyranide exerceat. **M**acedonuz
 xii. regnat orestes. **P**ost hoc artaxerxes memnon darii
 filius: qui ab hebreis dicitur **A**ssuer⁹. **L**epit anno quinte
 etatis. clccc. mundi vero. iii. dlviii. et regnavit annis
 qdragita **S**ub h bester histoia conscripta ē **H**ui⁹ tpi
 bus macedonuz. xii. regnat archela⁹: deinde amitas. po-
 stea paulamas. **D**emocrit⁹ moritur: **S**ocrates in carce-
 re venenū bibit. **A**lcibiadē farnazab interficit. **S**ocra-
 tes thebot⁹: ⁊ dyogenes cinicus ⁊ eudoch⁹ astrologus:
 et spēsippus insignis pbilosophus agnoscitur. **P**lato
 quoqz ac xenophon ac ceteri locrati clari hntur. **L**iri re-
 gis ascensus sit quē xenophon scribit. **A**restoteles. xviii.
 etatis annū agens platonem audit. **B**yonis⁹ tyranidem
 exerceat: **L**artagiuense famosum bellum fa-
 ctum est. **R**omani cum antea. xvi. tm hntent. xxiii. lris
 inceperit vii. **S**enones gally romā tuualerit: excepto ca-
 pitolo incensam vastauerunt. pnestum a romanis victi
 sunt. **P**ost hoc plarum. xii. artaxerxes qui ⁊ ochus
 cepit anno quate etatis. cccxxv. mundi vero iii. d. ⁊ xxviii
 et regnavit annis. xxvi. **H**oc tpe apud egiptoz re-
 gnabat nectanabus. apud macedones pbilipp⁹: cui⁹ fi-
 lius alexander ex olimpiade nascitur. **B**yonis⁹ siracus⁹
 interimitur: ⁊ filius eius biparcus tyranidem exerceat
Semostenes orator agnoscitur. **O**chus egiptum obri-
 net. **N**ectanabo in exilium pulso: et egiptu suo iungit
 impio: sicqz regnum illud finitur. **P**lato moritur post
 q. spēsippus achademā tenuit. **I**terum spēsippus
 moritur: eiqz xenocrates succedit. **R**omani gallos su-
 perant. **B**yonis⁹ chozinthi sub federe nauigat: ⁊ inde
 postmodum expellitur **I**udeoz pontifex iaddus clarus
 hntur: cui⁹ frater manasses templū in monte garisum con-
 struit: de seriptone rome facta: inuenta sunt. clx. milia
Post ochū filius eius arges cepit anno quinte etatis.
 ccli. mundi vero. iii. dccc. xlii. et regnavit annis. qmto.
Eo tpe **R**omanoz cōsul mallius torquar⁹ filius su-
 um virgus ecfum securi percussit: eo qd imperium cōsu-
 lum in hostes pugnauerit: et tamen eos expugnaerit.

**Cronica a dario filio arstami vsqz ad morte
 alexandri magni**

Dost hūc darius arstami filius cepit anno quate
 etatis. cclv. mundi vero. iii. dccc. xviii. **E**t regna-
 uit annis quiqz: hui⁹ anno pmo regnare cepit
 apud macedones pbilippi filius **A**lexander: qui multū
 regionib⁹ bello supans capta etiā tiro: iudeā inuadit.
 vbi fauorabil⁹ excep⁹: deo victimas immolauit. **P**on-
 tificem quoqz templi plurimis honorib⁹ psequens an-
 dromacū locoz custodem diuisit: cui⁹ necz postmodū
 in samaritanos vindicauit. **I**nterfecto dario babilone
 obtinuit: in quo regni spaz defecit. **I**gitur ab anno se-
 ptimo regni sui: vsqz ad duodecimum: **A**ste monarchiā
 tenuit **A**lexandriā in egipto condidit. **B**ircanos etiam
 et mardos capit. **I**ndum ammem transgrediens pozum
 bello vincit. **E**o tpe latini a rōanis pdomātur. **A**naxi-
 menes ⁊ epicurus clari hntur. **S**antes quoqz romani
 subigunt: ⁊ colonas deducit. **A**nno deniqz regni sui
 xii. **E**tatis aut. xxxii. alexader veneno in babilone mo-
 ritur. post in multos impm transfertur. **A**lexandrinorū
 regnum nouū qd est egiptu tenuit ptolome⁹ lagi fi-
 lius. macedoniā pbilipp⁹ alexander frater q ⁊ aridde⁹.

XLVI

Tempora ptolomedorum regum egipti sother et philadelphi.

Primus igitur alexandrinorum regum in egipto ptolomeus sother cepit anno quinte etatis. cc. lxxvii. mundi vero. iiii. dcl. et regnavit annis. xl. hic hieron in iudea i deditos sua dolo redegit: plimoloz captiuorum in egiptum transtulit. Eo tempore appius claudius cecus rome claruit: qui aquam claudiam in duxit et viam appiam stravit. Agathocles siracusis tri rannidi exierit. Iudeorum pontifex onias iaddi filius clarus habetur. theophrastus et spensippus insignes philofophi et menand comicus agnoscuntur. Regnus asie nascitur sub primo rege. arigono. mox quoque regnum sirie sub seleuco. Antigoi quoque successores democritus semetipsum seleuco tradidit: qui ex viroque regno vnius faciens sirie et asie piter imperauit. Post ptolomeum sother ptolomeus philadelphus cepit anno quinte etatis. cccviii. mundi vero. iiii. dclxxx. et regnavit annis. xxxviii. Qui iudeos ex egipto liberos abire permisit. et yala vortua transmittens eleazaro pontifici: diuinas scripturas ex hebraea lingua i grecam per. lxx. interpretes transferre curauit. has igitur i alexadria i bibliotheca qua ex oi genere sature apparerat habuit. Huius tpiibus romani crotonem captiui. milo romani calent tradidit. Antiochus sother in syria et asya regnar: cui antiochus theos vocatus successit. Rome virgo vestalis in stupro dectra: laqueo vitam finiuit. Polemon philofophus motus post Archelaf et crates clari hntur: aratus poeta cognoscitur: zeno quoque stozicus moritur: post quem cloares: erasistratus quoque medicus agnoscitur. Eo quoque tpe romani cartaginenses: nauali certamine supant: et centum vires libie captiui. Nec multo post cartaginenses. xx. romanorum naues captiui: metello cosule in fugam verso. Iudeorum pontifex onias symonis iusti filius eius tpe claruit: qui consuetam ptolomeo tributa non reddens ipsum ad iram impulit. Partibus a romano impio recedentibus: pmi regnavit arlaces: inde dicti sunt arlaceide.

XLVII.

Tempora euergetes philopatoris et epifanis. Post hoc egiptorum tercia ptolomeus euergetes cepit anno quinte etatis. cccxli. mundi vero. iiii. dclxxxviii. et regnavit annis. xxvi. huius tpius regnabat in syria seleucus gallinicus: deinde seleucus geranus. post hoc autem antiochus magnus. Quis enim poeta ibarentis nascitur. Simon onie filius iudeorum potifex clarus habetur: sub quo hieron filius sirach libri sapie ppositus: qui panerethos vocatur xl. ferme. m. galloza a romans cedunt. Rhodum terre motus ita concussit vt colossus magnus ruerit. post hoc ptolomeus philopator cepit anno quinte etatis. cccxxi. mundi vero. iiii. dcl. et regnavit annis. xxvii. hoc tpe rome virgines veste ob reatum stupri terra obruuntur. Eratostenes agnoscitur. Antiochus rex syrie victo philopatore iudeas sibi sociavit. Iudeorum pontifex onias filius symonis claruit. Scipio hiberie multas vires recepit. Deinde ptolomeus epiphanes cepit anno quinte etatis. cccxxxviii. mundi vero. iiii. dclxli. et regnavit annis. xxxiii. hic scopa milicie principe destitnato iudeas cepit: et plurimas vires syrie quas antiochus scopa supato recepit: et iudeorum erga se cognita voluntate: magnis eos donat muneribus ac p eplias crebris psequitur laudibus. Mem comicus et plautus moriuntur. cxtus iuuinis tragedia scriptor clarus habetur. Syrie et asye regnum post antiochum magnus seleucus qui et philopator accepit: a quo helyodorus in iudeam missus multa pperat gerens diuinis aduersum se signis deterritur: et ad seleucum reuertitur. Hannibal a scipione victus cum ad puñia reges bithinie transfugisset: et a senatu repetitus tradendus

XLVIII. Tempa philometoris et euergetes

Egiptorum. vi. ptolomeus philometor cepit anno. v. etatis. ccccxii. mundi vero. iiii. dclxxxv. et regnavit annis. xxxv. hoc tpe factus ceclius comedia scriptor clarus habetur. aristobolus iudeus qui ad philometorem commentarios in moysen scripsit pipareticus philofophus agnoscitur. em poeta morif post seleucum philopatorem antiochus epiphanes i siria regnavit: qui veniens in iudea hieron et iaion fratri onie sacerdoti tradidit: eoque inde expulso successores ei melalum dedit. itaque ob sacerdoti dignitatem orta seditione inter principes ingentium miseria: semina pullula uerit Ephsiam succedit antiochus eupator qui iudeorum legem impugnare: deinde templum pphanat. Dataryal filioz auxilio filius pafas leges vi dicat Judas hys filius eius iudeorum dux antiochi duces de iudea expulit et ab ydoloz imaginibus repluz emundans: patrias leges ciuibus suis reddidit. In ipso igitur iuda machabeo regnum hebreorum renascitur: qui cum regnasset annis tribus: successit ei ionathas frater eius. Eo quoque tpe post antiochum eupatorem syrie et asye regnat demetrius sother: et post eum alexander qui ionathas coronia et donis insignibus multis psequitur. publius reuente comedia scriptor moritur. Aristarchus grammaticus agnoscitur: pacubius tragediografus clarus habetur. lucilius poeta nascitur. ptolomeus euergetes secundus egiptorum. vii. cepit anno. v. etatis. cccclviii. mundi vero. iiii. dclxxx. et regnavit annis. xxix. hoc tpe ionathas dux et pontifex iudeorum cum romans et spartacis amicitia facit. Appius gallos capit: et cartago i deditionem romanam picipiorem redigitur. Scipio numantinos subuertit. Seruile bellum in sicilia oritur: ibi serui rebellantes obfidionis necessitate ad sua cadauera iuicem deuoranda copelluntur. lucius accus tragediaz scriptor clarus habetur. Ionathas pontifex a trifone occiditur: et in sacerdotis frater eius simon assumitur. Quo postmodum interfecto filius eius iobannes succedit qui aduersus bircanos bellum gerens: bircani nomen accepit. In syria post alexandrum regnat demetrius et post eum frater eius antiochus sedices cognominatus post iterum demetrius: et post eum antiochus griphus.

XLIX.

Tempora phisconis et alexandri Egiptorum. viii. ptolomeus phiscon: qui et soter: cepit anno quinte etatis. cccclxxvi. mundi vero. iiii. dclxxxix. et regnavit annis. xvii. hoc tpe in regno syrie antiochus griphus: et antiochus cizicenus et successione regnabant inuicem se dimicantes. In iudea vero iohanni filius eius aristobolus successit qui dux pariter et pontifex apud iudeos post captiuitate babilonis insignie dyadematis sumpsit. lxx. post. cccclxxxiiii. annos a captiuitate. post eum vero regnavit iamneus qui et alexander. His temporibus iugurra contra romanos dimicans capitur. Licero gneus pompeius magnus nascitur. Turpilus comicus et lucius satiriaz scriptor moriuntur. Eymbroz. cc. ceduntur: et lxxx. p mazium eius duce eutomodo capiuntur. post hoc ptolomeus qui et alexader cepit anno quinte etatis. cccxcviii. mundi vero. iiii. dclccc. lxxvi. et regnavit annis. ix. Hoc tpe in iudea regnat ad huc alexander. In syria vero post antiochum philippus qui anno secundo regni sui a galbimo capitur et in Romanam deditorem cedente siria regnum eius finitur. Tibitus lucretius poeta nascitur. Lucius pomponius bononiensis acellanaz scriptor clarus habetur. post hoc ptolomeus phiscon qui prius a mife fuerat expulsius: i regnum redit anno quinte etatis. d. ii. Mundi vero. iiii. dclxxxv. et regnavit annis. viii. Hoc tempore valerius

retulit. in hierusalem: et in toto orbe romano et in syna-
 gogis iudeorum statuas suas et imagines ereas erexit
 plurimos nobilium et omnes epules interfecit. **V**ozores qz
 suas quibz intulerat stuprum exilio codemnavit. tandem
 a preceptoribz suis in palacio percussus interit. **E**o quoqz
 tpe pilatus in multas calamitates incidens ppria se ma-
 nu interfecit. **R**omanoz vi. claudi cepit anno domini
 xliiii. mundi vero. iiii. vi. et regnavit annis. xliiii. **E**o tpe
 Petrus apulus antiochena ecclesia fundata rome pdi-
 cans euangelium annis. xxv. in epatu plevrat et eius in
 terpres Marcus in alexandria pdicavit. **A**ntiochie pri-
 mus ordinatur epus enodius. **A**grippa mortuo filius
 eius Agrippa substituitur in regno. **S**omici? affer in
 signis orator habetur. **C**lodius quiritalis rhetor **R**ome
 docet **P**alemon insignis gramatic? claret: cu quo mar-
 cus aboni? rhetor immunitas exerceat. felix a claudio
 iudee pcurator mittitur: p cui? exercituz egipti? quidaz
 pseudo ppheta multos de populo seducens: sibiqz asso-
 cians opprimitur. **H**oc tpe descriptio rome facta inven-
 ta sunt romanoz civium sexages nonies centena qua
 dragintaquatuoz milia. **LIIII.**

Tempora Heronis

Romanoz. vi. nero gaudi caligule nepos cepit
 anno dñi. lvi. mundi vero. iiii. xx. et imperavit
 annis. xiiii. **H**ic tante luxurie fuit: vt rbeibus
 aureis pscarctur. frigidis et calidis vnguentis lotus.
 cantibus ac luscibus intendebat: et cibariis tragodes
 Arrigas vario certamine supabat. **C**rudelis vltra mo-
 dum fuit. Nam et vrozem suam et domesticos ac milites
 nobilium interfecit. **S**enecam quoqz pceptorem suum
 ad mortem copulit. **E**t vt ardentis troze siltuduez in
 spicere: plurima vrbis romane ptem incendit. **C**ornu-
 tum plin pnt pceptorem in exilium fugavit. **T**ibmas edi-
 ficavit. **S**ub hoc in iudea felici pcedi succedit festus:
 apud quem Paulus ca sua dicta romam est missus. **F**e-
 sto vero successit albinus: et albino flopus. **H**ui? auarici-
 am non ferentes iudei: ceperunt rebellare: quos vespa-
 sianus magis milicie transmittitur a nerone. **J**osephus
 scriptor: historicus dux belli iudeoz: cum a romanis eēt
 occidendus **V**espasiano pnuiciat de morte neronis et
 impio ipsi. **T**emporibz neronis pbus grammatic?: et
 stacius rhetor rome celebratur. **A**lexandrie mare? euā
 gelista martirisatur **J**acobus iustus a iudeis lapidatur
 perlius mortur. **M**uloni? et plutarch? philofophi insig-
 nes hñtur. **J**um? gallio frater seneca declamator egre-
 gius ppria se manu interfecit. **L**ucan? poeta in psona
 ana couuratione desphenfus: brachium ad secandas ve-
 nas medico pbit. **L**ui? bona p? eius mela seneca frat-
 a nerone obtinuit. **P**rim? nero sup oia seclera sua xpi
 eccliam psequitur in qua psecutioe Petrus et Paulus
 duces gregis p xpo patiuntur. **S**anctus quoqz vitalis
 miles et vroz eius valeria: eozqz filii geruald? et pba-
 sius. **I**tem nazari? et celsus pcellus et martinian?. **T**ibio-
 theus et appollinaris: et alii multi. **P**ost petrū vero ro-
 manā eccliam **L**inus tenuit. **B**emaz nero hostis reipub-
 lice cum a senatu quereretur ad penam et palacio fugi-
 ens seipsum interfecit: in quo omnis augusti familia fi-
 nem habuit. **Lv.**

Tempa galbe othonis et vitellij

Ost hunc in hispania galba impium arripuit:
 et inde quintilianū romam pduxit qui primus
 ibi scolaz publicā et salariū e fisco accepit et cla-
 ruit. **S**ed galba auaricie ac segnicie deditus. vii. impit
 sui mense in medi foro ab othone occiditur: qui et ipse in
 uaso impio post tres menses a vitellio deuictus manu
 ppria interfecitur. **V**itellius quoqz romā victor ingres-
 sus: tandem a vespasiani duobus occisus in tiberim p-
 tectur. **H**is ergo tribus nullus in cronica annotatur

annus. eo tpe antiochie secundus epus ordinatur igna-
 cius. **H**is quoqz tpebus multa miraculor et doctrine
 gra p diueras obis pres claruerit sancti apli: ceteriqz
 dñi nri **H**iesu xpi: et aploz discipuli. videlz **T**homas
 in india. **A**ndreas in achata. **B**artolome? i armenia
Item barnabas et lucas. **M**artha et maria. **M**aximus
 aquis. **M**arcialis lemouicensis. **J**ulian? cenomancensis
Paulus narbonensis. **T**rophim? arelatensis. **E**utropi-
 us sanctonenfis. **F**ronto petragonicensis. **H**yreneus lu-
 gdunensis. **B**racianus turonensis. **S**aturin? rholofa-
 nus. **C**lemens roman?: et alius **C**lemens patruus illius
Sauian? et potencian?. **T**ibontheus? **L**ytus et alii
 plurimi. **LVI.**

Tempora vespasiani et titi.

Romanoz. vii. vespasian? cepit anno dñi. lxxi.
 mundi. iiii. xxxiii. et impavit annis. ix. hic apud
 iudeoz impator ab exercitu vocatus xpto filio
 suo belluz reliquit: qui iudea capta hierosolimā subuer-
 tit: et. dc. viroz interfecit **J**oseph? scribit vndecies cen-
 tena milia fame et gladio perisse: et alia centena milia
 captiuoz publice venidata fuisse. **I**n diebus siquidem
 azimoz ad templum et omni iudea confuxerūt: quoni-
 am in illis dieb? oportebat eos interfici: quibus salua-
 torem cruci affixerūt **S**ic igitur iudeoz regniū defecit
 anno vespasiani secundo. **A** passione dñi. xlii. **A** capti-
 uitate quam ab antiocho passi sunt ccccxx. **A**d anno
 secundo darū in quo recedificati est templū. **D**gc. **A** pma
 edificatioe templi sub salomone. **M**. cii. **S**ub vespasia-
 no sanctus appollinaris martirisatur. **C**olossus. cvii. pe-
 des altitudis hñs erigitur. tres vbes egypti terremo-
 tu subuūtur. **C**abin? rhetor in gallia celebratur.

Romanoz. viii. tytus vespasiani filius cepit anno
 dñi. lxxx. mundi vero. iiii. xliii. et impavit annis tribz. **H**is
 mox impialiū florib? adornat?: et in vtraqz lingua dis-
 tinguimus: unū quoqz facūdissim? fuit: vt cās latino po-
 emate pararet: et tragedias grece componeret. **I**ntan-
 tum liberalissim?: vt quadam die recordatus in cena se
 nichil illa die cuiqz prestisille: diceret amici. **H**odie diē
 pdidi. **M**usonū philofophū ab exilio reuocavit. **A**phi-
 teatrū **R**ome edificavit: et in ei? dedicatioe quinqz mi-
 lia ferarū occidit. **E**o tempore mons bebius in vertice
 ruptus tñ et se tect incendit vt regiones vicinas et v2
 bes cum hōibus exureret. **L**ytus mortiens decreto se
 natus inter deos relatus est. **A**nacler? aut romane ec-
 clesie presider. **LVII.**

Tempora domitiani et nerue

Romanoz. ix. frater **L**ytis domitian? cepit ano
 dñi. lxxxiii. mundi vero. iiii. xlv. et impavit
 annis quindccam. **H**ic prim? deum ac dñm ap-
 pellari se iussit: nanteqz supbie fuit: vt aureas et argēte-
 as statuas sibi in capitolio poni fecerit. **T**emplūqz sfi
 lignoz admitione construxit. **P**lurimos senatoz atz
 nobilium in exilium misit. nobilium quoqz plurimos cecidit.
Mathematicos et philofophos ex vrbe pepulit. **B**u-
 ius tpebus quiritianus **R**ome claruit. **F**lauius quoqz
Josephus. xi. antiqratū hui? tpe librum scripsit. **L**er-
 eius **R**ome papa clemens factus est. **M**axia vestaliū
 virginū cornelia conuicta stupri vna defossa est. **S**ecū-
 dus post **N**erone domitian?: christianos persequitur.
 sub quo passi sunt anacler? papa nereus et achilleus eu-
 nuubi: et eoz domi a domitilla. **S**anctus quoqz dyonis-
 ius ariopagita: q predicatioe cā direct? erat in galliā
 a beato **C**lemente papa: hui? quoqz locū fuerūt sanct?
 ionius caranus carnotenfis. **R**egulus siluacensis. **L**ucia-
 nus beluacensis. **S**aurin? ebrocens. **S**anctimus meldens.
Eugen? quoqz qui ab eo destitatus est ad pdicanduz
 tolerāns. **S**ub eodem impatore iohannes apls in seruē
 tis olei dolium meritus: et euadens illicis in patibnos

insula relegatus: apocalypsim vidit & scripsit. Ipse quoque domitianus ut nullus regni iudeorum reliquus foret. eos qui de genere dauid erant: interficere iussit. **Eo tpe appolloni? insignis philosoph? habetur: & domitian? tandem occisus in palatio p vespeliones ignobil? ex portatur.** **Romanor. x. nerva cepit anno dñi. xxviii mundi vero. iiii. lxi. et iperavit annis duobus. hic pfo edicto suo cunctos quos domitian? exiliauerat reuocauit. Unde & Johannes apstus de parthmo insula cum honore ephesum remeaur. ibiqz ppulsus a fratrib? cōtra hereticos qui in asia pullulauerat euangelii scpsit. **Eo tpe iustus a ryberia de iudeor. scriptor claruit. Nerva vero senec tratanum sibi in filium anteq? morte retur adopravit: et tandē mortu? inter deos est relatus.****

LVIII.

Tempora traiani et adriani
Romanor. ergo. xi. traian? cepit anno domi. c mundi vero. iiii. lxxii. Et impauit. annis. xix. **Hui? institutor fuit plurarch? philosophus: & sub eo militauit sanctus cuthach? hu? ipibus miguit ad deum Johannes apstus. Postq? auditores ei? insignes fuerūt Papias ierapolitan? eps et polycarp? smirneus & ignac? antiochen?. Tercia? xpianos psecutionem mouit traianus sub quo crucifix? est simon filius cleopbe hierosolomitani? epus: & ignacius antiochen? beatus traditur. Sub eodem passi sunt sancti Clemēs papa: & sanctus focas. **Eo tempore Plinius secundus orator et historicus floruit: qui et cum quadā prouinciam regeret in magistratu suo xpianor. plurimos itez fecit. randeqz eor. multitudinem pnotus traiano pro eis apologiam scripsit.** **Romanor. xii. adrianus cepit anno dñi. cxxix. mundi vero. iiii. lxxxii. Et impauit annis xxi. hic in vtraqz lingua disertissim?: in amorem pueroz incontinens fuit. vnde & antoniu? puerum in egypto mortuū diligenter sepeliens: ipsuz cni in deliciis habuerat in deos reuoluit a quo et vrbis ipsa nomen accepit. Atheniensib? leges petentib? ex diaconis ac solonis reliquor. qz libris iura composuit. et cum insignes plurimas edes athenis fecisset agonez edidit: ac bibliothecam miri opis extruxit: in qua etiā secundi philosophi responsa. q. coraz eo constant silentiū tenens ad interrogata singula scripto responderat. intitulari fecit. Sub hoc impatore p xpo passi sunt Alexander papa: et euentius presbiter: & theodolus dyacon?: et eiusdem Alexandri successos Vitrus a quo factus pegrin? antiochensis in galliā est directus: & sub quo beatus thaurinus ebroicensis doctrina & miracul? extitit clarus. **Sub eodem etiam passi sunt sancti faustin? et iobitar?: et virgo xpi serapia: & illustris sabina. tres quoqz virgines. fides. spes: & charitas cum earum matre sophia: & virgo quedā nomine maria: pter hos etiam miles sanctus Eustach?: & alii decem milia Temporb? adriani Plutarchus et Sertius philosophi: Fauonius: et Palmenon rhetores insignes hñtur. Basilides gnosticorum hereticus in Alexandria pnotatur. Iudei palestina depopulanti? ad opprimendos rebelles ex eratis ab Adriano mittitur. Lotbebas aut dux iudaice factōnis nolentes sibi christianos? Romanuz militem ferre subsidium omnimodis necabat supplicius. Adhuc quidem vrbis hierusalem p xrum euerse re: manserant quedaz reliquie. In loco igitur vbi steterat archa statua suaz Adrian? posuit: que a iudeis amotamantum extremā apposuit: & funditus vrbem euerit. Anno ab euersione pdicta. lxxiiii. Insup etiam ne quis iudeor. i terra illa remaneret edixit. Elyā vero vt puratur pdidit: que ab ipso Elyo adriano nomen accepit. **In Romana vero sede presidebat Talsphorus.********

LIX.

Tempora antonini ppi et antonini veri.

Romanor. xiii. antonin? pius cepit ano dñi. c. d. m. di. vero. iiii. c. iiii. et impauit annis xlii. **Eo tpe papatus tenuit ignis? postea pius: & p? Auicenus. floruerūt aut philosophi Iustin? qui libuz p nra religione cōscripti antonino tradidit. Eiqz erga xpianos benigni reddidit: et basilides & thaur? et marim? appolloni? adrian? et crescens cinicus & galienus medicus. Sub eodem imperatore venerunt Romanam Valentin? hereticus arches: & Lerdio marcionis magister. **Romanor. xiiii. regnauit marcb? antoninus verus: et cum eo ppinquus eius Lucius aureli? pmodus ab ipso ad imperu ptem ascitus. Hi primum equo ture imperiū administrauerūt. Cum viqz ad hoc rēpus singuli fuerunt Augusti. Ceperūt anno dñi. cxli. mundi vero. iiii. cxxv. Et impauerūt annis. xix. Quarta vero psecutionem xpianos excitauerūt: in qua passi sunt sancti Polycarp? smirneor. epus: et pson? & forin? luduensis & potian? & puer flocellus. marcellus & valerianus et concordius victor et corona: virgoqz praxedis et sancta blandina. Statim vero psecutionem lucemagna secuta est: que multas late pnuicias deuastauit. martiqz ytaliaz. Antonini vero ipibus post anycetū sotber rome tenuit pontificatu: & post eum Eleuder?. floruerūt in ecclesia dei illustres ac sapientes viri: Egsippus historiographus & pnicus. hyrcenus ludanensis & dyonisius choynthor. epus. polippus cretensis. theophilus antiochen?. apollinaris ierapolitanus. philosophi vero claruerūt fronto orator: & atticus platonius et pegrinus: qui rogo et lignis incenso seplū supiecit. **Eo quoqz tpe taciarius hereticus agnoscitur: q. eueraticae catafrigaz etiam heresis exoritur. montano autoz. exercitū antonini in bello? germanos & sarmatas sibi oppressos supplicantiū xpianis militibus qui ibi erant: pluuia diuinitus mittitur: cum eōrario hostes fulmina & ignes fugarent: & plurimos occiderūt.******

LX.

Tempora comodi et pertinacis seueri et caracalle.

Romanor. xv. Aurelius pmodus cepit anno dñi. cxxxi. mundi vero. iiii. ccliii. Et imperauit annis xiii. **Hic luxurie et obsecrati deditus plurios senatoz interfecit. colloso capite sublato. imagois sue caput imponi iussit. Sub hoc pfecturā alexandrie tenuit pater sancte eugenie sanctus philippus. **Que scz virgo relicto patre & seculo sub specie viri in greffa monasteriū: & abbatis officii gessit: donec a melancia d stupro accusata: tandem sexum suum innotuit. Passi sunt aut sub pmodo sancti appollinus senator & Eusebius cum sociis suis. In capitolio fulmen ruit: et magna inflamatio facta bibliothecas & edes vicinas cōcremavit. Alexandrine ecclesie demetrius pfectur. Commodus vero multis nobiliū interfecit: tandem et ipse strangulatur. **Romanor. ergo. xvi. impauit Elyus p tinax mensibus sex. hic cum pfecturā vrbis ager: ex consulo senatus imperare iussus obsecrātibz illis ut vxorem suam Augustā: & filius cesarem appellaret: et pdidit. sufficere testatus q. ipse regnaret inuitus. hoc tpe victor papatu? suscepit. xii. pertinax post sex mēses in palatio iuliani iurisperiti scelere interficitur: et ideo nullus ei annus annotatur. **Romanor. itaqz. xvii. Seuerus cepit anno dñi. ccciiii. mundi vero. iiii. dcvii. Et impauit annis. xix. Hic iuliani ptiacis interfectorem occidit: & in honorez illius pertinacem se cognominari iussit. Ido quintam psecutionem in xpianos mouit in qua passus est leoides pater ouigenis: & victor papa cui successit sepperinus. Ires pater sancte Eugenie scitū philippus. alexandrinus simul epus ac pfectur: &********

fulmen in capitolio ruit

Antoninus... Iustinus... Basilides... Thaurus... Marim... Crescens... Galienus... Valentinus... Lerdio... Marcus... Lucius... Pmodus... Egsippus... Dionysius... Polippus... Theophilus... Apollinaris... Fronto... Atticus... Pegrinus... Tacianus... Montanus... Eusebius... Philippus... Commodus... Pertinax... Seuerus... Caracalla...

Tempora... Antonini... Commodi... Seueri... Caracalle... Aurelius... Elyus... Pertinax... Seuerus... Caracalla...

Tempora... Antonini... Commodi... Seueri... Caracalle... Aurelius... Elyus... Pertinax... Seuerus... Caracalla... Iustinus... Basilides... Thaurus... Marim... Crescens... Galienus... Valentinus... Lerdio... Marcus... Lucius... Pmodus... Egsippus... Dionysius... Polippus... Theophilus... Apollinaris... Fronto... Atticus... Pegrinus... Tacianus... Montanus... Eusebius... Philippus... Commodus... Pertinax... Seuerus... Caracalla...

Andeolus subdyaconus flourunt tunc tpiid in eccle
 sia viri illustres sanctus narcissus hierosolimoz epus
 z demetrius alexandrinus. musan? quoqz phibosopic nre
 scptoz: z panibenus stoycus pbus. **Tempoz** quoqz
 seueri questio de pasca quo die z quota luna celebrari
 debeat sub victore papa determinat. **Terculian?** oim
 eccliaz sermone celebratur. **Ozigenes alexandrie** stu
 dius eruditur. **Romanoz. xviii.** antonin? caracal
 la cognominatur: ppter genus vestis qd rome erogaue
 rat. **Lepit** anno dni. cccxii. mundi vero. iiii. dxxxvi. **Et**
 impauit annis sex. **Hic rome** theomas sui nois. id est
 antoninias edificauit: z tam impatiens libidinis fuit
 vt noueram suam vxorem duceret. Tandem vero ut
 factus est. hoc tempore elelepiades epus pstituitur au
 thiochie. hierosolime vero alexander aduic narcisso vi
 uente. **Romanoz. xix.** impauit **Materi?** anno vno
 hic palacu prefectura agens nulla volutate sedat? im
 perator efficitur: z post annu occiditur. **Hoc tpe** regna
 uit **Edisse** vir sanctus abagarus: vt vult africanus.

**Tempora aurelij alexandri maximini gor
 diani philippi.**

Romanoz. xx. **Marcus aurelius antoninus** ce
 pit anno domi. cccx. mundi vero. iiii. centesimo
 lxxxii. z imperauit annis quattuor. hic elioza
 bali tempi sacerdos. adeo impudice in imperto suo vi
 xit: vt nullum obsecratis genus committere omiserit
 nec villam sui nisi stuproz atqz flagitroz infamem meo
 ricam reliquerit. tandemqz tumultu militari occisus cu
 mife interit. hoc tpe. xv. papatu tenuit calixtus. **R**
omanoz. xxi. alexander mamee filius. cepit anno dni. cc
 xxx. mundi vero. iiii. dxxxvii. **Et** impauit annis. xiii.
 hic i memeam matres suam vnice pius fuit: z ob hoc
 amabilis omnib?. discipline quoqz militaris corrector
 seuerus xerfen pfarum regē gloriose vicia. a cui? victo
 ria cu rediret corp? sancti thome apli de india ad editi
 sam translatu est. **Sub hoc** in papatu sedit vrbanus: z
 postea pontian? theme alexandrie rome edificatur:
 mltiaz p fide xpi martirizatur. **Quib?** fuit cybure?
 z valerian? cui beata virgine **Ecclia.** papa quoqz **Ca**
lixtus: z post eum vrbani. **Cyricus** puer z mater ei? iu
 lica. sancta qz virgo martina. his tpiid? dari scriptozes
 habebant: ypoltus z berillus: arabie epus. **Ozigenes**
 etiā in alexandria claruit: z inde i cesarea palestine tra
 sit. **Ulpian?** quoqz iuriconsult? alexandri assessor inu
 gnissim? habebatur: qui scz alexander tandē magunct
 au tumultu militari occiditur. **Romanoz. ergo. xxii**
Maximin? cepit anno dni. cccxxii. mundi. iiii. cc. z im
 perauit annis tribus. hic primus ex cozpe militari sine
 senatus auctoritate ab exercitu electus. sextā aduersus
 ecclesiā psecutionē mouit. **Uti** pontian? papa successoz
 vrbani martiriū subiit. **Tunc ozigenes** de laude marti
 riū libru ad ambrosiu scripsit: qd ad plurimos venissz
 eos ad confessionē nomi xpi fortiter aniauit. **Tandē**
 vero maximin? a pupieno pemp? interit. **Moqz** pu
 pien? et albin? frater eius imperium vsurpauerūt sz in
 palacio mox occisi sunt. hoc tpe pōetiano pape successit
 antberus et antbero fabianus. **Romanoz. xxiii.** gor
 dianus cepit āno domini. cccx. mundi vero. iiii. cc. iiii. et
 imperauit ānis. vi. **Et** tēpore floruit african? iter scri
 ptozes ecclesiasticos nominatissimus poiphir? quoqz
 philosoph? z ibcopomp?. **Bordian?** adolescens duz a
 paris victoz reuertitur fraude philippi pfecti pterozii
 interficitur. **Romanoz. xxiiii.** philipp? cepit anno
 dni. cccxvi. mundi vero. iiii. ccx. z impauit annis septē
 hic filiu suū philippū imperū consortem fecit. simulqz
 oim ex romanis impatozib? xpian? fuit. hos enī beat?
 pontius ad xpm cōuertit: qui postea sub decio martiri

um lubuit. his aut regnatib? expletus est vrbe romane
 millesimus annus: ob quam solemnitate innumerabi
 les bestie interfecte sunt in circo magno. ludique thea
 trales celebrati sunt in campo marcio tribus dieb? ac
 noctibus pugilante populo. philippo quidem impato
 re volenti pasce vigilis interesse t cōmunicare myste
 ritis. **Fabianus** papa restitit nec pmisit: donec peccata
 sua cōfiteretur: z inter penitentes staret. ambo tandem
 philippi fraude decit: circūuenti sūt z occisi. **LXXII**

Tempora decii valeriani et galieni et claudij.

Romanoz. ergo. xxv. cepit decius: anno vbi. cc
 liii. mundi vero. iiii. ccxvi. et imperauit anno. i.
Qui cum philippū ptem et filium occidisset in
 odium eoz. vii. xpianos psecutores mouit. **In** hac fa
 bianus papa rome martirio coronat? sedem cornelio re
 liquit. **In** eadem quoqz passi sunt sancti dionisi? alex
 andrin? et alexander hierosolimitan? cpi: qui scz dyo
 nisius sermone de lapsis fecit. **Et** tpe quo nouat? ptes
 biter spē eis salutis etiā si digne penitissent adimebat
 ex quo z nouaciōz hereseos pnceps nouacian? extriit
Sub decio quoqz passa est beata virgo agatha. petrus
 andreas: z paulus: z dionisi? triphon: z secudian?: ve
 rianus marianus: abdon z sennes: z septem dormitēs
 z alii plures. **Et** tpe antoninus monachus in egypto
 nascitur. pestilens morbus ytaliam maxieqz alexandri
 am occupat: decius tandem cum filio a bauto occidit.
Romanoz. xxvi. Gallus hostilianus cū filio suo vo
 lustano cepit anno dni. cccxvii. mundi vero. iiii. ccxvii. et
 impauit annis duobus. **Hoc** tempore regēbat ecclesiā
 papa conzelius: cui p xpi noie martirio passo successit
 lucius: z lucio stephanus ambo p dicit impatores tandē
 interfecti sunt. **Romanoz. xxvii.** valerianus cum fi
 lio suo galieno cepit anno dni. cccxviii. mundi. iiii. ccxviii. z
 impauit annis. . . . **Di** octauā cōtra xpianos psecutio
 nem mouerūt: in qua multi sanctorū passi sunt. **Et** qd?
 fuerit stephan? papa: dionisius alexandrinus: z alari?
 senator: z cypan? cartaginei. fructuos? tracon. sacta qz
 virgo eugenia cū duob? eunuchis: ptho z iacincto. pō
 eius passē: z alii multi. **Stephano** vero pape successit
 dionisius: z dionisio sictus. **Potro** valerian? in chri
 stiano psecutore commota: statim sapote rege pfar ca
 pitur. ibiqz seruitute miserabili cōfeneicit: z extunc ga
 licienus pacem nostris reddidit. **Ipo** tñ in omnem laici
 utam dissoluto. **Potro** galienus vocatus est etiā dec?
Ira qz sub decio passi sunt etiā sanctus papa **Sirtus** z
 eius leuita laurencius: et ypoltus z policronius cum
 clericis suis: z alii plures. **Et** tpe floruit miraculis: et
 doctrina sanctus **Gregorius** ponticus: ad deserta quo
 qz fugit primus heremita paulus: antiochie vero. xv
Paulus samofacenus epam suscepit qui arbemonis
 heresim suscitauit **Galienus** quoqz tandem mediolant
 occiditur. **Romanoz. xxviii.** cepit claudi? anno dni
 cccxxi. mundi vero. iiii. cccxxii. **Et** impauit annis duo
 bus. hic gorbos iliricum z macedonia vastantes supa
 uit. ob hoc ei clipeus aureus in curia: z in capitolio sta
 tu aurea collocata est. **Sub** hoc etiā p tpo passi sunt
 sancti cesarius dyaconus: z iulianus p biter: z marus
 et martha cum duobus filiis: z valentinus p biter: et
 alii plures. ea tempestate antiochie p paulo heresiar
 cha dōnus substituitur: cui? tpe pelagia peccatrice ad
 decum conuertitur. **LXXIII.**

**Tempora aurelij et taciti floziani. pbi
 karini numeriani.**

Romanoz. xxix. cepit Aurelianus. anno domi
 cccxxiii. mundi. iiii. cccxxvii. **Et** impauit annis
 sex. hic nondum malis consiliis depuat? de ec
 clesia paulum egredi nolentes: expelli fecit: sed postea
 mutato pposito nouā psecutores in xpianos excitauit

episcopus nicolaus. Eodem tpe floruerunt sancti iacobus misibenus eps & enurcius aurelianensis. Eusebius cesariensis & anthoni? egiptus monachus sanctiqz cofessor. **Fluencius** et florenca? . **Pbi** quoqz **Lactaeus** et **arnobius** rhetor? & porphiri?. **Impatrix** helena diuinitus p visum admonita hierosolimā petens: lignum sancte crucis inuenit. **Lud** partem vna thebes argenteis condita in eo loco fidelib? ad meoria derelinquent reliqua filio derulit. vltioris india pfrumētū & hiberia per quandā captiua ad fidem xpi puertūtur. constantinus in arriani dogma declinās peruertitur. **LXXVI.**

Tempora constantini heretici Juliani apostate iouiniani

Romanor. xxv. constantius cuz fratrib? suis constantino & constante cepit anno domi. ccccl. mundi. iiii. et impauit annis. xxxiii. bui? impietas arriana fulta p̄sidio: vndecimā contra catholicos p̄secutio mouit in qua passus est sanctus Eusebius presbiter: et alii plures. **Arbanasi?** quoqz alexandrin? multa pro fide sustulit: et papa liberius ac post cum felix. **Flouerūt** eo tpe sancti: iacob? misibenus epus: & martinus treuerensis: a quo p̄secutores p̄stanti declinās honorifice suscept? est arbanasi? . discipuli quoqz sancti anthoni: paulus simplex: & bslari?: amos etiā egipti? & duo machariti: sed & eusebi? emisenus epus: & victorinus aser. **Eusebius** quoqz vercellensis & bslari? picta uentis: qui his t̄pibus eccliaz dei tanq? colūne firmisū me vna cum arbanasio suscebat. heretiarbe vero fuerunt hoc tpe donat? . lucifer? . macedoni?: & andeus. pbi losophi quoqz victorin? rhetor: qui statuā in foro trahamerūt. & donatus gramati? hieronimi? p̄ceptor. sapor etiā rex psarum eo tpe n̄fos p̄secut? est: **In** cui? regno sedecim milia martirū inter eos symeon archieps: passi sunt. **Sinodus** quoqz apud arminiū ab hereticis facta est. **In** qua fides antiqua patrum damnata est. sed in gallia per bilarū eadez sinodus p̄demnata.

Romanor. xxvi. cepit iulianus constantii nepos anno dñi. cccclviii. mundi vero. iiii. cccxviii. et imperauit annis fere duob?. **Quo** ad cultum ydolor? cōuertor: duodecima ecclie p̄secutio cepit. blanda quidem et illicitis magis q̄ p̄pellens. **Sub** hoc ergo passi sunt martires christi. gallicanus quondā magister milicie p̄stantini. **Iohannes** & paulus: donatus arctini? epus: & q̄rtiacus gordian? etiā eiusdē iuliani vicari?: & epimach?: & alii mlti. **Deniqz** iulian? dñ? p̄persas ad bellū perrexisse: orante sancto basilio cum populo suo cesariensi: cui iulianus ipse minas intulerat. iubente quoqz beata maria semper virgine cuius filius blasphemauerat: a mercurio martire subito interfectus est. **R**omanorum tricesimuseptimus **Iouinian?** vir fortis et nobilis qui quondam sub iuliano cum esset militem? magis elegerat singulum amittere q̄ imperatori sacrificādo ydolis obedire. imperauit mensibus octo. **LXXVII.**

Tempora valentiniani valentis et graciani

Romanor. xxviii. cepit valentinian? anno dñi cccclviii. mundi vero. iiii. ccccl. et impauit ānis vndecim: qui et ipse ab impio iuliano pro fide catholica p̄riuarus fuerat militis. ob hoc frater ei? valens in regni consortium assumitur: qui ab eudorio arrianoz ep̄o baptisatus nostros p̄sequitur. **Eo** tpe rome papa damasus ordinatur apolinaris leodicensis & didimus alexandrin? scriptores nostri dogmatū agnoscentur. fuerunt etiā huius t̄pibus libani? rhetor? anthioceni? et heretiarbe eunomius. post auxencii quoque seram mortem ambrosio madiolani ep̄o constituto omnis ad rectam fidez staltā conuertitur. **Theodolus** miserabilis p̄biter dum contra conscientiam furoris sui sacrificia deo offerre audeat: in medijs precibus eliditur apud

atrabatum eo tpe lana e celo pluuie mixta fluxit. **De** lana nobilissima romanorum hierosolimā nauigās: ibi dem magno virtutum miraculo claruit. **Sancti** quoqz patres monachor? eo tpe floruerūt in egipto: et marie in nitrie partib?: ysidorus scz heradides: p̄ior? & pamb? appelles: bor? & ammonius: serapion? & eulogi?: benyaf? mu? & appolleni?: eugarius copres? & mutius et venus. **Mortuo** deniqz valentiniano anno imperū sui vndeci mo: gracianus filius eius assumpto in imperū valentiniano fratre cum patruo valente: regnauit cū eis annis tribus. valens legem vt monachi militarent dedit & nolentes: fustib? necari iussit. **Multraqz** monachor? nitrie celi sunt. **Eo** tpe forinus heretiarbe morit. **Basilius** cesariensis epus: & florentin?: ac bonosius: & ruffinus moachi insignes b̄stunt. **Romani** a gotis vsqz ad interitōes in tracie bello ceduntur: & impator valens sagitta saucius ad cuiusdam villule casam deponatur: ibiqz cum ipsa domo incenditur. **Gracian?** itaqz solus impauit publice annis sex. hic regionē valde fauēs: ac per omia reipublice promptus. theodosiū imperū p̄fortem fecit: qui felicitate iam deuict? barbaris. dum esset magister milicie: mira felicitate lassam reipublicā in orientis partibus reparauit. **Celebāt** eo tpe viri illustres in ecclesia damasus summus pontifex: & basilisus cesariensis. gregorius nazanzen?: & gregorius nicensis martinus thurosi? & ambrosius mediolan. theophilus alexandrinus: et **Milenus** anthiocenus: & **Bidimus** alexandrin? philosop?. rufinus aquilensis presbiter. **Pieronim?** quoqz diuic scripture tot? incubens: & paula romanor? matronaz p̄nobilis. mundo abrenūciās & etiam in egipto. sanctus abbas. panthomeus in gallia. sanctus furnin? ambianensis: & maurilius andegauensis. **Magim?** vero constantini magni consanguineus cum rex britānie factus esset: p̄ ryanidem imperium inuasit: tandem & in gallias transiens gracianus impatorez lugdunū peremit. **Hic** quoqz t̄pibus apollinarem laodicie ep̄um in heresim nomis sui puertum: damasus papa cōdemnat: sed & p̄sullianus in hispania epus heresim sui nomis condens ecclesiam perturbat. **LXXVIII.**

Tempora Theodosii senioris. archadij et honozij.

Romanor. xl. **Theodosius** senior cepit anno dñi. cccclxxviii. mundi vero. iiii. ccccl. et imperauit annis vndeci. **Graciani** necem vindicauit: & ydolor? cultus destruxit. **but?** t̄pib? ecclie romane presuit **Syricius**. **Floruit** autē sanctus ambrosius: qui & corpa sanctor? **Bernasii** & **Prothasii**. **Nazari?** quoqz et celsi martirū inuenit: et vitam sancte virginis martiris agnetis descripsit: per quem etiā augustin? cū eēt manicheus ad rectā fidem cōuersus relictis scol? baptisatus: & maxin? ryanus ab eodem excomunicatus a theodosio pimitur. **Claruerunt** & poete claudian? genitilis rome & prudenci? luricus in hispania. **In** egipto quoqz sanctus iohannes anachorita. **Theodolus** imane facinus quod commisit qñ thessalonicē. vii. milium ciuium in vitronem iudiciū in seditione occidit: occidi fecit. mirabili publice penitentie exemplo diluit. ab abrosio ecclie expulsi? & humili satisfactōe reconciliatus. **Sanctus** patricius scorus in sbernia venditur: vbi cū esset regis postar? angelico sepe colloqo fruitur. arfenius et senatoz romano monach? efficitur in emaus castello iudee puer nascatur gemell? ab vmbilico et sursum diuisus. **Lozpa** p̄p̄betari? **Babac** et **Michee** reuelantur. **Bidimus** alexandrie plus q̄ octogenari? moritur. due quoqz laudabiles abbatisse fara et synderice hoc tpe fuisse creditur. **R**omanor. xli. **Archadius** theodosii filius cū fratre suo bonozio cepit anno domi

Theodosius.

quoq; cartagini epum contra vandalos heresim ar
 ranam fortiter agens ante cum clericis plusq; quingē
 tis milio de cruciatis exilauit. Tandem vero iudicio
 dei percussus scatenis verimb? miserabilr expirauit. **C**
 rebant in gallia sancti epi remigius remensis: et princi
 pius frater eius sutionensis antius vicenensis: solen
 nis carnosei. **Q**uod? quoq; futurus epus atrebarci.
In affrica vero fulgencius ruspesi. et ytalica germanus
 capuanus epiphan? quoq; thirincensis. **S**untamund?
 vandaloꝝ rex primo quide eugenii epum et eo perete
 omis dei sacerdotes ab exilio reuocauit: et ecclesias in af
 frica clausas aperuit. **LXXXI.**

Tempora anastasi et iustini senioris

In omni successit anastasi anno dñi. cccc. ccc. iiii
 mundi vero. iiii. c. lvi. **E**t impauit annis. xxv.
 bu? ipibus romanā sedem tenuit simachus et
 post cum bonifida papa quinquagesim? verum cōtra si
 machum ordinato ante papa laurencio contencio vsq;
 ad cedes et bōicidia intra et extra eccliam diu ptracta
 est: sed tandem regis theodorici spūs arriant potencia
 compressa. **I**n gallia floruit hoc tpe sancti lamomar?
 carnoeci. et maximi? aureliane. abbates: cui? scz ma
 ximi fuerūt discipuli corielephus et auitus abbates.
Maxeni? quoq; pictaueus abbas claruit: et **S**ibria
 anus scotus cum fratribus ac sororibus in gallia pere
 grinatus urbem remensem vita et morte sua illustrauit
Suntamūdo vandaloꝝ regi trasamūdus succedens i
 affrica clausis iterū ecclesiis. cccc. xxi. epōs exilauit cir
 ca quos symachus papa benigno manus sue liberalita
 tis exercuit. hac psecutio fulgencii epūs multa p fide
 sustinuit. in sardinā longo tpe exilauit. **L**ocildis regi
 na francoꝝ catholica clodonei regem a gentilitatis er
 rore reuocare dum frustra conari videretur. **M**e tadez
 cū alemanis bello gressus exerciti laborante voto su
 sciipiendi christiani: se obligare cogitur. sicq; pe mp
 to alemanoz reger: et alemonia sub tributo redacta: bap
 tizatus a sancto remigio: francoꝝ populū ad fidem xpī
 pducit exemplo suo et edicto. **I**nq; collatis ab eo mul
 tis pdus ecclie remensi. **R**emigius multa eoz pte da
 ta ecclie laudamenti sedem epāt? ibi constituit. **P**rimū
 q; illuc genchandi epm posuit: quē in fornicatoe cū ve
 ore quondā sua plapsim: sed septennali penitencia pur
 gatū atq; de reclusionē tandem diuino iussu edictum
 sedi sue restituit. **C**onstantinopolis deuter? arrian? epi
 scopus dum quendas baptizans diceret. **B**aptizo te in
 noie patris per filius in spūsancto aqua disparuit. **I**n
 affrica quidem in balneis sancti trinitatē blasphemās
 ignito iaculo celitus veniente visibiliter exarsit. **F**au
 stus sancti benedicti discipulus ab eo cuz mauro i gal
 lias mittitur. vbi sanctus armulphus sancti Remigii i
 baptismo filius claret qui p? multos in predicādo xpm
 agones in silua parisiōū aquilina martirizatur. **S**igi
 mundus burgundie rex filium suum sigericuz malo no
 uerice illius consilio peremit: sed competentē penitēcie
 se addicens: totiq; se martiribus agamensibus qibus
 monasteriū illud construxerat deuouens: q; dignus fu
 erit venia testantur crebra post mortē eius miracula.
Prima synodus a francis iussu clodonei regis aureli
 anis celebratur in qua multa ecclesie vitia decernūtur
Hoc quoq; tpe multi in alexādria vtriusq; sexus a de
 mone correpti: repente quasi canes latrabāt. **V**italian?
 instructu pape insurgit in imperatorem anastasiū pro
 pter cutianā heresim deo et hominibus exosum: q; etiā
 tandem fulmine a deo percussus interit. **H**inc vero
 iustinus senior successit anno dñi. d. xvii. mudi vero. iiii.
 c. lxxi. **E**t impauit annis. dccc. **E**o tpe boecius vir cō
 sularis oim liberaliū arcū peritus: et in vtraq; lingua
 conspicuus annuere sibi symacho patricio: cui? gener

erat: et cum quo republica illustrabat: dum autotita
 tem romani senatus et theodericum reges ytalie tuert
 nitur: ab ipso exiliatur: ubiq; de consolatione philoso
 phie liber ab illo componitur: et tandem a theoderico pe
 rimitur. **I**elobe bunoz rege a rege pfarū occiso. to
 roq; pene illius exercitu delecto: regni bunoz annorato
 fuitur. **S**imach? etiā a theoderico interficitur: et ab
 eodez iohannes papa etiā carcere excruciat: fame mor
 ritur. **P**ost dies aut. xc. theodericus subito defunctus
 a quodam sancto heremita visus est nudus et discalcia
 tus. tandem iohanne papa et symacho patricio in ollas
 vulcani detrusus. **E**o tpe sanctus bñdict? monachoꝝ
 pater floruit: et virgo dei brigidda i scocia obiit. **I**ohā
 ni pape successit felix et felici bonifacius. **LXXXII**

Tempora iustiani legum compilatoris

Instant? cepit anno dñi. d. xviii. mundi vero
 iiii. c. cxi. **E**t impauit annis. xxxvii. bu? ipibus
 papatū successiue tenuerūt: **I**ohannes agapi
 tus. siluerius vigilius. pelagi? et alter iohannes. florue
 runt aut cassiodorus senator: post monach? arator po
 eta. priscian? gramatic?. victor capuan? epus. gregori?
 lugdunensis. nicenus treuerensis. domicianus iugre
 sis. sanctus quoq; vedastus prim? atrebarci epus a
 sancto Remigio ordinat? et sanctus clodoaldus: fili?
 regis clodomeris ad nobilitatē diuine seruitutis in de
 ricali gradu translatus. **I**n affrica quidem epi linguis
 sibi radicibus excisis a vandalis. postea clare loquēdo
 miracula fuere multis. **F**loruerūt etiā tunc tps in gal
 lia theodericus abbas et theodulphus eius discipulus
Frater etiā vterini eodem die nati: et pontifices cōc
 crati: medardus ad titulum nouionensem: et gildard?
 ad rothomageniē vno quoq; die absoluti a seculo et af
 sumpti a xpo. **I**n ytalica quoq; labim? camisin? et casti?
 varmensis: et fulgencius vtricolens. **I**n sicilia theopbi
 lus vt vicedominatū amissum recuperaret dyaboli ierui
 cio adductus: sed non multo post ad se reuerfus ac p. xl
 dies omnimodo penitencia se affligēs: ipso beatissimā
 dei genitricem sibi reconciliauit: ac p. cam et filii ei? gra
 tiam recepit que etiā ad iudiciū indulte sibi venie rur
 sum et dormienti apparens: scriptum abnegatiōis xpī
 quod signatum dyabolo dederat: sup pectus eius repo
 suit. **I**n diuersis galliarū locis: diuersa signa visa sunt
Nam celum ardere visum est. **V**erus sanguis in vesti
 mentis hoim ex nube defluxit. dom? cuiusdam ab itus
 sanguie resperta aparuit: et varie clades secute sunt.
Maurus sancti bñdicti discipul? hoc tpe in gallia cla
 ret. **H**erulanus perusinus epus a cocila rege gothoz
 secto capite martirizatur: qd post mortē vniuū corpore
 reperitur. **V**igilius papa exilatur. **Q**uita synodus vni
 uersalis: constantinopoli celebratur in qua theodor? p
 fide conuincit. **I**n oriente puer quidam iudeus i ecclie
 sia beate virginis a cocuis suis xpianis adductus: vt
 eucharistiā perciperet. ob hoc a patre suo pice? in for
 nacem ardentem illelus a xpianis extrahitur. asserens
 q; mulier in ecclia illa puerū tenens depicta: pallio suo
 a se flamas euertisset. **I**terum iudeus quidāz imagi
 nem xpī de ecclia furtim deponens eam telo trāssit:
 et ad domū suam deferens cum eum veller comburere:
 videns se cruentari eius sanguine: pte stupore eaz ab
 scondit. **Q**uā christiani reqrentes p vestigia sanguis
 inuenerunt: ac iudeum lapidauerunt. **R**adegundis re
 gina Lotharii regis quondā vxoz veste mutata sancti
 rate adulescit. **G**regorius etiā gordiant senatoris fili? ro
 me adolescit: qui sex monasteris in sicilia fundatio: ce
 vii. rome in domo sua ex pterore urbano fact? monach?
 sapia et sanctitate claruit. **I**n scocia quoq; brandanus
 qui fortunatus insulas septennali nauigatioe pcuris
 multa mira: culo digna vidit a quo etiā maculel q et ma

donius regulariter educatus: et ipsius navigationis socius in britannia sanctitate et miraculis claruit. In gallia mons sup rhodanū fluviū dans mugitū multis diebus tandem ab alto monte sibi vicino discussus cum ecclesiis et domibus boibusque et bestis in rhodanū est precipitatus.

LXXIII.

Tempora Iustini iunioris et Liberij secundum.

Mortuo Iustiano successit iustinus iunior. anno dñi. dlixi. mundi vero. iiii. cxxix. et imperavit annis duodecim. Eo tpe sanctus Loloban presbiter veniens de scotia claruit in britannia Sampson quoque dolensis archiepiscopus sancti macdoni p sangum et successor samsonis maglori qui de transmarina britannia ad cismarinā transferant: sanctitate et doctrina clarebant. In francia vero Gregorius thuronesis. episcopus. basolus abbas: ac sindulphus presbiter et reclusus. habite in celo vise sunt irruptōem longobardoz in ytaliam potendentes. Arment vero fidem xpi susceperūt āno dñi dlixi. Iustini. viii. Hispani et franci de pascha discesserunt. hispanis scilicet. xli. illas aplos. Francis vero. xiiii. illas mani celebrantibus. Sed francoz recte celebrasse p hoc duntaxat claruit: q fontes in hispania qui sabbato pasche sponte diuinitus ad baptisandū repleti solent: non in hispanoz sed in fracoz pascha repleti sunt: au no sequenti albutinus longobardoz rex: qui patrē vtoris sue gepidaroz regem olim in bello peremerat: et ex testa capitis eius sibi pateram ad bibendū fecerat: cui vna die potingeret ei dicens. Hibe cum patrē tuo: illa femino furore accensa: perimī fecit eum in lecto ab ipso armigero. Eo tpe Jobanni pape successit bñdicitus. Fortunatus poeta veniens ab ytaliam claruit in gallia.

Tempora Mauricij et focce eiusdem intersectoris.

Liberio successit mauricinus anno dñi. dlixi. mundi vero. iiii. cxxvii. Et impavit annis. xxi. Hoc tpe anthiochie vir senior in medio vrbis in veste alba apparens: super vnam medietatez ciuitatis sudarium excussit: statimqz tota cum habitaculis et habitatoribz suis corruit. vixqz a duobus focus suis multa ptece flexus est: vt parti residue parceret. vixqz ergo quendā elinosinus deditum qui hoc aspicebat at tra non cōparuit. leuigildus rex visigothoz artianus filium suum ermingoldum qz p vxorem suam sigeberti regis filia ad veram fidem conuersus erat: exilio damnauit: nec multo post i nocte sancta pascē in carcere securi occidit. Eo tempe nimie pluuie inundauerūt: ita vt omnes diluuiū fieri dicerent. post multā confusionē rerum secuta est per cladem inguiniarū immedicabilis mortalitas hoim: que primū percussit papam pelagium. Itaqz gregorius ad papatū electus: intermī diuz imperatoris assensu expectatur: iram dei placare per sepi formem litaniam instituit: et in pcedendo. lxx. hoibus

plaga percussis: tandem ira quieuit. Eo tpe in scocia regnabat brandinus: cui frater erat adelphius: de cuius filia rex hibernie. pbulcanus sanctum furcum et fratres eius foillanum et vulcanum genuit. Recharod visigothoz rex leuigildi filius: apud toletus synodo lxxi. epoz cōgregata. ibiqz artiana heresi abdicata: se cum tota visigothoz gente cōfirmat in fide catholica Constantinopoli nascitur puer quadrupes: et alter hñs duas vertices. Sol a mane vsqz ad meridiez minorat est: vsqz ad terciā sui partem. Gregorius papa q olim facere intenderat augustinū cum altis ad pdicandum destinat in angliā. Eo tpe sanctus goaz veniens et ad tania claruit in gallia. Huntrannus rex francoz sanctitate clarus in xpo dormiuit. Sanctus quoqz columbanus abbas et presbiter doctor scotoz atqz pictoz obit. Edilbertus rex angloz qui cantuari vocatur predicante augustinū cum gente sua baptisatur. Sanctus columbanus ex hypernia in burgundiaz venit: ibiqz p missu theoderici regis luxoueniense cenobiu edificare cepit. Beniqz orientales angli cū rege suo Sigeberto p mellicum epum conuertuntur ad xpm. Focas interfecto Mauricio cum vxore sua et filio licet celebrasse p cius pñterat diuinitus. cepit anno dñi. dcc. mundi vero. iiii. cclxxii. Et impavit annis octo. Eo tpe Gregorius pape successit Sabitanus. Fame vero romā aggrauante romani Gregorio pape iam defuncto derogaret q thesauros ecclesie sua nimia liberalitate dissiparet cum si adesset psona in quam exardesceret memoriaz nomis illius in libris eius delere volebant. atz illos ex urere volētibz obstitit. Petrus dyaconus pdens se p rimum sanctum in columbe specie sup caput gregoriū diuina tractans sedentem sepius vidisse. Itaqz cōfirmas iurifurandi sacramēto mox motus ex cōdicio fides fecit suo testimonio. Sabitanus papa cum et ipse liberalitate gregoriū pdecessoris sui derogaret: et sub hoc obtētu manu egeus subtraheret: Gregorius eū p visum p culpa tenace sue et huius derogationis ter increpauit: q non respiceret: et iaz quarto horribiliter increpans et cōminās in capite percussit. Quo ille dolore vexatus nō multo post obit. huius successit bonifacius. et biter eiusdem nomis qui Rome templum qd pantheon dicebatur impetratū a foca in eccliam beate Marie et omnium martirū conuertit. ibiqz solemnitatē in liaz. nouēbris instituit. Alexandrie iohannes episcopus claruit: qui ob eximā in xpo liberalitatē elemosinarū nomū habuit. In ytaliam quoqz secundus dei famulus claruit. Corp⁹ sancti Actozis thebei apud saladoz cum sancto vno passi inuenitur. Desiderius viennens episcopus consilio bznichildis a theoderico rege lapidibus obtuit martirisatur.

LXXXV.

De temporibus Heraclij et eius filij Constantij.

Heracius ad imperatorē electus foca pempto: et ignibus cōcremato. Lepit anno dñi. dclxxii mundi vero iiii. cclxxii. Et impavit annis. xxx. Huius tpebus papatum tenuerūt deusdedit: bonifacius honoris: euertinus. Iohannes. theodoros. Sanctus amandus miraculoz: et predicatoris gra p gallias claruit: p quem alluinus qui et bauo ex pdone conuersus et gandau solitarie reclusus: sanctitatis exemplū omnibus fuit. Sanctus colūbanus a theoderico rege iustitici bunnichildis aucte francie expulsi: et relicto gallo discipulo i alamania cenobiū bobium extruxit in italia Clo delindis mercensē claruit que sponsum fugiens velamine capitis a deo sibi p angeluz misso: se et iua deo dedicauit. Sanctus quoqz Lupus scnois. episcopus flozuit. cui eucharistia consecranti Gemma de celo in calice descendit. virgo chasti: pbata claruit in francia. Luus

Fragmentary text from the right edge of the page, partially cut off.

sanctitatem imitatus frater eius pharot: et comite clerici: et ex clerico factus est meldonius epus. **Eradius** impator ad perfas debellandos pfiscens: viriles dei figurā accipiens in manib: quā man? nō de pinterat: sed verbā qd omnia formar pfidem aggreditur: eamqz per sex annos p̄tinuos potenter depopulatur. **Leodo**rico rege francoꝝ mortuo **Lothari** eius filius in bello capros occidit: et brunichildem reginā vno pede brachioqz multatā ad caudam eque indomite religatā mentriam descripi fecit impūtas ei qz decem reges p̄ illaz extincti fuissent: et sic monarchia francoꝝ ad ipm̄ rediit. **Post** obitū sancti columbani floruerūt eius discipuli. **Ballus** in alamonā: et **Adadani** ep̄s in angliā. **Custa** sius quoqz abbas luxouensis: et artilla bobienſis. florebant etiā in galliis austreregis filius biruricensis ep̄s: et sub eo suspic? cumbert? coloniē. et iohannes tungreſis. In hispaniis autē sidorus hispalensis. hoc tempe machomet? quem ad huc gentiles vt deum colunt. ara hinc suū saracenoꝝ p̄nceps erat: qui pseudo p̄p̄bata ex orphano in inope p̄ heredis sue p̄stigia ad regnū p̄uocatus fuerat. **braclius** deuicta p̄fide. zachariā patriarcbam cum populo captiuoz hierusalem reducit: et crucē dñi relata celebratē exaltatōis eius annuatim dedicauit. Nec multo post incidens in monochelitarū heresim ecclesiā imperioꝝ pfudit. cōtra maliciā eius pu gnante rerum oim̄ p̄urbatōne. **Sigebertus** infans da goberti filius a sancto **Amando** baptisatur. vbi cūctis racentibus infans ipse r̄dit: Amen. Et **Amand** tra tectensū ep̄s ordinatur. **Sanctus** ofualdus fil? edifridi regis regno nordanunboꝝ suscepto cedualē b̄i tonum regem perit: et qui fidem xp̄i p̄e omib? tenuit sup̄ ossis britānie reges emmut. **Eo** tpe floruerunt in francia tres fratres: adorado: dardo: qui et andocn? da goberti regis referendari? i. cancellari?: qui ref bācen se cenobium inter brigensem salturn p̄struxit. In quo sancti **Agilum** abbatem primū p̄stituit: hos aimarat eligius aurifer tam dudum in aula regis lothari dā? qui etiā solēnachū monasteriū construxit: vbi sanctus remaclus ab aq̄tama veniens: in xp̄i syrocano se exercitenduz sub eo dedit. **Sācta** quoqz aurea virgo claruit quam eligius monasterio virginū parisi? cōstruxit p̄e fecit. **Florēbāt** etiā sanct? landoaldus: et abbas romari cus et goricus metensius ep̄s. **Porro** sanctus arnulphus quondā ex matore dom? metensū factus ep̄s: et ex ep̄o solitari? in xp̄o moritur. eiusqz filius clodulph? post metensius ep̄s sanctitatē patris imitatur: et voda mater ip̄i? clodulphi treueris inclusa xp̄o famulatur. **Veractio** mortuo: constantin? filius eius substituit: et quarto mēse imperiū sui a nouerca sua martina: et p̄ir patriarcbā veneno extinguitur. **Itaqz** martina cum filio suo heraclona imperiū sibi arripuit: sed mox heraclonas absctio sibi nalo: et martina absctia lingua exilantur. **LXXXVI.**

Tempora Constantis qui et Constantinus tercius.

Constantinus ergo qui et constantinus: constantini filius: cepit anno dñi. dcliiii. mundi vero. iiii. ccvii. et impauit annis. xxvi. **Eo** tpe virgo xp̄i reginulpha sanctitate claret in gallia. **Sanctus** quoqz **Nuardus** remensis archiep̄us et reolus successor eius bertharus etiā martir: antillarū abbas primus. **Sancta** beata martir et abbāssa. **Sed** et sanctus remaclus traiectensū ordinatur ep̄us. **Sanct** vero iodocus regis britonū filius sp̄eto regno et mūdo pegrinus et here mita in pago pontino requieuit in christo: arrebatans dum corpus sancti yedasti transfertur ab auberto ep̄o p̄ntib? lamberto tūgrensi et audomaro taruancensi: ceteriqz sanctis episcopis: et abbatibus audomar? p̄e se

nio ceas egre ferēs quod a cecitate qm̄ p̄io salute sua sibi a deo immisam esse gaudebat p̄itum episcopozū precibus: sanctiqz yedasti meritis liberat? esset. **Rursus** ad votum sūm excecatus est. his vero t̄pibus theodoro pape successit martinus: et post eugenius: deinde nicolaitanus. **Eo** quoqz tpe baudygar amiras saracenoꝝ templum sibi hierusalem edificauit. **Et** qz nullo modo structura consiliter poterat: suggestione iudeoz: crucē desup̄ montē oliueti tolli impauit: et sic structura stare potuit. **Postmodū** vero perfa quidam simulans se ad rare velle baudiar infixo in ventres eius gladio perimit eum. **Bagogert** rex francoꝝ moritur: de quo p̄ yfionem cuidam reuelatū est: qz ania eius ad iudiciū diuine examinis rapta sit et multis sanctis cōtra eam. p̄ expoli atione ecclesiā suaz reclamantib?: cum eā iam mali angeli vellent ad penas inferni rapere: interuentu sancti dyonisi cui ipse maxime deuotus fuerat a pena libera ta est. **Aliqñ** enī tram patris sui lotarii regis vertitur: parisiū ad ecclesiā sancti dyonisi confugit. **Et** qz inde nullo modo extrahi potuit: locus semp̄ cordi habuit **Sanctus** furs? in hibernia claruit: qui pro christo p̄ grinatōnem aggressus ad gallias vsqz puenit: et latini acum cenobii fundauit. **Soillanus** vero fr̄ eius solles se monasterium: vbi etiā martirio coronatus quiescit. **Eligius** nouioni audocn? rothomagi clarent episcopi et philbertus de berio et richarius pontinensis: et gere marus flauiacēsis abbates. **Angadrifina** quoqz sacra virgo secus beluatiū. **Ienta** relicta pipim̄ instinctu sancti amandi se et sua deo vouens monasteriū nungellese fundauit: eiusqz filiā suam gertrudez deo dignā virginē p̄fecit. **Aubert** cameracensis ep̄s claruit. **Lenobius** floziacense a leodeboldo abbate fundatur. **Corpus** sc̄ti benedicti a castro castino delatū illuc et r̄spozat. **Coꝝ** vero sancte scolastice sororis eius cenomānis transfertur **Olumpus** ad regendā ytaliaz ab impatore constantino missus: et papam martinū occidere iussus cum aliter nō posset tractauit vt inter missarū solemnā cum ipse sibi papa ymunionem porigeret: illum sp̄atari? suus perimeret. **Sed** sp̄atarius sine licito: hora sancte communionis papaz nullo modo viuere potuit. **Clodone** rex corpus sancti dyonisi parisiensis dis cooperētis minus religiose licet cupide. os brachii eius fregit et rapuit. **Moxqz** in amentia p̄petuā incidit. **Beniqz** constantin? imperator omnibus suis extorsit syracussis a suis in balneo est occisus. **LXXXVII.**

Tempora Constantini quarti

hic successit filius eius constantin? anno dñi dclxx. mundi vero. iiii. ccxxiii. **Et** imperauit annis xvi. **Hui** t̄pibus papati tenuit adocadatus: deinde donus: a garbo: leo: b̄ndictus: iohannes: **Claruit** autē sanctus p̄iectus auernens? ep̄us: qz etiaz ab ipsius vidis p̄mor: dñs est martirificatus. **In** territorio cameracensi virgo dei maxidentis pro voto virginis tatis barduinū amatozem suum fugiens: ab eo martirifatur: qz mox excecatus post triennū ab ea illuminaf **Amatus** quoqz senon. ep̄s a theoderico rege graui exilio tribulatur. **Sanctas** islyianus iuryburgen. ep̄us floret. **In** angliā vero edilstrudis regina claret: qz trib? nupta viris virgo p̄mansit: eiusqz corpus post. xi. sepulture sue annos incorruptū inuentū est. **Hoc** quoqz tempore quidā in britannia a morte resurgens: multa que vidit de loq̄ penarū et purgatoꝝ ignis: enarrauit. **Theodor** qui sc̄psit p̄mitionale librum in angliā synodū habuit. **Sanct** leodegari? augustinē. ep̄s a rege chulderico i luxonio retruditur. tandem ab hebdomio martirifatur. **In** ytalīa tāte pluue et r̄outrua fuerūt quales nulla etas hom̄ memorat: vt et bonies et p̄caitia in terrēt fulgure. **Eo** h̄z tpe regnū bulganoz extoruit qz

scilicet bulgaroꝝ gens: et ipsa a scythia egrediens p̄ tra-
ciam barbara duce grassatur. Adeoꝝ p̄ romanaz rem
publicaz eoꝝ inualuit excursus: vt impator facta pace
cum eis annua ill' pacta p̄bere sit coactus. Anselgio
pipini patre perempto begga eius relicta se et sua deo
mancipat: r monasterium andemienſe fundat.

LXXXVIII.

Tempora Iustiniani ſecūdi Leonis quo
qꝫ ſecūdi et abſimarī

Mortuo constantino Iustinianus filius eius ce-
pit anno dñi. dclxxviii. mūdi vero. iiii. ccc. Et
impauit annis decem. Hoc tpe papatū tenuit
conon: deinde ſergius qui agn' dei in miſſa cantari cō-
ſtituit: r coꝝ pape leonis p̄mi diuina reuelatōe trāſ
poſuit. Sanctus cuthbertus angloꝝ ep̄us obiit. San-
ctus aut̄ iſidraſilus anſegūſi nepos hoc dñi claruit.
q̄ cenobia ſiſcanūſi r fontanellā p̄ſtruit. Adelin' etiā
r iſidrius ep̄iſcopi in gallia florent: r quadā die deſe-
ctio ſolis hora tertia ſic facta eſt: vt quedā ſtelle clare
apparerent: Beda venerabil' p̄ſbiter r monach' hab-
betur in anglia clarus. Beniꝝ leo patric' iuſtiniani
imperio p̄uati: naſ eoꝝ et lingua truncatū in exilio rel-
gat. Lepit itaqꝫ leo anno dñi. dclxxvii. eiꝝ ſolū anno
tantur anni duo. Eo tpe ſanctus lambertus pipinum de
fornicatōe increpare auſus: a dodone fratre ipſi' mere-
triciſ Leodū interficitur: cui ſanctus hubertus ep̄us
ſubrogatur. p̄ſertus aut̄ dodo infra annū a vermbus
conſumitur. Sanctus yſmarus lobieſe cenobiz a pi-
pino p̄ncipe regendū ſuſcepit. Sancta vero begga pi-
pini m̄ ad dñm tranſiit: deniqꝫ abſimarū q̄ r ſyber'
leonis naſo abſciſo: eoꝝ in cuſtodiā reuſo cepit anno
dñi. dclxxix. mūdi vero. iiii. cccclxi. Et impauit annis
ſeptem. Eo tpe romani ſyriam puagantes. cc. milia ſa-
racenoꝝ perimūt. Vergio pape iohannes: et huic quo
qꝫ alter cuiſdem nomia ſuceſſit: ſanct' bñdicit' quoꝝ
abbas angloꝝ obiit. Iuſtiani aut̄ de exilio fugiēſ
tandem auxilio ſyberbelliſ bulgaroꝝ regis imperiū re-
cepit: leonemqꝫ et ſyberū vſurpatoreſ imperiū iugula-
uit: r calliſiciū exccatū cūſtauit. Anno dñi. dclxxviii.
mūdi vero. iiii. cccc. Et impauit annis ſeptem. Hoc tempe
papatū tenuit Suſtinus. deinde conſtantinus. Juſti-
nianus pacem cum bulgarib' pactam ſoluī eiꝝ con-
greſſus vix euāſit. Adrian' abbas angloꝝ obiit. arch-
angelus Michael apparuit auberto abſchateſi. ep̄o
monuit ſemel r iterū vt in loco maris qui propter emi-
nentiam ſui tumba vocatur fundaret eccliaꝝ in memo-
riam ſui volens talem veneratōnem exhiberi ſibi in pe-
lago: que exhibetur in monte gargano. Interim taur'
a latrone furrum raptus in illo loco religatur. vnde ep̄i
ſcopus tercio admonit: vt in loco illo fundamentum
iaceret vbi taurū religatum inuēret: r ſicut eum terrā
pedibus proteruiſſe videret: ſic ecclie ambitus duceret.
Eccliam in bouozem ſancti michaelis conſtituit: abiqꝫ
eius veneratio frequentari cepit. Juſtiani' ad ſe conſtā-
tinopoli conſtantinū papaz inuitauit: eumqꝫ digne vt
ap̄m honorauit. Sanctus hubert' celtus admonit'
corpus ſancti lamberti a traecto leodium cum miracu-
loꝝ gloria retulit: alluceꝝ ſedem ep̄alez tranſtulit. San-
cta oda ducis aquitanoz vxor claruit in gallia: q̄ miri-
ficentia ſua vitauit eccliaꝝ: r moriens in leodiēſi qui
eius parrochia

LXXXIX.

Tempora philippi et arthemij theodoſij
tercij leonis quoꝝ tercij

Philippus aut̄ q̄ r dardani' Iuſtinianꝝ impe-
ratorem iugulans: duobus annis poſt eum in-
perauit. Cum eſſet hereticus conſtantin' papa
populoſqꝫ romanus nomen et ſras figuramqꝫ eius ſu-
ſcipere reſpuit. Eo tpe ſctus yſmar' obiit: eiꝝ ſanct'

Erminus ſuceſſit. Poſt conſtantinū vero Diegotius
papatū tenuit. hic conſtituit in tpe q̄drageſimali q̄n-
ta feria ieiunij: et celebratōe miſſarum ſicret in ecclia:
quod non ſiebat antea. Pipinus p̄ncipeſ obit: r fili-
um ſuū et alpaide pelice harolum turidem ſiue marcel-
lum ſui p̄ncipatus heredem reliquit. Arthem' vni-
qꝫ r anafſaſius p̄bſtippi oculis et impio ſuar: ac du-
obus annis impat. Eo tpe ſanctus egidius veniens a
grecia: ſanctitate daret in gallia. Theodoſius in dem
anafſaſium de impio depoſuit: eumqꝫ p̄ſbiterꝝ ordi-
nauit. Cunoꝝ fuſſet iners r ydiora: publicoꝝqꝫ nego-
cioꝝ exactor ab exercitu vt cōpuliſ e impū ſumere:
et impauit anno vno. Eo tpe gregori' papa bonifaciu
a britannia venientem ep̄m conſecrat: ac p̄ eum in ger-
mania verbum dñi p̄dicat. Beniꝝ theodoſi' imperiū
deponit. Poſt hunc itaqꝫ daret: ipſa tertia die ſubi-
mūdi vero iiii. cccclxxi. Et impauit annis. xxiii. Eo
tpe rathodus dux friſoniꝝ p̄dicatōe vſulframi ep̄i ad
hoc adductus vt baptiſari deberet: cum vnum pedem
in lauacro intinxiſſet: alterum retrahens interrogauit
vbi nā r plures maiorꝝ ſuoz eſſent: in inferno an in pa-
radiso. Et audiens eſſe plures in inferno: intinctus pe-
dem extrahens: fatiꝝ inquit plures q̄ paucoꝝ ſcāꝝ.
Et ita ludificatus a demone: p̄mittente q̄ ei tertia die
ab hinc incōparabilia bona daret: ipſa tertia die ſubi-
ta r eterna morte perit. Zulcimen amurras ſaraceno-
rum cum ſolo nantium pene trium milū conſtantiopo-
lim obſidet per tricennium. De bulgaris. xxxii. milia ſa-
racenoꝝ perimunt. Conſtantinopolitani quoꝝ ozandi
iſtantiā r p̄lāndi cōſtantiā forititer ſaracenis reſiſtū
r illi fame. frigore. bello. peſtilentia ſine numero percūt
Itaqꝫ quarto anno ab obſidione conſuſ: deſiſtunt. Ip-
ſiſqꝫ cum nauib' ſuis partim igne marino conſumptis
partim vero dimiſiſ. partim igne grandinis: reſpeſta
te vaſtate: r ex tanta nauium copia vix. v. reſiduis
potentia dñi cunctis innotuit populis. Intra ciuitatē
vero. xxx. milia hoim peſtilentia perierunt. Oſſa ſancti
Augustini de ſardinia papā tranſlata ſunt. In campa-
nia ſyralice ſument' combuſtuz: r ordem r legumina
q̄ſi pluuia de celo ceciderūt. Leo imperator a quodam
deſer refuga fidei ſeductus: Leuſi ac ſanctoz imagi-
nes vbiqꝫ deponi r incendi edicit. ſup quo cū gregori'
papa ſcriptis valde redarguit. Conſtantinopolitani qꝫ
hac de caūſa cōtra cum tumultuāt: r ob hoc nonnulli
martirizant. Itaqꝫ gregonius qꝫ leonem incorrigibilē
iudicat: Romā r ſtaliā r helperā ad illuſ iure deſci-
re facit: r venciſtalia interdicit. Saraceni cum omib' ſuis
familis ſuis quaſi in galliſ hſtaturi garinam tranſe-
unt. oſa deuāſtāt: eccliaꝝ cremāt. Quibus harolus au-
xilio dñi fretus occurrit: r ex eis. cccclxxv. milia euz re-
ge ſuo peremūt. de ſuis vero quingentos amiſit. Paca-
to r dilatato frācoꝝ regno. harolus bellicoſus p̄nceps
obiit: filioſqꝫ ſuos harolomannū r pipinū p̄ncipat' ſui
ſuceſſoreſ reliquit.

LXXXX.

Tempora Conſtantini quinti.

Mortuo leone conſtantinus filius eius cepit an-
no dñi. dclxxx. mūdi vero. iiii. dv. et impauit
annis. xxxv. Dic quondā dum baptiſaretur a
patriarcha germāo: cacaſus in ſancto lauacro: magnū
dedit p̄ſclagium: q̄ ecclie dei futur' eſſet in ſcandalum
Ipſi' t̄pib' papatum tenuit zacharias: r poſt euz ſte-
phan' deinde paulus: ſtephan' adrianus. Contra hūc
archabald' impū arripuit. Cūſ de celo cecidit: ſanct'
Bonifaci' maguntin' archiepiſ: ſuldene cenobium
fundauit. Petrus damascen' a ſaracenis in ſyria mar-
tirizatur: a quēſi quoꝝ vix ab eis deſolata corp' ma-
rie magdalene viciſtaciꝝ tranſſeritur. harolomannus
a zacharia papa in monach'z attonſus. primo quideꝝ

In monte syon in cenobio quod ipse fundavit: deinde apud castrum cassinū laudabili vita emicuit. **H**ilario quoque rex francorum: in monachū tonsoratur. **P**ipinus vero princeps: auctoritate apostolica et electione francorum a sancto bonifacio in reges ungitur et consecratur. **A**no carcer. lxxxviii. Postquam maiores domus sup francorum reges principari ceperunt **R**achis longobardorum rex dñ rupto federe romā inquietare nititur. p zachariā papā non solum a malo respicitur: sed et cum vxore et filio romam veniens: monachū efficitur. **E**o tpe in calabria et sicilia facta est pestilentia et mortalitas hominum nimia. eodem anno in vestibus hominum et velis ecclesiarum apparuerit crucicula: quasi oleo designate. **B**asilulfo longobardorum rex per romanos exardescens: papa stephanus ad expectandum pipinum regis auxilium: in franciā cogit venire. **E**t in venient: nocte quadam apparuit in celo signum magnū: globus scilicet igneus a gallicis fimbriis deducens in partes longobardorum. hoc tpe terremotus terribilis factus est: quo vrbes alie subuerse sunt: alie a motibus ad subiecta capessia. cum muris et habitatoribus suis in tegre et salute plures ultra sex milia transiugurunt. **I**n melopitania et terra dirupta est vsqz ad duo milia. **A**lia qz terra nūmī alba et arenosa d' pfudo ascēdit et ex ea anial mulinū hūana voce loquens et punciās incurionem gentis ab heremo d' arabas. **K**arolomanus magnus monachū ossa sancti bñdicti ab ecclia fioriacē. ad castrum cassinū referre nititur: sed miraculo a deo offensus: et francis obstitit: ab incepto probibetur. **P**ipinus a stephano papa cum filiis suis inuigilatur: quorumqz genero in regal successione hereditatem perpetuo bñdicitur. **S**anctus bonifacius cum suis sociis in frisia martirizatur. **C**onstantinus synodum episcoporum. ccc. xxx. congregat. in qua p'mulgato edicto de sanctorum imaginibus deponēdis d' orthodoxos tyrāizat. **E**o tpe sanctus gengulphus in burgundia floruit: qui etiā martiri gloriā obtinuit. **C**orpus sancte petronelle petri apostoli filia paulo papa transponitur: in cuius sarcophago maritimo ipsius petri manu scriptus legebatur. **A**uree petronelle. d'lectissime filie. **E**t burei armeniam inuadunt. **I**n quoz patria cum olim pestilentia fuisset. suaui xpianorum in modum crucis se rotondeferat: qz p hoc signū salus patrie reddita est. hunc tonēdū ritum tenuerunt. **H**eli magnū factum est a bñ. octobris vsqz ad februarium. **S**trele quoque de celo vise subito cecidisse: ita ruerit et omēs finem mundi putare incēdē. **S**anctus dogangus metensis episcopus pipini nepos obiit. **I**n syria ciuitate detritio q' subiacet antiochie. iudei imaginem saluatoris inuementes omnia opprobria que olim iudei xpo bñcti intulerāt. hi eius imagini inferebāt. **L**andē latere eius apertum de co sanguis et aqua. **Q**uod illi supposito ampulla suscipientes omēs infirmos in synagoga sua collectos. hoc sanguine aspergebant: et sana bātur: vnde iudei cōspicere sunt. **Q**uib' baptizatis: episcopus obtestatus est omēs: vt singul' annis quito ydus nouembris celebraret passio dñice imaginis. **B**esiderius rex basilulsi successos sub obtentu orandi romā ingressus: aliquos nobiliū captos excecavit. **C**onstantinus imperator virum sanctus stephanus p annos. xl. indusum etiā genitibus reuerendum amara morte martirizauit. **A**drianus papa ad reprimēdā hereticorū rabiem sanctorum imagines execratorum nimis laborauit: vitamqz recreas solidauit. **K**arolus magnus rex: pipini filius ad bellum contra saxonos peccit: ibiqz siti exercitu laborare subito i torrentē largissime aque effuse sunt diuino nutu. **H**ic adrianus papa ad tuēdas res accersit: qui pgenus papiam obfedit et cepit. **D**einde romā p'scificens synodum cum papa et aliis dñis. episcopis et abbatibus constituit: in q' ei papa cum tota synodo ius eligendi pontifices et ordi

nandi apostolicam sedem patriciat' quoque dignitatem be dicit **I**n sup archiepiscopus et episcopus p singulas punciās ante consecratōem ab ipso inuestiturā accepe diffiniuit. **E**rant tunc in exercitu karoli: amicus et amicus egre gū milites xpi. **B**esiderio itaqz rege cum vxore et filia cunctisqz principibus captis: et ad gallias in exiliū perpetuum directo q' d' p mltā tpa longobardi romanis abstulerant: karolus eis restituit. regnoqz longobardorum destructo totam ytaliam sub iure regni francorum redēgit. **B**enig' constantinus imperator pessimi incendii plaga diuinitus peccatur: et clamans ad huc viuus. igni fume in extinguibili traditus miserabil' moritur. **LXXXI**

Tempora leonis quarti et hircens et constantini sexti.

Leo constantini filius cepit anno dñi dcccxxvii. mundi vero iiii. d'cl. et impauit annis. v. **E**o tpe karolus saxoniam velut tempestas percurrit. mutationes irumpit et ad hoc eos impellit vt se et patriā ei dederant. dariosqz obsidibus xpianos futuros se ipso deant. **I**n h'ipantia quoque cesar augustū vastat: pampiliā caput: et vascones duosqz saracenos regulos sibi subigit. **B**enig' imperator leo cum infamiret cupiditate circa lapides preciosos. adamauit magnā ecclie coronam et accipiens portauit eam: fuerit ergo carbūculi in capite eius: et caput a febre mortuū est. **I**gitur vxor eius hircene cum filio suo constantino: cepit anno dñi. dcccxxviii. mundi vero iiii. d'clv. **E**t impauit annis decem. **E**o tpe madi saracenos amurraf multos p epō martirizat. **K**arolus orarōnis causa vadit romam: ibiqz filii eius inuiguntur in reges. pipinus sup ytaliam. ludouicus sup aq' raniā. **C**onstantinopolim quidam laminā auream inuenit: et in ea virum teccens cum bac scriptura. **C**hristus natus est ex virgine maria: et credo in eum. sub constantino et hircene imperatoribus o sol iterū me videbis. **S**ignū crucis in vestibus hominum apparuit: sanguis de celo in terram p'stuit. **A**pod niceā vniuersal' synodus eccl. episcopoz cōgregatur: in qua fides catholica p'ntibus hircene et constantino cunctoz subscrip'te roboratur: et heres ex ecranū imagines abdicatur. **B**ellum inter francos et auares oritur: quoz regnū karolus terra mariaz impertit: et qz in sola fuga spes euadendi relinq'it. **A**lbum de britannia scientia s'ramū p'poller in gallia: cui p'cepit magister rex karolus omēs artes liberales didicit: ad que etiā libros de trinitate scripsit. **B**enig' constantinus msem suam impio priuat: et solus imperator annis septem. **E**o tpe pipinus karoli filius de conuurtōe cōtra patrem cōuictus: in monachū tonsoratur: heresis felicitiani cum auctore suo felice cōdemnatur. **A**driano papae leo substituitur. **L**hudim princeps auaroz se et patriam suā karolo regi dedit: et baptismū grām pcepit. porro hircene sup erepto sibi impio femino dolore abusa constantinum filium suū ocul' et impio puat: solaqz tribus annis imperat. **E**o tpe leonem papā celebrates letanie maioris agentem romani caput: et qz linguam et oculos euellunt. **C**ui voce et visu reddito diuinitus iterū oculos et linguā cruunt radicitus. **I**pse vero de manu eoz erutus: karolus cum in romana sede relocat. **I**pse quoque romā pperat: cās examiat: reos legaliter dānat. sicqz romanorū motus omēs sedat. **H**oc tpe in mense iulio naturam aspa et gelu pereta bis prima fuit: sed nichil fructus nocuit. **B**enig' romani q' constantinopol: impatore tam diu anio destituerāt. nūc accepta occasiōe: qd mlt' excecato filio suo eis impabat. imo of p'fensu karolo regi laudes imperatorias acclamāt. **L**unqz p manum leonis pape coronat: cesarem et augustū appellāt. **P**ipinum vero filium eius: ytalie reges ordinari collaudāt. **LXXXII**

Tempora karoli magni.

Situr anno dñi. dcccx. mudi vero. iiii. dccc. evoluitis scz anis circiter. cccc. xvi. Ex quo di-
 tantiu tracie civitas a pmo constantino amplia
 ta etiã in sedem imperii romani dedicata: noua roma e
 appellata. diuiso a constantinopoli romano impio. haro-
 lus cum iam regnasset sup francos annis. xxxiii. finis
 francoz impauit romanis z frãcis sum' annis tredecim
 Dic. vt refert Turpinus archiepus. erat coipe decos
 sed visu feus. Statura ei' octo pedu. facies ei' habe-
 bat i longitudie palmu z dimidiu. barba palmu vnum
 natus circiter dimidiu. frons erat vni' pedis. parii pa-
 nis edebat: sed qrtam partem arictis. aut gallinas du-
 as aut anserem vel pavonem vel gruem. vel leporẽ in
 tegrum comedebat. modicu vini z limpharu bibebat.
 raqz parcus in bibendo erat: qz semp ad cenã raro pl'
 q' ter bibere solebat. Inter cenandũ autem aliqd acro-
 ama vel lectorem audiebat. Tante fortitudinis erat q
 militem armatum sup equum sedentem a vertice vsqz
 ad bases simul cum equo vno tctu ppria spata secabat
 Quatuor ferraturas equoz simul facile manib' exte-
 debar. Milite etiã armatu rectum stantem sup palmã
 suam: a terra vsqz ad caput suum sola manu velociter
 eleuabat. Erat etiam largissim' z recerrim' z facund'
 Religionem xpianam semp excoluit. ecciam diebus
 ac noctibus impigre frequẽtatur. Paupibus nõ tantu
 i regno suo subueniebat: vtz etiã i trãsmarinis regiõ
 bus multa mittebat. Ad faciendum iudiciu. xxxiii legi
 capitula instituit. Ad hunc leo papa in franciã venit.
 Eo tpe auares qui et huius longo cõtra francos bello
 pdomiti. potentia dimiuiti sunt: omisqz eoz gloria pe-
 nit: et quicquid thesauri per tot secula terraru orbẽ vi-
 cendo sibi congesserant totum victorie francoz cessit:
 nec vniq' villo bello tam multa spoliõz quãritate frãcia
 ditata fuit. Veniqz inter sabaria z tharãtanum impe-
 trauerit a harolo habitandi locuz: abiqz recederit sub
 ditone francoz: harolus rerum suarum heredem xpm
 testamento fecit. et sup ecciaz statu p totas gallias ab-
 eptis celebrari fecit. Hec sunt aut nomia ciuitatu archi-
 epãlium que sub ipso erant. Roma. rauenta. mediola-
 num. foruz iulii que et aquileia. gradus. colonia. magu-
 cia. salezburch. treueris. senonis. belu ncio. lugdunus.
 vienna. rothomagus. remis. arclaus. tharantbeia. ebe-
 diuum. burdegala. thuronis. bituricas. Itaqz statu ec-
 clesie religiose ordinato moti et aquis granti sepelitur.

LXXXIII.

Tempora Ludouici pij

Ludouicus igitur pius haroli filius cepit ãno
 dñi. dcccx. mundi vero. iiii. dccc. xvi. Et im-
 perauit annis. xxi. Hic fuit natura demerissi-
 mus. et in tam a liberis q' a regni pcerib' grauer im-
 pugnatus. Habuit eni ex ermengarde pma vxore sua
 tres filios. scz Lotbariu. Pipinu Ludouicu. Et ex secu-
 da noie iudith. harolum regem francoz. Hui' tempo-
 ribus papatum tenuit stephanus qui in franciam ve-
 nit et ipsum impatorem coronauit. Post stephanus ve-
 ro pascalis: qui corpus sancte ceclie virginis ipa reue-
 lante inuenit. Eo tpe i thuringia cepis lögitudine pe-
 dum. lx. latitudine. xiiii. altitudine sesquipedali sine ma-
 nibus de terra pãsius ac sublat' est: z vltra pedes. xxxv
 translatus. In saxonia quoqz tellus in modum agge-
 ris limite vnus leuge intumuit: z in anno sequenti eri-
 am terremotus fuit. Multeqz velle igne celesti creman-
 tur: hoies z animalia ictu fulminu exanimantur. fruges
 grandine vastantur. z cum ipsa grandine veri lapides
 immensi ponderis cadunt: atz pdigia bec grandis ho-
 minu mortalitas subsequitur. In territorio tullenis pu-
 ella duodennis post sacram comunione in palcha su-
 ceptam: primu p decem menses pane: deinde omi cibo

z potu p triemium abstinuit: z post ad pnumen homi-
 num vitam redit. Lotbarius impatoris primogenitus
 ad ytaliam regenda a pte dirigitur: qui Romam venies
 a pascale papa cõsecrat: in regem z impatorem coro-
 natur. Rome vero quidam nobiles occidunt: eo q' ad
 fidelitatem illi' iusto pnores esse viderent. Quod cri-
 men cum etiã in ipsum papam inroquerent ipse cu epõ-
 rum magno numero se iurecurando purgauit. Pascale
 pape successit eugen' a quo bilduin' abbas sancti dyo-
 nisi archiepellan' sacri palatii romã mittens sancti
 sebastiani martiris corpus accepit: ac fustionis in ba-
 silica sancti medardi collocauit. Abi dum ad huc in lo-
 culo quo fuerat allatum iaceret. tanta signoz gra emi-
 cur: vt nullus mortalium numerare vel enarrare possit
 Corpus etiã sancti gregozii pape ad eandem vrbẽ tras-
 latum dicit. Haroldus danoz rex cum vxore z filius sua-
 qz danoz parte baptizati: z ab impatore muneribus ac
 frisse parte sibi datis honoratur. hoc tpe in gallia ante
 solsticiu estiuale aere in tempestatem repente conuerio
 ingens fragmentu glaciẽ cum grandie cecidit: cui' lō-
 gitudo hebãt pedes quindeci. latitudo sex. grossitudo
 duos. Legati michaelis impatoris constantinopolitani
 inter cetera miera detulerunt ludouico impatori libros
 sancti dyonisi de gerarchia ex greco in latinu transla-
 tos. Qui parisijs in ipso sacri martiris festo musicuz
 gaudio recepti sunt. Quod etiã gaudius virtus sancti
 martiris auxit. xix. egrotis in ipa nocte ibi sanatis
 Rabanus sophista z poeta egregi' sit abbas fulden-
 sis: Qui librum de laude crucis figuraz. varietate di-
 stinctum. difficili et mirando poemate cõposuit: et ser-
 gio pape sancto petro offerendus misit. Eugenio pa-
 pe successit valentin' deinde gregoz'. Eo tpe amalari-
 us librum de ecclesiasticis officijs ad impatorem ludo-
 uicum scripsit. angeloni' etiã ad eundem impatore
 tractatus in libros regum edidit. Ansegisus quoqz lo-
 brensis abbas: edicta impator haroli z eius filii ludo-
 uici ad ecclesiasticã pntentia legem: in duobus libellis
 digessit. In vasconia anno de celo pluit: frumento si-
 mili: sed hñs grana breuioza. Mouere vero papa gre-
 gozio qui z franciã venerat impator: statuit in gallia se-
 sum omi sanctor. lxx. nouendis celebrari. qd romani
 faciebãt ex instituto bonifacii pape. **LXXXIII.**

Tempora Lotbarij primi

Mortuo ludouico lotbarius solus imperiu vsur-
 pans cepit anno dñi. dcccxii. mudi vero iiii. Et
 impauit annis quindecim. At vero harolus z
 ludouic' dolentes se a fratre debita regni parte spuari
 contra cum insurgere parant. Itaqz cõserta inter eos
 pugna in pago ambisiodorensi apud fontanedu tanta
 itaqz facta est cedes: vt nulla meminerit etas tantam
 stragem in regno francoz. Sicqz vires eoz ibidem at-
 tenuate sunt: vt iam nec suos terminos ab externis tue-
 ri possent. Tandem optimatu consilio de pace agit. de
 scriptoqz in tres partes regno. harolus regnauit i fran-
 cia. ludouicus in germania. Lotbarius aut oia tenuit
 ytalie regna cuius ipsa roma necnon z puincia z francie
 partem que ab ipso denomiata est lotbaringia Eo tem-
 pore gregozio pape successit sergius: ad cui' electõem
 confirmandã ludouicus lotbarii filius a patre missus
 in regem longobardoz ab ipso papa est vnctus. Ser-
 gio vero successit leo. Eo tempore Raban' maguncie
 archieps ordiat' celebrato synodo iussu ludouici regis
 nsta vtilia ecclie decreuit. Ludouic'. xiiii. Bohemã
 rum duces cum suis baptizari fecit. Sãcta helena im-
 paratrix in franciam transfertur: et in remensi dyocesi
 magna veneratõ francoz excolitur. frãcia a bohemãis
 vincuntur cui bello malign' spūs se pfuisse cum lociis
 suis spiritib' supbie z discordie pos arceptici publice

[Marginal notes in a smaller hand, partially cut off on the right edge of the page.]

presatur. karolus rex francoꝝ fratris sui pipini regis
 filios pipini ⁊ karoli regnum inquietates capit: ⁊ atq̃
 tonfos in monasteriũ tradit. Leoni pape benedic? sue
 cedit. northmanni q̃ karoli regnum infestates vsqz ad
 parisi? nauigio venerat: ⁊ franciã nimis attruerat: in
 patriã suam sunt reuersi: ⁊ intestino inter se bello vsqz
 ad internitõem delicti. terretor? ⁊ turbines ⁊ gradines
 ac fulmia multa hoib? intulerũt inõmoda: qdam etiã
 igne celesti cõsumpt? fuit veste manente illela. Veniqz
 lothari? impator inter filios partito regno secdo renu
 ciavit: ⁊ in puina habitu monachi suscepto. non multo
 post dormiuit. **LXXXV.**

Tempora Ludouici secundi

Ludovic? itaqz fili? eius olim a sergio papa in
 regem vinctus: cepit anno dñi. dccclvi. mundi
 vero. iiii. dccclvi. Et impauit annis. xxi. Lo
 tharius aut frater ei? lotharingiã tenuit. Eo tpe Nico
 laus papatu tenuit. In parrochia maguntina malign?
 spūs parietes domoꝝ q̃si malleis pulsando: ⁊ inde ma
 nifeste loquendo: furta etiã pdendo: ⁊ discordias scmi
 nando inq̃tabat hoies: ⁊ vbiqzqz intrasset: statim illa
 dom? exurebatur: vt iam eis nisi in agris locus manen
 di nullus esset. ob hoc p̃biteris lethalias agentibus: et
 aquã bñdictam spargentib? anime? lapides iaciendo
 multis cruciatu: tandem aliq̃ q̃uit. p̃biteris aut
 recedentib? stebilitate vtilans: tandem vñs ex eis noia
 tum expmẽs: se q̃i spargebat aqua sub illi? cappa q̃i
 familiaris sui latuisse. p̃fessus est: acculans eum cuz pro
 curatois filia p̃cubuisse. Sic p̃ tricenũs institt: donec
 ibidem edificia cuncta incendio consumpsit. p̃ncipibus
 karoli inter se discordib? bitones terrã auxilio destitu
 tam inuadunt: ⁊ vsqz p̃crauis oia vastãdo veniũt: quo
 rum rex nomen? dum instaret francoꝝ depopulare re
 gnum: vñsum est sanctũ assistere in auxilio quendã ande
 gauensem ep̃m: a quo i capite baculo p̃cussus: iram dei
 morte p̃sentit. hui? vero fili? erispo? karolo cõfederat?
 ei? dñatione se subdidit. Rex bulgaroꝝ ad xpianisimũ
 cum sua gente p̃uersus: adeo in fide solidat? est: vt ma
 iore suo filio in regnũ ordinato: ipse fact? sit monach?
 Sed cum ei? fili? iuuentiler agens ad gentilitatis cul
 tum redire veller: resumpta militia p̃secut? eum cepit.
 effossiqz oculis in carcerẽ trulit: et in regnũ statuto iu
 moꝝ filio sacri habitũ recipis vsqz ad finem in eo p̃
 seuerauit. Nicolao pape adrian? successit. Eo tempore
 cozp? sancti in auri discipuli sancti benedicti transferẽ
 i bu? r gundã ad fossatene monasteriũ qd̃ p̃struxit sc̃us
 babolenus sancti colũbani discipulus. Colonic cuz ma
 ior ecclesia que est sancti petri deberet dedicari: p̃ceden
 te nocte audite sunt voces malignoꝝ sp̃iũs inter se do
 lentium ⁊ conquerentũ se a possessis diu sedib? debere
 expelli. In ytalã hũc trib? dieb? ⁊ noctib? sanguis d̃
 celo pluisset narratur. locuste galliã depopulãtũ inuie
 rables ceteris locustis maiores: s̃ena habẽtes alax te
 gmina: sex pedes: duos dentes lapidibus duriores: vt
 castroꝝ acies tummatim volantes. duces cũ paucis iri
 nere vñ? diei p̃mitrentes ad metenda loca ventura ml
 titudini. omia viridia in herbis ⁊ arborib? vastabant.
 spaciũ diurni itineris q̃tuoꝝ aut q̃nqz milib? extenden
 tes. Sic aut vsqz ad mare britanncũ pueniẽtes: tandẽ
 flatu ventoz in pfundũ maris demerle sunt. Sed estu
 oceanũ ad litus reiecit: ex putredine sua aere corrupto
 multos perire fecerit. Secura quoqz famis valida mul
 tos cõsumpsit: vt pene terciã ps hoim s̃sumpta sit. Lu
 douico rege germanoꝝ apparuit pater suus quondãz
 impator adurans eum vt eriperet eum de tozmentis q̃
 bus detinebatur vt tandẽ eternã redẽm hẽ mereretur
 ob hoc ad diuersa monasteria elemosinis destinari: ob
 nix filius succurrebat patri. **LXXXVI.**

Tempora karoli secundi et terci.

Moꝝo ludouico patru? eius karolus caluus:
 rex francoꝝ solus vsurpauit imperiũ cepit au
 tem anno dñi. dccclxxvi. mudi vero. iiii. dcccl
 ⁊ impauit annis duob?. Eo tpe ingruente in germania
 pecoꝝ pestilentia: dum canes vñdqz collecti cadaueri
 bus incuberent ita disparuerũt: vt nec vni nec mortui
 reperirent. Post mortẽ karoli unioꝝ karolus ludouic
 regis germanoꝝ fili? annuentib? sibi q̃buldã romanis
 imperiũs adept? cepit anno dñi. dccclxxix. mundi vero
 iiii. dccclxi. Et impauit annis duodecim. Eo tpe iobã
 nes papatu tenebat: q̃ romanis iniuriat? ita vt etiã in
 custodia teneretur: eo q̃ karolo nõ faucebat: in franciã
 veniens eum rege ludouico balbo bñ p̃ annum morat?
 est. Clarebat nilo sancti amãdi monach?: q̃ vitas eius
 dem sancti etiã metricẽ p̃posuit: ⁊ de sobrietate librum
 ad karolum caluum scripsit. Anno primo karoli noꝝb
 mannoꝝ plusq̃ quinqz milia celsa sunt a francis in gal
 lia. ⁊ anno sequenti in silua francie carbonaria plusq̃m
 nouem milia sol hora diei nona ita obscurat? est: vt i
 celo stelle apparerẽt. Postea vero adiunctis sibi danis
 franciã ⁊ lotharingiã puagates multas vrbes ⁊ mona
 steria ferro ⁊ igne vastauit: ⁊ metum vsqz venientes:
 ibi confecto p̃lo chustianos vicerũt. Postmodũs etiã
 parisiũm obsederit. Veniqz karolus impator a franciã
 ad auxiliũ inuitatus cum eos expellere neq̃rer: factõ
 federe cõcessit eis regiones q̃ vitra secãdã erãt: quarũ
 incole ð se rebellabãt q̃ etiã francie ps a northmannis
 northmannia nuncupata est. His tpeib? Johanni pape
 successit marin?: deinde vero agapitus ⁊ post adrian?.
 Veniqz karolus impator cozpe antoꝝz deficiẽs ad op
 timatib? repudiatur Arnolfus aut karolomanni regis
 francoꝝ filius fratruelis eius in regnum sublimatur.
 cepit ãno dñi. dccclxi. mudi vero. iiii. dccclxi. ⁊ ipauit
 annis duodecim. Ab hoc tpe luntãdã? cycincntis eccle
 dyaconus ordinatur. Basiliũs romane eccle. ex. p̃sides
 sed hoc in aliquib? libris nõ inuenit. Sanctus qualde
 ricus in batoaria nascitur. northmanni lotharingiã re
 petentes ð xpianos pugnat ⁊ vincunt. Arnolfus autẽ
 audita cede suoꝝ ð northmannos ad pugniã p̃perauit
 eosqz sup̃ citam fluuiũ pedestri p̃lo aduersus innume
 rabilem ex eis stragem fecit. Claruit hoc tpe remig?
 antihisiodorensis in exponendis sc̃pturis diuinis ⁊ hu
 manus studiosus. Claruit etiam hoc tpe in burgundia
 berno ex comite factus abbas gignacensis cenobia a
 se fundari: q̃ etiã p̃struxit sumiacum cenobium: in cellã
 gignacensem. sub eodem abbate Odo thurouens? mo
 nachus p̃fessus est. Basilio pape successit stephanus ⁊
 post formosus: post Bonifaci?: post stephan?: post ro
 manus. Arnolfus tandem impator moritur pediculis
 vt fertur irremediabilẽ ab eius cozpe scarumentib? af
 fectus. **LXXXVII.**

Tempora ludouici terci. conradi primi. betm

Hic succedens filius eius ludouic?: cepit an
 no dñi. dccclxi. mundi vero. iiii. dccclxi. et im
 pauit annis. x. Hoc tpe paprum tenuit theodo
 rus: deinde iohannes hungaroꝝ gens barbari ruptis
 cluis q̃bus pus roma nec ad meridianam plagam nec
 ad occidentalem exundi facultatem habuerat. p̃ toras
 galliãz germaniã ytaliamqz vt tempestal fera diffusa
 est. Johanni pape successit bñdictus: deinde leo quem
 post. xix. dies ordinatõis sue crisoforus p̃biter iuus
 capis: ⁊ in carcerẽ tradens: papatum inuasit: nec mul
 top? sergi? dyaconus p̃pter formosum a papatu repõ
 batus ad francos se contulit: quoꝝ auxilio crisoforus
 inuasorem captens ⁊ incarcerans: latenter romã ingref
 sus papatu inuasit: ⁊ in ytionem sue ppulic formosus

sephero. qđ dictu nephas est. extractum in sede pontifi-
cis sacerdotialiter indutus decollari pcepit: tribusq; vi-
gitis abscessis in tiberim iactari fecit. Insuper oēs quos
ipe ordinaverat iniuste exordinavit: iniustusq; reoradi
navit: quē sez formosum a piscatorib; inuentum ⁊ i ba-
silicam beati petri loculo deponatū: qđam sanctorum
imagines adorasse ac venerabilr salutarē palam oib; ul
vise sunt. **E**o tpe berno abbas moritur? **D**onē consti-
tuit abbatē cluniacensis cenobii ea pđitōe: vt ecclia du-
niacensis. giginacensis solueret annuatim censum duo-
decim denarioꝝ. **M**ortuo ludouico succedēs filius ei?
conradus: **E**xit anno dñi. dcccxxii. mundi vero. iiii.
dcccxxvi. **E**t impauit annis septem. **I**psē tñ sicut ⁊ pa-
ter eius imperiali bñdictionē caruit. **E**o tpe saraceni cala-
bram. apuliam. romanorūq; vrbes: ⁊ ytaliam occupauerit
Hungari quoq; totā alamaniam deuastātes: vsq; ad sul-
dam puenēr. **P**ost sergium papam tenuit anastasiū
Beinde **J**ohannes: **P**ost contra dum filius orthonis du-
cis saxonū hereticus. **E**xit anno dñi. dcccxx. mundi
vero. iiii. dcccxxii. **E**t impauit annis. xviii. **H**oc tpe
clarebat inter nobiles lotharingie sanct; quib; vnus q
hemelacensis cenobii fundamr. cingulūq; milicie depo-
nens: habitu monachico se accipit. **I**psim? bohemię
rex ad fidem xp̄i puerus est. **J**ohānes papa a qbusdā
militib; captus ⁊ in carcerat;: cervicali sup os eius po-
sito pessime strāgulatur: ⁊ in eius loco alius **J**ohannes
subrogatur. **R**aberi? ex monacho lobiensis veronensis
epus efficitur: sed postea rege bugone papie exaltatur
vbi ⁊ libꝝ de suis erūgnis luculenter edidit. multa q; alia
legentib; vntia scripsit. **I**n vrbe gamensī fons san-
guis largissime effluxit. vrbs ipsi? imminentē ruinam
forte portendens que codez anno capta est ab affricāis
Lunctor; ciues exceptis puulr ⁊ mlierib; capti ⁊ occisi
Lepib; benrici pmi papam tenuit iohes ⁊ p? al? iohel
papa stephan;. iohānes. leo. **A**nno imperii eius. xviii
apparuēr. pdigia. **S**ol sereno celo obscurabat. p fene-
stras vero domoꝝ radios q̄si sanguinos emittebat. bo-
minis cuiusdā sinistra man; amputata post ei dormiē-
ti restituta est cui pro signo miraculi q̄i sanguinea linea
loco cōiunctionis notabatur. **O**do pmi; abbas clunia-
censis obiit cui adamarus successit. **LXXXXVIII**

Tempora orthonis primi
Mortuo benrico succedēs filius eius ortho pmi?
Exit anno dñi. dcccxxviii. mundi vero. iiii.
dccc. **E**t impauit annis. xxvi. **C**ontra hunc
rebellaueit palacii comes cuerardus: et dux lotharin-
gie **H**ilbert;. **L**agmarus quoq; ff otomis ad hostes
eius transiit: ⁊ heresburg castrum illius cepit. ibiq; ab
impatore cōclusus telis intra eccliam cōfossus interit.
Stephanus ⁊ constantin; filii cōstantini romani impe-
ratoris egre ferentes iusta seueritate p̄is a iuuenili le-
uitate se coherceri. per insidias cum de solio deponunt
Lonfoꝝ ei capite ad vicinā insulā in qua cenobite p̄t;
losophabātur cum transmittūt. **N**ec multo post ab ip-
sius cōstantino filio leonis solio deturbati tonsis capi-
ribus ad idem monasteriū ad philosophandū cum mo-
nachis missi sunt **L**udouicus rex francoꝝ. a duceb; suis
circūuentus: a northmannis captus. banchinū mtrif.
sed orhone. cxxxi. legionib; ad eum liberandū franciā
aggrediente metu eius a custodia relaxatur **E**o tempo-
re **B**runo coloniensis archiep̄s plures northmannoꝝ
cum p̄cipib; eoz baptizari fecit. **S**anctus gerbard;
bromensis cenobii fundator obiit. **I**n ytaliam lapis mi-
re magnitudinis tonitru et tempestate turbulenta de ce-
lo lapsus ingens miraculum videntib; p̄buit. pdigio
sa quoq; res multos terruit ⁊ a vicis coercur: notis
crucis in veste plurimoꝝ apparentib;: quozundā autē
vestibus quasi lepra sordentib; **L**epibus orthonis pmi

Ammonius...

Ammonius...

Leoni pape successit stephanus. deinde marinus. aga-
pitus. iohannes. **B**enq; collecto a tota ytaliam epoz cō-
cilio iohannes papa de nepharis causis infamatur: q
tercio euocat? dum venire cunctatur: eo a cunctis post
multa tandem p̄udicato: **L**eo ad huc laicus substituitur
Sed postmodum iterum iohannes a romanis recepit?
synodo collecta **L**eonem deposuit: ⁊ eius gesta cassauit
Tandem cum vxore cuiusdam se oblectans a dyabolo
in timore p̄curitur ⁊ moritur. **C**ui bñdictus subrogat
deinde **L**eo. post iohannes. **H**oc tpe danis qui xp̄um:
⁊ ydola sunl colebat cum popone clerico in conuiuiū al-
tercārib; sup dei deozq; cultura ad vere fidei examina-
tōnem ex condito ferrum ignitū valde manib; clerici
ferēdū iponit: qđ cū ille vsq; ad placitū oim absq; vlla
leside nulls rex danoz harold; abiecta p̄it; ⁊ dolatris
se suosq; ad vey decum solum colendum cōuertit: dert
cus autē ad ep̄atū p̄notus est. **B**iagari; vero **P**er?
⁊ **B**aianus dñabantur: quoz baias adeo valebat in
arte magica: vt quotiens vellet lupus vel fera quālib;
fieri videretur. **J**ohanni pape successit bñdictus: deti
de **B**onus. **LXXXXIX**

Tempora orthonis secundi et tercij
Odoni primo succedens ortho secundus. **E**xit
anno dñi. dcccxxxi. mundi vero. iiii. dccc.
xxxvii. **E**t impauit annis. x. hic cū aq̄igram in
pace moraretur. **L**otharius rex francoꝝ subito lothari-
ciam inuadit: ⁊ impatore cedente qm ad pugnā impa-
ratus erat. post multā vastatōem repatriauit: quem cū
mestunabū exierat p̄curit impator franciā intravit.
eamq; puagat? fines rementis. laudunensū suessionū
⁊ parisiensū duera clade vastauit: ecclis dei tñ immu-
nitate p̄cessa. **H**ic tpe romanā sedem tenuit bonifac?
postea vero bñdict;. **S**anctus matolus cluniacens; ab-
bas claruit. **S**anctus vero vualderic; augsbuꝝensis
epus obiit: cui? qualis fuerit mor miracloꝝ glia pate-
fecit. **O**thoni secundo succedē filius ei? eiusdem nois
tercius. **E**xit anno dñi. dcccxxxii. mundi vero. iiii.
dcccxxvii. **E**t impauit annis. xix. **H**ic tpe papatus te-
nuit iohannes. deinde alius ⁊ terc; eiusdem nominis:
deinde gregorius: **J**ohannes: **G**erbertus. **L**udouico re-
ge mortuo frācis regnū trāferre volentib; ad harolū
ducem lothariū regis fratē eiusdē sez ludouici patrū
dum ille rem ad cōsiliū desert. regnū vsurpat **H**ugo
filius **H**ugonis parisiensis comitis ephauide de sora
re orthonis primi impatoris. harolus aut dux regnum
ex paterna ⁊ auita successione sibi debitu; **B**ugones re-
gem nepotem suum reperit. eūq; bello purgens laudu-
num vrbeni caput. **H**ugo vero rex cum ibi obsedit: sed
obsidionis mense secundo p̄sidentes obsessi castra obli-
dentium incendit: et ipse rex bugo plurimos suozum
peremptis turpiter fugiens vit euasit. harolus montē
acutum expugnās suessionis vsq; vastādo p̄cedit.
Inde remis agreditur: ⁊ laudunū cū multa p̄da fuerit
tur. **B**einde moritur: ⁊ ortho fil; ei? in ducatu succedit
Hugoni vero filius eius robert; successit in regno. **I**n
cluniacensi cenobio post matolum sanct; odilo p̄ficur
florebāt in scia l̄ax in lotharingia **H**irger? abbas lo-
biensis **A**delboldus ep̄s vltraieccensis. **I**n frācia ve-
ro fulbert; ep̄s carnotensis: ⁊ aldo abbas floziacens;
qui etiā post in vasconia martinizat? est. **J**ohāni pape
successit. vt dictū est. **G**erbert;: ⁊ **S**iluester papa. cluiū
Hic tñ a nūero papaz excluditur: fm quosdā quippe
qui ⁊ nigromācie auguit: ⁊ a dyabolo p̄cussus obisse
dicitur. **LXX**

Tempora heinrici secūdi conradiq; secūdi
Ost orthonis tercij veneno interemptū beuri-
cus baioarie dux imperiū inuadens. cepit an-
no dñi **M**. iiii. mundi. iiii. dcccclvi. **E**t ipauit

Marginal notes on the right edge of the page, partially cut off.

annis. xxi. quo tpe papati fuerunt iohannes. sergus
 bndictus. iohannes. Hoc tpe gerhardus cameracens
 epus: in ecclia 7 in palacio claruit. **H**esperic^o de ratione
 pportilibus scripsit. **F**ames 7 mortalitas adeo fuit
 per totum orbem inualuit: vt sepelientiu tedio viuit ad
 huc spm trahentes obruerent cum mortuis. **H**ungaro
 rum gens hacten^o ydolatrie dedita ad fides pueritur
 p forozes impatoris gillam hungaroz regi nupta qui
 stephan^o in baptismo vocat^o est: eiusqz merita p bnga
 riam mltia miraculoz gfa pmendatur. **I**n lotharingia
 tuz monte castroco^o fonticulus aque multus saluberr
 mus in sanguine est puerfus. **E**o tpe sanct^o gntech q
 7 adelbert^o pragens^o eps martirizaf: 7 symeon treuer
 sis inclufus beato sine qcut: cui^o merita frequenti mi
 raculoz gfa decarant. hoc tpe in gallia vrbz beluac^o
 si inclufus rogerus eps decessit: qz inter alia bfficia dei
 dit ecclie sancti petri cui presidebat alliacum i nozibz
 mania 7 mofiacum in vermandensi patria **L**omitatu
 quozqz eiusdem vrbis ab otone campanie comite impe
 trauit. dabo ei p comerto castro sinterio i bituric^o ter
 ritorio sito: quod sibi iure patrimoniu copetebat. **H**enri
 co succedens coradus secundus. **L**epit ano domi. **M**.
 xxv. mundi vero iiii. dccc lxxviii. et impauit antis xv.
Hoc tempore florebat eccliaistica religio per abbates
 nominabiles. odilonem cluniacensem. guilherm^oz diui
 onens^o. richard^oz vduientem. als viridunenses. aliozqz
 plures. **C**larer etiā in ytaliam guido arethin^o inter musi
 cos cepit nominatus. **S**anc^o 7 quozqz bardo maguncie
 archieps est ordinat^o. **I**ohann^o vero pape successit bñ
 dictus. **A**nno. xv. impu conradi visa est in celo trabs
 ignea mire magnitudis sup solem tam ad occasum ver
 gentem currere: 7 ad terrā cadere. **H**enriqz eodem ano
 conradus ytaliam adit: quosdā epōs in vincula pceit: 7
 qz mediolanens^o epus fuga lapsus est: in burbia medio
 lana incendit. **D**ie vero pentecostes cum impator in
 parua ecclia sec^o vrbem coronaret ad missam: tam gnta
 tonitrua: fulguraqz fuerunt vt aliqz mente excederet:
 aliqz exalaret. **H**uno vero epus q missam canebat: et
 secretari^o impatoris euz alius trib^o dixit se inter missā
 rum solemnā vidisse sanctū ambrosiū pminātem impa
 tori: tunc impator ab ytaliam discessit 7 paulo post obiit.

XCI

Tempora henrici tereij.
Hic succedē filius ei^o henrici^o bur^o nomis ter
 eius. cepit anno dñi. **M**. xl. mudi vero. v. mil.
 iiii. et impauit annis. xvii. **E**o tempore benedi
 cto pape successit siluester: deinde gregorius. demens.
 damalus. post hoc leo: qui quondā beuno vocat^o leuco
 rum epus: cum ad capefendā sedem aplicam romam
 tenderet: audiuit voces angeloz canentium. dicit dñs
Ego cogito cogitatioes pacis: 7 nō afflictionis. hic de
 multis sanctis cant^o ppoluit: 7 multa bona fecit: et vti
 lia ecclie scripsit. **L**unqz in papatu pauperem leprosz
 ante fores vidisset: eum forum diligenter in lectū suū
 collocauit: quē cum referato hostio nō inuenisset: pau
 pere se suscepisse epm obfupuit. **F**ranc^o scolastic^o leo
 dicentium morib^o 7 scia claruit: qui ad berrmannū epm
 de qdratura circuli libz scripsit. **O**diloni abbati clunia
 censi sanct^o hugo successit. **S**anc^o qz **A**beobaldus in
 ter francoz nobiles nō infimus apud vincenciā vrbz
 venecie reclusus claruit. **H**oc tpe francie turbatur ec
 clia p berengariū: qz assererat eucaristiā quā sumum^o
 in altari non esse reuera corpus 7 sanguinem xpi: sed fi
 guraz corpis 7 sanguis ei^o. **H**ic cur^o errorem scripserunt
 abbas de cruce sancti leufredi 7 lanfranc^o por beccens^o
Leo papa morit^o: qz cui^o meriti apud deū fuerit: cunctis
 patuit: cum multis ad sepulcrū eius rome miracul^o ostē
 tis: deus clarificauit.

XCII

Tempora henrici quarti.
Mortuo henrico succedens filius eiusdem nois
 quart^o. cepit anno dñi. **M**. lvi. mundi vero. v.
 mil. xx. **E**t impauit annis quāqzinta. **H**ur^o tem
 porib^o ecclia multas pfituras int^o sustinuit. **N**am victo
 ri pape successit stephan^o. postea bndict^o. postea nicola
 us. postea alexander: lucens^o eps. **C**ontra quem carolo
 ne papati ambiente: longa inter eos pcertatio vsqz ad
 homicidia pcepit. **I**n pago brachatenfi iuxta tornaciū
 multitudines colubroz altrimsec^o cōgregate. pdigioso
 prelio inter se concurrerunt: tota pascale ebdomada co
 metes apparuit **S**anc^o conon pnicer^o coloniens^o mar
 tirizaf: multo miracul claruit. **C**laruit etiaz **H** tpe lan
 franc^o prior beccensis mōasterii: ad cui^o eximā doctri
 nam de burgundia cōualuit anselm^o vir postmodum
 multa virtute 7 sapia adoznat^o 7 ei in forato successit
 sub viro egregio berulino abbate pmo qz ipm beccense
 monasteriū de pprio suo fundauit. **H**uido decanus et
 cultos ecclie sancti quintini viromandens^o: 7 archid^o
 aconus laudunensis cōstitutur beluacensiu epus qui
 grauer ferens se carere pntia quintini martiris: in
 eius honore edificauit eccliam haud longe a menibus
 vrbis. **L**epit ergo hoc tpe resiorere i ecclia beati quin
 tim beluacens^o. ordo canonicoz pntim ab aplis. p a be
 ato **A**ugustino regulariter institut^o sub ynone eiusd^o
 ecclie pposito. postea carnotens^o. epō. hinc francis. hinc
 scois angliam incurfantib^o: angli fame cōsumuntur:
 multiaz coz humanis carnib^o vescuntur. **T**rueris in
 ecclia sancti pauli multa sanctorz martiriū corpa cum
 titulis aureis in cripta subterranea repiūt. **A**lexan
 dro pape successit hildebram^o qz 7 gregor^o. hic synodo
 celebrata symoniacos anathematizauit. vxoratos sacer
 dotes a diuino officio remouit. cozumqz missas audire
 lācis interdixit: et qua re tam grande scandalū editur:
 vt nullius heresis tpe sancta ecclia gūoni scismate di
 scissa sit. **I**dem quoqz papa totus in henricuz impato
 rem inuehitur: 7 quoscūqz potest ab eo verbis ac scrip
 tis auerit. **C**ontra impator expugnatis vrbibus 7 ca
 stellis qz p illo h se erat romā obsecit. papa fugiens ad
 nozibmannos se cōtulit. **I**mpator a romanis vrbz reci
 pitur: cozqz iudicio hildebram^o deponitur: 7 guilber
 tus rauenne archieps in sedem aplicam utroni aruf
Clemens noiatur. **C**ontra hunc quoqz cassinensis ab
 bas desiderius qui 7 victor. papa. dxi. ordinatur. sed
 in multo postea dissinteria dissolutus moritur. **E**o tpe
 marian^o scotos cronograph^o agnosatur. **A**ues dome
 stice pauones 7 anseres 7 galline a domb^o extrancātes
 se: oēs fuit siluaticę: pisces etiā in aquis moriūtur. **D**a
 rētes ciues nūero. xlvii. venētes mirriā licie que a tur
 cis erat delolata: a quattuor tñi monachis ibi mueris
 extorsit: oñdi sibi tumbā sancti nicolai: qua effracta
 ossa sancti nicolai in olei liquore natantia integro mie
 ro egerunt: 7 barim cū glia trāstulēt **A**nno a depositi
 one eius. dccc lvi. **I**terum h impatorē 7 **H**uilbertū odo
 hostiensis epus papa. dxi. efficitur: 7 vrbā vocatur
Hinc in ecclia scandala 7 in regna augeteunt discidia
 dum alter ab altero dissidet: alter alterū excomunicat:
 magis ex suo libitu qz ex iusticie respectu **E**o tpe bacu
 lus igneus p celū ferri visus est: cum valido quoqz vē
 toz turbine: motus etiā terre factus est. **O**ccidentali
 populo signo crucis assumpto euz multis francie bato
 nibus iter transmarini aggressi: euz pagamis cōgressi
 tandem hierusalem ceperunt: 7 in templo salomonis ac
 portico bello cōserto tanta in eos ecclē barchani sunt: vt
 in sanguine occisoz vsqz ad equoz genua equitarent.
Capta est autē vrbz post annos circiter. cccc. ex quo
 sub eradio secunda vice capta: a saracenis est possessa.
Pontificare in vrbz laudunensi dñado mulier quedā

tatis sue. xv. a. i. wilhelmo aucto suo de archiepato se nonensi in remensem translato coronatur ad huc vivente pte qui iam annis xl. regnaverat: sed paralis morbo laborabat. hic rex philippus uxorem dilectam filiam comitis baemensis habuit: ex qua filium ludovicum suscepit. Sanctus petrus carthagenensis episcopus obiit. Petrus monachus darenallensis abbas: multa virtutum gratia claruit. si miles et hugo venerabilis abbas bonevallensis. Dicitur dissensio inter regem philippum et regem henricum anglie. Philippus enim et richardus illius filio comite pictaviensi pro eodem comitatu hominem petebat: quod ille a patre instituit de die in diem facere dissimulabat. Petebat etiam ab ipso rege anglie gloucestria et oia castra adiacentia: que pater suus ludovicus filie sue margarethe pro dote tradiderat: quam cum henrico regi filio maioris henrici inrimonio copulauerat. ea tamen condicione: ut si prolem ex ea non susciperet post ipsius henrici mortem ad regem francie dote rediret. Denique data treuga ambo reges ad iniuriam christi et terre sancte in Galabadiu viscendam qui crucem dnicam et videri sancta cepit: iter trans mariu arripuerunt: atque ad vires achon applicuerunt. Eodem anno fridricus quos romanorum imperator cum exercitu suo veniens in trans marinis partibus obiit: nam equo suo. ut dicitur. impingente et offendente in quidam aqua cecidit: ibique interit.

XV. Tempora henrici sexti

Hic successit filius henrici sexti notis impator. Anno domini. M. ccc. mundi vero. v. mil. c. lvi. et impavit annis. vii. Et tempore demetrii pape successit celestinus. Rex philippus urbem achon viceriter expugnans cepit: diuisasque vires pda ptem suam duci burgundie cum multis aliis muneribus delegavit. et exercitus suos eidem dimisit. Ipse vero in apulia trans uectus: apud limina visitavit. A papa celestino benedictione accepta in franciam rediit. Rex autem richardus capitulos suos qui se sub hac pace reddiderant ut mox dicitur crucem et captivos christianos restituerent: cum hoc ipse re non possent iratus: quinque milia ex eis et amplius decolorari fecit. et ad terram suam redire volens: henrico nepoti suo iuuenti campanie comiti exercitum suum tradidit. totamque terram transmarinam quas tunc christianis tenebatur commisit. et etiam templarius et pegrinus in regem visibus ete vnanimiter electus: accepta filia regis: ibidem remansit. Rex vero richardus ingressus nauem: naufragiisque passus cum paucis euasit: et iterum omnibus bonis spoliatus impator henrico tradit: ac vere p annu et dimidium in carcere detentus. tandem. cc. milibus maris argenti se redemit. Apud pontifera sanctus wilhelmus presbiter obiit. Philippus rex vigerburgem sorore canuti regis danorum postulari in uxorem accepit. Sed mox quibusdam. ut fertur. malificis p sociarias impedit: exorsam eam hinc cepit: et consanguinitatis linea computata matrimonium se parari fecit. Eo tpe in pago beluacensi. inter clarum montem et copenniu tante pluuie cum tonitruis et fulminibus et tempestatibus facte sunt: quas nulla memorat hominum antiquitas. Lapides enim ad quantitate duorum quadranguli mixtum cum pluuia de celo cadentes: et arbores fructiferas et vineas et legetes penitus destruxerunt. Ille quoque in plerisque locis a fulminibus destructe et combuste sunt. Comiti etiam quibusdam eius huiusmodi tempestate visum fuit in aere de loco ad locum volantes cum rostris viuos carbones portantes ac domos incendentes: Sed et virtuosos secus hoes ictu fulminis interierunt: et alia multa horrenda ea die monstrata sunt. Interi vero duo reges philippus et richardus se invicem impugnabant: et terras suas alterutrum deuastabant. Denique impator henricus obiit qui per tyrannidem sua scilicet sibi subingauerat. Multos quoque magnos et nobiles viros ibidem pegerat. contra re

ligionem vero christianam archiepiscopus et episcopus crucidauerat et romanam ecclesiam semper tyrannidem exercuerat: qua de eadem innocenti tertius qui in eodem anno in papatu celestino successit in pmo de philippi fratris ipsius henrici aduersari fuit: et oes fautores excommunicauit. Obiit vero ducis saxonie filio viri aduersari: cum aquiligrana in regem germanie coronari fecit.

XVI. Tempora philippi secundi

Philippus tunc frater impatoris maxime impium patre obtinuit: quod ordo ducis saxonie filius hereticis: his coadiutoribus regem anglie richardus suum uicium suum. comitemque flandrensem et archiepiscopus colonienis. Rex autem francorum philippus dicto philippo regi alamaie ducis sue uice pederat: est sperans p cum comite flandrie sibi subicere ac regi anglie facilius posse resistere. Lepitque philippus anno domini. M. cccvii. mundi vero. v. mil. c. lxx. et impavit annis decem. Hoc tpe multe nouitates apparuerunt. Apud rostem umbria in sacrificio altaris viuis visibiliter mutatus est in sanguinem: et panis in carne. In vermendelio quidam miles qui mortuus fuerat reuixit. multaque futura multis pedit: et postea sine cibo et potu longo tpe viuit. In gallia circa festum sancti iohannis baptiste ros in nocte de celo cadentes mellis spicas segetum infecerunt: ut multi eas in ore ponentes. odorem mellis apte sentirent. Mensis autem iulio orta est tempestas valida: tantisque magnitudinis lapides de celo ceciderunt: quod a temblaco usque ad monasterium cale: et circa loca adiacentia segetes et vineas et nemora penitus destruxerunt. Inter hec innocencius papa petri capuensem dyaconum cardinale ad reformandum pacem inter duos reges legatum in franciam misit. Rex autem richardus apud lemocinas in obsidione castri cuiusdam ginter vulneratus occubuit. Henricus bituricensis archiepiscopus obiit: cui sanctus wilhelmus abbas karoli loci successit. Eo etiam anno michael senonensis ad dominum migravit: eiusque petrus de carbolio quondam innocencium pape didascalum in pfulatu successit. Barones ad franciam. balderrinus comes flandrensis: ludouicus blesensis stephanus priensis: et alii plures p liberatione terre sancte cruce assumpti: et constantinopolim diuersiter: vrbemque captentes. facti ibi memorabile pegerunt. blesensis post balderrinum flandrensem comitem illic impatoris vnanimiter elegerunt. Iheronimus octavianus hostiensis episcopus in franciam legatus venit: cuius admonitione rex philippus in burgem in qualemcumque gratiam recepit: et maria sup inductam ad tempus a se sepauit: de qua filius noie philippus et vias filia habuit quos ea mortua precente rege philippo papa legitimos heredes esse mandauit: quod factus pluribus displicuit: eoque rex eorum mrem in legem et dei decretum quibus annis habuit. Dis ipse sanctus franciscus et sanctus dominicus religione et doctria claruerunt: quod duos ordines nouos patorum. et fratrum minorum instituerunt. Denique impator a quodam palentino qui landagrappus. comes palatii vocatur: occiditur.

XVII. Tempora othonis quarti

Otho vero filius ducis saxonie p autoritatem et industriam innocencii pape impium obtinere nitebatur. anno domini. M. cccviii. mundi vero v. mil. c. lxx. et impavit annis duobus. Hic fuit ordo quater. Eo tpe innocencius papa legatus in franciam gualonem sancte marie in porticu dyaconum cardinalem misit ad philippum regem: et oes principes eius ut cum exercitu suo terram albigenensium in remissione peccatorum suorum inuaderent: omnesque hereticos qui illam occupauerat delecerent. Florebat tunc studium fraz parisi: et illic in sacra pagina studebat hereticarum magister amalricus: cuius secreta plices tandem detecti et conuicti capti sunt iussu regis et extra portam in capellis cremati super. Amalricus qu

petendi subsidii causa latēter dirigitur: et pacto nego-
cio reuertens ab impatore capis: Sed et dñs orho car-
dinalis iam pudes in anglia ab ipso papa missus: eodē
tpe rediens etiā ipse ab impatore dicitur. Ipso q̄s tpe
dñi 2 alii ep̄oz ad se vocare nititur: multi iter aggressi
sunt: capitur: et q̄b̄ fuit petrus de colle medio archieps
rothomagensis: abbatēs quoq; cluniaci. cisterci. et clare
uall. **Benignus** idem papa gregorius multis tribularōib;
vndiq; p̄suis: obit. et dissentitib; in electōe paucē car-
dinalib; q̄ a morte residui erāt: duob; annis sedes v3
cauit. **Senec** quidā infirm; celestis. m. eligitur: sed
paucis euolutis dieb; morit. **Anno dñi. M. cclxi.** Du-
go marchie comes a rege frācie de cadens iterū anglie
regem in terrā suam adduxit: q̄ quē ludouic; rex ere-
tum in pictaniā ducent; vrbem xononias castrūq; fidu-
centiū: et alias plures munitōes cepit. repulsoq; aglic
rege comite ipsūm cū vxore et filiis ac toto comitatu in
vadicōem accepit. **Anno dñi. M. cclxi.** tartari p̄maz
turque ciuitatē arserant: q̄ dē esse bus: in q̄ beat; **Job**
quōdā regnauit inuasit: eamq; destruxit. **Et** quoq;
tpe boloniā et hūgariā cū p̄ncipe sub noīe barbo vasa
uerūt. **Anno dñi. M. cclxi.** idem tartari turquos con-
truxerūt: vsq; ad saualte terrā vasauef. et citiam vsq;
ad ciuitatē regiā xonon; et vltra curiosos suos trāsmi-
serunt. **Eodem** āno p̄ biennē sedis romane vacatōnes
elect; est in papā cardinal; sencl; baldus mutatoq; noīe
vocat; est innocenti; q̄r. **Eodē** āno nat; ludouic; filius
oz ludouici xp̄ianissim; regis frācie p̄mogent; et āno
sequēti nat; est et scōus filius noīe philipp; **Eodē** s. ab in
carnatōe dñi. **M. cclxi.** Innocenti; papa fecit cardia-
les m̄gros odonem de castro radulsi cancellariū parisi-
ensem: et fratrem hugonē de serō theoderico potēs ordi-
nis p̄dicatoz p̄uinciales frācie et ipse papa vicit in fran-
cia apud lugdunū circa festū sci andree. **Porro** circa
festū sate lucie ludouico rege frācio; apud p̄saram
egrotāte et in lecto decubente sic aia ei; abrepta ē a cor-
pis sensib; et a multis ellaretur mortu; esse: et āt ab il-
la extra ad seipm rediit: crucem p̄tinus trāsmarinā in
stanter petiit: et accepit.

Tempora vacatōnis imp̄ij.

DEniq; impatore friderico p̄naciēter i malicia
p̄sistere: ac p̄ romanā ecclias acru; insurgente
papa innocenti;. **Anno dñi. M. cclv.** genera-
le p̄ciliū apud lugdunū circa festū ap̄loz petri et pauli
p̄ ipsūz impatoz; puocauit: eūq; ibidem tanq; sc̄lmati
euz et hostē ecclie p̄demnauit. **Tūc** etiā p̄dicata est crux
transmarina: et dice; odo rufculan; ep̄s cardinal; a late-
re dñi pape missus est legat; in franciā p̄ eadē cruce p̄-
dicanda. **Tūc** q̄s p̄ fines hannonie vl; alamaie p̄dicaba-
tur crux hoib; autoritate pape: vt itent; p̄ p̄aduz fride-
rici filiū in auxiliū laingū turingie q̄ de nouo electus
erat in regem alamaie. **Et** tpe missi idem papa fratres
asclmū: et alios tres de ordine p̄dicatoz cū lris aplicis
ad exercitiū tartaroz i quib; horribaf; eol; vt ab hoim
strage deliterē: ac fidei veritatē accipent. **S; et** ali; ff
de ordine minoz videly iobes de plano carpini cum q̄
busdā aliis ad tartaros eo tpe missus fuit: qui vt ipse
testatur p̄ annū et q̄rtuoz menses euz eis māsit et inter
ip̄os ambulauit. **Anno** p̄notato mortu; est in satellia
gazadu; turque soldan;: eiq; successit filius ei; ad huc
puer noīe raronadi;. **Eodem** āno tartari cū thurcis se-
dus inieit; q̄ tūc ruit. cāelos ypperis oneratos ac. eccē-
sum artos sercis et scarleto. alitq; p̄anis p̄ciosis onu-
stos euz plurib; eq̄tib; eoz regi trāsmiserūt. **Anno dñi**
M. cclvi. **Luyne** q̄ et gog chāā. i. impator vel rex sub
limar; est in tartaroz regno. **Anno dñi. M. cclvii.** in
die translatois beati dñici p̄tis ordis p̄dicatoz p̄dici-
ctus ff asclm; cū sociis puenit i exercitiū tartaroz: vi

dels in p̄side vbi erat exercit; ille sub baiorbnof p̄nci-
pe **Ibi** aliq; diu morat;: et adē ad papā lras eius dēz dñi
cipis retulit: in q̄b; h̄ inter cetera p̄nebat. **Si** vultis
sup̄ frā viāz et aquā et p̄mōniū sedere: optet vt tu ipse
papa ad nos in p̄p̄ia p̄sona venias: et ad cum q̄ faciem
focius terre p̄ter accedas. nuncios aut; p̄mittas nobis
sufficientes: an velis nobiscū p̄ponere aut inuicē esse.
Anno p̄notato sc̄s edmūdus canturicē. archiepsus
m̄tris iā miracul; dar;: et q̄ sacri cox̄pis gleba i p̄ore ig-
naccnti mōasterio regeuerat d̄ terra ē eleuata: q̄ nunt; p̄-
āno p̄terito autoritate aplicā fuit canonizat;: et in ca-
talogo sc̄oz deputat;. **Anno dñi. m. cclviii.** rex frācio-
rum ludouic; in sexta feria post penthecosten de p̄suis
ericiens: iter trāsmarinū arripuit: et in eius comitatu ro-
bertus et harolus fr̄es ipsi; cū m̄tris regni baronibus
et ep̄s copis. **S; et** odo rufculan; ep̄s q̄ p̄pter negotiū
illud missus erat. vt dictū est sup;. in crastino sc̄i bar-
tholomei dictus rex nauem intravit: ac deo duce naui
gans in cyp̄ū apud nymocū applicuit. **Anno dñi. m.**
cclxi. **Die** ascensionis dñi nauem conscendit tandemq;
nauigā; damiete portū cepit: vrbemq; intrauit et occu-
pauit. **Eodemq;** anno circa festū iobis. alfonsum dicti
regis p̄grinatōez trāsmarinā arripuit: sicq; blandia
m̄r eoz ad custodiā regni sola remansit. **Porro** ex die
nouenibus p̄fect; rex rā nauali q̄ terrestri p̄parato ex-
ercitu; p̄ saracenos apud massorā p̄cessit: et in regressu
eum exercitu suo captus fuit: sed post paululum deo vi-
sponente sub certo pacto a saracenis dimissus fuit. **Et**
tpe claruit in ordine frat̄ū p̄dicatoz vita et doctrina
et miracul; beat; petri; mediolanch. quē etiā innocenti;
papa p̄dicit; āno p̄sificat; fuit. p̄. cāonizauit: et in epi-
stola canonizatōis eius q̄m p̄ om̄s ecclias p̄mulgari se-
cit actus eiusdem breuiter descripsit. **Rex** aut; ludouic;
euz de māi saraceno; liberatus licet a m̄tris et v̄sua
deretur maluit tñ ad huc differre p̄lagiuz et morari p̄
aliq; tps in regno syrie: q̄ xp̄i negociū desparū et cap-
tios nodū liberatos i rāris picul; cōstitutos relinq̄re.
alfonsum vero pictauesem: et harolum andegauensez
comites videly fr̄es suos ad m̄res suā cōsolandā duxit
in franciā remittēdos. **Acta** sunt hec āno dñi. m. ccl. re-
gni vero ludouici. xliii.

De temporibus presentibus et futuris

Ecce tpa etatis sexte vsq; ad annū presentes sū
marim p̄stringendo auxiliāte deo descriptū
q̄ est ann; ab incarnatōe domi. m. ccl. a creati-
one vero mūdi. v. mil. cxxxi. **Et** hoc d̄ntaxat iuxta mi-
nozē m̄ez q̄m iux; biero. trāslatōem ex heb̄raico in
latinum in hac serie a p̄ncipio secuti sum; **Et** vero s̄m
maiores n̄ez: ex antiq; trāslatōe iump̄tū quē sup; posui
mus ann; p̄s̄ exiit ab initio sc̄i. vi. mil. cccclix. hic
est ann; p̄sificat; innocenti; q̄rti. octau; vacatōis ipe-
rii romā. i. s. a depositōe friderici. v. regni vero xp̄ianis-
simi n̄ri reg; frācioz videly ludouici tui. **Porro** et as se-
p̄ria q̄ aniaz d̄scēntiū est ab ascēsiōe domi aperta ia-
nua d̄ctis initium habuit: et vsq; ad p̄sens vna cum
vi. decurrit. **Sed** dem̄ceps vsq; in finem mūdi sil euz
illa p̄tenditur: et tunc ipsa q̄dem s̄m se finem nō habe-
bit: qz redēs aniaz intermiabil; sed ab vii. resurgenti-
um etate suscipietur. **Ideoq;** in genesi. vii. dies nō h̄c
vesperā inuenit; **Iterū** aut; i hoc mundo visibili floren-
tes mali p̄sequit; bonos: et boni tolerat; malos. **In** q̄b;
iux; apl̄m vltimū ille sc̄oz p̄secutor antitps: vt reuelat
in suo tpe. iā mysteriū op̄at iniquitatis: vt q̄ tenet nunc
teneat; donec d̄ medio fiat: et cū illi neq̄ter; isti vero lau-
dabil; viuāt; vterq; tam; colit; sp̄alia bona p̄cipiant;
neq̄o et ecclie sacra: et inter hec. vt ait salon. nescit h̄o
vrrū amore vl; odio dign; sit; oia p̄mixta sunt et cōfu-
sa: donec appareat ventilaroz impioz rex sapiens: qui

pbuntq; celus & terra: nō fm substantiā sed fm spēm: que mutabitur in meliorem. celus dico aereū non erbe reū. tñ enī ascendet ignis pambul? iudici: qñrū ascen derūt aq̄ diluuii. f. xv. cubitis sup cacumia montiū: vt hanc mūdi partē expurget a peccatis hoim. Terra er go & mare ex aeris crassitudine pflagrabit. electos pur gabit quozq; fm aplm. in quib? aliquid purgandū exti terit. vnde rādū durabit. donec oēs purgauerit. pur gatis aut nullaten? nocbit. mal' itaq; q̄ tūc viui reper ti fuerit: erit p̄sumptio bonis vero refrigatio: vt emī ait aug? . hoc erit incendū mundi sanctis: qd̄ fuit trib? pueris camin? babilonis. **Clv**

De vltima die iudicij
Quia nocte ventur? iudex legitur. non p̄ hora t̄pis. vt ait Aug? . sed p̄ rei obsequitate. i. oculi tate: qz̄ veter qñ nō spabit. Er̄t ar̄ iudicis ad ventus ad instar fulguris subit? & chorusc?. **U**n sol et luna tūc obscurati legūtur. nō fuit lucis v̄immutatō: sed veri luis p̄p̄tione. alio qñ legim? sepruplū luis qm̄ nūc pl? habiturū solē in die illa sed respectu vere lucis erūt oīa in sui natura tenebrosa. dñs qdem in aere appēbit sup locū vñ ascēdit: & erit corā eo tanq̄ trūpbi verilla sue mortis instā: videlz̄ crux & clauī & lūca. **U**n dicit Criso. qz̄ angeli signū crucis eccels? hñeris portabūt: & regū vel regalem nobis aduentū tanq̄ vexilla & p̄pa regali p̄cedente nūciabūt. Nec solū crucem sed & vul nera sui corpis. i. cicatrice vultus demōstrabit: vt oīi dar se vere esse q̄ p̄ nobis crucifix? fuit. Sic ergo pur gatio mundo & veniente ad iudiciū dño: emittetur vox illa magna & manifesta q̄ in euāgelio dē tuba. hoc erit aliqd̄ p̄clax & euidentis signū qd̄ ab oib? audiet. cuiusq; virtute mortui resuscitabūtur. boni qd̄ez in gl̄iam imu tati & in mltis bñ dispositi. mali vero q̄ntuz ad dūmnu tōez membrorū incorruptis p̄uis & passibilib? corpoz q̄ntuz? depuati. Resurget aut nō fantastice sed vere q̄cā est de veritate hūane nate: & in eo resurget vñs qd̄q; i quo p̄mit? habuit oportūniū suū esse. tūc et illi q̄ vni repient fm aplm sil cū ill? q̄ docuerūt obuiā i aere p̄p̄o rapientur: & vt dē in ip̄o raptu morietur. statimq; resurgent: vt ania de corpore q̄si p̄ sopoz egressa eidē in momento reddatur. **T**ūc ergo electis in aere dño occur rentib? & reprobis in terra quā dilexerit remanentib?: i valle iolaphar. i. iudiciū sinas expectātib? sedebit i aere nube sibi miseruz exhibenti: sicut factus est in ei? acē sione. sicq; faciet iudicium cōstipar? agimib? ac virtuti bus celoz. oī q̄s creatura armata ad vitōem mūicorū. **I**n forma vtriq; serui sp̄s iudicabit: in q̄ coram pilato iudicatus fuit. **A**derūt etiā cum eo tunc oēs angeli. scz̄ humanoz actuum testes futuri: sub quoz custodia bñ & male egeit. vt ait origenes sup numeri. **U**nusq;sq; in inq̄r angeloz in extremo iudicio aderit: p̄ducens secus illos quibus p̄fuit. **T**ūc omīa. vt dicit Bzege. nazan zen? . pendebunt i statera iusticie gesta & verba & cogi tationes nre. tūc in dex impoperabit nobis: nō solum mala q̄ fecim?: & bona q̄ p̄ negligētiā omisim?: ver; eri am beneficorū suoz mltitu dīne: q̄ ingrate suscepim?: & quib? abusi sum? . castigatōnes & medelas & remedia q̄b? adhibitis curati nō sum? **T**ūc etiā q̄nter cuiq; p̄ ferentur illa p̄conia bonoz: **E**sturiū & dedistis michi mand. rā. **E**t increpatōes ille maloz: **E**sturiū & non de distis michi mand. rā. **C**ōsiderandū est ar̄ bic. vt dicit glofa. quid mereat qui aliena rapit: si damnat eternali ter qui sua nō dedit. **I**udiciz namq; sine misericordia fiet ei q̄ nō fecit misericordiā. deniq; p̄fertur sup vtrof qz̄ sentētia. s. Venite bñdici: et **I**te maledicti: siue vo cali sono: siue alio mō. **H**ec emī et bñdī oīa plim maḡ putat cōfiscatō q̄ verbis exprimēda. **I**unt igit̄ rep̄bi i supplicū eternū **I**usti ar̄ i regnū. tūc fulgebūt iusti sic

sol in regno p̄is: p̄pter quattuor dotes corpis que nō tantur in p̄p̄ietatib? solis: de sunt claritas. impassibili tas. agilitas. subtilitas. **I**n anī alib? tres habent dotes trib? virtutib? succedentes. succedit emī cognitio fidei apprehensio spei. dilectō vero aucta p̄manebit. **P**orro in reprobos corpib? terrenis q̄ nūc dñs q̄ntatib? p̄ mixta sunt: & quodammodo sp̄ata: cunctis bonis q̄nta rib? ablati: male tñ & cruciatote remanebūt ex quaz p̄tate absq; sp̄amento p̄durante dolorem p̄petuū ac mltiplicē indefinenter patientur. **I**llic. vt dicit bea? ce sari. ardorib? sempiternis elcas crimia mīstrabūt. **I**l laq; pena? exustio: qz̄ culpa iubetur inq̄rere: substantiā nescit absumere. **N**on tā reum p̄sequitur q̄ reatū: & qz̄ nō recipit cā remediū: carebit sine supplicium. **P**orro q̄ntū ad animā erit eis mltiplex pena. i. dci obliuio. cō scientie remotio. dolor. timor. despatio. odiūm quozq; dei. & sui infructuosa penitētia. **Clvi**

De inuouatione mūdi.
Quia dicit aug? . iudicis bis qui nō sunt in uenti in libro vite: & in ignem eternū nullis si cura hui? mundi mundanoz ignū p̄flagratione p̄teribit. **N**am elemētoz corruptibilū q̄ntates q̄ cor pibus nris corruptibilib? cōgruebant ardendo penit? interibunt. atq; ipsa substantia eas q̄ntates habebit q̄ corpib? immortalib? mirabili mutatiōe conueniant: vt bis mūdus i meli? inuouat. vt ar̄ dicit basil? . ignis q̄ nunc interim vsq; ad diem iudicij calid? & lucid? oīdi tur post illam inuouationem mūdi diuiderur. ita scz̄ vt sup? in regione viuoz sit tñ lux: & inferi? in regione maloz sit dolor. **P**orro iux? ysaiam. **E**rit lux luc sicut lux solis. **S**up quem locū haymo dicit: qz̄ cui? determi nato illo iudicij exāme omnibusq; reprobis in inferno conclusis dñs ihesus cum corpore suo: qd̄ omnes electi sunt in celum se sustulerūt: tūc sibilū splendorē solis mutabit. sol vero seprēmpliciter q̄ modo lucebit: rece pro splendore quez homine peccante amisit. **D**icit etiā ysidorus qz̄ nec sol nec luna postea ad occasus ventura sunt: sed in loco in quo creata sunt sine fine p̄manebūt. ne scilicet eoz claritate fruantur damnati: qui apud in feros erunt. **U**nde dicit abacuc. **S**ol & luna steterūt in habitaculo suo: **E**t alibi dē: **N**on occidet vltra sol tu?. **A**n̄te diem qdem iudicij iux? iobelem eclipsim patient in aduentu vero iudicis obscurari p̄p̄tue dicitur. **I**n mūdi aut inuouatione qñ celū nouū & terra noua fuerit eoz claritas augmentabit. **U**nde dicit ysidorus qz̄ sol tunc laboris sui mercedem recipiet. **N**on ergo ampli? erit diei noctiq; vicissitudo: sed vna dies continua: q̄ nota est dño. **Q**z̄ ar̄ dicit ysaias nō erit ampli? tibi sol ad lucendum &c. **S**ubintelligit ad necessitatē sed tñ ad decorem. **N**am ciuitas illa celestis nō egebit sole neq; luna qz̄ claritas dei illuminabit illam. **H**ec q̄ iam dicta sunt de antiq̄p̄o & aduentu iudicis: dieq; iudicij: d̄ bono rum remuneratōne: malozq; damnatōe breuiorū bic stilo p̄strica sunt sed latiorē in fine speculi b̄stozialis perpatēscunt **Amen.**

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

at the end of
1866

M. Theod. in Loh

286

